

GALENI OPERVM
TOMVS QVARTVS EA
QVAE AB IP SO DE MORBORVM

AGNITIONE PRAENOTIONEQVE TRADI
ta sunt, & Quartæ Clasi ascripta, complectens.
Quorum catalogum uerfa pa
gina reperies.

BASILEAE, M D XLII

GALENI OPERVM
TOMVS
QVARTA CLASSIS
HAEC CONTINET.

De locis affectis libri sex, Gulielmo Copo Basiliensi interprete, ex postrema recognitione.	Columna 5
De pulsibus ad tyrones liber, Hermannno Cruferio Campensi interprete	163
De differentijs pulsuum libri quatuor, eodem interprete.	177
De dignotione pulsuum libri quatuor, eodem interprete.	267
De causis pulsuum libri quatuor, eodem interprete.	331
De praecognitione ex pulsibus libri quatuor, eodem interprete.	397
De urinis liber, Iosepho Struthio Polono interprete, recognitus,	469
De crisi libri tres, ad fidem Graecorum exemplarium recogniti.	477
De diebus decretorijs libri tres, Ioanne Andernaco interprete, recogniti.	551
In primum prorrheticum librum comentarij tres, Ioanne Vaseo Meldensi interprete.	611
In prognostica Hippocratis commentarij tres, Laurentio Laurentiano Florentino interprete, diligentissime recogniti.	721
De praesagijs ex insomnijs sumendis libellus, Ioanne Fichardo Francofordiano interprete.	815
De praecognitione liber. Iul. Martiano Rota interprete.	817

CL. GALENI DE AFFE-
CTORVM LOCORVM NOTITIA
LIBER PRIMVS.

Gulielmo Copo Basiliensi interprete.

EX TERTIA RECOGNITIONE.

NON SOLVM recentiores medici, sed ueterum quoque non pauci, corporis particulas, locos nominare consueuerunt, ac quam diligentissime, affectus ipsi euenire solitos, dignoscere studuerunt, propterea quod pro locorum differentia, curationem quoque variari contingit. Sed quae utilis ad curationem sit huiusmodi notitia, in eo libro, quem de curandi uia & ratione conscripsimus, uideretur est. Nunc uero quomodo affectus particulae possint discerni, explicare dumtaxat proposuimus. Igitur partes in superficie constitutae, una cum affectuum suorum specie, facile sensibus deprehenduntur. Quae uero in imo corpore latent, exercitatae cogitationis uirum desiderant, cum in partium & actionibus & utilitatibus, tum uel maxime in ea quae haec praecedunt corporum dissectione, anatomem Graeci dicunt. Quippe haec nos docuit, cum alia permulta, tum cuiuslibet partis essentiae proprietatem. Nam quae in pulmonibus sunt asperae arteriae, corpore quodam constant cartilagineo (Graeci bronchion appellant) cuius proprietatem hi dumtaxat qui ipsum uiderunt cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo expuat, maximum ulcus uel ab erosione uel putredine in pulmone esse existimamus. Quanquam enim inter fauces & pulmonem eiusmodi naturae corpus per totum collum pertinet, tam grandis tamen ulceratio, in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal praecipuet. In pulmone uero talis fieri potest, utpote qui ob humiditatem, & facile putrescere, & a uitijs humoribus prompte erodi consuevit: huc adde quod bronchia in ipso exigua admodum sint. Quocirca pars ipsorum putrescere non potest, quin potius totum bronchium resici necesse est, membranosus uinculis, quae ipsum cum alijs coniungunt, a sua continuitate absolutis, quae suis bronchijs multo celerius afficiuntur. haec enim & cartilaginea, & dura, & crassa sunt: membranae uero quae ipsa coniungunt, tenues & infirmae. Quinetiam frustum quoddam uasis, haud ita paruum, tussiendo reperiuidimus, quod ex pulmone fuisse deductum, plane intelligebant dissectionis artis haud imperiti professores. Quotquot enim ad asperam arteriam in collo perueniunt uasa, omnia capillarum fere speciem referunt. Proinde non solum essentiae proprietates, sed magnitudo quoque saepe numero affectuum locum haud obscure indicare potest.

Sic enim cum intestini tunicam per dysenteriam deiectam conspexeris, sitque & latitudine & crassitudine ipsa quae tenuia constituitur multo maior, non ab re conijcies ulcerationem in crasis intestinis consistere. Ita cum adulescentulum tussiendo tunicam uiscosam crassamque reijcere uideremus, coniecimus eam ex interna gutturis parte, quae ligulam (Graeci epiglottida uocant) constituit fuisse resolutam, ac sanatus est adulescentulus, quamuis id non admodum speraremus, mansit tamen uox utilitata. Praeterea per essentiae proprietatem, a uescicae ulceribus, ea quae in renibus consistunt, distinguuntur. Scripsit enim in Aphorismis Hippocrates: Si ea quae cum urinis excernuntur, lamaram speciem referunt, in uescica ulcus esse, scire licet: si uero carunculis simuletur, id erit in renibus. Neque non a rebus in particulis quibusdam contentis, creberrime sedes affecta deprehenditur. Nam Mitylenis adulescens quidam secundum sedem uulneratus gladio, uulnere satis profundo, tribus primis diebus, neque cibum neque potum ingessit: quarta uero die adhibitis prius remedijs, cibum sumpsit, ac bibit quoque: deinde occidente sole, iterum adhibita curatione, urinae quatuor fere heminas per uulnus excreuit, cum antea ex quo uulneratus erat, nihil urinae reddidisset. tum uero ab onere, quo circa pubem grauabatur, se perfecte liberatum esse dixit. Itaque proculdubio constabat uescicam fuisse uulneratam. Quemadmodum ubi sterces per uulnus excernitur, intestinorum alicui uulnus esse illatum haud dubium est. Sic etiam cum cibus egreditur, in uentriculo uulnus esse manifestum est. lam ortum supra inguina panum ac suppuratum cum medicus incidere, sterces subsecutum, in colo abscissum esse declarauit. Atque in hoc genere continetur, spiritus efflatus, uulnerato thorace, & sanguis ab arteria profluens. Nam cum interdum uulneratum corpus sensu deprehendi non potest, exactam ab his consequimur notitiam. Igitur ut ex thorace efflatus inter respirandum spiritus, membranam costas succingentem uulneratam esse significat, ita sanguis saliendo eiectus, arteria: sed hic protinus eo qui ex uenis erumpit, & calidior, & magis tenuis, & flauior esse dinoscitur. At ueluti horum non incertae sunt notae, sic eodem modo si aliquando omentum, aut intestinorum aliquod excidere per uulnus uideatur, peritonaeum discissum esse nemo ambigere debet. Si uero pulmonis aliqua fibra, extremam sui partem a uulnere excernere uideatur, thoracem confossum esse ostendit. Atqui nihil refert siue succingentem membranam uulneratam, siue thoracem

Epiglott
Notitia uulneris
Pungo abscissum
Art. uulneris
Pituita uuln
Epiglottis

cem confossum esse dixeris. Iam uero ex his etiā que adnascuntur rebus affecta sedis notā petuntur. quippe res adhaerētes essentiae proprietatem obtinent. quemadmodū fungi, si fracto capite meninx (id est mēbrana cerebrū custodiēs) fuerit affecta. Atque rursus alia proprietates cōspicitur, osse particula cuiuspiā uitiato. Huius praeerea generis est crustula, a qua excerni uidetur, ulcerationē portedit, ut urinae meatū, si cum urina: spirituum instrumentū, si tussiendo: gulae, ac uentriculi, si uomitione excernatur. quemadmodū si cū alui excrementis despicitur, intestinorū aliquid ulceratum esse significat. Est praeterea ex indicij quibusdā alius notitiae modus, cū uidelicet in alieno spatio aliquid praeter naturā continetur: ut in renib. aut uelica lapis: aut pus in thorace, aut sanguinis grumus (graece thrombos) ubicunq; contineatur, aut alius quidā humor molestus in animalis corpore genitus aut extrinsecus ei adueniēs. Vnde iuniorum medicorū complures quaestionem ad medicē artis opera nihil conferentē, sed dialecticam potius habentem contemplationē, mouere solent. Vtrū huiusmodi res in nobis praeter naturā genita, ex affectis sint sedibus, aut loco nequaquā affecto, animal a causa praeter naturā male afficiatur. Sed quod inutiles (ut dixi) sit huiusmodi quaestio, cognitu facile est, si quis sit in hac arte notariū usus cognoueris. Subijciamus ergo aliquē tribus diebus nihil urine reddidisse: Nōne protinus in qua corporis parte sit huiusmodi accidētis causa inuestigabimus, an in renibus, aut ureteris, aut uelica, aut urinae fistula. Neque enim in hepate, pulmone, liene, uentriculo, corde, aut alia quauis particula ipsam quaeremus, quod nulla ipsarum sit urinae instrumentū. Vnde nisi nouerimus primā urinae secretionem in renibus fieri, deinde eam per ureteras ad uelicam peruenire, ac demum inde excerni (quemadmodū iam antea in libris naturalium actionum ostendimus) nihil huiusmodi inuenire poterimus. Verū hucusque processisse haud satis esse uidetur, quin potius perpendere oportet, quenam sit causa propter quam urina supprimitur. Est autem uia contemplationis haec: Intueri oportet omnia, tum praeterita tum praesentia accidētia. Praesentia quidem ipse met medicus inspicere debet: praeterita uero nō solum a laborante, sed etiam ab ipsius familiarib. interrogando perdiscere. Sit igitur (exempli gratia) tumor aliquis in pube, satis euidenter in circumscriptione uelicam impletam esse ostendens, nihilq; excernatur. Nunquid planē constat aut excretoriam urinae actionem necessario resolutam, aut urinae fistulam esse constipatam? In primis igitur considerandum est, num fieri potuerit, ut resoluta facultatis nomine id acciderit, si prius meminimus, quomodo per bonam ualitudinem uolentibus nobis urina excernatur. Musculus ceruicem uelicae circumdatus, ab actione quiescit, fungentem uelicae suo munere, musculi autem actio, uoluntatis nostrae imperium imitatur. At uelica natu-

raliter agens, uoluntati haud quaquam obedit. Namque in commentarijs De naturalibus facultatibus iam declaratum est, in omnibus ferē corporis particulis esse uim qua excrementa secernantur. Haec quamuis semper ipsis assit, non tamen utuntur ea, nisi cum urgentur excrementis. Quae si aliquando fuerit affecta, fieri potest ut urina supprimitur. Verum si hominē ita figuraueris, ut decliuis sit ceruicis uelicae positus, ac manib. tumore praeter naturam compresseris, expelletur urina. Quod si ita nihil profeceris, a causa qua resoluta uis esse putabatur desistere, atque urinae fistulam constipatam esse suspicari oportet, quippe musculus ei circumdatus, si resoluatur, ipse non cohibet, sed praeter uoluntatem emissae urinae causa est.

B Itaque quot modis contingat urinae meatum (quem urethram, id est urinae fistulam uocant) stipari deinceps considerandum est. Equidem tres in uniuersum esse censeo. Aut enim corpus ipsius in tantum tumore praeter naturam attollitur, ut meatus inde occupetur. Aut aliquid ei praeter naturā, ut uel caruncula, uel callus innascitur. Aut a re quapiam obstruitur meatus. Corpus ipsius ad insignem tumorem attollitur, si uel inflammatione, uel scirro, uel abscessu, uel alio quouis tumore fuerit affectum. In meatu caro quidem oritur, si praecesserit ulcus: alia uero res longo temporis spatio ex crasso lentoque humore paulatim nasci potest. Obstruitur meatus, uel a lapide, uel grumo, uel crasso lentoque humore. Igitur haec omnia distinguere oportet, non solum ex praesentibus accidentibus, sed etiam ex ijs quae praeterierunt. Age igitur subijciamus ut puer labore: apparuerint uero antea lapidis indicia, urina quidem aquae similis, in qua subsident sabulosa quaedam, ipse insuper assidue pudendum scalpat, idque uel laxum, uel intentum praeter modum, postea urina de repente supprimitur, nunquid optima ratione cōiiceris, huic lapidem in uelicae ceruicem incidisse? Itaque supino figurato puero, ut crura reliquo corpore sint sublimiora, multifariam ipsum concuties, sic enim feceris, ut lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube ut puer urinam reddere tentet: id si bene successerit, profluatque urina, praeter exactam causae notitiam, curationis quoque modum inuenisse te haud dubia erit coniectura: Quod si nihilominus urina supprimitur, rursus concute, sed uehementius. atque si sic quoque permanserit, tum demissa aenea fistula (Graeci catheterem uocant) simul & lapidem a uelicae ceruice repelles, & urinam euocabis. At nulla lapidis nota retentam urinam praecedente, si sanguis effluerit, par est, ut grumus urinae fistulam obstruat. At fieri potest, ubi ulcerata est uelica, ut paulatim in ipsa grumus concresecat, uel nō praecedente sanguinis fluore. Accidit autem ut sanguis ex renibus per ureteras in uelicam defluens, grumum efficiat. Atque in huiusmodi coniecturis magnus est aeneae fistulae usus, haud secus ac cum uel pus uel crassum lentumque humorem meatū obstruxisse suspicamur. In huiusmodi uero coniecturam

coniecturam ex praecedentium notitia inducimur. etenim siue uelica, siue renes, antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantumque pus colligi potuerit, ut par sit ab ipso meatum fuisse obstructum, probabiliter conijcies, haec ob causam urinae supprimiti, etiā si in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto, haud absurde pus in renes transumptum esse putaueris. Quod si nihil huiusmodi praecesserit, uictus rationē inquirere oportet, an in ocio educatus, multis cibis crassos uiscososque humores generare potētibus fuerit usus. Sic etiā ubi ob carunculam aliquā ab ulcere innatam uelicae ceruicem obstructam esse putamus, et ex praecedentibus, ulceris notis, & ex eo quod demissa aenea fistula, urina uacuatur, intelligere possumus: nam & hunc affectum aliquando uidimus. quippe demissa fistula dolorem mouet, in ea uidelicet meatus parte, ubi antea ulcus esse conijciebamus, fractaque sub fistula carne, sequuntur cū urinae excretionem, & cruor & carnis fragmenta. Atque haec ad institutum opus proprie pertinent. Cōstat autem, ut paulo ante citata a nobis quaestio, dialectica duntaxat sit, quodque nihil ad artis opera conducatur. Id enim utile fuerit, ut cognoscamus meatum esse obstructum a grumo, si ita contigerit, aut lapide. At quaerere, utrum affectum esse meatum, an causam suppressae urinae in meatu contineri, dicendum sit, nihil ad artem utilitatis conferre potest. Itaque Archigenem satis mirari nō possum, qui nō solum in huiusmodi quaestionibus multus sit, uerū etiam de iisdem adeo obscure scribat, ut intelligatur a nemine. Igitur rursus propositum sermōnem resumēdo, consequentia tractemus: quomodo scilicet tum ex praecedentibus, tum praesentibus accidentibus, causa, cur urina reddi nō possit, deprehendatur. Percussus ergo quidā in ea parte, quae foemen appellatur (Graeci perinaeōn dicunt) inflammatione suborta in uulnere, urinae reddere non potuit. ac uelica ipsa, utpote plena, manifeste secundū circūscriptionē intenta uidebatur. Huic, ne irritaretur inflammatio, aeneam fistulam adhibere nolimus, sed oleo infuso calida aqua fouere satius esse putauimus, cumque tribus horis sic eum tractassemus, tumore non parum relaxato, ac dolore, ut ipsemet fatebatur, non ita grauiter infestante, iussimus, ut urinam reddere tentaret, interrim cum nos uelicae tumorem, ad inferiores partes impellendo, sensim premeremus, iuuenis urinam reddidit. Atque in his qui sic afficiuntur, causa suppressae urinae, facile deprehenditur. At in alijs quibusdā non adeo manifeste dignoscitur. In quibus artificiosa coniectura ab omnibus uocata, nobis perquam utilis est, utpote quae inter exactam notitiam, & omnifariam ignorantiam, media quodammodo putatur. Proinde fieri non potest, ut in omnibus morbis colligantur notae, quibus, ut empirici, id est experimenta iactantes, sentiunt, euidenter quisque affectus discerni possit. Sed uerissimum est id quod Erasistratus dicere solebat: Oportet (inquit) hominem exercitissimam conside-

Galen.

rationis esse, qui uoluerit non solum affectus ipsius qualitatem, sed affectum quoque locum probe dinoscere. Verum ut ad huiusmodi exercitationē decenter perueniamus, haudquaquam quaerendū est, an dicere oporteat, uelicae ceruicem, si uel a lapide, uel grumo obstructa, affectam esse, aut ipsa non affecta, actionem ipsius laedi. Igitur in huiusmodi quaestionibus ad artem omnino superuacaneis Archigenes uersari consueuit. Alij uero ultra haec procedentes, ne ledi quidem actionem dicunt: Vt quae fiat, musculo qui uelicae ceruicem ambit, laxato, ipsa uero uelica circa contentam in se urinam contracta, concurrēte musculorum suminis auxilio. Cum itaque & uelica citra noxam munere suo fungitur, & musculi uoluntatis imperio sic obediunt, ut superiores intendantur, is uero qui ceruicem circumdat, laxetur, quomodo (inquunt) recte poterit aliquis suspicari, noxam esse actioni illatam? Quapropter supprimiti urinam dicere coguntur, nō laesa, sed impedita meiendi actione: tanquam arti medicinae opem ferant, si uocabulum laedi transmutantes, impediri dixerint. Sed huiusmodi quaestiones (ut diximus) ad dialecticam pertinent, ac ad mentis exercitationem magis, quam uel ad affectus ipsius dinotionem, uel sedis affectus inuentionem, accommodantur. Verum ea, quam nuper proposuimus, ad institutum opus proprie pertinet. Intelligitur autē ex ipsa, quod in primis per artem secandi corpora accurate cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet partis essentia, deinde uero & actionē, & societatem quam cum proximis habet, quae etiam in positionis uocabulo cōprehenditur, intelligere. Quinetiam ipse quoque partium usus ad affectorum locorum inuentionem magnifice conducit. Actio enim motus est partium, factiuus, usus uero omnibus insunt, uel nihil agentibus. Ergo, quod ad urinae redditionem pertinet, excretionis actio fit uelica contracta, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio, cum uidelicet admodum exiguam continet urinam, aut uelica ipsa infirma est, reliquae uero partes omnes utiles sunt ad actionem: nisi enim uelica ipsa cum toto spatio sic figurata fuisset, ac ceruix ipsius tota fuisset perforata, descendissentque oblique in ipsam ureterae, frustra habuisset comprimendi motum. Ex horum itaque notitia, & affectuum partium, & affectuum ipsorum notitia, deprehendi potest, non ex ea quaestione, qua inuestigatur, utrum dicere oporteat, obstructum instrumentum esse affectum, an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quaestio, & quidem de affectis iam partibus, sed quibus nondum inest propria dispositio. Vocant autem propriam dispositionem, quae separata causa, quae ipsam fecit, permanere potest. Hac igitur consideratione rursus dicunt nonnulli, nequaquam affici caput, per eos capitis dolores, qui a bilioso humore in uentriculo contento proueniunt. quod per uomitum eiecta bile, protinus capitis dolor quiescat: quemadmodum si post uomitū nihilominus per-

Tom. 4

a 3

manserint

manferint, tum affici caput. Idq; multo magis, cū similia suffusioni accidentia, oculos infestant, cumulat in ore uentriculi excrementis. hæc enim ueluti umbras quasdam esse affectuum. In omnibus his quæstionibus plurimum occupati præcessores nostri, per quæ pauca De affectu locorum notitia scripserunt. Nos uero diuersa incedentes uia, exercebimus, aut (ut dixerit quispiam) instruemus studiosos, ut sedes affectas dinoscere possint. Igitur quemadmodum paulo ante propositum est, quod intenta uesica homo urinam reddere non possit, ita impræsentiarum subiiciatur, citra uesicæ tumorem urinam supprimi: ergo necesse est, cum sic retenta est urina, uel ureteris, uel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri oportet, num anteaquam supprimeretur urina, aut lapidis, aut inflammationis, aut alterius cuiuspiam mali præcesserint accidentia, neque negligenda est uniuersa corporis dispositio, ut possimus, quoad artificiosa coniectura permiserit, distinguere, utrum in ipsis renibus à lapide, uel crassis humoribus, fuerit obstructio, an in uocatis ureteris (id est meatibus) qui à renibus ad uesicam protenduntur. Atq; sunt quædam quæ ad exquisitam perducunt notitiam, ueluti paulo ante dicebamus, de his quæ affectu essentia proprietatem declarant. Alia ad artificiosam coniecturam pertinent. Vnde prolixiorum esse disputationem accidit, etiam si sophistas ualere sinas, quemadmodum hoc loco Aesclepiadem negleximus, qui de urina in uesica collectione (ut alibi deteximus) absurda scripserit. Porro ea quæ de principe animæ uel scripta sunt ab ijs qui eam in corde consistere existimant, omnes dissecutores iam damnarunt: cum tamen Archigenes ab hac opinione haudquaquam dimoueri potuerit, quamuis detegeretur, cum per alia multa, tum maxime per ea, quæ in phreniticorum lethargicorumq; curatione uidentur: uerum tum sursum, tum deorsum sermones suos conuertit, ut modo hoc dicat, modo illud, nihil omnino declarans. Atque huius generis est tertius Archigenis liber, quem De locis affectis cōscripsit. Nos uero principem animæ uim, in libris de Hippocratis, Platonisq; placitis magna ex parte aboluimus. Proinde hac ueluti demonstrata, affectuum partium contemplationem perficiemus, quodq; omnibus affectis partibus, & locis commune est, non dialectica quæstione, sed ad artem necessaria persequar. Singularum animalis corporis actionum unam esse per quam fiant propria particula, medicis est in confesso. Quare actionem lædi necesse est, instrumento ipsam efficiente quomodo libet affectio. Atque interdum facile affectus soluitur, adeo ut simul atque opifex causa fuerit separata, ipse quiescat: interdum tanta est soluendi difficultas, ut diutius permanere possit, causa etiam ablata. Accidit autem nonnunquam ut efficiens causa pertransiens, non firmum in particula faciat affectum, quem Archigenes umbram affectus uocare consueuit. Veluti cum suffusioni

similia quædam oculi imaginantur, collectio in ore uentriculi tenui excremento, unde uaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos uisifica facultas incidens iisdem imaginibus, quibus per suffusiones afficitur. Idq; maxime euenire solet ijs, quibus oculorum humor exquisite purus est, aut uisifica facultas quam facillime sentit. Eandem ob causam, ubi sanguinis fluor, aut uomitus per morbos expectatur, huiusmodi accidentia interdum apparent. de quibus Hippocrates in Præfagijs, hinc in modum scripsit: Si cuiuspiam (inquit) in non leuoli febre, caput dolet, aut ante oculos obscura quædam obuersantur, si cordis dolor accidit, is bilem euomet. Ac paulopost: Quibus uero in huiusmodi febre, caput dolet, oculi uero obscuras illas imagines non uident, sed caligatione hebetantur, aut splendentia quædam ipsis obijciuntur, ac pro cordis dolore, in alterutra parte præcordia tenduntur, neque dolore, neque inflammatione infestare, ijs pro uomitu sanguis e naribus effluet. Hæc est uerborum Hippocratis series, quibus docuit sæpenumero contingere, ut ab humoribus in uentriculo collectis, imagines quædam oculis obijciantur. At uero si ab humoribus in oculos nihil omnino ascendat, nullum huiusmodi accidentium euenire solet. Quemadmodum neque uel ad aurium, uel narium meatus, uel etiam ad linguæ corpus, id quod ascendit transfertur. Vnde manifestum est, quod oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ uentriculum infestat, si uidentur debeat animal errare. Cum itaque rursus dicat Hippocrates, Quibus deiectiones biliosæ exeunt, surditate superueniente finiuntur: & quibus surditas præcesserit, desinit, si deiectiones sequuntur biliosæ: quis est adeo demens interpret, ut omittat in huius sermonis enarratione aurium affectum? Aut tum dicat nasci surditatem, cum bilis, quæ antea per aluum uacuari consueuerat, ad oculos efferatur: Igitur semper incipere oportet à læsæ actionis instrumento, deinde querere quis sit noxæ modus, utrum uidelicet dispositio permanens, an adhuc fiens, ita ut perseverare nondum nata sit. Quod si nunc quoq; fiat, utrum causa quæ affectum efficit, in ipsa parte contineatur, an per ipsam transeat, inuestigandum est. Etenim arefactio immodice humore, quem crystalloidem uocant, perseverans erit noxa, & essentia ipsius proprius affectus, si uero crassus humor in pupilla constitit, essentia quidem nondum læditur, uerum accidentis causa in oculo ipso continetur. Sed tum per ipsum transire dicitur, cum euaporans humor consistit in uentriculo. Qui uero partem quampiam tunc solum arbitratur esse affectum, cum in essentia ipsius permanens fuerit dispositio, legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi uideatur. Nam ubi uehemens dolor intestinum infestat, firmato in una quapiam parte dolore, ut quasi perforari uideatur, quo pacto uel nequaquam affici intestinum, aut affectum in ipso non esse quis dixerit: quauis interdum

interdum huiusmodi dolores excreto uitreo quodam humore, uel unico temporis momento finiantur. Neq; alia ab hac doloris causa tunc credi potest, idq; ob naturale quoddam axioma, id est enunciati, quod ex seipso ad huiusmodi dinotionem, fidem habere uideat. Id enim quo tangente afficimur, & quo separato quiescit affectus, causam esse, apud omnes homines, in confesso est. Sic enim & ignem ustulationis, & gladium sectionis causam esse credimus, atq; de singulis alijs similiter dicendum est. Ergo uacuatum humorem, infestantis mali causam fuisse, quo tempore in particula continebatur, putandum est. Sed an ob id quod uehementer infrigidat, aut calfacit, aut in totum per intemperaturam locum afficit, aut quia per continuas partes transit, eas ad excretionem uel quadam excitans, aut ob flatuosum spiritum ab eo exortum, qui continentem partem extendere potest, aut quia uiolenter impactus est, aut quia erodit, & mordet, nondum ex euacuationis ope manifestum est. Quippe id solum constat, quod cum continebatur, molestiam inferebat. Igitur non solum putare oportet, huiusmodi humorem esse causam doloris, uerum partem quoq; in qua continetur, tantisper esse affectam, quoad ob humoris præsentiam dolore cruciatur. Sic etiam affici aliquæ dicimus, cum aliquid extrinsecus incidit, uel calfaciens, ut ignis: uel refrigerans, ut nix: uel contundens, ut lapis: quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente, partem non fuisse affectam, quod in ipsa nulla sit derelicta dispositio. Igitur hoc uno supposito, quod & nomine affectus et uerbo affici ad hunc modum utamur, ita dicendis animu adhibe, quod utilitate, tum in præfagio, tum in curationis ratione consequaris. Quippe nonnunquam à causa quæ priam orit affectus, sed ita oritur, ut separata causa, haudquaquam permanentem habeat dispositionem. interdum autem partim iam factus est, partim etiam dum fit. Sæpenumero, quanquam fieri desinit, ablata causa, perseverans tamen manet dispositio. Veluti in dysenteria, mordax humor causa est affectus, ut pote qui ab initio & absterget, & abradit, dein temporis tractu ulcerat intestinum. Quod si anteaquam ulcus in duxerit, in intestina influere desinat, affectus ipse nondum dysenteria dicitur. Si uero ulcere præoccupet intestinum, quauis humor finiat, non tamen simul finitur affectus. Neq; est quod in præsentia ratione ex minutatim coaceruatis cõtexta, quæ foreten, id est acrualem uocant, moueamur, quippe multa ad uitam haud inutilia, cõmunem ex ipso sortiuntur dubitatione, de quibus priores, tum medici, tum philosophi, locuti sunt. p. inde superuacaneum esset ea nunc percurrere: mihi præsertim, qui proposui hanc ipsam artis particulam ostendere dubiam. Quod enim tempore ad affectum generationem sit opus, inter omnes conuenit. An uero quæadmodum cū domus fit, nondum est domus, sed tum cū tota absoluta est: ita de quolibet morbo, dum fit, sed nondum factus est, dicendum sit, haud ab re queritur, neque enim omnium que

sunt, eadem ratio est. quippe res similes, nullam naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem constant essentia: dissimiles uero, & quibus uaria est forma, essentia generatione posteriorē habere possunt. Neque enim cum domus cõstruitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulae, ianue, fenestree, ex quibus omnibus quodammodo cõpositis, atq; in unam formam redactis, domus ipsius essentia cõposita est. Morbus uero & calidus & frigidus & humidus & siccus, protinus ab initio, cum primu corpus temperatur, quæ bonæ ualitudini debetur, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quauis enim interdum adeo sit exiguus, ut neque à nobis cognoscatur, neq; laborantiu sensu percipi possit, nihilominus tamen propria habere speciem cõsetur. Haud aliter inflammatio quoq; in quacumq; animalis parte constitit, siue maxima, siue minima fuerit, unus atq; idem erit affectus, non specie quidem, sed magnitudine uariis. Cæterum quod possint aliquæ affectiones in corpore consistere, adeo exigue ut non appareant, argumeto est gutta longo temporis tractu saxu excauans. de qua recte carmē hoc traditum est: Mollior assiduis saxu cauat icibus unda. Neq; enim uel unus, uel duo, uel tres, uel quatuor aquæ ictus, saxum ferientes, ac ne centesimus quidem, sensibiliter uideatur saxum excuare. Neque etiam fieri potest, ut primo nihil efficiēte, alter aliquid faciat. quippe qui habet eandem, quam primus habuit, ad saxum rationem. Ergo si secundus ictus in saxum quippiam effecerit, ipsum à primo ita mutatum fuisse necesse est, ut non omnino idem, quale ab initio fuerat, permanserit. Etenim si ipsum undiquaque idem permaneat, atq; agens quoque in ipsum causa, nempe aquæ stilla, necesse est, quæadmodum à primo ictu non affectu est, ita neq; à fecundo. quod si fateare, neq; tertius quoq; ipsum afficiet. quippe de omnibus eadem ratio est. haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps omnibus, dicendum est. Etenim quoad eodem modo se habente saxo, eadem quoq; causa accesserit, nihil amplius efficiet. Quod si à millesimo ictu, sensibilis uideat in saxo cõcauitas, ad singulos ictus, affectus in saxo nunc primum sensibiliter apparentis, millesima pars referenda est. Cum itaq; causa agunt in corpus, species affectus ab initio est eadem, tamen ob exiguitatem non apparet. At uero huiusmodi affectus qui adeo sunt exigui, separatis causis facientibus, illico finiuntur, natura uidelicet ipsos sanante. Quippe illi duntaxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinem natura uincere non potest. Igitur eadem quoq; ratione, cum primum mordax humor, aliquod intestinum eroderit, quauis id quod factum est, nondum uideatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteria specie comprehenditur. Sed ut natura, parua quædam ulcera, quæ nonnunquam eueniunt, ita & intestinorū abrasiones, nullo adhibito medicameto, sanare potest. Hac ergo ratione, falsum omnino est quod à quibusdam dicitur. Nullum per huiusmodi

symptomata, in corpore relinqui affectum. Quod si uerum esset, tamen intestina tum fuisse affecta haudquaquam negandum est, cum ab acredine excrementorum ipsa rodentium dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad omnia quae posthac dicturi sumus, ueluti elementum quoddam, obseruare debetis. Sitque hoc initium uisus, qua inueniri debet sedes affectus. Nullam actionem laedi, nisi pars, quae ipsam facit, afficiatur. Si enim cum uel dolor uel tumor aliquis eam infestat, omnino affici dicitur, multo magis eam affici, lesa actione, fatendum est. Atque iam supradictum est, quod ab excrementorum natura, affectus sedis coniecturam facere possumus. id uero bifariam fieri constat, uel ab excretae essentiae proprietate, uel ab his quae in ipsa parte continentur. Similiter diximus, ab innatis interdum rebus, de locis affectis coniecturam sumi posse. Item ab accidentium quoque genere, quae quidem non mediocrem habent inter se differentiam, sed hanc postea explicabimus. Nunc uero rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire notas, affectus earum indicantes, tum eos qui in ipsarum essentia consistunt, tum illos qui ipsis ueluti instrumentis accidunt. Rursus separemus & discernamus a factis iam affectibus, eos qui etiam dum fiunt, & qui nondum pertinaciter inhaerent. Item causas quae in affecta parte continentur, ab his quae ea tanquam uia duntaxat uruntur. Quod uero ex his alij componantur modi, satis constat. Praeterea distinguere oportet eos qui per consensum accidunt, a proprijs: nam magis proprius fuerit idiopathiam, id est primarium affectum, quae (ut medici solent) protopathiam, id est primarium affectum, nominare, ueluti ex aduerso diuiso affectu per consensum a proprio. Ergo qui proprie uocabulis uti uoluerit, primogenio quidem affectui secundarium aut posteriorem opponet: ei uero qui per consensum infestat, proprium. Quanquam saepenumero contingere potest, ut aliquis simul & per consensum, & propria affectione laboret, cum in affecta particula permanens sit dispositio. Neque enim primario, sed secundario & proprie, ipsam tum affici dicemus. Id uero haud obscure in partibus externis uideri potest, quemadmodum in corpore pleno, oborto ingenti pano ab ulcere, cum inducitur fuerit ulcus cicatrice, permanet etiam dum panus, uel in suppuratam inflammationem transiens, uel dum tumorem, quem choerada, id est strumam appellant. At nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium praecedentem eueniunt, quippe per consensum facti ad huiusmodi permittantur idiopathiam, perinde ac si protinus ab initio protopathiam, id est primarium affectum, ipsis accidisset. Caeterum in praesentia non inutile fuerit, meminisse eorum quae in libro de medicis nominibus diximus, ubi de significatis est sermo, quae pessime a recentioribus tum medicis, tum philosophis confunduntur. Ut enim affectio & actio diuersae sunt uoces, ita diuersus quoque est earum usus. Quippe id agere dicitur, quod ex seipso motu obtinet. Affici uero, quod motum habet ab alio. Cum itaque duo sint motus genera, alterationis, et lationis, ubi ad permanentem dispositionem alteratio peruenit, sitque dispositio scilicet praeter naturam, morbus appellatur, quibus per abusionem interdum eandem dispositionem nonnulli affectum nominent, qui si more Graecorum patrio nomine uterentur, partes ipsas potius affici dicerent, cum motum sustinent praeter naturam, cum uero dispositiones habent praeter naturam, si proprie quis loquatur, aegrotare eas potius, quam affici dicitur: quod si ab usu recesserit, non solum aegrotare, sed affici quoque dicitur. Equidem quod semper dicere consueui, nunc quoque dicam: quod in ea doctrina, qua de arte quampiam agitur, satis est si quis uocabulum atque significatum etus, pro doctoris uoluntate proferens, procedat deinceps ad rerum enarrationem. Admonui autem nunc significatorum, eo quod nonnulli non solum patriorum uocabulorum significata peruertunt, uerum etiam eos qui recte ipsis uti tentant, calumnia prosequuntur. de quorum numero sunt hi quoque, qui dicunt, interdum laesa actione, partem ipsam non laedi, eo quod nondum permanentem habet dispositionem: ueluti ubi propter humores in uentriculo contentos caput dolet. Quod si commutata ratio, de nominibus certare desieris, magis proprie interpretando dices, affici quidem caput quando uentriculo consentit: aegrotare uero, cum proprio affectu laborat. Similiter uentriculum affici quidem cum a uitiosis molestatur humoribus: aegrotare uero, aut per propriam intemperiem, aut cum inflammationem, uel ulcus, uel abscessum habet praeter naturam. Quod si omnino accuratiori scrutinio uolueris huiusmodi quaestiones enodare, interdum simulatae alimentum fuerint corrupta, coctionis quoque actionem laedi dices: interdum hanc quidem non laedi, illa uero esse uitiata. Quippe corruptionis ciborum tres primae, ac ueluti generalissimae sunt differentiae. Una quidem fit per proprios uentriculi morbos. Altera a uitiosis humoribus in ipsis accumulatis. Tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Haec igitur cum suapte natura, uel uaporosa, uel acida, aut foetori, aut putredini, aut omnino corruptioni fuerint obnoxia, aut ex preparatiois modo ad huiusmodi dispositionem aliquam deducta, certum est ea in uentriculo corrumpi, atque hoc modo cruditatem fortasse fieri dixeris. Sed oris protinus discordia, nunquid afficiatur tum haec concoquendi facultas. Quippe nonnulli per huiusmodi cruditates eam haudquaquam affici contendunt. Alij uero e contrario. Atque inuenitur tertia quoque secta, eorum qui huiusmodi alimenta in crudari negant, quauis ea haudquaquam concocta esse fateantur. tanquam non sit idem, per negationem aliquid enunciare, aut per priuatiorem uocata a dialecticis dictionem. Idem intellexisse Erasistratum puto, cum acinos & sesama, & reliqua omnia quae omnino in corrupta & immutata deiciuntur, nullam dixit indicare

indicare in animalibus factam esse cruditatem, sed hoc ipsum duntaxat, quod non essent concocta. Quare in his nos diligentiores esse conuenit, mentesque adhibita, diiudicare quae quaestiones tanquam logice, praetermittendae sint: contra, quae ad affectus sedis notitiam conferant, atque idcirco accuratius tractari debeant. Hinc enim & id quod futurum est, praesagire, & affectum iam factum deceter curare poterimus. Itaque sine contentiosis nominibus, ex rebus ipsis utilitatem consequi licet hoc modo: Esto ut quispiam mane exurgens dicat, fufosum se ructum emittere, aut aliquid huiusmodi, ut ab ouis frictis, aut alta quapiam re foetente, & putri. Ille itaque qui fufosum ructum percepit, fateatur se a coena placentam nidore plenam comedisse, quales sunt quae ex oleo & iuris & alij huiusmodi preparantur. Alter uero constiteatur fricta oua ingessisse, atque nunc illorum nidore eructare. deinde alius coplures radulas comederit, ut foetens putrisque exeat ab eo ructus. Igitur cibos in his non bene fuisse concoctos nemo negat, quauis ex hac re uentriculus haudquaquam fuerit affectus, neque etiam, quod ad ipsius rationem pertinet, circa actionem errauerit. haud aliter quae ubi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani uentriculi officium esset acinos transmutare: accusaremus ob hoc uentriculi corpus, ipsumque uitiatum esse putaremus. Cum uero id sui muneris non sit, sed acinorum essentiae accidat, ut concoqui nequeant, haud ab re dicemus, hos quidem non esse concoctos, uentriculi uero corpus naturaliter sese habere. Quippe hoc & nosse, & definire ad medicum haud inutiliter pertinet. Sed quaerere, an dicendum sit actionem ipsius per huiusmodi excrementa fuisse laesam, an contra, ad medicae artis opera seruacaneum est. Age rursus, ut quispiam fufosum ructum emittere, nunc ructum huic igneum quendam calorem in uentriculo esse dicemus. Ac deinde rursus distinguendo inuenire cogimus, utrum ab intemperie corporis ipsius uentriculi hoc eueniat, aut a flaua bile, eaque uel in ipsius spatio contenta, aut in tunicas, ita ut uix abstergi possit, densata. Ac ne hic quidem consistemus. Nam quaerere oportet, an iecinore male suo officio fungente huiusmodi humor accumuletur, an is ex uniuerso defluat corpore, an etiam in ipsomet gignatur uentriculo. Haec sunt cognitu perquam necessaria, sed quae uiro indigent exercitatae considerationis, qui res ipsas potius quam nomina quibus explicant scire studuerit. Ut enim corruptiois species causam efficiet aperte indicat, ita ipsius causae generationem praefinita ostensione inuenire est difficile. Igitur si in uentriculo cibi non suapte natura in fumum transmutantur, efficientem causam calidam: si uero saporem acidum referunt, eam frigidam esse necessesse est. Sed non protinus constat, utrum intemperies aliqua, an uitiosus quispiam humor, uentriculi corpus infestet. Proinde distinguendum est, daerque oportet cibos qui suapte natura modo in corruptionis quam maxime aduersentur, ut panem

aut chondrum (si contigerit) illis qui in fumum transmutare cibum consueuerunt: mel autem, his qui acidum a cibo saporem percipiunt. Deinde considerare excrementa, tum ea quae uomuntur, tum quae per aluum deiciuntur, num humor aliquis, cum illis quidem biliosus & calidus, cum his uero pituitosus ac frigidus simul excernatur. an nullo uacuo humore, ipsa exigua quanda mutationem habeant. Quippe ubi igneo calore uentriculus infestatur, panem aut chondrum sine humore deieci uidebis, perquam exigua in ipsis facta transmutatione. Quod si humor quoque deiciatur, qui cibum corrumpere possit, uidentur cibi huiusmodi humore submersi, & ab ipsius actione manifestius alterati. Id quod uomitione clarius discernitur, si laboras suapte natura facile uomere possit. Nam cogere eum qui uomere non potest, absurdum est. Atque haec ita deprehenduntur, si in spatio uentriculi noxius humor contineatur. Si uero in tunicas ipsius transmittitur, ut ad calidum nausea, & sitis uehemens consequitur, ita a frigido ciborum cupiditas excitari solet. Verum considerare oportet, utrum illatum sit hepar, an affectu quopiam laboret, & qualis sit ipsius affectus, utrum calidus, an frigidus. Haud secus de splene quoque, quippe ex horum omnium consideratione, simul cum quotidiana ciborum portio quoque experientia, exquisite poterit quis inuenire non solum locum affectum, sed etiam ipsius dispositionem. Haec autem notitia est utilior, quo facilius curationis species per ipsam figuratur. Etenim calida dispositio, ubicumque fuerit, semper refrigeranda est. Sed quo usque, aut quomodo, aut qua materia refrigerare conueniat, locus affectus commonstrat. Igitur si id ipsum quod molestat, nihil aliud fuerit quam intemperatura, calidam refrigerando, & frigidam calefaciendo, illico iuueris hominem. Neque nudam duntaxat opinionem, uerum etiam scientiam & quidem haud obscuram, susceptae habebis coniecturam, idque multo magis, si utrinque ipsam examinaueris, refrigerantibus tum medicamentis, tum uisus ratione, uidentur hominem sanari, a calorificis uero laedi. Quod si humor quispiam in ipsius uentriculi tunicis contineatur, nausea quidem uexabit, sed inanis, & sine uomitu, & quae irritat duntaxat, nullum humorem exacuans, quemadmodum fieri solet, ubi secundum internam spatij latitudinem, in uentriculo humor continetur. Caeterum ructus ab alijs acidis, ab alijs fufosus emittuntur. Auxiliatur autem illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus institutum, aut aliud, quod huiusmodi habeat facultatem, ex aqua uel uino epotum. His uero, tum absinthium, tum hiera ex aloë facta, quam nonnulli picram quoque appellant. Igitur si per primam protinus experientiam, a familiaribus medicamentis, in utroque humore, manifestum uideatur auxilium, simul habebis & notitiam artificiosam, & modum curationis. si enim ipsis uti perseueraueris, homo sanitati restituetur. Quod si a solitis auxiliari medicamentis

camentis, utranq; dispositionem noxa consequatur, deceptum te circa notionem inuenies. Quippe certissima omnium huiusmodi dispositionum notitia, ab his deprehenditur, qui intelligunt, quibus quælibet præsidij, ad bonam ualitudinem reduci possit. Sic equidem quosdam colicos uocatos sanauit, dato in potu medicamento ex aloe, quippe conspiciens, mordacem humorem ad affectum intestini tunicas defluxisse, dato medicamento, sperauit omnino huiusmodi dispositionem fore quietiorem. quod ubi contigit, intelligens recta me ductum coniectura, rursus plus ipsius exhibui. Sed quid me ad hanc coniecturam promouerit, operæ pretium fuerit enarrare. Vidi hominem à calidis, tum cibis tum medicamentis, atq; ab omni calorifica uictus ratione irritari, rursus iuari ab alimentis boni succi & temperatis nominatis. Insuper in ediam ei noxam referre: doloris uero speciem percontanti mihi, mordacem esse, respondit, qua de re multo magis sperans ad ueram me peruenisse notitiam, ausus sum amarum ei medicamentum exhibere. Postremo conspiciens hominem mirifice adiutum, quæ fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putauit. Fuit alter quem cibi concoctu faciles irritabant. hic de præcedentibus interrogatus respondit, se in hanc ductum dispositionem, sumpto purgante medicamento. Rursus interrogas, quid ipsum ad sumendum medicamentum promouisset, intellexi mordaces, edacesq; dolores, multo tempore uentriculum infestantes, fuisse in causa. coniectans itaque uitiatum fuisse à purgante medicamento intestinum, ac dispositum ad fluxiones, ut facile reciperet ex hepate redundantes humores, qui deinde corrupterentur, cibum exhibui haud ita facile corruptibilem, & astringentem, unde & mordaces dolores mitigati sunt, et nihil postea excreuit, cum antea protinus, ut mordacitatem sentiebat, corrupta quædam, & liquida, & foetentia excernere cogeretur. Cumq; multo post mordicatione tempore ea deiceret, ad superiora intestina dispositionem ipsam pertinere conieci. Ita in alio quoque, ubi celeriter à mordicatione sequebatur excretio, dispositionem ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto clystere, illum uero dictis iam cibis exhibitis, sanauit. quippe certo sciebam quod proxime uentriculo partes, exhibitis superne, tum cibis, tum potibus, quæ uero non ita multum à sede distant, inferne iniectis medicamentis, promptius adiuuarentur. Cæterum non solum uentriculus aut intestinorum aliquod afficiatur, uerum etiam quis affectus urgeat, considerandum, atque distinguendum quænam notæ affectibus propriæ sint, quænam partibus affectis. ut concoctio uitiatæ, uentriculi est accidens. at ciborum ad fumosum, uel acidum ructum conuersio, ad causas & effectus ipsos referenda est. Sic autem de intestinis & accidentium differentia, cum his quæ præcesserunt, simul & affectum ipsum, & partem in qua consistit, ostendere possunt. Ergo age ut per uentris excrementa quædam deticiatur, aliquando quidem ramenta, aut ueluti membranarum rasura, aut cruentum aliquid, ac aliquando simul omnia, intestinum ulcere affectum nemo dubitauerit. At uero utrum in exilibus intestinis, an crasis ulcus consistat, nondum manifestum est. Sed, ut nuper dicebamus, & ex rasura, & exitus tempore, & (ut tertium addatur) ex mistione cum stercore, ut modo magis, modo minus, interdum nequaquam misceatur, distinguere oportet. Quippe infimarum partium ulcera, nullas omnino ulcerum habent notas, alij excrementis admixtas. earum uero partium, quæ paulo altius collocatæ sunt, mistas quidem cum stercore habent notas, sed id leuiter dumtaxat, quemadmodum si multo sint altiores, uehementior erit mixtura, præcipue uero in superioribus intestinis, ulcers notæ uehementer stercore uidentur admixtæ. Porro accidit sæpenuero, ut ex uno indicio, simul & locus, & dispositio deprehendantur. aut locus, unà cum causa. Veluti locorum notæ, & ab actione læsa, & excrementis, & positu, & doloris proprietate, & excrementis, & proprijs accidentibus sumuntur. Affectuum uero, & ab excrementorum specie, & loci natura, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus. Sanè actio læsa, affectam partem indicare potest, & quidem hoc modo. si enim accidens aliquod circa cernendi officium euenit, oculum affici constat, uerum an proprio affectu, an per consensum, aut utroq; modo laboret, alia consideratione inquirendum est. Excrementorum species, affectam partem indicat, ueluti iam antea dictum est, & per partium ipsius essentia, & per contenta in ipsa. Ac positus quoq; affectam partem nimirum demonstrare sufficenter potest, quippe durus in dextra præcordiorum parte tumor, non lienis, sed iecinoris affecti, nota est. quemadmodum si fuerit in sinistra, non hepatis, sed splenis affectum portendit. Ac positus interdum, ubi similiter se habent excrementa, affectam partem monstrat. Si enim membranosæ tunicæ frustulum excernatur, id ulcus esse alieubi ostendit, uerum in qua sit particula, ex positu discere poteris. Nam si uomendo fuerit reiectum, aut gulæ, aut uentriculi: si tussiendo gutturis, aut asperæ arteriæ: si sereando, faucium: si cum urina, eius fistulæ: si à sede, alicuius intestinorum: si per mulieris pudenda, uteri affectum portendit. At uero constat, quod singuli dolores, pro positus uarietate, affectum locum ostendere possunt. Hoc etiam pacto, ea quæ supra proposuimus distinguere oportet. Quippe apparentibus per uomitum uel ceris notis, animaduertendum est, utrum anteriores partes circa præcordia, aut posteriores circa dorsum, dolor aliquis infestet. Etenim qui in anterioribus percipitur, uentriculum, qui uero in posterioribus, gulam occupare censetur. Haud aliter os uentriculi, à spatio ipsius distinguendum est. si deuoratis quibusdam acerbis, hoc quidem in ore uentriculi, aut in parte inferiore mordicationem

* excitet

excitet, illud uero in ea quæ per thoracem ducta est uia. Omnia enim hæc positu definiuntur, quæ admodum alia ex doloris specie. Verum de doloribus latius in secundo libro dicemus. Sed nunc exemplum aliquod afferre, operæ præcipue uidetur quomodo scilicet locus, ex proprijs affectus accidentibus innotescat. Nam supra diximus, singula quæ ulceribus adnascuntur, propriam ostensionem habere, id uero in præsentia subiiciendum est. Ore quidem uentriculi affecto, fastidium infestat. per hepatis uero imbecillitatem, excrementa per aluum deiecta, aquæ in qua carnes nuper mactatæ, ablutæ fuerunt, simulantur, item maxillæ rubræ apparent in peripneumonicis. Quinetiam propriæ affectuum ipsorum notæ, in excrementis deprehenduntur ut ramentum, ulcers, si in urina sabulosum residet, lapidis, cucurbitæ uero seminibus similia excrementa, latorum uermium indicia sunt. Atque à locis ipsis, morborum indicia sumuntur, eo quod quibusdam solis morbus hic accidat, quibusdam uero solis nunquam eueniat. Quippe soli oculi suffusione laborant. Lapis in renibus, & uesica duntaxat nascitur, atque (ut nonnullis placet) etiam in colo. Lumbrici in intestinis gignuntur. Rursus impossibile est, ut abscessum cor sustineat, quemadmodum neq; pulmo, neque syndesmi, dolorem. Ab accidentium quoq; proprietate, affectuum indicia oriuntur. Nam quibusdam per tabificos morbos unguis adunci euadit. Inimpeltius horror cum febre, inflammationis ad suppurationem transeuntis, indicium est. Lingua nigricans, ardentem febrem portendit. Sic etiam coloris in uniuerso corpore proprietates, alia quidem per hepatis, alia uero per splenis affectus apparet, ita ut doctum medicum haudquaquam possit fallere, sicut ne color quidem quem hæmorrhoides induxerunt. Cæterum pauca admodum sunt ipsorum affectuum notæ, quæ non simul locum affectum ostendant. Etenim ut actionum noxæ, affectum duntaxat particulam, ita earum differentia, ipsius affectum declarant. Hæc ergo sola sunt affectuum propria signa, quæ per accidens ipsos sequuntur, id uero clarius in uniuerso huius operis discursu patebit. Necnon uidebuntur communes quoque notæ, quæ simul & affectum, & sedem affectam, aut duos affectus, aut duas particulas indicare possint. Huic itaque libro in præsentia finem imponere statui, si de proprijs affectibus, & his qui per consensum eueniunt, aliquid addidero, admonens in primis quod affectus, qui à reliquis medicis primarij uocantur, equidem commodius proprios affectus appellauerim, quam quam nihil refert, si eos primarios nominare uolueris. Quippe satius est rerum differentias intelligere, quam contendere de nominibus. Sanè cum uel uapores uitiosi, uel ipsi quoq; humores à uentriculo ad caput ascendunt, mens leditur, primogenio quidem affectu tum cerebrum laborare, dicet nemo: quamquam omni affectu carere ipsum,

haudquaquam defendi potest. Verum quod per uerbum consentire de illis ipsis, est in confesso, id omnino uerissimum est, quippe ex hoc uocabulo (per consensum affici) partem non penitus ab affectu esse liberam, sed ipsam cum alia affici, declaratur. Atqui melius, clariusq; enarraueris, si eam partem quæ per consensum afficitur, ab altera affici dixeris. Igitur quod multi medicorum ueluti somniantes obscure intellexerunt, atque ipsum utpote non intelligentes haudquaquam clare enunciauere, id equidem ueluti instituto operi perquam necessarium, docere aggredior, inde sumpto initio. Sunt nonnullæ actiones, quæ idonea indigentes materia, ipsam ab alijs partibus preparatam accipiunt. qua de re interdum optima ratione fit, ut nulla existente in actionis cuiuspiam proprijs instrumentis noxa, actionem ipsam perire contingat, defectu scilicet materiæ, ex qua fieri consuevit, ueluti in uoce res sese habet. Nam in libro quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, quod flatus, materia quidem uocis est, & efficiunt eum commisso thorace, inter costales musculi. Igitur his nihil agentibus, animal uocem amittit, & quidem nullo interdum in proprijs uocis particulis, apparente affectu. Sunt uero huiusmodi partes, summam quidem loquendo, totum guttur. Si uero particulatim explicare uolueris, sunt tres cartilagines, à tribus notæ musculis, quibus accedunt nerui à cerebro demissi. Est præterea in gutture ligula, Græci epiglottida uocant: hæc maxime proprium uocis instrumentum est. Etenim cum moderate & aperitur & committitur, uocem efficit, quamquam uocem reddi impossibile est, nisi uehementer spiritus egrediatur, id uero intercostales musculi perficiunt. Cecidit quidam ab alto, ita ut dorsi initium affligeret, is tertio die exiguum admodum uocem emisit, quarto deinde die omnino obmutuit, resolutaq; simul fuerunt crura, manibus omnino illæsis, sed neque spirationem amittebat, neq; difficulter spirabat. Cum enim tota sub ceruice spina esset resoluta, accidit thoraci, ut & septum transversum, & musculi superni, numero quidem sex, mouerentur, quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt. At intercostalium musculorum nerui, per quos flatus fieri diximus, omnes affecti erant. Cum itaque frustra medici negotium subirent, circa crura quidem, utpote resoluta: circa guttur uero, propter uocis affectum, equidem id interdixi, atque affecto duntaxat loco curationem adhibui. Proinde finita tandem spiratione inflammatione, à septimo die uox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis proprie per consensum euenire dixeris, quam ubi ab humoribus in uentriculo contentis, caput dolore tentatur, quippe per huiusmodi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid, sed in dictis nuper dispositionibus, nihil noxium ad crura defertur. Nam

Nam contra, priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Guttur uero, cum uox ablata est, non omnino priuatur spiritu, quippe spirare animal per ipsum, etiam dum uideamus. At uero statim amittit, qui quidem fieri solet, cum affatim plurimus spiritus per guttur animalis foras effertur. Sed de nominibus contentere ceteris permittamus. nobis enim res, quas illi penitus ignorat, pertractare satis fuerit. Quippe aliter doler caput ubi contenti in uentriculo humores eleuantur, qui simul & calfacere, & distendere caput possunt, atque aliter suffusorum apparent uisa quaedam, neque calfactis, neque intentis oculis, sed solo uapore per ipsos transeunte. Præterea aliter affici uidetur is, cui meatus à cerebro descendens obstructus est. Aliter ille (quamuis huic quodammodo sit similis) cui propter spinæ inflammationem resoluta sunt crura, atque aliter is, cui uox aut perijt, aut uitiata est. Etenim ad crura facultas quaedam, sed citra essentiam, descendere prohibita est: ad oculos uero cum essentia: uerum ad guttur, quamuis materia perueniat, sufficiens tamen ipsius quantitatis haudquaquam accedit. Qui uero ob intercostalium musculorum perforationem obmutuit, is totam uocis materiam amisit. Porro quemadmodum crura per dictas spinæ dispositiones resoluuntur, ita etiam guttur, uocalibus neruis uel incisus, uel laqueo interceptis (Vocare autem uocales neruos consueui eos, quos ipse inueni. Nam præceptores mei eos duntaxat qui ad arterias pertinent, cognoscebant) Cæterum ob horum quoque uitia, uox perire solet. quoniam proprii gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum essentia pars esse censetur. Sed cum in multas alias partes distribuuntur, propriam neruorum uocalium appellationem non retinent, licet ad instrumenta uocem concinnantia, proprie pertineant. Atque idem est modus, quo gutturis musculi læduntur, siue recurrentes nerui, siue hi qui iuxta arterias sunt, uitiuntur. utrinque enim animalis facultas desideratur, sine qua à consilio, & uoluntatis imperio moueri potest nemo. Et quidem incisus muscularis, qui ligulam (id est epiglottida) mouet, animal penitus mutum euadit, sed neque simili omnino modo, neque etiam in totum diuerso, ab eo quo læsis neruis uox perit. Nam utriusque noxa hoc cum altera habet commune, quod ligula cōtinuitate, quam admouens principium habet, priuatur. id uero fieri solet siue neruus, siue musculus incidatur, aut laqueo intercipiatur, aut contundatur, aut quomodolibet aliter uitiatur. Equidem uocem uitiatam fuisse memini, adeo ut pene perderetur, in frigidatis uehementer neruis recurrentibus, cum per hyemem ceruix fuisset incisa, quod cum intellexerem, calorificis remedijs naturalem temperaturam neruis restituens, uocem reuocaui. Cæterum ut ob materiæ priuationem, perforato thorace, ita etiam aspera arteria tota incisa, uox perit, q̄

nullus super sit spiritus, qui ad proprium uocis instrumentum transmittatur. Idem efficit, sed alio modo, laqueus collo circumdatus, uerum hic non solum mutum reddit animal, sed etiam suffocat, tollendo scilicet spirationem. Arteria autem dissecta, uoci quidem nocet, sed animal respirare non priuat. Angina uero uocata, cum sit internarum gutturis partium inflammatio, strangulationi proportionem respondens, respiracionem tollere potest, ipsius meatum obstruendo. Idcirco uocalis instrumenti, maxime proprius affectus est, ac deinceps exterorum ipsius musculorum noxa est. Ceteras partes omnes quarum meminimus, non proprie, sed per cōsensum potius afficit. Cum ex ceruice quidam choeradas (id est strumas) in profundo incumbentes excideret, unguibus eas euellens, imprudens ob ignorantiam simul recurrentes neruos distraxit, atque hoc pacto puerum liberauit à strumis, sed mutum reliquit. Quidam alius, in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutū reddidit, lēso uidelicet altero duntaxat neruo. Mirabantur uero omnes, quo pacto neque aspera arteria, neque gutture affecto, uocem lædi contingeret, qui cum uocales neruos (me ostendente) conspicerent, admirari desierunt. Quibus igitur partibus, uel materiæ, uel facultatis copia non transmittitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipsam faciente nequaquam læsa. At uero si uel à uaporibus, uel humoribus aliunde ad ipsam uenientibus, lædatur, eam non recte dixeris illesam. Neque minus etiam probabile est, partem uel materiam, uel facultate priuatam, lædi, utique si officium suum, cum hæc reciperet, secundum naturam exercere posset. Proinde ex huiusmodi in utramque partem conatu, dialecticorum problematum consideratio, neque ad affectuum notitiam, neque ad curationem, neque etiam ad futurorum euentuum præfagia, quicquam utilitatis afferre posse uidetur. Animaduertas ergo uelim, quomodo equidem curationem ex affecti loci notitia inueniam, hac consideratione neglecta, narrare aggredior. Occurrit mihi quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens, dixitque triginta iam diebus, sensificam ipsorum facultatem se amisisse, illa læsa seruata motione, sed nihil præsidij ab impostis medicamentis percipere. Ego uero id quod in huiusmodi casibus facere consueui, ne tunc quidem obliuioni tradidi, quippe uocato medico qui digitorum curationem susceperat, interrogauit cuiusmodi remedia adhibuisset, quæ cum intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuestigare coepi, cur nullum ab ipsis homo præsidium consecutus fuisset, inquirens itaque quæ præcesserant accidentia, inueni ipso dicente, neque inflammationem, neque refrigerationem, neque ictum præcessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. Captus itaque admiratione, rursus interrogauit, num superiorum partium aliqua icta fuisset: ille respondit, digitos quidem non fuisse ictos, sed dorsum in initium fuisse affictum. Deinde

Deinde quomodo, & quando id accidisset cum A interrogarem, respondit, se cum Romam proficisceretur, à uehiculo decidisse, ac non multo post digitorum incepisse affectum, quocirca coniecturam feci, neruorum qui primi à septima uertebra procedunt, partem quamquam ob ictum fuisse inflammata, ac nunc duram habere dispositionem. Id uero intellexi, doctus ex arte secandi corpora, quod nerui per propriam circumscriptionem, ueluti uenæ exoriri uidentur, adeo ut unumquodque uenite unum esse putares, quemadmodum & uenam. Verum protinus ab origine multi sunt simul concreti, & communibus uinculis quæ à cerebri membranis exoriuntur contenti. Ergo neruorum, qui à ceruice prodeunt ultimi exigua pars ad minores peruenit digitos, per cutem ipsos continentem, ac præterea per medij digiti dimidiam partem dispersa. Quod uero ceteros medicos in maximam duxit admirationem, quod dimidia duntaxat pars afficeretur, id mihi persuasit potissimum, eam tantum nerui partem quæ in cubito ab ipso egrediens in iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abijcere iubens, illi præcipue spinæ parti, quæ in affecta particula principatum obtinebat, ipsum adaptauit. Secutaque est res, ut aspicientibus uidebatur, & admirabilis, & inopinata, quod digiti manus adhibitis sping medicamentis essent curati. Verum affectu plane summoto orta est inter medicos quaestio, quanam sit eiusmodi neruorum dispositio, ut per ipsam seruato eorum motu, sensus pereat. E quidem id ipsum dicebam, quod priores medici dicere solebant, quod scilicet sensus per affici, motus uero per facere aliquid, explicatur. quapropter ut quis moueatur, opus est robore: sed ut sentiat, uel minima facultas sufficit. Cumque recte me huc dixisse sermonem putarent, quid igitur, inquam, num uidistis aliquando contra euenire, ut seruato sensu motus periret? Tum ceteris omnibus se nunquam conspexisse dicentibus, unus id confiteri audebat, ac nomine laborantis citato, telles quoque adhibere pollicebatur. Ac cum hoc cum proposita oratione de partibus motis illis quidem, sed non sentientibus pugnare uideretur: (etenim quod ad illam rationem pertinet, fieri haudquaquam potest, ut perditio sensus, motus ab uoluntatis imperio prodiens seruetur) rursus orabant, ut causam explicarem, quamobrem utraque appareant. Ea uero (ut planè intelligunt) qui neruorum dissectionem didicerunt) talis est. Omnis ab impetu prodiens motus, ad musculorum officium pertinet, quippe nullus neruorum per se, sine musculo, ullam huiusmodi in animantis particulis actionem efficere potest, sed per musculos, omnes à consilio & uoluntate prodeuntes motus perficiunt. ad partes uero mouendas, musculi ipsi aliquando quidem manifeste perueniunt, aliquando uero per medios tendones, quos aponeurosis (quasi enervationes latine dicas) aliqui cognominant. Atque ex hoc genere sunt tendones, quibus di-

Antiqua translatio legit seruato sensu motus periret

et item seruato motu sensus periret

Galen.

giti mouentur, haud absimiles his, qui toni ab Hippocrate nominantur, rotundi scilicet. Si itaque musculorum neruos affici contingat, motus digitorum perit. si uero eos qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrumpitur. Sed ubi tota resoluuntur membra, cum uidelicet comune principium affectum est, simul & sensus & motus pereit, atque tum locum primario affectum, ex læsorum neruorum multitudine duntaxat, inuenire poteris, idque si exquisite cognoueris communia ipsorum principia, quæ in neruorum dissectione percipimus, cum nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, utpote nemine non plus minus errante. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considerare poterit, in qua uertebra, spina sit affecta, siue tota, siue altera eius pars afficiatur. Nam accidit, ut dextera pars duntaxat afficiatur, altera omnino illaesa, aut è contrario, ut illa manente integra, sola sinistra affectum sustineat. Atque hac ratione, interdum tota pars sinistra resoluuntur, dextera parte manente illesa, interdum contra dextera pars duntaxat & afficitur, & resoluuntur. Vbi uero non affecta spina, tantum unus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur, in quas neruus ille distributus est. Accidit enim interdum, ut duo, aut tres duntaxat neruorum processus afficiantur, cum interim spinam nulla noxa infestet. Sic affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes, ita fuit resolutus, ut neque sentiret, neque moueretur, sed in tribus digitis sensum habebat integrum. Porro cui dam alteri, non solum is manserunt illesi, sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propagationes seruatae sunt. Atque alius, ob casum ab alto uehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiunt. Idem etiam in is duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui ramusculi demittuntur. Igitur si scire desideras in qua uertebra sit affectus, utrum in sola nerui cuiuspiam propagatione, an in spinali quoque medulla, in neruorum dissectione te exercitatum esse oportet, communemque habere methodum, qua resolutos musculos unà cum cute quæ sensum amiserit obserues. nam spinali medulla in aliqua uertebra affecta, omnes partes inferiores resoluuntur. Quod si in altera parte lædatur, alia tera manente illaesa, partes duntaxat quæ illi directo respondent, resolutio infestabit. Si uero nerui radix afficitur, reliquæ partes omnes affecto loco inferiores, nihil afficientur, sed sola illæ partes resoluuntur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hæc si accurate didiceris, circa resoluta membra relicta spina omnino occupaberis, huic enim adhibitis remedijs, partem affectam curabis. Sic etiam si non circa spinam, sed in regione illam sequente, neruus afficitur, partim ex musculis, partim ex cute, quarrendæ sunt notæ. Cutem quidem facile est cognoscere, nam oculis subijcitur. Musculi uero ex actione quæ perijt deprehenduntur. Proinde necesse

Tom. 4

b est

est, circa musculorum sectionem te exercites, ut cognoscas, cuius actionis quilibet sit instrumentum. Sic enim duntaxat discernere poteris partes, quarum actio perit, nullo morbo corporalem ipsarum essentiam infestante, in quibus uero præcedit morbus, uel siens, uel factus. Verum morborum genera & differentias omnes ex eo didicisti libro, qui de morborum differentiis inscriptus est, atque similiter ex alio accidentium differentias. at de causis utrorumque etiam separatim scriptum est. In uno quidem de morbis, in tribus uero de accidentibus, in quibus exercitari oportet eum, qui facile uoluerit inuenire, discernere que & causam, & affectum, & sedem affectam. Etenim fieri non potest, ut omnia per concursum doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empirici uocantur, huiusmodi fuerit opinio. Qui uero accurate & præcedentia, & præsentia cognouerit accidentia, atque sic ad curandorum morborum experientiam uia & ratione peruenerit, inueniet, & locum affectum, & simul ipsam dispositionem. Sed id magna ex parte accidit partibus, que in intimo corpore constituuntur, ueluti paulo ante de his qui sensum & motum perdidit, ostendimus. Atque non ab re fortasse fuerit narrare quædam que iam facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt. Puer annorum ferè sex, inuitus, per aluum excrementa deicere incepit, resolutio derepente circa sedem musculo. Quinetiam seni quondam huiusmodi euenit accidens, atque rursus alius puer, ætatis ferè annorum quatuordecim excrementa inuitus per aluum deiecit, infestante simul uescicam dolore: atque alteri urina quoque fuit suppressa. Contra, alius urinam inuitus excreuit, atque alius non solum urinam, sed alui quoque excrementa inuitus deiecit. In ijs omnibus, ea quæ præcesserunt, scrutari oportet. Nam in totum aut refrigeratam, aut iclam, ipsorum spinam arbitrædum est. Sed frigus quidem, uni duntaxat affecto musculo nocet, iclus uero, magna ex parte pluribus noxam infert. Nam perrarum est, ut icla spina unus afficiatur musculus, quoniam nerui ex spina orti in plures musculos diuiduntur. Verum ubi ob iclum affectus est musculus, si superueniēs inflammatio, ob negligentiam induretur, resoluti ipsi contingit, quanquam id raro accidere uideatur. At uero frigus sæpenumero unum lædit musculum, maxime eum qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supra modum fuerit uersatus. Igitur puer cuius & uescica, & sedes lædebatur, cum in fluuio pisces uenaretur, sic fuit affectus. Nonnullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. Hos itaque sic affectos, curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus uero neruorum à dorsi spina ortorum quispian fuerit affectus, ipsi spinæ adhibenda sunt remedia. Sæpenumero etiam ubi ab alto loco quis cecidit, aut uehementem fortemque iclum spina subiit, inflammatio ad plures partes extensa, non solum

A musculis, sed uescicæ quoque noxam intulit, quibus ob uescicæ ipsius affectum, urina supprimitur. Sunt quibus non solum urina, sed alui quoque excrementa penitus retinentur, affectis scilicet intestinis. Nam ut musculi affecti, actiones à consilio & uoluntate pendentes, ita & uescica & intestina, naturales actiones lædere possunt, eo quod ipsis commissis excernuntur ea quæ continent. Atque in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis. siquidem naturalibus cognatam actionis uim esse: animalibus uero instrumentis, à principio (ueluti lumen à sole) ipsam defluere, iam ostensum est. Ergo ut magneti lapidi uis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta omnia, facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde si permanentes fuisset ipsorum essentia, neque arterijs, neque uenis, indiguissent. uerum quia nutrimento egent, seruarique oportet intimi caloris temperiem, hanc ob causam, & uenis indigebant, & arterijs. Sic etiam musculi, ut essentiam suam seruare possint, non secus quam naturalia instrumenta, & uenis & arterijs indigent. At quia cognatum sensus & motus principium non habent, idcirco neruis, per quos hoc ipsis influat, semper indigent, qui illis ea suppeditare possit, quemadmodum sol omnibus rebus quas illuminat, splendoris affert. Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi, & mouendi uim habent: accidit, ut ipsis interdum haudquam affectis, nihilominus eorum actio pereat. id quod naturalibus instrumentis accidere non solet. prius enim ea affici necesse est, quam actio lædatur. Verum animalibus instrumentis omnibus, naturale quoque munus debetur: quippe & arteriarum, & uenarum adminiculo indigent, ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissime inueneri, ac discernere oportet, quæ accidentia eis, ea ratione qua aut naturalia, aut animata sunt, soleant euenire. ueluti alterari (ut ita dicam) à uicinis, ipsis, ut naturalibus: alterationem uero sentire, ut animatis, euenit. Sic oculis quoque sæpenumero contingit: Nam uapores à uentriculo elati, ipsos omnino alterant: uerum tam exigua alteratio, non ab omnibus sentitur, nisi syncerissimam habeant sensificam facultatem. uoco autem syncerissimam, quæ minimas quasque res cernere potest.

GALENI DE AFFECTO

RVM LOCORVM NOTITIA. Liber secundus.

Gulielmo Copo Basiliensi interprete.

S C O P V S est, iubente semper Erasistrato, exercere mentem cum in alijs artis operibus, tum uero in ea, quam nunc proposuimus, affectorum locorum notitia. Circa quam tres sunt exercitationis modi: Vnus circa singulas corpo-

ris partes, quas locos nominant: Alter circa causas & dispositiones: Tertius est de accidentium differentia. Igitur à locis sumptus modus, huiusmodi est: affecto cerebro, huiusmodi separatim eueniunt accidentia: uentriculo affecto, hæc sunt propria: colo affecto, hæc: atque in reliquis similiter. A dispositionibus, & causis, talis est: inflammationis seorsum, huiusmodi sunt accidentia: scilicet rhi, huiusmodi: refrigerationis, hæc: plenitudinis, hæc: cruditatis (id est corruptionis ciborum) hæc. Ab accidentibus, ut hoc doloris genus, hæc dispositiones portendit, aut hosce locos: tussis uero has: ita & uomitus, sanguinis profluuium, fluxus alui, conuulsio, concussio, horror, delirium. Quippe his inter se ita distinctis, quid recte secusue dicatur, facilius percipi poterit: quodque ita se res habeat, ex singulorum contemplatione plane discet. Ac ne longe diutius te omnino suspensum teneam. Cum in hoc genere multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentiis locos affectos significari existimauit, accuratius de ijs nobis disserendum est. Nam stupidum quidem dolorem, neruis euenire dicit, sed plane peccat. quippe stupor à frigida dispositione oritur, non neruorum duntaxat, sed etiam uenarum, arteriarum, carnis, membranarum, tunicarum, & cutis. Quod si ob id, quod hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert: cur non reliquas omnes dolorum differentias, proprie ad neruos pertinere dicit? Quippe ut dolor, tristis sensus est: ita uoluptas, blandus est sensus. Ergo non solum stupor in neruis est, uerum etiam reliquorum dolorum omnium, quos ipse quoque Archigenes descripsit, unusquisque. Quod si rem accuratius inspexeris, haudquam dolorem species dicendus est stupor: ueluti neque ulceris species, ulcus inflammatum. sed duarum potius rerum, in his quidem ulceris & inflammationis, in illis uero doloris & stuporis concursus est. Etenim stupor refrigeratio insignis est: idcirco corporibus ita dispositis, & sensus & motus difficultatem inducit. Quemadmodum completa refrigeratio, & sensum & motum omnino tollit. Sed quod stupor dispositionis sit nomen, non sensus aut doloris, sic dicente Hippocrate, declaratur: Stupor enim mediocri, dolorem soluere potest. Nam stupor, ob refrigerationem fit, ut plane uidere est in ijs, qui in hyeme per frigora proficiscuntur, atque in refrigerantibus quoque medicamentis. nam si extrinsecus immodice adsibeantur, particula ipsa stupida euadit: quæ sensum quoque omnino amittit, si uehementissime refrigeretur, idque non solum à medicamento, sed etiam à circumfuso nobis aere. Equidem noui quosdam adeo refrigeratis pedibus, ut in primis quidem sensus periret, sequentibus uero deinde diebus, emortui pedes, putrescerent. Ergo ut perfecta refrigeratio, & sensum penitus auferat, & motum: sic moderatior, & sensus & motus dif-

Galen.

ficultatem inducit. nominaturque (ut dixi) huiusmodi refrigeratio, stupor. Itaque stupidum dolorem dispositio efficit frigida simul & dolorifica, indicante id nomine, non doloris (ut dixi) differentiam, sed dolorem simul, & frigidam dispositionem, aut ab ipsa inductam particula, & sensus & motus difficultatem. Constat autem quod constitutas uehementer particulas, atque eos quoque qui torpedinem animal, dum adhuc uiuit, tetigerint, stupor infestare solet. Et quibus membrum aliquod stupidum fuerit, ij quicquid tetigerint, obscuro & hebeti sensu percipiunt, neque moueri possunt: si uero moueri cogantur, dolent. At citra hoc quod moueri tentent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequam dolent. Proinde male Archigenes enunciat, stupidum dolorem ad neruos proprie pertinere. Stupor enim dispositionis, non loci affecti indicium est. Atqui paulo post rursus Archigenes proprie ipsum ad musculos pertinere ait. habet autem dictio utraque ad hunc modum. prior quidem: Nerui autem contorti, distenduntur, & indurantur, atque hi stupidos inducunt dolores, atque dure intendentes. Deinde paulo post, in hunc sermonem prorumpit: Musculi carnis neruorumque mistura, tanquam propria substantia constituti, arteriarum quoque in doloribus mixture præ se ferunt, stringentes (ut ita dixeris) atque late distenti, ac stupide pullantes. In horum sermonum priore neruos ait stupidos inferre dolores: in altero uero musculos stupide pulsare, stupidum non ad affectus, sed ad partes referens. Sed ut dicebam, stupor non particula cuiuspiam proprius affectus est, sed dispositio: quæ quidem in omnibus corporibus fieri potest, sed non in omnibus sensibiliter apparere: quippe in his duntaxat apparet, quæ suos affectus sentire, & pro uoluntatis imperio moueri nata sunt. Ceterum ijs quæ manifeste in musculis apparent sermo ipsius repugnat. quinetiam indistincte prolatus est, ac fortasse non intelligit, nusquam in corpore carnem ipsam per se inueniri. Nam musculorum id, quod neruosum est, in plurimis uel capitibus uel extremis partibus est, ubi etiam tendones inueniuntur. Id uero quod in medio continetur, omnes homines carnem nominant, nemine intelligente cum non exquisite dissecatur, carnem solam haudquamquam manere, sed cum tenuissimis quibusdam, ueluti fibris, in quas neruosum genus resolutum est. Voco autem neruosum genus, in unicam appellationem cogens, tum uincula, tum tonos. quippe ex ijs per carnem dispersis, musculorum ostendimus essentiam consistere: quæ ut permanere posset, uenis indigebat & arterijs. Itaque citra dolorem pulsare, ad solas arterias pertinet, animali etiam dum bene ualente. Vbi uero ingens oborta est inflammatio, uel erysipelas, uel abscessus: arteriarum pulsus cum dolore sentimus: cum antea per bonam ualitudinem

Tom. 4

b 2

dinent

dinem, neque cum dolore, neque sine dolore ipsum sentiremus. Etenim res ad hunc modum lese habet: Duabus precipue occasionibus, uehementis dolor inflammatis partibus inferitur: cum mouentur, aut cum a re quapiam comprimuntur. Inflammato igitur omnino musculo, duplici modo dilatatis arterijs, dolorem sentimus. Nam & mouentur, & ab adiacente carne comprimuntur, & ipsam comprimunt. Atque hac ratione partes inflammatae pulsant, quem ueterissimi quique solum uocant pulsus: Posteriores uero omnem arteriarum motum, quem sensus percipere possent, similiter nominauerunt. Sed non protinus stupide pulsare, inseparabiliter, aut omnino proprie, ad musculos pertinet: cum ne pulsare quidem, siquidem pulsus (ut prius dictum est) dolorem quandam insinuat. Nam in scirrhis, & in ijs, quae proprie cedemata appellantur, atque in intemperantijs, quae sine tumore consistunt, motus arteriarum dolorem haudquaquam excitat. Ac ne per inflammatos affectus quidem, nisi cum maiores effectus sunt, dolor infestat. Quinetiam sine musculo, arteria inflammatoriu sustinens affectum, ipsa per se cum dolore pulsat. Dico autem inflammatoriu affectum, ut simul cum inflammatione & erysipelas, & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectum, cum maiores fuerint, pulsus accidens esse censetur. Quod si aliquando in ijs pulsus, ipsi scilicet laboranti, stupidus esse uideatur (hic enim stuporis affectum sentire potest) tum scire licet, dispositionem in musculo nervis consistere, sed ita consistere, ut ad paralysis (id est resolutionem) tendant. Quippe stuporis dispositio, inter resolutionem, & integram ualitudinem media est. At pulsus cum dolore factus, sequitur inflammatorius affectus notatu dignos, id que semper in ipsis arterijs, atque in continentibus ipsas partibus, quas & ob angustiam premunt, & cum attolluntur, modo pars affecta sentire nata sit, ueluti percutiunt. Ergo neque in peripneumonia, neque laterali morbo, dolor pulsatorius euenire potest, idque ob partium naturam. Namque pulmo sensum non habet. morbus uero lateralis membranae costas succingentis, morbus est: quae ubi costas quidem uicina est, necessario comprimitur: at media ipsius pars comprimari non potest: sed inflammationis duntaxat ratione dolet. atque in hoc spatio arteriae sunt, quae per intercostalia uocata spatia, et per crassas, laxasque laterum partes extenduntur, ac in profundo magis delitecunt, & succingentem costas tunicam haudquaquam attingunt. harum igitur arteriarum motus in morbo laterali ab aegrotante sensu non percipitur, tantum abest ut ei dolorem inferat. nihilominus inflammatis interdum intercostalibus musculis, arteriarum dilatationem, dolorem inferre necesse est. proinde laborans ipsum facile percipiet, atque pro inflammationis magnitudine, sentiet in parte inflammata pulsationem. Ob hanc quoque causam, ubi uehementis fuerit pulsa-

atio, suppuratur particula, consequente suppuratio ne ingentes duntaxat inflammationes. Constat igitur ex his quae iam diximus, quod pulsatorius siue pulsatiuus a medicis uocatus dolor, per inflammatorios affectus fiat, atque in corporibus sensibilibus: idque uel per se uel proprie uel primario affectu in arterijs (nominet enim quilibet ut uoluerit) in reliquis uero partibus sensibilibus, omnibus, per consensum, eo quod a uicinorum contactu premantur. Igitur neque in hepate, neque in renibus unquam huiusmodi pulsatio apparet: quonia nullus per totum corpus ipsorum uerius dispersus est, neque etiam per pulmonem. Quocirca grauitas in ipsis sentitur, cum tumoris praeter naturam genus aliquod ea infestauerit. Nam in horum uiscerum quolibet, adiacens membrana per quam uerus dispergitur, sensu potitur. Quia uero a tumore qui est in uiscere, ipsa exteditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde Hippocrates primus omnium scripsit, in renem dolor grauis. Post hunc uero optimorum medicorum non pauci, non acuti doloris, sed grauitatis sensum in predictorum uiscerum inflammationibus fieri dixerunt. Enim uero membranas, ut quibus nullae sunt arteriae, non pulsare rationi consentaneum est, quemadmodum neque cutem, etiam si uehementis assit inflammatione. Atque eadem ratione, neque adenes, quibus nullae sunt arteriae. Etenim huiusmodi partes, cum inflammatae sunt, unico duntaxat doloris modo uexant, extensionis. Quippe huiusmodi doloris species, a nullo sentientium corporum in huiusmodi dispositionibus separari potest. Reliquae uero doloris species, quibusdam partibus accidere possunt, quibusdam non possunt. Igitur meminisse eorum semper oportet, ac cognoscere singulorum locorum naturam. quinetiam intueri, quis unicuique partimodus doloris peculiariter conueniat, quis uero contra. Proinde resumentes rursus ipsos dicamus. Quippe unus doloris modus est, qui per inaequalem temperiem in affecta parte consistit, uel nulla re ipsam extrinsecus attingente. Alius qui ob tensionem fit, non soli affecta parti proprius. Ut qui uicinas partes interdum afficiat. Est item dolor qui a tangentibus duntaxat, in affecta particula generatur. cum uidelicet compressa, uel contracta, uel a re quapiam superueniente uulnerata dolet. Atque is doloris modus qui ex motu ortum habet, quemadmodum pauloante de arteria dictum est, a re quadam media dolorem efficiente pendet. etenim quae per se mouetur pars, tenditur: & ad uicinas accedens, comprimuntur interim, & contunditur, & uulneratur. Si uero nulli inciderit, eam sola tensione, dolere necesse est. Veluti partes omnes ab alijs motae, si nihil extrinsecus ipsas tangat, nullo, praeter eum qui necessarius est, dolore afficiuntur. Caeterum alibi me frequenter dixisse memini, primas doloris species duas esse. cum affatim temperies alteratur, atque cum soluitur continuitas. Quae cum iam dictis haudquaquam pugnare

Uter doloris
ess doloris

*Doloris solutio
in uisceribus III.
c. 3. de fuffo.*

pugnare uidentur. Namque pars intenta, aut com-
pressa, aut contusa, aut uulnerata, dolet ob conti-
nuitatis solutionem. Neque enim cum acu quis-
piam uulneratur, alio affectu laborat, quam si ab
acri humore facta fuisset erosio, utpote per utriusque
affectum corrupta continuitate. Igitur non eandem
doloris speciem excitat, mordax humor, & plurimus.
Nam ille rodendo dolorem excitat, hic uero tendendo,
flatuosi spiritus exemplo, ac ueluti urina uescicam
intendit, cum non redditur. Verum in erysipelate,
& inflammatione, atque in toto in affectibus
inflammatorijs, non solum quia intenta sunt partes
laborant, uerum etiam quia intemperantia affectae
sunt, ac ne hac quidem, exitum ad dolorem inducendum,
uim habente. Id quod declarant hi, qui per uehementem
hiemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere
tentant, intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, &
quidem maxime in unguium radice. Porro memini,
mihi ipsi accidisse dolorem uehementissimum, ut uidere
mihi uiderer in intimo uentre terebro perforari, in eo
potissimum spatio, per quod a renibus ad uescicam ureteras
seimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo, cum id paulo post
excernere tentarem, excreuit simul grauisimo cum dolore,
humorem uitreum a Praxagora appellatum, quippe uitro
fuso, tum eolore, tum substantia, haud ab similibus erat.
atque id alijs quoque accidere conspexi. Quod uero hic humor sit
frigidissimus, iam a Praxagora dictum est, qui ob hoc
uitrei nomen ipsi imposuit. Id enim haud obscure percipit
sensu tactus tum ipsorum qui illum excernunt, tum
aliorum, siquis confestim ipsum tangere uoluerit. Sed
dignum utique admiratione est: quomodo frigidus
excidere possit, neque ab excretionis uiolehtia cum
excidit, calidus euadat. Equidem putabam lapidem in
altera ureterarum impactum, a deo erat, ut mihi uidebatur,
doloris ipsius species perforati similis. Atqui uacuato
humore doloreque sedato manifeste constabat neque
lapidem fuisse causam, neque in ureteris, aut renibus
locum fuisse affectum, sed in intestinis potius, praecipue
uero crassioribus. Neque enim ut a tenui corpore,
breui temporis spatio exire poterat, sed a profundo
quodam & quidem crassiori corpore, quam sit tenuium
intestinarum tunica, ferebatur. Huiusmodi dolores,
omnes ferè medici colicos nominare uidentur, quoniam
ab ea parte qua dolor sentitur, nullum indicium sumi
potest qui magis colon quam tenue intestinum dolor
afficiat. Nam huiusmodi dolores, perinde ac si terebro
partes perforantur, molestare solent, narantibus ita infir-
mis. Sunt alij dolores per quos palus uidetur infixus,
qui & ipsi dolores per affectum esse significant. differunt
autem inter se, aut multitudine, aut motu, aut crassitudine,
aut rei dolorem facientis potentia, siue ea humor fuerit,
siue spiritus flatuosus. quippe paucus plurimorum, & tenuis
crasso, & permanens motu, minore dolore excitare so-

Colicus Dolor

let. Atque qui ad uehementem refrigerandi uim haudquaquam accedit, uehementissime refrigerante minus cruciat. Verum hoc doloris genus, ad crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perforari locum quis putauerit. Atqui huiusmodi dolores, ab eo quo lapis impactus est, discerni non possunt, nisi quis accidentia quae postea consequuntur expectauerit. Quamuis ob huiusmodi ignorantiam, quod ad doloris mitigationem attinet, nullam laboranti noxam inducamus. siquidem uentrisque doloris praesidia, omnia communia sunt, & quidem calorisifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur, siue injiciantur. Deinde nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quae dolorem obtundere possunt, aliquod adhibendum est, cuiusmodi est id quod a Philone institutum est. Verum si lapis dolorem excitaueit, ipse interdum solus, interdum una cum cruore excernitur. etenim radit ea corpora per quae transit, maxime si uel asper uel acutus fuerit lapis, ac si postea urinas inspexeris, sabulosa quaedam subsidere inuenies. Quod si in colo affectus consisterit, neque lapis, neque cruor, neque arena, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere uidetur. Atque alia, quae ad affectum intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus enim inflatio quaedam, & extensio, & flatus complures, & tormina, & excrementa flatibus plena uidebuntur. Ea autem discernere licet, si super aquam natent, ac bubulo stercore simulentur. quin etiam cibi tum cupiditas tum concoctio, deterior euadit, & praesens & praecedens & quae sequitur. Venter enim male affici accidit, ut qui parti primario affecta continenter adhaereat. Insuper colicos nominatos affectus, magna ex parte praecedit, & cruditas, & spiritus flatuosus, & uomitus, & nausea, quae multo tempore inanis permanet, & in praecordijs mordacitas, & fastidium, & indigentia plurima. Igitur ex huiusmodi quide dolores, ij qui uehementissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis consistere putantur, qui uero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut quod in his ipsis sunt, sed a leuiori causa, aut quod in tenuibus consistant intestinis. Sed qui mordaces sunt, a mordaci humore intestinum erodere, fieri solent. Vnde dysenteriam semper huiusmodi dolores praecedunt, utpote per quam intestina exulcerentur, quam uel solam, tum recentiores medici, dysenteriam nominant, tum antiquorum non pauci. Ex his enim nonnulli, non solum hanc, sed aliam quoque quae cruenta, ob excretorum speciem, nominatur, dysenteriam appellant. Nam interdum sincerus, plurimisque sanguis, interdum ueluti limus & feces ipsius non paruae quantitatis excernitur. Verum haec affectu ictericis accidens esse censetur. Ea uero per quam syncerus multusque sanguis excernitur, uniuersum corpus plerumque euacuat, haud secus quam haemorrhoides, aut muliebre profluuium. Verum de

ijs posthac rursus nobis agere licebit, nunc ad do-
lorum species nostra redeat oratio, cas enim in hoc
libro persequi potissimum proposuimus. Igitur i-
terum incipiamus ab eo dolore quem punctori-
um uocant. qui circa membranas potissimum con-
sistit, ipsius affectus ueluti radice eo loco fixa, ubi
membrana pungitur, dolore uero circa eum cir-
culo latius se fundente. Atque hoc modo in late-
rali morbo dolorem punctorium esse, ut in inflam-
matione pulsatiuum, apud omnes fere medicos in
confesso est. Porro membranosorum corporum
dolorem haemodiae, id est stuporis dentium quid
simile habere, ut Archigenes censuit, non est exi-
stimandum. nam ori duntaxat, neque ei toti, sed
solis dentibus & gingiuis hunc affectum accidere
solum obseruauimus, qui omnibus haemodia di-
citur. Ceterum hanc oratione explicare est im-
possibile, sed cum quispiam & austeros, & acidos
cibos ingerit, ita ut affectus aliquis sequatur in
dentibus, & gingiuis, eum in omnibus eundem
esse credimus. siquidem uidemus nos magna ex
parte similes esse in affectibus tolerandis, ita ut ab
ijsdem causis, eadem sustineamus. Hunc quidem
affectum in ore duntaxat fieri scimus. Sunt alia do-
lorum genera ab Archigene perscripta, quae neq-
dum sunt cognosci, neque dum proferuntur in-
telligi possunt, ueluti holcimos (id est tractorius)
austerus, dulcis, leuiter acutus, rotundus, uiscosus,
ferus, stringens. Atque huiusmodi nomina in li-
bro de pulsibus scripta posteritati reliquit, quae au-
ditores nihilo doctiores reddere possunt, eo quod
doctrina quaeque propria desiderat nomina. Si e-
nim de saporibus, aut omnino de proprijs quae lin-
gua iudicantur differamus, dicemus utique auste-
& acerbum, & stringentem, & mordacem,
& salum, & dulcem, & amarum. Si uero de his
quae tactu iudicantur, humidum corpus, & aridum,
& calidum, & frigidum, & asperum, & leue, & mol-
le, & durum, & acutum, & obtusum. Haud secus
de his quae uisu discernuntur, rubrum, flauum, ni-
grum, album, fuscum, aut aliud quidpiam huius-
modi. Quod si appellationes ipsorum permutaue-
ris, quid dicas auditorum intelliget nemo, ueluti
de astringente, aut austero dolore. quippe fieri non
potest, ut quid sit dulcis dolor, intelligatur. Nam
dolor semper molestare laborantem solet: atqui
dulcia quaeque iucunda sunt. Igitur quam ueris-
simum est, Archigenem circa medicae artis opera
fuisse studiosum, quo pacto tamen in huiusmodi
nomina incidit, cum saepenumero inuestigauerim,
inuenire non potui. Videamus ergo quid ma-
nifeste ex ipsis colligere possimus, ueluti paulo an-
te de stupenti labore iam fecisse uidemur. Nam ut
scitum est ut obscura nomina in dubio derelicta, in-
utilia reputentur, perinde ac si nunquam scripta
fuisent. Quae uero clara sunt iudicentur non ra-
tione duntaxat, sed multo etiam praecedente ex-
perimento, quanquam huiusmodi iudicium per-
difficile est. nam plerumque alijs non credere oportet,

ter, qui suos affectus ob animi mollitiam, neq- con-
sequi plane, neque si consequantur, eos enarrare
possunt, aut quia oratione quid patiantur decla-
rare omnino nequeunt (quippe non paruae facul-
tatis ea res existimatur) aut quia affectus ipse in-
effabilis est. Ergo relinquitur, quod nemo singu-
lorum dolorum species conscribere potest nisi ip-
semet passus fuerit, sitq- medicus, qui interpretan-
di alijs facultatem habeat, & qui prudenter, & si-
ne mollitie, comprehendere possit suos affectus,
dum laborat. Atqui nemo inuentus est qui per
torum aetatis suae decursum, omnes affectus sus-
tinuerit, etiam si per quam morbosus fuerit. Pro-
inde non possum non mirari, cum eorum pro-
prietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet i-
pso narrante, tanquam omnes passus fuisset, quan-
quam non admodum morbosus erat Archigene-
nes. Si enim unam aliquam partem, & infirmam,
& morbidam habuit, non protinus omnibus la-
borauit, ueluti nec reliquorum mortalium ullus.
Neque enim inuenire est hominem eundem qui
simul & caput habeat infirmum, & thoracem, &
pulmonem, & hepar, & lienem, & uentriculum,
& intestinum ieiunum, & cetera, & uescicam, atq-
reliquas id genus partes. Videtur itaque Archi-
genes proprijs quibusdam consilijs, & quidem
dialecticis, potius quam affectuum ipsorum expe-
rientia fulcitus, pro uiribus dolorum species ex-
plicare uoluisse. Verum ut studiosi maiori a II
nobis copia dotati recedat, proposita eius ora-
tione eos qui in arte exercitantur, moneo & hor-
tor, ut quae plane uera sunt, ea duntaxat eligant,
ipsisque credant: quae uero ab ijs abhorre-
re uide-
buntur, ea praeteriri oportet. Igitur Archigenes
cum reprehendisset Asclepiadem dicentem in ar-
ticulari morbo neruum affectum, dolore haud-
quaquam cruciari, quod nihil omnino sentiat: car-
nem autem, quanquam non affectam, dolere ta-
men, utpote a parte uicina compressam. Postea ad
uerbum ita scribit: Porro uasa uehementer com-
pressa, capitis dolores sine inflammatione obor-
tos arcent, ueluti prohibita in ipsa incursione, id
quod barbaricum uinculum tum maxime perforce
potest: Sphacelodes uero hemicranias, disse-
ctio eorum, sed maxime arteriae circumscribit. Que
D primo affecta, pulsatorium turgidumq- dolorem
inducit, ac rotunda euadit, horrorem plane exci-
tans. quemadmodum uenae quidem uaricosae fi-
unt: nerui uero intorti distenduntur, ac induran-
tur, atque hi torpentes inferunt dolores, dura di-
stentione cruciantes, & profundos, & infixos, &
angustiae plenos, & minime fusos: Membranae
in latum discurrentes, & inaequales dolores exci-
tant, atque crebro ita laborant, ut haemodiae (id est
dentium stupori) simile quidpiam habeant, trans-
missionis uidelicet asperitatem. Ita superficies
quoq-, & membranae in media carne contentae, ple-
runq- afficiuntur, quae dilanantes quoque dolores
inferunt: Dolores uero a membranis ossa circu-
dantibus

dantibus dependentes, perinde affligere compe-
riuntur, ac si in ossibus ipsis consisterent. A uenis
graves, & detrahentes, & aequaliter irruentes do-
lores suscitantur. A carne autem & fusi & laxio-
res: quapropter non adeo extendi uidentur, sed
arbitratur laborans sensu asperis quibusdam rebus
impleri. Musculi carnis neruorumq- mistura, tan-
quam propria substantia constituti, arteriarum
quoq- in doloribus missionem pra se ferunt, strin-
gentes (ut ita dixeris) & cum capaci latitudine in-
tenti, & torpide salientes. Ex reliquis uero ulcero-
sus quidem dolor, & in ulceribus leuiter acutus,
& maxime dulcis, & qui pruriginem inducere po-
test, ad superficiem pertinere uidetur. Punctorium
autem profundas partes infestat. Infixus autem,
cum sinus accesserit. Stimulans autem, partim B
eorum quae in loco sunt, aliquid affectum esse
declarat, partim contra, utpote qui haudquaquam
profundas partes occupat. Lacerans autem est
qui in sinu consistit. Hic est primus Archigenis
sermo ex libro primo De locis affectis, quo do-
cere conatur quomodo ex dolorum differentijs
partes affectae possint inueniri. Igitur rursus ab
initio ipsum diligentius examinemus. Sphacelo-
des, inquit, hemicranias uasorum distinctio circun-
scribit. Igitur quos dolores nominet sphacelodes,
inuentu difficile est: non enim inter omnes con-
uenit, quid haec uox (sphacelos) significet. Sunt
enim qui dicunt ipsam uehementem dolorem de-
clarare. Alij tantum inflammationis excessum, ut
partem ad corruptionis periculum inducat, quae
dispositio a nonnullis gangrena appellatur; Alij
partis affectae corruptionem ipsam, sphacelon di-
ci uolunt, Alij conuulsionem. Nonnulli non eam
quae fit conuulsionem, sed quae ex inflammationis
magnitudine expectatur. Alij non simpliciter co-
uulsionem, sed neruorum corporum quae in-
flammatione laborant. Alij simpliciter fortem ten-
sionem. Alij putredinem. Ergo uocabulum spha-
celodes, in iam proposita Archigenis oratione scri-
ptum, ad tantam peruenit obscuritatem, ut nihil
per ipsum explicari posse uideatur, ipso nusquam
in alijs libris medicorum nominum enarrationem
conferente. Per uerbum autem circumscribit,
fortasse intelligit quispiam ab eo, ueluti celeriter
& ex toto sanari, ac subiiciamus ut ita dicatur. Cur
enim se quisquam torqueat, intelligere cupiens
ea, quae ne is quidem qui scripsit intelligi uoluit.
Deinde pulsatorium, & turgidum dolorem, arte-
rias inferre dicit, cum ipsae uidelicet per sphacele-
des hemicranias primogenia affectione laborant.
In primis itaque qualis sit pulsatorium dolor prius
explicauimus, quamuis ante nostram enarratio-
nem, omnibus medicis notus sit, siquidem ingen-
tium inflammationum accidens ipsum esse perhi-
bent. Turgidus autem dolor est qui a parte prima-
rio affecta, ueluti a radice incipies, celeriter in par-
tes adiacentes transfertur. Id uero non solum in he-
micrania, ut Archigeni placuit, sed in cephalaea
quoq- uocata, euenire solet. Etenim in hac non-

nunquam arteriae primario affectae huiusmodi (qua-
lem dixit Archigenes) dolore uexantur. Ita ut fa-
teantur nonnulli, uasorum ipsorum se dolore sen-
tire, id interpretari tentans, arteriam subhorrente,
fieri rotundam dixit. Igitur inquirendum est, u-
trum, ueluti per sphacelodes hemicranias, arterias
ita affici dicit, ad eundem modum de uenis eum
sensisse existimandum sit, quod per hunc solum
morbum, uaricum exemplo obtortae sint: an hoc
commune sit accidens uenarum, uel quomodolibet
affectarum, uel duntaxat inflammatarum. Ex
eo enim quod sermoni de uenis, iungit sermonem
de arterijs, par est, ut conijciamus, de eodem affe-
ctu ipsum fuisse locutum. Ex eo autem quod mox
in uniuersum de neruis, atque de alijs huiusmodi
partibus scribit, non adaptans uni morbo sermo-
nem, ea ratione putandum est, itidem de uenis quo-
que fuisse dictum. Itaque in hac ambiguitate sa-
tius fuerit, ut existimemus in eo sermone quem
de hemicrania conscripsit, simul cum arterijs, ip-
sum uenarum quoque mentionem fecisse, simpli-
citer uero reliquorum instrumentorum sine ullo
distincto affectu, neque in neruis, neque in ijs par-
tibus, quae illos deinceps consequuntur, in quibus
dixit uenas graues, ac detrahentes, atq- aequaliter
irruentes dolores inferre. Verum haec non nihil am-
biguitatis continent. Quod uero deinceps sequi-
tur, ubi dicit, Nerui uero distenduntur, & manife-
ste contorti indurantur, recedit ab hemicranica
dispositione, definiens id in uniuersum ad neruos
quomodolibet affectos pertinere, quod plane me-
daciuum est. Neque enim quislibet neruorum affe-
ctus, ipsorum essentiam indurat, atque intorquet.
Sunt enim nonnulli, per quos laxiores euadunt
nerui, quemadmodum per alios quosdam, aridiores.
Quinetiam saepenumero ubi nullam sensu per-
ceptibilem habent differentiam, ita ut exquisite sa-
ni uideantur, nihilominus neque sensum neque
motum praestant subiectis corporibus. Itaq- in so-
lis fortasse inflammationibus, aut inflammatorijs
morbis, aut praeter naturam tumoribus, dixit ner-
uos, & indurari, & intorqueri. Atq- in ijs quidem
manifeste apparet neruos intedi. Nam & laboran-
tibus ipsis, & nobis aspicientibus, intenti nerui ap-
parent: quapropter nisi cureretur, & conuulsiones, et
distentiones ad ipsos sequitur. Atq- omnium que in
tumoribus attolluntur, commune accidens esse uidetur
ut intendatur. Nam & arterias & uenas inflamma-
tione affectas intedi uidimus: uenas quidem, ubi
per summa membra orta inflammatione panus exur-
git. Plerumq- enim totum uas intentum uidetur, ac
rubere magis, & calere, atque maiori dolore (si tan-
gatur) affectum, ita ut satis constet totum inflam-
mari, incipiendo ab ea parte quae primario affecta,
usque ad alas, & inguina. Proinde recte dixerunt
omnes fere medici, inflammationis partibus accidit
ut rubescant, tendantur, renitentur, intumescant, &
doleant. Verum (ut diximus) non omnibus, sed his dun-
taxat accidit pulsus, quae arterias habet notari di-
gnas, & partem sensu praeditam, ubi ad notabilem
b 4 magnitudinem

Handwritten notes in red ink:
Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo De locis affectis, quo docere conatur quomodo ex dolorum differentijs partes affectae possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum diligentius examinemus. Sphacelodes, inquit, hemicranias uasorum distinctio circumscribit. Igitur quos dolores nominet sphacelodes, inuentu difficile est: non enim inter omnes conuenit, quid haec uox (sphacelos) significet. Sunt enim qui dicunt ipsam uehementem dolorem declarare. Alij tantum inflammationis excessum, ut partem ad corruptionis periculum inducat, quae dispositio a nonnullis gangrena appellatur; Alij partis affectae corruptionem ipsam, sphacelon dici uolunt, Alij conuulsionem. Nonnulli non eam quae fit conuulsionem, sed quae ex inflammationis magnitudine expectatur. Alij non simpliciter conuulsionem, sed neruorum corporum quae inflammatione laborant. Alij simpliciter fortem tensionem. Alij putredinem. Ergo uocabulum sphacelodes, in iam proposita Archigenis oratione scriptum, ad tantam peruenit obscuritatem, ut nihil per ipsum explicari posse uideatur, ipso nusquam in alijs libris medicorum nominum enarrationem conferente. Per uerbum autem circumscribit, fortasse intelligit quispiam ab eo, ueluti celeriter & ex toto sanari, ac subiiciamus ut ita dicatur. Cur enim se quisquam torqueat, intelligere cupiens ea, quae ne is quidem qui scripsit intelligi uoluit. Deinde pulsatorium, & turgidum dolorem, arterias inferre dicit, cum ipsae uidelicet per sphacelodes hemicranias primogenia affectione laborant. In primis itaque qualis sit pulsatorium dolor prius explicauimus, quamuis ante nostram enarrationem, omnibus medicis notus sit, siquidem ingentium inflammationum accidens ipsum esse perhibent. Turgidus autem dolor est qui a parte primario affecta, ueluti a radice incipies, celeriter in partes adiacentes transfertur. Id uero non solum in hemicrania, ut Archigeni placuit, sed in cephalaea quoque uocata, euenire solet. Etenim in hac non-

magnitudinem inflammatio attollitur, tunc enim A
pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, uel nul-
lo existente sensibili uase in affecto corpore. Sed
interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum in-
strumentorum propria accidentia. Id uero iam an-
tea neque semel duntaxat explicatum est, quod
uidelicet proprie actionis noxa, qualicumque sit
specie, cuiuslibet partis proprium est accidens: ne-
que enim aliud ei accidens neque etiam noxarum dif-
ferentias inesse necesse est. Nam differentiæ qui-
dem uariantur, pro affectus, tum specie, tum ma-
gnitudine. Accidentis uero ad uitiatam actionem
pertinentis siue genus, siue species, aut utcumque
nominare uolueris, semper permanet. Cæterum
satius fuisse Archigenem, qui omnia, uia & ratio-
ne se explicaturum professus erat, abundantius hæc
persequi, præsertim cum ab alijs negligentius essent
tradita, quorum non pauca, in plurimis alijs libris
conscriptimus, quemadmodum & posthac deinceps
dicetur, sed breuiori quidem compendio, ea
quæ exacte alibi fuerunt exarata. Longiori uero
disputatione hic tractabuntur ea quæ alibi breuio-
ri stylo percurrimus. Nunc uero reliquas dolo-
rum differentias, quarum in præscripto sermone
Archigenes mentionem fecit, persequamur. Quod
enim peccauerit, dicens stupidos dolores neruis
euenire, quodque stupor non unius cuiuspiam par-
tis sit affectus, sed causæ potius ac dispositionis ra-
tionem habeat, iam antea dictum est. Quod uero
dolores dure distendentes in ipsis fieri, dicit, recte
dictum est, quanquam melius erat, si simpliciter
dixisset, distendentes, non addendo dure. Nam
neruorum dolores utrinque uehementer disten-
dere possunt, quia ad utraque extrema tenduntur,
tum id a quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur.
Non secus quam chordæ in cithara, quæ sæ-
penumero, ubi nimis intenduntur, dirumpi so-
lent. Quapropter citharistæ, cum instrumenta sua
post usum reponere uoluerint, chordas relaxant.
Nam planè constat eas a contrarijs, tum causis,
tum dispositionibus intendi, siue humidus fuerit
ambiens aer, ut rigare ipsas & implere possit, siue
uehementer aridus. Ab utraque enim ambientis
aeris temperie, ad ultimam tensionem perueniunt.
Proinde recte dixit Hippocrates, neruorum con-
uulsiones & a plenitudine & ab inanitione eue-
nire, utpote per quas nerui immodice scilicet ten-
duntur. Sed quod profundos dixit esse dolores,
id ab accidentibus, quæ plurimis ex neruis eueni-
unt, sumptum est. Etenim cum uenæ quidem sem-
per priores in superficie sint, deinde post eas arte-
riæ, quibus postea nerui subduntur, idcirco labo-
rantes tensionem in imo sentiunt: quæquam mul-
ti tendones, qui ob id quod neruosa sunt corpo-
ra, a nonnullis planè nerui nominantur, non pro-
fundos sed in superficie dolores habent, si quando
ipsos quoque sic intendi contigerit, ut sunt illi qui
digitos extendunt, sunt autem & qui illos incur-
uant, in superficie quidem, sed non similiter ut ex-
tendentes. Porro Archigenes neruorum dolo-

res infixos esse dicit, cum huiusmodi doloris spe-
cies, ut antea diximus, ad colon magis pertineat.
Atque accidit etiam auri, cum quadam pulsatio-
ne, atque dentibus molaribus, quin etiam oculis,
sed infixus dolor neruis minime euenire potest.
etenim magna ex parte utroque extenduntur, &
ad supernas, & inferiores animantis partes. Quod
uero deinceps ab Archigene dictum est, neruos
angustie plenos habere dolores, inepte quidem di-
ctum est. Nam nihil amplius declarat, quam cum
dicit, & minime fufos, reuera enim minime fufos
idem est, quod in latitudine porrectos dolores ner-
ui non habent, sed magis circumscriptos, utpote
perueniente ipsorum tensione, & ad supernas, &
ad inferiores partes, magis uero sursum usque ad
caput. Ac tum primum ipsos uniuersi corporis,
& conuulsiones, & distentiones comitantur, nul-
la nerui tensione huiusmodi accidentium aliquod
inducere potente, antea quam caput ipsum attingat.
Post hæc consequenter scripsit Archigenes
de membranis, quod in latitudinem perueniant ip-
sis dolores, cum afficiuntur, quod quidem uerum
esse fatemur. Quod uero aliquid hæmodiæ (id est
dentium stupori) simile habeant, non est uerum,
ut antea dictum est. Neque etiam in totum uerum
est, quod membranarum dolores sint inæquales.
siquidem contrarium magis ueritati consonat: quip-
pe ex propria ratione, uidentur æquales inducere
dolores, eo quod uniuersum ipsarum corpus æqua-
le est. Nam quod ob communicationem cum uicinis,
inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per
accidens euenire solet. Cum enim ad affectam ip-
sarum partem, circumiacentes & ducuntur & ten-
duntur, dissimilem fieri dolorem necesse est, ubi
enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolo-
re uehementiore cruciantur. Vbi uero sensum ha-
bet hebetiorem, ibi minus dolent. Atque ex eo quoque
quod quæ tenditur membrana os ipsum uel attingit
uel non attingit, non ab re dolorum differen-
tia deprehenditur. Atque hac ratione nonnulli pleur-
iticorum, iugulum dolent, porrecta in hunc lo-
cum membrana costas succingente. Aliquando ta-
men non ad iugulum, sed ad præcordia dolor tran-
sit, percepto ipsius sensu in septo transuerso, utpo-
te quod necessario mouetur, cum pleuriticis respi-
rant, idque omnibus thoracis partibus magis. Cum
enim ueluti radix doloris in latere consistit, tum la-
borantes, musculis qui illic sunt respirare pigri-
tant: quare tum soli septo transuerso, natura respi-
rationis officium committit, quemadmodum in be-
ne ualentibus, qui libera utuntur respiratione, con-
tingere solet. Igitur cum in partibus laterum in-
fernis oritur inflammatio, septum transuersum in-
tentum, magis dolet. cum uero in partibus super-
nis, tum iugulum potius dolor infestat. Cæterum
septum transuersum, quia mouetur, iugulum au-
tem quia durum est, doloris causa est. Vbi uero in-
gens in hepate oritur inflammatio, aut ubi ipsum
induratum est, dolor qui tum iugulum in dextra
parte infestat, concauæ uenæ magis, quam mem-
branarum

branarum tensionem sequitur. Cum autem dixit, A
hoc modo sæpenumero superficie quoque do-
lere, quod non aliud est quam membranarum affe-
cturam speciem referre, planè declarat unde addu-
ctus ipsarum dolores aliquid hæmodiæ habere si-
mile existimauerit. Quia enim simul cum hæmo-
diæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur,
ut ab eadē causâ utroque affectu dependente, mem-
brana autem quæ in superficie cuti substrata est,
sæpenumero stupenti dolore afficitur, utpote quæ
ab externis causis, & quidem frigidis, celerius no-
xam subit: Idcirco deceptus Archigenes dispositi-
onis communitate, cæteras membranas hæmo-
diæ simile quidpiam habere dixit, ac sæpenumero
superficiem quoque, non secundum affectæ particu-
læ essentiam factio dolore, sed ob membranarum
ipsarum essentiam, quæ exanguis est, & frigida, un-
de facile a frigidis affectibus infestat. Eos quia
huiusmodi dolores comitantur, idcirco sæpenume-
ro dixit fieri huiusmodi dolores, non ueluti per affe-
ctæ particulæ essentiam, sic enim inseparabiles es-
sent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur
cuti membrana, quæ cum ipsa simul excoriatur,
dolores facit tenuos, & torpidos: membra-
næ uero quæ in media sunt carne ueluti diuellen-
tes dolores excitant: sunt enim plurima, & inæ-
quabiliter insita, atque eam circumdantes. Cumque ali-
quando e diuerso, contra naturam, tendi carnem
contigerit, huiusmodi dolores euenire necesse est.
Sanè a multis exercitationibus aut tenui, aut ul-
cerosi proueniunt dolores, qui totos musculos
occupare consueuerunt, inter quorum partes, car-
nes quoque numerantur. Verum de huiusmodi do-
loribus, satis in salubribus præceptis iam dictum
est. Sed quod membranarum quæ ossibus adia-
cent dolores, & profundi sunt (id est in intimo cor-
pore sensum excitantes) & ossium ipsorum, ueluti
dolentium, inducunt imaginem, haudquaquam
mirandum est. Nam si a quamplurimis ostocopi
(id est ossium labores) nominantur, & magna ex
parte ab exercitationibus euenire solent, quamuis
interdum uel a frigore, uel plenitudine, fieri pos-
sint. Insuper uenas dixit graues, & detrahentes,
& æquabiliter irruentes inferre dolores. Verum
ab initio, ubi hemicranie mentionem fecit, uenas
ueluti uarices incuruari ait. Ergo in hoc solo for-
tasse accipere oportet, ipsum hoc dicere. Atqui
scire licet proprium arteriæ uenæque dolorem, ex-
tensi secundum longitudinem corporis ueluti chor-
dæ cuiusdam speciem referre, nulla utique grauitate
simul apparente. Aequabiliter autem infigi ue-
narum dolores, admodum obscurum est: quippe
infigi, ad nihil quod ipsis accidere solet, referri
potest. Deinde de carnibus dicit, quod & fufos,
& laxiores inducant dolores. Atqui in totum nul-
lus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus in-
tenduntur, laxiores uocet. quoniam & uasorum,
& membranarum dolores, magis intendi uideantur.
Quod uel ex eo confirmari potest, quod eos
non adeo exteros conspici dicat, propterea quod

carneæ musculorum partes, breuibus lineamentis
continentur. Sed id quod deinceps scribit, uideri
tactum, ueluti asperitatibus quibusdam plenum,
an proprie ad dolores, qui in carnibus consistunt,
pertineat, inquirendum est. Nam quod interdum
aliquid huiusmodi per ipsarum dolores eueniat, a
ueritate haudquaquam abhorret. At quia non
semper euenit, sed facta in ipsis, ut plurimum cer-
ta quadam dispositione, non proprie ad substan-
tiam earum referendum est. neque simpliciter in-
telligendum est eam dispositionem esse affectum
inflammatorium, sed qui cum humore sit, exaspe-
rare suapte natura potente. Porro deinceps de
musculis scribens Archigenes, eos ex carne ner-
uisque mixture proprie referre dicit, tanquam pe-
culiari ipsorum essentia, ex his consistente. Ad-
dit uero arterias, quoniam in ipsis inueniuntur. At-
qui hoc pacto, uenas quoque dicere debuit, atque
membranas. Vocabulum autem astringentes, patrio
sermone de his dicitur, qui quamquam pleni
sunt, a bono tamen habitu non aberrant, atque id-
circo de iunioribus duntaxat dici consueuit, de se-
nibus uero minime, quod non possit ipsorum cor-
pus boni habitus plenitudinem suscipere. At ue-
ro in quam rem hoc uocabulum Archigenes re-
ferre uelit, inuenire non est facile, maxime quia con-
fundere & corrumpere solet patriorum nominum
significata. Quod si astringentes, de his dici intelle-
xeris partibus, quæ a plenitudine intenduntur, non
proprie ad musculos, sed communiter ad omnia
repleta corpora pertinebit. Cum uero eos capaci-
cum spatio extendi dixit, puto ipsum hanc, a ner-
uorum plenitudine uoluisse seingere. Torpide
autem pulsare, haudquaquam fuisse recte dictum,
iam antea declaratum est. Reliquorum uero dolo-
rum, ulcerosus, inquit, leuiter acutum est. Est au-
tem hæc quoque oratio obscura, neque per se quic-
quam docere potest, haud aliter quam cætera ip-
sius obscuræ orationes, quas ne enarrare quidem
possibile est, nisi quis rem ipsam per se intelligens,
eam orationi adaptare conetur. Cum itaque sciueris,
tum medicos, tum exercitationis principes, eos
dolores uocare ulcerosos, per quos inter mouen-
dum, uel tangendum, in laborante parte sensus ex-
citatur, qualis in ulceratis partibus percipi solet,
facile intelliges per dolorem leuiter acutum, hu-
iusmodi quampiam speciem significari, qualis ab acu-
tæ acus punctura fieri consueuit. Ergo constat ip-
sum, neque continuum esse, neque æqualiter per om-
nes partes porrectum. Hunc itaque dulciorem esse
dicit, cum dicere deberet imbecilliolem, aut obtu-
siorem, aut non uehementem, aut minus molestum,
aut id genus aliud quidpiam. Nihil enim quod mo-
lestum est, proprie dulcius appellari potest. Id au-
tem quod dicit, & pruriginem inducere potest, inar-
tulate dictum est, quippe haud obscura est inter
pruriginis sensum & ulcerosam dispositionem diffe-
rentia. Verum quia crebro pruriginosa dispositio
ulcerosam antecedit, atque soluta quiescenteque ulce-
rosa in pruriginosam transmutatio fieri solet, inde
est

est quod de ipsis confuse indefiniteq; Archigenes scripsit. quemadmodum neque causas harum dispositionum exacte tractauit. Verum nos eas in libris salubrium præceptorū perfecte exarauimus. Igitur ulcerosus dolor, non solum ad cutem, sed ad imas quoque partes, ut ossa extenditur. Pruriginosus autē reuera ad solam superficiē pertinet, nō tamē primario, pro ratione ipsius propria, sed per accidens. Ipsa enim omnes pelli subiacentes partes, spissitudine superat. Horum ergo dolorum uterque, propriæ dispositionis est accidens: sicut autem ob acres quosdam humores, atque tantum ipsi, quantum dispositiones ipsæ inter sese differunt. Sed ut dixi, satis de ipsis in libro salubrium præceptorum definitum est. Punctorius uero (inquit) dolor, in profundo est, sed non recte, nam ad membranas, non ad imas partes proprie pertinet. Infixus autem (ut inquit) cum sinus accesserit. Qui sermo omnino absurdus esse uidetur. Quippe sinus, concauitas quædam est, cum partium antea coniunctarum, altera distat ab altera. Cum itaque fluxione impletur, ita ut adiacentes partes distendantur, tum tensorum dolorem sentiunt laborantes, non quidem longo spatio porrectum, sed proprijs limitibus circumscriptum. At excreto quomodolibet è sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi ambientia sinum corpora, adeo distendantur, ut inflammatoria dispositione torqueantur. Hæc sunt quæ proprie ad sinus pertinent. Quod uero ab Archigene dictum est, aliud ab his est, uerum quid intellexerit, cum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At quod deinceps scriptum est, non minorem habet dubitationem. Nam stimulan (inquit) dolor non in imo subsistit. Hic enim sermo, cum eo quem in initio præmisit, pugnare uidetur, quo in hunc modum scripsit. Stimulan autem, partim eorum quæ in loco sunt, quidpiam affectum esse declarat, partim contra. Id enim fieri potest, & in parte ossibus maxime uicina, & in cute, atque omnino in medio, huiusmodi dolore facta ab humore mordaci, sensibilium partium aliquam erodente. Deinde quod in fine eiusdem orationis sic scriptum est: Lacerans autem est, qui in finibus consistit. Si lacerans quidem idem significat, quod diuellens, mendacium est. Nam illi qui in sinu est, id minime contingere solet. Quod si non hoc, sed aliud quidpiam dicere uoluerit, quomodo id poterit inueniri? Atque huiusmodi sunt quæ in præscripto sermone Archigenes posteris memoriæ prodidit. Igitur transeamus ad alium, qui & ipse ex dolorum differentia, affectas partes cognoscere docet. Est ipsius series huiusmodi. Hepatis uero dolor, holcimos (id est tractorius) & inharens, & torpidus est, atque atrocis molestans. Splenis autem acutus non est, sed & grauitatem simul, & extensionem habet, atque similis uidetur ei, qui ad elisionem quidem atque expressionem, sed extrinsecus incumbentem remittitur. Renes & austros dolores inducunt & cum permanente astrictione pungentes. Vesica

uehementer stringentibus utitur doloribus, atque intentionibus punctorijs. Uterus autem acutus, turgidis, pungentibus, distendentibus, torminatim incidentibus. quippe qui huiusmodi missionem, dolere natus est: quamobrem idiomatis quoque ambiguitatem inducit. In hoc sermone, iterum Archigenes protinus ab initio, hepatis dolorem holcimon (id est tractorium) esse dicit. Verum hoc uocabulum holcimos, apud Græcos in usu non est. proinde quid significet, haud facile inuenire est. Nam uocabulorum significationes, ex longo usu deprehenduntur. Atqui uideo, eos, qui illo utuntur, uiscidum per ipsum uelle significare, quale uiscum esse uidetur, ut cuius una parte tracta, potest per ipsam reliqua illi continua simul attrahi. Sic pasta quoque ex frumento, holcima dicitur, maxime, si accuratissime subacta fuerit, sed ex hordeis, aut milio pasta, holcima non dicitur. Atqui sub hac significatione hepatis dolor haudquaquam holcimos euadet, proinde aliam significationem querere oportet. Itaque unus ex his qui Archigenis sectam reliquis præponere conatur, holcimon hepatis dolorem dici asserit, cum hepar, uel induratum, uel inflammatum, detrahare iugulum uidetur. Alius, cum diuturno morbo laborat. Alius, cum mediocri dolore afficitur. Sunt qui tardum ipsum significare uelint, utpote qui acuto aduersetur. Atque urgentem & adeo uehementem, ut nullam admittat requiem, acutum uocant: contrarium uero, nempe tardum, holcimon. Nonnulli enim eum dolorem holcimon uel grauem dicunt, qui grauitatis speciem refert: usu enim receptum putant ut de grauitate holce tractus dicatur. Multa insuper alia uarie explicant, admirandi illi quidem enarratores, sed quæ intelligantur à nemine. Constat igitur hoc uocabulum holcimos, quod in propolita orationis initio inuenitur, nihil nos posse docere. At uero deinceps consideremus, quid utique sit dolor inharens. Nam hunc quoque hepatis proprium esse dixit. Mihi quidem facile persuasum est, turgido dolori inharentem per contrarietatem opponi, ipsum dicere uoluisset. Quid enim aliud conijcere quis posset? At uero hepatis dolor, si quispiam alius, uicina corpora ad consensum inducit. Nam & ad iugulum usque porrigitur, & spirandi difficultatem creberrime affert. atque interdum tussim quoque, ad dysenteriam, neque raro nothas costas infestat. Igitur quoniam pacto uere dicitur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare quod inherenter dolorem dixerit, ueluti infixum. Atqui hepatis dolor, ut nuper ostendimus, haudquaquam huiusmodi est. Similiter antea iam declaratum est, ne torpidum quidem dolorem particula cuiusquam proprium esse. Nam ad dispositionem potius referendus est hæc autem non iocinore, sed in nervosis potius corporibus inuenitur. Porro atrociter molestans, cum torpido pugnat, utpote qui uiolentus est, atque cōtinuus. Sed nec huiusmodi quidē hepatis dolor est, sed potius grauis. At ne

† in ant. eed.
græcis legitur
εἰ δὲ ἄν τις
μοῖς τινός,
ἰδαίμωσ ἡ
πῆρ, ἢ ἄλλ'
ἀνθ' ἄρα τ'
ἰδαίμωσ
σώματι.

grauis quidē, exacte proprius hepatis est, sed spleni quoque, ac renibus inflammatis communis. Equidem non satis mirari possum quo pacto Archigenes ad lienē duntaxat, hanc doloris speciem referre tentauerit. Nam uel Hippocratem audire debuit dicentem: Et in rene dolor grauis. Verum hoc peccatum exiguum forte censetur. At longe maximum est illud, quod committere solet, nomina scribens cæteris sensibus peculiarīa, quemadmodum nunc de renibus quidem, austros scribit dolores, de uesica uero astringentes. Hæc enim saporum sunt nomina, qui lingua ut instrumento & gustandi sensu discernuntur. Igitur res quædam declaratur, generatim quidem per hoc uocabulum stringens, sed magis particulatim per austerū, & acerbum. quippe ambo astringunt, sed magis acerbum, qualis est omphacia uocata galla. Porro austera sunt multa, ut mali punici genera, atque cotonca mala, ac reliqua complura mensis apta. Sanè acerba, haudquaquam sunt iucunda, non solum ea quæ medicamento rum speciem referunt, ueluti hypocyctis, & balauitium, & galla, & rhus, sed etiam illa quæ cum sint huiusmodi, recipiuntur tamen in cibos. Quapropter non excogitari quidem potest, quid uel austerum, uel acerbum dolorem dicere uoluerit Archigenes, non magis quam aut ceruleum, aut rubrum, aut fuscum, aut album aliquem, à coloribus nominatum. Nunc autem quid dixerit doctor quidā ex Archigenis familia, tempus est considerare. Nam dolorum proprietates Archigenem arrogantia motum interpretari uoluisset, at quia reuera ineffabiles sunt, eum in huiusmodi nomina absurda incidisse, non intelligens unamquamque qualitatē, siue gustabilem siue tangibilem effari posse. Vbi uero multæ qualitates circa unam essentiam apparent, ibi & proprietatem fieri contingit, idque maxime in gustu uidere est, si aliquando & amaritudinem, & dulcorem, & austeritatem, & acrimoniam, in una essentia apparere contigerit. Sic enim in gustu proprietates quædam oritur, ineffabilis illa quidem, si unico nomine ipsam explicare tentaueris, sed quæ dici tamen potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, quod & magis & minus declarare, haud impossibile est. Ita & herbas uniuersas, & reliquam quoque materiam enarrauerunt medicorum non pauci, singulas qualitates, quæ enumeratis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si uniuersam essentiam proprietatem unico nomine comprehendere uoluerit, indoctus omnino fuisset, id quod de Archigene nequaquam sentiendum est. Si autem simplices qualitates, ipsæ quidem ineffabiles non sunt, earum uero quantitas, exacta quidem mensura, ineffabilis est, quam sub latitudine quadam explicari potest. Igitur longiori sermone uti non oportet, cum ea species ob oculos omnibus sit posita, qua uti debet is, qui quamlibet rerum sensibilibus interpretari aggreditur. quippe omnium tangibilium qualita-

tum propria habemus nomina, haud secus quam gustabilem, uisibilem, & audibilem. Atque omnibus ijs patrio more uti debemus, & neque stringentem, neque austerum nominare dolorem, utpote quæ saporum proprie appellationes sint. Plurimi enim medici Archigene antiquiores, cum dolorum differentias describerent, haudquaquam ausi sunt à consuetudine in nominum usu recedere, quæ & ab ipsis laborantibus audire licet, qui perinde se dolere interdum aiunt, quasi acupungantur, ac rursus perinde, ac si terebro perforentur. Quinetiam uideri sibi aiunt contundi sese, & diuelli, & tendi, & retrahi, & detrahi, & grauitatis cuiusdam sensum percipere, qua interdum subiectarum partium aliqua suspendi uidetur, interdum uero circumstantibus incumbere. Igitur ut huiusmodi nomina omnia facile intelliguntur, ita astringentes, & acerbis, & austeris dolores, intelligi haudquaquam possunt, ac præterea ab usu omnino aberrant. Hæc intelligere debuit Archigenes, cum docere nos uellet, quomodo loci affecti possint cognosci. Nam omnis qui de doloribus habetur sermo, uanus, nugarumque plenus esse censetur, nisi ex his quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo si ab ipsis, quomodo dolent, discere oportet, nunquam uero dicant acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco quo dicunt Archigenem interpretari uelle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tum impossibilis, tum inutilis esse planè uidetur. Primum enim uel ipsis autoribus non omnis ipsorum proprietates enunciari potest: quod cum ita sit, omnino fieri non potest, ut ea sub doctrinam cadat, utpote quam ij duntaxat qui sensibilibus ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde ea nobis ignota sit necesse est, qua non laborauerimus, nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas, quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, ut credamus unum hominem omnes singularum partium affectus fuisse expertum. donemus tamen (si uolueris) hoc quoque, quanquam impossibile est. Nam uteri saltem affectus nunquam scilicet percipit Archigenes: nihilominus huius proprietates conscripsit, quæ à solis mulieribus expertis discernuntur. Itaque admirationem (ita dii me ament) sapientia numero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione, tam absurdam hanc doctrinam collegerit: quam & si ueram contendis, nihil tamen ex ea utilitatis prouenire fateri cogaris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam quod nonnulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis, eo quod aliquando ita fuimus affecti, planè notum est. sicut etiam mæstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat. An uero austero dolore, ab Archigene dicto, quispiam fuerit affectus, intelligi non potest: utpote nemine sciente, cuius rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium, & distendentem,

atque

atq; eos qui conformiter nominantur, atq; ijs mul-
 to magis uehementem, & fortem, & uolentem,
 & continuum, & intermittentem, nemo est qui
 non nouerit. utpote qui per nomina a consuetu-
 dine non abhorrentia, enarrantur, & quos quoti-
 die euenire uidemus. At austerum, & astringen-
 tem, & atroce, & holicimon, ut nemo profert,
 ita si quis fortasse proferat, nemo intelliget. Cete-
 rum oportet, & affectum esse communem, & ap-
 pellationem ipsum declarantem, ab auditoru con-
 suetudine non aberrare, ueluti cum stomachum
 stringi dicimus, id quod nemo non dicere solet.
 quippe tali saepenumero sensu efficimur, qualem
 extrinsecus onus aliquod incumbens, inducere
 potest, idq; in nonnullis oris uentriculi dispositio-
 bus, quod per abusionem non solum populares, sed pro-
 batissimi quoq; medici stomachon appellat. Quin
 etiam inter uehementer respirandum, nonnun-
 quam grauitatem in dextra praecordiorum parte
 sentimus. id si citra febrim eueniat, aut obstructio-
 ne aut dura dispositione hepar laborare conijci-
 dum est. Veluti cum inflammatione infestatur,
 febrim comitari necesse est. Itaque omnia hu-
 iusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omni-
 bus medicis Archigene prioribus, atque sine ab-
 surdis illis nominibus doceri possunt. Archige-
 nis uero doctrina hoc habet ex parte proprium, ut
 non nouarum rerum, sed nominum rem nullam
 declarantium, enarrationi studeat. Nam librum
 De pulsibus, huiusmodi nominibus, impleuit. qua-
 uis ille, ut in commentarijs De pulsibus ostendi-
 mus, haudquaquam translatis indigeat nomi-
 nis. Equidem uoluissim Archigenem, tanto-
 rum medicorum successorem, aliquid lucis do-
 ctrinae addidisse, sed eam ita obscurauit, ut ne nos
 quidem, qui in artis operibus iam fenuimus, di-
 cta ipsius intelligere ualeamus. Quod igitur illius
 erat officij, id ego praestare nitar. docebimus ete-
 nim in primis uiam & rationem uniuersalem, cui-
 us adminiculo, & ipse affectos locos inuenire, &
 ceteris uiam ostendere possis. Igitur ut in prio-
 re libro dictum iam est, uia & ratio huiusmodi est.
 In primis enim quaerendum nobis est an singu-
 lorum locorum quomodocunq; afficiantur, pro-
 pria signa inueniri possint. An pro affectuum ra-
 tione alterentur. Deinde utrum singulorum affe-
 ctuum propria sint signa, an circa quamlibet par-
 tem uariantur. Ita ut oportet & loci, & affectus
 non immemores, deinceps signa perstringere.
 Veluti si ita acciderit, ut pulmo inflammatione la-
 bore, tanta inducatur spirandi difficultas, tantaq;
 angustia, ut suffocari laborantes uideantur, ac
 recti sedere conentur. quem affectum orthop-
 noeam nominant. Quinetiam calidam sentiunt re-
 spirationem, idq; maxime si erysipelatis particeps
 fuerit inflammatio, quocirca ubi plurimum ef-
 flant, iuuari uidentur, ac multum aerem frigi-
 dum attrahere concupiscunt, atque inter tussien-
 dum sputum expuunt, idq; modo hoc, alijs alio
 colore infectum, ut interdum rubrum, interdum fla-

111

uum, aut rufum, ac spumofum quoq; & nigrum,
 & liuidum appareat. Insuper grauitatis cuiusdam
 thoraci incumbentis sensum, saepenumero perci-
 piunt, ac dolore ex imo ad ipsum peruenire, & ad
 pectus, & ad spinam. Praeterea acuta est ipsa febris,
 Pulsus uero habent, qualem in libro De pulsibus
 diximus. Sic ubi membrana costas succingens in-
 flammata est, acuta febris infestat, accedente pul-
 sus ea quam in commetarijs De pulsibus diximus
 proprietate. Est autem dolor pectoris, una cum
 spiritus difficultate, ac magna ex parte sputum co-
 lore infectum apparet, haud secus quam in peri-
 pneumonia. Igitur utrosq; affectus spirandi difficul-
 tas necessario comitatur, eo quod affecta particu-
 la spiritus sit instrumentum, oritur autem febris, &
 propter affectum ipsum, & propter positum. Nam
 & pulmo, & succingens costas membrana prope
 cor constituuntur. Inflammatio uero calidus affe-
 ctus est. Sic etiam tussis, ipsa ut spiritalibus conue-
 nit. Sed quod aliquid expuunt, id ab affectu ipso
 procedit. Quippe iam ostendimus, omnem infla-
 mationem, ex affluente fieri sanguine. quapropter
 si biliosus fuerit sanguis, flavum, aut pallidum erit
 sputum. Si pituitosus, & spumans, & candidum.
 Si melancholicus, aut nigrum, aut liuidum. Si nihil
 horum sanguinem infecerit, rubrum. Quinetiam
 in laterali morbo saepenumero magis biliosum, in
 peripneumonia uero magis pituitosum sequi con-
 sueuit. Sed de hoc satis iam declaratum est. Quod
 autem inflammatarum partium excrementa per
 asperam arteriam referuntur, eius rei causa, tum ad
 positum, tum ad formationem referenda est: quippe
 quae per solam hanc uiam effluere possunt. At ue-
 ro uentriculus duos habet meatus, ac quod in eo
 uitiosum est supernatare solet, uomitioneque ejici-
 tur; quod uero in intestinis continetur deiectione
 uacuat. Veluti renum, uelicaeque excrementa me-
 iendo excernuntur. Cerebri uero redundantia, per
 nares praecipue, nonnunquam uero per palatum, &
 aures uacuat. Igitur sedes affecta dinoscitur,
 & ab accidentibus, & ab actione laesa, & excre-
 mentorum qualitate, & a tumoribus praeter natu-
 ram, & doloribus, et a coloris uitio quod sequitur,
 uel in uniuerso corpore, uel in una quapiam parte,
 uel duabus, idq; maxime in oculis, & lingua, qui-
 bus addere potes, si uis, eam quoque affectionem, que
 proprie per consensum afficere dicitur, ueluti in
 priori libro iam diximus. At nunc tempus esse ui-
 detur, ut amicos, quorum petitioni obtemperans,
 hos commentarios scribere aggressus sum, ad ex-
 ercitationem inducam. sit autem exercitatio omnis
 cum particularia sub eandem uiam & rationem du-
 cuntur. Huiusmodi autem doctrinae specie, ut per-
 saepe ostendimus, non aliud inuenitur utilius. quip-
 pe uiam, & rationes, ubi sola sine multifaria secun-
 dum ipsas exercitatione cognoscuntur, haudqua-
 quam possunt perfectos efficere discipulos. Ali-
 tuis igitur uiam & rationem repetentes, ad exer-
 citationis modum accedamus. In primis quidem
 intueri oportet, num actio aliqua sit laesa, quippe
 cum

*tm aliquib. co-
 dicibus graecis
 antiq. legitur
 τα γυναικο-
 ματα ουν τ
 πεπονδο-
 τω μοει-
 ων, αχ συμ-
 ηταματω
 μη πιντα-
 εσταγορι ε
 αυτω εισι,
 etc. id est, in
 dicitur igitur lo-
 coru affectu
 ab accidentibus
 quid omnia
 differetia aut
 tem ipsorum
 sunt, etc.*

cum ipsa proprium actionis instrumentum affici
 necesse est. deinde ubi actionem laesam esse per-
 spexeris, ad modum laesionis accedendo, conside-
 ra ad quam affectionem proprie pertineat. Postea
 affectam particulam nota, num tumore quoquam,
 aut dolore infestetur, & quidem accurate cuiuslibet
 horum speciem inuestigando. sic enim non so-
 lum tumorum, uerumetiam dolorum quoque, ua-
 rios modos addices. Aspice subinde affecta par-
 tis excrementa, per quem meatum uacuentur, ac
 uide, num aliquid essentiae ab affecta parte secerna-
 tur. Ad haec utrum omnino incocta sint ipsius ex-
 crementa, an mediocriter cocta. Ac deinde quibus
 uniuersum corpus, quibus priuatim quaedam cor-
 poris partes fruuntur, quod partim ex ipsis actio-
 nibus, partim ex colore & figura deprehenditur.
 Esto enim ut quispiam inter respirandum in notha-
 rum costarum loco doleat, non protinus hunc ef-
 fe pleureticum suspicari debes, sed in primis qui-
 dem, an tussiendo aliquid expuat, intueri. id enim
 si coloratum, ut dictum est, uideris, tum ipsum pleu-
 reticum esse dices. Quod si tussiendo nihil omni-
 no expuat, fieri potest, ut nihilominus pleureticus
 sit ille quidem, sed inflammationem habeat, & in-
 coctam & strictam, adeo ut nihil ab ea foras ejici
 possit. Ac fieri quoque potest, ut ob hepatis infla-
 mationem, dolor in iam dicta sede excitetur: in-
 tentis uidelicet internis uinculis, quibus nonnul-
 lorum iecur costas alligatur, atq; sic dolor ad suc-
 cingentem costas membranam perueniat. Veru
 nequaquam similis est pulsus, in hepatis, & mem-
 branæ costas succingentis inflammatione, ac ne
 alui quidem sedimenta similia sunt. Verum haec
 non in qualibet iecinoris inflammatione insunt,
 sed in his affectibus qui proprie iecorarij nominan-
 tur. Igitur ubi nihil excernitur, a quo indicium ali-
 quod sumi possit, satis fuerit praecordiorum dex-
 tram partem tangere: quod si nullus apparet tu-
 mor, ne sic quidem desistere oportet. quippe fieri
 potest, ut in sola sima hepatis parte sit inflamma-
 tio. similiter etiam in gibbis partibus, ubi non om-
 nes, sed haec duntaxat intumescunt, quae a nothis co-
 stis conteguntur. Itaque laborantem, ut uehemen-
 ter respiret, monere oportet, deinde interrogare,
 num grauitatem sentiat, aut suspensam a superio-
 ribus, aut incumbentem uicinis. Accidit autem
 aliquando, ut in his, haud secus quam in hepate,
 oriatur tumor praeter naturam, cuius occasione se-
 prum transversum oppressum, respirationem effi-
 cit difficiliorem, atque qui ita laborant, ab exigua
 tussi irriterur. Ergo in huiusmodi dispositionibus
 solidum firmumq; discernendi indicium per om-
 ne tempus morbi a pulsu sumendum est. deinde
 tractu temporis, reliqua quoque accidentia consi-
 deranda sunt. Nam & lingua, & uniuersi corpo-
 ris color alteratur, ubi hepar uitiatum est. Sicut
 rursus thorace affecto, tussis increfcit, atq; eo tem-
 pore omnino apparent ea, quae tussiendo expuun-
 tur. Igitur quemadmodum fieri non potest, ut si-
 laesis spirandi, tum partibus, tum instrumentis, dif-

ficilis fiat respiratio: accidit autem interdum, nullò
 existente in ipsis proprio morbo, sed transuerso
 septo, aut detractio, aut oppresso, ut homo difficul-
 ter spiret: Ita etiam usi uenire solet in ea sede,
 quae principem in se animae facultatem continet.
 Nam cum & scientia, & opinio, atque cogitatio
 omnis in ipsa consistat, si harum aliqua laedi uide-
 atur, protinus ipsam quoque affectu quoquam la-
 borare arbitramur. Nam ubi uel in pleuritide, uel
 peripneumonia delirium incidit, nemo uel a co-
 sta, uel a pulmone accedens hoc prouenisse dixe-
 rit. Quippe uniuersi eam partem, in qua princeps
 animae uis residet, consentire putat, ac nititur quis-
 que ut modum consensus sectae suae conformem
 ostendat. Verum in alijs affectibus non consenti-
 re, sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt.
 ueluti in lethargo, & phrenitide. Vndique uero
 affici, ubi propriarum ipsius actionum aliqua laedi
 tur. Proprias actiones dico, quae a nulla alia parte,
 ut instrumento, fiunt. Nam reuera & uidere il-
 lam, & audire haudquaquam negandum est, sed
 uidere oculis, & audire auribus. Atqui ut cogitet,
 & reminiscatur, & existimet, & eligat, neque ocu-
 lis, neque lingua, neque alia quapiam parte utitur.
 Quod si haec animae pars ita esset in continente ip-
 sam corpore, ut nos in domo aliqua, fortasse nul-
 lam omnino ei noxam afferri putaremus a loco:
 quoniam uero ipsam laedi uidemus, quomodo lae-
 datur, est inuestigandum. Si uero ueluti forma qua-
 dam corporis est, ab ipso inseparabilis, eam laedi
 non inficiabimur, ob fuscipientis ipsam corporis
 alterationem. At quia de hac re inter philosophos
 ingens pugna est, alijs eam ueluti in domicilio co-
 tineri dicentibus, alijs uero ipsam corporis for-
 mam esse putantibus, idcirco quomodo laedatur,
 inuentu perdifficile est. Quod uero laedatur, ab
 experientia discere licet. Etenim ubi fractio capi-
 tis ossi, terebra adacta est, si quis uehementius co-
 primat, protinus sensum omnem amittit laboras.
 Quinetiam si inflammatio quaedam oriatur, haec
 etiam euenire interdum uidemus: mentem itaque
 laedi minime negandum est. Praeterea nonnulli per
 uehementem capitis uisionem delirauerunt, atq;
 per fortes ictus capiti adactos saepenumero stupi-
 dum soporem sequi uiderent, multi quoque affe-
 ctus in capite consistentes mentem haud obscure
 uisitant. adeo ut etiam populares, cum aut delirare
 aliquem, aut mentem quomodolibet affici conspi-
 ciunt, capiti remedia adhibenda esse censent. Ve-
 rum enim uero quod principium sensus & motio-
 nis ab impetu prodeuntis, sed in cerebro habeat,
 & quod hoc a membranis (Graeci meninges uo-
 cant) contegatur, id in alijs comentarijs, quam ue-
 rissimum esse, declaratum est. Nunc uero quomo-
 do distinguantur affectus primitiui ab his qui per
 consensum eueniunt, considerandum est. Nam hu-
 iusmodi speculatio proprie ad hoc nostrum institut-
 tum pertinere uideretur, & quidem non sine mani-
 festa utilitate: quippe ad curandi rationem in pri-
 mis pertinet, cui nam parti remedia sint adaptanda
 cognoscenda.

cognouisse. Nam per solum consensum laeso cerebro, si ea pars quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata, prius quam cerebro propria aliqua eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens. Quod si ex consensu permanens aliqua fiat in ipso dispositio, tum non solum parti quæ primitiuo affectu laborat, sed capiti quoque remedia adhibere oportet. Quapropter exacte definire, utrum cerebri, an membranæ ipsius primitiue afficiatur, haud magnam utilitatem afferre potest. In utraq; enim dispositione capiti succurritur. Igitur huic rei non ita uehementem studium adhibere, sed morbi potius essentiam, qualis sit inuenire, quippe humidum exiccare, aridum humectare, frigidum calfacere, calidum refrigerare oportet. Ac si coniugatus fuerit affectus, per contrariam coniugationem ipsum curare, ut calidum & siccum humectare & refrigerare, humidum frigidumq; exiccare & calfacere, atque in reliquis duabus coniugationibus ad portionem, ac in cæteris morbis omnibus, eadem ratione similiter facere conuenit. At uniuscuiusque speciem, in libro De morborum differentiis persecuti sumus. Cum itaq; & cerebri, & membranarum eius, iidem morbi simili curatione indigeant, logica magis, quam ad curationem utilis esse uidetur questio, in utrolibet illorum contineatur prius animæ facultas. Verum an in corde sit ea facultas, longe diuersa, atque omnino differens est questio. Esto enim ut a flaua bile in corde accumulata, & putredine affecta, phrenitis sit excitata, nonne delirare uidebitur is, qui caput oxyrhino (id est oleo rosaceo cum aceto) perfundere iussit? Nam si hoc præsidio phrenitidis causa sanari possit, non capiti, sed thoraci, ipsum adhibere poterat. Neque tamen uniuerso thoraci, sed illi duntaxat parti, in qua cor continetur. Atque ut hæc à nobis pulchre sunt definita, ita illud, non solum affectum locum, uerum etiam causam illi noxam inferentem, considerandam esse. ut exempli gratia, delirium est accidens eius actionis quæ à loco mentis compote prodit: similiter sopor stupidus, sed à contrariis causis oriuntur, quippe & uigiliam & delirium, causa potestate calida efficit. At quot quot somnolenti & soporosi sunt affectus, omnes à frigida causa proueniunt, id quod ex medicamentorum natura plane discere licet. Quippe frigida stuporem soporemq; calida uero uigilias, & uarias motiones inducunt. sed quid opus est fortia medicamenta enumerare, cum quotidie uideamus & lactucas, & potabilium, calidarumq; aquarum balneas, & uinum modice dilutum, somnum inducere: reliquorum medicamentorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ uero ijs contraria sunt, uigilias excitare. Itaque tenuis ratio uictus & uinum meracius, uigilias inducunt, idq; multo magis, cum uinum meracum, aut superpe natura fuerit calidum, aut ualde antiquum: ueluti apud nostrates Pergami olim accidisse, memorat proditum est: neque absurda uidetur historiae ipsius narratio. Grammaticus quidam, singulis die-

bus balneum petens, unum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret, atque ea quæ ad uictum essent necessaria, præpararet. Puer itaque domum custodiens, cum uehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, uinum antiquum liberaliter potauit, atque ex reliquo tempore uigil omnino permansit. Postea correptus febre, unâ cum uigilijs oborto delirio periit. Cæterum animantia quæ frigidiori sunt natura, per hyemem ob frigoris uim, perinde ac si mortua essent, latitare solent. Atque tum uiperas quoq; uideres, si manibus tractentur, deserantq; haudquaquam mordere. Nam per æstatem, tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, maxime sub caniculæ feruore, cum uehementer æstuant, furorem præ se ferre uidentur, adeo ut ne exiguo quidem momento quiescere possint. Quod intelligens Nicander, sic de Cenchride cecinit, Nō temere offendas calcando Cenchridis artus, Dum furijs agit. Verum de ijs alibi plenior inuenies & enarrationem & demonstrationem. Siquidem calida causa motum excitat, atque idcirco uigilias affert: frigus autem otiosum, & ad motiones pigrum reddidit animal, ob idq; somnum, soporemq; inducit. Igitur qui hæc intelligit, cum per ardentium febrium uigorem, hominem uiderit & uigilare, & delirare, deinde inclinante iam febre & dormire, & recte sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed à febris abundantia calore, delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia, & laterali morbo, cum ad uigorem febris peruenerit, delirium sequi solet, nullo existente in capite proprio affectu. Quippe tum affectus proprius esse putandus est, cum permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde si in laterali morbo, permanens eueniat delirium, caput proprium habere morbum existima, ita ut quamuis lateris morbus quiescat, possit tamen capitis morbus permanere. Sæpenumero enim uidimus panum ob ulcus aliquod abortum, ulcere curato, deinde diutius infestare. Ergo cum pars aliqua simul cum alia sic afficitur, ut irritata quidem una, altera uehementius molesteretur, remissa uero irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc enim una coniectura communis est. Sed de cerebro, ut dictum est, proprium sumitur indicium, si non assidue delirium permaneat, sed autam febrim sequatur. Atque eadem ratione fieri solet, ut cum febrium accessiones irruere incipiunt, sopore laborantes grauentur, quod hoc tempore cerebrum uehementer sit refrigeratum: quippe quod alioqui paratissimum est, ut noxam huiusmodi subeat, cum intemperiem habeat frigidam, non uero tantam, ut hæc sola prædictorum accidentium possit esse causa, sed cum accessio ab initio processerit, frigus adeo increfcit, ut soporem queat inducere. Id uero, ut dixi, fieri consueuit, uel ab intemperie frigida, uel à pituita in cerebro exuperante,

GALENI DE AFFECTO-
RVM LOCORVM NOTITIA
Liber tertius

GVILIELMO COPO BASILIENSI
INTERPRETE.

E affectis locis, sic enim uocant corporis partes, pauci admodum medici scribere aggressi sunt, ac multo plura quæ attigerint, omiserunt. Itaque cæteris silentio præteritis, unius Archigenis haud indigni qui omnibus præferretur, meminimus. diximus enim eum sermonem, quo asserit actiones quasdam lædi, illæsa ca corporis particula, quæ ipsi deputata est, discussionem egere. defendi enim potest, si pars per alterius consensum læsa, nondum permanentem habeat dispositionem, sed ueluti umbra quadam, ut ipse dicebat, insit hæc ei affectio. Nam si ad ignem quis propius accesserit, ut ferè comburi uideatur, citra tamen uestionem, dolebit quidem uehementer, sed calfacta parte nihil adhuc patiente: Sic etiam ubi ambiens aer uehementer frigidus, aut aqua exacte frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur. Atqui ablata re quæ nocuit, protinus conuiescit affectio. Quamobrem fatius fuerit, ut dicamus, nomine id ipsum indicante, affici quodammodo eam partem, quæ alteri consentit. Neque enim pars quæ nihil patitur, sed ea quæ cum alia patitur, consentientis uocabulo significatur. Itaque cum affectio stomacho, oculi similibus infestantur casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicendum est illos pati, elato ad cerebrum ab humoribus in uentriculo contentis, fumoso quopiam uapore: non tamen adeo afficiuntur, ut ablata re quæ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verum huiusmodi disputatio, ut dixi, ad dialecticam potius pertinet. Quæcunque enim quæstiones usum transcendant, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiam indagantes, haud dubie logicæ esse censentur. Sic enim Chrysippus philosophus cum de animi ægritudinibus scribere instituisset, uno quidem libro curandi rationem tradidit nobis ad earum curationem in primis necessarium, alijs uero tribus logicas quæstiones est complexus. Igitur quot sint læsarum actionum modi, Archigenes parum accurate explicuit, quauis hæc quæstio, & melior, & huic nostro proposito utilior fuisset, quod & primo affectæ, siue proprie affectæ, siue quomodolibet nominaueris, corporis sedes ita deprehenduntur, & curandi quoque facultas abunde suppetit. Ego uero in uocalibus instrumentis id iam exposui, ac in eo quoque, qui in manu sensum amisit digitorum, ipsis non affectis: quippe inuenta in dorso initio pars, quæ primo afficiebatur, idoneam curationem ostendit.

III Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia, affectio uentriculo: atq; aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in uocalibus instrumentis uitio, uox

intercepta est. Denique alia consensu specie laborat is, cuius digiti sensum amiserant. Siquidem oculi uexabatur quod ascenderet ad eos aliquid, uox autem quod materia eius esset oblaesa. Sed digiti idcirco torpebant, quod sentiendi facultas ad ipsos non descendebat: proinde fatius fortasse fuerit, ut existimes, tum uocalia instrumenta, tum digitos nulla affectione laborasse, id quod de oculis haudquaquam dixeris. Nam his ut fumoso uapore impletis affectus ipse inest. Vocalium uero instrumentorum, atq; digitorum officium læditur, non quod ueniat ad eos quippiam præter naturam, sed quod careant eo quod secundum naturam ad ipsos uenire debet. Sanè secundum dorso ergo spinam læsa nerui origine, uis sentiendi digitis non influit. Guttur uero resolutis intercostalibus musculis, efflatum spiritum non recipit. Nihilominus recte dixeris, in ipsis hanc esse passionem, quod non perueniant ad ipsas partes ea, quæ antea cum secundum naturam se haberent, uenire solebant. Etenim fontes affici haud absurde putaueris, si non perueniat ad ipsos aqua. Sic Cerealium quoque frugum è terra prodeuntium, squalor immodicus, passio est, & animalium, cibi portionisq; penuria. Quoties enim alicui deest illud, sine quo secundum naturam, munere suo fungi non potest, ipsum optimo iure affectum esse putandum est. Sed huiusmodi quæstiones (ut iam dixi) ad dialecticam potius pertinent. Cæterum magna medicorum pars negligit eas considerationes, quæ uel læsis, uel deperditis actionibus, necessariae sunt. Cum enim duæ tres ue fuerint aliquando huiusmodi actiones, accidit interdum, ut una particula affecta, reliquæ illi consentientes in suis actionibus simul lædantur, interdum uero, ut omnes eodem modo afficiantur. Atque accidit interdum, ut harum aliqua dispositionem habeant (ut ita dicam) hæcicam, id est quæ tenaciter hæret, reliquæ uero (ut sic dixeris) catacheticæ, id est quæ facile discutitur, de quibus secundo libro De uiuorum dissectione, atque in eo qui hunc præcedit, iam diximus, ac nonnihil in sequentibus quoque dicemus, ut uidelicet futurum sermonem, qui sine huiusmodi definitionibus explicari non potest, perficiamus. Sed iam enarrare aggrediamur, id quod admodum utile fuerit perdidisse, propter eos qui uerbo quidem demonstrare nituntur affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, opere uero illam euertunt. Atque unum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitq; is pleuritis, in qua latus esse affectum, dolor ipse declarat. Sed utrum quæ succingens appellari solet, siue membrana, siue tunica (nihil enim refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quadam lateris particula: præterea utrum pulmo secundum fibras necessario afficiatur, an omnino affectionis sit expers, scire nihil ad rem pertinere autumat ij, qui usum & experientia præferunt: multos enim pleuriticos alios unâ cum præceptoribus, alios sua tantum industria se curasse dicunt, obseruatis ijs præceptis, quæ ab

Hippocrate in libro De ratione uictus in acutis morbis, præscripta sunt. item quid ipsis profit, & quid noceat planè noscere, euidentiaq; signa habere, quibus discat cui uenam secare oporteat. Insuper de fomentis, cataplasmatibus, uictus ratione, alui ductione, nihil sibi ad complectam notitiam deesse, idq; ex longa experientia. Sed quid uel Hippocratem, uel alium quempiam illo priorem induxerit, ut hæc inueniret auxilia, se penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remedijs commode utantur. id quod alios quoq; artifices facere uideamus. Neq; enim faber, siue lignarius, siue grarius, neq; cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuentæ, inquirunt, sed à præceptoribus edocti, usu eas probant, & confirmant, atque sic clarum nomen assequuntur. Equidem, ut uerum fatear, cum medicos qui se empiricos ab experientia nominant, talia proferentes audio, inducor certe ut probabiles putem eorum rationes, uidenturq; mihi Dogmatici, contra illos parum idonea se responsione uerit. Proinde ut ceteris in rebus omnibus, temerarium assensum semper sustinui, ita in inuestigandis singulorum morborum remedijs diu multumq; apud me cogitavi, an logica demonstratione indigerem, an sufficerent ea præcepta quæ ab experientia, & præceptoribus, atq; ex meipso didiceram. Igitur ea quæ diutina inquisitione longe optima iudicauit, ita me diu ament, ueritatis amatores docere non grauabor. Nihil enim causa est, quamobrem mentiar, quod facere solent ij, qui uni sectæ additi, omnem ex ipsa gloriam quaerunt. quippe contentiose eos defendere oportet, eam sectam ueram esse, quam unicam nouerunt. nam ex nullo alio disciplinarum genere, gloria sperare possunt. Ego uero re ipsa, & publice, & priuatim, apud eos uidelicet qui sectam quamlibet à me discere cupiebant, ostendi, in omnium sectarum scientia (ne maius quicquam dixerò) me esse post habendum nemini. Quod si uni sectarum patrocinium ferre uelim, ita in promptu sunt mihi rationes, ut non uerear ne quis me conuincat. Non enim ut nonnulli faciunt ex libris eas didici, sed præstantissimis in unaquaque secta præceptoribus, usus sum. Neq; sanè odisse possim empiricos quorum præceptis sim institutus, uel dogmaticos: pari enim studio omnibus dedi operam, uersatusq; sum cū præstantissimis in unaquaque secta præceptoribus. Itaq; innotui Romæ, tum primoribus eius urbis ciuibus, tum imperatoribus, deinceps omnibus, & quidem ob artis opera, nō ob philosophicas rationes: quamobrem nihil prohibet, quominus de unaquaque secta uere dicam ea quæ sentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remedijs inuentionem quæ ex uera demonstratione procedit, in his quæ raro accidunt, experientia longe præstare. Vnde multos morbos curauit, medicamentis ab experientia maxime alienis, quæ quidem in libro De curandi uia & ratione latius explicata sunt. Nunc uero ea duntaxat perstringam, quæ nostro proposito magis accommodata uidebuntur. Nam comperi læsas actiones non solū in similibus parti-

bus laborantibus, uerum etiam in alijs quibusdam particulis, quæ licet actionem non habeant, usum tamè quendam præstare uidentur. Sic etiam instrumentarium partium morbos, actioni nocentes deprehendi. Quibus præcognitis, inueni deinceps morbos quosdā, continenter plurimos homines infestates, alios uero raro accidentes. Atqui experientia tantū spectantes medici, nō ea quæ raro, sed quæ crebro accidunt, memoria, & imitatione assequuntur. Quocirca dispositionum raro euentuum, nō solū curationem, uerum etiam præuenientes ipsarum notionem negligunt. Proinde primū inuestigauit quomodo cognoscenda sunt, inueniēq; earū quosdā scientifica deprehendi posse notitia, nōnullas uero artificiosa uocata coniectura, atq; idcirco ipsas magna ex parte rectas. Eiusmodi enim est artificiosæ coniecturæ uis. Verū tum has ipsas, tum uel maxime quæ raro eueniunt affectiones, scientificamq; notitiam admittit, indigere semper inueni affectarū partium notione. Itaq; medicinam professus, usq; ad senectutem, nullā in hodiernū usq; diem calumniam fabulā, neq; curando, neq; prælagiēdo, id quod celeberrimis quibusdā medicis interdū accidere memini. Quod si quis gloria ab artis operibus, non à philosophicis sermonibus assequi uoluerit, is nullo negotio facili cōpendio colligere poterit ea, quæ per omnem ferè ætatem diligentem inquisitione inueni. Idq; sibi persuasum habeat, hac uia & ratione, medicamenta me inuenisse, quibus morbos raro euenientes curarem, cum antea neque præceptorem uidissem huiusmodi morbos curantem, neque ipse aliquod expertum haberem remediū. id quod, per deos immortales, affirmare nequaquam timeo. Quippe uitiata actione, semper inuestigare studebam, quanam sedes, uel ipsa afficeretur, uel alteri cōsentiret. cumq; eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem ipsam quaerere, atque ex utrisque, totius curatiui generis indicationem sumere, simul remedijs & quantitatem, & qualitatem, & idoneam materiā inuenire. præterea cum prædictis, & ætatem, & naturam laborantis, tum anni tempus, & terram, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorū enarratione memini, perpendere operæ precium ducebam. Verum superioribus duobus libris hūc præcedentibus, nisi fluxa admodum fuit memoria, didicistis affectas sedes posse deprehendi ab excrementis, atque ijs quæ affectis partibus adnascuntur, item actione læsa, quibus connumerantur & eolor præter naturam, & figura. Sed excrementa trifariam diuiduntur: aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum uidelicet essentia uel soluta uel dissecta excernuntur, interdum ea quæ in ipsis continentur, nonnunquam aliquid quod morbosas dispositiones sequitur, idq; uel solas, uel semper, uel magna ex parte. Cum itaq; in quibusdam affectibus, nulla alia mihi pateret uia, sola actionis læsio satis conducebat ad affectarum partium inuentionem. Igitur cum deperditam cuiusdam memoria restituerem oporteret, essentiaq; adhuc iunior,

ac neque præceptorem unquam uidissem, qui huiusmodi affectionem curasset, neque apud ullum antiquorum curationem legissem: primum quidem apud meipsum inuestigauit quanam pars esset affecta, cui topica, id est localia uocata remedia adhiberem, prius uidelicet uniuersi corporis curatione præmissa. Id enim commune præceptum est, quod in omnibus morbis obseruare oportet. Deinde qua uia, ratione, remedijs singula inuenirem. Cæterum affectam sedem eam ipsam existimaui, qua princeps animæ uis continetur. Medicamenta autem ea adhibenda esse, quæ huius sedis dispositioni aduersarentur. Interim oratos habere uelim omnes, qui in horum commentariorum lectionem inciderint, ut pruritus, sollicitudinem, uel insaniam, quam de sectis conceperunt, deponant. deinde sic, ut probos uiros decet, dicendorum seriem considerent. Equidem cum ea quæ iam supra proposui perpendere, accepti Archigenem librum quendam De oblesæ memoriæ restitutione edidisset, quocirca omnes bibliothecas illico percurri, conueniēq; bibliopolas omnes, atq; medicos quoque, quos & uiri, & scriptorum eius, studiosos esse sciebam, quod eius libri copia mihi daretur, sperans in eo remedia me inuenturum, locum autem affectum minime, quod planè scirem nullam aliam à corde sedem, huic affectioni ipsum destinasse, secta ipsius constanter defendente, principem animæ uim in ea parte sedem sibi uendicare. Porro intelligere cupiebam quod intemperantiæ genus, eius affectionis causam esse putaret, neque enim dubitabam, quin distemperantiam aliquam pro causa afferret, utpote qui sectam eius non ignorarem. Sciens itaq; octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse consistere, quatuor simplicis, & quatuor cōpositas, noscere cupiebam, quod intemperantiæ genus Archigenes læsæ actionis causam esse declararet: frigus ne, an humiditatem spiritus in corde, an cōpositum ex frigore & humiditate, aut ariditatem cum frigore, putaret huiusmodi posse affectionem producere. Etenim manifestum erat, eum in hac re nihil tribuisse calori. Sed quid demum mihi acciderit, ijs qui huius sectæ insaniam absterferint, iam narrare aggredior. Sanè primos eius libri sermones scripsi, ubi uidelicet Archigenes curationem scribere aggreditur delectæ recordationis, siue obliuionis, siue memoriæ amissæ aut læsæ, uel utcuq; eam, quam supra proposui affectionem, nominare uolueris, aut si non affectionem, sed morbum, aut accidens, aut infirmitatem appellaueris. talia enim à sophistis tractantur, quæ ne minimam quidem utilitatem ad curationis rationem afferunt. Verum quod clara reddantur ea, quæ posthac dicemus, hoc præ dixisse non parum refert. Archigenem undecim libros epistolarum scripsisse, in quorum primo extat ad Marsum epistola, qua consulit, ut patri memoriæ restituere nitatur, atq; ab initio statim post proœmium, ubi curationem tractare incipit, ita ad uerbum ferè scriptum est: Itaq; modici sanguinis

iterata detractio, incipiente etiam dum malo, meo quidem iudicio, non parum conferre uideretur, nisi laboratis forte imbecillitas obstiterit. Deinde rursus inquit: Cōsultum mihi uideretur, uniuerso quidem corpori & irrigationes, & fomenta, deorsum uero capiti, cucurbitulas adhibere. His ita lectis (ut uerum fatear) uertigine affectus sum, idq; non ab re, quod spe quam de uiro conceperam, frustratum me uiderem, quippe qui millies, in multis cōmentarijs suis, affectuorum locorum, atq; dispositionis ipsorum scientia, necessariam ad rectam curationem esse dixisset. Sed quid utilitatis inde consequemur, nisi ab ipsis ad remedijs inuentionem dirigamur? Qua igitur o Archigenes probabili ratione persuasi, caput aggrediemur, relicto corde: cuius cognatum quoddam officium memoria est, affectus uero huius actionis deperditio. Quam dispositionem sanando, cucurbitula capiti adhibita, memoriæ reuocat: qua ratione huiusmodi suades remedia: ita nunc quoq; inter uisitandum agros, per communes consultationes, uideo medicos inter ipsos interrogantes, qua ratione hoc potius, quam illud adhibere suaserit, atq; ij ne minima quidem negligunt, tantum abest, ut tam grandia, qualis est cucurbitula capiti adhibita, prætereant. Neque uideo, si pectori, è regione cordis fuisset adhibita, qua ratione Marci patrem iuuare potuisset. Præterea proposita iam uerborum series non explicat, utrum concisa ante scalpello, an integra cute, cucurbitulam thoraci aptare uoluerit. Si enim forte fortuna, ut nonnunquam euenire solet, frigida aridaq; fuerit dispositio, sanguinis quidem detractio ad extremum ducit periculum, solæ uero cucurbitulæ, non alio nomine, quam caloris excitandi gratia, utiles esse censentur. Cucurbitula enim attrahunt ad sese humorem ex imo, id quod arida dispositioni maxime aduersatur. Ignorata itaque dispositione, quæ uel caput, uel membranas ipsius afficit, haudquaquam tutum fuerit, in exteriores caluariæ partes materiam retrahere. Sic enim prædicere debuerat, si frigida humiditas affectio fuerit, capite hoc modo disposito, curationis summam in calfaciendo excitandoq; statuere, atq; præsidiorum materiam, quæ huiusmodi habeant facultatem, adhibere oportet. Cumq; uix ex obscura me uertigine recolligissem, sequentia etiam legere aggressus sum, inuenire me posse sperans, si non per ordinem, saltem sine ordine, huiusmodi aliquem sermonem, qualis is erat, quæ nuper exempli causa percurrimus. deprehendi itaq; omnia præsidia per delectum uehementer calorifica atq; exiccantia, adeo ut totum caput, sinapismo ab ipso uocato, calefaceret, quamuis uehementissimum sit medicamentum. Deinde ablato sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet, quo medicamine nullum in arte medica uolentius inuenies: siquidem dolorem ueluti cauterium excitat: sed diutius durat eius operatio. Itaque Archigenes inferens, inquit, Igitur intolerabilem habet dolorem, neq; ulli uel maximorum præsidiorum

cedit hoc medicamentum. Quinetiam ex sinapi, nasturtio, grano gnidio, uua taminea (staphidagriam Greci uocant) apophlegmatismos instituit, ac sternutamenta mouere, & portiones propinare iuuet, utraq; ex uehementer calidis aridisc; medicamentis componens. Vt facile constet ipsum credi disse, ad humiditatem, & frigiditatem, uel cerebri, uel membranarum, hanc dispositione pertinere. Huiusmodi enim dispositio, si caluariam tantum affecerit, hominem memoria haudquaquam priuabit. Verum hac obiter propterea dixerim, qd exiccantia calorificaq; remedia inducit. quanquam nusquam ab ipso explicatu est, humore frigoreq; obliuionem constare. Sed quis non indignabitur, uidens caput tot uexari modis, alia uidelicet parte affecta? Ceterum id quod de cucurbitulis ab initio in determinate protulit, postea pergens huiusmodi uerborum serie manifestissime declarat. Atq; irritationes (inquit) quas sinapi, cucurbitulae; intulerunt, leuare oportet. quippe quae interdum mitiores, interdum uehementiores esse solent. Atq; efficaciores sunt illae, quae concisa prius cute, adaptantur. Verum o clarissime Archigenes, nulla tibi suffragari ratio potest, quam obrem capiti ista adhibeas, si affectio consistat in corde. Neq; ab experimento, ut interim empiricos alloquamur, talia possunt inueniri. Nam astuans quispiam sub ardete febris, frigidam aquam per intemperantiam ingestit, & non nihil praesidij expertus, medicis imitationis uitam, nulla interueniente ratione, aperuit. Cucurbitula uero, nulla occasione duce, sed sola indicante ratione adhibetur. Neq; enim sua sponte cucurbitula sese adaptare, neq; etiam si hoc detur, per occasionem aliquam capiti adhiberi potest, praesertim in ea affectione, quae raro euenire solet. Interrogati uero mihi nosse tempore medicos, praecipue senes, & exercitatos, curassent ne unquam huiusmodi affectum: omnes penes responderunt, nunquam id se tentasse, uno dumtaxat excepto, qui diceret curationem quidem aliquando se aggressum, nihil uero profecisse. Quo pacto igitur eorum, quae ex casu quodam accidunt, auxilia experientiae imitatio, ne cognoscemus, cum raro eueniat huiusmodi affectus, neq; fieri possit, ut cucurbitula per se casu quodam capiti adaptetur? Frigidam enim potio, caeteraq; id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimum facimus periculum, per experimenta inueniri possunt: sed cucurbitulae appositio, siue concisa prius cute, siue ea integra fiat, ab experientia occasionem accipere non potuit. Cum enim reliquarum affectionum sedes, quauis non exacte, ad inuentionem tamen remediorum, satis sensibus dinoscantur, in memoria id conceditur minime. Reliquas uero affectiones, ut lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, dispositionem colicam, hepaticam, splenicam, aut uescicam, aut uteri affectus, atq; id genus caeterarum partium. In quibus omnibus, & dolores, & ea quae per meatus excernuntur, & si non exactissime, saltem in latitudine, sedem affectam declarant. In laterali enim morbo facile est uniuerso la-

teri adhibere quicquid uolueris, similiter uentri in colica, quoadmodum si hepar aut lienis inflametur, praecordij, atq; haud secus in caeteris partibus. De perdita uero memoria, nullum affecti loci signum, neq; tumor praeter naturam, neq; dolor aliquis, neq; excretio, neq; aliud quidpiam extat. Quoadmodum neq; in melancholia, phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, sopore, & in ea affectione qua recentiores medici catochen, id est uigilante sopore nominant, atq; catalepsi, id est occupatione, ac ne in his quidem affectibus, qui uel toto corpore resident, ut spasmi, & saltibus, uel altera dumtaxat dietate, ut paralyti, nullum enim signum ab his tanquam ex radice prodit, quippe neq; tumor praeter naturam, neq; dolor, neq; color a priori mutatus, neq; excrementa, unde Archigenes potuisset inuenire remedia. siquidem nugaces sunt empiricorum occasiones, atque Archigenis sermo nos ducit ad cor. Verum si concedamus, ab experientia dictarum affectionum auxilia prodixisse, nunquid manifeste deprehendatur falsa illorum arrogantia, qui dogmatici uocantur: ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atq; utraq; fortis. Si enim usque adeo utile est experimentum, ut non solum citra rationem inueniantur remedia, uerumetiam coarguat rationem tanquam aperte falsam, tantum abest ut ratio dogmaticis medicis sit usui, ut etiam nocere uideatur. Sed (ut aiunt) satis erat eam inutilem esse ostendisse. Verum si ratio aliquando etiam nocere uideatur, quod maius argumentum desideras, quo ratio nis uitium ostendatur? Porro multas de principe uel animae rationes, dialectico more interrogando inductas, una cum affectorum locorum usu, quibus euincere possis, in animalibus affectibus, auxilia cordi adhibenda esse, ita subito contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitissimus, ut neglecto peccore, capiti cucurbitulas adaptaret, ipsumq; licet haudquaquam affectum, & incideret, & ureret. Num igitur per Iouem mentitus sum paulo ante, cum dicerem rationalem uiam, quod ad remediorum inuentionem pertinet, omnino prodi ab his scilicet, qui patriam, quam sectae suae prodicionem, aequiori ferrent animo: quippe prodicionem esse arbitrantur, si uera dicendo, dissentendum sit his, quibus ea secta defenditur. Igitur ut in praesentia, turpem contentionem manifeste declarant, sic etiam haud obscure dementiae suam produnt, cum putant omnia sua decreta turbata, si aliquando, uel in uno reprehendantur. Placitorum enim alia, mutua consequentia cohaerent, alia inter se pugnant, alia neq; consequuntur sese, neque pugnant, ut in hac ipsa de principali animae potestate, quae sit, siue enim in corde, siue in capite sedem ei statueris, poteris de naturae elementis quamcumq; uolueris eligere opinionem, cum priore sententia, neq; pugnando, neque consequens aliquod adducendo, haud secus de generatione quoq; & corruptione, de animae essentia, de dijs, de prouidentia, de fato, item genitibus ne sit mundus, an ingentibus: finitus, an infinitus: praeterea

praeterea an plures sint mundi, numeroq; incomprehensibiles, an unus duntaxat. quippe nullam dictorum placitorum repugnat, neq; ad ullum ipsorum sequitur, ea quae de animae uel principali habet opinio, siue in corde, siue in cerebro eam contineri dixeris. Itaq; uniuersam suam sectam dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes, cum de praecipua animae uel, adeo manifestae sint demonstrationes, ut omnibus ferè hominibus nota sit pars in qua residet, solis medicis summisq; philosophis qui in corde eam collocant, non appareat. Demonstrationes uero ipsas, in commentarijs quos de Hippocratis, Platonisq; decretis edidi, iam dixi. Porro rationalem animae uim in cerebro, uilem uero, atq; irascibilem in corde, concupiscibilem in iecore sitam esse, nemini non persuasum est. Id quod quotidie dicentes audiendo, discere licet. Quippe fatu, aiunt cerebrum non habere. Timido & pusillanimiti, cor deesse. Tityo uero iecur ab aquila crossum, non solum poeta, uerumetiam pictores, sculptoresq; fingunt. Sed tempus est ut ad propositum redeamus. Sane in consello est omnibus medicis, si opera species, quae rationali potestate affecta laborantes facit, caput propriam rationis esse sedem. proinde consideremus oportet, qualis sit in unaquaque affectione dispositio, de laesa memoria principium facientes: siquidem de ipsa loqui statuimus. haec autem affectio crebro nobis occurrit, uitiata simul quodammodo ratione: quemadmodum si ratio laedatur, memoriam quoq; laedi contingit, utriusq; noxa ab eadem dispositione procedente, quae ubi uehementius intenditur, simul cum memoria ratio quoq; deperditur, quae affectio, stultitia nominatur. Sic in lethargo etiam, atq; omnibus soporosis affectionibus, utraq; pereunt. Atq; dispositionem ipsam, secundum primum genus, similem esse necesse est, nempe intemperiem. Iam enim explicauimus, eam similiarium partium, quae primo operantur, communem esse dispositionem. Secundum uero alterum genus, frigida omnino intemperies est, haec enim animales actiones torpidas efficit. Id quod animalia quae per frigora latere coguntur, haud obscure declarant. Id etiam in frigidis medicamentis uidere est, ac frigidis quoq; cibis: siquidem lactuca graues inducit somnos, si multa ipsius quantitate quis ingestit. Verum etiam capitis grauitates, quae uidelicet sine mordaci infestant dolore, somnum soporemq; afferunt, quibus apophlegmatismi magnifice opitulari uidentur. Ad haec non medicorum argumenta sunt, capitis & ardor & refrigeratio, siquidem ardor uigilias, refrigeratio soporem inducit. Item biliosi calidique morbi, uigilias, deliria, phrenitides: contra, pituitosi frigidique, ignauiam, soporemq; efficiunt. Quippe quod ad uigilias, soporesq; per morbos pertinet, calida, frigidaque intemperies, primam sibi facultatem uedicat. altera uero ab hac, ad humiditatem ariditatemq; refertur. Nam balneae, eo quod caput madefaciunt, soporiferae sunt: haud secus uini moderata potio, omnes cibi humectantes, atq; exetatibus, pueritia quidem ob-

humorem somnolenta est. Senes uero ob ariditatem, uigilijs uexantur. Igitur omnia haec argumenta esse possunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatem praeter naturam, secundas partes obtinere: frigiditatem uero priores. Proinde ut humiditas abundans, uel sola, longos profundosq; somnos: ita ariditas quoque sola, uigilias efficit. de quibus dispositionibus ab Hippocrate dictum est: Somnus aut uigilia, si alterutrum modum excessit, malum est. Quod si frigus cum humore uehementer intendatur, soporem, stuporemq; constituit: sine hoc uero, memoriae nocet, stultitiamque inducit. Cum itaq; non solum in frigiditate, humiditateq; uerum etiam in ariditate, & calore, non paruum, secundum magis & minus, sit discrimen, nihil mirum si multifariae inueniantur causae, quae animalis actiones laedere possint. Caeterum clarioris doctrinae gratia, rationalis animae actiones, principales: irrationalis uero, morales uocentur: sed haec in praesentia silentio praeterire decreuimus, nondum enim uel cordis, uel iecoris affectus, tractare proponimus. Igitur quemadmodum somnus, & uigilia, si modum excesserint, ille ob humiditatem, haec uero ob temperantiam fit aridam: ita & in his ipsis, & magis, & minus, tum in somnis, tum uigilijs, sequitur maiorem, aut minorem, uel humiditatem, uel siccitatem. Cumq; bifariam (ut iam declaratum est) fiant huiusmodi intemperies, duplex quoq; erit utriusq; dispositionis modus. unus quidem in humidis siccisque humoribus, alter uero in corporibus solidis: si aliquando in eadem intemperies solidae partes atque molles inciderint. Praeterea quamuis iam dictae temperies sint contrariae, fit tamen ex ipsis mistum quoddam temperamentum, ut in uigilanti sopore, cum pituitosus biliosusq; humor abundauerit. Ita in calidi frigidique contrarietate, eodem quoq; modos inuenire licet, tum simplicibus intemperantijs, tum ex ambabus compositis. Pituitae enim si bilis misceatur, flauam dico, mista fit ex calido frigidoque dispositio. Quod si in solidis corporis partibus, mistam ex contrarijs dispositionem fieri fateamur, tres ita prodibunt in unaquaque contrarietate intemperies. Igitur huiusmodi affectus omnes, capiti aduenire solent, sed inter se differunt, non solum mistionis uarietate, aut eo quod magis minusue intenduntur, tum in simplicibus, tum mistis dispositionibus, uerum etiam quod uentriculi cerebri, interdum afficiuntur huiusmodi intemperantijs, interdum uniuersa eius uasa, aut humiditas quae per corpus cerebri dispersa est. Accedit ad haec quartus quoque modus, cum uidelicet ipsummet corpus cerebri intemperatum red datur. Quorum itaque uel memoria, uel intellectus perijt, somnos obseruare oportet (quippe intellectus amissio stultitia est) utrum uehementer, an modice somnolenti sint, aut omnino non somnolenti, sed quantum ad somnum pertinet, secundum naturam sese habeant. Sic enim uincens inuenies intemperiem. Praeterea considerandum est, utrum excernat quippiam, uel ex naribus, uel ab ore, quod

Humiditas
Uigilia
Somnus
in ariditate

Caput
propria
rationis

1
2
3
4
5

Fy

3
4
5

Ap
1
2
3
4
5

Bal
uini
Vini

à capite defluat, an arida huiusmodi partes sint. quippe ex ipsa dispositione ipsam coniectura conse- qui poterimus. Quemadmodum in destillatione & grauedine usu uenit. siquidem in ipsis, & qualitas, & quantitas excrementorum, atque causam quae praecesserunt, contemplantio, capitis dispositionem decla- rat: siue calida fuerit, ut in uisione: siue frigida, ut in refrigeratione. Nisi enim omnia haec discrete cogno- ueris, idoneam dispositioni curationem haudquaquam inuenies. Cum igitur uel perijt, uel grauiter laesa est memoria, frigida intemperies est. quocirca calefacere ipsam oportet: at uero exiccare, aut hu- mectare, non necessarium est: sed si humiditati co- puletur, arefacere: si ariditati, madefacere. Ceterum si inter has medium obtinet, ipsum conseruare o- portet. Equidem noui quendam, qui ob laborem in studijs, atque uigilias, memoriam penè amiserat, laesa etiam ratione. Item agricolam, qui ob labores quos uites colendo subierat ac tenuem uictum, eo- dem modo affectus est. atque in exiccantibus, calori- ficisque laedebantur: madefacientia uero, quae cale- faciendi quoque uim haberent, haud mediocri ipsis erant praesidio. Interdum uero, ubi principales a- ffectiones laesa sunt, febris, quoque accedit, ut in phre- nitide, & lethargo. interdum sine febre uictum est, ut in mania, & melancholia, id quod modo per co- sensum, modo primaria affectione cerebro labo- rante accidit. Cum igitur proprijs accidentibus, exacte discernuntur huiusmodi uicia, & perpetua sunt, neque alijs praecedentibus superuenerunt, pri- mogenia affectione, cum uero proprijs accidenti- bus discerni non possunt, neque perpetuo permanet, atque ad alias affectiones consequuntur, per con- sensum ipsa constare dicimus. Neque latere nos de- bet, ubi per consensum quis afficitur, fiatque adhuc affectio, quod delectis efficientibus ipsam causam, ip- sa quoque simul deletur. Si uero consentientes par- tes, permanentem iam habeant dispositionem, qua- uis quiescat causa efficiens, ipsa tamen permane- bit affectio. Igitur quod in cerebro consistant om- nes principalium animae uirium affectus, in cofes- so habet omnes medici, nisi quis uni fortasse sectae addictus, aliter in animo sentiat, aliter deprobat ex ore. At qualis sit intemperies, non sine negotio in- uenitur: medicumque requirit, non qui labore quo modo antiquis contradicat, de animae principatu, re adeo aperta & perspicua, ut eam in cerebro esse, etiam inter priuatos conueniat: sed qui laborio- sus sit, & inquirendo non defatigetur. Sed philo- sophis fortasse, utpote in ocio degentibus, facilius pro hoc errore quis ueniam dederit. Medicis uero, qui iam in operibus ad senectutem usque uersati sunt, cum de hac re contendunt, tantum abest ut igno- scamus, ut etiam ignominia dignos esse censeamus, quippe qui uigilantibus, delirantibus, phreniticis, lethargicis, caput irrigare consueuerunt. Nam & Ar- chigenes quoque, ubi uitiata memoria medicanda est, aut stultum medicari aggreditur, capiti reme- dia adhibet. Quis unquam exercitatus medicus a- poplexiam, morbum comitalem, opisthotonon,

emprosthotonon, neruorum distentionem, aliter curauit: quis denique dimidiam partem corporis re- solutam? Nunquid uero ubi nerui conuulsionem af- ficiuntur, omnes medici, uel experimeta etiam pro- fessi, summam curationis esse censent, primis uer- tebris remedia adhibere: quemadmodum ubi dimi- dia quoque uniuersi corporis pars resoluta est. Por- ro cerebrum quoque calfaciunt, quemadmodum apo- plecticos quoque curare consueuerunt, morbumque co- mitialem. At cum uel in stomacho uel in alia qua- piam parte affectio consistit, eam maxime & in pri- mis curare praecipiunt. Cerebrum uero ita prae- parant, ut non ita facile afficiatur. Haec itaque potissi- mum inquirenda sunt, non principalis animae uis, quam nemo, nisi peruersa fuerit mente, non aper- tissime cognoscit. Neque neruorum originem, diuisi- onumque more, a dijs petere, sed ab experto disse- ctore discere oportet. Sunt enim nonnulli qui sibi iam persuaserunt, neruos a corde oriri, eo quod ne- queunt inter syndesmum neruorum discernere, qui- bus nonnihil etiam suffragari uidetur ipsa homo- nymia, quippe copulae a multis medicorum colli- gantes nerui appellantur. Verum nulla uexabimur nominis inuidia, si modo non syndesmos ipsos, sed uoluntarios (ut ipsi aiunt) neruos intelligant, quos scilicet a cerebro initium accipere dicimus. neque enim illi, aut conuulsionem, aut paralyin, ad syndes- mos ferunt, sed eorum neruorum qui uoluntatis im- perio obediunt, affectionem esse dicunt. Conuul- sio enim uniuerso corpore, omnes quidem autu- mant affici talem quampiam partem, quae ut in ar- bore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruo- rum communis origo. idque ueluti caudex, non pau- corum in una parte, quemadmodum ramus: ut si uel crus, uel altera manus forte fortuna conuellat, to- tius membri conuulsio, neruorum qui ad ipsum pro- ueniunt, originem affectam fuisse declarat, rami cu- iuspiam exemplo in arbore. Quod si uniuersum cor- pus afficiatur, communem originem, omnium infra fa- ciem neruorum, quae arboris caudici proportionem re- spondet, affectam esse putandum est. quae sunt pri- ma spinalis medullae partes. Proinde exercitatis- simi quoque medici, huic remedia adaptant. cordis ue- ro in hac affectione, nullam omnino mentionem fe- cerunt. Si uero simul cum uniuerso corpore facies quoque conuulsa uideatur, non solum eam partem quae ex spina procedit, uerum etiam cerebrum ip- sum curamus: etenim labra quoque saepe numero co- uulsa uidemus, item oculos, frontis cutem, totam mandibulam, similiter & linguae radicem. At quia omnes iam dictas partes, a musculis ex cerebro ner- uos suscipientibus, moueri ex anatomice didici- mus, cerebrum, ipsis sic laborantibus, credimus esse affectum. ubi uero ipsis illaesis, ceteras partes con- uelli uiderimus, spinae initium affectum esse fate- mur. Haec igitur sunt quae prompte discere, mox ipsorum dispositiones considerare oportet. Sed sunt nonnulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggre- diuntur quidem, sed certatim super rebus manifeste apparentibus, iacturamque temporis nos facere co- gunt

gunt, quod non erat consumendum, respondendo ipsi qui recta medicorum decreta euertunt, sed in- ueniendo potius ea, quae illi silentio praeterierunt. Et uel haud quaquam res ipsas definierunt, aut eas sine demonstratione, aut sine idonea definitione, aut non satis abunde explicauerunt: Quemadmo- dum Hippocrates, ubi neruorum conuulsionem, uel ob plenitudinem, uel uacuitatem fieri dicit. Et enim uerus est sermo eius, quibus uero rationibus fulciatur, ut fides ei adhibenda sit, non popularibus, sed doctis duntaxat uiris, & qui diligenter prima medicinae rudimenta didicerunt, notum est. Haec igitur cum didicissem, facile mihi persuasi, conuul- sionem fieri ob eas causas, quae ab Hippocrate di- ctae sunt. Quippe si omnis motus qui a uoluntate procedit, attractis musculis in eas quibus innasci- tur partes, fieri uidetur: neque possit fieri attractio, nisi ad suam originem retrahatur musculus: con- stat conuulsionem in conuulsis partibus factam, hac sola ratione a motu naturali differre, quod praeter uoluntatem fit. Itaque quemadmodum in eo, qui secun- dum naturam habet, uoluntas in cerebro iuxta ner- uorum originem ordinata, motionis principium, pri- mis dat neruis, ac per ipsos, musculis: Ita si sine hu- iusmodi principio, inuenimus, quae causa neruos conuellere possit, modum quo conuulsio fiat, nos iam scire, non temere profitebimur. Etenim si ui- deris aliquando neruosa corpora, ut lyrae chordas, ob ambientis aeris immodicam intemperiem, adeo uehementer, ut rumpant, intentas, haud difficul- ter intelliges, idem in animantium quoque neruis pos- se contingere. Sed quomodo affectio aere tenditur chordae, ut rumpant, si uel nimis aridus, uel admo- dum humidus sit: Nempe humor madefacit ipsas, ut in tumorem praeter naturam attollantur, qui mox eas extendit. Ac ueluti sol tergora arefaciens con- trahit, ita siccitas, chordas & trahit, & extendit. Sic lora quoque, cum ad ignem exiccantur, contrahi ten- dique uidentur. His ita praecognitis, haud difficile inuenitur fuerit, utrum ariditate, quae est ab humi- dae essentiae defectu, & uacuatione, an humoris plenitudine, quae egestati aduersatur, & ab Hip- pocrate repletio nominata est, affectus ipse prodie- rit. quippe cum conuulsio sit, uel a labore, uel uigi- lijs, uel fame, uel solitudine, uel arida aestuanteque febris, qualem in phreniticis uidere est, causam eius esse ariditatem, uacuationemque recte putaueris. si uero temulento cuiuspiam, ac omnino pleno homini, qui uidelicet in ocio degit, id euenire contem- pseris, non ab re a contraria causa conuulsionem ortum ha- buisse iudicabis. Atqui euacuationi contraria est re- pletio. Atque morbus quoque comitialis conuulsio est omnium corporis partium non perpetua, ut in em- prosthotonon, & opisthotono, atque tetano (id est neruorum rigore) uidere est, sed quae ex temporum accidit interuallis: neque solum hac re, sed mentis quo- que, ac sensuum oblatione, a iam dictis conuulsio- num generibus differt. unde constat in supremis corporis partibus, cerebrum uidelicet, hunc affectum consistere. Ceterum uelox eius discussio, crassum

humorem, spiritus meatum in cerebri uentriculis, obstruentem, hunc maxime affectum peperisse decla- rat, neruorum principio seipsum quatiente, quod ex- cutiat id, quod noxium est. Ac fortassis per morbum comitalem conuulsio haud ab similibus est his, quae a spinali medulla incipiunt conuulsionibus, singulo- rum neruorum irrigatis processibus. Verum non ab ariditate, uacuationeque, sed a crasso semper humo- re, hanc affectionem induci, argumento est, quod & subito fit, & soluitur confestim: nam subitariam meatuum obstructionem a crasso uiscosoque humore fieri constat. Etenim breui tempore fieri non po- test, ut uel cerebrum, uel tenuior ipsius membrana, ad tantam perueniat ariditatem, ut corio simile quip- iam pati uideatur. Accedit ad haec, ut is qui sic la- borat, neque uideat, neque audiat, neque ullo sensu quic- quam percipiat, ac ne cōsequi quidem possit, quid factum sit: siquidem cum memoriae uiribus ratio quoque laeditur. Ex his igitur omnibus plane constat, in ce- rebro hanc affectionem consistere, impediende hu- more animalem spiritum, qui in uentriculis eius con- tinetur, quo minus possit exire. Porro quamobrem hic spiritus uocetur animalis, aut quae sit eius potes- tia, in eo commentario, quem de Hippocratis, Pla- tonisque placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè cum ea, quae per dissectiones apparere solent, accuratè consideraremus, rationi consonum uideba- tur, animam in cerebri corpore sedem obtinere, atque in ipso, & rationis uim, & sensibilem imaginum me- moriam residere, ac primam ipsius instrumentum, tum in sensibilibus actionibus, omnibus, tum in his quae a consilio & uoluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius uentriculis, maximeque postremo, continetur: quamuis non contemnendus sit medius uentricu- lus, perinde quasi non ualētissimus sit. multis enim rationibus inducimur, ut hunc amplectamur, duos uero anteriores deseramus. Verum exacta horum notitia, ad curationis inuentionem nihil ferè condu- cit. Nam satis fuerit ad probe curandum, nosse se- dem affectam esse cerebrum, atque in eius uentriculis hu- more crassum & uiscidum comprehendere. Igitur quem admodum haec ad curationes, quarum gratia, & affe- ctas sedes, & earum dispositiones inquirimus, sunt utilia: sic crassorum quoque humorum differētia, ut- rum uidelicet pituitae, an atrae bilis naturam habeat. Si tamen in praesentia non obliuiscamur: Pituita- fos quidem eos nominari, cum simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasque: Melancholicos ue- ro in quibus siccitas atque frigiditas, dominant: qua- uis magne, peculiareque interim differētia, tum pi- tuitae, tum atrae bilis inueniatur. Pituita quidem unum genus est, quod quotidie uel creando, uel uomen- do, uel emungendo educitur, uaporoso scilicet spi- ritu plenum, ut ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimulare. Alia uero pituita, similis quidem uide- tur, licet fortasse non sit similis, qualis est tum cru- dus humor qui in urinis subsistat, tum is qui a Pra- xagora uitreus appellatur. Atque ex hoc genere esse uidetur salua, quae neque fluida admodum est, neque aquosa. Verum salua non unica duntaxat qua- litate

litate gustum afficit, nedum uniuersa pituita. Saepenumero enim & acrem, & acidam, & saliam in ore saliuam, manifeste deprehendimus: ueluti cum sani degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde quasi aquosa, saliu gustui offert. Sic atra bilis quoque ob substantiae uarietatem non obscuras habet differentias. Nam alia est ueluti faex sanguinis, quae admodum spissa est, faeces uini haud absimilis. Alia uero, quae superior, essentiae est multo tenuioris, atque uomitibus eam, & olfacientibus, acida uidetur, quae etiam terram radit, attollit, & fermentat, atque ampullas quales feruentibus iusculis supernatae uidentur, excitat. Sed ea, quam crassa faciem similem esse dixi, in terram effusa, non inducit feruorem, nisi forte in ardente febre, ipsam praestari contingat, neque ulla etiam acida qualitate participat, tumque ipsam nominare consueui melancholicum succum, aut melancholicum sanguinem. Haec enim meo quidem iudicio, non recte atra bilis appellari potest. Prouenit autem huiusmodi humor in quibusdam plurimus, uel a temperie ab initio comparata, uel a cibis, qui (cum in uenis concoquuntur) in huiusmodi humorem transmutari solent. Igitur ut crassus pituitae succus, ita hic quoque comitialis morbus solet efficere, ubi in meatibus uentriculorum cerebri retinetur. siue is medius sit, siue postremus. Vbi uero in ipso cerebri corpore abundat, eam infantiae speciem, quam Graeci melancholicam uocant, efficit. Quemadmodum alter atra bilis succus, qui praestata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre in cerebri corpore abundans. Atque hanc ob causam phrenitidis nonnunquam mitior est, cum uidelicet a pallida bile ortum contraxit, interdum uehementior, cum flaua bilis eam peperit, atque insuper alia nonnunquam dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile praestata. Deliria autem, quae per febrium uigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per consensum fiunt, proinde eos delirare & desipere, non solum medici, sed priuati quoque dicere consueuerunt. Verum ita affectos non nominant phreniticos, eo quod phreniticorum insania, non quiescit, mitigato febrium uigore. Igitur quemadmodum phrenitidis febris unum quoddam accidens dispositionum cerebri censetur, sic e converso in ardentium febrium dementia, multis elatis ad ipsum uaporibus. Haud secus fit ea affectio, quae suffusioni in accidentibus similatur, a uentriculi dispositionibus ortu trahens. Namque cerebrum uentriculo, et uentriculus cerebro, suas affectiones transmittit, idque propter neruorum a cerebro ad os uentriculi descendendum magnitudinem, per quos etiam sensus huiusmodi particulae, quae ulli reliquorum corporis partium acutior est. Quocirca capitis fracturas, cum ad membranas usque perueniunt, biliosus uomitus, ac interdum dolores capitis, quomodoque fiant, nausea, stomachique morsio comitatur. Hypochondriacas uero & flatuosas uocatas affectiones, melancholica tristitia sequitur, haud secus quam acutam febrem demetia, & quibusdam oris

A uentriculi dispositiones, ea quae in accidentibus suffusioni similatur affectio. Sic neruosis partibus inflammatis, promptius quam reliquis, delirium superuenire solet, idque ascendente ad caput interdum per continuas partes solo calore, interdum uero spiritu uaporoso, uel fumoso, uel fuliginoso. Porro quemadmodum haec passiones, quibus caput percensum afficitur, ita illae quoque quae primogenitae ipsius affectiones sunt, non parum inter se differunt. Igitur crassi humores, qui in cerebri substantia abundant, interdum ei ut instrumentali, interdum ut similari parti nocent. Cum enim meatus obstruuntur, ut instrumentali, cum uero temperamentum alteratur, ut similari. Proinde totus hic sermo in fine sexti libri de uulgaribus morbis praescriptus est.

B Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur, & contra, morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici. Atque horum uicinaliter magis accidunt, prout uel in hac, uel in illam partem, infirmitas reperit. si enim in corpus, epileptici, si uero in mentem, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit, quod non semper, sed magna ex parte horum affectionum alter in alterum transit. Quippe non solum atra bilis, uerum etiam pituita morbum comitalem committit. Igitur ea quam atra bilis constituit, in melancholicam transit, quae uero a pituita parta est, in aliam affectionem, de qua paulopost dicturus sum, permutatur, melancholicam uero haudquaquam efficit.

C Altera uero Hippocratici sermonis pars, non paruum contemplandi locum desiderat. quippe cum anima sit aut temperamentum actiuarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento permutetur: bilem, cum cerebro, ueluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: cum uero temperamentum mutando, ei ut similari nocet, ad mentem eam repperit dicit. Verum hoc quod medici dereliquerunt, definire in primis, necessarium esse uidetur. Nempe ut in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, ut in morbo regio, & elephante sic uocato, & aqua inter cutem, & malo habitu, quae a Graecis cacexia dicitur: Insuper in his quae ab hepate, atque splene pendent, colorum uitium: Interdum uero unius duntaxat partium, quae uidelicet aut biliosum, aut pituitosum, aut melancholicum humorem suscipit, temperies permutatur. Ita etiam cerebro accidit, ut nonnunquam uniuerso in uenis sanguine melancholico effecto, ob commune uitium, ipsum quoque laedatur. Nonnunquam uero reliqui corporis sanguine prorsus innocuo, solus is qui in cerebro contentus est alteratur, idque bifariam fit. Aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsum met melancholicus humor genitus est, cum uidelicet interius calor aut flauam bilem, aut crassum atrumque sanguinem superassauit. Atque haec doctrina non paruum habet in curatione momentum. siquidem ubi uniuersum corpus sanguinem melancholicum continet, curatio nempe a uena sectione incipere oportet. Vbi uero

solum

VI

solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionem attinet) sanguinis detractio non indiget, quauis ob aliam quampiam causam sanguis mitti possit. Vtrum uero melancholicus sanguis uniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita discernendum est. In primis uniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres uelim, meminerisque, quod molles, & candidi, & obesi, nequaquam humorem habent melancholicum. Macri uero, & nigri, & hirsuti, & quibus latae sunt uena, aptissimi sunt, ut huiusmodi in ipsis humor cumuletur. fitque interdum ut rufo colore homines, affatim in melancholicam temperiem decidant, atque post hos flauis, idque maxime, quando & uigilijs, & multis laboribus, & solitudine, & tenui uictu fuerint educati. Quibus haec quoque nota conueniunt, an hemorrhoids aliqua restricta sit, aut alia quaequam consueta sanguinis uacuatio, aut mulierum menstrua. Insuper quibus cibis quis fuerit usus, utrum is qui suapte natura melancholicum sanguinem pariunt, an e diuerso. Porro qui melancholicum sanguinem efficiunt, hi ferè sunt, caprina, bubulacque caro, magisque hircina, & taurina, sed maxime afinorum, camelorumque carnes, nam & his nonnulli uescuntur: item uulpinae, caninaeque carnes: atque magnam in huiusmodi sanguinis generatione uim obtinet, ex lepore cibis, sed multo magis ex apris: ac limaees quoque melancholicum sanguinem pariunt, si frequens sit eorum usus, praeterea omnes terrenorum animalium carnes sale conditae, aquatiliu quoque carnes, ut thuni, balenae, uetuli marini, delphini, canis, atque cetaceorum omnium. Ex oleribus autem, brassica ferè sola, huiusmodi sanguinem gignere consueuit, quemadmodum & arborum germina, ubi uel muria, uel oxyalme condiantur, praecipue lentis, terebinthi, rubi, canthi. Leguminum uero omnium maxime lentes, inter melancholicos cibos numerantur, mox panis furfuraceus & qui ex typha, atque uitiatas seminibus factus est, quorum apud quasdam nationes usus loco frumenti habetur. Verum de his in primo libro de ciborum facultatibus iam dictum est. Praeterea uina crassa, nigraque, aptissima sunt ut ex ipsis melancholicus humor fiat, praesertim si quis abunde ipsa ingerens, oblata occasione in multo corpore calore contineat. Vetus denique caseus, ubi forte fortuna in corpore fuerit supercale factus, facile huiusmodi parit humorem. Igitur si quis antea quam in morbum incidit, huiusmodi uictus ratione fuerit educatus, maiorem quandam inde licet facere coniecturam. Si uero boni succi cibis usus fuerit, considerare oportet, exercitationes ipsius, moestitiam, uigilias, sollicitudines. Sunt etiam nonnulli qui per febriles (ut dictum est) morbos, melancholicum humorem contraxerunt, atque ad efficaciorum notitiam non parum conferunt, anni terra, ac laborantis aetas. His itaque omnibus praemeditatis, cum speraueris in uniuersi corporis uenis melancholicum sanguinem contineri, quo certiore habereas notitiam, cubiti uenam seca, praecipueque media, quae com

A munis est, & ei quae humeralis nominatur, & ei quae per axillam ad manum fertur. Quod si tum fluens sanguis non uideatur melancholicus, statim supprimatur. Si uero talis appareat, uacua quantum pro laborantis corporis habitu satis esse conieceris. Est praeterea tertium melancholiae genus, morbi comitialis exemplo, cum ortum a uentriculo habuerit. Solentque medicorum aliqui, hanc dispositionem, hypochondriacum, flatuosumque morbum nominare. Verum satis mihi fuerit, ea accidentia percurrere, quae a Diocle praescripta sunt, in libro cui titulus est, Affectio, causa, curatio, in quo Diocles ad uerbum ita scripsit: Porro alius oritur a uentriculo morbus, qui supra propositis non dissimilis est, nominaturque ab alijs melancholicus, ab alijs flatuosus, quem summo cibo, maxime coctum difficulti, & caustico, spiritum humidum, idemque multum comitatur. item ructus acidus, flatus, aestus in praecordijs, fluctuatio non illico, sed cum retinuerint: interdum uentriculi quoque uehementes dolores, qui nonnullis ad dorsum usque procedunt, concoctus deinde cibis quiescunt, mox alijs ingestis, eadem rursus reuertitur accidentia, quae interdum ieiunos, interdum etiam a coena molestiant, atque euomunt crudos cibos, & pituitam, uel subamaram, uel calidam, uel acidam: adeo ut nonnunquam dentes torpedine afficiantur. Atque horum plurima ab ineunte statim aetate eueniunt. Vtque tamen acciderint, omnibus protelantur. His praescriptis, Diocles mox causam subiungens ita scribit: Caterum flatuosas uocatas, suspicandum est, plus caloris quam decet, habere in his uenis, quae alimenterum a uentriculo excipiunt, sanguinemque in ipsis crassior factum, quippe in his uenis sanguinem contineri constat, uel hoc arguameto, quod alimentum corpori non distribuitur, sed in uentriculo manet, incoctum, cum ipsum meatus antea susciperent, magnam ipsius partem in uenis uentris excernerent, item quae postero die uomitu reiciantur, utpote non digestis per corpus cibis. Sed quod calor, id quod secundum naturam est, excedat, facillime intelliges, tum ab aestu, qui ipsis accidit, tum ab his quae ingerunt: siquidem iuuari uidentur a refrigerantibus cibis, qui uidelicet calorem refrigerare, extinguereque solet. Deinde alia quoque Diocles iam propositis in hoc sermone addidit: Aiunt autem nonnulli, os uentriculi, quod intestinis continuatur, in huiusmodi passioibus inflammari, ac ob inflammationem ipsam & obstrui & prohibere, ne alimenta statuto tempore ad intestinum descendant, quamobrem diutius quam decet, in uentriculo manentia, & tumores, & aestus, atque reliqua, quae praedicta sunt, efficiunt. Haec sunt quae Diocles quidem literis prodidit. uerum in hoc symptomatum catalogo praecipua totius concursus silentio praeterijt, quae uidelicet & melancholia, & flatuosam, hypochondriacamque affectionem, tanquam characterem quodam designant, atque omisit (utputo) huiusmodi accidentia, eo quod ex morbi ipsius nomine manifeste declaratur. Etenim ab Hippocrate didicimus: Si moestus & moestitia longo tempo

te

retent, melancholicus est huiusmodi affectus. A Verū haud absurda quæstio est, quare Diocles cū causas aliorum accidentium redderet, quā ob causam mens lædatur, non scripserit, siue enim uenarum, quæ uentriculo contiguæ sunt, calor exuperat, siue partes, quæ iuxta portam sunt (Græci pyloron uocant) inflammatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitetur accidentia, derelictum est. Etenim quod uenter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eructando ipsum leuetur, ac præter ea quæ dicta sunt, uomitiōe quoque iuuatur, uel nihil dicente Diocle, manifestum est. At propria melancholiæ accidentia, simul cum dicta uentriculi dispositione scribere, haud ita facile ei fuit. Id itaque addere, ac simul qualis sit in huiusmodi affectibus uentriculi dispositio, manifesta interpretatione enarrare aggrediamur. Atque uidetur quidem in ipso inflammatio esse, sanguis autē in parte inflammata contentus, & crassior, & atræ bili magis conformis. Itaque quemadmodum elato ex uentriculo ad oculos fuliginoso quodā aut fumoso halitu, aut crassis quoque uaporibus similia suffusorū accidentia contingunt, eadem ratione sublata ad cerebrum ab atræ uaporibus, melancholica conueniunt in mente accidentia. Quinetiam quam frequentissimè uidemus, flaua in uentriculo bile contenta, caput dolore affici, ut ea per uomitū eiecia, ipso dolore mitigari. Atque huiusmodi dolorum genera, mordendo, exedendoque infestant, quæ admodum alia grauitate, alia tensione, alia sopore molestare uidentur. Atque inter optimos medicos conuenit, non solū hæc accidentia uerum etiā morbum comitalem, capiti à uentriculo procedere. Igitur ut melancholicos timor nunquā deserit: ita præter naturam eis uisā non semper eodem genere continetur. Siquidem alius testam se factum putauit, atque idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare, ut hi alarum sic ille brachiorum plausu latera quatiens, animantium sonum imitatus est. Fuit item alter, timēs ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, grauatius sub tātō onere, ipsum à se excuteret, atque ipse cum illo collideretur, ac nos quoque cū ipso periremus. Sunt alia huiusmodi infinita eorum uisā. differunt autem inter se melancholici. Nam omnes timēt, mœrēt, uitam damnant, odio habent homines, sed nō omnes mori cupiunt. Etenim hoc ipsum nonnullis melancholiæ caput est, quod mortem pertimescunt. Quosdam etiam alieno admodum, atque extraneo uidebis animo: utpote qui simul et mortem metuunt, & tamē mortem sibi consciscant. Proinde re-
 1. & uidetur Hippocrates omnia ipsorum accidentia in duo hæc coegisse, mœrum, & mœstitia. Mœstitia nimirum eos inducit, ut odio prosequatur omnes quotquot uiderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes: ac terrentur, ut in tenebris pueri, atque ex adultis indocti. Sane quemadmodum ex tenebris omnibus ferē hominibus pauorem inducunt, nisi uel audaces admodū uel edocti fuerint: sic atræ bilis color, mētis sedem, tenebris simili
 2. lem reddēs, timorem efficit. Etenim summis tum medicis tum philosophis, in confesso est, & humores, & omnino corporis temperantiā, animæ actiones uariare posse. id quod nos quoque unico cōmentario docuimus, quo demonstratum est quod animæ potentia, corporis temperantiā sequuntur. Quocirca humorum uim ignorantes (in quorum numero & Erasistratus est) ne scribere quidem de melancholiā quicquam ausi sunt. Neque indignū est admirari tum communes hominū sententias, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi, & medici, per ignorantiam præterierunt. Igitur ab omnibus affectus ipse melancholia uocatur, indigante nomine humorē qui ipsius causa est, cumque circa uentriculum prima inceperint accidentia, ipsi quoque auctis melancholica sequatur affectio, deinde alui defectione, & uomitu, & proba concoctione, uicibusque leuetur is qui laborat, hypochondriacum, flatuosumque morbum, ipsum nominabimus. Accidentia uero ipsius dicemus, & mœstitia, & metum. Cum autē propria melancholiæ accidentia, auctiora uidentur: circa uentriculum uero aut nulla, aut parua admodū sunt: haud ab re existima ueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestam. Ceterū quibus signis discernatur, utrum in solo cerebro, an in uniuerso corpore huiusmodi humor contineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem uiderunt, frequentibus balneis, uicibusque humido, bonisque succi, nullo alio adhibito præsidio, huiusmodi me morbum curasse, ubi nondum ob longum temporis tractum, nocuus humor multum uacuationi resisteret. cum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prædictis oportet adhibere remedia. fit autem huiusmodi melancholiæ species, affectio prius calidis dispositionibus cerebro, aut aestuatione, aut inflammatione, aut phrenitide quoque ipsum afficiēte, interdum à sollicitudine, mœstitia, uigilijs, uerum factis fuerit hæc de melancholiā dixisse. Atque de morbo comitali deinceps dicendum est. quandoquidē hic quoque, interdū ipsomet affecto, interdū alijs contentiente cerebro, euenire solet. ut enim tria melancholiæ genera, ita hunc quoque morbum, tribus contentū differētis, omnes ferē medici distinguere neglexerunt. Verum omnibus commune est, quod cerebrum afficitur, uel consistente in ipso affectu, id quod pluribus epilepticis accidit, aut à uentriculi ore (quod stomachum uocare solent medici) ad cerebrum per consensum ascendente. Atque hoc genus proportiōe respōdet accidentibus quæ oculis à stomacho adueniunt, ueluti in suffusionibus. Fit etiam, sed raro, tertia morbi comitalis species (nec refert siue genus, siue differentiam nominaueris) cum à parte aliqua, cui id forte fortuna accidit, incipit affectus, qui deinde sentiente agro ad cerebrum usque ascendit. Hoc genus primum uidi in puero, qui tertium decimum ætatis annum agebat, cum equidem adolescens etiam dum, cum optimis eius repestatis medicis conuenissem, ad idoneam

neam ipsius curationē inueniendā, audiui tum narante puero, dispositionem ipsam à crure in itū capere, mox illinc recta ascendere per femur, & imminentes illi lumbos, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret, quod cum primum tangeret, ipsum haudquaquā sibi cōstare. Interrogantibus autem medicis, quale esset id quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer quod responderet. Alius deinde adolescens cōpos mentis (quippe qui satis poterat, & sentire quod fiebat, & alteri enarrare) dicebat ueluti quādam auram esse, id quod ascendebat. Vnde ex duobus alterū Pelopi præceptori placuit, aut quod qualitas quædam, alteratis per continuationē partibus, aut spiritalis quædam substantia transmitteretur. neque mirandū esse dicebat, tam ualidam uim esse humori, qui in affecta parte præter naturā genitus fuisset, ut perniciosarum ferarū uenenis possit comparari. Quis enim crederet, uel scorpionum, uel phalangiorum ictibus, totū corpus ac tam uehementi mutatione affici: nisi sæpenumero id accidere uideret, præsertim minimam quādam rem feris in ipsum demittentibus. Cū itaque phalangium aliquem momordit, quāuis paruum sit animal, existimare tamē debemus, uenenum ex ipsius ore in ictū corpus descendisse. Porro marinae turturis, quemadmodum & terreni scorpionis aculeus, in partē extremam acutissimam illam quidem finitur, ubi nullum foramen est, per quod uenenum deijci possit: necesse tamen est, ut excogitemus, substantiam quādam esse, aut spiritalem, aut fluidam, quæ ut mole minima, ita facultate quāmaxima est. Etenim cū nuper ictus quidam esset à scorpione, uideor mihi uidere, inquit, quod grandine percussus sim, eratque omnino frigidus, sudore etiam frigido accedente, sed tandem debitis adhibitis remedijs, non sine ne gocio seruatus est. Itaque Pelops, nō impossibile est, inquit, in corpore similem aliquam essentiam generari, nō accedente causa extranea, quæ ubi neruofam aliquam partē occupauerit, per continuas partes, usque ad neruorum principii uim suam transmittit, siue id per alterationem, ut ipse dicebat, fiat, siue spiritali essentia, ueluti aura, ad ipsum elata. Sæpenumero enim infigere aculeū scorpionie, aut in neruum, aut uenam, aut arteriam, manifeste uideamus percussos, uehementissimis infestari accidentibus. Atqui scorpionis aculeus, totam cutem penetrando, ad profundū usque potest peruenire. Phalangiorum uero paruorum ictus solam afficit superficialiē. unde constat, interdum à sola cute, ueneni uim ad totum corpus deferri, quippe tota cutis & cōtinua est, & neruosa. proinde haudquaquam impossibile est, cum ex icta parte, per totam ipsam celeriter distributa fuerit ueneni uis, eam inde eodem rursus contactu, in singulas subiectas ei partem recipi, mox ex illis in alias continuas, atque iterum ex his, quæ afficiuntur, in alias continuas, cum dominantium partium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini instare. Ad hanc rem in primis conferunt uincula superioribus partibus iniecta,

A ab ijs enim præsentaneum præsidium expectatur, id quod in uiperarum, scorpionumque ictibus, itē aspidum quoque, quod propter imminēs subitarię mortis periculum, magis incredibile est, expertus sum: Etenim cum Alexandriæ essem, rusticus quidam non lōge ab urbe, in uno manus digitorum ictus, eius radicem apud palmam ualidissimo uinculo ligauit, accurensque in urbem, ad familiarem sibi medicum, totum digitum ab ipsa dispositione ad palmam usque abscindendum prebuit, sperans inde nihil se mali passurū. neque frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens, saluus euasit. Similiter alium noui, qui epoto ex uiperis medicamento, rescisso prius digito, à periculo liberatus est. Vidi præterea rusticum, cuius totū digitum uipera momordit, qui falce, quam tūc forte habebat (erat enim uinitor) ab ultimo articulo ictam partem refecans, deinde induta in digito cicatrice, nullo sumpto medicamine, sanatus est. Sed puerum quoque, cuius morbus comitalis à crure oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare sperabant, si in primis uacuo uniuerso corpore, medicamen ex thapsia, aut sinapi parti adhiberent, ligato in medio membro, supra eam uidelicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta: atque hoc pacto, accessiōne reuerti prohibuerūt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuisset. Verū hæc obiter, atque ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto, ab ignobili aliqua parte, tantus morbus ortum contrahere possit. Superest autem causam uestigare, quam obrē in huiusmodi per consensum affectionibus, epilepticæ fiant conuulsiones. Nam ne Pelops quidem ullam ad hanc rem attulit probabilem persuasionem: neque etiam alius quisquā, cū quo nobis aliqua fuerit consuetudo. Mihi uero per huiusmodi consensum, uidentur aliquando laborantē, sine uehementi cōuulsione concidere, simul quod per interualla, breuibus quibusdam motibus quateretur, probabile uisum est, quemadmodum frequentissimè singultum fieri certissimus, affecto stomacho, ita hanc quoque dispositionem euenire. Etenim me ipsum quoque singultus illico inuadere solet, si piperis aliquādo immodicam quantitatem ingererō. Id quod alijs quibusdam nō paucis, quibus scilicet facilis erat oris uentriculi sensus, accidisse meminimus. Atqui iam supra memoratum est, id non solū medicis, uerum etiā uniuersis hominibus stomachum appellari. Itaque cum accidissent, qui nō ex propria cerebri affectione, sed per consensum comitali morbo laborabant, eos circa perpetuam cōuulsionem ueluti saliendo, per interualla concuti uidebam. Proinde existimaui, similem aliquem cerebro motū euenire, qualis stomacho interdum, à re quāpiam molestato accidere solet. quippe cum à ciborum mole grauatatur, aut ubi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur. Atque acrem quoque humorum, non singultum modo, uerum etiā cōuulsionem per uniuersum corpus efficere sæpenumero consideramus: deinde uomitu eiecto eo, quod

mordicabat, illico quiescere. Quo minus mirandum est, si neruorum principium, huiuscemodi motu concutiat, ut a se expellat, quicquid fuerit id, quod a parte primo affecta ad ipsum effertur. Ad hunc modum reliqua quoque accidentia omnia, quibus nerui concutuntur, fieri putauerim. Vbi uero deperdito sensu, quis conciderit, non accidente motu, quod uel conuelli, uel salire uideatur, id a uehementi frigore ortum trahere censeo, quo in genere lethargus quoque continetur. Apoplexiae autem, quod subito eueniat, aut frigidum succu, aut crassum, aut uiscidum, qui principes cerebri uentriculos affatum implet, non totius substantiae intemperiam, causam esse manifestum est: ueluti lethargi, phrenitidis, maniae, melancholiae, stultitiae, amissae memoriae, sensuum hebetationis, resoluti motus. Porro in omnibus his affectibus, in quorum numero apoplexia quoque continetur, periculi magnitudinem ex anhelitus nocimento conijcere oportet. Sane quemadmodum dormientes spirant, quauis nulla alia fungatur aetione, quae a consilio prodeat, nimirum cum supini iaceant in cubili: ita in soporosis affectibus, omnibus, quancumque sentiat corpus, neque moueat, tamen sola spiratio, quae musculorum pectus mouentium munus est, seruat: cuius rei firmitatem, ac demonstratiua lege stabilitam, habemus scientiam, quemadmodum quod musculis etiam omnibus, motus principium ab innatis ipsis neruis accedit. Atqui ex anatomice didicimus, neruos omnes a cerebro primum sumere initium. Neque simpliciter initium, sed primum dixi, id quod spinale medulla gratia, orationi adieci. Quauis enim permulti ex ea nerui prodire uideantur, uim tamen omnem, quam habet, cerebrum ipsi suppetit. Cum itaque spiratione uehementer impedita, difficulterque procedentem uideris, non parua in cerebro morbidam dispositionem esse, conijcere debes, idque in soporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est. Affectus autem qui scotomaticus (id est uertiginosus) uocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit, manifestatur. quippe a parua occasione hebetantur hi, qui sic laborant, adeo ut interdum cadant, maxime si aliquando in circumrotationem, siquidem ipsis ab una rotatione euenit, id quod ceteris a pluribus accidere solet. proinde hebescent, siue alium quempiam, siue rotam, aut id genus aliud quidpiam, aut ipsos quoque in aquis uorticibus, circumagi uiderint. Id uero maxime, cum uel sub sole aestuauerint, uel aliam ob causam calefacti fuerint capite. Nam quod alijs, cum in circo frequenter uertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitum euenire uidemus. Atqui ubi quis cerebro uertitur, inegualem, & turbulentum, & inordinatum motum, tum humorum, tum spiritus, in eo fieri in confesso est. Rationi igitur consonum est, huiuscemodi accidentia uertigine affectus itidem euenire. Quam obrem nonnulli horum, ab arteriarum sectione praesidium petierunt, arterias pone aures ad tantam scilicet altitudinem secantes, ut medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat non om-

nes huius auxilij beneficio fuisse curatos. Etenim aliae arteriae ipsa maiores, ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum ascendunt: per quas huiuscemodi affectionem fieri rationi consentaneum est, elato per ipsas uaporoso, calidoque spiritu, atque implente cerebrum. Atque fieri etiam potest, ut inaequalis cerebri intemperies, huiuscemodi spiritum producat. Igitur hanc affectionem ad cerebrum pertinere, ex ipso uertiginosorum sensu, manifestum est. Oritur uero interdum cerebro, primogenio affectu laborante, interdum uero, cum ori uentriculi consentit, id quod Archigenes quoque fatetur, qui libro primo de longarum affectionum notitia ita scribit: Porro ea bisariam oritur, aut enim in ipso capite, aut in his partibus quae circa praecordia sunt. Quin etiam genera eius distinguere aggreditur. Nam ubi ex primaria cerebri affectione uertigo dependet, aurium sonos, & capitis dolorem, grauitatemque praecedere dicit: item olfactus, atque alterius cuiuscumque sensus inde prodeuntis, oblesionem, eos sensus (ut equidem puto) significare uolens, qui a capite initium sumunt. Vbi uero ab ore uentriculi oritur, cordis morsionem, nauseamque praesentiri. Verum, ut iam antea saepenumero monuimus, licet caput per alterius partis consensum afficiatur, affectio tamen nihilominus ipsi ascribenda est. Atque de ea quoque quae cephalaea a medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Est enim (ut breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor diuturnus, difficulterque solubilis, qui a parua occasione uehementes habet accessiones, ut neque strepitum, neque uocem, neque luminis splendorem, neque motum tolerare possit infirmus, sed tranquillitatem, obscuritatemque cubiculum quaerat, idque ob doloris uehementiam, quippe nonnulli ueluti malleo, se percuti arbitrantur. alij caput frangi, distendi que sentiunt. non paucis ad oculorum quoque radices dolor extenditur. Quin huiuscemodi accessiones, ueluti in morbo comitiali intermissiones habent, interceditque tempus, quo perfecte liberati uidentur. Igitur constat, quod sicut in cephalalgia (id est capitis dolore) ita in hoc morbo caput facillime afficitur, adeo ut ipsi commone: uerum per cephalaeam, affectae partes, multo redduntur, quam in cephalalgia, debiliores. Ceterum inter capitis dolores, non nihil discriminis inuenitur: nam sunt nonnulli, quibus caput altissimum est, ut impleatur, ac uniuersi quoque corporis habitus, ad ipsum implendum, admodum idoneus. Alij omnes capitis partes aptas habent, ut afficiantur. Quibus, ubi uitioso uictu utuntur, accidit ut cephalaea arripiantur. Quo minus mirandum est, si horum alijs, membranae cerebri continentem, dolore afficiantur, alijs pericranium, id est exterior caluariam membrana. Discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, considerando utrum ueniat ad eas malum, nec ne. siquidem consensaneum est, ut quibus intra caluariam dispositio est, ipsi ad oculorum usque fundamenta dolor extendatur, eo quod & a cerebro, & ab utraque membrana, atque a uasis quae in ipsis continentur, ueluti germina quaedam deducuntur.

Supra
88
Magnitudo app
Respiratio
Nonnulli
Spinalis medulla

VIII

deducuntur. Sed & eorum quibus dimidia capitis pars dolore infestatur (solent autem uocari hemisphaerici) alij extra caluariam, alij in capitis intemis partibus dolorem sentiunt. At uero dextram capitis partem a sinistra distinguit sutura per longitudinem ipsius protracta, sub qua intra capitis ossa linea mediam cerebrum diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum uentriculorum septum. Porro ea corpora, suapte natura, idonea sunt, ut ipsis caput impleatur, in quibus uaporosus, calidusque spiritus generatur, aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore uentriculi. Atque spiritus, dolores inducunt tenuios, qui idcirco licet uocati sunt, quod extensionis sensum inducunt. Biliosa excrementa, dolore mordaci afficiunt. Dolores a plenitudine procedentes, grauitatis sensum afferunt. quibus si rubor accedat atque calor, calidos: sed sine ipsis, non calidos humores significant. Sunt quibus caput asiduae dolet, ubi uel liberalius uinum ingesserint, uel meracius, idque magis, si suapte natura calidum fuerit. Praeterea calidi odores omnes, ut styracis, aut cytheos, atque in totum odorata omnia capitis dolore pariunt, adeo ut nonnulli, ne thuris quidem odorem ferre possint. Neque uero absurdum est, ut quosdam ob sensus exuperantiam, dolor infestet, quemadmodum in ore stomachi accidit. Sunt enim nonnulli in quibus id tam exacte sentit, ut neque acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiuscemodi ferat. Alij uero contra, ipsum pene insensibile habent. quippe uidentur aliqui uel ructare uel uomere quaedam usque adeo uitiosa qualitate infecta, ut nos ne odorem quidem sustinere possimus, cum tamen ipsi interea nihil ferre sentiant. Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro similes notentur differentiae, ut eosdem odores aliqui impune sustineant, perinde ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possint. Igitur quod omnes huiuscemodi affectiones ad cerebrum pertineant, iam manifestum esse uidetur. At uero neruorum resolutio, & per uniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere neruorum etiam rigor (Graeci tetanon uocant) continetur, sensu, ut praedictae affectiones, cognosci non possunt, sed ratione quae nos doceat est opus. Itaque si aliquando per totum corpus neruorum actio uitiosa redditur, ipsorum principium affectum esse constat. id uero ex sola anatomice dinosci potest. Cum igitur omnes pariter nerui, tum sentiendi, tum mouendi, uim amiserint, apoplexia huiuscemodi affectio appellatur. Vbi uero alteri alterum, aut dextro aut sinistro, id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdum dextram, interdum sinistram. Quod si in aliquo membrorum idem euenierit, eiusdem membri resolutio esse dicitur. Nam & tota manus, & totum crus interdum resoluitur, atque solus in crure pes, & quae sub genu sunt. Sic etiam de tota manu similiter proportione dicendum est. Ceterum ex anatomice didicimus, quod omnes animantis partes sub ceruice positae, quae a consilio, & uoluntate

imperio moueri possunt, neruos habent qui eas moueant, procedentes ex spinali uocata medulla. Atqui saepenumero audistis, eam spinalem uocari medullam, addita scilicet medullae appellatione, interdum uero sine additione simpliciter spinam nuncupari. Vidistis etiam in corporis dissectione, neruos qui thoracem mouent ex ea spinae parte, quae in ceruice est, ortum deducere. ipsa uero ex transuerso incisa, si tota fuerit dissecta, omnes quae sub ipsa sunt corporis partes, sensu motuque priuari, utpote suscipiente spina a cerebro, uim tum sentiendi, tum mouendi pro arbitrio. Praeterea in anatomice uidistis, ubi per transuersas spinae incisiones, ad medium usque secundum longitudinem secaretur, non omnes suppositas corporis partes, sed eas dumtaxat, quae a regione sectionis erant, resolutas. dextras quidem, dextra spinae parte dissecta: sinistras uero, ubi reliqua pars esset incisa. Itaque manifestum est, quod circa primum spinae processum, facta aliqua dispositione, per quam cerebri facultas, quo minus ad ipsam perueniat, prohibetur, omnia inferiora membra, dempta facie, sensu motuque priuabuntur. ubi uero media eius processus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes resoluentur, sed uel sinistram dumtaxat, uel dextram. Videtur autem huiuscemodi resolutionum aliqua, faciem quoque infestare, sed tum resolutum latus ad alteram faciei partem trahitur. Cumque ex anatomice didiceritis, neruos qui per faciei partes sparsi sunt, a cerebro demitti, si earum aliqua, simul cum toto corpore resoluta est, haudquaquam uos latere debet, resolutionis dispositionem in ipso cerebro consistere: ubi uero illaesa permanerint, spinae initium affici sciendum est. Accidit uero nonnullis, ut faciei partes dumtaxat afficiantur, quemadmodum & reliquarum quoque partium interdum aliqua, ut lingua, oculus, mandibula, labrum. Etenim non omnibus ab uno loco principium influit, utpote quae ex diuersis cerebri partibus neruos suscipiunt. Id quod in anatomice haud obscure conspicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum esse manifeste declarat. Discernitur autem affectionis magnitudo, ex noxae, quam spirationi infert, uehementia: cum enim naturalem ordinem plurimum egreditur, maxime in cerebro noxam esse conijcere oportet. Sane omnium pessima spiratio putanda est, quae & intermittitur, & magna cum uolentia trahitur. Quippe mori contingit apoplecticos, ob id quod spirare non possunt, ut homo qui corporis partes mouere nequit, ad uitae functiones censetur inutilis, quauis huic subitae mortis periculum haudquaquam imminet. Itaque uidimus quendam, qui reliquis partibus omnibus resolutis, nullam, quae ad faciei partes pertineret actionem amisit, seruata etiam spiratione: quomodo enim uiuere diutius potuisset, ipsa deperdita? In quo affici putauimus illam spinam partem, quae paulo inferior est processu neruorum ad septum transuersum tendentium. quin etiam &

Apoplexia

Supra
Magnitudo
Respiratio
Apoplexia

urinaam, & alii sedamina, ipsum prater uoluntatis imperium emisisse manifestum est. Insuper uidimus alium, cui propter casum omnes inferiores partes, demptis manibus, resolutae essent. Igitur quemadmodum ubi uniuersae corporis partes, quae sub facie constitutae sunt, resoluuntur, faciei partibus illaesis, affectionem in spinae initio esse certum est: ad eundem modum, si toti corpori conuulsio acciderit, faciei partibus omnino seruat, eundem spinae locum affectum esse declarat. Quod si haec quoque afficiantur, cerebro noxam iam illatam esse ostenditur. Vbi uero pars aliqua conuulsa est, neruum, qui eius motioni deputatus est, aut musculum, affici necesse est. Igitur si ex anatomice, neruorum ad singulas partes uenientium principia didiceris, perquam facile earum & sensum, & motum deperditum curabis. Verum haec indeterminata relicta sunt & Herophilo & Eudemo, qui primi post Hippocratem neruorum anatomice accurate scribentes, non me diocrem medicis dubitandi occasione praebuerunt: Quo pacto per neruorum resolutionem interdum sensus duntaxat, interdum motus, nonnunquam ambo simul pereant. Itaque neruorum resolutio potissimum dicitur, ubi motus deperditus est. Vbi uero partium aliquarum sensus perit, eam partem sensus experte esse, resoluta uero non adeo dicere consueuimus. quaequam sunt nonnulli, qui hanc affectionem sensus resolutionem uocitant. Nos uero semper iubemus, ut cuique nominibus pro arbitrio uti liceat, etenim hoc nobis esto propositum, ut affectam scilicet sedem, simulque dispositionem eius inueniamus. Nisi enim haec accurate cognouerimus, nequaquam eas partes quibus uel sensus, uel motus uitiatus est, recte curabimus. Sane Pausanias Syrus sophista, cum Romam aliquando uenisset, secundum duos minores sinistrae manus digitos, atque mediam partem diuisionem, sensum in primis quidem difficilem habebat. postea male curantibus medicis, sensum omnino amisit. Quibus equidem cognitis, omnia quae praecesserunt inuestigauit, atque ipsum cum per uiam duceretur, uehiculo excidisse, atque in dorsi initio laesum, mox partem laesam breui quidem curata, sed auctum in digitis sensus uitiu, audiui. Igitur remedia quae illi digitis adaptauerant, laesa parti adhibere iussi, atque sic uir ille celeriter sanitati restitutus est. Etenim id quod in primis scire oportet, quod uidelicet nerui per uniuersam manus cutem dispersi, quibus sentiendi ad ipsam facultas defertur, proprias quasdam habeant radices, quodque neruorum musculos mouentium sunt aliae, medici ignorant. Verum latius, quam proposueramus, iam nostra expatiata est oratio: proinde quiescere eam decet, quippe nostra intentio erat, ut hoc commentario omnes affectiones, quae caput, maxime uero cerebrum, infestare consueuerunt, inueniremus. At quia ab ipso nerui originem ducunt, per consequentiam, ad neruorum usque affectiones, sermo peruenit: cui etiam finem imponendo, passionibus quae reliquis capitibus partibus accidere solent, scribere aggrediamur, si prius hoc tantillum superioribus ad-

diderimus. Vbi olfaciendi uis laeditur, non eorum meatuum qui in naribus conspiciuntur, sed uel anteriorum cerebri uentriculorum, cum in temperantia quadam afficiuntur, noxa est, aut eorum meatuum, qui in istis ossibus sunt quae ethmoidae, id est cola, Graecis dicuntur, si aliquando obruantur. siquidem odoratorum sensus in prioribus cerebri sinibus perficitur, elatis ad ipsos per colli foramina uaporibus, quemadmodum in eo libro, quem de olfactus sensorio descripsimus, iam declaratum est.

GALENI DE AFFECTO

RVM LOCORVM NOTITIA. Liber quartus.

GVILIELMO COPO BASILIENSI INTERPRETE.

VA uia & ratione affectas sedes scrutari conueniat, duobus primis libris, certis quarundam partium exemplis satis explicauimus. Quoniam uero, ut iam diximus, atque in alijs libris de-

monstrauimus, circa res particulares exercitari oportet eum, qui singulae artis opera, quae uniuersali uia & ratione dicit, tuto & celeriter perficere uoluerit, operae pretium me facturum mihi uidere uideor, si rationales quasdam notiones, omnium corporis particularum, quae sensum effugiunt, cum quomodolibet afficiuntur, praescripsero, sumpto a capite initio. Igitur de memoria, & cogitatione uitiata, atque reliquis animae functionibus, quas principes nominare consueuimus, in huius commentationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuum generibus, uia & ratione inducto exercitationis modo. Nam & de phreniticorum insania, & de ea quae citra febrem accidit, quam maniam nominant, praeterea de lethargo, sopore, morbo comitiali, melancholia, uertigine, cephalaea, hemiplegia, apoplexia, & similibus, ibi iam dictum est. At in praesenti libro, qui huius commentarii quartus est, de faciei partibus, quae intrinsecus afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modo ipsorum sensus, modo motus, ac nonnunquam tam sensus, quam motus resoluuntur. idque interdum in altero, interdum in utroque accidit oculo. Nonnunquam solum palpebrae, nonnunquam etiam eius partis, quam proprie oculum uocamus, uel sensus, uel motus laeditur. Cum enim nullo in oculis malo apparete, cernendi sensus deperditus est, demissus a cerebro neruus causam, ut uel inflammationem, uel duritiem in se continet, aut ex humorum defluxu, aut aliter quomodolibet foramen ipsius obturatur. Atque huiusmodi affectus, oculo, ut instrumentali parti, accidere necesse est. qui uero ei, ut similari, adueniunt, octo intemperantiae generibus continentur. Praeterea aliud quoque ipsorum uitium est, cum uel nihil

nihil omnino, uel exiguum admodum, uisifici spiritus, a principio quod in cerebro consistere putandum est, ad eos descendit. Si uero uteruis oculorum, motum duntaxat amiserit, secundae copulae neruus, qui a cerebro oritur, molestari necesse est, ab aliquo uidelicet eorum affectu, quos alteri neruo, qui a prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Quoniam uero, ut ex anatomice didicimus, musculi oculum mouentes, senario numero constant, ac praeter eos, alij quoque sunt, qui descendentes in ipsum meatum radicem amplectuntur (quippe dissectores ita nominare consueuerunt primae coniugationis neruum, eo quod soli manifestum sit foramen) accidit interim quamuis ipse haudquaquam afficiatur, ut musculorum aliquis, aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab aliquo nuper dictorum affectuum infestetur. siquidem singulis horum musculorum pars quaedam nerui a secunda coniugatione orti transmittitur, haud secus quam ipsi quoque musculi, qui meatum ipsum comprehendunt, siue ij duo, siue tres, siue unus duntaxat, dicitur sit. id enim in praesentia non refert, modo nouerimus horum musculorum munus esse, ut & retrahant oculum & firment, ne mollis ille neruus, quem & uisificum, & meatum nominant, uel loco pacto in processu diuertatur. Cum itaque lex inueniantur oculum mouentes musculi, si is quidem qui ipsum retrahere solet, afficiatur, totus oculus delapsus uidebitur. si uero is qui ipsum retrahere potest, affectus est, oculus retractus apparebit. Ita etiam si minoris anguli musculus uitiatur, ad maiorem: si uero hic laesus est, ad illum oculus deflectitur. At si uoluentium musculorum quispian resoluatur, obliqua erit totius oculi conuersio. Caeterum cum alij praeterea sint musculi mollem neruum illum circumdantes, scire licet, ipsis resolutis, totum oculum procidere, atque a sua sede moueri. Atque plerique eorum qui sic affecti sunt, sensum quidem intento molli neruo, sed nequaquam affecto, citra noxam cernere possunt, qui ubi quoquo modo afficitur, uisum efficit obscuriorem, ubi uero adhuc magis malum ingrauescit, constat eos qui sic afficiuntur, nihil omnino cernere posse. Porro cum oculi a sua sede remouentur, si ad alterutrum angulum fiat conuersio, innocua permanebit cernendi facultas, si uero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoque uertantur, quicquid ipsis obieceris, id omne duplum esse uidebitur. Musculi uero supernam palpebrae mouentes (nam inferior immobilis est) quoniam perquam parui sunt, adeo ut in maioribus quoque animalibus, uix manifeste perspicere possint, nihil mirum si nerui ipsi innati difficulter uideantur. Nihilominus quemadmodum in musculis, quorum iam supra meminimus, ita & in his quoque euenire necesse est, ut interdum musculi ipsi, peculiari aliquo affectu, ex his quos ad musculos pertinere nouimus, interdum uero nerui ipsi innati infestentur. Igitur si musculus ipsam sursum retrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram, adeo ut oculus aperiri non possit. si uero detrahentes (gemini enim

sunt) resoluuntur, oculum claudere non poterunt. Quorum si alter duntaxat afficitur, ad oppositum musculum palpebra deflectetur, ut fracta uideatur, in fine uidelicet circa mediam ipsius lineam. quippe ea pars, quae iuxta musculum affectum est, retrahitur: quae uero iuxta illaesum est, detrahi uideatur. Hi sunt partium oculi peculiare affectus, qui latentibus locis insistant. Ac sunt praeterea alij, qui ex alijs partibus ei per consensum adueniunt. Igitur accidentia, suffusorum uisus similia, uidentur, oculis nulla propria affectioe molestatis, sed aut oris uentriculi, aut cerebri cognatione, id accidere solet. Verum haec ipsa ab istis quae a uentre oriuntur, distinguenda sunt. Primum quidem ex eo, quod uel alter duntaxat oculus, uel uterque similiter, uisus occiditur: siquidem in uniuersum uisa ob humorum in uentriculo contentorum uitium oborta, utriusque oculo similiter accidunt. Quae uero per suffusiones apparent, neque incipiunt simul in utroque, neque similiter apparent. deinde ex tempore quoque distinguuntur. Si enim tribus, quatuorue aut etiam pluribus mensibus, suffusionis apparuerint accidentia, contemplanti tibi pupillam, nihil tenebrosum uideatur, ab ore uentriculi affectum procedere inuenies. Si uero non ita multum temporis intercessit, quaerendum est in primis, utrum ex quo incepit affectus, singulis diebus perpetuo huiusmodi apparitio perseverauerit, nullo scilicet interueniente die, qui omni reprehensione caruerit, aut diebus quibusdam laborans exacte uideatur conualuisse. Nam assiduitas suffusionem portendit. Intermissio uero, quod malum a uentriculo prodierit, suspicionem excitat. idque magis si perfecte quis concoquens, nullum sibi uisum apparere fatetur: sed multo magis, si cum apparuerunt uisa, mordicus in ore uentriculi doluit: maxime uero, si post haec uomedo, eiectione mordente, mitigata fuerint accidentia. Haec sunt quae primo statim die, cum uideris hominem, interrogando discere debes, quando ut iam diximus, exquisite secundum naturam se habuerint oculi. Vbi uero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (ut breuiter dicam) non exacte pura uideatur, suffusionis esse initium censendum. Si uero quispian suapte natura pupillas ipsas non admodum puras habuerit, considera num utriusque similis sit affectus: ad haec an non ita multum temporis a suffusionis accidentibus praeterearit, ut eas turbidiores reddere potuerit. Quod si ita est, impera, ut minus cibi, quam pro consuetudine, ingerat, eumque nihil mali succi habentem, postero die, ubi probe cocoxit, qualia apparuerint uisa, interroga. si enim uel omnino nulla, uel debiliora uideantur, ad uentriculum referendum est accidens. At si similia permanserint, non per consensum, sed ex propria dispositione, sciendum est huiusmodi accidentia oculos infestare. Idque magis, ubi sumpto ex aloec medicamento, nihil uariauerint. Voco autem medicamentum ex aloec, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant. Quippe si a uentriculo prouenerit accidens, huiusmodi medica-

mento potui dato, facillime curatur, accedente simul bona concoctione: ut in idem conueniant, & affectus sedis notitia, et ipsius curatio. E quidem quosdam sic affectos, quauis, ut scitis, non uiderem, cum in alienis essent terris, per literas curavi. Nam cum nonnulli ex Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atque alijs regionibus, per epistolas a me peterent, etiam in suffusionis initio, nullo adhuc uitio in pupilla apparente, ut probatum aliquod eis medicamentum transmitterem, uolui prius certior me redderent, num ex multo tempore ita fuissent affecti, praterea de alijs quoque, quorum pauloante mentionem fecimus. Qui cum per epistolas responderent, sex menses, aut annum iam exactum esse, utrumque oculum similiter affici, cum probe concoxissent, melius sese habere: per cruditates, atque uentriculo mordicus dolente, grauius irritari, educta uero per uomitum bile, quiescere, nulla facta de pupilla quaestione, satis efficaciter me cognoscere putavi, non proprio affectu, sed per uentriculi consensum oculos infestari. Mittens itaque picram, ipsos quidem in primis, atque praecipue, per eos autem, alios quoque multos ipsorum coterraneos sanavi. cum enim omnes quotquot epistolas meas acceperunt, docti essent, affectorum locorum notas ex literis meis didicerunt: quibus deinde facile cognitis, eos amaro medicamento curauerunt. At similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam in phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, saepenumero euenire solent. Nec refert, utrum species, an differentias nomina ueris. Nam simplices quidem duae inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt phrenitici quidam, qui de his quae oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant, cogitando uero a naturali iudicio aberrant. Alij rursus cogitatione quidem falluntur minime, sensibus tamen difformiter mouentur. Sunt praeterea qui simul & sensus & cogitationis uitio laborant. Itaque cuiusque laesionis modum sic accipe. Cum Romae quidam domi cum lanifici puero contineretur, surgens a cubili, uenit ad fenestram, per quam & ipse uideri, & praetereuntes uidere potuit. Itaque ex uitreis uasis singula ostendens, interrogauit, imperarent ne ut ea proijceret. illi uero ridentes, plaudentesque, ut ea proijceret, rogabant. tum ipse deinceps omnia arripens eiecit. at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea iuberent ne puerum quoque proijci, cum eos interrogasset, atque id illi iussissent, illico ipsum deiecit, quem ab alto cadentem uidentes, suppresso statim risu accurrerunt, et contractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem, non solum in alijs, uerum in meipso, cum puer adhuc essem, expertus sum. Cum enim per aestate ardente febris laborarem, & festucas atro colore, ex cubili eminere, & floccos similiter in uentibus esse putabam, quos auferre tentans, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratius, uehementiusque id efficere conatus sum. Audiens itaque duos ex amicis qui tum aderant, dicentes: Vides ne huc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, id ipsum quod dicebant, me fecisse. Cum uero sic animo constarem, ut rationalis in me facultas non uacillaret. Recte inquam dicitis, proinde ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. illi autem cum idoneis rigationibus caput fouerent, tota die, sequenteque nocte, grauibus insomnijs turbatus sum, ut interim & clamare, & exilire uiderer. uerum postero die, mitigata sunt omnia accidentia. Igitur constat, quod licet ab eadem causa secundum speciem accidentia proueniant, non tamen ab eadem sede, quae primario affecta sit emergunt, cum alias ex cerebro, alias ex uentriculo per consensum affectus oriatur, ut dictum est. Cum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus abundat, acceditque febris ardens, is afficiet perinde ac si ad ignem torreretur, oriturque tum fumus, ueluti in lucernis ab oleo: qui per uasa, quae ad oculum tendunt, delapsus, uisorum in ipsis causa censetur. siquidem in anatomice uidistis, quod & arteriae & uenae ab his uasis ex quibus choroides meninx contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verum huic sermoni, utpote satis iam definitio, finem imponentes, de reliquis oculi partibus deinceps dicamus: si prius id in uniuersum monuerimus, nostri instituti non esse, earum particularum quae manifeste sensu percipiuntur, si a naturali constitutione aberrauerint, notas praescribere, sed illarum potius, quae cum affecta fuerint, sensum latent. Nam cum pupilla manifeste uidetur aut fracta, aut distorta, aut praeter naturam uel aucta, uel imminuta, haud difficile est affectam particulam cognoscere. at uero quae sit dispositio huiusmodi faciens affectum scire, artis medicae munus est. uerum de his in libro de causis accidentium iam scriptum est. Proinde non opus esse uidetur, ut in hoc libro uel affectas sedes in oculis, quas sensus consequi potest, uel affectus ipsos declarare aggrediar. Quippe affectuum nomina uno paruo uolumine, cui titulus est, quomodo noscantur oculorum affectus, per scripta sunt. Causas (ut diximus) in libro de accidentium causis, inuenies. Tempus igitur est, ut ad linguam nostra conuertatur oratio. Atque uidemus interdum ipsius motum, interdum gustandi sensum laedi, atque nonnunquam tactum quoque. Neque enim alio gustus atque alio tactus neruo utitur, ut in motu uidere est. Nerui enim a tertia coniugatione orti, non solum tangendi, uerum etiam gustandi uim obtinent. Verum crebrius laedi gustandi que tangendi facultas, quauis ipsidem neruis utraque utatur. Nam ad gustum quidem exacto iudicio opus est, tangendi uero sensorium, crassissimum, ut ceruendi tenuissimum est. Auditus uero sensorium, ut in tenuitate a uisu: ita sensorium gustus in crassitudine, a tactu, secundum locum obtinet. Olfaciendi uero sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem uis linguae aduenit, a septima neruorum a cerebro ortorum coniugatione, non longe a spinalis medullae initio. Cumque hoc in loco utraque cerebri pars, tam dextra, quam sinistra afficitur, ne apoplexia hominem rapiat, periculum est: ubi uero

uero altera tantum, in paralyin finiri solet. Ea interdum altera duntaxat linguae medietate, a motu prohibet: interdum partes sub capite constitutas, & quidem modo has, modo illas infestat. Nonnunquam alterum latus, per uniuersum corpus usque ad extremas pedum partes afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua saepenumero uidetur iam dicta noxa molestari, cum nulla sit, neque in tactu ipsius neque in gustu lesio. Cuius rei causa haud obscura est uobis praecipue, qui uidistis neruorum a cerebro processum, ad faciem quidem a parte eius anteriore: ad partes uero totius animalis sub facie omnes, ab altera parte, nempe posteriore. A qua etiam eorum neruorum, qui ad linguam musculos ueniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab electione perficit. Itaque non ab re, cum anterior duntaxat cerebri pars afficitur, sola linguae motio uitio carebit. Reliquae uero faciei partes omnes, in altera parte, dextra, aut sinistra, & sensum, & motum, ab electione amittunt. Quod si aliquando tota anterior cerebri pars afficitur, supremum ipsius uentrem ei consistere necesse est: atque cogitandi quoque actiones uitari. Proinde qui ita affectus est, neque sensus neque motionis munere fungitur, spirandi tamen facultas haudquaquam laeditur, uocaturque hic affectus, caros, id est sopor. Si uero adeo uehementer spirationem opprimat, ut quis uel magno conatu, uix spirare possit, eorum exemplo qui per grauem somnum stertere solent, apoplexia nominatur. Atqui soluta apoplexia creberrime succedere solet uocata paralyis. Sopore uero finito, bona ualetudo magna ex parte subsequi consueuit. Fit autem sopor, Hippocrate autore, musculis temporum affectis, praeterea in acutis quoque morbis, ut idem Hippocrates scripsit. Inter soporem uero & apoplexiam, morbus comitialis medius est, conuulsio nem afferens uniuerso corpori, sed in paralyin non finitur. Horum trium morborum, frigidus ac crassus, aut omnino uiscidus humor, causa est. Verum & in sopore, & morbo comitiali, uentres magis cerebri corpus minus: in apoplexia uero corpus magis affici solet. Atque in sopore anterior pars magis, in apoplexia, & morbo comitiali utraque afficitur. In catalepsi uero, & uigilanti sopore (Graece catoche) posteriora cerebri magis molestantur. Cum autem osse quopiam terebra perforato, medius uentriculus fuerit attritus, sopor hominem occupat, sed neque conuulsione neque difficili facia spiratione, haec apoplexia, illa morbo comitiali peculiaris est. haud secus quam catalepsi, sopor quoque uata secundum naturam spiratio. Verum ut per soporem palpebrae clauduntur, ita in catalepsi manet aperta. Quemadmodum autem inter perforandum, cum quis membranam negligenter ac ultra quam res expositulat, meningophylace (id est meningis custode) premendo uiolauerit, sopor accidere solet: ita ubi os caluariae uehementer attritum, ipsius uentriculos comprimat, maximeque medius, sopor superuenire potest. Quinetiam ad uehementes dolores hic affectus sequitur, confidente uidelicet ro

Abore spiritus animalis. Voco autem sic, id quod est in cerebri uentriculis primum animae instrumentum, quo & sensum, & motum, in uniuersas corporis partes transmittit. Hos cerebri affectus, tum quod iam proposito sermoni familiaritate coniunguntur, tum etiam quod antea non satis declarati fuerunt, operae precium duximus in praesentia definire. Sed ad linguam affectus redeundum nobis est. Quorum alij quidem communes sunt per cerebri neruorumque consensum. Alij ipsius duntaxat proprii censentur. Igitur quod ad communicationem, quam cum cerebro habet, pertinet, ut per septimam neruorum coniugationem motus ipsius uitatur, ita sensus impediri potest per tertiam, quem neruum dissecutores mollem appellat, descendente dispersumque (ut scitis) in tunicam quae linguam comprehendit. quemadmodum is, qui a septima coniugatione ortum habet, musculis ipsum mouentibus, distribuitur. Proprii autem solius linguae affectus, ex his quae iam supra de oculorum proprijs affectibus diximus, haud difficulter inueniuntur. Quippe sicut musculorum ipsius, ut similitum, intemperantiae motum impediunt, ita ambientis ipsam extrinsecus membranam intemperies, & tangendi, & gustandi simul sensum uitiat. Instrumentalium uero affectionum speciem referunt inflammationes, tumores duri, tumores molles, erysipelata, suppurationes. de his uero, utpote quae tum uisu tum tactu discerni possunt, nihil aliud in hisce commetarijs dicemus. quippe eas duntaxat affectas partes hoc in libro persequi proposuimus, quae neque uisu, neque tactu, sed demonstratione, atque (ut summatim dicam) rationali uia inueniri possunt. Eadem quoque ratione in sensu auditus, quicunque affectus in aurium oculis obiecta concauitate oriuntur, rationali inuestigatione non indigent. Illa uero apparente aurium foramine, si audiendi facultas laeditur, simili uia & ratione inquirenda sunt nota. Vbi enim praeter hanc nihil laesum est, neruum proprium affectum esse, haud absurde conijcimus.

Vbi uero reliquae faciei particulae, simul cum ipsa laeduntur, in cerebro dispositionem praeter naturam esse existimamus: ipso uel ut similari, uel ut instrumentali parte affecto. Sed facies reliquis in locis omnibus, non solum motum, uerum etiam sensum aut perdit omnino aut uitiatum habet: interdum partibus quae laesas habent actiones, proprio affectu laborantibus, interdum uero neruis qui ad eas a cerebro deferuntur, denique ipsomet interdum affecto cerebro. Quorum discrimen per copulata ipsis accidentia, facile deprehenditur. Quippe si forte fortuna una quaequam particula, aut in sentiendi, aut mouendi, aut utraque facultate laedatur, ea sola causam dispositionis continet. Idque aut suis ipsius partibus, aut neruis, qui ad ipsam ex tertia coniugatione feruntur, uel instrumentaliter, uel per intemperiam laborantibus. At ubi plurimae simul afficiuntur particulae, considerare oportet, utrum ex una neruorum origine, aut pluribus, sensum motum ue, cum in naturali sunt habitu, sortiantur.

Subiiciamus enim ex arte secandi corpora, tēpo-
rum, maxillarūq; musculis, itē labris, & nariū pin-
nis, sensum & motū: linguæ uero, omnibusq; oris
partibus, sensum dūtaxat, à tertia neruorū cōiuga-
tione procedere: à secunda uero, ut oculorum mu-
sculis, motū, ita à prima oculis ipsis cernendi sen-
sum suppeditari. Igitur ubi particulæ quibus à ter-
tia cōiugatione nerui adueniūt, & quidē omnes,
sed in alterutra dūtaxat parte læse uidentur (nuncq;
autem huius præceptionis, uel nihil dicentibus no-
bis, obliuiscaris) neruū ipsum primario affectū esse
putandū est. Si uero utraq; simul partē lædi con-
tigerit, non nerui proprius, sed in cerebro loci cu-
iūspia, à quo nerui procedūt, primus affectus est.
Sanē affectio in utraque parte, tam dextra, q̄ sini-
stra, cerebro, in eo uidelicet spatio, unde tertia ner-
uorum cōiugatio prodit, omnes uicinæ partes si-
mul affici cōsueuerunt, proinde & tertiæ, & quar-
tæ cōiugationis nerui, unde sequitur, ut oculorum
quoq; partes lædantur. Quod si unus dūtaxat uel
musculus, uel neruus, quoquo modo, siue prima-
ria affectione, siue per consensum, fuerit affectus,
pars ipsa in aduersum trahitur musculū. Nam reso-
luto musculo, qui dextrā labri partem mouet, ipsa
ad sinistrā deflectitur. At si is qui sinistrā mouet,
resoluitur, ipsa trahitur ad dextrā. Haud secus &
totā mandibulā, & nariū pinnas, & genas utraq;
quas à musculosa latitudine (id est lato musculo)
moueri didicistis, in aduersam partē deflecti cōtin-
git. Id autē per neruos non à tertia cōiugatione,
sed à ceruicis uertebri procedētes, efficitur. Nam
hi per totā penē faciem sparguntur, exigua ipsius
parte excepta, quæ à quinta cōiugatione prodeun-
tes neruos suscipit, in suprema uidelicet lati mu-
sculi parte. Sed iam tēpus est, ut spinalis medul-
læ affectus persequamur. Igitur spinalis medullæ
affectus, quantum ad præsentē inquisitionē perti-
net, compendiosam habent doctrinā. ea uero quæ
ex actionibus habetur cognitio, nō item. Etenim
nisi quis neruorū ab ipsa procedentiū cōiugatio-
nes ita memoria teneat, ut ad quam corporis par-
tem singulę perueniant, cognoscat, discernere nō
poterit, secundum quam uertebra, ipsa sit affe-
cta: ueluti ē contrario, si illarum meminerit, facilis
erit affectæ sedis notitia. Quinetiam si reliquarum
quoq; partium omnium, notitiā quaris, ut ner-
uorum qui à spinali medulla oriuntur, memine-
ris, necesse est. Veluti ubi primæ uertebre affici-
untur, licet rarō, euenire tamen interdum angina
potest, idq; in pueris magis, quam adultis, de qua
Hippocrates libro secūdo De morbis populariter
uagantibus in hunc modū scripsit: Erant angine
affectiones huiusmodi. Ceruicis uertebre ad in-
terna conuersæ sunt, alijs quidem plus, alijs uero
minus, atq; in partibus exterioribus, manifesta ui-
debatur in ceruice concauitas: dolorem laborans,
cum tangeretur, sentiebat. Accidit etiam angina
cuidam, sub ea uertebra quæ dentem nominat, ue-
rum non adeo acuta: quibusdā uero ob rotundita-
tis magnitudinē, omnino conspicua. Fauces autē,

ut ea uertebra quæ dens dicitur, inflammatione mi-
nime laborabant, sed molestia afficiebatur. Ea quę
sub genis erant, tuebant quidem, sed inflamma-
tione haudquaquam uexabantur. Inguina nul-
lus dolor cruciabat, sed naturali potius habitu
permanebant. Lingua haud facile mouebatur,
atq; aucta ipsis uidebatur, atque exerta. uenæ sub
lingua manifestæ, deglutire, nisi magno cum labo-
re nequibant. at si ui quadam deuorare conaren-
tur, per nares effluebat id, quod ingesserant. Ex
naribus loquebatur. Spiritus ipsis non admodum
elatus, nonnullis, capitis, temporum, atque cerui-
cis uenæ attollebantur: atque horum quibusdam
tempora paululum calebant, quamuis alioqui nō
febricitarent. plurimi non angebantur, nisi cum
uel sputum uel aliud quippiā deglutire tentarent.
Neque subsidebant oculi. Igitur quibus tumor
nō in alterutram partem deflexus, sed rectus erat,
nequaquam paralytici euadebant. Horum si quē-
piam perijisse mihi constaret, id referre grauarer
minime: nam quotquot memoria nunc consequi
possum, omnes superflites permanserunt. Atque
alij quā celerrime sanitati sunt restituti: alij non
pauci, quadragesimum diem præterierunt. Insu-
per nonnullos febris omnino non arripuit. Pluri-
mis etiam usque in longum tempus, pars quędam
tumoris protrahita est, cuius rei signum, & à de-
glutitione, & à uoce, sumi poterat. Atque eliquatæ
quoque columellæ, quanquam nihil mali habere
uidebantur, malæ tamen significationis nuncium
præstabant. At uero quibus in alteram partem
uergebat, in ea parte unde inclinabant, paralytici
euadebant, atque hæc ipsa uersus alteram trahe-
bantur. Porro huiusmodi accidentia tum in facie,
tum in ore, & septo, quod gurgulionem distin-
guit, perspicua erant. Quinetiam inferiores genæ
pro ratione mutabantur. Caterum qui paralytici
ab angina siebant, ijs non totum corpus, ut in
alijs fieri solet, resoluebatur, sed usque ad manus
duntaxat malum procedebat. ab ea parte quę an-
gina urgebatur. Atque ij concocta quędam, eaq;
exigua, & non sine molestia expuebant. præterea
quibus tumor in rectitudine consistebat, ij expue-
re poterant. At ij quos febris quoque infestabat,
longe maiori cum difficultate spirabant, ac inter-
loquendum screabant. uenæ ipsis attollebantur,
atq; pedes erant quā frigidissimi. Horū si aliqui
nō illico mortui sunt, ij tamē erigere sese haudqua-
quam potuerunt. Verū omnes, quotquot equidē
nouerim, mortem obierūt. Totam huius sermo-
nis seriem, in secūdo libro eius cōmentarij, quem
in secūdū librum De morbis populariter uagan-
tibus perscripsimus, ad uerbum ferē enarrauimus.
Atq; idcirco eam totam hic inseruimus, eo quōd
Hippocrates multis ostendit accidisse anginam
nobis rarō uisam, nullo existente in gutture pro-
prio affectu. Quinetiam quōd circa primas oritur
uertebas, à quarum altera pars quędam dentifor-
mis uocata procedit, unde nonnulli ipsam totā uo-
cauere dentem. At nunc sub hac quoq; uertebra
(inquit)

(inquit) factam quidē anginā, sed non eque acutā,
ut ea quæ circa secūda fieri solet. siquidē cōstat,
q̄ sping partes, quo fuerint altiores, eo sunt præsta-
tiores, proinde quo inferior primis duabus uerte-
bris fuerit dispositio, eo minorem inferet noxam.
Nam ex arte secandi corpora didicimus, septi tras-
uersi neruos sub quarta ac quinta uertebra emer-
gere, præterea ex cōmentarijs De spirationis cau-
sis edocū sumus, liberā spirationē à solo fieri septo
transuerso, accedēte ad hanc intercostaliū quoq;
musculorū actiōe, ubi uidelicet uehementiori opus
est spiratione. Quōd si uehementissima spiratione
indiguerimus, superiores etiā musculos cōcurrere
oportet. Verū non solum ob magnā aut maximā
spirationē, horum musculorū actionē requirimus,
sed ob alias quoq; causas, de quibus latius in libris
De dyspnœa (id est spirandi difficultate) iam dictum
est. In præsentia uero satis fuerit, à præscripto Hip-
pocratis sermone tantum accipere, quantū ad affe-
ctorum locorū notitiā necessariū est: si prius eius
uerbi, quod in libro De articulis à nobis explica-
tum est, meminerimus, ubi inquit: Uertebrarū au-
tem quæ in spina sunt, quæcunq; per morbos in
gibbum trahuntur. Vult nimirā non solum ad in-
terna uertebrarū luxationē, quam lordosin (id est
excauationē) uocat, sed eam quoq;, qua retro uer-
tebræ labuntur, comitari tensiones, quæ ad partes
sunt internas, trahentibus, qui ibi præter naturam
consistūt, tumoribus, neruosa corpora. Igitur ubi
unica duntaxat uertebra, aut etiam duæ, aut tres
sese deinceps consequentes distrahuntur, ea parte
spinau cawari contingit. Vbi uero inter distractas
uertebas, uel una, uel plures illæ permanserint,
sic affectis gibbus accidere solet. At si in alterutrā
partem, uel dextrā, uel sinistrā distrahatur, ibidē
in obliquum torquebitur spina. Atq; in eo quem
præmissimus sermone, utriusque mentionem fecit
Hippocrates, excuationis quidē, cum dixit, Qui-
bus secundum rectitudinem tumor incedit: obli-
quæ uero torsionis, dicens, Quibus uero alterutra
pars afficiebatur. Porro exacte admodum atq; uti-
liter nobis (si legerimus) hæc conscripsit: per exca-
uationē quidem, neminē fieri paralyticum, quod
fit ubi pars aliqua resoluitur: per obliquam uero
torsionem, malum ad manus usque procedere, si-
gnificans ipsum ad infernas partes, ut costas, lum-
bos, crura non posse descendere. In primis itaq;
hoc nobis sciendum est, alia quidem sequi acci-
dentia, laborante spinali medulla proprio affectu,
siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore
quopiam affluente, ut in erysipelate, inflammatione,
atque ulcere putri: alia uero, ubi uel una uel
plures uertebre afflictæ luxantur. Quippe ubi
proprio affectu spina ipsa laborat, siue id in dex-
tra, siue sinistra parte eueniat, citra tamen uer-
tebrarum luxationem, & quidem si in altera parte
duntaxat afficiatur, omnium inferiorum corporis
partium, quæ è regione nocuenti constituitur,
tam sensus quā motus læditur. Si uero utraque
pars affecta est, omnes particulæ tam in dextra q̄

sinistra parte, ei quæ læditur subiectæ, similiter re-
soluuntur. At luxata uel ad gibbum uel ad conca-
uum uertebra, fieri potest, ut nulla omnino parti-
um inferiorum, uel in sentiendi uel mouēdi facul-
tate uitium percipiat. Atque fieri etiam potest, ut
lædatur, eo uidelicet modo, qui ab Hippocrate in
libro De articulorum affectibus definitus iam est.
Cum enim angulosa (ut ipse nominat) sit spina
luxatio, id est, cum non paulatim, sed affatim, per-
inde ac si frangeretur, pars aliqua curuatur, subie-
ctas partes omnes lædi necesse est. Paulatim ue-
ro facta luxatione, atque in orbem magis, nihil no-
tatu dignum patiuntur partes, quę commotæ uer-
tebræ supponuntur. Sed in obliquum luxatio, læ-
dit omnino eas partes, ad quas nerui ex luxatis
uertebri procedentes, perueniunt, idq; magis in
ceruice, in thorace minus, sed multo minus in lum-
bis accidere solet. Siquidem in ceruice, uertebre
inter se connexæ, æqualiter atq; conferunt fo-
ramini unde neruus procedit: in thorace autem su-
perior magis, inferior minus. Sed in lumbis, totus
neruus ex superiori excidit uertebra, ubi si trans-
uersa eueniat uertebrearum luxatio, eadem secum
trahens & spinam & neruum, illæsum seruat ip-
sius secundum naturam ortum. In ceruice uero,
ex loco medio inter duas uertebas procedentes
nerui, per obliquas luxationes, in ea quidem par-
te, ad quam spina ipsa deflectitur opprimuntur, in
altera uero tenduntur. Porro tensiones quidem,
ubi ingens quoq; inflammatio accesserit, conuul-
sio comitatur. Ad compressiones uero earum par-
tium, ad quas oppressus neruus peruenit, paraly-
sis, id est, resolutio, sequitur. Igitur non ab re in ea
angina, cuius in præmissis sermone historia narra-
ta est, ad manus usq; superuenit resolutio, utpote
precedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus.
Quippe sub ceruice thorax est, à cuius uertebri
emergentes nerui, non ad manus, sed ad spatia in-
tercostalia transmittuntur, paucis, qui ex primis
procedunt, exceptis. Igitur per eas quas nuper di-
ximus uertebrearum luxationes, reliquæ faciei par-
tes omnes, neq; in sensu, neq; in motu noxam su-
beunt, Porro genę duntaxat sine mādibula lædun-
tur, ut quæ à musculosa latitudine, id est lato mu-
sculo mouentur. Cōstat itaq; q̄ musculi quib. mo-
uendi uis aduenit, per neruos, qui à ceruicis uerte-
bris orti, in ipsis dispergūtur, noxam non euadūt,
si & spinam, & prouenientes ab ipsa neruos, affe-
ctus quispam infestauerit. Verū qui & quot sint
huiusmodi musculi, ex neruorū, qui à spina oriun-
tur, dissectione didicistis: ueluti alia quoq; cognitur
necessaria accidentia, quæ sequuntur, ubi spina ip-
sius uertebre, uel in gibbum, uel concauum, uel
etiam transuersum luxantur, ex secūda particula
commentariorū, quos in libris De articulis edidi-
mus, omnia cum proprijs demonstrationib. accu-
rate cōscripta habetis. Quorū summas in præsen-
tia cōmemorasse operæ precium fuerit. Equidem
nonnulla iam percurri: Superest itaque ut ea quæ
nondum tacta sunt, tractemus, ut nihil orationis
nostræ

nostrae deesse videatur. Porro scire debetis, uertebrae à suo posito luxari, aut ob casum, aut icium, aut tumorem præter naturam, nervosa corpora, uertebrae ipsae, atque spina insita, extendentur. Horum duo sunt genera. Aliud enim est partium quæ secundum naturam se habent, aliud earum quæ præter naturam, tumores quidam, quos Hippocrates uno uocabulo comprehendens, cruda tubera nominauit. Igitur manifestum est, quod in præmissa conditione, quæ libro secundo De uulgaribus morbis, descripsit, certis uertebrae adiacentes musculi, afficiebantur: potuit etiam tuberosus aliquis tumor accedere, ob quem cococeta nonnullos scire dicit, facta uidelicet tuborum concoctione. Cur igitur eos anginosos appellauit, an quia difficulter spirabant, nullo existente uel in thorace, uel pulmone uitio: quippe hac in re differt anginae concursus à peripneumoniae, & lateralis morbi concursus: atque ex eo quod angustiae sensus in gutture est. Præterea in Præfatione libro uidetur anginae nomine appellare omnes affectus huius loco accidentes, quos spirandi difficultas comitatur. Inquit enim, Angina periculo sissima est, celeriterque enecat, si neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet, si dolor uehementis est, si uix spiritus trahitur, etenim eodem die iugulat, licet interdum usque ad alterum, aut tertium, aut etiam quartum protrahatur. Quæ uero in reliquis, non minore quiddam dolore afficit, in faucibus uero tumorem, ruboremque excitat, superiori non minus periculosa est, sed longius spatium habebit, precipue si uehementis fuerit rubor. Sed tum præcipue malum prolongatur, cum non solum fauces, sed ceruicem quoque rubor occupat. Maxime uero potest ab ea secunda ualitudine contingere, si rubor simul & ceruicem & pectus comprehendat, neque ad interna reuertatur erysipelas. Igitur ex his uerbis haud dubia coniectura est, omnes affectus qui huius loco accidunt, si spirationem quoquo modo reddant deterioram, ab ipso cynanchas (id est anginas) nominari: nondum solitis medicis cynanchen per K, synanchen uero per s, nominare tantum abest, ut uel paracynanchen uel parasynanchen dicerent. Quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt, cum nimio studio nomina querere inciperent. Itaque quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dicebant. Ac notas ipsorum scribentes, genus illud quod supra tractauimus, cum sermone ex libro uulgariorum morborum secundo explicarem, omnino dereliquerunt. Atque hæc sunt quatuor eorum genera. Primum, ubi fauces inflammantur, fauces uoco, internum oris locum, ubi simul conueniunt, & gulae, & gutturis partes extremae. Alterum, cum neque fauces, neque reliquæ oris partes, neque etiam externarum partium ulla inflammata uidetur, laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit. Tertium, ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet. Quartum, ubi gutturis partes, tum externæ, tum interiores similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, ubi ad an-

teriores partes uertebrae luxantur, idque uel solis interdum musculis, qui cum ipsis comunicant, tumore præter naturam affectis, uel nato ibi tuberculo, interdum etiam gula pariter uitata. Nonnunquam musculis quoque, qui gulam gutturi iungunt. Quin etiam proprijs aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiant, oblaes. Per omnes id genus affectus, spirandi quidem difficultas oboritur: sed citra suffocationis periculum, laborantes difficulter deglutiant, atque dolore afficiuntur, idque præcipue, cum potus eis per nares resilit. Accidit etiam interdum ut excedente inflammatione, & lingua, & fauces in tumorem attollantur, quemadmodum & Hippocrates ipse tradidit. Verum huiuscemodi cognitionum enarratio, proposito nostro nihil conferre uideatur. Nam lingua affecta alia quoque actiones deperduntur. At ubi unica duntaxat actio læsa est, & sedes affecta plures, tum nostri instituti est, ut reliquorum accidentum uarietate eas discernendo inueniamus. Quippe nullo spiritalium instrumentorum quoquo modo, neque primario, neque per consensum affecto, fieri minime potest, ut spiratio lædatur. Cum itaque multa sint spirandi instrumenta, ac numerosa quoque partium multitudo, quibus ipsa consentire consueuerunt, non ab re multa discretionem indigetis, qui & primario affectas, & consentientes sedes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie, illico non nihil & de affecta sede, & de ipsa dispositione consicere licet. Quippe si uideatur laborans, inter spirandum, totum mouere thoracem, ut in parte quidem anteriore ad iugulum, in utroque latere ad ceruicem, in parte posteriore ad scapulas usque, motus ipsius ascendat, tres ex huiusmodi spiratione dispositiones significantur. Vna est flammea in pulmone, atque corde caliditas. Altera in aliquo spiritalium instrumentorum angustia. Tertio est facultatis musculorum thoracis mouentis debilitas. Cumque huiusmodi spirationem conspexeris, in primis arteriæ pulsationem perpendere oportet: hæc enim quantum sit calor indicat. Atque de his in libro De præfatione à pulsu, iam scriptum est. Deinde expirationem ipsam considera, an multa, an frequens, an exufflando fiat. Postremo thoracem in pectore range, quæ si ardentem inuenieris, iam omnes copiosi caloris notas te habere non dubita. Quibus ex abundantia accedit, faciei, oculorumque rubor, capitis ardor, sitis uehementis, lingua arida & salebrosa, dicite infirmo ardere sese. Vbi uero incendij signis modum seruatis, thorax uehementer dilatatur, angustia in spiritalibus instrumentis esse portendit. Itaque consideres oportet, an guttur sit affectum, an pulmo, an thorax ipse humoribus impleatur, an tubercula in ipsis nata sint, quo in genere etiam abscessus numerantur. Atqui gutturis affectus, tum primarios, tum eos quibus per consensum infestatur, iam percurramus. Pulmonis autem, thoracisque uitia, paulopost accuratius persequemur. Nam in presentia spina duntaxat affectus tractare proposuimus, tum alios, tum illos qui ei per imbecillitatem uocatam accedere solent. Porro

solet

solet imbecillitas accedere, interdum cerebri uitio, utpote à quo & sentiendi & mouendi facultatem recipit. Interdum ipsa duntaxat spina primario affectu laborate, idque ob peculiarem intemperiam, uel toti spinae, uel diuersis ipsius partibus aduenientem, quam uulgarium medicorum mentes nequaquam comprehendere ualent, cum tam creberime uideant laborantes quosdam adeo prostratos, ut uix digitos possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spiritus trahatur, nullo ardente calore ad magnam spirationem ipsos dedere. Id uero ob huiusmodi causas eis accidit. Nam dum quiescit animans, liberam spirationem, solum septum transuersum, modo ualeant uires, efficere solet. Vbi uero ob infirmitatem, spirandi munus perficere non ualet, tum intercostalium musculorum concurreat auxilium. Quod si præterea maiori animal spiratione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent, ad spirandi actionem requiruntur. Cum itaque hominem spirandi opus omnibus thoracis partibus perficere uideris, non fuerit tamen frequens spiratio, quantum thorax dilatetur perpende. Insuper & nariu pinnae, etenim ipsae quoque & dilatantur & contrahuntur. Dilatatur autem thorax quidem, uerum non similiter ut in ardentibus febris, cum adhuc ualent uires. Nam in his magna ex parte totus thorax dilatari consueuit. Neque etiam ut in illis, quibus id euenit ob aliquam spiritalium instrumentorum angustiam, ut in angina, atque in dyspnoea, quam fluxio affatum descendens induxit. Neque quibus ab utraque causa prouenit, ut in peripneumonia. Quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequētissima spiratione utuntur. Ceterum quemadmodum ob uitrium infirmitatem, ita ob unius quoque particulæ particularem imbecillitatem, omnes thoracis partes dilatari coguntur. Igitur athleta Secundus nomine, qui satis quid pateretur intelligebat, sentire se manifeste in septo transuerso dixit imbecillitatem. Atque idcirco cogebatur intercostales musculos sine intermissione mouere, atque nonnunquam superiores quoque, interdum autem zonam circumdantes præcordiorum partibus, sola transuersi septi matione, sufficienter spirabat, quo tempore quiescebat. Verum an ad septi transuersi musculum, an ad nervos qui ad ipsum perueniunt, an ad aggregatum ex utrisque pertineat huiusmodi imbecillitas, mihi quidem explicatu perdifficile uidetur. Idem spirationis genus etiam in alio quodam notauit, quem cum aliquando equus in præcordiorum regione calcitrasset, adeo atrociter, ut oborta in septo transuerso inflammatione, mortis periculum immineret: is licet euaserit à periculo tutus, ab imbecillitate tamen liberari nequiuit. In alio etiam qui à uehementi peripneumonia infestabatur, brachij tam externa, quam interna partes, à cubito ad summum usque digitum, sensus difficultate laborauerunt, atque motus quoque non nihil læsus est. Huic præterea nerui, qui in primo atque secundo intercostali loco inueniuntur, noxam subierunt, quorum primus

non contemptenda magnitudinis, per intimas partes abditus defertur, sed ei qui ipsum præcedit admistus, atque multifariam diuisus, ut in arte secandi corpora uidere est, cuius etiam partes aliqua per interiorum cubiti regionem, usque ad digitorum extrema perueniunt. Alter uero neruus tenuis quidem, nullique admistus, per axillam sub cute ad brachium defertur, dispersus per cutis tam exteriores, quam internas partes. Huic homini celeriter sanitas reddita est, adhibito medicamento ei loco unde nerui prodeunt, iuxta primum, ac secundum intercostale spatium. Iam sanati sunt quoque nonnulli, quibus utrumque crus paululum resolutum erat, adaptato lumbis medicamento, in eo spinalis medullæ loco, unde cruribus nerui adueniunt, nullum resolutis cruribus medicamentum adhibendo. Neque enim ipsorum, sed medullæ proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta suppuratio in altera nate, iuxta cruris initium, nerui eiusdem cruris per incisionem nudati sunt, sed ea parte sanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaque coniiciens durum quippiam, à priori inflammatione in neruo derelictum, quod huiusmodi dispositionem induceret, affecto loco idoneum medicamentum adhibendo, hominem perfecte sanauit. Quod autem de partibus faciei dictum est, id de reliquis quoque omnibus est intelligendum. Quippe unica duntaxat pereunte actione, solum musculum, qui ipsam efficere solet, aut neruum ipsius, affectum esse putandum est. At ubi plures actiones uitiatæ sunt, non eodem in loco, accidit interdum, omnes eius musculos, à communi aliqua causa lædi, fieri etiam potest, ut neruus aliquis, qui musculis illis communis est, afficiatur. Præterea piscator quidam, cum in flumine pisces uenaretur, adeo sedem, & uescicam infrigidatus est, ut ipso inuito effluerent & alui excrementa & urina. Atque hic quoque per calida remedia affectis musculis adhibita, celeriter sanus euasit. Item alius eiusdem molestias accidentibus, sine tamen manifesta causa, læsis circa os sacræ neruis, multo tempore per multa perfridia, uix sanatus est. Igitur quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoque mentionem faciendo, ad alia me diuertam. Etenim si ex arte quæ corpora secare docet, ad quam particulam descendant singuli nerui, à spina prodeuntes, cognoueris, affectas sedes quam facillime inuenies. Ex artis itaque actionibus horum omnium examen re ipsa deprehendite. Namque saepenumero uideritis ex huiusmodi notitia, manifeste iuuari laborantes. Quippe non solum crura, & manus temere ac frustra uulgares medici, tota die noctuque, calidis medicamentis illinunt, prætereuntes locum, ubi uel spina, uel neruus aliquis ex ipsa emergens, læditur: uerum etiam caput cuiusdam, non ita pridem, impositis medicamentis uehementer calidis, ulcerauerunt, putantes sensum ipsius grauiter læsum, hoc pacto posse reuocari. Atque hunc ipsum sanauimus, inuenta sede affecta, tum ex reliquis accidentibus, tum ex euidetibus, causis. Nam super singulis interrogauimus. Quarum una huiusmodi erat. Cum

Cum sub multa pluuia ac uento impetuoso ambulasset, pallium circa ceruicem madefactū aiebat, adeo ut uehementi se frigore in ea parte affectum sentiret. Itaq; si scieris ex primis spinæ uertebis, quatuor neruos ad caput ascendere, à quibus pel- lis ipsū ambiens sensum accipit, facile sedem affe- ctam inuenies. Hac igitur sanata, capitis quoq; pel- lis pariter sanata est: utpote quæ nulla primaria af- fectione laborabat. Medici uero neq; huiusmodi neruos, neq; eos qui per singulas cutis partes di- spersi sunt, cognoscentes, quāuis præsentaneū sit eis remedium, quod minimā particule iuxta ner- ui initiū adhiberi deberet, ipsi partes illas multo negotio molestant. Ego uero sæpenumero uos mo- nuī, alios quidē in ipsa spina ueluti radicem habe- re, alios uero, ut ex magnis ramis, atq; ipsis quoq; ē spina exortis, procedentes, qui rursus diuisi di- stribuuntur. Atq; alij perualde multas cutis par- tes, alij per pauciores. Quo magis miror dissec- tores ipsos, illos non cognoscere, atq; in neruorū re- solutione querere, quam ob causam resolutarum partiū non semper & motus, & sensus pereat: sed aliquādo sensum duntaxat, aliquādo & sensum et motum simul deperdant. Arbitrantur namq; ner- uorum, qui per musculos dispersi sunt, reliquias, ad cutem tendere, cumq; diuisus per musculū ner- uus affectus est, siquidem uehemens fuerit uitium, & sensum & motum simul lædi, sin leuius fuerit malum, seruari quidem sensum, utpote qui tatum roboris desideret, motū uero, eo q; robustis egeat uiribus, perire. Interdū enim unus musculus, uel totum crus, uel manū mouet, ac proinde uiribus indiget, qui si ita afficiatur, ut munus suum perficere nequeat, membrū ipsū immobile relinquit, sentiendi uero facultas partium affectiones discer- nens, illa tunc permanet. ut quæ non ita ualidis egeat uiribus, quippe nihil minus, imò magis etiā pati possunt partes, cum debiles fuerint: efficit enim imbecillitas, ut facilius affectio à sensu dino- scatur. Igitur ratio ipsorum in huiusmodi quidem neruorum resolutione probabilis esse potest. ubi uero perditā sentiendi facultate, motus non perit, nonnulli quidem adeo uanas adduxere rationes, ut satius fuisset eos conticescere: nonnulli uero co- gnita huius quæstionis difficultate, non grauati sunt dicere huiusmodi paralytis speciē, qua ser- uato motu sensus perderetur, neminem unquam uidisse. Sanè qui arrogāter sibi seclæ alicuius prin- cipatum usurpant, artis uero opera nunquam in exercitationis usum duxerunt, ijs nihil tam diffi- cile uidetur, quod non intrepide profiteantur. Ve- rum magna ex parte mentiuntur, atq; ut scribunt nonnulla, perinde ac si ipsa frequenter conspexer- unt, quorum tamen ne somnia quidē unquā uide- runt, ita plurima nunquā uideri aiunt, quāuis cre- berrime conspexerint. Atq; conuenit quidē in- ter medicos, sanguinem ē gula uentriculoq; uomit- tione, ex spiritalibus partibus tussi, ex faucibus & gurgulione screatu, ex ore simplici expuitōe ex- pelli. Nos uero sanguinem, qui à cerebro, & gur-

gulationis partibus internis, ut ad fauces affatim de- scendebat, tussiendo educi sæpenumero conspe- ximus, quippe subito gutturi irruens, tussim mo- uere potest. quare diligenter aduertere animum oportet, ne aliquādo huiusmodi sanguinē, ex spiri- talibus instrumētis ascendisse putemus, exemplo illorum medicorū, quos equidem noui non recte erroris accusare præstantissimos medicos, cum ip- simet errarēt, credentes huiusmodi sanguinis eru- ptionem esse q̄ periculosissimam, tanq; pulmone uehementer affecto. Neq; enim par est, exigua ue- na dirupta, tantum effluere sanguinē. Cæteri con- tingit plerumq; ut uel erosa, uel exesa, uel ut cunq; nominare uolueris, uena, sanguis affatim tussiedo eiiciatur. Cum enim retroactis tēporibus, quis ex non ita multis interuallis, quotidie sanguinē tussi- endo expuere consueuit, superueniatq; ei postea multi sanguinis inter tussendum eruptio, & qui- dem neq; ab alto cadenti, neq; in certamine, neq; palæstra grauius uulnerato, neq; etiā sub ullo graui pondere oppresso thorace: reliquum fuerit, ut conijciamus, ob auctam erosionē, plurimū san- guinem inter tussendū fuisse reiectum. Atq; non pauci sic affecti, pulmonis quasdam particulas si- mul cum sanguine eiecerunt. Quocirca diligēter cōsiderare oportet, an spumofum quidpiam simul educatur. Id enim efficacissimum fuerit indicium, quod ex pulmone facta sit excretio. Haud secus si bronchi pars quadam, aut arteriæ, aut uenæ tuni- ca, aut etiā pulmonis ipsius caruncula eiicitur. Quippe nihil horum accidit ijs, qui ex thorace san- guinem tussiendo producunt. haud secus atq; nul- lus dolor infestat eos, quibus à pulmone sanguis erūpit: utpote qui duos neruos perquam tenues, à sexta neruorum à cerebro ortorū coniugatione recipit, extrinsecus per membranā ipsū cōtinen- tem dispersos, qui intrinsecus haudquaq; per uisce- ris profunditatē extēduntur. Verū thoraci (ut sci- tis) multi ab internis, multi etiā ab externis partib. adueniūt nerui, quibus facile dolores percipi pos- sunt. Præterea thorax musculus, ossibusq; abūdat, pulmo uero laxus est, atq; ab afflictōe tutus. Pro- inde thoracis dolores intensiores sunt, pulmonis remissiores. Cum igitur dolēte thoracis parte qua- piam, sanguinē quis spuendo reiecerit, neq; mul- tum, neq; rubrū, sed nigricantē, grumosumq; huic thorax primaria affectione infestatur. At sanguis affecto thorace per pulmonem educitur, id in sup- puratis affectibus pus quod inter thoracē & pul- monem sensus iudicio cōtineri percipitur: ad eun- dem modum in pleuriticis sputum coloratū emit- ti solet, quemadmodū in quinto huius commenta- tionis libro ut cunq; dicemus. Consequens est ut de ulceribus quæ sanguinis reiectioni superuenire consueuerunt, deinceps dicere aggrediamur. Ea in pulmone creberrime fieri possunt, ac curationē (ut quibusdā uidetur) nequaquā admittūt, aut (ut alij putant) difficulter admodū sanātur. At in tho- race dirupta uasa, à quibus sanguis expuitur, ma- gna ex parte cōglutinātur. Nunquā enim huiusce modi

modi ulcera, uel diuturna, curationi omnino resi- stunt. Quæ uero in pulmone longo iam tempore permanerunt, quāuis aliquādo curentur, relinqui- tur tamen in ipso res quædam callosa, fistulosaq; que tractu temporis, à leui occasione expelli solet. At- que cum ijs quæ inde expuuntur, miscētur ramēta à medicis uocata, ac cruoris exigua quædam gut- tula, qua in re, cum ulceribus in alijs sedibus geni- tis, communicāt. Verum ex gula uentriculoq; uo- mitu: ex renibus & uesica, cum urina: ex intestinis uero, deiectione excernuntur. Sed ex spiritalibus instrumētis, nihil sine tussi expui potest. Quod si pluribus deinceps diebus aliquis cruorē & screa- uerit, & emunxerit, idq; citra capitis uel dolorem, uel grauitatem siue præsentem, siue præteritam, neq; is ex ictu procedat: huius & totum per na- res meatum, atq; eam oris partem, qua ad nares fo- ramen tendit, accurate considerare oportet. Nam fieri potest huiusmodi accidens, hirudine huic lo- co adharente, quæ quidē in dies augeri solet. quā- uis enim primis diebus, utpote exigua, sensum ef- fugiat, tertio tamen, quarto uel die, haud obscure uideri potest. Eadem ratione ex uentriculo quoq; cruor epota sanguifuga euomitur: sed est huius- modi cruor tenuis sanieiq; speciem refert, siue is ex uentriculo, siue naribus, siue ex ore feratur. Igi- tur cum talem uideris, ac hominis considerato ha- bitu, super præteritis eum interrogaueris, ex om- nibus, rei ipsius ueritatē facile conijcies. Equidem cum uiderem hominē integra ualetudine, huius- modi cruorem euomentē, interrogauī qua uictus ratione antea fuisset usus: ille uero inter alia quæ narrauit, hoc quoq; addidit: quod cum nocte qua- dam sitiret, missō puero qui aquam afferret, ex im- mundo fonte bibisset. Quibus auditis, sciscitatus sum, apparuissent ne aliquādo sanguifuga in ipso fonte, qui cum id quoq; fateretur, epoto subinde idoneo pharmaco, hirudinem uomitione reiecit. Porro cum alius quispiā huiusmodi cruorē emun- geret, & expuere, ipso narrante audiui, eum ru- re, ætatis tempore, in stagno quodam, cum cæte- ris iuuenibus iuuenili ludo, qualem adulescētes in aqua ludere solent, exercitatum: tum ego sciēs in eo stagno sanguifugas esse, duxi laborantem ad splendorem, conuersoq; directe ad solis radios na- rium foramine, in eo meatu ubi nasus ad oris re- gionem perforatur, hirudinis in meatu latētis cau- dam conspexi. Has igitur historias, utpote perquā conducibiles, uobis narrare operæ precium duxi.

VII

Quod in proposito sermone, lætionem putare oporteat, etiā si non penitus tota partis actio secū- dum naturā deperditur, sæpenumero iā diximus. Nec ab re fuerit id in præsentia monuisse. Præte- rea (quāuis nō ignoretis) monitis uos uelim, non eandem esse rem, uocē & sermonem: siquidē uox uocaliū instrumentorū munus est. Loquela uero, eorū, quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatum obtinet. cui non parū conferunt & nares, & labra, & dentes. Sic etiā uocis instrumēt- ta sunt, guttur, & musculi ipsū mouentes, atque

Galen.

nerui, qui à cerebro ipsis uim deferūt. Igitur si uel claudentes, uel aperiētes guttur musculi, immobi- les reddantur, qui sic afficitur obmutescet. ubi ue- ro, uel difficulter mouentur, uel palpitant, aut tre- munt, pro affectionis ipsius modo, uox ipsa læde- tur. Similiter, si uel conuellendo, uel quatendo, mouentur, aut ubi imbecillæ sunt ipsis uires, siue ob suam ipsorum, siue ob neruorū ipsos mouen- tium affectionem, obscurā & paruam efficient uo- cem. Quod si alius quispiam ex mouentibus gut- tur musculis, quoquo modo afficitur, ledetur qui- dem uox, sed paruam erit uitium, atq; sic affectus, neq; obmutescet omnino, neq; ita exiguam habe- bit uocem. Ut autem ex musculis guttur mouēti- bus, præcipui habentur, ij qui ipsū & aperit, & claudunt, ita ex uocalibus neruis, ij quos recurrentes uocat, qui & ipsi sextæ cōiugationis pars sunt, neruorum, qui à cerebro oriuntur: quemadmodū & alij, qui quidem per ipsū dispersi, differunt ab illis, eo quod à neruis sextæ cōiugationis non in ceruice, sed cum ad thoracis regionē peruenerint, separantur. Nullus itaq; tam ineptus dissector est, qui sextā cōiugationē totā secet inuitus, quæ re- currentes nerui ob imperitiā nonnunquā diuellan- tur. Accidit uero interdum in magnis asperæ arte- riæ uulneribus, ut unā cum ipsa arteria, uel alter, uel uterq; incidatur. Porro per chirurgiam quoq; infrigidati, tantisper uocem impediunt, donec ca- lescent, naturalem temperiē recuperauerint. Quin etiam uitari uocem haud obscure contingit, cum uel acutior, uel maior reddatur, ob id quod fauces à suis musculis nequeant intendi. Item grauissime læditur uox, ubi mēbrana, quæ faucibus & guttu- ri cōmunis est, multa humiditate rigatur. Quod etiam destillationes eadem ratione uocem raucam efficere possint, nemo non intelligit. Vehemens quoq; exclamatio, similiter uocem afficit, utpote quæ similem inflammationi circa iam dictam mēbra- nam, atq; gutturis musculos parit affectum. Cæte- rum cum gutturis interni musculi inflammantur, eum affectum, anginam esse constat, quæ simul & uocem, & spirationem lædit. Ac idem quoque in uniuersum facere solent omnes præter naturā tu- mores, siue in spiritalibus uijs exoriantur, siue ex- trinsecus ipsas comprimāt. Sic enim gula quoque ubi inflammatione affecta est, ut cōprimat asperæ ar- teriæ tunicam, qua cartilaginum ipsius partes ex- tremæ sigmoides uocata (id est quæ sigma literæ figuram referunt) coniunguntur, & spirationi, & uoci noxam afferre cōsueuit. Haud absimile quo- que uitium inducit, uertebRARUM ceruicis in ante- riorem partē luxatio, sed de his iam antea dictum est. Igitur omnes huiusmodi affectus uoci adueni- unt, proprijs ipsius instrumētis familiari aliquo ui- tium, siue primogenia affectione, siue per cōsensum laborantibus. Nam id ad propositū sermonē nihil conducit. Sunt præterea alij affectus, cum pecu- liari sua materia priuatur. Atq; in cōmentarijs De uoce dictum iam est, q; propria huius actionis ma- teria, generatim quidem loquendo, est expiratio.

Tom. 4

e secundum

secundum speciem uero, atque propriam differentiam, exufflatio, quae quidem est, cum affatim spiritus foras effertur, intercostalibus musculis ad hanc actionem concurrētibus. Unde fit, ut per uehementiam thoracis uulnera, atque omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispiras, ac mox animal semiuocale euadat, idque per accidens. In apoplexia uero, sopore, morbo comitiali, uigilanti sopore, communi ratione earum actionum quae ab impetu & uoluntatis imperio procedunt, uocem laedi contingit, siue spinas partes primas, siue simul cum ijs cerebri quoque afficiatur. His itaque quinque inter se consequentia quadam convenientibus, expiratione, exufflatione citra strepitum, strepenti exufflatione, uoce, loquela, si earum prima laedatur, reliquas omnes laedi necesse est. ultima uero laesa, reliquae haudquaquam laeduntur. at cum secunda, tres reliquae laeduntur: cum tertia, duae ultimae: cum quarta uero, sola postrema laeditur. Etenim si nihil omnino spiret animal, uel ex utrisque thoracis partibus, uel ex altera parte duntaxat: & quidem si ex utrisque, celeritima suffocabitur: si ex altera tantum, semispirans, atque semiuocale reddetur, perdetque simul reliquarum deinceps duarum actionum partem dimidiam. Quarum alteram exufflationem citra strepitum: alteram uero, strepenti nominare consueuimus. Quod si expiratione seruata, corrumpatur exufflatio, reliquae tres actiones, strepens exufflatio, uox, & loquela, simul corrumpentur. Sicut uoce pereunte, loquelam quoque perire necesse est. Cum itaque distarum actionum officines musculos cognoueritis, superest considerare, qui ex ipsis proprio affectu laborent, & quorum actio laedatur per accidens. Quod si quidpiam eorum, quae ex corporum diffinitione uisistis, obliuioni tradideritis, admonebunt uos, ij quos De respirationis causis, atque de uoce perscripsimus, commentarij. Atque de his ipsis in secundo libro De uiuorum dissectione etiam dictum est. Sane expirationem faciunt, uniuersi thoracem contrahentes musculi: exufflationem, quae uehemens exspiratio est, intercostales maxime: strepenti exufflationem, ij qui in faucibus sunt: uocem uero ipsam, gutturis musculi efficiunt: sed lingua articulatim uocem distinguens, loquendi usum praedat, atque nonnihil ad hanc rem conferre uidentur dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, praeterea mediocri linguae ipsius uinculum. Itaque balbis bleis quoque atque alijs qui impedita sunt loquela, locutionis instrumentorum aliquod, aut cum natura ipsum formaret, aut postea, laedi certum est. Veluti cum uel polypus, uel aliud quidpiam narium foramina obstruit, aut ex primis dentibus aliquis deperditus est, aut ubi labia fuerint mutilata. Verum quo pacto quidam tenuem obtineant uocem, ac praeterea quomodo aliae uocis, tum differentiae, tum affectiones fieri possint, ut rauca, resonans, tenuis, aspera, obscura, in commentarijs De uoce sufficienter diximus. Atque de dyspnoea (id est difficili respiratione) iam antea, ubi spinas passiones perscripsimus, multa dicta sunt. Quibus nunc in memo-

V III

riam reuocatis quae ad praesentem contemplationem supersunt, subiugam. Itaque in uniuersum expedito uos meminisse uelim, musculorum thoracem mouentium, neruorumque, qui ad ipsos perueniunt, quos in corporum dissectione uisistis. Igitur introeuntes ad hominem difficulter spirantem, in primis considerate, an omnes thoracis musculi moueantur, an soli intercostales sine superioribus, atque an simul cum intercostalibus phrenes quoque moueantur. Cum itaque conspexeritis omnes moueri, unam ex tribus, quas dicemus, causas, huiusmodi motionem efficere putandum est, ac deinde quae sit illa, quae nunc infestat, perpendere oportet. Quod si non omnes mouentur, aliter definire. Subijciamus igitur aliquem omnes simul mouere musculos, ut pectus una cum scapulis manifeste subleuetur. In hoc opere ex tribus unum aliquod conijcere necesse est. Aut uirium imbecillitatem, aut uirium spiritus angustiam, aut uehementem in corde & pulmone calorem. Quamuis interdum duae, aut nonnullae (licet raro) tres quoque ex iam dictis causis concurrere possint. Atque tribus quidem simul convenientibus, proximam mortem timere oportet. ubi uero duae fuerint, difficile est agrum seruare. Sed una duntaxat infestante, peculiari opus est finitione, ut sciatur, utrum ad sanitatem perueniet aeger, an sub malo succumbat. Igitur ubi uires duntaxat fuerint infirmae, ad tria mouentium musculorum genera uenire, eosque omnes ad motionem excitare solent, uno genere mouere pectus nequeunt. Quippe si septum transversum solum, ueluti cum secundum naturam se habet, sufficienter mouere possit, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret: quoniam uero imbecillum est, omnes sensim mouet, sed neque frequentem, neque raram omnino facit actionem. His igitur adhibenda est mens, nam caetera haud difficulter per ea discernuntur. Sane plurimum aucto in spiritalibus instrumentis calore, omnibus quidem thoracis musculis agit animal, sed uelox, frequens, & uehemens est eorum actio, quando uidelicet citra uirium imbecillitatem, calor infestat. At uirium imbecillitatem, ubi flammeus calor non accesserit, neque uelox, neque frequens omnino comitatur motus, proinde non ita multum, omnes thoracis partes dilatari potest. Quippe hoc dyspnoeae genus, cum ea quae ob nimiam incensionem facta est, unum commune habet, quod omnes thoracis musculi per ipsam agere coguntur. Quinetiam ubi ob plurimum calorem spiratio difficilis est, praeter magnitudinem, frequentiam, & celeritatem, hoc quoque accedit, quod calidus feruensque spiritus, exufflando producitur. ubi per uirium imbecillitatem, nulla ab ore facta exufflatione, ex solis naribus emitti solet. Quod si per inspirationem cuiuspiam narium pinnae manifeste contrahi uideantur, id uero efficax prostrati roboris indicium est. Ob spiritalium uero instrumentorum angustiam, totus quidem thorax magna ex parte, & celeriter, & frequenter dilatur. sed qui

qui sic laborat exufflare omnino non consueuerit. Si uero simul conueniunt in spiritalibus instrumentis, & calor, & angustia, ut in peripneumonia, tum neque maxima, neque frequentissima, neque etiam celerissima spiratio sufficere potest, sed surgere tentat sic laborantes. etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari. quippe qui decumbentibus in sese concidit, eo quod pectoris partes ad spinam declinant, qua erecta, thorax etiam simul fertur, non amplius seipsum grauans. Ac similiter quoque respicere solent, ij quibus asperae pulmonis arteriae plurima defluctione opplentur, aut ubi ex proximis locis in ipsas aliquid deriuatum est, unica uero duntaxat re differit, quod neque exufflant, neque calidum spiritum emittunt. Sic etiam ijs, quibus inter thoracem pulmonemque magna puris quantitas collecta est, quos suppuratos uocant, totus thorax attollitur: sed neque calidus est ipsorum spiritus, neque etiam exufflando emitti solet, nisi adures fortasse febris accesserit. Verum ij celeritissime suffocantur, tum ob affectum ipsum, tum quod uires omnibus suppuratis ex necessitate imbecilliores redduntur. Sed non necessario in fluctationibus quae ad pulmonem irruunt, aut peripneumonia, aut asthmae (id est anhelatione) robur prosternitur. Nam contra per anhelantes affectus, crassis & uiscosis humoribus pulmone impactis, uires robustae constantesque permanere possunt. Atque si tuberculum, coctum difficile, aliquando in ipso natum fuerit, thorax maxime quidem dilatabitur, sed non ita multum inspirabit aerem. Ac licet continenter spirare cogatur, non tamen exufflare solet, id enim aucti caloris proprium est. In eandem dyspnoeae speciem, sed alia ratione, labuntur, ij quoque quos angina molestat, ob angustiam quae non sit in concavitatibus, quae inspirationem suscipiunt, sed in ijs quae ipsam transmittunt. Quibus uero & abscessus, & inflammatio, atque humorum plenitudo, in thoracis aut pulmonis cauernis consistit, nulla obstructione accedente in gutturis atque asperae arteriae concavitatibus, illis uidelicet quae inspiratum aerem suscipere solent, si tum angustia constringat, ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahetur spiritus. Proinde laborantem & celeriter, & frequenter spirare necesse est. Prae omnibus enim uos meminisse uelim, magnae respirationis geminas esse differentias. fit enim interdum ob dilatationis a thorace procedentis magnitudinem, interdum uero ob inspirati aeris multam essentiam. Scitis nimirum quae saepenumero uos admonere soleo earum rerum, quae a prioribus omiffae sunt. Nam quas ipsi perferuti sunt, earum propter scriptorum multitudinem, facilis atque in promptu est memoria. Quae uero ab Hippocrate (quamuis accurate De dyspnoea scripserit) non sunt definita, ea posteriorum nemo explicauit definitiue. Idcirco necessearium esse putauit, creberrime illorum uos admonere. Igitur quicumque sine inflammatione, uel omnino sine aliquo praeter naturam tumore, aut angustia spiritalium instrumentorum, per febres ar-

Galeni.

dentis, difficulter spirant, ijs inspirati aeris quantitas magnitudini dilatationis thoracis proportione respondet. Quibus uero uel tumor uel angustia sine flammeo calore in spiritalibus est, in his thoracis quidem dilatatio maxima est. id uero quod inspiratur, non solum dilatatione proportione non assequitur, uerum etiam minus quam secundum naturam inspirari solet, attrahitur. At sine distinctione, unam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verum animaduertere oportet ne aliquando in hac decipiamini, putantes eam spirationem, quae ob uirium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eadem esse cum magna. Quam quidem, quod clarior esset interpretatio, sublimem uocare uolui. Hicque nihil facile fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem uocare spiritum, qui altioribus thoracis partibus inspiratur. Quemadmodum cum inquit, Magnus spiritus & ex longis interuallis, delirium declarat. Constat eum, magnam pro multo dixisse. Is uero bifariam fieri potest, uel sine superiorum musculorum actione, uel ipsa quoque concurrente. Nam plerumque intercostales musculi, una cum septo transverso, ad multam thoracis eleuationem qua multus spiritus alliciatur, superiorum musculorum auxilio non indigent. Quod uero huiusmodi eleuationis species, delirium portendat, in commentarijs De dyspnoea iam ostendimus, ubi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc uero, ut compendio quodam, hic explicamus eos affectus, quos in alijs antea commentarijs iam percurimus: ita & de dyspnoeae differentijs, partim quidem dicendum est, partim uero in sequentibus dicemus. Nam magnarum respirationum, alia quidem crebra est, atque huic sunt differentiae complures, quarum aliae alias dispositiones indicant. Alia uero rara, unicam indicans dispositionem. Sic etiam de exigua dicendum est, quod rara quidem spiritalium instrumentorum frigiditatis, frequens uero non solum spiritalium, sed eorum quoque quae cum ipsis mouentur: ut hepatis, lienis, uentriculi, gulae, laborem portendit. Cum igitur plures sint dispositiones, quas per uehementes motus dolor comitatur, ex alijs notis, & considerandum & definiendum est, siue inflammatio quaedam, siue crysipelas, siue ulcus, siue abscessus dolorem efficiat. Quinetiam didicistis quod inaequales intemperantiae, dolores excitare saepenumero solent. Similiter spiritus crudi flatuosique copia, qui arctatus aliquando partes ipsum ambientes distendit, aliquando uero uolenter egreditur. Praeterea calidi & acris, aut frigidi & leui humoris abundantia, si aliquando retentus succus, ambientia corpora distendat, aut inde uolenter exeat, dolores efficere potest. quae si grauius affecta fuerint instrumenta, in quibus huiusmodi res continentur, dolent, uel non mota. si uero leuior fuerit affectus, quando mouentur. Verum in libris De dyspnoea, causam explicauimus, cur exiguae spirationis, frequens quidem spiritus, motorum per expirationem instrumentorum laborem significat. Rarus

Tom. 4

c. 2

uero

uero, uehementem exfrigerationem, & quidē spiritalium duntaxat, præcipue pulmonis, & cordis. Est etiam alia dyspnœæ species, cum ueluti breui quadā quiete, intercipitur opus thoracis, idq̄ non nunquam aspirando, nonnunquam uero respirando, siue hoc accidat ob musculorum thoracis conuulsionem, siue ob caloris copiam, cogentis laborantem continenter uel aspirare, uel respirare. Est insuper alius spiratiōis affectus, quē apnoœā (quasi non spirationem dixeris) nominant, nulla, ut aspicientibus uidetur, facta spiratione. Verum ut rei ipsius natura declarat, eam nō fieri incredibile est. Nam impossibile uidetur ut animal omni spiratione exacte priuatum, in uita seruari possit, quāuis ea animalia quæ in cauernis latere consueuerunt, thoracē mouere uideantur minime. Proinde duorum alterum cōijcere oportet, aut adeo exiguam fieri spirationem, ut sensum effugiat, aut huiusmodi animalia tunc spiratione omnino non indigere, sed eam transpirationem, quæ per uniuersum corpus fit, sufficere. quippe hanc, cor ipsum per arterias efficit. Respirationē uero, per thoracem cerebri efficit. Verum qualis est dispositio quæ apnoœam efficere potest, cōmunis certe omnibus alijs partibus, ueluti in apoplexia, sopore, morbo comitiali, catalepsi. Nam in his omnibus, nullus proprius affectus, spiritalia instrumēta præceteris infestat, non magis q̄ uocis, aut locutiōis, aut progressionis instrumēta. sed affectio principio omnia quibus uires suę per quas reguntur, ab ipso suppeditari cōsueuerunt, ei cōsentire necesse est. uerum de apnoœa iam & particulatim, & per se diximus, quamobrē tempus est, ut nunc ad alia transeamus. Igitur cū exercitationis uia, qua ad affectorum locorum notitiam peruenitur, duplex sit: altera quidē ab apparentibus accidentibus, altera uero à corporis partibus, si quis per utraq̄ uoluerit exercitari, eadem bis dicet, quamuis alio & alio modo: ut de pulmonis cōfestim affectibus dictum est, ubi De dolorū ratione, De sanguinis reiectione, ac De dyspnœa diximus, atq̄ in præsentia quoque dicemus. Etenim uehementi dolore nunquā cruciatur, uerum & grauitatis sensum, & aliquando extentionem quandam, uel ad pectus, uel ad spinam percipere potest, ibi enim membranæ ipsum ambientes suspenduntur. Sæpenumero etiam angustia molestantur laborantes, atque ob hoc crebro, celeriterq̄ spirant, ac thoracem uehementer atollunt, sed nō ita multum aerem attrahūt. Hæc si citra febrem acciderint, aut tuberculum, aut lentorum, crassorum uel, aut multorū humorum plenitudinem, in eo existere, aut pus, aut alium quendam humorum, uel lentum, uel crassum, uel multum, in ipso effusum fuisse declarant. Verum ea per præterita accidētia discernere licebit. Nam si quis per bonam ualeitudinem, cum solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare inceperit, augeaturq̄ accidens, neq̄ inter respirandum stertere uideatur, crudi tuberculi ortū suspicari oportet. Si uero stertendo strepitum fecerit, lentorum,

A crassorumq̄ humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est. Quod si illico ab angustia sensu, quis difficulter spirauerit, fluxionem uel à cerebro, uel à uicinis sedibus, in pulmonem irruentem portendit. Sed cum fluentibus in pulmonem, uel uiscosis, uel crassis, uel multis humoribus, hominē difficulter spirare dico, in bronchijs eos contineri, intelligas uelim. Diuisa enim in totum uiscus aspera arteria haud secus atque leui bronchiorum substantia in totum pulmonem procedit. Vocantur autem à dissectoribus bronchia, aspera arterie cartilagine, sigma literæ figuram referentes. At ubi pleuritis præcessit, mox remissa febris uehementia, intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur, ac ubi quis affatim à decubitu transmutatur, idq̄ maxime si ab uno latere in aliud se conuertens, defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi cōtineri, haud dubia cōiectura est. Quinetiam in ijs fluctuatio sæpenumero haud obscure auditur. Accedit ad iam propositas notas, hoc quoque indicium, si uehementi prægressa pleuride, nihil penē laborans expuerit. Si uero citra febrim, ferofus, aut pituitosus humor, in thoracis spatium subito defluens, spirandi difficultatem excitauerit, laborans, tenue sputū, idq̄ ab initio quidem exiguum, sed cum uehementi tussis: ubi uero concoctum est, plus, atque crassius, & cum mitiore tussi expuere solet. Quippe bifariam accidere potest, ut uehementer tussiendo, pauca quis expuat: alij enim ob lentum crassum uel humorem, alij ob tenuem, id facere uidentur. siquidem tenuis humor, cum subleuatus est, inter tussendum à spiritu diuisus refluit. Lentus uero, aut omnino crassus difficulter effertur, utpote qui non tam facile à corporibus quibus impactus est, abstergi, neque etiam à quauis occurrentis spiritus uiolentia, impelli potest. nisi enim spiritus qui tussiendo effertur, & multus, & uehemēs fuerit, nihil secum educet. Igitur sputum, quod neque liquidum, aut aquosum admodum fuerit, neque crassum etiam aut lentum, id facile efferi solet, maxime ubi ualida fuerint uires. Etenim sine uehementi thoracis contractione uehementer tussire nemo potest. At sine ualida tussi, crassos lentosq̄ humores efferi impossibile est. Igitur quando cum spirandi difficultate, cui & angustia, & grauitas cōiuncta est, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflammatio pulmonis est. At si intolerabile fuerit incendium, angustia uero, grauitatisq̄ sensus minor, erysipelas ipsum uexare censendum est. Extremis autem ita definitis, quid sit erysipelas phlegmonodes, aut inflammatio erysipelatodes, haud difficulter deprehēdetur. Sunt alij pulmonis affectus, ubi citra humorum affluētiam, intemperies ipsam infestat, siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igitur inæqualis, tussim excitat: æqualis uero, si moderata est, spirationis concinnitatem uariat. at si uehementis, idq̄ uincente calore, frigidi aeris, atq̄ potioris, cupiditatem inducit, ac tractu temporis fini-

tur

cur in febrim, per frigidam autem intemperie, contraria euenire solēt: quippe si modum seruauerit, calidi aeris, ac calidæ portionis desiderium excitat: si uero modū excedit, replet uiscus ipsum fluctionibus. Cæterum de ea tussis specie, qua sanguis ex ipso reijcitur, uel exeso, uel rupto uase aliquo, uel ore alicuius uenæ patefacto, antea, ubi de sanguinis sputo mentionem fecimus, iam dictum est, atq̄ nūc quoq̄ pauca quædam dicemus. Porrò rptiones in ipso deprehendes, tum ex multi sanguinis fluctione, tum ex magna, notabiliq̄ aliqua causa quæ præcessit, si subito aduenit. Voco autē præcedentes causas, ut cum aliquis ex alto, uel in ludo, uel certamine ceciderit, aut cum alter super alterum cadit, aut ubi ex inanimitatis corporib. aliquod graue, ut uel lapis, uel lignū, thoracem læsit. Nō nullis ira cum exclamatione præcessit. Quinetiam citharœdis tragœdisq̄ certantibus, acuta uehementiq̄ uoce, uasa interdum dirumpuntur, maxime, ubi non præmissa pulmonis per præcedentes exclamationes lenitione, uolenter clamare conantur. Ut enim luctatoribus, si certamen aggrediantur, multo sculis prius neque calefactis, neque per frictions, aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rumpuntur, atque conuelluntur: ita etiā pulmonem accidere solet. Hūc, quia frictionsibus ad uehementes motiones præparare non licet, per exclamationes, quæ frictionsibus proportione respondent, id efficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, ut in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoq̄ uas aliquod ob sanguinis abundantiam, dirumpi potest: cum uidelicet extēnsioni resistit, aut ob frigus à uicinis partibus contractum, aut ob innatā intemperiem. Ita Hippocrates, uenas (inquit) frangit aqua frigida. atqui ipsa per se ruptiones non facit, sed quia uenarum tunicas frigiditate sua duras, & extēdi contumaces reddens, ut rumpantur paratioris efficit. Rruptionis uero causa est, aut uehemens motus, aut humorum abundantia, qui uel per se uel unā cum crudo & frigido & flatuoso spiritu, uenas extendūt. Verum fractionis ab huiusmodi haud obscurum indicium præbet, subita plurimi cruoris uacuatio. Cum uero uenarum ora aperiantur, non frigida, sed è contrario, calidæ dispositiones præcedunt: ueluti ubi multis, eisdemq̄ calidis balneis, homo utitur: atq̄ terram inhabitat calidā, fueritq̄ anni tempus eiusmodi, similiter alimēta quoque, & portiones. At quæ eroso uase aliquo affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas præcedere solent exigua sputa, atque acres in pulmonem à capite fluxiones. Nonnunquam uero & pulmonis aliqua pars, aut crustula simul efferi uidetur, ut neminē latere possit, ad pulmonē hunc affectum pertinere. Orto uero in aspera arteria ulcere, præter hoc quod sputum purulentū apparet, dolorem quoq̄ in loco affecto laborans sentire consueuit. Ipsum uero per ea quæ creantur, quia exigua sunt, ab ulcere quod in pulmone natum est, discerni potest, quippe ab ulceribus pulmonis, plurimū sputi

Galeni.

A reijcitur. Atq̄ ut ex pulmone educta particula, uisceris ipsius ulcerationem significat: ita ex guttore uidemus interdum corpusculum aliquod à ligula (Græci epiglottida uocant) per ulcerationē excreari. Id uero non solum hoc indicio deprehenditur, uerum etiā ex eo, quod in ulcerato loco, doloris sensu laborans infestat. ueluti De aspera arteria dictum iam est. Etenim pulmonis ulcera dolor non comitatur. ea uero quæ in ijs sedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, sed non uehementem: ut si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planē nō percipiat. Igitur persape uidimus eos, quos iam supra proposuimus affectus, & qui pulmone & spatio thoracis, & aspera arteriæ, & gutturi accidere possunt. quippe omnium horū, sermone communitate inducti, mentionem fecimus. Qui uero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Quidam humorē repente expuit, liquidā bili in colore perquam similem, medium uidelicet inter flauum ac pallidum, ac nulla acredine infectum: atq̄ ita quotidie magnam eius quantitatem expuit. deinde leui suborta febricula, rabscescere incepit, adeo ut purulenta screaret. Postea tractu temporis quatuor uidelicet mensium, exiguum cum pure cruorem reiecit, atque sic aucta febre, magis consumebatur, ac iterum atq̄ iterum plus expuebat, adeo ut magnam sputi quantitatem redderet: quocirca magis in crescentē febrē, ac resolutis uiribus, eorum qui tabe marcescunt, exemplo mortem obijt. Deinde alium uidi eodem ferē modo sex mensibus, ac alium quoq̄ diutius laborantem. Igitur qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandē pessime affici uisus est. Alterum uero cum conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, presenti medicamento succurrere tentauimus. Ac multo etiā magis tertio. At quamuis multo negotio eos liberare conaremur, nihilo minus neq̄ horum ullus, neq̄ alius post eos seruari potuit. cum enim mortis iam proximi essent, pulmonis ipsius putres quædam partes expuebant. Proinde facile cognoui, haud ab simili eos affectu laborare, qualem in externis partibus uidere solemus, cum à putrefactione quopiam humore inficiuntur. uerum has & abscindere, & urere possumus. pulmonem uero horū auxiliorum neutrum adhibere licet. Quapropter omnes perire necesse est. At uero postremū cum uiderem, ad uisceris fortem exiccationem, sollicito me animo conuerti, & quidem odoribus atq̄ portionibus ad id efficacibus. Proinde medicamentū, quod hedychroum uocāt, interdiu naribus ipsius iugiter adhibere iussi. ad somnum uero sese cōuertenti præscripsi, ut narium foramina ex aliquo preciosorum unguentorū illinerentur, qualia uidelicet Romæ præparari solent, uocāt uero ea & foliata & spicata. Atq̄ dedi in potu medicamenta, mithridaticam uocata compositionē, ambrosiā, athanasiam, theriacam. Itaq̄ perpetuo anno sic educatus, tandē similiter ut reliqui tabidi, uitam finiuit, quā fortasse, ob iam dictam educationem, longio-

Tom. 4

e 3

ti

ri tempore protraxerat. Præterea alium huiusmodi affectum in pulmone notavi. Quidam diuturna tussi uexatus, & exiguum lentumque pus expues, frustum quoddam paruo gradinis grano haud abstrimile, excreauit, ac deferens illud mihi ostendit, atque rursus non ita multo post, aliud quoque attulit. unde confeci, lentum illum humorem, quæ antea expuere solebat, ad huiusmodi substantiã peruenisse. quamobrem medicamentũ ei in potu dedi, quod asthmaticis auxiliatur. atque ita factum est, ut minore expueret grandinẽ, atque longiori quæ antea interuallo, neque pluribus. deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Ceterũ grandines ipsa, magna ex parte crui magnitudinem æquabant, quauis interdum maiores, interdum minores esse uiderentur. Atque alios quoque similiter quidem spuerẽ, sed nihilominus in multos annos uitam extendere uidimus. Quorum alij aliam ob causam, alij uero ob spiritaliũ instrumentorum affectum, mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea uero quæ Antipatro medico acciderunt, nemo est qui nesciat. utpote qui medicã artem publice apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidẽ annis minorem, sed quinquaginta iam annos excefferat. Is correptus aliquãdo febre quadam ephemera, idque ab euidenti causã, declinante iam febre, ut quid sibi factu opus esset, intelligeret, pulsus ipse sum tangere aggressus est. Cum igitur omne inæqualitatis genus in arteriarũ motione inueniret, in primis quidem territus est. deinde uero cum sese non febrile planè sentiret, illico balneum subiit, quippe laboribus ac uigilijs corpus fatigauerat. Atque tenui quoque uictu, donec diem tertium præterisset, usus est, quo cum nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda redijt, atque arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est, perseverantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaque mihi, extendit manum ridens, iussitque pulsus tãgere. At ego subridens, Quid, inquam, portendit, hoc quod proponis enigmã? ille iterum ridens, obnixè orauit, ut tãgerem. Igitur inter tangendum, omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solum in multarum pulsationum cumulo, quam systematicen (id est congregatricem) uocant, uerumetiam in una arteriæ distinctione. proinde miratus quomodo uideret, cum talem haberet pulsus, interrogauĩ, num difficilis esset ei respiratio. illo uero, nullam se sentire respondẽ, obseruauĩ equidem, an aliquãdo mutaretur. quippe sex mensium spatio assidue arteriam tangebã. Cumque ab initio interrogaret, quenam corporis dispositio mihi uideretur, posse huiusmodi pulsus efficere, atque per quem modum, idque citra febrim ad eam quæstionem respondi, in commentarijs De pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem. Namque ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam, id euenire putauĩ. angustia uero causam esse dixĩ, uisceris inflammationem. At tibi hæc ob causam, id nunc accidisse impossibile est, quippe

A febre fuisset affectus. Relinquitur igitur uel obstructionem ex liquidis & crassis & uiscosis humoribus, uel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me spiriosa orthopnoea laborare. At ego probabilia inquam ipsum dicere: sed à ueritate aberrare. quippe cum ab huiusmodi causã orthopnoea fiat humore crasso & lento, nõ in læuibus arterijs, sed aspera arteria collecto. Proinde omnem ei uictus rationem, atque medicamenta quoque, haud aliter quæ asthmaticis adhibere iussimus. deinde sex (ut dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatiõne. in primis quidem semel, deinde bis, atque ter, postea quater, ac sepius quoque aucta simul spirandi difficultate, ad quindecimum usque diem. post quæ difficillima derepente oborta spiratione, resolutus statim obiit, aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant, de quibus posthac sermonem faciemus.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA

Liber quintus

GVILIELMO COPO BASILIENSI INTERPRETE.

N præcedenti libro, cum de pulmonis affectibus ageremus, sermonis communitate, & thoracis, & cordis quodammodo meminimus, pleniorẽ uero absolutioremque de ipsis sermonem,

in quintum hunc librum distulimus. Quoniam uero quartus liber in accidentibus quæ Antipatro medico euenerunt, sinem sortitus est, læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor etiam transeunte affectu, operæ precium me facturum arbitror, si omnes eius affectus percurrã. Igitur quemadmodum de cæteris corporis partibus, ita de corde quoque definiendum est, quoniam ipsi proprie uel primario affectu, uel utcunque nominare uolueris, superueniant accidẽtia, quænam uero ipso cæteris partibus consentiente. Id autem ex ipsis intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iam declaratum est, innati caloris cor uelut fontem esse, neque animal mori omnino posse, nisi cor afficiatur. Cum itaque tres sint principes partes, quibus gubernatur animal (quippe præter cordis principatum ostensum est sensum & motum, uniuersis corporis partibus à cerebro suppeditari: iecur uero nutriticis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperantias. simul enim cum ipso omnes uitiantur partes, cum enim, ut ostendimus, ipsa peculiari cordis temperie, actiones suas perficiant, hac pereunte, actiones quoque ipsarum perire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris. Horum uero temperie deperdita, non oportet cordis simul actionem perire. Si enim neque sentiendũ, neque

neque mouendi ab electione facultatem animal habuerit, neque nutriatur, ueluti in latentibus euenit animalibus, nihilominus uiuere ipsum posse, quoad cor mæserit illatum, haudquaquam negandum est. quin uideamus sæpenumero multis deinceps diebus, alios neque intelligere, neque sentire, nec etiã moueri, at nihilominus uiuere. quem admodum ubi quis ob uirium hepatis imbecillitatem non nutritur, diutius etiam sufficere potest. At uero si cor respiratione priuatur, hominem illico perire necesse est. Igitur qui ad spirandi functionem nihil conferre thoracem putant, ij causam reddere nequeunt, cur per uehementem apoplexiam, superno duntaxat principio uiriato, laborantes subito moriantur. At uobis eam inuenire haud difficile est, utpote quibus efficaciter persuasum est, musculos qui motionis principium, à neruis in ipsos à spinali medulla, quæ in ceruice est, delatis, suscipiunt, thoracem attollere, priuatis tunc musculis mouendi facultate, quæ ex cerebro ipsis influere solebat. Etenim nisi ad spirandi functionem ambo principia simul iuncta concurrere oporteret, potuisset aliquis uiuere, priuatus interdum superno principio. Igitur ex quibus causis inuenimus, cur affecto cerebro, in uehementi apoplexia, cor quoque lædatur, ex ipsis ipsis, sed secundum alium modum, causam quis inueniet, quamobrem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo animal ita affectum non pereat. Nanque si diligenter consideraueris, inuenies per huiusmodi affectus, quomodo spirent laborantes. quippe uidebis & uolentiam & difficilem spirationem, perinde ac si uinculo quodam constrictus, thorax attolli prohiberetur. Atque huius rei sufficientem fecimus mentionem, in libris De musculorum motione. Nanque similis est hæc quæstio, ei qua de somno quidam hæsitant. quippe cum per somnum omnes musculorum actiones exoluantur, sola actio quæ ad thoracis musculos pertinet, seruat. Nunc uero ea duntaxat dixisse satis fuerit, quæ proposito nostro conducere uidebantur. Porro qua ratione homines per somnum spirent, reliquis musculis omnibus quiescentibus, eadem quoque ratione per minorem apoplexiam, atque alios ei uicinos affectus, spirare possunt. Vbi uero uel apoplexia, uel alius cuiuspiam affectus adeo uehementer increuerit, ut musculorum thoracis actio omnino deperdat, perire simul respirationem necesse est. Vnde cordis quoque temperamentum soluitur, quo fit eadem, ut etiam animalis ipsius necessario sequatur interitus. Atque hac ratione, per uehementes superni principij læsiones animalia perire uideamus. Iam ex iocinoris quoque affectu mori accidit, sed alia ratione, inedia scilicet. Vnde longiore temporis spatio, in huiusmodi affectibus uitam protelare possunt. Atque mori contingit nonnullis per alium quoque modum, ut in syncopa stomachi uitio eueniente, & uehementi dolore, & timore graui, & uoluptate maxima. Etenim qui-

A bus uitale robur infirmum est, animi uero affectiones ob imperitiam fortes, ipsa animæ essentia facile dissolui potest. Atque horum aliqui ob mæstitiam interierunt, sed non illico, ut de superioribus diximus. At uir magnanimus, neque ob mæstitiam, neque ob aliam aliquam animi ægritudinem mæstitia fortiolem, unquam succubuit. utpote cuius animæ robur ualidum est, affectus uero non adeo uehementes. Ceterum proprio quoque affectu cor laborare solet, uel ob simplicem intemperiem, siue inæqualis, siue æqualis ea fuerit, uel inflammationem, uel erysipelas, idque dum fieri incipit. Illico enim antea quam augeantur huiusmodi affectus, animal corrumpitur. Atque hos affectus rursus cardiaca syncopa sequitur, quemadmodum stomachicæ syncopæ, ad eos affectus, quibus os uentriculi (stomachum nonnulli appellant) infestatur, sequi solent. Verum hæc consentiente corde eueniunt. Porro utriusque partis, tum oris uentriculi, tum cordis dispositiones, aut à forti duntaxat intemperie, aut uenenofo humore, nonnunquam ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam præter naturam tumore, fieri solent. Igitur exigui quidem cordis intemperantia, pulsus arteriarum, pro sua quaque natura, uariant. de quibus in libro De pulsibus iam dictum est. Maiores uero, per proprias quidem simularium partium intemperies, subitam mortem non inducunt: per eas uero quæ ad instrumentales partes pertinent, subito enecare possunt, sed præcedentibus prius signis quibusdam, quorum unum ab Hippocrate dictum est: Qui sæpe & multum exoluuntur, sine causa manifesta, ij repente moriuntur. Est & alius affectus, palpitatione uidelicet cordis, aut per se eueniens, aut cum suspitione quadam, quod in humore cor ipsum moueatur. Neque enim mirum uideri debet, tantam humoris multitudinem cumulari aliquando in ambiente cor tunica, ut ipsum, ne attollatur, impedire possit. Quippe in animalibus dissectis uidimus plerumque plurimum humoris, urinæ speciem referentis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo contineri. Etenim simia quædam, cum emaciari indies uideretur, eam tamen necessarijs nostris negocijs impediti, secare in tempore non potuimus, post mortem uero, reliquis corporis partibus omnibus illæsis, inuentus est in ambiète cor tunica, tumor præter naturam, humorẽ in se continens, qualem pustulæ, quas Græci hydatidas uocant, emittere solent. Atque in gallo quoque uidimus cordis tunicam, huiusmodi tumore, & quidem duro affectã, perinde ac si plures crassæ membrana inuolutæ altera alteri fuissent. uerum in eo nihil humoris continebatur, unde uehementis coniectura elicitur, homines etiam similibus posse affectibus infestari. Inflammato autem manifeste corde, gladiatores uidimus, haud aliter quam qui cardiaca syncopa pereunt, obiisse. Igitur si ad uentrem cordis uulnus aliquando penetraverit, protinus magno cum sanguinis fluore hominem mori necesse est. idque præcipue, si sinistra partis uenter fuerit uulneratus. Si uero non ad

uentrem usque pertingat, sed in cordis substantia consistat uulnus, ex ita affectus aliqui, non solum ea die qua uulnerati fuerunt, sed sequenti quoque nocte, uiuere potuerunt, qui oborta deinde inflammatio ne extincti sunt. Atque etiam ij, quando uixerunt, mentis compotes inuenti sunt. unde euident sibi testimonium sumere potest ea secta, quae negat, rationalem animam uim in corde consistere. Palpitatio autem uisceris huius, pluribus integra ualetudine degentibus, tum adolescentibus, tum adultis, subito sine alio manifesto accidente euenire uisa est, atque omnes eos sanguinis detractio iuuat. Atque hoc accidente plane liberati sunt, qui post missionem sanguinis tenui uictu, medicamentisque similibus usi sunt. Quos uero huiusmodi accidens rursus infestauit, eadem uia curati sunt. Ceterum non uicquidam quotannis, uero tempore huiusmodi palpitationis accidente uexatum, qui cum per tres annos a sanguinis detractioe se adiutum intelligeret, anno quarto, antea quam accideret ipsum inuaderet, sanguinem misit, idque pluribus deinceps annis faciundo, quaeque post sanguinis missionem facere oportuit, diligenter obseruauit. At nihilominus hic quoque ante senectutem morte praeventus est. Sicut & reliqui omnes, quorum alij quidem per acutas febres, alij uero cum sani degerent, affatim syncopa intercepti, interierunt. Quamuis uero, uel duo citra syncopam alia quadam mortis specie perierint. At uero sic affectorum magna pars aetatem agebat quinquaginta quidem annis inferior, sed quae quadraginta annos excederet. Porro panniculus cor ambiens, quomodocumque affectus sit, inter ignobiles partes reputatur, nisi ipsa inflammatione affecto, per consensum affectus ad cor transmittatur. Cum enim ipse solus afficitur, exemplo reliquarum omnium partium, quae ad eustodiam, & tegumentum ceterarum nobiliorum factae sunt, nullum affert periculum. Ceterum nulla a corde spirandi difficultas oritur, praeter eas quas in priori libro diximus, cum de dyspnoea sermonem haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnam, & densam, atque celerem, ac calidum insuper spiritum restat. Contra, refrigeratum

II exiguam reddit spirationem, & raram. Atque huic quoque parti, uel primario affectae, uel alijs consentienti, quemadmodum reliquis omnibus, affectus quidem superueniunt, quos respirationem laedere necesse est, quippe proprium respirationis organum eam esse, iam demonstratum est. Igitur ubi dolorificis affectibus molestatur, exigua densamque reddit spirationem, ueluti in commentationibus De difficultate spirationis ostendimus. Id uero, & uicinis quoque partibus, & ijs quae simul mouentur affectus, euenire solet. Nam diximus antea de spinae affectibus, respirationem interdum laedi, thorace proprio affectu nequaquam laborate, sed uel neruo quopiam a spina procedente, uel spina ipsa affecta. Eorum uero, qui proprie ad thoracem pertinent, affectum, quidam in ipsis musculis, quidam uero in membrana costas cingente consistunt. Nam de ijs

A affectibus qui uel in cute uel in costarum ossibus consistunt, hic agere non proposuimus: in quibus locus affectus sensibus subijciatur. Igitur cum ex musculis, alij spatia intercostalia uocata repleant, alij uero extrinsecus extendantur, dolorificae externorum musculorum dispositiones, ut ulcera, contusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter a medicis manu adhibentibus discernuntur. At intercostalium musculorum inflammationes, eorum maxime, qui in ima parte consistunt (duo enim, ut scitis, sunt huiusmodi musculorum genera) tactu consequi non possumus, atque ij grauiori, quam externi, dolore cruciantur, ac fluxionem, quae inflammationem induxit, ad interna, per eam quae costas cingit membranam transmittunt, quam tunc pariter cum ipsis inflammari necesse est. Veluti rursus, ubi ipsa aliquando primario affectu infestatur, intercostalium musculorum partes internae, similiter ei consentiunt. Verum exquisita pleuritis fit, ubi cingens costas membrana, primario affectu laborat, perinde dolor, uel ad iugulum, uel ad praecordia peruenire potest. ad iugulum quidem, superioribus eius partibus affectis: ad praecordia uero, ubi inferiores afficiuntur. Atque uehemens quoque febris huiusmodi inflammationem sequitur, quia sedes affecta, & parum distat a corde, & cum panniculo ipsum inuolente, ac sepe transuerso cognationem habet. Ceterum afficiatur ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, a pulsibus indicium petere oportet. Nanque musculi minus, cingens uero membrana magis, & tendit, & indurat arteriam. Ut in peripneumonia, nulla penitus apparet huiusmodi durities. Effusa autem in spatium thoracis sanies, in asperas pulmonis arterias recipitur, deinde tussiendo excreatur, qualis sit, qui inflammationem fecit, humor, declarans, an uidelicet biliosus, aut melancholicus, aut pituitosus, aut cruentus. Etenim si bilis abundat, pallidum, aut flauum: si atrabilis, nigrum: si pituita, spumosum, & candicans: si sanguis, rubrum sputum reijcitur. Quod uero tussiendo ex thoracis spatio aliquid interdum expuatur, facile intelliget is, qui eas dispositiones considerauerit, quibus ab exterioribus, ad intima peccoris ulcus penetrare contingit, siue id ob uulnus non conglutinatum eueniat, siue ob magnum abscessum, utrinque eruptum, uel perinde dissectum ac si externas duntaxat partes afficeret, facta deinde sectione, inueniatur cingens costas membrana erosa, aut costa ob sphacelum (id est cariem) excisa, aut eo quod medici cingentem membranam, utpote erosam, putrescentemque, seruare illaenam non potuerunt. Nam in omnibus iam propositis dispositionibus, si aqua multa in thoracis spatium infundatur, mox tussiendo expuatur, laboransque ipse aquam nullam esse, ex sapore deprehendit. Quo pacto autem hoc fieri possit, atque per quos meatus ipsa in asperam arteriam ingrediatur, pendere debet is, qui errorem illum, in quem multi in causa inuestigatione inciderunt, effugere uoluerit

luerit. ij nanque uel ex thoracis spatio in pulmonem quippiam recipi, impossibile esse, sibi persuadentes, uel fortasse ita se sentire simulantes, ne uideantur de re quapiam dubitare, in errorem lapsi sunt. Ceterum credere oportet huiusmodi fieri transumptionem, quippe quae per uulnera haud obscure appareat: deinde quo pacto ea fieri possit, inuestigare: ac si eam inuenerimus, nobis gratulari: quoad uero eam nondum esse inuentam cognouerimus, ruditatem potius nostram accusare, quam ueritatem ipsam negare debemus. Atque uidemus etiam conglutinatis cruentis uulneribus, in sputo notas quasdam fluentis ex uulnere cruoris ad spatium quod inter pulmonem est & thoracem. Praeterea suppurati, in hoc ipso spatio pus continere, ipsumque tussiendo expuere haud obscure uidentur. Atqui rationi consentaneum est, ut eodem modo tum cruor, tum pus, ex thorace expuatur. Quorum uiam inquirens Erasistratus, incredibilia quaedam scripsit, in eo libro, cui titulus De sanguinis educatione est, sub hac uerborum serie: Via autem per quam incedunt ea, quae ab ijs sedibus reijciuntur, huiusmodi est. Ab ea arteria quae spinam adiacet, uasa quaedam ad utrumque latus, tam dextrum, quam sinistrum similiter procedunt. deinde in loca uicina, multiplice diuisione dispersa, tandem adeo euadunt exigua, ut sensum lateant. Cum itaque sanguis in huiusmodi arterias incidit, nonnunquam per concauam arteriam, ad loca quae circa pulmonem sunt, atque ad eos nexum per quos pulmo apud spinam arteriae coniungitur, ascendit, quippe ea quae huc inciderint, hac uia ad pulmonem ascendere solent. Verum quomodo ex pulmone deinde reijciantur, antea dictum est. In his uerbis manifeste declarauit Erasistratus, eas arterias quae a magna arteria ad singula intercostalia loca procedunt, per ora quae ad inflammata partem perueniunt, sanguinem suscipere, ipsumque ad magnam arteriam, quae a corde orta, per spinam extenditur, referre, atque ab ipsa rursus, ad ea loca quae circa pulmonem sunt, transitum fieri. Sed neque modum, quo huiusmodi transitus fiat, neque uiam explicauit. Verum deinceps scripsit, atque per eos nexum, per quos pulmo arteriae circa spinam adharet. fit enim, inquit, hac quoque uia, eorum quae inciderunt in pulmonem, ascensus. At quomodo, & per quae conceptacula id fieri possit, non ostendit. Proinde manet adhuc eadem quaestio, nihil plane ad ipsam dissoluendam afferente Erasistrato, quamuis ut in ceteris libris omnibus, ita in hoc ipso, De sanguinis educatione, perspicuam pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis uitiosum quippiam huiusmodi sermonem reputauerit, utpote qui ipsi quoque Erasistrato fuerit suspectus. apparet itaque ex industria eum uoluisse obscuris uti sermonibus, ut aliquid dixisse uideretur, cum nihil diceret. Atque hoc in loco, quaestio nis enarrationem dereliquit: Quo modo sanguis ex lateribus quidem ad magnam arteriam perue-

niat, manifeste declarans: at quomodo rursus ab hac, ad eas sedes, quae circa pulmonem sunt, ut ipse dicebat, ascendat, haudquaquam exponens. Constat etiam ex eo quod dixit, loca quae circa pulmonem sunt, cum dicere pulmonem potuisset, eum haud inuitum sermonis obscuritatem affectasse. An id postea declarauit, dicens: Ex pulmone autem quomodo ad educationem ascendat, iam antea dictum est. Perinde enim, ac si in pulmonem, ex magna arteria sanguis iam delatus sit, quomodo inde reijciatur, uelle nos adnotare, uideatur. Quod uero de expuitione quae ex pulmone fit, iam antea dictum sit, non ignoramus, ac perspicuam fuisse narrationem testificamur. Verum optaremus ut de ea, quae ex magna uena in pulmonem fit, transumptione, similiter dixisset. Quem admodum cum inquit, per eos quoque nexum, per quos pulmo arteriae apud spinam coniungitur, fieri circa pulmonem sanguinis reiectionem. Neque enim quos nexum hic intelligat, declarauit. Etenim si uel ex membranis, uel fibris consistant, ad sanguinis in magna arteria contenti in pulmones delationem nihil conferunt, quippe necesse est ex arteria oriri uasa quaedam, per quae sanguis in pulmonem transferatur, quemadmodum Erasistrati secta hoc ipsum per arteriam pulmonis substratam fieri autumat. Huius enim arteriae, extremas partes, & quidem exiguas, ad asperam arteriam transire uidentur. Atqui ipsa quoque ex magna arteria, antea quam ad spinam perueniat, initium sumit. Itaque duplici quadam ratione, Erasistrato ab hac arteria auxilium suppeditare conantur sectae ipsius professores: in praesentia quidem ad sanguinis ex thorace educationem, alibi uero ad inflammationem in pulmone generationem. De hac enim Erasistrati sectatoribus obijcere solent, qui aliter sentiunt, quod ea fieri non possit, si Erasistratus sibi consistere uelit. Nanque ubi docet quomodo fiat inflammatio, putat incidentem in arterias sanguinem, spiritum, qui a corde defertur, obuium fieri, atque sic ad extremas arteriarum partes repelli. Nisi ubi uulnerata aliquando quaedam arteriae, uacuato ex ipsis per uulnus spiritu, ex ea quae ad uacuatum spiritum fit sequela, sanguinem suscipiunt. Hac itaque ratione in pulmonem arterijs non posse fieri inflammationem dicunt. quippe si aliquando sanguis in eas inciderit, nulli ipsum spiritum obuiare: quod in solas pulmonis arterias, nullum a corde ferri spiritum Erasistratus contendat, quamuis reliquas arterias omnes, a corde spiritum suscipere fateatur: uerum e contrario, ipsas cordi spiritum suppeditare, quae per inspirationem ab asperis laeues arteriae suscipiant. Hanc igitur arteriam quae a maiori arteria spinam incumbenti, in pulmonem fertur, inflammationem in extremis partibus sustinere, atque ut sanguis ex thorace reijciatur, efficere dicunt Erasistrati sectatores. Sed inflammationis rationem hoc in loco tractare non proposuimus. Ceterum ea, quam ex magna arteria in pulmonem fieri sanguinis transumptionem

sumptionem Erasistrati sectatores dicunt, a ueritate deuiare uidetur. In primis enim sanguinem ex intercostalibus locis, in magnam arteriam transferri impossibile est. quippe a spiritu, qui a corde per magnam arteriam ad haec loca transmittitur, repulsus, illico reuertetur. Dein si concesserimus hoc ita fieri, ac demus in magnam ipsam arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistratica sectae fundamentis sermo euadet. Etenim spiritum suum cursus impetum retinentē, a corde in hanc arteriam expressum, in totum deferri corpus, per ortas ab ipso arterias autumat. ita ut ex una arterie constrictione spiritus ad extremas pedum partes feratur, ueluti a uehementissimo uento delationis celeritate fieri putans. Quod uero tanta uehementia, sanguinem in magna arteria contentum, ad quamlibet corporis partem non impellat, impossibile est. Neque ulla ratione dici potest, ipsum in unam arteriam quae in pulmonem feratur, compelli: ita enim is impetus mentis sit particeps, atque intelligat, qua uia sanguis quam facillime uacuari possit. Id ipsum uero rursus pugnare uidetur cum praesenti sermone qui sanguinem quam celerrime uacuari per asperam arteriam concedit. Nam si tam facilis est per extremas harum arteriarum partes transitus, ut incidēs in eas sanguis, tam celeriter uacuatur, fieri non potest, ut pactus, inflammationē excitet. eo quod impingi, & excidere, inter se sint contraria. Id uero multo maiori admiratione dignum est, quod cum Erasistratus quam diligentissime deinceps de puris uacuatione describat, siue id in pleuriticis, siue in suppuratis contineatur, ipse pugnam hanc, qua uidelicet sermones eius, tum nobis, tum reliquis hominibus omnibus inter se certare uidentur, non intellexerit. Ea facile deprehenditur, si sermonem eius, qui ad uerbum sic se habet, hic subscripserimus. Atque in his ipsis affectibus, plurimi interdum puris excretio fit, causa uenarum natura est, quae hac ratione nobis inuestiganda est. Magna quaedam uena ex corde nascitur quae spinæ adiacet, ac in eo loco, ubi a uertebis septum transfertur nascitur, sine accipit. Ab hac uero, uenae quae ad latera extensa sunt, atque arteriis adiacent, oriuntur uidentur. Igitur cum uel ulcus, uel abscessus, in his locis euenit, multum puris congregans, id quidem haud facile, ad spatium quod inter latera & pulmonem est, effundi potest: quod succingens latera, membrana nervosa est, & fortis ac diuidi contumax. proinde coercetur ad uasa, membranae intrinsecus subiecta. Cum itaque tenuis magis, ac imbecillior uena sit quam arteria, haec uasa prius diuiduntur, quam ipsae arteriae, atque per has diuisiones, pus effunditur in uenas: per inferiores uero sedes pus deijci non potest, quia ad eas uenarum natura non peruenit, sed finem fortuantur, ut dictum est, circa septi transferti ortum. Cum semper autem continua sedes repleantur, ut per superiores meatus exitum capiat, necesse est. Perpendenda igitur est actio, quam pulmo inter respirandum efficit, ac quomodo, tum spiritum tum humo-

res, & attrahit, & expellit. quippe eodem modo pus a lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed quomodo demum a pulmone reijciatur, antea dictum est. In hoc sermone, Quod pus in uenas transumptum non possit ad loca septo transferto inferiora peruenire, recte ab Erasistrato dictum est, utpote uena, quae octo inferioribus thoracis costis alimentum praebet (non enim omnes alere potest) ad septum transfertur perueniente. Neque enim in praesentia contendere uelim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At quomodo huiusmodi pus expuat nullo pacto dicere aggressus est. Similiter nec sectatorum eius quisquam. Neque enim quemadmodum arteriam quandam a magna deductam in pulmonem ferri affirmant, ita de uena dixerint. etenim arteria, tamen si non manifeste per ipsum diuiditur, ei tamen subterni, atque ad asperam usque arteriam ramusculum emittere uidetur. Verum a magna uena, quae spinæ incumbit, uenam aliquam in pulmonem transfere, neque nos unquam uidimus, neque dissectionum quisquam scripsit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est. Quippe inter omnes conuenit, quod a dextro cordis uentriculo, per unum duntaxat uas, pulmo sanguinem recipit. Oporteret igitur pus quod a costis in eam uenam, quae spinæ adiacet, in primis quidem peruenire ad cor, deinde ad uenam quae ab hoc orta, in pulmonem transit, postea ex hac in asperas arterias, quae per ipsum dispersae sunt, transfundi. postremo tussis indigere, quae scilicet ipsum usque ad eos efferre possit. Quo autem pacto pus sanguini permixtum ab ipso seceretur, tanquam exiguum quidpiam, ac uulgare, & quod ad uniuersam ipsius rationem firmandam parum conducatur, praeteriens, dicere neglexit. Neque defendi etiam potest, quod sanguis in uena, quae circa spinam est, contentus ad cor ipsum referatur. Nam e contrario, uena haec a dextra cordis auricula exorta, sanguinem secum defert, qui omnibus thoracis partibus, quae circa octo costas consistunt, alimentum praebet. Etenim superiores quatuor, non ab his, sed a uena ad iugulum ascendente, quae a medio loco, inter cor & iugulum exoritur, nutrimentum suscipiunt. Praeterea & hoc quoque non minus absurdum, ad Erasistrati uerba sequitur. Nam pus quod a superioribus quatuor thoracis costis, in concauam uenam refertur, maxime quidem ad eas uenas ducetur, quae ad ceruicem, & scapulas, & caput, & manus, denique ad uniuersas quae per totum animal distributae sunt, deferretur. Haec sunt fere absurda, quae ad Erasistrati scripta sequi uidentur. Accedit ad haec, quod causam in hac perpensione penitus non attigit, dicens enim: Non facile pus effunditur in spatium, quod inter costas est & pulmonem, quia succingens costas membrana nervosa sit, & fortis, atque diuidi contumax: pus aliquando in hoc spatium effundi posse, non negauit. quippe qui uerbis suis, non facile, addiderit. Debit ergo dicere, id quantum non facile, tamen aliquando

aliquando fieri: deinde uiam ostendere, qua suppurati pus expuere possint. Ut enim ex his non paucos perire, ita & alios complures seruari uidimus. Quorum si quis per singulos dies, reiecti puris quantitatem collegerit, interdum sex, aut octo heminas, interdum quindecim, atque interdum plures, totam summam aequare inueniet. Ceterum id quod quam creberrime dicere consueui, nunc quoque dicam, quod multi medici, rerum quae manifeste uidentur, causam reddere nequeunt, eas esse omnino negant. Quamquam (ut dixi) omnes quotquot in thorace uulnerati sunt, iniectam per uulnus aquam nullam illico expuere solent. Nonnulli etiam curato, conglutinatoque uulnere, in primis quidem diebus purulenta quaedam expuunt, nisi recte, ac exquisite uniuersus sanguis per uulnus (quatiendo uidelicet hominem, qui sic uulneratus est) fuerit effusus. At uero membrana costas succingens, & ualida est, & neruosa, ac diuidi contumax: huic sermone adde, si uelis, eam quae pulmonem uestit, eiusdem esse naturam. Vnde in spatium thoracis humores effundi non possunt, quod illa quidem non transmittat, haec uero non recipiat. Itaque ad eundem modum dices, cutem membranis multo fortiolem, atque crassiolem in fractionum callis cruentum humorem, quod minus per ipsum penetrando egredietur, prohibere: hunc tamen in nonnullis uidemus adeo copiose effundi ut totas etiam fascias possit irrigare. Quod cum ita fieri uideamus, idē haud absurde per reliquas quoque membranas fieri fatendum est. Atque satis uisus est Erasistratum non de hac re dubitare, quin potius intelligere, quomodo humor inter thoracem & pulmonem contentus, in asperas pulmonis arterias recipiatur: ad laeues uero arterias, atque ad uenas peruenire non possit. Nam & ipso Erasistrato autore, tria haec uasa simul extenduntur, atque simul diuisa extremo suo ore, in circumdatam pulmonum membranam terminantur. Cum ergo tria haec ora inter se proxima sint, cur in unum duntaxat fiat transumptio, querere debuit Erasistratus. Nam longe praestantius erat, ea quae fiunt, quomodo fiant querere quae quod fiant negare. Quamquam neque dubia, neque inuentu difficilis mihi uidetur, eorum quae in thorace continentur, in pulmonem receptio, quae quidem in asperae arteriae partibus extremis fieri potest, quippe quae non adeo angusta sunt, ut laeuum arteriarum atque uenarum partes extremas. Atque quod magna ex parte, asperarum arteriarum essentia, cartilago est, quae concidere, atque concludi omnifariam non potest, quod etiam earum, quam duorum uasorum reliquorum, ora multo sunt ampliora. Cum igitur ipsorum circa pulmonem diuisiones numero sint aequales, rationi consentaneum est, asperae arteriae ueluti ramos, reliquorum duorum generum partes, proportionem superare. Id uero manifeste apparet per uisceris ipsius dissectionem. nam uicina quaeque uasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionem, quam ab initio maxime eorum par-

tes habere conspiciuntur. Haec sunt quae dicere debuit Erasistratus, ac deinceps, utrum aspirationis, an quietis tempore, pus ex thoracis spatio in pulmonem recipiat, explicare: ac deinde cum id, neque per aspirationem, neque per quietem fieri docuisset, ostendere, ipsum respirationis tempore recipi, id quod facillimum erat demonstrare, ei cui prius persuasum esset, respirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmonem nullam propriam habente motionem; quippe qui per consequentiam dilatato thorace, pariter attollitur, eo uero constricto, ipso spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in sese residere solet. Etenim hoc pacto per magna uulnera, fibra ipsius per uulnus procedere uidetur. uerum citra uulnus, thorax uehementer constrictus, humorem qui in eo spatio, quod inter ipsum & pulmonem est, continetur, in asperas ipsius arterias comprimendo cogit. Nec credas uelim, huic orationi, uehementer, frustra fuisse insertum. Nisi enim uehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte comprimatur, humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quamobrem natura, quod robustior fieret expressio, tussis uocata, donauit animalia. Quae cum naturale sit accidens, & sternutamentum, & singultus, & nauseam similitudine quadam imitatur, de quibus in libro De causis accidentium satis dictum est. Verum quia uiribus opus est, quibus huiusmodi accidens naturale excitetur, contingit creberrime per suppuratos affectus, mori laborantes, prostratis antea uiribus, quod a ualidissima thoracis constrictione, eademque celerrima, tussis excitatur. Atque uires imbecillae, neque ualide neque celeriter agere possunt. Ergo de expuitione quae ex spatio thoracis procedit, satis fuerit hac dixisse. Redeamus igitur rursus ad eum quem ab initio proposuimus sermonem. Sane quae in succingente costas membrana, ac musculis illi continuis, sunt inflammationes, morbum, quem lateralem uocant, efficere solent. Huius accidentia inseparabilia sunt, febris acuta, dolor, perinde ac si locus uel intendatur, uel pungatur, spiratio frequens & exigua, pulsus paruus, arteriam & duram, & quodammodo tensam indicans, tussis magna ex parte cum sputis coloratis, nonnunquam uero sine his. Has incoctas pleuritides nominant, quae uel celeriter hominem rapiunt, uel longo temporis spatio finiuntur. Ac dolor modo ad iugulum, modo ad praecordia peruenire uidetur. Sunt praeterea alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum, ut in ea re nihil a pleuritide sine sputo constante, differre uideatur. Verum hi facile ab illis discerni possunt. In his enim nulla omnino tussis est: illi uero qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussis molestantur. deinde quod neque tensionem, neque durtiem ullam refert pulsus. postremo, quod non aequae acuta febris laborant, neque adeo difficulter spirant. Sunt etiam nonnulli, qui presso extrinsecus inflammato loco dolere sese fatentur. Atque

ij per spiritum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit, ad thoracis spatium peruenire solet. At concocta inflammatione, nisi prius discutatur, ad cutem usque attollitur, atque inciditur. Terminum quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas (id est mentem) appellauerunt. siue simpliciter id ipsis in animum uenerit, siue (ut aliqui putant) quia eo inflammatione affecto mens quoque laedatur. At Plato ipsum septum nominare coepit, etsi, quemadmodum reliqui quoque antiqui, phrenas etiam uocitarit. Sed quod septi rationem in animalibus habere existimaret, ita nominandum censuit. animi enim irascentiam, in corde contentam, a cupiditate, cuius sedes in iecinore esse creditur, distinguit. postea medici neglecto prisco nomine, septum ipsum appellare consueuerunt. Id quod in dorso quoque medulla eos fecisse constat. quippe huic quoque ob propriam essentiam medullae nomen est, quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenas nuncupantur. Verum quod clarior esset dicitio, illi dorsalis, quemadmodum & cervicalis, & spinalis, atque lumbaris, cognomenta addiderunt. Post ea fere omnes simpliciter dorsalem appellare consueuerunt. Sic in praesenti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma (id est septum transversum) nominare magis placuit. Aristoteles autem hanc animalis particulam, succincturam appellat, nescius ipsam magnam ac perquam necessariae actioni, in animalibus esse deputatam. quippe quae spirationis instrumentum est. Igitur non immerito, cum afficitur, spirationem laedit: ut supra, cum de spirandi difficultate ageremus, diximus: ubi proprios eius affectus una cum ijs qui per consensum cum spina & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At uero nunc eos affectus, qui superno consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur antea quam aliquis deliret, frequentem ac exiguum: infestante uero iam delirio, multa uarietate inaequalem spiritum reddit. ut in libris De spirandi difficultate diximus. Atque delirare etiam solent nonnulli, ob uitium quod in ore uentriculi consistit, & febribus ardentibus, & pleuritide, & peripneumonia. Sed quae ob septi transuersi affectum accidunt deliria, non multum distant a phrenitide. quippe per caeterarum partium affectus, atque per febres ardentis delirium mitigari solet, quoties morbus declinare uidetur. At phrenitidis propria praecipuaque nota est, ne in declinatione quidem februm, delirium quiescere. Neque enim per consensum duntaxat, sub huiusmodi morbo cerebrum afficitur, sed propria primariaque affectione laborat. Vnde paulatim accidere, quiescere uero neque subito neque affatim solet, ut in ijs partibus, quarum nunc mentionem fecimus. Ac antea quam inualescar, praecedunt ipsum accidentia non pauca. eaque omnia phrenitica indicia uocantur, quae ab ijs quoque, qui me praecesserunt, conscripta sunt. Nam interdum uigilias praecedente, siue etiam somnum, manifestis imaginibus tur-

atum, ita ut & clamant nonnulli, & exiliant, uideri est. Interdum uero adeo agrestis accedit obliuio, ut laborantes aliqui, cum matellam petiuisent, meiere tamen neglexerint: aut cum lotium emitterent, matellam ipsam prodere, haudquaquam meminissent. Interdum maiori cum tumultu, aut temeritate respondent, praesertim ubi aliquis antea fuerit mansuetus. Atque ij omnes exiguo utitur potu. Spiratio ipsis rara est, & magna: pulsus parui, & nervosiores. Nonnunquam occipit dolor infestat. Cum uero iam proxime ad phrenitidem accedunt, oculi eis uehementer euadunt squalidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effunditur, ac deinde lippitudo innatat, & uenae ipsorum, sanguine plenae uidentur, & sanguis stillat e naribus. Quo tempore nihil quod exacte ad prudentiam pertineat, respondent, & floccos auellunt, & festucas carpunt, atque aridiores febris, cui non ita magna in alterutra partem mutationes accedunt, torquentur: quemadmodum in alijs quibusdam febris uide re est, quae per uigorem quidem grauissime infestant, inclinationes uero habent mitiores. Ad haec lingua quoque salebrofa est, nonnulli interdum audiendo falli uidentur, ac interdum moesti iacent, uix quicquam respondentes, atque dispositione dolorifica affecti, uel acrius premete aliquo, eam haudquaquam sentiunt. Ergo hoc modo per cerebri affectum, paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarum uero partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transuerso, cuius uitio excitatum delirium, parum a continuo distat, adeo ut ueteres putauerint, hac parte inflammatio ne affecta, homines phreniticos euadere. atque ob eandem suspicionem, phrenas (id est mentem) eam appellauerunt, tanquam sapienti parti conferat quippiam. Verum delirium quod huiusmodi uitio accidit, a phrenitide distinguitur, & ex oculorum accidentibus, & sanguinis a naribus stillis, atque spirationis specie. quippe phreniticorum spiratio magna est, & ex longis semper interuallis: contra, ubi a septo delirium oritur, inaequalis: ut modo exigua sit, atque frequens, modo magna, & angustiosa. Nam incipiente septi transuersi inflammatione, prius quam delirent laborantes, exiguum ac frequentem reddunt spiritum: contra, ijs qui ob affectum cerebrum delirant, magna prodit raraque spiratio. Atque, ut summam dicam, ueluti eorum accidentium, quae phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut si apparuerit aliquod, id per exiguum est, in his quibus septum transversum inflammatione laborare incipit: ita rursus intendi praecordia, septi transuersi, illico ab initio affecti, proprium indicium est. id quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente uidelicet affectu, sed cum paratus iam fuerit. Atque calor quoque circa caput & faciem uehementior est ijs, qui ob cerebri uitium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarij sint, siue per consensum illi eueniant, partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparet, ut sunt, tum

partim uero iam antea dicti sunt. Eam partem quae inter fauces & os uentriculi media est, quam ueteres oesophagon nominabant, qui post Aristotelis seculum scripserunt, stomachon (nos gulam dicimus) appellare consueuerunt. Quamuis Aristoteles prisco semper uocabulo hanc animalis particulam nominauerit. Eius duplex est usus. Vnus, quod ueluti uia est, eorum quoque deuorantur. Alter, quod circa utranque uiam, actionem quandam efficere uidetur, tum deuorando ea quae ab ore ad uentriculum deferuntur, tum reijciendo ea quae ab hoc ad os eleuantur. Cum enim geminae sint ei partes, quas dissectores tunicas appellat: altera ad cibi potusque deglutitionem utitur: altera ad eam, quae uomendo fit, expulsionem. Proinde rationi consentaneum est, duo esse affectuum ipsius genera. unum, quod ueluti uiae, tum ingestorum, tum uomitione reiectorum, ei accidit. alterum uero, quod ei ueluti utriusque actionis instrumento, euenire potest. Constat uero duorum iam memoratorum usum, alterum quidem semper esse necessarium: alterum uero propter occasiones quasdam. Igitur eorum accidentium quoque ipsum, tanquam uiam infestant, genus unum est, cum ob tumorem aliquem praeter naturam angustior sit ipsius meatus: alterum, cum proprias actiones perficere nequit. Porro iam antea, ubi de angina quae ad uertebrarum in ceruice luxationem sequitur, sermo habebatur, diximus, quod acquisititia ei angustia accidit, ubi a uertebris ipsis comprimitur, cuius rei nunc quoque admodum te esse uelim. Nec obliuioni tradas, tumores eorum musculorum qui gulam ipsam inuoluunt, quomodo cuncti fiant. Nam de omnibus, in libro De tumoribus praeter naturam, dictum iam est. Ceterum in ijs omnibus commune est, quod tanta saepenumero inter deuorandum infestat angustia, ut potus ad nares remittatur. Cum uero inflammatione affecta gula, familiari propriaque angustia, non a uicinis partibus acquisita, torquet, tum grauissimus inter deglutendum dolor infestat, accedente quoque perquam difficili transitu. praesertim si supinus, qui laborat, iacens transglutire quippiam conetur. quo circa sic affecti habitum transformare, atque erigere sese student, ex accidente ipso edocti, faciliorem ita fieri deglutitionem. adeo ut haud parum habitus hic, ad ciborum in decliues partes delationem, conferre uideatur. utpote quae possit saepenumero uel sola fieri, si prius ex ore usque ad gulam initium facta fuerit expressio. A supino decubitu nullum speratur auxilium, quod facilius ad infernas partes ferantur alimenta, quippe quod tum a sola gula actione deuorandi munus perfici potest. Neque uero latet uos, quod partium inflammatione affectarum nulla non dolet, cum suo munere fungitur. Contra, ubi quiescit, dolor mitigari solet. Cum autem gula sentiendi facultate sit praedita, ipsam quoque ueluti auctarium indicium, in usum euocare oportet, quo plenius huius particulae affectus dinoscantur. Id quod a laborante, inter

respondendum deprehendere licet, nisi adeo fuerit saxeus, ut quid ipsum laedat, narrare non possit. Contra, si id quiescit, gulae sensus maximum praestabit corollarium, ad affectuum ipsius dinotionem. Etenim imbecillitatem nonnunquam percipere se dicunt laborantes, ut longo uix temporis spatio per gulam transeant, ea quae ingesta sunt, quae aliquando ad primum impetum facile descendunt, deinde rursus arcentur, ut uideantur impacta, demum per residuum spatium facile labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulae cuiuspiam angustiam indicat. Verum utriusque differentias, ex reliquis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate, quae ex sola temperie citra tumorem praeter naturam fit, ingestorum in transitu tarditas est aequalis, & sine dolore: & in supino quidem decubitu, maior: ceruice uero erecta, minor, sine ullo angustiae sensu accidere solet. Vbi uero cum tumore est imbecillitas, unam quampiam particulam angustiosem caeteris efficit, atque per eam tardior erit transitus. Quod si tumor inflammationis fuerit particeps, accedet ei pariter & dolor, & sitis, & multi caloris sensus, & febris non admodum ardens, quae etiam siti proportionem haudquaquam respondet. Si uero tumor aliquis ex non ita calidis fuerit, tum citra febrim, & calorem, & sitim, deglutitionis inaequalitas eueniet, retentis in parte quapiam alimentis: praesertim, si durius, atque solidum fuerit, id quod deuoratur, acciditque dolor aliquis, sed exiguus. Ergo huiusmodi accidentibus longo temporis tractu nobis apparentibus, accedente nonnunquam ephemera febre, nonnunquam etiam horrore, cum coniecturam fecimus abscessum incoctum esse in gula, accidit procedente tempore, ut laborans eruptionis sensum perciperet, ac postea pus euomit: idque non solum eodem, sed postero quoque die, atque itidem tertio, deinde succedebat ei deinceps, omnia ulcerata gulae indicia, quippe siue acris, siue acida, siue salsa, siue acerbata deuoraret, aut uellicationem, aut constrictionem sentiebat, dolere hac in parte, uel nihil deglutendo, sed moderatius. Vchementiorem enim dolorem excitabat ea, quibus mordendi, aut constringendi uis erat. Hic ergo longo temporis spatio uix seruatus est, fretus scilicet aetatis beneficio. etenim natu maiores fere omnes pericrunt. Sane quotquot doloriffi cum quempiam in gula habent affectum, omnes ex dorso quoque dolore ipsum significanter declarant, cuius rei causa haud obscura est ijs, qui gulam spinam incumbentem uiderunt. Quinetiam constat, quod ex gula uasis, haud secus quam ex reliquis omnibus, sanguis uomendo reijci potest. Id si ob ruptum uas acciderit, dolor ibi percipitur, ac locum, ubi aliquid ruptum est, indicat. Haud secus ubi uena fuerit erosa, siue diabrosin, siue anabrosin, siue aliter quomodolibet nominare uolueris, locus affectus deprehendi potest. Aperto autem uasis alicuius ore nullus omnino dolor sentitur, atque hac re a reliquis distinguitur, ac praeterea quod

neque ictus, neque casus hanc profusionem preces-
sit, id quod rupto uase uidere est. Quamquam ob
solam sanguinis plenitudinem, nulla adueniente
extrinsecus causa, uasa interdum diripi possunt.
Quæ uero per erosionem fit sanguinis eiectione, ul-
cere precedente fieri solet. Fit autem ulcus, uel ru-
pto uase uel uitioforum humoru influentia, id quod
in cute quoque sæpenumero accidere uidemus.

Veteres os uentriculi cor nominabant, ab acci-
dentibus que inducere uidentur, hæc (ut aiunt) dedu-
cetes appellationem. Neque enim syncopam dunta-
xat, ueluti cor, sed etiam conuulsiones, sopores, mor-
bum comitalem, melancholiam inferre solet: quin-
etiam accidentia, qualia per suffusiones infestant,
ut iam antea, cum de oculis loqueremur, dictum
est. Atque omnes huiusmodi affectus, consentientibus ei ca-
teris partibus, in ipso fieri solent. Nam ad propriam
eius rationem pertinet, & appetentiam prohibe-
re, & natates cibos corrumpere, quemadmodum
id haudquaquam fieri solet, cum cibi in uentricu-
li fundo firmantur, præcipue si suapte natura non
ita facile corrumpantur. Igitur exacte animum
aduertere oportet, ut discernantur affectus, qui
ipsius occasione per consensum eueniunt, ab ijs
qui huiusmodi particulis quarum actionibus no-
cere consuevit os uentriculi (quod ut ueteres om-
nes cor appellabant, ita nostra tempestate stoma-
chus uocatur) primario accidere censentur. Sed
hæc inter se discernere facile poterit is, qui assidua
exercitatione circa notiones uersatus, ea que præ-
cesserunt, diligenter considerauerit. Sunt enim pro-
prietates quedam ineffabiles, unam cum accidenti-
bus, que enarrari possunt, euenientes, quibus cer-
tiores stabilioreque euadunt, affectuum partium
notæ, sed has unusquisque per se inuenire poterit.
Quæ uero tanquam fundamenta uniuersæ dino-
tionis existunt, atque ex quibus studiosissimi quique,
ineffabiles accidentium proprietates ediscunt, dein-
ceps explicare aggredior. Igitur grammaticus qui
dam iuuenis, quoties uel nimis uehementer doce-
ret, aut cogitaret, aut in ediam sustineret, aut irasce-
retur, morbo comitali corripiebatur. perpendi e-
quidem in hoc os uentriculi, utpote quod facile sen-
tiret, affectum esse, ac deinde per consensum & to-
tum cerebrum, & corpus uniuersum conuulsio-
ne concuti, cui probam concoctionem accurate pro-
curare, ac tertia, uel quarta hora panem optime præ-
paratum exhibere iussi, atque hæc quidem solum,
si non sitiret: si uero siti cruciaretur, ex uino madi-
dum, & quidem albo, atque modice stringente. Nam
huiusmodi uinum, ut uentriculum robustum effi-
cit, ita haudquaquam tentat caput, id quod facere
solent, ea que uehementes uires obtinent. Itaque
cum hac uictus ratione utens, non ut ante affice-
retur, exactam iam notitiam me habere arbitra-
sum, eorum que prius sola coniectura conseque-
bar. Itaque quolibet anno bis, aut etiam ter, medica-
mentum amarum ex aloë ei exhibui. Totum enim
uentrem purgat, uiresque reparat: itaque uir ille uiginti
anni, quibus postea superstes maluit, integra, in-

culpatamque ualitudine, uitam exegit. Quod si ali-
quando ob ingruentia negocia diutius a cibo ab-
stinere cogeret, exigua quadam conuulsione ue-
xabatur. Iam alios quoque uidimus, conuulsione co-
mitali, ob oris stomachi uitium correptos, cum aut
non probe concoxissent, aut uini, & quidem me-
racioris, plurimum potassent, aut ubi ueneri im-
dice operam dedissent. Quinetiam per febres, quos-
dam conspeximus derepente conuulsione prehendi,
nullo quod eam præfagiret, precedente indicio,
qui bilioso superueniente uomitu, protinus ab om-
ni noxa liberati fuerunt, atque hoc modo affectum
nonnulli, res quasdam fuscas uomendo reiecerunt,
alij humorem porri succo similem, quidam etiam
uitiosis grauati cibis soporosi permanserunt, do-
nec ea que os uentriculi opprimebant omnia euo-
muissent. Atque horum accidentium uix ullum cre-
deres, a uentriculi ore procedere, quemadmodum
ne syncopas quoque, nisi tam crebro ita euenire ui-
derentur. Quamquam enim non pauci ad ipsum ex
cerebro nerui perueniunt, non tamen tot esse ui-
dentur, ut per eos tantus sit principij cum ore uen-
triculi consensus, ut inde conuulsio inferri possit:
tantum abest, ut quis credat, cor ipsum tam uehe-
menter ori uentriculi consentire, ut acuta protinus
sequatur syncopa. Porro multos non solum insom-
nia & somni tumultuosi molestant, sed amentia quo-
que, propter uitiosum humorum in ore uentriculi co-
aceruatum. De statuoso uero hypochondriorum uo-
cato morbo, nemo non dixit, quomodo tristitiam,
desperationem, mœstitiam inducat, atque, ut summa-
tim dicam, ad melancholiam accidentia nihil reliqui
facit. laborates autem huiusmodi morbo, post cru-
ditates, dictis accidentibus multo uehementius in-
fastantur, ac quidam ex ipsis splenicis quoque fiunt:
quocirca conijciendum est, ex hoc etiam uiscere, ui-
tiosam sanem in uentriculum irruere. Ergo ea ac-
cidentia que uel cerebrum, uel oculos afficiunt, ui-
tiosorum humorum uaporationem sequuntur. At syn-
copa, que stomachi uitio solet euenire, ob dolorum
ipsius proprietatem, exolutionem inducit, fortasse
uero eius quoque intemperie ad cor perueniente.
Quemadmodum ubi cor uehementer intempera-
tum est, uires agminatim cadere necesse est. Atque
constat etiam quod citra (id est, pica) uocata, mu-
lieribus, accidit, ubi hæc particula affecta est. Quæ
enim aut canum more, aut nihil omnino aut ma-
los cibos cupiunt, ijs appetentiam instrumentum læ-
sum esse certum est, id uero os uentriculi esse de-
monstratum iam est. Sic etiam nausea, cordis dolo-
res, singultus, inter huiusce partis affectus numera-
ri debent, uerum omnium harum affectionum cau-
sas in libro De accidentium causis iam diximus, ut
nihil nunc opus sit, in earum explanatione tempo-
ris tacturam facere. Etenim que per intemperan-
tiam, ei ueluti similari corpori, morborum differen-
tiam adueniunt, iam ibi enarrata sunt. Instrumen-
tales uero morbi qui ei accidere solent, adeo mani-
festas habent notas, ut latere possint neminem, qui
communes significationes, que & in his antea com-
mentarijs

mentarijs, & in alijs quibusdam præscriptæ sunt,
memoria tenuerit. Neque enim abscessus, neque
inflammatio, neque erysipelas, neque ulcera huius lo-
ci, in obscuro sunt, utpote quorum communes sunt
notæ, cum ijs que supra de gula affectionibus di-
ctæ sunt, atque illis eo manifestiores, quo facilius
huic parti sensus est, ac claram quoque, promptamque
notionem habet. Similiter ubi ex hac parte sanguis
reijcitur, indiciorum proprietates communes est cum
illis, que de gula iam diximus, uerum cognitio lon-
ge manifestior euadit. Atque par esse uidetur, to-
tum uentriculi spatium, simili dispositione affici,
quales sunt illæ quas in ipsius ore fieri diximus, atque
similia quoque ei aduenire accidentia. Quod ue-
ro longe maiorem inferunt uiolentiam, ea que in
ipsius ore contingunt, idcirco medici ea que in par-
te uentriculi inferiore eueniunt, perinde ac si omni-
no non fierent, & despiciere & contemnere solent.
At quia coctionis opus in partibus ab ore inferio-
ribus fieri nemo negat, necesse est hanc ipsam par-
tem, cum male disposita fuerit, cruditate esse cau-
sam, nisi uel ob inordinatam alimenterum ingestio-
nem, aut multitudinem, aut qualitatem homo con-
coquere nequeat. Morbi uero cæteris partibus com-
munes, siue instrumentales sint, siue per solam in-
temperiem infestent, quorum sedes affectæ mani-
festæ sunt, ad hanc præsentem commentationem
proprie non pertinent, quippe eas duntaxat par-
tes, que sensus iudicium effugiunt, considerare pro-
positum est. Sed de sanguine qui ex ipso uomendo
reijcitur, non conuenit inter medicos. Etenim
sunt qui putent nequaquam fieri posse, ut sanguis
uel ab hepate, uel a liene effluens, per ipsum eua-
cuetur: similiter de pure quoque ab ipsis erumpen-
te existimant. uerum enim uero per artis exercita-
tionem, utranque opinionem examinanti mihi, ui-
sa est per ipsum fieri, euacuato ex dictis uisceribus.
Cæterum differre uoluimus huius rei doctrinam,
in eum locum ubi de ipsis sermonem faciemus. quip-
pe deinceps & iecinoris, & lienis affectus percur-
rere propositum est. Huius partem, quemadmodum
& cæteris omnibus, duplex morborum genus ac-
cidit. Vnum a sola intemperie, citra tumorem præ-
ter naturam. Alterum ubi unam cum intemperie tu-
mor quoque infestat, ut inflammatio, erysipelas,
scirrhus, id est tumor durus, inflatio, a crasis & ui-
scosis humoribus obturatio, idque in extremis uaso-
rum partibus, que ex uenæ ipsius portis exoriun-
tur. Verum in ijs laborans & grauitatem in dextra
hypochondriorum parte sentit: quod si halituosus
quoque spiritus, cui non pateat exitus, ibi conclu-
datur, non solum grauitas, sed tensionis etiam sen-
sus sequetur. Inflammationes uero que in hoc ui-
scere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siqui-
dem in gibba parte consistant, præcipue si gran-
des fuerint, per facile uel solo tactu dinosci possunt.
At simarum partium inflammationes, per alia po-
tius accidentia, quam per tactum inuestigare oportet.
Incipiam igitur ab his que in parte gibba oriun-
tur, si prius uos admonuerim, eorum quos in corpo-

rum dissectione conspexistis musculorum, qui sub-
cute tenduntur. Sunt uero octo numero, quatuor
contenti coniugationibus. Quarum prima ex mu-
sculis constat rectis, per totum carnis, a pectore
ad pubis ossa (ita enim uocant dissectores) descen-
dentibus. At reliquarum trium coniugationum
musculi, usque ad rectorum contactum, carnea qui-
dem parte constant: ubi uero primum illos attinge-
runt, in nervosas membranas degenerare uidentur.
Horum itaque musculorum una coniugatio, que
quidem reliquis exterior est, a thorace obliqua de-
ducitur, in anteriores partes descendens. Altera
huic contraria, ab infernis exorta partibus, obliqua
ad anteriores ascendit. Huic tertia musculorum con-
iugatio subiicitur, qui transversum habent positum,
atque peritonæo, id est, membranæ que intestina
continet, innituntur. Rectiorum igitur musculo-
rum tumores præter naturam oblongi, atque per
totum uentrem extensi, uidentur umbilicum, ue-
luti hæc quoque musculorum coniugatio, com-
prehendentes. quapropter haud obscure est eorum
dinetio, utpote quos & positus, et figura declarat,
accedente ad hæc, quod ipsi a nullo exteriori mu-
sculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoque
musculis, qui a thorace descendunt, sunt commu-
nia. At multo difficilior est notitia musculorum,
qui ijs subiecti sunt, difficillima uero transversorum.
Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse
positum, quod cum tribus contegatur musculis,
fieri non potest, ut tactus aliquam ipsius notitiam
præstet, nisi uel magna in ipso oriatur inflamma-
tio, uel incumbentes ei musculi extenuentur: sed
iecur affici declarat in dextra præcordiorum par-
te grauitas, dolor tota præcordia retrahens, atque
ipsius usque ad iugulum extensio (nam & hoc non-
nunquam euenire solet) exigua tussis, linguæ co-
lor, in primis quidem ruber, deinde uero niger, in-
gens fastidium, sitis inexhausta, uomitus tum syn-
cere bilis, tum eius que duorum uitellis similatur,
que postea eruginis aliquando colorem referre con-
spicitur: aluus quoque astringitur, nisi unam cum ui-
sceris huius imbecillitate, inflammationem excita-
ri contingat. Erysiipelatis autem accidentia, his fe-
re similia sunt. Sed insuper febris quoque cum uehe-
mentissima siti laborantes cruciat. eas enim febres
quas arduas antiqui uocabant, magna ex parte
aduenire uidemus, iecoris, aut uentriculi, flammæ
dispositionibus, atque in pulmonis inflammatio-
ne erysiipelatis particeps (Græci phlegmonem erysi-
pelatodem appellant) arduas febres excitantur.
quemadmodum ubi in uniuerso quoque corpore,
biliosi humores ad immoderatum feruorem perue-
niunt. Verum hæc que aut iecoris, aut uentriculi oc-
casionem eueniunt, omnium sunt uehementissimæ.
Quibus particulis ita laborantibus, febres magna
ex parte in tabem transmutantur. Sed de hac alibi
seorsum scriptum est. Quæ in simis iecinoris parti-
bus eueniunt inflammationes, ut magis quam illæ
quæ in eius gibba fiunt, fastidium, nauream, uomi-
tum biliosum, sitim ingentem inducunt, sic è con-
trario

trario hæ, maior quam illa, inter spirandum dolore (ut dictum est) laborantē afficiunt, magisq; rufim excitant, atque dolorem usque ad dextræ partis iugulum, adeo ut detrahi uideatur, extendunt. porro utriusque parti cum dolor adest, nothæ costæ nonnunquam consentiunt. idq; eis commune est nō omnibus, propterea quod iecur per mēbranas non omnib. cōiungitur, id quod nō solū in simijs, sed in alijs quoque animalibus uidere est. etenim alijs coniungitur, alijs minime. Igitur quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius uisceribus partibus inflammatio oritur, quam uis in neutra partiu' exquisitè distincta possit consistere. Nam omnium eius partium carnes inter sese continuantur. Cæterum quibus natura abdomen gracile est, quādo morbo gracilius efficitur, in ijs facile est uidere ingentem iecinoris inflammationem. quæ propriam hanc à musculorum tumoribus sortitur differentiam, quod moles sub manibus ad coaceruatam circumscriptionem definit. At musculus quilibet, cum totus sibi cōtinuus sit, inflammationis ipsius moles sensim diminui consuevit: quippe soli iecinori proprium est, ut tumoris cumulum comprehensim habeat circumscriptionem. Vnde manifestum est, quod durus in ipso tumor (Græci scirrhom uocant) multo euidentius dinosci potest, eo quod durior sit scirrhū ipsius, quam inflammationis moles, quodq; in huiusmodi dispositione extenuata sint corpora, quæ ei incumbunt. At uero tractu temporis, quamuis magis increseat scirrhū cumulus, non tam æque facile fuerit, per tactum ipsum cognoscere, intercipientē scilicet iudicium aqua inter cutem, quæ illico scirrhū sequi consuevit. Quippe nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus, non tamen semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis hoc sit quā frequētissimum. Etenim quia ipsum, eius facultatis, quæ sanguinem gignit instrumentum est, consequens est, ut uitiatō hoc uiscere, actio quoque eius uitietur. Accidit autem (ut dixi) cum aliā partem frigidā intemperies afficit, ut hepar quoque refrigeretur. Igitur si uel lienis causa, uel uentriculi, uel intestinorum uniuersorū, maxime ieiuni, mesentericæ uenæ habituali intemperie afficiantur, facile etiam unā refrigerare possunt, omnes simarum iecoris partium uenas: quo fit ut ad hepatis quoque corpus intemperies ipsa perueniat. Si uero uel pulmonis, uel septi transuersi, uel renum occasione id accidat, in primis uenæ, quæ in uisceris huius partibus gibbis consistunt, per cōsensum afficiuntur, deinde tractu temporis, hepar quoque eadem dispositione infestatur. Ergo ea quæ hucusque diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi forte quis aut suapte natura contentiosus, aut omnino fuerit indoctus. De obstructione uero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim quod simarum partium uenæ, ab ea quæ in porta est, exortæ, in tenuissimas extremitates finiuntur, haud obscure apparet. Atque quod ad eun-

dem locum aliæ quoque uenarum extremitates, à concaua uena, in gibbas uisceris partes distributarum perueniant, similiter constat. licet quomodo per sua ora ipsæ inter sese coniungantur, uidere nequaquam possimus. Nemo tamen dubitat, sed omnes ferè medici ex uno ore enticiant, quod eibus uniuerso corpori distributus, ex omnibus simarum partium uenis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transfumitur. Quo posito, si inflammatis, uel scirrho tentatis uenis, tumor sanguinis uiam constringat, rationi consentaneum nonnullis uidet ut pars quæ in sanguine magis tenuis, atque aquosa est, transfumatur, atque uehatur per uniuersum corpus. syncerus autem sanguis, qui propter sui crassitudinē, in uisceris substantia permanet, eis morborum, qui ex plenitudine fieri solent, causa esse censeatur. Pericrutibus uero nobis huius sectæ placita, uidentur partim cū ijs, quæ iam dicta sunt, consentire, partim uero nō nihil ab ijs, quæ apparere solent, differre. Quod enim supra aquosa sanguinis pars transfumpta in uenam concauam, usque quaque per corpus dispergatur, consequi uidetur ad ea quæ iam in confesso esse diximus. Quemadmodum crassiorē sanguinem in uisceris uenis præ angustia earum retentum ad intestinum ieiunum, & colon, & cæcum, atq; rectum deferri, & (ut quispiam dixerit) in uentrem fortasse. Nemo tamen id accidisse uidit, neque in hepatis præter naturam tumoribus, neque etiam obrurationibus. Verum in omnibus corporis partibus, tum supernis, tū inferioribus, pituitosus sanguis contineri cōspicitur, in ijs morbis, quos Græci & anasarcas, & leucophlegmatias nominare cōsueuerunt. Per alium autem, nihil cruentum, neq; in ijs, neque in ascite, neq; in tympania secerni solet. Sed spatium quod inter peritonæum & partes ei subiacentes est, aquoso humore impletur. Proinde rationi magis consentaneum est, ut ob uisceris refrigerationem, eibus iam redditus, in sanguinem transmutari non possit. quinetiam refrigeratur cum ipso uniuersi corporis ueng, idq; maxime, ubi nullo plerunq; tumore in iecinore apparente, laborans aqua inter cutem molestari uidetur, uitio existente uel in liene, uel ieiuno, aut tenui intestino, aut mesenterio, uel pulmone, uel renibus, aut etiam ubi plurimus per hemorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre profluuium, aut cum retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem uteri dispositionem. Nam per omnes huiusmodi affectus, aqua inter cutem hominem uexari contingit, uel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id uero præcipue intelligitur ab ijs, qui didicerunt quomodo ex intempertua aque frigida potatione, iecur affatim refrigeratum, statim aquam inter cutem inducit, antequam scilicet indurum tumorem attollatur. Verum sic affecti uehementi ciborum desiderio tenentur, nec mirum, quippe ob refrigeratum os uentriculi, huiusmodi cupiditates inualefcere, iam ante didicimus. Sed de aqua inter cutē, quantū ad præsens attinet propositum

positum, hæc dixisse satis est. Porro, utrum semper in morbo regio locus affectus sit hepar, alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps scrutemur. siquidem uidemus nonnunquam iecinore nequaquam affecto per morbi iudicationem, effundi ad cutem bilem pallidam. quomodo non nulli quoq; alij abscessus interdum euenire cōsueuerunt. Videmus etiam aliquando citra morbi iudicationem, sanguinē extranea quadam corruptione in bilem uerti, qualis ferarū morsu fieri solet. Etenim imperialium seruitorum quidam, qui uiperarū uenationi deputatus erat, cum à uipera morsus esset, aliquāto tempore medicamenta, quibus uti consueuerat, potabat, cumq; uniuersi color mutaretur, adeo ut porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit, cui epota thierica, quā celerrime color secundum naturam restitutus est. Solent autem medici inuestigare, an assumpti ueneni propria exant signa, eo quod sepe numero uideant, citra letalis ueneni portionē humores similiter ut epoto ueneno corrumpi. Verū non mirum est, si sic aliquando mutentur humores, ut uniuersum corpus auriginosum euadat. Quam fieri etiam potest, ut iecinoris secundum naturam temperies mutata, humores huiusmodi uitio afficiantur, & quidem citra obstructionem, aut inflammationem, aut scirrhum. Quinetiam manifeste quandoq; uidemus, uniuersum corpus, herbis candenti pallore infectis, similari, interdum plūbeum, aut etiam magis fuscum referre colorē, interdum etiam alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, quæ iecinore suo munere non recte fungente, accidere solent. Sic ob splenis quoq; uitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multo nigriores quā ab hepate. Quos, ut ita cognoscere facillimum, clara interpretatione enarrare difficillimū, ijs præsertim qui illos sæpenumero conspexerint. Etenim Stelianus cum medicorum iudicium subsistet, nescio quo pacto eorum non pauci, abscessum in ipsius hepate cōsistere crediderint. Sed post eaquam longo temporis spatio, nihil se in melius proficere sentiret, me quoq; uocauit. Igitur simul atque domū, ubi iacebat, fuisset ingressus, aspiciens eum, hoc inquam scias uelim, nullum tibi esse in uiscere uitium, sed quid aliud te molestat, nudatis præcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum, contractio iam pure, in medio spatio eorū musculorum, qui per transuersum incedūt, atq; illorum qui oblique ab infernis sursum tendunt qui (ut nouistis) medij sunt inter eos qui transuersi peritonæo incumbūt, & eos qui sub externa cute obliqui deorsum ferūt. Sic etiam alios complures scitis me notasse, per colorem declarando modo iecur, modo splenem esse affectum, nulla audita præteritorum accidentium narratione, neque etiam per tactum inuestigato uiscerū affectu. Proinde sæpenumero audiuistis me male imprecantē ijs, qui medicis quidem profectio nis (quod ad spectatiua pertinet) principes se esse iactabant, nullius uero agri uolebant aggredi cura

tionē. De quorū numero plurimi fuerūt tū empirici, tū methodici, quibus siquis dixerit, fieri posse, ut solo perspecto colore, affecta sedes interdū cognoscatur, illi aperto ore, atque rabidi canis exemplo, exerta lingua, impudenter ei resistunt. Verum præsens sermo haudquaquā ad illos dirigitur. Itaq; ad aliud accidentium genus quod sola iecinoris imbecillitate, quæ per se ac sine inflammatione euenire solet, continetur, nunc transeamus. quemadmodum & de ipsius inflammatione, quæ citra propriæ facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iam diximus. Ceterum postquam sanguinis generatio nem, hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit, quæ hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus. Propriam autē diximus, propter eas quæ omnibus corporis nostri partibus communes esse dinoscuntur, quas in libro De naturalibus facultatib. iam percurrimus, attractricem dico, & retentricem, & expultricem. Nanque quarta generatim quidem alterationis, speciatim uero sanguifica uocatur. Porro omnium facultatum essentiam, in peculiaribus partium temperantijs consistere didicistis, proinde cum iecur ad aliquam octo intemperantiarum labitur, accidet uiribus ipsius noxa, quæ illi intemperantiæ peculiariter debetur. Sed de ijs generalem scripsimus sermonem in tertio libro De accidentiū causis, proprius autem cuiusque secundum speciem partis, communi ad portionem respondet. Igitur calidæ iecoris intemperantiæ, cum contentos in ipso humores, tū eos qui per mesenterij uenas deferuntur, & assant & adurunt: frigidæ autem, contentos iam in ipso humores, crassos, atq; ad fluxum & motum contumaces reddunt. id uero quod ad ipsum fertur, & pituitosum, & crudum, & semicordium efficiunt. Sic de reliquis quoq; duabus dicendum est. Arida quidē intemperatiā sicciores crassioresq; humida uero magis tenues aquosioresq; reddit humores. Igitur cum alui sedimina aquæ in qua nuper mactata caro abluta est, similia uideritis, efficacissimum inde affecti iecinoris signū elicere nequaquam dubitetis. Ac nominantur hepatica, ea præcipue quæ ob imbecillitatem ipsius deijciuntur. quippe ad iecoris essentiam pertinent huiusmodi affectus. Atqui didicistis cuiusque primorum corporum essentiam ex quatuor qualitatum constare temperamento. Sic etiam cum facti sanguinis similia per alium excrementa deijciuntur, iecur affectum esse conijciendum est. Ut enim tenue & saniosum excrementum, infirmi iecinoris sanguinem creare non potentes, ita id quod feci similatur, supercrassantis sanguinem hepatis indicium est. Neque enim à memoria uestra decidit, cum sæpe uideritis quosdam, in primis quidem saniam, & cruenta quædam, dein tractu temporis crassum ac melancholicum sanguinem, postremo atram quoque bilem, & quidem synceram, deijcere. Accidit autem interdum, ut hic affectus ob frigidam intemperiem citra febrem incipiat, quando tenuis sanies sanguinis excernitur. deinde tractu

temporis, corrupto in uiscere sanguine, febris supervenire solet. quæ tamen ab imperitis usque adeo negligitur, ut laborantem interdum nequaquam febricitare putent, quippe hunc affectum ob inediam accidisse existimant. Siquidem quod nulla sit ipsis cibi cupiditas potius quam ob medicorum institutum, laborantes a cibo abstinere inveniunt. Itaque cum interim nihil excernatur, videaturque laboras omnino liber a febre, balneis etiam exponunt, ac debitam victus rationem præscribere negligunt. Quo circa rursus corruptos cibos alius deiecit, quos deinde hepati corum excrémentorum non nihil sequitur. At nonnulli qui ob frigidam intemperiem laborare inceperunt, non solum non perdunt cibi cupiditatem, verum etiam interdum multo magis, quam antea, se appetere aiunt. Calidas vero intemperies nunquam comitatur ciborum appetentia, sed inedia grauis, sitis uehemens, febris insignis, uitiosorum humorum uomitus. Hæc sunt propria hepati corum accidentia. sic enim nominari iam dixi eos, quibus uisceris ipsius vires fuerint imbecilles. Quæ in re uulgus medicorum errans, hunc affectum putat esse dysenteriam. Inflammationem autem alia (ut dictum est) sequuntur accidentia. Cum itaque ambo interdum affectus conueniant, utriusque accidentia simul apparere solent, quæ in promptu medicum habere oportet. Sic enim non solum laudantur nos, sed admirantur etiam, si qui opera nostra indigerint, præsertim si accidentia quoque, quæ alijs morbis communia sunt, insuper prospeximus. ueluti quod dolor ad nothas costas peruenit, quod iugulus detrahi uidetur, quod spiratio parua redditur & frequens. Equidem cum primum Romam uenisset, magnifice admiratus est me Glaucos philosophus, ob huiusmodi quandam ditionem. Etenim per uiam occurrens, opportune inquit, aduenisti, iungensque dextram dextræ, proximi sumus, inquit, laboranti, quæ nuper uidi, itaque oro, ut unam mecum ad ipsum uenias. est autem Siculus medicus, quem non ita pridem mecum ambulantem uidisti. Ego uero, quid inquam molestatur ipsum? Tum ille & copiose admodum, & aperte id declarare aggressus est. Neque enim adeo erat uer, ut aliquid me celare posset. Quoniam heri, inquit, & Gorgias & Apelas mihi nunciauerunt, notiones, prælagiaque edidisse te, quæ ad diuinationem potius, quam ad medicinam pertinere uidebantur: cupio equidem periculum facere, non adeo ut tuam experiri doctrinam, quam ut sciam, num tanta sit in arte medica, tum cognoscendi, tum prælagiendi facultas. Interim cum hæc diceret, uenimus ad laborantis ostium, ut neque uerbo, eius prouocationi respondere, neque etiam ea quæ sæpenumero me dicere aut diuisis, effari possem. quod scilicet multa interdum nobis feliciter facileque apparent, interdum uero omnia sunt ambigua. atque idcirco & alteram, & tertiam quoque considerationem expectamus. Itaque in primo statim aditu obuia nobis uenit quidam, peluim a cubiculo efferens, continentem tenuem cruoris sanie, carniū nuper maciatarum ablutioni

haud absimilem, euidentissimum affectu iecinoris indicium. qua uix dum inspecta, unam cum Glaucone ad medicum ingressus sum. Apprehendi itaque manum in carpo (id est brachiali,) quo intelligerem utrum inflammatio, an sola imbecillitas esset in uiscere. Quia uero (ut diximus) medicus erat, nuper inquit, a deiectione decubui, itaque perpende arterias ob id quod surrexeram, crebrius pulsare. Hæc cum dixisset, inueni equidem inflammationis indicium. Prospiciensque ad fenestram hyslopum ex aqua mulsa decoctum, in olla consideravi. proinde cogitavi, medicum se pleuriticum esse putare, dolore uidelicet nothas costas infestare, qualis iecinoris quoque inflammationibus aliquando accidere consueuit. Hunc itaque cum sentiret, essetque spiratio & parua & crebra, atque exigua tussis infestaretur, pleuriticum se esse existimabat. quamobrem hyslopum quoque ex aqua mulsa præparauerat. Intelligens itaque ego, quod fortuna uiam mihi præberet, qua apud Glaucos clarum nomen adipisci possem, manum eius ad nothas in dextra laborantis latere costas detuli, indicatoque loco, dixi eum ibi dolere. Quod cum ipse fateretur, Glaucos ex solo arteriarum pulsus existimans me sedem affectam inuenisse, planè admirari me cepit. Verum ut uehementius stuperet, hæc quoque addidi. Quemadmodum hoc in loco dolere confessus es, ita uelim fateris, etiam tussienti cupiditate uexari te. etenim ex longis intervalis, tussis exigua, arida, & qua nihil expuit, molestare te solet. atque ita me dicente, incepit forte fortuna huiusmodi quadam tussis specie (qualem iam diximus) tussire, qua de re tanta admiratione Glaucos commotus est, ut continere sese non ualens, magna uoce exclamando, in laudes meas proruperet. Tum ego non putetis, inquam, sola hæc ex arte posse prælagiri. Sunt enim alia quoque, quæ nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimonium feret. Itaque rursus incipiens, dixi. Cum magnam trahis spirationem, dolor ea parte, quam notaui, uehementius te cruciat, sentisque in dextra præcordiorum parte grauitatem. His auditis ne infirmus quidem sese potuit continere, quo minus præ uehementi admiratione, unam cum Glaucos exclamaret. Itaque sentiens equidem arridentem mihi fortunam, de iugulo quoque, quod uidelicet ad inferiora trahi uideretur, aliquid efferre uolebam. At quia magnas inflammationes, quemadmodum & scirrhum, id comitari solet, dicere non sum ausus, ueritus ne laudem quam antea de me excitaueram, fauciarè. Verum cum animi induxisset me tutò aliquid eloqui posse, aspiciens laborantem, haud ita multo post (inquam) iugulum ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At cum hoc quoque fateretur, conuersis equidem oculis ad agrotantem mirifice attonitum, unam, inquam, addenda est prædictis diuinitio. Etenim dicam, quam de morbo suo laborans ipse habuerit suspensionem. Tum Glaucos, ne de hac quidem diuinatione desperare se aciebat. Laborans autem incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me intuens, quid

quid

quid essem dicturus, attenta mente expectabat. Igitur dicente me, quod infestantem morbum pleuritidem esse putasset, ille ingenti cum admiratione, huius quoque rei se testem exhibuit. id quod etiam affirmabat ex astantibus unus, qui paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempore Glaucos, tum de me, tum de uniuersa arte, quæ optimam concepit opinionem, cum antea nihil magni ab arte expectaret. utpote qui nunquam cum consummatis in arte uiris uersari consueuisset. Hæc ideo dicere uolui, ut intelligatis, quæ accidentia cuilibet morbo propria sint, & quæ alijs quoque morbis communia, ac præterea quæ ab utrolibet genere sunt inseparabilia. Item quæ magna ex parte, & quæ raro uideri solent, atque ea quæ ancipitem habent euentum, ut si aliquando fortuna huiusmodi uobis occasione, qualem mihi fuisse oblatam iam dixi, præbeat, ea comode uti sciatis. Sæpe enim fortuna non contemnendam adipiscendam laudis ansam suggerit, ea tamen uulgos medicorum ob imperitiam uti nescit. Quamquam doctissimus quisque, cum accidentium aliquod huiusmodi conspexerit, haud difficulter reliqua quoque inueniet. quorum alia quidem necessario, alia uero magna ex parte, & locum affectum, & morbum ipsum sequitur. Verum meminisse debetis generalium præceptorum, quæ & uniuersalia appellantur, & quæ multorum specialium communia sunt, ut ea in particularibus. proinde discernere discatis. Est igitur communis sermo, quæ inuenire proposui, de naturalibus facultatibus, quas in qualibet parte generatim quatuor esse didicistis: Primam uoco attractricem, quæ peculiare parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere, & attrahere potest. Altera deinde est, quæ alteratrix dicitur, qua succus attractus, similis euadit parti quæ alitur. Huius alia dicitur ministrans. Retentrix, quæ suo munere fungitur quando pars attractum succum coquit, donec in suam ipsius naturam eum mutauerit. Et expultrix, quando ad coctionem, quod inutile est, excernit. idque excrementum uocat. Has itaque facultates in qualibet affecta parte, utrum ualida sint, an infirmae consideratis hortor, ut in hepate, quoniam de hoc dicere institimus, uis attrahendi si quomodolibet afficiatur, cibum in uentriculo iam in succum transmutatum relinquet, ut per alium exacte confectus, liquidus, & haudquaquam exiccatus excernatur. Atque hoc quod ipsa affecta sit signum uobis erit. Quicquid enim ab aliquo tanquam a causa procedit, id etiam illius signum esse constat. Hunc affectum nonnulli ad mesareum pertinere autumant, uocantque sic laborantes Mesaraicos, eo quod uidetur cibum per uenas mesareo & mesenterio intextas, transmitti, ut solebat, non posse, eodem seducti errore, quo si qui manus eorum, quos syncope, uel cordis, uel stomachi uitio prostrauit, affectas esse arbitrantur: utpote quæ haudquaquam, ut antea, munere suo fungantur. Quippe iecur, mesarei uenis ueluti manibus, quæ ex uentriculo ei cibum afferant, utitur. Similiter etiam falluntur nonnulli, ubi crura resoluta sunt ob affectum aliquem, eam spinæ partem, quæ iuxta lum-

bos est, infestantem: quippe neglecta spina, cruribus remedia adhibet. Igitur si mesenterium uel inflammationem, uel alio eiusmodi affectu laboret, hunc proprie ad ipsum referemus. si uero iecur ob imbecillitatem per uenas suas cibum allicere nequeat, non mesenterio (id est lactibus) sed iecinori remedia sunt adaptanda. Quemadmodum ne resolutis quidem uel manibus, uel cruribus, ob affectum qui in spina consistit. Verum ubi uel inflammatio, uel erysipelas mesenterium afficit, haud ita difficile est discernere, si alui excrémenta diligenter consideres. Neque enim solū qualia excerni diximus in iecinoris imbecillitate, cum ad sese cibum trahere non potest, talia planè deiciunt, sed apparet etiam, ueluti ab inflammatione, sanies quadam admixta. Nam ab omni parte inflammata, cui spissum crassumque tegmen non incumbit, in primis quidem tenuis sanies desluit, quæ concocta deinde inflammatione, & crassior, & puri similior redditur. Cum ergo nulla existere in iecore inflammatione, huiusmodi quippiam, cum excrémentis succi speciem consecutus, deijcitur, in mesareo affectum esse censendum est. Igitur ut non potente ob imbecillitatem hepate succum a uentriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita cum retinere nequit, comprehendens continensque facultas, infirma putanda est. Proinde in primis quidem cruorem saniosum excerni uidemus, postea uero crassum & faeculentum. Similiter alia quadam eueniunt excretiones, non quidem ob imbecillitatem, sed ob expultrix facultatis robur, ratione plenitudinis, & quidem sæpenumero integra etiam dum constante ualitudine. Sic plerumque pars aliqua, cum affecta est, per hepar purgatur, utriusque ipsius iam factis robustioribus. quippe concoctis in ipsa uitiosis humoribus, sequitur excretio, sed ita sequitur, ut utiles humores retineantur, expellantur uero inutiles. Atque sunt nonnulli qui huiusmodi uacuationes nominent cruentas dysenterias, quæ euenire solent quibusdam, uel mutilato aliquo membro, aut ubi quis in exercitatione educatus, ad ocium se conuerterit. Ac solet quoque mulieribus retentis mensuribus huiusmodi per sedem uacuatō fieri. Atque interdum per uomitum quoque eandem ob causam. Verum his syncerus sanguis excernitur, similis ei, qui ab hostia interfecta profundi consueuit, modo inferne per alium, modo per superiores etiam partes. At per erysipelata, & inflammationes, accedente concoctione, uitiosus, cœnosus, & putris deijcitur. Atque ut in hepaticis affectibus (quamquam raro) medicamentorum auxilio, robustiore euadente iecinore, interdum deijcitur excrémenta, tum colore, tum odore pessima, purgato ita uiscere: sic eodem modo urinæ quoque deterioram redduntur. quibus imperiti medici nonnunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Etenim quibus sine ratiocinatione, rudis dumtaxat experientia suffragatur, de his quæ raro eueniunt experimenta habere non possunt, ueluti eorum quæ sæpenumero accidunt facile meminunt. Quod autem protrahit per longum spatium

f 4 morbo

morbo, appatētibuscq; notis cōcoctionis, huiusmodi fiant euacuationes, nō semel duntaxat, imō creberrime ex enarrationibus, quas in Hippocratis opera edidimus, didicistis. Igitur quemadmodū retentrix facultas cū imbecillior est, ac rem quæ ipsam grauat, retinere non ualet, uis expultrix id quod molestat euacuat: ita infirma expultrice, res quædā retineri solēt, facultate retentrice nō admodum grauata. Nā in quolibet instrumēto, aliās alia facultas, uel fortior sit, uel imbecillior, facta uidelicet ad actionē relatione, si modo uniuscuiuscq; facultatis rationē intellexerimus. Nam reuera tota semper particula, secūdū temperamētū quod ei frequetius inest, agit proprietatē. Verū aliquādo rem grauantē sustinet, ac lōgo tēporis tractu eā uincit, cōficat, alterat, & concoquit, rursus alio tēpore rei infestantis uel qualitātē, uel multitudinē ferre non ualēs, ad ipsius excretionē insurgit. Quæadmodū rursus ubi interdū magna afficitur molestia, ipsam rem molestantē deicere cupiēs, uirib. grauissime prostratis, ob imbecillitatē id efficere nō potest. Igitur hæc omnia in quouis naturali instrumēto perpedere, atq; mentē in ipsis dinoscēdis exercere debetis. Sic enim inuenietis partiū quantā affectus, antea haudquaq; indagatos, ueluti folliculi quidē fel continētis. Si enim (ut ostēdimus) biliosum humorē ad se trahit, quæadmodū renes uti sanguinis ferū, aut splen, id quod uini facibus, aut amurcē similatur: accidit interdū, ut ob huius folliculi imbecillitatē impurus fiat sanguis, atq; idcirco alia eueniat regij morbi species, preter eas tres quas iam supra proposuimus. Ac nonnunq; ita repletur etiā (quemadmodū uesica quæ urinæ est cōceptaculū) ut euacuari nō possit, aut quia obstructus est, aut quia secretoria ipsius facultas est imbecillior. Veluti etiā, cū obstructis, aut infirmis uasis, quæ ab ipso exorta, ora sua in hepar extendūt, biliosum humorē interdū atrahere nō potest. Proinde excrementorū proprietatē in morbo regio cōsiderare, perquā necessarium est, id enim nō mediocre nobis ad huiusmodi notitias auxilium suppedabit. Hæc equidē considerans inueni quorundā regio morbo affectorū excrementa, flaua bile uehementer colorata, similiter etiā & urinæ, item per cutē quoque, ut nōnullis plurimū flauæ bilis a balneo profundi, ita alijs plurimū ipsius retineri, ac perquam exiguū effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimēto intelligere uolueritis, nulla prius adhibita unctioe, homini sudorem strigili auferrī iubete. uidebitis profecto non eodē modo in omnibus, strigilis cōcauitatē impleri. utpote quod in alijs magis aquosum, atq; in alijs magis biliosum est. Itaq; loci affectū notitia uobis multo erit dilucidior, si cum prædictis hanc quoque notam adiciatis. Quidam enim acuta biliosaq; febre laborās, die septimo multa flaua bile ad cutem transmissa, a morbo liberatus est, mansitq; sequentibus deinde diebus auriginosus. Itaq; & excrementa, & urinas considerauimus. utrisq; uero secundum naturam se habentibus, atq; ob eam causam nullum ut

A sceris affectum declarantibus, uenit in mentē, fieri posse, q̄ trāsata in cutem bilis crassior esset. qua ratione permotus, discere uolui qualis nam esset sudor, illo autē apparente aquoso, conieci bilem esse, dissipari contumacē: præcepī itaq; laboranti, ut aqua suapte natura calida, & cui discutiēdi uis esset, uteretur, ac præterea uiscum adhiberet humidiorē, qui humorū crassitudinem moderate posset extenuare. Hic autem bonam ualetudinē consecutus est, unico auxilio, & notitia confirmata, & curatione absoluta. Quinetiam alium multam in strigili bilem relinquere uidiuus, unde eam plurimam in uniuerso corpore procreari perpendentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus uero citra febrim morbus regius accidit, urgente in dextra præcordiorū parte grauitatis cuiusdā sensu, ijs omnibus aperiēs (ut scitis) obstructions & cibis, & potibus, & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentū quod bilem ducere posset exhibens, eorum plurimos una die sanitati restituiimus. Qui uero purgatione liberari nō potuerunt, ijs rursus ualentiore ad aperiēdum data potione, medicamentū quod uehementius purgaret exhibui. ac deinde sub fine purgationis cœrulea potius quā flaua bilis, cum acri mordacitate secernebatur. In ijs cōieci fellis folliculum simili quopiā affectu laborare, qualis in uesica exuberante urina interdū fieri solet: etenim adeo multā nonnunquā recipit, ut nimis intēta nequeat eam, quæ in ipsa continetur, expellere. Verū in urina receptaculo (neq; enim absurdum fuerit uesicam ita nominare) bifaria id fieri solet. Interdū ob excretionē facultatis imbecillitatē. Interdum uel ob grauem somnū, uel negocia quæpiam, retēta ultra quæ par est urina, quæ deinde uesicam nimis intendēs, hac ipsa ratione uires eius prosterne potest. Ac fellis folliculus, utpote cui nullū succurrit ab animali facultate præsidium, unicum habet imbecillitatis principium, ueluti cætera quoq; naturalia instrumenta, a partis intemperie ortum.

GALENI DE AFFECTO-
RVM LOCORVM NOTITIA
Liber sextus

GVILIELMO COPO BASILIENSI
INTERPRETE.

X ijs quæ de iecinore diximus, facile inuenientur notæ, quibus lienis affectus discernantur: præsertim cum ipsius inflammationes ob duritiem facile tangendo deprehendantur. Cum

itaque splen multa habeat accidentia cum hepate cōmunia, illa nulla re differre uidentur, nisi quod quædā magis, quædam uero minus, alterutri euenire solent. Nam quod ad coloris rationem pertinet, uniuersum corpus, ubi splen imbecillitate affectus est, magis nigricare uidetur. Nam hoc ei natura officium dedit, ut melancholicum sanguinem

nem ex hepate ad sese attrahat, quo ipsum ali iam demonstratum est. igitur attrahendi facultate facta imbecilliore, sanguis ex iecore in uniuersum corpus impurus transmittitur, quocirca color nigrior euadit. Quinetiā hepatis exemplo, sapenunero excrementa quædam ex se reijcit, ita ut uomitione, cui nausea quoq; accedit, melancholicum sanguinem excernat. qui interdum per inferiora quoq; decedere uidetur. At huiusmodi uacuatione suppressa, nonnulli mœstitia melancholica uexantur, atq; cibos auidiissime concupiscunt, id que præcipue si ualde fuerint acida, quæ ad uentriculū transferuntur excrementa. Quod si alia accidat humoris melancholici corruptio, euerit deijciq; appetitum uideas. Quod uero indurato ipso, aqua inter cutem effundi possit, cōsentiente iecinore, iam antea dictum est. Quinetiam laborante aliquando utroq; uiscere, regium morbum euenire conspeximus, nigriore, quā pro consuetudine, subsequente colore, ita ut putaretur flaua bilis fuligini permixta. atq; medici quidam iecur nullo affectu tum laborare existimantes, dubitant quomodo a splene morbus regius nasci possit. Quemadmodū sunt qui a solo liene indurato, nullo existente in iecinore uitio, aquam inter cutem fieri posse arbitrantur. Haud secus allucinari consueuerūt, in ea quoque aquæ inter cutem specie, quæ ad acutos morbos sequitur. quippe ab ijs iecur, calida & sapenunero sicca quoq; intēperie tam grauiter afficitur, ut cibum in sanguinē transmutare nequeat. Atque ne in ijs quidem iecur affici existimant, ab Erasistrato accepta consuetudine, ut nullam partem affici arbitrentur, nisi uel tumor quispiam, uel ulcus in ipso consistat. Verum id illis concedendum est, qui existiment nullum ab intemperie morbum fieri. At medici qui sequuntur ea, quæ manifeste apparent, qui & refrigerata parte quapiam, accidentia quædam fieri suspicantur, admiratione digni sunt, quod aquam inter cutem consistere posse putant, ne unico quidem loco affecto. Si enim ob id quod nullus est in hepate tumor, ipsum haudquaquam affectum esse existimant, neque aliarum partium ulla afficietur, in his qui aqua frigida uitiosa epota, mox aqua inter cutem corripuntur: quippe noxam infert internis partibus aqua sic ingesta, aliās alijs, sed præcipue & in primis, ei quæ forte fortuna eo tempore reliquis fuerit imbecillior. uerum nisi ad iecur frigus transmittatur, aqua inter cutem subsequi potest minime. Sic splenis quoque uitio aqua inter cutem nonnunquam euenire consueuit: aut cum tumor quispiam, ut scirrhus ipsum refrigerat, aut ubi citra tumorem refrigeratum est, ut cum quis aquam frigidam & uitosam, affatim & importune potauerit. Quod uero melancholica mœstitia, ipso huiusmodi excrementa ad os uentriculi transmittente, proueniat, antea, ubi de ore uentriculi tractauimus, iam dictum est. Quamobrem in hoc uiscere diutius nobis immorandum non est, cum eius instrumentales affectus rationali

A dinotione non indigeant. qui uero ab intemperie proficiscuntur, partim ex ijs quæ iam diximus, partim ex ea doctrina quæ supra de iecinore proposuimus, noti sint. Nam alij quidem nominatim sunt explicati, alij uero qui similiter ut illi consistunt, similem quoque habebunt dinotionem.

Cum de uentriculi affectibus, superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes secari diximus, quarum altera quæ superior est gulæ continua est, ex multis neruis sensificis cōtexta. Altera uero huic continua, ad intestinorum usq; exitum extenditur. Porrò sicut utraque in animalibus proprio munere fungitur, ac pro utilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia: ad eundē modum quicunq; affectus communiter tum simularibus, tum instrumentalibus partibus aduenire solent, ij etiā ijs, tum inter se tum etiam cum uniuersis intestinis, communes esse cōsentur. Verum accidentium similitudo, non solum in ijs inter se, sed etiam in uicinis quoque partibus, quæ ipsa attingunt, inuenitur: qualis est renum & colli communicatio: atque horum nonnulla sedem affectum habent cognitu facilem, ut dysenteria, & tinesmus. Sanè in præsentia nomen dysenteria proprie audire oportet, utpote q̄ ex appellatione ipsa, intestinorum ulcus significat. Neq; enim affatim fit huiusmodi affectus, id quod in eo quem hepatis uitio accidere diximus, fieri solet: atque proprias etiā habet notas. Etenim protinus ab ipsius initio bilis mordax secerneitur, quam deinde intera neorum abrasiones sequuntur, postea paulū cruoris simul excerni uidetur, quādo uidelicet affectus ipse iam dysenteria esse censetur. Cum itaque huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerandum est, num pingue quippiam simul cum ipsis deijciatur: ita enim in crassis intestinis ulcus consistere credendum est. Vbi uero cruorem quoq; excerni uideris, intueri oportet, utrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, ut uniuersus misceatur uniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim si admixtus est, in superioribus: si uero supernatet, in humilioribus intestinis ulcus esse portendit. Ac idem quoq; in abrais excrementis uidere est, uerum non ita manifeste ut in cruore. Similis etiam de crustulis ratio est. nam & ipsa, quod intestinum fuerit oblatum, declarant, tum ab absentia propria, tum ex modo, quo uel commisceri reliquis excrementis, uel unieorum parti supernatere uidentur. Cæterum non mediocriter cōducit ad curationem nosse in qua intestinorū parte consistat ulcus. Nam si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis præsidium petendū est: si uero in humilioribus, clysterē subijcere magis conuenit. At huiusmodi dysenteria, ab his quæ ab hepate profluunt, ita discernitur. Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deijcitur, deinde aucto malo, crassus humor fecibus uini haud absimilis. Prætereaq; in hepaticis excretionibus, nihil abrasum expellitur, atq; interdū quorundam, aut trium dierum intervallo supprimitur euacuatio. deinde

tursus

rursus reddit malum, atque excernuntur excrementa, prioribus multo peiora. id uero per intestinorum ulcera haudquaquam apparet. quippe in his neque affatim, neque ex longis temporum intervallis, laborantes deijcere consueverunt. Atque ulcera quae in recto intestino oriuntur (tinesmum uocant) uehementer quidem tensione & prompta deijcendi cupiditate infestant, paucis admodum sequentibus excrementis, quae quidem ab initio pituitosa & pinguis, progressu uero temporis etiam ramenti specie deijciuntur, sed per totum morbi spatium his, quae a supernis descendunt, haudquaquam misceri uidentur. Scribunt nonnulli quod a forti excernendi conatu, praecedente dolore uehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt his, qui in uesica nascuntur, haud ab similes, id quod neque ego uidi, neque alium qui uiderit unquam, audiui. Sed coli uehementem dolorem saepenumero conplexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes pertinere putantibus, ueluti renem quoque cruciatus, ad colu referre uidentur. Sunt qui omnino negent, in sinistris partibus, colicam dispositionem euenire posse. Igitur ut ab initio, horum affectuum distinctio difficilis est, ita hoc tempore, non ita magna praesidorum differentia ipsi requirunt. Itaque accidit, quorum magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nam & nausea, & uomitus urgent, sed multo grauiores, & magis assidui, dolente colo. Euomuntque ita laborantes, pituitosa quaedam atque corrupta, hac in re nephriticos longe superantes, ac retinent etiam magis excrementa, ut ne flatum quidem neque etiam ramentum excernere possint. Saepenumero etiam ueluti circuire uidentur dolor, atque plurima loca occupare, qui modo in hac, modo in illa parte uehementior fit, nephritici uero dolores, eodem in loco stabiles iugiter infestant. Cum itaque dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicam indicium portendit. Si uero in uno loco, ubi scilicet renes ponuntur, stabilis consistit, nihil ad notitiam potest positus ipse conferre: proinde cum his notis, quas nuper percurramus, urinae quoque consideranda sunt. Nam nephritici ab initio dilutas purasque reddunt urinas: deinde sequentibus diebus, crassum aliquid in ipsis subsidere uidentur: demum omnino arenosa minguntur. At in colica, si quid ab alio deijcitur, id flatuosum quodammodo est, & saepenumero aquae supernatare consueuit, similem habens bubulo stercorei consistentiam. Quinetiam colicorum cruciatus multo magis quam nephriticorum, lenientibus mitigantur clysteribus. Atque euenit interdum, ut frigido aliquo humore simul eiectione, illico quiescat, eritque mitigans praesidium, non mitigans tantum, sed etiam curatiuum & prognosticum. Porro ut hi frigidum humorem alio excernente, ita nephritici cum urina lapide exeunte, & a dolore liberantur, & simul locum affectum ostendunt. Itaque nihil relinquunt, nisi ut prouideatur, ne postea tam facile affici possint. Nam ut perseverante dolore, utraque pars eisdem indiget praesidijs, ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere.

Quapropter nullum, quod ad curationis rationem pertinet, committetis errorem, si in prima protinus horum morborum accessione, eos difficulter discernatis, eo quod tum neque extrinsecus, neque intrinsecus, differentibus egent auxilijs, quod satis sit, ea quae dolorem lenire possint, adhibere. Cum autem omnia intestina ordine quodam a uentriculo descendant, atque omnium supremum ieiunum sit, deinde quod tenue uocatur, postea caecum, quod usque ad inferiores reuertitur partes, donec saepenumero & lienem, & iecur attingat: satis mirari non possum, quomodo non solum medici fere omnes, sed etiam populares, uehementissimos quoque dolores, in quacumque parte euenierint, ad colum referant. Id quod mihi quoque uerisimile uisum est. Sed cum causam quaererem, cur tam uehemens, tamque perseverans esset dolor, non simpliciter huic assertioni credere potui. Neque enim similiter, ut in renibus, atque ureteris impacto lapide, ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in tenuibus intestinis, rationi consentaneum esse censebis, frigidus spiritus retentus, atque similes his humores, dolorem in ipsis efficere. Nam tenuium intestinorum tunicae rara tenuisque essentia constant, ut non ita diu huiusmodi causas continere possint. Ergo probabile est, frigidum, eundemque crassum, aut uiscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso, densoque genitum, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare, uehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tensionem: longum uero, quia difficulter uacuatur. Nam corpora ambientia, tum ob crassitudinem, tum spissitudinem, ipsum arcere possunt. Atque interdum alij quoque dolores, & quidem uehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauius uomitionibus cruciantes, adeo ut nonnulli sub fine, sterces quoque euomere conspiciantur, a quo affectu uix unquam aliquis potuit sanus euadere. hunc ileonem (id est uoluulum) uocant, nonnulli etiam chordapson, cum scilicet tumor aliquis eminet, in tenuium intestinorum parte, ut uideatur intestinum ad chordae similitudinem conuolutum. Itaque non ab re uisum est medicis antiquioribus, uel ab inflammatione, uel obstructione aridi stercores, huiusmodi tenuium intestinorum affectus oriri. Sunt alia quoque accidentia, quae quidem haud absurde, & intestinis & uentriculo simul affectis euenire creduntur, ut quas lienterias (id est leuitates intestinorum) coeliacas (id est uentrales) nominant: cum uidelicet materiae nequaquam sunt mordaces. Nam ut mordaces, quo mordendi uim omnia intestina ad excretionem excitant: ita non mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere contenta, ne exiguo quidem tempore possunt. Si quidem illico excernunt ea, perinde, ac si graue aliquod onus deponerent. Haud secus quam in distillatione urine contingit. Nam & in hac, modo ob acrimoniam, & uellicationem, uesica

uesica iugiter, quicquid ad eam peruenit, secernit, modo ob id quod molem ipsius uel exiguam sustinere nequit. Caterum a quibus causis intestinorum leuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, praeter ea quae in libris De curandi uia & ratione, De naturalibus facultatibus, & De accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum non incepimus, ut causas, quae morbos efficiunt, sed ut affectuum locorum, qui & tactus & uisus iudicium effugiunt, notas perstringeremus. At quia ad exactam horum notitiam, etiam de ipsis dispositionibus, interdum aliquid dicere coactus sum, idcirco de causis quoque, quae ipsas efficiunt, mentionem facere non sum grauatus. Itaque sermo de intestinorum affectibus finem imponamus. Sunt enim in ipsis affectibus quidam cogniti faciles, qui scilicet cum praedictis communes habent notas. Nam abscessum, inflammationem, scirrhorum, inflammationem, erysipelatum indicia, omnibus cognita cum in uentriculi locis apparent, & affectus ipsius, atque simul affectus sedis notitiam ostendunt. Sed de his iam antea satis dictum est. Igitur cum de repente nephritis inciderit, lapide notatu digno, uel in renem aliquo, uel in ureteris impacto, dolorem excitat, colico haud ab similem. Verum distinguatur ab eo, ex nausea, tum multitudinem, tum magnitudine. Suntque per uomitum reiecta & biliosa, & pituitosa, quibus praesumpti quoque cibi aliquid admistum uidentur. saepenumero etiam ex loco, cum superiores coli partes afficiuntur. Atque ex eo interdum, quod non uni loco dolor innititur, sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes, praeterea quod ne status quidem transmittitur. Atque omnia haec colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia uero minus. Cum uero ex his quae in urinis resident, aut lapide cum urina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquatur quaestio nisi locus. Sunt non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo lumborum infestantem sentiunt, quamuis ab initio nondum sabulosum quippiam manifeste excreatur. Quibus (ut scitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus continere posset, simul & affectum ipsum, & sedem affectam cognouimus, atque ipsum habuimus curationis principium. Cum enim a medicamento potione, in urinis sabulosa quaedam subsidere conspicerem, nephriticum affectum esse cognoui. atque deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliqua perfecti curatione. Cumque renem quempiam ita affectum esse cognoueris, si dolores cum horrore interpellato uariisque infestare uideantur, sequanturque febres quaedam inordinatae, tum primum in uentrem decumbere, atque interdum in alterum latus, ut sublimis sit affectus partis positus, laborantem sese uertere iube, ac deinde interroga, num circa renem dolentem ueluti suspensi cuiusdam ponderis sensum percipiat. etenim cum haec ei acciderint, abscessum iam concretum conijcere oportet. quo concocto, pus mixtum, ut laborantem a dolore liberat, ita ulceris in rene periculum avertit. proinde

exacto studio laborandum est, ut inducatur cicatrix. quod nisi illico contigerit, difficiliorem reddet curationem. porro perseverantis ulceris nota, ex urina haud obscure deprehenduntur: adde quod laborans creberrime in affectu rene dolorem sentit, atque interdum cum urina exiguum pus ueluti ab ulcere excernitur. Similiter ramentum nonnunquam cum urina expelli uidentur. Ac interim sanguis quoque, qui erosi iam ulceris indicium est. Quamquam rupto aliquando uase, aut ob plenitudinem, aut casum, aut uehementem ictum, nonnulli magnam sanguinis copiam meiendum profuderunt. Id quod aperto interdum uenae alicuius ore, fieri uidere est. Sed efficacissima ulceratorum renum coniectura est, si cum urina exiguae quaedam carunculae excernantur, utpote quas renum essentiae partes, easque ob uehementem ulceris erosionem auulsas esse, constat. Ea uero quae pilis similia sunt, Hippocrates quoque cum urinis excerni uidit, quemadmodum in Aphorismis scripsit, ac ipsi etiam uidimus aliquando, quae semipedis longitudinem aequarent, interdum etiam his longiora, nonnunquam ualde exigua, ut mirarer quomodo in renum spatio talia possent consistere, proinde probabilius mihi uidebatur in uenis huiusmodi res procreari. Quemadmodum in quodam Arabiae loco (ut aiunt) in tibijs hominum dracunculi uocati nascuntur, neruosa natura, colore crassitudineque lumbricis similes. Igitur cum multos audierim qui sese uidisse eos dicerent, ipse uero nunquam uiderim, idcirco neque de ortu, neque de essentia ipsorum quicquam exacte conijcere possum. At ubi pilos meiando excretos uidi, tum ex colore, tum ex mole, credidi dicentibus eos ex crassa, lentaque materia, quam calor calciscit, excicauitque, in uenis consistere: quam longitudinis ipsorum causam non intelligo. Verum cum primum eos uidissem, curationem a medicamentis quae urinam citare possent, tentauit, quam postea experientia comprobauit. Omnes uero quotquot huiusmodi affectu laborare consueuerunt, neque ante ipsum, neque rursus post ipsum nephritico aliquo accidente fuerunt molestati, medicamentis, quae citare urinam possunt, fuerunt curati. Verum etiam si alia quaequam humorum uitia a uenis per urinam expurgentur, quemadmodum si puris quoque multa fiat per urinas excretio, nihil ab his uel renes, uel uesicam, uel ureteras, molestari cognouimus. Ceterum in hac re non parum cum intestinis conuenire uidentur, quae in hepaticis dispositionibus nihil laeduntur, licet a bile syncera laedantur, ueluti uesica quoque, ubi longo tempore acres per ipsam urinam transeunt, ulceribus affici solet. Est etiam alius renum affectus, quo tenuis sanies sanguinis mingitur, similis excrementis quae in hepaticorum affectuum initio excernuntur, nisi quod magis uidentur cruenta: cuius rei causa est dispositio haud ab similes ei qualem in iecore diximus imbecillitatem esse, insuper cum ora, aut meatus (utcumque nominare uolueris) per quos ex concaua uena in renes urina percolatur, supra

supra modum dilatantur. Atque ad renes quoque A
pertinere is uidetur affectus, quem alij hydropem
matellæ, alij urinæ profluuium, alij diabemem, alij
dipsacon appellant, qui certe quam rarissime eue-
nire solet. Equidem cum antehac bis duntaxat
uidere potui, supra modum uidelicet sitientib. in-
firmis, atq; subinde bibentibus. quapropter exube-
ranter quoq; reddunt id quod biberunt, eo à sua
qualitate non mutato. Atque hic renum uesicæq;
affectus, similis est uentriculi intestinorumq; læui-
tati. Sed de intestinorum læuitate alibi separatim
iam dictum est, ubi ostendimus non uentriculum
duntaxat, sed uniuersa quoq; intestina ad excre-
tionem, tum ciborum, tum potuum assumptorū,
celeriter excitari, quæ ne pauxillo quidem tempo-
re, citra molestiam, ferre possint ipsorum aut pon-
dus aut qualitatem. At quod affatim, celeriterq;
ad uesicam urina defertur, id neq; ad uentriculi, ne-
que tenuium intestinorum iciumi, imbecillitatem
tanquam causam referendum est. Si enim ob id
quod potum sustinere non possunt, ad excretio-
nem properant, quid obstat quo minus per sedem
excernatur? id quod in læuitatibus intestinorum
fieri planè uidetur. Neq; enim cibus duntaxat, tam
celeriter, per tam longam intestinorum conuolu-
tionem transiens deijcitur, uerum etiã ea quæ epo-
ta fuere. Porro transmissionem à totius uentriculi
partibus ad hepar, non propter hepatis, aut uena-
rum in lactibus, aut uentre, aut earum quæ ab he-
pate exortæ ad renes tendunt, imbecillitatem fieri
didicimus. Quippe in libris De naturalibus fa-
cultatibus iam ostensum est, iecur ex uentriculo
per mesenterij uenas, ueluti arbores à terra per ra-
dices, cibum ad sese allicere. sic etiã renes id quod
aquosum in sanguine est. Verum uesicam non tra-
here à renibus, quemadmodum neque intestina à
uentriculo, sed renes quidè per ureteras excernen-
do in uesicam mittere, uentriculum autem in iciumi,
per eam partem quam Herophilus dodeca-
dactylon uocat, à duodecim digitorum longitudi-
ne nomen ei imponens. Itaq; renum potius imbe-
cillitas accusanda est, utpote qui continere diutius
urinam non ualent, nō uero aliarum partium, per
quas potus transire solet. Sed rursus reprehenden-
do dicit quispiam, cum infirmi fuerint renes, quo-
modo fieri potest, ut tam celeriter urinam ad sese
attrahant? an dicere possumus, quemadmodum in
uentriculo, quibusdam lientericis uehementissima
excitatur ciborum cupiditas, ita in renibus quoq;
cupiditatem simul oriri, atq; hanc ob causam eos
urinam per concauam uenam ad sese trahere, sed
illico ab attractionis impetu grauari? Etenim quæ-
admodum in his qui canina uocata appetentia ue-
xantur, uidemus ut affatim impleti, paulopost aut
euomant, aut fluore deijciant: id quod non solum
ijs qui preter naturam se habent, accidere solet, ue-
rum etiam animalibus quibusdam integra ualetu-
dine degentibus: ut in auiculis quas nostrates in
Asia seleucidas uocant, uidere est, quippe quæ iu-
giter locustas edunt, easq; celeriter excernunt. Ac

144
in alijs quoq; animantibus huiusmodi accidens na-
turale uidetur. Vt igitur canina cupiditas in ore
uentriculi consistens, non potente ipso deuorato-
rum pondus sustinere, multa impetuose ingerere,
atq; ea celeriter excernere cogit. Ita in renib. quo-
que accidit serosæ humiditatis cupiditas, unã cum
uirium imbecillitate, unde & humiditatem affa-
tim attrahere, ac eam deinde in uesicam impellere
coguntur. Sed quæres fortasse, quam ob rem uri-
næ fluor subito euenire potest, læuitas intestino-
rum, non potest: ueluti neq; canina cupiditas, sed
plurimum dierum numero opus est. Nam affectus
initium ab incremento, incrementum à uigore di-
stinguitur. Quoniam uentriculi cupiditas, qua ci-
bum potumq; appetit, animale officium est, quo
citra sensum nostrum nequaquam fungitur. Re-
num uero desiderium naturale est, neq; ab ipso sen-
sus nostri afficiuntur. Proinde cum ad statum per-
uenit, ne sensum quidem mouet, quemadmodum
appetentia canina. Qua de re rationi cōsentaneū
uidetur, ut cum inceperit, paulatim increseat. In
primis enim trahit sanguinis serum ex uenis, uel
nihil nobis sentientibus: quem cum totum attra-
xerit, uideaturq; sanguis in uenis, huiusmodi humi-
ditate spoliatus, exiccata tum uasa humorem tra-
hunt ex hepate, deinde hoc ex intestinis & uentri-
culo. Cum itaq; exiccata fuerint uenæ quæ in ore
uentriculi sunt, potum desiderat homo, utpote di-
spolitionem ipsam tum primum sentiens, deinde
exhibitam potionem uenæ ex hepate ad uentri-
cum uenientes, utpote aride, totam rapiunt, atque
ex his aliq; deinceps, donec ad renes perueniat tras-
sumptio, quippe in libris De naturalibus facultati-
bus dictum est, nō solum potionem, uerum etiam
cibum transumptionem per attractionem facta, per
uniuersum corpus deferri. Igitur hic affectus, q; ad
transitum celeritatem pertinet, persimilis est inte-
stinorum læuitati, atq; etiã quod renum disposi-
tio uentriculi dispositioni eadem sit. Verum hoc
uno inter se differunt, q; quæ ante renes sit latio-
nis actio in naturalibus numeretur, attractoria fa-
cultate successione agente. atq; hac ratione inter
se non nihil differunt. quamuis in una re similitu-
do inueniatur, quippe ex concaua uena ad renes
tractio, primæ deglutitioni eorum quæ ex ore in
uentriculum deferuntur, haud absimilis est. At ue-
ro actiones quæ hanc antecedunt, ad urinæ fluorem
proprie pertinet. Non recte autem putasse quos-
dam, diabemem ueluti caninã cupiditatem ad uen-
triculum pertinere, hinc manifestū est. Nam qui
præ nimia siti uentriculum impleuerunt, seruare
potionem longo tempore possunt. Sed uehemen-
ti siti laborantes quatuor accidentium periculum
à potione subire solent. Vnum & quidem primū
uomitio est. Alterum uelox per alium excretio,
aut fluore aut intestinorum læuitate. Tertium, q;
potus diutius quam par est, in uentriculo manet.
Quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id
diabemem, siue dipsacon, siue urinæ fluorem nomi-
nare uolueris. Neque enim ut idoneum ei nomē
imponamus

imponamus, sed ut curationis uiam, tum ex loco A
affecto, tum ex ipsa dispositione inueniamus, seru-
rari animus est. Atq; alius interdū affectus occur-
rit diabemem per quã similis, & quidem à multis cibis,
qui neq; crudi sunt, neq; per alium deijciuntur, neq;
plenitudinē efficiūt, neq; etiã probe alere possunt,
sed dissipantur, discutunturq;. Cuius ut crebrior est,
quam dipsaci, euetus, ita faciliore admittit curatio-
nem, quippe si prius q; ad summū peruenit, ip-
sum cognoueris, haud ita difficulter curabitur.
Nam ubi quis duplū confuserorū alimentorum as-
sumpserit, neq; corpus ali uideatur, idq; citra alui
fluorē, hunc affectum non solum priuati, uerum etiam
medici paruipendunt. Cum uero triplum ingerit,
idoneis auxilijs liberari potest, priusquã scilicet ad
quadruplum, aut quintuplum perueniat. Igitur ra-
tioni cōsentaneum est hunc affectum, à celeri dis-
sipatione incipere, omnibus partibus attracti-
atq; ei coniugatam facultatē, quæ proprie appetē-
tia uocatur, seruantibus. At uero ingētis sitis, quæ
citra diabemem accidit, causa est uentriculus, aut
calida, aut sicca, aut utraq; intemperie affectus, ma-
xime uero os ipsius. Proxime uentriculo hepar, sed
maxime pars eius sima, (simul inflammatis mesen-
terij uenis & ieiuno) cum stomacho uero ipso pul-
mone. Atque huius accidentis radix inde plerūq;
proficiscitur, quod à dispositione erysipelatis natu-
ram referente incenduntur. Quibus ut plurimum
tabitudinis genus aliquod sequitur, aliàs aliud, ue-
luti cum hanc tractaremus materiã, declaratū est.
Hec itaq; propter accidentium communicationē,
simul cum renum affectibus dicta sunt. Porro dia-
betes, proprijs renum affectus est, qui caninã in
ore uentriculi cupiditati proportionē respondet,
accidente præterea retentricis facultatis imbecil-
litate. Nam si citra uehementē cupiditatē, ipsum
fieri diceremus, nulla omnino insignis urine copia
ad renes perueniret. si uero citra retentricis facul-
tatis imbecillitatē, non tanta celeritate sequeretur
urinæ profluuium. Vesicæ superueniunt acci-
dentia, partim cæteris cōmunia, ueluti omnes ip-
sius præter naturam tumores, dolores, atque quæ
hos facere possunt affectiōes; partim ipsi soli pro-
pria, ut ischuria (id est urinæ retentio) stranguria (id
est urinæ stillicidium) atq; alio quoque modo im-
moderata urinæ excretio. Verum huiusmodi eua-
cuationes (ut de renibus supra dictum est) uesica
tanquam meatu utuntur, ipsa haudquaquam affe-
cta. At uerò stillicidium, si ob urinæ acrimoniam fit,
accidens uesicæ est, affectus uero minime. Si uero
aut ab ulcere, aut imbecillitate procedit, à uesicæ
affectu factum esse dicitur: quemadmodum ubi
acrimoniam in causa est, aliquando ob renum uitium,
aliquando ob alias partes, quæ cum urinis, humo-
rum suorū uitia, aut pus, ubi abscessus aliquem
infestauerit, transmittere possunt. Euenit etiam
interdum urinæ stillicidium, humoribus qui in ue-
nis sunt, & per renes, & per uesicam expurgatis.
Cæterum cum ab intemperie uesica fit imbecil-
litas, hæditur propria ipsius actio, quæ est urinæ ex-
cretio, ad quã animal excitari solet, cum uel à mul-
titudine contectæ in ipsa uesica materiæ grauatur,
uel à mordacitate conuellitur, sed ab horum utro
libet magis imbecilli, quam robusti dolere consue-
uerunt. Quin etiã instrumentales affectus imbecil-
litem interdum inducere possunt. Item intempe-
rantia omnes, cum aliã, tum maxime illa, quæ nō
nullis sæpe eueniunt, cum frigore corripiuntur.
tunc enim planè grauari uidetur, uel pauco admo-
dum contento in ipsa humore. Atq; uesicæ etiam
ueluti meiendi instrumento ischuriam accidens su-
peruenire solet. Interdum quidem (ut dictum est)
cum circa id quod in ipsa continetur, contrahi nō
potest, ut ipsum exprimat. Interdum etiam obstru-
ctio inferiori meatu, aut à crassis humoribus, aut im-
pacto lapide. Atq; accidit nonnūquam, uel ab in-
flammatione, uel alio huiusmodi tumore, ut angu-
stior reddatur meatus, uel etiam omnino obstrua-
tur. At uero neq; neruorum à spinali medulla ex-
ortorum, neque etiam spinæ ipsius affectus, uesicæ
tantam imbecillitatem afferre possunt, ut urina
propterea supprimatur, quemadmodum nonnulli
putauerunt, credentes uesicæ officium à consi-
lio & electione procedere, quod scilicet urinam re-
tinemus quoad uoluerimus, atque eam pro uolun-
tatis imperio excernimus. Verū satis fuisse nos-
se non uesicæ, sed meiendi officium, ueluti etiam
deijciendi, non intestinorum munus ab electione
consilioq; pēdere. Quippe uesicæ officium unicum
est, contractio. At musculus qui urinæ meatum in
circuitu ambit in origine ceruicis uesicæ positus,
instrumentum est, cuius opus ab electione excita-
tur, utpote qui ambiens uesicæ ceruicem, eam ita
exacte stringit, ut nihil humoris ex uesica in mea-
tum ingredi possit. Atq; similem quoq; & actio-
nem, & utilitatem habet musculus, qui recti inte-
stini partem extremã ambit. Proinde ipsius resolu-
tis, neq; urinã uesica, neq; stercorea alius retinere
potest, sed præter uoluntatē, paucis omnino inter-
uallis, utraq; excernuntur. Itaq; ueluti in reliquis
musculis, quod à resolutione fit nobis inuitis, id ele-
ctio nostra haud inuita efficere solet: ita eadem ra-
tione ab horum actione quiescimus, cum uel ster-
cus, uel urinam excernere propositum est. Atq; ut
nonnulli tum urinarum, tum cibi excrementorum
deiectionē, totã ab electione procedere existiman-
tes, errauerunt: ita rursus alij his è diuerso, totum
hoc opus naturale putantes, à ueritate deuiave-
runt. Etenim cibi à uentriculo in iciumum trans-
missio, tota nature opus est. Rursus omnino ab ele-
ctione pendet, & utrorumq; & cuiuslibet digiti,
tum extensio, tum inflexio, delatio enim quæ à uen-
triculo ad iciumum fit, & quæ ab hoc in tenue in-
testinum, à sola naturali facultate procedit. At al-
ui deiectio, & urinæ redditio, utroq; instrumento,
proprijs suis facultatibus agente, perficitur. Re-
ctum intestinum, atq; uesica naturali utitur facul-
tate, musculi uero ea quæ & animalis & uolunta-
ria nominatur. Quippe musculi qui fluores cohi-
bere solent, tunc quiescunt ab opere, abdominalis

musculis munere suo fungentibus, maxime uero medijs. Sunt nonnulli qui cum non ita facile deijcere possunt, manibus huiusmodi musculos comprimunt. neq; nō ubi urina ita suppressa est, ut omnino retineatur, idem facere consueuerunt. Cum itaque nerui, per quos animalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut spina ipsa laesa est, resoluitur musculorū actio, atque excernitur & urina & steruus, uel inuito laborante. Cum uero uesicæ corpus ita fuerit affectum, ut quod in ea continetur, exprimere non possit, supprimitur urina, nominaturq; hoc accidens ipsius ischuria. Atque accidit interdum propter obtusum ipsius sensum, ut non reddatur urina, citra tamen expultricis facultatis læsionem: si proprii uesicæ nerui afficiantur, neruis musculi ceruicem eius stringentis, munere suo fungentibus, ipforum scilicet facultate seruata. Nam si resoluantur, proprium indicium, quod musculus hic resolutus sit, est urinae præter uoluntatē excretio. At huiusmodi eueniente affectu, cum meatus ipsius fuerit obstructus, utraq; dispositio cognitu difficilis erit. Proinde ut exquirite dinoscatur, non solū h, sed reliqui quoq; omnes uesicæ affectus, per quā necessariū est præscire euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas proprie procatarcticas (id est iniuriatrices) uocant. Sed multo etiā accuratiori inuestigatione, eos qui præcesserūt in animantis corpore affectus, inquirere oportet. Igitur cuidam cum cecidisset, spina sinuata est, quapropter urinam reddere nō potuit, nam & id aliquando fieri solet, quemadmodū ab Hippocrate dictū est. Verū non illico suppressa fuit urina, sed perendie, ob afflictarum uertebra rum interna luxationē inflammata uesica. Itaq; dolebat in ea parte uel nemine tangente, sed multo magis, si quis manu eum tangeret. Atq; hunc curauimus inflammationi remedia adhibentes. Rursum alter luxatis ad externas partes uertebrae, urinam inuitus profudit, nullo infestante uesicam dolore, in hoc coniecimus eius musculi neruum, qui uesicam claudit, fuisse affectum, proinde spinā curare uoluimus. Atque in alio similiter affecto, suppressa fuit urina, torpente ob affectos neruos uesicæ sensu: cum itaq; inter dormiendum, nō sentiret homo uesicam impleri, ipsa extensa, nihil excernere potuit. etenim accidit interdum, ut hoc modo urina supprimitur: quemadmodum etiam sanis quibusdā, aut urgentibus negocijs, uel in concionibus, uel senatu, uel foro, uel conuiuio: tum enim retenta longo tempore urina, extēditur uesica, atque urina supprimitur, contractrice facultate laesa, propter immoderatā tensionem. Quidam etiam cū cecidisset, manente spina illaesa, in primis quidem magnā sanguinis copiā cum urina emisit, postea uero omnino suppressa est urina: cuius rei causam esse coniecimus q̄ concreti sanguinis grumus intus se opposuit. quocirca demissa per colem fistula, paulum urinā reddidit, exacta deinde fistula, apparuit in ipsius ore grumi indicium. Præterea cum alios quosdam diuturni dolores unā cum

A abscessuū notis infestassent, finitis abscessibus tenuis pus cū urina profluere uisum est, deinde subsequens urinæ retentio, coniecturæ occasionē dedit, q̄ à crasso pure meatus obstructeretur. Atque in pueris etiam quos lapis in uesica cruciabat, uidi mus sæpenumero urinam retineri. Eos itaq; resupino figurato corpore, cōcussimus, ut ita à meatu lapis dimoueretur. Cum uero id, quod iam iam dicā, sæpe uideritis, oro ut ipsum tenaci semper memoria seruetis. Quod ad grumos uocatos, non solum eos qui in uesica, sed multo magis illos quoq; qui in intestinis, uentriculo, atq; thorace nonnumquam continentur, animi defectio, & color pallidus sequi solet, pulsus uero paruus, obscurus, frequens apparet, & laborans ipse cum anxietate resoluitur: quemadmodum in magnis muscularum uulneribus sæpenumero accidit, ut mirari aliquis possit, quanam sit huius euentus causa. An sanguis, cum omniū quæ in corpore sunt, maxime nobis sit familiaris, ex uasis suis effusus, tanti mali author est. Nam & putredo partium, & marcor ipsum sequi solet. Etenim uidimus, ubi uesicæ meatum grumus obstructeretur, eadem sequi accidētia: grumum uero adesse coniecimus hoc argumēto, q̄ plurimū antea cruorem laborantes cum urina reddidissent. Itaq; medicamentū quod lapidē tere re posset ex oxymelle, atque ipsum quoq; oxymel per se in potu dedimus. At nihilominus, alij quidē perierūt, uno quodā seruato, solutis grumis, quos paulopost cum urina excreuit. Quoniā uero non satis est ad affectæ sedis inuentionem, ea duntaxat accidentia, quæ in præsentia infestant, inueniri: sed & ex his quæ præcesserunt, subinde definimus: facile intelligetis si eorū quæ antea uidistis, meminēritis. Igitur cū multi creberrime pus cū urina emitterent, præteritorū accidentiū memoria, & sedem affectam nobis ostendit, & dispositionem in ipso consistentem declarauit. Quidā enim cū prius in regione renum sæpenumero doleret, accedēte inordinato horrore & exigua cōcussione, febre correptus est. Alius circa uesicæ positum simul cum horrore, ac febre, dolores præsentit. Nonnulli circa septum transuersum & thoracem. Atq; alij in dextra præcordiorū parte. Coniecturam itaq; fecimus, in ijs omnibus, q̄ pus per renes expurgaretur, uomica scilicet in loco dolente erupta. Cū indicijs autē supra propositis, nō nihil confert puris quantitatē, & quomodo totū cum urinis miscetur, utrum confusum, an contra, cōsiderare, ueluti iam antea de intestinis dictum est. Nam ut in his, si à superioribus intestinis quidpiam defertur, id ciborum excrementis perinde admistum uidetur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si uero ab humilioribus, cum una ipsorū parte excernitur. Simili modo urina, aut tota à pure cum ipsa emisso cōturbat, aut per partes quosdā dispersum pus inæqualiter defertur. Plerunq; etiam solum pus, sine urina excernitur, idq; haud obscure in uesica suppurationem cōsistere indicat. Quod uero exacte commissum est, à supernis alicunde partibus uenit. Sed quod

quod mediam inter hæc conditionē seruauerit, id à renibus descendisse certū est. Similiter si erupta uomica, cum affecti loci indicijs, ulcers quoq; signum aliquod appareat. Nam & hoc aliquando quidem exacte cōmissum uidetur, aliquando uero mediocriter. interdum uel nullam habet missionē, uel quodammodo superfertur, uel solū excernitur. Atq; uocatum quidem ramentū, ulceris: essentia uero proprietatis, affectæ partis propriū indicium est. quippe partes à uesica auulsæ lamis: à renibus uero, carunculis sunt similes. Ita etiā ubi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cū urinis eiecta intueri, & ea suspectarum partium essentia comparare oportet. Igitur cum urina expurgantur gibbæ hepatis partes, atque omnes quotquot sunt his superiores: per aluū uero pars iecinoris resima, intestina, uentriculus, lienis. Præter has alia quædam sunt purgationes, sed raro, ut cum thorax & pulmo per aluum purgatur: quæ sub septo transuerso positæ sunt partes, per urinas. quorum causam cum nonnulli ignorēt, neq; id unquā accidisse uiderint, quod à multis uisum est, negāt fieri posse ut abscessu in pulmone orto pus per renes excernatur. pulmonis uomicam per urinā, thoracis autē per intestina, & aluū expurgari uidimus. Quamquā reuera de latrone ex pulmone in renes nulla omnino sit dubitatio. Etenim ut à concaua uena, ita ex magna quoq; arteria, rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum urget, quippe qui putauit solū spiritum in arterijs contineri. Nobis uero nihil difficultatis affert, utpote intelligentibus, quod laeuis arteria pulmonis, quantum puris ex erupta uomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnā ipsius arteriam incidēs, per renes transit in uelicam. Hoc tamē non ita crebro euenire uidetur, utpote pure prius in asperas arterias magna ex parte transumpto. Itaq; quam ob causam pus in pulmone genitū, cum urinis (licet raro) excernatur, iam dictum est. Id uero quod per uentrē purgetur, aliam & quidem raram (quæ in corporū dissectione apparet) habet causam. quippe cōcaua uena, mediāte uasē quodam stelechiæ (id est uenæ quæ arboris caudici proportiōe respōdet) uidetur interdum adaptari. Proinde nihil mirum, neq; impossibile est, & ex partib. septo transuerso superioribus, pus in uentrem defluere, & ex his quæ eidem supponūtur, ipsum per renes in uesicam peruenire. Nam corporū raros habitus, par est ut rara etiam accidentia sequantur. Atq; ne hoc quidem loco sollicitos esse oportet, utrum uulnam, an uterum appellemus, eam partem quæ mulieribus ad pariendum à natura data est. Neq; rursus utrum numero plurali uuluas, aut uteros, an singulari uulnam, aut uterum quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus utilibus tempus collocare, ex quibus uel ad notitiam, uel præfagia, uel curationem, fructum aliquem decerpere possimus. Veluti in eo affectu quem nonnulli uteri suffocationem, alij spirationis ob uterum ablatio-

A nem uocant, uolentibus medicis utraque appellatione unum quædam affectum explicare. Ego uero, multas uidi mulieres hystericas, id est ab utero suffocatas (ita enim nō hæc solum sed priores quoque foeminae artem medicam professæ, à quibus id nominis effectū est, se ipsas nominabant) alias quidem sine sensu immobiles iacere cū obscuro paruoque pulsu, uel omnino sine ullo pulsu: alias sentientes quidem, & moueri potentes, atque integræ ratione, sed tamen animi defectiōne, & difficiliori spiratione laborantes: alias etiam crura & brachia contrahentes. Ex quibus cōiecturam feci, multas esse uteri affectuum differentias, uel pro causa efficientis magnitudine, uel pro specierum quarundam uarietate, inter se differētes. Igitur prima species, cuius Heraclides Pōticus in suo cōmentario mentionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatem. At enim sub hac specie, neq; pulsum, neq; spirationem mulieris deprehendi posse. Atq; ob id duntaxat non uideri mortuam, q̄ exiguum in medijs corporis partibus calorem haberet. Est autem libri titulus, Apnus (id est perdita spiratio) Heraclidæ. Ac astantes quoq; medicos quæsiuisse ait, an nondum sit mortua. Rursus nonnulli Heraclide posteriores credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa non appareat, carptæ lanæ floculos coram naribus suspēdi iubent, ut exacte deprehendatur, num spiritus aliquis inter spiradum, tum intrō, tum foras rursus deferatur. Sunt qui poculum aquæ plenum ori uentriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino seruari huiusmodi aiunt, si tota perierit spiratio. Itaque si omnes ita affectæ mulieres interisissent, simplex esset quæstio: cum uero nonnullæ seruatae uideantur, geminam oriri questionem necesse est, inuestigantibus nobis, tum dispositionem ob quam spirationis munus deperditur, tum uel magis, quomodo uiuere possint, quæ nihil omnino spirant. Quippe in cōfesso est, & spirationē à uita, & uita à spiratione separari nō posse, adeo ut uiuentem non spirare, & spirantem non uiuere, sit impossibile. Atque hæc quæstio, quamquam superiore difficilior uidetur, non est tamen perinde difficilis. quippe facile sustinebitur, si latebris inclusa animalia cōsideres, nulla apparente in ipsis spirationis nota. Hoc enim ubi cognoueris, huiusmodiq; animalia frigida esse perspexeris, atque ibi demonstratum erit, quod maximus respirationis usus est, ut intus calor & refrigeratione & uentilatione seruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguū illum calorem in ipsis derelictum, arteriarum cordisq; officio conseruari, quæ actio à quibusdam medicis transpiratio, ueluti ea quæ à thoracis pulmonisq; officio prodit, respiratio uocatur. Itaque in uteri suffocatione, quoniam uniuersum corpus refrigeratur, id enim manifeste uidetur, fieri potest, ut nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea quæ in arterijs sit, nequaquam intercipiatur. Verū adeo potest esse exigua, ut sensum omnino effugiat. Ergo ut nihil ad hūc affectū pertinet maneat indicium,

succedit iterū alia quæstio, Quam ob causam corpus refrigeretur. Ea uero haud difficulter dissolui poterit, si causas quæ præcesserunt, diligenter intueamur. Sunt autem huiusmodi. Conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte uiduis euenire, ijsq; maxime quæ cum antea probe purgarentur, ac parerent, atq; uirorum cōcubitu gauderent, ijs omnibus priuantur. Quid igitur ex ijs quis probabilius conijcere possit, q̄ quod ob retenta menstrua uel semen cohibitum huiusmodi mulieres uteri dispositionibus crucientur? siue apnoæ (id est non spirationes) siue suffocationes, siue etiam contractiones sint. Idq; fortasse magis à semine retento cōtingere potest, utpote magnam uim obtinēte. ut est enim in mulieribus humidius, ita etiam frigidius, proinde ipsum excerni oportet, præsertim si naturaliter multo semine exuberat mulier. Proinde in mulieribus quæ multo semine abundāt, id excerni postulat haud secus atq; in uiris. quippe non parua est horum differentia. Sunt enim nonnulli quos protinus à iuventute cōcubitus imbecilliores efficit. Alij nisi assidue coeant, capitis grauitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij sunt, atq; ut deterior est ipsius appetentia, ita & concoctio minor. hos Plato arborib. immodice fructiferis cōparat. Equidē noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis usu abstinentes, torpidi pigriq; facti sunt: nonnulli etiam melancholicorum exemplo, præter modum mœstiac timidi, cibi etiam, tum cupiditate, tum cōcoctione uitata. Quidam uxoris mortem lugens, & à concubitu quo antea creberime fuerat usus, abstīnens, cibi cupiditate amisit, atq; ne exiguum quidē cibum cōcoquere potuit, ubi uero seipsum cogēdo plus cibi ingerebat, protinus ad uomitum excitabatur, mœstus etiam apparebat, non solum has ob causas, sed etiā (ut melancholici solent) citra manifestam occasionē. Verum hic ad pristinam consuetudinē rediens q̄ celerime liberatus est. Hæc ergo consideranti mihi apud meipsum, uisum est longe maiorem ex retento semine quam menstruis, corporis noxam euenire posse, præsertim in his qui suapte natura uitiosis abundant humoribus, et pleni sunt, atq; in ocio educati, quicq; cum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, assatim continere cœperunt. Equidem perpendi in ijs, naturalem excernēdi ipsum cupiditatem huius rei causam esse. cum enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionē uis quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicū narrat, uirum alioqui omnium mortalium, quod ad cōtinentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulsisse, non à copulata illi uoluptate, ueluti bono aliquo illectum, sed ut noxam, quæ à retento semine provenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita, cum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota, semen projecit, ac uenientem deinde mulierculam remisit, inquit. Manus hymenæum celebrando te præuenit. At planē constat modestos uiros, non ob uoluptatem, sed ut ab impedi-

mento præseruētur, libidini indulgere, perinde ac si nulla esset ei uoluptas coniugata. Sic etiam reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, nō q̄ existiment uoluptatem boni cuiuspiam speciei præ se ferre, sed ut semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernant, haud secus quam deijciendi stercoreis, excernendæq; urinæ desiderio, suapte natura moueri consueuerunt. Cogitanti itaq; mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore uidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoque distentione uexabatur. ac dicente obstetrice, uterum esse retractum, remedijs ad huiusmodi affectus conuersis, uti decreuit. quibus adhibitis, partim ob ipsorum calorem, partim etiam quod inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & uoluptate, ueluti per coitum usu uenire solet, excreuit crassum plurimumq; semen, atque ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assecutus sum, uitiatō semini, maiorem quam menstruis esse uim ad noxam uniuerso corpori inferendam. Itaque licet hæc quidem aliquando profluant è uiduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxamq; ipsis inferre potest. Quibus uero nequaquam persuaderi potest, exiguum succum in una parte contentum, tantorum accidentium, quæ uniuerso corpori eueniūt, esse causam, si omnino immemores esse uidentur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim à phalangij icū totum corpus affici uidetur, exiguo ueneno per minimum foramen iniecto. Sed longe maiori admiratione dignus est scorpionis icū, quod breui admodum tempore grauissima infert accidentia. quippe cum sese applicat, aut perquam exiguum est id quod iniicitur, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo. Atqui fieri non potest, cum primum quis, perinde quasi ab aculeo punctus est, ut uniuersum corpus ueluti grandine percussus uideatur, animi simul defectione accedente. Nam rationi magis consentaneum est, ut uel à spiritu quodam, uel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt qui putāt res quasdam solo tactu, per qualitatis uim, ea quæ eis uicina sunt alterare posse, idq; planē uideri in marina torpedine, utpote cui tam uehemens sit potentia, ut per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, de repente totam reddat torpidam. His coniecturis facile deprehenditur, parua molis res quasdam, solo tactu, maximas inducere alterationes. Id quod in Heraclio quoq; lapide, quæ magnetem nominant, uidere est. ferrū enim quod tetigerit, ei adhaeret, uel nullo adhibito uinculo. Deinde si aliud, id quod primo tactum fuerit tetigerit, similiter ut primum illi inhærebit. Postea tertium secundo: ita ut planē constet, rebus quibusdā uehementissimas esse uires. Reliquū est ut inuestigemus an in animantibus corruptio aliqua nasci possit tanta, ut ueneni tum qualitatem, tum uires æquet: an id iam à medicis enodatum, discussumq; esse

esse uideretur, qui hæc solent proponere quæstionē, Vtrum proprie sint notæ ueneni, necne. Nam qui de hac quæstione melius disputasse uideatur, ij eisdem fieri affectus cōcedunt & à letalis ueneni potione, & corruptione quæ e corpore ortum habet: non tamen eos discerni nō posse qui ueneni sumperint ab ijs qui aliunde affecti sint. Cū enim homo suapte natura probis humoribus abundas, ac sanorum more educatus, de repente moritur (ut letali assumpto ueneno fieri solet) deinde corpus aut liuens aut nigricas, aut uariū est, aut diffuens, aut præ marcore, foedum, molestumq; reddit odorem, hunc ueneni sumpsisse aiunt. Igitur si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismetipsis accepto suæ originis impetu, similes sint his, qui pernicioso epoto ueneno eueniūt: nihil mirū si uitiatum semen, aut menstrū huiusmodi, cum retinetur, aut putrescit, corporibus ut afficiantur idoneis, grauiā inferat accidentia. Quippe facile intelligitur à canibus, quantā habeat uim afficiendæ rei aptitudo. cum enim reliquorū animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur, atq; tanta fit in ipso humorū corruptio, ut solum eius sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Ut igitur ab exiguo initio, sputi uidelicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatur dignam peruenerit, discerni potest, id que post sex menses, cum nonnunquā ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo uitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis, principalium partium aliqua cōsentit, à qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur. Quod autem à prisca iam inde seculis optimo iure creditum fuerit, hysterica dicta accidētia, ad uterum, tanquam ad radicem pertinere, uel maximo argumento esse potest, quod & solis uiduis, & ijs quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi affectus euenire consueuerunt. Quod uero ad eos excitandos, retentum semen, maiorem: menstruum uero, minorem uim obtineat, facile intelligitur ab his mulieribus, quibus cum non sint uiduæ, purgationes supprimuntur, quamuis enim pluribus infestentur accidentibus, quæ posthac dicentur, spiratione tamē non priuantur, neq; animi defectione, neq; alijs quoq; accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare uideatur. Præterea ex eo quod sunt uiduæ quædam, quæ licet æque ut antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similib. corripuntur accidentibus. Quippe medicæ quæ eas exquisite tetigerunt, fatentur circa uterum notas quasdam apparere. Nam ceruix eius inclinata uideatur, interdum quidem ueluti sursum retractus sit totus uterus, interdum uero ueluti ad latus trahatur. Proinde quidam uterum ueluti animal esse statuentes, quod creandæ proles gratia mouetur, si priuaretur his quæ concupiscit, uniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem ita scripsisse cōperimus: Ea pars quæ in mulieribus, & uterus & uulua nominatur, cum sit animal prolem generare

cupiens, si intempestiue, diuq; infructuosum fuerit, succensens ægre fert, errasq; per totum corpus & spiritus meatum obstruens, respirareq; non sinens, in extremam anxietatem deijcit, atq; multos alios morbos excitat. Hæc dicente Platone, quidam addiderūt, quod posteaquam ita per corpus uterus errauerit, ad septum transversum perueniens, spirationem impedire solet. Alij errare ipsum ueluti animal negantes, ubi suppressa cupientem, ad uiscera usq; ascendere. cum uero ascendendo nonnunquā septum transversum contingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim qui ignorant ea, quæ in dissectionibus apparent, quicq; neq; naturales, neq; à uoluntate pendentes actiones, unquam considerauerunt, quauis ea, quæ iam diximus, nulla audiant demonstratione roborari: fieri tamen posse arbitrantur, ut aliqui ex ipsis à ueritate nequaquam abhorreat. At uero qui in utrisq; fuerint exercitati, hanc rationem, utpote infirmam, uel me tacente, despiciūt. Nam si aliquid uteri ascendere uideatur, id perexiguum est, neq; sufficit ad hoc, ut totum ipsum fundum, ne ad uentriculum quidē ascendisse ostendat, tantū abest ut hunc prætereundo, ad septū transversum pertinere possit. Quod si detur etiam ut attingat, quid momenti habebit, ut spirationem tollere, aut animi defectionē, aut mēbrorū cōtractionē, aut integrū soporē inducere possit? Etenim cū aliquis se impleuerit, uentriculus intumescēs, planē uidetur septū transversum cōprimere, atq; hanc ob rem spiratio redditur crebrior, sed nullo insuper alio accidente animal infestatur. Atq; pregnatibus quoq; uterus adeo intēditur ut crebrior fiat spiratio, sed ne has quidē aliunde lædi uidemus. Id autē quod dicunt, exiccatos uteros, humoris desiderio ad uiscera ascedere, nemini nō absurdū uideri potest. Si enim absolute humorē uterus requirit, uelicā atq; crassā intestini partem inferiorē, totam sibi proximā habet. si uero non simpliciter humorem sed sanguineum humorem desiderat, ad hepar potius quam ad septum transversum, ipsum moueri oportebat. At uero quid opus est ut alijs extrinsecus irruat partibus, cum à spissa membrana ipsum ambiente contineatur? quippe omnes tunicae quæ ad sese humorem ex intestinis attrahunt, per ora quam plurima id efficere solēt. Atqui ad uterum multa admodum uenarum ora perueniunt, per quas ex concava uena, utpote cui ex hepate sanguis influit, sanguinem attrahere potest. Etenim quam aliam fistulam hac insigniorē quis inuenerit? qua ex hepate in uterum sanguis deferatur, aut per quam aliam omnino uterus ex icinore quidpiam attrahere possit? Quod si hunc concavae uenæ riuum non maximum, saltem non alium esse fateamur oportet. quippe sola hæc uena, partibus subtransuerso septo constitutis, ex hepate desert sanguinem. absurda igitur omnino est illorum ratio, cum hoc q̄ uterum esse animal, hac ratione astruere uidentur. Sed si hoc ipsis cōcedatur, ergo ægre

feret uterus priuari se eo quod concupiscit, ac for-
tasse à cibo quoque abstinebit, quemadmodum
Phœnices amatores affici perhibentur, uerum ob
hoc neque ad septum transuersum, neque ad alium
quemuis locum perueniet. Nam, ut cætera omit-
tamus, perquam arida est septi transuersi tempe-
ries, atqui uterus iuxta illorum placita, qui ipsum
exicari dicunt, humidarum partium communi-
catione indiget. Sed interrogaueris fortasse, quã
ob causam, modo sursum, modo in latus retrahi
uterus uideatur, id enim obstetrices aiunt. Aut
cur ipso in sua sede sæpenumero manente, nihi-
lominus mulieres quædam ab hysteriis acciden-
tibus corripantur. Equidem huius rei causam ex-
plicare tentabo, ea quæ ab Hippocrate dicta sunt,
imitando. Igitur uteri tensiones in causa esse dix-
erim, cur tangentibus obstetricibus, modo sursum,
modo in latus retrahi uideatur. Nam simul cum
utero, ceruicem quoque ipsius retrahi necesse est.
Superest ergo ut declarem, quam ob causam
uterus uel sursum, uel ad latus retrahatur. hoc en-
im huic sermone debeat. Ea esse censetur uaso-
rum ad ipsum peruenientium & plenitudo, & su-
spensio. Etenim ostendimus in enarratione eius
Aphorismi quo inquit, Conuulsionem, & à ple-
nitudine fieri, & euacuatione, quod plenitudo re-
pletorū corpora & in latum & profundū extēdit,
sed lōgitudinē abbreviat. Ergo quo efficiuntur bre-
uiora, eo magis ad originem retrahuntur. Nam
Eralistratus musculos quoque si spiritu impleatur,
in latitudine augeri, in longitudine uero minui,
atque ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur
plenitudo, tum uenarum, tum uinculorū; nempe
ex menstruorum retentione. Nam peruenit qui-
dem ad uterum sanguis, sed ad interna ipsius ingre-
di nō potest, aut quia crassior est, quam ut per ora
uasorū possit penetrare, aut quia clausa sunt ora.
Itaque multiplicatus in uenis, eas extendit, atque
uicina ipsis uincula madefacit: ad horum autem
extensionem, continuo uterum retrahi necesse est.
Igitur si æqualiter undique trahatur, recta erit, &
sine inclinatione, ipsorum transmutatio: si uero
inæqualiter, ad partem uehementius trahentem
intenduntur. Non ergo ueluti animal errabundū,
aliàs ad alium locum, discurnit in mulieribus ute-
rus, sed ab extensione retrahitur. Quod si dixerit
quispiam, uteri corpus tum non esse affectum, sed
peruersione laborare, cum aliàs aliorum trahitur,
hic haud absurda dicere uidebitur. Nam circa re-
liquas quoque corporis partes accidit, ut huiusmo-
di appareant affectus, & ut sæpenumero decipian-
tur medici, qui peruersam partem quia uel incur-
uari uel extendi non possit, arbitrantur esse affe-
ctam. Atque hoc docuit Hippocrates in eo libro
quem De articulis scripsit, ubi etiam de uteri uo-
cato errore mentionem fecit, ita scribens: Si in po-
steriorem partem caput femoris exciderit, quan-
quam hoc raro fit, extendi non potest crus, neque
adeo secundum luxatum articulum, neque adeo
secundum popliteum quoque, nisi minime, ubi longo

A spatio durauerit malum, uel inguinis uel poplitis
articulum extendere possunt. Hoc sermone qua-
uis poplitis articulus haudquaquam afficiatur, quia
tamen cum inguine communicat, ipsum extendi
non posse ait. Atque deinceps subiungens inquit,
Sanè animaduertere hoc oportet, ut enim uisile
est, ita magna est ipsius habenda ratio: quãuis non
paucos lateat, quod ne sani quidem extendere pos-
sunt poplitis articulum, non extenso inguinis ar-
ticulo, nisi sursum leuato pede, ita enim possunt.
Neque etiã similiter, sed longe maiori cum difficul-
tate flectere possunt poplitis articulum, nisi simul
flectant articulum inguinis. His dictis deinceps ait,
Multa alia quoque ipsi haud dissimilia in corpore in-
ueniuntur & secundum neruorū distentiones, & mu-
sculorū figuras: quinetiã plurima notatu fortasse
digniora, quæ quis putauerit, contingere solent, &
secundum intestinorū naturã, & uniuersum uen-
triculum, atque uteri tum errores, tum extensiones.
His uerbis Hippocrates De poplitis articulo dice-
re proposuerat, non potente secundum naturã mo-
ueri, idque non ob propriū ipsius affectum, sed quia
coxæ consentit. quinetiã extensionum, quæ utero
accidunt, mentionē fecit: cum uidelicet ipse non
per se transmutatur: sed à quibusdam alijs trahitur.
Igitur uteri peruersiones: eo quem diximus mo-
do, ad suppressã sequuntur menstrua: eas tamē ob
hoc, accidentiū quæ in animalis corpore apparēt,
causas esse nequaquam putandū est, quippe quæ cō-
munē habēt causam, plenitudinē, à suppressã me-
struorum purgatione euenientem. Quæ uero ci-
tra peruersionē aut menstruorū retentionem, ui-
duas molestant noxæ, hæc ob retentum semen eue-
nire putantur. Cæterum pro multitudinis, quali-
tatis uel ratione, tum menstruorum, tum seminis,
aliàs alia accidentium species oriri solent. Etenim
noxæ causã uniuersum corpus refrigerare poten-
te, adeo uehementē inrigidatur corpus, ut & spi-
ratio, & arteriarum pulsus, sensu deprehendi ne-
queant. Quæ si uel crassa fuerit, uel acris, conuul-
siones: si uero atræ bilis naturam habuerit, mœsti-
tiam inducet: quemadmodum animi quoque de-
fectiones, & ad fortes extensiones, & refrigeratio-
nes, & stomachi affectum sequi consueuerunt.
Constat autem quod in huiusmodi sermonib. os
uentriculi stomachum solemus appellare. quippe
omniū medicorū mos est, in syncope stomachica,
huiusmodi uti appellatione. Porro accidentia quæ
ob astricta menstrua infestare solent (nam de ijs
quoque nō nihil me dicturum pollicitus sum) nunc
enarrare aggredior, sumpto initio ab his quæ ab
Hippocrate in Aphorismis scripta sunt, præcipue
uero cum dicit, Si mulier neque prægnans, neque
puerpera, lac habet, menstrua eius defecerunt.
At nullo in mammis apparente lacte, menstrua
suppressã hisce notis deprehenduntur: Grauitas to-
tum corpus molestat, item fastidiū quoque ut nulla
sit cibi cupiditas. horror inæqualis, quæ si citra horro-
rem inæqualitas aliqua fuerit, atque fastidium, cupi-
atque mulier quædam aliena, iube ut obstetrici uteri
ceruicem

ceruicē tangat. Nam si citra duritiam clausa inue-
niatur, eam prægnantē esse conijcies. Ex ijs nō nul-
læ cibū præterea euomūt, ac terram, aut extinctos
carbones, aut alia quedam huiusmodi edunt. Si ue-
ro clausum fuerit os ceruicis uteri, ac duritiē quoque
habeat, affectū aliquem in utero esse portendit. o-
portet itaque speculari obstetricem, ad quã partem,
uel declinet, uel trahatur. nam in ea parte affectam
uteri sedem esse cōijciendum est. Atque in quibus-
dam foeminis, eius partis dolor cum grauitate, non
nihil significare potest. quinetiam in coxam dolor
trahit, ac crus ipsum, quod è regione est, per inceps-
sum claudicat. Quod si longiori tempore suppri-
mantur mēstrua, nullamque medicus mulieri uacua-
tionē promoueat, tumor aliquis præter naturã, in
ilibus interdum exoritur, ostendens nimirum ex in-
ternis partibus quampiã esse inflammatam. Non-
nullis panus in extrema ilium parte excitatur, ue-
luti uiris quoque eodē in loco nōnunquam oriri solet,
qui ubi suppuratus aliquando fuerit, secari debet.
Atque hæc partē siue membrū suppuratū distēctūque
uidimus, interdum ignorantibus medicis in exper-
tis quid incidere, interdum uero intelligentibus
quoque. Atque omnia membra ita suppurata facile cu-
rantur. Vteri uero sectiones maiori cum difficultate
conglutinantur. Huiusmodi accidentia sequi sup-
pressã menstrua cōsueuerunt, ac præterea lumbo-
rum, & colli, & sincipitis dolor, qui etiã oculorum
fundamenta infestat. item febres ardentes, & uri-
næ nigricantes cum rubra quadam sanie, perinde
ac si aqua ex qua nuper maciatæ carnes ablute fue-
runt, fuliginem quis miscuisset. quibusdam urina
aut difficultur redditur, aut omnino supprimitur.
Cum ergo horū aliquod in muliere cōspexeris, u-
terū ueluti radicē ipsorū conijcere oportet. Quod
si per alium quempiã corporis locū sanguis efflu-
xerit, aut inflammatio, aut erysipelas excitatur, an
menstrua purgantur interrogare debes. siquidem
nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur
quibus menstruorū cohibetur purgatio, ijs huius-
modi plerūque eueniunt accidentia. Cum uero im-
modice uacuant, sequitur color foedus, pedes mol-
li tumore attolluntur, corporis robur prosterni-
tur, uitiatur ciborum tum concoctio, tum cupidi-
tas. Atque in totum omnia, quotquot immoderatã
sanguinis uacuationē siue ex hemorrhoidē, siue a-
lio quoque sanguinis fluore euenientem, sequi con-
sueuerūt, accidentia huiusmodi foeminas infestat.
Sed accidit interdū foeminis muliebri uocatu pro-
fluuium, uel utero haudquaquam affecto, cum uide-
licet uniuersum corpus per ipsum expurgat, quæ-
admodum interdum per renes quoque euacuatur.
Id uero potissimum fit, si mulier laxis sit carnibus, &
pituitosa. Huiusmodi mulieres intacto quidē ute-
ro, sed uniuerso corpori adhibitis remedijs sanauim-
us. Atque id quod excernitur, nonnunquam rubra
sanies est, interdum aquosa, aut subpallida. Quod
si purus fuerit sanguis, qualis ex dissecta uena pro-
fluit, diligenter animaduertere oportet, num erosio
sit in utero, ea uero magna ex parte in ceruicē po-

A tius quæ alibi contingere solet, discerniturque per ex-
cretã saniem, si fuerit profunda. si uero circa os cer-
uicis conlisterit, non solum per hanc, sed per ta-
ctum quoque cognosci potest. Atque prægnan-
tes quoque cum ora uenarum in ceruicē aperitūtur,
sanguinem excernunt. Ergo si mulieri utero gra-
ui, mammae subito extenuantur, abortus sequitur.
Atque geminos ferens, si altera mamma extenu-
tur, alterum amittit. & omnino si dextera mamma
extenuata est, marem: si sinistra, foeminam amittit.
Quippe foetus, qui mares sunt, parte uteri dextra
continentur, at foeminae magis sinistra. Atque raro
aliter euenire compertum est, adeo ut in animalibus
quoque, quæ suapte natura geminos ferre solent,
itidem accidere uideamus, ut in capris, ouibus, atque
alijs quadrupedibus nō paucis uidere est. Si mu-
lier prompte quidem conceperit, deinde secundo,
aut tertio, aut quarto imprægnationis mense, fo-
etum eiecerit: circa uteri acetabula humorem pitui-
tosum abundare, atque idcirco uenarum, arteriarumque
eius loci, ad ora uasorum in uterum descendentiū,
nexum debiliorem reddi conijciendum est, ut fo-
etum ob grauitatem ferre nequeat, sed facile abru-
patur. Quemadmodum ab extremis quæ per
anum deiciuntur, pauca admodum super uicina
VI
rum partium affectibus indicia accipi possunt, ut-
pote quæ magna ex parte, & intestinorum, & uen-
triculi, & splenis, & iecinoris, atque nonnunquam hu-
morum in uniuerso corpore exuperantium, notæ
sunt: Sic eodem modo pauca per colem educa ex-
crementa, proprium ipsius affectum portendunt,
sed complura uesicæ, renum, hepatis, splenis, pul-
monis, thoracis, atque humorum in uniuerso corpo-
re dispositiones significant. Verum huiusmodi si-
gna per alia, quæ unicuique parti affectæ subseruire
diximus, indicia distinguuntur. Igitur affecti co-
lis hæc erunt indicia. Nam ulcus manifeste depre-
henditur à dolore ipsum infestante, atque si aliquid
ex ijs per urinas excernatur, quæ ulcera comitari
solent. Id uero ab eo quod ex uesica secernitur, ita
discerni potest. Nam ipsum in primo protinus exi-
tu apparet, urinam præuenire consueuit: quod
uero à uesica egreditur, urinæ admistum uidetur.
quinetiam assidue inter meciendum mordicus do-
lent pudendorum ulcera, præcipue cum uel cru-
siula, uel sordibus solutis, pura fuerint. Sed longe
euidētius ipsius inflammationes, ac reliquæ huius-
modi dispositiones uel sine indicijs dinoscuntur.
Verum de gonorrhœa, & priapismo diffuse agere
fatius fuerit. Ergo gonorrhœa est seminis ex-
cretio inuita, quam inuoluntariam quoque nomina-
re licet, sed significantius dixeris, seminis assiduam
excretionem cole haudquaquam extento. Pria-
pismus uero est, cum coles, & in lōgitudine & cir-
culo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem
aut desiderio, aut acquisitio calore, ut quibusdã
accidere consueuit qui supini decumbunt. At bre-
uiori quoque compendio dicere potes, permanen-
tem colis aut auctiōnem aut tumore. deducta ue-
ro denominatio est à Priapo, Nam quasi ei suapte

natura huiusmodi coles esset, ita eū finxerunt, atq; pictura descripserunt homines. Gonorrhœæ autē nomen planē compositū est ex gone, quod semen genitale, & rhein, quod fluere significat. Etenim semen modo gone, modo gonos nominari solet. Porro quemadmodum omnia corporis nostri excrementa, duobus modis uacuuntur, interdū enim à continentibus ipsa corporibus excernuntur, interdum sponte profluunt, eo quod ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt: ita de semine quoque dicendum est. Nam in omnibus huiusmodi ut excernere tempestiue, ita continere, naturæ officium est. Verum secretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio, & cōtractio, & ad apertū iam meam quicquid continente spatio continet, impellente. Retentio uero fit, cū clausus permanet meatus, & contentū à continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem cōprehenditur, & retinetur. Hoc modo contenti in cauis instrumentis humores, in his qui integra ualetudine degunt, naturaliter & excernuntur & retinentur. In illis autē qui præter naturam se habent, retentio quidem ob excretiue uirtutis imbecillitatem, excretio uero ob retentricis facultatis infirmitatem euenit, uel ob dispositionē aliquam, quæ haud secus, quæ naturalis ipsa excretoria uis, partes mouere possit. Id quod in seminarijs uasis uidere licet, ubi aliquis uel comitali morbo, uel conuulsione uolenter irruente fuerit correptus. Cæterum uideamus alias quoque partes, ut manus, aut pedes, aut digitos conuelli, modo simul cum uniuersi corporis conuulsione, modo ipsis solis affectis. Proinde haudquaquam absurdum fuerit, in seminarijs uasis, & quidem solis, aliquando eiusmodi dispositionē excitari: eiusmodi ea est in qua inuita urinae excretio gonorrhœæ proportione respōdet, quæ urinae quæ quis inuitus emittit, proportione respondeat, cum contentricem uidelicet facultatem resoluī contingerit. Igitur gonorrhœa instrumentorum seminis affectio est, non pudendorum, quæ seminis genitalis uia sunt, qua excernatur. Priapismus uero planē colis est accidens. At fieri potest, ut nullo præcipuo proprioque ipsum affectu infestante, ad arterias referatur, utpote quæ solè interdum huiusmodi habeat præter naturam dispositionem, quali uidelicet affici consueuerunt, cum naturaliter totus coles intēditur. Atqui à spiritu in tumorem ipsum attolli, manifeste patet, ijs qui celeritatē eius, & cū intumescit, & cū iterū residet, perpendunt. quippe nullus humor tam subitam in alterutram partē mutationē efficere possit. His sic se habentibus, cum in corporum dissectione, magnæ uideantur arteriæ in pudendum (exiguam scilicet particulam) irruere, sitque coles essentia talis, qualē in nulla alia parte uidere est, utpote cuius corpus neruofum sit, ac omni quaque fistulosum, excepta ea parte quæ glandem uocant: quid aliud excogitauerit quis, quæ à uaporoso spiritu, ab arterijs affluente, per extensiones in tumorem attollatur: Ideoque glandem æ-

qualem semper habere magnitudinē, quod fistulosus in ipsam neruus nō ingreditur. Ergo quid causæ est, cum libidinis impetu quis stimuletur, aut ubi ob supinū decubitus, calfacti sunt lumbi, ut coles extēdatur: Nempe hac inuenta, facile priapismi quoque dispositionem inuenire nos posse speramus. Quod uero princeps causā sit plenitudo, uel arteriarum, uel nerui fistulosi, aut etiam utriusque, cum ex priore conditione mutantur, palam constat. At uero utriusque magis, aut si etiam amborum, deinceps cōsideremus, hinc sermonis nostri sumpto exordio: Natura corporis partes fingens, perficiensque, fecit ut ipsa citra doctrinam, proprias actiones aggredierentur. cuius rei exactissimum ali quādo fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, ut matrem quæ ipsum in utero gestauerat, nunquā uideret. Cum enim capras dissecare, dissectorū questionibus, quibus foetus in utero formationē speculant, promotus, inueni elegantē quandam hœdū, quæ à matre absolutū, ita pro meo more abstuli, ut ipsam haudquaquā uideret: atque in domum quandam, ubi multa pelues erant, deposuit: quarū alia uini, alia olei, alia mellis, alia lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plena, aderatque fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaque hœdum conspeximus, in primis quidem pedibus incedentē, perinde ac si audire uisset sibi incesus gratia crura fuisse cōcessa. dein de excussit quā à matre cōtraxerat humiditatem. postea pede latus scalpere, ac deinde singula uasa olfacere, uidimus. percepto itaque singulorum odore, lactandē absorbit. Quibus uis omnes exclamauimus, Hippocrate uere dixisse, animalium naturas esse indoctas. Sic ergo hœdum hunc educādo, nō solum lac, sed multa insuper alia quæ forte offerebantur, comesse uidimus. At quia nō longe aberat uernale æquinoctiū, cum eriperet hœdus à matre, exactis duobus deinde mensibus, tenellos ei tum fruticū, tum aliarum plantarū ramulos obtuli, quorum omnium cum experiretur odorē, alios quidem contēpsit, alios uero gustauit, atque sic ad adultarum caprarū cibos conuersus est. Sed hoc fortasse non adeo magnū uidetur. At longe maiori admiratione dignū est, quod postea quæ & folia et teneros ramulos deuorauerat, paulo post ruminare cœpit. Quod rursus omnes quotquot aderant uidentes, exclamauerunt, cum magna facultatum admiratione quæ animalibus natura insunt. Quamuis enim magnum uidebatur, quod impellentē fame, per os, atque dentes, cibum assumeret, multo tamen uehementius admirati sumus, quod cibum in uentriculo iam contentū, in primis quidem ad os subleuādo reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursus ipsum deuoraret. idque non in eundem sed in alium uentriculum. Vulgares autem huiusmodi naturæ munera despiciunt, nihil nisi peregrina spectacula admirantes. Nam quis non miraretur, quod medici in secandis corporibus peritissimi querere solent, à qua causā articulus hic extenditur (subijciamus uero exempli gratia

gratia coxæ articulum) aut à qua causā incuruatur aut quid est quod ipsum in utranque partem intransuersum abducit, aut quid ipsum utroque circumuoluit, cum interim hœdus singulos articulos, ad quancumque motionem libitum fuerit, possit excitare, quemadmodum homines ipsi, quamuis à quo musculo motus efficiatur nō intelligat. Porro de linguæ motione (nam hanc pro exemplo inducimur) quis non mirabitur, si dissecatores inter ipsos, non solum de musculorum numero, sed de ipsorum etiam actione pugnantem uiderit, ac infantes quoque quomodo natura uocet, aut aliud huiusmodi munus imitari docuerit? Quomodo etiā linguam moueat, aut quibus musculis uocet eandem efficiant? Similiter etiam de omni reliquorum animalium, tum uoce, tum respiratiōe. Atque (ut summam dicamus) miraberis fortasse omnium quæ à uoluntate & cōsilio pendet actionum instrumenta per se docta esse. de quibus quidem actionibus, licet acris inter dissecatores sit pugna, quomodo fiant, & quibus instrumentis, nihilominus omnia animalia, simul atque genita sunt, & spirant, & uocē reddunt. Igitur non mirū esse debet, genitales partes, eas actiones quarū gratia à natura institutæ sunt, protinus ab initio cognoscere. Etenim uterus, cum semen genitale conceperit, donec perfectus fuerit foetus, exacte clausus permanet, perfecto uero foetu plurimū aperitur, ac dein de sic apertus excludit. Populares autem hæc propter crebrum euentum, & contemnunt, & despicunt, utpote qui nihil, quod reuera sit admirabile, sed ea duntaxat quæ raro uident, admirari consueuerunt. Quid enim in rerum natura potest esse admirabilis, quam quod nouem perpetuis mensibus clauditur os uteri, adeo exacte, ut ne specilli quidem acumen admittat: perfectio autem foetus, usque adeo distenditur, ut totū animal per ipsum egredi possit? Non igitur dubites pudendorum facultatem per se doctam esse, ut fistulosum hoc, neruofumque corpus, ubi ad coitum insurgit animal, à naturali facultate, quæ ipsum attollere potest, protinus distendat. Cuius rei simile & in corde, & arteria planē uidere est, nisi quod horū motus perpetuus est, eo quod semper necessaria sit nobis eorum actio: fistulosus uero neruus non semper mouetur, sed cum usus requirit. Cum ergo sic fuerit extensus, sequitur ex arterijs spiritus, quem admodum pulmo thoracem ob eam quam habet ad motum ipsius sequelam. Verum posses fortasse replentis fistulosum neruum spiritus uim, cum ad coitum irrupit animal, ad arterias quoque referre, quanquam multo satius est, ut huiusmodi actionem ad neruum, non ad arterias referamus, cum præsertim actiones, ex propria partium essentia, non ex earum posito prouenire, rationi consonum sit. Nam cor si in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret. Nec aliter de iecinore quoque, liene, ac reliquis omnibus sentiendum est. Quare uniuersi corporis arterias, eandem habere actionem probabile est. quippe

pe eodem tempore omnes totius animalis arteriæ, inter sese similiter producantur. Itaque haudquaquam par esse uidetur, ut arteriæ pudendis innatæ, aliam aliquam habeant facultatem, præter eam quæ antea in toto corpore habebant. sed ampliora sunt ipsis, quam cæteris arterijs ora, & quidem optimo iure, ad celeritatem sequelæ ad id quod euacuatur sic præparata. Semper enim natura quod unicuique actioni utile est, undiqueque explere uideatur. Cæterum nullam aliam insuper præcipuam habent actionis facultatem, cum ad pudendum peruenerint, licet calfactis lumbis, par sit, ut & arteriæ calidiores reddantur, & magis etiam pateant ipsarum ora. quamobrem non exiguum tunc spiritus essentiam, in fistulosum neruum effundunt, qui paulatim impletus colem extendit, ita ut tota ipsius essentia in fistuloso neruo consistere uideatur. His itaque cognitis ad priapismi dispositionem ueniamus. Quippe ex ijs quæ supra proposita sunt, constat, uel ob arteriarum ora immodice patentia, uel uaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed utrum potius pro causā sit habendum, inquirere oportet. Ego quidem ab utrisque ipsum fieri posse existimo, crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi. quippe facilius est hæc distendi, quam flatusum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac meministi me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel uidisse, arteriarum uero sæpenumero. Cuius rei confectionem feci, tum ex ijs quæ præcesserunt accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim cui assidue colis palpitiatio præcesserat, causa erat spiritus flatusus. ad quem cum omnem curationem conuertissem, hominem sanauit. Quibus uero supra modum arteriarum ora patebant, in ijs nullum huiusmodi accidens præcedere solebat. Porro accidit cuidam, ut longo tempore præter consuetudinem, à concubitu abstineret, alteri uero ut mali succi alimentis acerbisque uteretur, alij etiam ut duobus mensibus præcinctus peregre proficisceretur, cum antea nunquam cingi consueuisset. Coniecimus itaque arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum uitia, & acrimoniam, his uero ob flatusum spiritum, & sine ordine & uolenter uacuatum. Etenim medicamenta excitandæ tentiginis uim obtinentia, tum epota, tum etiam perinaeo, id est, foemini, lumbisque adhibita, calida omnino, atque flatusa sunt, quemadmodum contraria omnia, uentositatem non excitant, & in frigidat potius, quam calfaciant. Sed aduerte ne obiter hunc sermonem percurras, quippe de medicamentis, non de cibis locutus sum. quoniam sunt quedam alimenta, quæ ob id quod plurimum seminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. hæc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorem reddere possunt, quod à concubitu abstinentes interdum priapismo uexari solent: siquidem accidit his qui plurimo semine abundant, & præter consuetudinem à coitu abstinent, præsertim cum

163
 cum non student, ut multa exercitatione, sanguinis abundantia dissipetur: maxime uero ijs qui a libidinis cogitatione nondum liberi euaserunt. ueluti sunt quidam suapte natura casti, qui cum longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerunt, libidinis imaginem concipiunt, ob spectacula, quae illas mouere, & ad memoriam reducere possunt. Nam quae in horum hominum pudendis generatur dispositio, eorum dispositioni longe contraria est qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxij. Atque fuit mihi amicus quidam, cui praeter eam quam antea habuerat consuetudinem, omnino a concubitu abstinenti, adeo rigidus tumidusque factus est penis, ut mihi accidens ipsum declarare cogere. Miror, inquit, quod huic (athletam indicans) ob continentiam rugosus, colapsusque penis euaserit: mihi uero ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, ut collectum iam genitale semen excerneret, postea uero & a narrationibus, & spectaculis, meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret. At cantores, & athletae, qui iam inde ab initio, nullam uitae partem ueneris illecebris contaminauerunt,

CL. GALENI DE PULSIBVS LIBELLVS AD TYRONES

HERMANNO CRVSEPIO CAMPENSI INTERPRETE.

Vae interest tyronum charissime Teucre de pulsibus, hic exponam. Eorum artem alibi habes tota traditam. Igitur omnes inter se arteriae & cor habent eandem pulsandi rationem. Quamobrem ex earum una colligere de omnibus pos-

sis. Verum motum non perinde omnium sentias, sed in partibus nulla rectis carne clarius, in carnosissimis obscurius. Quae aperte crassa carne sunt, aut sub ossibus lateant, aut quibus corpora sunt alia obiecta, harum, dum ualeat animal, motum non percipias. Quod si uehementer emarcuerit, arteria, quae sita est secundum dorsum, tangentibus abdomen, motum representat: atque etiam nonnullae in artubus, quae prius latebant. At semper arteriae temporum, ac pedum secundum plantas, manuum in carpo illustrem motum habent. His minus, non illae tamen obscure pulsant arteriae capitis post aures, & quae tenent brachij interiorum regionem. Et uero etiam nonnullae aliae, quae non abstrusae sunt sub ita multa carne. Verum enim uero nullam neque promptius, neque honestius, nec uero commodius, si corporum praeter eas, tangas. Haec namque, quod uacet locus carne, apertissimae sunt: nec quod propter alias est necessarium, detegere harum gratia ullam

164
 nullam admittentes huiusmodi uel cogitationem, uel imaginationem, ijs pudenda & exilia, & rugosa, ueluti senibus, fieri consueuerunt. Nam praeter ea, quae accidere solent ijs, qui protinus a prima iuuentute, immodice libidini sese permiserunt, id etiam euenit, ut horum locorum uasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alluciant, & coeundi cupiditas magis increseat, ea uidelicet ratione, quam in ceteris quoque facultatibus uidere est, & quae a Platone etiam notata est, cum inquit. Ignauia quidem exoluit, proprii autem officij exercitatio, robur augere solet. Sic matrem quoque in ijs quae nondum impraegnatae fuerunt, contractae permanent, in alijs uero a partu infantulos lactantibus, uastissimae redduntur, atque ita magnae permanent lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus. tunc enim haud ita multo post lactis generatione quiescunt. Igitur omnia haec, si bene considerentur, ac praeterea causa ob quas in singulis affectis partibus, affectus ipse consistit, definiantur, non inutilem ad curationis rationem ansam praebere poterunt. Atqui non est nunc tempus, ea tractare. Quare a deo huius operis sine orationi quoque nostrae hic finem imponimus.

corporis partem necesse habeas. Ad haec in re-ctum ductae sunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert.

De quantitate distentionis.

Distendi arteria tangenti uidebit tibi in omni dimensione. Sunt autem cuiuslibet corporis tres dimensiones, in longitudine, profunditate, & latitudinem. Sed enim dum naturalem statum animal retineat, inuenies arteriam distendi sane quam moderate. Sin autem perdiderit eum, nunc deficit, nunc excellit in quacunque dimensione. Hic tibi retinendum est, qui pulsus naturalis esset. Atque si quidem eum reperias, qui naturalis non est, latitudine esse maiorem, appellabis latum: si longitudine, longum: si profunditate, altum. Et contrarios his, qui naturali minores sunt, simili modo uocabis angustum, breuem, humilem. At de his, qui a natura tribus ex aequo dimensionibus deficiunt, qui undequaque est imminutus, paruus: qui auctus in omnem partem, magnus nominatur. Haec quantitates distentionis in pulsu differentiae sunt.

De qualitate motus.

Proprie ad motum pertinent celeritas & tarditas: quarum haec motus est remissus, illa incitatus. De his faciendum iudicium ex comparatione naturalis pulsus est. In qualitate occurfus uehementia consistit & remissio. Vehementia quidem, cum uiolenter tactus impellitur: cum debiliter,

remissio

165
 remissio. Mollitudo autem & durities sunt tunicae arteriae qualitates: mollitudo, cum arteria quasi carnosior in occurfu apparet: durities, ubi ueluti sicior, rigidiorque in modum corfi. Atque haec quidem etiam differentia pulsuum una statim cum arteriae motu percipitur: non tamen eius est, ut tres antedictae, propria. Illarum enim, differentia celeritatis & tarditatis posita in qualitate erat motus: uehementiae & remissionis in ictus qualitate: magnitudinis paruitatisque in quantitate distentionis. Atqui non caret motu distentio. Molle uero corpus atque durum, ut sit tale, non requirit motum. Quatuor ergo has pulsuum differentias inuenieris in ictu.

De tempore quietis.

166
 Quintam aliam in ictuum intervallo. Nam ita medici solent interpositum tempus inter duos ictus, quo distenditur contrahiturque arteria, appellare. Ego uero congruum esse dixi tyronibus, ut se primum, quasi insensibilis contractio sit, exercent. Vocabo alterum ictum, alterum intervallo. Ictum, arteriae motum tactui occurrentem. Intervallum, quietem inter duos ictus: quae crebrius complectitur, rarumque, atque medium utriusque, in quo quidem naturales pulsus continentur. Quos etiam temporis quantitate cognosces. Nam creber est, cum quietis sit breue tempus. Rarus, cum longum. Quietem dicas, an ictuum intervallo, an contractionem, nihil intererit.

De aequalitate & inaequalitate.

Aequalitas & inaequalitas omnibus his differentijs accidunt. Nam continens harum paritas est aequalitas, ut cum insequentium par magnitudo sit, pulsus magnitudine aequalis dicitur. Cum celeritas, aequalis celeritate. Ad eundem modum, si uehementia, crebritas, remissio. Inaequalitas, paritatis corruptela est, in quacumque cadat differentiam pulsuum. Erit enim quidam magnitudine inaequalis, alius celeritate, nonnullus uehementia, & remissione, & crebritate, atque in reliquis similiter.

De ordine & eius perturbatione.

Nonnunquam etiam ordine quodam, certo ictuum numero, pulsibus paribus unus intercurrit impar, quod multis modis fit. Etenim tribus paribus quartus impar consequitur, idque continuo: aut quatuor quintus. Ad eundem modum quouis in alio numero. Si quidem comitatur saepe quinque paribus, impar sextus: & etiam sex paribus septimus impar. Itaque perdunt haec aequalitatem, quam ob rem pulsus inaequalis sit, tamen ordo retinetur quidam, ideoque ordinatus est. Cum enim pari semper numero, paribus pulsibus intercurrit unus impar, aequalitatem corrumpit, sed proportio circuituum quendam ordinem conseruat. Nam si circuitus prorsus seruet nullus, inordinatus hic uocatur.

De unius pulsus inaequalitate.

At incidit & in unum pulsuum inaequalitas, tum pro mutua distensione arteriae partium in situ & motu, tum pro uniuscuiusque pulsus peculiari motu. In situ partium consistit inaequalitas, ex eo quod sursum, deorsum, prorsum, rursum, dex-

166
 trorsum, sinistrorsum traducta arteria uideatur. In motu, cum celerius, tardius, maturius, serius, uehementius, languidius, aut longiore tempore, aut breuiore, aut perpetuo, aut nihil prorsus mouetur. In singulis partibus, cum interpellatus manifeste est motus, in quibus Caprizans est. Item cum reciprocatur, de quibus est Dicrotus. In motus impari celeritate, cum initio celerior, in exitu tardior sit, & e contrario, cum tardior initio, ad postremum sit celerior. In uehementia, remissione, paruitate, magnitudine ad eundem modum. Neque in duo tantum tempora motus, sed & in plures, quoad assequi sensus possit, distribuitur. Atque haec quidem simplices sunt, & unius pulsus inaequalitates.

De pulsuum composita inaequalitate.

Compositae sunt, quatenus altera potest cum altera, & una cum una, & cum pluribus una, denique cum multis multae commisceri. Quarum nonnullae proprium nomen sunt sortitae. ut Vermiculans, Formicans, & Hecticus. Vermiculans, cum species exhibetur quasi perreptatis arteriam uermis undarum in modum insurgentis, non uno tempore arteriae distente. Quod si coniunctum cum distentionis paruitate sit, uocatur Vermiculans. Sin autem cum magnitudine, Vndosus simpliciter. Est uero etiam aperte languidus Vermiculans, & creber. At qui ad extremam deuenit remissionem, crebritatem, & paruitatem, uocatur Formicans: qui in speciem quidem celer est, nec est celer tamen. Porro Hecticus pulsus ita ut febris uocatur, qui non magnopere ullo modo uariat, ceterum manet in perpetuum similis, cohaeretque, nec propellitur unquam: quod totus habitus morbum induit in eiusmodi febribus & pulsibus. Haec tyronibus existimo de pulsuum differentijs sufficere. Quod si cognoscere haec exactius aueas, librum habes a nobis solidum conscriptum De differentijs pulsuum. Nec uero etiam causa est, cur de pleno hic & uacuo pulsu dicam, uel de rhythmis. Illic enim accurate de his differui: etiam is sermo tyronibus est obscurior. Quare si, quae commemorauimus, summam retractauerimus, reliqua persequemur. Magnus pulsus est, qui fit, ubi in longum arteria, & latum, profundumque distenditur multum. Longus, cum in longum duntaxat. Latus, cum in latum. Altus, cum in altum. Vehemens est pulsus, qui ualenter ferit tactum. Mollis, cum tunica tenera est arteriae. Celer fit, cum pauco tempore arteria distenditur. Creber, cum paruo interposito spatio. Aequalis, qui perpetuo sibi constat. Ordinatus, qui circulatim par est. Qui in uno est ictu impar, inaequalis nominatur. Iam etiam horum contrarij sint aperti, paruus, breuis, angustus, humilis, languidus, durus, tardus, rarus, inaequalis, inordinatus. Nec uero hoc obscurum est, singulorum aliorum contrariorum medium esse: aequalis & inaequalis medium esse nullum, nec ordinatum & inordinatum. Praeterea aliorum omnium naturae conuenientes medios esse. at in his aequalis naturae solus conuenit, alij non conueniunt, inaequalis & inordinatus.

De causis

De causis pulsuum.

Quando multis modis pulsus uariare possunt (neque enim causam propè ullam reperias, quin hos immutet) uisum est mihi trifariam mutationis summam differentiâ distribuere, deinde separatim de singulis uerba facere. Prima igitur mutatio horum naturalis est, altera nō illa quidem naturalis, nec tamen iam præter naturam. Tertia est præter naturam. Comitantur hæc omnes naturalibus differentijs. Alij enim aliter arteria natura mouetur. Quas quidem tenere ante omnes debet, qui cognoscere cupit, qua de causâ, ac quatenus mutari pulsus cōtingit. At proprium cuiusq; ad unguem experiūdo assequaris. Sanè frequenter tangenda arteria est, præsertim integra sanitate præditi, atq; uacui omnis uehementis motus, nec non ceteris in statibus. Verū, quia omnes experientia assequi non est (etenim multi iam medicos sæpe desiderauerunt, cum quibus sani nullum habuerūt usum) primum hercle est etiam hic imperito præstare artificem. Præstiterit autem, si scientiam comparauerit eorum, quæ in multis ex æquo insunt. Est autem quædam, ut summam dicam, cōmunis uirorum natura, alia mulierum. Etiam qui calidiores sunt peramentis, quiq; frigidiores, habent huiusmodi communem naturam. Ad hæc omnium communis natura est gracilium, corpulentorum item communis est. Ac rarum in singulis est, quas memorari communitatibus, quod non asimile multis sit. Proinde etiam, qui probe commune tenet, raro a uero aberrat. Viri mulieribus pulsus ferè habent longe tum maiorem, tum uehementiore, paulo tardiore, satisq; rariore. Calidiores natura, multo habent maiorem, celeritatem, crebritatem: uehementiorem non item multo. Graciliores maiorem rarioremq; multo, uehementiorem paulo. Atq; natura sic differunt. Porro pro ætate hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis. Omnes qui inter hos intercedunt, proportionem seruant, prout uel ad puerum uel ad senem propius accedunt. Celerissimus item pueri pulsus, senis tardior. Reliquarum ætatum pulsus inter hos ambigūt. At senex a puero longe magis raritate, quam celeritate distat. In uehementiæ & magnitudinis differentiâ, maximus est, ut in ætatibus, pulsus iuuenū, minimus senum, medius & paulo maior pulsus puerorū. Iam uehementissimus iuuenū, languidissimus senū, medius est inter hos puerorum pulsus. Atq; pulsus in ætatibus sic habent. Pro anni temporibus: medio uere pulsus maximi sunt & uehementissimi, ut in temporibus: celeritate & crebritate moderati. Pari modo, medio autumno. Vergens autem uer non nihil de magnitudine & uehementiâ detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatem, tandemq; ineunte iam estate languidi, parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitudinem, uehementiam, celeritatem, crebritatem. Ita ineunte hyeme in paruam conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respon-

det autem initium ueris fini autumnii, illius finis initio huius. Aestatis item principium suo, & principium hiemis suo fini. Proinde quæ pari spatio a media estate & media hieme in utraq; partem deflexerunt, similiter uariant. Porro media estas partim conuenit cum media hieme, partim dissidet. Nam parui utrobique, & languidi sunt, sed celeres atq; crebri estate, tardi rariq; hieme: non perinde tamè parui estate ut hyeme, sed estate minus. Nec ita hieme languidi, ut estate: ceterum minus. Ad hunc modum pro temporibus pulsus uariant.

Pro regionibus perinde ut pro temporibus. In uehementer calidis, sicut media estate. In magno pere frigidis, ut media hieme. In temperatis ita, ut medio uere. Ad horum proportionem in ijs, quæ medium locum sunt fortitæ. Porro aeris nos circū dātis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus frigidi frigidis, medijs medio ueri respōdent. Prægnantium maiores, crebriores, celeriores pulsus sunt, præterea nihil mutatur. Iam somni etiam sint, si quid aliud, naturales, qui & ipsi uariant pulsus. Initio minores, languidiores, tardiores, rarioreq; reddunt. Postea tarditatem pederentim auget & raritatem, præsertim a cibo: at maiores sunt & uehementiores. Tandem ad remissionem & paruam redeunt: tarditatem & raritatem retinent.

Qui expergiscuntur, euestigio pulsus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum quadam uibratione habent: qui mox mediocritate assequuntur. Adscititiæ habitudines corporis perinde ut naturales immutant. Nam gracilis natura si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, asimile pulsus habet. Sin autem quadratus factus gracilis sit, asimilem gracilibus natura. Constat uero gracilitatis & quadrati corporis, circa facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itemq; in omnibus alijs, ut unum id tantum ubique, de quo in presenti disputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem de corpulentis, maiori tamen cō incremento sunt interpretanda. Iam etiam temperamenta corporis ascititiæ pulsus naturalibus, temperamentis mutant conuenienter. Nunc alias mutationes, quæ causas non habent naturales, recensemus. Exercitationes primo quæ moderatæ sunt, uehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt. Si multæ sint & uires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimum immodicæ, adeo ut ægre iam se possit mouere & multis interpositis quietibus, aut nihil profusus possit, sed remissæ uires impense sint, pulsus mire paruos, & languidos, tardosq; & raros. Quod si peruentum eo sit, ut uires oppressæ sint, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas oppressa, dicemus paulo inferius. Balneæ calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, uehementes. Immodicæ paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quod si hic non relinquantur, paruos, languidos, tardos, atq; raros. Frigidæ balneæ illico paruos ac languidiores, & tardos, rarosq; pul-

sus efficiunt. postea, prout id sit, quod induxerunt. Omnino uel torporem inducent uel robur. Quæ torporem intulerunt & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos, rarosq; efficiunt. Quæ excalcecerunt, & robur conciliarunt, magnos, uehementes, celeritate & crebritate moderatos. Cibus largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atq; inordinatos concitat. Archigenes uult celeriores quàm crebriores. Modicus, magnos, uehementes, celeres, crebros. Parcior, quàm qui satius nutriat, non æque ac moderatus, ceterum minus mutat, neq; id diu. Vinum pulsus cetera ut cibus uariat, hoc uero interest, quod illico immutet, & citius mutatio a uino profecta recedat, quàm illa quæ a cibo, quod item celeritate amplius & magnitudinem, quàm uehementiam & crebritatem augeat. Quanto enim uehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum ferè uinum extollit magnitudinem. Aqua minimam omnium ciborum & potuum mutationem inducit: quanquam perinde ut cibi & hæc mutet. Reliqua omnia, quatenus nutrire ualent, uel calfacere, uel refrigerare, hæcenus articularum motum uariant. Ad hunc modum pulsus ex causis, quæ nō naturales appellantur, mutantur. Nunc mutationes ex causis præter naturam exponamus: illaq; commemoremus prius, quæ iam de causis præter naturam communitate orationis conscripimus. Ac aeris status, ciborum copia, ut facultatem grauet, adhuc exercitationes, & balneæ, somniq; immodici præter naturam sunt. Excessus enim in quantitate naturalium causarum & nō naturalium deficiunt ad statum præter naturam. At causarum, quæ non quantitate modo, sed & genere sunt præter naturam, immensus est numerus: itaque nec potest comprehendi. Ars uero in his quodque constat, generibus & speciebus, quoad eius fieri potest, certis infinitum complectens. Etenim quamlibet causam præter naturam non ab re dixeris uel dissoluere uitalem facultatem & dissipare, uel quasi deprimere grauariq;. Dissoluitur facultas alimentari difficultate, & morborum paruitate, animiq; affectuum uir, atq; uehementia dolorum uel diurnitate, deniq; immodicis uacuationibus. Degrauat a materia affluentia, & ab instrumentorū affectibus, ut inflammationibus, scirrhis, tumoribus, abscessibus, uarijsq; corruptionibus. Itaq; fatiscens facultas pulsum paruam, languidum, & crebrum admodum efficit. Depressa & quasi degrauata uertitur in inæqualitatem pulsus, & in ordinem perturbatū cum omnem aliu, tum uero uehementiæ & magnitudinis. Hæc siquidē in primis inæqualitates propriæ sunt facultatis pressæ: ac grauata insigniter, in pluribus differentijs: paruū, in paucis. Etiam pulsus plures paruus magni sunt, & languidis uehementes, cū pusilla sit offensa: contra, si magna. Iam nō nulli pereunt etiam integri motus in eiusmodi affectibus, intercurruntq; uerū minore intercurrentes noxam, deperditu grauiore significat. Hæc uerūq; dissolutionis & depressionis commu-

nes mutationes. Peculiares accipit quæq; ex causa efficiente. Ergo cum dissoluta a penuria facultas sit, fiunt pulsus primo languidi, parui, celeres, atq; crebri: in medio, languidi, parui, tardi, rariq;: tandē extreme parui, languidi, & crebri, præbentq; celeritatis falsam speciem. Hic ille est, qui uocatur formicans. Vermiculans autem sit ille quidem etiam fatiscente iam facultate, sed non nihil tamen renitente adhuc: dissidetq; hac re a formicante, quod non ita in extremam contractus est remissionem & paruam, & quod aperte in uno icu inæqualis est partibus uel citius uel tardius incipientibus moueri. quamobrem minus tardus quàm paruus est, nōnunquam nequaquam tardus: quocirca minime prauus est. Proinde quas exitiales febres & acutæ concitant syncopas, hæc pulsum uermiculantem non habent. Reliquis facultatis dissolutionibus ferè comitantur uermiculantes, his potissimum, quæ febribus non sunt cōiunctæ, aut quàm minutis. Quare cardiacis syncopis formicantes, cholericis, & ualidis uentris fluxibus, sanguinis profutuis, mensibus, omnibus deniq; uehementer uacuantibus affectibus plurimum comitantur uermiculantes, extremis formicantes. Et si his absint febres, tum uero multo magis uermiculantē pulsum inuenies cum clarum, tum admodum diuturnum. Hæc causarum præter naturam cōmunissimæ mutationes sunt. Nunc speciatim eas explicabimus. Iræ altus est pulsus, magnus, uehementis, celer, creber. Latitiæ, magnus, rarus, & tardus est pulsus: at uehementia nihil differt.

Tristitiæ paruus, languidus, tardus, & rarus est. Timoris recentis & uehementis celer, & uibratus & inordinatus est, inæqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitiæ. His omnibus, si ualde diuturna sint, multūq; uehementia, pulsus, ut dissoluta facultate consequuntur. Etenim dissolunt etiam facultatem hæc omnia, statim, si ualida sint: diurnitate, si non sint ualida. Dolor, qui quidem uariat pulsus, uariat autem ingens, aut qui principes partes tenet, ut etiam inflammatio, dum paruus est atq; initio, pulsus edit maiorem, uehementiorem, celeritatem, crebritatem. Auctus uero iam & admodum ualidus, ut etiam uitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac quo diuturnior sit, uel uehementior efficiatur, hoc illorū quodq; increuit magis. Qui uero facultatem iam dissoluit, in remissionem & paruam, & falsam celeritatis speciem, ingentemq; crebritatem commutat. Inflammatio habet omnis communem pulsum ueluti ferrantem, ut alia pars attolli arteriæ, alia non, uideatur, cum illa scilicet uideatur durior. Habet etiam uibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidem & creber est, non perpetuo magnus tamen. At singulis est proprius, nascentibus quidē maior iusto & uehementior, & celerior, & crebrior. Augescētibus adhuc, cum illa omnia increscunt, tum clare iam durior & magis uibratus est. Vigescētibus autē manifestior est, duriorq;, atque uibratus magis, sed

minor est, quam dudū, non tamen languidior, nisi facultatem excedat affectus. Quinetiam crebrior fit & celer. Quæ si diuturnior sit, atq; in scirrhum iam indurescat, accedit illis gracilitas pulsus & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulsus per totum corpus immutat, uel quia magna est, uel quia principem partem insidet. Si uero uniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflāmata talis erit qualem diximus. Crescunt autem, quæ cōmemorauimus, singula, deminuiturq; aut pro inflāmationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflāmata. Siquidem partes neruosiore, duriores edunt pulsus, magisq; ferrantes, & minores. Quæ pluribus uenis præditæ sunt & arterijs, contra. Ac inter hos maior est, cum arteriæ in parte abūdent, atq; inæqualis facile fit, inordinatusq;. Ex his liquet, qui pulsus sit illorum, quibus inflāmatum iecur est, uel lien, renes, uesica, colum, uentriculus: Præterea Pleuriticorum, & Peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflāmationem comitatur febris: nisi quibus in locis ob symptomatum naturam, quæ tum necessario ijs consequuntur, tum casu adiuncta sunt, prout quodq; possit mutare, ita pulsus contingat uariari: ut mista ibi mutatio fiat, & quæ inflāmationi congrua est, & quam loci natura, uel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflāmatum est septum transversum, hi conuulsionibus sunt opportuni. quibus pulmo, suffocationibus. quibus uentriculos, syncopis. quibus iecur, atrophix. quibus uentriculus, cruditati. quibus renes, urinx suppressioni. Ad hæc partes insigniore præditæ sensu, etiā dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflāmationibus uarie pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sunt, cum alio loco exacte tractauimus, tum uero in præsentia, quantum inter est Tyronibus, persequemur.

Pleuriticorum pulsus.

Pleuriticorum celer pulsus est & creber, nec admodū magnus. Videatur etiam uehemens esse. Est ille uero nō languidus quidem, sed tamen non uehemens statim, quod ad affectum refert. Si quidem ubiq; hoc memoria seruandū est, in quacq; re mutationem esse pro illa re æstimandam, distinguendumq;, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulsus itaq; pleuriticorum, quia neruosiorem quodammodo durioresq; efficit arteriam, quasi conuerteret in uehementiam, imperitis imponit, quos quid intersit inter durum ictum & uehementem, later. Ira quoq; uulgus, quod alias etiam differētiā pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones acufabit, atq; ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verū non faciām ut hic longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscendis scripserim. Quare ut rationem exerceatis simul & tactū admoneo, ut in experiendo pulsus ualeat tactus cognoscere, non discernere solum ratione. Principium uero est experientia, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas uel crebritatis quantitatem

A uerbis explicare, tamen multum intersit, excedat iustum pleuritidis modum, an non assequatur. Siquidem excessus, ubi in peripneumoniā migret, aut denūtiat syncopam, necesse est fieri. Defectus in soporem, uel neruorum erumpere læsionem. Si mili modo illa inæqualitatis species, quæ ferrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis proprium est signum. si remissa est, mollis & probe maturanda: si uero magna, difficilis, & admodum crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilla facultate conuulsi, periculum habent: si cum firma, aut tarde concoquentur, aut suppurationem descedent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulsus pedetentim omnem deponit illam præter naturam mutationem. Quæ descedit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios. Ita quoque quæ tabide marcescet, pulsus marcorum.

Suppuratorum pulsus.

Suppuratorum pulsus initio statim pulsus refert uigescens inflāmationis. Hoc enim initium est suppurationum. Nonnunquam inæqualis est & inordinatus, sed omnibus Hæcticus. Cui autem pus propè sit maturū, cætera similis est, nisi quod æqualior sit: at cum erumpit, languidior, latior, tardior, rariorq;.

Marcescentium pulsus.

Marcescentium pulsus non uno modo uariatur. Quare differētijs hi quam apertissimis discernendi sunt. Qui una cū inflāmatione, quæ non discussa sit, commarauerint, languidos, & celeriores, mireq; crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes Innuetes & Circūuientes appellat, ut aperte declaret distentionis breuitatem, cum utriusq; extremitatis quasi inclinatione. Neque enim ut præcisissimè affatim, sed ceu partibus utriusq; inflexis, contrahitur, decurtatus magnitudine & in utriusq; partibus. Atq; hoc quidem non hi modo, sed marcescentes qualibet de occasione habent ferè omnes: qui ex inflāmatione marcescunt, omnes: & alij item multi: nisi illi sanè, qui de occulta quapiam inflāmatione marcescunt. Eruntq; hic marcescentium ex inflāmatione proprius, nulli conueniens, qui aliam ob causam maruerit. At hæcticus omnibus marcescentibus pulsus est: qui quidē ijs est communissimus. secundum illum, inæqualitas distentionis magnitudine decurtata: quæ etiam adest plerisq;, deinde crebritas. Etenim hæc quoq; omnibus, qui ex inflāmatione maruerint, perpetua adhæret: omnibusq; adeo, qui ob syncopam ex corde uel stomacho affecto profectam in præsens periculum uenerunt: ac deinde uini potione declinauerunt periculum, sed tempore tamē maruerūt. nisi sanè hos quoq; ex paruis inflāmationibus perire nobis incognitis. Siquidē sunt inter eos, qui inuentem habeant pulsus: nisi etiam hos dicas ex inflāmatione, alios citra inflāmationem marcescere. Verum hoc in dubio est. Pulsus igitur hi habent hæcticum, languidū, admodum

modum crebrum, quem inuentem quidam appellat. Atq; alteram hæc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui raram habet. uerum & his cum antegressa febris pulsus reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem intercedit, omnibus refrigeratis febribus, nō dum tamen extinctis ijs, in raritatem cōmutat. Genus hoc marcoris senibus proprium est, præsertim cum aliquid uitij pulmo & thorax contraxit. Hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis, uertitur.

Phthysicorum pulsus.

Phthysicorum, quos uocant, pulsus paruus, & languidus est, mollisq;, & modice celer, atque hæcticus.

Peripneumonicorum pulsus.

Peripneumonicorum magnus est pulsus, & languidus, mollisq;, similiter atq; lethargicorum pulsus: nisi quatenus præpollat inæqualitate & in uno pulsu, & collectiua quam uocat. In uno ictu, ueluti interpellatur, & undosus est, ac dicrotus interit fit. In collectiua, cum alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit. Cum autem acute omnes peripneumonici febricitant, tum non nihil comatis habent: utrum excellat horum, ex eius maxime ratione crebritatis quantitas inuenitur. Vbi ardentior febris adiuncta peripneumoniæ sit, pulsus abunde creber est, si comatosior, minus creber.

Lethargicorum pulsus.

Lethargicorum pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, remissione, mollitudine: sed eo est tardior, rariorq;, ac minus inæqualis, intermittens potius, q̄ incurrens. Est cum dicrotus fiat. At undosus semper in altis quidem saporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborum enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs consent. quō, si qui aliquatenus deficient, neque dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & quæ accedere ijs potest, ualeamus. Sed quoniam inæqualitatis sæpe meminimus, raro autem perturbationis ordinis, hoc in uniuersum sciendum est, ferè inæqualitatibus commitari perturbationem ordinis. Ac ineguale pulsus, qui sit ordinatus, raro inuenias. Ac nimirum minores offensæ inæquales & ordinatos, maiores inæquales pulsus atq; inordinatos creant.

Phreneticorum pulsus.

Phreneticorum paruus pulsus est. Rarissime autem conspectus est magnus esse. cōtensus est modice. Durus & neruosus est. mire est celer et creber. Habet præterea non nihil undosi. Interim subtremeret tibi uidebitur: Interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Etenim februm proprium celeritatis symptoma hic obtinet clarissime, in utroq; termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus in-

gniter aliquādo in illo apparere. Immo totam subinde arteriam sua sede deserta cōspicias attolli potius cum uibratione ebullientem, quam more pulsus distentam. Pari modo delabi detractam potius, quam contractam. At uero immodica eius crebritas proximam denūciat syncopam. Iam etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitum, ut qui cum neutro in totum cōueniat: siue communis esse ambobus existimāndus, ut ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus, suo loco considerabimus. Nam de eius hic pulsibus agemus. Ac ne quasi ænigma quoddam propositum sit, per signa, quæ cū eo sunt conexa, eum ob oculos ponam. Connuent ferè oculis, somnolenti sunt, atq; stertunt. Rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime, ut Catochi, inuentur. Et siquid roges, atq; ad colloquium compellas, difficiles sunt & tardi ad respondendū. Plerunque etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem dico: qui ex signis sibi adiunctis defectu proprii nominis cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt & crebri, perinde ut phreneticorum, minus tamen. Et roboris item minus ac illi obtinent. Latius autē sunt, & breues. Externum motum non habent subito truncatum, sed alio modo, ueluti intrō se proripientes subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionē. uerum in ea pulsui phreneticorum non sunt similes, quōd truncatione illa careant.

Catochorum pulsus.

Catochorum pulsus (κατοχος enim & καταχος ueteres Græci appellabāt: Iuniores ipsum affectū κατοχίω, & καταχολίω uocat) cetera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate: ut nec totius huius affectus species late ab illo dissidet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis: sed in his sanè multū differt. ut etiam in hoc, quod laxatur Lethargicis, atq; intumescit uniuersum corpus: contra stipatur & cogitur catochis. Ad hæc æqualitate & inæqualitate distant. Aequalis enim pulsus est catochorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum autor est proprie in ijs inueniri calidiorem: sicut illis, quibus cōuulsio imminet cum sopore.

Conuulsorum pulsus.

Conuulsorum ipsum corpus arteriæ uidetur contractum, ac undequaq; coactum, nō ceu compressum sit abs quopiam uel constipatū, nec etiam ueluti rigidum, ut in febrī, præsertim in accessionibus: nec uero ut præ duritie ad intentionem contumax, ueluti quod fit diuturnitate temporis, præsertim cum quid offensus sit, uel uiscera uitata: sed ut corpus neruosum, cauumq;, ueluti intestinum aut simile, ex utroq; sine intentum. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ in modū chordæ fursum deorsumq; agitata. Neq; enim species distentionis uel contractionis representatur, uerum uibrationi potius similis est, ceu exiliētis fursum iterumq; retractæ intrō. Quod ne

constituto quidem tēpore habet: sed uno sepe tēpore altera eius pars uidet̄ ferri sursum ueluti eiacula, altera intrō ceu à quopiam attracta. atque una moueri citate, altera tarde. iam uehemens quoque & magnus conuulsorum pulsus uidetur esse. Est uero hic non imbecillus, neque paruus: non perinde tamen, ut uidetur, uehemens uel magnus. Ictus enim imponit, dum ob tensionem ualidus, ob uibrationem exilire appareat. Quamobrem altior interim uidetur, ac ueluti strepitum quendam ad tactum edit asperum. Sanè neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus. Quippe nulli est similis, uel tensione in utranq; partem, uel conuulsione motus. At quando cum pulsu sopitorum cōmistus est, difficillime motus deprehenditur, solusq; qui adamussim utruq; cognoscere separatim meditatatus est, poterit confusos cognoscere.

Paralyticorum pulsus.

Paralyticorū paruus pulsus, & imbecillus, tardusq; est: nonnullis rarus quoq;: alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

Comitialium & attonitorum pulsus.

Comitialium & attonitorum similes pulsus sunt. Quare de comitialib. que exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius accipiēda sunt. Dum modice infestat natura, neq; dum eam multum superauit morbus, nullam inuenies mutationem insignem magnitudinis, uehementiæ, celeritatis, crebritatis, duritiei. Tantum est conuulsis intenta iure utranq; arteria. Sin autem grauis sit affectus, ut oneret facultatem: inæqualitatem quādam comparat, atq; tensionem ualidam, ac minor, languidior, rarus, tardusq; efficitur. Si grauet magno pere, & facultatem opprimat: languidos, paruos, celeresq; creat.

Angina laborantium pulsus.

Anginæ pulsus tensioe quadam præditus est conuulsio perisimili. Magnus est & undosus, ut pulsus peripneumonicorum. ac utrum insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est. Nam si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniā: si uero conuulsio, in conuulsionem angina desinet. Quicumque autem ex illis uehementer suffocantur, paruus hi habent, & rarus pulsus. Vbi iam animam agant, crebrum atque inæqualem.

Orthopnœa pulsus.

Orthopnœa acuta inæqualem, & inordinatum pulsus habet, & non nihil deficientem: Quæ mediocriter est grauis, crebrum: Quæ uiolentissima, tardum & deficientem: Quæ iam perimit hominem, crebrum & languidum.

Vteri suffocati pulsus.

Vteri suffocati pulsus, ut si cōuelleretur, protensus est, & rarus. Quod si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficientis.

Stomachi affecti pulsus.

Stomachus affectus (ut sic uocemus in præsentia) non uno modo commutat pulsus. Nam si inflammatus sit dūtaxat, ita mutat pulsus, ut corporis nervosi diximus pulsus solere. Si comprimitur, uellicet, languescat, singuliat, uomat, nauiseet, fastidiat, doleat: pro genere symptomatis. Næ uellicationes, uomitus, nauisee, singultus, languor, non solum paruus & languidus efficiunt, & interim etiam modice celerior: uerū etiam admodum crebrum. Sola uero compressio remotis illis omnibus, rarus, tardum, paruus, & languidus. Ea compressio tum à cibis oritur grauātibus, neq; ulla insigni præditis uirtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus. Qui ab his si semel refrigeretur, tum uero uel maxime talis pulsus existet. Ac caning famis talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, uel euaserint grauiores, pulsus Vermiculantem creant. Qui uero in raritatem, præter quod commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inæqualitatis in uno pulsu generāt, ut multis locis pertusum corpus arteriæ uideatur, neq; esse continuum. ac sentit tactus in distentione ueluti arenæ occursum.

Hydropicorum pulsus.

Aque inter cutē pulsus: Ascitæ, paruus, crebrior, subdurus, cum quadam tensione est: Tympanitæ, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: Illius, quam hydropem anasarca Græci uocant, undosus, latior, mollisq;.

Elephantiasis pulsus.

Elephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, creberq; est.

Ictericorum pulsus.

Ictericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Eorum qui ueratrū sumpserunt, pulsus.

Veratrū qui sumpserunt, hi paulo ante uomitum, ubi cōprimantur, pulsus habent latū, rarus, languidiorē, tardiorē. Interea dum uomūt & diuellunt, inæqualem & inordinatum. Cum recitius habere cœperint, ordinatū quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamē, q̄ antea. Vbi uero iam ad naturalem statū propē reuerterint, æqualem, ac maiorē q̄ dudum, uehementiorēq;. Qui horū syncope corripuntur, conuelluntur, atq; singuliat: paruus hi, & languidus, inordinatumq;, & celeriorē, atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruus, languidus, inordinatum, inæqualem: non autem crebrum, nec celerem, immo potius tardum. repressat etiam non nihil undosi, & lati, atque paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

CL. GALENI DE PULSVVM DIFFERENTIIS LIBER PRIMVS

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

177

178

Nominum usum nihil ad artem spectare.

PTAREM res & percipi & tradi citra ipsarū nomina posse, ut ne ad artis uel ex sua ipsius commēatio/ ne longitudinē ueluti cumulus nobis accederet uocabuli negociū. Sed quod nominib. necessario, quæ uolumus, interpretamur:

sophistis hic commentorum & inutilis disputationis copiosa materia suppeditat. cæterum nos, qui rerum scientiam, non usum uocum moramur, inuiti quidem, tamen compellimur propter sophistarum contumelias de nominibus laborare. Nam nihil sit prius, quā quauis conditione de nominibus conuenire, & ad contemplationem properare: quod in libro illo fecimus, quem antea tyronibus De pulsibus descripsimus. Sed quādo, qui in nominibus tantum ualent, in operibus artis interrim imperitissimi, nunquā non interpellant, neq; respirare nos citra cōtumeliā sinunt, necesse prope iam nobis est, nominibus ut immoremur. Miores nostros simpliciter uocabulis uideas uti: qui hoc semper unum agunt, sensum ut aperiant. Iutiores tantum non in singulis syllabis arguantur, contendunt, neq; de nominibus desistunt digladiari. Exempli gratia (quod una ex parte, huius instituti summā perspiciamus) quidam pulsus ait ualenter pulsantem uehementē esse. Adest alius, qui nō hunc, cæterū qui magnus sit, & plenus, celerq;, illū affirmat uehementē esse. Alius ualidum simul ac celerē. Est qui hos mira grauitate insimulans, magnum pariter & celerem, uehementē esse ait. Iam alius hunc nō ferens, acerbis etiā obiurgat, uultq; plenum simul ac uelocem, uehementem esse. Et hercle præter hos sextus, magnum plenumq; esse uehementem contendit. Quod si septimus huc & octauus accedant, hic asserens inter plenū & hunc nihil interesse, ille eundem cum duro esse, quā censes pugnam fore: an ne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos agrotos conspiciamus: adeo ut etiam ad manum res ueniat, tantum abest, ut turpi dicto abstineant. Sed mihi, qui nunc molestans, minus stomachum faciūt, tametsi sunt importunissimi. Qui uero ad commentandum apulerunt, quis ferat: Ad manum enim est inutilis quæstionis index. eum illi non cernunt, sed sic omnes scribunt. Hic pulsus uehemens est, ille plenus est, is creberum. Est sit submouēdum, adiungendum autē maxime, si potest, Appellat: quo si deficientur, Appelletur. ac tum demum docēdum est,

quid solet is pulsus, quem uehementē forte uocauerūt, significare. Neq; enim quo appellemus, aut nomen proprium instituamus, artem nos de pulsibus tractamus, aut alios docere conamur: sed ut præsentia complectamur, & impendētia prouideamus agrotis. At ex rebus hæc, non ex nominibus earum inueniuntur. Omnino enim ad rerum cognitionem nihil nomina referunt: tātum ad docendum interfunt. quod pacto etiam potest confici. Siue enim rebus haudquaquā dederis nomina, eas tamen assequi possis, & quid denotare possint, planè teneas: hac in re certe nominantib. non concesso. siue quādo docere institueris, nomina que libet ponas: ne sic quidem eris inferior. Equidem, si uel Dionem, uel Theonem uelis uehementem pulsus appellare, non offendas in docendo tamē, quæ illum causæ generant, cuius uero est affectus indicium, & quō tandem euadet: peccare te nihil censuerim. Proinde qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse. Qui ad ueteres refert, illorum tradet institutū. Nec hic curiosus sit, proprie an improprie appellarunt. nec audeat immutare, nec incuset: quod faciunt sophistæ. Super uacanea sunt enim hæc omnia, & ab nostra arte remota. Neq; sanè hæc nominum est constituendorum scientia, sed rerum. neq; hos qui minus probum nomen dant, ad medicos homines remittūt, immo qui requirūt sanitatem. Quamobrem nihil hæc disputatio ultra usitata & nobis & alijs medicis nomina proficitur: sed præclare etiam cum ea agetur, si hæc mediocriter allequatur.

De nomine pulsus.

Omnia itaq; quorum ad nos memoria peruenit, princeps nomen pulsus Hippocrates literis prodidit: atq; artis, quam complectitur, non uidetur ignarus esse: tamen hanc partem pene artis reliquit intactam. neq; cuiuslibet arteriarum motui hoc tribuit nominis. Quem uidetur imitari Erasistratus. sed hæc illic referam, ubi de illis uiris peculiariter sermonem habebō, cui potissimum nomen hoc attribuant, ac inter se quatenus dissentiant, aut consentiant. Autor libri De palpitationibus, Aegimij nomine insigniti, siue ille Veliensis esset Aegimius, siue alius, proprie hoc nomē usurpat. atq; longe præter morem aliorum non medicorum tantum, sed & uulgi, quemuis motum arteriarum uocat palpationē. Praxagoræ usus & Herophilæ etiam hæc superant. Pulsus enim omnem arteriarum motum sensibilem appellant. Ita etiam omnes eorum successores, tametsi definitionibus dissideat. Sed hoc alio loco ostendemus. Ergo nos

quoque usum, qui obtinuit, sequentes videamus iam, A quot numero sint omnes pulsuum differentia, & quod singulis nomen. et si de hac etiam ipsa dictione quidam contendunt, quorum alij, ita uolunt, ut ponatur, Quot genera sunt pulsuum. Alij non genera aiunt appellanda, sed species: quidam qualitates: nonnulli differentias. Et quod cuique usum est, hoc instituto nomine diu disceprant de eo constitudo, nihilque non mouet. Iam sicut de generibus, ita de speciebus, differentijs, qualitatibus questionem inducunt non necessariam, obliuio usum talis questionis. Omnes enim id mea opinione spectauerunt, qui de pulsibus instituerunt commentarij, quid denunciare possint. assequi uero cum uel sine generum & specierum questione, quod intenderent, possent, quiduis potius quam hoc agunt. Verum omisis istorum nugis, questionem in medium pro suo arbitrio proferat, nos utilitatem sectemur. Sed hoc praedicamus etiam, qui pulsuum definitiones, & constitutionem eorum nominis discere uolunt, in sequentibus hunc primum libris omnia eos tradita habere. Hic liber solum complectitur, quod concludit, nec ullam attingit argutam questionem. Ita si qui semel illa uelit repudiare, licet certe. Ad ceteras lucubrationes de dignoscendis pulsibus, de causis, de praefagatione ex his unus hic liber requiritur. Illi aduersus sophistarum importunitatem scripti sunt, & ad intelligenda aliorum scripta, ubi tradit, qua quodque nomen significatione usurpent. Itaque exponamus primum pulsuum prima genera, dein de eorum differentias, hinc auspicati.

Prima genera pulsuum.

Q Vando arteriae corpus est cauum, longum, & teres, habetque perpetuum geminum motum ex contrarijs constitutum partibus: aut enim in se ipsam undique confidet, aut in omnem partem distenditur: qui duplex motus pulsus appellatur: in utroque ei gemina quies accidat necesse est, altera ab distentione prius quam contrahatur, altera a contractione ante quam distendatur. Quas quidem binas quietes experientium tactus cognoscit, nec minus demonstrat ratio. Nam prius contrarium motum natura, quam priorem sedauerit, non exordiat. At qui sedare subsistere est, & in quiete esse. Sic motibus intercedit quies. Exprimat ergo necessitas quoddam esse tempus proprium utriusque motus: aliquod etiam quiete, & harum item utriusque proprium. Iam quia tres arteria dimensiones, ut omnia reliqua corpora, obtinet, longitudinem, latitudinem, profunditatem: non potest in singulis dimensionibus non fieri quantitas aliqua distentionis & contractionis. Et uero etiam contentione quandam necessario habet, ut aut aegre & languide, aut prompte ualenterque operetur. Est praeterea ipsa arteriae tunica aut mollis, aut dura. Quinetiam capedo interna aut uacua quodammodo est, aut plena. Atque haec omnia aliquando aequalia, aliquan-

do inaequalia sunt. Temporis item distentionis aliqua proportio est cum tempore contractionis. Aliam in uno pulsu differentiam constituas praeter has nullam. Siue enim motuum tempus est aestimandum, uel quietum: siue dimensionum, in quibus mouentur, quantitas: siue qualitas actionis, aut tunicae arteriarum, aut cavitatis: siue qui mutuo conueniunt, quae conferri queunt, queunt autem cognata, omnia haec sunt recensita, nec quicquam praeterea in ullam partem desiderat oratio. sed sunt omnes, quae in unum pulsuum incidunt, differentiae generales, quas retulimus. Quibus duae accedunt aliae, quas collectiuas appellant. Ex his in plurimum pulsuum mutua contentione, aequalitatem & inaequalitatem, ordinem atque eius perturbationem aestimamus.

Differentiae cuiusque generis pulsuum.

H ORum generum differentiae speciatim plures sunt, quas iam exponemus, a genere ipsius motus ingressi. quem aut moderatum esse & in naturali statu oportet, aut celeriore, uel tardiore. Itaque hoc genus efficit tres numero differentias pulsuum: celerem, qui fit, cum modico tempore mouetur arteria: tardum, cum multo: moderatum, qui mediocri. Differentiae pulsuum in distentionis quantitate, siquidem singulis concipiuntur dimensionibus, nouem numero sunt, in unaquaque trium dimensionum tres. In longitudine arteriae, qui moderatus in ea est, & qui huc excellit, uel eo est inferior. Vocatur qui excellit, longus: qui inferior est, breuis. In latitudine, moderatus in ea, & duo immoderati: latus, qui moderatum excedit: contrarius huic, angustus. Item in dimensione profunditatis arteriae, unus moderatus est, alius altus, & alius humilis. Haec pulsuum sunt in una dimensione acceptorum differentiae. At differentiae pulsuum in trinis simul dimensionibus sunt septem & uiginti. Perspicies has manifeste in tabella. Unus enim erit longus simul & latus altusque, qui omnibus praenotatur. Alius longus latus & profunditate moderata, scribaturque secundus. Alius longus, latus, humilis, qui ordine tertius sit. similique omnes reliqui uia & ratione cognoscuntur: ut duae primae dimensiones maneant immotae, trifariam ultima uariet: hoc pacto. Quartus longus, moderata latitudine, & altus. Quintus longus, moderata latitudine, simulque moderata profunditate. Sextus longus, latitudine moderata, humilis. Deinde alij tres, prima dimensione longum seruante, secunda angustum, tertia trifariam uariante. In his nouem una dimensio permanet longitudinis longae, aliae omnino commutantur. Mox alteri nouem dimensione longitudinis in mediocritate conseruata, uariantibus reliquis. Ad haec nouem, ubi longitudinis breuis sit dimensio, & aliae immutantur.

TABELLA.

1	Longus	latus	altus	Magnus
2	Longus	latus	moderatus	
3	Longus	latus	humilis	
4	Longus	moderatus	altus	
5	Longus	moderatus	moderatus	Gracilis
6	Longus	moderatus	humilis	Gracilis
7	Longus	angustus	altus	
8	Longus	angustus	moderatus	Gracilis
9	Longus	angustus	humilis	Gracilis
10	Moderatus	latus	altus	Turgidus
11	Moderatus	latus	moderatus	
12	Moderatus	latus	humilis	
13	Moderatus	moderatus	altus	
14	Moderatus	moderatus	moderatus	Medius
15	Moderatus	moderatus	humilis	
16	Moderatus	angustus	altus	
17	Moderatus	angustus	moderatus	
18	Moderatus	angustus	humilis	Gracilis
19	Breuis	latus	altus	Turgidus
20	Breuis	latus	moderatus	Turgidus
21	Breuis	latus	humilis	
22	Breuis	moderatus	altus	Turgidus
23	Breuis	moderatus	moderatus	Turgidus
24	Breuis	moderatus	humilis	
25	Breuis	angustus	altus	
26	Breuis	angustus	moderatus	
27	Breuis	angustus	humilis	Paruus

Atque inter septemdecim hos pulsus, qui ex ternis dimensionibus constant, duo sunt nomina sortiti ab omnibus approbata, qui primus relatus est, & qui postremus: hic paruus appellatur, ille magnus. Reliquus omnis numerus caret. Neque enim pulsus, qui graciles & turgidi uocantur, certum ex tabella unum indicant: ceteri multis simul generatim tribuuntur. Nam in quibus longitudinis dimensio duabus reliquis praestat, omnes hos graciles uocant. In quibus duae reliquae hac, contra turgidos hos appellant. Proinde quintus in tabella & sextus, insuper octauus, & nonus, ac octauusdecimus graciles uocantur. E diuerso turgidi decimus in tabella, & undeuigesimus, uigesimus, item uigesimus alter, & uigesimustertius. Haec ergo sunt nomina generaliora, & pluribus communia. Iam uocant etiam hosce pulsus aliter, tenuem, gracilem: & crassum, turgidum. Quin nec moderati quidem in tribus dimensionibus, qui unus naturalis inter uigintiseptem est, peculiare nomen habemus: sed definitione hunc significamus, dicentes aut moderatum tribus dimensionibus, aut medium magni & parui, aut naturalem in quantitate di-

stentionis, aut quacunque alia ratione sermonem potissimum speramus fore clarum. Quare eos mihi in mentem uenit mirari, qui in nominibus tantum excellunt, & quo nomine sit uocandus is pulsus per totam uitam quaerunt: si non uel hac de causa contentione deponant, quod multos uideat pulsus, qui proprium quidem requirunt nomen, nec hinc quicquam laedi tamen institutione: cum definitione quidem indicari possint. Siquidem cum pulsuum appellent quidam breuem, angustum, humilemque, perinde faciunt, ac illi, qui animal pedestre bipes. Nam ut hic definitio est, animal pedestre bipes: & rei nomen, cuius haec est definitio, homo: ita in pulsibus, nomen est magnus: eius definitio, longus latus altus. Item alius pulsus definitio, breuis latus humilis: sed nullum habet nomen. Verum de his agemus alia.

De differentijs reliquorum generum pulsuum. Iam nunc ad tertium pulsuum genus, quod in contentione consistit, descendamus, & huius etiam differentias exponamus. Sunt autem tres: unus ualidus contentione, qui uehemens uocatur, alter imbecillus, quem languidum appellant.

Medio inter eos proprium non est nomē, sed hūc quoque explicamus definitione. Quartum genus, quod in arteriā consistit corpore, diuiditur etiam in tres differentias, uocaturq; a medicis pleurisque, maxime ab iunioribus, plenū & uacuum. & quod inter utrunq; medium est, ne hic quidem sortitum est nomen. A nobis non ita, sed alter durus, alter mollis appellatur: annunciatq; uterque arteriā statum. An uero rectius hoc sit modo appellandum, an illo, qui de hoc laborat, inferius distet. Nunc quod instituimus, est absolendum.

Aliud genus erat pulsuum, arteriā infusionem, ut aiunt, declarās: quod longum requirit mea sententia sermonem ad absolutā notitiā. At quod ad propositum conducit, atque sufficit tyronibus, hoc loco exponemus. Tres huius generis differentia finguntur, quorum unus plenus, alter uacuus appellatur. Nam medius utriusque nomine peculiari caret. Plenus ergo pulsus est, ut definit Archigenes, qui arteriā ostendit pleniorē, & occursum humidā tumidum. Vacuus, qui arteriā elevationem facit bullosā, ut digitorum impressioni gressus per uacua occurrat. Hęc quinque pulsuum genera in uno motu consistunt arteriā, & singulā eorum aequalitates atque inaequalitates: quarum exponemus differentias, cum de altera agemus inaequalitate, quę in pluribus pulsibus posita est.

De differentijs pulsuum, qui in tempore quietis consistunt.

Alix differentia pulsuum, his qui se negant contractionem sentire, in tempore intervallo consistit (ita enim tempus, quod inter motus sensibiles intercedit, uocant) præterea in proportione temporis motus & quietis, nam ita etiam intervallo appellat. At illis, qui se contractionem aiunt sentire, & uero etiam medias quietes, quas *ἡσυχίας, ἡρεμίας, ἀκίνησις* Græci uocant, alię prodeunt, & longe efficiuntur plures. Sed faciūm mihi est, ut de utrisque separatim planius agam. & primum de his, qui se solam dicūt distentionem sentire: quod in facilioribus cognitu exercitati, facilius difficiliora assequantur. Vbi tactus ab arteria obiecta feritur, cum alia, quę ante memorauī, sentimus: tum tempus, quod motu producit. Inde quādo alter inceperit motus, aliud nos tempus deprehendimus, inter exitum prioris motus, atq; alterius principium, ut duorum sit tempus in pulsū absoluto cognitio: prioris, quod motus est, quem ictus & distentionem appellant: secundū, quod quietis est, quod intervallo contractionemq; uocant: fiat autē ex prioris tēporis quantitate aut celer, aut tardus, aut inter eos medius pulsus: ex quantitate alterius temporis creber, aut rarus, aut horū medius. Vt sit celer pulsus, qui cū modico tēpore arteria distenditur, sit. Creber, qui, quādo paruo interposito intervallo. Tardus, cum longo tempore arteria distenditur. Rarus, cum interposito longo intervallo. Medius uelocis & tardus, qui, cum moderato tempore distenditur arteria,

fiat. Medius crebri & rari, qui sit, eū moderato interposito tempore arteria distenditur. Siue distenditur, siue dilatur, siue attollitur, siue mouetur dicamus, nihil interesse puto. Liqueat igitur, qui creber sit pulsus illis, & quemadmodum a ueloci distet. Tum qui rarus, quaq; ratione a tardo discrepet. Comparato autē ictus tempore cum tempore quietis, gignitur rhythmus, quę proportio temporis est ictus ad tempus quietis. Huius etiam admonuimus, nihil apud hos differre ictus, uel distentionē, uel motum. Nec quietem, uel intervallo, uel contractionē. Et uero etiā pro hoc, proportionē temporis distentionis ad contractionis tempus rhythmū esse, quidam ordinē dixerūt, alij conuenientiam duorum esse temporū inter sese, ictus cum intervallo. Hęc sunt, quę priores tradunt.

De altera scia, quę contractionem se dicit sentire.

Transseamus iam ad eos, qui contractionē sentire se dicunt, qui tarditatē quidem & celeritatem nō aliter atq; illi in distentionis ponūt tempore, & in contractionis etiam: crebritatem uero & raritatem rhythmūq; non etiā perinde ac illi, ceterū crebritatem atq; raritatem in utraq; quiete: rhythmū in distentionis tempore unā cum tempore infrequentis eam quietis, ad tempus collato contractionis simul cum excipientis eā quietis. Nonnunquam solius distentionis tempus cum solius comparantes tempore contractionis, rhythmū ita dicunt gigni. Ac de crebritate quidam ex his, ut diximus, senserunt. Aliqui non aliter ac priores, in distentionis tempore celeritatem generari & tarditatem confirmauerunt: in toto reliquo constato ex binis quietibus & contractione crebritatem & raritatem aiunt consistere. Sunt etiam qui rhythmum item ac priores in temporis distentionis proportione ad omne reliquum non dubitent constituere, uerum inter eos tamen non cōuenit in sentienda omni distentione uel contractione: sed quidam omnem sentire utramq; aiunt, alij nec primas distentiones, nec contractiones extremas. Tum etiam de nominibus contendunt inter sese. Quare nequam nos rem prætereamus, nec in rebus sit uolis immoremur diutius, quod uerum est & concludibile, exponamus: nomina his ponere præmittamus, qui de his laborant, & artis uera negligunt opera, nec distentionis primas partes, nec contractionis primas sentire ualentes. Quantum autem utriusq; sentiatur, & quamobrem, in libris De pulsibus dignoscendis ostendimus. Est uero utile medico, quod sensui occurrit. Itaq; distentionis tempus uel contractionis sensibile necesse habet cognoscere. Quo fit, ut quietem quam uocant superam, quę secundum distentionem contractionem præcedit, quanta sit, tactu queas ad unguem assequi. Inferam non item plane, q; utrinque sibi asciscat partes: ad initium, contractionis extremitatē: ad finem, principium distentionis. Recordari porro horum temporum oportet naturalem cuiusq; magnitudinem, & mutuam proportionem. Præ-

terea

terea cognoscendi requiritur facultas, in morbo quantum immutentur, & quid quaq; significare mutatio soleat, de quib. alio nos loco differuimus.

De differentijs quietis & rhythmi.

Nunc simulatq; duorum generum, de quibus iam uerba fecimus, differentias, tum quietis, tum rhythmi adiecerimus, ad ea quę sequuntur, transibimus. In genere quietis arteriā tres pulsuum differentias consistunt, rarus, creber, medius: quorum paulo ante definitiones docuimus. At generis rhythmi nō est perinde absolute explicare, quę sint differentia: ceterum præ omnibus pulsuum omnem obtinere modulum quēdam, quem rhythmum Græci appellant, est ostendendum: ne falsus quis pulsuum, qui *ἁρρυθμίας* appellantur, nomine, adducatur, ut omni esse orbatos rhythmo eos pulsus falsos existimet. Nam ut *ἁρρυθμίας* homo, atq; citharædus *ἁρρυθμίας*, ita etiam *ἁρρυθμίας* pulsus uocatur. Vitiū enim natiui rhythmi, nō absolutā abolitionē significat. Atq; cōtrarius est arhythmo non enrhythmus: siquidem omnis in aliquo est rhythmo pulsus: sed ille qui eurhythmus uocatur. Vtriusq; est horū, arhythmi dico & eurhythmi, enrhythmus pulsus cōmune genus. Atque eurhythmus quidē unus & indiuisus manet. Arhythmi tres differentia sunt, pararhythmus, heterorhythmus, ec-rhythmus. Qualis uero quisq; sit, exemplo disces. Suus est cuiq; ætati naturalis pulsus, qui iam de his rhythmum seruat, eurhythmus uocatur: qui labefaciat, arhythmus. Atq; labefactans, interim rhythmum uicinā ætatis mutuatur, qui pararhythmus: interim cuiusuis alterius, ac heterorhythmus hic appellatur. At qui rhythmum profus nullius ætatis retinet, hic ec-rhythmus. Idem de naturis, ac anni temporibus, & locis, omnibusq; alijs statuendū. Suus est enim cuiq; horū certus quidā rhythmus, qui cum corruptipitur, arhythmū tum intelliges, et quas eius diximus differentias esse. Iam uero inter omnes rhythmos, hi pari proportione, illi impari constant. Pari, ubi distentionis tempus æquet tempus contractionis. Impari, si alteruter eorū excedat. Id quod modo certis, modo incertis fit excessibus. Certis bifariam, aut triplici proportione, aut ut numeri ad numerū, qui *ἁρρυθμίας* quasi superpartialis appellatur. Proportio quidē multiplex est, dupla, uel tripla, uel quadrupla, uel aliqua infrequentium. ut numeri ad numerū, cum quot est distentio temporum, totidem cōtractio sit, quinq; uel septē, uel nouem, uel undecim. Incertis, in uniuersum tripliciter. Nam aut distentionis est tempus incertum, aut contractionis, aut utrunq;. Sigillatim quodq; horum interdum paululum ampliatā habet incerta tempora, siue plura sint, siue unum primū: interdum plus: est cum plurimum. Atqui tempus primum, planum est, non natura ipsa esse, sed sensu accipiendum. Sic etenim apud Musicos etiam fit. Hęc quidem sufficiunt primo de rhythmis. Nam ex hoc pulsuum genere, quid fieri possit & conducat, aut non possit & inutile sit, in li-

bris De his dignoscendis, & in libris De præfagien do dicemus.

De aequalitate & inaequalitate, ordine & ordinis perturbatione.

Porro ad genera iam reliqua duo transeamus: alterū, in quo aequalitatem spectamus & inaequalitatē: alterum, in quo ordinē & ordinis perturbationē. Atq; aequalitas & inaequalitas tum in uno pulsū sunt, tum in pluribus. Ordo & perturbatio ordinis in pluribus distaxat. Sed enim q; difficilis est in uno pulsū, neq; facile animaduertitur inaequalitas, primo loco de ea dicamus, quę ex multis pulsibus constat, simulq; de ordine & ordinis perturbatione explicemus. quādo finitū est hoc genus & affine. mox ad inaequalitatē nos in uno pulsū referamus, demusq; operā, ut omnes eius differentias recenseamus. Ergo quę plurib. in pulsibus aequalitas atq; inaequalitas animaduertuntur, quas collectiue uocant, in contentione omnium differentiarum estimantur primi pulsus cum reliquorū differentijs. Nam pares si omnino maneat, æqualis absolute is pulsus uocatur. Sin omnino impares, inaequalis absolute. Quę si in una sint uel pluribus pares, & in una uel pluribus impares: quatenus pares sunt, hæcenus pulsus æqualis appellabitur: quatenus impares, hæcenus inaequalis. Nam absolute æqualem pulsuum dicas, & inaequalem, an aliquo in genere, multū refert, q; absolute equalis, neq; magnitudinem, neq; uelocitatē, neq; aliud habet impar quicquā. Ille uero qui in aliquo, cum illius uult nomine dici, magnitudine æqualis, celeritate æqualis, uehementia, & alio quoquo modo. Itidem inaequalis, aut magnitudine, aut uelocitate, aut alio quopiam. Nonnunquā duobus horū uel tribus, uel pluribus, uel omnibus sæpe simul, cum absolute æquales uel inæquales uocantur. Habes æqualē & inaequalem. Ordinatus uero & inordinatus, diuisa inaequalitate in paritatē circuitū, & in absolutam imparitatē, in utroq; membro generantur: in circuitū paritate, ordinatus: in absoluta imparitate, inordinatus. Itaq; uniuersum re petamus, ut obscuri ne quid nos fugiat. Sint omnes unius pulsus differentia, infrequentiu differentijs omni in genere pares, absolute æqualis hic appellabitur. Contra omnes sint omnibus impares, inaequalis absolute ille. Age sint aliqua uel aliqua pares, & aliqua uel aliqua impares: in aliqua pulsus uel aliquibus æqualis erit, in aliqua uel aliquibus inaequalis. Qui absolute est æqualis, aut una differentia pluribus ue, non recipit partitionem. Qui autem absolute inaequalis est, hunc per unam uel plures species diuidetes, circuitū paritate & imparitate ordinatum reperiemus & inordinatū, uel absolute, uel pluribus in differentijs, uel in una. Ac paritatem circuituum puto iam clarum esse, ab sese sequentibus distingui paritatibus. Cæterum ne quid oratio desideret, addam hoc etiam, atq; exempli gratia proponam unū pulsus in magnitudine genus. Sint primus pulsus, & secundus, & tertius magnitudine pares: cōtra sit in sequentibus quartus

quartus impar, eum pulsum liquet magnitudine inaequalem esse. cœquid tamen inordinatus sit, nondum clarum est. sed alij sunt quatuor expectandi. ubi si tres illi alteri mutuo sint inter se, & illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus, ordinatus eiusmodi sit pulsus magnitudine. siquidē eque primos duos circuitus, sequentesq; rctincat pares omnes. Quod si non omnes alterius circuitus, primi circuitus pulsibus sint pares, ibi pulsus iam dicitur inordinatus à magnitudine. Eadem est ratio in celeritate, crebritate, cæterisq; differentiis. Aliquando pulsum duo vel tres circuitus omnino inter se sunt impares, proximi non item: eum pulsum in confesso est non appellandum esse, absolute ordinatum, non inordinatum absolute tamen: sed eequis ex ordinatis circularim sit, animaduertendū est. Est cum tres inter se circuitus sint impares, & inferiores obtineat proportiōe pares. Quare si fiat, ut quartus primo, & quintus secundo, & sextus tertio undequaq; adæquetur, solemus hunc pulsum ordinatū per circuitū appellare. qui quidē inter eos mediū, qui absolute ordinati uocantur & inordinati, intercedit. Nam uterq; hic contrarij expers est, ordinatus perturbationis ordinis, inordinatus ordinis. At per circuitū qui ordinatus est, aliquam ordinis partem, aliquā etiam perturbationis ordinis habet: ordinis, quatenus in omnibus est circuitibus ordo: perturbationis ordinis, quatenus hæc in singulis illis inest. Si quidem qui absolute est ordinatus, pares sortitus est circuitus omnes. Qui circularim ordinatus est, non omnes equeales, sed certos. E diuerso inordinatus absolute, nec habet omnes deinceps pares circuitus, necq; certos. Circularim uero inordinatus ambo hæc non habet, alterum habet. Ita utriusque mediū sit, ordinati & inordinati, atque illud utriusq; commune habet, hoc non habet. Dicas etiam absolute inordinatos eiuscemodi pulsus, si singulos circuitus, qui certo sunt numero insequentibus pares, in unum cogas uniuersos magnū circuitum. Quæ uero & quanta fiat uarietas & concursio circuituum ex diuersis numeris constantium, facile quis, maxime qui febrium circuitus complicare mutuo est meditatus, animaduertet. Quare nihil est, quod latius etiam eorum differentias persequamur, sed ad differentias ueniendum est inaequalitatis, declarandæq; primum collectiuae, deinde unius pulsus inaequalitates.

De collectiuae inaequalitatis differentiis, ac primo de aequalibus inaequalitatibus.

Collectiuae quidem inaequalitates, quæ in aceruo, uti diximus, plurium pulsum constant, primam habent differentiam, qua interim æqualiter, interim inaequaliter fiunt. Neq; admirationis habet quicquam, quod equealem quandā uocamus inaequalitatem: cum id usu ueniat nō pulsibus modo, sed & alijs prope omnibus, quæ pristinā naturam immutantia, siue magnitudine, siue qualitate, æqualia capiunt incrementa uel inaequalia. Nam

A quatenus æqualitatem commutant uocentur inaequalia. sed quatenus æquam semper mutationem assequuntur, æqualiter dicantur mutari. Sed uero quæ nec pristino constant statui, nec accipiunt partem mutationem, hæc semel inaequalia uocantur. Ergo id ipsum pulsibus accidit, seu paulatim perdat & æqualiter ipsorum æqualitas, seu affatim & aceruatim. Ac in uno id genere exempli gratia planum fiat. Sit primo pulsus secundus paulo minor, & tertius tanto secundo, & uero etiam quartus tertio pari modo, idq; ad plures usq; deinceps perueniat, hos pulsus Græci *μεισπύσωντας* uocant & *μεισπύσωντας*, hoc est, mutilos & quasi decurtatos, à figuris nomen, quæ in acutum terminant, mutuantes. Iam qui ex ijs perpetuo deminuuntur, nec minui desistunt, ad quietem prorsus recidunt denique, motuq; deficiuntur, quos uocant Deficientes decurtatos. At qui desinunt, duplici sunt differentia. Quidam in qua primum paruitate diminui desuerunt, hanc seruant constantissime. Alij de integro augentur, quos appellat Reciprocus decurtatos. Quorum quidem ipsorum quidā ad partem pristinam reuertunt magnitudinem, aliqui ad minorem. Ac nonnulli quibus ante excessibus sunt imminuti, his augetur rursus. Alij minoribus uel maioribus accessionibus utuntur. Tot inaequalitatum sunt æquales differentias.

De inaequalium inaequalitatum differentiis.

Inaequalium inaequalitatum quædam nullam prorsus æqualitatem retinent: aliqua retinent ad tres usq; ad quatuor, uel quinque pulsus, sed post ea amittunt. In quorum inest utriusq; uel ordo, uel perturbatio ordinis. ordo, si circuitus seruent aliquos pares. perturbatio ordinis, si & hos quoque uiolent. Atq; hi quidem & ipsi motibus frequenter deficiuntur, ut illi qui æqualiter agitantur. Cæterum illos Decurtatos deficientes appellamus, hos Inaequales deficientes. Nam in magnitudinis & paruitatis inaequalitate admodum medicis est Decurtatum nomen usitatum. At in uehementiæ inaequalitate & remissionis, alijsq; generibus, nō ita iam celebre est. Nihilominus eadem rerum est in quoque genere conuenientia. Nam aut equaliter æqualitatem, aut inaequaliter corrumpunt. Et cæteras habent quidem singulares easdem differentias, sed eas sine nomine plerasque. Nam extra intercurrentem & intermittente alius nomen proprium habet nullus. Quorum intercurrēt ex sola inaequalitate est crebritatis. Intermittens uero ex inaequalitate constat raritatis atque paruitatis, alio atq; alio utrobique modo. In raritatis inaequalitate, q; quies sit longissime producta. In paruitatis, q; distentio minimū sit dilatata. Vel potius ex pulsuum paruitatibus deficientes constant, intermittentes ex raritatibus. Iam pulsibus intermittentes affines sunt, qui Reciproci deficientes uocantur, ubi duorum spatium, uel trium, uel plurium etiam pulsum motu omnino arteria non cieri uisa, iterum agitari incipiat. Atque hæc sunt collectiuae inaequalitatis species.

De

De inaequalitatis unius pulsus differentijs.

Relictum iam est, ut de inaequalitatis dicamus unius pulsus differentijs. estq; eadem etiā hic ratio in singulis generibus & uniuersis. Hæc enim absolute æqualem appellamus, illum absolute inaequalem, alium pro quoq; genere, in quo perdit æqualitatem contingit. Igitur explicemus primo loco generis motus differentias. Nam ad hoc si exercitati simus, nullo iam negotio percipiamus reliqua. Ac inaequalitatis motus duæ constituendæ primæ differentie sunt. una in una arteriæ parte gignitur, in pluribus altera. Quarum iterū potest utraq; in plures distribui, quas sanè par sit omnes recensere, auspicabimurq; ab ea, quæ unam partem tenet, sed non eodem tempore. Qui enim una eademq; pars uno & eodem tempore non moueri similiter uideatur: Cæterum temporibus distinctis motus eiusdem partis sæpenuero uidetur non idē: cum initio tardior, postremo celerior sit: & contra, initio celerior, tandem tardior. Quæ certe admodum frequens inaequalitas sæpeq; in pulsibus inuenitur, multaq; denotare cōsuevit, ut alio loco tradimus. Nunc iam singulas eius differentias ob oculos ponemus. Sunt autem tres primæ, modo cum quies interpellat partis motum: modo cum continuus ille apparet, non parit tamen uelocitatis: non unquam cum recurrit. At hæc habent alias singulas. De prima ergo, quæ primo loco est commemorata, agamus: in qua sit, ut abs quiete motus interpellatur. Nouem in hac differentie pulsuum inueniuntur, quæ hoc pacto fiunt.

Primæ differentie inaequalitatis motus membra.

St prior motus celer, alter trifariam conuertatur, fiatq; uel celer, uel tardus, uel moderatus. Hic tres differentie pulsuum emergunt. Rursus altera tres, ubi prior manet tardus, & trifariam secundus uariatur. Alia item tres, si permaneat moderatus primus, uarietur autem tribus secundus modis. At uero inter non intermittentes distentionem inaequales motu pulsus, sed perpetuam habentes nulla intercisa quiete inaequalitatem, quidam uelociter motum exordientes, tarditate finiunt. alij cōtra tardi sunt initio, celeres semper magis ac magis euadunt. idq; horum utriusq; habet aut æqualiter aut inaequaliter. Nam superius, quæ admodum inaequalitas quædam æqualis fiat, demonstratum est. Illorum ergo, qui motum equaliter inueniunt, uel augent, quidam ab extrema tarditate ad moderatum motum perueniunt, quidam à moderato motu ad ultimam tarditatem. Alij à prima celeritate ad tarditatem extremam. nonnulli ab hac ad summam celeritatem. Sunt præterea qui utrinque à moderato motu paululum deflectunt, hicq; bifariam. modo enim celeriores, modo tardiores fiunt, ut sex sint earum cunctæ differentie, tametsi excogitari plures possunt. Verū nos, quæ aduertuntur, referamus. Neque enim qui ab ex-

In duobus antiquis codicibus scribitur, *ὅς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον τὸ τῶν ἀρχῶν τῆς συμπίπτουσαν ἰσότητος, id est, Alij à prima celeritate usq; ad moderatum motum*

A tremata tarditate ad extremam perueniret celeritatem, qui quidem de his esset, qui æqualem habent inaequalitatem, pulsum inuenimus ullum: nec item, qui ad tardissimum motum ex uelocissimo. Verum qui uariatur inaequaliter, in his illud raro tamen accidit. Non etenim quemlibet affectum cetera potest mutatio consequi, ut tardissime initio agitata arteria, ad extremam deniq; celeritatem perueniat: aut primo concitata celerissimo ad summam transeat tarditatem. Quod cum sit, mutatio tum non potest non esse inaequalis: eaq; confertim magnis mutationibus, & non pedetentim sit, ueluti exiliante arteria, cum ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidē ut si uinciatur & cōstringatur à quopiam, comprimaturq; ubi ex celeri motu in tarditatem subito, mediocritate quæ intercedit superata, transit. Qui ergo affectus sint, & quæ causæ horum, atq; quod tandem hi deueniant pulsus, illic dicemus: ubi etiam de alijs omnibus uel causis, uel quid nunciare solent, commentabimur. nunc duntaxat differentias persequemur.

Differentie pulsuum una in parte inaequaliter inaequalium.

Posteaquam iam inaequalium una in parte pulsum abunde diximus, ubi moluntur æqualem inaequalitatem, sex numero esse differentias: nec ullum nos de ijs inuenisse, nec à tardissimo motu ad uelocissimū, neque ab hoc deuenisse ad tardissimum: de illis nunc, qui inaequali in mutatione sunt, uerba faciamus. quorum interim duæ aperta, tres interim differentie motus apparent. Nos quartam præterea aliquando, sed obscure animaduertimus. Possit, si quis diu uersetur in hac re, studiumq; nauet assiduum, & exerceat tactum, cognoscere clare uel quatuor. Sed de his nunc, quæ manifeste tum nobis, tum his qui artem optime de pulsibus coluerunt, apparuerunt frequenter, sermo erit: ubi differentias motus arteriæ duas sensibiles, uel tres efficit. Nam duæ si sint, sex erunt primæ concursuum: si tres, quatuor & uiginti. Quid autem, cum in utroque disparium motuum insint tres pulsus, uelox, tardus, moderatus, ex concursionibus eorum non nouem dicamus, sed sex pro dire differentias: hac ratione intelliges, si noueris, qui eundem bis deinceps pulsum ponat nulla intercedente quiete fieri, unum eum totum æqualem pulsum effecturum. Itaque de nouem commixturis tres detrahuntur, in quibus non inaequalis iam pulsus, sed redditur æqualis, uel celer, uel tardus, uel moderatus: id quod est ex tabella aperta. Nam secundus in ea, & quartus, & nonus sunt æquales: celer secundus, tardus quartus, nonus moderatus. Quod si qua est horum ipsorum mutua inter se diuersitas, inter celerem & celerem, inter tardum & tardum, id in presentia præteratur: nimirum maiorem obscuritatem afferet. Verum quasi iidem sint, atq; inter se pares, nostra oratio hæc instituat.

TABELLA.

1 Celer tardus	2 Celer celer	3 Celer moderatus
4 Tardus tardus	5 Tardus celer	6 Tardus moderatus
7 Moderatus tardus	8 Moderatus celer	9 Moderatus moderatus

Eadem ratione, si tribus positis inter se disparibus motibus, in singulis his ternos pulsus commutato committas, uigintiseptem numero formæ erunt. Ex quibus tres necesse est in æqualitatem recidant. estq; id eum ipsum ex tabella planum.

TABELLA.

1 Celer	celer	tardus
2 Celer	celer	celer
3 Celer	celer	moderatus
4 Celer	tardus	tardus
5 Celer	tardus	celer
6 Celer	tardus	moderatus
7 Celer	moderatus	tardus
8 Celer	moderatus	celer
9 Celer	moderatus	moderatus
10 Tardus	celer	tardus
11 Tardus	celer	celer
12 Tardus	celer	moderatus
13 Tardus	tardus	tardus
14 Tardus	tardus	celer
15 Tardus	tardus	moderatus
16 Tardus	moderatus	tardus
17 Tardus	moderatus	celer
18 Tardus	moderatus	moderatus
19 Moderatus	celer	tardus
20 Moderatus	celer	celer
21 Moderatus	celer	moderatus
22 Moderatus	tardus	tardus
23 Moderatus	tardus	celer
24 Moderatus	tardus	moderatus
25 Moderatus	moderatus	tardus
26 Moderatus	moderatus	celer
27 Moderatus	moderatus	moderatus

Itaq; tres in his sunt æquales, secundus in tabella, & tertiusdecimus, & uigesimalseptimus. Celer quidē secundus est, tardus tertiusdecimus, medius ultimus. Et iam alij duodecim pulsus in primā tabellam transeunt. Nam primo primæ tabellæ duo fient similes, primus ac quartus alterius tabellæ, hic tarditatis plus, ille celeritatis habens. Et tertio tertius & nonus, ille plus obtinens celeritatis, hic mediocritatis. Quinto undecimus & quartusdecimus, ille maiore celeritate, hic tarditate præditus. Sexto decimusquintus atq; decimusoctauus, hic plus habens mediocritatis, ille tarditatis. Septimo uigesimalus alter & uigesimalquintus, hic mediocritate, ille tarditate excellens. Reliqui de secunda tabella duo, octauo sunt primæ tabellæ similes, uigesimalus & uigesimalsexus, hic mediocritate præstans, ille celeritate. Atq; controuersia hic fuerit, q; aliqui, si duo tantū diuersi in distentione motus sint, tales in priorē tabellam pulsus omnes referant: alij magnitudinū etiam rationem ducant:

itaq; illi si pares sint, in priore ponant: sed si alter duplus sit, in altera. Equidem si magnopere ducere ad rem pertinere, hanc pugnam darem operam ut dixerem. uerum quando tantum satis est declarasse, interim alterum motum maiore spatio ferri, interim alterum, uel etiam utrunq; ex æquo: hoc qui meminerit (ut posthac, quid solet significare quisq; addiscat) in utralibet tabella prædictos pulsus locet, licet. Nam duodecim alterius tabellæ reliquos, qui prorsus sunt inæquales, nihil cum illis prioris tabellæ consentire clarissimū est, in quibus ipsa est inæqualitas ascripta: non quin alij illi duodecim, qui conueniunt cum prima tabella, inæquales sint: sunt enim. ceterum q; in ternis hi differentijs motuum aperta inæqualitate sint præditi, cum in binis differentijs eam habeat alij. Sunt autem si ordine à primo numeres, quintus, sextus, septimus, octauus, decimus, duodecimus, decimusseptimus, decimusnonus, uigesimalprimus, uigesimaltertius, uigesimalquartus.

De tertia

De tertia differentia pulsuum in una parte inæqualium.

Hæc ego de his esse satis puto. Siquidem ad reliquam iam & tertiā pulsuum una in parte inæqualium differentiam redibimus, quos ut unum Archigenes describit, uocatq; Dicrotum. Sunt uero plures. Quot autem sint, & qui, paulo post explicabimus, si expenderit prius, de illis ne sit, qui ex arteriæ una distentione constant, an duo sint continentes impares pulsus. Sed id difficile sanè ad iudicandum est, ni ad unguem, qui pulsus hic sit, teneamus, quem Archigenes Dicrotū appellauit. Nam in his esse eum, qui iterū tactum ferunt, planè liquet. Atqui intermittentes in uno ictu obtinent id ipsum. Et si solum quis ictum attendens, duos pulsus censeat esse eum, qui bis feriat, in manifesto errore est. Nam qui in una distentione intermittunt, quantum iterum ferunt, non dixeris duos pulsus esse. Manifeste etenim in illis destitutus motus cōtinuitate, quiete interrumptur media. Dicrotorum genus non item. sed simulatq; omnem distentionem efficit, se paulisper subducit, ac mox pulsat iterum. ut intermittētium quiete media ictus intercipiatur: dicroti, contractio, uel congressus, uel reditus, uel ut libet appellare. Idcirco quidam duos pulsus esse Dicrotum, non unum autumant. Hoc affirmabunt illi potissimū, qui arteriæ contractionem non animaduertunt, sed ex ictu aiunt pulsuum & interuallo constare. Iidem enim ab arteriæ primo occurfu fieri breuem quietem contendunt, sub quam alterum occursum. atque crebritate dicent eum pulsuum inæqualem esse. Nam qui impar habent, quod ictus diuidit, interuallum, hos crebritate inæquales uocant, ut dicemus paulo inferius. Quin nūc etiam, quod distabunt uel horum sententia ab intermittētibus in una distentione pulsus Dicroti, faciemus ut demonstremus. & quod ponunt illi, contractionem non posse sentiri, dabimus. Nam ut hoc concedatur, quin arteria ab interuallis non uideatur se efferre paribus, causam quidem non dixeris certe. Iam in intermittētibus hoc perspicuum planè est. Etenim inferne arteria nonnunquam auspicata motum, mox simul atque destitit moueri, initium iterum facit alterius motus, ubi prior desit. Dicroti uero non ita pulsant, sed manifeste ex altiore profunditate & interuallo maiore prior motus uidetur cieri, atque indidem continenter alter. Hanc ergo ab istis assensionem expressimus, non esse perinde in una distentione pulsuum intermittere, ac bis, ut Dicrotus facit, ferire. At induci illi tamen inuiti, ut in uno ictu inæquales appellent Dicrotos, non possunt. Defendent enim binorum ictuum sentiti aperte nec magnitudinem parem, nec tempus, immo nec robur quidem. Et pauco tempore dicent secundum excipere priorem. Atque admittent inæqualem illi quidem esse hunc pulsuum, nō uno in ictu tamen: sed differentias huic inæqualitatis crebritatis, & paruitatis, & contentionis accommodabunt. Qui

Galen.

contractionem autem sentiunt, desciscere hi manifeste à collectiua, quam uocant, inæqualitate Dicrotum animaduertunt. Nam ista res instar habet geminorum ad incudem mallei ictuum, cum ex multo interuallo prior incutitur, ualideq; pulsatur: secundus porro, cum quasi resultat ab incude malleus non ita multum, reciditq; in eam non ita ut antea ualenter, & breui interuallo. Ex eodem genere sunt Dicroti. Nam arteria in occurfu quasi repellitur, moxq; redit. Quod autem præ ceteris pulsuum Dicrotorum clarissime naturam doceat, & à collectiua inæqualitate seungat, genus est recessus. Neque enim tum arteria cōtrahitur; sed quasi concuteretur, decidit. cuius delapsus à primo distentionis termino nulla dirimit manifesta quies, ut animaduertitur in contractione. sed simulatq; attolli destitit, recedit. atque illa paulisper uibrata, mox occurrit iterum. id quod etiam ui tractis ramis, inde dimissis accidit. Qui quidem contendunt ad pristinum locum, ubi non statim resistent tamen: sed eodem, unde abierunt, reuertunt. Neque uero æquum sumunt, ac antea, interuallum: sed aliquanto minus. iterumq; ab hoc termino ad propriam sedem se conferunt. iterumq; recedunt, & redeunt, & tertio & quarto & sæpius: dum reditum paulatim imminuendo, ad absolutam aliquando euadant quietem. Tale etiam quid in Dicrotis pulsibus motui arteriæ uisuenit. Ego itaque non iam semel uidi reuertisse, sed iterum aliquando. Et breuiter uibrari omnino motum oportet pulsus Dicroti. ut in ipso primo ictu ueluti euectia atque ex uniuerso loco arteria demigrans potius efferatur, quam distensa. Huiusmodi enim sunt uibrati. Quod illis ubi cum ui aliqua accidit, partes arteriæ aliter atque aliter moventur. ut uerbi gratia, prima, secunda, tertia, & frequenter quarta, & quinta eius pars attollatur & delabatur. Itaque sit aliquando, ut uno eodemque tempore hæc partes attolli, decidere illæ appareant. Quæ forma cum Dicrotorum pulsuum sit, differentia in illis omnibus, quæ retulimus generibus erunt, plenitudinis, duricie, magnitudinis, uehementiæ, celeritatis & contrariorum: tam in ipso primo motu, quam in reditu à discessu. Nam magnus potest & non magnus, & uehemens & non uehemens, & celer & non celer, & aliarum quarumlibet specierum altera esse, etiam uel æqualis uel inæqualis, quæ certe commutationes multas species constituunt Dicrotorū pulsuum. Hæc Dicrotorum pulsuum in una distentione sunt, inæqualitate unam partem occupante, differentia.

De inæqualitate diuersarum partium in una distentione.

Iam ad inæqualitatem diuersarum partium transeamus, eiusq; explicemus omnes differentias. ac primas duas, iuxta quas aut continuus est motus, aut intercisus aliqua ex parte, alias singulares ex harum diuisione genitas. Nam continuus, aut est æqualis, aut inæqualis. Docuimus enim, qua

Tom. 4

i ratione

ratione æqualis fiat, & inæqualis inæqualitas. Æqualis itaque uel remittatur celeritas, uel increfcatur à primo modis sex neceffe est: uti paulo ante declarauimus. Inæqualis sunt plures differentiæ, pro pulfus magnitudine longa, uel breui, uel moderata. Namque duobus digitis si motus occurrat, sex differentiæ existunt: si tribus, quatuor & uiginti: si quatuor, feptuaginta octo. At quemadmodum, si occurrat duobus digitis, erunt neceffario sex differentiæ: si tribus, uigintiquatuor, duæ illæ superius deliniatæ tabellæ planum faciunt. Iam quam ratione, si quatuor etiam, octo & feptuaginta fient, allequeris, si prius perpexeris, quatuor rerum quarumlibet, quarum ternas fingulæ differentiæ affecutæ sint, coniugationes neceffe esse numero ut octoginta una sint. Neque est difficile hoc inuentu, modo noris, eorum quæ tres differentiæ habent, coniugationes esse uigintifeptè. Si iam quartum accedat, cui tres sint differentiæ, unam & octoginta numero ratio postulat esse. Quibus si tres, quæ creant æquales pulfus, eripiatur: reliqui quidem feptuaginta octo erunt. Itaque ex ante descriptis duobus tabellis constat horum uigintiquatuor quorundam primis sex futuros similes. atque illorum octo & feptuaginta, his uigintiquatuor. Præterea, ut in illis, & item quoque in his duæ erant sectæ: ut hi conuenire existiment inter tabellas, illi fecus.

De differentiis motus interrupti.

Estat nunc, ut differentiæ recenseamus motus interrupti. Erunt autem primæ quatuor: quarum singularum complures, atque quatuor in hunc modum. Aut primus & tertius digitus motum sentiunt, non secundus autem & quartus: aut primus & tertius & quartus, aut non secundus: aut primus, secundus, quartus, non tertius tamen: aut primus atque quartus, secundus & tertius minime. Cum primus & tertius duntaxat sentiunt, nouenæ in fingulis generibus differentiæ fiunt pulsum. Vbi uero primus & tertius & quartus uigenæ septem. Totidem, cum primus, secundus & quartus. Cum primus & quartus, nouenæ. Atqui singularum apertus est numerus ex uis rationibusque ante traditis. Hæc est iam etiam inæqualitatis diuisio, quæ diuersis in partibus fit. Cōmiscetur porro uariis modis ambæ inter se primæ differentiæ, ut non iam diuersas tantum partes, uerum etiam singulas teneat inæqualitas. Iam uero si quis unius generis congruas differentiæ cum alterius confundere uolet, nec id laboris, dum omnes connexerit, deprecari, operam non luserit. Equidem censeo, nisi hæc obiter, quæ hæcenus sunt tradita, percurreris, id nullo te negotio consecuturum. Hæc ratione inæqualitates motus in una distentione omnes didiceris.

De inæqualitate quantitatis distentionis in diuersis arteriæ partibus.

At uero inæqualitas quantitatis distentionis, diuersas quidam arteriæ partes occupans, cum animaduertitur crebro, tum percipitur facil-

lime & interrupta & continua, æqualiter & inæqualiter. De quo genere, qui Decurtati uocantur in una distentione, sunt: & illi etiam, qui ab aliquibus Innuentes & Circumnuentes appellantur. In una uero arteriæ parte, non recipiat huius generis inæqualitatem unus pulsus. quod prius, quæ finem motus attingat, nequaquam liqueat magnitudo. ceterum quod innotescat, hoc unum pulsum genus requirit finem. Nam uehementiâ, dum mouetur arteria, atque celeritatem, & duritiem, horumque contraria, & mediâ cognoscas. Magnitudinis & paruitatis differentiâ, nisi iam moueri arteria desiterit, non possis. Nam simul ut desinit, quâtuus est pulsus, apertus est. antea incertum etiam erat, quousque moueretur. Qui fieri igitur potest, ut una efficiat pars inæqualis in hoc genere pulsum? Qui enim, quod cognoscatur, qui lit, postulat motus exitum, hic in motu etiam nunc quo modo percipiatur?

Inæqualitatis uitalis contentionis differentiæ.

Inæqualitas uero uitalis contentionis eandem distributionem ac inæqualitas motus habet. Nam aut eandem partem, aut distinctas tenet. eandem tribus modis, aut interrupto motu, aut perpetuo, aut Diacroto. Distinctas bisariâ, uel continuo motu, uel interciso. Singulorum præterea horum generum totidem sunt singulares differentiæ, quot motus. Quin commiserit etiam positas una in parte inæqualitates neceffe est, ut illas quæ in diuersis

De inæqualitate corporis arteriæ.

Sed inæqualitas corporis arteriæ, ex qua pulsus aut mollis aut durus redditur, in una quidem non potest parte fieri, in diuersis fieri duobus modis uidetur, non aliter ac inæqualitas motus, & contentionis: ut aut continuus motus sit, aut intercisus. Quo fit, ut & differentiæ huius generis sint eadem, atque prædictæ illorum. Verum arteriæ pars una non potest initio esse distentionis mollis, dura in fine: aut contra primo dura, in exitu mollis. Quare hæcenus quidem ab hoc pulsum genere duritiei & mollitudinis duo genera dissident priora motus & contentionis.

De inæqualitate ab infusa materia in cavitatem arteriæ.

Porro pulsum genus, quod efficit infusa materia in arteriæ cavitatem, in quo plenus & uacuus est, eandem habet quæstiones, ac superius, quod quantitate constabat distentionis: uidebitur enim hic quoque obtinere diuersas partes posse in uno pulsu inæqualitas, eandem non posse. Sed querit genus totum hoc pulsum prolixam, orationem, neque est huius loci: in commentariis De pulsibus dignoscendis explicabitur. Iam hoc etiam longiorem tractatum opus est ad tertiam notionem plenitudinis, cuius cum alij quidam, tum Archigenes, author est. Proinde hoc quoque in aliud tempus reijciamus. Tantum tamen hic adijciamus, inde ad reliqua proficiscamur. Quia euidentius in arteriæ sede febris calor, qui sit, quam si aliam tangas partem, cognoscitur: ideo quibusdam probabatur

batur inter alia hoc etiam genus pulsum referri, quo caloris noscimus qualitatem: cuius quidem generis æqualitas & inæqualitas uersantur in una distentione. ac inæqualitatis erunt differentiæ, prima, tum quæ diuersas partes, tum quæ singulas tenet. Quas iterum si ex prædictis uis & rationibus seces, alteræ particulares plures.

De inæqualitate à sede arteriæ.

Aliud genus est uno in pulsu inæqualitatis, nec ullum dictorum pulsum amplectitur hoc quod ab sede arteriæ proficiscitur. Siquidem est, cum partim eius dextrorsum, partim descedatur sinistrorsum, alia etiam pars sursum, alia deorsum: quod accedit aut in duobus locis, aut pluribus. Est autem hoc in speciem finitimum distentionis inæqualitatis quantitatis, quæ ut sunt distinguenda, in libris De pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu Undoso & Vermiculante.

Aliud item inæqualitatis unius pulsum genus est, quod uocatur Undosum, quod quale sit, abunde declarat ipsum nomen. Nihil causæ est tamen, quin, quod res euadat apertior, aliquid & nos dicamus. Non uidetur simul arteria in ea inæqualitate distendi uniuersa, sed primo prima eius pars, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta, neque id temere tamen, sed cum eleuatione quadam undosa, altera unda semper priorem excipiente. Neque uero ab interrupto motu quid hoc genus absit, ullius est negotij deprehendere. Nam prioris partis arteriæ distentionem, secundæ consequitur, ut interueniat pars à motu libera nulla. uerum propemodum quieti similis est undarum finis. At non reperias tamen ullam partem prorsus quiescere. Nam quæ motus connectunt in alto, ueluti undosus æstus, non illæ quidem prorsus immotæ, sed breuem certe quandam retinent motum. A Vermiculante hic pulsum magnitudine differt. Attamen maximum undosum si fingas perpetuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum, ut undosus sit, an uermiculans iam, non explices. Neque enim qualitas eos, sed quantitas diiungit. Est utriusque tamen quiddam commune, atque specibus eorum omnibus: aliquid etiam proprium utriusque. Commune, unde nomen uterque inuenit, undoso, exurgere quasi undas in arteria alteram ab altera: Vermiculanti, uermisassimilem esse gressui. quod ipsum etiam animal in modum undarum mouetur: ut Democritus quodam loco dicit, ubi de ijs uerba facit, quæ in modum undarum progrediuntur. Initium fluctuationis perspicuum est superne esse, & ad arteriæ fines terminari. Atque hoc est commune. Differentiæ uero eorum hoc modo speciatim fiunt: quibusdam recta fertur unda, quibusdam in obliquum descedit: quidam etiam breui longitudine habent insignem altitudinem, sunt contra qui longiores altitudinem humilem. Aliqui lati, nonnulli angusti. Alij etiam pari celeritate præditi, alij secus. Et contentionis etiam hæc unda plus, illa habet minus. Interim simul omnium est istarum differentiarum inæqualitas. Sed enim

de nulla alia commemoratarum inæqualitatum, id est nomen sortitus, & habent utriusque hi tum undosi, tum uermiculantes, ut tales sint ex sola distentionis inæqualitate quantitatis, præterea nulla. Vna enim hæc inæqualitas, adiunctio sibi ut partium motus alter anteuertat, alter cunctetur, huiusmodi pulsus gignit. Quo fit, ut hos constituent, inæquales quantitate in diuersis partibus, & illi qui non habent omnes simul partes motas. Attamen hæc inæqualitas haud dum est sola inuenta, ut prior arteriæ pars præ cæteris uideretur moueri, cum autem incidat omnino aliarum cum illa aliqua, quæ ante commemorauimus complicata est. Nam quod dicit Erasistratus, semper priorem moueri prius uideri, sensus non probat. imò uero longe aliud. Ille adductus suo dogmate in re aperta mentitur: sicut alia item multa multi cōmentata est. Nam pro placitis propugnant, pro testatis prodiderunt, quæ ne per somnium quidem uisā unquam sunt.

De pulsu Formicante.

Am uero ut undoso pulsu succedit uermiculans immutato: ita formicans uermiculanti, cum motibus amissis multis in unum eumque prorsus paruum terminet. Quocirca nec inæqualem omnino dicas: quanquam esse ex genere uerisimile est inæqualium, sed inæqualitas, ut est parua, fugit. Nomen inuenit hic formicans à similitudine, quæ sibi cum animante est formica, ut quidam uolunt, paruitatis: ut alij, speciei motus: ut hic sit nominatus eadem ratione ac uermiculans & caprizans. Cum illi enim à similitudine motus, quæ ipsis cum animalibus, quorum habet cognomen, intercedit, sunt nomen sortiti: tum ipse hic formicans. Sunt qui propter utrumque sic aiunt appellari eum, & quod paruus est, & ob speciem motus. Nos de his non contendemus, at formicans, qualis sit, explicabimus. Est mire paruus, quo haud est minor alius, iuxtaque languidissimus plane, ac creberrimus: non tamen, ut quibusdam uisus est, celer. At in libris De dignoscendis pulsibus hoc demonstrabitur. Nunc si reliquam partem differentiarum pulsum in una distentione inæqualium addiderimus, ad alios nos conferemus.

De Vibrato & conuulsio pulsu.

Superius autem uibrati & conuulsui, qui hæc genus quidem sunt inter se similes, quod unum locum arteria non tenet, sed sursum agitur atque deorsum naturali sede deserta. Distant tamen uel hoc ipso, quod non adeo is affectus in conuulsios cadat, in uibratos magnopere, & admodum perspicue. iam etiam quatenus ex terminis utriusque retrahi contendit, & conuelli uidentur conuulsui: uibrati, omni isto uacant. Ad hæc magna frequenter est uibratis distentio, parua semper conuulsui. Et partes arteriæ quædam superiora petere, quædam demitti uno eodemque tempore aperte in uibratis conspiciuntur. Conuulsui uero id perpaucis & obscure accidit. Breuiter sentias ueluti fidem quandam intensam in pulsu conuulsio: quæ illi res cum nullo alio conuenit. In uibratis nihil tale animaduertas. Maxime enim iaculis motum eorum, quæ

magna vi emissa, celeri impetu uibrantur, asimiles. Nam ita crebram illam & inaequalem concussionem appellant, qua quidem conuulsiui carent. Omnes autem hosce pulsus, qui praeter quinque illa prima genera in una distictione inaequales sunt, duorum accessio horum constituit, quae sunt: genus inaequalitatis in arteriae sede, & cum maturius aut serius motum partes auspicantur. primum quidem horum illum, qui inaequalis, quae sedem partium commutat, est, hoc ipsum solum. Caeteros cum hoc, tum aliae quaedam inaequalitatum adiunctae differentiae primorum quinque generum. Compositae enim tam notiones horum, quam generationes sunt, undosae, uermiculantis, uibrati, conuulsiui. Formicans autem inaequalis quidem, ut diximus, est: non uidetur tamen.

De pulsus Caprizante.

ET qui pulsus Caprizans ab Herophilo est appellatus, est ille de inaequalibus in uno pulsu. compositus item est, utriusque expers, quae primis quinque generibus adiuncta erat, inaequalitatis. uerum ubi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potissime existit, non semper, neque enim uniuersum hoc genus Caprizans est pulsus: caeterum ubi motus a quiete alter celerior primo & uehementior sit. Et siquidem soli ex similitudine, quae cum animalibus habet capris, attributum hoc nomen est. Quippe quae hoc modo uidentur salire, quasi geminum quendam motum facientes: quod ubi aliquantulum sese extulerint, & speciem desisti alicubi motus praebuierint, alterum motum nec opinatum impetum capiunt, priori longe citatiorem ueluti in seipsas insilientes.

De inaequalitate crebritatis, raritatis, & rhythmici in diuersis pulsibus.

Nunc de inaequalitate crebritatis & raritatis rhythmicis agemus. Collectiuas dicunt tantum esse eiusmodi inaequalitates: ita enim quae ex pluribus pulsibus constat sunt, appellant. Primum de his dicemus, quae acuatim fiunt: deinde ad eas descendemus, quae in uno pulsu. Atque hic unam exempli gratia sectam de his, quae de crebritate sunt, quae scilicet est clarissima sumamus, quae ex icuum censet interuallo hoc genus pulsuum effici. Vbi ergo omnia ordine aequa sint interualla per omnes pulsus, aequalem hunc dicunt esse. Sin partim maiora, partim minora, inaequalem nimirum esse in crebritate & raritate. Rhythmicum iam etiam eodem modo ex proportione temporis icuum ad interualli tempus constantem, cum deinceps maneat eadem, aequalem iam dicunt esse. Qui primam proportionem si uariet, esse inaequalem: quo modo si interuallorum, quas quietes uocant, mutantur magnitudines, inaequalitatem crebritatis raritatisque fieri. Haec sane recte dicunt, atque ab ista secta proficiscenti ad alias aequalitatem perspicere licet & inaequalitatem utriusque generis: quae complures, quod diximus, complectitur pulsus, quam collectiuam uocant.

A De inaequalitate crebritatis, raritatis, rhythmicis in uno pulsu.

Inaequalitas uero illorum in uno pulsu, quam ne gliscerunt omnes, non perinde iam est aperta. Sed ut praesens lucubratio ne quid desideret, faciam haec etiam, ut quoad eius fieri poterit, clare explicem, sermonis hinc inducto initio. Partes arteriae aut omnes una motum exordiuntur, aut partim earum maturius, partim tardius. Si iam moueri omnes simul coeperint, mox mota minus equis temporibus iterum distentionem alteram simul inceperint, duorum generum in uno pulsu inaequalitas erit: quod sit illa quidem cognita, ut secunda distentio ceperit, non tamen in secunda contineatur. sicut nec ipsum rhythmicum, nec genus crebritatis & raritatis. cum & haec ipsa fiant in uno pulsu, tamen omnino desiderant, quo cognoscantur, secundum: quod quidem ante huius initium, prioris nequeat finis cognosci. Iam incognito sine, nec crebritatem ualeas, uel raritatem, uel uero rhythmicum assequi. Quare ad inaequalitatem constituentiam, quam diximus, nil mirum est, si secunda distentionis principium expectetur. Hac tamen de causa, non est collectiuam nominanda. Scilicet prius, quam altera distentio finiatur, statim in eius principio cognoscitur, ut nec altero nobis pulsu sit, nec tertio, nec reliquis opus. Atque sic in prima sola sit. Itaque diximus, si uniuersae partes coeperint in prima & secunda distentione moueri, nec habeant per tempus motus, generari duorum generum inaequalitatem: unam crebritatis & raritatis, inaequalitate interuallorum: alteram rhythmicam, proportione temporis icuum ad interualli. Tempus enim partis, quae praeter caeteras prima motu deficit, minimum est: maximum postrema. media proportione, in quantum aut a prima, aut a postrema absint. Contra ac tempora motus, quietum tempora, longiora sunt in illis, quae prima a motu desistunt: in illis, quae postrema, breuiora. Quare tempus motus, quem habuit pars, quae motum prima desistit, minimum cum maximo tempore quietis eiusdem partis comparatur. Et ultimae tempus, quod maximum erat, omnium motus temporum, ad minimum conferatur quietis eiusdem partis. Et item rhythmicus in singulis commutatur, quatenus proportio temporis motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quod uero si prior distentio ex omnibus simul partibus moueri coeperit, sed non pari in omnibus tempore: deinde altera distentio motum auspicata sit non una omnium partium, sed prius quidem eius, quae prior quieuerat, atque eo prius, quo prius quieuisset: secundo motum eius, quae secunda, atque ita deinceps: inaequalitas quidem ita rhythmicum fiet, crebritatis & raritatis non item. Nam quies cum omnibus aequa sit, distentionem in crebritate & raritate efficit nullam, non respondebit tamen motus tempus temporis quietis. Siquidem motus non erat omnibus par tempus, quietis erat. Nec ergo idem omnibus rhythmicus

rhythmicus. Quod si cum moueri arteriae simul omnes partes coeperint, non item simul omnes alteram distentionem ordiantur, neque priorem terminauerint simul, sed ne quies quidem in omnibus aequa sit, binas in eo necesse est differentias esse. Nam crebritatis & raritatis in alterutra differentia inaequalitas sit, at non rhythmicum tamen necessario. Possunt enim omnium partium tempora motus quietum temporibus respondere. Et si hoc, erit item rhythmicus aequalis. Sin autem eadem in omnibus partibus proportio non constet (sanè enim potest etiam hoc fieri) simul perdetur rhythmicus. Iam uero ubi una omnes partes moueri coeperint, mota quoque aequo sint tempore, si altera distentionis non idem omnes initium partes ordiantur, sed quaedam maturius, quaedam inceperint serius: non rhythmicus iam aequalis erit, neque crebritatis raritatisque differentia. Hanc enim impares proportionum commutatio, cum aequo tempore omnes partes mota sint, non aequo tamen quieuerint tempore. Tot sunt inaequalitatis utriusque uno in pulsu generis distentiones, cum omnes una partes arteriae distendi inceperint. At ubi haec primo, illa secundo distendi coeperit, si omnes simul quieuerint, ac deinde distentionem una alteram auspicata sint, inaequalitas in altero tantum genere necesse est sit rhythmicum. Quandoquidem aequa omnibus partibus erunt interualla motuum. Sic inaequalitas in hoc quidem genere nulla erit. Et si cum tempore quietis, quod sit par in omnibus partibus, impar tempus conferatur cuiusque partis motus, diuersis proportionibus cuiuslibet rhythmicum partis conficiet. Quod si alteram distentionem arteria iuxta orsa sit, atque priorem: ut in utraque distentione eadem pars prior altera pari interuallo incipiat, idque in omnibus partibus sit constans, ac ille una desierit priorem distentionem: non potest non esse in utroque genere inaequalitas. Nam omne tempus, quod est ex motu & interuallo conflatum, omnibus est aequabile arteriae partibus. Sed motuum proportionum, quod totum tempus in aequas partes non distribuitur, non respondent quietum proportionibus. Etenim partium, quae moueri primae coeperint, tempus quietis excedet earum tempus, quae tardiores inceperint, interualli uero minus erit. Contra partes, quae coeperint posterius, tempus habent motus minus, quietis maius. Quare simul inaequalis rhythmicus necessario erit singularum partium: & quatenus tempora interuallorum distent, etiam crebritatis atque raritatis coniungi cum his inaequalitatem est necesse. Si uero altera distentio perinde, ac prior fecerat, initium motus partium sit orsa, id est, si eadem utrobique pars incipiat moueri, haec primo loco, illa posteriore: non sit autem prioris finis distentionis in omnibus aequa, duae erunt differentiae. Potest enim & longe quidem quiescere prius, quae prior est pars motum auspicata, potest etiam posterius. Nam si tanto quieuerit prius, quanto coepit, fiet ita aequalis in utroque

Gal.

genere pulsus. Sin multo prius, atque est auspicata, quieuerit, duorum generum efficiet inaequalem pulsus. At si quae prior coepit, desistat posterior, duorum generum omnino inaequalitatem creabit, siue multo tardius, siue paulo quieuerit. At uero si neque prioris distentionis initium ex omnibus simul partibus fiat, neque secunda, est cum rhythmicus possit aequalis esse, & uero etiam crebritatis, & raritatis genus. & siquidem ita motuum tempora cum quietum temporibus sint partita, ut eadem sit proportio in omnibus, sit aequalis rhythmicus. Si uero tempora sola paria fuerint quietum, aequalitas erit in altero genere. Sed haec infrequentia sunt. Inaequalitates uero sunt permultae. Nam omnes possunt simul partes a motu cessare, & non simul, ac cum non cessant simul, haec prius, illae posterius, iam etiam uel longe prius, uel longe tardius. At quae & quot hac ratione differentiae fient, ex superioribus inuenias. Quo me oportet breuiore esse. Itaque si comouerim, quod institutum erat, esse demonstratum, habere suas etiam unum pulsuum inaequalitates tum in genere crebritatis & raritatis, tum in genere rhythmicum, finem hic iam primi libri faciam. Nam quae in una nos secta, quae in icuum & interuallum pulsuum partitur, exempli gratia retulimus, nullo negotio ad alias traducamus. Possimus enim perinde per omnes etiam illas in generibus his duobus, de quibus modo dixi, inaequalitates pulsus unius demonstrare.

C GALENI DE PULSVVM DIFFERENTIIS Liber secundus

HERMANO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

Vfus huius libri.

ON eundem usum hic liber pollicetur, ac primus: sed quam ueratrum rationem habet, uel scammonia cum pane & carnibus, eandem, quae nunc dicemus, cum superioribus habent.

Nutrire enim mentes illa sanas, haec refecare prauas sententias ualent, ut morbos quosdam. Tamen dum errores deteguntur, simul bene dictis firma fides constituitur. Quare haec utilitatem si proposita disputationi addas, inueneris compendij nonnihil adiunctum.

De nominum usu.

Est autem primum mihi cum Sophistis res de nominibus usurpandis. Graecorum namque nos institutum (etenim apud eos alti sumus) tenemus: elaboramusque, ut clarissimis semper nominibus, sensum interpretemur. Neque nos tamen scilicet in eos querimus, qui hoc floccipendunt: imò uero si uel singula uoles uerba usurpare barbaram, modo ut interpretationis lucem ne offendas, nihil laboramus. Nam linguae qua inter nos commetamur, hoc nomine utimur proprietate, quo mentem alterius asse-

Tom. 4

i 3

quamur

quamur. atq; ut clarissime quisq; mētem suam potest significare, ita sermone censemus eum uti optime. Nostrum id est institutum, modestum sanē, & humanum. uerum interpellant Sophistę: qui sicut mutuo de nominibus contendūt res ipsas negligentes, & item nos semper agitant cōtumelijs, & illudunt, nisi ipsorum uocabulis utamur. Qui si uniuersi unam linguam constituant, eamq; ut nouam monetam rogatione ferant, conemur fortassis Gręcę lingue obliuisci, ediscere autem ab istis promulgatam. Quin ne si barbaram quidem linguam aliquam statuerent utendam, ut ijs morem ubiq; geram, dubitem discere. Quando uero Gręcam nullam integram linguā, nec etiam semel barbaram, sed confusam quandam ex omnibus, quasi Carycam, aut si qua Caryca uaria magis, & absurdior fieri potest, componunt: atq; pro suo quisque uoto partim ex Phœnicia & Syria, partim ex Ægypto & Thracia, aut aliūde contrahūt, inde Gręcorum cōmiserunt nominibus, nec ijs sanē integris & legitimis, ceterū uarie corruptis: equidem, quid agam, me hercle non habeo: qui neq; eas linguas possum ediscere, neq; adducere illos, ut unam addiscant linguam Gręcam: nec posteaquā horum neutrum obtineo ab illis, tertium possum, & quod est unum reliquum, ut in qua sumus lingua educti, hac ut utamur, permittant. Atq; hoc quidē habet tantum malum usus uocum.

De definitionum usu.

Alterum de definitionibus lōge hoc est atrocius. Sunt enim qui ne olus quidē citra definitionem mihi uideatur empturi, idq; cum nec pertransennam dialecticam uiderint: proferuntq; ut tales solent, & in talibus enutriti, ex nominibus, ali-quod illis præclaris, ex mediā petitis Syria uel Cilicia, atq; definiti hoc imperant, id quod nō audiuit fortasse quisquā homo Gręcus. Hoc si hic ut peregrinum & barbarum ignorat, ille iam ridet, cauillatur, exagitatq; & puerum & adulescentē appellat. Sape etiam nomen, quod in mediū adductum est, Gręcum quidem est, at non, ut est rei cuiuspiam assignatum, ita accipiunt miseri Sophistę, moxq; definitionem poscūt. Hic si qui forte Gręcus pro consuetudine Gręcorum definiat, tantum abest ut assentiantur (sanē enim tolerabile hoc sit) ut irideant etiam, & illudant. At uero tertij, qui non in nomine iam & significatione, sed in ipsa errant re: cum dialecticę quispiam peritus, horum definitiones aggreditur, aut non plenas, aut superfluas, aut non distinctas, aut obscuras, aut prolixas, aut falsas, aut omnino definitiones non esse probare: subito tanquam insani, acerbe Dialecticam accusant: ac tum frustra ijs & cum incommodo uidentur in omnib. rebus artibusq; coli. Quare frequenter hercle obstupui, cum instamus, ne cum definitionibus omnia contentur neque docere neq; discere: & illi non adducuntur. Atque cum definitiones damus, & postea, quantum falluntur, aperimus: ibi nihil conducere aiunt definitiones: neque id uno die aut altero interposito, sed in pun-

cto temporis, ut est in proverbio, mutata pelle, modo definitionem positi nominis quærunt, modo esse definitiones inuitiles confirmant. Quartū iam istorum in hisce rebus peccatum est, quod non omnium nesciant esse definitiones: simulq; ut qui id ignorant, definire studeant cuncta, & inter se altercentur uociferentur que nequicquam de rebus, quę definitionem non recipiunt. Quintus porro lapsus in definitionibus, quiq; præter ceteros est singularis, antea quām homonymiam explicauerint, unam faciunt eorum, quę uaria significant, definitionem: quasi uero non rerum sint, sed nominū definitiones. Me certe unus aliquando de his præclaris Sophistis nihil factum est propius, quā ut enecaret. Cum enim in hunc modum posuisset, Quid est plenus pulsus? subiecti uarię significationis nomen esse: quare nec definitionem unam habere, nisi distincta homonymia sit. Nondum hæc dixeram, cum ille, nescio, inquit, quid nugeris. fatis est mihi, si de te discō, qui plenus sit pulsus. Dialecticas mihi istas nugas, quę medicinam contaminant, mitte. At nihil me, inquam, audiui unquam laborare, ut in dialectica definirem. Enim uero id ipsum, inquit, absurdissimum est, q; neq; definire auderet, & dialecticis nobis nugis nō desistitis obstrepere. Sed dic, loquere, respōde, quis plenus est pulsus? Non potest fieri, inquā, prius q; homonymiam explicauerim. Hic ille exclamabat. rursusq; homonymiam aiebat, atq; immensas nugas adesse, quę medicinam labefactassent, ac nos perdidissent. Immo non nos, inquam, sed uos, qui definire cuncta uultis, perdidistis. Ecce autem, inquit, etiam conuictis nos incesit. Non magis, inquā, quā tu me. Ibi ille exiit, manus allaturus. Sed hic hominē, qui aderant, represserūt. Ille ubi superbe insultasset, discessit. Senex autē quidā de illis, qui adhuc remansissent, barba ad pectus promissa, atq; cetera mire tetricus (hęc enim nunc grauitas habetur) tacete, inquit, pueri. absq; tumultu agite. sinite sociū nostrū aperire nobis, quid dicat. Ego hominē intuitus, quid uero, inquā, rogas? Id, inquit, ipsum, de quo disputatis, de pleno pulsū. Vis igitur, inquā, nō properare nimis, ut te assequar? Tardus enim natura sum, & festinantes non consequor facile. Age, inquit, nihil propera uero. Ergo concedes, inquā, mihi, ut exempli gratia nonnihil ex omnibus uobis in cōmuni interrogem? Nam qui uolet, respondeat, libebit. Permittit. Ego, ut hoc dedisset, quid est lingua? quærebam. Mox respondet quidam, instrumentum animalis gustui dicatum. Alter sermoni dicatum dixit. Tertius quidam, gustui & sermoni attributum. Quos ego respiciens, etiam calcei, inquam, & tibię ligula, instrumentum est animantis gustui & sermoni dicatum. Cum ad hoc obticuisset, & senex ille austerus, multo redderetur austerior, iterum orabam ut unum adhuc simile liceret quærere. Ille admodum quidem grauiter hoc & agre, tulit tamen. Ego uero ne cunctationem meam non ferret, ueritus, festinabundus proposui.

Quid

Quid est canis? Cum hic ex corona quidam responderet, animal quadrupes latrabile. Itaque marinus, inquam, canis animal est quadrupes latrabile: & sydus item cœleste: deniq; morbus faciei. Ad hæc senex, ut asinus, aures iam concutiebat. Cetera coronæ aliquid uidebamur dicere, uolebātq; omnes, ut quo tandem hæc spectarent, quę exqui siueram, expedirem: quandoquidem a primo statim quæstionem exempli gratia sequentium receperam institutum. Vbi silerent, & mihi aures darent, Tandem uos, inquam, animaduertere puto, accedere ad definiendum ante, quām homonymiam distinxeris, quanta sit offensio. Neq; enim nomen sunt, sed rerum definitiones. Quando igitur ab uno nomine res indicantur multę, necessario erunt totidem definitiones, quot sunt res. Age sanē, linguę nomen est unum, at tres sunt significationes, & sua cuiq; est definitio. Cōtra fit, ut duo unius rei nomina, & uero non raro tria sint: ut hic, ensis, gladius, mucro: definitio uero una, nō perinde ac nomina, tres. Semper enim numero rerū respondet definitionū numerus. Quare ubi multis nominibus res contegatur una, caue postules multas definitiones: neq; cum unum sit nomen, sed significationes multas, unam definitionem flagites. Pro numero enim rerum, definitionū semper rationem subduces. Proinde si nomen plenum uni rei subiectę seruit, tum eius, si proponatur, potest definitio dari. Si uero Archigenes omnium sanē minime denotare nomen plenum unam rem admittit, nomenq; uarie posuit, atque multas in eo complexus est significationes, non sumus nos in simulandi, qui ab definiēdo deterreamur, sed princeps scilicet eius turbationis. Nam proximos medicos inuenio aliquos, ubi declarare, quis status sit arteriæ tunicę, statuerunt, nomine pleni ibi & uacui uti. Alios, ubi materiam in capedine cōtentam, cuius hī quantitatem significari per ista nomina, illi qualitatem, alij utrūq; ducunt. Verum Archigeni hæc scilicet sola, non satis faciunt. Aditgit enim significationē facultatis spiritus. Vnde relinquitur, non unam pleni pulsus fieri definitionē posse: sed eius, qui quantitatem, uel qualitatem, uel utrāque infusę substantiæ significat, alia definitiones faciendę sunt: alię eius, qui uim spiritus: illius, qui qualitatem tunicę, alię. His ego expositis tacui: quia quod institueram, confectum mihi erat. Illi commentationem instabant, quando semel institueram, ut persequeer. Illis igitur usus sum rogātibus. Quæ hoc loco non debeo omnia referre: quod eorum maximam partem & cōmodissimam sum expositurus in libris De dignoscēdis pulsibus. Quod ad institutum refert, non præteribo. Nolo defini omnia: neq; cum multas protuleris significationes, facias unam definitionē. In quod Archigenes De pleno pulsū incurrit. Quare cū ipsa est eius obscura definitio, tum de corpore ne arterię dicat, an de substantiā, quę in eius cauitate continet, diuinare non habeo. Videtur enim nomen definiuisse, nō rem. Omnino enim si rerū duxisset rationē, plures faceret

definitiones. Sed nomē illum spectare solum, uel ex illis perspicias, quę statim initio libri de pulsibus sic dicit: Qualitates pulsibus comitari, magnitudinem, uehementiam, celeritatem, crebritatem, plenitudinem, ordinem uel perturbationem ordinis, æqualitatem uel inæqualitatem, rhythmum. Namq; plenitudinis si nomen de compluribus rebus dicitur, miror qui octo etiam maneant. Age enim, si septem illis alijs qualitatem corporis arteriæ addas, & infusionis quam uocant, & etiam ipsius spiritus: ac decē iam esse omnes qualitates pulsuum dicas, quid tibi respondebimus? Aut hercle si in duo membra partiens infusam substantiam, unam quantitati huius, alteram assignes qualitati qualitatem. Adeo in nominibus Archigenes, non distinguendis significationibus uidetur permanere. Ac par est iam proverbium proferre plebeium illud quidem, non a proposito tamen alienum. Cū aqua, inquit, suffocet, quid inelamabimus? Nam si ita Archigenes labitur, ad quem adibimus? Quis huius nobis errata corriget? Etenim nō in his tantum uidetur, sed (si id, quod est, dicendum est) in alijs offendere passim. Vt nulla duritię & mollitudinis facta mentione inter primas octo qualitates, postea de ijs agit. Primo enim de magnitudine, secundo loco de uehementia, tertio de plenitudine, quarto de duritię tractat. Quod si compositam aliquam ex simplicibus eam faceret, defendere hominem possis, si recte initio dicas prætermissam, ubi de simplicibus duntaxat meminit: sed mox iure in compositas relatum. Nunc quarto eam loco statuit mediam, quantum potest maxime, inter simplices qualitates. Quam exponēs quidnam sit, occursum dicit solidę uel dissolutę arteriæ. Vnde certe de simplicibus illam esse uult. Hęc igitur Archigenes mox ab initio recensendis primis qualitibus errata commisit, quas ne demonstrare quidem, cur totum numero, uoluit. uerum ita temere sermonem effudit. Octo dicuntur qualitates pulsibus comitari, de *σχηματισμῶν* quidē apud pueros. Ego uero quid sit ipsum *σχηματισμῶν* conijcere planē nequeo. Neq; enim nomen hoc apud quęquam inueni gręcum. Quo minus, cui Archigenes rei tribut, perspicio: idq; quod de sua ipse lingua librum non conscripsit, ut fecit Chrylippus de nominibus, quę in dialectica finxit. hæc enim sola uia eum assequeremur. Tamē ex tota oratione pro eo *σχηματισμῶν* uti eum suspiceris, quod apud omnes est peruulgatum & creditum. Quanquam ne id quidem suspicari planē potes. Nam non apud omnes ait, sed pueros, quos ne ipsos quidem, qui sint, scimus: et si scito scilicet opus erat, ut disceremus, an credendum ijs citra demonstrationem sit, nec ne. Apud Aristotelem certe lemmata audiui probabilia, quę omnibus hominibus, uel plurimis, uel sapientibus probantur. Hic an puri pro sapientibus accipiendi sint, me quidem præterit. Multo certe præstaret aliquam apponere, si non firmam demonstrationem, at rationem sufficientem sermoni de octo qualitibus, ut ne quis initio statim, quasi

in Moyfi & CHRISTI scholam impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione, idque ubi minime deceat. Nam cum dicere de omnibus pulsibus (quod ex ijs, quae ante scripsit, conijctas) instituisse, quot sint nulla nos rationali methodo uoluit inducere: sed disciplinam instituit empiricam, octo apud puros dicens peruulgatas qualitates esse. Quid si quasdam illarum negligentius puri praeterierint, statim ne erunt nec ipsa quidem sua natura plures: an quae puris placent, haec satis est retulisse pro ueris: idque cum incertum sit, quinam isti sunt puri: utrum qui literas didicerint, uel primas disciplinas, an cordati, uel prudentes, uel sapientes, ut remittamus, quod qualitates appellauit principes & generales pulsuum differentias. Magnitudinis quidem & paruitatis certe differentia qualitas non est: nisi tricubitale etiam in qualitate ponas. Equidem quantum putarem. Sed & de magno & paruo non paruam scio disputationem extitisse, utrum quale significant, an ad aliquid, an (id quod res habet) ad aliquid in quantitatis praedicamento sit, nullo tamen pacto in qualitatis genere, uti nec rhytmus, nec ordinis perturbatio & ordo, nec aequalitas & inaequalitas: quae item ex genere ad aliquid manifeste sunt. Nam etiam commune genus existimare magnitudinem magni & parui pulsus, uehementiam uehementis & languidi, celeritatem celeris & tardi, & crebritatem crebri & rari: itaque deinceps in sequentibus, plenitudinem pleni & uacui, duritiam duri & mollis, quis negabit maiorem in modum esse absurda? Quod si uno auct nomine totum genus complecti, quin hoc in ordine & perturbatione ordinis, in aequalitate & inaequalitate sustinuit? Aut si in his commune praedicamentum non desiderauit, quae erat necessitas, cur requireret in alijs differentijs: aut si in alijs ausus semel est Graecorum praeterire institutum, quid crebritatem de crebro dixit & raro pulsus, aequalitatem autem dicere de aequali & de inaequali non fuit ausus? Haec ego, quemadmodum sibi consent mutuo, libenter didicerim. Nam haec, ut si suspiciat Graecorum morem, illa, ut si contemnat, & perturbet, scribit. In uno ergo primo genere quia uiam sibi muniuit, ostendit in alijs omnibus eandem rationem habiturum: sed in audacia non permansit. Oportebat uero a primo aut nihil consuetudinem imminuere, aut perpetuo audacem esse. Nam qui magnitudinem pulsus generatim affirmauit dici: etenim paruum etiam habere suam magnitudinem: deinde etiam uehementiam confirmauit generatim, atque non solum de uehementia, sed & de languido dici: qui fit, ut statim in plenitudine labascit scribens sic: Pleno pulsui & uacuo est commune quoddam genus, hoc nonnunquam plenitudo uocatur. Nam in hoc genere nonnunquam addidit, quod superioribus non adiecit, quasi reprehendens iam ueterem dictionis usum confusum. Nam si illi quis obijciat, qui apud Graecos est educatus: Quae bone uir in uacuo plenitudo inest? Quid haec designas in communes Graeco-

rum dictiones praeter omnem morem? Ut hoc declinaret, addidit, Nonnunquam uocatur. Enim uero nos rogabimus: quando autem ubi a quibus? Hoc enim uult illud, nonnunquam. Ille uero librum producere Graecorum, ex quo usum illum confirmet, habebit nullum. Tantum fortasse homini satis erit dicere, apud nauas, insitiores, caupones, et balneatores. Nam ad istos semper testes confugiunt, ubi de nomine quaeratur. Quares de nobis. Quid tibi, tanti ne Graecorum est usus, ut nemini permittas de eo ne latum unguem discedere? Non equidem, dicam, me hercle, & per omnes deos. Immo si uel uoles panem appellare more Phrygum, nostra nihil refert, tantum me hoc primum doce idio ma linguae tuae, ut assequar: neque dixeris, uocatur. Omnino enim quaram ex te, apud quos? Certe quidem non apud Graecos. Sed forsitan dicunt, uocetur. At si cum hoc dixeris, hiscere me amplius audias, capitis me damno. Nunc hic uocatur, dicitis, mendacis usum Graecorum onerans, illic non absolute, sed addito nonnunquam: ut in plenitudine. Nam quid tandem ais, haec nonnunquam plenitudo uocatur? Verum de plenitudine quidem haec, cum labasceret iam scripsit. De duritie non etiam labes. Scilicet deiecit iam uicibus prorsus ista uerba sunt. Est autem mollitudinis & duritiae pulsus commune quoddam genus, quae durities, si receptum sit, uocetur fortasse. Neque hic amplius ausus est addere Hoc nonnunquam durities uocatur. Tamen si nihil erat plenitudo duritiae praestantior, ut quod ausus illic est, hic uereretur. sed quod dixi, paulatim labentibus similis est. Atqui maioris erat strenuitatis, puto, praecipitem ruere, non labi pedetentim: neque nobis neque sibi negocia facessere. Quae durities, si receptum sit, uocetur fortasse. A quibus fortasse si receptum sit: a tuis fortassis haeredibus. Siquidem nos quemadmodum monetam qualibet in urbe tessera esse scimus emptionis & uenditionis, quam qui adulterant, in hos Legislatores animaduertunt: Sic linguarum insignia multa esse scimus, quarum tueri, quam quisque elegerit, uolumus. Nos defendimus communem linguam, quam uocant: siue una ea Atticorum est (multas enim sumpsit Atheniensium lingua mutationes) siue omnino alia quaequam. Nam alio in loco de hac re meam sententiam aperio. Et hanc studemus linguam seruare, neque in eius leges quicquam committere, neque monetam inducere uocis adulterinam, neque deprauare. Qua si mecum cupis colloqui, primum eam fac addiscas. Sin alia quaequam uteris, id ipsum demonstra. Nam si de Graecis est, sane nec illa nos fugit. Siquidem & Ionum, & Aeoliorum, & Doriorum reuoluimus scripta. Sin autem nulla harum, sed est barbara aliqua, id ipsum dic: tantum ago, eam ut serues integram & puram, quaeunque illa sit. Nec tria mihi ex Cilicia uerba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinque, Athenis sex. E quidem tot linguas ediscere nequeo, ut homines intelligam adeo multarum linguarum. *διγλωττω*, id est, durarum linguarum

rum peritus olim aliquis dicebatur, quod habebatur miraculum, homo unus duas callens linguas. Tu multas nos uis ediscere, cum ediscere te oporteat unam, tam propriam, tam uero communem omnibus, tam etiam facundam, tam denique humanam. Quod si linguarum uoces barbararum aduertas, perspicies plane, alias porcorum linguas, alias ranarum, uel graculorum, uel coruorum representare turpes & inhonestas uel ipsa figura linguae, labiorum, totiusque adeo oris. Aut enim ex intimis ferere faucibus non aliter ac qui stertunt, loquuntur, aut labia distortunt, sibilantque, aut ubique uocem intendunt, aut nusquam prorsus, aut maxime hiant, & linguam iactant, & os aperire nequaquam ualent, linguamque habent ociosam, nec facile motam, atque quasi uinctam. Et tu iucundissimam negligis humanissimamque linguam, ea porro elegantia atque gratia: ex multis autem importunis & absurdis congeris nomina. Vnam longe erat proclius ornatissimam addiscere, quam sexcentas deprauatas. At non tantum ipsi repudiant, sed & nos cogunt, in qua creuimus & instituti lingua sumus, haec dimittam, ediscere suam. Quid tu, non uis bone uir addiscere linguam graecam? Barbare, ut uelis, sonaueris. Tantum, ut ego permitto pro tuo tibi arbitrio loqui: sic mihi ut quis sum, concede, ut dicam. Patre habui, qui adamussum teneret graecam linguam, essetque doctor, & paedagogus graecus. In his altus uocabulis sum, ne scio tua. Nec mercatorum mihi, aut cauponum, aut publicanorum usum nominum adduce. Non usus sum ista hominum natione: a puero in ueterum uixi libris. Atque haec dico, nec ulli dixi tamen unquam, uel heus tu barbare sonas, uel solocisimum committis, uel parum bene & proprie appellasti. Immo loqui, ut uolunt, omnibus per me quidem licet, ut etiam gubernator dicat, Adduce pes, nil laboro. Phauorinus haec & Dion, non ego reprehendo. tantum sermonem uolo intelligere. Qui si me quando perplexum habet, ibi necessum quaerere mihi est, quid interpretari nomen uelit. Si aperit sensum, taceo: neque incuso, uel exprobro, quod a consuetudine descuerit Graecorum. Vna dumtaxat sum cura capiendi sensum sermonis: istis hoc, ut uideatur, non satis est: sed cum nos utamur Graecorum nominibus, tum nos illi primum accusant: atque nunc dialecicos agunt, nunc physicos quosdam, alias oratores, nonnunquam grammaticos. Varijs enim modis nos diuexant. Deinde cum quis in longiorem cum ijs disputationem necessario deductus, imperitiam detegat omnium, quae, quasi noscent, iactabant: statim sui ipsi obliti, quae initio esse utilia defendebant, haec ipsa accusant. Quis est de istis audacibus, qui nobis non insultet, quando differentias dicamus pulsuum generum tot esse: male differentias contendens nos dixisse, & multo etiam peius generum? Nos autem, ut inanem contumeliam istorum uitemus: age qualitates, dicimus, eas uocaueris, aut quomodocumque cordi tibi sit. Neque enim de nominibus nos, sed de rebus disputamus. Nam quot pulsuum sunt prima genera, nosse re-

fert, ne iam in prima forte diuisione genus integrum praetereamus. Hi ne haec quidem dicere nobis permittunt, sed statim os obturant, ac rei totius confirmant, non nominis esse ignoracionem. Inde ea nos in se cogunt dicere, quae diceremus in uiti. Mox conuicti, primum non de re, sed de nomine queri: deinde nominibus usurpatis ipsos offendisse, non nos: indignissime ferunt, & inutilem uocant, uelut de somno excitati argutam illam & anxiam de nominibus sedulitatem. quasi uero aliud nos a primo dixerimus aut contenderimus: ac non ipsi initium introduxerint istarum ineptiarum. Octo dicitur tu qualitates pulsuum comitari: Dabo tibi hoc, qualitatis te nomine ordine & recte usum, de eo uerbum non faciam. Ostendam non esse octo. Haec de re quaestio est, ad quam ego egregios hos sophistas prouoco. Isti quoque hinc sese expediunt, dum ego disputo, nomen aliquodprehendunt. Cum iam in utrisque coarguti sint, rebus simul & nominibus, sto machantur. Erat uero praua de rebus sententia abijcienda, & nominum utredorum, quemadmodum illis per nos potestas est, & nobis item facultas ab illis danda. Sed non permittunt. Quare & ego de uoce illorum pauca necessitate adductus dixi. Ac nunc etiam orabo, ut deposita de nominibus conuentione, concedant nobis Graecorum instituto loqui: addiscantque male octo se qualitates dicere. Neque enim omnia prima genera pulsuum qualitates, ut demonstraui, sunt. Quomodo igitur, inquirunt, dicendum est? Hoc, non quod discant, quaerunt: sed ansam ut habeant controuersiae. Tu ergo respondebis, differentias dicendum esse primorum generum pulsuum: aut sic certe differentiarum pulsuum prima genera. Illi, qualia genera, necessario rogabunt, & quae, & quales differentias? Tu etiam ad hoc illis responde in hunc modum. Primum quae audi, quod generum: inde audies, quod primorum: postea, quod differentiarum. Atque quod generum, hinc cognosces. Dicitur quidam magnus pulsus, & ei contrarius paruus, ac quidam inter utrunque medius, moderatus in hoc genere. Et hercle est, qui longus uocatur, est qui breuis, & latus, & angustus, & altus, & humilis, & qui horum medij sunt moderati. Horum tibi quos commemorauimus, unum esse pulsuum genus censet qualitates: Innuet scilicet audace & confidente uoce: tu caue hac re commouere: sume & recita Archigenis illis librum primum, qui capitis hunc habet primum titulum: De magnitudine pulsus. Deinde initium tractatus sic ad uerbum scriptum: Magnitudo pulsus generatim dicitur. obtinet enim magnitudinem & paruus pulsus & magnus. Tum paulum reuoluito librum, & rursus ex tractatu De uehementia hoc capit recita: Igitur genus est uehementia. Eius species, uehemens pulsus, & languidus, & medius.

Iterum librum aliquantum reuolue, ac principium recita tractatus De plenitudine, quod est huiusmodi: Plenus pulsus & uacuus commune habent genus. haec nonnunquam plenitudo uocatur.

Ac

Ac paulisper intermitte recitationem libri, atque dic istis: nihil nouare nos, sed sequi Archigenem. Est enim omni in pulsu commune plurimum differentiarum genus: ut hoc loco sunt ab Archigene tria hæc genera commemorata, magnitudo, uehementia, plenitudo. Tum quartum dicitur deinceps eum scribere genus, duritiem, atque caput recita, quod ita habet: Mollitudinis est & duritiei pulsus commune genus, quæ durities, si receptum sit, uocetur fortasse. Clarius iam etiam in tractatu De ordine & perturbatione ordinis, æqualitate & inæqualitate, genera dicens harum differentiarum nomen non sortita, hoc modo orditur: Herophilus, qui generatim pulsum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, uehementia, rhythmus: non coniunctim, sed speciatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis, atque æqualitatis, & inæqualitatis. Vnde curiosiores illum, qui generibus in partitione species opponat, reprehendunt. Hæc ad initium tractatus. Inferius, cum non Herophilus iam opinionem exponit, cæterum tradit suam ipsius sententiam in capite de ordine & perturbatione ordinis quid ait: Citius enim affirmauerim genus esse sine nomine. Hoc autem quid sibi uult: quod magnitudinis & paruitatis commune genus magnitudinem appellauit: uehementiæ & remissionis, uehementiam: plenitudinis & uacuitatis, plenitudinem: duritiæ & mollitudinis, duritiam: celeritatis & tarditatis, celeritatem: crebritatis & raritatis, crebritatem. At ordinis & perturbationis ordinis mente quidem concipit, sed nomen non potest amborum tale exprimere, quale magnitudinis & paruitatis, magnitudinē. Neque enim ut illic paruo pulsui magnitudinē ait suppetere, & hic dicere audeat in inordinatum cadere ordinem: neque uero etiam in inæqualem equalitatem. Quare nec genus horum commune nominatur æqualitas. Itaque nomine ait uacare harum genera differentiarum. Genera ergo pulsuum differentias non nos modo, sed Archigenes esse dicit, sed Agathinus, sed qui de pulsibus commetati sunt, penè omnes. Vbi ergo ab illis dissidemus: quod uocabulis nos magis utimur proprijs. Nam cum quandam Archigenes magnitudinis qualitatem dicat esse, alteram uehementiæ, tertiam plenitudinis, quartam duritiei, & quasdam præterea celeritatis atque crebritatis, magnitudinis qualitatem nos quantitatem distentionis nominauimus. Neque est enim commune magnitudinis & paruitatis genus magnitudo potius, quam albedinis & nigritiæ, albedo. Sed si harum est color genus, quodnam magni sit & parui genus, querendum est. Nam aut quantitas est, aut ad aliquid, aut coniuncta cum ad aliquid quantitas. Neque enim sumus nescij multis generibus esse commune ad aliquid. Siquidem albus & nigrus sunt in genere coloris, et qualitas color est. Iam superius atque inferius etiam in genere ubi. Maturius item & tardius in genere quando. Et uero etiam alijs in pluribus generalibus prædicamentis ad aliquid uersatur. Quid igitur admirationis habet, si & in prædicamento quantitatis locum habet?

A Sanè nihil malle, si quidem posset, quæ certo termino quantitatem distentionis appellare, sicut in multis pedale, cubitale, bicubitale, & eiusmodi uocamus. Atqui quando eiusmodi ex accidentibus nihil inuenimus, quam proxime certos accessimus. Nam cum teneamus quidem pulsum moderatum absolute, & moderatum ad singulos nos: excedentes modum, & qui infra modum sunt, damus operam, ut clare nominemus, atque sic interrim dicimus: aut si cum nemine loquamur, nobiscum certe cogitamus. Hic pulsus aliquando est moderato maior. Alias, non paulo hic pulsus moderato maior est. Idem etiam sic dicimus, bene maior moderato, aut satis maior: aut etiam absolute, hic magnus est pulsus, uel hoc modo, pulsus hic satis magnus est, uel hercle, admodum est magnus hic pulsus: aut cum longius etiam intelligentiam protendimus, maiorem in modum dicimus magnum esse, aut denique maximū. Nam omnes hæc dictiones moderato maiorem denuntiantes, maiorem excessum & defectum ostendunt. Quare optime ualeas moderatum, qui requiritur, ostendere, modo moderatum cognoscas. In ipso enim maiore quæ est moderatus, satis est quinque facere, aut certe sex differentias. Eum, qui excedat omnes, qui nobis animaduertendus etiam est, non secus ac moderatus, maximum uocabimus. Qui medius est inter maximum & medium, magnum simpliciter. Iam interponendi huic & illi utrinque bini alteri: unus paulo maior moderato, alter, qui magno paulum concedit. Alius iam, qui magnum superet: alius, qui proximus sit maximo. Hæc adduxi, ut demonstrarem magnum & paruum, ut uideantur esse quammaxime prædicamenti ad aliquid, quantitatem significare. Quocirca nos, qui de luce discipulorum laboramus, ex quantitate distentionis omnia diximus illa nominata esse: simulque usum eos nominum docemus, nec perturbamus, cum in paruitate dicimus magnitudinem inesse. Nam si uel idiota sis, & primarum disciplinarum imperitus, quiduis potius, quam hoc concedes, quas si antea attigisti, profecto millies offendisti scriptas apud Græcos, magnitudinem & paruitatem, esse ad concipiendum assuetus, magnum habere magnitudinē, atque paruum paruitatem. Equidem noui quendam, qui olim Archigenis mihi De pulsibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullam suppetere magnitudinem. Nam si, inquit, cuiquam adsit paruitas, etiam eidem aderunt ambæ. Hic ego cum conticuissem, quantitatem, inquit, aut tale aliquid paruo cogiteris suppetere, magnitudinem nequaquam. Hæc ego, quia ut parum recta non ualeo calumniari, neque instituendos tyrones uolo impertune confundere: quando homonymum est magnitudo, & de his quæ bifariam dicuntur, satis esse dicendum duxi, distentionis quantitatem multas differentias pulsum complecti. Nam eum scio paruitatis esse apud Græcos usum, ut quoddam accidens & inseparatum a paruis. Itaque Plato etiam species efficiebat magnitudinis et paruitatis: ac

harum

harum uicissitudine magnum & paruum generabat ratione. Atque his liqui omnibus præteritis, magnitudinem paruis pulsibus aliquam de altera homonymorum significatione det infrequentiore: quin longis iam, & breuibus, & latis, & angustis, humilibusque, et altis (cum eiusdem sint generis cum magno & paruo) suppetere dicat magnitudinem: Nam longus est, qui longitudine naturalem excedit. Latus, qui latitudine. Altus, qui profunditate. quorum intelligitur nullus in tribus dimensionibus arteriæ, citra quas nulla constet magnitudo. Siquidem quantitas unius dimensionis, non magnitudo, sed longitudo est, ex qua aliquos longos & breues uocamus, non magnos uel paruos. Neque uero ita lineam unquam appellamus, sed aut longam, aut breuem. Verum enim uero illa deum, quæ trifariam corpora dimensa sunt, magna dicimus & parua. Atque adeo ipse Archigenes magnitudinem esse pulsus ait, tumorem assurgentis arteriæ. Atqui magnitudine linea caret, quæ solis trifariam dimensis conuenit. Proinde omnes clare, uel de illius sententia à magnitudinis genere, qui ex una dimensione nomen sortiti pulsus sunt, reijciuntur. Quare aut peculiare faciat deinceps genus, ut magno & paruo magnitudinem: aut nisi faciat, non magni tantum & parui quærat commune genus: sed etiam longi & breuis, lati & angusti, alti & humilis, cæterorumque adeo in ijs moderatorum. Verum, præter quantitatem, quod de omnibus dicitur in communi, nihil habebit. Atque ita euadet quoque clara doctrina & distincta. Nam quis est tam plumbeus, ut non assequatur, cum dicitur, quantitas arteriarum distentionis: Vbi quantitatem unius dimensionis demonstrare uolumus, hæc usurpamus nomina: eum qui superat naturalem longitudinem, longum: qui inferior est ea, breuem appellamus. Simili modo qui iusta latitudine est latior, latum: qui ei contrarium est, angustum. Atque proportionem horum altum & humilem in profunditatis dimensione. At uero quantitatem in trinis dimensionibus ad hunc modum uocamus: maiorem in modum undique ultra moderatum auctum, magnum: & omni ex parte diminutum, paruum: qui modum seruet prorsus æquum, moderatum hunc appellamus. Cum uero à proportionem tres illæ dimensionibus discedunt, atque aliqua uel aliqua illarum imminuuntur, uel exuperant, quatuor & uiginti nascuntur differentiarum pulsum. quas nos, quo uigintiseptem esse obtinētium tres dimensionibus pulsum uniuersas differentias ostenderemus, cum prædictis tribus in tabella proposuimus. Namque referre hoc uisum mihi horum est, qui iam primum ad commentationem addiscendam de pulsibus appulerunt, omnium tenere eorum singulis in generibus numerum: id quod priores neglexerunt. Sed his sanè uenia danda est. Quid enim cum illis iustis, qui omnino conciderunt: Archigenem uero qui non iure accusamus: quem ad ea oportebat inuenienda, dialectica uti. ille ubi minime decet, illic male eam ostentat, obrudens tantum discipulos,

A nihil interim docens. Atqui præstabat parata diuidendi componendique uia & ratione, numerum per eam omnium differentiarum pulsum inuestigare: non tamen ostentare his, qui iam senes demum ad discendum sese conferunt, sed ne indicare quidem hoc ipsum tyronibus esse rationem & uiam, qua constat tabella. Nam his qui humanis studijs non sunt instituti, nequicquam dicas. Qui illis imbuti sunt, prius ex rebus ipsis, quam tu admoneas, rationem illam & uiam cognoscant. Qui ergo factum est, ut nemo istorum quisquam diuidendi uideatur ratione usus ad numerum cuiusque generis differentiarum inueniendum, neque ad inuenienda prima componendi. Et si Dialecticis solis utendi facultas datur harum uiarum rationumque, interim ab in diuisis & numero infinitis ad primum illud ascendentibus omnium genus per genericas medias ad infinitum perguntibus. Sed horum est ausus nullus ulla constituere uia & ratione numerum uel primorum generum, uel ab his distributis proficiscentium differentiarum. Vexum nos quidem hoc effecimus, & quasi uia progredientes uigintiseptem pulsum reperimus, qui tres habent dimensiones, & eorum nouem, qui unam, unum commune genus, quantitatem distentionis arteriæ. Quod si etiam contractionem est tactu cognoscere, & in hac quoque erunt scilicet totidem differentiarum. Sed de hac re in libris De dignoscendis pulsibus disceptabimus. At uero Archigenes (nam hunc secundum Herophilum quidem appellauerimus primum, in-

C Vnicus ille sapit, tibi mens inuoluitur umbris) non in nominibus modo uidetur, sed longe etiam in rebus prius perplexus esse. Quo fit, ut passim se non percipiat secum pugnare. Discas id ex his ipsis uerbis: Sunt porro alij pulsus, hicque nec medijs, nec magni, nec parui ex magnitudine cæsentur, uel ex magnitudinis dimensionibus. Mox subdit, est enim pulsus cum longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilior est sublata: uocetur longus. Alter, cum lata quidem distentio, sed humilis & longitudine breuis occurrit: appellatur latus. Tertius, ubi admodum attollitur, angustia tamen & longitudine est breuis, est autem hic rarior: uocetur altus. Hic erat illi de ijs propositis dicere, qui unam habent dimensionem, remotis reliquis duabus. Sed de instituto argumento abductus est, quod de illis etiam scribat, qui tribus dimensionibus intelliguntur. Nam eorum primum non longum modo, uerum etiam angustum & humilem fecit: neque id tantum conceptione, sed & uerbis. Nam quid ait? Cum longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilior est sublata. Nam latitudine angusta, angustum pulsum significat. Et humilior sublata, humilem. Inde secundum, non latum tantum, sed etiam humilem & breuem fecit, tam intelligentia quam uerbis. Eodem tertium modo, non altum solum, uerum etiam angustum & breuem. cum sint hi tres de his, qui trinis dimensionibus dicuntur

tur, uigintiseptem, quos in tabella proscriptimus. Scriptus est autem, qui hic primus relatus est, in tabella nonus, hoc pacto. Longus, angustus, humilis. Qui hic secundus est, primus uigintimus est in tabella descriptus in hunc modum. Breuis, latus, humilis. Tertius hic, in tabella est uigintimus quintus, qui sic scriptus est. Breuis, angustus, altus. Quare aut initium de his sermonis immutet, ubi magnitudinem dicit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimensiones simpliciter tradat pro magnitudine: aut quando appositum est, ex dimensionibus magnitudinis, ne in magnitudinis amplius differētis eos numeret. Nam quid querit, utrum de his illos esse, qui trinis simul dimensionibus aestimantur, an de illis qui tantum una? Utrobique est enim defectus. Si eos, qui trinis sunt dimensionibus, accipimus, cum omnes prætereuntur unius dimensionis, qui nouem numero sunt: tum alij desiderantur octodecim, qui trium simul sunt dimensionum. Ita enim nouem tantum uideatur mentionem fecisse: trium, qui primi commemorati sunt, magni, parui, mediique inter eos. Deinde trium, quorum hic meminit. Ad hæc trium aliorum, qui his sunt oppositi, quos postea adducit. Ad hæc superflue hoc orationi additum est, ex magnitudinis dimensionibus. Sæpe enim dicere absolute erat ex magnitudine. Contra si de his, qui una dimensione aestimantur, scriptum ab eo accipiamus: Primum, alienum sit reliquorum binorum in singulis meminisse: Deinde, non iam octodecim, cæterum quatuor & uiginti illos ex tabella reliquerit: Tertio, male uideatur dicere ex magnitudine censerit eos: cum non ex magnitudine sit dicendum, sed ex magnitudinis dimensionibus: siquidem tumor, ut ipse asseruit, est magnitudo. Quamquam non solum longitudo per se, sed nec profunditas uel latitudo est magnitudo: cæterum, ut etiam appellatur, dimensio. Neque sane perinde est magnitudo & magnitudinis una dimensio. In utroque igitur incurrit plane Archigenis oratio, quod nec distincte nec distribute dixit, sed intelligentia ueluti ambigua. Cæterum in quam ille partem potius acceperit, si diuinando oportet pronuntiare, uel id audebo. Equidem uoluisse dixerim hos describere, qui una dimensione intelliguntur: idque adeo ipsum initio inuuisse, cum dicit: uel ex magnitudinis dimensionibus: sed in narrando offendisse, uti toto in libro, & animo conturbato fuisse & attonito. Nam quod hominem lateret esse septem & uiginti eos, qui tribus simul dimensionibus intelliguntur, maximum est argumentum crassa ratione minimeque distincta de illis statuuisse. Nam eius esse hoc institutum, & ab hoc illum desistere inuitum, ex suprapositis liquet. Nam quid tandem mox subdit: Etenim cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, ut simul & breuis sit & humilis, uel breuis & angustus: Atque in alia coniugatione, longus & latus, uel longus & altus. Profecto hinc planum est eos illum, quos diximus, una tantum dimensione accipi uelle. Hos siquidem binis dimensionibus dun-

taxat scribit, tertiam statum prætermittit. Nam quid dicit: Etenim cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, ut simul & breuis sit & humilis. Nam in hac oratione, qui breuis simpliciter sit, cognoscendum est, & qui humilis simpliciter, alioquin nos fugiet breuis simul & humilis. Quin nec longus pariter ac latus, nisi ante utroque separatim commentere, erit clarus. Primum enim longus seorsum est intelligendus, deinde seorsum ipse etiam latus, postea illorum intelligentiæ committendæ unæ sunt. Ac tum dices denique longum simul & latus. Quapropter fit, ut à se ipse quidem confusus manifeste dissideat. Nam longum non satis habuit dicere, cum longitudine arteria distenditur insigni, fieri: etsi hoc unum sufficiebat: sed superflue addidit, sed latitudine angusta, & humilius est sublata. Rursum latus parum erat dicere, cum lata quidem distentio: uerum subiicit, sed humilis & longitudine breuis occurrit. At si hæc mihi sunt Archigenis notiones obseruandæ, qui longum eundem & latus intelligam, quod subdit, fieri: Nam à longi notione tu ipse latitudinem disclusisti, & à lati longitudinem, ut sic dicam. Atqui hæc inter se pugnant plane: cum primo loco à longi notione abstrahat latus, retineat secundo. Non aliter in lato & alto. Primum à reliquis duabus dimensionibus separat longitudinem, deinde seruat. In his ille omnes offensiones nominibus exponendis, eo quod in ipsis rebus multo ante lapsus sit, incidit. In nulla enim disciplina uideretur usus ratione uel diuidenti, uel componendi. Ne dicam illi usu uenisse, quod uulgo solet, & indoctis: ut nature frequenter compositionem in prima, & simplicia dissoluere conetur. frequenter autem, quando separatim nihil horum, uel solum potest esse, resistat, & se ad compositionem recipiat. Rursum quando indigestam compositio nec distinctam obtinet disciplinam omninoque plebeiam & rudem, ni in prima dissecta sit, à diuisione nesciat manum abstinere, inde ad compositum iterum diuertat: quod intelligentia nequeat distinguere singula simplicia. Atque hunc orbem repetens & uolutatus semper inter extrema, intelligentis ambigat, nec ulla ratione his se pugnantibus possit explicare. Omnino, qui Dialecticum se facit, hoc uolo meditatū plane esse, ut quicquid aggreddatur, si sit compositum redigat ad prima notione & simplicia: non quod separatim unquam & sola appareat (nam hoc effici non possit) sed quod mente sola concipi possint, nec cogitando hæc esse ulla coniungamus differentia, quibus sunt necessario alligata. Nam ut solum hominem intelligimus, & aquilum: neque magnus sit, an paruus: albus, an niger: corpulentus, an gracilis, querimus: sic altum quendam intelligimus pulsum, non desiderantes longitudinem, uel latitudinem eius cognoscere. Quapropter qui nullum aiunt longum simpliciter pulsum se complecti animo, (nam omnino eum aliqua præditū esse latitudine & profunditate) rudes sunt primarum disciplinarum: quas didicisse eos & in illis tritos oportebat esse, atque ad

nos tum denique se conferre. Quia enim solus non possit longus consistere, continuo nec intelligi confirmat solum posse. Quin ergo nec solum hominem cogit separatim, nec aquilum, nisi eitis norint omnia reliqua, magnus sit an paruus, corpulentus an gracilis, niger an albus, Græcus an Barbarus, malus an bonus, ualens an ægrotus, iuuenis an senex. Quid hoc autem? nonne importunum est, longum se quædam & altum & latus simul fateri intelligere, ac uno nomine magnum appellare: longum non posse seorsum, & solum concipere: Quasi uero non eadem ratio sit cum toto pulsu magni, ac longi cum magno. Nam ut longum separatim & solus stat nullus sine aliqua profunditate & latitudine: ita neque magnus est ullus pulsus, nisi simul, celer, uel tardus, uel uehemens, uel languidus sit, uel particeps aliarum sit differentiarum. Immo uero, ut cogites omnibus differentiis arteriarum moueri, separatim non possit unquam moueri. Quis enim extra corpus arteriam etiam conspexit pulsare? Omnino itaque est in toto corpore, & neruo alicui incumbit, isque qualitatem habet & quantitatem: subiicitur porro uenæ, & hæc est qualitatis & quantitatis particeps: circumiicitur iam corpora illi multa, atque omnia, hinc progressus, sine quibus consistere pulsus non ualet, recenseas. Sed uir prudens, si hæc exaudiat differentem, de assistentibus aliquem rogauerit. Ne iste scilicet ludat, uel insanit, qui hæc nugetur. Quid, quæ sine alijs esse non possunt, non ne mera fatuitas est, & magna uanitas, ne cogitatione quidem representari citra illa profiteri: Nam longum quidem pulsum, nisi aliqua coniuncta sit profunditas & latitudo, non esse posse, nemo causam dicit. Atqui hoc non erat propositum: sed an ne intelligi quidem possit absque illis. Nam hoc si quis dicat, artes imprudens euertat omnes, atque adeo omnem in uita usum nominum. Etenim curandi artem qui unquam uestrum pleuriticum Dionis didicit: Nemo uero. Omnino non in homine pleuriticum, sed in commentatione specierum & generum artes politæ sunt: primum pro ipso affectu certis sumptis distinctionibus. Siquidem uel ad clauiculam dolorem, uel ad præcordia pertinere cogitamus: neque hic Dionem usquam, uel Theonem unam concipimus. Deinde superiorem statum & præsentem spectamus. Abundantia laborat pleuriticus, aut contra defectu humorum: bonos succos habet, uel malos: atque utroque scilicet, nunc ne primum, an iam pridem: & si iam pridem, utrum a uictus ratione, an sua sponte. Neque hic quidem usquam Dion uel Theon. Neque uero etiam ubi de temperamento ægroti agimus, Dionem necesse est, uel Theonem appellare, aut animo concipere, aut aliquo modo desiderare. Nam ea ratione Geometriam sustollit, quid attinet referre: si quis se nec lineam, nec superficiem dicat concipere, quod carere solido corpore non possint. Quid cunctas res mundi, quæ à se diuelli mutuo non possunt, an ne absurdum, si ne intelligi quidem separatim admittas? Sed eam impor-

tunitatem nunquam ferret Archigenes: immo contra facere ille semper aduertitur, deducendis singulis in prima & simplicia. Verum descebat ab instituto interdum, & aberrat inuitus: quod parum, ut equidem censeo, sit exercitatus. Certe in re proposita, quod dico, perspicias non obscure. Etenim cum etiam duæ, inquit, aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, ut simul & breuis sit & humilis, nos separatim hos, qui binis intelliguntur, ab illis, qui singulis dimensionibus: tum quod hos, qui trinis dimensionibus intelliguntur, qui sunt uigintiseptem, prius docere non possem, quam singulas dimensiones intelligere separatim assuecissetem, nunc augeri, nunc minui, nunc moderatas esse & in naturali statu persistere: tum quod multa nos ex una dimensione cognoscere possumus. Nam ut certam rem demonstrare magnus pulsus solet, ita etiam altus solus, non simul cum ipso alijs dimensionibus animo conceptis. At uero pulsus binarum dimensionum, nec ad uiam & rationem quicquam faciunt eorum, qui trinis simul dimensionibus intelliguntur, & à diuidendi sunt methodo abducti. Unde etiam disciplinam habent, quæ nulla arte constat, frustra tyronem detinens: ut si quis ita doceat, pulsum dicens esse aliquem magnum simul & celerem, alium magnum simulque uehementem, alium item celerem & uehementem: itaque progressus, binos copulet: quod ne ipse fecit Archigenes: ut quod nullius sit artis, nulliusque prope rationis & usus. Interdum enim ex omnibus differentiis cum nos uolumus constitutum intelligere, tum ars requirit ut cognoscamus ut propositæ rei tota naturam perspiciamus, interdum in simplices reducimus differentias, quæ absque eo exacte compositum non intelligamus. Nam nisi totam rei naturam in unum complecti, atque in una differentia & simplici ualeas consistere, nulla erit ars, nulla uia uel ratio, nulla etiam utilitas. Quamobrè nos primum pulsum uniuersam naturam deduximus in differentias, quæ ipsam constituent: atque hanc quantitatis distentionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliam qualitatis tunicæ, aliasque ordine commemoratas. Deinde in his ipsiis rursus simplices requisuimus notiones, ut quæ habet rationem differentia quantitatis distentionis ad totam pulsum ex omnibus constatam naturam, ita aliud reperiamus similiter habens ad hanc ipsam. Nam hoc genus ut uniuersam pulsum naturam comficit, ita idem iterum dimensionem efficit quolibet. Sed binas concipere dimensiones, nihil refert nec ad totum pulsum absoluendum, nec ad unam quantitatem distentionis. Unde superuacaneum de his sit sermonem habere, & nos ordine prætermisimus. Contra male Archigenes eum ueluti dilacerauit, & sex duntaxat commemoratis coniugationibus, alias uiginti unam numero præterijt. Siquidem differentiarum uniuersarumque dimensionum sunt omnes omnibus aliarum copulandæ: ut in unaquaque binarum dimensionum copulatione existant nouem differentiarum, omnes uigintiseptem. Adscribam unam, postea de reliquis etiam licebit discere.

*In antiquo ed
dice legiur
κρησθη τρι
το κρησθη
σπελαιας
κρησθη id est
ob idque etiam
a doctrina ar
tificiose*

1	Longus	latus
2	Longus	moderatus
3	Longus	angustus
4	Latus	moderatus
5	Moderatus	moderatus
6	Angustus	moderatus
7	Breuis	latus
8	Breuis	moderatus
9	Breuis	angustus

In hac ergo tabella longitudinis tres differentias complicantes cum tribus latitudinis, nouem effectimus differentias. Altera erit eodem modo tabella cum tribus longitudinis differentiis coniunctas profunditatis tres habens. Tertia præterea, in qua profunditatis tribus tres copulabuntur latitudinis. Neque est obscurum, quin singulæ tabellæ nouenas complectentur coniugationes. Itaque omnes uiginti septem sunt. Jam igitur est apertum, horum, qui bini intelliguntur, prætermisisse Archigenem permultos, ut etiam aliorum. Nos autem hos omisimus ob causas, quas exposuimus. Sed tradidimus eos, qui singulis dimensionibus intelliguntur, numero nouem: atque eos qui trinis simul, quod in tabella descripsimus, septem & uiginti. Quorum fecimus omnium commune genus, non magnitudinem, uerum quantitatem distentionis, explicamusque pulsuum differentias quasdam nomine, aliquas definitionibus. Neque enim nomina omnes fortitæ sunt: & imponere, ab re ducimus, noua: quando definitiones demonstrare nihil sane fecius ualent. Equidem non multo peius existimem, sed multo etiã docere nominibus definitiones melius, quod, ut alia omittam, pleraque etiã differentias in alias plures, ut in magno pulsu demonstrauimus, diffindit. Quippe cuius rursus sex concipias differentias, & definitione explices: si quendam ex illis maximum & conceperis & uocaueris eum, qui à moderato distat quamplurimum. Aliquem simpliciter magnum, qui inter maximum & moderatum medium locum tenet, ac inter utrumque, alias duas differentias statuas licet, unã paulo moderato maiorem, alteram quæ paulum infra maximum sit. Nam huiuscemodi diuisionem, neminem fugit, qui operam, uel studium in operibus artis posuit, magno usui esse ad prælagiendum. Et enim in calido, frigido, sicco, humido, breuiter omnibus quæ ad artem pertinent, in minima facultas diuidendi, & paruorum excessuum obseruatio, uiri est cum prudētis, tum uero experti in operibus, nihilque potius ducentis quam scopum artis in angustum quammaxime cogere. Nō tamen in principio institutionis ea est sumenda diuisio. Nam discipulis ea res minus doctis non parum confusio nis afferet. Docti unum ex commemoratis intelligunt. Quæ causa fuit, quamobrem nec eorum in primo commentario meminimus: sed ne nunc quidem dixerimus, nisi omnem pulsuum, qui ex qua-

titate nominantur & intelliguntur, statuissimus aceruum ob oculos ponere. Siquidem excessus pulsuum, qui una dimensione intelliguntur, & defectus à principio potes diuidere, ut in magno demonstrauimus. Nam moderati soli, singulis generibus singuli sunt & indiuisi. Alij plures diuisiones recipiunt, sua quidem natura infinitas. Quod enim genus maiorem, uel minorem excessum & defectum obtinet, infinitas necesse est habeat differentias. At nō ad sensum tamē sic habet: sed ut ad illos te melius, uel peius exercitaueris, ita modo uel minutulas differentias percipere poteris, modo insignes tantum. Siquidem & uocis muscus excessus nō ad tonum & semitonum tantum, sed & ad elementum ipsum usque & minimum sonum satis assequitur. Idiota nec duorum excessum tonorum potest exaudire. Nam nos quidem, ut nūc est, nostrum sensum exposuimus. Assequimur in moderati excessu & defectu cuiusque generis differentias pulsuum sex. Sed tyronibus primum unã, aut alteram satis est de illis sentire, & discernere à moderato illas posse. Die certe, si hac in re uersentur diu, primum in duas partes fortasse eas partiri, deinde in tres & quatuor poterunt. Hæc ideo omnia, ut multorum pulsuum esse declararem unum genus, distinximus. Refert tamen etiam suo nomine ea cognoscere. Nosque his, qui in disciplinis profectum iam fecerunt, hæc dicimus, quibus scilicet solis distinximus. Ergo esse quoddam genus pulsuum, qui in quantitate distentionis consistunt, satis ostensum est. Jam de primis esse generibus (memini enim hoc quoque recepisse demonstratum) hæc potissimum ratione perspicias, si in singulis pertinde alijs generibus coneris commentari, atque nūc in hoc fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, si in singulis tractandis consideres, eequod supremum genus esse possit & huius generis, quod est quantitatis distentionis, & eius quod cum illo proponitur. Age enim quandoquidem celer quidam est, & tardus, & moderatus in arteriæ motu pulsus: atque horum commune genus qualitas est motus (quod in commentarijs de dignoscendis pulsibus demonstramus) eequod inuenire commune genus ualeamus qualitatibus & quantitatis, attendendum nobis est. Si nequeamus, in prima referemus genera, tum quantitatem distentionis, tum qualitatem motus. Sed quando & qualitas corporis arteriæ aliud genus sit pulsuum: scilicet in quo mollis sit, & durus, & moderatus in statu arteriæ tunicæ, uidendum est rursus, quodnam horum sit commune genus: huius dico, de quo nūc egimus, & illius qui in distentionis quantitate consistit. Si nihil reperiatur, ex primis etiam est hoc cõferendum. Nam quod exercitatum requirit in prædicamentis, horum commentatio, apertum puto esse: ut cum, quæ in quæstionem uenerunt, in unum ambo prædicamentum cogatur, non commune tamen ullum genus habeant, ne communitas nos prædicamenti moueat, ut plerisque qui sero ad literas se cõferunt, & in exercitatos pseudodialecicos, ubi prædicamentum

mentum sit commune, genus etiam reperies hic commune existimare esse, ut qui distinguere homonymiam non ualeant. Sanè sic habet in qualitate motus, & corporis arteriæ. Prædicamentum est qualitatis commune utriusque generi, tamē genus non sit ambo ullum obtinet commune. Nam per homonymiam utriusque non synonymiam qualitas dicitur. Neque enim eadē est in ambobus qualitas, sicut in albo & nigro, atque frigido & calido. Cæterum motui peculiaris est qualitas, et diuersa, et corpori arteriæ peculiaris, diuersaque. Scilicet non generis sunt eiusdem motus & status corporis arteriæ. Verum de his inferius fortassis amplius agetur. De pulsuum nunc genere in quantitate, qua ratione animaduertendum est, liquet: primum enim ne genus, an secundum sit. Nam à genere motus, corporisque arteriæ planè distat, siquidem quantitas à qualitate distat. Atque idcirco etiam à genere contentionis, in quo uehementis quidam & languidi sunt pulsus. Etenim qualitate hi uel icus, uel uitalis roboris cõstant. Et uero à rhythmo etiam, & à genere ordinis & perturbationis ordinis, equalitatis & inequalitatis. Quæ quidem prædicamento ad aliquid attribuantur uniuersa. Hoc iam superest, ut illud commune paremus cum genere crebritatis & raritatis. Nam hoc constituitur quantitas uidetur temporis quietis. Sed sub idem sic rursus prædicamentum reducitur, genus ambobus tamen nō erit idem. Nam genere toto quantitas dimensionis corporis à quantitate abest temporis. Ac nullum esse apertum est in pulsibus genus altius quantitatis genere distentionis, ut nec aliorum quoquam commemoratorum. At meditari oportet prius esse, qui assequi hæc uolet, ad prædicamenta. Nam scitum est Archicelsi dictum: Nemo uellus portat ad fullonem. Ordo est enim, ut lanificij, sic institutionis disciplinarum. Nec legere quisquam prius docet, quam syllabas omnes didicerit: nec syllabas ipsas prius, quam uocis cuncta elementa. Neque ualidas luctas, ante simplices & leues: neque has ante, quam probe sit frictus: immo ne id quidem, nisi præcesserit more athletarum unctio. sed omnium horum aliud primum est, aliud secundum, aliud tertium in omnibus artibus. Sic etiã in dialectica, ante quæ quis ad prima se & ueluti elementa exercitauerit, insequentium non ualeat assequi demonstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt. Restat ut de nomine differentie dicam. Primum in nomine nos nihil ostendemus innouare. Deinde, quid apud autores significat, interpretabimur. Nam noui nos nihil designare primum est Archigenes testis: qui in hunc modum in principio scribit tractatus De ordine & perturbatione ordinis, equalitatis & inequalitatis: Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, uehementia, rhythmus: non coniunctim, sed speciatim ordinis meminit & perturbationis ordinis, equalitatisque & inequalitatis. Hoc loco aperte Archigenes non modo differentias esse in pulsibus, sed & aliquas generum esse, quasdam specierum

memorauit. Neque initio hoc tantum fecit, oblitus autem postea est in toto sermone: millies enim nominis meminit differentie & generum & specierum, rectissime sentiens sciensque, differentiarum quasdam genericas, quasdam esse specificas. Ac hæc etiam ipsarum has magis genericas, illas specificas magis. Quare pauca faciamus ut capita eius ascribamus ad confirmandum propositum. Primum hoc ex eodem De ordine & perturbatione ordinis tractatu: Quidam sanè equalitatem acceperunt in certis tantum differentiis. Equidem in omnibus, in quibus ordinem. Mox addit, Inequalitas est, imparitas pulsuum in aliqua succedentium ei differentiarum. Perturbatio uero ordinis, cõurbatio dispositionis temporaria in aliqua pulsus distentione. Bis in hoc quidem capite scripsit differentie nomen. Paulo post: Neque aperuerit ne de his quidem, an qui omni in differentia sit par, sit equalis dicendus. Inde rursus: Et qui est absolute ordinatus, hic nobis erit par magnitudine, uehementia, celeritate, rhythmo, & si qua alia eiuscemodi differentia, dispositus attenditur in omnibus esse. Sed aliqua ex parte, qui in una horum differentia dispositus uidetur esse, uel duabus, uel pluribus. Hoc rursus loco nomen differentie bis appellauit. Cui annexis sequentem orationem, primum sic dicit: Nam illa integra & omnium differentiarum absoluta paritas. Interim sic: Et inaequalem pulsuum eum, qui prorsus uel una differentia est impar, uocamus. Interim hunc in modum: Nonnunquam alia per tres, ut dixi respondent. Vehementia uero, quasi quotidiana est, cum sit equalis & par deinceps, aut alia quæpiam reliquarum differentiarum, aut alia. Huic subdens proximam orationem dicit: Conuenientibus pulsibus & simul omnibus differentiis, & una uel pluribus. Postea: Interim sunt alia omnia ordinata, aut certe equalia: una autem aliqua differentia, ut magnitudo: uel dua, uel plures semel inordinatae sunt. Post hæc in exitu tractatus: Accipienda sunt enim, inquit, quæ retuli, de celeritate & tarditate, denique de omni pulsus alia differentia. Atque hæc ex hoc tractatu adducta sint. Quid enim plura citēs: Digrediamur iam ad alium, ut ne ex uno loco testimonia uideamur capere. Ascribamus igitur capita ex insequentibus, atque etiam ex præcedentibus. Ac sequitur quidem hic titulus: Quæ sit uno in pulsu inaequalitas. Statimque scribit ab initio tractatus in hunc modum: Sunt enim plures differentie inaequalitatis, puta in uno pulsu. Inde: Frequenter autem cum hisce differentiis, & cum magnitudinis coniunguntur inaequalitatibus. Mox: Alia porro est differentia in magnitudine unius pulsus inaequalis. Hæc ex hoc tractatu proferas. Porro ascribamus his pauca adhuc, ex ipso initio libri. Vnum quidem est caput hoc tractatus De pulsus uehementia: In uehementia autem eiuscemodi inuenias præterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulsus languidi differentias referas. Et inde aliud: Quidam non remissus quidem, sed quasi impeditus, & intro uergente præditus graui

tate, repressus, & demersus, differentia erit uehementia pulsus. Postea ubi de plenitudine agit, interim sic scribit: Numerus tot differentiarum. Interim sic: Differentia tantum ad contrarium simpliciter aestimetur. Rursus in tractatu De crebritate & raritate in hunc modum scribit: Nonnulli uidentur turbare differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis & tarditatis differentias. Rursus ubi agit, qui sit pulsus per par & non par: At enim non est hae peculiaris pulsus differentia, sed species eam complectitur, uel rhythmica, uel ordinis. Sed satis iam de differentia, ne imprudentes forte a proposito aberremus. Nam Archigenis si de pulsibus uel istorum librum reuoluere, alterum ex eo librum conficias de nomine differentiae. Nam nunc quidem ne ex quinta parte quidem hae excerptimus: ac multa protulimus capita, non adeo quod de nomine differentiae laboraremus, sed ut significationem esse uariam ostenderemus. Etenim genera non raro differentias appellauit cum prima, tum secunda: & species item generum: ac quae neque genera, neque statuit species esse, quae quidem differentiae sunt solae, etiam uocauit hae differentias, quae Pseudodialecticae res imponit. Na quando differentia cum apud alios Graecos, tum apud praesicos philosophos de tribus his, quae modo memorauimus, accipitur, de generibus & speciebus communis: sed de illis, quae in diuisionibus reperiuntur, quae nec species sunt nec genera, peculiaris: huius illi tantum significationis minerunt, communi omnino neglecta. Enim uero agitati nemini suis ipsorum scitis non constant. Quae me res induxit, ut non ex alijs autoribus de nominum significationibus admoneam, quae mihi de omnibus promptius sit mutuari, quam de Pseudodialecticae his. Nam qui exposituros nominum notiones recipiunt, & dialecticae hoc commentationis principium constituunt, cum non exponunt, sed ferunt non aliter ac leges, hoc nomine sum solitus istos appellare. Nam Archigenes quidem, sat scio, omnia citius subeat, quam differentiae nomen attribui speciebus quoque fateatur. Etenim ut praeteream alia, uel secta eorum ciuitatem prius, quam placitum, ait esse prodendam. At tu, si dum leges illi ferunt, si leas, nec resistas quicquam, inde de re quapiam facias potestatem differendi, cum suis ipsi statim decretis pugnant. Quod sane proauro huius eorum sectae frequens est Chryssippo. Nomina enim sanctius ille sciscit, quam Atheniensibus de appedendis numis Solon suis tabulis confundit autem ipse ea primus. Et si queras de successoribus eius sciti: Quin tuetur sua decreta? Abutitur, inquit. At licet cedo abuti, nec qui hoc admittunt, peccant licet, inquit. Nam quid dicant aliud, ubi in puteo (ut in prouerbio est) sint oppressi: Qui autem alijs hoc hominibus minus permittunt? An uni Chryssippo istuc, eiusque facere permittum est amulic: At quaeris ob rem, quod terra sit natus scilicet Atticus de Codri familia & Erechthei? At qui siquidem illorum sit nepos, non adulteraret

quasi numum aliquem antiquae institutum uocis. Nunc uero, quod quis ferat: neque Athenis natus nec altus, sed ex Cilicia pridem adueniens, prius quam probe Graecam uocem didicerit ullam, Atheniensibus studet legem de nominibus ferre, pica Sirenem imitans: ut picam, non graculum dicamus, uel coruum, uel quippiam aliud, quem uerius appellaueris tam audace. Sed Chryssippi in linguam Atticam contumelias posthac fortasse detegemus. Archigenis delicta hae, quae nunc in manibus habemus, mire confitearis aperta esse: qui ueretur dicere prima genera, & primas differentias, genericasque differentias, & genera differentiarum, tametsi frequentia apud Graecos hae sint nomina, ab Herophilo uero & Herophilis prope omnibus milies prolata: sed omnibus commune nomen commentus est qualitatis. Atqui differentiae nomen potest omnibus assignari, qualitatis, quantitatibus relationibus, uno uerbo uniuersis. Nam ab eo quod differat alterum ab altero, nomen differentiae factum est & conceptum. Differunt autem quaedam statim primis generibus, praedicamentorum, ut homo, album, bicubitale, dextrum. Nam unum illorum est substantia, alterum qualitas, aliud quantitas, aliud ad aliquid. Quaedam subiectis generibus sub his, ut album & triangulare. Color enim illius est genus, huius figura. Hae rursus ambo praedicamento subiecta qualitatis sunt. Itaque albo primum praedicamentum cum triangulari conuenit. Est enim utrumque qualitas: caterum generis sunt diuersi. hoc figurarum, illud colorum. Alia iam specie differunt, cum non differant genere: ut album & flauum. Genere sunt enim eadem, nam colores sunt: sed speciei habent quandam differentiam. Nam speciei coloris, ut nigrum, rubeum, ceruleum: ita album, & flauum sunt. Iam alia differunt indiuiduo, & uno numero: uerbi gratia, album quod ostendi potest ab hoc albo, quod potest ostendi, peculiari quadam distat differentia: sed eidem speciei tam subditum est albo. Et idem eorum etiam genus color est, atque commune praedicamentum qualitas. Adeo quodlibet a quouis, alterum ab altero prorsus aliquatenus differt. Quando igitur differentia a differendo est appellata & inuenta: differre autem tum indiuidua, tum species, tum genera inueniuntur subalterna, & semel omnia, quae aliquo modo sunt: etiam differentia oportet in omnibus sit, quae sunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differentiarum pulsuum uocauit qualitates. Nos recte atque ordine cum hae, tum alia omnia differentias. Quare etiam uniuerso operi titulum fecimus De pulsuum differentijs. Quid iam superest, quod produximus: nihil, nisi ut ueterum medicorum aliorumque autorum usum nominis differentiae declarem. Nam superior quidem oratio ipsius testimonio Archigenis fidem fecit, neque ex omnibus tamen eius libris, ne ex illo quidem de pulsibus toto. Quod si alia opera inspicias Archigenis, etiam febrium differentias reperias hominem appella-

re

re, & morborum, uictuumque: atque uti millies in his, quas memorauimus rebus, nomine differentiae. Quod si aliorum medicorum usum, & omnino Graecorum ascribam, res mihi tam fore uidetur prolixa, ut libros conficere maxime possit. Omnium ergo primum sit, ut quisque excerptat. Nam se statim autorum uocabulis assuescerit, minusque nobis exhiberit negocij ad insequentem disputationem. Etiam duae cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostrae, & De Atticis nominibus, & De medicis. Potest fieri, ut de Ionicis quoque conscribam aliquando: ut, quae de dictione & omnino de nominibus quaeruntur, discas ex illis. Nunc serie orationis persequamur, atque hunc librum quidem hic finiamus. In sequentibus addamus reliqua.

GALENI DE PULSVVM DIFFERENTIIS LIBER III

HERMANNO CRYSER. CAMPENSI
INTERPRETE.

CONTENTIO nobis de rebus, cuiuspiam necessaria fortasse uideatur esse, alij iusta esse, alicui etiam condonanda. Nam ut ait Poeta Tragicus:
Siamor sapietiae atque honesti singulis

Iuxta placeret, nulla foret mortalibus

Contentio ambigua.

Nunc quia non uidetur omnibus idem, neque honestum, neque sapiens esse, neque etiam uerum, necessario existit scilicet contentio, ut uere philosophus dixit. Etenim si uel maxime sint, inquit, definita, non tamen scio: sed est in omnibus opinio: ex opinione hac par est nasci controuersiam. Ut sentiant illi, qui scientiam firmam esse & congruentem ducunt, sed non facile inueniri: qui eam non asequuntur, huic est habenda uenia. At de nominibus pugnare, nec ullum hic modum facere, & multum elaborare, solidosque implere libros maximis hisce praestigijs, nec necesse esse, nec par, nec uenia dignum mihi uideatur. Nam rerum cum sit ea obscuritas, ut, si uel in triplu hae uita nostra proroget, ne tunc quidem exacte nos omnia cognoscamus, & hac adductus re dixerit Hippocrates: Vita breuis, ars longa: quomodo, qui in his, quae ab re sunt, tempus suum ponit, importunitatis propulsabit utiuique quasi uero tam ei multum superet temporis, ut & huic ei liceat cumulum addiscere, & necessaria per oecium indagare. Quid? hoc nonne faciunt, qui eiusmodi conscribunt, ut & Archigenes in libro De uehemente pulsuum: Est uero prolixa oratio, nec conuenit omnem hic ascribere. Nihil minus qui eam requirit, ex opere De pulsibus legat. Nam quatum est a principio caput, quod orditur in hunc modum: Vehementiam pulsus non esse in simplicibus qualitibus confirmat Magnus. Proinde quasi hoc De uehementia caput legeris, quae sentio, aggrediar dicere. Miror enim non hoc modo, quod de nomine certat: nam hoc quidem delictum plerisque pro-

Galen.

pe non medicis tantum, sed philosophis iam solenne est: uerum quod ne id ipsum quidem percipiat, sibi de nominibus esse litem. Quapropter cum arbitretur, puto, de re disputare, extendit orationem, quae praeter alia absurda etiam scripta obscure librum alium quaerit, neque eum paruum, qui ipsam exponat: ut perpetuo haeamus scilicet de alii umbra ambigentes, neque tantum in dialectica nobis sit profectum, ut quae de nominibus perspiciamus, quae de ipsa sit quaestio. Siquidem, ubi pulsus aliquis sit uiolento occursum, ut impellat tactum & euertat, si, qua ipsum ratione dignoscas, quaeris, & praeterea causas, a quibus proficiscit, & quid de nunciare is pulsus solet, de re tum commentaris: sin autem, quo sit appellandus nomine, de nomine. Quod igitur intelligamus, de nominibus laborare, operam esse ludere: ipsas uero res considerare, artes augere: uocemus illum pulsuum Dionem. Inde dicamus, quemadmodum exacte dignoscatur, hoc est, si comprimamus arteriam, non leuiter attingamus. Deinde robore fieri uitalis facultatis, ut in commentarijs docemus De causis pulsuum, Postea signum in morbis salubre esse, & alia quaedam. Etiam quas iudicationes solet promittere. Nam quando in quatuor partes sit omnis distributa De pulsibus commentatio: in partem de differentijs eorum, de cognoscendis ijs, de causis, & quartam de praesagatione per eos: ut pulsuum ualenter pulsantem, appellemus Dionem, illorum nihil labefactatur. Siquidem quatenus ab alijs distat, perspeximus, siue Theon, siue Dion, siue quid aliud uocetur: & quomodo dignoscetur, & a qua gignitur causa, ac quid significat. Disputet iam licet in Magnum Archigenes contaminantem & eum fortasse consuetudinem Graecorum in nomine, at tantum certe intelligentem, controuersiam ferere cum ueteribus sibi de nomine esse. Nam quae sunt Magni uerba? Debent igitur magnitudinem pulsus insignem habere, & plenitudinem: uelociterque digitis occurrere, si proprie uocare uehementem pulsuum uelis. Probe igitur hoc nouit Magnus, non sibi de re, sed de proprio uel non proprio nomine concertationem cum medicis esse. Apertissime hoc etiam inferius declarat. Nam Demetrium uult, cui libros hos de inuentis post Themisonis memoriam dicauit, simul etiam hoc considerare, nempe qui, cum philosophus etiam esset, & quod proprium nomen esset, & quod secus, exactius teneret. Atque eius hae sunt uerba: nihil enim causa est, quin ipsa uerba ascribamus Magni: Quae ratione ergo recta in simplicibus differentijs huc statuit, tu mihi expedit. Nam ad te pertinet magis proprietatem uerborum iudicare, & ex nominibus conijcere significatorum substantiam. Postea clarius etiam facit hisce uerbis. Equidem de mea sententia haecenus non discedo. Tantum dico, uehementiae nomen significare non simplicem differentiam pulsuum, sed moderatum ex magnitudine, & celeritate, atque plenitudine. Proinde hoc etiam loco de nominis significatione disceptare se agnoscit. Om-

Tom. 4

k 3

nino

nino sanè, si omnem disputationem eoluere uoles, quam in secundo libro Inuentorum post Themisonis memoriam tradidit, sentire animaduertas ipsum de nomine queri. Fortasse cuiusdam ergo ueniet in mentem designationem mirari Magni: Et enim non mutatas oportebat nominum significationes, siue recte ijs, siue secus prisci medici sunt abusi. Nam meditationem indagare, quæ ad artis opera interest, non solum Magno non est uertendum in uitium, sed nec cuiquam, qui facultatē eam habet: siue hodie sit is, siue à sexcentis annis nascetur. Verum de nominibus pugnare, quibus tantarum rerum est proposita commentatio, alienū est. Sed si hæc mireris ac reprehendas, facis tu quidem probe, cæterum institutum te uidetur istorum hominum fugere. Nam his omnibus satis sunt, qui Pneumatici uocantur, Stoicæ sententiæ. Proinde ut Chryssippus eos de nominibus contendere, quorum in philosophia usus est, assuescit, nec in medicis ipsi nominibus hæc dubitant facere. Iam Zenon uero Citiensis prius etiam nouare sustinuit, & præterire Græcorum usum nominum. Quare nihil habet admirationis, si eo deuenerunt contentio nis de eis proximi philosophi & medici. Sed quid habes, quod de ijs mireris: nisi quod ne de nomini bus se quidem animaduertit digladiari: Quæmodum nec Archigenes, alioqui prudēs, noluit, cum hoc ipsum ostendisset in nomine uehementiæ Magnū nouo exemplo uti, tum accedere denique ad utiliora: sed sursum atque deorsum id loci uersatur, cum in alijs offendens, tum quod ipsa uerba non semper Magni profert: quæ cum sua sint scriptura multo apertiora, immutat. Iam uero aliud maius crimen hac de nominibus curiositate committunt propè, qui post Herophilum de pulsibus scripserunt, omnes. Nam cum debuissent, uti paulo ante nos diuissimus, & ipsi item diuidere, tum seorsum de pulsuum differentijs, seorsum de dignoscendis ijs, separatim etiam de eorum causis, separatim iam de præsignatione per eos docere: omnia simul (mirum) confundunt atque conturbant, ac partim eorum semel omiserunt, partim leuiter attigerunt, nonnulla ab re & præter modum extenderunt: alia temere coegerunt, ut si unum sint, in unum, cum multum intersit inter illa. Atque hoc ipso in capite de uehementia Archigenes, ubi scribit, si per se æstimeretur, manifeste apparere sua sponte uehementiam contentionem esse, ut dixi, artierum motus: cum causam explicauit uehementiæ, ipsam putat se aperuisse uehementiam. Nam quidem si hoc Archigenes est uehementia, da mihi eius causam. At non poteris: aut eandem iterum dicere cogere contentionem. eritque contentio tibi motus artierum simul & causa uehementiæ, & ipsa uehementia. Ita multo scripserunt rectius, qui antecesserunt Archigenem, de pulsibus: quorum aliqui renisum, alij uolentiam, alij robur, nonnulli impulsuum occursum artierum uocitarunt, uehementiam. Nec hoc quidem ipsum latet Archigenem. Nam quid

que re ab hinc
id est, transpo
suisse

ait: Sunt quibus in tactus ictu uidetur posita esse. Vnde & ictum quidam arteriæ illam appellant. Mox haud scio quomodo putat illorum se sententiam premere: ubi sic scribit: Apparet uero per totam distentionem firmitas impetus, ex qua si obijciamus digitos, etiam firmiter occurrit ictus: qui non ad finem distentionis, sed etiam ante eum fit. Hæc eius sunt uerba. Iam attendendum est, nihil eum efficere contradicendo. Nam quid ad rem facit, si etiam ante finem distentionis qualitas ictus fiat manifesta, nequaquam ictum arteriæ esse uehementiam? Nam hoc si illi ante Archigenem dixissent, uehementiam non esse renitentem ictum, qui in fine distentionis fit: recte contradiceret, ac ipse subijceret, iam ante finem etiam apparere occursum uolentiam. Sed quando quidem dixerunt absolute, renitentem ictum esse uehementiam: stultum sit iam ante etiam finem distentionis animaduerti talem, demonstrare. Verum demus hoc, quod contendit Archigenes, contentionem & robur esse quoddam uehementiam, sed uim ictus non esse uehementiam, rogemus eum, quæ sit causa uehementiæ pulsuum. Neque enim idem uehementia est & uehementiæ causa. Nam illa quidem aperta est, & omnis medicus in ægroto quærit. Et uero quantumlibet imperitus, statim pulsuum cognoscit uel uehementem, uel languidum esse: causa non perspicitur statim tamen. Vnde fit, ut de ea nihil conueniat. Siquidem Herophilus uitalis facultatis robur arteriæ affirmat causam uehementis pulsus esse. Athenæus uitalis contentio nis uim. Asclepiades utrunque deridet, & contentiones & uirtutes, easque dicit omnia esse inania nomina: at causam uehementiæ ad copiam refert & subtilitatem spiritus, ut etiam Erasistratus scilicet. Nam nec hic quicquam tunicis ipsis artierum contentæ uirtutis assignat: sed cum spiritum ualenter cor exprimat, huius per artieras transitu renisum ait in ictu gigni. Sed quo hæc asserimus: cum Magnus, qui se quoque esse Pneumaticæ sectæ fingit, aliter dicat ac Archigenes, ictus fieri uim. Verum ea distinctio non est huius loci. Tantum referamus tamen ad rem præsentem, robur ictus in tactu impulsu, repulsu, subuersioneque positum esse, omnibus est in professo. At a qua causa fiat, controuersum est. Ridiculum uero est, ubi disceptatur, quid sit nam quispiam pulsus, non hoc docere: sed a quo fiat tradere. Nam quid sit clarum oportet esse: a quo gignatur, ratione inuestigare. Planum est ergo, nec quid intersit pulsuum uehementem intersit & causam, quæ ipsum constituit, probe Archigenem tenere. Quapropter in contentione motus artierum, uehementiam statuit: cum hanc causam debuisset uehementiæ dicere esse, & illam in ictus qualitate positam esse ac uolentem quendam esse & renitentem occursum. Nam quod confundat res, nec quicquam distincte doceat, ex illis, quæ infert, cernas, cum pulsus instituisset definire. Nam quid ait: Uehemens ergo pulsus

pulsus est, qui maiorem contentionem habet motus, & stridulus est. Languidus, qui remissam habet contentionem, nec incitatum ictum. Neque enim dixit simpliciter, uehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionem habet motus, sed addidit, Et stridulus est. quod mediisfidius non intelligo quid significet. Nam poeticum est nomen stridor, non ciuile, neque etiam uulgare est: nec quid denotat, ostendit. Verum grammaticis si habenda fides est, enarrantibus, quod est apud Poetam de Cyclope,

Ad montem cogit pingues stridore bidentes: celeritatem motus stridor significat. At non hoc sanè Archigenes ipse uoluit quando in Magnum disputat. nisi orator agit: frequenter reprehendit, quæ non intelligit. Sed mihi quid non sit uerisimile. Quid tandem igitur est, quod significare uult stridor, nisi celeritatem: num uim ictus? Atqui ita duorum rursus fecerit definitionem, causæ efficientis & effectus, ac maior erit hæsitatio: utrunque horum esse uelit uehementem pulsuum, tum contentio nis magnitudinem, tum uim ictus: an simul ambo. Nam siue utrunque, siue simul ambo, non recte: quod nequeat, ut ostensum est, causa eadē esse cum suo effectu. Sed enim quod dicit maiorem contentionem motus habere uehementem pulsuum, obscurum est. Nam quid uel hic dicat, equidem non assequor: utrum a maiore contentione & robore uehementem pulsuum fieri, an maiorem contentionem esse uehementem pulsuum. Nam priore significatione, non quid sit uehemens pulsus, ceterum a quo fiat, explicatum sit. Altera rem obscuram & controuersam inter sectas docet. Uehementem uero pulsuum oportet, siquid aliud, esse de rebus sensibilibus. Atqui contentio non est sensibilis: aut omnino apud omnes sit testata: quando sunt, qui se, a nomine contentio nis quid significetur, cum intelligant pulsuum uehementem sentiantque, planè asserunt non assequi. Quidam nomē agnoscunt, sed negant esse. Adeo non idem est contentio motus & uehemens pulsus. Siquidem hic sensu percipitur: illa non modo sensus latet, sed ambigua est & prorsus obscura. Quid ergo, quod de uehementi pulsuum docuit, & obscurum est, & omnibus significationibus falsum: de eius contratio quod scribit languido, apertius ne est atque uerius? Potest enim, ut oppositio aliqua superiorum nobis sensum aperiat. Cedō ergo eius uerba. Languidus est, qui remissam habet contentionem, nec incitatum ictum. Hic manifeste quidem magnæ contentio nis remissam opposuit. Par erat uero non hanc, sed paruam opponere, aut male in uehementem magnam dixit. Præterea stridulo, non incitatum ictum. Iam si, quidnam non incitatum sit, caperem, fortassis stridulum intelligam: nunc stridulo hoc ipsum multo obscurius est. Itaque neutrum interpretatur alterū. An enim pro tardo accipiendum sit non incitatum, an pro imbecillo, an molli, an facile subuerso, an dissoluto, quid contentio nis non habeo. unum quidē certe mihi quiddam

A profectum hoc modo arbitror, qualitatem etiam illi ictus ad notionem uehementiæ assumere: ramet si a primo, cum refelleret Magnum, solam contentio nem dixit artierum motus. Hic autem etiam non incitatum dixit ictum. Atqui cum illis paulo ante pugnabat, qui in tactus plaga eum ponunt. Equidem hæc omnia attoniti esse, nihilque certi, quod diceret, habentis duco. Tu siquidem sentis aliter. at proxima non dubito, si non ipse sanè sophista es etiam, sed medicorum operū studiosus, quin meas nugas dicas. Porro caput hoc Archigenis huiusmodi est: In uehementia autem eiusmodi inuenias præterea alias differentias. Remissus occurrit ictus, & leuis: quæ obtusum pulsuum nunc nonnulli uocitarunt. Alius grauis ille quidem, ceterum remissus: hunc in differentias languidi pulsus referas. Quidam non remissus quidē, sed quasi impeditus, & intro uergente præditus grauitate, repressus, & demersus: differentia erit uehementiæ pulsus. Atque in uehementi quidam fuerit ictus connitens, humidius impellens tactum, qui maxime a cibo recente efficitur. Alius est, qui ægrius pungitur, ueluti motore obnixo. Et qui in affectibus quibusdam & in carnis superfluitatibus apparet. Hæc per deos utrum miracula dices, an deliramenta: Vita quidem pro artis prolixitate breuem, hic scilicet non breuem facit, sed planè corrumpit: qui tanto oneret eam aceruo falsæ meditationis. Vnde nobis ergo rursus hi adsunt pulsus grauis & leuis: Quin hanc initio prodidit differentiam, cum diceret octo pulsuum qualitates esse: Nam ut magnitudinem, celeritatem, uehementiam, & reliqua: quod minus grauitatem quoque adiungeret, quid causæ erat: Vnde hæc denuo noua tragœdia: Grauis pulsus qui est: quot ponderum? Archigenes explica nobis. Quod ni facias, nomina tantum scripseris, rem dixeris nullam. Est quidam uehemens pulsus, ut illi tradiderunt, qui monstra non prodiderunt, in ictu renitēs. Cognoscas, si premas arteriā, non leniter palpes. Causam alius alia facit, alia etiam uos. Pneumatici uim contentio nis. De grauitate mihi itidem expedi, naturam, ratio nem dignoscēdi eius, causam. Nā ridiculosissimus sis, cum qui uehementis pulsus sit, qui celer, qui magnus, exponas & definias: quos etiam citra definitio nes intelligamus, nisi semel limus Græcæ linguæ rudes: grauis uero hic pulsus qui sit, quæ noui inducis nobis, non exponas: sed si nomē scripseris tantum, arbitreris aliquid cōsecuturū te. Enim uero non est hoc dicere, sed blaterare. Si igitur uis, ut dixit Comicus, esse Garrire doctus, uerū ineptus dicere: alia erit ratio. Quod si non garrire uelis, sed dicere aliquid ac docere, quoniam sensum, quaque ratione in notitiam uenimus grauis huius pulsus, demonstras fac nobis. Equidem certe ne lapidis quidem ualeo grauitatem uel ligni cognoscere, nisi manibus sustollam, uel humeris imponam, uel appendam collo. Num igitur etiam manibus nostris arteria est ægroti libranda, aut attolenda ut cognoscamus ita demum pulsuum grauitatem

tem: aut quid imperas Archigenes? His quidam ab illius schola senex nonagenarius: Heus tu, respondit, remissus & segnis & tardus & cunctans pulsus erit. Rursus hic requisivimus. Quem tu nam remissum pater appellas? tardum ne, an raram? Nam non assequimur. Qui postquam aliquantisper conticisset, tardum respondit. Sane quidem de segni, inquam, te non rogarim, quem plane etiam dices tardum esse. Immo etiam cunctans, inquam, tardus mea sententia est. Hinc senex cum ex omnibus his quatuor nominibus rem declarari unam animaduertisset, tarditatem pulsus, stomachi coepit, rixarique. Atque primum quem cunctantem appellasset pulsus, non in tarditate motus dixit, sed in quietis longitudine esse positum. Nam cunctari esse, incipere tardare. Deinde remissum & segnem veluti imbecillum esse. Nam remitti, fatiscere, & imbecillum esse atque debilem, idem denotare. Tum illi subiecit. Nil laboro. Etenim si iterum ac tertio eandem rem enarrare uoles, dabis tibi, ueritatem nos indagamus, non litigamus contentiose. Age cunctantem, inquam, de quietis magnitudine accipiamus, & remissum segnemque de imbecillitate. Proinde grauem pulsus memineras te remissum confirmasse esse & segnem, & tardum, & cunctantem. Cumque de significationibus explicatius cuperem discere, primo plane praeter unum tardum nihil demonstrabat. Nunc autem remissum & segnem dicimus quasi imbecillum esse: cunctantem de quietis longitudine accipi, tardum, & tardum adhuc manere. Quare hoc quoque mihi denuo responde, an raram esse languidum dicas. Verum, inquit. Quid autem diu quiescentem, nonne hunc etiam dices raram? Innuuit. Igitur ex confelsis, inquam, efficitur grauem pulsus languidum pulsus simul & tardum esse rarumque. Conticuit ad haec senex sane cum magna grauitate. Verum si hoc, inquam, sic habet, non erit qualitas distincta ab his, quas omnes in ore habet, illa grauitatis: sed nomen concursu trium qualitatum attributum. Quandoquidem simul languidum & tardum atque rarum esse dicimus grauem. Quid dicas, inquit, non intelligo, & rixas concitas inanes. simulque cum dicto discessit, oculisque nos acerbis intuitus est, ac stomachi plenis. At paucis diebus apud aegrotum quendam cum hoc ipso praesente sene, tum alijs multis magni nominis medicis, cum de symptomatibus, quae teneret aegrotum, omnes attoniti essent, uentris fluxum praediximus. Mox illi, unde id praediceremus, requirebant. quibus respondimus, Vellus ad fullonem nemo portauit. Innuentes ipsi, multum abesse ipsos, ut hoc intelligerent, qui ne leuissima quidem scirent. Paucis post diebus de sinistra nare praesagiimus sanguinis profuuium. deinde etiam parotidas, postea alia atque alia tum praediximus, tum curauimus, quorum illi erant imperiti. ubi cum illi instarent, ut ex quare eas comentationes praenunciatis & obitis, aperirem: perpetuo silui, nec quicquam illis responsum dedit: sed uobis ipsis dixi Comici illud:

A Ut ligna tortuosa nunquam corrigas, Virides nec arbor uetus, aliud si transferas, Produxerit stolones. Citius enim Moyse assecla & CHRISTI decedant de sua disciplina, quam qui fecerunt addicti & consecrati, medici & philosophi. Itaque tandem ego cognoui magnas me & importunas ineptias lucrari, de re nihili cum illis disputando. Egoque in eo sum, & ero. Et hos libros cum certo sciam, nisi uni forte aut alteri, qui singulari ingenio sit, doctrinaque utatur & meditatione, & praehis omnibus insania liber sit illa circa sectas, nemi nisi propemodum fore usui: attamen scribo, simul nec indocte ludens, & praesidio obliuiofae senectutis ut dixit Plato, comentarios mihi ipse comparans: simul familiarium etiam quorundam precibus gerens morem. At de insigni imperitia atque etiam contentione haecenus est satis. iam ad institutum redeamus. ac ostendamus illis, qui id ualent assequi, nomen tantum esse grauem pulsus, rem uero nullam. Nam si ut ex Archigenis nostra memoria sapientissimus, cum ad eum exponendum compelleretur, sumebat: languidus erit & tardus & rarus. Quem si pulsus ostendere dicant a repletionem naturam onerari, atque eo hunc esse appellandum grauem pulsus, eadem opera non grauem modo, sed & crudum uocent, & frigidum: ut qui non secus atque repletionem, cruditatem humorum possit & frigiditatem arguere. Item certe biliosum quoque & pituitosum pulsus non dubitabimus appellare: si semel apud nos sit receptum, causarum illos efficientium ad eos esse nomina transferenda. Quare quod semper testor, quia apud illos non distinctum est, peculiariter de differentijs pulsuum opus, separatim de dignoscendis ipsi, priuatim de eorum causis, priuatim etiam de praesagatione: eo in has ineptias impelluntur. Ac Archigenes quidem in primo omnium genere pulsuum magnitudine, & de causis eos efficientibus, uel praesagatione per eos uerbum nullum fecit: sed differentias docuit huius generis pulsuum, nomenque earum cuiusque tradidit: pauca quidem nonnullis locis de dignoscendo inferens: sed ne id quidem sciens, ut inferius demonstrabimus. At uero de secundo genere uehementia, & ubi agit, tres simul tractatus confundit, non tantum de differentia & dignoscendo, sed & de causis eorum efficientibus disserens. Vbi de plenitudine, confusior est etiam. Deinde quando de rhythmo tractat, pauculum aspersit dignoscendi meditationis, in prima fere perstitit. In solo uero tractatu De ordine & perturbatione ordinis, aequalitate & inaequalitate, primam partem de pulsibus commentationis seruare synceram potuit, nec dignoscendi rationem hic, nec praesagationem ex ipsis, imo nec causas attigit. At quo loco de graui & leui (ut uocat) narrat, inter alia, etiam id minime scripsit ad hunc modum: quem obtusum pulsus nunc nonnulli uocitarunt. Qui quae ratio erat dicendum? in qua illi nam nati Scythia: ut cognoscant nomen obtusum ultra languidum

† eis ὁ τῆς λήθης ἡρεσ

† τὸ πρὸς τὴν μέγεθος, id est, quod est de magnitudine.

† τὸ πρὸς τὴν σφοδρότητα, id est, quod est de uehementia

dum nihil significare. Graeci ἀμυρόν illud, hoc ἀμυρόν appellant. Ambo enim eidem rei tribuunt Graeci: sed apud eos ἄμυρόν est frequentius. Ita duobus his pulsibus graui & leui Archigenis muneribus tantum est profectum, ut prolata temere sint: & nullum habeant, quo dignoscantur, uestigium. Qui consequuntur, longe adhuc absurdus conflati sunt. Nam quae sit differentia pulsuum, quae grauitatem obtineat introuergentem, me sane praeterit. Quae me res de integro coegit ex illius discipulis quaerere, quodnam sit aenigma. Qui cum intricatius & absurdus responderet ipso autore, animaduerti plane, esse homines, qui quae non intelligunt, suspiciant. quo Archigenes cognito, mihi uidetur de industria scripta sua obscurare multis locis. Equidem quoties uergentis introuergentis mihi in mentem uenit, non possum me a risu abstinere. Apertum est enim aliam, quae foras uergit, grauitatem esse. Atque haec cuti scilicet hominis grauis est, altera ossibus. Alioqui quo modo una foras, altera diceretur introuergere? Quid iam impedita, & repressam, & submersam appellare pulsus aliquam differentiam, nonne interpretes etiam desiderat? Quae nam impedita est? Sane quae tardius, ac par est, mouetur, impedita est: & quae rarior iusto est, tum quae intermittit, & quae deficit: Praeterea omnis inaequalis & inordinata, arhythma etiam, ad haec iusto minor, atque languidior, omnino haec scilicet in impeditis sunt. Nam impediti quidem causam potius, quam differentiam pulsus denunciat. Repressa uero utriusque ipsa quoque languida est, an parua: aut quid tandem a demersa uult differre? Siquidem demersam dixeris paruam aliquam esse. At enim tardi prorsus nos fortasse sumus: Archigenes, qua est prudentia, tantum non ipse Mercurius. Ergo eum par erat, ut, quasi deus sit, homines doceret, operam dare: non ut nomina tantum describeret, sed, quod in clarioribus fecit, & indicia quibus dignoscamus, ascriberet. Verum si omnino studuisset apertis indicijs eos discernere, non tam inania uerba fudisset imprudens. quasi uero non possimus nos item alios uerboteenus plures fingere: & iure quidem, primum subuolantem pulsus. Nam qui illi magis demersum licet dicere, quam subuolantem nobis? & hercle tantem alium. Iam glutinosum etiam quendam, & friabilem dicam. Praeterea nigrum, splendidum, purum, turbidum, difficilem, hilarem. Quinetiam βλιτυειζομενον pulsus dixero, & σκινδαλιζομενον, si nomina tantum requiruntur. Sed enim ἄβλιτυει aiunt, & ἄσκινδαλιζος plane nihil significant, Archigenis clara sunt nomina. Quid tu bene uir dedita opera nugaris? Etenim ἄβλιτυει pulsationem quandam significat, & ἄσκινδαλιζος non tantum serui, sed etiam instrumenti cuiusdam est nomen. Sed quid (dices, ni fallor) haec ad pulsus? Quid uero, quae tu profers nomina, ad illos faciunt, cum illa, quae paulo ante recensui, tum praeruptus, stridens, humidus apparens, sopitus, ὁ βομβῶν, ὁ ἐκλεταμηνῶν, ὁ ἀναλυσῶν, ὁ ἄστρην, ὁ ἀδρανῆς, ὁ

A ἀπυρετικός, ὁ διαπεπρημένος, ὁ διηγκώνιστος, ὁ ἐγκαλυπτός, ὁ ἐξώστος, ὁ ἐμβεδῆς, ὁ ἐγκρεκῶν, ὁ νότυλος, ὁ κατανεαγμένος, ὁ στενεαγμένος, ὁ λαγαεῖζων, ὁ ἀπολιπτός, ὁ βακώδης, ὁ σελήγιος, & qui tetrico recedit, & qui arteria cum tractu occurrere, atque id genus nominum immensus numerus: quae separatim & sola aliquid significant: sed cum pulsibus nihil ipsis conuenit: sicut nec quod dicitur humidius impellere quendam pulsus. Nam hoc rursus loco Archigenes a pulsuum doctrina defleuit, cum humiditatis meminit, rei illius quidem ad praesagium conducentis, at non ex pulsuum comentatione. Misit ergo cum conueniente eam, quem ille uocat, iactu, qui a uehemente pulsus nihil distat, ac differentiam quandam se hanc fingit aliam docere, cum non alia sit, ceterum uehemens pulsus cum humiditate. Deinde ignaro speculationis huius imponit, quasi mirificum quid sit, quod ascripsit, qui a cibo potissimum recente efficitur. Nam connites iactus, inquit, cum humiditate ab humidioribus cibo potissimum recente fit. Hic subest aliqua Archigenes ratio, diuisque uerum: indistincte tamen & confuse, itaque obscurae, Nam sic erat dicendum: ex cibus recentior macia uehemens generatur pulsus cum humiditate. Atqui hunc quem alium, ac uehementem pulsus dicas, & aliud quiddam, quod omnino pulsus non est. Iam etiam importune hoc loco tractat de comentatione, quae tractatui communis est de pulsuum causis & de praesagatione per eos. Sane praestabat illi retulisse, a cibo qui fiat pulsus, nosque Archigenes dicimus, non sic, ut nunc tu negligenter, sed adhibitis proprijs distinctionibus. Neque enim omnino fit a cibo quidem omni uehemens cum humiditate pulsus: sed modico quantitate, & qualitate humido. Nam copiosior cibus non uehementem pulsus, sed inaequalem ex languidis & uehementibus medijsque: neque humidum efficit siccus. Proinde humiditate alimenti cum humidior aliquid euaserit cutis: neque enim eo semper, sed inest aliqua discretio. Etiam moderatum quantitate cum cibum excipiat uehementia, humiditatem praestat nequaquam appellare, quae per se quidem pulsus nunquam immutat: sed mentione cibi moderati facta uehementem dicere ex eo pulsus oriri. At hoc, etsi uerum sit, tamen praecipue ad comentationem pertinet pulsuum causarum, deinde ad praesagia. Sed de his non institueras agere. Quod si confuse datur facultas simul & intempestiue scribendi, non tantum a recente cibo scito eum pulsus, sed & a balneis interdum, & ab exercitationibus, iraque generari. Est enim cum ex his generetur. Atque quomodo generatur, & qua ratione, si exposuisse tantum habeamus satis, nihil ad docendum nobis profectum est. Sin distincte explicemus, recesserimus ab instituta lucubratione. Quare inanes istas nugas mittamus. At si quam nobis aliam potes differentiam pulsuum, ac scimus, tradere: trade. neque tantum nomina profer, sed significationem etiam eorum, & totius modum dignoscendae rei. Ceterum rursus, ut haec omittamus, ipsi mox adiungis

† πρὸς τὴν τοῖς

του διγκωνισμῶν pulsum, τῶν διεσομῶν incli-
quens, & ἀρεπλεγγμῶν, & προβεβηκότα, & ἀρ-
βεβηκότα, & λακτιζόντα, & γονατιζόντα, & γασε-
ζόντα. Nam quæ est ista nominum lex, quendam
uocare διγκωνισμῶν, & preterire ceteros: Quin
διγκωνισμῶν, inquit, quasi indignantē pulsum
uocamus. Iam male præteris quasi tristantem, ira-
scentē, & succēsentem. Extra iocum, inquit, nam
ualidū sic appellamus. Serio ago bone uir. tu uero,
cum ualidus dicendus sit, διγκωνισμῶν uis nos
dicere. Nam ualidum si diceres, qui sit hic ualidus,
te rogem: & qua illū ratione dignoscamus. Nem-
pe uehementem quidem, ubi, cum premimus arte-
riam, renititur: & contrariū illi languidum, cū ob-
scuratur prementibus nobis, dignoscimus. Validi
uero, si etiam explices rationem dignoscendi, fru-
ctum tulerit aliquē tua doctrina. Si minus, etiā no-
men hic modo, rem tradideris nullam. Vbi magna
ui, inquit, subuertat tactū & impellat. Atqui sub-
uertebat & uehemēs. At minus, inquit, quā hic
uiolenter. Ergo magnopere uehementem appel-
las ualidum hunc & διγκωνισμῶν pulsum: Scilicet,
inquit, hoc ipsum. Igitur iam etiā magnopere
uelocem, faciundum est nobis, ut non uelocissi-
mum, sed aliud quid appellemus: & magnopere
magnum, non maximum, sed alio nomine, itaque
reliquos. Quod si illis hoc satis est, si uelocissimum
dicant & maximū, tardissimum, rarissimū, creber-
rimūq;: quin hic quoque sufficiat uehementissi-
mum dicere. Neque est ducendum, finitimam ali-
quam uehementiæ memorari aliam differentiam.
Nam quocumque in genere fiant, non excludun-
tur accessiones genere. Neque enim admodum
album, aliud ac album est: neque admodū nigrum,
quicquam est præter nigrum. Itaque nec admodū
uehemens, aliud est atque uehemens. Quare sunt
hæc omnia mera deliramenta: quæ necessario con-
sequuntur, quod isti ordine non distinguant, ac di-
gerant, nec notionem singulorum pulsum, nec
causas, quæ eos efficiunt. Namque quod sepe iam
diximus, qui ueritatem spectat, debet ab ipsis re-
bus ingressus, quot hæc sunt & quæ explicare, de-
inde nomina ipsis ponere, mox de ijs dignoscen-
dis agere, ab his de causis, postea de præfagatione:
id quod nos fecimus. Atq; in hoc opere pulsum
differentias persecuti omnes sumus. In opere De
pulsibus dignoscendis, quo pacto in quæq; harum
applicatis digitis, exacte debeant sentiri. Inde lu-
cubrationē De causis cōposuimus. Secundū hæc
De præfagatione. Sed hoc loco agimus de prima,
quæ quid referat ad artem colendā, primo in libro
explicauimus. Nunc summam faciamus de uehe-
mentia disputationis. Pulsus est quidā, qui tactum
subuertit, id est, ualde & cum renitū quodā pulsat.
Hunc siue uehementē, siue contentū, siue quic-
quid uisum est uocare, hoc constituto dignosci sci-
to eum, ubi plurimum digitos insigimus, non leni-
tē palpamus. Causa eius, facultatis robur pulsus
efficiētis. Proinde si de medicis uocabulis primo
omnis nostra potestas sit instituendis, contentum

eum pulsum, non uehementē appellemus. Nunc
quia à plurimis iam pridem uehemens est uocita-
tus, nomen nihil mutamus: tamen si uulgo non si-
mus nescij uehementiæ nomen actioni semper tri-
bui contentæ simul & citatæ. Siquidem lucia uo-
cantur uehementes. Et hercle genus leonū appel-
lant omnes uehemens, quoniam huius quoq; con-
tentam actionem atq; citatam conspiciūt. Quam
obrem si mihi nomen sit instituere liberum, sim-
plicem pulsum qualitate renitentium & euer-
tentium tactum, uim, uel robur, uel cōtentionem
appellem, uel quid tale aliud. Quæ uero ex hac est
& celeritate conflata, uocem uehementiæ. Nunc
uero quandoquidē uehementiæ nomen maxima
pars medicorum usurpauit pro una de primis dif-
ferentijs, esse illud statui non uitandum. Atq; ea re
pulsantem robustius pulsum, nominaui uehemen-
tem: imbecille, languidum. Neque quicquā inte-
rest, robuste dicas, an ualēter, an uiolenter, an con-
tente. Huius causam, mouētis arterias robur dico
facultatis esse, dignosci, si digitos alte insigas. Nā
cum ita atrectes, ualidus pulsus uidetur ualidior:
q; acrius digitis premētibus resistat. At imbecillus
adeo nonnunquā concidit & deicitur ab illis, ut
priuatum pulsu hominē dicas. Verū in sequētibus
lucubrationibus de his tractabimus. Hic mihi finis
esto huius disputationis. Nam ad decantatā illam
mihi certum est plenitudinē me conferre: in qua
omnes sudarunt medici proximi, nec minus nobis
certe negocij exhibitura, non in hoc quidem solū
opere (nam hoc quidem feras) sed multo plus, tibi
de dignoscendo differemus, cuius fatemur quidē
esse euidētem notionem, sed notitiā eius repræ-
sentari negamus sensui ulla. uerum de ea digno-
scenda post hac dicemus. De notione nunc, quam
etiam sunt qui conturbent, uerba faciamus. Itaq;
à rebus ipsis exordiamur. Aut arteriæ corporis erit
quædam qualitas plenitudo, aut infusæ substantiæ.
A nominibus hinc maxime incipias. Plenum di-
cimus dolium uini esse, & plenum farina culeum.
Sic etiam theatrum, sic curriculum, uel curiā esse
plenam hominū dicimus. Et contra uacua. Haud
aliter uentrē, & os interdum dicimus plena esse,
interdum uacua.

Os tibi sit plenum Thyrsis mea melle decorum.
Atq; fauis plenum, Ægiali tibi carica cibus.
In summa quoduis uas, quod quidē internam ha-
bet ulla capedinem uel plenum uel uacuum di-
cimus esse: cum eius ab alio corpore uno uel pluri-
bus capedo occupetur, plenum: uacuum, si præ-
ter aerem contineat nihil. Ita proprie omnes mor-
tales & præcipue uocant. Hinc iam quidam, ad
suas artes qui traducunt, non iam proprie utique
neque prima ratione, sed secūda & allegorice, hic
lanam appellauit plenam, uinum ille, alius aliud,
usu quisque rem æstimans. Nam quod perseuerā-
tem eum & constantem habet, hoc plenum uo-
cant. Vt qui uinum gustarunt, cum diuissime
sentiant qualitatem perdurare. Nam si abeat ex-
templo & pereat uel qualitas, uel uis, uel utilitas,
uacuum

uacuum illud uocant. Et uero sic sermonem quo-
que aliquando falsum uacuum appellant. Non ta-
men cum mentem aliquam dicant uacuum, meta-
phora iam utuntur. Nec item cum graciles homi-
nes corpus habere uacuum carne dicant, & cras-
sos plenum: sed intelligentiam in his uasis seruant
& contenti, in quibus (ut exposuimus) proprie
& præcipue plenum & uacuum recepta sunt. Iam
alia corpora διακενα, hoc est, fistulis inanibus ca-
uernosa dicunt, non λευα, id est, uacua: ut spon-
gam, & pumicem. Namq; aerem non numerant
corpus, sed regionē quandam, & locum uacuum
ad excipienda corpora appositum. At non qui ra-
tione quicquam sunt de aere commentati medi-
ci iuxta ac philosophi, uacuum eum prorsus esse
putant: sed quidam in quorum etiam nos senten-
tia sumus, unum esse corpus undique sibi conti-
num, quod nusquā habet quicquā intextum ua-
cui. Alij multa corpora in uacuo parua & prima
cōmitti, concurrere & repelli: non connecti ta-
men, nec confundi. Sed enim uacuum pulsum ita
non queas appellare, ac uulgus dicit uere uacū.
Quippe tale non sit quicquā in orbe ne per excel-
lentiam quidē. Nam cum nullum existat omnino
uacuum in mundo, qui sit per excellentiam quic-
quam uacuum: Quare uacuum relinquatur ut uo-
cemus, quomodo culeū, uel utrem, uel calathum,
uel saccū, uel omnino quodlibet uas. Quod si ita
accipiamus, bifariam talem pulsum interpretabi-
mur: uno modo, ut dolium, ubi aerē contineat tan-
tum: altero, ut utrem, uel culeum, uel aliud tale, ut
non possint tunicæ considerare: quemadmodū in-
flatus uter uino manet perpetuo uacuum, sed aeris
plenus, quem si tamen euacues, ut undique confi-
dat planē, ibi sit uacuum. Itaq; arteriam esse, aut eo
modo uacua dicemus, ut quæ aerem contineat: ut
quanquā sit plurimū inflata & distenta, uacua sit
tamen appellanda. Aut non sic, uerum ut de utri-
bus retulimus, quando & aerem ijs exhaurias: Pri-
ma quidē significatione erit pulsus talis, qualē Era-
sistratus eum natura semper asserit esse, Altera: ni-
hil à paruo differet. Nam tertiā significationē, nec
Archigenes, nec Agathinus, nec Magnus, nec
Athenæus, nec alius ex Pneumaticis medicis a-
gnosceret ullus, cū pauca in quā corpora arteria con-
tineat, regionē autem uacuum plurimā. Nullam
enim in mundo reperiri existimant talem: unitam
uero sibi totam substantiā. Restat ergo sicuti dixi-
mus, ut aut parū pulsum, aut aerem uocemus
uacū. Itemq; cōtrarios ijs plenos, magnū, & eum
qui humidam speciē habet. ὑροφανῶ Græci ap-
pellant. Sed hos scilicet infusæ substantiæ ratione:
cuius quidē maxime ratione appelles proprie uel
plenū uel uacuum uas. At aliter arteriæ corporis
ratione, id est, eius tunicarū, quas rectius sanē du-
ras & molles, non plenas uoces, uel uacuas: quod
similare corpus (nisi per metaphoram, quæ ab di-
sciplina ableganda est artificiali) quod uacū uo-
cetur uel plenū, sit nullum. At si nomina propria
suppetant, his uti nos par sit. Si non, definitione

præstet singulas res explicare, quā à metaphora
nomina mutuari: siquidem docere instituas, non
obtundere. Tamen apud eum quidē, qui iam rem
didicit, quo compendiosius explices, nominibus à
metaphora sumptis & abusu, nihil est causæ, quin
rem exprimas. Verum omnium doctrina prima re-
rum artificialiū, quod aperta sit & distincta, propria
nomina querit. Ergo arteriæ corpus, hoc est, eius
tunica, aut iusto durior est, aut mollior, aut mode-
rata certe & in natiuo statu. Nec uero in hoc ipso
iam, uel aeream quandam dicemus, uel humidam
contineri substantiam. Vnum est enim, quod un-
dequaque sibi coheret, nisi foraminibus quibus-
dam præditum sit ualde minutis. quæ tamen om-
nino complectantur etiam necesse est uel aeream
substantiā, uel humidam, uel halituosam: uel con-
sideant undique. Verum quæ confederunt, instar
sunt nulla planē obtinentiū foramina. Quæ humo-
rem uero, uel uaporem, uel aerē continēt, mollius
reddunt corpus arteriæ. Itaq; eodem reuoluimur,
quod dicebamus à primo, aut durā esse arteriæ tu-
nicā, aut mollem. Nam qui intercurrit sermo, nul-
lam demonstrat tertiā naturam aliam, sed duarū
commemoratarum diuersas generationis causas,
sed hæc res, quam dico, nihil ad institutū pertinet.
Equidē uel omnes libenter exposuerim durorum
& molliū generationes. si id mihi ullum fructum
posset ad præsens institutum ferre: idq; dabo ope-
ram, ut, quantum facere possim, breuissime expli-
cem. Quādo omnia corpora ex terra, aqua, aere,
& igne conflata sunt: in quibus exuperat, uel ter-
restre elementum, uel aquosum si gelu concreuerit,
non possunt ea non dura esse. In quibus igne-
um, uel aereum, uel humidum elementum excel-
lat, non concretū, mollia hæc omnia esse. Et item
si foraminibus sint prædita uel meatibus, si supe-
rior ibi sit terrestris substantia uel aquosa concre-
ta, facit necessario ad totius corporis duritiem. Sin
subtilis, uel humida, sed non concreta, ad molli-
tatem. Quæ cum sic habeant, iure iam de illis quæ-
sierimus, cui nam potissimū rei subiecta assignent
nomen plenitudinis. Sanē enim aut duritiem uo-
cant plenitudinem absolute, aut aliquam de com-
memoratis eius differentijs. Differentiæ erant,
cum uel siccitas excellit terrestris, uel concretio
humida. Aut ergo meatus quosdam hæc res ha-
bet, aut non habet. Similiter uacuitatem, utrum
molliem uocent, an quam eius differentiā, cuius
quidē erant etiam differentiæ in excellentia aut
substantiæ subtilis, aut aquosæ inconcretæ. Verum
nullam cōmittent ut respondeāt harum. Nam ita
nihil profecto esse plenitudinem aliud ac duritiem
statuerint, & uacuitatem nihil aliud ac molli-
tatem. Recedunt uero à ratione omnibus modis
quidam impudentius, nonnulli sanē uerecunde.
fuga honesta quidem illa ad spiritus recipit se fa-
cultatem. Nam quemadmodum uini, aiunt, qua-
litas dicitur plenitudo, sic spiritus quædam est
plenitudo. Atqui cum iam hic petimus, uini
quam plenitudinem appellent, ut declarent: non
posse

posse dicunt rem explicari. Quomodo igitur cedit, audetis nominare, quod explicari non ualet, aut discere de uobis nos speratis? Nam si nec docere rem ualetis, nec explicare oratione, qui tandem aliquid discamus de scriptis uestris, aut iudicemus? Enim uero en uobis, inquit, in aegrotis ostendo plenum pulsus. Proinde recte feceris, mihi crede, siquidem exprimi oratione nequeat, sed monstrari, si nihil de eo conscripseris, rem autem nondam ostenderis nobis. At & scribis, ut si explicare possis, & ostendere non uales: siquidem doctrina consistat citra interpretationem in ostendendo nulla potest. Ad mouere igitur me digitos tubas scilicet arteriae, inde subijcis. En tibi plenus hic pulsus est, quem nunc sentis. At haec, si simplex accidat & una pulsibus qualitas, recte dicatur. Nunc quando uariae haec uel uestra sententia sint, occurrant porro repente omnes, absque interpretatione, non potest fieri, ut iam ullam ex illis intelligamus. Atqui iam tango, ut uis arteriam: sed quia, quid tu ex accidentibus eius uoces plenitudinem, me latet, nihilo ergo ex tua ostensione intelligo clarius rem, ac nuper, cum ostenderes nihil. Distendatur sane, cum ad moueam pulsui digitos, plurimum in longitudinem & circulatim: si stringam etiam & premam, uolentius in tactum incurrat: uideatur praeterea durus & uelox. Et si uiolentum eius occursum putem plenitudinem appellari, quid an non res ostensionem accidat absurda? Nam quem ante didicimus uehementem pulsus uocare, hunc iam obliuiscimus, ac discimus appellare plenum. Quare aut aliud symptoma distinctionis adduce, cui plenitudinis me iubes uocabulum tribuere: aut si nullum praeterea sit aliud, nomen inuehis pulsibus, rem doces nullam. Nam si tibi hoc satisfactis, si rem dicas non posse explicari oratione, dabis certe mihi quoque, ut dicam alias esse praeter illas, quas uos recensuistis, qualitates pulsuum, quae in distentione arteriae aduertantur, numero tres, male a uobis neglectas. Si me rogetis, quasnam has? nominibus propriis exprimi dicam non posse: sed metaphora, si uultis, audebo docere. Nam ut uocem quandam album esse, aliquam nigram dicimus: sic pulsus etiam quendam album dixerit esse, quendam nigrum. Atque haec primam statim qualitatem a uobis esse praetermissam. Alteram porro, ex qua uel dulcedo aliqua eorum, uel amaritudo conspicitur. Esse autem per metaphoram accipienda etiam haec nomina: quod exprimi oratione res non possit, demonstrari possit tamen. Ecce tibi pulsus ostendo hunc amarum. Iam tertia qualitas est, non illa quidem uerbis expressa, sed quae tamen possit monstrari. Voco eam, ut eam describam, acerbisatem. Nam in gustu ut animaduertimus acerbum succum, ita in tactu arteriae occursum quasi acerbum. Qua si quis uia insistat, uel triginta dicat, nedum tres pulsuum differentias esse praeteritas. Et hoc mihi praeter caetera fac attendas, esse humoris, qui proprie acerbis appellatur: plenum uinum proprie nul-

lum. quod si sic quis appellet, metaphora utitur, quemadmodum superius exposuimus. Sane omnibus hominibus a propriis nominibus potestas est transferendi: a tralatitjs autem alias ducendi metaphoras, non item. Neque enim hoc est permittendum, ne poetis quidem: nedum his, qui scientiam aliquam & disciplinam profitentur. Quare ab humoribus transferenti ad tactum nomen acerbum, quod ab humoribus proprie incepit, ignoscendum est. At si a plenitudine, quae in gustu est, ad plenitudinem uelis traducere, quae percipiatur tactu, parum legitime sane facies transitum. Quin etiam qui ducit alteram a prima metaphora, licentiam is superat poetarum. Nam hoc si semel concessum sit, hercle etiam tertiam ab secunda audebit, & quartam a tertia, atque quintam a quarta facere metaphoram, ut plane enecentur, quos obtundunt. Tamen etsi nec a propriis licet quibuslibet nec Poetis transferre. Imo si uel Pindarus sis, & Oceani folia dicas fontes, non collaudere, ac multo minus, Veracem autem super incudem fabricare linguam, aut aliud quid tale dicas. Sed enim nihil ita loquacitatem efficit, ut qui designat quicquam, & temerarius est in illis, quae ignorat. Nam differentias cuiusque rei, quot sunt qualesque specie, uiri est inuenire logicam nauiter meditati. Deinde nomina eis instituire, oratoris partes, aut uerius dialectici sunt. Vbi ergo homines, qui nec logicam speculationem exacte tenent, nec interpretari ualent, ad res aspirare, quae superant ipsorum facultatem, audent, cum ipsi uerba funditant, tum reprehensores impellunt, licet maxime studeant breuitati, in eandem orationis prolixitatem: id scilicet, quod mihi nunc usu uenit. Siquidem a mea perpetua breuitate diuellit ipsorum me numerus errorum. Tamen faciam etiam hic, ut sim, quantum possum, breuis. Quod quidem assequar, si generalia peccata atque communia omnium reprehendam, & singulorum priuata praetermittam. Communia & generalia haec sunt: utrum certam qualitatem arteriae tunicae denunciet plenus pulsus, an contentae substantiae quantitatem uel qualitatem, an innati spiritus (nam & hoc sunt ausi quidam dicere) aut facultatem quandam aut qualitatem. Ipsius enim corporis arteriae qualitates, quod paulo ante demonstraui, neque plenitudo uocari, neque uacuitas: sed duritia & mollitudo iustius debuerunt. Ipsius uero infusae quantitatem substantiae, recte quidem plenitudinem uoces, & uacuitatem. At inter has nihil interest & magnitudinem paruitatemque. Quod si non quantitatem, sed qualitatem substantiae contentae in illis denotari a nominibus istis dixerint, haudquaquam appellauerint proprie, esse tamen confirmauerint quandam differentiam, sed eam sensui incognitam: ut in libris De dignoscendis pulsibus ostendemus. Spiritus uero plenitudo & uacuitas sola longe etiam minus percipi potest. Nam si quis causam eam in ostendendo sumat, roboris eius uehementem pulsus statuet signum, & imbecillitatis languidum. Qui autem

autem haec posuerit, de secta erit pneumatica. Quare uel hic, quod liquet, nec communem notionem, nec sensus affectum ad cognitionem peruenientem proferet, sed suum placitum colet. Atqui non est in explicanda rei notione, neque in dignoscenda ea admittendum placitum: sunt enim communia omnium, sed in solis causis praedicandum. quod nos faciemus in commentarijs De causis pulsuum. In quibus, ut causas, quae pulsus uariant, omnes referamus, placita attingere cogemur. Hoc loco contra, nullum debet oratio, uel leuissime attingere decretum. Haec duco hic de plenitudine & uacuitate sufficere, quarum in libris De dignoscendis pulsibus ampliore mentionem faciemus. Et etiam quae longissime nugatur de ijs Archigenes, in examinando eius libro De pulsibus explicabimus. Nam ita a primo statueram, ut quatuor his lucubrationibus essent contentus, quarum iam mentionem frequenter feci, primae huius quam nunc in manibus habemus, alterae de dignoscendis pulsibus, tertiae de causis, quartae de praesagatione. Veram quia alij me multi, ut in librum Archigenis De pulsibus scriberem, induxerunt & impulerunt, atque demonstrauerunt, modo bene illum dixisse, alicubi etiam offendisse, reddiderunt hanc nobis compendiosorem narrationem. Nam hic a singulis separatim discedemus, ac ipsa generalia post haec persequemur, non perinde ut in secundo ante hunc. Etiam hoc ipso in libro, quo loci de uehementia dixi, ut errata declararem, ipsa uerba citauit Archigenis. Quare ad disputationem iam de duritia & mollitudine digressus, faciam ut hic quoque istos ostendam in nominibus esse lapsos: quam ob rem in dignoscendo etiam praesagiendoque sunt allucinati. Nam cum una significatio sit propria utriusque nominis, miror est metaphoris hos metaphoras ducere. Nam quem uocit ferrum, lapidem, lignum, dura nos corpora uocant. Oleum uero, uel lac, & aquam mollia. Arbitrum enim omnes nos homines habemus duri corporis & mollis, tactu. Hunc cum obiectis applicamus, quae illum offendimus recipere, & quasi subeunt cedere, mollia appellamus. Contra quae uim afferunt cuti nostrae, & protrudunt, si haec cedens urgentia intus excipiat, dura illa uocamus. Nam omnino si cedat, & deiciatur ab urgente, quod concidit, imbecillius omnes: quod deiecit, ualidius uocant. Nam hoc modo ualidus uentus non nos tantum prosternere et deturbare solet, uerum etiam arbores maximas, atque naues. Et etiam nos ipsi, aes, ferrum, lapides, ligna, & siquid his sit durius, si modica sint mole, facile deriuimus. Atque haecenus distat a duro ualidum. Hoc enim, ut modo diximus, exturbat pristina sede & euertit, siquid attingat, Durum, sed non ualidum, non exturbat quidem, sed subit rem molliorem, excauans, suffodiens, cogensque eam. Atque haec Plato etiam dixit dura esse, quibus cedit nostra caro: Mollia, quae carni. At multo haec Aristoteles elimatius, qui non, quod cedit, uocat molle: sed ei addit, modo, quod in seipsum, modo, quod loco non mo-

Galen.

uetur. Siue enim sic dicamus, Molle est, quod in seipsum cedit: siue hoc modo, Molle est, quod cedit, nec de loco migrat: ordine definierimus. Iam si etiam simul utrunque addamus, ut in secundo libro Aristoteles de generatione & interitu fecit, ac molle dicamus esse, quod cedit in seipsum, nec migrat: adhuc definierimus apertius, quod duobus proprijs symptomatibus ob oculos ponamus molle. Etenim tum in seipsum cedit, tum loco non mouetur. Vtrunque autem soli accidit illi. Nam cedere quidem commune symptoma est mollis & imbecilli. at in seipsum, solius est mollis: ut non in seipsum, imbecilli tantum. Itemque, ut in uicinum locum migratio proprium infirmi est, ita non demigrare unius mollis. Proinde quod cedit in seipsum, nec migrat tamen, omnes uocant molle. Et id, quod eod illud adigit, durum. Neque sunt, ut in uicinum locum dam nominum, diuersae significationes, si proprie appelles, non allegorice, mollis & duri. Omnino enim ea peritissimum omnium in distinguendis significationibus exponeret Aristoteles. quomodo inferius hoc in ipso secundo libro De generatione & interitu differens de humido & sicco, utrumque docuit hoc uarias significationes habere: at non durum et molle, nec illo in libro multis dixit attribui, neque uero alio in ullo. Nec etiam Plato. Caeterum nominis unam utriusque ambo illi uiri repperunt significationem: siquidem proprie, ut diximus, non utaris allegorice. Metaphora enim immensum significationum numerum suppeditabit, non horum tantum nominum, sed & significationum aliarum omnium. Adeoque Plato ipse ait in Sophista. Duros mihi narra & obfirmatos homines. Neutrū corpori quidem uocabulum tribuens, nec durū, nec obfirmatum: uerum animo eiusque praesertim moribus. Ad eundem modum uinum dixeris durum, per metaphoram quidem: & uocem duram, studium etiam, & uitam: praeterea institutum, legem, uentum, aquam: si aut saeuum, aut solitariū, aut morosum, aut triste, aut concoctum, aut superatum difficile, aut eiusmodi quid aliud ex metaphoris uoces. At durū corpus, quod proprie & primarie appellatur, renititur, & nihil tangenti cedit. Eodem uero modo hominem durum uocant, qui est solitarius, & difficilis, atque ubique repugnat. Legem etiam duram & iudicem, qui a uenia danda sunt omnino alieni. At uinum durū, cum forti sit qualitate, & uiolenter pungat uel caput, uel sensum gustatorem. Iam aquam duram, quae non facile concoquitur, tardeque in corpus permeat, & diutissime secundum praecordia subsistit. Et quicquid aliud, quod durum uocamus, non quidem proprie uel praecipue, sed per accidens, & a quadam traduces similitudine, eo pacto appellamus. Quia uero multa corpori duro accidunt, unumquodque eorum metaphoris suppeditat, nihilo magis idcirco tamen prima est negligenda significatio & propria. Tangibile est etenim durum, ac durities qualitas tangibilis. Cum ad gustum iam, uel olfactum, uel uisum, uel auditum deriuus in oratione nomen, ibi audi-

Tom. 4 I torem

corem oportet similitudinē cum propria recordari. Etenim examen hoc est metaphorarum, recte sint, an secus sumptæ. Nam apertas quæ similitudinem illustremque habeat, probamus. Obscuras & tetras repudiamus omnes. At neque quicquam norunt aliud recētiore medici probatæ interpretationis, quod illis sit ut nihil sit obscurius: neque metaphoras, nisi in tempore, non esse usurpandas. Sed enim si obscura sint duntaxat scripta istorum, minus fortasse culpes. Nunc quando ipsam rerum ueritatē, quas aggrediuntur docere, ineptis istis metaphoris labefactant, acerbius eos iure reprehēdas. Cum uero eō insuper quis deueniat stuporis, ut cum prima & peculiarissima nomina suis assignet rebus, accipiat per metaphorā significationes, qui feras? Nā uocem albam ex metaphora intelligas, ceterum colorem album etiā æque ex metaphora non accipere potes. Nam hic nisi proprie albus dicatur, quid iam aliud ex illis, quæ proprie dicuntur? Sic etiam hominē acerbum uocamus per metaphorā: uinum uero acerbum non item per metaphorā, sed præcipue & proprie. Nam ut, si quis uinum Theracū acerbum uocet, mox reprehensus sit, perperā censere, qui uinum dulce, quod profusus abest ab omni acerbitate, sic uocet: ineptus uideatur, si ea se significatione dicat usurpasse acerbū uinum, qua homines interim esse dicimus acerbos, perinde ac inuicundos. Ita si quis tangibile aliquod corpus appellauerit durū, ac eo modo uocabulum uelit interpretari, quomodo uinum dicitur durū, hic sanē parū mihi sapere uideatur. Nam posteaquā omnes qualitates tangibiles sortitæ nomina sunt, ex metaphora stultū est alia illis accommodare. In olfactu uero non omnium qualitatum sunt nomina, ubi translatis non minibus permittas uti. In tactu omnibus sua nomina sunt, id quod quodam loco Aristoteles docuit, atque nomina eorum ordine omnia exposuit. quæ ipse quoque narrabo. Calor, frigus, siccitas, humiditas, grauitas, leuitas, durities, mollitudo, lentor, friabilitas, asperitas, læuor, crassities, tenuitas. Itaque exprimi tangibiles omnes qualitates possunt, & corpora non secus istis prædita. Quippe horum pariter septem sunt oppositæ coniugationes, & nomina quatuordecim. Prima est oppositio calidi & frigidi, altera siccitatis & humiditatis, tertia grauis & leuis, quarta duri & mollis, quinta lenti & friabilis, sexta asperi & leuis, septima crassi atque tenuis. Quare infulsi nihil obsecro nugeris, nec uocabulis latinis & omnium communibus domo abs te imponas significationes: sed corpus arteriæ uel durū uel molle primo dic & præcipue, at pulsum, eius statum denunciantē non proprie nec primo, sed per accidens durum uel mollē uoces licet. Siue enim ipse arteriarum motus pulsus est, non proprie dixeris, si motum appelles durum. Siue is, quem tactui nostro infligit, ictus, siue sensus ictus, nihilo magis hic proprie & præcipue durus dicitur: sed denominatur, scilicet duri corporis durus pulsus. Illud uero solum non aliunde denominantes, neque per accidens aut per metaphoram aut abusum appella-

mus durum, cæterum proprie & præcipue. Proinde ubi quis pulsum durum aut ex qualitate spiritus dicat representari talem, aut ex proprietate caloris, aut alia de re, quæ enunciari uerbis ualet, non doceri tamē: reijciemus eum, qui ista nugetur & garriat, quod etiam facit Archigenes in suo De pulsibus libro, & in secundo De signis febris.

GALENI DE PULSVVM

DIFFERENTIIS

Liber quartus

HERMANO CRVSEPIO CAMPENSI INTERPRETE.

VANTVM ad artis opera complexus sit utilitatis primus liber, diximus initio statim secundi libri. Etenim quantum sit uniuersus numerus pulsum, declarauimus: atque nomina,

quæ quidem nomina sunt, recensimus: iusque illi, qui ad commentationis huius uoluerit commoditatem aspirare, opus reuoluere. De pulsibus dignoscendis, quod secundum hoc est quatuor libris explicatum: ab illo De causis lucubrationē quatuor libris: denique ad Prælagationem ex istis institutam pergere: quæ quatuor etiam libris continetur. Nam quæ in hoc opere De differentiis pulsum à primo libro disputauit, & hercle quæ nunc institui scribere, propter recentiorum medicorum inanem loquacitatem disserui, amicorum, quibus equidem multum reluctatus sum, precibus adductus. Satius enim statuebam esse nequaquam inania & superuacanea attingere, nec uolentem nolentem cum nugatoribus pugnare nugis. Sed enim quidam audacia sunt intoleranda: qui nescij cum sint, quantum in definiendo insit difficultatis, temere tamen definiunt non pulsus tantum, sed alia cuncta. tametsi definitionum sit nullus usus, ubi res sint & ante definitiones apertæ. ut in pulsus nomine, quod intelligunt etiam omnes mortales, nedum medici. Nam ubi manum pro tendentes istis porrigunt carpum, medicoque iubent pulsum tangere, est uero tum arbitrandum pulsus eos nomen ita usurpare, ut si *συνδραμόν* dicerent, aut rem aliquam designantes eam uocem proferrent? Equidem rectius dixerim, rem eos certam intelligere, illique assignare nomen pulsus. Vtrum iam ita proferunt pulsum, ut Hippocentaurum, & Sirenas, uel Scyllam: an rei certæ, quæ extat, nomen tribuunt? Rectius est hic quoque dicendum, si quid sentio, certæ rei, quæ reperitur, eos attribuerent nomen pulsus: atque hanc rem esse arteriarum motum. quas quidem moueri omnibus hominibus, dum uiuunt, conspiciunt omni in parte corporis, ubi certe insunt. Iam in partibus etiam inflammatis pulsum quædam se aiunt animaduertere. Ad hæc tempora pulsare per febres urentes, & à potu meri largiore, præterea in quibusdam doloribus capitis, maxime à solis ardore profes-

ctis

ctis. Quæ cum sibi inuicem declarant, non requirunt multa uerba, quibus scitent iuniorum medicorum libri cum præclaris istis cōfutationibus, quas inuicem instituant de definitione pulsus, & de singulis eius differentiis: ut uehemente, magno, pleno, æquali, ordinato, & reliquis: de quibus amplius in illis disputauit commentariis: quibus enarro pariter & examino Archigenis De pulsibus librum. quando etiam cum alijs medicis iunioribus hunc ipsum *ἄνευ* morbus est depastus, ut nouam in re noua uocē usurpem. Et si isto malo Archigenes esset indignus, in colenda arte uir non ignauus. Sed ut psora & lippitudine, qui propius accedunt, quidam corripuntur inuiti, sic ad istas definitionum nugas uir ille illectus est: tametsi ad artem colendam præter ceteros ille contenderet. Quod ergo quæ maxime ignorant, hæc affectant, breui illis ostendo, iubeoque ut nomen quorumlibet ponant. Deinde uersiculorum ab istis numerum requiro, quanto uelint interuallo percurrere definitionem eius, qua de re agitur. Sanè, quantum mire stupidi sunt, pungit hoc tamē illos specimē. Nam hæc si de omnibus perinde dicamus, singulis de nominibus, singuli libri conscribi possint: sint porro uersiculi amplius mille. At nunc indignam rem uidear subsistere, qui inducar, quod illorum inanes nugas detegam, De pulsibus mihi aliquid proponere.

Pulsum uarie definiuerunt.

Si ergo hoc ipsum primum atque clarissimū, pulsum. In quo si demonstrarem, in quā inciderent loquacitatem, simul de alijs apertus erit sermo. Pulsum igitur motum definiuerunt arteriarum esse. In quos disputates aliqui, primum peccatū esse in definitione contendunt, quod præteritum sit, & cordis. Nam in hunc modum definitum oportebat. Pulsus est arteriarum & cordis motus. Alij non cordis aiunt, sed arteriosæ cordis partis addidum esse, ut hæc sit definitio. Pulsus est arteriarum motus, & uentriculi in corde arteriosi. Aut hercle sic. Pulsus est arteriarum motus, & arteriosi uentriculi cordis. Quos rursus insimulant alij, qui uolunt male dictum esse, pulsum esse motum absolute: esse scilicet præterea arteriarum alios motus, & cordis: ut qui concoquit sanguinem in illis contentū, & attrahit eum, apponitque: præterea qui excernit recrementa. Quare definitioni adijciendum aiunt fuisse genus arteriarum motus: ut propria illorum, & non multorum motuum sit communis. Itaque hæc definitionem instituerunt. Pulsus est arteriarum & cordis distentio atque contractio. Cuius quidem etiam definitionis tot fuerunt correctiones, quot superioris: cum ei quidam adiungerent cordis: alij non simpliciter cordis, sed arteriosæ partis cordis: nonnulli arteriosi uentriculi, puta sinistri. Sunt enim qui & hoc annexant, ut tot existant definitiones. Pulsus est arteriarum & cordis distentio contractioque. Pulsus est arteriarum & cordis arteriosæ partis distentio & contractio. Pulsus est arteriarum arteriosæ uentriculi cordis distentio & con-

Galeni.

tractio. Pulsus est arteriarum & sinistri uentriculi cordis distentio contractioque. Iam cum omnibus his bellum est aliarum uirorum cateruæ, qui non tantum hæc, sed & membranas cerebri confirmant pulsare. Sunt qui etiam cerebrum. Alij utraq. Alij qui præcipue cerebrū, membranas per accidens. Contra alij nec membranas censent, nec cerebrū pulsare præcipue: cæterum ad arterias hoc pertinere, atque per accidens ad illa. Nā attolli illa una cum arterijs aiunt, quas habent frequentes. Quamobrem si cum illis tantum attolluntur, nullam ipsa obtinet facultatem eius, quem cōmemorauimus, motus, nihil superiores definitiones amplius accessionis desiderant. Quod si quam, ut arteriæ, obtinent facultatem peculiare, cerebri & eius membranarum in definitione erit necessaria mentio, atque tota definitio hæc erit. Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum atque cerebri & eius membranarum. Sin autem alterum modo illorum ea est facultate, eius faciemus unius mentionē, atque uel hūc in modum definiemus. Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum menyngumque. Vel sic. Pulsus est distentio & contractio cordis, arteriarum, cerebrique. Ac similis unoquoque in genere cōmemoratarum definitionum accessio fiet. Nam quibusdā satis, ut dixi, fuit dixisse. Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum. Quidā non ita absolute, sed uel arteriosi cordis uentriculi, uel sinistri, uel partis arteriosæ eius adiecerunt. Iam cuiuslibet harum definitionum, hi cerebrū, illi menyngas, alij utrunque adiungent, existetque definitionum numerus non paucarum. At uero de cordis uentriculis est non minor illis distentio. Quia aliqui dextrum non arbitrantur pulsare: Alij pulsare quidē, at non primo & sua sponte, sed una cum illo qui spiritualis uocatur, moueri. Proinde qui sinistri uentriculi cordis, aut arteriosi, aut quoquo modo aliter appellent, fecerint mentio nem, ab illis hi dissidebunt, qui etiā putant dextrum pulsare. Alia præterea maior dissensio medicis iam olim de arterijs fuit. Nam eas quidā sua sponte dicebant pulsare, ingenita præditas perinde ac cor ea uide qua Praxagoras natione est. Alij pulsare quidem: nam ipsam distendi tunicam earum, contracti, non secus ac cor: sed facultatē non habere, qua hoc agunt, innatam, sed cordi referre acceptam. In qua opinione Herophilus est. Erasistratus neutrum probat. Contēdit enim pulsare contra ac cor arterias. Illud, cum distenditur, repleti eo, quod comitatur uacuatum: Arterias, cum replentur, distendi. Repleti autē immisso à corde dicitur spiritu. Simul itaque fieri utraq. est necesse, distentionē & repletionem earum. Verum alteram antecedere alteri rationem causæ obtinentē, in corde distentionē, repletionē in arterijs: ut cernitur & in externis rebus. Folles fabrorum, quia distenduntur, proinde replentur. Sacci, culei, utres, quæ implentur, idcirco distenduntur. Quare definitio, quæ totam rei essentiam est ob oculos positura, nihil debet eorum, quæ illi precipua sunt & propria maxime, omittere. Sed quod quidem controuersia de essentia est, necessario

Tom. 4

1 2

sua

sua erit cuiusque sectae definitio. Proinde est Erasistrati discipulis ita definiendum, ut Erasistrati peculiaria placita in pulsum essentia appareat. Herophilus affecit, ut peculiare Herophili, aliisque similiter omnibus, definitio sigillatim efficienda est suo placito constans. Sed hoc uero ipsum, qui sciat, est illorum prope nemo. Iam illo est operae precium magis scire, definitionem esse genera duo prima, alterum, quod plane rei notionem explicat: quam, qui ponunt nomen, habent. Alterum est, quod docet essentiam. Virtus est sua utriusque definitioni. Illi quae notionem explicat, ut omnibus sit testata, qui eadem utuntur lingua: & ad rei essentiam ne aspiret. Huic, quae essentiam docet, ut ei quae notionem subiicit, consentiat: non sit tamen cum ea eadem. Itaque hoc tibi primum sit indicium hominum inanum & uanorum, ubi eos rei propositae afferre unam definitionem audias. Nam sunt, in quibus non iam duas, sed tres praestant, uel quatuor facere. Primam, quae eiusdem linguae omnibus hominibus sit confessa. quae quidem de rei essentia nihil statuit, sed in nuda limitatur notione. Alteram iam, quae aliquantum recedat de notione, atque non nihil accedat ad essentiam. Ad haec tertiam, quae amplius cum de notione, tum de essentia aperiat. Postremo quartam, quae doceat totam essentiam. Atque hanc quidem ostendendum est ad tertiam referri, quam rursus ad secundam, atque illam quoque ad primam. Prima uero debet ex seipsa habere fidem, res perspicuas explicans manifestasque. Unde definitionem eam Aristoteles nominis appellauit: ut si definitionem diceret nomen interpretantem. Alteram definitionem (quidam essentialem uocauerunt) definitionem dicit esse, quae quid sit, explanat. Nam quae sit cuiusque definitio essentia, hanc dicit docere. Propria uero accidentia eius una completi definitionem notionis. Putat aliam praeterea esse definitionem, quae essentiam rei doceat. Sed quid orationem produco tantis de rebus, quae commentaria flagitauerunt duo, quae in Aristotelis librum secundum conscripti secundorum analyticorum. In ipso tibi pulsu haec faciam, ut sigillatim, quam potero breuissimè, ob oculos ponam. Qui uero uersatus prius est in illis commentariis, facilius, quae paro dicere, assequetur. Quibusdam in partibus cutis percipimus motum quandam, non modo si attingamus, sed interim oculis etiam. Hic in omnibus ualentibus motus multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atque palam quidem animaduertimus quiddam de profundo ascendere, & nos ferire. Ab ictu interdum aperte id recedere, inde requiescere. Interdum a primo statim species representatur requiescentis, ac deinde ascendens iterum ferientis, atque mox recipientis se rursus atque quiescentis: idque iam inde a natiuitate hominis ad obitum usque facietis. Eum motum omnes homines pulsum appellant. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitionem ille notionis effecerit: modo ut praeterea nihil, nec quicquam addat superflui, ultra quae commemoravi modo. Nam si

quid etiam pusillum addiderit, si quidem additio sit inutilis, inaniter garrat: Si uero sit utilis, discedat ea re ab notione ad rei essentiam. Ut si dicat talem motum arteriarum esse pulsum. Ea enim definitio, non motum tantum, sed & quorum est, declarat. cum aperte sentiat quidem uulgus, esse talem in corpore motum: sed non corpus ipsum cognoscat, quod mouetur. Quod si quis non solum sic leuiter arteriae uiderit detracta cute externam figuram, sed tunicas etiam quot sint & quales perspexerit, hic praetergressus notionem est: & longe uero etiam illo priore magis, qui foris eam tantum uiderat. At uero si facultatem quoque repererit, qua pulsant arteriae: atque motus utrum principium ab se ipse habeant, an a corde: Ac si ab hoc, qui tandem, spiritualem ne materiam immittere in uasorum internam cauitatem, an facultatem quandam per tunicas illarum: Ad haec qui usum demum sit earum motus: is plane tenebit, scilicet uniuersam essentiam pulsum generationis. Veruntamen ista quidem nequeas definitione uniuersa complecti. Neque enim uolunt definitiones, quibus illae sunt cordi, adeo esse immensas. Unde fit, ut nulla pulsum sit definitio prorsus essentialis: aut praeloga erit. Ad didi Prorsus, quae cum illorum, quae ad essentiam pertinent quidam ex proximis medicis alij aliud adiecerunt, essentialem arbitrantur se definitionem pulsum explicauisse. Vbi praeterea in eo maxime peccant, quod solam definitionem protulerunt, quam uocant ipsi essentialem: nec ante dederunt definitionem, quae explicet notionem. quam, ubi de his egimus, arbitram nos definitionem essentialis ostendimus. At huius etiam ignoratione merito pronunciant, quod stulte in mentem ipsis uenit. Quare de integro exordiamur ab notionis definitionibus, quas, praeter quod perspectum est omnibus hominibus, nihil demonstrauimus explicare. Talem autem inuenio nullam praeter ceteros huius definitionibus: quas artifices isti & experientes in nominibus ne definitiones dignantur, sed descriptiones & illustrationes uocare. Ac fiant quidem descriptiones tales. Motus spontaneus, qui in partibus est quibusdam animalium sanguine praedictorum, quiete interpellatus. Quinetiam si naturalem dixeris eum motum, uel non uoluntarium, uel citra appetitionem, nihil refert. Si ite ad paruas partes cutis fieri, aut non diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorè intelligentiam reddas. Iam si nondum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini Sensibilis. Quanquam hercle stultum potius timorem istae additiones, quae probatam fiduciam arguunt. Nam motus nomen omnes homines illi solent tribuere, quem aperte sensus animaduertit: quandoquidem illos, quos ratione perspicimus, argumentum est quoddam probabile, quod semper adesse omnibus corporibus, licet non uideatur moueri, demonstrat. Iam ipsum nomen hoc Sensibile duo denotat, rem sensui representari iam nunc, quo tempore dicitur: Alteramque etiam, quae licet non sentiatur in praesenti

praesenti, possit tamen: quomodo lapidem in alto dicimus sensibilem sua sponte esse, nimirum quod de natura sit sensibilem. Sensibilis ergo motus, quem quibusdam in partibus corporis per totam uitam animaduertimus, pulsum appellatur. Hic quiete, ut diximus, interpellatur. quod cautius quidem medici putant dici, quod distentione & contractione constare totum motum. & quidem nihil est apertius, quam motum in altum latum & longum extendi in gracilibus magnisque pulsibus. Porro alij his timidiores, peculiare affectus sentire se tactos aiunt, pronuntiare ueriti rem externam ullam esse, quod illos scepticorum & haesitantium, qui uocantur, induxit institutio. Quare ab his discedamus. Fortassis enim nec hoc, ullum se percipere motum, dicere sustinebunt, si istis haesitatoribus credunt unde quaeque. Sunt quidem certe nonnulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus probe faterentur se agnoscere, quos conferamus, qui non dissimulanter motum uidere se putant cuiusdam subter cutem corporis in longum, latum, profundumque extensi, quando alijs sunt commodiores: atque admoneamus eos discipula cute uel de industria nostra, uel casu aliquando, ut attendat, quid sit, sub ea quod moueri uideat. Sanè enim uas aperte cernent assimile uenae, nisi quatenus duplici tunica, & longe robustiorè habet, quam arteriam uocamus. Clare etiam, quod obscurius uidebat antea, perspicit, hoc uas in omnes partes distendi. Haud aliter denudatum moueri cor conspicietur. ac cerebrum etiam: ut audeant dicere tandem, motum, quem in pulsum generatione animaduertunt, in corporibus fieri, quae commemorauimus. sed primòne & per se cordis dexter uentri culus, an una cum sinistro motus, isdem atque ille modulis pulsare uideatur, nolet inquirere, qui primo transitu ab notione uulgari progressus est ad essentiam. Nec secus in pulsu, qui in cerebro animaduertitur, indagare deprecabitur, utrum primo id & per se agat, an una cum suis arterijs attollatur multis illis ac ingentibus. Qui autem hoc est audacior in decernendo de pulsibus, istud addet etiam. Integrè definitionem pulsum facias, si superioribus coniungas usum eorum generationis: quem in commentario nos De usu pulsum, innati caloris esse diximus tutelam. si quidem sciat, qui eam definitionem facit, quod fiat pacto, ut natiui caloris mediocritas seruetur: utrum quod motu uentiletur, an quod frigidi aeris cogatur occursum, ut digeratur difficilior: an quod fumolis purgetur atque fuliginosis excrementis. Facere praeterea ad animalem procreandum spiritum ostendimus substantiam quam spiritualem habent arteriae. Iam & ad essentiam pulsum pertinet: utrum cum arteriae distendantur, tum accidat ipsas materias allicui: an ubi consideant. Atque de excretionem alicuius ex arterijs, eadem est ratio. Si quidem attrahi demonstrauimus, cum distendantur: & cum contrahuntur, excerni. Qui uero de secta sunt, quae Pneumaticam uocant, in contractionem putant attrahi, in distentionem excerni. Alius porro his definiendo pulsum

causam eius efficientem addet: de qua in quaestionem uenit, uitalis ne sit, an animalis facultas, an omnino ne facultas quidem, ut asserit Asclepiades. Quare definitionem, quam uocat, essentialem, quae est oratio essentiam rei docens, planum est genus explicaturam esse, & differentias, & usum generationis, causam item efficientem, ad haec materialem aut instrumentalem, aut quoquo modo uelis appellare. ut genus, aut motum, aut actionem, aut passionem arteriarum. Differentias, quae per distentionem & contractionem, quodque sponte. Usus, quod innati caloris nomine, uel spiritus uitalis generandi, aut hercle etiam animalis. Causam efficientem, quae uis sit quaedam cordis distendens & arterias, aut uitalis, aut animalis, aut utraque. Materialem & instrumentalem, conformacionem arteriarum ad actionem, quam memoravi, declarare apposita. Ita suam quoque sectam rationalis fortiter definitionem. Namque pulsum dicit Erasistratus motum esse arteriarum per distentionem & contractionem, quem facultas efficit uitalis & animalis, ad implendas arterias spiritum continentes uitaalem. Asclepiades, motum esse arteriarum per distentionem & contractionem, quae spiritu implentur, cum extenuantur: cum consistunt earum tunicas, euacuantur. Nos uero dicemus, actionem esse pulsum peculiarem, praecipue cordis, deinde arteriarum, quae distentione & contractionem mouentur a facultate uitali, quod caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro spiritus animalis. Atque ad modum harum definitionum, qui de alijs sectis sunt definiunt pulsum, ubique pro suis quisque suppositionibus. Proinde si perfecte definiant, consenserint mutuo: sin angustius, uel latius, uel aliqua ex parte minus bene, non conuenerint. Huius habes argumentum maximum, quod Herophilus discipuli, qui quidem pulsum aggressi principes sunt definire, inter se disceptarunt: tum uero etiam, quod cum his Erasistrati discipuli digladiantes (nam floruerunt ambae haec scholae ab Herophili obitu) aliam etiam pulsum definitionem instituerunt, dissidentes & inter se mutuo & ab discipulis Herophili. Nam ueteres quidem relicta definitionibus docebant, significaciones declarantes nominum, quibus utebantur, ea interpretandi forma, qua Homeri dictiones grammatici, aliorumque antiquorum omnium explicat. Nam in hac interpretatione quod haud dum liquet, ex altera declaratur. Ut in dictione *μισυγες*. Nam hoc in uersu, *μισυγες ἀνυδύχενδρ ἱπποι*, nondum quid significet, constat. Sed ibi. *Εὐδὲν ἴσως ἀγαπῆσάν τιδον, δὲ πᾶσα δ' οὐτῶ, ἢ μισυγες κωϊκας*: explicatum est. Cum enim essent, qui armarentur, quatuor: tum scuta illos quatuor accepisse dicit, tum galeas etiam quatuor. Hoc modo, quando legimus apud ueterem aliquem medicum, solam pulsare inflammata partem, aut motum tantum in inflammatione arteriarum, appellare eos pulsum: in corpore autem sano hoc uocabulo uti nunquam: non omnem motum arteriarum colligimus, sed aut magnum & uehementem, aut quem ipse potest agrotus animaduertere, pulsum uocari. In hunc modum

dum uidetur & Erasistratus pulsus nomē usurpauisse. Sed enim ubi legimus rursus Ægimij de palpitationibus librum, quem hic pulsus nos uocamus, palpitationē ab illo inuenimus appellari. At uero Herophilum cōtra, uideas statim à principio libri De pulsibus, à palpitatione pulsus separare. Videtur enim omnē uir ille motū arteriarū, quem habere nos à primis uitæ temporibus ad mortem usq; perspicimus, pulsus appellare, ex quo presentem statū cognoscimus, præscimusq; uenientem: nec pulsus, qui in corde est, uel in cerebro, uel in mēbranis eius requirimus. Sic præcipua pulsus est omnibus huius ætatis medicis notio, quam nunc explicauimus. Nempe hanc, ut modo dixi, desiderant, quod hanc sequitur, omne iam cauillationibus plenum est. Quo minus eiusmodi res definiendæ sunt, nec seipsum debet quisquā conijcere in definitiones, de quibus nec inter ipsos conuenit dialecticos: & quæ ut omnibus numeris absoluas, usum magnum postulant, ne dicā nihil opus esse ad tradendas disciplinas definitione essentiali. Definitiones, quas uocant, notionis, his, qui iam rem cognoscunt, sunt superuacaneæ, ignorantibus nō necessaria, q̄ doceri certe pluribus uerbis possunt apertius. Nam sensum qui rei significatæ à uocabulo angusta potest & aperta oratione accurate complecti, doctor sit hic quidem præstantissimus, non tamen qui abest ab illa perfectione, malus est: nec uero qui minus probe interpretatur. Nam ita aperte rē ob oculos ponere, ut Lysias & Demosthenes oratores fecerunt, primū sit, nō contēnendi sunt tamen, qui nunc in iudicijs causas agunt. Equidem nihil obfisto illa facultate præditis, quin clare simul & compendiose, quæ singulis nominibus denotantur, declarent ignorantibus. Quippe qui hoc uideor ipse agere: sed quod inanem ibi laborem subeas, ubi omnes iam cognoscunt, quod instituis declarare. Omnino uero apud Tyrones cuiusuis disciplinæ ne proferendæ quidem definitiones essentialis sunt. Verum ubi ab notione exorfi, ad essentia eos notitiam deducamus, hic iam prompte memoriæ gratia rem uniuersam limitata complecti oratione fuerit commodū. Quare quicumq; medici & philosophi initiatis primū cuiuspiam disciplinæ initium faciunt docendi ab essentialibus definitionibus, ut eloquentissimi sint, ut clare interpretentur, obscuri euadunt tamen, quod assequi auditores, quæ amplam explanationem, quod intelligantur, quærūt, cum restrictis hæc definitionibus referuntur, nequeant. Longa uero oratione prius rei, qua de re agitur, aperienda essentia est: quod cognita iam & perspecta breuibus tandem uerbis accipiatur. Hæc ergo, quia iure exprobro illis semper, qui definitionibus omnia docere conantur, huc exempli gratia ueni: qui re ipsa declarauit multis locis, quodcumq; quis ponat nomē, solidum librum esse faciendum, ut declaret, quomodo sit res, quæ ab illo significatur, definienda. Itaq; de pulsus definitione agamus de integro, ac qui recte definire uisi sunt cum, hos no-

minatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli Herophili, ut dixi, principes fuerunt, quibus successerunt de Erasistrati familia nonnulli. Secuti sunt, qui Pneumatici uocantur, & ex Methodicis quidam. Quos omnes si appellem, duobus erit, non uno libro opus. Quia uero certum est mihi, hanc uerbosam inanemq; disputationem uno uolumine limitare, tot sufficere definitiones recensuisse unā cum earum autoribus, quot liber sit capiundis: Nam ex his iudicium etiam de alijs facias licet.

Heraclidis Tarentini descriptio pulsus.

Nam Tarentinus quidem Heraclides Empirico descriptionem dignam faciēs, Pulsus, inquit, motum arteriarum esse & cordis. Atqui non latet nos, qui sunt in Empirica secta, nequaquam de definitione laborare, sed deliniant & describunt. Ita definitiones illi eas appellant, quæ breuibus notionem subiiciunt rei, nec nomen rei proferunt. Atque hanc ille homines putat notionem de pulsus nomine habere, quos protendere manum interdum, ac tangendam præbere medico. Cum uero quem *ἄσφικτος*, hoc est, priuatum pulsu dicamus, hoc nomen designare illum arbitramur, qui ita est affectus, ut nullus motus ulli corporis parti insit cuiuscumq; arteriæ. Si quis alius est motus in arterijs augendis, nutriendis, implendis, & uacuandis, hoc non laborat, q̄ fugiat id genus motuū omnes nostros sensus, quod quidem assequimur ratione. Quo adducti stupēs omnes, qui de natura commentantur, perpetuo confirmant moueri, atque adeo cuncta alia uel durissimos lapides. Etenim & ab his defluit perpetuo aliquid. Quidam has concerni etiam ex aere autumant. Quare hunc motum non modo adhuc uiuenti, sed demortuo etiā homini, ut placet Physicis, qui de horum natura tractant, oportet adesse. Itaque non moueri arterias male dicemus demortuis, & non pulsare in quibusdam uideri adhuc superstitibus. Quod si omnes sic loquantur, motum constet nos eum & appellare & intelligere, non ratione perspectum, cæterum qui apertam notitiam præbet status. His adducti rationibus cum Tarentinus Heraclides, tum Empirici nonnulli alij pulsus descriperunt esse motum arteriarum & cordis, quando hoc planē uidebant, non secus ac arterias moueri. Cum his pugnant quidam Dogmatici, qui nolunt æstimari solo sensu motum, sed interim & ratione. Nam soli, lunæ, stellis omnibus motum ab omnibus mortalibus tribui. Neque enim tantum spatium uideri citra motum ab oriente ad occidentem obire, tamen motus eorum non apparere. Quare, inquit, si nihil aliud, hoc certe Empiricorum definitioni oportebat adiectum, motum arteriarum cordis que sensibilem esse: debebatq; dicere, Pulsus esse motum arteriarum & cordis sensibilem. Huic definitioni quidam intercedētes motus sensibiles in corde & arterijs confirmāt non tantum, qui pulsant, animaduerti, sed & qui palpitēt. Itaq; comprehendit

dendi etiā hi erāt in pulsus descriptione: siue abso-
lute dicāt, arteriarū & cordis esse pulsus motū: si-
ue adijciāt sensibile. Sūt qui cōuulsiones tremoresq;
narrent. Quippe hos quoq; interdū motus in arte-
rijs fieri & in corde præter naturā quidem. Quam
obrē addi definitioni uolūt naturalis atq; totā eam
efficiunt eiusmodi: Pulsus est arteriarū & cordis
motus naturalis. Ab his disidēt, qui pro definitione.
Tarentini propugnāt, qui in arterijs negāt & corde
tales unquā motus existere, ad neruosa autē corpo-
ra pertinere. At cōuulsionē tremorēq; in solis fieri
neruis equidē cōprobo. Palpitationē uero insidere
perspicue etiā in cute cernas: clare autem etiam in
carnosis partibus, quæ particulae sunt musculorū.
Etiam in timore & angore planē cor uidetur pal-
pitare. Iam cōtentio de affectibus his nō parua He-
rophilo aduersus præceptorē suum extitit Praxago-
rā, qui in affectus arteriarū aggregauit palpi-
tationē, & tremorē, et cōuulsionē: ac nō genere cō-
firmauit à motu earū pulsante differre, cæterū ma-
gnitudine. Nā cū in natura sua cōstāt extra omnē
casum, fieri pulsus: aucto uero præter naturā mo-
tu, primū effici cōuulsionē, dein de tremorē, mox
palpitationē, magnitudine inter se omnes hos affe-
ctus distātes. Quamobrē initio statim Herophilus
operis de pulsibus magistri sui euertere sententiā
molit: uerū, quod solenne Herophilo est, obscura
oratione: quā ipsius discipuli mutātes apertius scri-
pserūt ijs in lucubratiōibus, quas de Herophili se-
cta cōscriperūt. Quod si referre hic ipsa uerba He-
rophili uelim quæ in principio libri primi De pulsi-
bus fecit, aut quæ attulerūt eius discipuli, requirāt
integrū librū, qui hæc accurate persequat: cum uel
nulla de his facta mentione integer meus liber ex-
tat. De tremore, palpitatione, cōuulsionē, et rigore.
Mihi uero hoc quoq; loco satis sit numero defini-
tionū explicato, quæ in præsentē quæstionē cōue-
hi possunt, illa præterire. Tantū dicam, cū ualeamus,
cordis & arteriarū motus, quādo illa distēdunt un-
dequaq; rursusq; in se cōsolidunt, obeūt. Sin autē
ægrotemus, ut palpitans, ut cōcutiens, uel cōuulli-
uus, uel tremulus motus arteriarū appareat, quid
nouū est, si pulsus uocemus modo cōuulsiuū, mo-
do uibratum, interdū palpitantē, interdū tremulū?
Quinimmo uocare quendā solemus uibratū pul-
sum, qui aperte identidē conspicitur, cuius in libro
primo huius operis declarauī naturā. Sic uel hac ra-
tione apposeris parū recte definitioni pulsus, na-
turalis. De sensibili uero, posteaquā hoc quoq; ad-
ditum nōnulli uolunt: quod sæpe apud Aristotelē
refertur, operæpretiū est meminisse. Nam rem ille
uir cumulate nonnunquā persecutus, addendū ei
dicit aliud quiddā ob sophisticas cauillationes, ex-
terni, quod uideatur semper ad definitionē facere.
Ac ego ferē pulsus describo, arteriarū esse & cor-
dis sensibilem motū, maxime quod *ἀσφικτος* ap-
pellemus, hoc est, pulsu priuatos, quibus motus nō
sentitur: tamen si ille incolumis sepe sit, quod ad su-
am pertinet essentiam. Neq; enim uiuerent, si om-
nis perisset motus cordis & arteriarum.

Alexandri Philalethis definitiones.

AT Herophilus tamen Alexander Philalethes cognomine, quod istas calūnias declinat, definitionē duplicē pulsus fecit: alterā ex ipsius rei propria natura, quā ut in subiectis appellat: alterā ut in cōsideratione. Ac pulsus ut in subiectis, esse cordis ait & arteriarū contractionē atq; dilatationē spontaneā, quæ animaduerti possit. Illam ut in cōsideratione, icūm ex arteriarū perpetuo spontaneo motu ad tactū, & interuallum quod icūm excipit. Porro confirmat hæc rationibus, ut putat, probabilibus. quinto in libro Placitorū. Quod etiā fecit Heraclides, ubi librum cōfatur Herophili de pulsibus. Multis autē argumentis Philalethis definitionem, qui eius memoriā secuti sunt, oppugnauerunt, quibusdam illis mire leuibus, ac planē cōtētiolis: aliquibus plus & minus probabilibus, quæ quidam de illius familia cōfutaerunt, multaq; uerba ultro citroq; facta sunt. De his ego summam paulo inferius fortasse pertractabo. Ascribam tamen prius Demosthenis definitiones, ut erat eius doctor, Philalethis cognominati.

Demosthenis Philalethis definitiones.

Hic tres reliquit de oculis libros apud multos commēdatos. Qui quidē etiā pulsus iuxta ac Alexander diuidit, dicitq; illū pro subiecto, esse cordis & arteriarum distentionē, uel contractionē naturālē, quæ ualeat animaduerti. Alterū, ex quo cōsiderationes instituiimus, cordis uel arteriarū ad tactū icūm naturālē, interuallumq; quod icūm excipit. Hic in definitionibus cōiunctione utitur distēctiua, uel, arbitratus copulatiuā, & quod ex ambo bus cōstituit, tantum definire, utrūq; uero separatim nō definire. Est autē eius sententiā, arteriarū motum per se solū esse pulsus. Et cordis itē per se solū esse. Etiā utrūq; simul pulsus. Ita solam distentionē uocari pulsus, & cōtractionem, & utranq; simul. Inductus est sic pulsus appellari, q̄ ex distentione magnus uocat, & paruus, uehemēs, & languidus, celer, & tardus: Ex cōtractione rarus, atq; creber. Proinde ubi pro subiecto partes pulsus exponat, distentionē & cōtractionē uocat. Cū uero pro cōsideratione, icūm & interuallū: sensu putās contractionē nō posse percipi. At uero magna hic denuo cōtentio medicis fuit, nō iam de nomine tantum, uti multæ superius: nec uero anxia & inanis, ut plerūq; illarū: uerū quæ ad caput ipsum & summam pertinet cōmentationis. Equidem cum meo instituto expenderē citra prononciationē tamen, ut alia, quæ apud medicos sunt cōtrouersa, sic hoc quoq; per multos annos hesitatio mea non potuit explicari: tandē aliquando reperi causam eorū distensionis. Quare unū de hoc solo librū scripsi, primū De dignoscēdis pulsibus, ubi explicatū est, qui cōtractionē pulsus sensibile obtinet, et qui nō. Vnde uniuersa disputatio illius libri ad eos planē dirigit, qui ex icūm pulsus & interuallū putāt cōstare. Nā sūt qui etiā absq; distentione definitionis pro subiecto ab definitione pro cōsiderationibus absolute dixerūt pulsus ex icūm & interuallū cōstare esse. Atqui,

ut dicat ex distentione & contractione consistere, que stio existit quadam de quietibus, & qua a distentione ante contractionem, & qua ante distentionem a contractione cor molitur & arterie. Quod etiam si quando cordis nomen pretereamus, solas autem commemoremus arterias, interpretandum est de illo dici eadem. Quemadmodum si de corde quid referamus, ommissis arteriis, accipere oportet dictum de illis idem. Eandem habet perplexitatem, in respiratione quies duplex respiratoriorum instrumentorum. Quiescunt enim & thorax & pulmo id temporis, quod intercedit inter ingressum spiritus & exitum. Atque pro tempore quidem harum quietum raram appellant, uel crebra respirationem. Verumtamen non similiter hae quietes dignoscuntur, atque pulsuum. Perspicuae enim semper in respiratione sunt. At quietes in pulsibus quidam dixerunt nullo posse modo dignosci, quidam solam externam, quam quidem & nos uocamus sensibilem, at non in omnibus, tamen pulsibus. Itaque ut respiratione crebra & rara in signis est magnis, ita etiam pulsus creber atque rarus, ut discas in praefugatione exiis. Quietes autem partes ne totius respirationis sint & pulsuum, in controuersia est. Etenim non primo, sed per accidens, qui in ea opinione sunt, in partibus numerant harum functionum, quietes. Nam in inspirationibus quidem expirationibusque perspicuo operari instrumenta respirationis. In pulsibus distento & contractione corde quietes interpellantes has actiones instar esse quietis, quae illis suppetere etiam in defunctis cernitur. Quemadmodum etiam qui pulsuum asserunt actionem esse arteriarum & cordis, uel motum arteriarum & cordis, uel distentionem & contractionem arteriarum atque cordis: omittunt quietes uidebunt, non paruam ad praefugiendum momentum. Rarus itaque & creber pulsus cum aequalitate sua & inaequalitate, cum perturbatio ordinis & ordine sunt huius generis, qui non parua nuntiant. Itidem intermittens pulsus, & intercurrentes, ex eodem hoc genere, futurorum sunt non parua signa. Ergo si definiendo pulsuum uoles orationem de quietibus inserere, partes ne habenda illae sint pulsuum, an secus: quod si partes sint, utrum primae & per se, an per accidens: multum profecto temporis in eo ponas. Verum quod in alijs fecimus, ut, cum progressi usque ad detecta ubique loquacitatem essemus, ad aliud transiremus, idem nunc faciemus, reuertens ad Alexandri & Demosthenis, quas de pulsibus fecerunt, definitiones. Sane uideatur, si non uerbis, at sententia cum doctore suo Demosthenes consentire. Namque functionem Alexander pulsuum spontaneam esse dixit: hic naturalem. Et ille, quae possit animaduerti: hic, quae animaduerti ualeat. Nec uero aliter in definitione pulsuum pro subiecto, cum magistro uideas Demosthenem sentire. Eodem modo in definitione pro considerationibus. Constant enim, idem dicas an percussum, nil interesse. Nec etiam, spontaneum dicas an naturalem. Nam eo tantum, quod coniunctionem uel in definitione intulit, ante diximus a praefatore eum dissidere, quaque id ratione fecit. Deinceps iam, quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchij definitio.

Bacchius quidem alijs in auscultationibus pulsuum dicit distentionem & contractionem esse, quae simul fiat in omnibus arteriis. In hanc definitionem disputarunt cum cotumelia Erasistratii, postulare ab suo errore instituere. Siquidem illorum est opinio cor primum praeter omnibus arteriis distendi atque contrahi, immisso autem in arterias spiritu ab illo, simul atque impleantur, distendi: primum ipsi cordi uicinas, deinde quae has consequuntur, mox his proximas: atque ita continenter ad extremas omnium arterias motum penetrare, omni ipsius arteriis facultate uacantibus tum peculiari, tum a corde ipsis suppeditata, cuius se ipsa ope distendant ut cor, contrahantque. At Herophilo in arterias placet, quia sunt cum corde continentes, per tunicas influere ab illo uim, cuius ope perinde atque cor, dum distendunt, ex omnibus partibus, unde possint, attrahunt, quod impletur suam capedinem sit: dum contrahunt, reddunt. Itaque eas simul uno tempore omnes uideri distendi & contrahi: idemque constitutum ac cor utriusque motus seruari. Erasistrato autem consentaneum est, non una uideri cor et arterias distendi contrahi. quod res ipsa aperte negat. Quo minus Erasistratii probe Bacchium accusarunt id asserentem, quod res ipsa monstrat. Illi contradicerent melius, qui solorum naturalium pulsuum contendunt institutam ab eo definitionem. Nam cum aegrotat animal, attendi interrim non simul pulsare omnes arterias.

Aristoxeni definitio.

Quod Aristoxenus Herophilus non solum reprehendit, uerum etiam genus pulsuum in definitione desiderari, ex eius uero diuisione aliquid dictum de distentione & contractione esse. Nam pulsuum ille dicere uult functionem arteriarum esse. Scilicet primum hoc genus esse. Deinde quia functiones arteriis praeterea aliae sunt (crebunt enim & nutriuntur) addit peculiarem. Ita haec est tota definitio. Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris. Sane genus rei, quacumque definiamus exprimendum in definitione esse ante alia, recte Aristoxenus dixit. At quia quoddam eius est genus continuum (ita enim uocatur ante quod nullum aliud intercedit.) quoddam autem uero uel altero intercedente, aut etiam omnium supremum: quodnam genus, non parum quaesitum est, ceteris in definitione sit praeposendum: supremum ne genus, a quo amplius nullum est generalius, an continuum, an aliquod etiam, quod inter haec intercedat, ubi sit utroque manifestius. Quamobrem merito quidam contenti fuerunt continuum & proximum genus pulsuum motum dixisse. Sed enim quod motus uarii sunt (nam latitatio, & alteratio, & augmentatio, & diminutio, & adhaec generatio interitusque uidentur motus esse) quoniam uelint motum esse pulsuum, par erat aperire. Dicent sane latitatio. Deinde quia multas habet latitatio differentias, addendum erat, quam latitatio uelint esse efficientium pulsuum instrumentorum. Superne aliquis a primo genere exorsus, si dialecticos sequi uolet, definiat pulsuum cordis & arteriarum functionem esse, quae motu latitatio obitur, distentis

distentis illis contractionibus. Erit fortasse, qui his quietes cessabit addendas: ut certe uoluerunt quidam. Alij contra detrahunt, quasi quae per accidens, non primo fiant. Verum in Aristoxenorum haec sufficiens, qui cum dialectice uoluit definire, leges praeterijt ipse dialecticas. Volunt enim isti, qui uenditant definitiones, a primo nos genere exordiri, deinde per media progredi, itaque facere definitionem. Equidem exemplum fortassis adducere istiusmodi definitionum, nisi Platonis extarent duo libri, quos habent omnes in manibus: in quibus docet nos atque exerceat, ut ex diuidendi uia & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum alteri Sophista, alteri Civilis.

Zenonis definitio.

Sed ad Zenonis nos definitionem uiri Herophilorum nemini secundi conferamus. Hic pulsuum dicit esse partium arteriosarum mistam ex contractione & dilatatione functionem: ex qua eundem omnibus in partibus ordinem consonum fuit esse, siue aequalibus illa, siue inaequalibus temporibus: absoluitur. Itaque functionem ille dicendo mistam esse, non genus modo dixit pulsuum: sed & proximum, ut credit, differentiam. Vbi praeterijt, quod motu functio obeatur, eoque latitatio. Meminit autem latitatio specierum, uel differentiarum, distentionis & contractionis. Neque enim obscurum est dilatationem pro distentione eum accepisse. At non male mistum dixit esse motum, non simplicem, neque unius formae. Siquidem ex contrarijs partibus constat, ut motus in respiratione. Etiam illud liquet, alteram partem illum nolle compositum huius motus appellare pulsuum, ceterum pulsus partem. Nam qui putant, quia magnus pulsus ex distentione denominatur, continuo distentionem etiam totum appellari pulsuum, hi non animaduertunt, interdum ex his quae accidunt partibus, totum inuenire cognomen. ut hic, simus homo, aquilus, ceuius, χαρτοπος, id est flauidis oculis, caluus: in alijsque permixtis a partium affectu cognomen totum mutatur. Iam cum alij Herophilij prope omnes uel arteriarum, uel cordis, uel horum amborum distentionem & contractionem appellent pulsuum: hic non cordis & arteriarum, sed partium dixit arteriosarum, quaestione, quam dixi superius, quae de corde est, adductus. Exoritur enim animantis maxima arteria ex cordis sinistro sinu. Huius sinus corpus non esse simile arteriarum corpori, uel illi fatentur, qui arteriosum eum uocant. Nam ut neruolum appellamus aliquod corpus, quod tamen distat a neruo: sic arteriosum hunc sinum uocauerunt, substantia plane diuersa praeditum ab arterijs. Verum non obtinent ab aduersarijs, ut recte uel arteriosus uocetur: quod eadem natura sit ac dexter, qui est carnis. Quocirca cor quidam in musculis posuerunt. quorum errorem alio loco deteximus. Id autem ut dicere audeant, similitudo eos corporis substantiae induxit, quae illis est. Repraesentat enim ita ut maxime corpus cordis durum musculis. Et uero etiam manifeste utroque sinu

uideatur pulsare, & dum in corpore adhuc est, & cum exemptum est, aliquantisper. Quinetiam quod pulsuum naturalem tantum Zeno definiuit, merito & in eo est culpatus. Nam eundem in omnibus partibus esse ordinem motus arteriarum, in ualentibus quidem uerum est: in affectis sit cum falsum sit. Insimulat porro Aristoxenus Zenonem, ut multos alios de additione superuacua hac, cum dicat, siue aequalibus illa, siue inaequalibus absoluat temporibus. Siquidem communem notionem & generalem pulsuum non complexi nec hoc, nec aliud prorsus quicquam coram, quae ex diuisione rei, quae definienda est, proficiscuntur. Nam hominem qui animal esse dixit, inde ei addidit differentiam pedestre, postea bipes, non opus habet etiam differentiam ipsorum hominum ut addat. ut haec sit definitio. Homo est animal pedestre bipes. In quo artifices, inertes, sapientes, & indocti continentur. Solum enim haec hominum quidem sunt differentiae: inutiles illae tamen, quod ad propriam definitionem attinet: quod sufficiat, uel animal pedestre bipes dicere, uel animal rationale mortale. Neque enim quae de finienda res proponitur, est, ut dixi, partienda: sed genus eius, atque haec tenus diuidendum, dum quod intendimus, assequamur. Cuius si exacte notio completa sit, definitioque abunde essentiam declarat, inutile est, quicquid deinde addatur, maxime si ex diuisione eius rei adijciatur, quae definienda est. Nam quod commune est omnibus pulsibus, id debet in definitione proferri: quae est res, per quam pulsus concipiunt, & dicuntur: non per quam certi quidam pulsus. Nam si quam attingat differentiam definitionis, subiectam propositae rei, reprehendendi cui uis ansam praebit, non recte praetermissas ceteras esse. Nam sicut Zeno adiecit, siue inaequalibus temporibus absoluitur, temporis pulsuum scilicet subiciens differentiam: ita alius addit magnitudinis, alius uehementiae, erit qui crebritatis, alius numeri, denique omnes differentias reliquas alius atque alius. Quamobrem iure illi definitionem Zenonis nimium exuberantem & superfluum consciderunt. Habuissent etiam, si libuisset, illa obijcere, quae dialectici prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demonstrant enim uiri illi dictio nis accessionem, de re, quae definitur, detrahere, ut, hominem si dicas esse pedestre animal geometriae peritum. Nam geometriae qui non sunt, non erunt homines. Nunc quando confutationem huius definitionis, quam porro possit produci, aperuimus: transeamus a Zenone ad Chrysermum, cuius haec est definitio pulsus.

Chrysermi definitio.

Pulsus est dilatatio & contractio arteriarum, exurgente undique tunica, & in seipsam rursum confidente ab animali facultate atque uitali, comitans perpetuo tam sanitatem quam morbum, ad sensum tenuis. Videtur enim hic etiam uir praeteruoluisse cor, & tunicam arteriarum circulearem eleuationem & concidentiam pulsuum appellare, quas plerique distentionem & contractionem uocauerunt

cauerunt. Quod uero prætermiserunt quidam de familia Herophili, hic addidit. Ab animali enim & uitali, inquit, facultate hunc arteriarum motum proficisci: superfluo illud additum quidem, si definitioni, quam uocat, notionis assignes. quod tamen non abundat his, qui definitiones essentielles postulant. Nam rerum, quæ posita in generatione sunt, definitio causam complectens efficientem, optima habetur. de quibus est pulsus, qui, ut ceteri motus, dum fit, est. At recte ne, an secus ab animali & uitali facultate effici dixerit pulsus, non paruum ea oratio quaestionem habet. quam quidem, quod omnia uolo ubique dicere, præsentis lucubrationi inseram, etsi rem non necessariam. Nam quæ rei exponunt essentiam definitiones, placita consequuntur definitiuntium: quæ confutari priuatim debent, non eorum nomine negotium definitioni faciesi, ut non legitime factæ. At ubi ueritas illorum agitur, illic uerbosa hæc disputatio locum habet. Quod si quis uitio uertendum ducat, quod in unâ ambas definitiones confuderit, & notionis, ut uocant, quæ posita est in communi intelligentia: & essentialiam, quam uocant, quæ essentiam rei aperit: recte sanè accusabit: & uero etiam complures definitiones, quas retulimus, isti crimini ostendet affines esse. Nam omnis disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat. Ab illa uel paulatim ad essentielles progredi, aut repente ad eam, quæ adamussim explicet rei propositæ essentiam. Equidem initio statim dixi huius libri, qualis esse notionis definitio debeat: quales autem, quæ pedetentim ab illa recedunt. Quo est hic minus nobis in herendum, quod cum hoc declaratum ante sit, tum alia etiam omnia, quæ in definitione Chrysermus posuit.

Heraclidis Erythrei definitio.

AT Erythreus Heraclides clarissimus eius discipulorum, parum uidetur magistri definitionem probare. Distentionem enim dixit & contractionem arteriarum atque cordis pulsus esse, à uitali & animali facultate plurimum ualente effectum. Nam quod distentionem dixit pro dilatatione uerbo tantum discedit ab illo, non re. Quod uero de illa detraxit, Comitatus perpetuo tam sanitate quam morbum, in re dissentit. Omittit hoc enim pro superuacaneo, sicut illud Ad sensum tenuem esse illum motum arteriarum & cordis, tamen perpetuo in sanitate animaduerti pulsus ad eius pertinet notionem: nec non in alijs plerisque aegritudinibus, at non in omnibus. Illud uero Ad sensum tenuem esse motum eorum, declarauimus antea, quæ requirat discretionem, eo loco, ubi definitiones Alexandri & Demosthenis examinarem. Demit præterea, Insurgente undique tunica & in seipsam rursus confidente: quod illa scilicet per distentionem & contractionem, significantur. Ad illud uero quod dixit Chrysermus à uitali & animali facultate effici pulsus, adiungit Heraclides, Plurimum ualente. quatenus alia etiam quædam facere ad generandum pulsus cum ipse confirmat Herophilus, tum omnes qui ab eo sunt Herophilij no-

minati. tamen si reprehendat Aristoxenus & hunc & Apollonium Murem, qui etiam addit Plurimum ualente. Neque enim, inquit, quod erat commune cuiuslibet naturalis functionis, par erat, ut proprium pulsibus attribuere. Reprehendit etiam undique tunica arteriæ circulatim dilatari in definitione dictum esse, non modo, ut Heraclides tanquam superuacaneum: sed quod etiam pulsus quidam non naturales arteriæ distentionem non æqualem mouentur, ueluti sui partem. Sed uero calumniatur hunc planissime. Nam si ipse in definitione Chrysermus poneret, Aequaliter, iusta sit eius obiectio subsistentis præditos pulsus motibus inæqualibus. Verum quando simpliciter dixit Insurgente undique tunica, & in seipsam rursus confidente, nullus crimini relictus est locus. Omnino si id agebat, ut Chrysermum reprehenderet, præstiterat orationem ad illos pulsus deflectere, in quibus in modum fides uidetur tensa arteriæ tunica. ubi fertur sursum deorsum arteria, non distenditur tamen. Nam hoc dixerunt quidam ad declarandum eum pulsus, non ab re illi quidem, parum tamen ad absolutam notitiam. Atqui ut prorsus non distendantur nec contrahantur uiuo adhuc animali arteriæ, planè fieri non potest. Quo minus autem animaduertatur hoc arterias habere, fieri potest de breuitate distentionis, & adiuncta ipsi arteriis uibratione. Diximus itaque, tum contentarum fidium arterias speciem habere, attollique atque demitti, non distendi tamen & contrahi aperte. Sic ne hac quidem ratione mendacij postulet Chrysermum de circulari distentione & contractione arteriarum, qui non de sensibili eorum motu definitionem, sed de essentiali substantia pulsus fecerit. At cui etiam hæc cordi esse uel ipsi legere, quæ illi uiri scripta reliquerunt: uel in commentarios referre, Erythrei septimum librum legat de Herophili secta, Apollonij uigesimumonum, Aristoxeni tertiumdecimum. Mihi quidem satis est, si in singulis distentionibus capita orationum prodam, itaque aliò me conferam. Sic enim fiet tandem, ut totum librum conficiam. Sed fuerit non incongruum, si hoc apponam. Ipse Aristoxenus, qui Alexandri Philalethis fuisse discipulus, & priorum se omnes, ut putabat, definitiones coarguisset, atque hanc confirmasset esse optimam: Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris: idem postea tamen, nihil cause est, inquit, quin etiam talem definitionem faciamus. Pulsus est cordis & arteriarum functio peculiaris, mista & spontanea. Hanc etiam extollit definitionem, ut priore clariorem. Illi compendium tribuit & artificium. Ducit enim sæpe spontaneos motus habere tamen aliquid uoluntarij. quod quidem, non obscurum est, quam multis implicatum sit controuersis & quaestionibus. Sed de istis cum utraque secta disceptat hic & reliqui Herophilij. Ab ipso autem Herophilo discedere in eo uideatur, quod pulsus esse existimat functionem arteriarum & cordis: & partes eius statuat distentionem & contractionem, nonnunquam etiam quietes. Nam si undequaque

Herophilij

Herophilij placita tueatur, contractio sit functio arteriarum, dilatatio in proprium statum & naturalem earum corporis reditus. Nam eius hæc est sententia, quemadmodum distenta in demortuis certitur tunica arteriæ, & in uiuis item sua sponte distentam esse. In contraria opinione est Asclepiades. Hic uir cor & arterias arbitratur distendi, cum spiritu implentur in ea influente per subtilem contextum, quæ prædita intus sunt. Vbi iam in eorum os repletorum nihil influat amplius, ibi recedere tunicam in priorem suum statum illum naturalem. Atque hæc obiter subire questio sophistis potest, qui sermonem in immensum uolunt producere. Et ut uerbosam materiam tibi hic paratam habes, ita si quæ Philonides Siculus scripta reliquit in libro medicinae decimo octauo, in manus accipias: quorum etiam Agathinus breuibus meminit, ei obijciens: primū quod male pulsus asseruit in solis arterijs fieri: deinde quod Bacchium parum recte secum coniungat: magnum certe cumulum loquacitatis hæc ratione addideris orationi. Primum enim epicheremata sunt commemoranda, quibus adductus arteriarum solarum Philonides pulsus arbitratur, deinde illa refellenda. Tertio Bacchium demonstrabis in hunc modum locutum in auscultationibus: Pulsus esse contractionem & distentionem omnium arteriarum. In compendio uero pulsus sic ad uerbum scribit: Pulsus, & omnis pulsus affectus arterijs duntaxat & cordi accidit. Rursus paulo post: Nam pulsus, quod dictum est, dilatatio est arteriæ, uel arteriosæ partis cordis. In primis hoc tibi fac hæreat, hæc tamen solorum ferè Herophiliorum nos commemorasse definitiones. cum etiam Erasistrati multas & Asclepiadij fecerint. Etiam hercule Athenæi Attalensis asclepe, quos Pneumaticos uocant, etsi non ita multas definitiones, tamè non parum multas fecerunt. Agathinus quidem certe, de quo paulo ante feci mentionem, quanquam improber istos, qui omnia definitionibus student docere: ipse tamen librum conscripsit De pulsibus, ubi singula quæ ad pulsus pertinent nomina cum proprijs definitionibus rerum interpretatur. Cæterum alias quidè prætereo. Nam hoc in libro unius pulsus statui definitionem memorare. Certe quidem demonstraui ego multis in locis, librum De singulis differentijs pulsuum posse, non secus ac hunc, confici: si magnum pulsuum definitas unâ cum his, quæ ei ex quantitate distentionis sunt coniuncta. Et si paruum unâ cum adiunctis ex hac: atque hoc modo omnes alios. In præsentiarum, ut dixi, de solo pulsus statui summam uerba facere.

Agathini definitiones.

Hic ergo Agathinus, qui eos accusat, pulsus qui uolunt omnino definire, tamen in loquacitatem & ipse incidit inanem. atque etiam liquido in eo offendit, quod homonymum pulsus putarit esse. Alio enim loco ait: Cordis & arteriarum morum dicimus pulsus esse. Alias: Sensum illum, quem in inflammationibus ægrotus percipit. nam & hunc ait pulsus per homonymiam uocari. Quin

etiam solam arteriæ distentionem nominari pulsus: quando uel magnum, uel uehementem eum dicimus esse: qui in contractione non sunt. Et uero etiam Athenæum ait censere contractionem quoque pulsus appellari. Quam significationem iubet Herodotum attendere. Huic enim uiro suum librum nuncupauit Menonis discipulo, qui apud Romanos in medicina exercenda clarus fuit. Sed constat ex compluribus distentionibus appellari pulsus dicit. Ad hæc non solum ex distentionibus constitutum, sed & ex contractionibus. Quid, inquit, si etiam qui proprius est carpi, uocetur pulsus: Equidem existimo, inquit, pulsus dici etiam euentium arteriarum motum. Ab his omnibus palpitationis secundum præcordia meminit, e quibus hæc quoque par sit appellare pulsus. quam quidem habeant nonnulli deliri. esse autem crassæ dorsi arteriæ. Quem si motum, inquit, uocamus non pulsus, uerū palpitationem: erit iam quidam arteriarum motus, qui non pulsus, sed palpitatione appellatur. Quæ etiam significatione Aegimius Veliensis inscripsit librum De palpitationibus, in quo tractat de pulsibus. Sed hoc rursus loco obrepit aliud argumentum his, qui sermones student ducere, si disceptent, an Aegimij ille germanus liber sit: aut utrum cæterorum Aegimius scripserit De pulsibus primus, an alius ante illum. Hoc uero omnino est frivolum, illud fortasse non inane censetur, tamen est inane, indagare, unum ne à pulsus nomine, an multa denotentur. Videtur enim etiam Archigenes in eo cum præceptore sentire, multis modis putas pulsus dici. de quibus sermonibus quod aliquis cognoscat, ad genera eum in species & differentias partienda necessarium est meditatam esse. Nam propriarum & communium significationum nominum hæc una est uia inueniendi. Itaque multis mihi locis uidentur, etiam qui illustres in dialectica sunt, lapsi esse, qui totidem esse generalium nominum significationes sunt arbitrati, quot in ipsis singulis contineantur propriæ species. Hoc inquit, si quis putauerit nomen animal non rem unam significare. Aliter enim dici animal immortale, aliter mortale: & rationale aliter, expers rationis aliter: & ferum etiam, mansuetumque: ad hæc gregale, & solitariū. & id genus reliqua. Proinde si hanc disputationem persequere, discipulumque exercites ad multa exempla, ut statim quod multis commune est, cernat, & quod unicuique proprium, non parum impendes temporis. Tamen nisi tali institutione, pulsus uocabulum non ostenderis unam rem significare, ut animalis, etsi ex utriusque diuisione quamplurimæ prodeant differentia. Itaque hic iam perspicias etiam longitudinem sermonis, qui intergrum item librum requiret, si exponere uelis, unde inducitur illi pulsus multis modis putant dici: & quid sit, quod ipsis imposuit. De quibus ego non nisi huius etiam in primo comentariorum, quæ in librum Archigenis de pulsibus conscripsi numero octo, dixi. Hic satis erit, sicut antea, si unam sermonis prolixitate demonstrarem, qui ei habebit, si quis talia persequi

sequi omnia uelit. Nam uidet Agathinus, etsi incuset illos, quam uehementissime, qui pulsum conantur definire, ex suis ipsius uerbis, nunc functionem arteriarum & cordis eū putare esse, nunc motum arteriarum & cordis, nonnunquam distentionem & contractionem arteriarum & cordis, non quod inter se hæc definitiones pugnent, sed quod una est, ut dicam, generalior, alia contractiores.

Archigenis definitio.

Etiam Archigenes, qui cōmentationem putat de pulsibus confecisse, in cuiusdam initio prægrandis libri definitionem hæc scripsit. Pulsus est cordis & arteriarum distentio atque contractio naturalis. Addidit hanc dictionem naturalis ad definitionem Agathini ob causam, quam ante explicauit. Ex distentione atque contractione ut partibus arbitrantur constare pulsum pneumatici omnes: actionem putantes uti unquam motum esse, cum Herophilus & Asclepiades sentire aliter uideantur. Herophilus de distentione & contractione arteriarum peculiarem questionem instituere proximior. Nam subinde putabis eum & distentionem & contractionem censere actionem esse: ferè tamen unam contractionem. Asclepiadis uero, qui nullam ducit facultatem esse, abs qua cor & arteria moueantur, uaria est oratio, cū in alijs functionibus naturalibus animalibusque omnibus, tum in hac. Dicas enim interim statuere eas illum ne actiones quidem esse, quāquam hoc consequens est suppositionibus ipsius: interim uero functiones esse ponere, ueluti abutens nomine, aut consuetudini concedens. At uero familia Athenæi, ut dixi, omnis utrumque motum in functionibus habet, & distentionis & contractionis. In qua etiam nos sententia sumus: neque tantum de arterijs & corde, sed etiam de thorace. Quippe quem etiam demonstrauimus agere distendendo se & contrahendo. Distinguo autem tum in thorace, tum in arterijs lationes in medium statum ab extremis, quæ nunc citra actionem, nunc cum illa fiunt. Horum si iam demonstrationes in hūc sermonem conijcias, hac de re ad longitudinem tibi multum proficietur. Ad hæc si nominum uarietatem, qua in definiendo sunt usi, & hercle quas adduxerunt probabiles causas, recensueris: deinde quemadmodum eas quidam reprehenderunt: postea quomodo dicta sua defenderunt, alius hinc orationi accedet frivola prolixitatis cumulus.

Magni definitio.

Magnus uero non distentionem & contractionem, sed etiam inflationem & cōcidentiam sensibilem, cordis eorumque, quæ illi afficiuntur similiter, dixit pulsum esse.

Athenæi definitio.

At ipse sectæ illorū princeps Athenæus pulsum definiuit motum, per distentionem, naturalem & spontaneum spiritus eius, qui in arterijs est & in corde: quicquid ex seipso & in seipsum mouetur, unaque cor mouet & arterias. Vbi non essentiali modo definitionem fecit, sed addidit & cau-

A sam, quemadmodum definiendi dialectici uolunt ea, quæ dum fiunt, sunt. Et compediōsius etiam, pulsum dicit esse manifestum perspiratum, ad sensum per se quidem tenuem, cordis & arteriarum. Iam Athenæi etiam hæc est definitio: Pulsus est distentio & cōtractio cum perspiratur cordis & arteriarum. Si cui autem cordi est, hisce definitionibus confutandis cōfirmandisque, longissime de ijs orationem extendat licet. Iam uero alij quidam de pneumatica secta definitiones pulsum fecerunt aliquantulum, ut dixi, uariantes. Quo minus eas commemorare statui: quod perstringere quābreuissime orationem studeam.

Asclepiadis, eiusque discipulorum definitiones.

Asclepiadis etiam discipuli fuerunt inter se distentes. quod definitionibus quidam Asclepiadis aliquid adijcerent, alij detraherent, alij conuerterent. Nam ipse Asclepiades quidem pulsum dicit esse distentionem & cōtractionem cordis & arteriarum. Hic multi eius discipuli addunt, quæ non semel, sed identidem in una inspiratione fiat. ut tota definitio hæc sit: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum, quæ non semel sed identidem in una inspiratione fiat. Sed decepti quidam sunt ab eo, quod in libro suo De respiratiōe & pulsibus scripserit in eum modum ista uerba: obliuionis, ubi hoc scripsit. Nam demonstrare instituit, quæ simili modo fiunt in respiratiōib. & pulsibus, & quæ alio, diuersoque. Ac ubi diuersitatē declarat, ista commemorata uerba sunt scripta: quod respiratiōem separaret à pulsibus, quibus hoc est ascriptum: quæ non semel, sed identidem in una inspiratione fiat.

Moschionis Correctoris definitio.

Alij porro quedam adiecerunt præterea, de quibus Moschion est cognomine Corrector: quod Asclepiadis scripta quedam corrigeret, non ubique cum eo sentiens, sicut nec cum Herophilo Alexander. Ego uero simul ut Moschionis definitionem narrauerō, recedam ab schola Asclepiadis. Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarum, uenarum, cerebri, ambientisque hoc membrana: quæ in una inspiratione non semel, sed identidem fiat. Atqui non puto desiderare te interpretem horum, quæ definitio habet, siquid memor es hæcenus dictorum.

Erasistrati discipulorum definitiones.

Quare sit operæpretium fortasse transire ad Erasistrati discipulos, qui inter se non minus ac alij discordauerunt. Siquidem hoc quidem mireris, non tantum diuersarum sectarum medicos, sed illos etiam, qui unum uirum sectarentur, distensisse plerisque. Quosdam etiam duas & tres definitiones conscripsisse. ut Apollonius Stratonis filius, unam hanc. Pulsus est dilatatio arteria, quæ completionem fit spiritus à corde emissi. Alteram hanc. Pulsus est arteria dilatatio & cōtractio, à facultate quæ illis adiuncta est proportione. Ac tertiam aliam. Pulsus est dilatatio, quæ facit, ut tunc arteria feriat. Atque hanc definitionem tertiam

tiam æquipollere definitioni pulsum in cōsideratione positi nuper ab Alexandro allata, nemo est qui nesciat. Prima autem quam scripsit essentialis est, consentiens Erasistrati sententiæ, quandoquidem putat arterias, ut superius etiam memini, ideo distendi, quod compleantur spiritu à corde suppeditato. Nam completionem uolunt nos, non completionem dicere, ne quis omnem in contractionibus existimet spiritum euacuari. Secunda definitio facultatam etiam mentionem facit, quam alij rectius Erasistrati fecerunt, qui pulsum esse dixerunt distentionem & contractionem arteriarum & cordis, quam uitalis facultas & animalis efficit. Nam ipse Erasistratus in commentarijs de febribus aperte affirmavit etiam animale esse in corde, nedum uitalem facultatem. Nonnullis illorum satis fuit dixisse pulsum communem actionem esse cordis atque arteriarum. Quidam anxie magis distentionem arteriarum cordi contrariam esse pulsum affirmauerunt: quando attollitur cor, eodem tempore contrahi arterias existimantes: & cum illud contrahitur, tum distendi arterias. At uero Apollonij prima definitio solam declarat distentionem esse pulsum, quæ dilatationem appellauit, hisce uerbis: Pulsus est dilatatio arteria, quæ completionem fit spiritus à corde emissi. Erasistratus uero uidetur non naturalem arteriarum motum appellare pulsum, uerum motum duntaxat in inflammatione. Id quod eius uerba arguunt in primo commentario de febribus, ubi uocat motum arteriarum, quem naturalem nos pulsum appellamus. Quem uero in inflammatione ille immutationem dicit habere, pulsum uidetur uocare: non censens scilicet cuius arteriarum motui esse pulsum nomē attribuendum: sed soli ei, qui ab affectu in inflammatione à naturali statu deducitur. Cernis igitur uerborum copiam, qua abundabis, si cuncta hæc persequare, & quæ in se Erasistrati mutuo, ac quæ in alios disputarunt, commemorare: & quæ item illi responderunt his. Cum igitur capitibus ego tantum recensendis librum iam totum confeci, idque multis etiam præteritis illorum definitionibus: quid: qui exequi omnia uelit, non ne tres libros atque adeo quatuor habeat conficiendos? Fac uero confectos esse, & adolescentem quempiam, qui in nugatorum incurrisset præceptorem, qui omnia dicere uelit, nihilque præterire eorum quicquam, quæ tradiderunt medici, longo tempore illa & summo studio edidicisse: postea congressum apud ægrotum aliquem esse cum alio adolescente de alio magistro rationem docto cuiusque pulsum dignoscendi, & quid denuntiare solent: utrum dices commodi aliquid inuenturum ad præsciendum de e-

Galen.

Agroto: aut utrum nomen affecturum apud ægrotum & præsentem. Nam alter adolescens, qui pulsum sit definiendus, multis uerbis aget. At morbus periculo ne uacet, an cum periculo sit: & diuturnus ne erit, an breui iudicatio sit expectanda, planè nesciet. Alter adolescens exacte hæc præsentiet prædicetque præsentibus, sed eum ratio definiendi pulsum fugiet. Hæc autem aperte declarabit contentio, quæ ratio docendi utilis, quæ inutilis sit. Verum ut est in prouerbio, Dulce bellum inexperto: sic isti uidentur mihi, qui omnia uolunt definire, prorsus quæstiones ignorare, quas dialectici de ratione definiendi instituerunt. Nam definitionem quidem significationem explicare propositi nominis, siquidem propositam rem non omnes planè assequantur, non dico conducit, sed necessarium est. Necessarium etiam, ubi quis uel uerfuria de industria, uel imprudens præ stupiditate significationes commutet nominum, tribuens alijs rebus ea, ac omnes homines. Si absque utroque horum sit, omnino res definitione non est aperienda, quod sum ipsam nomen abunde declarat. Nam definire planè quidque, ad sophisticam disciplinam pertinet, uelle. Mihi quidem hæc licet dicere, qui frequentissime in quæstionibus improuis feci periculum. Nam de quauis re ad definiendum proposita dici demonstrari posse totum diem. Quare non, quo uerbis deficiat ad definiendum accommodatis, in abundantes queror. Sed cum probaui omnium me ad eam loquacitatem esse instructissimum, humanitatis duxi esse, si artibus insudantium haberem rationem, ueritatemque aperirem, non quod plerique faciunt scoli, qui suspicui, quod sciunt, querunt: & uero etiam ampliores se ipsi apud alios putat fore: sed que cognouissem, semper distinguere utilia ab inutilibus. Omnes enim (cum a paucis disceruntur) qui artes tradunt, nugis omnia referunt. de quibus hoc est, quod hæcenus tractauimus. Nam peruasit philosophia morbus non medicos tantum ac philosophos: sed oratores etiam, & musicos, gramaticosque. Quibus ego, si sapiat, omnibus uno de pulsibus exemplo medicinam sane præsentem feci. Quod si quando ocium multum sit uisum omnes persequi & diu dicare controuersias de definitionibus, ne id quidem facere dubitabo. Siquidem inutiles quidam dicunt illas esse. Alij utiles illas quidem, sed de ratione disceptant definiendi. Sed iam libros etiam de his duos conscripsi, tertium & quartum commentarium in secundum librum Aristotelis de demonstratione. Cui libro titulum multi indiderunt Analyticorum secundorum: sicut & libro De syllogismo, priorum Analyticorum.

Tom. 4

m

CL. GALENI DE DIAGNOSCENDIS PULSIBVS

LIBER PRIMVS.

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

Partitio commentationis de pulsibus, & quibus in partibus medici, in quibus philosophi elaborarunt, postea de difficultate dignoscendorum pulsuum.

267

D E PULSIBVS cōmentationem in quatuor partes sumus partiti. Prima specierum & generum illorum differentias recenset. Altera, quæ est hæc ipsa, quam nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoscendis. Tertia causas aperit, à quibus quisq; generat. Quarta & postrema, quid denūtiare solent, medicis sanè præ cæteris honoratissima: quo fit, ut reliquas partes huius nominis tractent: & philosophis, qui scientiã naturalem inuestigarunt, non planè neglecta. Quamobrem merito omniũ prima pars iuxta ad medicos & ad philosophos pertinet, sed secunda & quarta medicis est peculiarior, ut tertia philosophis. Quocirca magnopere utriusque in tertia elaborarunt: quod hi omnibus eam præponerent, illi proximam statuerent summæ parti. In quarta non perinde quidem ac in hac, eo quod soli de ea medici scripserunt: plus tamè q̄ in reliquis laboratũ est. At in prima philosophis plus satis: medicis qui magis artis opera spectant quam nugas, satis inter disputandum laboris fuit. Reliquam secundam partem nec philosophorum (neq; enim ad tertiam, sed ad quartã faciebat) nec medicorum præter Archigenem, idq; planè leuiter, attigit quisquam. Flagitat autem hæc nõ prolixam quidem orationem, sed tempus alijs simul omnibus longius. Nam cum tactu nobis opus est exercitato, ut paruam etiam exacte differentiam sentiamus, tum non est in manu nostra eius exercitatio. Nam compaginum usum, & instrumentorum, & uero dissectiones, usumq; fasciarum, & laqueorum, præterea reliquas chirurgias medico necessarias, citra tuam operam fortasse discas. Et sanè multa ipsi non obuius, sed res ipsas molimur imitari, quod etsi ad summam non perducat nos, at eo plurimum progredi tamen, & propè finem licet aspirare. In meditando uero ad pulsus quid inuenias, quod caprizantem, uel uermiculantem, uel omnino quenquam referat minus frequentium, non uulgaris tamen rei indiciorum: Nihil hercle, ne quod accedat quidem. Ad naturam uero eorum alius alio præstat oratione declarandam. Ut exerceas autem te ad quempiã facillime simul & exacte dignoscendũ, nisi ipse tuã operam naues, nihil reperias machinã à medicis ita cōmentũ, ut in cæteris fecerunt operibus manu obeudis. Itaq; cū ob id

268
tẽpus requirit longũ, cum absolutã naturæ rerum scientiã. Nã si figuli, pictoresq; faciẽ, si caupones & coei gustum, olfactũ unguetarij, auditũ musici, tamen si artis habet ubiq; propiam materiã, multo nõ dies dico aut menses, sed annos, ut accurate artẽ calleat, meditant: ad tactũ exercendũ quantũ scilicet censeas temporis medicũ quærere: cui plurimi uno tẽpore affectus arteriæ sunt attendendi, nõ ut figulis solæ figuræ, aut ut pictorib. colores: sed primum distentionis quantitas, deinde qualitas & tempus motus, tum mouẽtis eam cõtentiõ facultatis, postea ipsius tunicæ arteriæ status. Hæc simul atq; illa attollit, omnia sunt cognoscenda. Quinctiã ealoris qualitã occursum arteriæ motu excitatus apertius animaduertit. & etiã æqualiter an inæqualiter illa quæ memorauimus omnia, una in parte et in diuersis fiat. Atq; in distentione hæc cõsideranda sunt. In cõtractiõne sanè similia illis, præterea tẽpus inter utrãq; mediũ, quo quiescit, duplex illud, unũ à distentione ante cõtractiõne, alterũ à cõtractiõne ante distentione: et horũ mutuã proportionẽ, tẽporis motus ad tẽpus motus, tẽporis quietis ad tẽpus quietis, et utriusq; simul ad utrũq; quæ sunt uniuersa ante alterũ arteriæ icũ cognoscenda, cõfecto iam primo pulsu. Nam cū iam alter inceperit, cum ipsa prima sunt attẽdenda, quæ declarata in primo sunt: tũ uero quod æqualitate eorũ & inæqualitate perspicuas omnesq; differentias, quæ in illo sũt expolita, cũ ijs quæ in hoc, cõferenda sunt: inde tres, quatuor, quinq; atq; adeo multi deinceps pulsus sunt uideãdi, ut ordo tibi atq; cõfusio sit explorata. Quid hæc, quãtẽ cõles esse omnia exercitatiois: Equidẽ, ut uerum dicã, ad exactissimã quidẽ & absolutissimã cognitionẽ requirit totã humanã uitam putẽ, ut autẽ tantã assequaris, quantã nũc parauimus nobis, nõ sex menses tantũ, quibus uniuersam medicinã profitent sapiẽtissimi se istũ methodici tradituros, sed annos permultos. Mihi quidẽ certe, ut primũ medicis cõpẽ operã dare, primis adhuc ætatis tẽporib. mirifica cupiditas incelsit artis de pulsib. cognoscendæ. atq; inde usq; in hæc diẽ, eam cõmentatus, haud dũ mihi omnẽ artẽ uideor assecutus. Siquidẽ multos annos etiã dignoscere ne tactu clare contractionẽ arteriæ esset, incertus erã. Quin hærebã etiã, an Archigenes, Herophilus, Agathinus, omnisq; propè natio empiricorũ uera diceret: tantũ aberat, ut planè scire, posset ne tota sentiri, an pars aliqua, eaq; quãta. Jam in distentione de similib. perinde implicatus tenebar, cũ tamẽ hæc fundamenta sint, et uelut elementa

269

elementa totius de pulsibus artis: quibus incognitis, nihil esset præterea quicquam, quod cognosci certo possit. Tantum sensu noueram dignoscere, distendi arteriã, non ascendere & descendere, quod confirmant isti, qui empirici uocantur, probari, atq; id esse uerum. Neq; enim distentionẽ, sed icũ tantum percipere tactum: ascendentis ne cuiuspiam, an distenti, non item animaduerti. Hoc quidẽ multis annis propè solum assecutus sum. Postea unum etiam, uehementem pulsum. Alia me omnia adhuc fugiebãt. Itaq; in profunda hesitatione multos annos uolutatus, nihilo magis indagare destiti. sed cũ acrius etiam atq; etiam in id incubui, tandem aliquando species contractionis tactui aperte representata est. Deinde cum in meditatione diutius immorarer, non speciem adhuc obscuram, sed clarissimam notitiã eius non concedentẽ distentionis notitiã consecutus sum. Postea quid commemorem quã alia sum cito assecutus. Omnia enim ultro se offerebant, & planè posthac perspicua erant, ut cum in summis tenebris lux subito splendida eluxit. Quod si quis hæc accipiat ut uera, & non ut fabulam, magnum fructum capit, ne eum desperatio subeat inueniendi, quæ indagat: neque eo deterreatur quod multis etiam annis inquirendo nihil dum profecerit. Nam quidam in quærendo clam obducitur callus, ususq; comparatur, qui progreditur pederentim, neq; dum absolutus sit, unquam cõpẽsse apparet. Simul atque completus est, cumulate fert omnium exhaustorum laborum quã citissime fructum, adeoq; ut rudiis dicam, cum ipsa usura. Jam cum posteris nostris non mediocriter momentum accesserit promptitudo nostra atq; industria in hisce rebus, qui non dubitauerim uel ipsos affectus tactus aperire oratione: breuiore tempore ad artem & exerceant pulsuum, & minore cum labore. Faciam enim, ut præter alia, uiam muniam, qua uouum assequaris potissimum, liceat tantum ab immensa diuitiarum atque gloriæ siti, quæ nunc domatur, mortales abducere. Neq; sanè quicquam erit profectum hac lucubratione, si ueritatis studiosos desiderabit. Quos scilicet hæc natus desiderabit, dum uoluptas superior sit & regnet, honestas autem nulli cure, nullo numero sit. Neq; enim uoluptarios hæc commentatio, sed egregie ueros industriosq; quærit. At talis quotus quisq; est? Sed enim, ut dixit Heraclitus, unus mihi instaret mille, profecto libentius cum uno illo egero, a: cum istis mille, qui unum uel etiam nullum ualent. Nam non numero ueritas, sed sapientia æstatur. Ergo ad unum hunc uerba nunc facimur cupidum ueritatis, quisquis ille siue nunc sit, siue posthac existet. Primum multa ad sensum pernentia, fieri non posse, ut uerbis non explanetur. Deinde, tamen si non possit fieri, nihil eo tamen causã esse, quam ob rem nostrã te diligenter pœniteat. Nam si minus undequaq; accurate sermone ad eorum notitiã, propius tamẽ quã nihil aspiraueris. Nam quis tandem faciem cuiusq; hominis depingere oratione exacte possit? Haud

Galen.

LIBER I

270

sanè quisquam tamẽ seruos fugitiosos quotidie ex notis faciei proclamant. Adeoq; fuit, cui hoc esset satis tantum exaudisse. Crassus erat, nigris humeris, crispisq; capillis. Atque ego cum prius dulce Falernum, quã Romam profectus essem, nunquam gustassem: tamẽ me, cum est primum oblatum mihi, non sefellit, quod signis deprehenderem id, quæ legeram. Quidam etiam meus familiaris uinum, quod crescit in Lydia (dulce Sesaminum uocatur ab inecolis) facile cognouit hoc duntaxat à me admonitus, dulce uinum Creticum, & quod Scybellite appellant, colore representare, & dulcedine crassitieq; præterea mirificam quandam iucundissimamq; astringendi uim præter illa habere. Huiusmodi nos quoque signa recipimus pulsuum dignoscendorum tradituros. Ad hæc manus quam ratione erit cuique pulsui admoenda. Siquidem hic firmius infigenda est, illic lenius applicanda: ut in uehemente & languido pulsu. Nam illum, nisi premas arteriam, non dignoscas: hunc tantum abest, ut cognoscas premendo, ut semel etiam, si ita facias, uideatur immotus. Nec uero magnorum simul & languidorum pulsuum, quos Lerhargici habent, cognoueris magnitudinem, nisi admodum attingas molliter. Quod autem à turgidis & magnis, & duris, uehementibusq; altos oratio discernere possit docere, si magnum dicam tibi huc esse, qui increuit ex æquo in tres dimensiones, in longitudinem, latitudinem, profunditatemq;: Turgidum autem, qui in duas tantum, latitudinem, & profunditatem: Altum qui in unam tantum altam: Et durum uolentum icũ efficere qualitate arteriæ tunicæ: Vehementem uitalis robore cõtentionis: haud dixeris prudentem uirum, atque nauum, omnino ab his inijs ingressum non posse dignoscendorum illorum confirmatam scientiam parare, modo ad principia & ueluti elementa artis huius probe exercitatus sit, De quibus nos primo loco dicemus, deinde congruo ordine ad reliqua progrediemur.

De quatuor elementis dignoscendorum pulsuum.

Sunt hæc quatuor. Omnium primũ, quod empiricos diximus contentiose potius quã uere alterere, icũ se tantum sentire, distentionem autem ignorare arteriæ. Quocirca pulsuum quidam de illis definiunt, memoriam affectuum tactus ex arteriarum motu. Nam non ex distentione arteriæ, sed ex motu dixerunt: nulla de re alia quã quod distentionem se negant sentire. Verum ratione, inquit, constituas eam licet, non percipit tamen eam tactus. Contra uero debebant omnino dicere, si id tantum agebant, ut contenderent: tactum arteriæ distentionem sentire: sed uere ne distendatur, hoc se non planè scire. Nam cõfirmare non percipi, mentientium est de sensu. Etenim si istos roges, quis tandem conuulsus pulsus uideretur, quid aliud respondeant, ac intentæ utroq; arteriæ quasi fidas quendam occursum

Tom. 4.

m 2.

illum

illum efficere tactui, quæ ne pristinam quidem se-
dem plane retineat, sed sensum sursum deorsumque
facietur. Iam etiam si de vibrato requiramus, fate-
buntur hunc quoque, si quidem illis certe tactus af-
fectus non exciderunt, fieri cum deseruit arteria
suam regionem. Nam in ijs pulsibus sursum ferri
arteriam atque deorsum sentimus plane. Quinimo
pulsus inæqualitatem eam, in qua arteriæ quædam
partes editiore loco appareant, quædam humilio-
re, si nescire se dicant, experientiæ deprehenden-
tur inanes, quam semper uendicant. Neque enim
de illis hoc est, ratione quæ ostenduntur: cæterum
tactus id percipit dilucide, in cuius quærenda cau-
sa medici, qui uocantur dogmatici, dissentiant mu-
tuo, dissensuri etiam in eo, an percipiatur, nisi ea sit
rei euidentiæ. Quinetiam est cum magnitudine in
æqualis pulsus fiat in una distentione, cum eius par-
tes quædam plus, quædam minus distendantur:
qui non fieret, nisi distendi arteriam reuera uideremur.
At intelligo producere illis me ingeniosius
fortasse sermonem, quam aperte agere. Nam satis
hoc sit dixisse, longum uel breuem, altum uel hu-
mitem, latum uel angustum, magnum uel paruum,
crassum uel gracilem, & præterea horum medios
fieri non posse, cum non omni ex parte distendi ar-
teria conspicitur, quoniam solum fieri motum ar-
bitrantur: tantum uel altus uel humilis fieret, uel
eorum medius, alius nullus. Igitur qualis conuul-
sius pulsus est, qui est infrequens, tales contem-
dunt, qui negant sensibilem distentionem esse, sem-
per omnes uideri. Reuera enim in conuulsio, aut
nequaquam sentitur distentio, aut parum & ob-
scure, arteria in fidis modum sursum deorsumque ia-
ctata. At uero quod tradit Archigenes hominum
gracilium in partibus non carnosus oculis cerni ar-
terias distendi & contrahi: apud homines quidem
uerecundos recte dicitur: apud impudentes uero,
neque de rebus apertissimis laborantes, secus. Ete-
nim uel conspici negabunt hoc, quod quidem eo-
rundem sit illorum hoc quoque inficias ire. Aut si e-
tiam annuat, oculis uideri dicent arteriam disten-
di, tactu non item: Atqui de hoc quæstionem esse.
Quare non ad usum sermonem deriuemus: uerum
propositis his, quæ tactu percipiuntur, placare ho-
mines conemur. Atque, ut uerum dicam, non tam
istorum nomine, quam ut ueram traderem ratio-
nem dignoscendi tyronibus huius meditationis, af-
fectus sensibiles, memini pulsuum manifestam dis-
tentionem arteriæ obtinentium, & obscuram, de
quibus conuulsio sunt: præterea, ut pulsuum, qui
in quantitate positi distentionis sunt, ne confun-
dant considerationem: sed semper in memoria ha-
bitis tribus dimensionibus contendere præsentem
pulsuum cum superiori ualeant, in tribus ne dimen-
sionibus illi, an in eorum aliquibus uel aliqua res-
pondeat. Nam qui ex distentionis quantitate ul-
ginti septem pulsus constant, quos in tabella li-
bro primo de pulsuum differentijs proposui, hæc
maxime ratione cognoscas, si dimensionum quan-
tatem singularum teneas memoria. Porro au-

tem tum hæc ipsa, quæ nunc commemorauimus,
tum reliqua quæ posthac dicenda sunt, omnia præ-
cedere ille liber debet, ut initio statim huius libri
admonuimus. Itaque prius huc qui se conferat, quæ
illa edidicerit, errat planissime. Atque hoc sit in to-
to sermone constitutum. Nunc quod institui-
mus, exigamus, aperte distentionem arteriæ a ta-
ctu, non solum modo (quod, qui cum omnibus di-
sceptant, affirmant empirici) animaduerti. Quare
adducti rationibus meis contra ac prius dicant (nisi
sophistæ certe & arguti gestiant haberi) arteriæ a-
nimaduerti quidem abs tactu distentionem, tamē
ita ne reuera habeat, se hæsitare. Sanè enim hæc
consentanea magis sint cum eorum secta: Aut
quam ob rem cum omnibus alijs in disputationi-
bus quod cernunt, constituunt, de natura uero
hærent: hic non faciunt idem? Atqui si hoc faci-
ant, non est quod dicant, distenditur fortassis arte-
ria, sed non est conspicuum. Verum est diuerso, for-
tassis non distenditur illa, tamen percipitur. Siqui-
dem consentit hoc cum illis, qui quod cernunt tā-
tum, & non quod coheret cum placito suo, po-
nunt. Siquidem quod conspicimus, ubique loco-
rum, ut dixit Timon, ualeat. Qui sit igitur, quo mi-
nus nunc, quod cernitur, ualeat? Atqui, siquidem
ualeat ubique: nunc certe pro principio aperte dilata-
ri arteriæ sumpto, cum scilicet non conuulsio mo-
ueatur: inde dissentiamus fortasse inter nos, an si-
dem illi nos habebimus, illi non habebunt. Fortas-
sis hic quoque, si suam illis autoritatē subiiciamus,
ad concordiam in communi in eandem autores fue-
rimus. Quidnam igitur uolunt? nihil aliud quam
singula euidentiā conspici, & scrupulum habere ma-
ximum, an qualia uidentur, etiam sint: deinde an
ulla etiam ratione sint. Sumserint sanè & id a no-
bis confessum, nihil enim illi denegatum uolu-
mus. Quin nec equid omnino sit sol, luna, terra,
nec an mare, neque an uigilemus: sed ne an sapia-
mus quidem, uel uiuamus, nec quicquam nobis
proflus, qua sit natura, constare. Equidem haud
sciam, hæc quam desiderant maiorem hæsitatio-
nem. Obrinuerunt hæc a nobis libentibus, sur-
persedeant hoc labore orationis, ut demonstrant.
habeant suam naturæ ignoratorem ac abunde
fruantur licet. Tantum respondeant uobis rem
non sanè prolixam, An simul de usu nosserum ad
uitam pertinentium hæsitare uelint: neque, ubi so-
lem perspicue oriri cernamus, obire solita nos ne-
gocia, si dies sit: an in grabato conuiesceret, dubi-
tantes nox ne etiam sit, an dies. Nec, cum iuuenem
conscenderimus, ac simus in alto, hoc agere sed ni-
hil credentes, audere in mare proflire, quasi id for-
tassis mare, fortassis non sit. Neque, ubi in portu ex
alto inuehamur, appellaturque nauis ad terram, mi-
nesque uideamus in terram exire, fidem dare sensi-
bus usque ad ipsum usum: cæterum intus nos con-
tinere hæsitantes, & dubitantes, dicentesque: Po-
test quidem, ut uideatur nobis terra, nec sit tamē.
Atque omnia illa ipsi illis autoribus ad experien-
tiam usque fidem habent: at de natura indubitatio-
nem

nem adducuntur. Quin hoc nos scilicet ipsi uo-
lumus: ut eis pro certis utamur. Quod uero exce-
dit usum, superfluum dicimus esse. Quamobrem
si quod cupimus, nobis dant: de quo amplius dis-
sideamus, inuenio nihil. Quod ad naturam perti-
net, de eo scilicet inquirunt. Desine quæso, nec de
eo uerbum unquam faciemus, si uoles. Immo uel
ad scædus ferendum te adhortauerimus, & pro-
cedant posthac, si uultis, non minus nobis, quam
alijs mortalibus, qua res, qua uerba: quando uos
etiam ipsos animaduerto elaborare, nequid de il-
lis, quæ omnibus hominibus testata in uita sunt,
euertatis. Proinde sicut illi negocia obeunt, & i-
tem nos obeamus: nec curiosi sumus ulla in re, que
aperte conspicitur: sed statim credamus, & assen-
tiamur. Ut si quis annunciet ab imbris, qui deci-
derunt, fluuium auctum euertisse potest. Hic quis-
piam de uobis præsto, ita uetet absolute, ab imbris,
qui deciderunt, dicere, sed qui uisi sunt deci-
dere: neque fluuium, sed qui uideatur, & apparet:
neque auctum, uerum qui uidebatur auctus esse:
neque diruisse pontem, sed uideri diruisse: quis hunc
sanum dicat? Quid igitur, quando cum cæteris o-
mnibus mortalibus alio modo disputetis, negocia
solis nobis facescit: cum ijsdem utamur sensibus,
tam in arte medica, quam reliqua in uita. Et utrū,
uerbi gratia, & uesciam, euleum, atque fabrorum
folles, quid distendi dicitis ac contrahi, uideri præ-
remittitis: arteriæ uero soli innocenti estis mole-
sti: atque in ea de apparentibus scrupulum inijci-
tis: quominus absolute pronuncietis, distenta est,
& distenditur, contracta est, & contrahitur: sed ui-
detur distendi, uerè ne distendatur, me latet. Desi-
stite per deos tandem aliquando inanibus nugis
artem onerare uel sua sponte longam. Si occami-
ni, & uitam non labefactare, sed esse usui institui-
stis, artemque non interpellare, sed augere conami-
ni, rebus hæc commodioribus contentione re-
seruate. Multa offendetis in medicina, quæ ma-
gnæ sint quæstionis, huc conferte uim uestram,
hic ingenium ostendite, & dubitationem de re-
bus euidentijs tandem abijcite, quando nihil ea-
re profectus sitis faciuri. Compellemini enim, ue-
litis nolitis, euidentiā pro certis habere, aut ne hi-
scere quidem uobis potestas erit. Nam cum, siue
quæramus, siue non quæramus, idem consequi-
tur usus: nequicquam inquiramus. Sunt uero per
multa alia hominibus qua sensus, qua rationis me-
ditatiões, hic elaborate, in his tempus ponite: Res
autem euidentes citra scrupulum pro ijs, quæ esse
illæ uideantur, numerate. Facite itaque, ut mihi arte-
riam concedatis in longum, latum, & profundum
distendi: postea iam dispicite, an sentire contra-
ctionem, nec ne possitis. Vos uero, ut nec hoc, nec
aliud inquireretis quicquam: sint ne omnino res
euidentes, in dubium uocastis. unde uobis sup-
peditat magnus quidem uerborum aceruus, non
potest labefactare tamen, neque conuellere usum
euidentijs. Nos igitur contra faciemus ac uos:
Omnibus, quæ dilucide cernuntur, utemur citra

Galen.

ullam hæsitantiā, & credemus talia esse, qualia ui-
dentur: Quæ obscurius, hæc in quæstionem uoca-
bimus atque partim ratione, partim sensibus, partim
etiam amborum ope aggredimur eruere. Ve-
rum horum uiam inueniendi alio loco amplius tra-
dimus. hic tantum, quod ad institutum nostrum in-
terest, referemus.

Contractionis inuestigatio Galeni.

Nam cum Agathinus dicat, arteriæ non pos-
se contractionem sentiri: Herophilus au-
tem constantissime, ut de re sensibili differat: res
hercle plena erat difficultatis uni præ altero acce-
dere, præsertim quorum tantum uterque studiij
cum ad alias partes medicinæ contulisset, tum ad
artem de pulsibus augendam, & uero etiam ratio-
nem multis annis sensumque mire exercitasset. Itaque
operæpretium esse duxi, ut primum tactum ad par-
uam differentiam sentiendam assuefacerem: ut si-
quando nobis ipsis manifeste contractio appare-
ret, alium ne tellem desiderarem. deinde ut ue-
terū scripta reuoluerem. Nā si plurimi hæc atque
probatissimi sentiri confirmarent, ne si quamdiu-
tissime quidem commentantibus haud dum uide-
retur tamen nobis sentiri, desisterem, & depo-
nerem spem inueniendi: Sin autem nullus ali-
us, aut planè pauci, ac leues hoc assererent, nobisque
in hoc incubentibus non dignosci uideretur pos-
se: abijcerem iam tum eius spem inueniendæ, atque
non sentiri posse fateremur. Ergo cum familiam
inuenirem Herophili propè omnem sentiri af-
firmantem: nationem autem Erasistratorum par-
tim annuentem, partim euntem inficias: ac ter-
tios illos ab Athenæo Attalensi, de quibus Aga-
thinus erat, inter se eodem modo dissidentes: ni-
hil nos sanè ex ueterum scriptis quidem consecu-
ti opis sumus, quod numero & dignitate, qui af-
firmarent & negarent, propemodum æquarent.
Itaque apud me adhibitis præceptoribus confide-
rabam, qui etiam se negabant ipsos in apertam co-
gnitionem uenisse unquam contractionis. Iam
hæc etiam nonnullos ratio, ut fit, mouebat, ac ijs
probabatur omnibus, ut recedentem tactus arte-
riam sentiat, fieri non posse. Quippe aut motum
ipsum in distentione, aut coniunctum cum eo i-
ctum nos sentire. Atqui neque solum iam nos, u-
bi recipiat se illa, contrahiturque, neque sentire mo-
tum. Scilicet ea illum, quæ consuetudinem habet
secum adeuntque ac contingunt, non quæ disce-
dant, dignoscere: Alioqui ad remotorum aspira-
re notitiam posse, si hoc sit ei semel concessum,
quæ non tangantur, sentire. His & talibus me uer-
bis facile in suam sententiam adduxerunt, ut qui
testem a se, ut iactabant, tactum haberent: Neque
enim contractionem sentiebam arteriæ. Sic nihil
factum est propius, quam ut ab illa me remoue-
rem, ut ea, quæ sentiri non posset: nisi mihi tan-
dem ueluti ex asidua collisione ignis incensus &
elucens clare ueritatem monstrasset: ut alios iam
testes non quærerem, nec arbitros, sed mihi ipse sa-
tisfacerem. Sed rem omnem explicabo hinc adeo

Tom. 4

m 3

exorsus

exorsus, unde me ipsum ratio duxit. Quando corpora tangunt, momentoque temporis, quod palpantia tantum: partim uero urgent, impellunt, evertuntque, itaque quod fortius est & durius, ueluti subit imbecillius & mollius, alterum autem cedit, evertiturque, ac ueluti amplectitur id quod urget: discessus eorum mutuos non potest eodem modo effici. ceterum quae in superficie tangunt, discedunt subito. At quae cedente molliore longius progressa illud ueluti intrant, non reuertunt item subito: sed quanto a primo occurso progressa penitus urgebant, tantum illis discedentibus sensibile superest. Tempus namque intercedet inter primum impetum discedendi, & extremum finem, secundum quem non discedere amplius, sed subsistere iam dicuntur. Quo tempore toto paulatim discedente altero, paulatim etiam alterius remissio pressu, utriusque sentietur motus. Iam si hoc accedat, ut quod ab imo mouetur, feratur sursum: & quod tangit, superne incumbat: praeter quod pressus ei quod incumbit detrahet, etiam accidet ei, ut ueluti subsidat. quia quod prius excipiebat et sursum impellebat, nunc defertur.

Declaratio contractionis per alia uasa.

Horum, si rem oratio tibi parum clare repraesentat, in uelicis, utribus, follibus, & id genus instrumentis omnibus periculum facias licet. Nam in omnibus inuenies, ubi languidus est tangentium concursus, ibi paruo spatio fieri discessionem. At alterum si ualidius sit, quanto spatio impellebatur infirmius, tanto mouebitur scilicet, ubi se, quod urget, recipiat. At uero si ex inferiore loco etiam premens ascendat, longe tunc procliuus sane, & citius comitabitur infirmius fortius, socio ad persequendum adiuncto momento ad inferna. Poteris autem si humida materia uel aere, utrem, uel uelicam, uel simile uas impleueris, leniter attingere, auferendis ac rursus admo uendis digitis: deinde etiam trudere, & impellere prorsum, amouendis hic quoque uicissim applicandisque digitis. Profecto alterum discessum, cum tantum palpaueris, clarissime animaduertes momento temporis fieri: Alterum a pressu, nunquam citra aliquod spatium. Praeterea in priore nihil moueri conspexeris, siue admoueras digitum, siue remoueas. At uero in altero moueri, non modo si imprimas digitum, sed & si retrahas. Age iam compare arteriam digito, & uasi corpus, quod arteriam contingit: ac eo, quod arteriam contingit, de loco suo nihil moto, arteria mota accedat & recedat. Ac nunc occurrat arteria corpori, quod foris eam tangit, quasi contrectet palpetque: quod in languidis pulsibus usum uenit. Nunc non contrectet tantum, sed & in altum impellat: ut in uehementibus. hic in priore occurso necesse est, ubi arteria contrahitur, hoc possis dicere, recessisse illam ab eo, quod eam foris tangebatur: hoc non possis, nunc recedere. Tempus enim ea cognitio postulat: discedunt autem subito, quae leuiter sese

corporum tangunt, momentoque temporis, quod nequeas attendere. Sed in altero arteriae occursum, in uehementibus pulsibus, a quo fit, ut tactus noster repellatur, prius recedente sentimus, deinde recessisse iam dignoscimus: id quod non sensus etiam animaduertit, sed mens ibi ex eo, quod affectus abiit ipsius sensus, colligit, quod tum recederet, nunc recessisse. At leuiter attingentis animaduertere discessum non possis, discessisse etiam ibi conijcias.

Primum sentimus affectus corporis nostri, deinde illa, quae eos induxerunt.

Porro autem non accedentis, uel recedentis, uel prementis, uel tangentis, uel repulsi primum nos sensum habere, sed affectum corporis nostri, neminem etiam esse puto, quem fugiat. Sentimus enim ab impressione uehementium pulsuum carnem nostram una cum ambiente illam cute impelli. huic autem est adiuncta moti & prementis cognitio. Quin etiam recedente arteria sentimus in ipso corpore nostro motum. Si quidem intro compressa, siue ea cutis est, siue carnis pars, arteriam discedentem comitatur, pristinam sedem, qua deiecta erat, occupans: simulque fit, ut in recessus cognitionem ueniamus. Nam sentimus primos omnium affectus corporum nostrorum: Deinde, quae hos induxerunt, foris obiecta. Quare cum recedit a premento arteria, quia secundum partes nostras attingentes eam motum sentimus primum in uehementibus pulsibus, ea dicimus ratione contractionem etiam occurrere sensui. concessio scilicet, ut quae affectus nobis creant, sensibilia appellemus. Atque pressus inaequalitas prementis annunciat reditum. Neque enim uel robur uel motum eius quicquam erat, quo cognosceremus, nisi pressus inaequalitate. Nam uehementibus pulsibus ubi digitos iniicimus, primus occursum admodum impellit paruum tactum, ab hoc etiam atque etiam ad finem usque comprimit magis. Vnde sane motus arguitur & robur eius quod repellitur. Mira enim res est, quoniam modo languidi pulsus, ut sint maximi, non parui tantum, si premas, uideantur, uerum etiam omnino sensum fugiant. Quod si quis leniter esse illos tangendos ignoret, fortasse abolitum homini pulsuum dicat esse. qui quidem mentiatur inde, quod non recte eos tetigerit. Contra plane uehementes, quod ipsorum deprehendatur robur, requirunt, ut qui tangunt, digitos ualide infigant. Repelli enim hoc tibi tum magis uidebuntur, quod eos urgeas magis. Vnde etiam contractionem omnes uehementes pulsus sensibilem habent: languidorum uero nullus. Atque inter uehementes alius alio magis: prout maior uel minor sit uehementia, aut pro magnitudine & paruitate, aut pro duritie & mollitie, aut pro celeritate & tarditate. Nam qui maximus simul, & uehementissimus, durusque sit (quatenus coniungi cum magnitudine durities ualeat) atque non uelox, hic apertissimam habet

habet contractionem. Omnes alij, quatenus plus uel minus de illorum aliquo habeant adiunctum, haecenus facilius percipientur, uel aegrius. Addidimus autem eod in commiscenda duritie & magnitudine, quatenus ualeat: ne adducatur quis, posse unquam fieri, ut idem simul pulsus tum maximus & uehementissimus, tum euadat durissimus. Neque enim coniungatur, sicut cum uehementia magnitudo, ita cum duritie. In maximos enim & uehementissimos pulsus subinde incurras. At durissimos eosdemque maximos nunquam reperias, ac ne duos quidem pariter & maximos: ceterum qui inter durum & mollem medius est pulsus, ac natura moderatus, cum maximo connexus frequenter inuenitur. Etiam durum simul ac uehementem non raro eundem cernas: adeoque durus idemque uehementissimus nonnumquam existit. at uehementissimum & durissimum nunquam eundem inuenias. Neque etiam qui maximus, & idem uehementissimus, tardissimusque sit. Sed maximi & uehementissimi, plurimum etiam celeres sunt: sin minus, at non tardi. At qui si idem posset pulsus uehementissimus fieri, & maximus, & durissimus, & tardissimus, appareret in talibus pulsibus omnium apertissima contractio. Quae quando non potest mistio fieri, uehementissimus adhuc, & maximus, qui neque mollis neque uelox sit, clarissimam adducit contractionem. Claram etiam uehementissimam certe, & magnam, & duram. Et etiam uehementes simul, & magni, & duri, quorum minus quidem quam superiorum, manifesta adhuc satis tamen contractio est. Praeterea his minus, sed euidenter tamen contractio uehementis, magni, & moderati magnitudine & duritie. Sed hoc habet obscuriorem contractionem, non tamen quin possit dignosci, magnus, & moderatus in reliquis duabus differentiis. Imo uero qui tribus differentiis est moderatus, perspicua adhuc contractionem habet. Verum non facile uehementis, & parui contractio cognoscitur, qui omnino etiam durus est. Ac parui, durique, sed contentione moderata etiam est obscurior. Iam si paruus, nec durus sit, & moderato robore, ut deprehendatur is, sensum flagitat probe exercitum. Atque praeter illo, qui paruus, & mollis, contentusque moderate sit. At languidus pulsus, neque cum magno coniunctus, neque cum paruo, apertam obtinet contractionem. Omnino is cum maximo nunquam commisceatur, nec uero cum durissimo. cum magno sit cum commisceatur, sed semel eum molle oportet esse. Quod si cum duro coniungatur, is necesse est sit minimus. Quare qui exercitare tactum uolet ad manifeste sentiendam contractionem, hoc in primis scire debet, quod praeteritum ab antiquis est: non cuiusuis pulsus posse contractionem sentiri: nec quorum possit, perinde omnium esse clara. Ad haec distinctiones, quas tradidi modo, memoria sunt tenendae: ut ne, ubi senti ri nequeat, inuenire auens, deinde deposita spe, omnem tandem, ut non sensibilem, relinquat: neque ubi possit sentiri, non aperte tamen, hos primo

aggrediens, cum horum desperet inuentionem, tum alios eum plane pigeat inuestigare. Verum in quibus apertissima cerni contractio solet, ab his initium sumat, atque manum, ut praescripsimus, applicet, cum memoria propositorum, quae tradidimus: plane uel uehementem, uel non languidum certe oportere esse, qui sensibilem tangentibus sit representaturus contractionem. Atque hoc habere fixum debet & certum. Ad clariorem autem notitiam, non parum magnitudinem referre: Accedere item a duritie nonnullam opem, & hercle abs tarditate etiam. Proinde nec in languido unquam pulsui sentiri contractionem, nec in uehementi non sentiri: idque magis & minus clare, prout ipsa uitalis, ut uocant, contentio maior sit uel minor, & pro distentionis quantitate: ac pro qualitate arteriae tunicae, & motus.

Pulsus, qui apertam contractionem habent, quibus in sanis & aegrotis insunt.

Quare ut studiosi absolutam exercitandi uiam habeant, non solum generale praecipitum explicauisse contenti sumus, a quibus nam initium ordiendum est tactus in contractione indaganda exercendi: sed etiam quibus hi insunt in aegrotis & ualentibus, deinceps aperiamus. Nam hoc si etiam didicerint, minori negotio uotum arbitror assequentur. Ac de sanis quidem, qui moderato sunt corpore, & natura temperata, in flore aetatis, maxime uere ex anni temporibus, regionemque incolunt temperatam, robustique sunt, & omni more, metu, saturitate, motu uacui, hi pulsum uehementem & magnam omnes habent. Qui si moderate se exercita uerint, fortique sint modicis balneis, uel uini non permultum hauserint, uel irati sint, uel operam strenuam aliquam nauauerint: non magnos iam & uehementes tantum, sed quam maximos uehementissimosque pulsus habebunt. Iidem si laborent syncera tertiana, uel ardente miti & simplici, aut qua alia magnopere calida & ueluti feruente febre, praeterea diariarum aliqua, quae ex bubone proficiscuntur, & ex adustionibus, modicisque lassitudinibus, maximos etiam tum & uehementissimos pulsus habebunt. Porro si quaedam horum, quae retuli, eos teneant, quaedam non uehementes quidem & magnos uel tum obtinebunt, non perinde tamen. Exempli gratia. Si cuius iuuenis, qui sanus sit, non tamen corpore moderato, sed uel pinguis uel gracilis, loci incolae frigidi pulsus tangat, uehementes eos, & magnos inuenies, at non similes tamen prioribus. Verum enim uero in his omnibus, in quibus pulsus adhuc manet uehementis & magnus, si, ut iussi, tagas arterias, senties contractionem: clarissime autem in illis, quibus maximum esse & uehementissimum diximus. Atque si sit uehementissimus, facere maiorem eum sic in tactu impressionem, itaque manifestiore esse eius impetum, superius explicauimus. Quin etiam, si maximus sit, hac facillime uia cognoscas: si tantum intelligas in contractionibus solere arteriam descendere, quantum in distentionibus ascendere. Quod si est, non potest in maximis interuallis non

ferri uterq; motus, sursum, dum distenditur: dum contrahitur, deorsum: ita ut ille quamlongissime sursum currat, hic recedat. Diximus autē nos sentire recedere arteriā, non recessisse. Itaq; ut maximum recessus spatium & tempus erit, ita eius erit apertissima cognitio. Quod fuit in causa, cur dicerem esse primam tactus exercitationē, non in uehementissimis tantū, sed & in maximis simul pulsibus subeundam, qui non perinde moucantur uelociter. Diximus etiā nonnihil ad contractionē percipiendam facere duritiem: cuius tamen illic causam præteriuimus: quā hoc loco, nihil causā est, quin ascribamus. Nam ad uim ictus magnopere refert durities quoq; arteriæ tunicæ. Id etiā in rebus extra corpus positis aperte perspexeris: si æquis uiribus uel lapidem cuiusdam durissimū impigeris, uel lignum, uel aliud, quod molle sit. Sanē multo citius & magis prematur necesse est ab lapide, & evertatur quod impetū sustinet, q̄ a ligno. Iam q̄ uolentia distentionis semper respondeat contractionis sensus, hoc contractiones clarius dignoscetur, quō uolentioribus succedat distentionibus. At nec facile magnus pulsus cōmiscetur cum duro, & affectus, in quibus congregiuntur, in opere De causis pullsum, & in opere De prælagatiōe per eos explicabimus. hoc loco tantum satis sit tyronibus exempli gratia didicisse, quibus ualida facultas uitalis est (quam eandē quidam medici uitalem contentionem appellant) sed in uictu offendūt, & nonnullis in alijs, in primis in uini intempestiuo potu, his tales pulsus accidunt. Itaq; in his, ita ut in prioribus, aperta est arteriæ contractio. Iam etiā tarditatem, quantum tempus auget recessus, tanto ostensuram esse manifestiorem motū, ne id quidē collectu est difficile. Quam ob rem & hæc usum ad cognitionem aliquem præstat. Ac qui debeat pulsus esse, qui sensibilem contractionem est rediditurus, abunde declarauimus.

Ratio applicandæ manus arteriæ in contractione.

Deinceps quo modo sit applicanda manus, nobis inquirendum est, an perpetuo super arteriam, an subter, an aliquando hoc modo, aliquando illo: & utrum comprimendo, an palpando, an applicando tantū, an interdum hoc modo, interdum illo, ut natura pulsus ferat. Nam nec de his quicquā maiores nostri explicarunt. Nos autem his inquirendis quæ ratione & usu consecuti sumus, in medium proferemus. quō, si sufficere quidem uideantur, omnibus suis partibus & numeris doctrina a nobis sit absoluta. Sin minus, complurium quidem & utilium inuentorum certe ope, alius atq; alius, quod reliquum est, inuenierit. Itaque si comprimendo applicemus tactum, nulla differentia sensibilis ex manus super arteriam uel subter applicatione inueniatur. Vel si palpando tantū ueluti suspensis digitis, ne tum quidem ullam animaduertamus differentiam. At tertius applicandi modus, qui medius est inter compressionem & palpationem leuem, ne obiri quidem potest, si inferne tangas

A arteriam. Siquidem liberare oportet tum manum omnibus uoluntarijs motibus, & ueluti languidā admouere. Quod si fecerimus, ne arteriam contrectet, a gravitate depressā, delabatur. Proinde hoc modo attingendi superne tantum licebit, inferne nunquam tangere. In eo autem frequenter contractio multum aperte patet, sæpe etiam obscura existit, non tamen quin exercitatis animaduerti possit. In uehementibus & magnis nec uelocibus manifesta est. In moderatis per omnia hæc dicta genera, obscura. Nam si uehementes & magnos nec ueloces pulsus comprimamus, fore manifestissimam omnium contractionem, nuper diximus. Quorum causas ex ijs, quæ de illis narrauimus, facile inuenies. Nam quatenus tactum ab arteriæ distentione accidit repelli, hæcenus recedente causæ sensibilis contractio fiat necesse est. qui repellitur, si compresseris, maiorem in modū in pulsibus quidem commemoratis. Sin palpaueris tantum, perinde ac nihil. At in manus applicationibus medijs inter illas, quas fieri quasi remissā manu diximus, moderate repellitur. Quo magis contractionē comprimendo, quam tantū attingendo senties. Nec minus si inferne tangamus quam si superne, quod perinde utrobique arteriæ contractionē tactus sequatur. At enim manus, quæ tangat, non modo prompte sentiat oportet, uerum etiam mollis sit. Nam sic demū facile consequatur, ut motus uel minimos animaduertat. Nam hoc sanē quemadmodum natura est comparatum, ut alio alius uideamus melius deteriusq; & audiamus, ita etiā tangere nos, e quidem fugere meminē puto. Huc iam si status quidā mollis accedat carnosæ digitorū naturæ, promptius & magis in occursum arteriæ eversa, interuallo maiore, dum contrahitur illa, fore ut ablegetur, nec hoc puto ante dictorū memori obscurum esse. Nec uero etiā, cum per longius fertur interuallum, clarius sentiri esse contractionē, hoc fugit quenquā. Quare molliorem manū duriorē, si reliquorum æqua fors sit, ratio dicat exactius contractionē sentire. Itaque si summā orationis fecerimus, aliō transibimus. Quandoquidem inter medicos controversia est de arteriæ contractione, quorum pars eam sentiri confirmat, pars non sentiri, ostendimus nos non perpetuo sentiri: ubi primū pulsus, in quibus sentitur aperuimus, deinde status, in quibus illos indagabimus pulsus. Deniq; qui sentire planē contractionem cupiat, quomodo tangere ille debeat, qualemq; esse manum conueniat applicandam.

Initium distentionis & finem contractionis non sentiri.

His constitutis, deinceps erit explicandū: totam ne sentiamus distentionem atq; contractionē, an pars nos utriusq; fugiat. Et si fugiat, quæ hæc sit & quanta. Atq; huius etiā instituemus orationis initium a motu distentionis. Ac primum nobiscum repetemus, sæpenuero in multis ægrotis, quibus pulsus parui sunt languidiq; (quales habent præ cæteris), qui syncopa corripuntur,

&c.

& qui de uita decedunt propè omnes) quosdā medicos motum aliquantisper sentire, alios haudquam. Secūdo loco, prout accurate & sedulo, uel segniter atq; negligenter tangit, eundem medicū interim motum sentire, interim non sentire. Proinde cum eandem arteriam, quidam medicus non pulsare, alius pulsare etiamnum dicat: atque idem frequenter medicus eodem tempore, pro diuersis manus applicationibus uicissim contraria dicat, partem motus fugere constat tactum. Dices præclarissima natura præditum, & manum rectissime applicantem, experientemq; totam sentire distentionem. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam naturam spondebit eam integritatem sensus affectam, ut nihil illam ne subtilissimum quidem prætereat? Ego quidem certe nec exteriorum corporum horum, que licet præter uulsum impedimentum ipsa tangas, iactem cōsumatam noticiam esse: nedum corporis, quod adeps, membrana, cutis munit crassior ipso subinde corpore arteriæ. Quod si quis tā sit audax & arrogas, ut dicat in distentionibus arteriæ primū se motus cognoscere impetū: libenter de isto quæsierim, quā nam ipse hunc manus applicatione deprehendat: utrum leuiter palpando, an premendo, an nulla uia admouendo. Sanē si de magnis ille sophistis forte sit, qui in arti nauanda opera hæcenus uerfati sunt, ut, omnino an homo febricitet, ignorēt, uerborumq; iactatione ipsam ueritatem superent: ne iste scilicet nec an plures sint applicandæ manus rationes, nec an inter se illæ mutuo distent, nouerit: nostraq; stomachū illi fecerint, nec ullo modo me sustinerit audire. Verum enim uero uti alia, quæ ante tradidimus, ita hæc ueritatis studio, etiam si solus sit, dicemus. Nempe media applicatio, quæ citra ullam uim sit, hæcenus motum sentiet in pulsibus certe non languidis, quatenus uisus: in languidis uero sentiēdis etiam uisui cōcedet. Altera, cum premimus, in languidis supra primam motum arteriæ obscurabit: in uehementibus præ cæteris percipiet. At tertia, quæ ueluti suspēdimus manū, motum sanē quābreuē sentiet. Sed hæc faciamus quoq; ut demonstrationibus confirmemus, ab rebus euidentibus ingressi. Quid uero clarius hoc sit, quam omnes arterias nec uisu nec tactu moueri uideri: sed eas duntaxat, quas cutis contegit, neq; ea crassior. At sub carne abditas, aut sub alijs corporibus, occultum habere motū: nisi quando magnopere intrabucrint, quibus sunt illæ subiectæ, corpora, itaq; sentiantur? Imō uero quarum sentitur motus, quō sunt arteriarum nudiores partes ipsi subiectæ cuti, hoc uisui clariorem motum tactuq; re præsentant. At maximæ quidē arteriæ, quæ secū dum dorsum sita est, cuius fugit pridem morus, si mul atq; contabuit animal, ad abdomen motus apparet. Vnde liquet, leuiora corpora arterias facile, ubi distenduntur, unā secum sustollere: grauiora ægrius: prægrauia uero non mouere profus. Quod dico multo animaduertes manifestius: si arterijs præditis illustri motu foris corpus aliud subtile ad

cutem imponas: ut folium, membranam, linteum, panniculum, aut aliud tale quid: scilicet una cum arteria distenta moueri cernes. Si iterū priori tantundem apponas, iam multo amborum obscurior motus erit. Si uero tertium addas, adhuc lōge obscurior: Idem si quartum & quintum, tandē impositorum motum omnino abolitū putabis. Iam si uehementior pulsus sit, plurium onus corporum feret. Sin minus uehemens, pauciorum. Quod si nequaquam sit uehemens, potest, ut nullo onerari corpore sustineat. At uero si præterea languidum esse finxeris, non modo foris cuti corpus impositum nō mouebit, sed nec ipsam interdum cutem. Id quod sic cōstat habere. Nam arteria, quam fuerit contentissima, tam maxime cutem conspicies moueri. Contra, cum remissā multum contentio sit, planē non moueri uidebis. Cum igitur arteriæ ualidior motus etiam multorum exteriorū onus corporum, nedū cutem secum mouere ualuit: languidior autem tantum cutem, & qui sit multo hoc imbecillior, ne cutem quidem: quid habet admirationis, si alius etiam hoc infirmior existat, qui neq; membranas, quæ arterias contegunt, neq; adipem subuehere possit? At quis tanget hunc motum tactus? nempe nullus. Neque uero ad hæc illud respondeant, comprimendam digitis cutem esse, quæ arteriam tegit, ut pulsui non satis ascendenti occurramus. cum in his quorum sentitur motus, sed languidis tamen, si cutem comprimamus, semel pulsus consistat. Quid iam illa cedo arteria fiet, quæ ne cutem quidem potest mouere, si digitis eam insuper degraues, an non reliquam partem motus etiam amittet? Ne multis: non mihi scire isti uidentur arteriarum sedem, quæ ex dissectione percipiuntur: qui primam distentionis partem sensibilem putant esse: cum cutem ex illis attingat nulla. Immo si quæ admodum uidentur conspicuæ esse, eiq; propinquæ, has uelis excortatas utrinque inspicere, multum cernes spatij inter cutem & tunicam arteriarum interpositum. Etenim temere hoc natura unum condidisset, quæ tamen citra rationē molita nihil est: si instrumentum creasset, quod in omnem partem posset distendi, neq; locū ei, ubi moueretur, attribuisset ullum. Atqui aliter res se habet, & longe quidem. Siquidem monstrant dissectiones cingere arteriam regionē satis amplam: quam caro, ubi plus iusto auctum corpus sit, insidens, ne distendatur, interpellat uas, quantum sollet. unde fit, ut crasis paruus pulsus sit: quod longitudo eius imminuatur, & latitudo fiat limitatior, cum a multa carne constringatur. Ascensus item ubertate corporum incumbentiū depressus inhibetur. Illorum uero, qui gracili corpore sunt, alioqui robusti, insignem latitudinem & longitudinem pulsus habet, insignē etiam ascensum. Ac magis etiā in his, quibus cutis remissā est, perspicuum interuallum est inter eam & arteriæ tunicam. Nā eius, qui in statu illo est, si uehementis pulsus, aut non languidus certe sit, poteris mēbro conuertendo, atq; interim supino, interim prono figurando, differentias

differentias, quas nunc retuli, arteriæ dimensionum manifeste premendo allequi. Nam longitudine & latitudine pronam figuram attendens præstare, altitudine & tempore supinam. Causa utriusque, eurtis est remissio: ut quæ in supinis manus figuris superne incumbat, & decidat in arteriam: in pronis deorsum uergat, & depædeat, plurimumque distet. Quamobrem in supinis figuris, cum distenditur arteria, in obliquum ex altioribus circumfluens complacatur, & quasi rugas agit: atque hic in magnum acervum collecta, magnitudinis pulsus in his maxime partibus obstitit. In pronis uero, quia minime deprimit, nec interpellat arteriæ motum, nihil quoque de pulsus detrahit magnitudine. Quin ergo hic plus in profunditate item distendi pulsus uidetur: aut si non amplius, at eque ut in supina figura. Quod scilicet sub latitudinis longitudinisque incrementum latet profunditas. Et alioqui, cum, cuius hæc omnia nomine commemorantur, longiori tempore uideatur, quantum ad conspectum, arteria moueri, quæ in artus locata superioribus regionibus est: simul intelligitur maior in altum etiam ascensus fieri. Quod enim in ascendendo longius tempus uidetur ponere, hoc facile uisum inducit longiore se spatio profectum esse. Atqui hoc uehitur per æquale spatium, ut uult quidem ueritas, quomodocumque locata arteria sit: sed quia prior nimirum in supinis figuris motus sub cutem fuit distipatus, tempus auctum distentionis, quantum uisus iudicat, specie simul auget profunditatis. Atque hæc quidem euidetia exempla, aliaque id genus declarant distentionis primas partes effugere aciem. Quantum autem hoc in motu a uisu sentitur, tantum etiam in non uolenta tactione in uehementibus certe pulsibus. Nam in languidis quidem subinde minus. Siquidem in conspicuo est non esse eo attingendi modo primas distentionis partes sentiendas: Ac ne si palpes quidem leniter uelut suspensa manu. Restat igitur, si modo possit, ut manibus cum pressu applicatis sentiri primas partes distentionis possint. Atqui non in omnibus pulsibus posse, sed siquidem possint, tum in solis uehementibus, siquam memoriam habemus superiorum, planè testatum est. Ac hoc quidem hæcenus ductum est, eo quod aliam manus applicationem nullam in cõfesso sit, nec alium pulsus (si a manus applicatione, quæ pressu in uehementibus pulsibus obitur, discessum sit) distentionis initium offerre sensibus posse. A qua tamen uideamus, an id quod præstari uidetur posse, planè sit uerum, an uerisimile tantum. Equidem uel in his latere nos censeo distentionis principium, sed non perinde tamen, atque alijs in pulsibus: uerum esse, quod fugiat, quam minimum. Id intelliges, si cum animo tuo cogitaueris motum, quem arteria orditur, impartiri necessario primum corporibus, quæ illam cingunt, deinde uniuersæ cuti, tum digitis nostris denique. Quamobrem non potest in illa distributione motus nihil poni temporis. Et si hoc uerum est, necesse est motus initium lateat.

A Immo etiã (quia tactus quietem percipit, quæ postquam confederit arteria ante distentionem sit, multo illa quiete longiorem, quæ ab distentione prius, quam cõsideat, sit) recte putes hoc eò consequi, quod interni motus nos aliquæ prætereant partes. Neque enim hoc obscurum est, si initium deprehendi distentionis non potest, quin contractionis quoque incognitus finis sit. Etenim ampliorem nunquam aut maiorem motum in contractione sentiat arteria. Præclare enim agitur scilicet, si parem liceat ac in distentione sentire. Testes huic rei illi sunt, qui planè illam negant percipi posse sensu, quorum numerus late patet, uirorum sanè in artis cõmentatione non contemnendorum. Nos uero sentiri illam, & quando potissimum, iam dudum docuimus. Simulque demonstrauimus, ampliori motui non esse tactum sentiendo in contractionibus, quam in distentionibus: nisi fiat, ut quæritas distentionis, uel contractionis incidat in mutationem. quod quidem in collectiuis inæqualitatibus usu uenit. Age iam hoc constitutum etiam esto, sensum aliquando ob internæ quietis magnitudinem tum finem fugere contractionis, tum distentionis initium: sicque iam altera nobis quæstio recte atque ordine esto confecta. Nam quæstioni, quam de distentione, an tota sentiatur, habuimus, proximum erat de contractione similiter quærere. Sed cum tractaui de distentione, uideo mihi etiam quod de contractione erat dicendum, assecutus esse. Nam maiorem motum si in contractionibus non sentimus, sed uel parè ac in distentionibus, uel, quod uerum est, minorem: omne autem in distentionibus non percipimus, planum est nec totum nos in contractionibus sentire.

Quanta pars distentionis & contractionis non sentiatur.

Porro de duabus quæstionibus, quæ etiam restabant, ut quanta distentionis pars non sentiatur, explicaremus, & quanta contractionis, uideamus ex antedictis summam iam consecuti. Tantam scilicet partem ostendit oratio non sentiri distentionis, quanta inter arteriæ primum impetum motus & ictus usque ad nostrum tactum distributio nem intercedit. Quæ si speciatim dissecemus, plurimam in languidis simul & magnis, quos tangimus leuiter, reperiemus: minimam in uehementibus, quos comprimendo dignoscimus: mediã inter utramque in manus medijs applicationibus, in hisque prout uehemens erit, uel non uehemens pulsus, imparem. Iam quando tantam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, aut paulo minorem: erit etiam contractionis pars illa, quæ non sentitur, par distentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæstionibus, & ueluti elementis disputationis.

De quietibus dignoscendis.

Quæ de pulsus principibus partibus dicenda erant, penè iam percurrimus. Nam duæ quæ reliquæ sunt, per accidens potius, non proprie nec per se partes pulsus sunt, arteriæ externa & interna

interna quies. Sed quoniam quædam denunciant, de ijs dignoscendis operæ precium est ut uerba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu admouenda, maxime, quanta sit, percipias: aut si preme re etiam libeat, in uehementibus quidem pulsibus, hæcenus urgendo, ut ne motui obsis. Internam autem si premas, quoad tibi per præsentem uehementiam liceat, ita maxime dignoscas. Externam certe totam quietem, si ordine attingas, planè animaduertes. Internam, quod etiam ante dictum est, unam cum partibus, quæ non possunt sentiri, utriusque motus, sine contractionis & initio distentionis. Quorum causas non magno negotio etiam quilibet inueniat, si attente auscultauit superiora. Faciam tamen, ut summam ipse quoque explicem. Nam postea quæ fieri non possit, ut cognoscamus, quam pulsus externam quietem effecturus sit, si moueri arteriam, quatenus potest prohibeamus (prohibebimus porro, ubi nimium cõprimamus) profectio quæ magna sit externa quies, si præter quæ concedit nobis præsens uehementia, premamus, non percipimus perspicue unquam. Dices, distentionis magnitudinem compressione imminui, motum tamen perpetuo apparere: reijci enim ab ascendente arteria tactum, ibique desistere primum impelli ab ea moueri, ubi illa simul quieuerit. Sed hoc falsum esse, si uniuerse dicatur, ac requirere distinctionem facile perspicimus, si quid priorum meminimus, cum diceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, ut secum incumbentia sibi corpora non moueat, eorum oppressa onere. Quare nec, cum premamus, ratio dicat, tãdiu sensum durare eius motus in omnibus pulsibus: quamdiu, cum non premeretur uel urgeretur, progrediebatur. Proinde, cum arteria sua sponte mouetur, quiescere iam nos subinde arbitramur pulsus, atque eò quietem ocyus ingredi, quod sensibilem motum exceperunt. Nunc quado, quantum tactum pulsus in distentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars sentiatur: omnino, cum finis non sentiatur distentionis, nec contractionis initium sentiatur. Qui ergo non cõuenienter tangit, quomodo dignoscere planè externam quietem possit: Nam quantitas pressus ad robur metièda arteriæ est: ut eatenus comprimamus, ut ne extrema motus pars sensum ulla fugiat. Vnde constat non esse in quibusuis premendum, sed solis in uehementibus, neque hic tamè adeo, ut ui applicatæ manus, arteriæ superetur robur. Quare cautissimum erit, ubi dignoscere externam quietem uoles, citra ulla uim applicare tactum: cõtra internam, ni urgeas comprimamque, non cognoscas. Nam cõtractioni arteriæ constâtissime tactus adherere debet: preme re uero nisi in uehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam solis dignosci posse internam quietem. Immo ne hic quidem exacte, sed nunc multo maiorem, quæ reuera est, nunc paulo atramen adhuc eam maiorem animaduertes. Necessario enim duo ei tempora accedunt partium insensibilium utriusque motus, & quod ad finem cõtractionis est, & quod in principio distentionis. quæ cum aliam aliã

longitudinem habeant, ut ante explicauimus: neque parem semper accessionem tempus internæ quietis habebit, neque exacte unquam dignoscetur.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PULSIBVS Liber secundus

HERMANNO CRUSERIO CAMPENSI
INTERPRETE.

Quemadmodum partes distentionis
sint dignoscendæ.

SUPERIORE commetario De partibus pulsuum dignoscendis egimus: nunc explicabimus rationem, qua in partibus ipsis quæ insunt, possis perspicere, adeoque initio ducto orationis

ab distentione: quod princeps hæc pulsus partium sit, & plurimam habeat cognitionis uarietatem, plurimum etiam ad prælagiendum ex se præstet usum. Nam quando complura sunt, quæ in distentionibus insunt, præter cetera est peculiaris, proprieque ad eas, ex ratione substantiæ pulsuum, motus pertinet: Omnis porro motus tempus habet, quo sit: & celeritatem, uel tarditatem: uel æqualitatem, uel inæqualitatem: ad hæc, ubi feratur spatium. Quare de his dicamus primum. Neque enim putauit medicorum maxima pars distinctam rationem esse temporis motus dignoscendi, & celeritatis tarditatisque. Nam si quantum tempus est, perspectum sit: statim etiam celeritate, an tardus, an moderatus motus sit, planum aiunt esse. Mihi uero aliter tempus uidetur dignosci, aliter tarditas & celeritas. Neque enim si motus sit breuius tempus, continuo pulsus dixero celeritatem esse. Sanè quod illis imposuit, qui in illa opinione sunt, ego definitionem esse celeris & tardi pulsus duco: quæ si ut illi accipiunt, ita significat: non ualet. Sin ut eam nos intelligimus, hæc constat: illi parum bene assequuntur. Definitio hæc est. Celer pulsus est, qui pauco tempore motum finit. Tardus, qui multo. Nam cum paucum & multum ad aliquid referantur, hi pulsuum tempora inter se mutuo arbitrantur conferri. At res se ita non habet. Quia motus præditi pulsus longiore tempore est non raro uelocior eo, qui breuius obtinet. Sanè multas res & præclaras, quæ ex prælagatione per pulsus aperiuntur, nisi hoc probe dignoscas, ignorabis. At qui quid nostris fecerunt periculum, cum in ipsis ægrotis sæpe locos affectos prius declararem, quam partes inspicissemus: præterea unamquamque causam & symptomata, quæ cõsequerentur antecesserantque: his nihil, sat scio, eorum, quæ nunc narrabo, nouum uidebitur. Nam hi habuerint fidem omnium certissimam, adducti prædictorum ueritate. Alijs primo suspecta erit oratio, & temeraria uidebitur, si tot tales que medicos in pulsuum celeri & tardo dignoscendo lapsos dicemus. Quod si quis susineat, &

& animum inducat, que dicam, audire, profecto si non omnino fidem faciam illi, ab eo deducam certe, ne semel fidē uerbis meis deroget. Neq; enim quæ apud multos confessā iamdiu & certa habita sunt, de his facile est quempiam abducere: idq; maxime cum adeo multā speculationē, accuratamq; postulent. Quin si speculatione etiam ea assequaris, tamen ut experientia quoq; æstimes, omnino multum desideres tactum exercitatum. Nam pulsus, qui formicans appellatur, cum sensum, quod dignoscatur, exactum quærat (quippe qui in extremam recidat remissionem, paruitatemq;) semel lateat in tangendo rudes. adeo ut homines frequenter confirmet, in quibus eos pulsus animaduertunt, pulsus non habere. Itaq; si hos qui celerem eum defendunt esse, refutem: & unde factum sit, declarem, ut errarint, quem nam feram iudicem? Nam eos qui ne hoc quidem dignoscere ualent, adsit ne omnino hic pulsus ægroto, qua ratione, qualis sit, docebo. Quamobrem non faciam, ut de istiusmodi speculatione narrem. Satis est enim, si operibus comprobem esse eum. Sed uero, quod initio testati sumus, quia hosce libros uulgo nō paramus: sed unum, qui instar sit mille, expectant: commentationē eius nomine scriptus mandabimus: qua prius ut absurda & insolentia sexcentis, conuictis conscinduntur, quam incident in dignū. Talem uero ego in presentia, qualis Archigenes erat, desiderem auditorem: ut ita hominem appellem. Quid tu hæc tandem uir egregie in libro tuo De pulsibus scribis, cum de pulsu formicante his uerbis differis? Constare mihi ex paruitate, remissione, crebritate uidetur, & uero necessario ex celeritate. Non enim extremum illud omnium fatis, quid uelit, capio. Nā priora assequor, proboque uerissima esse, & personam tuam decere. hoc uero, cum formicante coniunctam necessario celeritatē esse, quomodo interpreteris, dubito. Nam plus ualeat, ac si absolute dictum sit, nō addito Necessario: tamen sit mendacitū nihilominus. sed si nihil esset adiectum, error manasse ex tactus offensione uideatur. Nunc quando additum Necessario est, rationalem præ se fert aliquam opinionem. Quæ autem hæc sit, discendū nobis erat. Equidem nullam uideo necessitatē, qua adductus imbecillum, crebrum, & paruū motū, statim putem celerem esse. Neq; uero ipsa, de qua nomen pulsus inuenit, formica celeriter mouetur: sed breues eius esse, & languidos motus, crebrosq; conspicimus: celeres autem nequaquam. Quam autem harum celeritas necessario comitatur: remissionem ne? imò uero mirabor, si quisquam cum cetera omnino pari momento sint, ob uirium imbecillitatē mouebitur uelociter. cum planē contra alijs simili in sorte positus robur facultatis continctum, motum celerem reddat: quod in causis pulsuum ostendimus. Quin nec crebritas causa celeritatis est. Nam quis Athenis iter Piræum crebro faciens, continuo etiam currat necessario? Etenim crebræ actionis aliæ sunt causæ, aliq; celeris. Sed paruitatem fortasse dicet esse in

causa, cur necessario formicas pulsus celer sit. Nā quid aliud inuenias? Habet sanē hoc certam quandam rationē: sed uerum ne etiā sit, hic querimus. Nam fieri nō potest, quin arteria, quæ breuissimo uehatur interuallo, minus consumat temporis, q̄ cum ferretur maximo, nihilo magis tamē, qui pauco tempore motus circūscribitur, simul celeris necessario erit. Quid tu, queres, num ergo qui multo tempore fiat, esse dicis celerē? Ego uero hunc nō dico. Omnino enim non temporis modo dico rationem habendam quātitatis, sed & spatij. Cū iam motum, qui pauco obitur tempore, de me queras, qualem dicā esse: quod responsū tibi dem, continuo quantitatem fac spatij addas. Si supprimes, addam ego, atque distincte dicam cauteq; motus, qui breui tempore obeuntur, non esse prorsus hinc citiores, qui maiore efficiuntur. Ac si proportioni temporū, spatiorum respondeat proportio, neuter alterū anteuerit. Quod si uero aut tēporis ad tempus, aut interualli ad interuallum maior proportio sit, tum unū celeriorē fore, alterum tardiorē motum dico. Habes rem uniuersam: quam tu si es assecutus, recte forsitan hic finē faciam orationis. Si non intellexisti, accipe prolixius, quod paucis perstrinxi. Qui pari tempore par spatij cōficiunt, motus hos *ἰσχυροὺς* & *ἰσθμιαίους* appellamus, hoc est, æque diurnos & celeres. Qui uero pari tēpore maiora interualla emetiuntur, hos celeriores. Haud aliter qui per spatium, sed minore tempore. Atq; exempli gratia: stadia duo quinquaginta una hora percurrant, æque ueloces hos dixeris. Sin alter una hora hæc confecerit, alter triginta: liquet celerius se priorem mouisse, qui maius pari tempore spatij percurrerit. At uero si quinquaginta stadia hic una hora, alter tribus perficiat, planē prior celerior est: siquidem par spatium confecit citius. Nihil hic difficultatis inest, sed posthac erit fortasse, nisi animū intendas. Nam nihilo secius attendentibus quidē illa, atq; hæc aperta erunt. Ergo faciamus in duobus motibus, alterū una hora quinquaginta: alterū horis tribus centum quinquaginta conficere stadia. quid hos, nonne æque celeres esse dicemus? Vero. Nam si ille, qui cōfecerat una hora stadia quinquaginta, tres sit horas motus, omnino etiā supra quinquaginta confecisset cētum. Si item qui tribus horis hæc percurreret, unā tantum horam fuisset motus, hic scilicet quoque quinquaginta sola progressus esset. Sic æque erunt celeres, qui paria spatia paribus temporibus obeunt. Quare aduertendæ spatiorum sunt longitudines, & temporum, ut si, quomodo spatium spatio, ita tempori respondeat tēpus, æque celeres esse dicamus motus. Si uero spatij excedat spatij longius, q̄ tempus tēpus: aut tēpus superet tēpus, cū spatia sint equa, minime existimamus æque esse celeres. Nam sit spatium spatij quadruplum, tempus uero temporis duplum: certum est spatij proportionem ad spatium maiorem esse, quam temporis ad tempus. Itaq; alter motus uelocior erit. Jam illius esto spatium cubitorum quadringentorum, huius centum

centum, ac tempus prioris duarum, alterius unius horæ: si iam duabus horis alter motus cubita quadringenta confecerit, alter centum una: constat, si priorem cētum tantum cubita moueri fingamus, hora dimidia confecturum. itaque altero erit celerior: quod par spatium breuiori tempore emensus sit. Si uero secundum quadringenta faciamus progredi, quatuor hic horas requiret. quo nomine erit priore tardior. quippe qui par spatium percurret longiore tempore. In conspicuo igitur est, ubi spatij cum spatio collati maior sit proportio, q̄ temporis comparati cum tempore, eum motum necessario celeriorē esse. Contra, si prioris motus spatium maiorem habeat proportionem ad spatium alterius, quam tempus ad tempus: priorem necesse sit tardiorē esse. Atque huius etiam exemplum proponam. Fac mihi prioris motus spatium spatij secundi motus duplū esse, tempus autem temporis quadruplum. Si iam prior quatuor cubita progrediatur quatuor horis, alter una hora duo: planum est, si duo tantum cubita priorem fingamus progredi, duabus ea horis confecturū. quo tardior altero erit, qui eadem duo cubita percurret una hora. Et alterum, si quatuor cubita emetitur, duabus id horis facturum. Vnde illo qui quatuor cubita, quatuor progressus horis est, uelocior erit. Si quidem par spatium ocyus confecerit. Quo quidem constituto, duos iam fingamus ascensu impares pulsus. Nam hanc in primis dimensionē in hac disputatione querimus. ac faciamus, si lubet, exempli gratia, esse profunditatem profunditatis decuplam, & tempus temporis duplum: nonne aperte perspicies, modo superiorum memineris, pulsus, cuius decupla est altitudo, multo fore altero celeriorē? Nam humilis si in eodem constans motu, decuplo in profunditatis dimensione increuerit, fiet ille quidem æque ac alter altus, sed tempore longe maiore, quam ille. Inuentus igitur quidam est humilis pulsus breui tempore durans, qui alto diurno sit tardior. Id quod est, de quo initio agebatur: aliam rationem dignoscendi temporis esse motus, aliam temporis celeritatis. At enim hæc uerbotenus fortassis finguntur, a uero autem absunt. Immo si iuuenis ualētis compares pulsus cum pueri formicante, decuplum ascensum offendes. Quod si hunc ipsum excafacias iuuenē uel balneis, uel frictionibus, exercitationibusue, ac tum bilem moueas illi, & stomachum facias, nō decuplam, sed quindecuplam eius profunditatem inuenieris humilis dimensionis pulsus in puero formicantis. Verum in puero formicans, ne sit semel tardus, subsidium ab ætate habet: at in sene formicantem, si pulsus nostri tangere, celerem non magis dicas, quam uermiculantem. Nam hoc haud scio, an tardior clare ullus pulsus uideatur. Formicans enim, qua est breuitate, apertam cognitionē fugit. Vermiculans non obscure quidem est tardus: sed si quis alius, abunde perspicuus. Quid igitur inter celeres hunc quoq; pleriq; referunt, nisi cōsensionē cum formicante studentes seruare, eos

Galen.

non sentiri statuunt. Nam quando in se facile hi pulsus mutuo conuertuntur, & uermiculantis facile extremus delapsus formicantem gignit, similiter primū formicantis incrementū uermiculantē: planē illi nouum putauerunt, si eorū alterum dicerent celerem, tardum alterum. Ac quia semel non probe celerem appellarūt formicantē, idcirco rem ex consequenti tam falsam, tam etiam planē distonam sustinuerunt admittere, uermiculantem etiā celerem esse. Et quidem uermis eum gressui comparant, & formicantē item formicæ, animantiū uide quā uelociū. Et simul ita cōparant, simul esse celeres contendunt, nec animaduertūt, quā secum pugnent. Postquam uero in tantos se errores semel demiserunt, non dubitant etiam in stomachicis affectibus consummare omnes esse pulsus celeres, cum ne hi quidē sint celeres omnes: & uero alios etiā sexcentos: de quibus alio loco dicā commodius. Qui errores sese mutuo cōsecuti sunt, ob notionē non distributā nec distinctam celeritatis, prorsusq; confusam. Nam cū illi de celeri pulsu ex sola temporis existimarent breuitate, neq; etiā de eius magnitudine statuerent: quæ falsō illis in mentem uenerant, hæc in errorē ipsos in dignoscendo impulerūt. Sed nos clare, ni fallor, aliū ostendimus breui tempore durantē esse, ut sic appellem, pulsus: alium celerem. Similiter contrarios his, aliū diurnum, alium tardum esse. Hic tu putas fortasse absolutam omnibus partibus esse disputationem, teq; manifesto cognoscere, celerem pulsus differre a tardo. Ego uero nihil magis in uotis habeam, quam ut de cōmentatione tanta disputatione detrahatur. At reuera non ita habet, sed est habitatio oratio ad celerem pulsus & tardum dignoscendum ueluti quoddā præludium. Nam per totam hanc quidem habitam orationem duobus inter se motibus conferendis unum tardiorē esse, alterum celeriorē ostendimus: nusquam uerba fecimus tamen de tardo & celeri. Sanē quamplurimū interest tardiorē dicas motū, an tardum: necnon celeriorē, an celerem. Exempli gratia. Si quis aliquem dicat motū tardiorē esse, querimus quonam dicat esse tardiorē eum. Semper enim qui tardior est, alio dicitur tardior. Sin tardum dicat aliquem motū esse, haudquaquam interrogamus, quonam: nam ridiculi habeamur. Sic si pulsus tardior esse dicamus aut celeriorē: erit omnino, qui de nobis, quonam tardiorē dicimus uel celeriorē, requiret. Sed tardum cū dicimus uel celerem, nullus iam rogat, quonam. Itaq; celer & tardus absolute sermone proferuntur. At celerior tardiorq; referuntur ad alterum. Sed hoc fortasse quis propterea pro uero probabit. Mea uero longe alia ratio est. Adeo multæ est res cogitationis deliberationisq; cū alijs de causis, tum q̄ ad plures res pertinet ea speculatio. Neq; enim de celeri & tardo, uel celeriore & tardiore, distincto & definito est opus: de magno aut paruocq; & maiore atq; minore, alijsq; quorum idem usus est, negligere par est. Imò attendendum est, perinde ne sit, si maiorem dicas ac ma-

Tom. 4 n gnum

gnum pulsum, & item minorem ac paruum: an diuersae res sub his nominibus lateant. Maiorem quidem semper accipimus minorem maiorem, atque minorem maiorem minorem. Magnū uero nullo magnum, sed absolute: itemque paruum, nullo paruum, ceterū absolute. Eodem modo de breuiore & breui, longiore & longo, latiore atque lato, angustiore angustiorque, & hercle etiam de molliore & molli, duriore & duro, denique de omnibus alijs, quae in eum usurpantur modum, distinctione est opus. Quippe haec consideratio penē pertinet cum ad totam medicinā, tum uero ad alias artes omnes. Etenim calidius dicimus & calidum, frigidius & frigidum, siccius & siccum, humidius & humidū, denique plus & multum, similiterque minus & paruum. Vna igitur in re sermonē pro exemplo explorabimus, ubi si indagando nobis quid profectum sit, ad alia tum omnia uiam & rationē hanc faciemus ut traducamus: sin haereamus, ipsam etiam hanc hāsitationem transferemus ad omnia. Alterutrum quidem certe, aut uiam rationemque inuenierimus ad multa accommodatissimā, aut inanem scientiae eorum persuasionem, quae ignoramus, deposuerimus. Age iam sumamus in manus magnum & paruum, ut expendamus, quatenus a maiore & minore distent. Et primum de rebus omnibus mundi, in quibus quidē uersati sumus & educati, quid intelligamus magnum & quid paruum, nobis ipsi subiiciamus. Simili modo quid maius & minus. Nonne maius, ut quisquam absolute dicat, non ferimus, nisi addat quo dicat maius: magnum autem absolute sermone & ipsi profertur, & alios citra additionem audimus: Proinde per se dicuntur & absolute sermone magnum & paruum. Quod si est, nimirum uel substantiam scilicet denotabunt, uel qualitatem, uel aliquod aliud praedicamentum. Atqui substantiam non significant, ut Socrates, Plato, equus, homo. Nec uero etiam qualitatem ullam, neque figuram igitur, neque colorem, neque positionem, neque confirmationem, & paucis nihil istius generis. Quin nec ubi indicare, uel quando possint, nec item situm, nec habitum, nec actionem, nec passionem. Sed in illis haec solis sunt quaerenda, quae in praedicamento quantitatis, aut ad aliquid sunt. Atque si, quae nuper nostra sententia erat, non uideantur ad praedicamentum relationis pertinere, in quantitatis erunt quaerenda. Porro plenū est difficultatis statuere, quantum intelligere utrunque oporteat: an ne instar stadij magnum, & cubitale paruum. Atqui montem, etiam si magnitudine sit stadij, paruum dicimus, & formicam magnā, longe quidem cubito minorem. Dices fortasse, quod familiari cuidam meo satisfecit: quantitatem quidem ab ijs significari, non certam tamen illam, ut pe jale: ceterum, ut ille dicebat, latam & indefinitam. Itaque finibus latitudinem eorum amplecti possumus, ut alia id genus, nimirum chori, ciuitatis, montis, exercitus, stagni. Quippe quae cum quantitate incerta omnia dicantur. Possumus dicere,

A non tres nos aut quatuor saltatores chorū intel ligere, non tamen iam mille. Nec etiā ciuitatem, si qua tribus constet domibus, nec quae mille stadijs exprorecta est. Neque montem, qui cubitalis sit, sed qui maior, neque tamen qui lunā attingat. Neque stagnum, collectionem aquae triū amphorarum: non tantum tamen, ut uniuersam terram inundet. Nam uniuersamque horū, quanquā ad amulsim nequeas quantitatem constituere, multa tamen inuenias corpora, quae ab eorum notione utrinque deslexerunt, haec quod nondū, illa quae non amplius sint talia.

Termini magni & parui.

Q Vi ergo termini magno & paruo statuantur, ut commemoratis omnibus, non est quid dicamus. Imò uero adeo intelligentia patet late magni, ut ipso etiam uniuerso mundo, uerbi gratia, si quid excogitari maius possit, hoc magni sit obtenturum nomē. Nihilominus formica, culex, miliū, & si quod hoc minus sit animal uel granū, accipiat magni nomen. Neque enim formica tantum, sed & miliū & culex, magnus dicitur. Tantum ergo constat, unamquamque rem cum eiusdem generis rebus collatam, uel paruam, uel magnā dici: absolute nihil. Atque hoc quidē inter maius interest & magnū, quod maius omni minore possit maius dici: magnū uero non quolibet maius, sed tantum cognatis. Eadē de minore & paruo distinctio est, necnon de celeri & celeriore, nec secus de tardo & tardiore: siquidem equus quispiā tardus dicatur, & formica uelox. Simili ratione alia cuncta uidebis appellata esse, cum in pulsum omnibus generibus, tum per totam medicinā, & hercle per totam mortalium uitam, durum durius, molle mollius, crebrum crebrius, breuiter alia id genus omnia, partim cum altero quolibet comparata, partim cum ijs tantū, cum quibus conueniunt genere. Quid iam igitur? summam ne affectum sumus, an uero hic etiā sermo postulat distinctionē? Neque enim si cum omnibus quae sunt eiusdem generis magnum comparemus, statim sic nominamus. Neque enim simul Achilles & Ajax dicentur magni, nec Polydamas & Milo: siquidem Aiace Achilles, Milone erat maior Polydamas. Sed planē cum medio & mediocri atque moderato, quod uocant, unoquoque in genere, ueluti cum regula cetera arbitroque conferemus: tum quae illud excedunt, magna esse dicemus omnia: quae contra, parua. Id quod usu uenit in omni uita, in artibus quidē utique maxime. Nam ad moderati omnes examen referuntur, atque hoc suppeditare sentijs, in quibus uersantur, student. Ac multū etiam dicitur medicus sumpsisse quempia, ubi corporis naturā nutriendi excedat. Rursus parum, ubi infra mediocritatē eius sit. Nam ea ratione Athletae duas minas carnis parum dicimus esse. Et frequenter aegrotō interdiciamus cremoris ptisanā peluim exorbere, ut supra mediocritatem. Ita magnum etiā pulsum & paruum dicimus, qui a mediocritate desleclit: atque huius utriusque magnum numerum

numerum esse: moderatū unum, qui indagandus nobis & ob memoriā ponendus, omnibusque alijs applicandus est, uel uti mensura quaedā aequa ab ipsa constituta natura. Quem quomodo inuenire possimus, reliquum est ut consideremus. Nam eō tota oratio properat, cuius quidē nomine retulimus, quicquid ante dictum est. Inuenierimus autē illum, modo possumus, uia & ratione. Quippe hoc ad illud interest, ut unam uiam ad omnia moderata, unamque rationē habeamus: nec denuo necesse habeamus quaerere, quo pacto inueniendus sit in motu moderatus, quo pacto in quiete, uel in contentione, uel in arteria corpore. Ac primum hoc uideamus, utrum singuli in singulis generibus, quae uidentur moderati sint, an plures, alius pro aetate moderatus, alius pro habitibus corporis, alius pro temperamentis, alius pro anni temporibus, alius pro locis, statibus, uitae institutis, uel animi affectibus. Pro his enim omnibus alios magnos, alios paruos, alios moderatos dicimus pulsum esse. Iam hos celeres, illos tardos, quosdā moderatos: parique modo in ceteris differentijs. Forsitan autē hoc probabilius dices esse, magisque consonū usui, si cuilibet generi unum assignemus moderatum. Ergo accuratius hoc disceptemus, atque unum sumamus genus pulsum pro exemplo, scilicet magnorum & paruorum: de quibus egimus superius: ac medium eorum & moderatum demus operā ut inueniamus, sigillatim pro aetatibus, sigillatim pro anni temporibus, regionibus, naturis, temperamentis, alijsque id genus omnibus. Nam hoc nihil desideremus ad usum amplius, si inuentū sit, siue propriū instituamus cuiusque memoratorū pulsum scire, siue etiā eius a natura flexus dignoscere. Quod praesens nobis doctrina uidetur suppeditare. Quare etiā atque etiā uideamus: possit ne hoc inueniri. Mihi quidē sanē difficillimū uidetur, atque adeo non posse fortasse inueniri. Ac difficultas quidē in eo est, quod nihil ex his, quae commemorauimus, separatim licet & solum sumere. Nam quando separatam & solam cernas corpus, quod temporibus anni differentiam citra corpus, quod iam suum temperamentū habeat, & habitum, & aetatem, & alia, quae diximus: Itaque fit, ut non possis dicere, hic uerū pulsum peculiaris est, ille aetati. Nam te quis roget, quo tu nā in corpore dicas, in calidiorē temperatura, an frigidiorē: gracili, an corpulento: iuuenis, an senis: in frigida regione, an calida: & uiri, an mulieris: nec secus in reliquis differentijs. Quocirca in omni natura uidetur propositōrū corporum proprius esse animaduertendus pulsum, & non proprius, quod sciamus Dionis, uerbi gratia, pulsum talis natura est: Theonis talis. At hoc absurdū sit, non tantū quia necesse esset, qui peculiare singulis hominibus, pulsum sint, separatim meminisse, & nihil nos posse de quoquam, nisi usus nobis cum eo intercessisset, cognoscere: uerum etiā quod ne in ipso Dionis quidē, uerbi gratia, unum hunc propriū pulsum in unoquoque genere separatim possemus & praeter rerum

Galen.

A externas circumstantias sumere. Nam quando firmes tandē: Dionis ne hyeme, an Dionis aestate: & utrum Dionis Romae, an in Africa: iam gracilioris, an corpulentioris? Praeterea eius, qui ociofius egerit, an laboriosius: durius, an lauius uixerit: tum uinum, an aquam potauerit, an sitauerit: Neque enim ab his alijs que circumstantijs sexcentis est separatim sumere & solum corpus Dionis. Itaque nondum explicata prima dubitatio est. Si quidem pulsum totī naturae propositi corporis propriū, quem quidem moderatum, hoc est medicū appellauimus, non ualeamus inuenire. Praestiterit igitur non ambire hac ratione pulsum notitiam: sed ut praescripsi tyronibus, in singulis, quas narraui, causis ediscere uariationem. Nam aliquā possis eius uiam atque rationem inuenire: quā hoc loco prius adnotabimus. Deinde inspicemus, utrum omnia prestare queat, an aliqua ex parte etiā claudicet. Porro uia ratioque haec est, ut exempli gratia unā sumamus de causis, quae alterantur sunt pulsum, ut exercitationem. Nam si considerandum uenit, quemadmodū pulsum exercitatio immutat, delige hominē, cuius attendas prius omnes pulsum, inde exercites, tumque de integro attendas, quae illorum teneas, quae deficiaris, & quantum: itaque inuenies quatenus possit pulsum exercitatio conuertere. Haud aliter in balneis, potu, cibis, alijsque omnibus, facto de singulis hominibus periculo, facile alterationes inueniemus. Haec facillima experientia est. uerū quae ab ea experientia inueniuntur rationes sunt, non perinde faciles. Nā quod est in omni experientia, id hic item, ne dum nihil distinguimus, & confuse re tractamus, offendamus, periculū est. Quod sit bifariā, ut res non distributa, uel distincta sit: partim quod cōmune non dispartiamus in suas omnes partes: partim quod alterantibus causis non attendamus, quae praecipue, uel primo, uel quocunque uelis nomine uocare: & quae per accidens successerunt. Atque cōmune non secare in omnes suas differentias tale est. Nempe requirit oratio ad claritatē exemplum. Si quis exercitatorum tales dicat esse pulsum, neque distinctum, nec cui dicat nam exercitatio, nec quemadmodum exercitatio, neque quando, neque quantum: hic, eō quod non diuisit cōmune in differentias, lapsus est. Cuiam exercitatio in qua, qua aetate, quo robore aut infirmitate, quibus humoribus praedito, quo corpore, qua temperatura, qua copia gine corporis partium, quae ad exercitationē consueto. Scilicet in tot membra diuiditur uiam. Iam quomodo exercitatus est, in alias etiā differentias scinditur, an ualide, nec ne: celeriter, nec ne: equaliter, nec ne. In quibus omnibus non eodē modo mutabitur. Iam etiam diuersam esse pro tempore alterationem oportet. Neque enim a cibo subire exercitationem perinde est ac ieiunū, nec perinde est tristem atque hilarem, alacrem ac segnē, rigidum ac exalatum: item eum qui plus iusto, ac qui intra modum, uel mediocriter dormiuit. Similes in mutationis differentiae manabunt ex quantitate

Tom. 4

n 2

excr

exercitationum. Siquidem moderata aliter, atque plures, uel pauciores commutant pulsus. At per accidens an per se mutatio fiat, ita est distinguendum: ecquid fuisset excrementis plenus, & cum coepit exercitari, fluente in uentre uitiosorum humorum copia uellicari contigit os uentriculi humorum uitio, aut copia opprimi, aut eueri, ac nauicare, eoq; uel fatiscere hominem, uel languescere, uel refrigerari, uel suffocari. Horum enim alterat quodque pulsus: quos aliquis forsitan ab exercitatione existima bit profectos. Nam si, qui plethoricus sit, ac thorace & pulmone affecto, simul ut coepit uelociter exercitari, in dyspnoea incidit, pro dyspnoea uariabunt pulsus: & tu putabis fortassis pro exercitationibus. Ergo ut in experiundo non fallaris, quo modo sit distinguendum, et si alio loco sim longius persecutus, summam hic tamen perstringam. Omnes commemoratas differentias ad tres has reduce mus generales. corpus propositum designabimus ad experientiam, cum sanum sit, ac nulli obnoxium externae alterationi: tum exercitacionem, qua ad id utemur, moderatam quantitate seruabimus: atque in mutatione hoc attendemus, ecquid casu incidit, non ex ipsa natura exercitacionis. Si enim tria haec respicias, nullo negotio inuenieris, quoad modum & quatenus aduentitia causa immutet. Itaque si omni in genere causa, alterationem experiundo addideris, utendi tibi ad dignoscendos in morbis pulsus facultas erit, facile quantum ab externis causis alterati pulsus sunt, exploranti, quantum item a morbo. Itaque nihil erit, quod labores, ut, qualis sit, qui natura moderatus est, praescias: sed si, qui sit singulis, de quibus agitur, peculiaris, teneas, quatenus mutatus hic est cum ab alijs causis, tum uero ab ipso morbo, noscas licet. At qui nisi ad haec usus nobis moderati pulsus erit, nequicquam eum quaeremus. Qua igitur ratione aliquem magnum dicemus, uel celerem incognito moderato? Nam manere etiam uidetur prima dubitatio. Quid autem magni nobis opus est, aut celerem dici? cum alterationum nobis tantummodo satis sit meminisse, ut dicamus in hunc modum. Exercitationes moderatae pulsus in magnitudinem, celeritatem, uehementiam, & crebritatem conuertunt. Quod dicemus alios quoque, cum id significare uolunt, in exercitationibus dicere, magnos, celeres, uehementes, crebrosq; fieri pulsus. Nos uero primum, non absolute in exercitationibus dicemus, sed in moderatis addemus. Nam naturam quae corporis exercitati excedunt, pulsus in aliud uertunt genus mutationis. Deinde non ita dicemus absoluto sermone magnos & celeres, sed maiores, celeriores, uehementiores, crebriores, aliaq; dicemus ita esse omnia usurpanda. ut pro aetatibus maximos iuuenum esse, senum minimos: eorum quorum praecipit aetas & uergit, maiores quidem quam senum, tamen minores quam iuuenum. Pro regionibus eodem modo, & pro reliquis omnibus idem praescribemus, inter se omni in genere pulsus conferentes, non absolute de ijs decernentes. Ac empirico forsitan satisfaciatur haec institutio, de qua accuratius nos paulopost uiderimus. At qui primas studeat & continentes, quas uocant, causas inuestigare cuiusque pulsus, & ratione artem uiaq; tractet, huic cuiusque generis moderatum operaprecium est nosse. Quarratur enim, cur paruus pueris sit pulsus, deinde causa nos probabiles deficiant. Nempe enim deficiemus illis, nisi sedulo prius causas, quae magnos pulsus & paruos gignunt, expendimus. Neque enim in pueris causas reperiamus, quae paruos generent. At qui si uel una in re quamlibet leui causa ratio claudicet, simul in reliquis, ubi uideatur abundare, merito titubabit. Vbiq; enim sibi, siquidem uera est, constare illa debet. Quo magis necessarium est nosse moderatum. Nam potest etiam pueri pulsus moderatum su perare. Herophilus certe permagnam interdum hunc pulsus uocat. Quid tandem igitur, quares, paruus Archigenes illum nominat? Fortasse causam tibi dissensionis aperiam: si noueris prius, institutum probatum esse, debere ad commentandas pulsuum causas uirum, qui rationem sequatur, & cum causa consideratione omnia instituat scire, pulsus moderatum tenere. Sed hoc leuius est fortasse. Dices enim nolle rationalem te esse. Quod uero paulo ante reieciimus, ut rem magna considerationis, nunc discutiamus: Nisi uere moderatum prius pulsus inuenierit, neminem posse empiricum diligenter obseruationem & accurate instituire. Nam posteaquam propositum est illi, non modo an mutet in celeritatem pulsus, uel magnitudinem, uel quid aliud praesens circumstantia, ut cognoscat: uerum etiam quatenus alteret: Nam praesagienti ex pulsibus, in hoc potissimum omnis usus uertitur: quatenus autem alteret, nisi naturam perspexerit, nulla ratione cognoscat: necesse erit cuiusque aegroti naturam praesciat, modo nosse magnitudinem uel praesentis alterationis. At enim non omnium aegrotorum usus est consuetudine per sanitatem: quod experientia eam addisceret, & inde memor illius cum aegrotantibus compararet naturam. Qua igitur ratione poterit etiam experientia, quod intendit, aspirare? An hic etiam ex communibus quibusdam praecipis erit obseruatio? At quam rationem quo pacto: neque enim perinde hic, atque in causis externis, alia fixa serues: unum, quod obseruas, immutes. Quippe colores, figurae, odores, longitudines, latitudines, profunditates corporum, gracilitates, corpulentiae, differentia generum, aetatum, regionum, temporum anni, praesentis etiam status, necessario omnibus, adsunt hominibus. Quare quandoquidem, quin habeat haec, reperias neminem, difficulter sub pauca illa, quae paulo ante recensui, reduceas horum obseruationem. In externarum causarum mutationibus, alia nobis opus est uia & ratione. Iam quam ardua sit haec obseruatio, cognosces, si non ratione tantum, sed & uelis experiundo inuestigare duos uiros semper una aliqua in re differentes, in alijs omnibus conuenientes. sane enim aegre inuenias: Vt omittam, quam multae

multae existant alterationum concurriones, & quantum obseruatio temporis requirat, quantum autem memoriam & quam praecalam. Nam praeter alia etiam, quae nihil referunt ad pulsuum mutationem, obseruare empiricos quam diuulsissime oportet, ut hoc saltem, interesse nihil, certo sciant. Atque hoc illud est, quod in primis iter istud a ratione & compendio remotum in immensam prolixitatem temporis producit. Quod est, cur semper clamemus, ut etiam alia docuimus, ut obseruatione tantum artem constituas remota ratione, fieri minime posse. Et ut ista omnia admittantur, certe, quod nullum habeamus certum modum, ad quem excessus & defectus referamus, magnitudinem alterationis in ijs singulis nunquam complectetur memoria. Qui enim possit quisquam memoria haec omnia tenere, connexis inter sese his, quae corporibus necessario comitantur una cum quantitate singulorum? Omnino commissa huiusmodi erit. Albo eatenus, lato pectore eatenus, ite corpulento haec tenens, corporis latitudine & profunditate tanta, masculo, et puero, tempore aestiuo, in loco natura frigido, in statu sicco talis pulsus erit. Haec enim concurriones infinitas numero (quas nemo mortalium nec obseruauerit, nec complexus memoria fuerit, sed in disputando tantum comparari posse sophista iactent, in arte uero administranda inanes deprehendantur, nec ulla posse facultate parari) erit contexere necesse. Iam si plus & minus in omnibus, quae narrauimus istae inter se coniugationes differunt, ut certe differunt, in qua obseruationem disputationem conijciunt, apertum puto esse. Proinde satius fortasse sit, ne hic longior sim, nec immerer in demonstranda difficultate empiricae obseruationis, & immensa longitudine: uerum rationem ut aliquam, & uiam tradam, cuius praesidio omnem facile, quem experientia ostendit, fructum capiamus. Quae nam tandem est illa uia? Haec est. Vbi optimam constitutionem inuenieris corporis nostri, primum animaduertendum est, qui eius pulsus sunt, neque obiter id uel negligenter: sed in eo statu hominem accipiemus, ubi suum proprium motum pulsus ab nulla externa causa immutati retineant. Hoc fiat, si non in longo ocio sit uersatus, nec reces exercitatus, nec uero etiam diu ieiunauerit, uel modo comederit. Aer praeterea temperatus sit oportet, ipseque omnibus liber animi affectibus, & tranquillissimam mentem habeat. Postea inuestiganda sunt corporis uitiosae constitutiones: tumque primum earum recensere atque defectus, hos ad moderatam & optimam conferes. Iamque cum animo reputabis, primum quantum oporteat istarum naturarum pulsus dissidere ab optima pulsu, deinde ipsa experientia rationem hanc, si constet ueritati, explorabis. Quod cum subinde feceris, & longo usu rationem exercitaueris & tactum, tum putabis demum certo te moderatum tenere in omni genere pulsuum, illosque etiam, qui aliquo modo ultra hunc sunt & citra. Habes summam. Proinde quicumque aut cor-

poris nostri optimam naturam, aut uitiosas non uis: aut ratione quidem perspexit eas, sed usum ut dignosceret, non laborauit, nihil huic fructus feret hic sermo. Siquidem illa prius sunt ediscenda, postea huc ueniendum. Etenim in non paruam incidet controuersiam, quam ueteres medici de his inter se habuerunt: & proximi non solum inter se, sed cum ueteribus etiam. Nam nec optima natura quae sit, inter omnes conuenit, neque dum uitiosarum est inuentus numerus: & signa quibus, uel optimas, uel prauas cognoscas, admodum pauci medici literis prodiderunt. Quod si uel haec omnia apud maiores nostros confessa sint, & ordine inuenta, deberent tamen naturas discere prius experiundo, itaque ad artem se de pulsibus conferre: Erunt fortasse quibus longitudo displicebit huius, quam induco, contemplationis. Nos uero, si institutum meum fugillent, non offendemur. Neque enim probatum unquam iri sperauimus omnibus, aut usui futurum. Nam cum ad modum liquido & certo scirem, praeter unum ueritatis amatorem, reliquos omnes pro nugis meris habituros, quae doceo, tamen aggressus sum ad haec explicanda, ac unum illum multis praeposui. Porro autem si nos ipsos quis de aegrotis uidit praeterita & futura praedicere: huc etiam puto, nisi planè sit fucus, etiam si uideatur longior, cum tam utilem exitum, tamque praeclearum polliceatur, hanc commentationem amplexturum.

Optima natura moderatum pulsus habet, ad quae alij collati, excessuum & defectuum nominibus appellantur.

Quia ergo ante intellexit naturam corporis nostri optimam cognoscendam esse (cuius nos alio loco indicia prodidimus) huius sciat pulsus esse inter omnes alios mediorum: & ueluti mensuram quandam regulamque in omnibus lucubrationibus de pulsibus hunc moderatum & medium a nobis meminere appellari. cum quo ubi alios omnes comparamus, celeres, tardos, magnos, paruos dicimus esse. At pulsus moderatae naturae & unde quaque optima, non recte uocaueris magnum, paruum, celerem, tardum: nec etiam durum, uel mollem, nec quoquam alio nomine, quod immoderationem interpretetur. Immo ut in opere De temperamentis omnium optimam temperaturam, nec calidam esse docuimus, nec frigidam, nec siccam, nec humidam, neque mollem, neque duram (quippe haec omnes quibusdam excessibus defectibusque constare unius illius temperatae & moderatae) sic nunc etiam, nec magnum, nec paruum, nec celerem, nec tardum, nec quicquid aliud, quod a mediocritate defleat, pulsus optima naturae uel appellabimus, uel intelligemus. Nec uero etiam ipsum hominem, in quo eum pulsus reperimus, ullo nomine, quod quidem moderationem non significet, nominamus. Non enim crassum, non gracile, non calidum, frigidum, humidum, siccum, nullo denique alio nomine: uerum nominamus omnibus partibus corporis temperatum & moderatum. Ad

quem, cum dignoscere quidem illum didicisti, pulsum omnes differentie perpende cauc excidant, & ubi aestimes ad illas reliquos omnes pulsus, uel duos, uel molles, uel raros, uel crebros, uel alio nomine ad eundem modum uoca. Nunc ergo quando summam consecuti uideamur esse, non sane incommodum erit, si dubitationem quandam necessariam explicem: quod, si nihil dum inueniunt arbitremur, explicationem sermoni apponere conemur: quae adducat nos, simulque doceat, primum summam nos iam obtinuisse: deinde absolutissimam eorum notitiam, de quibus agimus, comonstret. Ac exordida quidem modo dubitatio est, dicendumque, non posse omnes, quae in corpore sunt, arterias neque esse aequales inter se, nec aequaliter distendi. Qui enim posset dorsum arteriam arteriarum colli, aut alarum, & inguinum, uel ipsa par esse, uel eius distentio illarum distentionibus? Ac multo uero minus arteriarum uulnarum, atque poplitum. Adhuc minus arteriarum temporum, digitorumque. Non potest itaque pulsus unus in quantitate distentionis moderatus esse, nisi optima quidem sit natura: sed in motu, & robore, ceterisque generibus unus esse per omnes arterias potest. Neque enim possunt, dum in natura sua constat homo, praesertim si optima adeptus constitutionem sit, quaedam celerius arteriae, alig tardius, uehementius, languidius, durius, mollius, crebrius, rarius pulsare: sed similem cum inter se mutuo, tum cum corde motum omnes necesse est habeant: magnitudine uero ut eorum differant corpora, ita distentiones par est diuersas esse. Putabis igitur ad manum esse solutionem hesitationis, quod nihil causae sit, quin, qui corporum tantum arterias semper tangat, quantus in optimis naturis sit pulsus earum, noscat, & uero etiam quantus in alijs quibusque, si cum hoc comparatur. Et hercule, si uelis arterias etiam plantarum pedum tangere, aut partium aliarum corporis, distentionis retinenda quantitas est in optima quidem natura: quod possis ad hos aestimare earundem partium pulsus, qui in alias naturas incidunt. Neque hic quicquam consecuturum absurditatis, aut difficultatis, neque multum laboris in cognoscendo fore. Verum haec qui dicit, in libro De optima corporis constitutione ignorat demonstratum esse, aequae in magnis corporibus ac in paruis constare eam naturam posse. Quod si sciret, nequaquam neque ipsas arterias singularem partium duceret, neque distentiones earum partem possidere in omnibus optimis naturis magnitudinem: ceterum, prout magna sint corpora uel parua, ita uariare. Unde fit, ut nondum discussa prima sit haesitatio: quia moderatum unum inuenire in distentionis quantitate non ualeamus. Proinde operae precium est, quando hic prorsus haeremus, omnes medicos demirari, qui magnos temere appellat perpetuo & paruos pulsus: quantus autem moderatus sit, ex cuius contentione alios reperimus, non tradunt. Videantur enim parum distincte illi eiusmodi pulsus conceptisse: sed referentes potius ad aliquid, magnam uel paruam dicere, perinde

A ut maiorem & minorem. Equidem etiam nostrae memoriae soleo praestantissimos medicos, ubi tangendo aliquo, magnum uel paruum esse dicant, frequenter rogare, quoniam illum dicant maiorem, aut quo minorem. Illi naturali respondent. Iterum cum quaesivi, quo illo naturali: non modo existimant non dignam investigationem quaestionem, uerum etiam demirantur, si cuius putem eos alius dicere, ac ipsius egori, quem in praesenti tetigerint. Quin hoc latere ne pueros quidem autumant, alio alium per commodam ualitudinem maiorem & minorem pulsus habere. Atque haec quidem hi dicunt. Quid autem illi, qui his praestant, qui libros nobis De pulsibus, reliquerunt conscriptos, aliane sunt in opinione, an in eadem illa? Hi quidem certe dicunt: Veris medium & autumnum efficere maximos pulsus: hyemis & aestatis minimos: quae inter haec tempora intercedunt, medios inter magnos & paruos. Nam uidentur mihi ne hi quidem absoluto sermone proferre magnos uel paruos, sed referre aliquid. Itaque sunt in illis, pro anni temporibus qui adscribant, in hunc modum. Veris medium & autumnum maximos, pro anni temporibus quidem, pulsus efficiunt. Idem nec in aetatibus scribunt absolute, ut alius, magnos esse iuuenum, pueros paruos, & senum: sed addunt hic quoque pro aetatibus. Proinde sic pronunciant magnos & paruos, ut si maiores dicant & minores: nimirum eos comparantes mutuo, non moderato. Nam mutuo, ipsam puto demonstrare rerum, de quibus differunt, naturam. Nam non omnium mortalium medio uere aequae pulsus maximi sint, sed cuiusque pro sua natura. Porro id ipsum quoque crassa ratione omnino incompositum est & confusum. Nugae enim sint merae, si censeas illi, qui biliosa, calida, & adusta natura est: aut contra pituitosa, atque frigida, huic maximos medio uere pulsus esse. In disputationibus ita utique, & uerbotenius forsitan uideantur habere. Quod si periculum facias, non reperiantur. Quippe calidiores & sicciores temperamento non expectare conspicias medium uer, sed multo habere ante suos maximos pulsus: iam contrarios his humidiores & frigidiores longe ultra medium uer, ineunte iam aestate. Soli uero qui optimam sunt naturae constitutionem corporis, inueniantur medio uere maximos suos pulsus obtinere. Eadem in aetatibus ratio est. Inter quas temperata medio uere, immoderata ante uel post habent pulsus maximos. Verum nullus haec quicquam medicus distinxit: adeo, ut si omnes homines parem statum in utroque anni tempore haberent, ita responderent. Tamen si Hippocratis scripta nec minime puto latere, quae ille & quam multa de anni temporibus reliquerit: qui aperte ostendit, nec naturas, nec aetates ab ipse anni temporibus perinde omnes affici. Quosdam enim robustiores hyems sanioresque, & in omnes partes meliores: alios quos aestas reddit. Qui fiet igitur, ut quod commodat iuxta atque id, quod officit, mutet pulsus? Quin autem illos pudet adeo nobis nude scribere, & praeter

praeter omnem distinctionem: Medium uer pulsus creat maximos? Nam si additum sit quibusnam maximos, nihil didicerimus. Quin porro, cum dicant: aestate & hieme paruos pulsus fieri, hoc certe, utrum tempus reddat minores pulsus, sustinent adiungere: Neque uero paruum scilicet peccatum dicent, si hieme putes aestatem minores pulsus efficere, haec uero forte maiores efficiat: uel si hiemem aestate, cum contra se res habeat. Nam quodcumque dicas de his tribus, siue aestatem hieme, siue hiemem aestate, siue pares utrobique pulsus esse, nisi addas quibus, mentieris. Sin apposueris & distinxeris pro naturis corporum, & aetatibus, unumquodque ex tribus uerum sit, quemadmodum nos ubi de his priuatim egi mus, explicauimus. At neque se ipsum quisque, neque sese illi mutuo potuerunt hic coarguere de multis falsis decretis & confusis. quod illis nulla alia re usu uenit, praeter quod moderatum cuiusque generis pulsus ignorarent prorsum. Nam quamobrem, cum inter se mutuo tam decertent acerbe, de hoc ne uerbum quidem faciunt, sed praetermittunt misere? Nullam sane aliam ob causam, nisi quia nihil eorum cum intelligerent liquido, sed confuse omnia & minime distincte, unum scilicet, qui primo allucinatus est, secuti omnes sunt. & de illis, quae nihil prope artis administrationibus nec obsunt, nec accommodant, acriter non mutuo tantum inter se, sed cum Herophilum etiam digladiantur: idque cum contentio illis de rebus obscuris existat, quae longam quaerunt, quod declarentur, & prolixam orationem: de rebus uero tam illustribus clarisque, ut uel solo sensu deprehendi possint, neque scribuntur elimate, neque reprehendunt errantes: nec uero si quis ueterum quicquam scripsit, quod ab sua sententia abhorreat, meminerunt. Ceterum pueri esse confirmauerunt paruum pulsus, & item senis paruum. Vtrius autem sit eorum minor, praetereunt. tamen si de utroque Herophilus plane, si diligenter eius libros reuoluas, conscripsit. At ridiculus sim, qui haec explicata ab illis postulem, cum ne prima quidem, nec simplicissima recte atque ordine tradiderint. Itaque paruum dicunt pulsus pueri: quae nunquam Herophilus paruum appellauit, sed modo satis magnam, modo insigniter, uel eiusmodi quod piam nomine uocauit. Tum quae causa sit, inquirunt, quae arterias moueat. & eorum, quae de hoc scripsit Herophilus, praemittunt nihil: De praecipuis uero, quae ad artis opera interfunt, recte ne Herophilus, an secus tractauerit, uerbum nullum o diu immortales fecerunt. Atqui nonne longe praestiterat, si quod quatuor statuit Herophilus facultates, quae animalibus moderantur, de hoc nihil quaerent, nec atrociter rixarentur, uel eum oppugnant: sed si confutatum hominem uellent, & conuictum inanium suarum nugarum, ea proferrent, quae refragatur his, quae sunt plane euidentia, idque cum aduersus illum tantum possint cogere testium numerum: Etenim cum illos, qui post Herophilum aetatem de pulsibus sunt commentati, tum super-

A stites penes omnes testes habebunt, pulsus puerorum minorem senum esse, atque adeo multo quidem minorem. Etiam quidam mihi nuper, ridens uniuersam quaestionem, dicebat non dignam esse rem, de qua disputetur: longe siquidem puerorum minores esse, quo rectius nihil de his proditum literis esse. Tales cum habeant sexcentos testes & alioqui Herophilum perpetuo oppugnet, ista miror quid semel praetierint, nec etiam, an haec scripserit, sciant. Nimirum non multum de medicina laborant, sed de his duntaxat sententijs, quae nugae accumulare in disputationibus possunt. Quare haec tantum ex Herophili scriptis capita decerpunt, cetera repudiant prorsus. quod in causa est, cur ignorent Herophili scripta, si quae mirifice ad artis opera faciunt, sed repugnant suis decretis. Ideoque de rhythmis etiam, quae prima aetate debebant in musicis ludis addiscere, haec temere inserunt libris medicinae. Quibus accidit, quod sero discantibus solet. Nam tacere, etiam si ad aliam artem spectet, non ualent. Rhythmus uero, quae suppeditat signa, nemo scripsit illorum ullus. At Herophilus, qui aliam uiam, ac illi, secutus est, praeternitit, quae discenda de musicis erant, imbutis probe in arte, mox ut si ea teneant, apud eos distent, quod medicinae conducit ex ijs accipiens. Illi uero ut praeclearam istam, quemadmodum isti appellant, *τεχνολογίαν* de rhythmis enarrarunt, nihil postea student ostendere, qua ratione ex illis praefragandi quid, uel denunciandi compares facultatem. Itaque etiam puerorum esse aiunt paruum pulsus, contradicente Herophilo: nec uero haecenus student perpendere, ut quae apud mortales magna & parua distentio dicatur, queant assequi. Quippe uellearum, folium fabrorum, utrium, uentris, uterorum, omnium denique rerum, quae praedita cavitata aliqua sunt, magnas & paruas distentiones solemus uocare. Itaque paruum saepe esse tumorum uentris dicimus, magnam etiam, uerbi gratia, uellicae. Et paruam utris, uentris magnum. Dicemus etiam interdum magnopere uellicam intumuisse & distentam esse maxime, utrem autem & saccum, qui uiginti eiusmodi uellicas capiant, non dum maximam distentionem esse consecutos. Censemus enim, nisi fallor, ad cuiusque cavitatem corporis esse distentionem aestimandam, non absolute pronunciamdam ad eundem ubique modum. Nam est certus in quolibet re modus, in quo nec contendi tunicas, quae cavitatem ipsam complectuntur, nec remitti contingit. Ergo ubi aduertitur tensio in illis uel cavitata: tam magnas dicimus & paruas distentiones esse. Quamdiu nec sensibilem etiam cavitatem cernere possis, neque dum tunicae laborent distentae, modicam illam & moderatam, & natiuam corporis distentionem dicimus esse. Quid ergo est difficultatis ex his progressos arteriam intelligere, cum sit corpus & hoc concauum, habere terminos oportere motus sui in utranque partem, nec nimium distendi (rumpatur enim) neque in arctissimum consistere: Obstare scilicet naturam tunicarum duram,

quæ ægre contrahitur. Quare est quædam iusta arteriæ distentio, ut neq; contendatur, neque laxam quæ suam partem relinquat, quæ esse moderatam & naturalem dicemus. Sin minus, in uno eodẽq; homine dicamus necesse erit, magnos, paruos, & moderatos pulsus esse. Atqui in optima natura absurdum est non omnes moderatos esse. Et longe hercle absurdus, si idem sit pulsus magnus simul & paruos ac moderatus. Magnus, si cum minoribus comparatur: si cum maioribus, paruos: utriusq; simul, moderatus. Oportebat uero, cū minori confertur, eum maiorem appellare: cū maioribus, minorem: utriusq; medium. Eo enim pacto nobis uocare licet optimarum naturarum pulsus, inter se illos quidem maiores & minores, omnes tamen moderatos, siquid ante dictorum meminimus: cū naturam diceremus propositi corporis spectandam esse, ubi indagare moderatum, magnum, & paruum instituimus. Quod si corporum inter se simpliciter comparemus magnitudines, maius, minus, mediũ inter utrumq; nominabimus: magnum autẽ, uel paruum, uel moderatum haudquaquam. Maius enim est, quod minus excedit. At magnum, quod moderatum sui generis. Itaq; refertur utriusq; ad aliquid. Sed maius ad cuncta, quæ cum minoribus comparantur. Magnum ad unum duntaxat eiusdem generis moderatum. Quo si maius sit, uocatur magnum. Ediuerso in minore & paruo accipiendum est. Moderatum & mediocre esse dicendum est, quod in sua propria natura constat. Et immoderatum immodicumq; quod naturam suam relinquit. Quando igitur corpus est cauius arteria, distentio eius necesse est interim proprie et moderate, ut postulat usus, cuius gratia creata ab natura talis est, præterea ut eius postulant tunica: interim immodice perficiatur. Ostendi autem alio loco hæcenus eam in optimis naturis solere dilatari, quoad usus largiter impleatur, & nihil offendantur tunicae. Proinde qui regulam uelit attendere, in magnis pulsibus & paruis dignoscendis, optima natura inuenta, cognitaq; unius in illa arteriæ cuiuscunq; magnitudine corporis, atq; distentionis, recordandum illi & æstimandum est arteriam hac maiorem quanto oporteat maiorem habere distentionem in optimis naturis. Quæ si tanta reperiatur esse, quantam forte conijciebat: sic moderatum pulsus appellabit. Sin uel maiorem hac, uel minorem: magnum, uel paruum. Arteriæ deprehendet in optima natura magnitudinem aut per dissectionem, siue ea casu, siue de industria fiat: aut colligendo ex signis, quæ in libello De optima corporis constitutione prodidimus. Quod si nesciat etiam quanta sit arteria præditis optima natura, pulsus quidem certe eorũ memor, si in alterum postea incidat, & colligere possit, utrum par sit maiores hunc an minores quam illum habere arterias: cum magnitudine iam distentionis conferre poterit, atq; coniectare, an magnus, an paruos, an moderatus pulsus sit. Etenim si, quo uidetur arterias maiores habere homo, qui comparatur, hoc maiorem etiam habeat distentionem, mo-

deratum dicemus pulsus esse. Quod si arterie magnitudo uideatur superare magnitudinem distentionis, aut sit minor, magnum tunc uel paruum uocabimus. Si arteriæ appareat maius corpus esse q̄ pulsus, paruum: sin arteriæ minus, & pulsus maior, magnum. Haud aliter in reliquis generibus pulsuum: ut in genere ipsius motus, in quo celeritatẽ & tarditatem dignoscimus. In genere quietis, in quo uehementiam & remissionem. Adhæc corporis arteriæ, in quo duritiem & molliitudinẽ. Nam per hæc omnia, tum moderatum inueniemus in optima natura: tũ immoderatos uel ob excessum uel ob defectum, non inter se, sed cum moderato comparabimus.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PULSIBVS Liber tertius.

HERMANNO CRVSER. CAMPENSI
INTERPRETE.

Declaratio definitionum celeris & tardi pulsus, ratioq; eorũ dignoscendorum.

MODERATVM pulsus in quouis genere intelligẽtia & cognitiõẽ priorẽ immoderatis esse, atq; arterias in corporibus optime comparatis cum mediocritate quadã pulsare, in superiore libro declarauimus. At quæ respicienda sunt indicia, & quomodo pulsibus applicandi digiti, ut tactum exerceas ad facile prompteq; cum mediocritatem eorum dignoscendam, tum excessus & defectus, deinceps dicemus, inducto à genere motus exordio. Atq; temporis quantitatẽ solam moderati motus & immoderati nõ idoneum signum esse, sed & per quæ uectũ interualla sit, quod mouetur, respiciendum esse, supra abunde demonstrauimus, quo etiam loco illos confutauimus, qui de finitionem perperam celeris pulsus interpretatur: at nos tamen ipsi, quemadmodum potissimum accipienda sit, nõ aperuimus: itaq; nũc id faciemus. Neque enim multis uerbis opus erit, quod quæ ad eam pertinet intelligendã, iam ante exposuimus. Nam etiã interest ad rem presentẽ hæc narrauisse. Cũ ergo qui terminat pulsus pauco tempore motum nobis, celer uocetur: & tardus, qui multo: ante horũ nominũ explicatas significationes, non iniuria quidam sunt allucinati, existimantes idẽ multũ, ac plus: paucũ, & paucius significare. Nũc quia ostendimus hæc quidẽ ad rem quãlibet semper referri, illa uero ad moderatũ tantũ sui generis, omnis iã sublata est difficultas intelligedi, quemadmodũ celeris pulsus pauco tempore motũ dicamus terminari, & multo motũ tardi. Nam si hoc prius nobis cõstet, moderatus pulsus quãto tempore quantũ confecerit spatium: deinde alterius offendamus, qui par habuit tempus, minus interuallum, multo hunc

hunc tempore dicemus motum esse. Atqui nemo mirari debet, si duorum motuum, quorum temporis quantitas par sit, alterum tantum multo tempore dicamus factum esse: non perinde utriusq;. Etenim si duo pueri dimissi in diuersos locos sint, & si mul reuerſi: alterum, q̄ iter pauco tempore absoluerit, collaudamus: alterum culpamus, quod multo. Nam ex uia longitudine æstimamus, cum pauco uel multum temporis dicamus, non absoluto sermone. Eodem etiã modo pulsus dicemus, qui pauco tempore sit, celerem esse: ac tardũ, qui multo: definitionesq; probabimus illas, ita interpretando, ut diximus. Quod si cuius modus ille uideatur coactor, memoria repetat, demonstrasse nos, si altera significatione dictio accipiatur, definitiones falsas esse: detq; operam, ut alias definitiones fingat. Neque enim, quomodo definiendum sit, hic instituiumus disceptare: ceterum ut rerum diligenter atque accurate notiones constituamus: ut ne si in his offenderimus, simul in dignoscendis pulsibus offendamus. Proinde quid requiratur ad dignoscendum, declaratum à nobis est. Iam si disceptare etiam cupias hæc definire, non illa quidem fortassis incongrua meditatio sit, non ad institutũ tamen necessaria. Quo nos minus de istorum pulsuum ratione definiendi agemus. Etenim cum omnino non est necessarium, tum etiam, si cui necessarium uideatur, nihil cum hac instituta cõmentatione est coniunctum: Verum in quarto libro De pulsuum differentijs largenos de his tractauimus. Notionis tantum in præſenti instituiumus mentionem facere. Quare seriem orationis persequamur. Nam nunc quidem, quod in ijs inuenimus, locus est dicendi, ad eum dignoscendum magnopere facere, atque adeo, si uerum dicendũ est, summam iam aperiam. Nec quantitatẽ temporis, nec interualli respiciendam censemus: immo ne proportionẽ quidẽ illorum, de quibus uerba fecimus in superiore libro, cum celeriore pulsus & tardiore dõceremus. Illic enim nõ potui illa præterire, quò errorem præciderem his, qui ex solius temporis quantitatẽ de ijs existimãt: quæ ad dignoscendum laboriosa mihi, & longa, difficilisq; æſtimationis & iudicij, adeoq; impossibilia propẽ uisa sunt. Nam celeritatẽ quidẽ & tarditatem, ut primum occurrit arteria, noscimus: rationẽ uero temporis ad tẽpus, & interualli ad interuallum, ut exploremus, opus nobis longo tempore est. Itaq; ista nihil nos morantur, ut expẽdamus ad pulsus in ægrotis dignoscendos. Sed ut, si ante oculos quempiam uideamus, impetus motus celeritatẽ potest ostendere: ita usu uenit in arteria. Nam aut incitatum, aut remissum eius motum inuenias. Omnia enim corpora, quæ mouentur, ex locis, ubi mouentur semper, dignoscimus, quomodo moueantur. Quæ ubi in locis remorantur, tardum esse motum prædicamus: ubi leuiter discedunt, celerẽ. Hic scio futurũ, ut quæſtio se physica offerat, an corpus dũ mouetur etiã maneat aliquo modo. Atqui in commentarijs de motu, illud ita, ut quod maxime, pro-

batur uerum esse. At tantis in præſens quæſtionibus declinemus, ne implicemus nos. Quod infortat tantum sensus ad dignoscendos celeres & tardos pulsus, hoc satis est, si dicamus: nimirum unũ motum cedere uideri locis facile, in quibus semper sit, alium diutius inibi commorari. itaque hũc tardum, illum celerem uocari. Nam ex locorum transitu sensus dignoscit, non ex totius motus tempore, nec separatim, & solo, nec quatenus cum quantitate comparatur. Itaq; celeritatis & tarditatis facile notitiã consequimur, non perinde consecuturi, si quantitate temporis & interuallorum aucupata, eorum sustinere inus proportionẽ obseruare. Enim uero nõ sustinemus. Nam ut primum aciem intendimus momento temporis, morã nos corporis, de quo disceptatur, deprehendimus: ex qua cõijcimus transitũ. Quo fit, ut quæ eminus cernimus, hæc nobis interim diutius uideantur consistere, licet agitentur uelocissime: unde liquet ratione nos motum colligere, non sensu deprehendere. Siquidem cum prima quæq; sensibilis pars corporis, quod mouetur, in primo sensibili loco subsistat, primo sensibili tempore, tum immobile, quod cernimus, uidetur esse. At uero ubi prima sensibilis pars, in primo sensibili loco, quã primo sensibili tempore subsistat breuiore tempore, tum uideatur moueri. Singula enim, quæ diximus, dissecari, quod ad naturam attinet, in infinitũ possunt. sensu uero si æstimes, primas certas habent & indiuisas partes. Quod planum facit, ratione omnẽ motum, non sensu dignosci. Quia uero sensus ratio coniuncta est, & mentis est transcursus uelocissimus, sæpenumero non ratione, sed deprehedi sensu uidetur. Nam quorum primo sensibili tempore prima sensibilis pars, in primo sensibili loco manet: horũ tantum nos motus aperte fatemur non sensibus, sed ratioẽ animaduertere, ut gnomonis, umbræ, lunæ, solis omniumq; siderum, quæ à nobis longissime remota sunt. Quorũ autem, ut dixi breuius est tempus primo sensibili, breuissima horum mansio migratioq; uidetur. Quippe quod minus primo sensibili tempus habet, omni mora hoc putatur carere. Sed hæc priuatim præſtiterit cõmentari eum, qui cū hæc, de quibus agimus, aueat probe ediscere, tum alia in medicina multa. Nobis uero satis hæc erunt ad demonstrandũ non esse temporum & interuallorum respiciendam quantitatẽ, sed ipsam qualitatem motus: quæ est explicatur quidem difficilis, sed horum, quæ docuimus, ope (nisi sis prorsus stupidus & iners) non magno negotio uerum, ut homini licet, consequere. Multoq; magis, si dignoscendos inæquales celeritate et tarditate pulsus mediteris, originem ducere eos inuenias ex qualitate motus. Ac unius quidẽ distentionis sæpe initium motus planẽ celerius uidetur, proximum tardius, iterum finis celerior. Nec hic quantitates quasdam aut temporum aut interuallorum, sed ipsam unam motus qualitatem attendimus. Quo minus leuiter palpandum est, ubi genus hoc perpendimus pulsuum. Nimirũ sic extremum

num motus finem sentiamus duntaxat, non intergrum motum. Ex quibus iam liquet eiusdemodi pulsus prorsus non oportere paruos esse, nec languidos. Neque enim trifariam possis motum discernere nec in paruis interuallis, nec in facultatibus imbecillis. quod obstat illis paruitas, quae diuidi se in sensibiles partes non patitur: hic impedit facultatis infirmitas, quae concidit ad pressum. Quam ob rem nec in pulsibus lethargicis deprehenderis inaequalitatem, quae tamen adest forsitan, quia omnino quod dignoscatur, uult comprimere: at hoc praeter imbecillitatem non sustinet. Quare qui cuius pulsui inuenturus sit contrafectionem appositam, hunc singulari prudentia esse, & expertum in dignoscendo oportet. Nam si maximus pariter & uehementissimus ualidam fert compressionem: atque alius quisque, quantum a uehementia uel magnitudine abest, tanto minorem: primum quantum a maximo & uehementissimo recesserunt, ad unguem perspicendum est: deinde ratio ineunda est, quantum sufficiat compressionis id genus pulsibus impartiuisse. utrobique enim offendamus necesse est, siue excedamus proportionem, siue non assequamur: quod, ubi minus iam premamus, praeteritura nos sit interni pars motus: ubi uero amplius, externi. Itaque primum, motum aliquando inaequalem esse non percipimus. Deinde male etiam de toto motu saepe iudicabimus, eo quod male perpenderit partes. Si enim uel pars eius prima, uel altera celerior sit: & nobis earum tantum altera sit explorata, non possumus, primum uniuersum inaequalem motum esse scire: deinde uel celerem uel tardum arbitrabimur eum esse, cum neuter plane sit. Si quidem cuius celeris erat pars prima, & altera tarda, hunc nec celerem absolute, nec tardum iure uocaueris. Quare (ut oratione in summam collecta aliud me conferam) in optima constitutione moderatus motus pulsus erat non ex interualli nec temporum quantitate explorandus: sed ex ipsa, ut diximus, qualitate, quo pacto discedat ex locis, dicebamus animaduertendum esse, cuius memores, qui decedere celerius uideatur, celerem: qui tardius, tardum appellemus. Representari autem hoc, ut primum est ad motus tactus, prius quam totum arteria spatium confecerit. Proinde si pulsus aequalis sit, non expectamus uniuersam distentionem, sed ex parte eius facere de tota coniecturam possumus. Qui si inaequalis sit, omnem assequi dicebamus oportere: tactumque pro magnitudine pulsus & uehementia uarie applicare. Atque de genere motus haec in praesentia satis sunt. Eius enim nos iterum in pulsibus dignoscendis mentionem necesse est faciamus.

De quantitate distentionis dignoscenda.

Deinceps de quantitate distentionis agamus. Nam cum corporis arteriae dimensiones tres sint, longitudo, latitudo, & profunditas, nullam possumus totam sentire. De longitudine apertissimum est. Vtrinque enim arteria usque ad terminum extremum pulsatur. At paruae eius parti inuenimus ta-

ctum, quanta extat ex obiecti corporis mole, quae quidem ipsa efficit, ut longus uel breuis pulsus sit: eo quod non possit attingi omnis arteriae longitudo. Sit tamen hic etiam aliquid in qualibet corporis natura, quod elucescat sub cute, in optima natura moderatum: si quid supra hoc sit, longum: si quid infra, breuem reddit pulsus, qui non potest numero digitorum definiti: sicuti quidam, si quatuor digitis obuiet, esse dicit longum: si tribus, medium: si duobus breuem. Neque enim corporis optima naturae una est mensura, sed in una qualibet facile quantitatem assequere, unius ope, modo colligere proportionem poteris. Cum qua postea si alios homines conferas pares totius corporis magnitudine, dices uel longos uel breues pulsus habere. Eodem modo latos, angustos, altos, humiles: ac in tribus simul dimensionibus, magnos, uel paruos. Vbique enim ad moderatum referemus, cum alios aestimemus. At enim singulos esse in singulis alijs pulsuum generibus moderatos: sed in sola quantitate non plane unum, sed suum cuique corporis parti, antea explicauimus. Hoc tamen non est huius loci, sed uolui dicit uos admonere. Itaque ad institutum iam par est reuerti. Institui uero docere, sensu nullius dimensionis exacte dignosci posse quantitatem: cuius rei causa partim omnibus communis, partim sua cuique est. Primo loco communem exponam. Nam quando inter arterias, quae nuda sit, nulla est: sed uestiunt eas multis locis pauciora & subtiliora corpora: multis etiam locis plura & crassiora: plane in aperto est, non perinde omnes arteriarum motus posse sentiri, sed illarum magis, quas pauciora tenuioraque: harum minus, quas circumiungunt plura ac crassiora corpora. Atque haec communis est. Propria singularum dimensionum: longitudinis, quod permultum interstit, inter ueram & apparentem: latitudinis, quod parum: profunditatis, quod minimum. Nam cum saepe longa tres cubitos uniuersa arteria sit, tres uel quatuor duntaxat digiti percipiunt arteriae motum. Reliqua pars a corporum obiectorum numero occultatur. In latitudine cum praeter corporibus, quae illam utrinque cingunt, multis illis & crassis, neque tactus ipsi corpori arteriae applicari possit, neque per crassitatem illorum & multitudinem foras motus perumpat, multis locis omnino motus perit, multis etiam in maxime angustum cogitur: totum uero, quia arteria nullo loco nuda est, uideas nusquam. At uero ne profunditas quidem usquam plane est nuda, ut possit saltem in ea elucere eius uniuersus motus: sed si nihil aliud, cutis certe ambit eam, per quam pulsus sentimus. Itaque tecta fuerit haec quoque: certe aliquid quatenus. Quae cum ita sint optimam rationem dabimus operam ut monstremus dignoscendarum singularum dimensionum, a de prima dicemus longitudine. Atque esse hanc censendam optimam, quae motus maximam partem sentiat clarissimum est. Nam ut si sentiri omnis ualeat, primum hoc sit: ita posteaquam hoc non potest, ubi nulla pars eius, quae quidem animaduerti possit, lateat, tactum

tionem existimamus optimam esse. Quomodo autem eam possis instituere, faciam ut declarem: si ob oculos prius proponam, in tribus his omnes positas esse sensibilibus cognitionum differentias: in natura, meditatione, & modo applicationis. Nam qui naturam habet appositissimam ad sentiendum, & probe ipsum tactum exercitatum, tum etiam sensibilibus decenter admoueat, optimus hic explorator sit eorum, quae intus sunt condita. Qui hoc est aliquatenus inferior, quam maxime ab illo abest, tam pessime absolutam cognitionem consequetur. Explorabo igitur huic, qui optime natura comparatus est, & exercitatus non segniter, qua applicatione tactus ad unguem (ut homo potest) motum sentiat arteriae. Et quia de prima dimensione uidelicet longitudine institui dicere, accommodatissimum huic modum actionis aperiam. Omnino non premit, immo saepe leniter correctet, & ueluti suspendat manum. Accommodatus est hic imprimis modus paruis pariter & imbecillis pulsibus. Nam hos si aliquatenus premas, motus pereat magna ex parte, & saepe uero etiam uniuersus. Nam pro quantitate pressus, & qualitate praeterea arteriae contentionis, modo multum imminuitur eius motus, modo minus, est cum perit totus. Quocirca ad longitudinem dignoscendam summa cautio est, ut praeter omnem pressum tactum admoueas. Etenim modicum pressum non grauius ferunt quidem pulsus uehementes: non ledentur tamen ne hi quidem, si in tangendo nihil premas. Qui modus attingendi quando optimus est languidis pulsibus, nec incommodus etiam uehementibus, caute praeponas illi alium. Porro est illud etiam explicandum, quod non obscure aduertitur, ubi diuersas partes premas longitudinis arteriae, motum non perinde uideri in omnibus offensum, ceterum in partibus altioribus maior est noxa, minor in inferioribus. Et uero frequenter noxa non animaduertitur in uehementibus pulsibus, secus in languidis. Nam in his si inferiorem partem presserimus, luculenta superioribus noxa datur. Superiores autem & inferiores quomodo hoc loco accipiendae sunt, non est obscurum. Ut remotissimae a corde partes inferiores, & uiciniore appellentur superiores, hoc in artibus quidem perquam est solenne. Non item in capitis partibus & colli. Itaque ad omnes pertinet, ut diximus, cordi uiciniore, si premantur magnam iniuriam subiectis facere: remotiores, saepe numero nullam, quae animaduerti possit, si bene uehementis pulsus sit: interim tamen manifestam, in non uehementibus. Atque de longitudine haec satis sint. Nunc de reliquis duabus agamus, quas non ita oportet duas numerare, ut, sicut in quadrangularibus & quadratis corporibus, uideas separatim latitudinem, separatim profunditatem distinctam: sed, sicut in circulo & globo, confusa sunt omnia: una uero quaedam uel linea uel superficiei uidetur circumferentia, sic esse in arteria partes: cuius cernitur in distentionibus figura, multis locis cylindrum, multis etiam conum referre. Quomodo igitur medicis in

mentem uenit seorsum de latitudine, seorsum de profunditate differere: cum deberent, ut est, & conspiciatur ex partitionibus, unam longitudinem eius appellare, alterum circulum: ut certe multi frequenter uocant: non perpetuo possunt tamen, nec hi, nec alius quisquam, cum de exemplis euentibus narrat, longitudinem & circulum tantum appellare: sed exprimet saepe necessitas, ut distentionem altam quandam uocent, & angustam. Contra etiam aliam, humilem, latamque. Etenim hoc ita clarum est, ut ambigat nemo. Sic propter haec manifesta euenta habere diuersas latitudinis & profunditatis notiones coacti sumus. Porro sicut sensu percipimus eas differentias, ita circulem nos figuram saepe animaduertere clare fatemur. Itaque de utraque iam differentia dicemus in communi: quae potissimum ratione applicandorum digitorum ad eas peruenire dignoscendas queas. Neque enim in his dignoscendis mediocri inesse scrupulus uideatur: quod nulla admouendi tactus ratione ualeamus sentire interuallum totum. Neque cum leniter palpemus, nam ea extremas tantum partes sentiat motus: quae praecedebat, ignoret uniuersam. Neque cum premimus multum. Ut enim omnitram, hoc in uehementibus tantum pulsibus permillum esse: contra ac prior, postremam partem ignorabit interualli, tantum sentiet primam. Nam si alia utamur applicatione inter illas media, & prima pars interualli & postrema nos fugiet. Hoc uerum esse, quisque experientia discat. Nam uehementes pulsus si premas (hos enim premere solos fas est), nescies quanti sint, quod pereat ferè in pressibus, ut ante significauimus, aliquid etiam de ipso motu, ac interuallum non iam ex parte, sed prope corrumpatur uniuersum. Contra si leniter contrectes, per quantum interualli sit motus delatus, non diuines. Habes difficultatem, quae sic explicatur. Si, ut prorsus distentionis quantitatem sensu dignoscamus, non laboremus: sed & ratione quaedam possimus nihil laesa esse existimare. Neque enim hoc nos quaerimus, ut sensu omnino, quae accidit pulsibus, cognoscamus: sed tantum ut cognoscamus. Ergo sensum requirit quidem omnis talis notitia, at tamen non hunc solum, neque quasi semper ualeat quilibet inuenire: sed satis est frequenter, si sensibilis affectus unus totius rei denunciet essentiam. Eadem ratio eorum est, de quibus nunc agimus. Nam si leniter palpes, aut pluribus in partibus occursum arteriae necesse est sentias, aut in paucioribus, quo cognito, ad sensum ratio adiuncta nobis magnam distentionem suggerit esse, quae multis partibus mouet tactu: parua, quae paucis. Age fac circulem eius occursum esse, quid, nonne clarum est, si insigni sit circumferentia circuli magnitudine, totam etiam crassam esse distentionem arteriae: & uniuersam distentionem gracilem, si circumferentia sit parua: Neque enim magnis circumferentiis circulis gracilis distentio potest, nec crassa minutis, ceterum quantitati distentionis necessario respondet circuli circumscribentis eam quantitas. Haud aliter

ter etiā si uerus non sit & exactus circulus finis distentionis, sed quasi mutus partim: id quod in altis & angustis, uel humilibus & latis usu uenit, ratio similiter subducitur quantitatis distentionis. Nam tum distentionis tum ascensus fines, partium prorsus erunt circuli, hic prout appareant maiores uel minores utriusque, uel concauius hac circumferentia uel gibbosiores, omnino uel longiorem uel breuiorem, quae est exacte circularis, hanc lineam, quae in praesentia cernitur, ostendunt. Unde inaequalitatem nos latitudinis & profunditatis, totiusque quantitatis distentionis aestimabimus. Age enim uideant gibbosiores ac praeruptiores obliqui occursus arteriae, praeterea cauius quodammodo & humilior profunditate, adeo ut ne circulus quidem uideatur circumferentia manere, sed ueluti recta linea esse: profecto apertum est talem pulsum latum fore & humilem. Nam motus in latum amplius exproretus, latum merito efficitur. At motus ascensu prohibitus, humiliter. Ediuerso si motus obliqui partes longe citra medium constiterint, ac medius ipsum satis uideatur gibbosum esse: planus is pulsus erit altus angustusque. Si semel angustus eius in latitudine occurfus euadat, ut non modo imminutus esse obliquus motus, sed et totus semel uideatur perisse, difficilis cognitio est, uel potius cognosci non potest, quantum in his est, qualis sit pulsus. Nam nisi distinctiones adhibeamus quasdam, non assequemur altus ne sit, an humilis, an moderatus profunditate. Nam omnia esse potest. Etenim si humilis sit pariter & angustus, talis uidebitur esse: & si altus simul & angustus, eiusdemmodi apparebit: denique si moderatus profunditate una & angustus, talem dicas esse. Nam angustia is pulsus prorsus ex motu inhibito in latitudine contrahitur. Difficultas uero residet in profunditate, quae etsi ex longo intervallo, etsi ex breui, uel moderato motu ordiatur, eandem tamen leniter tangentibus representabit speciem. Nam angustus motum percipient. Quae ergo ratione explorabitur: frequenter quidem etiam tactus affectibus, perpetuo tamen ratione. Primum de tactus affectibus dicemus, in quibus potissimum per eum manifesti deprehendere aliquid. Licet autem in uehementibus pulsibus, qui ut saepe monuimus, soli pressa arteria non labefactantur. Prompta ergo in illis quidem notitia profunditatis est pulsus. Nam si presseris, forsitan uel ipso tactu, si exercitatus sit, & mollis, suaque sponte exacte sentiat, in notitia aliquam peruenies interualli motus. Sin minus, tempus certe motus quantitatem declarabit interualli. Nam si discernere sigillatim motus qualitatem poteris, in qua differentiam celeritatis & tarditatis reperimus: sigillatim etiam temporis quantitatem, ubi breues motus animaduertimus: neutra te harum, si premas, fugiet. Quod si ambas affectus sis, facile de interuallo conicies. Esto celer motus, & diuturnus: sane apertissimum est, maximo eum spatium delatum esse. Contra tardus esto, & breuis: sit utique & hic minimo spatium deuectus. Atque hoc patet, si uehementis sit pulsus, profunditatis quantita-

tem dignoscimus. Qui si languidus sit, nihil iam nobis sensus adiumenti adferre poterit: quod motus in eiusdemmodi pulsibus, pressu perdit uniuersus, quare ratione hic tota res inuestiganda est. Dicemus autem de causis pulsuum, non omnes cum omnibus differentiis posse confundi, distinguemusque, quae illae sint, & quando, & quemadmodum. Itaque ex alijs, quae aperte sunt conspicua, quomodo etiam aliquid de obscuris deprehendes, inibi docebimus. Adhuc cur angustus simul & languidus pulsus altus nunquam sit. Sed de his haecenus.

De rhythmis dignoscendis.

Posthac de rhythmis uerba faciemus, quem ordinem secuti sumus docendi, quod coniuncta eius cum superioribus est exploratio. Nam natura quidem rerum ferebat, ut quae una in parte pulsus maxime distentione genera consistunt, prius exponeremus: quod in commentarijs de differentijs pulsuum fecimus. uerum quia genera in una parte posita, quae de superioribus adhuc reliqua sunt, flagitant communem tractatum: rhythmorum autem genera adiunctam cum superioribus, generibus habet cognitionem (ut ipse de his sermo docebit) ideo posthac de rhythmis narrabimus, de duritie & uehementia reijciemus in proximam librum: ut absolutam complectantur singuli commentarij generum disciplinam, quae coniuncta cognitione sunt. Quia iam in comparatione temporis distentionis cum contractionis tempore rhythmus consistit, prius parata separatim nobis utriusque temporis notitia est. Hoc uero parum facile est. Nam memoria si conseruauimus eorum, quae primo in libro retulimus: ubi quaeremus, e quibus sentire totam distentionem & contractionem possimus, an pars nos fugiat utriusque motus: sciemus quod sit laboriosum, adeoque praeter omnem nostram facultatem, ut notitiam comparare omnis harum temporis possimus. Quo loco principium distentionis ostendimus, & finem contractionis non cognosci posse. Jam quatenus aliquid nos motus latet haecenus etiam tempus scilicet praeteribit. Primum id est ipsum repetendum, declarandumque, idem esse, quod in primo libro quaereret, ac quod modo. Nam illic de distentione quaerebat absolute, hic de temporis eius quantitate. Proinde cum absolute quaerit, an omnis sentiri distentionis possit, si qua tactu fugiat motus pars, haec confirmabimus non dignosci. In exploranda autem eius quantitate, quantum promotum spatium sit, aduertimus. Ac non ita dudum diximus, modo finis distentionis habeamus ueram notitiam, rationem nobis cum sensu coniunctam subiecturam esse eius quantitatem. Itaque possumus (ut, nisi finem motus, partem aliam nullam sentiamus) quantum habeat temporis, ignorare: tamen scire quantum interualli peruectum sit. Horum alterum in primo libro discussum est, alterum nomen ita diu est, cum explicauimus. Ergo iterum ad memoriam reuocemus, quod in uehementibus pulsibus, si modice arteriam compresserimus, perspicimus quidem initium motus, sed quantitatem ignorabimus interualli. Nec uero hoc praetereamus, quod initium statim secundi libri tradidimus, neque ipsam posse exami-

examini quantitatem temporis motus, & celeritatem uel tarditatem percipi. Horum nobis in praesentia omni opus est: quod plane & distincte perspicimus, e quibus inter spatium cognitionem, quo fertur arteria, & temporis interstitium: & praeter utrumque quandam esse aliam uel celeritatis uel tarditatis est matricem. Si quidem prima, quam commemorauimus, explorat interualli quantitatem. Quantitatem altera motus temporis. Tertia qualitatem motus. Ad rhythmum autem dignoscendum nec primam quaerimus, nec etiam tertiam, sed ipsam tantummodo secundam. Quare instituentur manus ea applicatio est, quae arteriae motum accuratissime intuetur omnem. Itaque primo libro, quae exposita sunt, cum quaeremus, possit ne sentiri uniuersus motus, memoria repetenda sunt, sciendumque unam uirtute esse & eandem quaestione illam atque hanc, licet diuersis uerbis ponatur. Quae omnia si cum animis nostris cogitemus, praesentis difficultatis assequemur explanationem. Sit pulsus quidam magnus, sed languidus. Huius nequeas scilicet deprehendere totius interualli motum, caeterum externi finis tantum. Sic etiam contractionis (si modo tantum possit) initium dumtaxat, & recessum, praeterea nihil. Proinde leniter sunt istiusmodi pulsus, ut iam dixi saepe, palpandi. Quae tactus applicatione quantitatem animaduertere interualli distinctio poteris, temporis motus non poteris. At uero in contractione non tantum temporis motus non inuenias quantitatem, sed ne ipsius quidem interualli. Nam illa ubi insensibilis euadat, omnium simul, quae possidet, necesse est fiat tactura. Adeo non modo interualli quantitas atque temporis motus, sed & qualitas, in qua celeritatis & tarditatis continentur indicia, nulla ex parte a nobis sentietur. Qui enim motus etiam non qualitas dignoscatur uniuerso sensum latente motu: Nimirum requiritur prius essentia rei, quam ipsa qualitas. quae quando essentia prorsus sensum praeterit, non potest qualitatis parari notitia. Quae ergo iam est in istis pulsibus ratio, qua consequi notitiam rhythmi possis: ubi funditus contractio perijt, & de distentione saluus & integer solus externus finis est: At qui nec sentire contractionem in ullo languido alio possis. Itaque quando quidem motum distentionis atque contractionis arteriae noscimus tantum in his, qui languidi non sunt, in horum etiam solum notitiam rhythmi uenimus, digitis ita moderate applicadis, ut diximus antea, ut externi motus ne quid interpellent. Nam si plus iusto arteriam compresserimus, consistere eius motum cogemus. nisi etiam in his rhythmus non possit dignosci. Si quidem perpetuo initium nos distentionis, & contractionis finis lateret: & nisi omnino parum, quod praeterit, sit, magnopere rhythmus ledetur. Nam hoc quidem fortassis etiam admittas, distincta oratione tamen opus est. In uehementissimis enim pulsibus uera est oratio: in alijs secus habet, praesertim qui uehementiae paruum partem habent, quod satis magna pars sensum in his effugiat, quae iam offendere rhythmum ualeat. Ita hoc iam omnia, quae attu-

limus, fecerunt planum, dignosci in solis uehementissimis pulsibus rhythmos. In alijs omnibus, aut prorsus incognitos esse, ut in languidis: aut longe ab absoluta notitia abesse, id quod usu uenit in minus uehementibus, non iam languidis tamen. Atque scrupulus quidem hic est. Hunc nos pro uiribus, faciemus, ut tollamus. Primum quia non cadit in pulsus languidos, & eos qui non sunt uehementes, si mile distentionis & contractionis incommodum, lenit hoc difficultatem non nihil. Nam quae habet rationem totum distentionis tempus ad totum contractionis, eandem cum rationem habeant inter se quidem partes, quae tactum latent: etiam quae salua sunt, eandem habebunt inter se rationem. Itaque ex illis praesentire non multum interpellabimur. Nam cum duplum sit, uerbi gratia, omne contractionis tempus cum omni distentionis comparatum: duplum item sit, quod est saluum cum comparatur, per rhythmos praedictionibus non aliter abundabimus ex partibus motus, quae sentiuntur, ac si totus is saluus sit. At in languidis non perinde difficultatem explices. Quippe quod inuestigat, qui distentionis tempus cum toto reliquo conferunt, remedium, adulterinum est. Quod uobis prius faciam ut declarare, deinde aperiam, ubi culpae id. Nam cum pulsus quatuor partes sint, distentio, contractio, & duae quietes, una a distentione ante contractionem, altera a contractionem ante distentionem: qui esse contendunt incognitam contractionem, distentionis tempus, quod motus appellat, separat a reliquis duabus partibus, quas quietem & contractionem uocant. Horum trium temporum mutuum proportionem rhythmum esse confirmant. Qui uero contractionem dicunt sentire, partim distentionis tantum tempore comparato cum tempore contractionis, rhythmum dicunt fieri: Partim utriusque motui tempus attribuunt quietis, quae ipsum sequitur. Atque cum tres haec sint de pulsuum rhythmis opinioniones: qui a secunda stant, ad dubia illa aperte se fatentur, quid dicant, non habere. Qui a prima & tertia, non deficiunt consilio fortassis uideantur: illi, quia conspiciunt motus tempus reliquo omni comparant quietis, ut ipsi uocant: Hi uero, quod euidentis tempus motus una cum tempore consequentis quietis, reliquo: qui initium contractionis terminum statuunt coniunctionis priorum duorum temporum. Operae pretium autem est utrosque demirari. Primos, si ea tantum meminerunt, quae de contractione sunt dicta: quae de distentione, haec exciderunt. Nam quantum sit in distentione interuallum, in languidis pulsibus ratione demonstrauimus sciri: tempus uero motus non posse cognosci: quod eius tantum externi fines ad sensum pertineant. Miror igitur, quemadmodum comparare se dicant tempus distentionis cum tempore omni reliquo: cuius tempus, quod sentiri possit, omnino sit paucum, nisi quidem hoc sane ipsum tantum comparatum cum reliquo toto uoluerit. Itaque rhythmus illi proportio sit conspiciui temporis motus in distentione ad reliquum omne. Quod si dicunt, rem dicunt illa quidem

quæ fieri possit, sed tamen inutilem: quæ prædici ex tali rhythmo nihil possit, in quo tempus manifestæ partis distentionis cum reliquo uniuerso comparatur, quod ex tempore constat externæ quietis, contractionisq; & tertio internæ quietis, præterea quarto partis distentionis, quæ cōspicua non est. Sed quid dico nihil suppeditari omnino ex istiusmodi doctrina cōmodi: immo accipiunt hi ita rhythmū, ut si qui, musicū qui ageret, non temporis eleuationis ad positionis tempus proportionē esse diceret rhythmum, sed partis manifestæ eleuationis ad reliquum totum. Nec minus errant illi à tertia secta, qui eo duntaxat, quod tempus externæ quietis temporis distentionis addunt, illis sunt sapientiores. Quod uero etiā ipsi in obliuionem uenerunt contractionis tempus sensum in languidibus pulsibus non dignoscere, æque peccauerunt. Porro tertium etiam hi insigne ponunt, cōtractionis primum motū perpetuo sentiri, cum ne ille quidē in languidis pulsibus sentiri possit. Itaq; ex his omnibus hæsitaciones, quæ frequentes in sectis sunt, concurrant in pulsibus dignoscendis necesse est. Quo factū puto, ut nō aggressi scribere quid sint Herophili successores in præfagationem ex illis. Ipse Herophilus rhythmos frequenter ad præfagendum adducit. Verum quid interpretetur rhythmum, difficile est inuentu: temporis ne distentionis solius ad tempus contractionis solius proportio, nem, an ipsum etiam quietis tempus, quæ comitatur utrunq; motum, ijs attribuat. Vnde inter Herophilios, qui ab illo cognomen inuenerunt, non conuenit, utrum de illis potissimum sentiat. Neutrū enim eius oratio planē ostendit: neq; cōfirmare rerum natura potest. Quod si iam alterā sententiam tueamur instituto musicorum, tempora quietum præcedentibus motibus adiciemus: sin quod facit ad præfagendum, cum motu motum cōparantes, separatim quietū tempus æstimabimus. Cum igitur alterutrum sit necesse, aut notionē nominis labefactare, aut peruerrere usum, utrum faciamus potius, implicari tenemur. Tamē quandoquidem alterum eligendum est, repudiato musicorum nomine, quod conducit ad præfagendum potius ducam. Nam quid tandē faciemus damni, si cum motuum ex proportione tempus præfagiamus, nomen nobis, quo id appellemus, deficiat: Etenim nō eo, quod in nominibus heremus, sed quia præfagire nequeamus, ideo in fraudem ars incidit. Ergo faciamus utilitatis nomine consistere rhythmū in proportione temporis motuū, ac expēdamus suo loco Herophilii sententiā. Tamē, etsi hoc positū sit, manere adhuc dubitatio uidet, quod nisi in uehementissimis pulsibus, nec omne tempus possit distentio

nis innotescere, nec contractionis ubiq; principium sentiatur. Cur ergo tempus quoddam ad sensum principis Herophilus statuit, ad quod alia æstimans, duorum, triū, quatuor, uel plurium dicit esse: horūq; aut integrorum, &, ut uocant illi, ἀπαραλύσιμῶν: aut diminutorū etiam aliquantum, uel plus, uel plurimum. Quasi enim in omnibus pulsibus ad unguē tempora dignosceret, siue motuū solorum, siue etiam comitantium ijs quietum (nihil enim ad positam dubitationem refert) ita uidetur hæc scribere: nisi uero eum nō de omnibus, sed in quibus possunt dignosci, de his tantummodo existimandum est ista scribere. At hoc quidem inferius fortasse aliquando suo loco considerabimus. Nunc, (quia non instituimus, quid Herophilus sentiat, quærere: sed quid uerum sit simul & utile, indagare,) hoc clare aggrediar ad explicandum, quomodo in ipsis rebus experiūdo inuenimus. Nam sic habeto. cum qualitatem motus distentionis cum qualitate conferimus cōtractionis motus, nouem inuenimus primas differentias, quas in tabella proposuimus: atq; sigillatim multas alias, quas oratione non exprimas, sed experiēdo excessum & defectū dignoscas. Quid uero soleat quæq; denuntiare differentia, dicemus in cōmentarijs de præfagatione. Proinde primū tabellam præscribemus, quam intelligent facile, qui in primo cōmentario se De differentijs pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodum multas singule differentias constituat, quantitate dispares, tam et si eiusdem generis sint: distentio, contractio; celeris, celeris: celeris, moderata; celeris, tarda; moderata, celeris: moderata, moderata: moderata, tarda. Ac cum primæ quidem descriptæ in tabella differentia uterq; celer motus est, potest motus distentionis maxime cōcitus esse, at motus contractionis paulo moderato & medio esse superior. Aut cōtra, paulum motus distentionis eum superare, motus uero contractionis permultum. Aut uterq; paulum, aut uterq; permultū. Aut hic paulum, ille plus: aut paulo minus, aut multo, aut alio quoquo modo. Nam uarietas aperta est. Neq; dicam uel non hoc cerni fieri, uel significare nihil. Immo & fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus præsentire, neq; quicq; nobis opus fuit primis temporibus integris & amplificatis. Nam eam cognitionem totum non desiderare motum, sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurum est, nisi si quando inæqualis sit. Tum pars toto haudquaquam similis est. At nec in pulsibus ad summum languidis hæc uti libet. In his enim ne primum quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignē eius ullam partem.

Galen.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PULSIBVS LIBER QVARTVS.

HERMANNO CRVSEPIO CAMPENSI INTERPRETE.

De ictu dignoscendo.

VAE pulsibus annexa sunt pro substantiæ eorum propria ratione, antea omnia exposuimus. Nūc de cæteris, quæ nec citra motum arteriarū possunt dignosci, neq; eius tamē sunt propria, narrabimus. Est quidā in distentione arteriæ ueluti ictus, qui, cū tangimus, tactū ferit. hunc, ubi uiolentus sit proprie existimabis ictum uocari: nō ita tamen si careat uiolētia. De hoc igitur uero ictu, quem uiolentum occursum dicimus esse, magna diligentia attendendū est. Neq; enim parū multarum pulsuum specierū uidetur comes esse, duri, uehementis, magni, celeris, alti, cōuulsui, et uibrati. Ne ergo deceptus quis communi symptomate in ijs dignoscendis labatur, sedulo omnes, & accurate æstimandi sunt. Nam si alijs illi notis discerni possint, & has didicerimus, id quod caput est, assecuti fuerimus. Si non possint, hoc certe satis erit nosse, commune hoc compluribus pulsibus esse. Huius cōmentationis pars optima sit, ut quā ob rem unus tam multis pulsibus cōmunis comitari affectus uideatur uiolētia ictus, causam discamus hoc modo. Quando impelli à pulsu tactum, modo sit eius occursum sensurus, necesse est: impellitur autem non perinde semper, sed nūc plus, nunc minus, interdum ut palpet tantū: quicunq; motus eum protrudunt & summo uent longe, uiolenti hi speciem ictus repræsentant. Ac protrudere longe potest motus & duræ arteriæ, ueluti contundens tactum. Et qui robore mouentis illam facultatis ueluti euerit. Præterea qui magnitudine distentionis plurimum progreditur. Iam etiam, qui qua fertur celeritate, impellit ualenter. Et qui præ altitudine ueluti subit ac intrat. Ad hæc qui, quod ten sus sit, egre mouetur. Deniq; qui ob uibrationem simul tensionis & duritiæ celerisq; occursum speciem præbet. Quocirca incidas in multos quotidie medicos, qui illos omnes pulsus dicant uehementes esse. Qui si quidem animaduertent, quā hi distent, quomodo cunq; in communi omnes uelint appellare, non laboraremus: sed quia, sicut nomen attribuunt commune, sic naturam putant uenam omnium esse, conabimur dolum illis detegere, à clarissimis & apertissimis ingressi, exempli gratia, à ueloci. Nam hinc facile errore deprehendat, qui certe intelligere potest, celeritatem occur sus, non eandem esse, & uiolentiam ictus. Nam ut omittam alia, nec longius celer impellere ualet tactum: nisi simul magnus sit. Vnde liquet, non hoc eum sua sponte obtinere symptoma. Nā quod illi, cum celer tantū esset, non etiā magnus, nō aderat;

Galen.

sed præsentia magnitudinis ei accessit, qua ratioe ei proprium dices? Quippe celer simul & paruus non longe tactū impellit, sed longe impellere magis ad magnitudinē pertinet, uel etiā ad hanc per accidens. Nam si colligamus, quæ de dignoscenda magnitudine diximus: nō eo quod longius intrat, sed quia multis in partibus longitudinis pariter & latitudinis & profunditatis attingat tactū, cognoscatur. ut enim circularē pulsus circūferentiam, quæ satis magna est, sensu perceperimus: ex illo deinceps ascēsum, qui ex multa profunditate uenit, coniciemus. ubi non totum tactus interuallū assequitur, cæterum externū tantum sentit finē. Itaq; si inde usque à primo impetu, cum distenditur arteria, uelimus motū sentire, magnitudinē magna ex parte, uti ante diximus, interpellabimur: ut ne magnum quidem iam pulsuum esse arbitremur. Id quod nō in omnibus tamen magnis facias: ceterū in his, qui cum magnitudine uehementiā aliqua ex parte coniunctā habent. Nam magnis quidem tantū, nec uehementibus tamen, ne occurrere quidem ascendenti bus poteris, neq; premere arteriā: pereant enim mox toti. Vnde planum est nō hinc magnum, quod longissime intrō tactum protrudit, dignosci, sed quod multis partibus longitudinis & circuli arteriæ occurrat. Quid igitur, intimescēne altus impellit? Atqui quod in tribus dimensionibus magnus, hoc possidet hic in una. Proinde si nō ille, minime hic. At magnū ostendimus, nisi uehemens quocq; sit, tactū non posse protrudere longius: quo minus altus. Quod si cū magno frequenter imbecillitas adiuncta est: & cū alto, quod magnus non sit, ferē uehementia, imbecillitas nunq; alia hæc ratio est. Poterit em̄ longius (quod dixi) impellere altus: uerum non sua tamen sponte, immo quod omnino uehemens, aut nō imbecillus certe sit. Omnes ergo illi pulsus, ut longe tactū impellant, planē uehementiā requirunt. Vnde etiā qui ex illis cum uehementia perpetuo cōiuncti sunt, semper uiolenter ferunt. Qui uero nō semper, sed frequenter, hi quia uidentur ferē uiolenti esse, qui hæc expendūt negligentius, adducuntur eos nunquam nō tales esse. Iam alij pulsus, abs quibus diuelli durities nō potest, uiolenter ferunt, ut uibratus & cōuulsuus. Nec hi em̄ aliunde uiolentum ictum cōpararunt, quā à perpetua sua duritie. Quā ob rem duo tantū genera habent pulsuum uiolenter ferentiū, uehementium atq; durorū. Sunt tamen qui his etiam necessariā præter duritiem dixerunt uehementiam esse. Nec enim posse solam uiolentum efficere ictum, ueluti nec si lapidem admoueas leniter: qui etiā ad ualide feriendū aliquid desiderat contentionis. Verū de his equū est ut quæramus, quid tandē sibi uelint, nullū ne prorsus corpus esse durum, nomē uero hoc duri nequicq; ab hominibus usurpatum, cui nulla sit res subiecta: an rem esse certā, cui tribuatur, at dignosci nequaquam sensu posse: an alio aliam sensu, non nosci tactu. Profecto sunt absurda omnia, & corpus nullū durum esse, & ratioe potius quā sensu dignosci:

Tom. 4 0 2 & sensu

& sensu tamen alio quopiam potius ac tactu. At qui si durum concedant esse, & dignosci tactu, quid aliud postea, quod de nomine contendere inueniatur, qui sine contentione negant uiolenti ab illo ictum edere. Nam si nec uiolentum appellare uolent, omnino contudente certe, aut repellentem, aut subuertentem uocent, necesse est. Nam de contentione quidem controversia est. Omnino enim, que in fit in animantium corporibus contentio, non statuitur ab illis, qui in minima, uel indiuidua, uel in compacta decerpunt totam substantiam: tantum conuenit inter hos, qui unita esse defendunt eam. Vnde nec sensu dignosci contentio poterit: sed si poterit, a signo quodam, uel a signis, uel ab indicatione, uel demonstratione fidem capit. At durum & molle corpus sensu omnes nos homines dignoscimus. Itaque questio institui de essentia eorum non debet, sed de ratione dignoscendi: atque adeo non de hac, immo de eo, qua potissimum ratione affectu tactus sui alteri interpretet aliquis in occursum durorum corporum, ac quatenus a uehementibus hec distent. Verum quia hoc neglexerunt, qui nos precesserunt, id nos faciamus, orationem exorsi ab ijs, que inter omnes mortales constant. Quando uehementia quedam non animalia modo uocamus, ut leones & tauros: sed & inanima quedam, ut fluuioium decursus, uentosque magnos: alia porro dura, ut aes, ferrum, lapides: memorare oportet, cur ab utrisque his, ubi nos attingant, diuersi corporibus affectus inferant. Nam occursum uiolenti communis utrisque est, tam uehementibus uentis, que duris corporibus. Sed habet hoc preter ceteris scilicet uenti, & fluuioium fluctus, ut euertatur ab ijs. Lapides, & ligna, ut premamur, & contundamur. Aduersus illos enim, etiam si magna uel contendamus, ire contra prorsus prohibemur, atque euertimur, repellimurque uiolenter: sed preter ulla pressum, uel contusionem, uel repressonem corporis partium. In alteris uero pollet pressus, & confusus. Perspicies maxime, sicubi corporis partem lapidem imponas non ita grauem, que si uelimus, facile abijciamus. cognoscas profecto queinadmodum impositus grauet, premat, contundat, & ueluti cutem subeat. Deiectus autem relinquat quoddam corpori uestigium, & pressus signum. Nam aut cauiore reddet partem solito, & ut uestigium diu seruet, aut liuidam preterea. At non uentus, ut uehementissimus sit, ut euertat, ut deiciat: comprimit, cauaturque corporis ulla partem. Quippe, qui mollis sit, facile circum corpus diffundit, & circumfluit. Quapropter maximas facile naues impellit, & uero deturbat saepe: tamen nullum cauatur in ijs lignum: ut si lapis uel ferrum impingatur. Hec enim rumpere possunt, & comminuerent: at repellere, ut uenti, & euertere non possunt. Itaque quibus carnis nostre natura cedit, dura hec nuncupamus: Quae ipsi carni, ut aqua, haec uocata mollia sunt. Atque id est, quod Plato dicebat dura esse, quibus caro nostra cedit: & mollia, que carni. Nam si incidat in humidam rem aliquam tactus noster, clarissimum est tactum eam diuisurum esse, humidam

uero cessuram & excepturam. At in duram si incurrat, omnino ille potius cedit cauabiturque. Atque, ut orationem tandem concludamus, fingamus manum nostram nunc aquae rapido fluctui, uel uento uehementi ex aduerso occurrere: nunc lapidi, quem altera manus sensim admoueat: nonne aperte a prioribus perspicies euertere, non pressam tamen: & lapidem ab hac euertere, sed pressa ab illo? Nam durum quidem, quod minus progrediamur, obstare per se non potest: sed aut per pondus, aut motum acquisitum impedire interdum poterit. Vehementis uero notio hoc ipsum obstaculum, impedimentum, repulsionem, atque euersionem complectitur. Liquet ergo aliud nos cum uehementia tangimus, aliud cum dura, sentire. Nam haec premunt carnem tantum, illa impediunt progressum. At quia saepe fit, ut ambo conueniant: atque, quod occurrit, durum sit pariterque uehementer moueatur, non potest sensus etiam non duplex nobis offerri, unus ueluti prementis, alter ueluti euertentis. Quae si sunt ita, ut sunt certe, duri pulsus in premendo tactu cognitio ponenda est. ut uiolentia utrisque conueniat: sed proprium duri sit premere, euertere uehementis. Hi sunt affectus tactus, haec etiam usitata Latinis illorum nomina.

De pleno & uacuo pulsu.

At qui possit alijs quoque haec nominibus interpretari, quod facile illi facient certe, qui continuitatem totius substantiae interpollant uacuo, id est, omnes, qui corpora ipsa parua & indiuisa, indiuiduaque, & incompacta: quod modo concreuant, modo diuellantur: ideo generationes & interitus contendunt efficere. Qui, ut si nulla agnoscant uitalem contentione, ubi confertim multa & uelociter ferantur haec parua corpora, tum ictum creare haec uiolentum confirmant, quoadmodum in uentis, & fluctibus contingit decurrere. Conferta dicere, et multa, densaque, perinde esse dicunt, ac paucum immixtum esse uacui: quod tantum ualere, quantum solidas substantias capedinem implelle arteriarum. Vacuitate enim eius, ut ipsum declarat nomen, esse a uacuo dictum. Hoc enim in omnibus concretionibus contineri: ac prout id autem uel imminuit, ita nunc dura, nunc mollia corpora effici. Ac nunc plenos fieri eorum internos uentriculos, rursus forte uacuos. Ita tunicam quidem dicent arteriae duram uel mollem fieri ex quantitate admixti concretionis uacui. Internam capedinem plenam & uacuam, ob quantitate hic iterum commixti cum illa uacui. Magnum autem dicent quendam esse pulsum, sed renisum non habere in occursum: ubi multum in cauitate arteriae uacui sit, ipsaque pauca sint prima corpora. At uero magnum esse et euertere, cum parum uacui, & frequentia corpora sint. Itaque iam apertum est, nihil apud illos interesse inter plenum pulsum & uehementem: Quippe tactus unum esse affectum, & unam naturam pulsum. Nam cum parum in capedinibus arteriarum insit uacui, ob multitudinem tumorum plenum pulsum dici, & ob ictus uiolentiam, uehementem. Proinde ex nominibus

nibus, illis alterum esse etiam denotare pulsus, alterum qualitate decursus. Non igitur diuersos esse pulsus plenum & uehementem, duobus enim unam rem nominibus significari, pro diuersis notionibus. Nos uero, qui contentione quandam statuimus uitalem, geminam non poterimus non fateri pulsum naturam esse, si dignoscendi rationem eorum diligentius attendamus. Est autem plena difficultatis haec commentatio, quod nihil propemodum ueteres de dignoscendis pulsibus scripserunt. sed alij prorsus praeterierunt, alij sane quamleuiter attigerunt. Nam Herophilus, qui affectus sensus describeret, nusquam plenitudinis, quam sensus nunquam, meminit. Qui uero dicti ab illo Herophilij sunt, omnia malunt esse illud dici, sophistae sane & loquaces homines penes omnes. & cum nullum aliud Herophilum praecipuum in ipsi artis operibus probare studeuerunt, tum praeter alia, quibus artem polluerunt, etiam plenum nobis pulsum inuenerunt: ut quasi parua sit ipsa ars, haberemus nunc, quod ageremus. Neque enim pulsum praeterire fas est, a uiris constitutum tam claris: neque quem experiundo nunquam inuenimus, posse quem praeterire, statuendum nobis est, dignoscit, alienas sequentibus asseuerationes. Verum ostendendum est primum ad notionem usque huius pulsum progredi. Deinde ne Herophilum quidem in eius notitiam sensu unquam peruenisse. Quod si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberent nunc aliquid dicere de illis, quae dictur recipio. Sed quando uarijs eam modis conturbantur, nec inter se mutuo consentientes, nec secum quisque, cogimur primo loco dispicere de significatione, nequid imprudentes, ut corui & graculi, dum uoces edimus tantum, res ipsas, quibus attributae sunt, prorsus ignoremus. Et cum nomen pleni pulsus multi scripserunt, ceteros certum mihi est praetermittere, nisi quando, si ita series orationis ferat, strictim attingam. Archigenis & Agathini mihi satis erit scripta in manus sumere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur. *εσι δε πληρης σφυγμος ο υασοτερον ωδιδικνυς την αρτηριαν, και την αποπρωσιν αυτη διασεσμενην εγγυλωσ, κενος η, ο πομφολυγωδης ε γερσιν φλαρτηριας ποιουμενος ως τε ηστι του ωπιπνομου ην διακτυλων κενεμβαττισου αποπρωσιν.* In ea de finitione primum quid *πο υασοτερον* denotet, parum liquido noui: quod insolens apud Graecos sit, ut eiusmodi de re usurpet. Nam genus quoddam panis appellabant *υασον*, aliud corpus ab ijs ita ulla appellari haud scio. Ipse Archigenes (nam decet de illo nos eius usum nominum discere) *πο υασον* pro pleno mihi uideretur usurpare. Nam in lib. de uehementia pulsus exponens Magni uerba sic ad uerbum scribit. Omnino, inquit, uehementis ictus non fit, nisi *υασον* sit, quod occurrit, & magnus, & celeriter inferat. A quibus paulo post in hunc modum scribit. Et uehementia pulsus ex celeritate, magnitudine, uehementia, plenitudine, costata est. Nam quod supra *υασον*, id plenum hic uocauit. ut nihil differat, hoc pacto, an illo dicas. Et uero ubique mihi ita uide-

detur nomine *πο υασον* uti. At mutemus iam *πο υασον* in plenius, ut quid dicat, intelligamus. Verba eius haec sunt. Plenus pulsus est, quod plenior ostendit arteriam. Atque hoc, uel sua sponte clarum est, nec nos noui quicquam docet. Praestat ergo totum hoc *υασον* relinquere, ac quod in definitione sequitur, considerare. *και η αποπρωσιν αυτη διασεσμενην εγγυλωσ.* Tale quiddam significare haec clausula uidentur, plenum pulsum in occursum arteriam ostendere *διασεσμενην εγγυλωσ.* Hic iterum *πο υασον* idem ne sit ac plenum, an aliud quid indicet, plene non habeo conijcere. Quinetiam cum opponeret postea definitioni pleni & *πο υασοτερον*, definitionem uacui, nec contrarium *πο υασοτερον* sumpsit, neque *πο υασοσσυμμιον*, quod quidem si rem contrariam definiret, sumendum erat. At non sumpsit, sed quid ait? *κενος δε, ο πομφολυγωδης ε γερσιν φλαρτηριας ποιουμενος.* Hoc enim *πομφολυγωδης* nec *πο υασοτερον*, nec *πο υασοσσυμμιον* contrarium est, sed sicui alij, certe soli *πο υασον* contrarium est. ut *πο υασον* ueluti humidius quodammodo sit. *ετι ο πομφολυγωδης* magis aereum. Iam uacui etiam definitioni additum est, *ως τε ηστι του ωπιπνομου ην διακτυλων κενεμβαττισου αποπρωσιν.* cui uerbo in definitione pleni, quod contrarium sit, non reperias. Nam *πο κενεμβαττισου* nomini rectissime *ωπιπρωσιν* opponeret. at hoc in pleni definitione praetermissum est uniuersum. idque cum in eundem modum posset dici, *ως τε ηστι η επιπνομου ην διακτυλων ωπιπρωσιν αποπρωσιν.* At non dixit. Nisi id forte, plenior ostendit arteriam, hoc est, ut in utraque diffinitione, non quid plenus pulsus sit, declaratur, sed quae sit eius dignoscendi ratio. Quod si est, assequamur fortassis. Nam si affectum tactus nostri haec definitio expositio est, nec rei ipsius usquam naturam attingit, meminissemus omnium possum, quae in distinctione arteriae patitur tactus. fortasse itaque assequemur Archigenis mentem. Nam quae patitur, haec sunt. Occurrens sibi sentit aliquandiu corpus motum. Idque modo multis in partibus uidetur sibi occurrere, modo non: ac nunc premere, nunc non premere. Ac cum nos premimus, reniti, uel uinci. Hi primi affectus tactus sunt, ac ueluti elementa totius de pulsibus commentationis. Nam reliqua omnia, partim ex his constant, partim in relatione intelliguntur, siue partes commemoratas mutuo comparet, siue tota cum totis. At de quonam horum pleni nomen dicitur, an de ipso motu? Atqui celeritas in illo & tarditas erant, rhythmicque illinc nascebantur. An ubi in multis partibus distentione tactus sentit? Immo longi hinc, latius, alti, magnique prodeunt pulsus. An cum in paucis contrarij uero tum commemoratorum. An cum premitur: durus. cum summouet: uehementis. Quid enim de contrarijs horum & medijs multa disputet? Quando ergo existit plenus, aut quem patiet pulsus affectum? tum ne ubi calorem largiorem, uel acriorem sentiat? Atqui non ex pulsum differentijs id dignoscitur. An cum humiditatem uel siccitatem? Sed nec hi sunt affectus differetiarum pul-

suum, cum hæc uel citra pulsuum, si manum admo-
ueas corpori laborantis, explorare possis. Ecquod
ergo renisus genus aliud in uehementibus, aliud
in plenis appellat. Nam potest tale quid etiã Aga-
thinus sentire. Verum si hoc sentiebat, aperire de-
bebat nobis, nõ Sphingis, pponere enigmata. An
uero non solũ res uolunt ut inquiramus tam diffi-
ciles: sed ut pro cumulo, quid dicant, expẽdamus,
ac infinitum tempus in eo ponamus, an in rebus
ipsis inueniendis. At expendamus Agathini iam
uerba, atq; hoc quæramus, an renisus aliud in ue-
hemẽtibus genus, aliud in plenis statuatur. Adeoq;
hæc eius uerba sunt. Consequit enim in considera-
tione plenitudinis & uacuitatis pulsus: Pleno ten-
sum & cõtentum perpetuo spiritũ representante;
uacuo diffusentẽ & in renisu euanescentẽ, ut in-
star sit aquosã bullã, quẽ rumpit. Huic quidẽ eo
nomine gratias habemus, qd Sphingis nõ ponat
enigmata, ut fecit Archigenes, alijq; nõ pauci. Nã
recte an secus dixit, per ocium expendamus licet.
Mens quidẽ certe eius clara est. Vult em̄ tensum
& contentũ perpetuo spiritum in plenis apparere
pulsibus: Infirmũ & fractũ, nec quicq; renitẽtem
in uacuis. At natiuus ne spiritus atq; uitalis sit, qui
per corpora, ut illi cõtendũt, tensus est: an aerius
& materialis, qui cõtinet in capedinibus, parum
uerba declarat. Tamẽ ex tota illorũ uirorũ senten-
tia ipsum uitalẽ conijcias dici. Sed siue hic sit, siue
ille, tantũ admonebimus illum eiusq; affectas, ne
placita cũ sensus affectibus cõmiscant: sed ut de-
cet empiricũ. Neq; enim experientia imminue-
rint dignitatem, si explicauerint prius nobis hæc,
quæ de tactũe ipsi attulerũt: ac deinde, quomodo
ab ijs oratiõẽ ad placita proficisci oportet, docue-
rint. Qui igitur sensus affectus in ea erũt, si nomẽ
spiritus imminuemus, & icũ appellemus? Erit em̄
hec oratio. Plenus pulsus tensum et cõtentum per-
petuo icũtũ representat. Vacuus uero diffusentẽ
& in renisu euanescentẽ, ut instar sit aquosẽ bullã,
quæ rumpitur. His tam bene mutatis proferamus
hic paruum eius librum, ut quid de uehemente &
languido pulsu dicat, uideamus. Verba eius sic ha-
bent. Nam qd uehemens etiam pulsus sit, qui uio-
lenter ferit tactum, & in occurũ fortiter euerit
eum, cõstat hinc, & conuenit inter multos. Mox
subijcit. Contraria intelliguntur de languido. Nã
debiliter & languide occurrit tactui. Hæc recte
quidem Agathinus, sed nihil ab ijs, quæ de pleno
& uacuo sunt dicta, differunt. Nam cõtentũ per-
petuo icũtũ esse, nihil est aliud ac uiolenter ferire
tactum, & fortiter euertere. Quorũ illud quidẽ de
pleno, hoc uero de uehemente dictũ est. Iam etiam
in renisu euanescere, idẽ est quod debiliter & lan-
guidẽ occurrere tactui. Quorum etiam illud de
uacuo, hoc de languido est dictum. Atq; Agathi-
nus in hunc modum exposuit affectus tactus in
uehemẽtibus pulsibus & languidis. Archigenes
alio modo. Nam hic sic scribit. Itaq; si per se æsti-
metur, manifeste apparet sua sponte uehementiã
contentionem esse, ut diximus, arteriarum mo-

tus. Inde addit. Apparet porro per totam distictio-
nem firmitas impetus, ex qua, arteriam si cõprimamus
digitis, firmior occurrit icũtũ. Hæc tam sunt
aperta, quæ dixit de affectibus tactus. In quibus
nullum habebimus propriũ affectum monstrare
plenitudinis: nisi sanẽ, ut quidam dixerunt huius
ætatis homines, cum plurimũ pulsus eleuatus re-
nitatur. Atqui hæc duæ sunt species pulsuum, non
una. Nam cum plurimũ attollitur, si quidem in tri-
bus dimensionibus fiat, magnum efficit pulsus:
in una duntaxat, uel longum, uel latũ, uel altum,
Nam reniti idẽ est quod uehementẽ esse. Quod
si quis magnum simul & uehementem uolet uno
nomine uocare pleni, uocet licet. De nomine em̄
non cõtendimus. Tantũ sciat, nihil se nouẽ differe-
rentiã aliunde præter cõmemoratas, ut nunc est,
adducere. Nam si duas aut tres earũ accipiat differe-
rentias, quas peculiaribus nominibus appelleret,
nulla inuidia est. Verũ de nominibus nõ agimus,
sed de rebus. de quibus si quis habeat, quod, præter
quæ nos diximus, afferat, libetẽs didicerimus. Ex
cogitare uero differentiã quandam pulsũ ex arte-
riã infusione (sic em̄ quod in ea cõtinetur humo-
ris, appellant) equidem cõprobo. Ac intelligere
eam possum modo crassiorẽ, modo tenuiorẽ,
& hercle etiam lentiorẽ, uel aquosã, uel copio-
siorẽ, uel pauciorẽ, uel acreã, uel aliã qualis-
qualis sit. Siquidẽ spiritum cogito tantũ eas conti-
nere, atq; hunc interim purum & serenũ: interim
caliginosum nebulosumq;. Sed hoc non est insti-
tuti nostri, ut animo concipiamus, quæ esse pos-
sunt, immo de essentia agimus eorũ. Cum uel con-
traria liceat cõcipere: ut simul sint, fieri nõ potest.
ut sanguinem cogitamus continere arterias, & nõ
continere. Neque enim quæreremus de eo, quod
nequaquam concipimus animo. At non est huic
quæstioni propositũ, ut in notionem eorũ uenia-
mus, sed esse monstremus. Neq; enim est quisquã,
quin in arterijs possit intelligere sanguinẽ conti-
neri. Sed an uera, & cum naturæ lege dispensa-
tur animal, sanguinẽ contineant, hoc quærimus.
Ac multa de eo scio Archigenẽ uerba facere. ue-
rum si id potest deprehẽdere sensus, ne quicquam
multa nugatur. cum aperte mentiri dicere liceat
Erasistratum, qui id agit, ut quæ sensu didicimus,
hæc suadeat oratione aliter habere. Verum nemo
ausus est, ad tactũ humorẽ, qui in arterijs est, con-
firmare peruenire. Sanẽ nihil malim, quã ut hoc
obtinere possẽm: ne cum inuestigo ratione uerita-
tem, negociũ mihi exhiberetur. At quid tãdem
dicat, planẽ nõ intelligo. Plenus est pulsus, qui oc-
cursum arteriã humide tumidum ostẽdit. Vtrum
ceu ipse hoc tactus possit cognoscere, an ceu hic
patiatur quod patitur, & affectus uia aperire pos-
sit arteriã status cognoscẽdi. At hoc si dicat, ex af-
fectibus tactus conijcere aliquid de statu arteriẽ li-
cere, ego non cõtradico. Etenim Praxagoras hoc
& Herophilus facit, ac propẽ omnes, partim
plus, partim minus, partim etiam deterius, partim
melius. Praxagoram autẽ forsitan etiam mireris:
qui

qui cum humores neget contineri in arterijs, ex
pulsibus tamen colligere quasdam eorum species
molitur. At affectum sensus haudquaquã commu-
nem adducit. Ea enim ratione ænigma faciat ora-
tionẽ suã, ut qui legat, nec intelligat, profundi ali-
quid uerbis & miradi arbitretur iubeffe: ibiq; æta-
tem conterat, nimis perpetuo quæredõ, nec ta-
men quicquam inueniẽdo. Nam quomodo inue-
niatur, quod nusquã existit? Quin tu, nõ tantum
humorum species cedõ ex pulsuum distictijs dis-
scerne, sed animi etiam mores, ut Hippocrates
conatur. Tantũ quæ sensus patitur, amabo te pro-
fer: nec quæ haudquaquam patitur, falsõ aude ei
tribuere: neq; ex uno affectu diuersos pulsus tacta-
te cognoscere. Est quidam pulsus, qui multum re-
nititur, adeo ut, si premas etiam arteriam, non mo-
ueatur à manu. Hunc retine, ac quouis uoca no-
mine. Nam si modo uehementem, modo plenum
uocas, interdum alio nomine, existimasq; nume-
ro nominum multas res efficere, quis te feret?
Habeo signa ego etiam ex pulsibus de specie hu-
morũ, & de affectibus animi: tamẽ ex sensibili-
bus, quos nuper cõmemorauĩ, affectibus omnia
conor dignoscere, nec dico usquam pulsũ præ-
ruptum, grauem, lenẽ, aquosã speciei, flatuosũ,
διηλεκτικὸν, distentum, *μοιρῶν*, strictũ, *κα-
τανευγμῶν*, *περιελεωμῶν*, *ροπαλῶν*, neque
quicquam aliud, quæ isti ratione excogitant, nec
percipiũt affectibus sensibilibus. Adeo iam etiã,
quæ sentit auditus tantum, ad tactum traducunt.
Nam quid aliud, cum stridentes dicant, & strep-
tes, & resonãtes pulsus, quã de tactu ceu de au-
ditu disputant? Itaq; efficiunt deniq; ut fides etiã
ueris detrahatur. Ac uir quidam huius ætatis mi-
nime malus, uerbositatem dixit esse cõmentatio-
nem pulsũ, qui hercle dixit rectissimẽ, qd multa
uerba funditent, nec quicq; doceat cõmodi. Qui
hoc, si non in disputationibus, in scriptis certe de-
bebant uitare, quod dixit Comicus, Garrire do-
ctus, uerum ineptus dicere. Et mihi plenum pul-
sum scribis, nec tantillum mihi potes, ut exponas
mentem tuam, tunica ne arteriã significes quali-
tatem, an quantitatem infusã in eas substantiã, an
qualitatẽ spũs, an deniq; calorẽ facultatẽ quandã
uel qualitatẽ. Nã omnia mihi uideris dicere non
distribute & cõfufe. Aut quo plenitudinis mihi
uini mentionẽ facis pro exẽplo? Quid etiã in tra-
ctatu De plenitudine in hæc uerba loqueris? Itaq;
si plenum nõ substantia, sed facultate uelis æstima-
re. Et paulo post. Sopor facultatis in talibus pleni
pulsuum designat, quæ nomina sunt intẽperici spi-
ritus. Et quemadmodũ, ut gustarunt uinũ gustato-
res uini, pleni dignoscunt: ita pulsũ periti, pleni
ex facultatis sopore, etiã si semiuacuu sit, animad-
uertunt. In his ad facultatẽ referre mihi pleni pul-
sus notionẽ uidetur. At ubi De plenitudine agit,
uniuersa mihi uidetur confundere & miscere. Id
adeo ex eius uerbis intelliges, quæ hæc sunt. Quẽ
admodum autem lanarum contextus inde tenuis
est, ex quo uacua & plena dicitur, & uini quali-

tas non pungens, sed illinc admota lingue digno-
scitur, qua plena & uacua uina distinguimus. Et
ipsum etiam corpus apprehendimus, tum uacũ,
tum plenum, tam in eo quod naturaliter aliud ali-
ud habeat, quã in morbosis affectibus, ut inflã-
matione, œdemate, inflatione: ita etiam in exercita-
tas carnes discernimus ab exercitatis. Rursus in
hac oratione quæ de uino dicuntur, continere
cũ plenitudine facultatis uideant: quæ de inflã-
matione & œdemate, cũ plenitudine, quæ in ipso
est corpore arteriã. At uero exemplum lanarũ o-
minino non intelligo. Neminẽ em̄ ego unquã au-
diui plenam & uacuam lanam qui diceret, ut ro-
garem, quẽadmodũ diceret. Immo ne de inflãma-
tione & œdemate, ex quoquã audiui, nisi ex Ar-
chigene. Tamen ex his intelligere possum, quid si-
gnificare uelit nomen plenum. Nam quod cõtra-
riũ laxo est, uocatur pleni. Vacua uero quædam
& plena corpora mangones & pãdotribas audi-
ui dicere. Verũ non in modũ œdematũ & inflãma-
tionum: sed, ut in primis proprie & uisitate dicun-
tur, perinde ac uasa plena uacuaq;, appellabãt. Ac
cutemprehendentes reuellebant, ut uiderent re-
missã esset an contenta. Itaq; ex laxa uacuum, ex
contenta pleni cõsciebant. Et uero eum etiam,
qui gracilior crassiorẽ esset, ex ijs indicijs pleni-
orem uocabãt. Has nugas cogimur agere, propter
eos qui primi friuola, ut ita dicã, sunt nugati. Qua
si em̄ nomina Archigenes interpretaret & nõ de-
clarare res institueret, multa coegit in unũ exem-
pla & nomina, quæ nec unũ rei omnia cõgrua sunt,
nec ex usu authorũ appellata. Nam apud quos air-
thores, aut uinum, aut lanas plenas, & uacuas in-
uenias scriptũ: Restat ergo, ut ad cauponas, mu-
lieresq; adeamus requisitum, quomodo interpre-
rentur, & quõnam hoc conducat. Certe si uti ple-
ni nomine gestiebat, modo rẽ declarasset aperte,
cui nomẽ tribueret, nõ essent necessaria exempla.
Cæterũ de nominis usu etiã tertio in libro De pul-
suum differentijs abunde tractauimus, ac nunc et-
iam meminimus, ut Archigenis in docendo con-
fusionem aperirem. Neq; enim multa complicare
& infinita garrire oportebat, cum pauculis uer-
culis totũ tradi facillime posset in hunc modum.
Nam quod obscure ille multis uerbis conscripsit,
breuibus faciam ut planẽ explicem.

Explicatio Galeni de pleno
pulsu.

Genus est pulsuum, quod ipsum arteriã cor-
pus quo statu sit, declarat. Alterũ, quod qua-
litate substantiã quam continet. Ac tertiu nati-
ui spiritus eius ostendit facultatem. His tribus ge-
neribus plenitudo nomen est. Hæc si scripsisset,
& aperte scripsisset, & compendiose: nec hic nos
enecaret, dum inquirimus, primũ quid dicat, dein
de ecquid erret. sed mentẽ eius allecuti planẽ, ad
inuestigandum nos, ecquid erret, conferremus,
iterũ in hũc modum orationẽ instituentes. Horũ
trium generũ Archigenes primum, quod in sta-
tupositum est arteriã, tum est, tum cognoscitur:

ueruntamen plenitudo ab authoribus non appellatur, quod in tertio commentario De differentiis pulsuum demonstraui. Illic enim egimus de nominibus. Nō de nominibus hoc loco, at de ipsis pulsibus dignoscendis disceptamus. Tu id pro tuo arbitrio uoca. Dabis autem nobis, ut uocibus utamur consuetis & approbatis, ac durum quendam pulsuum appellemus, atque mollē alterum ei cōtrarium. Præterea tertium, in medio utriusque positū, moderatum, & natuum in statu corporis arteriæ. Ergo quem plenum tu, ego durum uoco, quibusnam affectibus tactus, qui sentiri possint, deprehēdemus. Nam arteriæ tunicā nemo ambigit, quin necesse sit, uel contētā esse, uel remissā. Verū hoc nunc non querimus: immo uero quæ eius sit ratio dignoscēdi. Hoc nos clare fac doceas, nullis inuolucris utens. Atqui nō facis. Neque uero te eo accusamus: neque quia affici aperte tactum explicauimus aliter in uehementibus, aliter hīc in pulsibus, ideo spiritus tollimus. Nā uobis senioribus, qui hæc magna cura inuestigastis, referimus a ceptum, siquid nos inuenimus boni, non inuenturi certe, nisi ad uestra scripta, qui glaciem secuistis, & uitā nobis ad ea aperuistis, meditati simus. Quare hoc relinquamus, quod affectu tactus puta pressu discernitur, & secluditur a uehemente. Subuertēdi enim uim illi, & renitum tribuimus. Iam quæramus secundum illud de duobus plenitudinis reliquis generibus. Quorū prius, quod de ipso spiritu, ut uultis, intelligitur, quid nā sit, nec hoc possumus intelligere, uti etiam tertio in libro De pulsuum differentiis demonstraui. Verū (quia illic quæ sumus latius prosecuti, hīc breuibus uolo perstringere) aut caloris ardorē, aut cōtentionē eius dicitis: hæc namque ex uerbis uestris quasi oralibus tortuosis Apollinis Loxię eruerē potuimus. Iam horū reliquū est ut signa tradamus. Contentionis quidē iam indicia didicimus, gratiasque agimus. Scilicet renititur pressui, ut confirmatis, tactumque summouet. Ardorem hūc caloris nihil requirimus, nisi ut doceamur, quousque tactus noster animaduertat. Neque sanē ulla tactū nostrū latebit differentia caloris. At non possumus hīc nos non mirari, si in pulsuum differentiis ea, & non in febrili aggregabit. At hoc mittamus in præsentia, nec de eo contendamus. Reliquum genus quædam dum dignoscatur attēdamus plenitudinis. Hīc tactu non habeo quid consiciam, nec an spiritus in arteriis solus, nec an etiam quidam humores contineantur. Immo nō ualeat, ut demonstrauī antea, siquando Erasistratum refellit, uel Praxagorā: cum asseritis sanguinē in arteriis esse, sensum appellare testem: haudquaquam id prætermitturi, si conspiciū sit. Nec uero illorū etiam ad sensum quibusquam confugit testem, ut confirmaret arterias esse humoribus uacuas, spiritusque tantū instrumenta. Et recte sanē. Quippe tactus, spiritus ne in arteriis tantum sit, an simul humores aliqui, non ualeat declarare. Itaque inanibus nugis horū repudiatis, ipsi dicamus apud nos solū, nullū prorsus sensum

esse, quo dignoscas, in arteriis contentus sanguis quā sit multus & qualis. Ac primo loco nobiscū repetemus, nō posse in aqua inter cutē nos, humor sit an spiritus, qui in regionibus uestris continetur, tactu explorare, nisi cauata pressu cute. Er uero frequenter non cauari conspicias in synceris ascitis, & aqua inter cutē, quæ tympaniten uocāt. Sed ad ueram notitiam comparandā pulsare cogimur abdomen, ut attendamus, si ueluti tympanū resonet. Secundo loco aliter componere hominē, & in latera conuertere, quod fluctuationē aliquam exaudiamus. Ac nobis strepitus in modū tympani, spiritum annunciat: fluctuatio humorē. Vno uero admoto tactu distentum abdomen, nō deprehendas, ex aere sit an ex aqua. Tametsi cutis hīc, & quicquid carnosum erat secundū peritonæum & crassā cute tectum, contabit. Atque quia extenuata sunt partes circumiectæ, copiosaque est quæ contineatur materia, diuinare tactu etiā licet, an spiritus sit qui contineatur. at tamen hīc etiam solū tactū parum tutō fidem habeas: nedum in arteria tam crassā munita tunica, ut peritonæi sit sextupla, & quā cutis sæpe tegat bene crassā. Nec enim ægroti, quos uisimus, semper tabidi sunt. Cū præterea tertius accedat motus, qui etiam non parum ad confundendā notitiam ualeat, quid tandem tactu cōperire exacte poterimus? Etsi ad cōturbandum notitiā eius quod continetur, satis erat arteriæ perpetuus motus. Quo ergo licebit signo aut quantitatē contēti in arteriis humoris, aut qualitatem cognoscere? Nam magnitudine quidem pulsus, contenti humoris cognoscimus copiam. Sed non perpetuo hīc nobis humidū esse ipsū humorem constat. Duritiæ uero statū arteriæ corporis. Renitus ictus non crassitiam substantiæ significat, sed robur uitalis contentionis. Nam ridiculū sit, si adeo continere unquā crassum adducaris humorem, arteriarum capedinē, ut renitatur pressui: imō si uel sit lutum, facile cedat prementi, nisi lapides in arteriis & arenam putamus contineri. Nam ita renitetur denique materiæ crassitiam prementibus: aliter nullo modo. Equidē libenter utrem repletum humida materia hīs, qui ita elimatam tactum iactant, ut uerbis ueritatem superent, explorandum offerrem, quæ insit in illo materia. Nā ne aquam quidem tenuem a crasso uino discernant. Neque uero, si unus uter picis humidæ sit plenus, alter aere, sic etiā deprehendat. Solæ enim fluctuationes & strepitus facultatē habent discernendi, quid sit quod contineatur. Sensus autē tactus usquequaque manet similis. Quin qualitates humorum ne fluctuationes quidem annūcient. Verum hoc ipsum duntaxat commune, humorē, qui continetur, nō spiritum esse. Et quomodo credas, qui nec ualent per unicam utris tunicam dignoscere contenti qualitatem, per cutem posse non minus utre crassā, membranasque minimū binas, ac per tunicas necessario duas, humorē, qui in arteria est, dignoscere? Atque hæc quidem illi dicant, nec Herophilum onerent mendacijs: neque graui nomine

mine rudes territent Herophili librorū: neque hīc fidem uerbis parent. Turpe enim est quasi ad subfelliā testibus certare. Si demonstrationem afferre potes, audiemus te libet. Herophilū uero eiusque asseclas proferre testes, declinantis est rectum certamen, & causas, exceptiones, technasque cōmentantis, ne detegaris. Constat non iam inquirendæ rei gratia, sed historiæ supponi falsos citatos testes. Hęc ne dicit Herophilus: Minime uero. Immo nō tu aufugeris. Ostende quemadmodū mētiar, ostende, quomodo dicat. deinde dictio forte ambigua profertur: eoque bellū cōuertitur, quidnā significet dictio, & quid uelit. Ibiq; in dictio & sententia uertuntur epichæremata rhetorica: in amphibologia itē alia: & hercle in syllogismis etiā. Immo oēm sic rhetoricā huc transferunt, ut si argumentū aliquod meditentur, nec propositum studeant efficere. Quid enim nō adduxerunt recentiores medici ad quæstionem, cum quidā scire Herophilū defendant & hanc pulsus differentia. Contra quidā nescire conentur probare. Miseri certe utriusque, & misericordia digni: illi, quod imperiti: hī, quod contentiosi. Non minus nos tamen infelices, quibus, si artis colamus cōmentationem, nō est satis: sed & quid Herophilus, quid Heraclides, & Chrysermus, & Hegetor non probe exposuit: quid porro Apollonius dixit, & Bacchius, Aristoxenusque uolumus scire: & si deprecamur, compellimur plane: duobusque exercitatur malis, tum quod ab re nugamur, tum quod inuiti hoc facimus, quod illi. Nunc quidem certe alterum mihi necesse est, aut ut Archigeni uidear, & Herophilo, sexcentisq; alijs refragari: aut demōstrem, nullum de Herophili sententia plenū pulsuum esse. Ac si id ut operapretium tractem, non aliter ac illi de inani sedulitate reprehendendus sim. Nunc quando ex ipsa rerum ueritate illorum sententiā coargui, qui ad ipsa artis opera properant, ad ea dimittam, quia iam propositam quæstionem absoluimus. Quod si qui auent etiam ueterum scripta cognoscere, temporeque ad id abundant: omnia adiiciam, ac declarabo, nusquam Herophilum ad ullam rem uti pleno pulsui. Et prius ab ipso capite exordiar, quod illi proferunt: quod ab Herophilo lib. primo De pulsibus est scriptum, quod mihi solum uidentur legisse. Atque sic habet: In summa, differre mihi uidetur pulsus a pulsu, *πληθες*, magnitudine, celeritate, uehementia, rhythmo. Hoc prolato, quid *πληθες* sit, querunt. quasi uero, si nesciamus, quid *πληθες* significetur, necessario *πληθους* ab eo, id est, plenitudo significet. Itaque ego lepide, ni fallor, respondeo. Nā *πληθες* celebritatē illū affirmo designare. Rursus utique alijs respondeā, *πληθες* uehementiā denotare: ac quiduis citius, quam plenitudinem dicat: ut uideant, nugari uolentibus, quanta licentia sit. Nā cur plenitudinē potius quam celebritatē *πληθες* denotabit? num quia primā syllabā *πληθους* & *πληθους* ipsdē elementis proferimus? Quod si est, etiā *πληθους*, *πληθους*, *πληθους*, *πληθους*, sexcentis sunt alia, quorū ex ipsdē elementis pri-

ma syllaba constat. At em̄ longe, inquit, remotæ horū significationes sunt a *πληθους*. Qui autē minus plenitudinis significatio a *πληθους* significatioe procul abest? Immo probabile est, inquit, differentiam plenitudinis, quæ est in pulsibus, commemorari nunc, atque ab Herophilo cognosci. Quin potius uerisimile est duritiā cognosci & appellari, cum & hæc pulsuum differentie sint, easque prorsus Herophilus cognosceret. Vnde igitur differentiam plenitudinis dicat, multo præstabat mea sententiā, reuoluisse antea omnes eius De pulsibus libros. Mihi quidem hanc legem statui, ut unumquemque scriptorem ex seipso declarem, nec inanibus suspiciōibus & affirmationibus demonstratione uacuis delirem, quid aliquis dicat. Atque inuenisti apud Herophilū alio loco nomine pleni, cū crebri inuenias millies? Proinde cū differentia plenitudinis & incognita sit (ut demonstraui) nec eius alibi Herophilus meminerit: differentia porro crebritatis cū apud omnes in cōfesso sit, tum eam Herophilus scribere millies cōperiat: probabilius multo sit crebritatē appellare putare illum, quam plenitudinē. Neque hoc dico *πληθους* Herophilū pro crebritate scripsisse. Hoc enim si dicā, ridiculus sim, non secus ac illi, interpret: uerum esse longe procliuus declaratu crebritatē, & duritiem, adeoque quiduis citius quam plenitudinē significari. Equidem quid Herophilus *πληθους* significet, aliās puto aperte declaratu esse. Nunc non denotare plenitudinē, quoniam pacto demonstramus hoc? Primum statim hæc subdit, Nam quod mireris magis hominum demētiā, qui pro plenitudine *πληθους* accipiunt, apponam totū caput. Atque in summa differre mihi uidetur pulsus a pulsu *πληθες*, magnitudine, celeritate, uehementia, rhythmo. Quia in his differunt, cōspicuis interim sit & proprius & nō proprius. Videtur porro differre & discerni uniuerse pulsus alter ab altero, ut dictum est, celeritate, magnitudine, uehementia. Quod si eiusdem rhythmi uidetur pulsus alter ab altero differre celeritate, magnitudine, uehementia: quæ possis locupletiorē adducere Herophilo testem Herophili sententiæ? Videtur, inquit, alter pulsus differre ab altero, ut est declaratu, rhythmo, magnitudine, celeritate, uehementia. Quam igitur ratione, si omnino pulsuum certā differentia *πληθους* indicat, eā hoc loco præterit, cū orationē repetat non obiter aut negligēter, sed addat, ut dictū est? Qui autē sit, ut eiusdē rhythmi pulsus dicat, celeritate, magnitudine, uehementiaque distare? Quomodo postea, cū exponat differentias pro ætatibus, reliquas differentias pulsus distinguit, omisit autē plenitudinē? Præterea pro affectibus, temporibus anni, uitæ institutis, & pro ratione aliorū omniū quādo discernit pulsus, cæteris ubique omnes appellat differentias, plenitudinē nusquam. Et quod maius est, qui hæc ipsam singulis ijs ferē adscribit orationem, nusquam addit *πληθους*: sed in primo tantū libro, nō in omnibus locis: certe non prætermitturus, siquidē nomen differentia sit pulsuum

sit pulsuum. Hæc pro cõpendio habeto eorũ, quæ in libris De differentijs pulsuum secundum Herophilum differuimus. In illis enim latius Herophilũ usum nominum pulsuum explicauius. Iam igitur finem faciam sermonis de pulsibus dignoscendis. Nam siquæ de arteriarum peruer-

so situ, aut de qua alia singulari re ad hanc disputationem reiecti, hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo, De pulsuum causis & De præfagatione ex illis, quarum complectetur utraq; quatuor libros.

CL. GALENI DE CAUSIS PVL SVVM LIBER

PRIMVS

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

Genera caufarum.

AVSÆ quæ pulsus uariãt, partim generationis eorum sunt, partim tantũ alterationis. Generationis, tã usus cuius gratia fiunt, quã facultas abs qua, tũ instrumenta per quæ distenduntur. Alterationis cæteræ omnes, & quæ præcedentes appellantur, & quæ his succedunt externæ. Nam tertium quidẽ est caufarum genus nõ in pulsibus modo, sed in alijs cõctis. Vnũ quid primũ est & præcipuum, quod quidẽ cõtinens appellat: cuius inde appellatio deducta est, quod illorũ essentiã contineat: quæ, ut modo diximus, generationis est causa. Reliqua duo genera, ut fiant pulsus, in causa non sunt: sed causæ sunt illorum, qui iam sunt, mutatiõis. Nam humorũ crassitudo, abundantia, lentor, acredo, efficere nõ ualent pulsus, alterare ualent. Ita frigidum balneũ, uel calidum, & hyems, æstasq; breuiter frigus, & calor, alterandorum pulsuum sunt, non generandorum caufæ. Ac, quæ nunc cõmemorauimus, externæ appellantur. Quæ has etiam præcedunt, quæ quidẽ in humoribus sunt, præcedentes. Breuiter sic habeto, quæcunq; extra corpus positæ quicquam in corpore alterant, externæ uocantur. Quæ has etiã antecedunt, præcedentes causæ corporis affectuũ. Hi affectus, ubi continentes moueant, euadunt præcedentes illarum causæ. Densetur em̃ ab occurſu externi frigoris cutis, cuius densitas naturalem halitus digestionẽ reprimat, repressus ille coaceruetur, tandẽ accendat febrẽ, ob quam usus pulsuum mutetur, itaq; etiã ipsi pulsus. Hic externa causa est occurſus externi frigoris. cæteræ usq; ad usum pulsuum omnes præcedentes. Causa igitur externa intercedentibus causis præcedentibus quæ uariat usum pulsuum, quæ una ex continentibus causis est, etiam immutat ipsos pulsus. Neq; enim possit ulla cõtinens causa mutari, ut cõstans maneat effectus eius. Sed prius, q̃ cõtinetes attingat alteratio, nõ possunt immutari pulsus. Ideoq; principes hæ, & præcipuæ sunt, pri-

In antiquo cod. 771. 772. id est, triplex

Bmaxq; causæ pulsuum. Cæteræ sunt harũ gratia. Nã q; externa illa alteratio ad cõtinentes penetrauit, propterea pulsuum causæ dicunt: cũ sua sponte & per se alterare illos nequaquã possint. Quare qui peritus euadere artis De pulsibus uolet. hic uersatus in caufarũ omnibus generibus mirifice debet esse, ut quicquid propositũ ipsi sit, explicare pulsuum alterationẽ possit. Pars exercitationis optima est, ut cõtinentes causas, quãobrem generare quæq; pulsuum possit, perpẽdas. Quæ em̃ ratioẽ generandorũ eorũ sunt origines, eadẽ etiã alterandorũ. Si quidẽ caufarũ in quãtitate & qualitate differẽtiæ pulsuum differẽtiã in qualitate et quãtitate efficiunt. Videẽ porro perpetuo cũ omnib; arterijs cor motũ illũ pulsatile, ut uocãt, dũ superstes animas sit, habere, ubi interiãt, nec ulla arteriam, nec uero ipsum cor amplius pulsare uideas: quo fuisse tũ quandam constat causam, à qua moueretur: At quæ hæc sit, non proclue inuentu est. Vnus natiũ calorẽ, alius contentiõẽ, alius tẽperantĩ proprietatẽ, hic uniuersam structurã corporũ, ille spiritũ tantũ, est qui quædam horũ, alius etiam omnia simul affirmat. Et uero quidã etiã facultatẽ quandam nullo præditã corpore introduxerunt, quæ peculiaribus instrumentis motus, quæ retulimus, utatur, uel omnibus, uel pluribus, uel uno. Hanc causam, quæ pulsus molitur, quæcunq; illa sit, licet eius nos fugiat essentia, q; facultatẽ habeat pulsus efficiẽdi, facultatẽ illam uocauimus, ut quamlibet puto aliam facultatẽ à facultate faciendi, cuius habet facultatẽ, solemus nominare. Alicuius enim est facultas, & eius notio est relationi subiecta. Itaq; quando essentia incognita nobis sit, hoc appellamus eã nomine. At uero cum robur facultatis, uel uirtutem dicimus, aut contra infirmitatem & uitiositatem, ad functionem hæc nomina sunt referenda. Quippe quæ obit & efficit creatq; functionem causa, interim ad eã melius est apposita, interim deterius. Quo fit ut modo præclarius, postea, si res ferat, deterius functio administratur. Ac præstantior ad functionem dispositio facultatis, uirtus est & robur: deterior infirmitas atque uitiositas. Sed de facultate pulsus effectrice, hæc satis est hoc loco

In tribus antiquis cod. legitur dicitur, id est, substantiam.

loco nosse. De usu eorum illa sunt, quæ alio loco demonstrauimus, commemoranda: quod tũ di causa calorũ uniuersi corporis creati sunt, quẽ refrigerent, & siquid sit fuliginis ex succorum adustione contractum, id excernatẽ uestigio. Etiam illo loco hoc dictum est, ad gignendum hos referre animalem spiritum.

Reliqua & tertia gignendorum pulsuum continens causa ipsum est arteriarũ corpus. Nã omnis facultas, quæ alicuius causa agit, instrumenta quærit ad opus apposita. Erat autem hic accõmodatum instrumentũ, quod spissis tunicis & cauum esset intus. Nam ut artifices hi, quos in urbibus cõspicimus, sutores, excutores, pictores, certis instrumentis opus suũ efficiunt: ita quæ pulsus efficit facultas, suum opus tutelam natiui caloris instrumentis peragit arterijs. Hoc tantũ inter hæc & alios opifices interest, quod instrumentis hæc implicata est, ac per ea tota permanuit: nõ foris, ut illi attingit. Itaq; ubi refrigerantem causam trahit arteriarum distenditur corpus. Cum fuliginosam expurgat, contrahitur. Iam præpollent modo distentionis usus, modo contractionis. Ac cõsequitur omnino alteram motus partem reliqua. Itaq; cum ex his causis pulsus proficiat, omnes illorum uariatiões caufarum necesse est comites sint alterationum. unde tot primæ sunt & generales pulsuum differẽtiæ, quot sunt caufarum. Et facultatis quidẽ differẽtiæ, robur & imbecillitas. Natiui caloris, adustio refrigeratioq;. Arteriarũ tunica, duritia ac mollitudo. Atq; præ his omnibus in singulis generibus commemoratorum mediocritates. Verũ mediocritates naturales efficiunt pulsus qui medium locum obtinent inter excedentes. Excessus uero pulsus præternaturam. Atq; alij perpicui sunt. Qui autem infirmitate consistit facultatis, quiddã dignũ habet quæsitõẽ, quod progressus disputatiõis dispiciet. Porro robur facultatis necessario uehementẽ pulsuum facit, infirmitas languidum. Et instrumentorum duritia durum, mollitudo mollem. At incremento tamẽ natiui caloris uel imminutioni, ut unum semper & idẽ pulsuum genus consequat, nihil causæ est. Nec enim celer, quod nõnulli sunt opinati, nec magnus, uel creber semper incidit, ubi adurit natura: Nec cũ extinguit, tardus, uel paruus, uel rarus. Sed de his qui ambigunt, perinde ac Archigenes errat, qui in Magnũ disputat de pulsus celeritate. Nam a robore non potius q̃ ab imbecillitate proficiunt facultatis. Nam neutrum sequitur necessario. Attamẽ peculiaris celeritas robori facultatis est, & calorũ abundantia, præterea mollitudinẽ instrumentorũ. Tarditas contrarijs. Eodẽ modo ualidẽ facultati magnitudo, & copie calorũ, tũ etiam mollibus instrumentis est familiaris. Paruitas uero contrarijs. Crebritas item nulli necessario de cõmemoratis adhæret, magis tamẽ propria facultatis est imbecillitati, copie calorũ, duritiẽ instrumentorũ. Et raritas itẽ magis ad cõtraria

speciat: non annexa illis est perpetuo tamen. Faciam autem, ut hæc repetita ab initio oratione sigillatim demonstrarem.

Siamplior in corpore sit collectus calor, animanti cũ maiore opus erit respiratione, tũ maioribus pulsibus. Et quia maioribus, cõtinuo etiã celerioribus, & crebrioribus: ut qui sitiunt, nõ multum modo, sed & celeriter potant, ac crebro. Sic qui indigent refrigerio, copiosum simul id, & celeriter, crebroq; attrahunt. Quamobrẽ peculiare dixi esse pulsus copioso calori magnũ, celerem, crebrumq;: non tamen ut comitentur ei necesse esse. Postulant enim, quod tales euadant, facultatẽ ualidam, atq; instrumenta mollia. Sin infirma facultas, aut durũ sit instrumentũ, neq; magnũ esse, neq; celeres possint, quod instrumentũ sit per duritiã aduersus mouentẽ facultatem contumax: illa uero attollere, quatenus oportet, arterias per imbecillitatem impos. Quare ut celer pulsus, uel magnus fiat, tria oportet caufarũ genera inter se conspirẽt: ut usus illorũ generationis urgeat, facultas ualida sit, mollesq; arteriarũ tunica, aut certe nõ rigidæ. Ve enim impellere uelociter, aut multum progredi, ut maxime cõcitato motu indigeant, nec senes ualẽt, nec paruĩ pueri: ita nec imbecilla facultas, etiã si usus postulet, uel celeriter, uel multũ attollere arterias potest. Iam etiã sicut mollis uesica propte multum distenditur: dura, ne si admodum quidem etiã atq; etiã contendas: sic arteriarũ tunica, mollis quidẽ perfacile attollitur plurimum, uel facultate infirma: at dura, licet facultas summo pe re illam impellat, resistit facultati motrici, renititurq;. Via omnium horum ratioq; una est. nam ut causa, quæ in examen uenit, sola conuertatur, reliquæ maneant omnes in eodem statu, ita discernes alterationes pulsuum. Nã si cum multo immutatae sunt, attedes: primũ obscurum erit, propter aceruum ne omniũ in unum contractarũ, mutatio euenit, an propter unam quandã ex illis. Deinde, ut conueniat propter unam, quæ sit nam hæc una de illis, nondum constat. Nam si calor increuerit solus, & maneant facultas tunicæ que arteriarum immotæ, pulsus necessario maiores & celeriores fient, unaq; cum calore, dum ad maximam perueniant distentionem, augebuntur. Celerrimi uero ne sic quidem prius, quã maximam calor distentionem superauerit, apparebunt. Tunc autem ultra maximam distentionẽ extendetur, cum ab ea refrigeratur parcius, quare celeritate motus refarcitur defectus. Itaq; pulsus fiunt celerrimi. Iam uero neq; hæc satis faciunt calori uehementer incenso: sed quod ante temporis inter duos motus quiescebat, nunc id præfecat etiam. Subinde etiã tam reddit breue, ut perpetuos putes motus esse, nulla quiete interpellatos. Sed hoc accidit, ubi ad ultimũ incensus calor sit. Et cum tres sint in omnibus excessibus rationes opis, omnibus simul utitur. Nã cum plurimum consequitur se refrigerantis substantia, tum celerrime, & in primis continenter.

Quorum

Quorum primum maximos pulsus creat, alterum A
celerrimos, creberrimos tertium. Neque ubi libera
liter illum magnitudo refrigerat distentionis, irri
tat celeritatem: neque crebritatem, ubi ab ambabus
auxilium consequitur. Alterius enim illarum sem
per defectus corrigitur altera: magnitudinis, cele
ritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebri
tatis pulsuum causa una est, prioris actionis defe
ctus. Accidit id cum alijs de causis, quas deinceps
recensimus: tum de copia caloris, uti modo est
ostensum. Propemodum iam, quod erat institu
tum, confectum est. Declarauimus enim abundan
tiam caloris nullum consequi necessario pulsuum
magnum, celerem, crebrum: sed peculiare esse il
li, in primis magnum & celerem, & nonnunquam
crebrum etiam, sed casu.

Defectus caloris natui, quos ha
beat pulsus.

P Vto iam quoque de pulsibus constare, qui de
fectum comitantur natui caloris: quem sci
licet nullus etiam comitatur necessario. Familia
res tamen sunt ei paruus & tardus precipue, mox
etiam rarus. Nam ut natura, quae iam pridem refri
gerata est, nec multum requirit, nec celere refrige
rium, sic nec breuibus interuallis. Breuibus inter
uallis idem est quod crebrum: Et longis interual
lis idem quod rarus. Sed quando satis de his di
ctum est, si quod produximus dudum, quantum
disputationi conducatur, perspexerimus, seriem ora
tionis prosequemur. Inter magnum pulsuum & pa
uum naturalis intercedit & moderatus: cum quo
comparantes & aestimantes reliquos omnes, qui
maiores sunt eo, hos magnos uocamus: qui mino
res, paruos. Itidem inter celerem & tardum, medius mo
deratusque naturalis est. Sic inter crebrum & rarus.
Ad haec inter durum & molle medij naturales sunt.
At naturalis non ita uidetur, qui inter uehemen
tem medius est & languidum. ualida enim est fa
cultatis opus uehemens pulsus, ut languidus in
firmus. Cuius sane non est contra naturam firmitas:
immo haec uirtus est & secundum naturam. Infirmitas
uero facultatis, uitiositas praeterquam naturam est.
Quantum iam in uia, quae intercedit inter robur
& imbecillitatem, est ab altero ad alterum, in con
finio alicubi utriusque positum, tanto id praestat infir
mitate, quanto robore inferius est. Contraque tan
tum infirmitati cedit, quantum superat robur. Pro
inde non hic quaerendum auit esse naturalem pul
sum: sed in summo & ualido. Atqui ex hoc proue
nire uehementem pulsuum. Sunt qui uerum fatean
tur hoc esse, sed dissentiant hoc undequaque ita habe
re. quorum haec sententia est. Naturalem pulsuum
in hoc genere, fieri quoque ipsum ab summo et opti
mo statu, non secus ac alios in omnibus generibus,
non summum tamen & extremum esse. Sed esse ex non
naturalibus quendam alium hoc uehementiore.
Nam singulare quiddam huic pulsuum generi acci
disse ac extra ordinem autumant. Quo factum esse,
ut in haesitationem illi, erroresque, qui assequi illud
non possent, incurrerint. Siquidem fieri quidem ualde

te facultate uehementem pulsuum, attamen certum
esse & huius modum uehementiae: quem si praer
tereat, de natura recedat. Certe quidem in ira di
cunt, subindeque in exercitationibus, atque potioni
bus uini uehementius offendi, ac natura postulat,
motas arterias. At hoc inter omnes conuenire, na
turaliter pulsuum ad unguem comparatum, in animan
te esse spectandum, in requiete posito omnium ma
gnarum ac ualidarum alterationum. Valida autem
alterationem ira, exercitatio, uinum concitat. Qua
re non hunc esse naturalem, sed qui ualente natu
ra simul & per extraneam causam, quae uiolenta
sit, nullam commota fiat. Itaque quadam ratione esse
medium, quadam non esse naturalem in hoc ge
nere pulsuum. Quatenus eo enim alij quidam sunt
uehementiores pulsus, & uero alij minus uehemen
tes, haecenus esse medium. Quatenus autem cum
tres sunt huius generis differentiae, uehementia, im
becillitas, & utriusque medium, non ex medio est, sed
ex una de summis: haecenus medium non esse. Omni
no ergo esse reliquum, recte de illo pariter ac ue
re dictum esse, naturalem pulsuum huius generis, me
dium locum in altera extrema differentia obtinere.
Sunt qui hoc impugnent etiam, qui aiunt uehemen
tes pulsus non fieri nisi temporibus, quae commemo
rata sunt: sed uideri fieri. Falli autem illos, qui negli
gentius tangunt, a celeritate cum his coniuncta, &
magnitudine, atque interim etiam altitudine: ut sit
in ira. At huius controuersiae constat iudicium ad
dignotionem pertinere. Quae est ergo uera digno
tio: Dicendum est enim, quod perspicimus. Vno
potato, modice certe, pulsus aperte cum maiores &
celeriores, tum uehementiores euadunt. In ira uero,
& in modicis exercitationibus, non perinde aper
te. Immo si quid illis accedat uehementiae, id adeo est
minutum, ut animaduerti aegre possit. Vt cumque sit,
quin quod in manibus habemus, conficiamus, ni
hil causae est, hoc si tantum quaeramus: an magni
tudo celeritasque pulsuum pertineant ad robustam
facultatem. quod esse his uidetur, qui summa cura
aestimant ex ipsa rerum natura. Quando enim in
confesso est distendi a facultate arterias, plus eas
probabile est ualida attollere, & infirmam parum,
celerius item ualidam, tardius infirmam: quod qui
dem uel nobis ipsis conspicitur, cum ambulamus, cur
rimus, metimus, fodimus, denique quicquid agi
mus. Nam in his qui fortior est, non maiorem mo
do, sed & celeriore operam praestat, si quidem alia
utriusque paria sint. Quod si infirmiore ad opus ne
cessitas urgeat: fortior autem aut planum eo nihil indi
geat, aut quae paucissimo: celerius sic imbecillior a
get. Sed inepta ista est comparatio, immo si, ut an
te est dictum, alia utriusque paria sint, & unum tantum
modo quodque, quod quoque loco in disquisitionem
uenit, commutetur. Vt si imminentibus latroni
bus fugiendum sit, profecto non paria consistient
spatia, nec aequali uelocitate currerit iuuenis ualens
atque imbecillus senex. Quod si tamen motum senis,
qui in ualione timet latronum ad iuuenis motum con
feras, qui segniter in urbe obambulat: uelocior sic
atque

atque maior tibi senis uideatur. non quod celerius mo
ueri iuuenes possit, uel magis artus transferre: cate
rum quod motu indigeat concitatore ob metum,
a quo compulsus omnes uires accommodat ad o
pus. Iuuenis uiribus est quidem robustioribus, sed
ad opus eas non requirit. Nam si opus ipsi ut seni
sit, hoc celerius aget atque magis, quod uires illi sunt
melius comparatae. Quamobrem accusare hic o
perapretium est tum Archigenem, tum Magnam,
tamen longe Archigenem magis. Nam Magnam
quidem, etiam non undequaque uerum, certe aliqua
ex parte animaduertit. Archigenes uero, cum, quod
desiderabatur, deberet addere, etiam, quod recte
esset inuentum, studet labefacere, qui ita scribit.
aequum est enim, ut adscribam ipsa uerba. Nam in
stantes paruorum profusum pulsuum habent, nec uehe
mentem, tum mire crebrum, & celerem. Magnam e
um negat esse celerem, in perpetuum constituere
uolens hoc, non proprium imbecillitati celerem pulsuum
esse, sed crebrum. Sunt enim imbecilli illi. Ac paulo
inferius Archigenes. Mihi quidem non in robore, in
quit, uidetur celeritas posita esse: cum in cholericis
reperiam, & cardiacis arteriarum contractum mo
tum. Haec Archigenis uerba sunt, multum quidem
probabilia, quae facile auditorum circumueniant, ut
pote ex lemmatibus collecta, quae uulgus medico
rum comprobant. Siquidem in hac sententia sunt pe
ne omnes, cholericorum & cardiacorum celerem pul
sum esse. Nos uero satis in primo libro De pulsibus.
dignoscendis diximus de celeritate & tarditate: ubi
alium monstrauimus celerem esse, alium non diu
turnum pulsuum. Itidem de tarditate. non eundem tar
dum esse atque diuurnum. Nihil est igitur, quod ead
dem hic repetamus: sed conclusionem duntaxat com
memorata, in illis affectibus non diuurnum quidem
pulsuum esse, tamen non celerem, tum ad institutum
est redeundum. Jam enim Archigeni nihil efficie
tur, cum negatum sit pulsuum in cholericis cardiacisque
affectibus esse celeres. Et quidem (ut hoc concessum
sit) non fuerit facultatis roboris certum signum ce
leritas, sed familiare illi quin sit, nihil obstat. Quan
do quidem iam satis aperte declarauimus, quosdam
necessario pulsuum consequi continentes causas. ali
quos esse illis familiares, necessario coniunctos non
esse. Nam quorum pulsuum postulat generatio u
nam causam, huic perpetuo illi adhaerebunt, & her
cle indicium erunt causae fidelissimum: ut uehemen
s ualentis facultatis, languidus infirmus. At quorum,
nisi plures intersint causae, constituit generatio ne
queat, hos familiares esse causas dicemus, non au
tem significare certam ex illis aliquam. Eodem mo
do si ex una aliquando causa pulsus proficiatur,
sed non ab eadem perpetuo, familiaris quidem om
nibus causis erit, quae efficiunt eum: constanter ue
ro ex illis indicabit nullam. Neque si celeritas sit pul
suum, statim robur quoque necessario facultatis erit.
Immo est cum maior sit usus generati animalis spi
ritus, & est cum calor sit copia, uel instrumento
rum mollities, uel horum quaedam, uel omnia si
mul. Haud aliter si magnitudo sit pulsuum, erit uel

Galen.

robur facultatis, uel impendium animalis spiritus ma
ius, uel calor in corde abundantior, uel instrumen
torum mollitudo, uel quaedam horum, uel etiam uni
uersa. Itaque Magnus, qui familiarem esse celerita
tem dixit facultati ualidae, nihil peccat. Siquidem est
cum uelocior huius occasione pulsus fiat. Archige
nes uero, qui eum oppugnat, errat. Primum, quod
in eo mentitur, quod perspicuum est, qui omnes
ducat non diurnos pulsus esse celeres. Deinde,
quod, si sint celeres, hoc existimat consequi, haud
quaquam ualidae facultati eos familiares esse: id quod
plane falsum est. Neque enim quin pulsus celeres
aliquando a robore facultatis proficiatur, uerum
quod ab illo non semper solo, consequetur: ut illos, quos
diximus, pulsus fateamur celeres esse. Quod si exi
stimauit non familiares esse tantum ualentis faculta
ti Magnus pulsus celeres, sed etiam ut signis in per
petuum est usus, lapsus est. Etenim non, si celeritas
est pulsuum, continuo robur etiam est facultatis. Im
mo uero (ut supra diximus) si uel usus urgeat, uel
sint molliora instrumenta, uelocius arteriae mouen
tur. Omnino quando robur facultatis sequitur ce
leritas, & quando caloris copiam, aut exhaustum
animalem spiritum, aut mollitiem instrumentorum,
melius fecisset Archigenes, si Magni sermoni in
uestigatum adiunxisset. Ita enim absolutus sit, fa
tisque ad omnes dignotiones. Quod ille quando praer
terit etiam prius ab Herophilo motus: nos, quibus be
ne Magnus, & melius etiam Herophilus scripsit,
residuum addemus, ac artem dignoscendarum, quae
celeritatem efficiunt, causarum omnibus suis nu
meris absoluemus. Prius tamen faciendum mihi
est, ut illorum admoneam, quae in secundo De pul
sibus dignoscendis libro docuimus, quod significa
tiones allequentes horum nominum, nihil secus
in sermone accipiamus. Celeres dicimus pulsus i
temque tardos esse non aegrotis modo, uerum etiam ua
lentibus nonnullis, quod naturaliter quidem ipsi con
firmamus suppeditare: quemadmodum etiam alios,
quibus comparatum optime corpus est, nec tardos,
nec citatos, sed moderatos natura habere pulsus:
eosdemque, nec magnos, nec paruos, sed medios in
ter utrosque moderatos. neque ita crebros, uel raros,
sed & in hoc genere moderatos. At de hoc, qui
corpore optime est constituto, priore loco dicamus,
ut qui regula sit & modus ceterorum omnium.
Magnos enim, & paruos pulsus, celeres, tardos, de
nique qui ad hunc modum singulis in generibus appel
lantur, ac excessus denotant, ad nullum alium quen
quam praeter hunc, cum illos nominamus, referi
mus. Hic ergo homo si calidior solito euaserit, atque
hac re sit tantum alteratus, uehementiam is pulsuum
non immutauerit. immo nec duritiam & mollitudi
nis genus. at in magnitudinem & celeritatem uer
tet. interim etiam in crebritatem. prout magis uel
minus calor increuerit. Paulo enim si, quam solet,
factus calidior sit, manifesto pulsus habebit maio
res, ueruntamen non celeriores aperte. Quod si
amplius illi calor increuerit, una cum illo magnitu
do pulsuum proportionem augebitur, ad haec elu
bit

Tom. 4

P

cebit

cebit celeritas. At si calor plurimum auctus sit, maximi erunt pulsus, celerrimi uero nondum: sed, ut antea tradidimus, tum demum, ubi maximam excesserit distentionem. Iam tum crebritas quoque clare animaduertitur. Horum, cur ita appareat, rationem partim iam explicauimus, partim non magno negotio ex commemoratis inuenias. At si frigidior iusto is homo factus sit, primum raritas perspicua erit, deinde tarditas, postremo paruitas. Putauerit aliquis hęc euidentiā euenta & inter se & cum positis causis pugnare. Par est enim, ut quemadmodum in calore prima erat magnitudo, celeritas altera, crebritas tertia: & in frigiditate item prima paruitas, secunda tarditas, tertia raritas sit. Ergo que ratio est explicandi huius nodi? Quod cum ualida facultas est, etsi paulo minor sit usus, prima actionem nec paruam necesse est, nec tardam esse. alteram uero multo post, si usus non flagitet, uerisimile est fore. Ut enim cum urgeret, facultatem stimulare, & excitaret ad officium: ita etiam quiete longissimam concedit, ubi non urgeat. Iam si maior refrigeratio sit eorum usus sit magnopere remissus, una elanguescet celeritas motus, atque minor statim erit distentio. Si plurimum progressa refrigeratio sit, rarissimi quidem, sed non tardissimi tamen & minimi, necesse erit, ut sint pulsus: sed sat est, si tardiores semper & minores fiant natiuis. Semel quidem certe tardi uel parui, si ualida facultas sit: ut multum sit usus remissus, nunquam fiant. Eadem ceteris actionibus uideas usui uenire: ut ambulationi aucta necessitate, id est, si multa singulis diebus sint stadia conficienda, uelocius & magis progredimur, nec in diuersis diu comoramur. Sin adeo sit immixta, ut singulis diebus habeamus quina dena stadia uerbi gratia duntaxat perficienda, diutissime subsistimus in diuersis: at tamen non ad extremam tarditatem & paruitatem actionem remittimus. Eadem in respiratioe ratio est, de qua late egimus in commentarijs de dyspnoea.

Pulsus ab usu una cum facultate profecti quatuor habent coniugationes.

Ad pulsus redeamus, ac repetamus: quando aut per solum calorem aut frigiditatem alterantur, nec causa alia continens a pristina natura deficiat ulla, alteratio eorum talis necessario existet, qualem diximus. At ubi non modo usus, uerum etiam mutatur facultas, quatuor tum in uniuersum differentie diuersae erunt. In quarum singulis moueri arteriae in hunc modum uidentur. In debilioribus pariter & calida, si multum ab utraque causa uincatur, ut magnopere imbecillis sit facultas, & calor igneus, parui & tardi pulsus creberrimique fiunt. Sin modica noxa sit, aequae sunt crebri, sed moderati in distentione & motu. Quid autem crebri perinde, non autem ex aequo parui, nec tardi: quoniam nihil extrema crebrius est crebritate, ubi similiter habeant ambo. Quod quidem si hac fieri etiam alia frequentior posset, omnino eam imbecillimi haberent hoc quidem nomine, quod nondum usum compleant. Quid uero in modicis offensio-

nibus tum facultatis tum caloris pulsus frequenter fiunt, sed nequaquam parui, neque etiam tardi, uerum moderati: an quia, cum imbecilla facultas sit, non plane tamen deiecta, moderata distentio & motus nonnunquam fiet, sicut hominibus debilibus quidem, sed copulis necessitate moderata est ambulatio: Quod enim robustis citra insignem necessitatem accidit, eodem compelluntur imbecilliores. Idem hi hoc habent, ut, ubi usus insit, & ueluti compellat, in perpetua sint actioe. Nihilominus hi tametsi aegre, at usum implent. Qui uero plane sunt imbecilli, etiam si maxime contendant, quam plurimum possint, augere actionis magnitudinem, celeritatem, crebritatemque, ne sic quidem respondet usui. Porro pulsus, quibus debilis est facultas, omnibus languidum esse, diximus antea, & tam languidissimum, quam maxime affecta facultas sit. Atque de pulsu deprauato per caloris copiam & infirmitatem facultatis, haec sufficiunt. Iam ad alteram nos coniugationem conferamus, quae imbecillitate constat & refrigeratione, cui pulsus competit cum imbecillus pro offensa quidem facultatis, tum paruus tardusque, sicut pulsus prioris coniugationis: sed non aequae ut illi ad extremam deuenit crebritate. Praeter si quando omnino facultas prostrata sit, tunc plane pulsus minimus erit, intermitteretque, & deficient frequenter. At modice si facultas infirma sit, ualidaque refrigeratio, creber minime euadit pulsus, utique quod satis efficiat uel eiusdemmodi facultas usui. Tertia est coniugatio pulsuum alterationis, cum simul calor increuit & facultas, quam uehementissimi pulsus & maximi comitantur, sed non perinde celerrimi, creberrimi uero ferere non sunt aperte. Est tamen cum perspicue naturam excedant. Id quod incidit, ubi plurimum calor increuit. Tunc enim, etsi pulsus sit maximus celerrimusque, tamen, quae copia est caloris, non respondet usui.

Reliqua est & quarta alterationis, quae in hoc incidit genus pulsuum, coniugatio: ubi coierit robur facultatis & caloris defectus. Hi magnitudine moderata sunt, sed tardiores, & bene rari: maxime, ubi praepollet refrigeratio. Nam cum sit paruus tum pulsuum usus, uniuersumque magnitudine distentionis facile tueatur, recte sane diutissime quiescunt arteriae. Etenim ut cum usus flagitaret, illorum erat perpetuus motus: ita nunc, cum est remissus, longis interuallis sit. tamen ob facultatis robur distentionis non impeditur aperte uel dilucide quantitas. At nec multum tarditas eadem de causa pollet. Siquidem ualens facultas naturales motus tuetur modos, etiam si non postulet usus. Omnino, ut manifeste pulsus minor euadat, magnopere dissolutum oportet usum esse, frigore admodum superante. Plerumque uero distentionis tuetur naturalem quantitatem, aut paulum, neque id admodum perspicuo imminuitur. ceterum multo tardior quae minor in refrigerationibus apparet, perinde atque illi qui iter faciunt, cum non opus sit cocitato motu. Hi minus scilicet de magnitudine gressus, & de celeritate detrahunt, quod si quando festinato opus

lit

fit, plus ad magnitudinem addunt quam ad celeritatem. Hic, ne male haec accipiamus, et quolibet in statu ducamus uariationem magnitudinis & paruitatis, animo etiam atque etiam opus est attentio. Neque enim perpetuo praestat, ceterum proptior est, itaque prior. Nam a moderato conuersionem ad magnitudinem & paruitatem procliuus uideas fieri hac, quae ad celeritatem tarditatemque. At tamen si, cum ad insignem magnitudinem mutatio peruenit, adhuc fiat, ut crescat calor, celeritas tum affatim extenditur, quod, sicut diximus prius, non immerito accidit. Nam ad implendum usum satis est cordi, si distentionis augeat magnitudinem, neque uelocitatem perinde ac illam requirit auctam. Cum uero luculenta iam sit magnitudo, praeterea urgeat usus: hic tum omne, quod desideratur, adicit celeritas. Sin parum sit ea contentum, perpetuos ciet motus, quod perinde est, ac crebros facit. Atque de his haec tenus.

Pulsuum causae ex differentijs instrumentorum.

Transseamus iam ad instrumentorum differentias, ac inspicimus primum peculiare utriusque earum pulsus. Deinde aliarum etiam causarum immutationes, uti fecimus paulo ante: Ac cum durius solito & mollius euaserit corpus arteriae, ipsos pulsus id ibi simul reddere uel duros uel molles, ante explicatum est, nec querit hoc longiorem probationem, cum id omnia perspicua euenta approbent ferientis naturae respondere qualitatem ictus. Porro mollitudini instrumentorum familiarem esse magnitudinem, paruitatemque duritiei, quanquam de his antea uerba fecimus, tamen quia ita fluit ferries orationis, etiam hoc loco exponemus. Molle instrumentum quoniam prompte extenditur in omnem partem, facile distenditur. Durum non absque magno negotio. Iam comes est promptitudinis distentionis magnitudo: renisus & contumaciae paruitas. Itemque celeritas prioris, tarditas alterius generis: non tamen ex aequo ac magnitudo et paruitas. Paulo enim celerior pulsus est ex mollitudine perfectus, instrumentorum pulsus, quem creat durities: maior permulto. Quia corporis arteriae membranae, quamuis duriores interim sint, ad celeritatem quandam motus paratae sunt & faciles: ad magnitudinem uero distentionis omnium ineptissimae. Nam opusest, ut in omnem partem extendatur facile, quod maximam distentionem sit effecturum. Huiusmodi molle est. Cumque a natura longissime aut ad mollitudinem aut ad duritiem corpus arteriarum recesserit, tardior sit mollis pulsus duro. Nam corpus paulo mollius iusto, quia paulo duriore ad magnitudinem sequacius est, idcirco etiam ad motus uelocitatem. At uero quod ad extremam dissolutum mollitudinem est, & ueluti laxum, & in seipsum per nimiam humiditatem consideret, neque ad distentionis magnitudinem perinde sequax est, neque ad celeritatem motus: Itaque celeritate cedit duro: magnitudine tamen etiam nunc non durum tantum

Galeni.

superat, sed ipsum etiam quod in naturali statu est. Quamquam eiusdemmodi status, qui ad immodicum arterias excessum adducunt duritiei & mollitudinis, non semoti sunt a mutatione aliarum continentium causarum. Neque enim constare amplius facultas in suo robore, nec in terminis calor a natura praescriptis poterit. Quamobrem ubi ipsius solius uel mollitiei uel duritiei, remotis alijs causis proprios pulsus pronunciamus, maiores & celeriores dicemus a mollitudine, minores tardioresque a duritie fieri, & multo quidem maiores, quam celeriores, ob causam, quam explicauimus nuper. crebritate uero ac raritate tantum a se mutuo & a mediocri uariare, quantum magnitudine, paruitate, celeritate, tarditate a natura recedunt. Dictum praeterea ante est, unam omnino causam esse omnium actionum crebritatis, cum quaque usum non assequatur. Atque durorum instrumentorum est dura distentio, itaque minor usu actio obitur. Mollium contra insignis est distentio, impleturque abunde usus. Iure itaque cum duris pulsibus crebritates, cum mollibus raritates coherent. Quod si quando incidat, ut cum duritie refrigeratio concurrat, & calor cum mollitudine, tum pulsus durus mollibus euadent rariore. concurrentibus tamen haec sit pulsuum alteratio differentijs continentium causarum. Quando autem huc defluit oratio, ut primam commemorarem duritiei & refrigerationis complexionem, quin summam eius explicamus: Si durum corpus arteriarum sit coniunctum cum innati caloris refrigeratione, pulsus efficiet iusto minores & tardiores. Si superat durities, minores quam tardiores. Sin autem refrigeratio, contra tardiores quam minores. Ad eundem modum crebriores, si durities refrigeratione superior sit: sin uincat refrigeratio, rariore. At si par fuerit utriusque a natura flexus, tanto reddet minores, quanto tardiores: a raritate uero & crebritate naturali non abducat. Siquidem quantum usus eorum generationis detrahit ob refrigerationem, tantumdem simul de quantitate distentionis temporeque motus abstulit. Quare nihil causae est, cur arteriarum magis natura continuet motum, sicut in plerisque paruus pulsibus, ubi infra usum manet distentio. Quod tamen si insignis durities, & pauca omnino fuerit frigiditas, tum id ipsum existet, quod commemorauimus, distentionem, quae usum non assequitur, perpetuos creare motus. At si contra accidat, ut permultum sit frigiditatis, duritiesque naturali pulsu quam minimo minor, tum pulsus multo rariore necesse est sint, quam minores: quod usus etiam longe inferior sit quantitate distentionis. Habes causarum primam coniugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat mollitudo. quae etiam tres necessario primas differentias producit. Interim enim par mollitudinis est & caloris mutatio. Interim praepollet uel mollitudo uel calor. Quare si quantum naturam mollitudo relinquat, tantumde deficiat ab ea etiam calor, magno necesse est & celeres fieri pulsus, non statim tamen crebros, ue-

Tom. 4 p. 2 rum

rum ubi generandorum eorum usus superet magnitudinem distentionis. Si mollitudo praestet, magnitudo etiam vincet celeritatem. Si calor, non item statuendum est absolute, sed distinctio est opus. Si ita abundet calor, ut usum actio complere nequeat, celeriores ut fiat necesse est, quam maiores pulsus, simulque etiam crebri: ubi vero natura satisfaciatur usus, aequae magni atque celeres. Porro autem tertia erit causarum complexio, quae pulsuum in hoc genere variant, ubi calori adiuncta durities sit. Atque cum uterque multum de natura desleat, pulsus erunt celerissimi creberrimique, minimi autem nequaquam (nisi simul facultas affecta sit, sed id hic non posuimus) sed minores illi quidem iusto, non ad ultimam tamen paruitatem delabentur. At si immodicus calor sit, & instrumentum non magno opere durum, verum paululum a moderato variet, tantum abest ut iusto fiat distentio arteriarum minor, ut etiam maior evadat. Nam cum peculiaris duritiae instrumentorum parvus sit, & magnus immodico calori: iure pulsus in istis statibus sit magnus assimilatus uicenti. Sicut cum praepolleat durities, parvus. At celeris erit, utraque causarum excellat, maxime tamen cum calor. Tum vero etiam luculentior erit crebritas. Restat coniugatio in propositis pulsuum generibus, ubi concurrant mollities frigiditasque. Quia vero magnus pulsus hic quoque mollitudinem peculiaris est, & parvus frigiditatem: utraque longius a natura desleat, illi pulsus necesse est assimilentur. Itaque magni instrumentorum praepollente mollitudine, parvi in frigiditatibus erunt. Moderati autem, cum quantum a mollitudine in magnitudinem producantur, tantumdem a frigore contrahantur in paruitate. Nam ut semel dicam, moderati pulsus non ex hisce tantum causis, sed & ex ceteris non naturalibus omnibus fiunt, cum ambae, quae in contrarias partes distrahunt eos, parem vim habeant. Vnde falsum illos, qui in eum modum laborant, vulgus putat medicorum naturaliter comparatos esse. Verum de his diffusius dicam in commentarijs De praesagitatione ex pulsibus. In praesentia hoc tantum satis est declarasse, quod quidem ad hanc commutationem pertinet, omnes naturales pulsus inter excessus medios moderatosque esse: non tamen quicquam moderati sunt, etiam naturales omnes esse. Rari quidem & tardi certe id genus omnes sunt pulsus, maxime si superior sit frigiditas.

Pulsus quos instrumentorum differentie cum differentijs facultatis efficiunt.

Ed quando & de his, quae par erat, exposuimus, deinceps instrumentorum differentias euariumus differentijs facultatis, atque illud addamus, quot excellentiam caloris affectus sequuntur pulsuum, tot etiam generandi animalis spiritus usus. Sic instrumentorum durities coniuncta imbecillitati facultatis, paruos pulsus, & tardos, & crebros concitat: robori, paruos atque crebros, non etiam tardos, immo longe interim iusto celeriores. Quod quantum distentionis mediocritati propter duritiam or-

ganorum deficiat, tantum a celeritate refarcitur et a crebritate. Nam si instrumentum molle sit, facultas autem ualida, maiores quidem manifesto pulsus fiunt, at aliquanto tardiores rarioreque. Quod si ad mollitudinem instrumentorum infirmitas adiuncta sit facultatis, siquidem aequus utriusque, simulque modicus fuerit a natura flexus, & moderatos uidentur & naturales plane hi pulsus referre, praeter quantum uariant mollitudine. Sin ualde immodicus sit, parui & tardi & crebri fiunt. Haud aliter si multo imbecillitas praepolleat. Etenim tum quoque generantur parui, tardi, crebri. Verum si superior mollitudo sit, accedunt pulsus ad moderatos, quod facultas, cum paulo, quam naturae lex postulat, debilior sit, nihil habeat obstaculi, quin retineat & quantitatem distentionis, & qualitatem motus, sicut cum incurrat in duritiam instrumentorum. Si quidem cum impeditur ibi distentio, tum uero tanto fiunt necessario crebriores pulsus, quanto actio quoque fiat imperfectior. Cum autem facultas aliquantum imbecilla, & molles tunicae arteriarum sint, quia nihilo sit tardior motus, neque minor distentio, ideoque satis usui efficitur: nulla sit pulsuum in crebritatem mutatio.

Complexiones omnium causarum continentium.

Restat iam ut omnes simul committamus continentium causarum differentias. & fiunt complexiones numero octo. duae cum remissa facultate pariter & usu, modo mollius solito sit instrumentum, modo durius. duae alterae, ubi languescat facultas, & usus auctus sit, instrumentaque uel mollia uel dura. Praeterea aliae duae, quando ualida sit facultas, sed remissus usus, una cum uariante instrumentorum differentia. Reliquae duae, cum ualens facultas sit, auctus usus, accedatque instrumentorum, quanta diximus, differentia. Ac languida quidem facultate simul & remisso usu, omnino in paruitate & tarditatem mutant in utraque differentia instrumentorum pulsus. Ceterum non redduntur necessario crebri, uel rari: sed uicissim hoc pro instrumentorum ipsi differentia contingit, & pro quantitate offensionis singularum causarum continentium. Nam si parua facultatis offensio sit, nec insignis instrumentorum duritia, nihil crebritate pulsus uariant. Nam hoc docuimus ante, non pulsus modo, sed omnes plane actiones fieri crebriores ex defectu, qui accidit cuique. Iam defectum usu estimari, id supra exposuimus. Cum ergo remissus hic sit, paruaque laesio facultatis, nisi per instrumentorum nimiam duritiam, nihil desiderabitur in actione. At qui si facultas magno opere sit laesa, modice remissus usus, instrumenta bene dura euaserint, non poterunt pulsus non fieri, quam usus postulat, minores, itaque imperfectum simul officium, ac quanto quidem imperfectius, tanto etiam crebrius. Iam uero nec ipsa horum pulsuum paruitas et tarditas potest perpetuo similis esse. Nam prout facultas plus uel minus, aut usus offensus est, etiam pulsus ipsi necesse est, plus uel minus ad paruitatem trahantur &

& ad tarditatem. Minores enim redduntur & ob facultatis imbecillitatem, et ob usum remissum, & duritiam instrumentorum. hoc tamen pro quantitate alterationis causarum, aut singularum, aut binarum, aut uniuersarum affectarum plus uel minus habet. Singularum, ubi minimus factus pulsus sit, uel instrumentis durioribus redditis, uel facultate prorsus infirma. Valet enim uel alterutrum eorum, ut dictum est, si offensus sit, minorem efficere pulsuum. Binarum, ut cum prorsus factus paruus sit, neutra summe tamen ex memoratis causis laesa sit, sed utraque earum haecenus absit ab extrema offensione, ut pulsus, quem ambae constituunt, perinde alteretur, atque is quae altera summe offensa. Ita etiam si tria genera causarum ad unum concurrunt pulsuum constituendum, inducat interim tantam alterationem, quantum committat etiam una de illis maxime offensa. Quod memoria per omnem disputationem tenendum est, ut ne falsus quispiam, alterationem putet, quae ex omnibus extreme offensis causis constat, maiorem oportere ea esse, quam facit una. Valent enim sicut docuimus, uel de una qualibet causa, quae prorsus laesa sit, ad ultimam pulsus deuenire alterationem. Nam si facultas semel deiecta sit etiam si molles tunicae sint instrumentorum, minimos efficit pulsus. Cum uero usus (nam huius iterum operae pretium est summam admonuisse) ad pulsus extremos constitutos identidem plures causas requirat, identidem satis una sit, maximum non efficiat facultatis summum robur citra caterarum opem: minimus tamen nonnunquam ob imbecillitatem fiat. Et quod eo nouius esset, licet reliquae causae frequenter diuersissimum pulsuum habeant peculiarem, tamen ex unius earum uictoria fit mutatio. Vincit autem alia alia: modo, uerbi gratia, imbecillitas facultatis ex qua ortus minimus pulsus est: modo instrumentorum durities, interdum remissio usus. Nam ut languida semel facultate, magnitudinem nec mollitudo instrumentorum, nec incitatio usus augeat: sic instrumentis desiccatis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas ualida, nec usus incitatio. Et ut per unam causam, quae offensa omnino sit, pulsuum saepe extrema mutatio accidit: sic interdum, etiam si coniunctae sint cunctae causae ad unum pulsuum generandum, pulsus, quae constituunt, haud quaquam summam assequatur alterationem. Nam si simul & imbecilla facultas, & dura sint instrumenta, & uero etiam dissolutus usus, tamen omnes haec ualent causae pulsuum paruum reddere, tamen ne sic quidem minimum necesse est pulsuum fieri. Verum si nec ulla inter illas summe laesa sit, neque collectus ex omnibus acruus aequet maximam unius offensionem, non poterit fieri pulsus minimus. Quam obrem, ut dixi, ante omnia in pulsuum alterationibus attendenda quantitas est causarum offensionis. Sed de hoc etiam in libris De praesagitatione ex pulsibus agemus. Nunc ad tertiam & quartam octo commemoratarum coniugationem digrediamur, atque hic aliquando dicendi finem faciamus de duabus

Hae ex tribus manuscriptis codicibus graecis castigatae sunt

Facultatis igitur ad extremum deiectione minimos efficit pulsus, etiam si molles quidem tunicae sint instrumentorum, uel geat autem ne cessitas. Quare uel huius iterum operae pretium est in uniuersum meminisse, ad pulsus extremos constituendos identidem plures causas requiri, identidem satis esse unam. Nam maxime fieri ob facultatis summum robur non possit citra caterarum operam, si nec ulla inter illas summe laesa sit, neque collectus ex omnibus acruus aequet maximam unius offensionem, non poterit fieri pulsus minimus. Quam obrem, ut dixi, ante omnia in pulsuum alterationibus attendenda quantitas est causarum offensionis. Sed de hoc etiam in libris De praesagitatione ex pulsibus agemus.

primis. Etenim siquid sit in ipsis praeteritum, facile ex ipsis, quae ante diximus, inuenies. Ergo ubi languescat facultas, urgeat usus, durumque instrumentum sit, potissimum ad crebritatem, deinde ad paruitatem, postea ad tarditatem pulsus uidebis uergere. non necessario tamen nec perpetuo, nec etiam in quolibet illorum, nec simul concurrunt omnia. Siquidem ubi laesa insigniter sint omnes causae, minimi, & creberrimi, & tardi pulsus fiunt. Tardi, quod sit infirma facultas. Minimi, cum ob hanc, tum uero ob duritiam instrumentorum: qui quod tales sint, idcirco sunt iidem creberrimi, adeoque quia impellit usus. Quinetiam citra eum, facultatis imbecillitas & instrumentorum durities coniunctae, minimos possunt creberrimosque pulsus reddere. Huc si cumulus accesserit uis usus, non paruum erit illud quidem ad exitum momentum, nihilo tamen pulsus efficiet crebriores, cum sint uel sine hoc frequentissimi. At si offensus sit instrumentorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus usus, hi non erunt iusto minores, nec tardiores, immo interdum manifeste celeriores: maiores autem si non aperte, pares certe perspicuo moderatis. Etenim ubi multum instat usus, quamuis sit imbecillior iusto facultas, celeriter mouetur. Ac longe uero aucturus ultra celeritatem magnitudinem erit, ni durities impedimento sit. Nunc eo apertior euadit celeritas magnitudine, quod huic nullo impedimento sit paulo instrumentum durius solito. At hoc magnitudini repugnat praeter cetera. Crebri porro in eo genere pulsus fiunt, ut usus impleatur, qui quidem, si etiam paulum diuertat ab natura, omnino parua, ut dignosci uix possit, erit crebritas: quae uel tum satisfaciatur celeritas & magnitudo. Et quid multis: in hac coniugatione comparanda cum quantitate usus functio est, quam per organa obit facultas. Quanto enim inferior functio usu est, tantum crescit in crebritatem. Contra, tanto minores fiunt & tardiores ita comparatis, quantum uel facultas uel instrumenta naturalem relinquunt modum. At de causarum tertia uariatione satis haec sunt.

Accedamus iam ad quartam coniugationem, ubi infirma facultas est, & maior est usus una cum instrumentorum mollitudine. Sane in hac quoque, si per multum usus increseat, & non multum ab natura facultas discedat & instrumenta, omnino longe magis in magnitudinem increseat pulsus, quam in celeritatem. Nam durities instrumentorum in proxima superiore complexione magnitudini distentionis resistebat. In hac non tantum non officit distentioni mollities illorum, sed praeter ceteris adiuuat etiam. Itaque iusto maior plane pulsus erit, sed non perinde celer aperte. Iam crebrior etiam iusto erit is pulsus, nec tamen hic perinde ac ille tertij complexus, quod usui hic magis, quam illic satisfiat. Quod si paululum usus & facultas a naturali statu desleat, instrumenta uero multum ad mollitiem desleant, ad mediocritatem pulsus horum affectuum accedent, tum quantitate distentionis, tum motus qualitate, praeterea quietis tempore.

Vna tantum occurfus mollitudine (nam hoc proprium ijs inseparabile est) excedent statum naturalem. Quod si non ita deflectant multum usus & instrumenta, facultas autem uehementer laboret, tales pulsus bene parui erunt & crebri, modice uero tardi. Atque haecenus satis etiam sit de hac concursione egisse. Conferamus nos iam ad proximas duas, quae commune habent robur facultatis, usumque pulsum generandorum remissum, sed distant instrumentis. Itaque altera illarum, in qua durum instrumentum est, ualida facultas, minor usus, minores plane pulsus creat, non tardiores tamen, nec crebriores necessario. Verum si admodum remissus sit usus, & dura modice instrumenta, non minores modo, ueruetiam perspicuo tardiores rarioresque fient. Sin uitium instrumentorum uincat uitium usus, abunde fit is pulsus paruus, itaque creber, eademque de causa minus tardus illo prioris status. Si enim nec usus completur, & imbecilla est facultas, non ita fiet tardus. Atqui non completur usus propter distentionis paruitatem, quae quidem duritiem commitatur instrumentorum. Haec enim si mollia essent, non minor, quod animaduerti posset, foret naturalis: nisi singulariter usus sit imminutus. & omnino hoc rarior apparebit, quo dissolutior sit usus. Et uero etiam tardus aperte quidem in mutationibus insignibus usus, non aperte in minoribus. At quando & satis de his concursibus disputauimus, ad reliquos iam duos accedamus: in quibus tunicae arteriae, usu aucto, ualente facultate, nunc molles sunt, nunc durae. At molles si sint, prorsus pulsus magni & celeres erunt: crebri non semper: sed ubi immodicum usus sit incrementum, nam tum quidem nec magnitudo distentionis, nec celeritas motus complendo est usui. Vbi uero paruus excessus sit, abunde uel sola suppeditat magnitudo. Nam si arteriarum durae sint tunicae, uarie in eiusmodi statibus mutantur pulsus. Parua enim si durities sit, sed usus insignis mutatio, maiores, celeriores, crebrioresque, quam iustum sit, euadent. Sin autem equo utraque causa interuallo deflexerit a natura, neutraque admodum longo: pares quidem naturalibus, sed celeriores atque crebriores fiunt. Iam si insignis offensio usus & instrumentorum sit, ut haec plane duriora sint reddita, ille urgeat nimium, celeriores etiamnum erunt moderatis, at minores ac crebriores.

Vfus exercitationis in causis pulsuum.

Quia uero, quae de his dicenda erant, diximus: superest, ut pulsuum unum aliquem proponamus, in quo doceamus usum & fructum huius exercitationis. Sit uero celer, quem peculiarem robori facultatis esse, usumque urgenti, & mollitudini instrumentorum docuimus. Quoniam hunc pacto, cum eum offenderimus, in uno aegroti explorabimus, quando ex una illarum causarum, quando ex duabus, quando etiam ex omnibus natus sit? Ad hunc modum. Quando a ualida facultate uehemens non potest discludi, nec a mollibus instrumentis mollis, si cum neutro horum sit celeritas coniuncta, ab

usu solo prouenit urgente. Vbi uero eum altero, omnino ex illo oritur, quod signum hoc edit, & etiam necessario ex usus incremento. Ostensum enim est ante, celeres pulsus non posse existere, nec uero etiam magnos, nisi postulet usus. At quatenus ad robur uel imbecillitate facultas transit, ex proprijs eius pulsibus dignoscas licet. Eadem est ratio in qualitate instrumentorum, ut quam etiam pulsus habeamus qui prodant. Quantus autem generationis eorum sit usus, coniectandum est atque colligendum ex commutatione magnitudinis, crebritatis, & celeritatis. Si enim maximus pariter & creberrimus idem sit, & celerissimus etiam, summe urget usus. Sin magnus tantum, & paulo celerior, nec etiam maximus, & creber, usus non sit magna immutatio. Et iam poterit ex alijs quoque signis citra pulsus, ut usus habeat, praesciri. Siue enim copiosus sit calor, siue exhauriat animalis spiritus, haud id magno negotio explorabis. Quod tactu calor non fugiat: Et hercle iam difficultate etiam spirandi, sicut prodant, atque interno laborantis sensu. Animalis autem spiritus consumitur in exercitijs. & immodicis per habitum digestiōibus, fluxuibusque intro uergentibus, quorum nihil est, quod medicum praeterire possit. Nec hoc loco ista longiore quaerunt orationem. Neque enim ad propositam commentationem, nisi obiter, sed ad praesagitationem pertinet ea disputatio. Attigimus autem hic eam, quod Archigeni ostenderemus cum errasse ipsum in prode celeris pulsus origine, tum in promptu semper esse efficientis causae inuentionem. Eritque id ipsum ex sequentibus multo apertius, si prius de origine narremus reliquorum pulsuum, ut inordinatorum, arhythmorum, & inaequalium, quos uocant: praecipue, si tales in arteriae una distentione sint.

GALENI DE CAUSIS

PULSVVM LIBER II

HERMANNO CRYSER. CAMPENSI
INTERPRETE.

De causis inaequalium pulsuum.

C de uehementi quidem pulsu, & duro, atque magno, praeterea celeri, crebro, contrariisque horum in primo libro explicauimus, quae cuiusque origo sit, & quot indigeat causis, tum quemadmodum inter se conspirantibus. Adhaec qui illorum necessario efficientes comitentur causas, ac qui familiares quidem sint ijs, non consequantur tamen necessario. Reliquum est de ceterorum pulsuum ut agamus generatione, atque primum inaequalium. Quia uero quidam de his aequalitatem in arteriae uno motu labefactant, alij in pluribus: quam medici collectiuam inaequalitatem solent appellare, quoniam est longe haec apertior inaequalitate unius pulsus, satius primo loco sit de hac tractare. Sane comites sunt eiuscemo

di

di pulsus, ut uno uerbo dicam, inaequalis reperietur cordis, atque uitiorum instrumentorum uel facultatis. Nam aut oppilationes, aut compressiones, aut duritia, aut nimios humores excipiunt: ut nimios humores accipias, qui ad facultatem aestimantur. At non satis est hoc de illis nosse, sed sunt singulae partes explicanda, suisque confirmatae demonstrationibus. Nam cum tres causae sint continentes pulsuum generationis, instrumentum, facultas, usus, non poterit ex usus alteratione constitui in pulsibus collectiua, quae aperta sit, inaequalitas. Quae nec repente, nec cumulate adeo unquam immutari usus possit, ut pulsus, uerbi gratia, prior sit magnus, uel celer, uel crebrior: alter tardus, uel paruus, uel rarus. Siue enim augeatur innatus calor, siue imminuatur, siue plus animalis spiritus, siue minus exhauriat, horum nihil adeo affatim mutetur, ut inaequales efficiat pulsus. Id quod plane ex accessionibus. in lenibus febribus perspicias, ueluti ijs qui ex bubonibus coecitatur, & synceris tertianis, ijsque etiam, quae ex adustione, uel frigore, uel quocumque alio eius generis oriuntur. Totum enim inde usque a principio eorum tempus ad uigorem pro incremento caloris pulsus conuertens in magnitudinem, celeritatem, crebritatemque, nusquam secundum pulsuum clare a primo uariatur: uerum si multum temporis interponas, dilucide maior, celerior, crebrior appareat. Euestigio autem diuersus non uidebitur, nisi quando ex illis, quae commemorauimus, aliquod accesserit, uel nimij humores, illi, inquam, qui pro facultate intelliguntur: uel obstructio, uel compressio, uel durities instrumentorum, uel ipsius aliqua in temperies cordis, quae certe excedunt iam lenem morbum. Siquidem ipsi etiam ualentibus ubi lauerint, uel exercitatione subierint, exhausto spiritu, calore aucto, maiores, celeriores, crebriores iusto uidentur pulsus esse. at manifeste nunquam a primo differt secundus. Si qui inaequales esse etiam eos pulsus contendat, licet non uideatur: hic dum usum nominum repudiat, nihil tamen ad doctrinam affert lucis. Neque enim quos ratio esse colligit impares, eos solemus inaequales uocare, ceterum quos dilucide sensu comprimus tales esse. At uocaueris uel hos inaequales, uerum hoc scito in sensibilibus inaequalitatibus, quae ex alteratione usus fiat, esse nullam. Haec sufficiebat & tanta scilicet dixisse ad probandum collectiuam, quam uocant, inaequalitatem uariationi nunquam usus succedere. Adiciamus uero & hoc, quod animaduertitur nonnunquam in ira, quando uidetur & hinc innati caloris esse ueluti quidam feruor. Sane habet inaequales interdum haec quoque pulsus, non illos quidem sua sponte (semper enim haberet tales) sed ubi adiunctus ad eam aliquis timor sit. Iure ergo uarij tunc & inaequales apparent, cum non tantum ab diuersis causis alterentur, sed etiam natura contrarijs. Nam propter uindictae cupiditatem alti, magni, celeres, uehementes: quia uero timor est maior accipiendi mali, quam spes dandi, parui, humiles, languidi, & tardi fiunt. Quare inuicem utriusque pro causa praepollentis natura uideatur uariari: ac excellit modo ira, modo metus.

A Quinimmo ipse timor, siquidem ingens sit, quae datur facultas, uel alteretur usus, pulsus reddit inaequales. Quomodo ergo pulsus facultas affecta inaequales facit? Nam hoc deinceps est dicendum. Quod non imperet omnibus instrumentis: quod cum facit, cunctos similes efficit & pares. Sicubi autem offendat in agendo, & ueluti claudicat, ibi cuertit aequalitatem. Quod dico, diligenter attendendum est, ne omni putes offensionem facultatis necessario succedere collectiuam inaequalitatem. Nam aliter se res habet. Sed cum per se infirma sit, creat pulsus non ita crebro inaequales. Vbi uero ualida sit sua sponte, opprimatur autem a copia humorum, aut plane contumacia habeat instrumenta, ibi illam efficit inaequalitatem. Mentem meam exemplo perspicies facilius. Ob oculos ponamus duos homines, qui incedunt pedetentim. sit alter robustissimus simul & florentissima aetate, uerum pondus porter grauisimum. Alter prorsus nihil baiulet, praeter sit imbecillissimus ex morbo, aut ex senectute. Iam nec multum progrediatur hi nec celeriter: itaque nihil different in actione: sed in eo different, quod equis plerumque passibus procedet aegrotus: diuersis ualens ac inaequalibus, & alijs alijs. Nam ille quidem, ne si contendat quidem, poterit unquam uel magnam uel celerem actionem obire. Robustus uero etiam ferre perinde, interim tamen maiore alacritate celerius aliquantisper & magis ager, deinde ab onere pressus ad primam tarditatem & actionis paruitatem redibit. Idem usu uenit arteriarum actioni. Nam cum est delapsa in imbecillitatem facultas insignem, pulsus eduntur languidi, parui, tardi. Sin illa, quantum in ea est, ualeat, sed aliqua copia degraueatur, uarios tum, inaequalesque efficit: plurimos, cum graui onera pressa sit, languidos, & tardos, & paruos: cum leui, plerisque uehementes, celeres, magnos. Cum uero nec admodum grauis nec nimium leuis offensio sit, ferre ut in copia, contrarios: ut nec plures possis dicere, nec pauciores uel uehementes esse imbecillibus, uel magnos paruis, uel celeres tardis. Atque hunc in modum pulsus inaequales facultatis noxae efficiunt.

Instrumentorum uitia quomodo inaequales pulsus efficiant.

Instrumentorum uitia in hunc modum. Vbi circiter iectas regiones arteriae, quae ad hoc creatae sunt, ut eam distentam excipiant, aliud corpus infederit, non possunt per illud restrictae arteriae satis distendi. Itaque singularum actionum defectio summam interim magnam coacervat, ut longe ab usu absit officium. Ibi iam uiolenter agere, & uehementer facultas cogitur, reicere & propellere illa studeat, quae sua instrumenta obsederunt, & motu prohibuerunt. Vbi maiorem prioribus, & uehementiore, & etiam celeriore necesse est pulsuum euadere. crebrior non nunc primum, sed statim a primo fiet. Ostendimus enim in superiori libro imparium usui actionum, necessario comitem esse crebritatem pulsuum. Itaque si parem imperum facultatis in omnibus, quae consequuntur, distentionibus

P 4

retinetur

retineret, eque magni semper fierent, & uehementes, & celeres. Nunc, quia non seruat, sed refert se ad primum motum, uaria hic inaequalitas existit & continua. Quo minus cōseruet, in causa est, q̄, cum nihil ferē proficiat, nequicquam defatigetur. Ac si humor sit aliquis ossus arterijs, uehementibus & uolentibus motibus propulsus de loco in locum cogitur defluere, dum in meatum impingat, qui educere ipsum possit, itaq̄ emanet ex corpore: uel etiam die incisus, aut totus resolutus in hali tum digeratur. Vbi diuersa etiam & continens distentio necessario fit: quod nec pari copia humores perpetuo deinceps maneant, nec eadē cogant arterias, sed ex partibus saepe ignobilioribus in nobiliores, atq̄ ex istis rursus migrent in ignobiliores. Quod si qua inflammatio, aut abscessus, aut scirrhus arterijs circumfusa corpora afficiat, a quo comprimentur & coarctentur: tum longioribus coguntur interuallis inaequales pulsus interpollare aequales. Semper enim earundem arteriarum premuntur eadem partes ab istis, uel paribus magnitudine, uel similibus tumoribus. Accidit etiam pulsuum inaequalitas interim ex sanguinis copia, qui aut in uenas aut arterias ipsas sit infusus. At hac quidem sanguinis missione sedatur facillime. Etenim copia illa in uenis, arterias non secus ac tumor preter naturā, utpote ijs uicinas premit et cōstringit, uacuata per sanguinis missione, illico uenarum tumorē contrahit, statimq̄ etiam locū arterijs amplum ad motum dat. Vbi, quia solitam functionem nemine interpellante tenent, simul cum ea aequalitate naturalem pulsuum recuperant. At uero hic sanguis, qui in arterijs est, quemadmodū occupet spiritus riuos, quid refert narrare: potissimum si crassus, uel lentus, uel si extremis earum finibus sit impactus. Tunc enim quia nec allicere spiritū, nec reddere ualent, diuersas simul & difficilissimas faciunt inaequalitates, praecipue si uel prope ipsum cor, uel procul quidē, sed in nobiles partes impingat, obstruantq̄ illi succi. Quare, ut uno uerbo dicam, cum aut ualide comprimuntur arteria, aut cum obstruuntur, ut integra omnino facultas sit, inaequalitas quaedam corripit pulsus. At si facultas una sit affecta cum eo affectu instrumento rum, clarissimū est magis uariam oportere inaequalitatem existere, itemq̄ si ipsum cor infestet inaequalis intemperies, de qua accuratissime in libris De praesagatione scribam. At uero si instrumento rum illaesus status sit, sed magnopere facultas infirma, inaequalitas illa, de qua iam diximus, non existet, sed mutua & decurtata, quam uocant, inaequalitas. Ab admotis enim digitis uicta facultas, minores semper imbecillioresq̄ pulsus creat. Demonstrationem oratio ampliorē non quaerit, cum abunde in libris De dignoscendis pulsibus declarauerim. Quod uero refert ad hunc locum, hoc faciam ut adijciam.

Pro facultatis offensione alia atq̄ alia inaequalitates oriuntur,

Facultatis quae creat pulsus, non est necesse in-

becillitate in omnibus affectionibus pareri esse: sed in ea permagnus est excessus & defectus. Nam prima quidem, & parua minores, languidioresq̄, non autē decurtatos pulsus facit. Quae uero est haec tanto maior, ut iam facultati sint oneri applicati digiti, haec pulsuum decurtatorū author est. Sed quia duplex est in his ipsis differentia (quidam enim illorum ad pristinum motum reuertunt, quos decurtatos uocant reciprocos: aliiquē illic alicubi deficiunt) priores scito minores annunciare imbecillitatem. Adhuc enim resistit quodammodo facultas, & ueluti colligens seipsam, & saepe concitans, magnitudinem ita auget pulsuum. Auget item contentionem. At qui permanent in extrema paruitate, nec omnino recipiunt sese, languidiores quam in his ostendunt facultatem esse. Sic si semel deficient, significabunt ultimam quandam imbecillitatem. Verum haec explorari omnia applicandis digitis arteria, nequaquam suspensis, apertissimum est. Nam si eleuatis ijs, & mox applicatis inueniamus in singulis applicationibus motum deficientem, ueram abolitionem pulsus uocamus, non deficientem pulsuum. Equidem longe abesse abolitionem puto a pulsu deficiente. Illa enim uelut est defectus, ut sensus quidem indicat, totius functionis: hic dimidiata amissio. Ergo ubi admoventi digitos uideatur motus remissus, & tenenti applicatos paulatim prorfus desinat, eos pulsus uocamus deficientes. Illumq̄ statum medium numeramus inter decurtatos pulsus & perfectā pulsus abolitionem: & quanto decurtatis grauiorem, tanto leuiorem pulsus abolitione. Ac hi quidem tres status quantitate noxae differunt. Quartus reciprocorum est decurtatorum, qui est omnium leuissimus. Quintus his addatur, intermittentium: qui praecedit deficientium statum. Quod enim in uno aut altero erat, aut certe in numero pulsuum certo, id status deficientium in omnibus efficit. Manifestae etiam ipsorum intermittentium differentiae sunt. Grauius enim facultas offensa est, ubi plures: leuius, ubi pauciores motus deficiunt. Iam uero intercurrentes, quos uocant, pulsus alia ratione ac intermittentes dignoscuntur: qui quidem item inter inaequales, qui acruatim fiunt, sunt: inciduntq̄, ubi facultas ualens copia humorum, uel instrumentorū oppilatione impeditur. Ut ergo ad repellenda quae molestant, maiores saepe, & uehementiores edit, celerioresq̄ pulsus: ita plures quoq̄ in eiusmodi praesertim statibus, atque alti pulsus fiunt, itaq̄ portedunt decretoria excretionē. Porro non solū facultatis infirmitas inducit intermittente pulsuum, sed & instrumentorū ualida oppilatio, aut cōpressio, & constrictio: ubi in se nihil prorfus arteriae allicere ualeat. Haecenus de pulsuum inaequalitate collectiua satis dictum est.

Causae inaequalitatis unius pulsus.

Nunc de inaequalitate unius pulsus agendum est, cuius sunt complures singulares differentiae. Has laborandum nobis est, ut ad uniuersales reducamus cunctas: quibus perspectis etiam si quid

† In C. A. Grae. legitur. ἡ γὰρ αὐτὴ οὐκ ἔστι, permittent.

si quid desideretur singulare, ex ante dictis prompte reliqua inueniuntur. Orationis etiam idem sit initium, quod in sermone. De differentijs illorum fuit, ubi initium fecimus a diuidenda primum motus inaequalitate, qui uel interpellatur, uel percurus est, uel reciprocos. Ac nouem differentias doeuimus fieri, cum distentione arteriae quies aliqua interfecans, totā eam in tria partiatur tempora. Ergo hic singulas ordine consideremus, ut causas inueniamus. Ac primo quidē loco quam illarum primam exposuimus, cum celeriter primū concitata arteria, deinde parua interposita requiete residuum denique addat distentioni tarde mota. Hoc enim accidit cum usus urgeat, & facultas, quantum in ea est, obsequatur: sed aut ab uitio interrumpatur instrumentorum, aut ab humorū insigni abundantia. Nam ni interrumpatur usquā distentio quiete, omnino magna sit: qualis nunquā, nisi flagitet usus, et morem gerat facultas, fiat. Nam paruum distentionem quiete intercipi non posse perspicias, si intelligas, nullum esse quenquā paruū pulsuum, qui distentari in partes duas, ut animaduertere possis, ualeat. At hic uero, de quo nunc agimus, in duos manifestos est diuisus pulsus, alterum ante quietem, qui celer est: & alterum a quiete, qui tardus. Ac si quidem insigni uterque magnitudine praeditus sit, tum erit totus ex maximis. Sin minus, non paruus certe est prorfus: licet ex parujs quidem duobus constare intelligatur. Porro facultatis robor prioris motus demonstrat celeritas, & usum etiam urgentē motus indicat ille secundū quietē. Nam absq̄ eo esset, nunquā inceptū motū facultas absolueret: sed ubi inhibitus primū motus eius esset, sibi desineret distentionē, unumq̄ hunc faceret paruū pulsuum. Quomodo millies in collectiuis inaequalitatibus paruū factum cernas pulsuum, non quin moueri facultas possit, sed q̄ impediatur: unde sequentem saepe maximū efficit, concitans, ut ita dicam, seipsam, & ueluti colligēs, uiresq̄ recuperas, deniq̄ omnē contentionē uimq̄ aduocans. Hoc autem, cum posset etiā hic moliri, quia non fecit, usum declarauit urgere. At unde, q̄ immodici humores, uel instrumentorū compressio, aut oppilatio motum impediunt: primū hinc q̄ ualeat facultas, & usus infret. Neq̄ enim extra illa, quod noxam inducat, reliquū quicquā sit. Deinde etiā ex ipsa natura illorū. Nam siue copia sit humorū, quae degraueat, nihil obstabit, quo minus in media distentione subsistat facultas, & quasi respiret, atq̄ inde residuum apponat: siue sit ualida instrumentorū obstruatio, siue compressio uolenta, retineri haecenus uerisimile est motū, quatenus spiritu deficitur locum distentionis impleturo. At quia omnino consistere & retineri, omnino significat obstruatas esse semitas spiritus, ideo etiā cōpressionem & obstruotionem ualidam esse dicimus. Atq̄ hoc omnibus distentionibus commune est, quas quies diuidit. Singulis autē separatim ea, quae nūc exponemus. Primā, admodū onerari a copia humorum facultatem, ubi ex abundantia certe humorum gignatur

is pulsus. Posterior enim motus, qui secundū quietem sit, cum prior esset celer, non posset tardus fieri, nisi oppressa tum & grauius onerata facultas sit ab humorum copia. Contra est in altera differentia, in qua motus utriusq̄ celer est. Videtur enim attollere facultas, & retinere contentionē, copiamq̄ humorum repugnare. Iam medijs est inter utrumq̄ status, ubi motus quoq̄ secundus medijs est inter celere & tardum, quod est, moderatus. Haec sunt distentionum quiete interpellatarum tres differentiae. Alterae tres sunt differentiae, ubi priore motu tardo, alter trifariam uariet: ut aut tardus, aut celer, aut moderatus fiat. Sanē hic quoq̄ pessimus est, qui utrumque motum tardum habet. Ac longe hoc commodior, in quo celer alter. Medius inter utrumq̄, ubi sit moderatus. Haud aliter cum a primo motu moderato alter tribus modis conuertatur, comodiorem significabit statum celer motus, perniciolorem tardus, mediū moderatus. Omnium harum nouem differentiarum, a quacumq̄ causa proficiantur, quae est utroq̄ motu tardo, deterrima est. Commodissima, cuius celer est uterq̄ motus. Media, in qua uterq̄ moderatus. Iam aliae quae intercedunt inter mediam & extremam utramque, proportionem. Quinetiam tempus hoc quietis, quod sit in quacumq̄ nouem harum differentiarum longius, hoc est deterius. E diuerso diuturnius motuum tempus meliorem declarat statum. Praeterea utriusque distentionis magnitudo optima: contra pessima est paruitas. Similiter uehementia optima, remissio pessima. Quod si omnia, quae commemorauimus, mala in uno pulsuum conueniant, hic illorum scilicet pessimus erit. Contra, si omnia comoda, optimus. Ille enim si copia humorū sit, quae facultatem oneret, ualde declarat superatam naturā esse. si oppilatio arteriarum, cum praecipuarum esse harum, nec remotarum longe a principio: tum hanc oppilationem indicat insignē esse, si compressio sit & constrictio, innuit arteriarum locum occupatū penē omnem. At uero comodiissimus inter illos, cuius inquam uterque est motus celer, magnus, uehemens, ac quietis breue tempus, cum facultatem denunciabit superiorem abundantia humorum esse, tum oppilationes & compressiones arteriarum uel paruas, uel non in nobilioribus partibus, uel procul a principio. Sed haec ad contemplationem proprie pertinent praesagiendi: nos quod non aliena a proposito erant, adscripsimus.

Continuorum motuum, sed disparis celeritatis causa.

Nunc ad pulsus comendandos transeamus, qui totius distentionis habent quidē perpetuum motū, non uniuersum tamē pari celeritate: de quibus in libro De differentijs pulsuum abunde diximus, & quot omnes huius generis differentie sint, quotq̄ in quaque earū pulsus. Quominus horum hic numerus recedendus est: sed ad causas illorum accedamus, easq̄ quod breuior tota disputatio sit, quoad eius assequi poterimus, generatim explicemus

explicemus. Ac qui iam inde ab initio ad finē usq; in celeritatem insurgunt, minus onerari annunciant facultatē. Qui contra, magis: uerūtamen oppressa quidē facultate nullus horū existit. Siquidem omnes magni sunt: præsertim quatenus in tria interualla, triaq; tempora aut quatuor, quę sentiri possint, motus ualet extendi. Est autē propriū ijs, qui in contraria affatim mutantur, non solum grauari facultatem, sed etiam obstrui & premi instrumenta. In cōtraria affatim mutari dico, si cum moueantur celeriter, subito fiant tardi: aut qui ex tardo primo motu euadant celeres. Oriūtur enim hi cum ex obstructionibus quibusdā & cōstrictio nibus, sed minus difficilibus quā in intermittētib; tum ex facultate ipsa copiosis humorib; onerata: minus illa tamen quā in intermittētib;. Etenim non aq̄ue magnum est incommodū mutari motū, ac impediri. Sed enim huius generis inæqualitatis singuli pulsus qua re mutuo differant, quique inter eos exitialissimi sint, quicq; lentissimi, quis prompte uel de uulgo, adminiculo illorū, quę de intermittētib; tradidimus, inueniat, faciā tamen, ut in commentarijs De præfagatione ex pulsibus aperiā. Nam proposita quidē disputatio non requirit iam eos, ut qui pro communi genere communes habeant generationis causas, de quibus modo dixi.

Vibratorum & Dicrotorum
pulsuum causa.

Porro ad reliquum iam genus inæqualitatis in una parte positę, quos Dicrotos pulsus uocamus, pergendum est. Hos diximus non posse esse, nisi uibrati sint. Quamobrem eorū causas nulla ratione exacte inuenias prius, quā uibrati causas accurate perspexeris. Fit autem hic, ubi ualida sit facultas, instrumentum durum, urgeatq; usus. Si quid enim absit horum, non fiat uibratus. Quę enim constituit eius generationem, est uiolenta distentio durę arterię. Nam, nisi ambo sint hæc coniuncta, non uibretur, & undequaque concutitur. Quod si arteria indurata sit sola, nec cogatur distendere eam plurimū facultas: nulla erit planē uibratio: sed hoc tantū, durus, quem uocāt, pulsus. Sin plurimū dilatate arterias facultas studeat, illę autem moderata mollitudine consequantur, magnus tunc erit, non uibratus, minimeq; durus. **Q**uare si fiet, ut uibratus sit, planē distendere amplius eas, quā possint, facultas molietur. Atqui nisi ab usu urgeatur & compellatur, uiolentam facultas actionem nunquam obeat. Recte ergo robusta facultate diximus opus esse, induratis arterijs, atq; urgente usu. Ut autem urgeat, a quam procedat causa, exponendū est. hoc enim minime est prætermittendū. Vna est, ut sic dicā, finitima causa, cuius multę autores sunt. Quę tandē hæc una est, & quę multę illę: Vna hæc est, cum usum finitio non impleat. Multę illę huius autores, breuiter imbecillitas facultatis, instrumentorum contumacia, & maior usus. At de proposito pulsuum genere demēda facultatis imbecillitas est. Namq;

Aeam probauimus firmam esse. Relinquitur igitur, ut uel usu crescente, uel instrumentis renitentibus, uel utrisq; copulatis distentio in uibratis pulsibus non assequatur usum. Atqui usus abundantia caloris augetur, uel exhausto animali spiritu. Contumacia instrumenta fiunt per oppilationes, compressiones & duritiem. Atq; hæc durities existit, si inflāmata sint, scirrho intumuerint, induruerint, desiccata sint, refrigerata, contenta instrumenta. Itaq; omnes iā inuenimus causas originis vibratorū. Nam intemperata inæqualitas si progrediatur, augebit quidem uibrationē, non tamen causa est eorum generationis. Ceterum inæqualitas pulsū in diuersis arterię partibus comitatur proxime tali intemperie: quod ubi humidior simul & calidior sit pars arterię, maior illic citatior que fiat pulsus: ubi uel frigidior uel durior, ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concitatur pars illa prior, postea orditur altera. Quare ex eo cum augebit simul uibratos, tum erit finitima causa inæqualis in partibus diuersis arteriarum motus.

Igitur pulsus, qui uocatur Dicrotus (ut tandem aliquando ad hunc ueniamus) ad hunc modum fit. Vbi parte arterię, quam attingimus duriores sint frigidioresq;, itaq; difficilior etiam moueantur partes utrinq;, quas non attingimus: ac deinde partem mediam præ ipsis in distentione concitatam retrahant intrō, iterumq; secum attollant: bis necesse est feriatu tactus. Eiusmodi pulsus dicrotus est duntaxat, non autem uibratus perspicue. Alter, qui iuxta & satis uibratus est, & dicrotus, fit ad hunc modum. Vbi cum uibratione sublata arterię pars ea, quę sola cute tecta est, facile iactetur: alia autem utrinque partes crassitudine, numeroq; onerentur corporū incumbentium, adeo ut ne motus quidem earum tangentibus occurrat: necesse tum ex parte hac, quę aperta est, omni iam sublata, partes illas non manifestas, quę utrinque sunt, adhuc attolli: itaq; mediam, quę delata iam dudum est, de integro unā cum illis, quę utrinque sunt, attolli, ita ut redeat & occurrat iterum foris ipsam tangentibus. Proinde constat eum dicrotorum futurum: qui in eo tantum uincit uibratum, quod motus inæqualitatem in magnis obtineat partibus arterię. Cū enim pars, quę digitis occurrit, omnis, nisi quatenus uibratur, æqualiter moueatur, ac partes ex utroq; latere ab illa differant, efficitur Dicrotus. Vibratus, cui nihil suppetit amplius, quā q̄ uibrantur concutunturq; paulatim omnes partes, motus in tam magnis partibus diuersitate, quam habet dicrotus, uacat. Planum est igitur ex prædictis, dicrotum interim ex magna intemperie oriūdum esse, paruaq; duritie arterię in eum modum mota: interim ex ingenti duritie coniuncta cum quadam intemperie, uel crassitudine, uel abundantia humorum & carnis.

Caprizantis pulsus causa.

Caprizanti uero, quę uocant, hoc cū dicroto conuenit, q̄ bis pulsatur: non conuenit causa. Neq;

Neque enim cum instrumentorum duritia necesse illi est, nec cum intemperie, ut coniungatur. Verum ubi retineat facultas, quantum illa quidem præstare potest, contentione natiuam, arceatur autem a motu, uel ob humorū immodicam copiam, uel ob oppilationē uel compressionem instrumentorū, quies tunc distentionē interpellat. Iure itaq; altera eius pars secundū quietē robustior illa, quę eam antecedit, uidetur. Siquidē ubi sese facultas, quę prius fuit uicta, collegit, ut ita dicam, & confirmauit, uiresq; reparauit, imminet grauius, & ut superet reiciatq; quę molesta sunt, contendit: id quod frequenter facit. Quod si in altero etiam impetu sit inferior, fuerit is sanē caprizante deterior pulsus. Nomen hic non est sortitus. Tamen si hos quidā omnes, quorū continuitatē distentionis interpellat quies, appellent caprizantes. Nos quidē de nominibus minime laboramus, nisi quatenus flagitet institutionis perspicuitas.

Undosorum pulsuum & uermiculantium
differentia & causa.

Nunc quādo res aperte declarata est, ad aliud genus digrediamur pulsuum inæqualium, quos undosos, nonnunquam etiam uermiculantes uocant. Diximus uero de his quoque, sola eos distare quantitate, sub uno tamen ambos genere positos esse. Ac sunt quidem in eorum numero, qui in diuersis partibus arterię inæqualitatem, idq; in una distentione habeant. Causę sunt illorum generationis, facultatis imbecillitas, uel copia humorum, uel summa instrumentorum mollitudo. Nam cum a principio contentio in singulas arterias permeans pari firmitate totum attollere uas nequeat, hic propinquior principi parti motum orditur primum, remotior serius. Atqui æqualiter si hoc fiat per omnes arterias, eius semper prior pars prius uidebitur moueri: ueluti in fluente quopiā per eas libere, uel spiritu, uel humore pulsus contingeret effici. Quod quidē Erasistratus perpetuum autumat esse, in quo mentitur de rebus euidētib;. Aliorum uero nullus non modo dicrotorū, sed nec philosophorū, nec imperitorum. Omnes enim clare cernunt omnes partes arteriarum eodem distendi tempore. Raro & iam præter naturam, partes cordi uiciniores moueri prius, deinde longinquiores. At talis pulsus non undosus iam, nec uermiculans est. uerum cum ei hoc accesserit, ut, quod speciem habet fluentis per arterias, remorari alicubi & subsistere uideatur, quiescereque: mox iterum fluere, iterumq; retineri, atque per totam arteriam accidere: is pulsius, uel undosus, uel uermiculans est. Nam cum singuli motus semper terminentur quiete, seriem ueluti undarum, uel uermis perrepentis speciem contingit representari. Si a copia humorum oneretur, hæc moratur contentionem, ac interpellat, atque diffundit illic, quod plurima confluit. Itaque existunt multę distentiones in modum undarum sese mutuo excipientes. atque quo loci diuisa contentio est, illic terminat undam quies. Quod si ipsa

A facultas etiam citra humorem languescat sola, nec uniuersam possit arteriam distendere, sed hoc particulatim faciat, & tum existent ueluti undarum quarundam multę circumscriptiones succedentium motu distentionum. Porro quod inter hos pulsus interest & illos, quos copia humorum constituit, magnitudo est. Vnde hi ob paruitatem uermiculantes, ob magnitudinem illi undosi uocati sunt. Et causam habent illi facultatis imbecillitatem, hi humorum abundantiam. Iam consequatur etiam extremam mollitudinem instrumentorum eiusmodi pulsus, simili modo ac in mollibus ac tenellis uirgibus, quę cum ex uertice apprehenduntur, quædam partes, præcipue uicina partitū prehensę unā attolluntur: quædā cum flexuntur, adhuc demissa manent & humi. At uero duris uirgibus & siccis hoc non accidit: sed pari contentione, si attollere uelis, quacunque parte prehendas, tota simul attollitur. Idem arterijs usu uenit, cum multa humiditate imbutę sunt. Neque enim tum a principio contentionem æqualiter omnibus partibus accipiunt: sed quasi flexerentur & frangerentur, multis partibus dissecant: in eoq; undosus plerunq;, nonnunquam uermiculans erit. Nam ualidam facultatem habet undosus: quippe magnas sic partes arteriarū poterit attollere. Imbecillio rem uermiculans: quod paruis interuallis tum contentio uincatur. Ceterū statim hunc necesse est inæqualem alioqui, etiam intermittentem fieri: ut fit in hydropicis, quibus, cum resistat adhuc contentio, quemadmodum inferius, ubi tractabimus de illis, dicemus, latus undosusq; est. Vbi uero sit uicta, uarie fit inæqualis.

Decurtatorum pulsuum causa.

Sed quia satis est de his, de decurtatis iam agamus, qui imbecillitatem consequuntur facultatis, a qua pulsus creantur. Cū enim a corde permeans in singulas arterias contentio magis ac magis in partibus remotioribus distoluitur, minores tum languidioresque necessario earum motus fiunt. Qui tandem igitur in partibus quidam principio propinquiorib; inueniri aiunt nonnunquam minores motus: Neque enim hic poterimus dicere, contentionem in uicinioribus magis quam in remotioribus remitti. Equidē puto ijs aut propter arteriarum inæqualem situm eam speciem oblatam esse: aut si planē uera prædicant, intemperie inæqualitati origo omnium istorum pulsuum referenda accepta est. ut a principe parte facultas in arterias diffusa partibus earū temperatis merito utatur melius, intemperatis deterius. Siquidem instrumentum a pari robore eodemq;, si humiditate & calore sit modico temperatū, facilius ac magis mouetur: squalidum, aut nimium humidum, aut frigidum, lentius minusq;.

Innuentium & circumnuentium
pulsuum causa.

Igitur naturam innuentium & circumnuentium pulsuum simili ratione cōmentabimur. possint forsitan pari modo ac simili aliquādo fieri: nā sæpe luculenter

luculenter mihi certe apparuerunt alijs de causis accidisse. Vbi enim ualida sit facultas, corpora autem quæ ambiunt arterias, marcescant: qua parte illorum maxime marcida, atque eò leuiore emicare motus possit, ibi etiam maxime elucescit eius magnitudo. Comparata enim huius partis distentione alijs utrinque minoribus, decurtatum in utrisque partibus motu ostendit. Hoc fieri in ualidissimis facultatibus non potest, quod immotam oporteat eam esse, nec sustinere incumbentiū corporum pondus: ut manifestam efficiat excellentiā distentionis in parte nudiore præ illis, quæ sunt in partibus oneratis.

Inæqualitatis ex situ arteriæ causæ.

AT quomodo ex situ arteriæ sit pulsuum inæqualitas? Hoc enim deesse orationi adhuc uidetur. Qui uero aliter ac dixit Hippocrates, qui de omni nos distentione in communi docuit? Etenim uteris similiter, & spina, musculiq; distorquentur cum in corporis illas partes tenduntur, in quæ distorquantur. Sed, quod multæ causæ sunt, quæ tensionem inducunt, uniuersum pleriq; ueteribus medicis difficile fuit inuestigari. Inflammationes enim, scirrhi, abscessus, ac crudorū quorundam generatio tuberculorum: breuiter omnes præter naturam tumores, uicinas partes ad se retrahere ualent. Præterea squalida durities, frigus que immodicū, quiddam faciat in modū gelu, & conuulsua intentio: quorum alias aliud arterias distorquet. Præter cætera distorquere inæqualis intemperies censenda est.

Conuulsui pulsus causæ.

Sed quando de his, quæ nobis uisæ sunt, exposuimus: iam de conuulsuo pulsū etiam disputandum est, qui nomen recte inuenit ex ipsa specie & affectu, quem solet denotare. Tendi enim ad utrumq; terminum arteriam putaueris, & statim corripit hominem conuulsio. At qui tandem hic scrupulus est, & quid propositus? Si ut arteriarum cor, sic neruorum est fons, nihil est scrupuli, & frustra est motus. Sin aliud principium neruorum, aliud arteriarū: atque harum pulsus functio est, illorum sensus & motus uoluntarius: ut functionum illis nulla societas est, ita nec erit affectuum. An uero errant in eo & mentiuntur, qui putarunt illis nullum commercium esse? Nam princeps quidem huius placiti diuinus ille Hippocrates, Confluxio una, inquit, est, conspiratio una, omnia omnibus consentiunt, natura communis. Nam nisi hoc esset, duo animalia esset nec unum quisque nostrū. Nunc arterias cor cerebro uinculū societatis transmittit, cerebrū neruos cordi, qui quanquā non magni sint, mādātū tamen rationis possunt perferre. Ad hæc cū singulis arterijs fibræ à neruis deductæ ad societate coherent, per quas se sinūt mutuo in cōsensum uenire nō modo actionū, sed affectuum etiā. Nec iam quicq; habet admirationis, si, cum uniuersum neruosum genus cōiunctum cū arterijs sit, singuliq; eorū ramulū sibi mutuo immisit, communis appareat affectus.

A Causæ alti, humilis, lati, angusti, longi, breuis pulsus.

Sed quia de conuulsuo pulsū diximus, residuum ad commentationē omnium inæqualitatum adiiciam. Superest nimirum, quemadmodū alti, humiles, lati, angusti, longi, breues pulsus fiāt. Maximus est enim horū numerus, & uariant maxime omnes inæqualitates cum in uno pulsū, tum uero longe magis in acruo. Accidit autem tale quippiā dum distenduntur arteriæ, & in ualentibus omnibus & ægrotis plerisque, ut superficiem earū motarū clarius sentiamus, quam partes obliquas: quod propior illa sit nostrum tactum, & congregiatur minus multis interpositis corporibus. Partes ex utroq; latere huius, cū remotiores sunt, tum pluribus corporibus, quæ interposita sunt, induta. Proinde ipse naturalis pulsus, si diligēter expendas, altior est: quod deficiat semper eius in latū motus, præpollat autem motus in altum. Verum quia mensura nobis hæc est, reliquorumq; regula aliorū, nec altum eū, nec angustum appellamus: sed, ut par est, & postulat æquitas, moderatum, & inter omnes excessus mediū. Cui quia assueti nos sumus, & unā cum eo creuimus, ac sæpe eum inuenimus, non in sanis modo, sed & in ægrotis facile cognoscimus, qui superantur ab eo, & qui eum superant in quacunq; dimensione. Etenim longus & breuis ad hunc collatus dicitur. Ac quicumque non est in hoc uersatus, non tantum non alti, humilis, lati, angusti sit probus explorator, sed nec longi & breuis. Nam ut hominē dicimus aliquem undequaq; moderatū, nō obuia illa ad sensum paritate longū cum lato & profundo comparantes, sed paritate in potestate. Neq; enim tam est quam breuis, ut cōcedat longitudo latitudini. Sic uocamus moderatū pulsū, naturalem proportionem & mediocritatem, normā æqualitatis ipsū sensum facientes. In hoc omnino longitudo præstat profunditati, atq; hæc latitudini. Nam si ipsam solam arteriā fingamus omnibus circumiectis corporibus nudatam, æquabit profunditatem latitudi, atq; adeo in ea certe ne dicere poterimus quidem, quæ latitudo, quæ profunditas sit, sed sicut undiq; sibi est simile corpus planè circulare, ita nulla dimensionū differētia est. At si in alio sit corpore ea collocata, deorsum iam dicitur, quibus partibus sustentatur & defixa est: sursum, quod est e regione: quod interponitur his interuallis ex imo sursum, intelligunt altitudinem: & desuper deorsum, profunditatem. Vbi autē altitudo & latitudo est, illic alterutra dimensionū profunditas & latitudo est. Quod si non tantū fulciatur aliqua parte, sed etiā ex ipsis obliquis partibus, & superioribus cōplectatur quædam corpora, planissime partes, quas per pauciora tegmēta contingimus, apertiorē motum, quæ tangimus per plura, edent. Atqui quæ arteriæ sub cute posita sunt (tales autē sunt, quas dignoscēdis pulsibus attingimus) harū superiorē partē interposita sola cute tangimus. Partes utrinque alias, quantum recedunt in obliquū, tātō per longius

longius interuallū & per plura interposita corpora. Qua necessitate sit, ut omnis pulsus, qui naturalis sit, si mutuo compares dimēiones, sit semper longior: uocatur autē moderatus & aliorū regula, ut Polycleti. Nam ut, cū alias statuas ad hanc conferimus, crassas, graciles, latas, & angustas uocamus, aut si quo alio excessus nomine: sic pulsus, cum naturali comparātes, altos, humiles, latos, angustos, longos, breues, crassos, graciles, magnos, atque paruos appellamus. At quenam sunt causæ, unde oriuntur, quod institueramus diceret. Ad manum erat quidem, ut in instrumentorū intemperiem inæqualem causam cōferremus, aut in distorcionem situs. Siquidem quemadmodū appareant in eiusmodi affectibus motus inæquales, declarati est. Sed altos ego in ira, & tab iudicationibus cōperio fieri: latos plurimum in decretorijs excretionibus. Nō possum uero instrumentorū iam intemperie, aut distortū situm solos in culpa ponere. Sane quidē interim etiā de aliqua harū causarum incidat. Verum pleriq; affectus, in quibus inueniuntur eiusmodi pulsus, sunt expertes causarum, quas diximus. Neq; enim tēperamēti inæqualitas, quæ immutat adeo naturā instrumentorū, ut inæquales efficiat pulsus: nec uero situs immutatio, unq; inueniatur citra ingentē noxam, tempusq; longum: quorū suppetit nihil, nec iratis, nec modo iudicatis, nec iam iamq; iudicandis. Sed quod illis accidit, hoc est. Magnū pulsū creat iratis & iudicandis. Non tamē quanto quicquid maius euadit, tātū etiam animaduertitur. Motus enim in altum & distentio arteriæ, quousq; progrediatur, uniuersa cōspicua est. motus obliquus serē occultatur, eodem scilicet modo, quo inculcata ualitudine præditis semper ostendimus præpollere motū in altū. Itaq; memores illius status pulsū, quos moderatos appellamus, si iam comperiamus bene auctam altitudinē motus, nec multum latitudinē, sed omnino parum, uel nihil prorsus, recte uocamus eos pulsus altos. Quod si manifestum accedat incrementū latitudini, magnos simul & altos uocamus: sin omnino obscurum, altos tātū. Si ambo increuerint altitudo & latitudo, sed non multum latitudinem uincat altitudo, hos uocamus magnos tantū. Cū enim eadem proportionē altitudo ad auctā uincat latitudinē, qua etiā in naturali pulsū superaret, eandem speciem, ac moderatus, quem uocat, retineat hic oportet. Itaq; nō altus, ut nec ille: sed maior tātū illo uidetur. Siquidē eorum, quæ eandem seruant formā, nō decet unum moderatum, alterum uocare altum. Sed si eadem undequaq; proportione ne alter creuit, maiorē tantum. Quinetiam in longitudine eadem est ratio. Quæ cum eadē proportionē augetur, qua profunditas & latitudo, uniuersum pulsū, uti dicimus modo, maiorē repræsentat. Vnde, ut magnus fiat pulsus, non requiritur, ut planè pares sint motus, qui in tribus dimensionibus augentur, uerum ut proportione sint equales. Quare qui triti sunt in naturali proportionē, nullo negotio, quantum accessio discessit à pro-

Galen.

portione, perspicient. Hoc pacto generantur proportionati pulsus. Restat ut causas aperiamus, quæ obrem naturalis eorum proportio cōstare, uel perire solet. Constat, ubi nulla præter naturā insignis in crassitudine mutatio, aut in gracilitatem corporis fiat, præterea nec siccitas immodica, uel humiditas, uel necessitas quædam maxime prorsus distentionis. Perit atq; conturbatur, cuiuscūq; horum præsentia. Exempli gratia. Reliqua omnia se recte habeant, facultas autem cōpellatur ita magnā distentionem facere, ut eius tumorem circumiecta arterijs loca non capiant. In eo utiq; statu, ut alia sint inculcata omnia, altus pulsus appareat, oportet. Dum enim in eam attollitur magnitudinē distentionis, ut nusquam coarctetur, naturalē tuebatur trium dimensionū proportionem. At coarctata, tantum detrahet de illa dimensione, quantum progressū prohibita est. Quocirca iratis, licet corpore sint optime comparato, sit pulsus altus. Distentionis enim summum excessum ne is quidem commode ferat habitus: sed iam ex imo premitur, & ex obliquo arteria. Sola ergo pars illius ea, quæ instrata sola cute est, omnē calorem excipit. Vbi uero in alijs omnibus impedita distentio sit, pars autem eius duntaxat superna seruetur soluta & libera, non poterit illius motus non præstare cæteris, quod aliud erat nihil, ac altus pulsus. Quia porro ualentibus cunctis, & ægrotantibus pleriq; in maximis distentionibus arteriarum manifestarū, quas tangimus, partes cōprimuntur alię omnes, et in angustum coguntur, ac suo motu libero prohibentur: partes autē eminentes, liberū obtinent & dissolutum motum: hinc factum est, ut obseruauerint medici & scriptis prodiderint pulsū iratorū altum esse. Qui certe aut rarū exemplum non animaduertunt, aut negligēter attēderunt, aut hūc duxerunt singulis affectibus pulsū proprium, quæ cum ijs cerneret frequēter esse coniunctum. Quidā etiam ultro rara exēpla, ubi causa deficiuntur, reticēt. quos hoc sanē nomine accufes, si alia omnia ignoscas. Ita enim scitu digna infinita præteribuntur. Quin ueritatis studiosus omne debet, quod cōspiciat, etiā si eum angat causa, sedulo exponere. At quod tandē est illud euidēs exemplū? Multis gracili corpore, nec facultate admodū firma, pulsus, si irascantur, magni, & non alti uidentur esse. Quæ uero tandem huius est causæ? Neq; enim multum uidetur ab illis, quæ initio iam posita sunt, abesse. Siquidem robur facultatis diximus esse tantū debere in altis pulsibus, ut maximā distentionē possit moliri, nec loca cingentia arterias capere eam ualeant. Quod si est, in cōmemoratos affectus planissimū est nō posse altum pulsū incidere: cum nec ualeat facultas, & circum arterias loca sint amplissima ex marcere. Sed hæc quando nec opinato inuēta est, apertum arbitror simul cum hac esse, quæ nam latorum pulsuum sit causa. Nam cum naturali robore facultas aliquatenus deficiatur, & latitudo sit insignis locorū, pōdusq; accedat arterijs ex superiorib. partibus, hic pulsus

Tom. 4

q

collatus

† In C. A. Gra. legitur. τὸ πρῶτον, id est, ante iudicatio nes

† In C. A. Gra. legitur. ἢ τὸν αἰσθητικόν, id est, nō sensum

collatus ad moderatum latior est. Pondus hoc, quod accessit, sæpe sunt ipsius cutis rugæ: quod accidit senibus, & gracilibus, qui tamen corpore non sunt desiccato. De quo genere sunt, qui recentes sunt iudicati. Sæpe etiã ex humiditate, præcipue si irrigua sint ipsa corpora arteriarum, ut fit in hydropicis. Partes enim earum, quæ in summo cacumine sint positæ, delabuntur demittunturq; partim in ipsam arteriarum cavitatem, partim in obliquum. Quare hæcenus ascensu necesse est pulsus prohibeantur, quatenus arteriæ dorsum demittitur. Ac nimirum latitudinem iam bifariam oportet præpollere, tum quod in obliquum dilabuntur arteriæ partes, ac comprimant, atq; eo inferiorè regionem dilatet: tum vero quod imminuta ipsa altitudo sit. Quarum certe, uel altera reddere pulsus latum ualeat, aut imminuta altitudo, aut latitudo aucta. Quia uero ambæ coniunctæ sunt, hinc clara in eiusmodi affectibus, & ampla conspicitur latitudo. Quomodo iam pulsus sit longus, quæ uocant: Inuenitur enim motus nonnunquam, qui quatuor digitis occurrit: sed ita angustus & obscurus, ut speciem referat subtilis fidei. At ne hoc quidem ex his, quæ diximus, inuentu difficile est. Siue enim fidem tenuem quãdam occurrit, siue pilum repræsentet, durities uel eo arteriarum tunicæ ingens significatur. Verum non ea modo, durus enim tantum pulsus sit: immo quia angustus humilisque est, oportet imbecilliorē facultatem esse, quæ magna uel instrumentum distendere propter duritiã cõtumax possit. Quid iam, si hoc uerum est, num longus cõtinuo is pulsus est: an huius etiam causam inuenimus, si affectus cõmemoremus, qui præditi eo pulsus sunt: Qui tãdem sunt illi affectus: Corpus tenue, contenta, aliquantop; durior cutis. Proinde si remissa & crassa magnam partem motus tegit, tenuis contentaq; prorsus omnẽ conseruat. Vnde liquet cõspirare gracilitatem totius corporis oportere, & duritiẽ cutis, ad hæc duritiẽ instrumentorũ, tum imbecillitatem facultatis, non ultimã tamen. Perdiderit enim pulsus homo, nõ longũ habuerit. Omnino enim non attollit in sensibilem motum facultas prorsus languida, ne uas quidem molle, nedum durum. Sanẽ per excellentiam longus pulsus hoc nomen fortitus est: proprium autẽ nomen est tenuis, & gracilis. Qui absolute est, & proprie longus, cum quo quantitatem non concipimus dimensionũ duarum reliquarũ, aut ex corporis tenuitate, aut ex sua ipsius magnitudine talis euadit. Porro autem breuis fit, ubi in parte quapiã parua, arteria sola cute muniatur, & partes ex utroq; illius lateris omnes in profundum demergantur. Namq; pars eius illa sublimis, quæ subter cutem est, aperte omnem modũ prodatur oportet: demillæ contra, quæ multa obiecta sint corpora, occultentur. Hoc multis sponte suppeditat: in morbosis affectibus sanẽ paucis, cum in situ distorquetur aliquo modo arteria, ac parua sit eius pars conspicua, reliquæ intrò omnes in profundum depressæ sint. Est uero & hic pulsus de illis,

A qui breues per excellentiam dicuntur. Nam proprium huius nomẽ est crassus, & turgidus. Quandoquidem qui simpliciter breuis est, uel ex corpulentia nascitur, uel ex paruitate. Percurri iam omnes penẽ, quæ inæqualitatem inducunt, causas. Quod si qua res parua præterita sit, facile inuenias ex commemoratis.

Ordinati & inordinati causæ.

Proximum est, ut de inordinatis & ordinatis dicamus. Hi pulsus, quãdo inæquales omnes sunt, quomodo docuimus in libris De differentiis pulsuum: sed in eo uariant, quæ æqualitatem hinc certis orbibus tueantur, illi confusi undequaq; sint: hoc in communi unum breue caput de omnibus his cognoscendum est, causam, quæcunq; inæqualitatem efficiat, semper firmã in ordinatis & fixam esse: in pulsibus inordinatis, nõ fixam. Insuper ordo, ut æqualitas, naturæ, si quid aliud, familiaris est. Quare si alterum eorum sit conturbatum, minorem designat offensam: si in utroq; maiorẽ. Concurrunt autem in inordinatis ambo: alterũ in ordinatis, qui inæquales sunt.

Rhythmorum mutatorum causæ.

Porro & mutationum rhythmorum causas (hæ enim restant explicandæ) si persequare superiora, facile inuenias. Si enim recte demonstratum est, allici per distentiones arteriarum aerem quandam substantiam, in contractionibus autem excrementa excerni, & quasi fuligines adustorum humorum: necesse est, cum distentionis usus inest, maiorem fieri celeriorẽq; distentionẽ: contractionis, contractionem. Quamobrem quibus in ætatibus multi humores insumuntur, quæ sunt usque ad iuuentutem, in his parum distentio cedit contractioni: in quibus paucissimi, quod in senibus fit, longe hic maius est contractionis tempore distentionis tempus. Siquidem distensus per totum corpus contractionis est arteriarum munus. In distentionibus enim in se attrahunt, ut alijs omnibus oscillis, ita illis etiam quæ ad cutem pertinent. Nihil ergo hic quicquam ex corpore excernitur, immo uero prorsus intrò trahitur. Contra in contractionibus excernitur, attrahitur autem nihil. Iam in quibus ætatibus humores natura non ad nutrimentum modo, sed etiam ad incrementũ conficit, in his excrementa oportere magis affluere, in aperto est. Semper enim quantitati confectorum succorum quantitas respondet excrementorum. Proinde ubi plurimi conficiuntur, illic plurima sunt excrementa: & ubi plurima excrementa, perpetua hic & multa opus est euacuatione. ut scilicet in uentris & uescicæ excrementis sit. Cæterum horum excretiones perspicimus sensibus: excrementorum uero euacuationes in arterijs assequitur ratio. Ac miror, ecquis erit, qui aut per externam superficiem negabit arterias uacuari, aut non quomodo diximus. Demonstrauit autem hæc, quoad eius res postularer, in libro De usu pulsuum. Ad propositam distentionem hæc satis sunt.

GALENI DE CAUSIS PULSVVM LIBER III

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI
INTERPRETE.

OSTQVAM de pulsuum alterationibus, quæ ex primis & præcipuis causis proficiscuntur, satis primo in libro disputauimus, illas nunc explicabimus quæ ab alijs omnib; fiunt: quæ nõ per se planè, sed quæ mutet primas, causæ pulsuum uocantur. Hæ autẽ quia partim præter naturam sunt, partim naturales, partim etiã inter has mediæ, quas nõ naturales uocant: ut ab naturalib; exordiamur, partem naturalem dicamus, quæ in libro Tyronibus descripto instituiimus. Nam præter alia, enarrabuntur etiã, quæ illic recte tradidimus, simulq; ostendentur, quæ cõgrue illic sunt præterita. Ac reliquimus quædam prorsus, aliqua hæcenus, ut nõ distente explicaremus. Quicquid enim inuicem huic commentationi allaturum erat obscuritatem, hoc uisum est præterire. potissimum autem ommissa est causarum explicatio. Præstabat enim inuicem in ipsis exerceri operibus primum per experientiam: deinde uniuersam aliquãdo perdiscere ratione essentiam rei. Itaque ut exercitatis iam illis, & assequentibus absolutiorem narrationem, hanc lucubratiõnem conscripsi. quæ prioribus duobus cõmentarijs, quantum de causis, quas continentes appellant, satis erat, differuit: duob; reliquis hoc & proximo, cetera omnia plana faciet. Itaq; ingrediamur narrationẽ, ac singula capita, quæ in illo libro conscripsimus, proponamus, eaq; inde interpretemur. Primũ ex his, quæ accommodata instituto nostro sunt, hoc fit.

Virorum pulsus.

Viris mulierib; pulsus ferè habent longe tum maiorem, tum uehementiorẽ, paulo tardiorẽ, satisq; rariorem. Hoc est caput. Cur autem accommodatior hæc oratio sit, ut primo loco referatur, in illo libro est explicatum. Itaq; quia nõ est nostri instituti sæpius de rebus ipsidem scribere, ad causas iam pergendũ est, declarandumq; quæ imponatur necessitas naturæ rei, quamobrem uirorum & mulierum pulsus aliter atq; aliter comparati sint, ad hunc modum. Quandoquidẽ calidior & siccior femina mas est, ut præstantissimi quicq; senserunt ueterum medicorũ & philosophorum, nosq; alias demonstrauimus: usum generationis pulsuum, & instrumentorum comparationẽ distente in illis oportet. quod si hæc, tum ipsos etiam pulsus. Et enim copioso calori in superioribus libris ostendi magnum pulsuum familiarem esse. Itaque si calidior mas femina est, etiam pulsus statim habebit maiores. Si multo calidior, multo maiores. At enim tum calidior, tum multo est calidior. Proinde & maiores, & multo maiores pulsus obtinebit. Nam calidiorẽ esse, cum in libris, quos de temperamentis iam edidimus, tum uero antea

Galen.

etiam in ueterum scriptis satis probatum est. Iam uero multo calidiorẽ, id nondum nec nos, nec quisquam demonstrauit alius. Quare faciendum nunc id nobis est, ut demonstremus, alioqui nequaquam constituta erit & confirmata tota oratio. Primum initium capitis commemorandũ est, atq; ipsum totum legendum, singulaq; uerba attendenda. Nam quid dicit: Viri mulieribus pulsus ferè habent longe tum maiorem. Quid hoc sit, ferè, summa diligentia expendendum est. certe enim non temere quidem appositum est, sed totũ firmamentum in eo & cardo uersatur orationis. Nam quia nec inde ab initio perinde nos temperati omnes sumus, nec uitæ institutis ipsidem, nec uictu usi, uniuersalis affirmatio tollitur, cum inueniri interrim possit mulier, cuius non solum non multo minor pulsus, sed omnino ne paruus quidem sit: nec par, sed planè etiam quàm quorundã uirorum maior. Fac uirum mihi fingas natura pituitosiore, frigidũ hoc erit temperamentũ humidũq; si cũ muliere conferas natura biliosiore, id est, calidiorẽ & sicciorẽ. Nec hic cõsistamus, sed inebat ille Pontum, hæc Aegyptũ. Præterea uir in umbra uiuat, & ocio, ac multis in delitijs, molliterq;: femina ruri agat, ac multa in exercitationibus sit, & uictu utatur modico: huius mulieris pulsus quàm uiri maior erit. uerũ si, ut postulat natura, uiuentem utroq; obserues, & in sua propria ab initio temperatura constitutum, unaq; & eadem commorantẽ in regione, non maior tantum, sed multo etiam maior sit huius uiri pulsus. Nam pro naturali quidẽ temperamento, maior tantum, non multo maior erit: uerum cum accessit à peculiarib; uitæ institutis utriusq; differentia: illa enim in ocio uiuit, hic in multis laboribus: multo sanẽ ita calidior uir efficitur, itaq; pulsibus est multo quàm femina maioribus. Ad ditum est autẽ capiti, ferè, quod sagacioribus tyronibus pro stimulo quodã excitatẽ est, & ad totius rei perscrutandã naturam instigantẽ. Statim de naturali differentia uiri & mulieris meditantur, et intuebuntur uniuersum genus in omnib; animantibus masculinum ualentius feminino esse. Atq; femellæ esse officia concipere, lactareq; denique foetus naturales educare. Maris uero nutrimenta ipsi suppeditare, & si perantur insidijs, defendere. Vnde perspicent semper differentiam ut maris ad femellam, maiores tantum pulsus create: at differentiam ut uiri ad mulierem, multo maiores. Sic etiam uehementiores tantum, si naturã species, pulsus marium: longe uero uehementiores uirorum præ ut mulierum. quia contentiõnem illis naturalem in laboribus crescere oportet: his, quia ociantur, remitti. Horum etiam si aperte nihil tua sponte inuenieris, at in opinionem eorum inquirẽdo uenies, aut certe ueluti siti eorum ardens, quæ cupis inuenire, neq; dum inuenisti, si ad magistrum, qui docere ea ualeat applicaueris, & citissime disces, & optime memoria complectere. Atq; hæc sic habent. Robur iam facultatis, quod maribus adest, conferet aliquid & ipsum pulsibus magnitudinis.

Tom. 4

q. 2

Quare

Quare non solum ex caloris abundantia, uerum etiam ex robore maritū maiores pulsus fiunt. Sed hoc etiam in libro primo probaui, ualidis facultatibus esse magnos pulsus peculiāres. Quid iam uiri, nunquid hactenus tantū a mulieribus distāt in causis pulsuum: an etiam momentum utriusque ex corporis habitu non leue accedit: Illi enim totum corpus ad perspiratum habent probe comparatū, purum, excrementis uacuum, non compressum. His contra arctae inter uasa regiones sunt, quas adeps, mollisq; caro, atq; excrementa quaedam occupant pituitosa: Ad haec spissum est, & male per halitum digerit corpus: Preterea coguntur quidam in pleurisque corporis partibus, illaborati, crassi, crudiq; humores: a quibus comprimi omnib. arterias earum sua sponte alioqui minore mole praeditas, cogiq; necesse est. Quare habitus ijs omnino est undequaq; ad paruitatem pulsuum dispositus. Vnum modo ad magnitudinem consecuta sunt appositum, mollitudinem instrumentorū, quae illis etiam nulli usui est. Primitū, quia sunt plures paruitatis fortioresq; causae. Deinde quod cum late in illis uiri a mulieribus distent, minimum dissideant in mollitudine instrumentorum. Neq; enim perinde sicut uirorum dicitur corpus, collatum ad mulierū, ut si, uerbi gratia, lapis sit coeno siccus, neq; multum inuenias excessum in arteriarū ipsis tunicis. Immo uero instrumentum uirorum ita comparatum est, ut ad functionem sit sequax. Quin si maior excessus sit, & multo mulieris instrumentum mollius, id ipsum sanē sit in causa, cur minores fiat pulsus. Siquidē ubi nihil est, quod grauet, uel comprimatur, uel cogatur, illic accommodatius ad magnam distentionem est mollius instrumentū. At ubi (ut modo in mulierum ostendimus habitu) pressus, pondera, atq; constrictiones multae, hic instrumentum mollius, ut quod omnibus, quae infestant, facile cedat, ad distentionem est ineptius. Verū de corporibus haec omnia optime constitutis referri, & constitutioni uiuentibus conuenienter, uel ex his planum est, quae commemorauimus. At absoluta de his & integra disputatio, ac demonstratio, ne confirmata in secundo libro De pulsibus dignoscendis prodita est. Quare qui commentationem probe de pulsibus gestit assequi, ei illo opere opus est reuoluto. Iam uero etiam de celeri pulsu est in tertio illorum commentariorū demonstratum, quantus error sit plurimorū in ijs dignoscendis, qui pulsū non diuturnū statim etiā uelocem arbitratur esse. Et nimirum mulieris pulsū (nam causa praesentis disputationis memini, quae demonstrauit illic) bene celerem putant esse. Est uero ille celerior quidem, non insigni tamen & magna differentia excellit pulsū uirorum. Sic se res habet, & recte tyronibus scriptum est, Paulo esse uirotum tardiorē pulsū quam mulierum. At causa illi ut in omnibus eo loco traditis, omiſsa est, quam nūc aperiemus. Quatenus quidē infirmior facultas est, & calor parcior mulierum, debebat tardior etiam pulsus esse, quod eum utriusque huic causae

ostendimus esse peculiārem. Ceterum quia multo est minor, eoq; minus usui satis fit, auget, quantum potest, celeritatem. Quippe hoc primus liber esse necessarium probauit. Itaq; cui illa exciderit, quae in illo libro docuimus, nequicquam haec legit. At si quidem celeritatis tanta accessio sit, ut omni usui foret complendo, non quaereretur crebritas. sed quoniam multū usui cedit functio ob distentionis paruitatem, aliquantū autē adiuuatur a celeritate, oportet iā satis pulsus sit creber. Id quod etiā in primo libro est declaratū. Ergo mulieres ad hunc modū a uiris pulsu distāt. Masculi infantis ad foemellam similis ratio est, non undiq; tamen eadē: sed quomodo diximus antea. Nam tantum maiorē, uehementiorem, rariorem non multo item, pulsū habet masculus q; foemella. Atque de his hactenus. Nunc ad proximum caput digrediamur, quod de differentia docet ex temperamento.

Calidi natura pulsus.

Calidi natura multo habent maiorē, celeriorē, crebriorē, uehementiorē non item multo. Complectitur & haec oratio questione maxiam, cui ne attendere quidē, nisi praeditus singulari prudentia sit, uisus tyronū animū potest. Est enim qui natura calidi sunt, partim eos esse humidos aiunt, partim siccos. Quo minus absoluto sermone pronūciatos oportuit eorū pulsus, qui natura calidi sunt: sed prius illorū qui simul humidi sūt, secundo loco eorū qui sicci. Neq; enim qui natura calida sunt, eundē omnes pulsū edunt. Immo uero sunt quidā tertij, temperati illi quidē humiditate & siccitate, at calore intemperati. At eos neglexisse parū recte, qui ante nos temperata distulerunt, in commentarijs, quos scripsi De temperamenti, ostendi. Ergo hos moris est calidos uocari, qui de quatuor temperamentis unum hoc solum uincens reliqua obtinet. Qui quidem quo calidiores sunt temperatis, hoc maiores habent, & celeriores pulsus, crebrioresque. Causa, si retinuerit quae prodidimus in primo libro, aperta est. At quid uehementiores diximus non multo esse eos pulsus, cum in huius operis primo libro quaesierimus, ecquis possit pulsus, citra opem roboris facultatis uehementior fieri? Quoniam hi pulsus tyronibus omnes uidentur uehementiores esse. Proximus est enim quodāmodo prima specie celer simul & magnus pulsus uehementi. Quare quidam etiā medici, qui libros nobis scriptos reliquerunt, alium negauerunt esse uehementem pulsū, ac conflatum ex magnitudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouenda tantae quaestiones. Incertum enim identidem illis, nec distributum, confusumq; conducibilius certo est & definitū, ubi profundam hoc contemplationem postulet, declarationemq; prolixam, ac longum tempus. Verum quando abunde in primo libro huius operis distulerimus de his, dicturi etiam non nihil posthac, cum perduxerimus ad rhythmos sermonem, hic enarrationem in praesentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

Gracilium pulsus.

Graciliores maiorē, rariorēq; multo, uehementiorē paulo. Accipiēdi hic etiā absq; ullo affectu alio sunt graciles. Nā si ex conuerso temperamento, uel facultate, uel ex alio affectu gracilior factus sit, pulsū composita immutatio erit, non uero ex una gracilitate. At gracilitas, quia sua spē sola magis regiones arteriarum dilatat, atque leuiores imposita corpora reddit, magnitudinem pulsibus non contemnendam cōciliat. Atqui ubi pari reliquo usu crescit magnitudo, hic rariiores necesse est pulsus fiant, idq; tanto, quanto scilicet sint maiores. Majores uero erāt multo: proinde rariiores etiā multo erunt. At uehementiores hoc inuenientur, quo tangentibus per subtiliora occurrat corpora. Quamobrem non quod acquirerint ullam contentionem, sed quod magis, quam obtinent, prodāt, tales uidentur esse. De celeritate & tarditate nihil hic memini: q; neutrum de his gracilitati acceptam referant, sed perinde habeant ut crassiores, cum illis robore & usu respondeant. De aratibus deinceps in hunc modum est scriptum.

Pulsuum pro aratibus mutatio.

Porro pro aratibus hoc pacto immutatur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis. Omnes, qui inter hos incedunt, proportionem seruant, prout uel ad puerū, uel ad senem propius accedat. Celerrimus itē pueri pulsus, senis tardior. Reliquarū aratum pulsus ambigunt inter hos. At senex a puero longe magis raritate q; celeritate distat. In uehementia & magnitudinis differentia maximus est, ut in aratibus, pulsus iuuenū, minimus senum, medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam uehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos, puerorū pulsus. Bifariam crebritatem & raritatem intelligi, aliter ab illis, qui & contractionem confirmant sentiri, aliter ab illis, qui negant, apertius in libris De differentijs pulsuum disputauimus. Et uero etiam in ipso hoc tyronibus descripto libro declaratum est. Sanē illos uolebamus prius in contractione quasi insensibili uersari. At multo quidē tutius est, pariterq; cōmodius, si in quietum quātitate ponas genus hoc pulsuum. Ita enim fiet, ut simul in notitia exactam ueniamus rhythmorū. Verum q; status, qui crebri, uel rari pulsus sunt autores, ferē talem eum utriusque huic sectae representant: erit causa etiā utriusque assigatio cōmunis. At praestiterit ut eam ad ueritatem reducamus, hancq; in hoc sermone sectemur. quādoquidem propositum opus minime ad Tyrones dirigitur, sed planē docet uerum. Ergo cum calore pueri non pauco praediti sint, substantiam quoq; quae refrigeret illum, non paucam requirūt. Quapropter magnis egent pulsibus. Quia uero humores etiam exhauriunt quamplurimos (quippe qui illis non ad nutrimentum modo, uerum etiam ad incrementum suppetant) necessario in conficiendis ijs contrahent per totum corpus uaporosorum & ut ita dicam, fuliginosorum aceruū excrementorum: ita etiam deliderant maximas arteriarum

Galen.

contractiones. Et uero etiam animalis spiritus non tantum nutrirī substantiam oportet, sicut in adultis, sed unā etiam cum instrumentis augeri. Itaque uel hoc nomine maiores distentiones flagitabunt. Adeoq; usus contractionis arteriarum in infantibus aequat penē usum distentionis. Etenim sunt abundantissima excrementa, itaq; maiorē quarunt contractionem. Calor autē ut non sit omnino copiosissimus, at quod augeatur animalis spiritus, aequat in illis distentionis usum ei, quae postulat plurimus calor. Quo enim iuuenibus cedunt exuperantibus aduentitio calore, hoc usu, quem imponit spiritus resarcitur. Maximum ergo, simulq; celerrimum pueri utrunq; motum requirunt. Sicq; infra usum est functio in ijs. Nam licet quammaxime celeres sint & magni, non satis efficiūt tamen usui. Quare hic crebris opus moribus est. In senibus planē cōtra habet, calor paucus, cui par est generatio fuliginosorum excrementorum, spiritusq; animalis nutritio. Iure habent ergo contrarios illis pulsus paruos, tardos, raros. Hic meminiſse oportet eorum, quae in secundo libro De pulsibus dignoscendis diximus: ut quo adducti errore, intel ligamus, complures medici puerorū pulsus, putauerunt paruos esse, tamen si sint magni, si cum magnitudine eos arteriarum compares: paruū, si ex prima specie aestimes, id est, si quantitatem tantum distentionis spectes, eamq; conferas ad iuuenū pulsus. Sed tamen non maximos habent pulsus pueri, ne si ad magnitudinē quidem eos arteriarum perpedas. Siquidem q; nec facultas eorum perueniat ad summū robur, & coarctentur etiānum molles arteriarum tunicae, multum de maxima distentione detrahatur. Nihilominus tamen tantū retinent pulsū, ut mediū superet. Ac celeritatē habent parē in distentione & contractione. Nam & motus utriusq; par usus est, non ut in senibus. Quo enim minor cōtractionis usus est q; distentionis, hoc contractio tardior distentione est. Nec iniuria quidem senes minorē habent, quoniam parum omnino, aut nihil ex adultis humoribus excrementi prouenit. est enim imbecillus calor. Preterea q; non magno opere nutriantur, nec ullo modo augeatur. Tamen usus distentionis, etsi non magnus, mediocris tamen adhuc sensibus manet. Etenim uentilatum oportet innatum calorē, atq; nutritum animale spiritū. Quia uero usus pulsuum non completur tantum undequaq; a functione, sed & remissus per se est omnino: longe magis in raritatem immutat pulsus senes, q; in tarditatē. Quare hic oportet longissimam quietem fieri. Quomodo cum non impleretur, praeter q; magno opere augebat, perpetuos etiā concitabat motus. Nam non solū in infantibus, non esse auctum ad summū usum generandorum pulsuum, uerum etiā de maxima distentione, quae comperet forsitan una usum, non parum discessisse, ante demonstrauimus, cum tantum detrahi distentemus, quantum facultas ab summo robore absit, ac degrauentur coarctenturq; instrumenta, quae iuuant ex humiditate habent mollia. Sanē hoc

Tom. 4

q 3

quodq;

quoque diximus supra, instrumentorum mollitur
dines, quæ remotæ à pressu sunt, nec grauantur
uel coarctantur, referre ad pulsuum magnitudi-
nem. Quæ uero his coniunctæ sunt, ad paruita-
tē, præcipue si robore facultas deficiatur. At quan-
tum senum pulsus ex puerorum degenerauit cre-
britate in raritatem, tantumdem propè motus con-
tractionis in tarditatem ex celeritate. Nec obscu-
ra est causâ. Siquidem semel usum contractionis
remissum esse recte docuimus in ijs ætatibus: non
tamen distentionis usus perijt totus. Nam hoc
etiã tradidimus. Quominus est in hac tardus mo-
tus quàm in contractione. Atqui hanc tyro so-
lam poterat dignoscere. Probe ergo dictum est:
Senex à puero longe magis raritate, quàm celeri-
tate distat. Iam omne declaratum est, quod deficie-
bat huic ipsi differentia: Præterea quod mutatio,
in rhythmorum pro ætatibus. Quos quoniam ob-
scuriorem esse sermonem, quàm qui tyronibus ac-
commodatus esset, arbitratus sum) nō attigimus.
Nam ut de crebritate, ita de rhythmis extiterunt
duæ sectæ: una prorsus negabat sentiri contractio-
nem, quæ distentionis tempus comparabat cum to-
to reliquo: quod non tantū constat ex contractio-
ne, sed ex binis etiã quietibus. Altera sentiri con-
tendebat, ac rhythmos in motuum tēporibus po-
nebat. Hæc quanto secta sit perfectior & utilior
ad præfagiendum, clarius in proxima lucubratio-
ne aperiemus. Nec tamen nunc obscurum est, nisi
obiter superiora & negligenter attendisti. Ex ijs-
dem, differentia rhythmorum pro ætatibus à qua
proficiscitur causâ, nullo negotio inuenias. Cum
enim utriusque motus plurimus infantibus usus
sit, minimus senibus, & omne interpositum tem-
pus ætatum utrunq; usum remittat, magis tamen
contractionis: rationi consonum est, ut quantum
à pueris recedant ad senes, tanto semper utrunq;
motum habeant tardiores, magis autem contra-
ctionis. Ex his nascuntur differentia rhythmorū
pro ætatibus. de quibus latius in commentarijs De
præfagatione ex pulsibus agemus. Iam etiã quam
obrem uehementissimus sit iuuenū pulsus, senum
cōtra languidissimus, in aperto est. Iuuenib. enim
ualidissima facultas est, senibus uero debilissima.
Eadem etiã alijs in ætatibus ratione, pro robore
earum uel imbecillitate pulsus remissione & uehe-
mentia different.

Pulsuum pro temporibus anni mutatio.

Pro anni tēporibus. Medio uere pulsus maxi-
mi sunt & uehementissimi, ut in tēporibus: ce-
leritate & crebritate moderati. Pari modo medio
autumno. Vergens autē uer, nōnihil de magnitu-
dine & uehementia detrahit, sed auget celeritatem
atq; crebritatē. Tandemq; in eū iam æstate languidi,
parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumni progres-
sus cuncta imminuit, magnitudinē, uehementiā,
celeritatem, crebritatē. Ita ineunte hyeme, in par-
uitatem conuertuntur, & remissionē, & tarditatē,
& raritatem. Respondet autē initium ueris fini au-
tumni, illius finis initio huius. A statis item principi-
um suo, & principium hyemis suo fini. Proinde
quæ pari spatio à media æstate, & media hyeme in
utranque partē deslexerunt, similiter uariant. Por-
rò media æstas partim conuenit cum media hye-
me, partim dissidet. Nam parui utrobique & lan-
guidi sunt: sed celeres atque crebri æstate, tardi ra-
riq; hyeme. non perinde tamen parui æstate ut hye-
me, sed æstate minus. Nec ita hyeme languidi, ut
æstate, cæterum minus hyeme. Quæ accidunt
ex temporibus, in tres referuntur hæc causas, in
usum, facultatem, & instrumenta. Nam prout in
ijs hæc singula uariant, mutantur pulsus. Ac me-
dio uere aeris status nos amplectentis temperatis-
simus est: Itaq; corpora etiã sunt sana. Hoc enim
semper memoria tenendum est, hoc tēpore præ cæ-
teris, à quibus animans afficitur, facultatem robu-
stissimā esse, & calorem temperatissimū, & etiã
instrumenta in summa mediocritate esse, q̄ ne humi-
ditate immodica madeant, nec siccitate squal-
leant, neq; ueluti rigeant gelu, ac cōgelascant, ne-
que calore quasi remittantur, languescantq;. Vn-
de & pulsus corporib. quidē optime cōparatis ma-
ximū & uehementissimi fiūt. Nā in illis pulsū pro
ætatibus, tēporibus, regionibus, & id genus alijs mu-
tationes prodidisse literis medicos declarauī, ut aliã
loca ne citē, in secūdo libro De pulsib. dignosce-
dis. Itēq; eos, qui eius status sunt, magnos esse edī-
turos & uehementes pulsus, in primo libro docui-
mus. Siquidē hi facultati ualidē peculiare sunt, &
moderato usui, instrumentisq; naturali lege cōstitū-
tis. Nā si quid mediocritatē usus excedat, non ma-
gni solū & uehementes, sed & celeres fiunt. Si uero
longius excedant, ut usum iam actio non cōpleat,
illico mutatio addet in crebritatē. Quia uero usus
est moderatus, nō tendunt, nec ad celeritatē, nec
ad crebritatē. At enim adiecimus orationi, ut in tē-
poribus. Recte sanē. Neq; enim planē maximū, tū
atq; uehementissimi fiunt, cū multo illis alijs pulsus
in naturis uehementiores atq; maiores reperiantur.
Sed si pulsus cū alijs temporib. cōpares, tales me-
dio uere euadūt. Nam æstate quidē crescit usus, sed
languescit facultas. Quamobrem aliquatenus decre-
scit illa uehementia simul & magnitudo: sed tamen
hæc minus. Nā, quia urget usus, augetur nō nihil.
Idemq; momentū celeritati & crebritati non le-
ue adfert. Contrā hyeme est ac æstate: ualidior fa-
cultas, non æque tamē ac uere: sed usus remittitur
generationis pulsū. Quare languidiores pulsus
hyeme q̄ uere sunt, & uehementiores quàm æstate,
atq; ueluti mediū locum occupāt inter utraq; tem-
pora, nempe q̄ & facultas teneat locum mediū.
Verū satis sunt parui. Quoniam cum facultas infra
summū robur est, tum usus mire est remissus. Quæ
ipsa in causâ remissio est, cur simul tardi & rari
sint. Hic rursus memoria tenendū est dictū, quod
aliquando declarauī, Hippocratis. Vfus est enim
eius in mutationib. ex ætatibus, tēporibus, regionib.
bus, statibus, omnibusq; eius generis: ne me quis
cum illo existimet pugnare. Neq; enim ille absolu-
te dixit. Quæ augetur, plurimum habent calidi-
sed

sed innati addidit, ut qui alterum sciret calidum ac
quilitium esse: quod plurimum iuuenibus suppe-
ditat. Nam temperatus est natiuus calor. Acquili-
tius autem intemperatus, & quasi igneus est. Sic
etiam: Vētres, inquit, hieme & uere calidissimi na-
tura sunt. Immo ne hi quidem calidissimi absolu-
te, sed calore natiuo. Aestate paucissimum hūc ha-
bent: abundant uero aduentitio calore & squali-
do, unde marcescit potius, quàm nutritur corpus.
Præterea functiones tantum abest ut meliores red-
dat, ut illæ ne æquent quidem illas, quæ in mode-
rato obeūt. Hæc si retinuerint lectores, nihil me
nec in hac oratiōe, nec in reliquis dissidere ab Hip-
pocrate ullus arbitrabitur. Posthac de regionibus
& statibus præscriptum est tyronibus. Quæ oratio
ex superioribus clara est, ac causam habet aper-
tissimam. Itaque solum ipsum adscribam caput,
quod hoc est.

Pulsuum pro regionibus & statibus mutatio.

Pro regionibus perinde, ut pro temporibus.
In uehementer calidis, sicut media æstate. In
magnopere frigidis, ut media hyeme. In tempe-
ratis ita ut medio uere. Ad harum proportionem
in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porro æ-
ris nos circundantis alijs status, qui calidi sunt, cali-
dis temporibus: frigidis frigidis, medijs medio ueri
respondent.

Pregnantium pulsus.

Pregnantium maiores, crebriores, celeriōresq;
pulsus sunt. Præterea nihil mutat. In præ-
gnantibus præter usum, mutatum priorum nihil
est. Quicunq; hic sit, omnino increfcit & augetur:
q̄ mulier nō sibi iam soli respiret & pulset, sed fo-
tui etiã cogatur. Rationis ergo est, ut celeriōres,
& maiores sint, crebriōresq;. Nihilō tamen uehe-
mentiores sunt, uel languidiores, uel duriores, uel
molliores: sanē eadem conceptus ratione. Neque
enim, ut ex eo, ulla facultati, uel instrumentis præ-
gnantium facta mutatio est.

Pulsuum ex somno mutatio.

Iam somni etiã sint, siquid aliud, naturales, qui
& ipsi uariāt pulsus: initio minores, languidio-
res, tardiores, rariōresq; reddunt. Postea tarditatē
pedetentim augent & raritatem, præsertim à ci-
bo. At maiores sunt & uehementiores. Tandem
ad remissionem & paruitatem redeunt: tardita-
tem & raritatem retinent. Quæ sit causa, cur cō-
coctiones per somnum meliores sint non in uen-
triculo modo, uerumetiam in uenis, in arterijs, in
omni denique animalis corpore, non est huius lo-
ci explicare. Neq; enim de causa, quænam illa sit,
conuenit inter omnes medicos. Equidem hoc in
præsentiarum de illa breuiter dico. Facultas con-
coctrix se intro per somnum recipit magis, & in al-
tum. Ergo quia intro mouetur, & materiam confi-
cit: primo ueluti imbecillior redditur, ac oneratur.
paulopost cum fruitur alimento, quod cōfcit, con-
firmatur ipsa, ac calor crescit animantis. Vt qui fri-
gidiores cibos comederūt, ilico frigidiores se ani-
maduertunt, multiq; adeo illorū manifeste & hor-

rent, & rigent, haud multo post fiunt calidiores.
Proinde si natiuus calor est, qui cōcoquit cibos, ac
qui huic præfunt motus, ut ratio fuit Hippocratis,
qui foras tendunt, uigilias: qui intro, somnos con-
ciliant: facillime rationem ac naturam commente-
mur pulsuum mutationis, quæ ex somno profici-
scitur. Quod si qua est alia huius molitrix facultas,
certe quia consensum esse traditum est mutuum
omnium facultatum, quæ animali moderantur: nō
mirum est, siquid hæc facultas naturalis consentiat
cum illa. Sed hoc si semel admissum sit confirmari
& debilitari uicissim facultatē, quæ pulsuum creat,
prompte expedias causam. Nam quia oneratur
illa initio somni, atque debilitatur, minores & lan-
guidiores pulsus oportet existere. At mox ea con-
firmata, è diuerso, maiores uehementioresq;. At e-
nim quid simul tardiores & rariōres fiunt? Erasi-
stratus quidem causam confert in motuum uolun-
tariōrum quietem, quæ ideirco concoquat pro-
be: non somnum in causa ponit. Hippocrates ac
cæteri, qui uergere calorem intro ferunt per som-
num, qui quidem medicorum ac philosophorum
sunt penē omnium probatissimi, in huius incre-
menta, & decreta, motusque diuersos causas
conferunt. Imminui enim dicunt, ac ueluti suffo-
cari, ubi in aceruum subito incurrat ingestæ ma-
terix. Quomodo ignem quoq; cum in lignorum
ingentem struem incidat. Atque ut idem ignis, u-
bi superior euasit materia, firmior fit, & ingens: sic
innatus calor, cum fruatur alimento, consecutus iam
succis, in quos inuaserat, copiosior quàm ante fit
& ualidior. At causas adhuc tarditatis & raritatis
non expediuimus. Immo uero aliter me iudice res
habet. Quando dormientibus motus calor, qui
foras tendit, imminutus est: uiget autem qui intro,
contractionem oportet celeriōrem fieri, distentio-
nem uero tardiorē. Ac sic quidem manifesto fit.
Qui contractionem non assequuntur arteriarum,
sed discernunt ex sola distentione pulsus, hi tar-
dum absolute uolunt dormientium pulsuum esse.
Ille autem absolute non est tardus: sed altera ex
parte tardus, torus non tardus potius quàm celer.
Nam cuius tarda distentio, & celeris est contra-
ctio, is neutro horum nominum appellandus est,
nec celer nec tardus, sed sunt distinguendæ eius
partes. Quod in respiratione fecit Hippocrates.
Iam uero etiã altera sui parte paruus est dormi-
entium pulsus. Siquidem plurimum contrahitur,
distenditur autem non plurimum, sed quantum
contrarius motus necesse habet reddere contra-
ctioni. Porro arteria in pari semper interuallo mo-
uetur in contractione ac distentione: nisi quando
rhythmus subito immutet. terminis uero unde
proficiscitur, & quibus finitur, uariat. Nam cum
motus, qui intro pergit, præpolleat, atque prorsus
confideat, rursusq; inde incipiat qui foras ten-
dit motus, haudquaquam hic distentionem plu-
rimum produxit. Contra cum præpolleat motus
qui foras cōcitur, contrariō debili, minime tunc
ab extremo orditur collapsu in distentione, ac sum-
mam

mam tandem magnitudinem assequitur. Cumque inde inceperit denuo qui intro fert motus, finem contractionis, unde incepit distendi, facit. Ita cum facit semper ueluti motuum quendam orbem, modo intro magis, modo foras fertur. Quam ob rem, qui dum taxat distentionem sentiunt, his pulsus necesse est in somnis paruus & tardus uideatur. Iisdem necesse est ut imperitioribus in dignoscendo, pusillam partem conspici motus distentionis, et fere maxime. Quippe in eo motu arteriarum, inter nos motuum terminos ne exercitissimi quidem attendunt: sed contractionis hos finis fugit, & principium distentionis. Quo magis imperitos imtensam partem motus praeterire oportet, totam prope contractionem, & partem non mediocrem distentionis. Quae autem pars motus lateat, quam non sentiant, qui tangunt, ea cum adiungatur ad tempus quietum, specie praebet pulsus rari: tamen si reuera dormientium pulsus nihilo rarior sit: ut nec respiratio, sed aperte etiam in hac expiratione, quae cum exufflatione fiat, maior est: quietis tempore nullum accedit incrementum. Explicauimus iam summam ferè de somnis: tamen quod res clarior sit, addam reliquum. Pulsus dormientium, qua parte foras mouentur, similes sunt uigilantium pulsibus: qua intro, permultum uidentur distare. quod terminos internos motuum non assequitur noster sensus: sed tum minor est, tum languidior quam pulsus uigilantium, praesertim a principio statim, nam postea magnitudo ei quaedam & uehementia adiungitur. Etiam tardus in distentionibus est, in contractionibus uelox. Et in summa, intro magis mouetur. Quare si uehementem in contractionibus eum dicas, nihil erres, Etenim excrementum succorum confectorum ueluti fuliginosum excernere arteria per somnos, quod copiosius tum collectum sit, uehementius auct. Unde motus, qui intro fertur, uel hoc nomine praepollet. At uero ubi absolute succi confecti sunt, si in somno homo permaneat, immoderatus erit utique talis somnus. Motus autem merito fit uterque minor, tardus, imbecillus, rarus. Somnus enim (quod uel ex poetis audivimus) mortis est frater. Vna illi haec conuenit cum uiuentibus, confectio alimentum. Reliqua mortuis sunt similia, non uidere, non audire, nihil intelligere, uel cogitare, uel sentire, ratione carere, proiectum esse. Et uero quid aliud (si illud unum quod commune adhuc cum uiuentibus habet, sit ablatum) nisi recte uia ad mortem dicatur: iam etiam primum esse & natium caloris motum, cum foras & extra se ipsum mouetur. Secundum, cum intro & in se ipsum, qui propter nutrimentum comparatus est: id iam pridem multis locis diximus. Qui ubi non amplius in nutrimento detineatur, neque proprium suum motum, quo fertur foras, repetat, sed ociosus sit utrinque: habet tum certe imaginem mortis: remittiturque eius contentio, unde oritur languidus pulsus. dissoluitur porro motus, quod obrem paruus, & tardus, & etiam rarus sit. Quod si increseat etiam atque etiam paruitas, tarditas, raritasque,

propemodum nihil mouebitur. At haec mors erat. Habes omnia de somnis. Quaequam praeterea Archigenes plenissimos dicat pulsus in somnis uideri, Apollonides inanissimos, mihi certum est de his non producere orationem, cum in superioribus lucubrationibus falso hoc probauerimus genus pulsuum inductum ab Herophili successibus esse, sicut multa alia. Neque quicquam habet admirationis, si in re, quae plane discerni nequit, inter se Archigenes & Apollonides dissideant. Neque enim communis sensus affectum, sed suas uterque opiniones scripsit.

Expergiscientium pulsus.

Qui expergiscunt, euestigio pulsus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum quadam uibratione habent: qui mox mediocritatem assequuntur. Non perinde in somnum incidimus uigiles, ac ex somno euigilamus: quod hoc ferè subito, illud omnino pederentim fiat. Etenim turbulenta insomnia, uel si quis uociferetur, perstrepat, tangat dormientem, celerem & subitanam conuertat mutationem. Quocirca pulsus illos, quos commemorauimus, qui in eum modum immutantur, clarissime percipiunt. Nec tamen in alijs, qui motu innati caloris foras progrediente excitati sunt, fugiunt exercitatos. Nam somnus incidit, cum natius calor aut ex fatigatione, & nimia siccitate ad alimentum se conuertat, aut ob immodicam humiditatem foras nequeat progredi. Quorum est salubris primus & naturalis. Alter, quem memorauimus, ueluti somnus qui est in comatibus & lethargis. Cui opposita est phrenitidum & uigiliarum non naturalium uigilantia: ubi desiccatus natius calor est & quasi inflammatus, atque idcirco foras quoque mouetur immodice. Sed affectus praeter naturam, quos nec uigilantiam nec somnum, sed uigilias & comata potius uoces, relinquam in praesenti. At somni naturales simulque uigilantiae ita, quomodo ante diximus, gignuntur. Nam cum indigeat simulque desideret naturalis animalium calor copiosam humiditatem, ideoque in uiscera conueniat & uentre: fit somnus. Qui simul atque ea satis fruitus est, ut naturalem iam qualitatem recuperauerit, expergiscuntur. quo quidem tempore ille conuersiones nullo modo citra uim aliquam fiant. Nam in alimento concoquendo quia succrescit humiditas uaporosa large cum in ipsa cute, tum in poris, corporibusque ad externam superficiem usque interpositis omnibus, non perinde iam calori procliuus est ad externa motus. Quare ut hanc discutiatur, remoueatque, & meatu repurget, et etiam corpus unde quaque sibi penetrabile reddat, postulat primos uehementes atque uiolentos motus. Quod ubi perspirabile, purumque reddidit, ad naturalem se recipit mediocritatem. Hinc pulsus illico experrectis ex somno magni, & uehementes, & celeres edunt. Praeterea ob motus uim non nihil uibrantur. Paulo post ad natium mediocritatem reuertunt. Deinceps tyronibus scripsimus de corporis aduentibus habitudinibus: quas graece *ἡσυχίας* nos Hippocrate secuti

cuti appellamus, qui in libro De articulis dixit: Ceterum refert etiam non nihil corporis habitudo. Ac pulsus nos in utraque illarum maxime conspicuos prodemus, quorum facile nunc sit adiungere causas ex commemoratis. Nam quae de naturalibus differentijs corporis tradita sunt, eadem dicuntur de aduentijs. Quo breuior ero, solumque ipsum illinc caput subiiciendarum causa rerum huc transferam, quod ita habet.

Pro ascitijs habitudinibus pulsus.

Ascitijs habitudines corporis perinde pulsus ut naturales immutant. Nam gracilis natura si quadratus euaserit, huic qui talis natura est, asimilem pulsuum habet. Sin quadratus factus gracilis sit, asimilem gracilibus natura. Cōstat autem gracilitatis & quadrati corporis citra facultatis imutationem, aestimandam differentiam esse: itaque in omnibus alijs ut unum id tantum ubique, de quo in praesenti disputemus, mutetur. Quae diximus de quadratis, haec etiam de corpulentis maiori tamen cum incremento sunt interpretanda. In eum illic modum de habitudinibus corporis differuimus. Apposimus uero idem de temperamentis, caput etiam hic memoriae gratia satis est adscripsisse. Est autem hoc.

Pro ascitijs corporis temperamentis pulsus.

Am etiam temperamenta corporis ascitijs pulsus naturalibus temperamentis mutant conuenienter. Scilicet ad eundem hic modum, ut de anni temporibus diximus. Calida calidis, frigida frigidis asimiles pulsus creant. Nam temperamento in humiditate & siccitate differentia continebatur in habitudinibus corporis. Siquidem siccis gracilitas, corpulentia est humidis familiaris. Verum haec in libris De temperamentis declarauimus. Praeterea hoc quoque, corporis duritiam temperamenti siccis, mollitudinem comitari humidis. Itaque pulsus his mollis est, illis durus.

Pulsuum pro exercitationibus mutatio.

Nunc alias mutationes, quae causas non habent naturales, recenseamus. Exercitationes primo, quae moderatae sunt, uehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt: si multae sint, & uires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimirum immodicae, adeo ut aegre iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus: aut nihil profusus possit, sed remissa uires impense sint, pulsus mire paruos, et languidos, tardosque, & raros. Quod si peruentum eo sit, ut uires oppressae sint: pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas oppressa, dicemus paulo inferius. Habes caput, quod illo in libro conscripsi. Nunc iam addam causam, facultas in exercitationibus uniuersam adhibet contentionem, unde pulsus uehementes excitant, usus autem incrementum, unde magni, celeresque. Hic quandoquidem binis accessibus augetur, spiritu exhauriendo & caloris incremento, ideo etiam, quoniam eorum usus non satis magnitudine & celeritate cōpletur, crebri fiunt. At quae uires excedunt exercitantis

se, efficiunt paruos & languidos propter earum imbecillitatem: tamen illos quidem adhuc, quia urget usus, crebros: at non celerrimos propter facultatis infirmitatem: sed pro his creberrimos, idque quatenus actio longe usu inferior est. Quod si adeo quis cogatur laborare, ut non modo superiores facultate labores sint, sed continenter necesse habeat interquiescere, huic refrigeratur uniuersum corpus. Pulsus autem ob imbecillam facultatem languidi sunt & parui: ob frigus nec celeres, nec crebri. In aperto ratio est, si meminere priorum.

Ex balneis calidis pulsuum mutatio.

Balneae calidae, dum sint moderatae, pulsus creant magnos, celeres, crebros, uehementes. Immodicae paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quod si hic non relinquatur, paruos, languidos, tardos, atque raros. Ex balneis si in tempore utaris, omnino corpus commoditatem aliquam percipit. Nam cum defessi simus, incaluerimus, simus refrigerati, desiccati, nauseam aut temperiem inaequalem sentiamus, denique si uacuatione opus sit nobis: illas nos subimus. In illis autem omnibus temporibus corpori restituitur mediocritas temperamenti, uires corriguntur, opportunus augetur quidam calor, ac pars digeritur spiritus una cum sudoribus. Quare calidae balneae par est, si sint moderatae, ut ad eum modum mutant pulsuum, sicut declarauimus immutari, cum facultati commodatur, & augetur usus. Immoderatas, planum est facultatem dissoluere, usumque praeter modum intedere. unde fit, ut creberrimos creent, celeres autem perinde ut priores: nisi sane facultas semel depressa sit. Nam tum quidem formicantes, quos appellant, prodibunt. Quod si ab immodicis balneis destiterint, nec lauentur amplius, sane refrigerabitur corpus, ac facultas opprimetur. Quam obrem mutatio pulsuum ea existet, quam in libro primo docuimus excipere facultatis imbecillitatem & usus remissionem. Hoc enim in praesenti satis est, si demonstrare, quemadmodum ex singulis praecedentibus & externis causis ad primas mutatio & praecipuas penetret, quas uocant continentes. ut autem ex illis pulsus necessario alterentur, in primo aperuimus libro.

Ex balneis frigidis pulsuum mutatio.

Rigidae balneae illico paruos, ac languidiores, et tardos, rarosque pulsus efficiunt. Postea, prout id sit, quod induxerunt. Omnino uel torpore inducent, uel robur. Quae torpore intulerunt, & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos, rarosque efficiunt. Quae excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos, uehementes, celeritate & crebritate moderatos. Balneae frigidae euestigio refrigerant omnino, postea uel confirmant, uel obruunt facultatem, unaqueque perfrigerant. Nam id est torporem inducere. Itaque & pulsus pro ratione causarum immutantur. Quod uero non poterat tum tyronibus explicari, id nunc declarabo. In frigida lotionem arteriarum motus plus intro quam foras fertur, quod & calor illuc illico magis fertur. Quod si intus arterias

rias possemus cōtingere, omnia quæ aliis in distentionibus animaduertimus, hæc in contractionibus hinc apparent, magnitudo, celeritas, uehementia. sed hoc quia non potest ulla ratione, ab ijs quæ in distentionibus percipimus, totos pulsus sic appellamus: Paruos, quia multo minor distentio id temporis est quam antea: Tardos item, quod aperte remissus est motus: iam raros quoque, quod alij etiam omnes, in quibus plus motus intrō fertur, tales esse uisi sint contractionem non sentientibus. Causa ante explicata est. Languidos non diximus absolute, sed scripsimus languidiores: quia uoce paruam mutationem significauimus in remissionem esse.

Pulsuum mutatio ex cibus.

Cibus largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inæquales atque inordinatos concitat. Archigenes uult celeriores quam crebriores. Modicus, magnos, celeres, crebros uehementes. Parcius, quæ qui satis nutriat, non æque ac moderatus, ceterum minus mutat, neque id diu. Cum possumus in singulis capitibus in hoc libro præscriptis, primū quæ alij de ijs censuerunt, commemorare, deinde esse falsos confutare, non hoc facimus: sed statim ad id, quod probatum & uerum est, accedimus, id agentes, ut operis, quoad eius fieri possit, prolixitatē cōtrahamus. Quod cum nunc & sua sponte longum sit, quid fiet, si ueterū præterea opiniones unā cum confutatione cōgrua complectatur, non ne in immensum ducet? At qui tēpore ad disciplinas abundat, ardetque cupiditate medicorum omnes opiniones cognoscendi, huic lucubratiō hæc, certo scio, uiam munit, ut per se inueniat, ubi bene sentiāt, & ubi errent. Et quidem alio ipsi loco multa scripsimus, quæ his, qui in ea uolūtate sint, cōducent. De proposita quæstione in libris, ubi inquirimus in Erasistrati artem de pulsibus, opinionis clare errorem, ut puto, prodidimus. Adhæc ubi discrepamus ab illis, qui peritissimi habentur in arte de pulsibus, de his item uir, qui sapientia sit præditus, facile mihi uidetur horum præsidio, quæ nunc tradidimus, existimaturus. Inueniet ea enim ferè partim in sola dictione, partim in exactis & distinctis explicationibus cōsistere: ut etiam hæc, de quibus nunc agimus. Nam cū scribat Archigenes in hunc modum de cibo facultatem onerante. Hic, quia premit, languidiores minoresque pulsus concitat, et celeriores que crebriores. Nos secus: at quemadmodum scripsimus: Cibus largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atque inordinatos concitat. Qui autem opera artis diligenter obseruat, non in cibo tantum, sed & in alijs affectibus omnibus, in quibus oneratur facultas, reperiet inæquales pulsus. Atque hoc scilicet ipsum est, quod imbecillam facultatem ab onerata distinguit. Simul enim cū eo proditur noxæ magnitudo. Si inter multos magnos & uehementes, pauci offendantur paruī languidique, pusilla est offensio facultatis. Cōtrā, si pauci magni & uehementes, paruī autem atque languidi multi sunt, ingenti in eiusmodi affectibus one-

re oppressa est facultas. At uero paruī & languidi pulsus perpetuo fiunt, nullo interpellante contrariorum, non in oneratis, sed in obrutis facultatibus. dum uero per se quidem ualida sint, sed abs quopiam grauentur & premantur, omnino uehementes & languidi pulsus commiscuntur, etiam si summe offensa sint. Incurie igitur scribit Archigenes languidiores & minores pulsus fieri facultatibus cibo oneratis. Sunt enim oppressarum hæc non oneratarum signa facultatum. Atque ut in differentijs magnitudinis & uehementiæ sunt inæquales, sic in differentijs crebritatis & celeritatis. Quare ne istuc quidem queo conijcere, quemadmodum Archigenes scripserit, celeriores eos quam frequentiores esse: nisi si hoc dicere uelit, licet sint hi inæquales, maiore numero tamen celeres tardos uincunt, quam raros crebri. Et si ne hoc quidem uerū est, si ita nude proferatur, nec distincte. Immo offensiones leuiores, celeres magis quam crebros: Grauiore est diuerso crebriores pulsus, quam celeriores reddunt. Causa in aperto est ex demonstratis in primo libro. Si quidem celeritas facultati peculiaris ualida est, crebritas imbecilla. Iam aliorum etiam, de quibus deinceps dicemus, nisi exciderunt ea tibi, quæ primo in libro docuimus, in promptu est causa.

Pulsuum mutatio ex uino.

Vinum pulsus cætera ut cibus uariat: hoc uero interest, quod illico immutet, et citius mutatio a uino profecta recedat, quæ illa quæ a cibo, quæ item celeritatem amplius & magnitudinē, quam uehementiam & crebritatem augeat. Quanto enim uehementius moderatus cibus constantiusque robur cōciliat, tantum ferè uinum extollit magnitudinē. Hæc quoque oratio seipsam interpretatur, ac omnia subiicit nobis, quæ de uini uirtute sunt ab omnibus medicis prodita. Appositio enim, quam facit, celeris est, quod humidum sit & calidum. Quicumque enim celerē, inquit, requirunt appositionem, his humidum medetur. Quando uero calor etiam dux est humiditatis, multo iam magis. Adhæc quæ affatim subitoque nutriunt, hæc celeriter permeant. Quamobrem ut celerem, ita minime diuturnam a uino appositionem corpora accipiunt. Facile enim digeritur per halitum. Porro quæ nutriat, pulsus ita ut cibus uariabit: quod autē amplius quam ille calfaciat, insigniorē adijciet illis & magnitudinē & celeritatem: id quod planè apertū est illis, qui retinuerunt, quæ in primis exemplis docuimus. Ac reliquorū, quæ in Isagoge prodidimus, si memoria teneas, quæ in primo libro scripsimus, omnes claræ sunt causæ. Quare præterita illorum magna parte, causas tantum illorum, quæ sunt obscuriora referamus: de quibus hoc est. Cur cholericis, magnis alui fluoribus, mensibus, denique omnibus, quæ ex corpore uacuando facultatē debilitant, comitentur pulsus uermiculantes: at oppressa a febre cacoethe facultati formicantes consequantur. An quia pulsus, quod uermiculans sit, tardus esse omnino & rarus debet? Neque enim

possit

possit fieri, ut prior arteriæ pars prius moueri uideatur, neque ut fiant ueluti circumscriptiones in una distentione multæ, ni tardus simulque rarus sit motus. At in acutis febribus (neque enim possunt cacoethes non acutæ esse) non sustinet pulsus caloris copia uel tardum in summo, uel semel fieri rarum: cæterum tardus est, aut non celer certe pulsus, cum opprimatur facultas (tamen in eo quidam dignoscendo allucinentur) sed non summe tardus tamen, rarus autem haudquaquam. Immo creber semper, ac ubi uis urgeat caloris, magnopere est creber. Mihi quidē iam uisum est tertij huius libri hic finem facere. Reliqua in quarto persequar, ab affectionibus animi exorsus.

GALENI DE CAUSIS

PULSVVM LIBER IIII

HERMANNO CRUSER. CAMPENSI
INTERPRETE.

NTER causas, unde pulsus alterantur, quæcunque mutationem molunt per se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellata: prioribus duobus libris exposui

mus. Quæ has præcedunt, quarum consistit pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cum instituissemus duobus proximis explicare (quia ante etiam in libro illo, quem tyronibus scripsimus de pulsibus, summam de his & contra demonstrationem tractauimus) operæpretium mihi est uisum, ut hic quoque de ijs agerem citatis ipsis capitibus, atque distincte explicarem, simulque causas adderem. Ac in tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni temporibus, naturis, præterea de exercitijs, quæ uocant, & cibo, potuque diximus. In hoc quarto, qui huius commentationis est postremus, de causis præter naturam sermonē habebō, exorsus ab affectibus animi, deinde etiam de corporis affectibus dicurus. Iam hic quoque ad singula capita clausulas traducam ex libro Tyronibus scripto.

Irae pulsus.

IRæ altus est pulsus, magnus, uehemens, celer, creber. Qui superiorum est memor, huic etiā quæ de ira dicuntur, aperta sunt. At de quod ante haud dum diximus, hoc est in præsentia adijciendū, uehementior ne tantum appareat pulsus iratorū, an eiusdemodi sit uere. Id enim omisimus, etsi latius in primo libro disputarem, ferè dubiū. Neque enim ita quis fidē tum haberet, si diceremus non apparere solū, sed esse etiā uehementiorē, ut iam adducet, cū ante in sermone interposito multa ordine audierit, quæ referūt ad fidē, præsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus uicissim clare uideē fieri languidus & uehemens: non quo tam repēte factus in imbecillitatē uariet & robur, sed quod cū causis, quæ se molestant, decertent, nec superent perpetuo eas. Apertissime autē pulsus per bonas iudicationes uehementes fiunt. Etenim facultas tū, ut, quæ molestiam exhibent, repellat, excitat seipsa.

Quod & in animali cernas facultate, non tantū uisali. Defectu enim quidā maxime uel per senectutem, uel per morbum, uel per aliam quampiā, quæ antecefferit, lassitudinē, si latrones subito cōspiciant ingruere, uel hostes, uel ferā aliquā, concitato cursu aufugiūt periculū, neque in eo ualidis concedunt. Itaque in terrę motu ex ædibus exiliūt, aut per incendia, atque ocysime discurrūt, cū antea per infirmitatē progredi uix possent. Ex quibus omnibus liquet, facultates animalis moderatrices, siquādo impendeat necessitas, maiore uis obire suas functiones. Quo minus mirū est, si in ira hoc cōtingat, cum uis deat merito fieri, ut et in his etiā animaduertas, quæ exercitationē subeūt, aut quæ aliam nauant operā, pulsus non in magnitudinem modo, sed & in uehementiam cōuertit. Latitiæ pulsus.

Latitiæ magnus, rarus, & tardus est pulsus, at uehementia nihil differt. Latitū diffundit per uniuersum corpus calor: atque plus foras eius motus fert, at in tristibus intrō. Unde maior fit merito pulsus illorū, at non uehementior item. Neque enim ascitius ex affectu comparatur, neque ualidioris actionis usus. Planū autē est hæc intelligi debere de latitiā, quæ per se & modice pulsus mutat. Nam si nimia quidē latitiā sit, ut facultatē opprimat, pulsus sepe per accidens cōtrarij existūt. At tum oppressa facultatis sit pulsus. Diximus enim ante, qui inter affectus sunt uehementiores, hos totā alterationem pulsuum solos moliri. Tristitiæ pulsus.

Tristitiæ paruus, languidus, tardus, & rarus est. Et tristitia etiā refrigerat, & calorē intrō cōcitat. Itaque non iniuria cōtrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi latitiā dicebamus.

Timoris pulsus.

Timoris recentis & uehementis celer, & uibratus & inordinatus est, inæqualisque. Inueteratus iam similē habet tristitiæ. Timor ē uestigio, quia multis statim mētem conturbat, iure inæquales edit pulsus. Nam ante de hoc uerba fecimus. Tēporis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia. Neque quicquā a tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autē, si diuturna sint, his, aut admodū sint uehementia, pulsus succedūt, ut solent dissoluta facultate. Etenim dissoluūt omnia hæc facultatem, breui quidem uehementia, tēpore uero contraria. At qui paulo ante idem ex illis, quæ de latitiare tulimus, ostendebat. Nūc etiā adscripsimus, quod illis hoc in Isagoge subiunximus, & etiā quod de similibus omnino statuendum est idem. Longiorē uero interpretationem hæc oratio non quaerit: quare ad eam iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex dolore pulsus uariatio.

Dolor qui quidē uariat pulsus, (uariat autē in gens) aut qui principes partes tenet, ut etiam inflammatio: dum paruus est, atque initio, pulsus edit maiorē, uehementiorē, celeriorē, crebriorem. Auctus uero iam, & admodū ualidus, ut etiam uitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac quo diuturnior sit, uel uehementior efficiatur: hoc illorum quodque

increfcit

increfcit magis. Qui uero facultatē iam diffoluit, in remiffionem, & paruitatem, & falſam celeritatis ſpeciem, ingentemq; crebritatem commutat. Vt in omni moleſtia facultas, ita in doloribus ſeſe ſolet, ad depugnandum & reiſciendum id, quod in feſtat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, uehementiamq; pulſus mutat. Quæ ſi in eo nihil proficiat, ueluti ex inani labore uis eius & contentio opprimitur. Itaque in remiffionem motus ſuperata ab inſeſtantibus facultate recidunt. Quid autem falſam celeritatis ſpecie dixerim, in tertio libro De dignoſcendis pulſibus de claratum eſt. Iam etiam demonſtrauimus in horum commentariorum libro primo, cur paruſ pulſibus penē omnibus adiuncta crebritas ſit.

Inflammationis pulſus.

Inflammatio habet omnis communem pulſum ueluti ferrantem: ut alia pars attolli arteriæ, alia non uideatur, cum illa ſcilicet uideatur durior. Habet etiã uibrationis aliquid hic pulſus, ac celer qui dem & creber eſt, non perpetuo magnus tamen. At ſingulis eſt ſuus proprius. Naſcētib; quidem maior iuſto, & uehementior, & celerior, & crebrior. Augeſcentibus adhuc cū illa omnia increſcūt, tum clare iam durior, & magis uibratus eſt. Vigefcentibus autē maſiſtior eſt, duriorq; atq; uibratus magis, ſed minor eſt q̄ dudum, non tamen languidior, niſi facultatem excedat affectus. Quinetiam crebrior ſit & celer. Quæ ſi diuturnior ſit, atq; in ſcirrhum iam indureſcat, accedit illis gracilitas pulſus & durities. Hæc inſtāmatiō habet, quæ pulſum per totum corpus immutat, uel quia magna eſt, uel quia principem partem inſidet. Si uero uniuerſum corpus non afficiat, pulſus in parte inſtāmata talis erit, qualem diximus. Creſcūt autē, quæ commemorauimus, ſingula, diminuunturq; aut pro inſtāmatiōnis quantitate, aut pro ipſius inſtrumentū natura inſtāmati. Si quidem partes neruoſiores duriores edunt pulſus, magisq; ſerrantes, & minores. Quæ plurib; uenis præditæ ſunt & arterijs, contrā. Ac inter hos maior eſt, cum arteriæ in parte abundent, atq; inæqualis facile ſit inordinatusq;. Ex his liquet, qui pulſus ſit illorū, quibus inſtāmatum iecur eſt, uel lien, renes, ueſica, colū, uentriculus. Præterea pleuriticorum, & peripneumoniorum, & breuiter omnium, in quibus partis inſtāmatiōnem comitatur febris. niſi quibus in locis ob ſymptomatum naturam, quæ tum neceſſario ijs conſequant, tum caſu adiuncta ſunt, prout quodq; poſſit mutare, ita pulſus contingat uariari: ut miſta ibi mutatio fiat, & quæ inſtāmatiōni cōgrua eſt, & quam loci natura, uel præſentis inducit ſymptomatis. Quibus enim inſtāmatum eſt ſeptum tranſuerſum, hī cōuulſionibus ſunt opportuni. Quibus pulmo, ſuffocationibus. Quibus uentriculi os, ſyncopis. Quibus iecur, atrophix. Quibus uentriculus, cruditati. Quibus renes, urinx ſuppreſſioni. Adhæc partes inſigniore præditæ ſenſu, etiã dolorū nomine pulſus mutant: quæ minus ſentiunt, pro affectu tantū. Igitur in inſtāmatiōibus

A uarie pulſus hæc his omnibus mutant. Quæ quem admodum diſcernenda ſunt, cum alio loco exacte tractauimus, tum uero in præſentia, quantum intereſt tyronibus, perſequemur. Hoc caput eſt ex iſagoge, quod pulſum profectam ab inſtāmatiōibus mutationem clare docet. Porro ut primæ cauſæ & generationem eorum continentes afficiantur ab inſtāmatiōne, ut illam mutationem inducant, habemus explicare hinc exorſi. Omni parti, quæ inſtāmata ſit, hæc neceſſario duo accidunt, calor immodicus, et tenſio. Quæ uniuerſo corpori impartit ambo, ubi pars nobilis ſit, uel inſigni prædita inſtāmatiōne. Atqui immodicus calor, qui uniuerſum corpus occupet, febris eſt: quæ uſum pulſum alterabit dilucide. At partis inſtāmatæ tenſio peruadit etiam arterias. Quamobrem durior pulſus erit: eoq; ſanè in neruoſis partibus durior, quod præter cæteras hæc in inſtāmatiōibus tendantur, ut quæ ſint ſua ſponte etiam tenſæ: atq; unā ſecum partes uicinas, quia ſunt ſcilicet fortiores, intendunt. Nimum calorē autem oſtendimus efficere per ſe pulſum celerem & maiorem: quod ſiquid deficiat uſui, ibi etiã crebrum. Recte igitur omnes, quos ex inſtāmatiōe febris arripuit, habent pulſum durum, & uero etiã ob intemperiam arteriarum, in uno occurſu inæqualem. Quæ ſi ambo cōiuncta ſint, exiſtet dubio procul ſpecies illa pulſus, quæ ueluti ſerrat tactum. Eam enim oportet, qui tangit, ut imaginem concipiat, ubi inæqualiter inſtrumentum durum occurrat. Erit porro, ut diximus, maſiſte celerior: ac, niſi reſiſtat durities, planè maior. Sin quid reſiſtat, tantum ſibi conciliabit uibrati motus, quātum in minuta magnitudo ſit. Iam etiam tanto hunc fore crebriorem, quanto minus diſtentio uſum compleuit, noſti, ſi, quæ ante demonſtrauimus, recordaris. Præterea inſtāmatiōibus partibus uariationem pulſum nō parem comitari, ſed inſtāmatiōnes partium conſultarum uenis pulſus creare maiores, partū neruoſarum minores, ſed eos duriores magisq; ſerrantes. Nihil eſt enim in his quod non clarum ſit: ſi retineamus arterias magis tendi oportere a partibus inſtāmatæ, quæ ſunt neruoſæ. Partes autem arterijs abundantes, planè etiam copiam caloris in arterijs, utpote calidiſſimis adaugebunt amplius, atq; maximos idcirco excitant pulſus. Et ſiqua alicunde inæqualitas exoriat, eam detegēt maſiſtius. Duas enim, ni fallor, cauſas eſſe docuimus inæqualium pulſum: facultatis, quæ arterias mouet, ob nimios humores, qui ipſam degrauent, imbecillitatem: præterea ob ipſorum inſtrumentorum affectus, oppilationes inquam, & conſtrictiones, atq; tenſiones, preſſusq;. Quare nihil eſt noui, ſi inæquales in arterioſis partibus inſtāmatæ pulſus ſiant: cū molitrix facultas illorū facillime in talibus defatigetur, ipſaq; inſtrumenta ſint affecta. Reliqua, quæ in libro Tyronibus nuncupato ſcripſimus de mutatis ab inſtāmatiōne pulſibus, nō potito deſiderare interpretem. Itaq; ad unum nunc de proximis capitibus eſt digrediendum.

Pleuri

Pleuriticorum pulſus.

Pleuriticorum celer pulſus eſt & creber, nec admodum magnus, uideatur etiam uehementis eſſe. Eſt ille uero ne languidus quidem, ſed tamen non uehemens ſtatim, quod ad affectum refert. Si quidem ubiq; hoc memoria ſeruandum eſt, in uinaqua; re mutationē eſſe pro illa re eſtimandam, diſtinguendumq; quod alia de re, non de illa acciderit. Pulſus itaq; pleuriticorum, quia neruoſiorem quodammodo duriorēq; efficit arteriam, quaſi cōuerteret in uehementiam, imperitis imponit, quos, quid interſit inter durum iſtum & uehementem, latet. Ita quoq; uulguſ, q̄ alias etiam diſferentias pulſuū diſcernere neſciat, has fortaliſſis inſtitutiones accuſabit: atq; ex ſua ignorantia damabit recta præcepta. Verum non faciam ut hic longior ſim, cum ſeparatim De pulſibus cognoſcendis ſcripſerim. Quare ut rationem exerceatis ſimul & tactum admonēo, ut in experiundo pulſum ualeat tactus cognoſcere, non diſcernere ſolū ratione. Principium uero eſt experientia, ſermoſ expreſſa doctrina. Quippe nequeas uel crebritatis quantitatem uerbis explicare: tamen ſi multum in terſit, excedat iuſtum pleuritidis modum, an non aſſequatur. Si quidem exceſſus, ubi in peripneumoniam migret, aut denunciet ſyncopam, neceſſe eſt fieri: defectus in ſoporem, uel neruoſorum perelationē. Simili modo illa inæqualitatis ſpecies quæ ſerrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis propriū eſt ſignum, ſi remiſſa eſt, mollis & probe maturade; ſi uero magna, diſciliſ & admodum crudæ pleuritidis. Tales cū imbecilli facultate coniuncte periculū habent: ſi cū firma, aut tarde concoquent, aut ad ſuppurationē deſectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulſus pedetentim omnem deponit illam præter naturā mutationem. Quæ deſectit ad ſuppurationē, habet pulſus ſuppuratorū proprios. Ita quoq; quæ tabide marceſcet, pulſus marcorum. Caput ex iſagoge hoc eſt, ac quæ aperte accidunt pleuriticis, declarat: cauſas aut non item aperit. Quamobrem eas hic exponā. Pleuritis inſtāmatiō eſt ſuccingentis coſtas mēbranæ, itaq; febricitat acute. Quippe uicina eſt cordi. Quia uero ad eum modū febricitat, ideo habet pullum ce-
B lerem. Quod neruoſa etiã pars ſit, quæ eſt affecta, hinc inſigniter durus eſt. Iam, quia ita habet, ideo minor eſt quoq; q̄ febrī conueniat. Quare ut & creber fiat, par eſt: quod magnos pulſus calor poſtulet, refragetur durities, diximus autem ante quantum ab uſu abſit magnitudo pulſus, reſarci-
C re crebritatem. Inæqualis in ijs eſt crebritas, quod nec humorum qui inſtāmatiōne cōmittūt, una ſit ſpecies. Quare ſi ſint biliōſiores etiã febris acutior erit, ac offenſio quædam conſequetur facultatis. Sin pituitioſiores, & lenior erit febris, & procliuior ad ſoporem. Nunquam enim in pleuritide & peripneumonia ſit ut caput nō lædatur, q̄ humorum excipiat in inſtāmatiōibus putrū ſuliginem. Verū cum putris humor ſit biliōſus, uapo-

Galen.

A rem habet in modū ſuliginis acrē, qui mordicat, et erodit, iritatq; cerebrum: itaq; ad delirium perducit. Si pituitioſus ſit, nec fumo acri ſimilis, ſed caliginini cræſſæ turbulentaq;, quaſi nubem quandam ad caput attollens, humectat id, grauataq; cerebrū cogitq; in grauē ſomnū deſerri, ac ſopiri hominē. Recte ergo cum pulſus in maiorem crebritatem mutantur, aut peripneumoniam aut ſyncopam annunciat. Peripneumoniam q̄ occupet ſemper offendatq; lateris inſtāmatiō uicinas partes: ut quæ a calido gignatur ſeruentq; humore, atq; facile moto. Syncopā uero ex affecta facultate uel per neruoſū læſionem, uel ſoporem: cum ex pituitiſis humoribus uaporatibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam ſi propellere offenſam ad ramulos ualeat, conſequetur læſio neruoſū: & ſopor, ſi neſqueat. Ac talibus quidē humoribus rariōſes, cōtrarijs, puta biliōſis, crebriores iuſto modo pleuritidis pulſus eueniūt. Porro autē medius eſt inter raritatem & crebritatem modus in pleuritide, ubi qui morbum cōmittit humor, ſanguineus ſit. Sic etiã modus medius duritiæ ex tali humore ac moderata inſtāmatiōne oritur. Augetur uero, aut ob inſtāmatiōnis nimiam magnitudinem, aut ob humores biliōſos. Itemq; per contraria immittitur. Iam hoc quoq; liquet, duris pulſibus euidētius cōſecuturam ſpeciem occurſus ueluti ſerrantis.

Suppuratorum pulſus.

Suppuratorum pulſus initio ſtatim pulſum reſert uigeſcentis inſtāmatiōnis. Hoc enim initium eſt ſuppurationū. Nonnunq; inæqualis eſt & inordinatus: ſed omnibus heceticus. Cum autē pus propē ſit maturum, cætera ſimilis eſt: niſi q̄ qualior ſit. At cum erumpit, languidior, latior, tardior, rarior. Qui multum puris in capedine inter thoracem & pulmonem collectum habent, hos Græci quidam *μπυρῆς*, alij *μπυρῆδης*, Latini ſuppuratos appellant. Qui ſunt, cum magna ad coſtas inſtāmatiō ſuppurat. Interim etiã comitant peripneumonijs, deniq; omnes, quibus inſtāmatum uifcus aliquod ſuppurauit, ſuppuratos uocant. Hoc ergo caput de ſuppuratis, quod ex iſagoge propoſuimus, cum præcipue eſt in primis, quos memorauimus, uerū, tum uero in reliquis omnibus. Nam ubi ſuppurat inſtāmatiō, q̄ inſtrumenta uitiata & debilitata ſit facultas, non poteſt non pulſibus inæqualitas quædā, & ordinis perturbatio moueri. Hūc cumtilus accedit, nature cum ſymptomate certamē. Humor enim putridus, qui modo huc modo illuc ſine ordine cōfluūt, tum ſpiritum tranſitu intercludit, tum ad propulſanda naturam incitat quæ moleſta ſunt: unde magni, uehementesq; & alij, celeresq; pulſus oriuntur. Mox ubi deſeſſa pugnado facultas ſit, aut ſiqua firmius pars ſit obſtructa, in cōtraria recedunt: dū ſe ipſa concitet uitalis facultas, ac ad reiſcienda, quæ ſibi ſunt inſeſta, ſe cōuertat: ubi denuo altiores, atq; uehementiores prioribus euadūt pulſus. Ergo cum perpetua hæc ſit mutatio, inæqualitas in ijs neceſſario quædam, & ordinis perturbatio naſcitur, eaq;

Tom. 4

dum

dum fiat eruptio, perdurat. Quam ob rem hec-
cus est dictus pulsus illorum. Quod quidem, &
non in orbem ueluti accessiones quasdam facere,
rursusque interualla, quod in alijs fit febris. Per-
petua est enim illa in motu arteriarum agitatio, do-
nec fiat eruptio. At dirupta parte, quae suppurat,
plane erunt omnia contraria. Hic recordanda sunt,
quae de lato pulsu in secundo libro, & de alto do-
cuimus; neque hoc postulandum, ut de omnibus
sepius repetamus. Nam uasa iam erumpente pu-
rc desinunt tendi, facultas que defessa depugnando
est, ac necessario homo est attenuatus. Quae
ubi conuenerunt, latus fit pulsus. Augebit por-
ro multo magis ad sensum quidem eius speciem,
ascensus ante eruptionem arteriarum. Siquidem
quia illius adhuc sumus memores, etiam compara-
mus, quae nunc apparent, pulsum reddi bene la-
tum arbitramur.

De marcescentibus.

Proximum est de marcescentibus caput; de quo
etiam quae ad causam inueniendam faciunt,
primo loco tradam, deinde caput ipsum ex Isago-
ge ascribam. Nomen hic affectus inuenit ab flam-
mis marcescentibus, quae difficultate nutrimenti
extinguuntur. Ac ubi calor eodem modo marce-
scit natiuus animantium, pulsus oportet esse lan-
guidos. Nam ita affectus facultas efficitur debilis.
Quocirca etiam parui fiunt. Iam celeritate etiam
quaedam uidentur praediti: quod nec haec abesse
ab febricitantibus possit. Quia autem & febrici-
tant, & facultate sunt imbecilla, itaque pulsum ha-
bent paruum, necessario iam simul crebrum obti-
nent: id quod & in libris prioribus est ostensum.
Imbecillitati autem facultatis comitari item pulsum
circumuentem declarauimus, qui decurtatus est
in utraque parte. Atque planum est, eos semper pul-
sum habituros undiqueque simile: quod non ex hu-
moribus affectus nec ex spiritu procedat, sed in
ipsis consistat solidis partibus. In his enim corpo-
ris habitus uniuersus, ut carbo quidam factus est,
qua de re hecicos proximi medici hos pulsus ap-
pellant. At quibus iam calor extinctus est totus,
quod accidit potissimum senibus, rarior quoque pul-
sus fit. Hunc marcorem Philippus uocat ex mor-
bo senium. Quem fere habent senescentes, & inte-
rim iuuenes etiam. De quibus optime Philippus
scripsit non plane ignitis carbonibus hunc affec-
tum simile esse, sed in his qui extinguuntur, ita ut
in cinerem iam uertantur. Haec uero prudentia pre-
dito certe ad reliqua intelligenda satis sunt. Itaque ca-
put nunc ex Isagoge ascribemus.

Marcescentium pulsus.

Marcescentium pulsus non uno modo uari-
at. Quare differentijs hi quam apertissimis
discernendi sunt. Qui una cum inflammatione,
que non discussa sit, comaruerint, languidos, &
celeriores, mireque crebros pulsus habent, ac decur-
tatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes
innuentes & circumnuentes appellat, ut aperte
declaret distentionis breuitatem cum utriusque ex-

Atremittatis quasi inclinatione. Neque enim ut pre-
cisus affatim, sed ceu partibus utriusque inflexis con-
trahitur, decurtatus magnitudine & in utriusque par-
tibus. Atque hoc quidem non hi modo, sed mar-
cescentes qualibet de occasione habent ferè om-
nes: qui ex inflammatione marcescunt, omnes. &
alij item multi, nisi illi sanè, qui de occulta quapiam
inflammatione marcescunt. Eritque hic marcescen-
tium ex inflammatione proprius, nulli conueni-
ens, qui aliam ob causam maruerit. At hecicus
omnibus marcescentibus pulsus est, qui quidem
sijs est communissimus. Secundum illum iniqua-
litas distentionis magnitudine decurtata, quae eti-
am adest plerisque, deinde crebritas. Etenim haec
quoque omnibus, qui ex inflammatione marce-
runt, perpetua adheret: omnibus que adeo, qui ob
syncopeam ex corde uel stomacho affecto profe-
ctam in praesens periculum uenerunt, ac deinde ui-
ni potione praecipue declinauerunt periculum, sed
tempore tamen maruerunt. nisi sanè hos quoque
dicas ex paruis inflammationibus perire nobis in
cognitis. Siquidem sunt inter eos, qui innuen-
tem habeant pulsum; nisi etiam hos dicas ex in-
flammatione, alios citra inflammationem marce-
scere. Verum hoc in dubio est. Pulsus igitur hi
habeant hecicum, languidum, admodum crebrum,
quem innuentem quidam appellant. Atque alte-
ram hanc marcescentes differentiam pulsu sunt
fortiti. Alia item tertia est eorum, qui rarum ha-
bent. Verum & his cum antegressa febris pulsus
reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolu-
tio abunde efficit crebros. Quod autem intercedit,
omnibus refrigeratis febris, nondum tamen ex-
tinctis sijs, in raritatem commutat. Genus hoc mar-
coris senibus proprium est, praesertim cum ali-
quid uitij pulmo & thorax contraxit. Hi febrilem
retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Om-
nino paucis marcescentibus in aliam inaequalita-
tem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudi-
nis, uertitur.

Phthysicorum pulsus.

Proxima est oratio de phthysicis, quos uocant,
qui pulsum facultatis imbecillitate paruam,
& languidum habent, ac non nimium celerem, ut
plerique febricitantes: quod non detineantur uren-
te febre. Hi habent etiam pulsum hecicum, quod
& febrem habeant hecicam. Sic a febre, que cor-
poris occupauit uniuersum habitum, appellatur
pulsus. Ab his in libro ad tyrones scripto caput
sequitur De peripneumonicijs. Quod quidem
hic uisum mihi est ascribere, habet autem ad hunc
modum.

Peripneumonicorum pulsus.

Peripneumonicorum magnus est pulsus, &
languidus, mollisque, similiter atque lethargi-
corum pulsus: nisi quatenus praepollet inaequali-
tate & in uno pulsu, & collectiua, quam uocant.
In uno ictu, ueluti interpellatur, & undosus est, ac
dicrotus interim fit. In collectiua, cum alias diffe-
rentias habet, tum modo intermittit, modo inter-
currit

Currit. Hoc caput est, quod accurate, quae peri-
pneumonicijs accidunt docet. Causas uero, si me-
moriam habes eorum, quae docuimus in primis
commentarijs, nullo negotio inuenieris. Neque enim
est mirum, uel magnum esse pulsum illorum, uel
languidum, uel inaequalem ob pulmonis inflam-
mationem, uisceris tam laxi & mollis fistulisque ina-
nibus undique infinitis caui, tam porro uicini cor-
di. Nam quia laxum est, & molle, & undique uacu-
um, a pituitosiore atque crassiore sanguine inflam-
matur: cum subtilis biliosusque fluat terè, nec cum
uiscere ulla ratione cohaerescere possit. Talis flu-
xio, pituitosa inquam, tunicam irritat uasorum,
frangit autem uim facultatis, quae in illis est. Quo-
fit, ut magnos simul & languidos pulsus reddat.
Quia uero cum corde etiam uiscus continens est,
multiformis generatur inaequalitas. Siquidem
compressionibus arteriarum, & costrictionibus,
denique affectibus plethoricis ostendimus inae-
qualitatem succedere, potissimum si finitime sint
cordi. Atqui quod in peripneumonia copriman-
tur & degrauentur, constringanturque, atque de-
biles sint pulmonis arteriae, quid refert dicere?
Quapropter pulsus sijs dicrotus infrequens est, cum
altam habeant multam inaequalitatem: quod di-
crotus prorsus ualis requirat quandam duritiem,
quam quidem non contrahet ex pituitosa fluxio-
ne. Siquidem biliosioris munus est cogere, siccare,
tendere, indurare. quae quando minus saepe
pulmonem infestat, sanè erit rara quoque duriti-
es. & si haec, simul dicrotus pulsus etiam. Iam pro-
offensae magnitudine uel intermittentes pulsus,
uel intercurrentes fore etiam in secundo libro de-
claratum est. Quae si exciderunt, nequicquam haec
legas. si retines, prolixiorè interpretationem non
puto iam te desiderare. Nam quae in Isagoge de in-
ceps de peripneumonicijs retulimus, si primorum
memoriam retines, non habent obscuras causas
quin hic quoque ipsum satis sit caput duntaxat ad-
scripsisse. Cum autem febre teneantur acuta om-
nes peripneumonici, atque habeant adiunctum
nonnihil comatis, utrum superius horum sit, pro
eius ratione potissimum quantitas crebritatis in-
uenitur. Nam insigniorem si peripneumonia fe-
brem habeat, pulsus erit multum creber: si ma-
ius contra, minus creber erit.

Lethargicorum pulsus.

Lethargicorum pulsus similis peripneumoni-
corum est, magnitudine, remissione, mollitu-
dine: sed eo est tardior, rariorque, ac minus inaequa-
lis, intermittens potius quam intercurrentes. Est
cum dicrotus fiat. At undosus semper in altis qui-
dem soporibus est, de quibus haec dicuntur. Mor-
borum enim pulsus exponimus, qui omnibus su-
is indicijs constant: quo, si qui aliquatenus defici-
ant, neque dum sint integri, satis cognoscere ma-
gnitudinem, & qua iam sunt praediti, & quae acce-
dere sijs potest, ualeamus. Lethargum quoque ex
humore pituitoso gigni, in commentarijs, quos se-
paratim scripsimus de morbis, ostensum est. Vn-

Galen.

A de merito eius pulsus similissimus est peripneumoni-
corum. uerum hoc tardior, quod procul a cor-
de remotum est cerebrum. Nam pulmo quidem,
ob uicinitatem, que ipsi intercedit cum corde, pul-
sus suo iure, cum calidior sit, celeriores, ac crebrio-
res creat. Iam uero etiam magis inaequales eos me-
rito esse, ne hoc quidem est obscurum, si prima re-
tinuisti. Itaque intermittens est potius quam in-
currens pulsus lethargicorum: longe enim frigi-
dior, & ut ita dicam, letalior peripneumonia est
morbis lethargicis. Atqui frigidior erat affectui
proprius, facultatiq; ualde refrigerata pulsus in-
termittens.

Phreniticorum pulsus.

Phreniticorum paruus pulsus est. Rarissime
autem conspectus est magnus esse. contentus
est modice. Durus & neruosus est. mire est celer
& creber. Habet praeterea nonnihil undosi. Inter-
rim subterere tibi uidebitur. Interim etiam pra-
cisus cum conuulsione quadam. Etenim febrim
propriam celeritatis symptoma hic obtinet clarissi-
me, in utroque termino distentionis, praecipue
externo. Inuenias etiam inaequalitatis in positu
genus insigniter aliquando in illo apparere. Im-
mo totam subinde arteriam sua sede deserta con-
spicias attolli potius cum uibratione ebullientem,
quam more pulsus distentam. Pari modo delabi
detractam potius quam contractam. At uero im-
modica eius crebritas proximam denuntiat synco-
pam. Neque hic quidem causas illorum, quae dixi-
mus, inuenire magni laboris fuerit, si scias genera-
ri a bilioso humore phrenitin, ut lethargum a pitui-
toso: si item hoc teneas, lethargum ex ipso potius
cerebro, phrenitin praecipue gigni ex tenui me-
ninge & ex septo transuerso. Quae si memineris,
etiam paruus merito pulsus & durus esse, non ha-
bebis necesse discere. Atqui si affectus calidus est,
pulsus autem paruus, omnino etiam crebri sunt. Ete-
nim prioris distentionis defectum, demonstrauimus
ante in crebritatem pulsus mutare. Porro ut
peripneumonicus pulsus raro dicrotus sit, quod
nihil prorsus habeat duritici: sic phreniticus rarissi-
me undosus efficitur, propterea quod & hic pla-
ne uacet mollitudine. Nam quod subterere fa-
cultatis sit signum imbecille, alijs locis ostendimus.

Vbi ergo quae in arterijs est facultas, amplius di-
stendere eas conetur (nam hoc ob caloris abun-
dantiam desiderat) idque duritia tunicae prohibe-
at, uideatur pulsus quodammodo subterere. Pla-
ne tunc hoc potissimum accidit, ubi immineat syn-
copa: quomodo ubi conuulsio, etiam motus est
pulsuum conuulsus. At hoc phrenitici habent per-
petuum, ut cum conuulsione quadam motus ab-
rumpatur, non desinat paulatim. uiget enim cal-
lor, suntque dura instrumenta. Cum enim cupiat ar-
terias amplius facultas distendere, obstat tunica-
rum durities. unde uiolentia procedit & praecisio
illa conuulsiva. Sic incipiunt etiam arteriae disten-
di subito & affatim quasi exilientes magis, quam
pedetentim distentae. Sic etiam ex inflammatione

Tom. 4 r 2 febrici

febricitantibus cunctis id his plus, illis minus uidetur accidere: non in motus tantum exitu, sed ab initio statim. Omnium horum causa est communis, usus pulsuum auctus, una cum duritia tunicae. Nam cum instet usus, eoque quasi in magnam facultas celeremque erumpat distentionem: renitatur autem durities instrumentorum, in genus illud, quod retulimus, necesse est ut incidat motus. Quin etiam ob eandem hanc siccitatem, & duritiam, tensionemque uasorum non mirum est, si intelligant, qui priora meminerunt, uideri pulsuum in situ inaequalem. At ne hoc quidem, insignem crebritatem instare significare syncopam. Ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebritatem. Posthac dicemus de affectu, qui mistus esse ex phrenitide & lethargo uidetur: qui ideo etiam pulsus habet inter utrumque affectum ambigentes. Naturam huius affectus a libi declarauimus. Itaque pulsus eum merito habere mistos, cum sit etiam ipse natura mista, non mirum est. Quam ob rem si id noris, non requiras iam longiorem interpretationem: sed si caput hic quoque ascripsero ex isagoge, satis erit. Habet autem ad hunc modum.

Pulsus affectus conflati ex phrenitide & lethargo.

Iam etiam alius est affectus: qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitidem, ut qui cum neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus, ut ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus: suo loco considerabimus. Nam de eius hic pulsibus agemus. At ne quasi aenigma quoddam propositum sit, per signa, quae cum eo sunt conexa, eum ob oculos ponam. Conniuent ferè oculis, somnolenti sunt, atque stertunt. Rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime, ut catochi, intuentur. Et si quid roges, atque ad colloquium compellas, difficiles sunt & tardi ad respondendum. Plerumque etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem dico, qui ex signis sibi adiunctis de seculo proprii nominis cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde ut phreniticorum, minus tamen. Et roboris item minus ac illi obtinent. Latius autem sunt, & breues. Externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo ueluti intro se proripientes subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem. Verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quod truncatione illa careant.

Catochorum pulsus.

Catochorum pulsus (κατοχος enim & κατοχοις ueteres Graeci appellabant; Iuniores ipsum affectum κατοχου & κατοχοις uocant) cetera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate: ut nec totius huius affectus species late ab illo distidet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis: sed in his sane multum differt. ut etiam in hoc quod laxatur lethargicis, atque intumescit uniuersum corpus: contra stipat & cogitur catochis. Ad haec inaequalitate & a-

qualitate inter se distat. Aequalis enim pulsus est catochorum, inaequalis lethargicorum. Archigenes arteriae locum auctor est proprie in ipsis inueniri calidiorum: sicut illis, quibus conuulsio inuenitur cum sopore. Uniuersa penè alia cum lethargicis conueniunt catochis, praeter quod intumescat habitus, & ueluti obstupescat. Unde & pulsibus mutat remissio & multitudo: illa, quod, cum intemperies nondum uniuersum corpus occupauit, firma sit facultas. Nec uero mollitudinem habent, quod nec tunicam etiam arteriae mollem. Arteriae uero regionem non semper equidem reperit calidiorum, ferè tamen inuenitur manifeste calidior. Causa est & in hoc affectu & in alijs, ubi inuenitur idem symptoma, quod refrigeratio habitus non aequè arterias attigerit. Etenim inaequali intemperie multa talia usu ueniunt. Ac uidetur quidem calidior locus arteriarum finitimis circum circa, modo quod caleat magis, modo quod minus quam circumfusa sit frigidus.

Conuulforum pulsus.

Conuulforum ipsorum corpus arteriae uidetur contractus & undiquaque coactum, non ceu compressum sit abs quoquam, uel constipatum, nec etiam ueluti rigidum, ut in febris, praesertim in accessionibus: nec uero ut praeduritie ad intentionem contumax: ueluti quod sit diuturnitate temporis praesertim cum quid offensum sit, uel uiscerata uitiata: sed ut corpus nervosum, cauumque, ueluti intestinum, aut simile, ex utroque sine intentum. Ad eundem modum inaequalis motus est arteriae in modum chordae sursum deorsumque agitate. Neque enim species distentionis, uel contractionis repraesentatur. uerum vibrationi potius similis est, ceu exiliens sursum iterumque retracte intro. Quod ne constituto quidem tempore habet: sed uno sepe tempore alia eius pars uidetur ferri sursum, ueluti ei aculata, altera intro ceu a quoquam attracta: atque una moueri citate, altera tarde. Iam uehementis quoque & magnus conuulforum pulsus uidetur esse. Est uero hic non imbecillus, neque paruus: non pinde tamen, ut uidetur, uehementis, uel magnus. Ictus enim imponit, dum ob tensionem ualidus, ob uibrationem exilire appareat. Quamobrem altior interim uidetur, ac ueluti strepitum quendam ad tactum edit asperum. Sane neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus. Quippe nulli est similis, uel tensio ne in utranque partem, uel conuulsione motus. At quando cum pulsui sopitorum commistus est, difficillime motus deprehenditur: solusque qui adamusim utrumque cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere. Habes caput ex isagoge. Causa autem illorum aperta est, si memineris inter se principia consentire.

Paralyticorum pulsus.

Paralyticorum paruus pulsus, & languidus, tardusque est. Nonnullis rarus quoque, alijs creber, sed nonnihil inordinate intermittens. Pulsus paralyticorum, quia frigidus morbus est, paruus est & tardus: languidus etiam, quod facultas infirmior sit

sit. Quod si maior illic paralytis exoritur, creber simul, et inaequalis erit, intermittensque nonnihil in ordinate. Causa est ante exposita in secundo libro horum commentariorum.

Comitialium & attonitorum pulsus.

Comitialium & attonitorum similes pulsus sunt. Quare de comitialibus, quae exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neque dum eam multum superauit morbus, nullam inuenias mutationem insignem magnitudinis, uehementiae, celeritatis, crebritatis, duritiae. Tantum est conuulsus inteta iure utrinque arteria. Sin autem grauis sit affectus, ut oneret facultatem, inaequalitate quadam comparat atque tensionem ualidam, ac minor, languidior, rarus, tardusque efficitur. Si graue magis, & facultatem opprimat, languidos, paruos, celeresque creat. Caput hoc est. At tantum ab est ut nouam interpretationem hi pulsus desiderent ad causas inueniendas, ut etiam dilucide illa confirment, quae in horum commentariorum primo & secundo tradidimus.

Anginae pulsus.

Anginae pulsus tensione quadam praeditus est conuulsio per similitudinem. Magnus est & undosus, ut pulsus peripneumonicorum: ac utrumque signiter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est. Nam si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si uero conuulsio, in spasmodum anginae definit. Quicumque autem ex illis uehementer suffocatur, paruus hi habent, & rarus pulsus: ubi iam animam agant, crebrum atque inaequalem. Omnis inflammatio, quae consentiens sibi principium habet, commune obtinet symptoma, tensionem pulsuum. uerum hoc faciunt praecipue inflammationes neruorum corporum, & quae sunt principio finitime: Itaque nec anginae pulsus uacat tensione, sed uel plus, uel minus eius habet. quod ex humore sit influente, qui uel biliosior, uel pituitosior sit, & ex ipsorum etiam instrumentorum in asperitate diuersitate. Siquidem neruosiore & contentiore uehementius pulsus tendunt. Carnosa & remissa undosiorum reddunt. Cetera clara sunt huius capitis: nisi quod dictum ad exitum est quorum suffocantur, hos pulsus habere paruus, & rarus: inter moriendum crebrum, ac inaequalem. Sic enim res habet: Cum incipiunt suffocari, sunt arteriarum minores & rariore distentiones: quod imbecilla iam facultas sit, & usus imminutus. Inde ubi ad mortem spectent, molit quidem facultas attrahere crebrius, quod substantia deficiat iam spiritus animalis: sed cum imbecilla sit, paruas distentiones necessario efficit: & quia paruas, ideo crebras. Nam de hoc diximus ante. Postea subito ueluti uicta, saepe subsistit, saepe cupit subsistere. Quorum alterum intermittente, alterum rarus pulsus creat, ambo inaequalem in huius generis differentia.

Orthopnoeae pulsus.

Orthopnoeae acuta inaequalem, & inordinatum

Galen.

pulsus habet, & nonnihil deficientem. Que medio crite est grauis, crebrum. Quae uolentissima, tardum, & deficientem. Que iam perimit hominem, crebrum & languidum. Diuturni morbi, quam Orthopnoeam appellant, acutae sunt accessiones, ut morbi comitialis. Ergo cum in his, tum maxime in ceteris Orthopnoeis omnibus, quae quocumque modo fiunt nec opinato, pulsus omnino inaequales, & inordinati sunt, & nonnihil deficientes propter causas, quas commemorauimus paulo ante. Iam pro diuersitate offensae, uel crebri magis, uel rari. Nam celeres quidem ob facultatis imbecillitatem fiunt nunquam. At si mediocris offensae sit, creber magis, simulque inaequalis, ac nonnihil deficientis. Nam in orationis principio haec dicta sunt ut inseparata. Quamobrem autem ubi urgeat usus, & facultas sit imbecilla, creber fiat, ante declarauimus: sicut cum extincta iam facultas sit, tardus simul & deficientis. Ambo enim adiuncta haec facultati sunt, quae moueri amplius nequeat. At in morte iam, cum spiritum animale naturam imperiosissime requirat, imbecilla autem facultas sit, ad mouendum impellente usu se confert: quia uero attolere tantum arteriam quantum postulat usus, non ualet, necessario pulsus reddit crebros. Ibi quoque non ita diu cum omnes suas uires explicauerit, statim extinguitur uniuersa.

Vteri suffocati pulsus.

Vteri suffocati pulsus, ut si conuelleretur, protensus est, & rarus. Quod si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & nonnihil deficientis. Ne hic quidem difficilis est causa, si priorum memoriam retineas. Cum enim neruosus sit locus affectus, par est, ut protendatur pulsus, quasi conuulsus sit. Quia uero affectus frigidus est, adiuncta est raritas. At ubi oppressa iam prorsus sit facultas, recte creber sit simulque inaequalis & nonnihil deficientis. Nam de his ante declarauimus, ubi urget usus, & affecta facultas sit, necessario eum pulsus generari.

Stomachi affecti pulsus.

Stomachus affectus (ut sic etiam uocemus in presentia os uentriculi, quod is usus apud uulgus obtinuit) non uno modo commutat pulsus. Nam si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsus, ut corporis neruosi diximus inflammationem solere. Si comprimatur, uellicetur, languescat, singuliat, uomat, nauseat, fastidiat, doleat: pro genere symptomatis. Nam uellicatioes, uomitus, nauiscae, singultus, languor non solum paruus & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriores: uerum etiam admodum crebrum. Sola uero compressio remotis illis omnibus, rarus, tardus, paruus, & languidus. Ea compressio tum a cibis oritur grauantibus, neque ulla insigni praeditis uirtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus. Qui si ab his simul refrigeret, tum uero uel maxime talis pulsus existet. Ac caninae famis talis pulsus est. At omnes quidem affectus,

Tom. 4. r. 3. que.

qui in crebritatem mutāt, si diuturni sint, uel euaferint grauiore, pulsum uermiculantem creant. Qui uero in raritatem, p̄ter q̄ cōmemoratas differēntias adaugent, talem pr̄terea speciem inēquitatis in uno pulsu generant, ut multis locis per totum corpus arteriā uideatur, neq̄ esse continuū: ac sentit tactus in distentione ueluti arenā ocursum. Caput ex Isagoge hoc est. Causas illorū, si quae ualde perspicue sunt memori priorum, p̄ter teribo, exponam autem obscuriores. Cum enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intemperie: aut de causa aliqua externa, ut uel grauetur, uel irriterur prae: graua quidem paruū, tardum, rarum pulsum edit: paruū, quōd facultas lesa sit: tardum, cum ob hoc, tum ob usum dissolutum. Frigidi sunt enim, qui facultatē onerant, affectus: itaq̄ rarus quoq̄ est. Nam dissoluto usu, talem ostendimus pulsum gigni. At ex irritantibus duntaxat & molestiis facultatē affectibus paruū etiam fit & languidus ob offensionem facultatis. Et creber, quōd languidus sit. Nonnuncq̄ aliquid etiam celerior est. Quomodo scilicet nos etiam, ubi imbecilliores simus, ac necessitate quāpiam compellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possumus, progressum nostrum magis concitamus & cōtinuamus. Ad cundē modum facultas, quae arterias mouet, ubi ad motū adigatur ab usu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriores: ac tanto crebriores, quāto minus usum compleant distentiones. Quare par est, ut cum affectus stomachi, qui in crebritatem pulsum cōuertunt, inrescant, hos uermiculans, quem uocant, consequatur pulsus. Oppressa enim hic peculiaris erat facultas: at ijs qui in raritatem, ille, qui ueluti pertusus est, comitatur, qui ex intemperie ipsorum instrumentorum oritur.

Hydropicorum pulsus.

Quae inter cutem pulsus: Ascitae paruus, crebrior, subdurus cum quadam tensione est: Tympanitae, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadā tensione: Illius quā hydropem anasarca Graeci uocant, undosus, latior, mollisq̄. Aqua inter cutē, qui Ascites appellatur, copiam acerrans nō modicam secundum uentrem humoris aquosi, unā secū magnas arterias afficit, ut intendat pariter & grauet refrigeretq̄. Tendit autem unā cum alijs, quae id loci sunt. Grauat ob pondus. Refrigerat ob nimiam humiditatem. Ac tensionis quidem nomine pulsum reddit merito cum quadā tensione subdurū. Quia uero facultas lesa & refrigerata est, minorē, iam quo minorem iusto, hoc etiam crebriorem, praesertim ubi adiuncta sit febris. Tympanites minus grauat & magnas arterias, & semel uniuersam facultatem: uerum nō minus tendit. Quae res facit, ut perinde ac in Ascitis, pulsus subdurus sit cum quadam tensione. At aliquanto illo est celerior, minus que imbecillus: creber uero iisdem de causis atq̄ ille. Longior ob leuitatē regentium

arterias corporum. Siquidem breuem pulsum in libro secūdo ostendimus fieri, ubi pondere & numero incumbentiū corporum arteriā, & circumdantium ipsas premantur. Longum ex contrarijs causis, quarum est summa incumbentiū corporū leuitas, quae quidē sit etiā in Tympanite. Etenim spiritu uniuersum corpus implet. Restat aqua illa inter cutem, quae *πνευμα* & *αέρα* appellat. Haec, quia imbuit totum habitum humiditate copiosa, tum tunicas reddit arteriarum molles, tum pulsus molles, undosos, latioresq̄ facit.

Elephantiasis pulsus.

Elephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, creber que est. Qui Elephantiasis laborant, pulsum habent, non statim ab initio, sed ubi plurimum creuerit offensa, ut facultas infirma ijs sit, paruū, languidum, tardum, & rarum. Hos enim facultati unā cum frigiditate laetiae demonstrauius peculiare esse.

Ictericorum pulsus.

Ictericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer. Vi quadam praeditus est flauae bilis succus exiccandi, ut muria, & mare. Quamobrem tunicam arteriarum indurando & desiccando, pulsum quoq̄ facit duriorē simulq̄ minorem: quōd dura instrumenta scilicet perfecte distendi nequeant. Proinde rationis est, ut quanto fiat, quā par est, minor, tanto etiam crebrior euadat: non languidus est tamen. Neq̄ enim imbecilla facultas est. Neq̄ uero etiam celer, q̄ absint febres, nam illae si adiunctae sint, propterea q̄ urgeat usus, celer etiam fiat.

Eorum, qui ueracrum sumpserunt, pulsus.

Veracrum qui sumpserunt, hi paulo ante uomitum, ubi comprimantur, pulsum habent latum, rarum, languidiorem, tardiorē. Interea dum uomunt & diuelluntur, inaequalem & inordinatum. Cum rectius habere coeperint, ordinatū quidem, sed inaequalem adhuc, minus tamen q̄ antea. ubi uero iam ad naturalem statum propere uerterint, aequalem, ac maiorem quā dudum, uehementioremq̄. Qui horū syncopa corripuntur, conuelluntur, atq̄ singultiuunt: paruū hi, & languidum, inordinatumq̄, & celeriorē, atq̄ multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruū, languidum, inordinatum, inaequalem: non autem crebrū, nec celerem, immo potius tardum. Repraesentat etiā nonnihil undosi & lati, atq̄ paruam quandam interdum arteriā tensionem. Ne in his quidem, qui sumpserunt ueracrum, nouum est, si pulsus, dum premuntur adhuc, tardiores, rariore, languidioreq̄ fiant. Nam sunt hi omnibus pressibus communes. At propria ijs est latitudo, quae hinc oritur, quōd spiritus cum calore intro retrahatur uniuersus. Nam concitatae facultati foras familiaris est pulsus altus. Ruenti uero et intro retracts, humilis. Atq̄ hic quidem est, qui speciem praebet latitudinis. Reliqua horum symptomata, si quae tradidimus antea, retinuit, plana sunt.

Clau.

CL. GALENI DE PRAESAGATIONE EX PULSIBVS

LIBER PRIMVS

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI

397

INTERPRETE.

398

NON ESSE uenientium tantum praescientiam, sed praesentium etiā atq̄ praetitorum, satis id olim demonstrauit Hippocrates. Neque enim dicere, quae uis sit praescientiae, hoc loco, nisi obiter, statui: sed quibus est perspicuum, quid

ualeat, de praesagatione per pulsum, quae mihi perspecta sunt, exponam. Quia uero bipartita est eorum disciplina, ut item remediorum: altera ex peculiaribus facultatibus eorum, altera ex ipso affectu: in utraq̄ operaprecium mihi uisum est exercitari, ut quocunq̄ proposito affectu eius in promptu habeamus pulsum. Rursusq̄ perpetuo qui pulsus, quos prodidi singulorū affectuū, breuiter admono, quibus soleat accidere. Si quis enim in utrisq̄ probe uersatus sit, ac meditatus singulos accurate pulsus dignoscere, hic demū eorū sit absolutam scientiā assecutus. Itaq̄ etiā qui recte uolet in hisce libris uersari, huic reuoluendū prius est, quod conscripsimus opus De dignoscendis pulsibus, ac ante illud, de pulsuū differentijs, ubi quot sint uniuersi, & qualis quisq̄, atq̄ quod sortitus nomē, aperuimus. Tertium iam opus De pulsuū causis est, quae quidē hic omnia requirunt. Nā si primū absit, nihil omnino quid dicat assequere, cū quae nomina quib. rebus assignentur, nō teneas prius. Secundū uero si te lateat, omnis cū eo huius cōmentationis fructus perit. Etenim ego si celerē pulsum, uel magnum, uel uehementē, uel quē alium designare tradam certā rem praeteritā, aut praesentē, aut impendentē, nisi eos norit lector in experiēdo dignoscere, nec de praecceptorū poterit ueritate iudicium face re, nec ex illis unquā praesagire quicquā. Tertia lucubratiō, quae causas docet, unde uariatur pulsus, tum ad demonstrationem est his, quae dicēda sunt, necessaria: tum ad memoriā & reminiscentiā. Id quod etiā intelligemus apertius, proposito aliquo pulsu, uerbi gratia magno. Hic homonymiam primum distinguemus, quādoquidem bifariā dicitur pulsus magnus. Deinde in utraq̄ attēdemus significatione, quid annūciare praesens, uel praeteritum, uel ueniens possit. Quae quidē significationes hae sunt. Magnus uocat pulsus, nūc cū moderato comparatus & naturali: nūc cū quolibet. Iam quae praesciunt ex utroq̄, partim in cōmuni pertinet ad ambos pulsus, partim utriq̄ sunt propria. Ac uero iam omnia psequamur, exoritur à cōmunibus. Sanē horū in primis est, p̄liuis inuentio, si retinueris, quae in lucubratiōe De pulsuū causis docuimus. ubi haec

demonstrauimus, causarū non esse unū genus eos alterantium: sed unū esse, continuū, ut aiunt, generationi: quod scilicet naturale est: alterū contrariū esse, ac est causarum praeter naturam. Vnde tertium existit aliud, causarū non naturalium. Atq̄ haec referunt ad uerā illorum essentiam & naturā. Aliud quartum ad apparentē in specie: quod quia proprium in primis est cōmentationi praesagienti, diligentissime est explicandū. Nam ex eo quōd talis, uel talis quisq̄ appareat pulsus, initium nobis datur praesagienti. Atqui non apparet perpetuo is, qui uere est. De hoc et si uerba iam fecimus in libro secundo De pulsuū causis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attigimus, ubi ageremus de gracilibus: tamen nunc quoq̄ paulo inferius declarabimus, si prius de causis, quae immutant pulsum, disseruerimus. Nō posse pulsum mutari ullū, in primo libro De causis pulsuū demonstrauimus, nisi etiā effectrix eius facultas, uel tunica arteriā, uel usus quamobrem sit, in aliqua sint mutatione & alteratione. Ita etiam in proposita in magnitudine pulsuū mutatione quodnā de illis, aut quae nam immutata sunt, aduertemus: facultas ne robustior sit (didicimus enim, eam, quantum in ipsa sit, pulsum maiorem reddere) an haec eadem manserit, mollis aut euaserit tunica arteriā. Siquidem hoc quoq̄ accepimus, in magnitudine, molliorē tunicā attollere pulsum: an q̄ increuerit usus, ea mutatio incidit. Ergo facultas si robusta sit, plane sit uehementior, posuimus aut maiorē duntaxat factū esse. Quod si tunica tantū arteriē mollita sit, necessario mollior erit. Iam si neutrum appareat, clarum est, nec facultatē, nec arteriā tunicā immutatam esse. Restat igitur mutatuū aliquatenus esse & uariasse usum pulsuū generandorū. Quorum esse docuimus usum duplicē. Primum atq̄ maximū, tutelam natūi caloris: alterū, animalis spiritus generationem. Sic nunc uoco, quo utitur anima ad functiones uoluntarias. Ac horū omnino praeter superiora, aliquid est mutatuū, ubi in magnitudine conuersus pulsus sit. At uero si paruus fiat à natura flexus ob usum, sola perspicua erit magnitudo, nondū aut celeritas: si maior, increset magis magnitudo, & clare celeritas apparebit. Si adhuc amplificabitur, magnitudo celeritasq̄ augebuntur, atque accedet crebritas, ut planum est ex opere De causis pulsuū. Quare pulsus si uariasse magnitudine uideatur (nam hoc nunc propositum est) necessarium est usum paululum esse immutatū. Sin autem non sit factus maior pulsus, sed uideatur maior, gracilius solito aliqua de causa euasit hominis corpus, His itā cognitis ad examinandum

I 4 accedat

accedas, primū in corporib. simpliciter sanis, mox in ijs, ubi adiunctus est aliquis ascititius motus: postea, in corporibus, quæ egrotant tantū: postremo in ijs, ubi alteratio quæpiam adest externa. In corporib. em̄, quæ sunt sanitate inculcata, docebit magnus pulsus & tēperamentū hominis, & corporis habitudinē. In corporibus, ubi adiunctus est aduētitiū status, illū præpollere motū, cui peculiaris magnus pulsus est. De omnib. hisce motibus, in opere De causis pulsuum diximus. Nec aliter in ægrotantibus, siquidē ægrotant tantū, indicabit magnus pulsus morbi calidum affectū esse. Sin recēs aliqua adsit alteratio, illum uincere motū, cui sit familiaris magnus pulsus. ut exempli gratia: in sanis qui pulsuum magnum obtinent, ad moderatum scilicet relatum, ad memoriā est reuocandum. primum hoc quidē, qui sit in hoc genere moderatus pulsus, & qua in corporis natura. Ostendimus in secūdo lib. De pulsibus dignoscēdis, in corporib. optime cōparatis pulsuum esse moderatū. nō in his tamen perpetuo: uerū cum omī qualitate aduentitia corpus liberum sit, omniq; motū, quæ fiunt ex aliqua exercitatione, aut cibo, potu, balneis, medicamentis, animi affectu. Quare reuocandus est ad memoriā moderatus pulsus: & quem nunc inuenimus, magnus ut in cōparatione illius considerandus est, ex qua causa in magnitudinem increuit. Aut enim ex gracilitate corporis, aut ex calore temperamētū, aut ex ascititio motu. Cæterum motus ascititij mox desinunt, permanēt uero amplius ob gracilitatē & temperamentum. Hac igitur ipsa re distinguendus est, alijsq; quas dicam inferius. tantū præmonebo non nihil, quod necessariū ad omnem insequentem doctrinam est. Quod præmone institui, hoc est. Omnium alterationū, quæ corpori accidunt, certissimā assequimur in illis corporibus cognitionem, quorum noscimus naturam. Quantum em̄ à natura discesserint ob causas præter naturam, & illas etiam, quæ non naturales appellantur, nulla poteris exacte inuenire alia ratione. Sed enim non cognoscimus hanc semper. quare nec in exactam ubiq; cognitionē uenimus. uerum à cognitione absoluta tantū aberimus, quantum ab naturæ distemus cognitione. At statua mus primū explorationē in hac disputatione institui hominis naturæ, hocq; habeat eximium unum, ut maior sit pulsus moderato citra ullam alterationem ascititiā. Hic homo necesse est sit homine optime natura comparato, uel calidior, uel gracilior, siquam habemus priorum duarum lucubratiōnum memoriā. De dignoscēdis pulsibus, & De pulsuum causis. Atq; huius quoq; duxi admonendū esse, in eiusmodi omnib. oratiōibus, licet cōiunctione disiunctiua utamur uel, omnes tamen posse partes in unum cōuenire: siue due, ut nunc, calor & gracilitas, siue plures uideantur, quæ mutationem efficiunt. A pulsus quidē, qui absolute dicitur magnus, quem ad eum, qui absolute est moderatus, ostendimus conferri, aut temperamētum, aut præsentem declarabit corporis statum.

Qui uero magnus dicitur comparatus cum naturali uniuscuiusq; pulsū, etiam hic annunciat ab ut calore aliquē accessisse illius corporis statui naturali, aut gracilitatem. At uero mutationes pulsuum ex causa externa in hunc modū sunt discernendæ. Quæ ex balneis, cursibus, frictionibus, cæterisq; motibus fit, non est diuturna, sed mox ad pristinum statum reuertitur. Itaq; tangendo pulsū, iterumq; tangendo paulopost poteris in manifestā mutationis cognitionem uenire. Altera enim tactio, ut breuissimū interponat spatium, à priore uidet diuersa esse. At magnitudo pulsuum ex uino & cibo profecta, diuturna est. Hæc ex uehementia exploratur, quæ illi est coniuncta. Neq; enim his uehementis minus atq; magnus est pulsus. Nunc autem is positus est, qui duntaxat sit maior. Itaq; non est ab his immutatus. Iam etiā magnitudo, quæ ira cōcitat, adiunctam habet uehementiam. quæ alioqui prudentem nō lateat, si oculos respiciat uniuersumq; uultum. Quod si quis reprimere iram & tegere uelit, sit inæqualis pulsus, magisq; inæqualis his qui anguntur, & uerentur. Porro magnitudinis incrementū, quod fit, cum semicocti in corpore humores concoquantur, alantq; naturam, perinde ut his qui cibum sumperunt, unā secū auget uehementiam. Haud aliter si quis in sole aut ad ignem calcatus sit: non solum non durat diu alteratio, uerum etiā cutis ijs est squalida, nec humida, ut erit à balneis. Atq; hi quidem, quod ad mollitudinem & humiditatem cutis attinet, contra se habent ac loci. Medium inter utrosq; locū sunt sortiti in cutis mutatione humiditatis ac siccitatis, fricti atq; exercitati. Iam uero etiam calor hic copiosior secundū pectus est exercitatis et iratis, lotis parcius, adeoq; ad extremas usq; partes æqualiter cum humiditate & mollitudine extensus. Sic etiam si inunctus homo interea fuit medicamento calido, inter tangendum mordacem calorem senties. quanquam fortassis, nec illita cuti ex medicamento pinguedo te fallat. Hi sunt artificiales modi causarū dignoscendarum, quæ in magnitudinem pulsuum sanis & ægrotis cōuertunt. Externi sunt, partim per investigationem, cum non scilicet apud inimicos, aut insidiatores, aut malignos tētatores quæstionē habeatis: partim ex eo quod nō discesserit ab egrotato medicus, quos quidē optimos cōfirmamus esse dignoscēdi modos. Nam qui fiunt, cū nō semper ægrotis medicus præsto fuerit, neq; uerū illi declarare uoluerint, hi sunt difficillimi, & medicum requirunt egregie prudentē. Etenim mihi usu uenit, cum reliqua distinxissem uestigijs illis, quæ cōmemorauī ante, ut restaret querendū, an ægrotus medicamento calfaciēs absentibus nobis sumpsisset, an ratione accessionis magnitudinē pulsuum nactus esset. His uero temporibus undiq; exploranda est & obseruanda ueritas. Primus in illo genere scopus est: tēpus accessionis. Deinde egroti consuetudo & mores. Nam si alio tempore, nō accessionis maior sit pulsus, à medicamento calfaciente probabilius est, q̄ ratione accessionis incidisse alterationem

In nonnullis
græcis codicibus
non adest
illud Non

tionem. Sin accessionis tempore, uerisimilius est propter accessionē. Exploraueris aut exacte, si paulopost iterum tetigeris. Nā si calor à medicamento processit, à quo auctus sit pulsus, diuturnitate magis semper ac magis remittet: qui uero ab accessione, increset. Verum hic modus dignoscendi pertinet ad artē. Huc notitia, quæ consuetudo prebet & mores egrotorū, pro cumulo accedit. Quidam enim sunt insueti & abhorrent à medicamentorū potione. Alij sunt adeo assueti, ut uiuere sine medicamentis nō sustineant. Itaq; præflagatio sumptum esse medicamentum calfaciens, in his, qui ab illis abhorreant, difficilis est. In ijs uero, qui sunt assueti, facilis. At uero mores etiam ægrotatis ad talem præflagationem non mediocriter interfunt. Quidam em̄ natura insidiantur: & familiaribus imponunt, atq; elaborant, ut coarguant nihil quenquā firmi scire. Quidā simplices sunt, modestiq; atq; omnia faciunt aperte, nec quicquā dissimulant, uel tegunt. In his nihil factum clam suspicandū est. Apud insidiantes omnia habēda sunt suspecta, ac circūspicienda sunt distinguenda, tum quæ propria artis ratione pertineant ad dignoscendū, tum quæ extrinsecus adueniunt. Quod mihi fuit quondam necessariū facere in homine diuite, qui gaudebat medicamentis, eaq; assidue sumebat. qui eo erat ingenio, ut libenter argueret familiares nullius certæ scientiæ. Huius cum offendi ssem in magnitudinē pulsuum increuisse, ab alijsq; omnibus, quas cōmemorauimus, causis distinxissem, ac una mihi maneret distinctio, utrum à calfaciente medicamento, an accessionis ratione febrilis, id accidisset (circa tempus enim erat febrilis accessionis) iussi, ut lingua mihi ostenderet: quam cum à medicamento conspexissem infectam, iterum attigi eius pulsuum, nihil suspicans etiam. Interea occurrit mihi, medicamentū me, cum uoluisset potare pridie, interdixisse. Itaq; homini dixi statim, eū medicamentum bibisse. Quod ille cum animaduertisset, à lingua me colore coniecturam fecisse, alias iterum pilulas paruas medicamentū fecit, quas deuorauit, ut lingua ne tingeretur. At hoc quoq; deprehendi eius commentum. Nam cum lingua inspexissem, ac tetigissem iterū pulsuum, atq; reliqua, quæ nuper exposui, distinxissem, equidem suspicionē ad medicamentum potissimum conuertī, retraxiq; manum, ac iterū paulopost inieci pulsui (nouerā em̄ hominis perueritatem) itaq; deprehendi factum, nec dubitauī illi dicere. At tu medicamentū mihi sumpsisse uideris. Ille cōstantissime inficias ibat, simulq; seruos, qui permanserāt, appellabat testes: ego manum eius tenens, & pulsuum tangēs: Ergo, inquam, sustinebis conceptis uerbis iurare mihi, ut tibi dicābo? Ad hoc non prompte ille respondebat, ac arteriarū habebat, ut in angore, iniqualem motum. Profecto, inquam, tu medicamentum plane sumpsisisti, caue iures. Igitur aduersus istos quidē ineptos, ingenio opus est medico. At idiotæ fere nō tantū medicis non renitunt in explicandis & explorandis causis externis, sed & adiu-

uant, utroq; exponunt omnia. Sed de pulsuum nos incremento magnitudinis satis principia exposuimus: restat, ut oratiōis seriem persequamur. Quia non ad unū modū magnus pulsus dicitur: sed nūc ut ad moderatum, nunc ad quemlibet cōferatur: Ac cū duplex sit hic quilibet, aut minor moderato, aut maior, deinceps de magnitudinis incremento dicendū est: utriusq; pulsus, minoris, inquam, eo qui mediocris est, eoq; qui maior. Cōmune igitur est magnitudinis incrementis omnibus: & solū auctū calorem esse, quo scilicet tēpore nec facultas affecta sit, nec instrumenta, ac immotus sit egrotus. Proprium autē est de sexui eius à natura, unius magnitudinis incrementū. Reliquorū duorum etiam celeritatis, nonnunquā crebritatis quoq; Age uero, illius hominis pulsus, exempli gratia, quem modo reliquimus, cui facti essent maiores, offendamus amplius auctos esse, huic calorem etiā necesse est esse auctum, siquidem incrementis omnibus magnitudinis hoc cōmune erat. Ac propriū præter cōmune, immutatam celeritatem esse. Et si adhuc magis crescat magnitudo pulsuum, non celeritatem modo, sed iam crebritatem etiā. Ostendimus em̄ in primo libro De causis pulsuum sicubi paulo auctus calor sit, manifestum magnitudinis incrementum esse, celeritatis non manifestum. Si amplius crescat ille, non solum magnitudinem accumulat, sed crescet etiam euidenter celeritas, præterea non nihil acquirat crebritatis. Sic si augetur plurimum, & pulsuum usus generandorū superet maximam distentionem, magnitudinem non auget, ubi auctus ad summum sit, sed celeritatem cum crebritate, quātum potest, accumulatur: ac ubi augeri celeritas amplius nequeat, concitat crebritatē. Iam alius sit ægrotus, cuius nec facultas, nec instrumenta læsa sint, sed minorē iusto pulsuum habeat. Deinde hic quoq; remoto externo motu, maior fiat: huic iam liquido dixeris ampliorē nunc calorem q̄ dudum esse. Ac in eo quidem commune habebit cum his iam cōmemorato responsum. Proprium autē habebit, non ex paruo tantum pulsuum in magnitudinem increuisse, fieri enim non possit, nisi simul tardior rariorq; fiat, ut minor unquam isto reddat: sed nec maiorem tantū fieri potuisse, nisi etiā fieret celerior & crebrior. Nam affectum, in quo pulsus plus iusto imminutus sit, raritatem etiam & tarditatem cōplecti, perspectum illi est, qui eorum meminit, quæ docuimus in libro primo De pulsuum causis.

Pulsuum commutatio in paruitatem. **H**is ergo relictis, de pulsuum cōmuratione in paruitatem consideremus, cuius item sunt tres numero differentiæ. Aut enim ex naturali & moderato, quem uocant, aut ex maiore quam hic sit, aut ex minore mutationes in paruitatem cōtingit fieri. uocatur autē qui moderato maior est, absolute magnus: qui minor, paruus. Exordiamur igitur hic de integro ab ijs, quæ in his cōmunia sunt, deinde iā ad propria sigillatim nos conferamus. Statim em̄ cōmunis commentatio complectitur proprio.

Hæc erant in
duobus codicibus
græcis
antiquis

propriorum inueniendorum uiam. Sit pulsus cuiuspiam homini minor quam dudum, mutatione præditus præterea nulla ullius generis: tum quærat, quomodo nuper affectus esset, atque quomodo nunc. uia inquirendi hæc est. Minor solito pulsus sit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instrumenta duriora, aut usus remissus. Sed enim, nec imbecillior facta nunc facultas est, alioquin omnino coniuncta sit cum paruitate remissio, nec corpus durius arteriæ. Neque enim tum minor tantum, sed & durior pulsus esset. Superest ergo solum alteratum esse usum: ac si id temporis quietus homo fuerit, quantitatis refrigerationis quantitatem respondere mutationis. Iam uero ex maiore, quam naturale sit, pulsus eam mutationem accidisse, norunt, qui retinent demonstrata in primo lib. De causis pulsuum. Nam de naturali statu ob frigiditatem mutatio ad paruitatem, simul etiam rariorem eum atque tardiores reddit, & moderati imminutio ex magno supra modum aucto, statim adiungit sibi celeritatis aliquid & crebritatis: quod qui multum ultra modum sit auctus, tribus in generibus uariet. Quamobrem qui magnitudinem tantum imminuit pulsus, & reliqua seruat immota, hic est qui paulo maior sit iusto. Hic enim solus ex paruo caloris incremento constat. Reliquorum qui in magnitudinem mutantur, nisi simul celeritatem assumat, uel crebritatem, talis euadit nullus. Quare nec quisquam præter hunc alius magnitudinem deminuet. Qui enim huius accepit solius incrementum ex calore, unam eam ex refrigeratione imminuet. Qui uero hæcenus est alteratus a calore, ut non magnitudinem modo, uerum etiam celeritatem & crebritatem immutet, contrarium iter per eandem genere alterationes tenebit. Ita non modo minor, sed & tardior erit ac prius, rariorque. Pari modo mutatio in minorem ex moderato, & mutatio quoque ex hoc in eum, qui minor etiam sit, continuo rariorem solito & tardiores efficit pulsus. Siquidem mediocritatem habet quandam distentionis pulsus hominum naturalis statum tenentium: quæ, si calidius, aut frigidius solito euaserit corpus, necessario amittit. Non idem tamen amissionis modus est. Nam cum caluit, magnitudo plane prima, mox celeritas, inde crebritas accedit. Contra cum refrigeratur, raritas manifeste prima, altera tarditas, postrema paruitas. De his abunde in primo lib. De causis pulsuum diximus: quo minus hic iam immorandum est. Itaque serie orationis persequamur, ac secundum commemorata, explicemus causas, quæ refrigerarunt, quæ totidem genere sunt, quot illæ quæ calfaciunt. Aer etenim frigidus, qui foris occurrit, & aqua frigida, uel balneum, uel medicamentum corpori inunctum refrigerat. Quin etiam longa quies, & ueluti latebræ corpus refrigerant. Præterea que intro recipiunt, ut aer respiratione attractus qui frigidus sit, cibis pituitosus, medicamentum natura frigidum, aquæ frigidæ immodicus usus. Ex animi affectibus, metus diuturnus. Ex contentis in corpore humoribus, qui frigidum temperamento cum antea quiescerent, nunc commoti sunt, aut omnino te-

In duobus C.
A. Grecis legitur
id est demit.

nuiiores quodammodo calidis facti sunt. Hæc sepe ita possunt distingui, ut de calfacientibus causis diximus. Neque enim, ut de similibus bis dicamus, sit operæ precium. Atque pulsuum in magnitudine & paruitate mutatio abs talibus & tot causis gignitur, quæ certe ad naturam pertinet ipsius rei, quando quod ad nostram attinet cognitionem adhuc desideret aliquid. Sæpe enim arteria, quæ in se est, maxime distenditur, sed occultam magnitudinem distentionis, uel interpellatur a numero, uel crassitie, uel duritie circūiacentium corporum, uel obiectorum. Hæc enim essentia magnorum, uel paruorum pulsuum in arteriæ circulo consistit, ubi longitudo perpetuo par est. at non tam apparet par, sed delitescit quædam eius pars. De quo quidem etiam iam secundo in lib. De causis pulsuum exposuimus, nihilo minus quod ad propositum interest, reminiscentiæ gratia exponemus.

Dimensiones distentionis non semper tantæ apparent, quantæ sunt.

Arteriæ altitudo semper æqualem latitudinem distentionem habet, sed sit ut occultetur, aut arceatur sæpe a corporibus circumiectis & oppositis, uel uniuersus motus, uel certe eius quædam pars. Ac pars illa, quæ arceatur, aut in profunditate magis, aut in latitudine, aut simul in utraque similiter apparet. Cum ergo non percipiatur nostri quidem tactui motus, atque hoc per totum animal accidat, ut nulla usquam arteria uideatur moueri, uocatur is affectus *ἀσφυσία*, hoc est priuatio pulsus, quæ quidem, si ad ueritatem exigas, in corpus nunquam uiuum cadit. Neque est enim unquam, quin cor unam cum arteriis omnibus agitat. At si referas ad nostrum tactum foris in tactum, reperiat sane frequenter. Obiecta enim arteriarum corpori sunt, omnino certe membrana, & cutis, multis etiam locis adipsas, atque caro, a quibus usu uenit pulsui, ut non occultetur modo, sed & impediat. Ac sic quidem, si motus occultetur omnibus, atque in omnibus id partibus accidat omnium arteriarum, *ἀσφυσία* appellatur affectum. At si quibusdam in partibus uideantur moueri, in quibusdam non uideantur: hic differentiam in longitudine habet pulsus. Et nimirum uocantur longi, quibus sensibilibus motus longitudo naturalis excedit: breues, quibus infra naturalis statum est. Quibus par est naturalis statui, moderati. Tantum enim animaduertitur semper de motu arteriarum, quantum opposita corpora permittunt, quamobrem sit, ut corpulentus pulsus breues habeant, graciles uero longos. Et quadratis moderatisque esse uidentur moderati. Iam etiam apparentis motus his non semper æque, ut profunditas, impeditur latitudo. Verum ubi arteriarum regiones in obliquo, uel adipis, uel carnis, uel uaporum, uel humorum plenæ sint, ac incumbens superne cutis nihil eas oneret, latitudinis tantum obscuratur motus: ac magis, si uehemens pulsus, & magnus, quantum in ipso est, sit. Cum uero regiones uicinæ sunt mundæ, rugosa autem quæ eas tegit cutis, magis profunditatis motus latet in eo corpore, ac potius, si non uehemens pulsus & magnus, quod in eo est, sit. Si ergo pulsuum inuenias longiores iusto, siquidem

siquidem unam latitudinem eius, & profunditas increuerit, uideat gracilior homo solito, an calidior euaserit, remoto aduentitio motu. Nam si factus gracilior sit, idque tanto, quanto est pulsus maior, unum hoc tantum eum immutauit: sin autem non tanto, non hoc modo est causa, uerum etiam calor. Quod si in eadem constiterit corpus habitudine, solus mutatus est calor. Sin crassior euaserit, duplo auctum aestima calorem. At quam de causa sit auctus, explorandum ex illis est, quæ exposuimus. Sin longior factus pulsus sit, & latior, non uero perinde profunditate auctus, sed permaneat moderatus, præter superiores notas, hoc illi etiam extra ordinem necesse est adlit, rugosior euasisse superne arteriæ incubentem cutem. ac si conuertas membrum, ut quæ eius pars modo superior erat, nunc sit inferior, nulla tamen profunditas reuidebitur impedita. Atque hi quidem duo pulsus in primo lib. De eorum differentiis omnium primi inter uiginti septem pulsus in tabellam sunt relati, quæ de illis fecimus, qui constant externis simul dimensionibus, quantitatis distentionis. Ab his descriptus tertius est, qui longitudine et latitudine excellit naturalis, ac in profunditatis dimensione est humilis, qui sane est infrequens. Fit enim, cum arteria magnopere obiectorum corporum mole oneratur: id quod nunquam eueniat, nisi facultas simul imbecillior sit, & summe mollis tunica arteriæ, quorum illud imbecilliores iusto, hoc molliores pulsus efficit. Itaque cum his quidem erit aliquando longus, simul, & latus & humilis. alia ratione nunquam fiet. Immo uero etiam cum uideatur talis, nec tum quidem procul a natura, nec ad humilium, nec ad latus deflectit. Neque enim ad summum arteria in profunditate grauetur, & in latitudine nequaquam. Neque item plurimum ascendat altitudo, proflus uero contrahatur in angustum. Etenim ferè sit ut plus altitudo crescat, præsertim, si uehemens sit pulsus: at non hæcenus tamen, ut idem altissimus simul & angustissimus sit. Quod si hic quoque membrum inuertat, ut quæ modo partes superiores essent, sint nunc inferiores: & profunditatis eorum dimensio incrementum habebit, nec uidebitur amplius humilis: sed ut longus & latus, ita etiam erit altus, quod est, magnus. Nam qui tribus est dimensionibus auctus, magnus uocatur. Proinde distinctiones in hoc sunt adhibendæ præter has, quas nunc exposuimus, etiam illæ, quæ in primis omnibus sunt adhibendæ. Iam illud quoque est animaduertendum, ecquid de latitudine simul detrahat, cum inuersum sit membrum. Etenim hoc sit nonnunquam, demonstratque, quanto antea ultra proportionem profunditatis dilataretur uas.

Iam quartus, qui longus simul, & altus, & in latitudine est moderatus, quæ ad se attinet, latus est æque ac altus: sed quia in obliquo restringitur arteria, ideo sic eius motus impeditus est. Omnino enim, ubi latitudo profunditatis proportionem excedat, aut profunditas proportionem latitudinis, altera impeditur earum aut propter multitudinem, aut crassitiam, aut duritiem corporum obiectorum, quæ interposita sunt inter arteriam & admodum tactum. Et hercle

etiam rugositas numerum impostorum corporum auget, rugis uerem conduplicans. Itaque is pulsus aut cum uere magnus sit, secundum latitudinem obstaculum habet: aut cum uideri in macilento corpore magnus possit, non uideatur tamen, quæ una dimensio eius sit restricta. Qui quantum in tabella locum habet, longior iusto, in reliquis aut duabus dimensionibus moderatus, graciliorem annunci at solito hominem esse factum, & pulsuum, quantum in eo est, iusto minore. Quando enim longus pulsus, aut ob propriam suam magnitudinem, aut propter tenuitatem uideatur eiusdemodi esse: nunc uero non appareat talis ex magnitudine esse: esse enim simul altus & latus, aut alteruter certe horum restat, ut per maciem factus sit longus. Cæterum cum graciliores habere uideatur pulsus iusto maiores, plane pulsus, quod ad se pertinet, angustior æquo est & humilior: itaque etiam minor, quod ad se attinet. Qui sub hunc scriptus est, sextus, puta longus, & humilis, atque latitudine moderatus, cum de causis ante expositis minor sit iusto, quantum in eo est, ob gracilitatem apparet longus esse. Sed hoc commune cum quinto habet, proprium autem hoc peculiariter, profunditatem ob causam paulo ante memoratam esse imminutam. Septimus in tabella pulsus erat longus pariter, & angustus, altusque, qui uideri, perinde ac omnium primus, magnus possit, nisi sit restricta latitudo. Cætera hic ita ut in primo omnium sunt discernenda. Et etiam quæ in tertio explicauimus, ea sunt in hunc locum conferenda, non frequentem scilicet hunc pulsuum esse, neque cum incidat, plurimum moderatam altitudine superare, & inferiore latitudine esse. Ab illo octauum, longum unam, & angustum, & moderata profunditate, natura quidem esse paruum ex his constat, quæ in quinto iam retulimus. At quia macuit corpus, longior uideatur. Eximium uero hoc præter quantum habet, quod contractam hic arteriam latitudinis angustia declarat. Nonus pulsus, longus, angustus, humilis longe etiam magis ostenditur sua natura esse paruus: uerum uideri per marcorum corporis longus. Iere adiuncta illi remissio est, duritiesque. Qui si neque durus sit, neque admodum languidus, ab refrigeratione gignitur. Itaque nouem, quos nunc percurramus, pulsus omnes longitudinem habent equo longiorum, duabus differentiis reliquis uariant. Nouem proximi longitudine moderata sunt, profunditatem autem & latitudinem immutant. Ac decimus quidem, qui altus simul, & latus uideatur, uno in homine si cum moderato comparatur, nunquam existat: nisi quando (id quod rarum est) omnino arteria de sede sua migret. Sin autem conferatur ad eum, qui est absolute moderatus, potest incidere, ac causa eius generandi in proprietatem conformationis conferatur. Siquidem symptoma arteriæ est, quæ sub profunda carne utrinque occultatur, sed in media parua parte sublimis extet. Undecimus, qui una re differt a superiore, quæ profunditatem moderato parem habeat, pro cumulo causam demittere di huius habet adiunctam. Cætera cum decimo conueniunt

ueniunt. Duo decimus, latus, humilis cum moderata longitudine in uerso fit membro. Aut enim uideatur moderatus, aut magnus. Ac si omnino uideatur moderatus, altitudinem declarabit prius non nihil compressam esse, productamque ob molliorem arterie latitudinem. Sin magnus, plurimum, fuisse compressam altitudinem. Decimustertius altus, idemque dimensionibus duabus reliquis moderatus, perinde ut decimus, & ex naturali conformacione conficitur, & etiam ex naturalis sedis mutatione. Eximium autem habet præter illum latitudinis angustiam. Decimiquartum, qui omnibus tribus dimensionibus moderatus est, omnibus apertus est referre naturalem. An uero sit par uera naturali, explorat ex corporis habitudine. Nam macrior si iusto sit, sic, cum sit pulsus sua natura minor, par apparet moderato esse. Sin crassius æquo sit corpus, pulsus tum de sua quidem natura, magnus est: sed quod per corpulentiam coarceatur, esse moderatus uidetur. Quod si nec ad gracilitatem corpus, nec ad corpulentiam deflectat, moderatum in eo non solum representari pulsus, uerum etiam necesse est esse. Sanè demonstrauimus in secundo libro De pulsibus dignoscendis, ceteros pulsus ad hunc omnes relatos, magnos, paruos, longos, breues, latos, angustos, altos, humiles appellari.

Quintus decimus, qui humilis, profunditate est, reliquis duabus dimensionibus moderatus, omnino similis superiori est decimoquarto, moderatus quod huius compressa est profunditas. Proinde quæ illic prius exposuimus, ea duces hic quoque dicta esse. Hoc uero est in hisce omnibus memoria tenendum, non amplius conuerso membro uideri humile. Sextus decimus, qui moderatus est longitudine, angustus, altusque: aut ex conformacionis proprietate fit tali natura, aut ex latitudine compressa arteriarum in obliquum. Septimidecimum, qui est moderatus longitudine & profunditate, in reliqua dimensione angustus, in obliquo contractum esse, declarat moderata profunditas. In reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto respondet. Octauus decimus, qui longitudine moderata est, & angustus, humilisque, sua quidem natura paruus est. Videtur autem esse ob gracilitatem moderata longitudine. Breuiter enim cum præter profunditatis proportionem & latitudinis extensa longitudo sit, significat corporis gracilitatem non tamen, ubi contracta præter proportionem profunditatis est, corpulentiam denotat: sed uel naturalē quæpiam conformacionem, uel situm arterie inæqualē. Nonus decimus, breuis, latus & altus, aut ob conformacionis proprietatem, talis natura uidetur, aut ex affectu arterie in situ distortæ.

Vigésimus iam alijs duabus dimensionibus similis est nonodecimo, sed profunditate est moderata. Hic habet hoc præcipuum, impedita sua altitudine. Vigésimus primus, breuis, latus, & humilis præter easdem causas, etiam illas adiungit sibi, quæ latum simul & humile efficiunt pulsus.

Ad eundem modum uigésimus alter, breuis simul, & altus, atque latitudine moderata assumet ad

easdem causas, eas, quæ moderatam latitudinem creat humilemque pulsus. Sic etiam uigésimus tertius, breuis ille quidem longitudine, uerum dimensionibus duabus reliquis moderatis, ad easdem causas reducitur. Vigésimus quartus fortietur præter easdem causas extra ordinem causam, quæ altitudinem deprimit. Ad eundem modum proximi duo ad antedictas referentur causas: ut memoria teneamus, in quibuscunque pulsibus cedat longitudo proportioni latitudinis & profunditatis, in his causam, aut naturali conformacioni, aut arterie peruerso situi esse attribuendam. Demostrauimus porro, ubi latitudinis, uel profunditatis proportionem longitudo uincat, aut obistere alteri earum solam angustiam, aut auctam etiam alteram esse. Atque obstaculum frequens esse, incrementum rarum: in latitudine, ubi per mollem arterie tunicam degraueatur altitudo, si mulque nec uehementem esse euiscemodi pulsus: in profunditate uero, ubi cogatur latitudo, & pulsus uehementis simul & magnus ex sua natura sit. Reliquus est post omnes uigésimus septimus, breuis, angustus, humilisque, qui utique paruus, uel apparet esse, uel sua natura est. Ac quæ quidem in omnium primo distincta sunt magno, eadem sunt hic quoque distinguenda. Si naturaliter comparata corporis sit habitudo, hic pulsus non modo uidetur paruus, sed etiam est uere. At cum crassior sit, siquo homino euasit seipso crassior, hoc sit pulsus minor, erit tum quidem, quod ad ipsum attinet, moderatus: sed per corporis crassitudinem minor uidetur moderato. Si longe sit crassior, quam pulsus minor, is pulsus, quantum in ipso est, medio erit maior. Sin autem minus sit crassius, quam paruus pulsus, hic, si eius naturam species, minor erit naturali. Quod si gracilius corpus sit, quam uideatur pulsus paruus, is sanè est natura paruus, sed non perinde uidetur paruus, ac uere est. quod corporis gracilitas quatenus decessit de natura, hæc tenus ei magnitudinis addit speciem. Quæ de paruo & magno pulsu adhibita distinctio est, eadem in alijs est adhibenda omnibus: sciendumque illorum quemque uel paruus esse natura, uel magnus, uel moderatum. Ac tres hi pulsus in quantitate distentionis positi sunt, quod attinet ad ipsius rei naturam. Videtur uero esse uiginti septem ob crassitudinem uel gracilitatem corporis, uel ob cutem rugosiorē, uel regionum arteriarum inæqualem angustiam, uel proprietatem conformacionis. Itaque unumquemque oportet, qui non inania uerba ambit, sed ipsa opera studet meditari, omnium memorem, quæ iam percurri, simul atque aliquæ animaduertat pulsus, qui in quantitate consistit distentionis, primum qui sit de uiginti septem attendere: deinde ubi ab eo, quæ ex uicinis corporibus oriuntur, alterationes secreuerit, indagare, an moderatus sit, an magnus, an paruus: postea status, qui talem genuere. Si quidem docent hi & præterita & ueniencia. Ut in longo, & angusto, & humili. Nam exempli gratia in hoc, quod dico, docebimus, hunc quantum in ipso est, liquet paruus esse, ex eo quod eius imminuta est circularis

circularis dimensio, & aucta dimensio longitudinis. Si enim duabus de causis minor circulus distentionis apparet, ob corpulentiam, & quod minor reuera sit pulsus: nunc autem abest corpulentia: sanè enim non solum longitudo non creuisset, sed etiam imminuta esset: planum est pulsus sua natura esse paruus. Cum igitur remota sit longitudinis species, quam contraxit ex corporis habitudine, cum de sua natura paruus sit, uideamus iam quantum de causa sit factus paruus. Hic plurimum interest, nosse paruitatis quantitatem & longitudinis. Aut enim paulo est naturali minor, aut multo, aut, ut ita dicam, modico. Sic etiam in longitudine, aut parum, aut modice, aut longe naturales superat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producat, etiam ad maximam deueniat paruitatem, id est, angustus & humilis sit: hic pulsus natura longe est quam apparet minor, sed eam quidem ex nimia gracilitate comparauit speciem: ut uero sit natura minor ex causis, quæ efficiunt minorem, frigiditate, imbecillitate, & gracilitate. At quæ tandem causa est uel causæ inter has, unde pulsus, qui nobis nunc cernitur, longus, angustus, humilisque generetur? Declarauimus quidem ante: signum esse perpetuum arteriarum duritiei pulsus durum, infirmæ facultatis languidum, qui etiam remissus, & imbecillus uocatur. ut qui ei est contrarius, uehemens, contentus, ualidus. Verum sciendum & hoc est in hoc pulsu, necessario eum languidum esse. Nunquam enim ualente facultate paruus ad summum pulsus fiat. At duritiem nihil est necesse coniunctam esse. De frigiditate uero non absolute est statuendum, sed illud primum nosse oportet, interesse, cor unam esse cum arterijs refrigeratum, & refrigerari. ac quod refrigeratum esse, læsam esse facultatem sit: refrigerari autem, mutari usum. Hic animo mihi opus est plane attento, sciendumque non modo ad præcagaciones ex pulsibus, sed ad alias etiam pene omnes eo nihil esse conducibilius. Proceedit autem tuiuersus hic sermo ex cognitione essentia facultatis, quam in commentarijs De causis pulsuum, quod operæpretium non esset, præteriuimus: hoc loco, quia ad exacte intelligenda ea, quæ posthac docebimus, hæc refert nosse, uisum mihi est illam exponere. neque hic tamen cum suis demonstrationibus (quippe alio eam loco persecuti latius sumus) sed quantum summam explicatum ad institutum nostrum conducatur.

De essentia facultatis.

Facultatis essentia singularum partium, in singularum illarum posita comodo temperamento est. Nam tum demum suum quæque munus obit strenue, ubi sit temperatissima. Contra male fungitur, si intemperata sit: atque hæc tenus male, quatenus sit intemperata. Ad eundem modum cordis corpus, cum immodice refrigeratum sit, calfactum, humectatum, desiccatum, pulsus pro sua in temperie modo facit languidos: id quod illi est offensam facultatem esse. At uero consuetudinem cum sanguine habere in ipsius contento sinibus,

Galen.

& cum spiritu qui calidior longe ac naturalis status requirit, sit: aut cum eo, qui in inuolucro cor ambiente est, uel in pulmone: aut cum ipso etiam inuolucro cor ambiente, & pulmone, usum est tantum uariasse citra offensionem facultatis. Eandem habet rationem refrigeratum esse & refrigerari. ubi in ipso cordis corpore temperando præpollat elementum frigidum, læditur facultas. Sin in tunica cor ambiante, & in pulmone, & sanguine, spirituque, quos eius uentriculi continent, ulus est remissio. Iam humiditates & siccitates, si in ipso corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam uicino, non immutant usum. Si quidem proba temperatura & interperies ex quatuor sunt elementis. Vfus uero accessiones uel remissiones ex calido & frigido duntaxat. Vbi iam ad ultimam usus dissolutionem deueniat corporibus uicinis cordi uehementer refrigeratis, non poterit etiam cordis corpus non intemperatum esse: id quod nihil est aliud, quam debilitari facultatem. Quamobrem non fieri dicebam posse, ut de frigiditate uno uerbo pronunciam. Neque ut sola prostrata facultate, uel induratis solum instrumentis, pulsus interim minor fit: ita etiam ob solam frigiditatem, quomodo nunc diximus, non accepta refrigeratione de usus remissione. Neque enim eo unquam, cor, ut refrigeretur uehementer, deueniat, nisi sit ipsum refrigeratum. Quid dico, intelligas clarissime, si eos qui in itinere ex ingentis frigore obeunt, consideres. Omnes enim simul ut frigidum expirant aerem, pulsus quoque minorem habent, minimum tamen illorum prius nullus, & ad extremam refrigerationem sit perductus, obtinet: ubi non tantum usus est immutatus generandorum pulsuum, quod aderat a primo illis: uerum etiam, quia perditur iam naturale cordis & moderatum temperamentum, debilitatur facultas. id quod solet plerumque ipsi subito accidere, non, ut in alijs affectibus, paulatim, de quibus est unus, quem hoc loco habemus in manibus, per quem pariter & longus pulsus apparet, & angustus, humilisque in longis morbis. Qui enim ita habent, in periculum hi non minus præsens ueniunt, quam illi, qui in itinere decedunt: non repente his tam paruus pulsus, sed pedetentim uenit marcescens. unum etiam marcoris hoc genus est, quod Philippus senit ex morbo appellat. Nam non ex frigiditate torridus marcor, ceterum ex facultatis sola imbecillitate imbecillus pulsus & paruus creat. Separatur a priore, motus uelocitate & crebritate & duritia calorisque feruore. Verum de his non est huius disputationis differere, sed ad institutum reuertor. Longus, angustus, humilisque pulsus cum longius ab natura trinis dimensionibus discesserit, si talis citra duritiem appareat, a quibus usum procedat & quot causis, abunde aperuimus. At ubi cum duritie coniunctus est, unam iam huic adest uel languidus pulsus, uel mediæ inter languidum & uehementem: qui nec euertat, nec ab eo euertat: ut memores simus, nullum alioquin inter languidum & uehementem medium esse: declarat autem in corpore is affectus esse, qui reddit

Tom. 4

s arteriam

arteriam duram. Hæc est siccitas, uel cōstrictio a frigore, uel tensio. Siccitas quidem in ardentissimis febribus, ubi prae producuntur, precipue ex torrido marcere, certisq; melancholice & quartanæ febris generibus. Cōstrictio ex frigore fit per frigiditatem potum & immodicū, uel per balneas similes, ex refrigerantibus itē pomis intēstiuē ingestis, uel præter modū: deniq; ex ijs, quæ cunq; multū solent frigidæ pituitæ gignere, quem Praxagoras uitreum succū solet appellare. Tensio ex conuulentibus affectibus, & ingentibus inflammationibus. Ex scirrhis uero cōstrictio arteriarū atq; tensio nascitur. Quod quidem accidit potissimum ex iocinore & liene, ex his enim uisceribus pulsus apertissime uidetur & perpetuo duri scirrhoti præsertim affectis: & uero etiā in magnis inflammationibus. Sed tactu eiusmodi affectus deprehendunt, & per urinas, & alui excrementa, per uniuersū corporis deniq; colorem & linguæ. Iam etiam per febrium genus. Qui porro alij corporis affectus pulsus creant durum, partim originem ex recentibus offensionibus repentinam trahunt: reliqui omnes pedetentim. Offensiones, quæ inducunt eiusmodi affectus, sunt uini potio intēstiuē, & frigidæ. Sæpe etiam poma refrigerantia, & frigidum balneum. Deprehendes noxam à uino illam, cū subito pulsus non durus modo sit, sed maior etiam, & celerior, & uehementior. Ceteras à uino in communi discernes, quod nec magnitudinem adiunctam, nec uehementiam, nec celeritatem habeant. Singulas seorsum, nunc clarius, nunc obsecutus & per coniecturā. Clarius, ubi symptoma aliquod cōsequatur, quod pomis solet succedere. Inflatio uētris, inquam, aut mordicatio corruptorū, aut stomachi aliqua cōpressio, aut delirium, ut à pomis uinosis; aut uomitus, aut alui defectio humidior & largior. Hæc scilicet non per signa, sed ipsam aperte demonstrat substantiā comestorū. Quod nisi horū quid adsit, nec à uino signorum, aqua frigida est quæ offendit, uel pota, uel intēstiuē in ipsa lotos. At uero ut hæc securius omnia confirmare possis, metuentium & angore correptorum pulsus magno indicio sunt. At si prius dictis postea hoc semper addas, ægrotū aliter ac præscriptum sit, fecisse, magis confirmatam præstabis & suspiciendam prædictionē, ut subinde fidem astantes non habeat, nec ex pulsibus credant tale quiddictum esse, sed consciorum aliquē detulisse egroti peccatum. Tangendi autem accurate sunt pulsus, deinde quod indicant signa proferendum, ac tum denuo sunt tangendi, animaduertendūq; ecquid ægrotus cōmotus sit. Qui si omni sit perturbatione liber, uide num quod cōmemoratorū signorum aut omiseris, aut parum probe perpendaris. Si uero sit perturbatus, atq; uideatur angustia uereri, caue mox signo adhibeas fidē. Frequentem sit, ut nō, quo consecij sibi talis admitti sint, angantur egroti: sed quod ita ferē sint cōparati, ut statim expauescant. At his mox pulsus consistit. Qui uero planē in culpa sunt, q̄ tu diu de eo cōfirmes

quæquā, tam diu metus proprius pulsus apparet. Atq; peccata, quæ hactenus exposuimus, omnia aut inflammationibus, aut scirrhis, aut siccitatibus, aut uiscerum per frigiditatem cōstrictionibus augendis, alterationem, quā diximus, inducunt. Neruorum uero originē si quid occupet tale, affectum conuulsiuū creat. Sic appello illos affectus, qui ante mortem necessario conuulsionis aliquod habent symptoma. Qui quidem moriuntur omnes etiā calidi, contra ac illi, qui corripuntur syncopa. hi enim uehementer etiam frigidū uiuunt adhuc. Quibus uero neruorum propaginem occupauit conuulsiuus affectus, eum planē iam expirauerunt diutissime permanent calidi. Horum pulsus omnium statim primo occurſu exercitatis in tangendo tensio nem produnt, & motum ueluti conuulsiuū detegunt. Quod si quis, cui cōmemoratus pulsus est, ab alio plura deiciat, id quod euenit ex iocinoris scirrhis, non amplius hi habent pulsus longū, sed aut moderato alsimilem longitudine, aut etiā breuiorem. Iam hoc quoq; in omnibus duris pulsibus pariterq; paruis operæpretiū est nosse, citissime uibratos eos efficit: & qui uibrati non sunt, uel de utralis facultatis imbecillitate, uel de remissione usus, uel amborum concursu nō recipere illos eum motū. Nam siquidem usus magnā distentionē postulet, uisq; efficere uitalis ualeat, sed unū refragetur corpus arteria, quod attolli in magnam distentionem per duritiam nequeat, uibratio in eum statim incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ uibratus motus. Quocirca hic pulsus, qui uidetur uibratione uacare, aut extremam imbecillitatem facultatis, aut remissionem usus declarat maximam. At uibratus si sit, contentiois continuo nō nihil annunciat facultatem obtinere, nec pulsuum usum generandorū semel esse dissolutum. Nec uero deuenit ad maximā paruitatem, sicuti diximus propositū pulsus facere. Ad eundem modū si pulsus citra uibrationē longior iusto sit, angustiorq; & humilior, non longissime tamē de natura in singulis his diuerterit, sed aliquantū: attendendum est, durus ne sit & nō uibratus, an planē duritia liber sit. Si enim durus sit, sed absq; uibratione, frigiditatem, uel facultatis imbecillitatem indicat, uel utranq; simul. Hæc discernito ex consequentibus. Nam cui talis pulsus ex sola refrigeratione sit, statim adiunctam tarditatem habet, raritatemq;. Cui ex imbecillitate facultatis, sociam sibi remissionem habet. Quod si iam usus constet immotus, tanto erit pulsus celerior naturali & crebrior, quātū à modo deflexerit paruitas. Sin autē quo facultas sit imbecillior, eo dissolutior usus sit, pulsus esse similis in utraq; differentia moderato uidebitur, nec celerior, uel tardior, uel crebrior, uel rarior. At si excedat alterū, pro excessu ratione, sicut ante est dictum. Si uero simul & durus & uibratus sit, significabit eisdē affectus, à quibus diximus supra durū pulsuum constitui: uerū non imbecillam facultatem tamen, ut in illis: nec dissolutū usum. Quanta uero utriusq; sit noxa: in facultate, declarabit uehementiæ & remissionis

remissionis differentia, unā cū quantitate uibratio nis: in usu, differentia celeritatis & crebritatis cum uibrationis item quātitate. Reliqua ex ante dictis etiā cōiuncto. Haud aliter si nō paulum, nec multū tribus differentijs de natura deflectat, sed sic medio ceter & modice, ex dictis discrimina notato. At sepe in eiusmodi pulsibus, ijs dico, qui pusillam à natura in longitudinem, angustiam & humilitatem habent mutationem, non modo nihil animaduertitur duritiæ, uerū mollitudine etiā præditi sunt in signi: id qd' & huic accidit de causis genere iisdē: uariatur autem quantitate in singulis. Siue enim propter facultatis imbecillitatem minor moderato pulsus fiat, facultatis ostenditur maior offensio: siue propter remissionem usus, maius & huius esse uitium. Quo enim tunice mollitudo ad distentionis magnitudinem est promptior, hoc causam, quæ moliatu paruū pulsuum, declarabit esse maiorem. Sanē imbecillitas facultatis, quā sit magna, satis ex quantitate remissionis apparebat. Huc cum uel accessit, quod nūc diximus. At usus dissolutio in quantum inciderit uitium, ex solis, quæ diximus, signis inuenitur: de quibus dicemus etiā inferius nō nihil, ubi cōnectamus mutuo pulsuum genera. In presentia em hoc nō instituiimus, sed cū exponere de genere quantitatis distentionis cōpissimus, si mul alia attingere sumus coacti. Quare redeamus ad primum institutum, ac ad reliqua genera transeamus. Neq; em, q̄ alios item ex tabella pulsus percurramus, causam arbitror ullam esse. Verū eadē ratione & uia, quam instituiimus in longo, angusto, & humili, reliquos singulos explorabimus, ac primum remouebimus, qui propter corporis habitum dinem longitudine, uel latitudine, uel profunditate uariant, ut non magni tantum, uel parui uideantur. Deinde causas considerabimus, per quas aut iusto maiores fiunt, aut minores. Atq; de genere pulsuum quidem, quod consistit in quantitate distentionis, satis in presentia.

Celer & tardus pulsus quid denotent.

Post hæc de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione, quod ipsius motus est arteriarum genus in primis proprium, agemus. Porro fumen dum hic quoq; est ab distinguenda homonymia initium. Nam dicitur celer pulsus, nunc ut cum moderato cōparetur, nunc ut cū quolibet alio. Præterea ipse ille moderatus interim absolute dicitur, quem in optima conspiciamus natura: interim de unoquoq; homine, qui inculcata sit sanitate. Hic ex cōparatione absolute moderati existimatur, doctq; quodnā sit temperamentū. Ac celerior quidē calidius, tardior frigidius declarat temperamentū. Verum solam planē nō est inuenire mutationem in celeritate & tarditate, nec in sanis, nec in affectis corporibus. Nam qui calidior est temperamento, q̄ simpliciter moderatus, si pulsus habere uideatur celerior, eum habet necessario maiore: & cui pulsus est aliqua occasioe solito celerior, omnino etiam maior est. Neuter tamen est horum necessario crebrior. Siquidem crebritas illis, ubi

calor accumulatur copiosior, accedit. Itaq; cū celeritate modo magnitudo, modo etiā crebritas cōiuncta est. Atq; etiā interdū sola crebritas: cū præterito aliquo, qui, ut potest in presentia, maximam obtineat distentionē, deinde reuersi parē offendamus magnitudinē, sed celeritatem maiore. Huic enim simul crebritatē necesse est increuisse. Quod si quæ relinquamus, qui usum habeat pulsuum remissum, ac reuersi in celeritatem pulsuum inueniamus auctum, cum nō auctus tantū celeritate est, sed & crebritate planē et magnitudine, quādo quidē usus remissio in raritatem clarius, deinde in tarditatem, postea in paruitatem pulsuum cōuertit. Et item quoq; mutationes in tarditate pulsuum, partim ex moderato statim in raritatem simul mutatur, subinde etiam in paruitatem, ubi amplius usus sit imminutus: partim ex statibus nō naturalibus: nūc aucto usu, sepe unā cū mutatione in utraq; nunc deminuto usu mutationes fiunt pulsuum in tarditate cū raritate et paruitate. Habes primas & simplicissimas pulsuum mutationes in celeritate & tarditate, harumq; causas præcedentes, & externas eadē inueniuntur ratione, atq; illas quas de magnitudine, & paruitate exposuimus. Mistæ uero mutationes atq; cōpositæ cum uehementia & remissione uel duritia uel mollitudine constant. Quæ etiā examinandæ sunt atq; discernendæ eadem uia rationeq; quæ, cum de longo, angusto, & humili disputaremus, declarauimus, quo cognoscamus, quæ causa sit, quāobrem in celeritate uel tarditate pulsus uariant. Potest enim, uti diximus, ob usum auctum pulsus in celeritate creuisse. Potest etiā ob mollitudinem arteriæ, & facultatis robur. Sed enim cum nō uariet mollitudinem, duritia, uehementia, remissione, solus mutationem usus induxerit. At si cum horū aliquo, causa inquirenda & exploranda præpollēs est, sicut ante declarauimus. Exēpli gratia, si simul & celerior esse & mollior uideatur, animaduertendū est, tanto ne celerior sit, quāto mollior, an magis. Nam si quanto est mollior, tāto etiā celerior sit, alterationem ab sola mollitudine mutuauit. Sin celerior q̄ mollior, non à mollitudine tantū, sed & ab usu aucto. Contra si mollior q̄ celerior, quāto mollior est, tantum detraxit solius usus remissio. Ad hunc modum, si pariter celerior & uehementior sit, si tanto celerior sit, quanto uehementior, considerandum est. Ita enim celeritatis solum facultatis robur causa sit. Sin celerior quā uehementior, quo celerior est, hoc de usu aucto accepit. At si uehementior q̄ celerior, non robur tantum facultatis, sed etiā frigiditas aliqua alterauit pulsus. Si iam celerior simul & mollior uehementiorq; appareat, singulari experientia opus est cognituro, utrum tanto celerior sit moderato, quāta ex ambabus causis facta accessio est ex mollitudine & cōtentione, an non tanto. Nam si tanto, ob illa sola est immutatus: si magis, accessit incrementum usus: si minus, etiā propter usum remissum. Eadem ratio in pulsuum mutatione in tarditate inuenda est: ex uisum duntaxat

taxat remissio, an ex imbecillitate facultatis, an ex duritia instrumentorum orta alteratio sit. Ac ob usum solum uariasse probabile est pulsum, si quando nec durior, nec imbecillior inueniatur. Ob facultatis infirmitatem, ubi quanto languidior sit, tanto etiam tardior. Atque ob duritiam item instrumentorum, cum tanto sit tardior, quanto durior. Sin autem tardior moderato uideatur, quam languidior, in eum statum ex imbecillitate & frigidityte incidit, causamque in eo exuberantem ex collatione reperies ad naturalem & moderatum. Si enim numeris forte quinque de natura remissio deflectere uideatur, & quidem cum tarditas: prestare in eo pulsu constituto frigidam causam, non imbecillitate facultatis esse causam dicendum est. Sin quindecim tarditas numeris appareat, decem autem remissio, in huius pulsus constitutione frigiditate excellit imbecillitas. Quod si non perinde sit tardus ac languidus, ex facultatis imbecillitate & calore quoque is natus sit. Ac magnitudinem quidem utriusque causae ex proportionis excessu inuenies. Atque hoc memoria tenendum est, haec omnia dici amoto ascititio motu. Pari modo ubi cum mutatio in tarditatem inuenitur aliqua durities, attendendum est, ex sola duritie mutatio, an ex ambabus incidit. Si enim quanto tardior sit pulsus, tanto etiam uideatur durior, alterationis sola durities causa est. Si uero tardior quam durior, non modo durities, uerum etiam frigiditas. Atque inuenias ad eundem modum hic fortiolem causam. atque declaratum est paulo ante. At si magis sit durior, quam tardior, non nomine duritiae tantum, uerum caloris etiam talis euasit. Et uero hic quoque ex proportionis excessu perspicies causae utriusque magnitudinem. Iam uero si tardior simul & durior sit atque languidior, exercitatum hic quoque oportet esse, qui sit perspicitur, an ratio tardior sit moderato, quantum accessit ex utriusque causis imbecillitate & duritia, nec ne. Etenim si ratio, ob illas est solas mutatus: Quod si magis, adiuncta iam est usus remissio: si minus, etiam propter usus incrementum.

De quatuor generalibus differentiis, quae sunt in distentione.

Quando iam satis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hic disputationem aliquanti sper listamus, ac prius quam aliud genus in manus sumamus, quaedam faciamus ut commemoremus, & ad superiorem & insequentem sermonem accommoda. Nam quatuor cum sint in distentione arterie generales differentiae, prima eademque ante pulsum propria, quae in qualitate consistit motus: altera, quae in quantitate distentionis: neque hic nos, neque in primo De pulsum differentiis libro de magis propria uerba fecimus primo loco, quod cognitu difficilior sit: sed de illa, quam dignoscant tyrones clarius, & quae ideo sit ad denunciandum aliquid utilior. Haec habet extra ordinem illud quoque praeter alias omnes, ut complexi septem & uiginti uideatur pulsum differentias, sint uero reuera tres. Nam in ceteris quidem omnibus generibus, quot natura sunt differentiae, tot apparet. Reliqua sunt

in distentione duo genera pulsum, alterum facultate, alterum arterie indicat tunica, quod quidem est postremum, immo uero nec proprium, nec affine, sed genus pulsum aduentitium. Habet autem hoc duo haec genera, ut causam semper, a qua generantur, ostendant aperte: duo illa genera superiora non perpetuo. Etenim duobus obuenit generibus posterioribus, ut ab una utriusque causa constituantur: primis uero duobus, ut ab omnibus causis, quas tres frequenter demonstrauimus esse, quo etiam in generibus duobus primis difficultior sit oratio, ac plurimum ad causam inueniendam distinctionum. In reliquis duobus cum genus est causae unum utrobique, tum uero quantitatis notitia certa.

Causae continentis uehementis, languidi, mollis, & duri pulsum.

Uehemens pulsum a facultatis semper robore fit: ac quo sit uehementior, tanto robur significat maius esse facultatis. languidus ex facultatis imbecillitate: ac quo sit languidior, hoc facultate quoque imbecillior esse demonstrat. Haud aliter durus pulsum efficitur ab arteriae tunica dura. Mollis a molli. Praeterea quantitas pulsum duritiae & molitudinis, arterie declarat quantitate duritiae & molitudinis. Sed uero qui medius est inter durum & mollem, qui etiam uocatur moderatus, primus natura est inter eos, solusque naturalis. At inter languidum & uehementem hac ratione medius est nullus, quod languidus sit oriundus ex facultate imbecilla & a natura deficiente: uehementem autem ex firma & recte habente. Verum alio modo, ut ante retulimus, medius sit aliquis inter languidum & uehementem. Modus autem dignoscendi per tactum adhibendum est. Nam cum a pulsu euertitur, uehementem eum uocamus: cum ille euertat pulsum, languidum: ubi neutrum sit, medium dicimus hunc sortitum locum esse inter languidum & uehementem: qui quidem non aliter atque languidus, praeter naturam est. Alterationes pulsum quaedam in remissionem & uehementiam & solae sunt frequenter, & ab una causa. Cum enim tunica arteriae una cum usu in naturali constant statu & non nihil facultatis contentio alterata sit, languidior hic quam uehementior priore pulsum redditur: de alijs uero generibus cum eo nihil mutat. Atque hoc pacto solae fiunt & ab una causa. Alio modo ab una quidem causa, sed non solae. Nam ubi dissoluta admodum facultas sit, uel contenta, ut non dum a causis alijs continentibus sit immutatus, mutari pulsum ab una causa accidet, genus uero non unum commutatum esse. Nam si longe facultas imbecillior sit, non languidum modo, uerum etiam paruulum pulsum creabit: & quia paruulum, statim etiam crebrum. At robustissima cum uehementissimum, tum etiam maiorem excitat pulsum, simulque, si nihil uariet usus, rariorem. Mutatio iam pulsum in duritiam & in molitudinem, si quidem ab una causa procedat, omnino aliquid unum de alijs generibus mutabit. Quod si sola constet, ex cursu plurimum causarum constituitur. Simul autem & sola & ab una causa nequaquam fiat, nisi minimo

pianu

plane spatio discesserit de natura, ut quae minimo fiat pulsum durior, pari tamen magnitudine. At sic nec celeritas mutabit, nec crebritas. Verum apertior si fiat maiorque durities, non poterit pulsum non esse minor, tantoque etiam crebrior, quanto minor. Si uero simul & durior facta sit tunica arteriae, & calor increuerit, hoc pulsum moderato durior erit, quo arterie tunica: at magnitudine equalis moderato: modo quantum calor mediocritatem excesserit, tanto tunica arterie naturali sit durior. Quando iam de his quoque satis dictum est, quantum requirit praesens argumentum, deinceps de praecedentibus & externis duorum generum, quae nunc explicauimus, causis agemus.

Causae praecedentes, quae robur augent & opprimunt.

Causae praecedentes, quae robur facultatis augent, partim in ipso infunt corpore, ac humores quidam sunt semicocti & crudi, qui iam concoquantur: & naturae ad iudicationem impetus, nisi hic sit etiam in eodem genere: ad haec ira. Partim extrinsecus adueniunt, ut uinum, cibus, exercitationes modicae: & etiam quae intemperie corrumpunt ipsius corporis & cordis & arteriarum, siue illi cibi sint, siue potus, siue etiam medicamenta. Deprimunt uero facultatem inedia, uigiliae, sollicitudines, moerores, uacuationes immodice per alium, uel per urinas, uel uomitum, uel uterum, uel profluuium sanguinis, uehementes dolores, uel singulares, ut quae stomachicum affectum uocant, qui syncopam inducit. His adiunge omnia, quae cordis uel arteriarum creant intemperiem, siue in corpore illa contineantur, ut in succis, uel solidis partibus, siue foris etiam his antecedant. Quippe haec deprimunt omnia facultatem immodice humectando, desiccando, calcificando, refrigerando, dirigendo. At uero, quae causae praecedentes & externae pulsum duriorum efficiunt, supra exposuimus, cum de longo simul et angusto & humili differeremus. Nihil est ergo, cur eas de hoc loco recenseamus: sed tantum si mollis causas addiderimus, sinem hic faciemus libri.

Causae praecedentes & externae mollis pulsum.

Mollis reddunt arteriam, humidus cibus, ac frequentiores balneae, somni multi, mollior uita, & uoluptates. Atque haec quidem intra septa manent naturae. Praeter naturam in comate, lethargo, aqua inter cutem, & si quae sunt alia, quae arteriarum tunicas imbuunt larga humiditate, maxime pituitosa: de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nunc iam tempus est, ut hunc librum finiamus, si in summam, qui in eo sit fructus, subdixerimus. Est autem hic. Praesentem dispositionem singularum causarum continentium pulsum primum indicant, qua cognita praecedentes & externae causae deprehenduntur ipsius primae inter illas, atque in hoc constat praeteritorum praesagatio. Futurorum uero ex istis, quae dispositionibus comitantur, petuntur praesagia. Quorum quaedam unum quodque fiat, in sequentibus libris declarabo: prius in secundo tamen horum commentariorum, quod restat adhuc, instituiimus persequi.

Galen.

GALENI DE PRAESAGATIONE EX PULSIBVS LIBER SECVNDVS

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE

Quid celeritas & tarditas contractionis significant.

E primis quidem & quasi maxime elementalibus pulsum, qui in distentione arteriae dignoscitur, differuimus superiore libro. Nunc de reliquis ex-

D

orsu a contractione tractabimus. Ha-

bet quatuor haec quoque genera pulsum, quot scilicet distentio. uelocior etenim & tardior, maior, minor, uehementior, languidior, si naturam ipsam spectes rei, contractionis motus sit, & hercle etiam arteriae corpus aut durum efficit aut molle. haud dignoscas tamen horum generum, praeter tarditatem unam & celeritatem, ullum. immo ne has quidem ubique, sed in illis pulsum, ubi sensu contractio animaduerti possit, ut in primo libro De pulsum dignoscendis docuimus. Iam etiam in libro De usu pulsum arterie functionem demonstrauimus contractionem esse non secus ac distentionem. Vtraque enim naturalis caloris uetur mediocritatem: distentio ueluti inspiratio quaedam excessum ardoris refrigerando, & uentilatione, quod extinguitur, incendendo: contractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contractionis iudicio erit fuliginosorum excrementorum ingentem colligi numerum, expurgarique id temporis, quando cuncta inueniatur. Tarditas contra, nec eius multum excrementi coaceruari, eoque nec requirere euacuationem. Magna enim copia ex putrescentibus humoribus aceruat, qui febres accendunt necessario. Cum corpus bonos humores habeat, pauca omnino. In alijs statibus, qui medij inter hos sunt, proportionem singulorum statuum: inter edendum & dormiendum, plus per uigilias & inedia, minus. Eadem plane ratione pro ciborum natura: in illis, qui prauos humores gignunt, plus: in his minus, qui probos. In febribus ad eundem modum, in accessionibus, plus: aliter temporibus, minus. Adeoque plus ex crassis & lentis humoribus, qui pituitosi sunt, & quos appellant crudos: ex biliosis minus, & melancholicis: medio modo ex sanguine, qui scilicet etiam putrescit ex inflammationibus. unde oriuntur febres, cum alia, tum illa, quarum a deo est immodicus ardor, ut cutem deurant, & affectum generent, quem carbunculum uocant. Eiusdem ferè naturae sunt herpes depascentes, quos appellauit Hippocrates edentes. Scilicet in omnibus his putrescunt humores. Alio iam modo putrescentes in asperis arterijs succi. Pulmonem enim suo uitio contagiunt, ac putrescit die hoc etiam uiscus. Ac contrahuntur in asperas arterias uel per distillationem de capite, uel ex pleuritide, uel peripneumonia, uel pulmonis affectu, uel angina, uel ex pure quod influxit. Originem hinc

Tom. 4

s 3

ducunt

ducunt putredinis, quod minus probe expuantur. Nam ut sunt uiri osi, & locus calidus, maturā desiderant euacuatio nem. Subinde etiā fit, ut cum pulmonis rumpatur uas aliquod, immittat sanguinis in asperas arterias aliquid. qui quidem diuturnitate putrescens excitat tabem. Quod etiā deuenit celerius, quem uasa exulcerata emittunt. In omnib. his, quos collegi, affectibus, alijsq; qui putredine sint aliqua humorum præditi, arteriarum motus, quo intrōferuntur, augetur & in quantitate, ut arctius illæ contrahantur. sed hoc quidem sensu planè non dignoscas. At celeritatis clare animaduertitur incrementum facileq; uirō experto in hoc opere, qui nec ingredi quidem ad experiendum prius possit, quā quæ de digno scendo prodidimus, didicerit; quorum nos nihil ex prisca medicis docuit ullus, sed progrediuntur quidam usq; ad uerisimilem orationem, ac cōmentationes scilicet Herophilias quādam de pulsuum rhythmis conscribunt. Aliqui inanem loquacitatem uocant eam meditationem, semelq; eam repudiant. Si uerum quæris, respiciendam esse neutri animaduertunt celeritatem & tarditatem distentionis contractionisq; quarum multa ualet utraque indicare, uti summam nunc declarauimus, explicaturi posthac, cum de morbis aegrum, latius.

Quid crebritas & raritas indicent.

Nunc quidem ad crebritatē me, raritatemq; conuertam. quarum duplex est utraq; quod etiā quietibus contigit arteriæ duplicibus esse, uni ab distentione ante contractionem, alteri post contractionem ante distentionem. At quiddam am babus est commune: aliquid proprium utriq; Cōmune q; duabus de causis abbreviatur, uel quod prior productus sit motus, uel quod sequens anticipet. Contrā protenduntur, si uel breuior fuerit prior motus, uel si remoretur posterior. Vtriq; proprium, quod denotare solent. Illud autē ab ijs planū est significari, q; ex producto altero motu uel anticipatē altero potest prodi, aut cōtra ex abbreviato altero motu, & morante altero. Quādo em̄ syncerus calor, paucissimisq; inquinatus extremētis distentionem cōcitāt maiorem simulq; celeriorē: contrā qui confusus extremētis est putribus, contractionem: ubi ex anticipatione uel magnitudine distentionis pulsus crebrior fiat, calorem purum indicabit multum in corpore increuisse. ubi uero, quod maturius incipiat contractio, impuri copiam atq; extremētis referti caloris arguet. Nec aliter cum rarior pulsus externa quiete sit, siquidē ob distentionis celeritatem, refrigeratū calorem demonstrabit esse: sin ob moram contractionis, sumosa imminuta esse extremēta. In quiete interna ē diuerso, si ex productione contractionis creber sit pulsus, suppullulare abundantiam fumosorum extremētorum: si ob maturiorem distentionis exorsum, auctū caloris esse. At uero cū rarior in hac quiete pulsus est, si ob imminutam cōtractionem, pauciora annuntiabit excrementa: imminutum ca-

In C. A. Gra. legitur *ερα-χρως* id est breuitatem

lorem esse, si ob distentionis moram. Quod si con iuncta ambo sint, ut & protendatur motus prior, & alter anticipet, siue in externa hoc quiete, siue accidat in interna, compositum declarauerit affectum ex illis, quorū sigillatim significabat utriq;. Itidē si pulsus sit rarior, in utra hęc coierint ambo quiete, contractus prior motus, & multum tardās alter, erit status tum quoq; duplex atq; cōpositus ex utroq; quæ sc̄ ante declarauimus, cū alteruter deminutus sit motus, rectus autem & tardans alter. Verum enim uero non perinde est aperta utriusq; quietis cognitio. Externa enim clare sentitur, internam uero ne obscure quidem, nedum euidenter sensu dignoscas. At sola ad hanc aspices cōiectura, si colligas ex impetu utriusq; motus: præcipue in ijs pulsibus, in quibus clare sensus ualet assequi cōtractionē. Ac de hoc quoq; genere pulsuum, quantum refert ad propositum, diximus.

Quid Rhythmi annuncient.

Nunc postulat sermōis series, ut de rhythmis exponamus, de quibus prolixius Herophilus disputauit, obseruationem potius & experientiam prodens, q; rationalem docens methodum. Nam rhythmos pulsuum per singulas ferē animadueros ætates conscribit. nec primum quibus illos in naturis obseruauerit, nobis declarat, dein de ex ipsa institutiōe manifestus est, q; confusam habuerit, nec distributā cōtractionis atq; quietis notitiam. Nam si contractionem in senibus usq; ad decem prima tempora extendi putet posse, planissime ueram contractionē sensu nunquam. Hęc enim interim nō tam diuturna est, quā distentio: interim eque diuturna. Interim, ut scribit ille, diuturna quidem est, non quintuplo, ut autumat, tamen, sed paulo maior. Reliqua errata, & confusio nes, inauditasq; absurditates, quib. scripta scætant Herophilī de rhythmis dignoscendis, partim ex tertio commentario De dignoscendis pulsibus, partim ex illis, quæ seorsum in Herophilī artē de pulsibus scribā, cognoscas licet. Nunc uero (quia nec historiam hac lucubratione nec confutationē complector: sed, quæ perspexi, doceo) ad inæquales pulsus conuertam orationem.

Inæquales pulsus quid significent. & primo de intermittente.

Horū duplex est genus. Quidā in uno icū inæqualitatē habēt, alij in acervo, quā iuniores medici inæqualitatē solēt appellare *συσματικῆν*. aceruū scilicet etiā *συσμα* appellāt. Igit de inæqualibus pulsibus hoc in cōmuni omnib. sciendū est, qd̄ in secundo lib. De pulsuum causis ostēdimus, ex oppilationib. eos, aut ex cōpressionib. instrumentorū, aut humorū abundantia ad facultatē quidem collata, aut ex cordis inæquali intemperie cōstare: incōmodiorem porro esse unius pulsus inæqualitatem ea, quæ in acervo consistit. Quinetiam haud quaquā moueri arteriā, qd̄ uocat̄ intermittere, siue in unū pulsuum, siue in aceruū incidit, periculosum est, ut nulla omnīū specierū alia, quæ inæquales sunt. At seorsum de utriusque generis omnibus

omnibus speciebus dicendū est, incipiendumq; à pulsum collectiua inæqualitate. Meditemur uero orationem, primum in inæqualitate collectiua, quod apertior inæqualitate sit unius pulsus. Intermittētes pulsus facultas, uel q; grauetur ab humorum copia, creat, impedita, quominus motū debito tempore auspicietur, uel per crassitudinem, uel per copiam humorū, quæ obstruat aut oscilla cordi uicinarum arteriarum, quæ attrahit materiā rursusq; emittit: aut ex oscillis quadam tenus uniuersam uasorum capedinem. Sæpe etiam foris illis, quasi uinculum sit, copia eiusdemodi offunditur. Nonnunquam instar oneris grauat. Interdum etiam spatia, in quibus distendunt, occupat. Est cū inflammatio, uel scirrhus, uel alius id genus tumor, qui cingentia arterias corpora teneat, earum arceat distentiones. Si uero ipsarum arteriarum tu nicas tale quid insederit, maius est discrimen. At uero si ipsius corpus cordis, hoc iam malum est extremum. Etenim hi subito syncopa corripiuntur. At intemperies cordis non est perinde exitialis, immo uero inflammatione longe mitior. Cuius quidem imbecillitas facultatis comes est, pulsusq; languidus præter eum affectū indicat nihil. Nam moderato cor præditum temperamento, pulsuum edit uehementem: prauo languidum, ac est in utroque excessus & defectus, prout maior uel minor sit temperamētū mediocritas. Etenim latitudinem demōstrauimus habere quā pulsus habent etiam nō minus ex maiore uel minore intemperie. Verū paruum & languidū sola intemperies pulsuum redit, non statim inæqualem tamen: nisi cum humoribus facultas cōparata contentis in ipso corde & in cōtinentibus cum ipso arterijs uenisq; robore ijs cedat: quod aliud nihil est, ac copia humorum facultate maior. In eiusdemodi enim affectibus ad iuncta necessario ad paruos ac languidos pulsus inæqualitas est. At cum debilitata duntaxat facultas est cordis, non degrauat tamē ab humoribus, hic omnes pulsus parui sunt & languidi. Ex facultatis uero imbecillitate nulla illis adest inæqualitas, nisi quando ipsum etiā corpus cordis inæquali intemperie teneat. de qua paulopost dicemus. Nunc ad intermittentes me refero, qui rarioribus finitimi sunt, uerū ab ijs discernuntur, q; rhythmū pulsuum totū intermittētes perdidit. Quod si nō unius modo tempus pulsus quiescat, sed diutius etiā clarius is intermittere uideat, periculosiorq; hoc erit priore, quo quiescat diutius. Itaq; cum duorū pulsuum tempus arteria cōsistat, haud scio an superstes esse quisq; possit, unius certe tēpus pulsus aut paulo amplius sæpe numero conspeximus intermittente motu arteriarum confirmatū hominem esse, præsertim cum ætatem ageret senilem. Quamquam hoc uideri absurdum possit. Etenim si uel sua sponte imbecillus senex est, laborantq; eius etiam ante ualetudinis infirmitatē facultates, quem expectemus euentum, si ad etatis imbecillitatem, altera accesserit ex morbo: Nempe hac de re non est periculosum, sed eo potius leue, q; imbecille fa-

cultates à paruis sæpe occasionibus fiat ut offendant: at firmæ tantū deiciunt à maximis. Itaq; qui habitu sunt ualente, & admodū diu in morbos nō inciderūt, periclitant, si incidant. At uero imbecilli, quiq; assidue obiecti ad omnes causas sunt, facillime seruant: quod scilicet de his nemo, cū a quali bet lædatur uel minima, expectet causam magnā. Robur ualidorum omnē excipit causam paruam, ut à solis magnis uincat. Quamobrē intermittētes pulsus minus habēt senes q; iuuenes perniciāles, mox pueri ab illis, quod (quia cum concoctrice facultate sint ualidissima, tum corpore mollissimo, atq; facile perspirabili,) cōcoquāt digerantq; per halitum intemperies inæquales, copiamq; humorum, & crassitudinē. Quare etiam hi in minus periculum ueniunt q; iuuenes, cum pulsus intermittant, duobus nominibus: tum q; facultate, quæ pulsibus præsidet, imbecilliore q; iuuenes sint, ut à minoribus causis, sicut senes, superentur procliuus: tum q; concoctrice firmiore, ut facile offensa corrigant. His additur perspiratus facultas non mediocri ad tollendos morbos momentū: quod etiā Hippocrates confirmauit. Hęc si tibi rationes probant, utaris licet. Sin secus, at, ut docet experientia, rē scito ita, ut diximus, habere. Itaq; præter ceteros in pulsibus intermittētib. iuuenes, minus his pueri, minime senes in periculū uocantur. Neq; uero quicq; habet admirationis inæqualitū perniciosissimū esse intermittēte. Nam ceteri qui dem uitiosi aliquatenus sunt motus: at intermittens in motu positus est abolitione. Siquidē quō tēpore intermittit pulsus, tū nihil arteria mouet. Ac ferē quantū inter se sanitas, mors, & morbus differūt, tantū naturalis motus ab immobilitate, et prauo motu. Quod instar naturalis motus sit sanitatis, uitiosus motus morbi, & immobilitas imaginē referat mortis. Nā qui in ipsis functionibus ita tuunt sanitatē & morbū, nō in corporis dispositionibus, ex quibus functiones obimus: his nō instar est sanitatis motus arteriarū naturalis, ceterū aperte dicetur sanitas. itemq; uitiosus motus, nō instar morbi, sed ipse scilicet morbus. Ac immobilitas extinctio quædam atq; mors, siquidē integra diutius cōstet. Nam si hætenus pcedat, ut unius pulsus uel alterius uideat tempus quiescere, instar uertini est, aut apoplexiæ cuiuspiā, aut resolutionis actionū uoluntariarū. Qualia em̄ hæc in aliud principium sunt, quod sedē habet in cerebro: tale quiddam pulsuum est quies aduersus principium, quod in corde situm est. Et ut recte de illo est dictum, apoplexiā non posse fieri, ut propulsetur, si ingens sit: sin leuis sit, non sine magno negotio. ita etiam dicetur hic recte, quies pulsuum, si sit diuturna, ut tollatur, non fieri posse: si breuis sit, non citra negotium. Porro diuturna est, quæ excedit duorum pulsuum tempus: breuis, quæ intra duorum pulsuum tempus manet. Quies uero temporum unius pulsus inter omnes intermissiones moderatissima est, multiq; ex ea senes pariter & pueri euasunt, iuuenem autem ne ex hac quidem ullus.

Verum longam raritatem quidam imperitia adducunt, quod intermissionem existimarent esse, ex hoc pulsus uitio quosdam arbitrati sunt iuuenes fuisse superstites. Est quidem hæc quoque grauis, precipue iuuenibus, non tamen plane exitialis: pueris & senibus multo etiam leuior. Porro autem mors a pulsibus intermittentibus repentina corripit, non aliter ac ab apoplexia. Vtrobique enim cordis calor extinguitur desitutus respiratione. At raritas quidem ab intermittente pulsu discernitur prolixitate temporis; interdum etiam, quod raritas interim habet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: intermittens autem pulsus necessario est inæqualis. Nunc enim in trinis, nunc in quaternis, ac nonnunquam in quinis ictibus, uel etiam in pluribus intermittere inuenitur, & quiescere unum motus tempus aut etiam plura. Iam simul cum illo aliquod mutatur aliud genus, conuertiturque ad inæqualitatem. Et hoc etiam in raritatibus diuturnioribus est perpetuum, ut tardior, quæ par est, reddat motus, nunc tanto quanto raritas, nunc plus aut minus: prout, qui id uitium concitat pulsus, comparatus affectus sit. Est autem eorum pulsuum ingens frigiditas causa generandorum, que occupet uel corpus cordis, uel spiritum & sanguinem, quem continent eius sinus, uel partem aliquam uicinam. Atque si corpus ipsum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus & tardissimos & minimos, ut maxime hæc uiget. Que uero proficiscatur ex parte alia, raritatem longius quæ cætera, que diximus, genera a natura auertit. Itaque quidam in illis sunt, qui cum pulsus habeant non longe minus iusto, & tardiores, languidioresque, tamen è uestrigio pereunt. Mors autem tum minus potest declinari, cum teneat frigiditas corpus ipsum cordis. Repentina porro & in altera differentia fit. Ac moriuntur priores illi inter dormiendam potius, ut iam non amplius expergiscant. Alteri hi cum illo modo, tum etiam inter loquendum nonnulli eorum, ut imperitis comode uideant habere, subito, ut quod animo deficiuntur, expirant. quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit. Hoc symptoma atque hic affectus quosdam egrotantes, cum insperato, & præter omnem rationem febre liberent: atque etiam nonnullos sanos potissimum in senectute, arripit. Ac raritas quidem pulsuum tantam habet perniciem: at intermittentes multo maiorem. Siquidem generantur hi producta raritate, ac cum procurantur, reuertunt per raritatem ad pristinam mediocritatem. Nemo enim fuit quisque, qui ab intermittentibus pulsibus alia ratione superstes esset: uerum, quomodo dixi, omnes. Producta enim primam admodum raritas excipit intermittente pulsum, ab illa quies fit etiam atque etiam breuior, dum reditum sit ad naturalem mediocritatem.

Crebra & intercurrentes quid denotent.

Illis pulsibus, quos commemorauimus, aduertuntur alteri duo, raro creber, intermittens intercurrentes: quos illi Archigenes arbitratur perniciosiores esse, a crebris falsus, quæ & præcedat, &

A socij sint syncopæ: atque ab intercurrentibus, quæ peripneumoniacis interim, qui in statu periculoso sunt accidunt: nonnunquam item febribus, in quibus oppilata uel compressa sunt principes arterie. At qui si originem respicias horum pulsuum, uanam reperias sententiam Archigenis. Nam intercurrentes ex crebritate fit inæquali, quod functionem obijt cor minus plenam, ac postularet usus. Iam id ipsum fit, ubi a copia humorum oneratum cor sit, aut instrumenta obstructa aut in artum coacta, quæ quidem causa erat etiam intermittenti. At dissidet hæc inter sese, quod repugnat in intercurrentibus & decertat cum noxijs causis facultas. In intermittentibus hoc piget illam facere. Sanè iudicatio nem sæpe pulsus intercurrentes attulerunt. Siquidem ad naturam pertinet uehementer ad depugnandum paratam. Quod si qui ex eiusmodi iudicationibus extincti sunt, non hoc arguit maioris periculi esse affectum pulsuum intercurrentium quæ intermittenti. Multo enim maior numerus perit ex intermittentibus, & item quoque ex ualde raris, quæ ex crebris. Certe quidem febres omnes ualde ardentibus pulsuum habent crebra, quorum extra periculum quædam sunt. Qui uero in syncopa sunt crebri, propter remissionem sunt periculosi, que perpetuo coniuncta est cum omnibus syncopis. Et uero languidissimi pulsus, si qui alij, periculosi sunt habendi: quales in syncopa sunt. Omnino attendere conuenit extremitates in omnibus generibus pulsuum. Nam exitiosa esse uel Archigenes fatetur. At quæ sit exitiosissima, nec ille, nec alius nauiter expendit quisque. & quidem in confesso est, quæ pulsuum extremitas ceterarum perniciosissima uideatur, genus etiam illius exitiosissimum merito existimandum reliquorum generum. Ita etiam si cum alterum alteri comparamus, extremitatem alterius inueniamus exitiosorem, non immerito totum genus affirmemus exitiosius esse. At crebritas quidem summa non secus ac syncopis, adest febribus uehementer ardentibus, que non profus sunt perniciose. Raritas uero nunquam uacat periculo, sicut nec remissio, nec paruitas. Siquidem tres hæc pulsuum differentie, cum ad summam perueniant, perpetuo periculose sunt. At non magnitudo, nec uero etiam uehementia, sed hæc omnium una extremorum non modo libera periculo est, uerum etiam summum comodum, si dignoscere eam queas. Ultima magnitudo, ubi coniuncta sit cum mollitudine morbosa, periculum creat: si cum salubri aliquo arterie statu, tum nihil ei subest mali. Millies enim in febribus tutis illis quidem, at calidis & ardentibus, pulsus fit, cum robusta facultas sit, maximus. Quare nec ex comparatione extremorum pulsuum genus crebrum ostendas perniciosius esse raris, uel genus intercurrentium genere intermittenti. Cum uero huic orationi propolita esset solortum horum demonstratio, nunc autem etiam attingit obiter alia quedam genera, nihil est factum damni, quod accessorium, ut si institutum sit, persecuta, ob oculos disciplinam illam proposuit de magno, paruo uehementi, languidoque

guidoque pulsu. Iam præstiterit etiam, ut reliquam illis differentiam addamus tarditatis celeritatisque. Videtur enim & hic quoque uelocium genus tarditate. Etenim summa tarditas, non secus atque raritas, tum incidit, cum calor natiuus extinguitur. Celeritatis procedit incrementum ab usu urgente, atque omnino a facultate ualida. Archigenes uero etiam hic labitur, qui fornicantem pulsum habeat pro celeri. Neque is enim pulsus profus celer est, neque summum attingit crebritatis. Nam leues esse crebritatis, magnitudinis celeritatisque extremitates, hinc respicias. Delige iuuenem sanum, ac uelocissime iube currere. tres mox extremitates citra ullum incommodum hominis uel præsens uel imminens deprehenderis. Durissimus iam pulsus (neque enim hæc prætereunda differentia est, quod sit integer & absolutus sermo) perinde est, ut mollissimus, periculosus. Nam ex scirrho ille, aut inflammatione insigni uisceris, aut ex constrictione per frigus, aut ex siccitate ab ardentissima febre profecta, aut ex ualida conuulsione. Hic ex alto comate, & aqua intercutere Leucophlegmatia, uno que uerbo ex immodica humiditate habitus gignitur. Quare oratione summam repetita, sermone hic finem faciamus. Omnes pulsus, qui longe a naturali mediocritate discesserunt, non sunt boni, languidissimus uero & tardissimus rarissimusque omnium pessimi sunt. Ab illis minimus, mollissimus, durissimus. Inde creberrimus. At non celerissimus uel maximus, sed lunt hi modice periculosi.

Vnus uero inter omnes extremos optimus est uehementissimus. Verum de his aliter sensit Archigenes, nec ullam tamen demonstrationem in sermone protulit. Quam enim haberet: nec ei assentiebatur experientia, sed impositum ei ab illis est, quæ paulo ante connumerauimus. Cui ergo stat opera artis nauiter obseruare, meditando ad ægrotos, que docuimus, expendat. Quod quidem, certo scio, facient, qui ueritatem colant. Sed quoniam satis hæc explicauimus, nunc iam de inæqualitate in uno pulsu dicendum est.

De intermittente in uno pulsu.

Est periculosissima hic quoque omnium intermittens. Hæc fit, ubi distentionem interpellat quies. Cuius multe sunt species, omnes ille quidem periculose, sed mutuo plus uel minus distidentes. Vbi enim uehementior secundus motus sit priore, commodius est: ubi languidior, periculosus. Iam tardior item, signum est periculosus: celerior, commodius. Hi enim pulsus generantur, cum simul & certat natura & impeditur ab insalubribus causis. Ergo cum reijcere illas quodammodo ualeat, atque ueluti uinculo aliquo soluta motum a quiete præstet priore potior, signum est commodius. Cum deteriore, periculosus. Melior autem motus est uehemens & celeris, languido & tardo. At uero prior motus alteri nihil ex cellit penè in magnitudinis & paruitatis differentia. Potest enim in simili parique affectu, nunc præcedens quiete pars mo-

tus maior esse, nunc insequens, nunc ambæ esse partes. Ceterum duritia & mollitudine nunquam distet arterie duo occurfus, eoque maius spatium requirat ea mutatio, cum uel in collectiuis inæqualitatibus raro in una consideratione pulsuum ostendas duritia & mollitie inæqualem. Vibratus tamen magis aliter sepe occurfus, tum in unius pulsuum inæqualitate, tum in collectiua apparet priore. Quocirca imperitiores fallat fortasse, quali durior sit. Symptoma uero est uibratio dure arterie, cum amplius cogitur uel distendi. Atqui non fit tum reuera durior, sed uolenter impulsus, ut distendatur amplius, hoc habet symptoma. Atque est quidem uibratus occurfus equali deterior, nisi tunica arterie ex causa repentina induruerit. Pessimus uero cuius tempus quietis sit prolixius. Intermittens in uno pulsu inæqualitas omnium inæqualitatum est incommodissima. Causas enim habet genere eisdem, ac collectiua: sed deterior illa est multo. Nam illa, si nihil aliud, at simplices motus confici præter ullum obstaculum permittit. Hæc ne hos quidem pro lege nature obiri sinit, sed obstat, motusque priuat arterias, non in tertio quoque, uel quarto, uel pluribus etiam pulsibus, sed in ipso statim primo. Quæ igitur diximus de illa, hæc sunt ad hanc omnia transferenda, sed cum accessione, unaque hac diuersitate, que præsentem mortem denunciat. In hoc genere pulsuum caprizas est, cuius exposuimus naturam, aliorumque omnium in libro primo de eorum differentijs.

Quid significant pulsus, qui in una distentione duos habent ictus.

Porro aliud pulsuum genus est in una distentione inæqualium, qui in comuni habent binos ictus, causam tamen non habent communem. Ceterum horum sunt, ut declarauimus in secundo libro, de pulsuum causis, tres unde generantur, causæ. De duabus in illo libro diximus. Nunc uero etiam commemorandi gratia dicemus de tertia. de qua tantum iam dictum est, inæqualem eam esse intent periem ipsius corporis cordis. Verum totam eius explicationem in hunc locum reuocamus. Nunc iam locus est eius declarandæ. Atque etiam reliquos omnes pulsus inæquales, quia ratio coheret, qui ipsius corporis cordis succedant inæquali temperies hoc sermone percurram, inducamque hic rursus orationem ab apertissimis inæqualitatibus, quas collectiuas appellant. Corpus cordis facultatem quandam obtinet, que distendit & contrahit, non temere illam quidem, nec fortuito a natura donatam, neque ociosam, sed sicut alijs locis demonstrauimus, tuendi gratia innati caloris. Hæc in contractionibus fuliginosum excrementum effundit: in distentionibus allicit refrigerium. Itaque cum ex æquo calidum uel frigidum, uel purum uel turbidum sit, omnes eius partes pari impetu ad functionem contendunt. Vbi uero alia calidiores, alie frigidiores sint eius partes, ac he omnino munde, ille abundaria excrementum confusa, non eodem omnes impetu ad minus feruntur: sed hæc anteuertunt, illæ cunctantur. Atque hic maiorem numerum, & nauis ad opus

cōtendentē pauciores imbecillioresq; cōsequuntur. Neq; enim diuelli illæ neq; distrahi ab se mutuo, quæ unius instrumēti sint partes, possunt. Vt autē plures & maiori vi ad actionem properantes uniuersum cor excitant; ita contrā, ubi pauciores sint, quæ ad motum properant, quæ cōsistunt plures, uniuersum in longiore quiete continent. Iam uero etiam motus qualitatem ex præpollentibus in se partibus comparat totum uiscus. Nam calidiores si motui præsent, maturior simul, & celerior maiorq; sit distentio: sin frigidæ, serior, tardior, atq; minor. Ac subinde motus principatus maiori numero partium defertur: sæpe etiam magnitudini usus. Quæ enim mire quippiam desiderant, hæc expeditiores ad opus & intentiores sunt, etiam si numerum equent non requirentium. Sed si longe altere plures sint alteris, pro illarū ratione mouetur perpetuo uiscus & agit. At si paulo alteræ alteris, uel plures sint, uel planè pares, non possunt perpetuo alteræ esse superiores: sed uicissim uincunt, atq; uincunt. Itaq; uarios efficiunt & inæquales totius uisceris motus. Sint em̄, exempli gratia, plures, at nō multo, partes frigidæ calidæ: hic primam actionē necesse est minorē, tardiorēq; esse: nec nō quietem inharū uictoria longiorē, q̄ si superaret calidæ. Iam etiā altera cordis actio uincētibus frigidis fiat: à qua iterū quies. Quin etiā tertia & quarta præterea actio & quies ex frigidarū uictoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore pariterq; celeriore atq; crebriore motu est corpus, non ne deficient eo, quo indigent. Itaq; interea sicut calidiores, ac non nihil impertiet calor etiam uicinis. Quo minus cordis primus status seruetur. Siquidē ut numerū augebunt calidiores partes, & magis erunt q̄; antea calidæ. Quod quia perpetuo fit, erit aliquādo cum hæc etiā uictore cōtrarias sint, ut & maturius se ad opus conferat ob usus stimulat, ipsaq; reddant actionē celeriore atq; maiorē omnibus prioribus motibus, quibus præerant frigidæ. Accidet igit̄ interea, ut quæ ex cellabant, iusto fruuantur refrigerio: quæ uero erāt frigidiores, largius iam refrigerent: itaq; diuturnitate immutetur iterum totius cordis status, ut uincant frigidiores. Nam cum abunde calidiores fruuantur refrigerio, ipsæ uero frigidiores præter modum refrigerent, unaq; finitimis frigiditatem impartiant, non poterunt sic frigidiores nō fieri plures. Simulq; interim motum totius cordis necesse est denuo ad talium usum fingi, fieriq; eius raras, tardas, et paruas distentiōes, quales posuimus primo fieri. Proinde quæ retulimus paulo ante de illarum immutatione: hæc nunc cōmemorentur iterum: simulq; de reditu in pristinum statum, quæ diximus ante, ad memoriam reuoca. Nam ita demū probaturum me puto tibi pulsuum continentem uariationem, dum intemperies illa in corde consistat. Eodem modo posteaq; ob fumosorum excrementorum numerum intemperie uiscus corripitur, in collectiuam inæqualitatem motus pulsuum erumpet. Neq; uero mirum est uel inæqualitatem

428
unius pulsus fieri ob cordis intemperiem. Etenim partes arteriarum calidioribus eius partibus oppositæ, & calidiores sicut alijs, & dilatantur magis, celeriusq; mouebunt. frigidioribus oppositæ, & ipsæ erunt frigidiores, & mouebuntur tardius, & minus dilatantur. Cum uero oppositum sit totum uas calidioribus cordis partibus, tum celerius mouebitur, tum magis distendetur hoc, quam illa quæ frigidioribus obiecta sunt. Et etiam præter cor, intemperaturæ quædam arteriarum peculiariores, inæqualitates illas cōmemoratas concitant magnitudinis, paruitatis, celeritatis, tarditatis, raritatis, crebritatis. Quæ si longe de natura deflectant, etiā uehementi, & remissionis. Iam uero etiā in ipso corde, omnibusq; præterea arterijs ex uisceris illius inæquali intemperie plures in una distentione motuum differentiarum prodibunt, partim illam ad celeritatem concitantium, partim sustentium & morari cogentium, adeo ut etiam in medio interim ascēsu subsistat. Id quod & illis usu uenit, qui in itinere uel alio quouis modo alteros cunctantes trahunt. Retracti enim ab illis inordinate frangunt impetum & interpellant, ut non eodem semper modo moueantur, immo resistant frequenter. Qui si obnitentes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impeditur motus, ut uel tardius, uel nequaq; interdum procedat, uerum etiam retrahuntur aliquando rursus. Atque hæc quidem cordi & arterijs omnia accidunt per inæqualem intemperiem.

Caprizans pulsus & Dicrotus quid denotet.

Caprizans autē ex genere est illorū quidem, qui in quiete intercipiuntur, nonnunquam tamen eiusmodi cordis affectus consequitur: ut etiam dicrotus, qui ex genere est intrō retractorū, comitatur tamen nonnunq; & ille cordis inæquali intemperie: atq; adeo, cum collectus sit in multis eius partibus ingens excrementorum fuliginosorum aceruus. Nam si unā cōtingat, ut quædam omnino sint præcalidæ, aliæ fumosa fuligine præfocentur, ad contrarios profiliunt motus: ut altera distentionem moliantur, altere confidant. Itaq; siue distendatur arteria opera carum, quæ distendunt, succedet contractio interim distentioni uel citra externam quietem: siue contrahatur, agentibus ijs, quæ contrahunt. Quorum utrunq; pluribus modis fiet. Aut em̄ planè uincet secundus motus priorem: aut aliquantum retrahet, uictor aut prior modum institutum cōplebit, ut tres numero differentiarum fiant & in distentione & contractione. Prima, cum distentionem, priusq; mensuram impleuit, cōtractio excipiat. Altera, cum prorsus completæ succedat externa quiete perdita. Tertia, cum distentionem motus contrarius nondum absolutam retrahat, qui debilior redditus reliquū sinat compleri. Haud aliter etiam contractionem distentio nunc absolutam cōsequitur, nec permittit consistere, nunc etiam priusq; confecta sit, impeditam & uictam excipit. Nonnunquā retrahit nonnihil

nonnihil, superatur tamen. Hi motus arteriarum fiunt interdum uel extra affectū cordis, aut propter earum inæqualē intemperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut propter duritiē tunicæ, de quibus & si sermonem iam ante habuimus in secundo libro De causis pulsuum, tamen hic exponā, sed summam: si huius primū admonuerimus, quod de inæquali cordis intemperie modo explicauimus, in hæc nos cōmentationem produxissē, cum q̄ etiā tum inuestigaremus de ea & expēderemus longa experientia, sicut alia omnia, quæ dixi & sum dicturus: tum quod nihil dum in illis commentarijs attulissē de facultatis essentia. Neq; enim prius hoc decretum, q̄ undiq; reperissē constans, pronunciare sui ausus. Nunc quando essentiam facultatū adducti sumus nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniaq; & in dignoscendo, & prædicando, & curando conuenire cū hoc decreto animaduertimus, nō absurde nos arbitramur fecissē, qui pulsus hic comitantes cordis inæquali intemperie explicauimus. In quibus sunt nonnulli, uti dicebamus, qui etiā absq; illa cōstent. Itaq; dicrotus quidam est pulsus uibratus, quem primo quidem unū ferire iterum putauī uerbis deceptus Archigenis, quæ cum geminis ego mallei ictibus ad incudem assimilabam. Cum em̄ durum quiddam resutare ab altero duro statuissem, à quibus adductus sum circa notionē rei in errore, ex iisdem in dignoscenda ipsa sum lapsus. At posteaq; incumbens semper & instans sedulo, ut contractionem dignoscerē, tandem arteriā manifeste sensu modo mollē & non uibratā considerare aliquantū, moxq; distentionē conficere: post hæc affectus obseruauī qui habet eos pulsus, & tandē aliquando à multa obseruatione, hæc potui cōperito, quæ nunc expono, affirmare. Sanè mihi uidet etiam Archigenes accurate pulsus bis ferites obseruasse, sed parum bene eos declarare: et affectus, quibus comitatur, ignorare. Neq; em̄ ita unde eos, neq; mallei geminis ictibus ad incudem assimilaret: neq; præteriret, unde procedat, originem. Id quod etiā nos multo post tēpore affectu sumus, nec nō huius cōmentationis alia cōplura. Tuq; rem esse ita cōperies, si diligentiam animū inducas & studiū ad opus conferre, quale nos adhibuimus. Nam absq; eo, nec cognoscere de illis quicq; ueri ualeas, & ipse operam ludas. Tres ergo affectus hæc genus, originēs que bis ferentiū pulsuum inuenimus. Vnam uibratorem, hæc sola re ab illis distinctam, q̄ cum breuem pulsus longitudinē habeat ex utraq; parte arteriæ, obscura uibratio sit. quam obrē dicrotus, non uibratus uidetur. Altera, in qua nō uibratus est pulsus, sed arteria dura, adeoq; facultas imbecilla, ut à corporibus incubentibus degraue: tamen aliqua parte sita ad cutē attollat libere. Hæc enim cum solā percipiāt tangentes, erit aliquādo pulsus dicrotus, ubi præ oneris leuitate exiliētem illam partes utrinq; confidentes nec cōsequentes retrahat à corporibus impositis depressæ, quæ idcirco nec sensibilem cōcitant motū, nec quæ cōci-

tant, hunc cōcitant similiter parti arteriæ conspiciunt, cæterum cunctantem & morantē. Interea enim fit ut ab illis, quæ prius exiliē, retrahat, cum dura est arteria. Nam alioqui in eiusmodi affectibus nō fiat retractio. Atq; hi quidem duo pulsus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intemperie nascit, haud est dicrotus, sed bis modo pulsans, neq; necessario durus, quem si uelit quis dicrotum appellare, nihil refert. Hoc tantum meminerit, non referre hūc corpora repercussa à duris dura, sed, ut paulo ante diximus, concertantibus fit mutuo duabus facultatibus, & quæ distendit, & quæ contrahit cor. At quibus in morbis, quibusq; de causis, & affectibus ad inæqualem cor intemperiem deueniat, nihil est quod nunc dicā, sed in proximis cōmentarijs explicabitur. Tantū hoc loco satis sit, inæquali intemperie cordis, quæ quidē ipsum corpus teneat uisceris, comitari pulsuum bis ferentem, consequi etiam illum, qui perdidit externam quietem. Ad hæc illum, cuius impeditur distentio. Præterea demonstrauimus illos, quorum motus interpellatur quiete, comitari omnes inæquali cordis intemperie. Quin etiam citra interpellatam distentionem qui inæqualiter præsentantur tarditate & crebritate, planè etiam hi præter alias à quibus gigni eos demonstraui-mus, et hanc causam obtinebunt, de qua sermo habetur, inæqualem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendat calidæ partes cum frigidis, ut subsistere interim necesse habeant calidæ tentæ à frigidis: interim celerius frigidæ moueri à calidis attractæ.

Vndosus & uermiculans quid annuncient.

Aliud ad superiora genus est inæqualitatis in uno pulsū, quod non raro animaduertitur, nec in paucis affectibus: immo præter cætera frequenter, atq; in multis. Inuenitur hoc tum, cum arteriæ propinquior pars principio prius mouetur. In quo genere undosus, atq; uermiculans pulsus sunt: quos mollis arteria, & facultas nō ualida cōstituunt. Ac uermiculans non modo nō ualidam, sed & infirmam facultatem denuntiat. Vndosus interdū hoc ipsum duntaxat significat nō firmam esse, nō statim tamē infirmā: interdum etiā medio critere firmam, cum præsertim decretoriū sudorem promittit. In humidis enim inuenitur & pituitosus morbis, cū ipsa solida corpora nimia humiditate imbuta emollita sint. Id quod potissimū accidit in morbis lethargicis, & febribus quotidianis, illisq; etiā, quas palustres & halituosas appellat. Iam etiam tarditate, & raritatem, magnitudinemq; pulsus in ijs omnibus acquirunt. qui si præterea altitudinem, & uehementiam nactus sit, decretorium sudorem significabit. Magis hic sperandus est, si plures uehementes, & alti appareant, quam contrarij. Qui si æqualiter appareant, salubrem simul, & breui sudorem promittunt, maxime si indicia appareant cōcoctionis morbi. Siquidē liquet utiq; nec inflammationē ullam, nec scirrhum, nec contractionē ex frigore, nec immodicam siccitatem, nec

nec affectum conuellentem corpus hominis, si undosus sit pulsus, tenere: quod nec indurescere in eo pulsus, nec tendi arteria possit. Etenim molli omnino, ut modo dictum est, ea est opus: quo cum robur, quod excitat & distendit, claudicat alicubi, illic hæc decidat, atque uelut unde formam efficiat. At dura & cōtenta, etiam sicubi, infirma quæ ipsam attollit facultate, remissa sit, ea ipsa tamē pars unā cum illis, quæ ex utroque latere sunt, attollitur. Proinde in dura arteria, ne si quando reperias quidem eiusmodi pulsus, ut prior semper eius pars prius distendatur, undosus tum uel uermiculans fiet. Verum potius inæqualitatē habebit, quæ cōsistit in prima & ultima parte arteriæ, quæ mouet, tuncque. Undosi & uermiculantes, cum hoc habent, tum uero cumulum obtinent quasi undarum formam, qui in humidis occurrunt affectibus, cum nullum scirrhus uiscus teneat, nec inflammatio. Verum enim uero & in aqua inter cutem, præcipue quæ anasarca & leucophlegmatias uocatur, talem perpetuo pulsus reperies, nisi, quia induruerint scirrhus quædam uiscera, acciderit, quod frequens est, aqua intercus. Nam ei quidem, quæ super pressa hæmorrhoids, uel menstruorum suppressio cōmisit, attendimus exactos sæpe undosos & uermiculantes pulsus comitari, quandoquidem frequenter in eiusmodi aqua inter cutē nullum indurefcit scirrhus uiscus. Itaque, ut de integro sermone summam resumam, undosus pulsus, ex humida mollique arteria oritur, simulque ex facultate modice affecta. Vermiculas ex molli quidem, uerum ex debilitata insigniter facultate. Quæ obrem etiam sine febribus ferè solet largis uacuationibus succedere, sanguinisque profluuijs, & alui fluorijs, cholericis, ualidis purgationibus, uomitibus uehementibus, urinis copiosis, denique mensis immodicis profluuijs, adhæc uacuationibus per hæmorrhoidas, sanguinisque ab utero profluuijs. Iam fluorem etiā muliebrem, quem uocant, sudoresque prauos hic pulsus excipit. Et uero etiam hos, quibus immodica humiditate computruit pulmo, id scilicet temporis, cum eorū iam labore facultas. Verum si qua tamen eum affectum inflammatio consequatur, additur illis durities, neque amplius uidentur uermiculantes. Proinde nec hæcitas, quas uocant, febres, in quibus marcidæ sunt omnes, & quæ tibi sunt adiunctæ, consequuntur pulsus uermiculantes: consecuturi omnino, quod ad affectam attinet facultatē, nisi coniuncta hisce affectibus siccitas, arterias redderet duras. Attamen habent illi prorsus huius generis pulsuum in æqualitatem, ubi fuerit insigni facultas debilitate. ob quam in priore arteriæ parte diximus prius apparere motum, quod esse Erasistratus perpetuū confirmat. Verum secus se res habere cernitur, ut nunc declarauimus.

Decurtati quid significant.

HOs pulsus excipiunt illi, quos decurtatos appellat. Horum duplex est genus. Alterum in una distentione arteriæ, alterum in aceruo. Quod

A in una distentione sit, facultatis imbecillitatē unā cum corporis gracilitate arguit. Est autem adnotis digitis arteria tangenda: deinde, si animaduertatur interea in arteriæ primis partibus maior pulsus, uel uehementior, uel uterque; in postremis minor, uel languidior, uel ambo: primus digitorū applicatorum est attollendus, perspicendumque, utrum similem illi, qui ante erat, quæ hic sustolleretur, sequentes digiti motum percipiant: an uehementior rem & maiorem. Nam languidior quidem certe, uel minorem, ubi eleuatus sit primus digitus, omnino sentire nequeas. Ergo si motum similem digiti sequentes sublatis digitum sentiant, sua sponte arteria decurtatam distentionē habebat, quod nobis infirmæ facultatis erit uestigium, quam in illas docuimus ex corde influere. Nam illa quando bene comparata est, usque ad finem arteriarum omnium cōtentio, quæ attollit eas, similiter permeat. At in pulsibus decurtatis paulatim remittitur, tantoque efficitur solito imbecillior, quantum est à principio remota. Quod si eleuato tu primo digito, postea motum percipias quam antea ualidiorē atque maiorem, declarat ille quidem etiam numerum facultatis arteriæ debilitatem, sed minorem certe quæ ille, quem prius diximus, quod illic facultas remitteretur discedens à principio: hic maneat, quantum in ipsa est, par, sed grauata ab iniectione digitis imbecillius moueatur arteria. Quod quidem minus habet periculi. Neque enim ita ipsius cordis, ut arteriæ, quam tangimus, ostendit affectum. Alterum ipsum potius debile esse cor significat: quod protendere non perinde ac prius ab se actionem ad extremas usque partes animantis queat. Quare in hoc genere pulsuum, ut exquirere ad unguem possis totum arteriarū affectum, uarie adnotis opus est digitis. Nam arteriam digiti applicati si premant, abolitus esse pulsus in hisce affectibus apparebit. Sin attingas leuiter, imaginem præbebit pulsus decurtati, & uel duobus duntaxat digitis, uel tribus, uel etiam quatuor occurrentis. Hoc ex gracilitate animantis accidet & facultatis imbecillitate, quod quo sit gracilius, hoc plus arteria appareat: quo crassius, hoc minus. Et ex facultate item, quæ quāto est firmitior, tanto plus; & tanto minus, quāto imbecillior est. Atque in ea ratione tangendæ arteriæ cum sublato primo digito non iam similis ad secundum pulsus permaneat, sed appareat maior uehementiorque; est ualidior quidem cordis contentio, ut quæ æqualiter usque ad finem influat: sed onerata admoto primo digito arteria deterius, cum ille adsit, distenditur. Quo circa remoto illo, qui degraubat, melius. Quod si assimilis pulsus ad secundum digitum uideatur, ac uideretur prius, quæ eleuaretur primus, decurtatus motus in ipsis arterijs est, & non in exploratione per tactum. id quod fit cum ex corde quæ influit facultas, remittit paulatim. Sin moueri arteria sublato primo digito probius uideatur, non planè tamen similiter ut ad primum digitum: ambos affectos denotat coniunctos esse. Et sanè sic ferè solet fieri in eiusmodi inæqualita

inæqualitibus. Quare multi postea sunt pulsus respiciendi, comparandi; inter se accurate motus. Etenim qualis erat in prima applicatione, tales aliquando omnes fiunt. Sæpe uero minores redduntur & languidiores, in quibus pariter debilis est facultas. Sin deficient prorsus, tum multo sanè magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Atqui hic sunt summouendi omnes digiti, deinde spatio paruo interposito de integro admouendi. Etenim inuenies plerumque cum iterum digitos admoueris, arterias pulsantes. Nam si omnino pulsus abolitus uideatur etiam in hac applicatione, sciendum est ipsò illo tempore primam applicationem factam esse, quo arterijs usu uenit ad abolitionem pulsus tendentibus, paruum adhuc portionem motus retinere. Sed hoc, ut dixi, est rarum. Nam ferè, si paulo post iterum tangamus, offendimus pulsantes. Quare declaratur illas, cum admotos digitos non ferant, ad motus extremam remissionem deuenire. Atque hoc in causa erat, cur nos pulsus lateret. Etenim bifariam & ipse aboletur pulsus, uel quia prorsus non pulsant arteriæ, quod extremum malum sit: uel quia pulsant quidem, sed ita languide & parum, ut sensum fugiant. Sanè est hic affectus, si remotus sit ab omni animi defectu repentino, grauissimus. Sed uero multo etiam deterior alter, in quo uere non pulsant, deterior autem multo: immo exitiosissimus & pessimus, nimirum demortuus iam arterijs. At uero si diutius applicatis leniter digitis, ut palpent tantum, reciprocetur motus: is minus exitialis affectus est: Reciprocatur modo ex ultima pulsus abolitione, modo ex paruo pulsus & languido. Quorum quidem uocantur etiam reciproci utriusque, sed hoc interest inter hos, quod illi decurtati sunt reciproci, hi deficientes reciproci. In huiusmodi æstimandis ita debemus partem componere, quamcunque tangamus, ut subter arteriam noster tactus sit. Ita fiet enim, ut quàm minimum à digitis premantur & ab obiecta cute. Poterit autē re ipsa quilibet perspicere, quàm hæc digitorum applicatio ad dignoscendum referat obsecrum motum. Equidem non raro cum admouissim superne digitos arterijs, nullum motum animaduerti: quem, ut primum conuerti membrum, percepi statim. Omnium uero sunt pessimi, qui ab amisso motu minime reciprocantur in uerso membro. Minus his, qui in uerso illo uidentur moueri, quibus etiam minus, qui sunt decurtati, non tamè perdunt planè omnem motum. Iam etiam his minus reciproci decurtati, adeoque si multis simul digitis occurrant. Cui equidem maxime animum aduertendum censeo, & attendendum accurate, quæ sit corpus gracilitate. Nam si corpore semel gracili occurrat motus arteriarum pluribus digitis, non hoc facultatis robur, cæterum corporis efficit marcor. Sed cum modice est gracile, si tribus uel quatuor digitis occurrat motus arteriæ, non mediocriter, ut in talibus, bonum est. Videtur enim in agendo aliquid, retinere contentionis. Numerus autem digitorum, quibus motus est occursurus,

Galeni.

fusus cuique arteriæ est. Neque enim eque omnes exant, & secundum cutē positæ sunt. Ad hanc rem magnopere refert naturam tenere ipsius agroti. Quibusdam enim sua sponte pulsus minor est, aliquibus breuior. Vnicuique enim modus quantitatis ad suam naturam referendus est. Hæc si nos naturæ ipsius agroti proprietates lateat, ex communioribus differentijs coniecturam facimus, temperamenti corporis & habitudinis. At in temperamento præsertim calidi & frigidi differentiam respicimus. In habitudine, gracilitatis & corpulentie. Ac sit interdum, ut ambæ inæqualitates pulsuum, tum quæ in uno pulsus, tum quæ in aceruo consistit, concurrant. Sæpe quoque illa, quæ in uno pulsus consistit, non adest: quæ autem in aceruo, reperitur manifeste. Atque cur lateat inæqualitas unius pulsus, causa duplex est: aut affectionis paruitas, aut ipsorum pulsuum breuitas. Nam si affectio, quæ decurtatos in aceruo concitat, non perinde grauis sit, in una distentione est æqualis, in pluribus autem decurtatam inæqualitatem acquirit. Sin ingens sit affectio, breui autem pulsus quantitate ut uni duntaxat digito occurrat, ut uerissimus sit certissimus que decurtatus, non perceperis eius inæqualitatē. Pluribus enim digitis occurrat oportet, quæ in uno pulsus inæqualitas decurtata erit. Ex his igitur liquet, utriusque genus decurtatorum pulsuum significare facultatis imbecillitatem. Verum si in una distentione sit, agroti etiam gracilitatem corporis demonstrat. In aceruo fiat nonnunquam uel sine gracilitate. Magnitudinis noxæ in utroque genere rationem docuimus inueniendæ. Ac de decurtatis pulsibus hæcenus.

Contrarius pulsus superioribus quid denotet.

Sunt qui memoriæ prodiderunt, reperisse aliquando se commemoratis genus pulsus contrarium. Nam in carpi arteria, quæ ferè solet tangi, apparuisse sibi aiunt latiore pulsus ad inferiorem terminum, decurtatum illum quidem etiam, uerum partem eius tenuiorem non deflexum ueluti ad digitos, sed superiorem regionem & secundum cubitum tenere. Equidem arbitror illos homines, quos se cum eiusmodi pulsibus inuenisse aiunt, non ob temporaneam causam eos, sed propter naturam conformationem partium secundum carpum habuisse. Siquidem raro quidem talis conformatio, sed reperit tamē, ut pars arteriæ, quæ ad carpum est, colloca sub ipsam cutē sit: superna pars eius tota, quæ superior est, tecta sit maiore mole carnis: inferior, quæ ad ipsum carpum tendit, affatim demergatur in profunditatem. Hisce hominibus, non per morbum solum, uerum etiam per sanitatem pulsus decurtatus uideatur. Superne quidem, & ad cubitum, quod angustiam habeat: inferne atque ad carpum, quod latitudinem. At istos, qui de hisce pulsibus, ut ualubribus scripserunt, rem parum diligenter attendisse apertum sit cum ex alijs, quæ prodiderunt, tum quod non adscripserunt, quid denotent. Scilicet hoc in aperto est, nihil illos ex his compe-

Tom. 4. t. rille

risse ostendi, qui ex nativa conformatione non ex insalubri affectione proficiunt. Quamobrem sæpenumero dixi, nihil perinde facere ad dignoscendos pulsus, ut pulsus nativi, quem quisque habet, notitiam. Etenim alia etiam arteria sunt, quæ contra ac illæ comparatae sunt, ut sola cute in superiore regione sint intactæ: cum uero descenderint ad carpum, demergantur. Itaque horum etiam uidetur decurtatus pulsus. Aliorum item natura circumnuens pulsus est & innuens utrinque præter communem naturam, quem non morbus, aut ulla denique causa præter naturam, sed creat conformatio nativa. Quæ nisi calleamus, quando ex natura proficiunt, in maximos errores impingemus. Fit enim, uti docuimus, pulsus decurtatus in quibusdam ex causis præter naturam. In nonnullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione. Quomodo etiã innuens & circumnuens, quæ uocant. Atque hic quidem, si arteria ita sit conformatata, ut eius pars duntaxat media nuda subiecta cuti sit, partes autem utrinque altius demergantur. Fit etiam ob imbecillitatem facultatis, quæ attollere onus nequeat. Qui quando affectus ingrauescat, flexum in alto quendam pulsus representat, non circuli figuram, quem flexum non male Archigenes appellauit *variatus*. Nam altitudo arteria non ut circuli iam figura, sed ut uertex trianguli mouet tactum. Et magis iam ei hoc accidit horrescenti & rigenti ex frigore, uel quamlibet aliter indurata. Itaque hunc subinde est cernere initio grauium accessionum, cum frigore inuadentium, non in his tamen omnibus, uel solis, ut quidam putant. Nam si arteriarum durities flexi egre queat, facultasq; imbecilla grauetur utrinque, perdit circuli ueluti circumferentiam, refert autem uerticem trianguli, quod propter duritiam nequeat paulatim flexi, & ad profunditatem utrinque inclinari, sed uibretur potius, quam flectatur per duritiam. Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt. Accidunt tamen interdum sine inuasionem accessionis, ut contra in accessiones, quæ non perfrigerant, pulsus talis prorsus non cadit. Sed quoniã de his latius posthac statuimus dicere, præsterit non diutius huic loco immorari.

Pulsus tremulus quid significet.

Ordo ex horum etiam genere est pulsus tremulus, qui non perinde est conspicuus. Quando uero, ut in secundo libro De causis symptomatum declarauimus, imbecillitati facultatis consequitur tremor, necessarium est ideo tremulum pulsus etiam languidum simul & paruum esse, atque hac de re fugiunt tremuli motus: qui, ut cognoscantur, insignem distentionem requirunt. At tremulus pulsus imperitis interdum uidetur uibratus. Unde adducuntur sæpe eum uidisse. uerum hoc loco non requirunt hæc prolixiorum orationem, quod secundo libro De causis symptomatum, quid inter tremorem & uibrationem intersit, explicauit. Ex quibus clare, qui pulsus uibratus sit, intelliges, Et

hoc etiam tremulum infrequentem esse, & apparere id temporis tantum, cum nec facultas semel prostrata sit, atque arteria tunica mollis, habitudoque corporis gracilis. Ita enim futurum est, ut nec pulsus magnopere parui sint, sed germani nativis: nec planè languidi, sed ut applicatos digitos, qui ei, ut innotescat, sunt necessarij, facile ferat. Quod si quando pulsus tremulus incidat, facultatem imbecillam, atque tunicam arteria renunciat mollem, & uero etiam corporis gracilem habitum. Sed de inæqualitate, causisq; eam efficientibus hæc sufficiunt. Etenim si quid prætermisum sit, facile assequetur, qui hæc, quæ nunc docuimus, diligenter edidicerit, & illa, quæ in secundo libro De pulsuum causis exposuimus.

Quid ordo & eius perturbatio annuncient.

Est ut de ordine & eius perturbatione dicamus. Sanè uidetur quisque ordo perturbationis eiusdem generis præstare. Eiusdem generis addidi, quod fieri possit, ut perturbatio ordinis ex altero genere, præster ordinis alterius generis. Exempli gratia, qui magnitudine inordinatus est, uel celeritate, minus incommodus est intermittente in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinè aliquem seruet, deterior est inæquali in uehementia & magnitudine & celeritate. At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione uidetur. propterea quod naturæ nostræ ordo cum primis familiaris sit. Non tamen ita absolute hoc pronunciamus, sed hac adhibita distinctione. Ordo fixam quodammodo causam & perpetuam esse uidetur indicare. Perturbatio ordinis uarietatem, nec in una manentem, uel magnitudine, uel specie, uel regione. Talis autem causa non perniciosior, sed incertior censenda est. Potest enim hæc commigrando nunc in regionem ignobiliorem, nunc in nobiliorum se conferre, itaque uel mortem repentinam, uel salutem afferre. Ordo uero non inexpectatum habet, sed certum euentum. Ordo enim in incòmoda inæqualitate, ut, exempli gratia, in intermittente, certo cum exitio coniunctus est. Qui uero est in moderata, ut in inæqualitate magnitudinis & paruitatis, constanter est lenis. Perturbatio ordinis, si in nobiliorem partem causa migret, quæ concitat inæqualitatem, lenem potest periculosam reddere: & periculosam contra lenem, si hic quoque transeat causa in ignobiliores ex nobilioribus. Nihil igitur certi, nihil ordinis perturbatio firmi habet: neque tale, quale ordo, uel bonum, uel malum. Veruntamen si cum uehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio, siue æqualis, siue inæqualis sit uehementia, cum signa coniuncta sint concoctionis, expectanda aliqua iudicatio est: multoque magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaque hæc etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus, quatenus cum cætera omnia paria sint, ad iudicationem proclinator natura sit in ordinis perturbationibus.

GALENI DE PRAESAGATIONE EX PULSIBVS
Liber tertius.

HERMANNO CRVSERIO CAMPENSI
INTERPRETE.

ACTENVS quæ uis insit in unoquoque pulsus, declarauimus. Nunc de his agemus, qui passionibus sunt peculiare. Passione hic uoco, quicquid præter naturam sit. Ac peculiare cuiusque pulsus, tum qui perpetuo illi comitentur, tum qui frequenter. Quicquid præter naturam est, ut alias demonstrauimus, aut affectus sunt, à quibus primo functio læditur, aut causa horum, aut symptomata. Dicam primo de affectibus. Quando hos etiam partim offendimus similibus corporibus proprios esse, partim instrumentalibus: exordiar de similibus affectibus. Hi sunt octo numero, ex interperie omnes profecti, sed inter eos hoc interest, quod quidam simplices sunt, compositi alij. Simpliciter intemperies sunt, calor, siccitas, humiditas, frigiditas. Compositæ, frigiditas una cum siccitate, calor coniunctus cum siccitate, frigiditas cum humiditate, calor cum humiditate. Demonstrauimus enim in comitarijs De temperamentis, explicauimusque, quæ admodum interdum sanè esse calidum & humidum dicamus, ac quemadmodum morbum, qui functionem aliquam immodica humiditate & calore offendat. Huic præterea admonendum est pulsus per intemperiem, nisi affectus arteria sint uel cor, nunquam alterari, & posse etiam arterias nihil laeso corde affectas esse. at affecto corde, ut innoxia permaneat arteria, haud fieri posse: sed in partem eas necesse esse uenire intemperiei, uel maiorem, uel minorem. Nam frigida & calida intemperies cordis prompte permeat in omnes arterias. Humida atque sicca ægrius.

Caloris intemperiei qui pulsus peculiare sint.

Exordiar igitur à caloris intemperie, in qua hoc primum distinguam, posse, quo hoc tempore fiat, uel naturaliter arterias comparatas esse, uel laesas: idque, aut omnes, aut quasdam. Quæ in naturali sunt statu, ex æquo cordis intemperiem recipient. Quæ uero præter naturam affectæ sunt, harum mistus erit status, ut partim retineant proprium affectum, partim à corde accipiant. Faciamus primum arterias ab initio liberae esse omni iniuria, cum cor incaluerit. Deinde uideamus iam, quos hic affectus pulsus habeat necessario, & quos plerumque. Atque hoc rursus in memoriam reuocemus in proximo nos libro explicauisse, & in opere etiam De pulsum causis præpollentem calori pulsus peculiare, eosque recenseamus: ut ex ijs estimemus, qui huic affectui sint perpetui, & qui ferè accidant. Peculiaris copioso calori sunt, magnus, celer, creber. At magnus non tantum calorem excellentem, sed & instrumenta requirit mollia, atque facultatem ualida-

Galen.

dam. Itaque non erit calida intemperiei perpetuus. Et celer item postulat firmam facultatem, ac instrumenta, quæ prompte distendantur. Ita ne hic quidem perpetuus est. Nam creber quidem, si laege usui à magnitudine & celeritate satisfactum sit, nulla fiat ratione. Siquidem hoc etiam offendimus. Si non impleatur usus, fiat. Proinde perpetuus ne hic quidem est. Quare nec ex peculiaribus sit perpetuus ullus. At ex illis, qui peculiare sunt, non perpetui tamen, nunc maior uincet, nunc celerior, nunc crebrior. Nam si calor solus increuerit, & in naturali statu maneat facultas instrumenta, cum mutatio est parua, magnitudo tantum pulsuum augetur: cum maior, etiam celeritas: cum insignis, iam etiam crebritas. Hic animaduertendus est etiam atque etiam in unoquoque genere pulsuum excessus defectusque. Nam si ad magnitudinem declinet plus quam ad celeritatem & crebritatem, non ita copiosum puta esse calorem cordis. Si uero ad tres illas iuxta, continuo tum maiorem in modum immutabitur, tum largum prodent calorem. Quod si magnitudinem superauerit celeritas, multo iam magis. Si item crebritas, adhuc magis. Si uero maximus pulsus idemque celerrimus sit & creberrimus, summum incrementum significabit caloris. Sin celerrimus atque creberrimus sit, non autem maximus, hoc nisi facultas sit imbecillior, uel arteria durior, nulla alia ratione accidat. at est pulsibus inseparabilibus utrinque perpetuo adiunctum, nihilominus cordis hic etiam calorem monstrat. Jam quoque ubi ingens sit crebritas, nec simul celeritatis & magnitudinis par incrementum, calorem quidem etiam tunc oportet esse copiosum, sed uel facultatis imbecillitatem, uel instrumentorum duritiam. Imbecillitati autem adiunctus erit languidus. Duritiei durus pariter & uibratus. Si durus citra uibrationem sit, atque summe creber, imbecillam facultatem coniunctam multo calori nunciabit. Omnino uero hic languidus etiam erit, & syncope ostentabit periculum. At commemorandum hic etiam est, qui fieri possit, ut calor cor teneat permultus, & ualeat facultas. Nam si robur temperiem, imbecillitas intemperiem consequitur, intemperies in cor una cum immodico calore inuadet. Proinde debilitari facultatem oportebit. Quotandem igitur, cum pulsus pariter, & maximus, & celerrimus, & creber, uehementisque sit, non modo calorem in corde amplum, uerum etiam facultatis firmitatem esse diximus? Nempe quod cum alijs nos locis, tum in febribus dignoscendis aliud esse demonstrauimus incallescere & incaluisse. Nam ubi corpus cordis à substantia calfiat, quam continent eius uentriculi, potest firma facultas esse. quod etiam est in causa, cur plurimum, celerrime, & creberrime illi inspirèt: ac maxime, celerrime, creber, rimeque pulsus repugnante adhuc calfacienti substantia corde, & foris alteram, quæ refrigeret, parem calori alliciente. Quod si quando succubuerit, atque in eundem delapsus sit, in quo est substantia, quam uentriculi continent, calorem: iam tum in-

Tom. 4

5 2

caluit

caluit, nec post hac incaluit tantum. Cuius sequitur intemperiem imbecillitas facultatis. Ac si largius incaluerit, & per ipsum totum calor febrilis permanuerit, febrem excitat, quam hecticam uocant. Interim contra fit, ac nunc exposuimus, cum substantia iusto frigidior sit, quam continent sinus: corpus autem largius eius incaluerit. id quod his usui uenit, qui crudos frigidosque humores & pituitosos aceruarunt, aut uehementissima ira concitati sunt, aut nimium uigilauerunt cum graui solitudine, aut ob aërem pestilentem spiritu attractu offenso cordis corpore, denique ob uenenoſe cuiuspiam proprietatem qualitatis, que aliquo modo ad cor penetrauerit. Hæc ego commemorauit, ut nequis in admirationem adducatur, qui possit dominare calore uigere cordis robur. Itaque, unde digressi sumus, reuertamur. Cordis calor, pulsus, ut diximus, uariatur. Verum quia duorum generum est, aut a putribus genitus humoribus, cuius acris qualitas & fumosa est: aut cum humiditatis defectu a natura remotus sola quantitate: Ille prior constans & obfirmatus est: hic non diuturnus, ac balneis, exercitationibus, cibo calido, uini potui, animique affectibus, uerecundia etiam atque ira comitatur. An uero in hoc genere sint uel febres, ut ille, quas lastitudo, uel feruor, uel frigus, uel bubo, uel ira committit, in controuersia est. De quibus etsi in commentarijs de febribus sermonem habuimus, tamē hic tatum dicam. Calor, qui diuersus est a nativo, breuem habet internam quietem, celeriorē autem quam pro portione distentionis contractionem. Qui quantitate sola uariatur, maiorem simul & celeriorē distentionem contractione. Siquidem solum is calor querit refrigerium: quod distentionē docuimus suppeditare. At fumolus, cum hoc maius requirit, tum uero multo maxime excrementorum expulsionem: quod munus erat contractionis. Itaque distentionem quoque hic longe citatorem reddet, & contractionem longe maxime. Qui eiusmodi non est, contractionem minime commutabit: distentionem autem hactenus, quatenus septa transiit, moderati temperamentī. Cæterum inferius hæc amplius declarabimus, ubi de febribus tractemus.

Cor calidi⁹ et arterias frigidiores que sequantur pulsus.

Nunc de arterijs disputemus, cum contra ac cor affecta sint. cum illud, inquam, calidius iusto sit, arteria autem frigidiores: que aut humores contineant frigidus, nondum putrescentes: aut si qua polleat alia frigiditas, his tū necesse est ex suo proprio affectu frigidis esse, ac caleſceri a corde. Quia uero & facultatem, quæ ipsas moueat, ab illo mutuatur, unaque est contentio, que una cum corde distendat arterias atque contrahat, quiddam necesse est motui cordis conueniat cum motu singularum arteriarum, & aliquid inter eos interſit. Nam motuum prima exordia in idem incident tempus, siquidem ab illo facultate circa omnem offensionem recipiant. At magnitudinem, & celeritatem, & uehementiam non ex æquo utraque obtinebunt. sed cor

At tunc singulis arterijs maiorem, celeriorē, uehementiorēque pulsus habebit. Etenim motus illa principium a corde habent. Rationē uero sui singulæ motus, prout cordi consentiant. Consentiant autem, que similes sunt temperamento, quomodoque eor agat. Quæ dissimili, quatenus ex illo immutatus fuerit. Quocirca arteria frigida potest a corde calfacta, nec paruū pulsus, qui frigida est, edere: nec magnum, qui calidæ: sed inter utraque medium, qui moderatus est & naturalis. Et celeritate etiam moderata pulsus erit horum affectuum. Itemque uehementia moderata. Quod dico clare intelliges, si altera manu eodem tempore cor, altera aliquam arteriam tangas. Principia enim motuum animaduertes unā fieri, sed dissidebunt magnitudine, celeritate, & uehementia. Nonnunquam accidit, ut arterie eodem tempore non accipiant ex corde influentem facultatem: uerū quæ cordi propiores sunt, primæ: posteriores, que remotiores. Quod potissimum accidit, ubi incidant in idē temporis arterie frigidiores & cor imbecillius. Quod si etiam ipsarum arteriarum frigidiores sint partes, que longius a principio distant, quod in accessibus quibusdam, & in febribus accidit liparijs, non solum incipiet maturius, uerū etiam ipsum motum reddent celeriorē & maiorē partes cordi propinquiores. Ad hæc contentio per eos status in omnibus imbecilla uidetur, sed in remotioribus magis, ita ut in ijs pulsus languidior sit, que pro natura superiorum. Nonnunquam percipitur in corde huiusmodi pugnantia temperamentorum. Nam modo frigidius uisceris corpus æquo est, & in uentriculis contenta substantia calidior. Modo est diuerso substantia frigidior, cor autē calidius. Vbi etiam pulsus sunt moderatis similes. Nam medius quodammodo status hic efficit ex duobus contrarijs constitutus. Qui sanè affectus, uel optimos medicos fallunt. Quod nunc quoque in maxima pestilentia accidit. Quiddam inde ab initio ad finem usque, alij per totum morbum probum pulsus habebant, qui per partem deflexisset de natura. Qui quidem præter ceteros perierunt: animaduertimusque eos primis statim diebus, & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atque ipso caloris genere, denique quod pulsus partem præter naturam immutati ijs, in eo statu perpetuo maneat. Nam in genus precipue hecticarum, quas uocant, febrim incidit huiusmodi pulsus. Si qui essent inter egrotos, qui se negaret febricitare, his febris occupato ipso cordis corpore, planè confirmata erat, et, ut ita dicam, in habitu. Etenim febrim hecticarum duo hæc sunt propria signa, si perpetuo sibi ille similes sint, nec inuasionem ullam accessiois, nec incrementum, nec uigorem, nec remissionem habent: nec febricitare se percipiat egrotus. Hos pulsus nihil est necesse maiores iusto, atque interim ne crebriores quidem esse, at omnino celeres tamen. Itaque iure sanè censuerunt plurimi medici atque præstantissimi celeritatem febricitantium pulsibus perpetuam esse. Sed de his inferius. Quod in sermone præteriuimus, ubi aer, quem spirando attrahimus, infectus putredine sit, ac putredo ad corpus cordis

cordis peruenerit, illi pulsus fiunt. Nec iam quicquam habet admirationis, si eos pulsus, quos memorauimus, tali affectu peste habeant, nec si pestilentem animam, nec si omnino morituri sint. Quam enim excogites medicinam ad putredinem, que cor occupauit? Nam quibus calor hic putridus ad humores, quos continent cordis sinus, uniuersus deflexit, non autem corpus ipsum uisceris, multi horum fuerunt superstites. Deprehenduntur affecti hac peste, si febrem primum percipiant, deinde si non æqualiter perpetuo febricitent, ad hæc si pulsus non habeant præualidum. Siquidem qui intemperie comites sunt corporis ipsius cordis, imbecilli sunt omnes. Habes pulsus, quos cor intemperatum calore creat.

Frigida intemperie qui pulsus peculiare sint.

Intemperaturæ frigida planè efficiunt contrarios, paruos, tardos, & raros. Hosque uel in tres proportionem differentias commutant, uel aliquas earum, aut aliquam plus uel minus: alias, aut aliam minus, uel plus. At hic eodem modo, ut prius declarauimus, attendenda est, que deficiat uel exuperet. Primum crebritatem immutabit, deinde celeritatem, postea magnitudinem: siquidem illa sit facultas. Nam siquid hæc quoque offensa sit, perspicies illud ex propria pulsuum & perpetua qualitate, quam remissionem appellamus, quæ ad paruitem & tarditatem potius que ad raritatem pulsus immutat. Nam cum facultas plurimum laborat, etsi coniuncta sit frigiditas, pulsus extreme quidem paruifunt, sed non tardi extreme, immo nonnunquam moderatis similes. crebritatem tamen non abiciunt pristinam, sed etiam adaugent. At ubi paululum facultas debilitata sit, et frigiditas uigeat plurimum, longissime ad raritatem pulsus deſectunt, parum ad paruitem, medio modo ad tarditatem. Eodem etiam arteria modo, si in nativo temperamento consistant, mouebuntur. Nam si cum cor sit frigidius, hæc calidiores æquo sint, cordis pulsus tantum alterabunt, quantum de natura deficiuerint. Itaque interdum etiam similis erit moderato pulsus arteriarum, quod ad magnitudinem & celeritatem attinet: cum cordis pulsus minor & tardior sit. Iam hoc clarum est, uacare hosce affectus febre, refrigerato dumtaxat ipso corde ab succis frigidis ipsidemque lentis et crasis. Sanè infrequens est hic affectus, tamen incidit interim, præsertim cum contineatur in pulmone eiusmodi humores. Atque contingit ferè pulsibus eiusmodi affectus simul inæqualibus per operationes esse, quas illi succi secundum oscilla mouentur uasorum ex corde enatorum. Verum arteria, si quando fiat, ut perinde atque cor frigidiores iusto sint, augebunt remissionem eius motuum, in eodem retinentes genere. ut cum tardius cor, minusque, & rarius, que naturæ lex postulat, pulset: illa etiam hoc pulsus tardius, minus, rariusque, & uero etiam languidius. Accidit uero aliquando iam frigidius iusto cor esse simul & tudentium plenum excrementorum. quo tempore pariter & minor & rarior sit distentio, contractio celerior. Videret etiam diutius se arte-

dius uerum
id est, si
moforum

Galen.

Aria intro recipere, si in perpetuum eius motus percipi possit. Nunc sensum id præterit. At produci internæ quietis tempus ultra, que par est, patet uel tangentibus. Hoc tempus constat docuimus ex tribus esse temporibus: primo extremitatis contractionis, altero internæ quietis, tertio principij distentionis. Ergo prolixè hoc tempus per illum affectum producentur. Tempus uero externæ quietis, aut breuius, que conueniat, erit, aut moderato asimile. Nam cum studeat pulsuum molitrix facultas excrementa excernere, properetque ad illam actionem, cuius hæc nomine illi data facultas est, fit ut quies minus sit diuturna, quomodo illam etiam, quæ alteram actionem præcedit, contractionem, inquam, extendit, quia cor, quod frigidius iam est, remille ad actionem progreditur unius adhuc tantum gratia usus uentilandi: altero iam, qui maior erat, refrigerandi amisso. Reliquis enim tertius cor in his solum affectibus excidat ad actionem, ubi moueatur magnopere animal, aut uacuatio accidat larga, arteriarum quidem admodum referatis externis oscillis, ut in balneis, denique si quo modo largiter sit sudatum: internis uero, in purgationibus, præterea in affectibus ut cholericis, intestinorum torminibus, ac cum uehementer uellicantur intestina. At uero ubi ipsum corpus cordis incidit in intemperiem aliquam inæqualem, non poterunt pulsus cum ipsius cordis, tum omnium animantis arteriarum in uariam non degenerare inæqualitatem. Quin etiam collectiua quam uocant, illaque unius pulsus omnium erit generum. quod perpetua fiat in magnitudinem, paruitem, celeritatem, tarditatem, remissionem, crebritatem, raritatem mutatio. At in duritia & mollitudinem haud fiat continens unquam mutatio: id quod sæpe numero declarauimus. Non uibratus autem interdum & uibratus perpetua sese uicissitudine in hisce affectibus, excipiunt, adiuncta ad cordis intemperiem duritia, uel tentione arteriarum. Ostendimus enim, si recte memini, in huiusmodi affectibus, ubi magnopere cor contendat arterias distendere, uibrationem in motum incurere. Quo tempore facile dicrotus pulsus exoritur. In qua distentione, multi sanè laboris est affectum plane explorare: quod non intemperiem tantum cordis illa inæqualitas, sed & instrumentorum læsionem & copia humorum comitatur. Nam hæc inæqualitates posteaquam obstructionem sequuntur cordis oscillorum, comitentur porro etiam eius intemperie inæquali, non est procliuè deprehendere affectum. Ergo pulsus, qui bis feriat, corporis uisceris proprium est symptoma intemperie, sicut probauimus in proximo libro. ac a dicroto distat mollitudine. Verum si durities accesserit, iam etiam hoc indicium labefaciatur. Etenim in dicrotum conuertitur communem plurimum affectuum. Vibratum uero dicrotum generari docuimus, ubi pulsus, qui absolute est uibratus, deminuta sit longitudo. Dicrotus uero non uibratus, æque est ac uibratus durus, sed talis per suam tarditatem efficitur, & corporum onus incumbenium. Quocirca permul-

Tom. 4

t 3 ras

tas uterq; hic causas consequetur, numero tamen inter se facultatum, à quibus creantur, & occasio- num differunt. Per multis enim uibratus dicro- tus, paucis non uibratus comitabitur. Ac comme- morandum quidem primum est, quot causis abso- lute uibratus succedat, quas ante omnes recensui- mus. Mox causam eius quasi continentem, sit e- nim, ubi amplius cogitur distendi durum corpus arteriæ, uel tensum. Ad hæc tertium, quod cum fa- cultatis imbecillitas huc accessit, aut conformatio natiua, uibratum pulsus demonstrauimus oriri. Jam dicrotus non uibratus fiebat ob duritiam ar- teriæ, breuitatem pulsus, & pondus corporum in- cumbentium ex utraque parte sensibilis motus. Etenim in eiusmodi affectibus, ubi ab utraque parte medium, dum attollitur, retrahatur, rursusq; copuletur cum illis, generatur pulsus dicrotus. Hæc sunt illorum quasi continentes quædam causæ. Præcedentes autem multæ sunt cuiusque, quæ et- iam expeditæ, & ad manum sunt habendæ, qui quicquam sit præteritorum exploraturus. Pulsus, qui bis ferit ex inæquali proficitur ipsius corpo- ris cordis imperie. Tactu uero ad dignoscen- dam contractionem planè est opus exercitato. Cu- ius si rudis sis dignoscendæ, nihil inter hunc pul- sum tibi & illum intererit, qui in ascensu subsistit & quiescit paulisper. Dignoscetur, siquid habeat roboris. Nam qui undequaque est remissus, hu- ius latet contractio. Sed sit plerunque, ut omni- bus pulsibus, qui bis feriant, adsit contentio. Neq; enim ad eam altitudinem perueniant, si omnino deficientur cõtentione: aut multo molliores sint: quam conueniat, necesse est: ut languidi simul & parui appareant. qui quidem etiam in lethargi- cis affectibus animaduertuntur. at tum quiescen- tem paulisper nequeas distinguere à bis feriente. Proinde nec ipsos quidem affectus ex hoc qui- dem discernere poteris. Aliud tamè est indicium, quo poteris. Atque hoc proprium est signum uir- tiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. Nec cau- sa est, quin breuitatis gratia, ut pulsus aliquem, uel febrem heclicam, ita inæqualitatem nos heclicam appellemus. Sicuti minus nomen probetur, stabilem illam uocet. Stabilis est, si deinceps per- maneat par. At uero si cætera simul omnia indicia febrem heclicam esse declarent, multo hercle di- gnoscet certius inæqualem intemperiem tenere uisceris corpus. Sed hæc explicauimus in differen- tijs febrium. Omnia denique sunt reliqua animad- uertèda, præsentia, præcedentia, & externa. Nam cum peripneumonia, suppuratio, pleuritis, phthi- sis, denique aliquis illic abscessus exortus sit: uel asthma, uel morbus quispian ex distillatione, uel cruentum sputum, aut reiectio partis alicuius pul- monis, aut breuiter quicquid, qua de re exundan- tia, uel crassitudo, uel lentor humorum obsideat pulmonem, accurate considerandum est, ecquid ex arteriarum obstructione pulsus inæqualis fiat. Sina horum nihil sit, ipsum est uiscus explorandum, præsertim si antea cta ægroti uita nec crasis suc-

in C. A. G. le-
gitur uti un-
mixtos, id est,
et non parui

cis, nec lentis uideatur corpus implese, à quibus aut foris offusis, aut obstruentibus arteriarum of- cilla inæqualitas concitetur. Nam siquid horum, uti docuimus, uel inflammatio, uel omnino tumor præter naturam illic exurgat, aut affluentia humo- rum deprimat facultatem, incidunt pulsus in inæ- qualitatem. Quare si nec adsint indicia, quibus no- scuntur hi affectus, nec heclica inæqualitas & sta- bilis duret, intemperies existimanda inæqualis est corpus cordis inualisse. Quæ cum etiam sit du- plex, altera in succis eius proprijs, altera in parti- bus solidis: illa ex succis profecta una cum totius corporis palpitatione fit: hæc ex solidis partibus absque palpitatione. Quare siquis hæc, quæ retu- limus, ediscere cum arte, cupiat, quæ de heclicis febribus scripsimus, colligat diligenter ex com- mentarijs De febribus & libro De marcore. Atq; his signis cordis inæqualis intemperies dignoscit & distinguit à similibus affectibus. Siqua sit alia intem- peries uisceris, ut aliam ipsum corpus temperiem ha- beat, aliam sanguis & spiritus qui sunt in eius sinu- bus, inæquales pulsus nunquam efficit: sed ex affe- ctuum confusione pulsus medium quandam sta- tum sortiuntur. Confusiones affectuum modo prorsus inter se contrariæ sunt, modo non prorsus. Prorsus dico affectus contrarios inter se, tem- peramento: ubi quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter. Non prorsus, ubi alter plus altero deflexerit. Potest etiam, si eiusdem ambo generis sint, in quantitate esse differentia: cum uel calidius cor ipsum materia sit in sinibus contenta, uel cum hæc remotior à natura sit corde. Et frigi- dius item corpus cordis potest esse, uel materia. Hi cõcursus nõ perinde omnes dignoscuntur conspi- cæ. licet tamen interdum obscuros aliunde col- ligere. Prima commemorata mistio, in qua cordis corpus præter modum calidum est, materij autem frigidiores, differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est, quanto hæc frigidiores: aut mul- to illud calidius, quam hæc frigidiores: aut minus illud calidius, quam hæc frigidiores. Prima diffe- rentia pulsus representat ad unguem modera- tum tum magnitudine, tum celeritate, atque cre- britate. Ad remissionem autem tantum depellit, quanto spatium naturalem temperaturam uiscus re- liquit. Equidem animaduerti in hisce subinde affe- ctibus, insigne etiam incrementum celeritati ac- cessisse, non tamen hoc conspicuum perpetuo est. Atque hoc alterum indicium maius tibi uide- tur suppeditatur. Quantum enim corpus ipsum arteriæ descuerit à moderato temperamento, con- iicere est ex celeritate. Nam procliuus ad motum est calidius corpus, si reliqua sint paria. Quare si, qd corpus ipsum cordis in naturali statu constans, uel à materia, quæ cõtinet uentriculi eius, aut pulmo- nis cõsuetudine inflammati, uel alia quapiã parte uicina calfiat, pulsus refrigerij gratia in magnitudi- nem, celeritatè, crebritatem commutentur: prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in cele- ritatè, tertia in crebritatè. Sina calidius sit partibus cum

cum ipso continetibus, quæ in naturali statu sint, A celeritas motus primum increfcit, deinde magni- tudo. Vnde cum pulsus manifestum incrementu celeritatis percipiamus, magnitudinis uero atque crebritatis nullam alterationè, magnopere in hoc corpore descuisse ad calorem cor censemus, uici- naq; ei ad frigiditatè. Jam simul pulsuum insignis remissio & conspicua in eiusmodi corporibus animaduertitur. Quod si nec celeritas clara, nec remissio sit, exiguu calore corpus uisceris puta au- ctum. Hæc febres compluribus medicis imponit: nimirum quod febre ipsi se liberos esse egroti affir- ment. Neq; febrem, quia parua est, & quia uiscus incaluit, corpusq; uisceris calor inuasit, aduertunt. Sed de hoc frequenter diximus. Breuiter non est magna febris ulla heclica, maxime si paucum cal- orè uiscus habeat. Qui igitur calor in uniuersum corpus deriuatur ex corde, hic sensum solus indu- cit ipsius inæqualitatis fastidiosæ. quamobrem bal- neas desiderant, ut alij fastidiosi omnes & inæqua- les ex lassitudine, uel adustione, lotiõe intermissa, uel exercitatione. & pleriq; scilicet capiuntur bal- neo, recreariq; se dicunt. Depulsam enim inæqua- litatem esse totius corporis, nec magnopere quic- quam se offendi, balneo referunt acceptum. Et sa- nè non læduntur forsitan horum quidam. uerum huius loci non est ista meditatio. In febrium enim curationibus de omnibus his disputabimus: siue separatim uisum fuerit eas, siue in methodo medè di tractare. Nam ad præsens institutum solà digno- scendi uiam tractabimus. Sanè uideatur quibusdã perplexa & incognita, si quado nec differentia ulla pulsuum à naturali statu deficiat, & se ipse egrotus febrem non dicat percipere: ac inæqualitatè, quæ una molesta erat, balneis procurauerit. Et ut rem- ditionè faciã, ne ex urina quidè petere in eiusce modi affectibus firmam notitiam semper licet. sed est etiam ferè anceps, colore & sedimento similis naturali. Sexcentos tales in pestilentia diuturna cõ- speximus, ubi medicos cerneret nihilò plebe præ- stantiores, immo uero imperitiores multo nonnul- los experiente plebeo. Vulgus enim ferè, si nihil aliud, ar expirationem ægrotorum uideas obserua- re: quæ si foeteat, peiorem casum expectant. At illi quidè usu tale signum in pestilentib. febribus inue- nerunt. Tu non usu modo, sed & ratione æstima. Jam os etiam attendunt. Quod si illic aliquid colo- ris pestilentis cernant, eos peste confirmant labo- rare. Equidè medico hæc puto clariora esse quam uulgo. Partim enim illorū colorè erysipelatosum, partim colorè habent depascentib. herpetibus alsimilem, diffusum per plures partes scilicet quam à primo. Et si manum thoraci exercitatus medicus admoueat in explorado febrili calore, ne tum qui- dem prætereat eum affectus. Inspecienda porò præ- cæteris urina est. Etenim conturbata quorundam eorum uidetur esse & aquosior, ac nonnullorum multo quam pro natura tenuior. Atque hæc qui- dem certissima est. nec non quæ naturalibus un- dequaque similis est colore & crassitudine, hæc

etiam ad secundam spem certissima est, quæ si su- blimamento probo sit prædita, multo etiã est cer- tior. si quidem sedimentum sit candidu, læue, & æ- quabile. Præsertim sublimamētis animus est adhi- bendus. Nam quadam quæ subliuida quodam- modo sunt, fugiunt: & item alia quæ aranearum latas telas referunt in modum lanæ congestæ. At si quid tale animaduertas, aut nullum planè sublimamen- tum innatare urinis, in peiorem partem hæc inter- pretare. Si contraria uideas, quæ retuli modo, non potest fieri, ut male affectus homo sit. Ex his igitur discernas, utrum inæqualitate quapiã affectus sit, an pestilēs morbus & exitialis, qui heclicam fe- brem habeat, cumprehendat. Præterea ex ijs, quæ balneum consequuntur. Etenim cibum respu- unt, & sitiunt præter modum, ac frigidam postu- lant. Etiam oculi illorum sunt accurate inspicien- di. Nam inter lauandum manifeste redduntur ca- lidi & flammei. quidam postea tales permanent. quos planè sciemus teneri peste. At in pestilen- tia, qualis nostra memoria fuit, & uiget etiam, nunquam experiri quiscquam homo possit. Scien- dum tamen nonnunquam incidere sine peste has ipsas febres: ut de illis prodiderunt omnes insi- gniores medici, uocantq; pestilentes. de quarum tota natura disputaui latius in differentijs febriū. Nam hoc quidem loco, nõ quemadmodum quis optime febres dignoscit, tractamus, sed quemad- modum ex pulsu optime. Quinetiam dixi fortasse plus æquo de febribus ex ipso cordis corpore ex- citatis. Quare ad pulsus nos referamus, & quod re- siduum est de febribus heclicis persequamur. Et- enim sunt, ut docuimus, pestilentes non pauce in- de usque ab initio heclicæ, distantq; ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam mærorè interdū sequuntur & iram à primo quadam heclicæ. Aliter nescio, an ulla fe- bris inde usq; ab initio fiat heclica. At tēporis diu- rurnitate multis alijs succedunt, quas dilucide do- cet, etiam si cum alijs connectantur, sicut declara- uimus, perpetua æqualitas, & alia quæ in libris De differentijs febrium docuimus. Notitia autem ex pulsibus, quomodo nuper diximus, initio adhuc atq; primis diebus nõ facile paratur, cum speciem adiuic cõmunem habeant cum diarijs febribus: uerum elapso triduo iam clariore sunt etiam pul- sum indicio. Siquidè aperte hæc celeriores, qd de- ceat, pulsus habent. atque ut inter eas nihil intersit aliud, febrili quidè certe calore manifeste secundū thoracè prædita sunt. pulsusq; tato sunt languidio res iusto, quātum calor creuerit. Hactenus de fe- bribus, in quibus cor tanto, qd natura postulat, cali- dius est, quanto quam continet materia frigidior. Materiam addamus securitatis gratia corpora illa o- mnia, quæ cor attingunt, puta ex uisceribus pulmo- nem: ex mēbranis cum illa quæ cor uestit, *σπυγγώ- δος* uocant: tum quicquid thoracem prope cor intersepit. Etiam consuetudo huic uisceri inter- cedit cum aere, quem continet tegumentum, quod cor circumijcit: nec non cū arterijs & uenis: quarum

quarum penetrare maxima ostia cernis ad sinus eius. Hæc omnia non aliter atque materia pulsus cordis immutat, uocenturque breuitatis gratia omnia, quæ recensimus, uicina cordi.

Qui sint pulsus in ijs febribus, cum cor calidius sit, quam uicina ei frigidiora.

Deinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius est, quam uicina ei frigidiora. Nam in huiusmodi affectibus pulsus celeriores simul, & maiores, & crebriores, languidioresque iusto erunt. Longius tamen ad remissionem & celeritatem, minus ad crebritatem & magnitudinem diuertent a natura. Stabilis & constans harum generatio est, ut cæterarum hæcticarum. Quod si non ita longe uiscus a natura desciscat ad calorem, uicina ei longius ad frigiditatem, minores pulsus in his & rariore erunt. celeritate uel similes erunt naturalibus, uel tardiores. Similes, si non multo frigidiora uicina sint. Tardiores, ubi multo longiore intervallo hæc ad frigiditatem a natura deflexerint, quam ad calorem cor. Remissio hic etiam quantitati caloris respondet. At uero si frigidius iusto sit ipsum cordis corpus: materia porro reliquaque uicina illo calidiora, erunt & hic tres numero differentia. Et uariabunt pulsus in unaquaque sicut superiores. Primum æque refrigeratum sit cor, ut incaluerunt uicina: tardior æquo erit is pulsus, si insignis fuerit alteratio. Huic respondet remissio. Nam magnitudine nihil de natura decedat, nec uero etiam crebritate, quod animaduerti possit, aut insigniter. At cum non multum de natura est discessum in utraque partem, difficillime, ut ante dixi, exploratur discrimen. atque in his præsertim corporibus obscurum est, quorum ignoramus naturalem statum. Nam hunc si prius nouerimus, poterit etiam animaduerti breuis mutatio, si quis uersatus sit in explorandis pulsibus. Ut autem paulo ante, cum uisceris calidioris, & uicinorum ei frigidiorum consideremus pulsus, febrem diximus esse hæcticam: ita nunc si uiscus sit frigidius omnino, quam naturalis modus permittat, & uicina calidiora, febricitabit quidem homo, non hætica tamen, quam uocat, febre: sed uel diaria, uel ea, quæ putredini humorum consequitur. Hæc utraque signa propria sunt diariæ febris coniunctæ cum frigidior corpore cordis. Vbi ex æquo de natura uterque pulsus deflexit, nihil magnitudine a naturali differt, nec etiam crebritate, neque quicquam, quod percipi possit, nec item celeritate, nisi utraque insignis sit mutatio. Languidior uero tatio erit, quanto uiscus frigidius. Qui putredini humorum comitatur, etiam par est perpetuo huius magnitudo, non tamen ut naturalium, neque aliorum generum. uerum cum de natura aliquantulum desciscit, nihil ferè: sin maiore intervallo, aperte in contractione pulsus celerior sit: sicut superior in distentione. Jam etiam clare in externa quiete crebrior, & languidior apparet tanto, quantum refrigeratum est cor. Contra iam magis refrigeratum cor sit, quam uicina incaluerunt, ac febris sit diaria. horum pulsus man-

A fesse languidiores erunt & minores, tardius non perinde aperte, sed si uicinis sibi frigidius sit corpus cordis. iam etiam rari ac parui pro portione erunt. At uero febris sit ex humorum putredine. horum pulsus languidus erit perinde ut superior: sed illo etiam minor in distentione, tardiorque. At contractio naturali celerior erit. Ac magis etiam in illa tempora accessione incidet id, in quibus est initium & incrementum. Nam in uigoribus quidem minus, ac minus etiam in remissionibus. Porro autem tertium genus commutationis ponatur, hoc est, minus ad frigiditatem cor declinauisset, quam ei uicina ad calorem, ac febre esse diaria: pulsus habebit hoc corpus tatio, quam par est, imbecilliores, quanto corpus cordis sit intemperatius, atque maiores & celeriores naturaliter, sed maiores quam celeriores ad hæc crebriores erunt. Hæc omnia sunt accipienda pulsibus nec in duritiam nec in mollitudinem aperte mutatis. Nam si hic sint etiam mutati, discessus eorum ad mollitudinem omnino magnitudinem & raritatem augebit. Addet interdum & celeritatem. Equidem iam omnes mihi uideor febrium, quas ex pulsibus sumas, differentias percurrisse. Siquidem sanè earum essentiam recte in cordis nimio calore posuimus. iam inter febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordis affectus frigiditas est. Præterea de mistis affectibus diximus, quorum ex contrarijs inter se complicatis mistio constat. Jamque transendum alio mihi erat. Sed quando in magna distensionem, nescio quo pacto, qui de pulsibus commentati sunt, inciderunt: propter eos uisum mihi est, quæ hoc in libro iam tradidimus, in quo de febribus ex pulsibus dignoscendis tractauimus, summam repetere. Immo si uerum fatendum est, potissimum hoc propter Archigenem statui facere. Nam cum habitus sit diligentissimus in commentatione de febribus, nihil nos prope, non aliter ac Erasistratus, docet. Nempe eorum, qui nihil docent, duplex est institutum. quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, conuertiunt. alij proferunt quidem nomina, tamen nec quæ significant, obseruat: nec quam illis significationem attribuant, interpretantur. Namque durus pulsus, quem perpetuum Archigenes febricitantibus confirmat esse, nomen duntaxat est, nec rem denorat ullam, nec plane, nec liquidum intelligi potest. De quo pulsu in libris De differentijs pulsuum latius disputauimus, & etiam in libris de dignoscendis ijs: maxime autem in ijs commentarijs, quibus interpretamur simul & examinamus, quæ in libro De pulsibus Archigenes scripsit. Sed hic tamen etiam operæpretium est non nihil de ijs summam exponere.

De propria nominum significatione, & metaphora.

VT singula alia nomina apud omnes Græcos singulas res indicant, ita etiam quæ occurrunt sensibus, his nomina quædam posuerunt, separatim quæ differentias auditis significat, separatim quæ differentias odoratus, uel gustus, uel tactus. Neque scilicet alij sensui tribuunt album, nigrum, flauum

flauum, rufum, pallidum, fuscum, cæruleum, reliquaque colorum nomina, præter oculis obiecta. Neque etiam alijs austerum, dulce, amarum, acerbum, astrin-gens, salum, saluginosum: præter quæ gustantur. Nec iam ullis alijs calidum, frigidum, siccum, humidum, molle, durum, uerum his quæ tanguntur, omnes attribuunt. Nam si aliò traducas hæc nomina, illa usurpatio uocatur metaphora. Habent uero & alia item metaphoras ex similitudine aliqua & conuenientia. Ex qua similitudine pedes, uertices, lateraque montis dicuntur. Nam ut animalium infimæ partes pedes sunt, uertex omnium supremæ: sic in montibus. permittum est Poetis supremas partes uertices uocare, & infimas, pedes. Si quis igitur, cum de animali loquatur, & pedes dicat uel latera, noluerit pedes more omnium accipere, neque latera, ut institutum est: sed ita dicat latera accipienda esse quomodo de monte Brilleo dixit Callimachus:

Brillei latera sunt ora, quam tenuere:

sanè quam ridiculus sit, duplici utens & reciproca metaphora a proprijs ad propria. Haud aliter si cum de moribus aut uino durum dicitur per metaphoram, de corporibus, quæ tanguntur, disputans nolueris, ut solent omnes, nomen interpretari: uerum sicut unum dicitur durum, aut homo, aut mores. Huic simile est, si cum sermonem habeas de rebus uisibilibus, atque album dicas, prohibeas ex omnium instituto accipi: sed quando febres aliquas Archigenes albas appellauit, ita esse etiam intelligendum colorè album. At quemadmodum quidem non uidebitur is sanus esse, si quod proprie nomen coloris tribuitur, transferre duplici differentia ad eum ab improprijs studeat: sic sane, qui de simplici corpore sermonem instituit, & per metaphoram uult nomen durum accipi. Etenim in ijs omnibus sit orationibus, ut nihil auditores proficiant, cum & prohibeantur proprie dicto, nec quicquam intelligere aliud possint. Quem enim alium accipias colorè pro lato albo, consueto prohibitus, & accipere ex metaphora albarum febrium iustus. Sic item durus pulsus, quem Archigenes in re tangibili induxit, nisi propriam significationem habeat, nimirum hanc uulgarem: sed ut ille ex metaphora uinorum uult, profus obscurus est atque incognitus, talisque, ut si scindapsus dicatur. Etiam posset quoduis aliud nomen proprio febrium pulsui tribuere, & aliquid uideretur dicere apud homines scilicet in distinguendis significationibus. imperitos, simplices autè & adductos, uirum senem, qui tam clarus esset, artemque multum illustrasset, non facturum unquam, ut talem obscuritatem temere sermoni induceret, ut nomina proferret nullius significationis. iam uero si quis pulsus febricitantis amarum dicat esse, ac nomen amarum, ut ad gustum referimus interrim, uelit accipi: nihil sanè, quod clarius intelligamus, habebimus, quam si acerbum, uel austerum, uel acidum audiremus pulsus esse: quod ex omnibus his res molesta & non naturalis repræsentetur: quæ autem sit illa, non declaretur. quantum in eiusmodi metaphoris a proprijs ad aliud

A non proprium traductio sit, res & permittit omnibus & uulgaris. At in significatione duri pulsus, cuius author Archigenes est, quod nec concessum est, nec usitatum, nec omnino fuit, aut poterit esse, intelligere oportet nos significationem ad propriam ex metaphoricis reuersos. Ita nomen quidem audias, at rem intelligas nullam, uerum quid sermonem de his producam, cum aliàs diffusius de his disputauerim: At superiora summam repetamus, ac de omnibus febribus dicamus.

De febribus per pulsus dignoscendis.

Tria esse in summa genera illarum, alio loco docuimus. Quemadmodum uero quodque ex pulsibus dignoscatur, declarabo hoc loco. Omnes diariæ in magnitudinem, celeritatem, crebritatemque pulsus quantum in ipsis est, mutant. Nam si concurrat alius affectus, mistam oportebit esse mutationem ex illa & hac, quæ comitatur febre. Pari modo febres hæcticæ pulsus in easdem differentias conuertunt, quantum in ijs est, ampliusque in his mutatur celeritas. At quæ oræ sunt ex putredine humorum, in uigoribus utrunque habent motum celerem & distentionis & contractionis. Præterea crebritatem ex æquo mutant cum externæ quietis, tum internæ. In initio accessione non perinde, sed magis augent contractionis celeritatem. In incrementis cum hanc, tum etiam externam quietem plurimum concitant, ut pulsus in illa creberrimus uideatur. Habes pulsus, qui soli febrium per se proprii sunt. Reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt, alium potius affectum quam febres sequuntur. Quorum etiam affectuum sunt duo genera, aut facultatis, aut instrumentorum uitium. Quippe ad causas inueniendas, quæ mutant pulsus, tria hæc sunt animaduertenda, instrumentum, usus, & facultas. Demonstramus enim, quæ ex singulis horum generibus de natura deflecentibus accedere pulsibus oporteat. Quo minus est mirum, si inter sese præclari isti medici dissideant de febribus proprijs pulsibus, errentque omnes, ut qui nec genera partierint pulsuum, & profectas ex facultate uel instrumentorum uitio alterationes pulsuum arbitrentur proprias ipsis febribus esse. ut inuadentis accessione quidam crebros & paruos, alij ad hæc languidos, iam nonnulli etiam inæquales, sunt qui tardos etiam, contra alij celeres posuerunt indicia. Tametsi quædam febres incompressas, ut isti uocant, inuasionem faciunt. In quibus pulsuum prima mutatio in magnitudinem & celeritatem fit. Mox his succedit augescens crebritas. Reliquorum pulsuum, quos memorauit, in illis nullus apparet, nec initio accessione, nec in incremento, nec uigore. Verum hos nec rigor, nec horror, nec ferè ulla inæqualitas, quin ne frigus quidem partium extremarum uel superficiei, nec uellicatio, aut grauitas, aut compressio stomachi unâ incessit. Plerisque uero uel unum de his uel plura comitantur. Nonnullis paulo post uomitus: qui aperte declarat,

ex eo quod in ventriculum vitiosi succi conflue-
runt, quosdam illorum uellicosos esse, alios cōpres-
sos, aliquos nauessales. Clarissime enim recedit in
plerisque in itis de tota superficie externa sanguis,
confluitque in uiscera. Vnde cōpressiones & obstru-
ctioes fiunt, distentionesque articularū præcipuarū,
propter quas in itis talium accessionū coniuncti
sunt pulsus inæquales, quemadmodū etiam languidi
ob stomachū & facultatem affectam. Ad hunc
modū fiunt & parui ob imbecillitatē facultatis, &
ob frigiditatē. Et iam tardī quoque ex ingenti frigi-
ditate. Verum contractionē perinde ac distentio-
nem nullus horum tardā fecit. Sed hoc perpetuū
est, & præ cæteris propriū inuasioni febris ex pu-
tredine humorū ortæ, ut arteriæ contractio effici-
tur celerior. Et si quis in cognoscenda contractio-
ne est exercitatus, perpetuum hoc & constans ini-
tij accessionis signum habebit, ubi contētionē ali-
qua, ut frequenter admonuimus, pulsus præditus
sit. Nam in languidis contractionem docuimus di-
gnosci non posse. Hoc igitur etiam atque etiam
meditandum tibi est, siquidem cognoscere ad un-
guem uelis initium accessionis. Quemadmodum
autem ingrediēda sit meditatio, copiosissime in li-
bris De dignoscendis pulsibus declarauimus. Cer-
tissimū est hoc signū, nitendumque illo maxime est,
si aperte, cum inquiris, appareat. Equidē in mul-
tis, quorum antea pulsus nūquam tetigeram nec
per sanitatem nec per ægritudinē, hoc fretus uno
signo, nunquam sum lapsus. Nam cæteris quidem
omnibus, siue frigescat totum corpus, siue os uen-
triculi, quem per abulum uocamus stomachum,
siue deferatur sanguis in profundum, uel ex mœ-
rore, uel metu, uel alia de causa, similis tarditas est
pulsus & in arteriæ distentione & contractione.
Iam ei etiam coniuncta est in utraque quiete rari-
tas. In solis uero inuasionibus febrilibus, ut disten-
tio interim tardior fiat priore, certe contractio ce-
leritate nanciscitur. Ad hæc restringit externas
quietes, ut hic pulsus crebrior euadat. At non in
interia, sed uel perinde ut in priore, uel paulo id
temporis uidetur rarior. Cōparanda uero est prior
quies quantum ad tactum præsentī. hocque memo-
ria tenendum, constatam esse eam ex sine contra-
ctionis, & initio distentionis, atque ex interposita
inter has quiete. tum expendendum, quantum ut-
rinque ei ex parte motuum delitescente accessit.
Id quod expendendum est comparando cum con-
tentione. Nam si eque pulsus contentus nunc sit,
ac ante fuit: quanto tempus sensibilis quietis lon-
gius fiat, tantum etiam est putandum esse reuera
extractam quietem. Si languidior quam prius esse
ctius est, arbitrandū est & ob hoc partem suppres-
sam esse motuum, quæ quieti, quam sentimus, ad
ueram inueniendam detrahenda est. Nam si pau-
lo pulsus quam ante languidior fiat, multo autem
rarior, ueram quietem puta esse productam. Sin
multo remissior, & rarior paulo, ut sensus iudicat,
minime censēbis protensam esse ueram quietem.
Eodem modo, si cum paruum remissionem asse-

cutus pulsus est, insigniter tibi crebritas uideatur
aucta, contractionem arbitrare ueram quietem. Ita-
que in quibus languidior pulsus est factus tempo-
re quo exploramus, animaduertendum est. In qui-
bus uero pari est contentione, in his facile, ut di-
ximus, si animum aduertat, interna quies digno-
scitur. Proinde cum nihil pulsus uariet, nisi in con-
tractione sit celerior, id habe in itis accessionis si-
gnum perpetuum. simulque sit hic pulsus in æterna
quiete crebrior, natura incumbente ad excremen-
tum fumosum abstergendum: quam obrē celerius
contrahatur. Ac sic quidem celeritate tantum
contractionis, cum primum id generatur, uariare
a priore pulsus uidetur. Paulo post etiam fieri cre-
ber in externa quiete, quod citius arteria conside-
re incipiat. At diarię febres non habent hoc, quod pu-
tredine humorum uacent. Nec iam etiam hec-
ticæ: quod nisi alter cum his affectus casu coeat, ne
incipiant quidē unquam. Ita in quibus præsertim
febribus queritur accessionū initium, tenere nos
hoc indiuulsum signum debemus. Quod si primo
die, cum recens de sanitate homo in morbum in-
cidit, pulsus tangamus, statim nobis genus etiam
febris hoc signum ante oculos proponet. Vna enim
in uadere cum febrili accessione, quæ putredine
humorū comites sint, perhibent. Iam
in differentijs februm docuimus in eodem gene-
te, quo hunc, pulsus esse, qui ab inflammatione exci-
tantur, sed a pulsibus ab humorum putredine cō-
citatis, hi sola duritia discernentur. Siquidem pul-
sum ortorū ex inflammationibus durus est occur-
sus. Quare si durū occursum, quem efficit cōten-
tio arteriæ, discernere ab eo uales, quæ generat fri-
giditas & duritia, tres prædicere hinc causas præ-
ritas poteris, potum frigidæ, meracius uinū, inflā-
mationē, quam non solum ante causam fuisse ac-
cessionis, sed permanere etiā dicemus, frigidæ atque
largioris meri potum antecessisse eum quidē, sed
quem concitauit affectum, adhuc durare. Ac indu-
rescunt quidem ex nocuis frigidę potionibus arte-
riarū tunicæ, & ab uino immodice potu desiccantur.
Nam si neruorum simul principium lædat ul-
num, etiam intenduntur non aliter atque illæ, quæ
conuulsionē prænunciant. In inflammationibus. ue-
ro absque propria tunicæ duritia tenduntur, uoca-
turque pulsus tum etiā durus ob uim iclus: nō indu-
ruit tamē per se arteria, quomodo cū uel desiccata
sit aliqua ratione, uel magnopere perfrigerata, uel
affectum cōparauerit scirrhosum. Atque hæc quidē
sic distinguo. Quæ primo die nequaquam obrinet
istud signum, a febribus putridis separabis: ac uel
diarias celsēbis uel heclicas. At febris heclica raris-
sima a primo existit, quin tamen id temporis pos-
sit nasci, nihil causæ est. sed uidimus etiā nonnun-
quam tales. Reliqua harū omnia signa alio in ope-
re explicata sunt, ubi de differentijs februm tra-
ctauimus. Quæ uero pulsus suppediat, nunc per-
sequemur. Nec magnus pulsus nec uehemens
cum heclicis febribus unquam concurrūt, sed si alte-
tutrum habeant horum, nō sunt heclicæ. Si simul
utrunque

utrunque habeant, planē sunt diarię. siquidem eorū
contractio, quemadmodum diximus, non properet.
Propria enim est eius, quæ consequitur putredinē
humorū, celeritas: cuius singulas differētiās in cō-
mētarijs, quorū memini, sum persecutus. Hæ sunt,
ut summam cōmemorē, omnes quæ circulatim
accedunt, atque omnes continuæ, ubi tertiu diem su-
perent. Eiusdem generis sunt, quæ inflammationibus
comitantur. Ac in remissionibus celeritas contra-
ctionis dissoluitur, præsertim cum ad integritatem
aut prope eam peruenerint. Initio accessionū ge-
neratur, si aliqua ratione humores incenduntur:
ac per incrementū augetur. Vbi propē iam attige-
rint uigorem, succensis humoribus feruescenti-
busque, ingens incrementū suscipit distentionis ce-
leritas: contractionis permanet par celeritas. Vbi
iam uigeat planē febris, in illa accessione ad sum-
mam celeritatē distentio peruenit, & deminuitur
celeritas contractionis. Verū plerique medici, præ-
cipue qui sensu negant contractionē percipi pos-
se, longe absunt ab signo, quod exposuimus, om-
nium febriliū ex putredine ortarum, in itis in illis
singularum accessionū. Nonnulli, sed sane pauci
obscuram imaginem rei uidentur conspexisse.
Quamobrem adeo confute atque obscure scribunt,
ut qui consicere ualeat, quid dicant, sit nemo. In
his Archigenes est, quod uidebis si librum eius
De pulsibus legere uelis, & cōmentarios De si-
gnis febriliū, aut certe horum compenditū. Et uero
nos etiam libros eius De pulsibus unā cum inter-
pretatione obscurorū locorum expendimus atque
examinauimus octo cōmentarijs. At uero mihi
quidā uidentur optime dixisse, si adiecerimus ser-
moni quandā distentionem, pulsuum ex utraque
parte mutationē in itis accessionis esse nuntiam.
Quam adiunctam distinctionē uolo, ea hæc est, si
mutatio citra aliam occasionem acciderit. Occasio-
nes autē partim externæ sunt, non medicis modo,
sed plebi etiā perspectæ, cibis & potus sumptus,
quiuis motus, & animi affectus iratorū, aut metu
percitorū, aut angore, aut qualibet aliter cōmoto-
rum. Partim ex ipso corpore originem ducunt, de
quibus paulo ante uerba feci. ubi horroris, rigo-
ris, refrigerationis, atque conuulsionis in uentrem
mentionem facerem. Nam si laboranti tale nihil
acciderit, repentina, in quamcumque rem sit, muta-
tio accessionem præmonet: si celerior maiorque pul-
sus fiat, calorem ad arteriarū fontem suppullulare:
si tardior uel minor, frigiditatem. Itemque cōsentiet
crebritas cum caloris abundantia, contra cum fri-
giditate raritas. Et remissio etiam quamuis alio
symptomate oriat, peculiaris est accessionū ini-
tij. quod in uentrem tum confluant humores ui-
tiosi, atque offensa eius ore facultatem afficiant.
At pulsuum inæqualitas, quæ ferē inuadit unā cum
accessionibus, compressarum uel obstruclarum
modo arteriarum, aut copiarū humorum maioris fa-
cultate est signum. quæ etiam ratione accessionis
possunt accidere. Quæ igitur pulsuum mutatio-
nes fiunt, cum cordis calor augetur, uel confluunt

intra humores, aperte hæc uidebuntur accessionis
initium annunciare: siquidem, ut diximus, ab alijs
occasionibus sint remota. Quæ uero, cum crescit
frigiditas, hæc non etiā uidebuntur febris accessio-
nem nuntiare: sed si hic quoque alias omnes occasio-
nes secludamus, declarabit frigiditas nobis iam
iamque febrem iri accensum. Suffocatur enim tunc,
quæ materia, quæ in profundum confluit, mire sit
igidior, ut periculum sit, ne semel principiu extin-
guatur. Qualia exempla extra corpus multa con-
spiciuntur, si quando materiā simul & multam, &
quæ non facile succedatur, affatim in modicū ignē
cōijciamus. Nam statim periculū est, ne extingua-
tur. Si nō extinctus sit, sed restiterit, paulo post suc-
cedere totam materiā incipiet, caloremque genera-
bit, primo fumosum, tandem etiā flammē, dum
prorsus deuicta materia puram exciet flammam.
Nam ab ea flamma quod defluit, non fumus, sed
fuligo est: Græcis duo nomina sunt *debaros* & *u-
rys*: Vtrunque enim materiæ adustum excremen-
tum, quod in sublime fertur, significat: quod uero
decidit, cinis & fauilla. Ita finge in febribus, ubi
aceruus materiæ humidæ initio accessionis ad cor-
peruenerit, primū mortis periculū esse, quod pe-
riculum maxima mutatio pulsuum in raritatē, tardī-
tatem, paruitatemque prænunciet. Nā si his insignis
remissio successerit, extemplo peribunt. Sin autē
absit remissio, contendit natura hæc superare: atque
arteriarum motum maiorem, celeriorē, crebriore-
remque excitat. ut uterque motus celerior quidē fiat,
sed clarius contractionis, increseatque hic breui ma-
nifeste, dum augetur accessio, tandem ubi mate-
riam superauerit, calor quasi flamma incenditur.
Atque is est uigor accessionum, ubi fuliginosum
natura excrementū expiratione & contractione
arteriarū expellit. Quod uero est ueluti cineritū,
non perinde, quia crassum est, potest excernere:
sed per insignes quosdam meatus educit. Hoc in
partibus inflamatis pus est, in ipsis uasis, sedimen-
tum urinae. At de his in cōmentarijs De differentijs
februm latius diximus. Pulsus autem illas muta-
tiones singulis temporibus accessionis necesse est
habeant. Iam etiam in initio, ut diximus, non male
quidam mutationē eorum in utranque partem sta-
tuerunt. Sed ad omnimodā illorum signorū certi-
tudinē, danda opera est, ut scias discernere pulsuum
omnes alterationes ex alijs occasionibus: in quas,
quanquā uitet, frequenter incurrit Archigenes.
Itaque in uerbositate, & institutionis confusione
incidit, cum proprijs & perpetuis singulorū tem-
porum signis cōmisceat ea, quæ frequenter conse-
quuntur: tametsi sumi ex minimo methodo pos-
sint. Nam purum calorem motus distentionis de-
clarat. Atque eum, qui est ueluti fumosus, cōtractio-
nis. Cæteræ pulsuum alterationes, aut ob facultatis
aut ob instrumentorum fiunt mutationē: qua-
rum utraque ex causis quibusdā præcedētibus, quæ
ferē alias etiam externas comitantur. Ac quō sit
sermo clarior, appellabimus, quæ ex corpore pro-
cedunt, causas, unde uel facultas uel instrumenta
alterantur

alterantur, præcedentes. Harum ipsarum, quæ po-
sita extra corpus induxerunt alterationem, causæ
sunt externæ. Harum nos methodum omnem in alijs
commentarijs, quos inscribimus de causis pulsuum,
expōsumus. Itaque nihil miri est, si expedita hæc
quis memoria complexus, meditatusque uia artificiali
ad prompte dignoscendos quosuis pulsus, causas
interim, quæ præcesserunt in ægrotis, inueniat.

Atque hic quidem finem sermonis faciamus.

Pulsuum mutatio ex intemperie siccitatis & humiditatis cordis & arteriarum.

DE intemperie humiditatis & siccitatis, quæ
cor teneat, ipsasque etiam arterias & singulas
separatim, & omnes in communi, deinceps agam.
de quibus etsi ante ego non nihil attigi, tamē ora-
tionis seriem, quæ tractari hæc separatim postulat,
ac si dixissemus nihil, ita absoluemus. Nam cor si
siccitatis euaserit, quam naturalis status fert, unā om-
nes secum arterias alterabit. Interim in una hoc par-
te animalis arterijs, uel in pluribus accidet. Est cum
sint contra quidem ac cor affectæ, quod ad se perti-
net, arteriæ: sed tamē etiam recipiant eius affectio-
nem: ut consuetur illis medius quidam affectus in
humiditate & siccitate. sicut ante in caloris & frigi-
ditatis intemperie explicauimus. Causæ sunt præ-
cedentes, quæ arterias indurent, aqua sulfurea, &
aluminosa: & ne multis, quæcunque uim habent
exiccandi, non aquæ modo, sed & medicamenta,
diu parti cuiusdam corporis applicata. cuiuscunque
arterias hæc intemperies tenuerit, ipsum pulsuum
reddit duriores. Maxime uero in plerisque atro-
phijs, cum arteriæ partium nutritione defectarum
fiunt duriores, tum pulsuum creant duriores. Cor
ipsum ad intemperie inducit uictus, si diutius sic-
co utaris. Præterea medicamentorum exiccanti-
um esus & potio. In quibus est uinum merum, defe-
ctus cibi, uel alia quapiam de causa, uel ob famem
publicam. Interim etiam ob potum, ut in longis
nauigationibus. Ad hæc immodicus labor, senium,
solicitudo, tristitia, diutina uigilia, febris hectica,
præ cæteris marcida. Hæc igitur, quæ memoraui-
mus omnia, nunc singula, nunc bina, nunc terna,
nunc plura coniuncta cor siccitatis efficiunt, tantoque
quam par est duriores pulsuum, quanto sit siccitas
maior. Causæ humidæ intemperiei sunt oedema-
ta, quæ partes diutius tenuerunt, aqua inter cutem
leucophlegmatias, qui item cor alterat, denique om-
nia principum uiscerum oedemata cum arterias
humeant & cor, tum pulsuum efficiunt molles.
Pulsuum causæ molliitudinis mediocris nec insi-
gnis hæc sunt, ciborum copia humidiorum, mul-
tum ocium, somnus longus, balneæ a cibo. Duro-
rum pulsuum ante demonstraui esse paruitali-
tem, mollium magnitudinem. Iam etiam has con-
sequi celeritatem & tarditatem. Ad hæc crebrita-
tem & raritatem. Declarauimus præterea aliarum
causarum concursiones. Causas nunc dico pri-
mas & quasi continentes generationis pulsuum,
usum & facultatem. Itaque accidentium cordis ex
intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen

A tumores in illo excitantur, qui pulsus alterent in du-
ritiam, quemadmodum in cæteris uisceribus in-
flammationes & scirrhi. Prius enim pereat homo
syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Om-
nia igitur quæ cordi accidunt, quæ pulsus mutant,
retuli. Quamobrem hic finire hunc librum certum
est mihi, ac progressio ad quartum, omnium aliarum cor-
poris partium exponere affectus, quicunque intem-
periem & tumorem præter naturam comitantur,
ac qui singulos pulsus consequitur.

GALENI DE PRÆSA- GATIONE EX PULSIBVS Liber quartus

B HERMANNO CRUSERIO CAMPENSI
INTERPRETE.

VARTVS hic liber nobis est de
Præsa-gatione ex pulsibus. In primis
duobus singulorum pulsuum positorum
expedimus auctores affectus. In ter-
tio singulorum affectuum proprios pul-
sus investigauimus. Cœpimus autem ab ijs, quæ cor-
di accidunt, in quibus sunt omnes febres, ut in li-
bris, quos de ijs scripsimus, probauimus. Quod re-
liquum est adhuc, aliarum omnium partium affectus,
quibus cor consentiens commutat pulsus, omnes or-
dine explicemus, contrahamusque in methodum eos,
quomodo ante fecimus alios. Atque hoc de omni-
bus in communi est sciendum, totius corporis pulsus,
prius quam consentiat cor parti prius affectæ, in
communem alterationem fieri non posse ut traha-
tur: in parte aliqua, licet offensionem cor non sen-
tiant, arteriarum motus uariare posse. Posteaquam
iam huius admonuimus, primo loco instrumento-
rum respirationi seruientium affectus expona-
mus, deinde nutritiorum, mox capitum, postea ar-
tuum & propatularum animantis partium, postremo
genitalium.

Quis inuestigauimus. Cœpimus autem ab ijs, quæ cor-
di accidunt, in quibus sunt omnes febres, ut in li-
bris, quos de ijs scripsimus, probauimus. Quod re-
liquum est adhuc, aliarum omnium partium affectus,
quibus cor consentiens commutat pulsus, omnes or-
dine explicemus, contrahamusque in methodum eos,
quomodo ante fecimus alios. Atque hoc de omni-
bus in communi est sciendum, totius corporis pulsus,
prius quam consentiat cor parti prius affectæ, in
communem alterationem fieri non posse ut traha-
tur: in parte aliqua, licet offensionem cor non sen-
tiant, arteriarum motus uariare posse. Posteaquam
iam huius admonuimus, primo loco instrumento-
rum respirationi seruientium affectus expona-
mus, deinde nutritiorum, mox capitum, postea ar-
tuum & propatularum animantis partium, postremo
genitalium.

Pulsus, quos creant pulmonis affectus.

AC partes animalis respirationi seruientes due-
duntaxat sunt, pulmo & thorax. Nutritio-
nis multo plura quam duo instrumenta, iecur, uen-
triculus, intestina, lien, renes, utraque uesica. Ce-
lerrimam cordi & omnium maximam noxam dat
pulmo. Sedem habet enim omnium ei coniunctissi-
mam, eique ualis quam maxime affinis est, & con-
fluxus est per maximam ostiam in utrumque sinum.
Quamobrem si quando euaserit solito calidior, conti-
nuo cor calfacit. Si frigidior sit, nec hoc intercala-
tur. Nam humiditatis & siccitatis intemperie non
perinde ac illas: sed citius etiam has tamen, quam
cætera instrumenta impartit. Tum plethorici eius
morbi, maxime cum erysipelas uel inflammatio in-
uaserit uiscus, cordis statim functiones alterant. Et
affectus quoque, quos committit fluxio pituitosa,
in consensionem secum cor trahit. Sed ab intem-
perie initium exordium est, quæ absit a fluxio-
ne. Ac primum in manibus sumam calorem. Ergo

si a

Si a pulmone excafacto cor paruum calorem con-
traxerit, pulsus efficit, qui comites esse usus pulsuum
amplificati solent. Qui affectus si diuturnior sit, in
periculum uocabitur illud, ne in febrem hecticam
incidat, cuius nos ante indicia declarauimus. Atque
perinde pulsus alterabuntur, siue solum per se cor
intemperatum sit, siue consentiat pulmone. Iam
etiam respirationis forma in eodem erit statu, siue
febrili intemperie cor solum affectum sit, siue pul-
moni consentiat. Maiorem tamē in toto sinu tho-
racis estum percipiet, qui ex pulmone laborat: atque
calidam planè animam reddet: sitietque etiam altero
magis: & calidioribus erit faucibus. atque lingua, eaque
ferè siccior. Quod si malum ingrauescat, inficetur
lingua atro colore, quam omnino asperam habe-
bit. At si pulmo sit refrigeratus, cor, quod ei consen-
tit, pulsus primo in eam adducet alterationem,
quam ante consequi ostendimus dissolutum usum.
Temporis longitudine cum frigiditate hecticam
cōtraxit, pulsus excitabit, quos huic, si polleat, at-
tribuimus. Ac nimirum cætera conueniunt his,
quibus solum cor est refrigeratum, cum illis, qui-
bus pulmo. Alterum enim necessario alteri con-
sentit. Quibus uero refrigeratus est primus pul-
mo, hoc habent extra ordinem, ut sentiant frigi-
dam respirationem. Iam si siccitate intemperatus
pulmo fuerit, a primo pulsus penè nihil alterabit,
tandem consentiente illi corde duriores efficiet.
His fauces, tametsi nihil sitiant, propterea arefcunt.
Humida intemperies uuidas reddit fauces, sitim
extinguit, & die ad molliitudinem pulsus tradu-
cit. Habes pulsus simplices intemperaturas. Ex
his cognosce compositas. Nam ad aliud propero
genus, quod ex fluxione dixi oriri. Communem
habet hoc omnium inæqualitatem pulsuum. ob-
struuntur enim facile & constringuntur atque com-
primuntur per eas fluxiones principes arteriæ.
Nec minus ob humorum copiam maiorem faculta-
te: quod scilicet tam coniunctum pulmone cor sit,
& confluxum habeat per magna ostia. Ac inæ-
qualitas quidem communis est omnium fluxio-
num, quæ impingunt in pulmonem, eaque nunc ma-
ior nunc minor est pro crassitudine humoris & abun-
dantia. Minor ex subtilibus, & paucis, insignior ex
crassis & uiscidis copiosisque fluxionibus efficitur:
quod hæc obstruant magis comprimantque ac grauēt.
At alterationes pulsuum in cæteras differētijs, ex
calidioribus fluxionibus, quales ab copioso calo-
re: ex frigidioribus, quas excitari ante ab defectu
docuimus. Duriores, quam oportuit, fiunt per sic-
cam intemperiem, & inflammatos atque induratos
pulmonis tumores: contra molliores ob oedema-
ta. Iam nec respirationis unum genus est per in-
temperiem & fluxiones. Frigida intemperies paru-
am, tardam, raramque respirationem creat non aliter
atque pulsus. At fluxiones frigidae pulsus similiter
mutant. Respirationem nec paruam, nec tardam,
nec raram reddunt. Quia enim constrictus pulmo
est, paucus spiritus recipitur, qui quod naturæ non
satis efficit, sit ut altera actio statim celeris efficiat.

Galen.

Atur & magna. Quæ habent solæ dyspnœæ, quod
deklarauimus in libris, quos de ijs conscripsimus,
ut thoracis distentioni quantitas attracti spiritus
aduersetur. Maxime enim thorax dilatatur, sed non
attractitur animæ plurimum: uti cum apertus pul-
mo, nec obstructus esset. Genus igitur respirandi
omnes fluxiones idem habent. At non eadem om-
nibus suffocatio, sed omnibus calidioribus comi-
tatur potius, quandoquidem largiorcm attrahi spi-
ritum natura tum postulat. Nam solam intempe-
riem nullum suffocationis periculum excipit. Iam
pulsus etiam præter superiores differētijs in aliam
incidit, ex eo quod fluxio nunc in ipsas impingat
solas asperas arterias, nunc in læues & uenas: uel quæ
inter eas occupet cunctas interapedines. Si arte-
riæ tantum asperæ sint oppletæ, nihil pulsus duritia
uariant. Sin læues, quia totius animantis arteriæ in-
tenduntur, pulsuum efficiunt duriores. Oedema-
ta tantum abest ut indurent eum, ut etiam mol-
liant, diuturnitate arteriarum tunicas humectan-
do, nec quicquam intendendo, id quod in tumo-
ribus inflammatis & duris usu uenit. Quare noli
tam nomina expectare peripneumoniarum, uel
asthmaturum, uel aliorum pulmonis morborum, cum
affectus teneas pulmonis. Nam institutionem per
nomina primam habere significationis controuer-
siam: alteram, numeri morborum ignorationem,
multis sæpe locis declarauimus.

Pulsus, quos creat thorax affectus.

Sed ad thoracis morbos eadem uia & ratione
progrediendum nobis est. Intemperaturæ eas-
dem alterationes inducunt, ac paulo ante illa pul-
monis. Tumores pro multitudine & genere sin-
gularum humorum, qui efficiant eos. Variant au-
tem, quod citius cor & magis pulmone consentiat:
minus atque tardius thoraci. Alia præterea erit ua-
rietas: quod interim affecta pars thoracis sit, inte-
rim succingens costas tunica. Maior siquidem ten-
sio est, ubi duræ partes & spissæ intumescant. Vnde
etiam pleuritici semper duriores pulsuum quam
peripneumonici habent. At æqualis est prorsus
pulsus in tumoribus, qui consistunt ad costas, non
ut in pulmonis tumoribus inæqualis. Neque enim
magnis ualis neque uicinitate propinqua cum cor-
de coniunctus est thorax. De genere dyspnœæ hoc
loco nihil necesse habeo dicere, ut in pulmone o-
pus erat distinctio. Nam modo cor offenditur pri-
mum, modo pulmo. Exposita est enim & facilis
eius affecto thorace cognitio.

Qui pulsus fiant affecto iocinore.

Iocinore affecto pulsus ex intemperie uariant,
ut superius docuimus. Si excitati sint tumores
præter naturam, conueniunt ferè etiam in his, sed
minus ex inflammationibus indurescunt, quam ex
thoracis inflammationibus: & tanto quidē, quan-
to que ex pulmonis magis. Nunquam etiam ex tho-
racis uel iocinoris tumore sit mollis pulsus, eo quod
nec innascitur his instrumentis oedema pituitosum.
Cōpactior enim thorax est, quam qui eam fluxio-
nem admittat. Iecur non compactius modo, sed
& innata

Tom. 4

ii

& innata

& innata facultate alterat pituita. At iocinori proclivius cor, et si remotius quam thorax sit, uinculo cauae uenae consentit.

Septo transuerso affecto, qui fiant pulsus.

Consentit porro septo transuerso præter omnes alias thoracis partes, quod ex ipsa caua uena in hoc uenae inseruntur. Tensionem uero nulla perinde alia pars infert arterijs, præcipue si nervosa eius pars affecta sit. Ac si ab solis excrementis citra febrem intendatur, dolor & dyspnoea à primo consequitur. Postea putrescentibus excrementis febricitat. Si ex fluxione, quae incumbit in ipsum, omnino hæc sit uel flauæ bilis uel calidi sanguinis & tenuis oportet. Nam crassum sanguinem, & pituitam lentam propter densitatem nunquam recipiat. Hi delirabunt necessario, pulsusque habebunt insigniter durus, itaque etiam paruus, quia uero ambo hæc, & calor est copiosus, proinde creberrimum quoque. Pulsus iam affecto septo transuerso citra febrem, durus est & paruus: non multo tamen crebrior, sed uel admodum parum, uel nulla ex parte in eam incidit mutationem. At uero omnia, quae magnis pleuritidibus accidunt, respondent symptomatibus partis nervosae septi transuersi, tum quod succingens costas tunica multis nervis prædita sit, tum quod adhaereat septo transuerso, membranisque thoracem interseptentibus, per quas ad cor continuatur. Ac maximum sane indicium exitialis pleuritidis est, si pulsus sit magnopere durus, itaque paruus etiam, & ob ambo hæc caloreque creberrimus. pleuriticus cum tali pulsu nemo est seruatus ullus. Hi minusque quibus inflammatus est septum transuersum, delirant. Propius enim principium emittuntur nervi septi transuersi. Verum quando de pulsibus dicere institui, non est mihi in cæteris signis immorandum. In commentarijs enim De locis affectis, latius de his diximus.

Qui pulsus fiant uentriculo affecto.

Ventriculus affectus intemperie, pulsus ita ut superiora immutabit. Si tumore secundum fundum, more aliorum. Sin ad eius os is consisterit, pulsus ob nervorum multitudinem erit durior: non ita durus tamen, ut ex septo transuerso. Multum enim concedit huic, tamen non cedat nervorum magnitudine: sed quia hi nervi insigni sensu sunt præditi. Molles sunt enim & magni, atque ex ipso principio sunt enati. Verum quia carnosa est corporis substantia, duritia inferior est & succingente & septo transuerso. quae corpora contenta sunt, & dura, spissaque: unde cum intumescunt, uehementius tenduntur. Præterea illorum nervi non secus atque ipsa instrumenta duri contentique sunt: uentriculi, ut diximus, molles. Quare ex septo transuerso & succingente tunica durissimi, itaque etiam parui sunt pulsus. Quod si calor quispiam cum ipsidem, ut in inflammationibus & febribus, sit coniunctus, simul creberrimi. Ex ore uentriculi nunquam ita durus pulsus fit, quod nec ipsi nervi, nec pars sit contenta. Verum parui & subinde crebri, quia propter exitium sensum defatigatur quæprimus & deiecitur

A facultas. Exposuimus enim quos pulsus dolor, præsertim si facultatem lædat, efficiat. Ac quemadmodum ob dolores, qui afficiunt uentriculos, statim debilitatur facultas: ita nec copiam humorum sustinet, ne paulisper quidem: sed degrauiatur, & defatigatur, pulsusque efficit inæquales. Diximus in superioribus libris facultatem copia materie degrauiatam qui pulsus comitetur, atque etiam qui debilitat. Quae offensiones facultatis cum uentriculi os ambigere comitetur, iure pulsus reddit interdum languidos, paruos, crebrosque: interdum inæquales, cum in illis tribus, quae memorata ui generibus, tum uero in celeritate & tarditate.

Qui pulsus fiant affectis cæteris nutritionis instrumentis.

Porro in nutritionis cæteris instrumentis, nihil iam laboris est, mutationes pulsuum inuenire, si priora omnia, quae exposuimus, quasi elementa respiciamus, ut nihil obiter prætereamus. Quae enim propiora cordi sunt, & magnis uasis ei copulata, celerius & magis in consensionem trahent: quae remotiora sunt, & paruus affixa, minus & tardius. Eodem modo quae dura & contenta, nervisque prædita sunt plurimis duris, facile pulsus hæc efficiant duros. Quae contra, molles. Quae sensu uigent, utroque incommodo facultatem afficiunt. Quare nulla difficultate ipse inuenias tua sponte, quem quae pars quibus in affectibus pulsus creat. Ut uesica & uterus loco inter se nihil differunt. Sed durior uesica & nervosior est. unde pulsus inflammata duriores facit quam uterus.

C Vterus celerius eos & magis conuertet in magnitudinem paruitatemque atque reliquas differentias. Maiores enim arterias habet uenasque, & multo prius ex magnis dorsi uasis expullulant, quam quae inseruntur uesicae. Dolores utriusque instrumento, quatenus nervo ex æquo prædita sunt, pares sunt. Quatenus spissius est & durius uesicae corpus, maiores sunt huius. Etenim qui obsepti in spissioribus corporibus & constipati sunt humores, hi maiorem dolorem, quam, qui in rarioribus sunt & mollibus, concitant: nimirum qui tendant uiolenter, cuius comes erat doloris magnitudo. Hac ratione & uia omnium partium inuestigandae sunt differentiae.

Qui pulsus fiant in inguinibus & alis affectis.

Sed exercitandi gratia differentias ego explicabo aliarum partium externarum, & inguinum & alarum. Quando his omnia sunt a superioribus aliena, quemadmodum & ipsis his mutuo inter se. Est tamen, quod his inter se & etiam cum superioribus conueniat. Nam quod distant multum a corde, ambobus est commune, magisque inferioribus. sed inter se substantijs & officijs differunt. sicut quiddam habent inter se & cum superioribus omnibus commune, in omnibus differentijs, quas commemorauimus. Etenim sunt in his ipsis quoque quaedam duriora & densiora, aliqua rariora & molliora, atque hæc pluribus & maioribus, illa paucioribus minoribusque uasis & nervis prædita sunt.

Ac

Ac partim eorum acutiorem sensum habent, partim secus. Horum diuersitatem functionum ignorat nemo, adeoque superiorum alarum. Crura enim & manus actionum uoluntariarum gratia condita sunt genere inter se similia. Oculi, aures, lingua, meninges, ipsa cerebrum, omnesque colli partes longe sane disident functionibus ab artuum partibus. Quocirca adiunctam esse par est suam cuiusque speciem symptomatum, quae non ex æquo pulsus alteret. ut, sint licet eodem loci cerebrum, meningesque, ac cætera capitis partes, si inflammatione illae sint, febricitent necesse est & delirent. Si aliae, non necessario. Nam muscularum temporarium inflammationes febres, deliria, spasmos, sopores frequenter inducunt, si magna sint, non semper: neque cum paruae sint, illa symptomata concitant. Cerebrum ipsum ubi incurrit in morbosam intemperiem, symptoma necessario, quod intemperiei familiare est, inducit. In caloribus immo dicis, si quando soli hi per se steterint, delirium. si coniuncti sint siccitate, una cum uigilijs. quod scilicet est proprium siccitatis symptoma: ut humiditatis altus somnus uel coma. Refrigerationis eius symptoma est perpetuum, fatuitas, quam uocant. Si concurrat humiditas, is comitatur altus sopor. Quod si multo, quam modus naturae fert, humidius euaserit & calidius, sopor illum inducit coniunctum cum uigilijs & delirio. Cuius omnem speciem declarauimus alio in libro, de comate quod descripsit Hippocrates. Vehemens frigiditas cerebri, si accedat siccitas, motu priuat uniuersum corpus. Non tamen hi comatosi sunt: sed sublatis oculis intuentur inconniuentur. Iam pulsus, propter quos hæc retulimus, si perquam sit calidus cerebrum citra siccitatem, in statu arteriae sunt moderati & similes natiuis: magnitudine uero haecenus superant, & celeritate, & crebriitate, quatenus prauus calor natiuum exceperit. Si non modo sit calidius, sed siccior præter naturam, statim utique etiam meninx ipsa tenuis, quae tegit cerebrum in eandem uenit affectionem. unaque cum illa coniuncti nervi atque arteriae pulsus duriores nanciscuntur, quod eorum tunica contendatur atque deficiatur. Nam de consensu principiorum disputauimus alias. Quod si ex bilioli humoris affluentia in calidum & siccum affectum cerebrum deuenit, etiam magis tenduntur arteriae. Ita quem inducit calidus sanguis & quasi feruidus, siccitas minor, et maior tensio cum ipsas menyngas corripit, tum nervos atque arterias. Biliolus uero succus, si pallidus sit, cuius hic mentionem facimus, quia tenuis est & subtilis, non perinde in mollibus corporibus inhaerescit. Ita nec in tumorem attollit ea. Sanguis calidus sepius arctius & obstruitur. quo excitat tumorem maiorem, & tensionem ualidiorē. Proinde etiam atque etiam attendendum est arterie corpus, per siccitatem ne, an per tensionem uideatur durior. si ob siccitatem uideatur, alterutrum est existimandum obfidere cerebrum, uel intemperiem calidam & siccam, uel copiam bilis. Si ob tensio-

Gdm.

Anem, inflammationem. Si propter ambo, ipsum etiam affectum puta constat esse ex sanguineo & bilioloso humore. Qui perpetuo omnes delirant. Differunt inter se, quod qui intemperie sola affecti sunt, modice hoc habeant, & infirmas omnes uoluntarias actiones. Qui bilioloso humore, non eas habeant infirmas, & mirum in modum delirent. Qui ex multa bile feruente ob putredinem hoc patiuntur, facile deficiuntur mente. quorum etiam sunt duri pulsus utraque de causa, siccitate & tensione: simulque parui ob duritiam: & iusto celeriores, quia febricitant: etiam crebri, quod non satisfiat usui. Humidæ intemperaturæ cerebri, molles diuturnitate efficiunt, ac hominem comatosum. si ad illas accesserit febrilis calor, morbus appellatur lethargus. & pulsus est non modo mollis, sed & magnus. Si uero putrida pituita ita cerebrum afficiat, erit tum etiam morbus lethargus. Pulsus arteriae speciem præbebit contentæ, tamen sit mollis. At magni in morbis huius omnibus haecenus erunt, quatenus auctus sit calor. Celeritas autem omnino minima est, aut his nihil profus crescit. Eodemque crebriitate modo. Hæc autem una cum caloris copia omnes incrementent. Si uero commiscatur ex bile & pituita affectus, nec profus uigilet, nec in profundo sunt comate: sed in soporem deseruntur, desipiuntque, nec genas ualent attolere. Et breuibus, comatosi hi sunt & uigilant. Itaque & pulsus habent ambigentem inter complicatos multo affectus. Sin frigiditas morbosa cerebri afficiat, cum illi cor consentiat, tardiores atque rariiores æquo pulsus erunt. Ac si absque materia, sola intemperies cerebri sit, citra tensionem. Sin autem una cum materia, eaque melancholica, fiet ut arteriae tendantur, itaque pulsus durior uideatur. Si cum pituitosa non simpliciter, sed si crassa atque glutinosa pituita sit, intenduntur. Duros enim tumores excitat hic humor. Si humida & flauosa, abs qua generatur potissimum oedema, quod uocant, sine tensione mollis pulsus erit. Si confusa pituita & mista ex utroque illarum genere fuerit, simul mollis erit, & non nihil intentus. Neque hoc obsecrum est, quin si pulsus sit mollior, erit etiam maior quam antea. Iam uero quod genus illis aliorum symptomatum accidet, poteris per te ipse ex antedictis colligere. Mihi quidem non est consilium diutius hic immorari, cum illa in commentarijs De locis affectis prolixè explicauerim. Nam nunc quidem non omnia indicia attendere, sed quae ex pulsibus duntaxat comparantur, proposui. Itaque pro cumulo & obiter alia quaedam symptomata adieci mus aliena. Quare finem hic faciam de his dicendi, & me conuertam alio, quod referat ad institutum. De quo tamen longius egi in commentarijs De locis affectis, tamen, ut hic quoque declararem, res postulat.

Menyngebibus affectis qui pulsus fiant.

Subtilis menynx, quae cerebrum amplectitur, nisi una cum cerebro, sola mihi nullum istorum affectuum subire uidetur posse. nec etiam cerebrum

Tom. 4 u 2 citra

citra menyngem. sed siue citra fluxionem intemperies, siue etiam in alterutrum horum incubuerit fluxio, statim impartiri mea quidem sententia affectum oportet alteri. At dura menyngis, quoniam longissime à cerebro disita est, affecta esse sola potest. Cuius affectus si insignis sit, ut cor ad consensionem sollicitet & arterias, pulsus in modum cerebri affectuum alterabuntur. Calidi enim affectus usum augent. Frigidi cum hunc remittunt, tum arterias pedetentim indurant, præcipue eas, quæ corde sunt altiores. Sicci intentum & durum pulsum reddunt. Humidi mollem. Attamen non ita mollem & durum, ut cerebrum: sed duriores, & minus mollem. Siquidem corpora sua sponte dura, quæ in affectus indurantes inciderunt, maximam contrahunt duritiam. Sic quæ natura mollia sunt, si in humectantes & liquefacientes incurrant, semel remittuntur, mollescuntque. Sin dura arripiantur humectantibus affectibus, aut mollia indurantibus, nequaquam assequantur extremum contrarij sibi status. Hac ratione nunquam ob menyngum oedema pulsus fiet ita mollis, ut ob cerebri & pulmonis. Neque ex cerebro & pulmone inflammatis perinde durus, ac ex menyngibus. Verum his, qui duri per menynges sunt, similis ille est, qui ob septum transversum & tunicam succingentem. Qui cerebri & pulmonis gratia molles sunt, ita sunt molles, ut nullus alius. His præ cæteris uicinior est ille, qui ex iocinore & liene oritur oedemate affectus. Nam scirrho etiam hæc uiscera obfessa pulsus satis duros efficiunt. Minus, si inflammata sint, quam si laborent scirrho. Cerebrum & pulmo fortassis ne admittunt quidem scirrhum. Duris enim corporibus & spissis hic affectus, non raris & mollibus familiaris est. In communi autem de omnibus, quæ commemorauimus, licet non referamus sigillatim, sciendum est: affectus si nimium frigidi sint & supra omnem modum, duros pulsus facere: alioqui non. Præterea arterias uiciniores in mollitudinem & duritiam transire magis. Quæ longe disunctæ sunt à locis affectis, aut si interpositum sit cor, minus. Quod si teneas, nihil est de cæteris morbis faciei, colli, artuum, quod alia præcepta requiras. Nam pars affecta, si spissa & dura sit, pulsus efficiet duros, siue inflammata, siue scirrho affecta, siue supra modum refrigerata sollicitet arterias. Si carnosior sit, eaque uel inflammata sit, uel scirrho induruerit, duros quidem, sed minus superioribus. Sin oedema habuerit, molles. Ac consentient arteriosis celerius uicina omnes arteriæ & cor. Venosis secundum has, tardissime autem neruosis. Die enim hæc & insigniter læsæ motum arteriarum immutant. Nil mirum ergo est abdominis & thoracis inflammatis musculis facile comitari febres. Quamobrem & pulsus sunt magni, celeres, & crebri. sed durus in illis pulsus, uel conuulsiuus nunquam fit. Si uulnæ, uel tibiæ musculi inflammati sint, maxime qua parte tendines egerminant, facile conuulsione corripuntur. Facillime etiam pulsus tenduntur ac indure-

scunt. Thoracis etenim & uentris carnosius musculi sunt. Neruosiiores manuum & pedum. Adeoque si tendo aliquis in summis manibus, uel pedibus inflammatus sit, prompte illis pulsus durus fit, propterea item conuelluntur. Iam uero admodum duri sunt pulsus ex scirrho iocinoris, uel lienis. sed his, quibus ad eum modum sunt duri, nullum conuulsionis periculum est. Ac cum insigni lien scirrho affectus esset, frequenter conspeximus non consecutam aquam inter cutem. Locinori uero succedit necessario. Fitque tum pulsus, mirum præditus signis utriusque affectus, tum tunica ipsa arteriarum humidior mollioreque, tum indicante aperte tensionem ex scirrho, atque ita duriore. Ipsa sua sponte aqua inter cutem citra uiscerum inflammationem pulsum non intedit. Illa exoritur propter hæmorrhoidum immodicam uacuationem, aut insolitam suppressionem. Itemque menstruorum suppressiones & immodicæ uacuationes aquam inter cutem gignunt. Vteri affectus mulierum, declarauimus ante, quemadmodum uariant pulsus, cum uel sicæ eum compararemus.

Testibus affectus qui fiant pulsus.

VNum etiam reliquum est, de testibus ut dicamus. Nam hæc partes etiam intra inguina sint, statim febres propter uasorum uicinitatem accendunt. Etenim superne ab renum regionibus uena & arteria descendunt per peritonæi foramina ad testes, uasa sanè magnitudine insigni. Etiam ipsa tunica erythroides adnata peritoneo est. Quare merito si hæc sit inflammata, pulsus durus fit, ac proinde minor. Ex testibus non ita durus, & magnus causa febris. Quæ enim partes arteriosæ & uenosæ sunt, maiores pulsus excitant. Quæ neruosa, aut omnino nihil, aut paruos. At tetanos generant & spasmos. Omnia iam, quæ institueramus, absoluimus. Nam singularum partium omnibus affectibus recensitis, declarauimus quem quæ mutatio pulsum creat.

Futura ex quibus sint prælagenda.

Nunc ergo quod in primis operæ precium est, compendiose hæc in pauca capita reducamus. Nam præsentium cognitio, nihil aliud est ac affectuum inuentio. Cognitio præteritorum, nihil etiam aliud atque inuentio causarum, quæ affectus inducunt. Quare si in his commentarijs omnes affectus explicati sunt, omnes autem causas effectrices partim in alijs commentarijs exposuimus, partim in superioribus. De causis pulsum, nihil iam desideretur ad præsentienda præterita, uel præsentia. Nam uenientium sumi prælagia ex præsentibus, etiam sæpe iam ante demonstrauius, tamen omnia nunc etiam summam necessesse est percurramus, hinc inducto exordio de euentis, quæ expectantur, dignoscendis. Vnum est ac primum quidem, quod erumpet morbus, ad exitumne, an ad salutem. Alterum ab hoc, quo potissimum hoc tempore accidet. Tertium iam, quinam modus erit mortis & salutis. Hæc omnia ex affectibus prælagiuntur, ex quibus, ut ostendimus, morbi

morbi generis, & facultatis imbecillitas uel robur dignoscitur. Hæc si inter se conferatur, futura præsentuntur. Morbus enim cognoscitur ex loco affecto eiusque affectu. Facultas ex commodo temperamento, uel intemperie corporum solidorum. Nam si imbecillitates quædam ob spiritum animalem accidunt, breues sunt illæ, & symptomatum ratione consequuntur. Hæc si inter se conferantur, si facultas uigori morbi est sustinendo, oportet superstitem hominem esse, siquidem nihil admissum sit extrinsecus. Sin autem sit impar, moritur necesse est. Tempus, quo utrumque horum accidet, ex his præscietur. Euadent, qui erunt superstites, illo tempore, cum morbum semel superatura est natura. Morientur tunc temporis, quo facultatem morbus adeo prosterneat, ut functio aliqua ad uitam necessaria pereat. Et uero etiam ratio tum mortis, tum salutis indidem præscietur. Functiones enim, quæ ad uitam requiruntur, abolitæ, partim suffocant, partim uitalem facultatem prosterunt, partim pro portione & uitalem prosterunt & suffocant. Vitalem facultatem suffocant affectus, qui ex thorace, pulmone, aspera arteria, gutture, faucibusque procedunt. Nonnulli etiam ipsum statim cor occupant. Qui prosterunt facultatem, ex stomachicis, quos uocant, affectibus, unde syncopa corripuntur: ex iocinoris etiam diurnis, propter quos cibum non sentiunt: præterea ex longis doloribus, uel uehementibus. Ad hæc ex omnibus heceticis febribus: breuiter ex corporis cordis ingenti intemperie, quoquo modo siue per se hæc inde ab initio, siue propter alia uiscera constituat, deijcit uitalem facultatem. Iam uero etiam animalis facultatis imbecillitates cerebri ingenti intemperie comitantur. Eiusdem quali suffocationes impletionibus eius uentriculorum, & obstructionibus meatuum, qui in eos penetrant. Proinde cui status facultatis perspectus ad unguem sit, locusque affectus, & eius affectus, hic ad futura præsentienda est peritissimus. Quemadmodum uero dignoscendæ sint partes affectæ, in alijs commentarijs explicauimus. Ac quomodo etiam illarum affectus, cum in illis, tum maxime in libris De iudicationibus, & etiam in hac lucubratione. De facultatibus sæpe diximus multisque locis. Atque ex actionibus cognoscuntur & ex agentium intemperie. De cæteris facultatibus, egimus alio loco. At de illa, quæ molitur pulsus, quam scilicet appellamus uitalem, & in his commentarijs uerba fecimus non pauca, & faciemus etiam nunc.

De facultate uitali cognoscendâ, & de iudicationibus per pulsus prælagendis.

Cum omnes pulsus per se languidi sint, infirma facultas est. Quod per totum corpus fiet, cum ipsum cordis corpus intemperatum sit. In una parte, cum sola illa pars. Vbi earundem arteriarum nunc languidus pulsus sit, nunc uehemens, facultas non est per se quidem imbecilla, sed abun-

dantia humorum degrauiatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem, nec in una parte inueni unquam: sed alia simul tria genera immutantur, fiuntque inæqualia. Tria genera inquam, magnitudinis & paruitatis, celeritatis & tarditatis, crebritatis & raritatis. Etenim magni, parui, medij: celeres, tardi, medij: crebri, rari, medij: non aliter ac languidi, uehementes, medij facultatibus accidunt à copia humorum grauiatis. Ac si pulsus uehementes & magni numero contrarios uincant, minus facultas offenditur à copia. Sin parui & languidi, magis. Et inæquales item in uno ictu, quos interpellato quiete motu, quosque perpetuo diximus fieri, hi omnes si fines motuum ualidiores & celeriores efficiant, nunciant facultatem esse robustiorem omnibus, qui languidiorem & tardiores efficiant. De differentia decurratorum satis etiam est dictum. Cum ergo in tali statu pulsum altus pulsus uideatur, apertum est illum permagnum esse, ut ante diximus. Declarabit etiam superiorem iam naturam copia esse. At languidus pulsus nunquam altus est. cæterum magis & minus uehemens, quo altior simul & uehementior euaserit, robur facultatis nunciat, liberumque motum. Simul enim cum ea mutatione mutari prius necesse est inæqualitatem, ac primum magnos & altos pulsus contrarijs multo plures fieri: deinde omnes ordine æquales. hi excretionibus necesse est iudicentur. Nec altos tantum & uehementes pulsus hoc comitatur, sed etiam magnos pariter & uehementes. At certius & firmitus, si alti sint. Hic distentionis motus est attendendus. Semper enim abijcere inuenies eam, priorem celeritatem, & minus hoc & magis eam facere. Itaque discretio tibi hinc modi iudicationis suppetit. Melior enim iudicatio solet expectari à contractionis celeritate plus remissa. Si huc alia signa accedant concoctionis, quæ sum omnia complexus in commentarijs De iudicationibus, optimam iudicationem promittit hic status. Quod si contractio nis celeritas parum sit remissa, aut morbus haud dum uideatur concoctus esse, expectanda quidem est iudicatio per excretionem, non tamen undequaque probata: sed aliquid habebit malarum iudicationum aut unum, aut duo, aut etiam simul omnia. At si pulsus sit magnus & uehemens, nec præcedat illa inæqualitas, non semper portendit excretionem. Altus semper quidem, sed si non præcesserit inæqualitas modicas excretiones sponder. Copiosas, cum multas sequatur inæqualitates, quæ declarent facultatem copia onerari. Miraberis optimis iudicationibus altum unam & moderatum celeritate in contractione pulsus, præsertim consequentibus excretionibus antecedere: & non in distentionibus arteriarum, cum in se attrahant: sed in contractionibus, quando excernunt. Quod mihi uidetur præcipue Archigenem adduxisse, ut putaret arterias in contractionibus attrahere aliquid: in distentionibus excernere. At fieri hoc non posse,

† in C. A. Gre. legitur συσπλην, id est, contractio nis

in libro De usu pulsuum docuimus. Quæ uero sit causa, quamobrem altus simul & celer in contractione pulsus promittat decretorias excretiones, hoc loco explanabimus. Non eadē est facultas utralis, quam uocant, & nutritia naturalisq;. Illius enim hoc unū opus est, generatio pulsus. Naturalis id, quod familiare est ad nutritionem, allicere, & quod est alienum, excernere, præterea retinere alterareq; familiare alimentum. Ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia, sicut ad natiui caloris tuendam mediocritatem, distentionē & contractionem arteriarum atq; cordis. Quam facultatem nec in stirpibus inuenias, nec in animalibus frigidis, cuius generis sunt ostrea, & quæ petris, uel alijs duris corporibus adnascuntur. Animalia calida, maxime sanguine prædita, apertissimā hanc facultatem & uehementissimam obtinent. Hæc in contractionibus pulsuum eicit solū fuliginosum excrementum, quod obstiterit naturalis caloris mediocritati. In distentionibus item, quod se refrigeret, allicit. Altera facultas nutritia conueniens atrahit alimentum, & incommodū excernit. Distincta igitur facultatum principia sunt, ut in commentarijs de Hippocatis & Platonis placitis ostendi. Cæterum in singulis instrumentis inter se confunduntur. Nam arteriæ quatenus nutriuntur, facultate nutritia gubernantur, cuius excernere alimenti excrementa munus est: alteriusq; uitalis, fumosa excrementa expellere. Quæ cum abundant, arteriæ maximam simul & celerrimam contractionem moluntur. Quod si fieri posset, ut digito intrō in eas immisso, pulsus exploremus, percipiamus eas penitissime intrō ferri. Sed quoniā hoc non potest, celeritas primū potissimumq; attendenda est. Deinde contractionis quantitas, si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus. Cum uero hæc excrementa nulla sint, concoctiq; sint humores, qui antea putrescebāt, altera facultate naturali concoctorum excrementa excernit. Hæc per omnia mēbra permanuit animantis, perq; carnem, & nervos, & ligamenta, ossaq; non per solas arterias & uenas est distensa. Atq; hæc est illa facultas, quæ iudicationes efficit. cuius quatenus participes arteriæ sunt, excrementū expellunt. Altera facultate pulsatrice, quam solæ hæc obtinent, in contractionibus fumosum excrementum excernunt, atq; in distentionibus attrahunt refrigerium. Vtus nō perpetuo par utriusq; est, sed præpollentis usus excellit nonnūquam. Itaq; etiam ex se pulsus figurat, siquidem ei facultas respondeat. At uero si fumosum excrementum præpollat, plurimum contra-

hitur, distenditur autem non plurimum eor cum arterijs: sed hæcenus duntaxat, ut satis refrigerij ab extrema contractione suppetat ijs. Sin autem paucus fuerit fumosus calor, copiosissimus uero mundus & purus & quasi flammeus, in distentione plurimum attolluntur: & contrahuntur eatenus tantum, quatenus satis fiat alteri usui. Quare semper æqua magnitudine distentio est atq; contractio: nisi, cum digitos casu admouerimus, repentina fiat mutatio. Interest autem hoc, quod nunc foras motus magis feratur, nunc intrō, declaratq;, quemadmodum diximus, si ille, qui intrō fertur, præpollat, esse in arterijs fumosum quendam calorem: igneum & purum, si ille, qui foras. Vnde altus pulsus excretionem significat, cōcoctis iam humoribus, qui inducebāt febrem, comitās. Semper porrō omnis excretio nature lege perfecta sequitur concoctionem. Etenim in uentre conspicitur natura excrementum à concoctione excernere. Cæteras excretiones, quæ cibi concoctionem præcedunt, nunc quod uellicetur ab illis, quæ continent: nunc quia degrauiatur, ante tempus concoctionis cogitur moliri. Haud aliter totius corporis facultas, posteaquam satis familiarem succum concoxerit singularum partium, tum demum excrementum excernit: nisi quid eam, ut diximus, irriter importune. Copia excrementorum tum ex plethoricis signis, quæ præcesserunt: tum ex præsentente caloris inflammatione præsentitur. Ob quem ipsum calorem pulsus magni uidentur & alti. Quare sunt pessimæ excretioncs, quæ pulsuum nec magnum obtinent, & celerem in contractione ostendunt. Porrō autem si etiam se plus intrō recipiat, fumosi hic excrementi affluētis in primis est nunciū, simulq; crudi morbi. Si præterea sit pulsus languidus, periculum est syncopæ. Si uero pituitosior morbus sit, cum ab inæqualibus pulsibus mutatio fiat in plures uehementes & magnos, iudicatio erit per abscessum: maxime si diuturnus sit, magis que etiam cum adhuc hyeme, & in frigida ætate, natura, & regione. At in quam potissimum corporis partem erupturus sit abscessus, non est præfagire ex pulsibus. Sed, quod in commentarijs De iudicationibus diximus, spectandæ sunt inclinationes nature, quas etiam in libris De iudicationibus rationē motus diximus declarare. Cum enim pulsus omnino ad excretionem spectat, si adiūcta habeat profluuij sanguinis signa, de naribus sanguis profluet. His si careat, ex alia quapiam parte dispicienda est excretio. Sed de his omnibus satis in commentarijs De iudicationibus differuimus.

CL. GALENI DE VRINIS

IOSEPHO STRVTHIO POLONO INTERPRETE.

RINARVM differentia multæ quidem particulatim existunt: primæ tamen ac precipuæ sunt duæ, humor scilicet, & ea quæ hu mori inhæret. Humorem autem uoco id quod re ipsa urina est: inhærentia uero ea quæ diuersa à super-

fluitate humoralis in urina apparent. Rursus uero humoris ipsius differentia in totidem secant partes, duæ siquidē sunt, substantia nempe & color. Vtrunq; autem horū in diuersa partiri licet: substantia enim alia est tenuis, alia grossa, alia mediocris. Eam uero quæ mediocris est, cum secundum naturam se habeat, diuidere non licet. Cæterum tenuis & grossa bifariam diuiditur: urina enim tenuis, aut mingitur tenuis, & permanet tenuis: aut mingitur tenuis, sed turbatur tandem, & efficitur grossa.

Quid indicet urina quæ mingitur tenuis & manet tenuis: quæ mingitur tenuis sed turbatur.

Prior quidem extremam indicat cruditatem, natura enim nondum concoctionem incipit: altera autem quæ ex tenui reddita est turbida, indicat naturam iam primo aggressam esse concoctionem. Et tenuis quidem urina ita diuiditur, idq; quod diximus significat.

Quid significet quæ mingitur grossa & permanet grossa: quæ mingitur grossa sed redditur clara.

At grossa simili modo aut mingitur grossa et permanet grossa, aut mingitur grossa, sed redditur tenuis: prior quidē indicat uigore agitationis, quæ est in humoribus. grossis & flatuosis, cum qua adest uel affuturus est dolor capitis, propter cōturbationē ac euaporationē humorū. Altera autem ebullitionē grossorum humorū, sed tamē naturam incipere secretionē eorū indicat. Et hæc quidē sunt humoris quo ad substantiam differētis. Cū uero in priore partitione mentionem etiam fecimus differentiarum quæ à coloribus capiuntur, iam deinceps eas exponamus. Prima igitur est urina alba, hanc sequitur pallida, deinceps rufa, quarta est flaua, post hæc rubra, ultimo nigra. Et extremæ quidem sunt duæ, alba & nigra, reliquæ autem mediæ inter has.

Est igitur pallida proxima albæ, rufa autem longius distat ab albo, propior pallido: è diuerso autem rubea proxima est nigra, longissime distans à rufo & pallido. Flaua autem peculiarem ac propriam habet mitionem, ita ut gemini coloris esse uideatur, partim rufi, partim rubei: † Quare in libro de Crisibus non abs re huiusmodi urinam ad splendorem uergere diximus; † splendorem enim à rufo, nitorem autem à rubeo accipit. Ergo ordine quodam mutuo à se inuicem urinæ hæc coloribus

† ὁ δὲ γὰρ ἡ σιλ
βοῦ αὐτοῦ κ
καλλιστὸν ὁ γὰρ
ἀλωὸς ὅτι ἔσ
πῶς: κρισε
αὐτὸν εἰς τὸ
γὰρ ἡ σιλ
βει. id est,
Quare et in li
bro De crisi
bus splenden
tem ipsam ap
pellauit Gale
nus. Neque ei
nim abs re ad
splendore uer
git

differunt, alba, pallida, rufa, flaua, rubea, nigra. Fit autem pallida cum modicum cholerae ferosa humiditati accedit: rufa autem fit quando plus cholerae additur: rubea fit à sanguine, nigra uero à nimia exustione, & ab alijs causis, ut paulopost dicetur. Alba autem indicat extremam cruditatem ac desperatam concoctionem. Hæc igitur sunt urinæ, quatenus humor est, simplices differentia in substantia & colore: reliquum est ut complicatas connexasq; dicamus, quales scilicet sint, quæ deinceps simul connecti possunt, quæ item non possunt, & si connectantur quid significent.

De tenui & alba urina.

Sit igitur urina quo ad substantiam suam minime cocta, talis uero est tenuis: cui ita permanet tenui, annectatur color exquisitè albus, ut sit ea urina tenuis & alba: hæc multa significat. Aut enim imbecillitatem uirtutis ostendit, sicut in senibus, & in morbis diuturnis in quibus ut plurimum apparent urinæ tenues & albæ. Tales etiam in nonnullis qui natura imbecilles uires habent, uidentur. Interdum significat obstructionem renū, quod cognoscetur ex dolore loci affecti: aut obstructionem hepatis, ut in ijs qui quartanis affliguntur febribus. Grossitie enim sua melancholici humores obstruentes uias, solent huiusmodi urinas efficere. Indicant uero tales urinæ & aliud diuersum ac summum malum. Si enim in caufonide, & urente febre appareat urina tenuis & alba, significat phrenitim. Cum enim febris ipsa urens indicium faciat plenitudinis & abundantia biliosi humoris, urina uero nō tingitur, manifestū est qd biliosus humor nō retinetur in uasis, sed leuitate sua cerebrū insilit. Si quidē igitur nondū adest phrenitis, urina existente tenui & alba, febre uero caufonide, prædicimus phrenitim futuram: si uero adest phrenitis, urina uero eiusmodi est, prædicimus mortem ut plurimū. Neq; enim poterit uirtus cerebrū seruari, cui ingruit tantus acuta mordacisq; cholerae impetus. Hæc igitur significat urina tenuis & alba.

Quid significet tenuis & pallida.

Sit iterum urina quo ad substantiam, cruda, id est tenuis: quo ad colorem autem, modice cocta, quæ sit tenuis & pallida, talis debilitatem uirtutis significat. Quamuis enim urinæ quo ad colorem facile concoctionem habeant, longe tamen est deterius incoctam esse quo ad substantiam.

Quid indicet tenuis & rufa.

Sit urina tenuis, cui annectatur color rufus: talis melior quidem est priore, est tamen cruda quo ad substantiam.

Quid indicet tenuis & flaua.

Sit urina tenuis & flaua: hæc non solum malam concoctionem indicat, sed etiam defectum alimen-

ti: id quod in iuvene teiuore reperitur. Interdū ostēdit calorem multum in profundo, biliosum succum gignere: id quod in febre tertiana, indicat & uigilias: ac animi perturbationes. Hæc omnia flaua urina efficit.

Quid significet tenuis & rubea.

Proponatur item urina quo ad substantiā male cocta, tenuis, rubea, talis nunquam reperitur. Si enim rubeus color in urina à sanguine fit, sanguis uero à perfecta coctione, coctio autē substantiam ingrossat, manifestum est quod rubedo in urina cum tenuitate cōsistere nō potest. Quod si aliquando reperitur tenuis urina cum rubore, color ille exquisitè rubeus nō est, sed est quiddam cruentum simile sanguini.

Tenuis nigra.

Vltima autem est connexio tenuis & nigri: hæc etiam nunquam reperitur. Color enim niger fit, propterea quod melancholicus humor per urinas purgatur: aut fit à frigiditate nimia, aut à nimia sanguinis adustione: hæc uero tria grossitiam sibi uendicant.

Quomodo tenue cum nigro non potest cōsistere.

Quod autem tres, quas diximus, urinae nigrae differentia, grossam sibi substantiam uendicent, manifestū est. In remissione enim febris quarantana, & solutione melancholici humoris, urine apparent nigrae: redduntur autem nigrae, propterea quod humor nigrae bilis per has expurgat, qui sua substantia terreus est & grossus: quare & urinas efficit grossas. Simili modo & hæc urinae quae ex assatione adustioneque sanguinis nigrae fiunt, grossas esse oportet, uisio enim nimia excitat humiditatem sanguinis: unde constat quod etiam grossam efficit eius substantiam: quare & urinae grossae fiunt: à sanguine enim coloris immutationem accipiunt, & substantia uisio sanguinis grossitiam referunt. Frigiditas uero, quia ingrossat alimentum, etiam urinae substantiam faciet alimento similem: ita igitur urinae fiunt grossae, ut docui.

Grossa alba.

Et de connexionione substantiae tenuis cum diuersis urinae coloribus, hæc, quae diximus, sufficient: superest ut de altera substantiae differentia disseramus. Sit igitur urina grossa, cui ita permixta grossae color albus accedat, talis urina maximam esse in corpore crudorum humorum copiam indicat.

Grossa rufa, grossa flaua, grossa pallida.

Proponatur grossa & pallida, hæc non potest in connexionem uenire. Neque etiam grossum & rufum, neque grossum & flauum simul consistere possunt. Colores enim hi propter defectum nutrimenti fiunt ac debilitatem uirtutis: grossum autem à contrarijs fit causis. quare manifestum est quod rufum, aut pallidum, aut flauum, simul cum grosso permanere nequeunt.

Grossa rubea.

Sit urina grossa, & rubea (huiusmodi enim urinae reperitur) significat plenitudinem sangui-

nis. ut fit in synochis febribus.

Grossa nigra.

Sit grossa urina & nigra (talis etiam reperitur) & significat euacuationem humoris melancholici: id quod multoties fit in declinatione quartanarum, & aliis in solutione melancholici humoris. De urinis uero nigris, quae fiunt aut ab adustione aut à frigiditate, postea dicemus. Et hæc quidem sunt grossae cum ijs, quos diximus, coloribus connexiones: iam uero incipiamus agere de ijs quae inhaerentia uocauimus.

De eo quod residet ab urina, & est album, planum, inaequale.

Esto igitur primum in ordine eorum quae dicitur sumus id quod residet, (quod sedimentum uocemus) album supremum locum occupans, planum, sed inaequale, id est, uno die coctum, postero die non coctum: tale debilitatem indicat uirtutis, quae non potest ex aequo omni tempore materiam concoquere.

Sedimentum album non planum.

Sit uero quod residet album inferiorem locum tenens, non planum, sed diuulsum, hoc deterius est priore: illud enim ostendebat naturam capacem esse inaequalitatis in spatio multorum dierum, hoc uero in una coctione, id quod deterrius est, ac ueluti autumnus, propterea malus esse dicitur quod est inaequalis: si tamen inaequalitatem suam operetur in spatio quatuor uel quinque dierum minus est malum, si uero una die, longe peius est. sic & sedimenta diuulsa peiora sunt: quoniam indicant naturam in una coctione defecisse ob distractionem. distrahitur uero natura à flatibus qui inter succos intercurrent, ac dirimunt cōtinuitatem eorum, adeo ut reddant illos rebelles. Si igitur supponamus sedimentum habere secundum naturam quo ad colorem & locum, praeter naturam autem in substantia, quis dubitabit longe deteriorem esse defectum substantiae?

Non planum aequale.

Primum fit de numero aequalium sedimentorum id quod est diuulsum, tale procul dubio malum est: indicat enim copiam grossorum flatuosorumque humorum, qui à natura extenuari non possunt.

Non planum inaequale.

Sit aliud diuulsum & inaequale, id est alio tempore tale apparens, alio diuersum: hoc priore est melius, indicat siquidem flatuosos succos esse paucos, quos natura cito disciet & tenues reddet. Et mirum sane est inter opera naturae inaequalitatem aliquando meliorem esse aequalitate, quod merito sane ita euenit. mala enim si eundem perpetuo uigorem habeant, deterriora sunt. Sicut et pulsus arteriarum si semper & continuo debilis existat, periculosus est: si uero aliquando debilis, aliquando non debilis, minus est periculum. eodem modo sedimentum diuulsum inaequale minus malum est sedimento diuulso & aequali. & hæc quidem de ijs dicta sufficient.

Suspen-

Suspensum album aequale planum.

Sit aliud diuersum à prioribus sedimen, quod quo ad colorem sit coctum & sit album, non obtinens locum inferiorem, sed medium, planum in substantia, aequale in tempore, tale indicat bonam coctionem, sed tamen non omnino perfectam: id enim non est hypostasis, loco tamen solum differt ab hypostasi: causa autem diuersitatis loci est abundantia flatus qui immiscetur succis: si enim flatus ipse grossus sit nec exacte per coctionem extenuetur resoluaturque, id quod residet ab urina, sua quidem crassitie tederet deorsum & submergeretur, sed flatus ipse trudit illud atque attollit, aut ad supremam superficiem & tum uocatur nubecula, aut ad mediam regionem, quod tum uocatur suspensum. At uero si nulli sunt omnino flatus, ipsum quoque residet profundiore parte inferiorem occupat locum, uocaturque hypostasis: & de suspensio quidem id mihi dicendum fuerat.

De hypostasi & nubecula.

Tria hæc igitur quae diximus diuersa sunt tantummodo situ: situs autem uariatur per flatum, flatus autem generatur coctione, coctio uero quando sufficiens & perfecta fuerit flatum resoluet & exinaniet: propterea hypostasis perfecta perfecta indicat coctionem. si autem uentositas illa praegrossitate extenuari resoluique non possit, relinquetur in humoribus, quae erit uestigium coctionis humorum non equidem perfecta, sed media inter crudos & coctos. hæc autem si non multa fuerit, propellet sedimentum ad regionem mediam, si multa, ad locum supremum, eritque nubecula, quae etiam signum est coctionis: quidcumque enim fuerit quod ab urina residet coctionem significat, eam tamen minus bonam, si multum & grossum fuerit. Clarum est igitur quod ex situ sedimentorum nihil plus discernimus quam modum & mensuram coctionis. Si tamen nigrum erit id quod residet, signum est perniciosum: minus uero est perniciosum, si solum id nigrum est quod in medio iacet, ac multominus etiam si nubecula. si uero id quod in infimo est ueluti hypostasis, longe est perniciosissimum. sufficient uero haec dicta de situ, qui neque bonum neque malum significat, sed modum & mensuram boni & mali. Cum autem in eo quod residet quatuor nobis consideranda sint, color scilicet, locus, substantia, & tempus, superest ut de colore iam disseramus, cum de substantia tempore & loco iam satis diximus. Color autem alius est naturalis ei quod residet, & est albus, alius praeter naturam, qualis est niger, fuscus seu liuidus, pallidus, rubeus, de quibus iam agamus.

Color sedimentorum rubeus quid significet.

Sedimentum rubeum fit à copia cruoris, id est sanguinis incocti: significat autem coctionis defectum: non tamen mortem. cum enim succus is sit benignus & amicus naturae, magnum periculum inferre non solet: quia tamen indicat cruditatem, faciet morbum diuturnum: id autem ex eo quod dicitur sumus, intelliges. Humores quidam generantur ex phlegmate sicut phlegma, & id quod pro-

prie dicitur cruor: quidam generatur una cum sanguine, sicut flaua bilis & nigra bilis. Quando igitur in urina sedimentum uidetur rubeum, indicium est quod à cruore colorem accepit: cruor autem fit antequam sanguis fiat. si ergo natura nondum proprio colore tinxit sanguinem, manifestum est quod nondum perfecte coctus est, eo tamen indiget natura, ut progressu temporis ex illo faciat sanguinem. quid igitur significet sedimentum rubeum iam diximus.

Quid significet nigrum.

Sedimentum autem nigrum aliquando frigiditatis est indicium, interdum caliditatis. discernitur uero alterum ab altero hoc modo: si antecessit liuidus, postea subsecutus est color niger, indicationem facit frigiditatis: si uero antecessit croceus, subsequitur uero niger, caliditatem indicat.

Quid significet liuidum.

Luidum autem frigiditatem indicat & internitionem uirtutis.

De speciebus oleaginarum.

Ex oleaginis urinis alia est eleochoa, alia eleophanes, alia eleodes. prima principium indicat colliquationis adipis totius corporis, est uero ea colorem olei retinens: eleophanes autem habet aliquid magis simile oleo, quod supra urinam insidet: significat quae augmentum colliquationis. eleodes est quae tota sui substantia, & undequaque est ueluti oleum, quae indicat statum & summum uigorem colliquationis. Sunt autem haec urinae etiam ex colliquatione adipis renum: extant tamen cautiones quibus hoc discernas, quarum meminit Hippocrates in aphorismo de resolutione adipis renum, ubi dicit, Quibus insidens pingue ac simul totum, ijs renum uitium acutum significatur. ipsemet docuit discernendi modum cum addidit Simul totum. in colliquatione enim totius corporis adipis colliquati paulatim, id est tarde, & non uniuersim cum urina excunt: recipitur enim adeps à uenis membris uicinis, deinde ab ijs quae continuantur, & rursus ab alijs & alijs, donec tempore protractio ad renes & uesticam perueniat: adipis uero in renibus colliquati propter uiciniam transitus celerrima est excretio, & non paulatim. hoc igitur est quod dixit Hippocrates, simul tota, id est celeriter. hæc de oleaginis.

Quid significet hypostasis oroboides.

Cum autem caro ipsa liquat dissoluiturque, facit hypostases oroboides, id est similes orobis: quas ut bene discernas animum aduerte ad coctionem aut cruditatem, aut febrem presentem. Si enim adest febris, liquatio erit carnis totius corporis: si uero non adest febris, erit uitium renum: & rursus si adest cruditas urinarum, totius corporis liquatio est: si coctio adest, sedimenta uero orobina appareant, uitium est renum. Nec sine causa cruditas incescit quando morbus est totius corporis: ea enim uasa quae coctionem coficiunt, male etiam affecta sunt: in uisio autem tenuum cruditatis

ditas non adest: renes enim non sunt instrumenta coctionis urinae. haec de coactione carnis & adipis.

Quid significet hypostasis petaloides.

Quando solida membra male sunt affecta, abraduntur primum ut plurimum, & reddunt urinas petaloides, id est habentes hypostases ueluti squamas: sunt tamen & haec aliquando a uitio uescicae. discernes autem hoc ex ijs quae iam diximus de uitio renum: si enim adfuerit febris, totius corporis est uitium: si non adfuerit febris, uitium est uescicae: si cruditas adsit, totum corpus est affectum: si coctio adsit, uescica.

Quid significet pityroides.

Quando febris, profunda corporis uasa corripit ac dilacerat, hypostasis sit pityroides, id est quae habet quiddam simile fuffuri: quod exilius quidem est squama, sed grossius: id uero etiam uitium uescicae aliquando indicat. discernitur autem hoc eo quo diximus modo: si enim adfuerit febris, uitium est totius corporis: si minus, uescicae.

Quid significet crinnodes.

Posteaquam uero febris ipsa longe lateque maiori uis quam in superioribus uitijs solida membra corripuerit, facit deteriora sedimenta, quam erant illa quae speciem fuffuris referebant, quae uocantur crinnodea, id est farinae siue etiam spumae similia. haec uero duo significant, aut cremationem sanguinis, aut liquefactionem solidorum nimiam: & si quidem alba fuerint quae residet, solidorum membrorum est uitium: si uero rubea extiterint, sanguinis crematio.

Quid significet cruenta frustulosa.

Indicat hepar esse ulceratum, cuius substantia dissoluitur, & partes quidem huius sedimenti subtiliores, habent colorem cruoris, crassiores autem sunt similes sandaracae, quae ut plurimum portendunt mortem infirmis, aut, si superuixerint, hydropem.

Quid significet foetida.

Foetidae autem urinae indicant putrefactionem & internitionem uirtutis futuram. Restat uero nobis speculari de humoris urinarij cum sedimentis connexionibus, ac dicere quid significet. haec enim connexiones quas hucusque explicauimus erant uel solius humoris urinarij, quas primo loco edidimus, uel solius sedimenti quas secundo loco exposuimus: nunc autem & humoris & sedimenti simul connexiones complicemus, & exponamus quid significet, quaelibet complicationis differentia.

De tenui & albo.

Proponatur igitur primo urina non cocti humoris qui est tenuis, nec cocti coloris qui est albus: in tali urina nunquam potest existere sedimentum: tenuitas enim significat defectum materiae nutrimenti ex qua fit id quod residet. Ad haec in tenui quod permanet tenue esse sedimentum, simulque esse urinam pallidam, aut rufam, aut flauam, est impossibile: in ijs enim natura priuata nutrimento conuertit se ad colorem faciendum. quare si uolumus conficere connexiones humoris urinarij cum sedi-

mentis, tenue abijciamus a proposito, proponamus uero grossum.

Grossum album non planum.

Si uero urina colore alba, substantia grossa, in hac potest residere sedimentum, quod sit album sed non planum, id est diuulsum: in talibus enim crudorum succorum copia colligitur, quae licet coctionem coloris admittat, substantiae tamen minime.

Grossum rubeum non planum.

Si alia grossa cui inditus sit color rubeus (pallido enim rufo & flauo ob eas quas diximus causas grossum connecti non potest.) si igitur rubeo miscetur grossum, id quod saepius accidit in synochis febribus, signum est male coctionis & in humore & in sedimentum, tum quo ad substantiam tum quo ad colorem utriusque, humoris scilicet & sedimenti.

Grossum nigrum non planum.

Si urina alia grossa & nigra, haec non cocta est nec colore nec substantia, tam humoris urinarij quam sedimenti. Et haec quidem sunt connexiones urinae grossae quae remanet grossa. Sit uero urina quo ad substantiam mediocri, cui annectatur color albus, haec alba esse non potest: si enim alba est, crudata est. Esto tamen appareat urina mediocri substantiae, & alba, mirum profecto erit quomodo natura mediocrem substantiam faceret, colorem uero non decoqueret, cum illud maioris sit negotij & difficultatis. Mediocre igitur cum albo consistere non potest. Raro autem est pallido, nisi abundans humiditas aliunde cholerae aduenerit. Color quoque rufus aut flauus cum mediocri urinae substantia non potest communione habere, quod si aliquando habeat, in illis tamen nihil residet, proinde & has urinarij cum sedimentis complicationes ut inanes omittamus.

Quae urinae sunt male.

Vires seu liuidae, nigrae, cruetae, nimium grossae, rufae supra modum, rufae simul tenues, caretes hypostasi: periculosa sunt foetidae, pingues, oleaginae, & haec quae excedunt copiam potus.

Nubeculae & hypostases male.

Liuidae, nigrae, obscurae, uarijs coloribus distinctae, diuulsa, & haec quas ante uocauimus crinnodes, cruenta, biliosa, & exusta, phlegmatica & foetida: urinae uero in quibus nihil residet, sunt male. Haec igitur species urinarij significant plurimas causas diuersorum morborum, eorumque augmenta, declinationem, discrimina, prosperitatem, coctionem, cruditatem, modum insuper periculorum quae futura sunt, eorumque causas, quarum multitudinem & uim considerare debet, medicus caueretque siquid ultra modum delinquitur.

De differentijs urinarij in hominibus sanis.

In morbis febrilibus utilissima est urinae indicatio: quoniam autem omne quod est praeter naturam, cognoscitur per id quod est secundum naturam, idcirco urinarij notitia incipere debet ab ijs quae secundum naturam se habent. Optima igitur urina est in ijs hominibus qui sani sunt, et bonam corporis habitudinem sortiti sunt, et bonam uis, mediocri crassitate, talem colorem perpetuo obtinens

tinens qualis a principio uisus est, hypostasim retinens plana aequalem, albam, multitudinem autem promensura & ratione potus. In mulieribus tamen urina secundum naturam albioris coloris esse debet, quae in uiris, habereque hypostasim maiorem. In puerili uero aetate necesse est grossiorem esse hypostasim propter edacitatem puerorum & motus eorum importunos ac inordinatos. Quando autem Hippocrates dicit hypostasim planam, uult significare non diuulsam sed continuam: quando dicit aequalem, uult significare tamen eam quae per omne tempus similis est sui, ita ut si uno die sit cocta, postero die non sit cruda, tamen eam quae sedimentum & humorum urinarij habet non distantem a se, sed totum sibi aequalem. In urina naturali considerata sunt haec, substantia, color, & id quod adheret, qualis est nubecula: suspensum, & ea quae in fundo est hypostasis, quod si aliquid horum in urina immutatum fuerit, indicium erit non bonae coctionis in uenis.

Qualis urina optima est in aegrotantibus.

Optima in aegrotis urina est ea quae simillima est urinae sanorum hominum, suppalida, aut subflaua, habens hypostasim albam, planam, aequalem. Ab hac uero iam deficit quae suspensum habet album, planum, aequale. Adhuc uero magis deficit, quae nubecula habet albam, planam, aequalem. In quibus enim extant humores grossi, flauosi, & incocti, si quidem pauci fuerint permittunt ad profundum matellae materiae deferri: si uero abundantes fuerint, eueniet hoc ut status qui in profundo est efferat hypostasim ad superficiem summam urinae, & faciat eam quae diximus nubecula. Quato igitur status magis dissecauerit ac magis in altum sustulerit hypostasim, tanto

minus cocta dicitur esse urina. In tertianis tamen exquisitis & in ephemeris febribus, sola nubecula aut suspensum ad solutionem morbi saepe sufficit, interdum sufficit & solus color urinae bonus.

Quod non omnis hypostasis alba bonum indicet.

Saepe autem albus color eorum quae in urina resident decipit ignaros medicos, ita ut nesciant malam esse hypostasim quae illis uideatur bona, ac e diuerso bona esse quae illis uideatur mala. Accidit enim aliquando ut albus humor & crudus excernatur per urinam, ac in imo subsidat, instar bonae hypostasis. Aliquando affecto hepate aut renibus, pus per urinam excernitur & subsidet ita ut in doctos decipiat: sed hoc discernetur primum per dolorem qui praecessit in renibus aut in hepate, aut in aliquo membro alio, quod solet per urinas expurgari: deinde per foetorem quae obrinet pus. Crudus autem humor discernitur a bona hypostasi per inaequalitatem substantiae, neque enim humor crudus permanet sibi continuus, sed diuisus in exiles et minutas partes ueluti arenulas, neque planus est omnino, sicut uere hypostasis. In bonis autem urinis primum quod apparet est nubecula: deinde de facto descensu apparet id quod uocauimus suspensum: in fine autem posteaquam iam carminata est, subsidet in profundo, facitque hypostasim: ex quo liquet cocta esse urina. At in crudis humoribus a principio delabitur multitudo non pauca in profundum matellae (interim et totius urinae color est malus) deinde successu temporis extenuata multitudo coactaque attollitur in medium, facitque suspensum. Posteaque uero magis adhuc extenuata coactaque (quo ad eius fieri poterit) extiterit, insidet ut plurimum in alto, faciens nubecula, quae idiotis imponit ut opinentur morbum labi in deterius.

CL. GALENI DE CRIBVS LIBER PRIMVS

NICOLAO LEONICENO INTERPRETE.

IVE subita in morbo mutationem, siue ad meliorem statum inclinationem solam, siue eam quae antecedit agitationem, siue integram omnem morbi solutionem, siue eam tantum quae bona sit, crissim uelut quis appellare, non est mihi de his nisi obiter hoc in loco distinguere propositum: sed potius quo pacto haec omnia quispiam optime praecognoscat, percensere institui. Optimum autem praenotionis eorum principium, quod etiam futuri uigoris in morbo summi. Sic autem appellatur uehementissimum totius aegritudinis tempus. Sunt enim omnia eius tempora quatuor numero, principium, incrementum, status, & declinatio. Quaedam uero aegritudines ob earum malignitatem, atque ob aegrotantis imbecillitatem, statim in tempore accessions hominem occidunt sicut & quaedam aliae in ipso uigore. An uero etiam in declinationis tempore aliquis morbus possit occidere, non sine ratione quaesitum est. Sed de hoc procedente sermone determinabitur. Has autem quatuor partes quidam uniuersae aegritudinis tempora appellant. Eandem autem ob causam tempora uocant uniuersalia, ut quae a particularibus differant, in quae singulae accessiones diuiduntur. Definuntur autem non dierum (ut quispiam existimauerit) numero. Neque enim fieri potest ut morbus qui in quatuor diebus sit finiturus, aequalia habeat tempora partium cum eo qui usque ad quadragesimum diem debet extendi. Et omnes quidem hucusque consentiunt. Quomodo autem iudicare atque distinguere huiusmodi tempora oporteat, non etiam in hoc omnes inuicem concordant, sed nonnulli quidem, si anticipent aut subsequantur accessiones, considerant: hi uero ad earum longitudinem respiciunt

statim in tempore accessions hominem occidunt sicut & quaedam aliae in ipso uigore. An uero etiam in declinationis tempore aliquis morbus possit occidere, non sine ratione quaesitum est. Sed de hoc procedente sermone determinabitur. Has autem quatuor partes quidam uniuersae aegritudinis tempora appellant. Eandem autem ob causam tempora uocant uniuersalia, ut quae a particularibus differant, in quae singulae accessiones diuiduntur. Definuntur autem non dierum (ut quispiam existimauerit) numero. Neque enim fieri potest ut morbus qui in quatuor diebus sit finiturus, aequalia habeat tempora partium cum eo qui usque ad quadragesimum diem debet extendi. Et omnes quidem hucusque consentiunt. Quomodo autem iudicare atque distinguere huiusmodi tempora oporteat, non etiam in hoc omnes inuicem concordant, sed nonnulli quidem, si anticipent aut subsequantur accessiones, considerant: hi uero ad earum longitudinem respiciunt

Morbi 2/2
ocul. sed
C
uix
repa
7/10
10/14
A
B
1/10
1/10

respiciunt: alij ad magnitudinem, quam etiam uehemetiam nominant. Quidam & hæc ipsa, remissiones præterea considerant, deinceps inuicem altercant, cū liceat quæ diximus omnia coniungere, ac præterea quæ dicuntur uniuersa. hæc enim uia uix quispiam exquisitam faceret præsentis tēporis cōiecturam. Si uero quidpiam ex his indiscussum relinquitur, tantum præcognitioni nocebit, quantum uel magnitudinis, uel uirium, quod prætermittitur, obtinebit. Nunquid igitur morbus augeatur, non ex eo tantum coniecturari oportet, quod accessiones anticipet, sed etiam earū longitudinē oportet annotare, & magnitudinē quoq; ac morē: qui cū symptomatib; si contingat, uel sine his euenit, sicut etiā in intermissione & declinatione, hæc eadē existimo consideranda. Voco autē intermissio nē, quādo febris in quietē desierit. Declinationē, omnem eius partem quæ uigorem ipsum subsequetur usque ad secundæ accessionis principium. Nam anticipatio sola per seipsam non est sufficiens signum incrementi: quod sæpe morbi proprietatem consequitur potius quā eius incrementū: cum & quartanæ & tertianæ & quotidianæ febris quidam circuitus usq; ad integram solutionem ita anticipare uisi fuerint. Consueuerunt autem medici, tales februm figuras, anticipantes nominare: sicut alias uocant tardantes, quæcunque statim ab initio futuri temporis aliquid posterius assumunt. Sed & in his plus q̄ proportio exigit, uel anticipare, uel subsequi: alterum incrementi, alterum declinationis indicium est: simpliciter autem anticipare uel subsequi, neutrius. Oportet autem non solum aduere non quid secunda accessio consuetam anticipauerit horam, sed nunquid etiam longitudo temporis eadem, aut magnitudo æqualis, aut quæ nunc adeat, sit malignior aut simplicior. Hæc ipsa etiā sunt in intermissionibus & declinationibus inspicenda. Longitudinem quidem temporis facile est cognoscere. Magnitudinem uero, quam & uehementiam uocant, & morem, quem etiam modum appellant, tum ex propria morbi specie, & ex accedentibus ei symptomatibus, ea quæ propriam ipsius complent naturam, contemplando: ueluti si contigerit in pleuritide, ad lateris dolorem pungentem respiciendo, & febrem acutam, & tussim, & spirandi difficultatem. tum ex ipsis quæ superueniunt symptomatibus, si multa, si diuturna, & ualida, atq; maligna etiam extiterint: aut contra, pauca, ac breuis temporis, & parua, & simplicia fuerint. Sic & intermissionis ac declinationis tempus, si longius præcedente, uel breuius, aut tolerabilius, uel minus tolerabile, aut si quod ex accessione symptoma remaserit, aut omnia cesarunt. Si ex ijs quæ diximus adsint peiora, morbus augetur manifeste. Si uero meliora, declinat. Sit enim ut accessio consuetam anticipet horam: longior etiam fiat atque uehementior, maligniorq; & cum multis prauisq; symptomatibus inuadat: sit etiam ut declinationis tempus breue fiat, neq; omnino facile, neque omnino casuum accessionis

expers: neminem futurum arbitror qui de huiusmodi ægrotantibus quæret, nunquid morbus in eis ad magnitudinem crescat. Rursum uero fiant his omnia cōtraria, tardet accessionis initium, longitudo autem eius ac magnitudo minor existat: cesset etiam malignitas, & ijs qui superueniunt casibus, minoribus ac simplicibus factis, uel neq; omnino superuenientibus, intermissione etiam uel declinatione toleratu facili ac longa succedente, omnes accessionis casus auferente. Nam & hæc manifesta sunt declinationis indicia, sicuti priora augmenti. Cum uero quæ ad accessiones duas pertinent, æqualia fuerint: morbum consistere demonstrant. Nunquid igitur plus quā erat opportunum, a nobis est dictum: aut aliquid ab Hippocrate prætermisum, ubi docet quo pacto quispiam ex circuitibus inueniat ægritudinis incrementum? Ait enim accessiones esse inuicem confendas. Si celerius fiant uel non, nihil aliud ostendit nisi utrum accessio horam consuetam anticipauerit, uel tardior facta sit. Illud autem, si ad longius tempus uel non, nunquid longum perdurerit tempus, an breue. Magis uero & minus, reliqua omnia quæ a nobis explicata sunt, in se comprehendit, nam & magnitudinem, & morem ipsius morbi & superuenientes etiam casus, eorumq; insuper numerum, in eo quod dicitur magis ac minus, comprehendit existimes. Sic & ipsius declinationis, ut quæ sit totius accessionis pars, magis ac minus ex eisdem reperies intentionibus. Incrementi autem & ascensus & augmenti (his enim omnibus nominibus secundum ægritudinis tempus appellant) si celerius fiat accessio, si longiori tempore duret, si magis etiam, indicia sunt: sicut his contraria declinationis signa ostendunt, si uidelicet tardius fiat accessio, si breuiori tempore duret, sitq; omnino præcedente debilior. Vigorem uero seu statum indicant, si in eisdem permaneant. Et quidem sæpe in morbis nullum sensibile tempus inuenitur huiusmodi, sed habente adhuc quarta (si ita cōtigerit) accessione indicia augmenti, quinta superueniet accessio, declinationis principiu, quoniam uidelicet status momentaneus extiterit, adeo ut nemo cum adesset agnouerit: sed ut exquisitè dinoscatur, primum declinationis tempus sit necessarium. Simile quiddam accidit in morborum augmentis. Nam sæpe prior accessio principium simul habuit & ascensum & uigorem, scilicet in prima sui parte principium, deinde ascensum, postremo uero statum seu uigorem. deinde secunda accessio manifeste uidetur declinare. Sed præsentem quidem secunda accessione, tunc demum cognoscere qualis fuerit illa quæ præcessit, præter id quod unusquisque medicus id facere potest, rem etiam magni momenti in usu medicinæ destruit, præcognitionem scilicet, de qua plenius in libris De arte curatiua diximus. Generosi autem medici, atque arte Hippocratica digni est officium, futurum statum præcognoscere, cum omnem uictus rationem ad ipsum inspiciens instituat.

Eadem

111
 1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

Eadem ratione principium morbi atque augmentum, non ubi iam perfecta sunt, sed multo antea, præstat agnoscere. Video tamen plurimos medicorum neq; præsentis etiam principij notitiam habere, sicut apprime admirabilem Theſſalum, qui in principijs reprimere iubet, etiam si morbus iuerit adstrictus pro sui natura egens relaxatiōe. Quo pacto uero quispiam ipsum principium agnoscat, tanquam rem notissimam, dicere prætermisit. sed hoc non paruam habet dubitationem. Nam si primum exquisitè aduentum pro principio morbi totius statuere oportet, indiuisibile erit, atq; sine tempore. si uero primam accessionem, scimus hanc aliquid & eius augmentū & statum in seipsa comprehendere, præter id quod extra omnem rationem est, ut qui in septem ad summum diebus morbus finire debet, & qui ad mensem extendi, oēsque qui in medio tempore terminantur, solam habeant primam pro principio accessionem. Sicuti enim neq; omnes morbi augmentum, aut statum, aut declinationem æqualis habent temporis, eodem arbitror modo neq; principium. Neque tamen si quispiam primam accessionem præterierit, iam poterit principium circumscribere. Nam si secunda statim subsequatur quæ habet augmenti indicia, & post ipsam tertia & quarta, & sic alia deinceps omnes: qui primam omiserit accessionem tanquā non principium, uel omne tempus medium usq; ad statum diceret esse principium, atq; ita omnino tolleretur ascensum: aut primo finiret principium, non haberet exprimere. Quæ nam est huius dubitationis medela? si quidem uelint quæ sunt ab Hippocrate scripta p̄discere, facili atq; expedita esset ista doctrina. nunc uero præter id quod quæ sunt ab Hippocrate optime tradita, nolunt addicere: illa quæ ignorat, dānare conantur. Sed impossibile quidem est imperitis inuenire medelam, nobis uero per facile. Inquit enim: accessiones & constitutiones morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum inuicem incrementa. Quod quidem morborum cōstitutiones, quandam ueluti eorum formam nominat, secundum quam ex talibus & tantis constituuntur uniuersalibus temporibus, minima quispiam cōiectura comprehenderet. Nam cum in primo Epidemiarum libro ante dixisset, Sunt autem species, modi & constitutiones & accessiones harum quarumlibet februm, deinceps subiungit: statim enim continua ueluti incipiens florescit, ac uiget, & plurimum ad difficilium attollitur. circa autem crīsim, & simul cum crīsi extenuatur. est autem cum incipit ueluti mollis ac latens: insurgit aut atq; acerbat singulis diebus, circa crīsim autem satis emicat. Ex quibus uerbis manifeste ostendit se qualemcunq; ex totius morbi temporibus compositionem, morbi constitutionem nominare. Quo igitur modo, morbi, & anni tempora, & circuituum adiuicem incrementa, uniuersalis tempora morbi cōmonstrabunt? Nam hoc erat quod quærebamus, an quartana febris inuadens non haberet accessionem primam principiu:

sicut neq; exquisita tertiana usq; ad diem septimū suum posset principium extendere. eodem pariter modo & de alijs morbis iudicandum, Nam febris ardens, & morbus lateralis, & inflamatio pulmonis, Græci καύσων, πλευριτιδα, πῶδι πνευμονιαυ uocant, breuis temporis habent principiu. Morbus autem comitalis, & articularis, & coxendicum & renum dolores, longi temporis. Sic quidem a morbis ipsis. A temporibus aut anni, hoc modo: æstiuæ quartanæ magna ex parte breues sunt, autumnales uero longæ, & præsertim quæ ad hyemem protendunt. Sic & omnis morbus alius estate qui dem breuiorē, hyeme uero diuturniorē habet motū, & principiu sic æstate breuius, hyeme uero longius habebit. simile quoq; seruabit in alijs tēporib; proportionē. Sic quidē & anni tempora morborū cōstitutiones prænunciant. Accessionū aut incrementa hoc modo, si accelerant uel non, si longius durant uel nō, & si maiores sunt uel non. nā si hæc omnia cōiunxeris, ad exquisitam cognitionē propius accedes. Si uero nihil ex istis animaduertens putas posse morbi principium cognoscere, nunq; prope accedes ad ueritatem. Nunquid igitur hæc ad exquisitam temporū morbi sufficiens cognitionē nequaquā, sed habent aliquid quidē artificiosæ cōiecturæ: tantū uero ab exquisita ratione deficiunt, quantū illam quæ nullo modo est superant. Quid uero illis additum, exquisitam faciat præcognitionem, si totum leges Aphorismum, intelliges, in quo ita scribitur: morbi autē, accessiones & constitutiones ostendunt, & anni tempora, & circuituū adiuicē incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue in longiori tempore fiāt. Sed & ex ijs quæ mox apparent: ueluti in laterali morbo si sputū statim appareat incipientem morbum facit breuiorem: si uero posterius, longiorem. Et urinæ, & alui excrementa, & sudores uel bene uel male finiturum, & longum uel breuē futurum morbum, cum apparuerint, cōmonstrabunt. Hæc quidem ab Hippocrate in Aphorismis scribunt. In primo aut lib. Epidemiarum omnes inquit cōtiones ubique esse oportunas, & bonos iudicariosq; abscessus ostendere. Deinde subinferens inquit: Cōtiones celeritatem iudicij, et securitatem sanitatis ostendunt. Sed cōtiones hæc quidem omnes ijs adsunt quæ coquuntur. Quæ nam igitur hæc sunt? Non alia sanē quā illa quæ mox apparentia nominauit. Nam quæ propria sunt morbi accidentia, simul cum morbo inuadūt, atq; incipiunt: reliqua uero omnia mox apparent. Inuadunt igitur imā cum morbo laterali & febris acuta, & lateralis dolor pungenti similis, & tussis, & difficilis anhelitus. Mox apparent autem quædam ut ipsi morbo propria, nonnulla autem ut communia omnibus febricitantibus. Propria quidem cum sputo: quod sufficiens est morbi cōtione carentis indicium. Secūdo aut, si educatur quidem sed non bonum. Est autem & hoc duplex. unum quidem, quod solum caret cōtione, alterum uero

Galen

Tom. 4

x quod

quod etiā prauum existit. Ab his uero omnibus id quod coctum est separatur, quod etiā proprie sputum appellant. Neque enim quod sanguineū est, ac biliosum, atque spumosum, ita nominamus, sed potius exputiones uocamus. Cum uero neque sanguini, neque bili pallidæ, uel nigrae commistum fuerit, id quod tale fuerit, iam sputum uocamus. Quando igitur hoc statim apparuerit, morbum facit breuiorem: cum uero nullo modo educitur, aut crudum, indicat morbum in longius debere protendi. Si quid autem prauum expuitur, periculum imminere significat. Si quid autem malignam fuerit, mortem minatur. Quid igitur sit sputum, nunc non est opus exponere. Quæ uero proprie exputiones nominantur, ex his quæcunque subflauæ, & subrufæ, & subpallidæ, & subspumosæ, & tenues existunt, solam cruditatem significant: nullum uero in signe malum prænunciant. Quæ uero sine alia commistione sunt flauæ ac rufæ, crassæ, atque spumosæ, & uirides, uiscosæ, atque rotundæ, atque his etiam magis nigrae, sunt prauæ. Considerandum etiam quis sit eorum educationis modus. nam si facile expuantur, constat quidem bonas esse, contrarias uero malas. Et quid oportet nos plura dicere, cum possimus uerba quæ in libro De præcognitione scribuntur, apponere: Sputum oportet in omnibus doloribus qui sunt circa pulmonem ac latera, celeriter expui ac facile, commistumque uideri uehementer flauum sputo. Neque in dubio est, quod hoc loco Hippocrates sputum uocat id quod secundum naturam se habet, cui flauum admistum esse oportere inquit. Verbum autem illud uehementer, nonnulli quidem neque omnino adiungunt, quidam uero ad commistum referunt, ut sermo uterque ita se habeat, commistumque uehementer sputo, uideri flauum: uel flauum uehementer, commistum sputo. Sed prior sensus est artificiosior. Semper enim omnium motus inæquales, & eorum quæ plurimum distant complexionones damnat Hippocrates. Experientia quoque ita esse probatur: neque etiā ratio dubia est: non tamen eam nunc explicare foret opportunum. Quod autem uerbum illud uehementer, ad commistum relationem habeat, ex his etiam patet quæ subiunguntur. Si enim (inquit) multo post doloris principium expuatur flauum, uel rufum, uel multam excitans tussim, uel non uehementer commistum, peius efficitur. Videtur enim in hoc loco Hippocrates quæcunque in secundo sermone dicuntur, his opponere quæ in primo dicebantur. uerbo quidem celeriter, id quod multo post principium doloris expuatur. uerbo facile, illa, multam excitans tussim. illis uero, mistum uideri flauum uehementer sputo, impermistum simpliciter, ac solum flauum, tum quod ex utriusque commistum est, colore scilicet sputi natura his, & flauo uel rufo, non tamen uehementer. Sed & post hæc subiungens manifestius dicit, suam adhuc mentem aperiens, his uerbis: Nam flauum impermistum existens, periculosum. Impermistum est autem id quod sputo non commiscetur, album

autem, & uiscosum, et rotundum, inutile. Deinde rursus paulatim ad difficiliora sermone progrediens: Malum autem quod uiride est ualde, & spumosum. Ac deinceps addit: si uero ita sit impermistum, ut etiam nigrum appareat, omni alio peius est. Ex proprijs quidem morbi lateralis ita distinguere oportet. Sed præterea inspicienda sunt omnia quæ sunt morbis acutis communia, quæ deinceps connumerat, ita scribens: sunt autem hæc bona, facile perferre ægritudinem, bene spirare, & esse doloris expertem, & sputum facile expuere, corpus totum equaliter calidum esse, & molle, & sitim non habere: urinas autem, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quæadmodum scriptum est, singula bona esse percipere. Hæc itaque bona signa. Quæ autem eorum instrumentorum quibus uis spirandi est demandata, sint propria, & quæ præterea omnibus alijs morbis acutis communia existant, continuatim deinceps inuicem scripta sunt. Atque ipsis adiungens subinfert: mala autem sunt his contraria, difficulter perferre morbum, spiritum magnum esse, ac crebrum, non cessare dolorem, uix sputum expuere, uehementer sentire, corpus inæqualiter sentire calorem, & uentrem quidem ac latera calida esse uehementer, frontem autem ac manus frigidam, & pedes frigidos: urinas uero, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est, singula hæc mala esse cognoscere. Scriptum autem est de his in eouolumine quod prognosticon inscribit, in quo similem huic ipse tradit doctrinam, qualem & nunc in sputis. Sicut enim in his hoc quidem est coctionis signum, hoc uero cruditatis, hoc autem mortis: & quod coctionis est signum, si in principio statim appareat, prope salutem subsecuturam ostendit: quod autem cruditatis, morbum in longius tempus extendi debere: signum autem exitiale, hominem moriturum significat: & si ualde exitiale fuerit, cito: si uero remissius extiterit, in longo tempore: eadem in urinis ipsis & alui excrementis, & reliquis omnibus de quibus est sermo futurus, distinctio est adhibenda. Etenim hæc omnia, nonnulla quidem coctionis, nonnulla uero cruditatis, & quædam etiam mortis indicia sunt. Nigrum enim sputum, præter id quod crudum est, etiam mortem portendit. Sic & urina nigra non cruda solum, sed etiam letalis est. Est autem simpliciter crudum, quod album est ac tenue, quod aquosum nominamus. Rursus igitur ad aphorismum redeamus, in quo ita scribitur: accessiones autem & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, siue quotidie fiant, siue alternis diebus, siue longius tempus intermittant. Sed & ex his quæ postea apparuerint, coniecturam accipere oportet: uelut in morbo laterali, si sputum statim morbo incipiente appareat, breuem futurum significat, si uero posterius, longiorem. & urinae etiam, & alui excrementa, & sudores, & bonam & malam crislum habituros, & cito uel tarde finituros morbos

bos, cum superuenerint, indicant. Nam hæc omnia liquido sunt eorum quæ in prognosticis scribuntur, compendium: cum antiquus auctor sola capita quæ in libro particulatim scribuntur, in Aphorismos transferre tentauerit. Quæ nam igitur sunt hæc capita? Sæpius enim repetere mihi uidetur melius, ut qui mentem uelit adhibere, discat & morbi principium cognoscere, & futurum statum præuidere. hoc est, ut ipse dicit, formam morbi, & naturam temporis, & accessions circuitus, & quæ in morbis mox apparent. Erit autem mihi sermo in eodem exemplo, adhibita breui distinctione de nominibus, quibus, ut par erat, ueteres utebantur ad solum mentis conceptum explicandum, cum omni studio incumberent ad exquisitam rerum cognitionem. Iuniores uero ferè omnes circa nomina suam conterunt uitam, minime de rebus solliciti. Principium igitur morbi, & primum insultum indiuisibile primæ accessions, ueluti nunc, quoddam sine latitudine uocant. Sed etiam aliquod tempus latum, quod etiam in ipso nunc obseruamus, quando dicimus nunc esse hyemem uel æstatem, uel aliquod aliud tempus. Quod igitur in nullo sermone tali, qualis est is quem antea scripsimus Aphorismus, & multi alij qui postea dicuntur, principium uocet Hippocrates primum illud & indiuisibile morbi insultum, unicuique liquet. Quomodo enim circa morborum principia considerandum si statim morbus uigeat, in eo significatur dictum quispiam posset arbitrari: Vel illud: Incipientibus morbis, si quid mouendum uidetur, moue: consistentibus uero, melius est conquiescere. Vel, In principio morbi facies talis erit: Nam facies illa demortua de qua ista dicuntur, neque illo exquisite principio morbi unquam fieri potuisset. Eodem modo cum dicitur: In acutis morbis raro, & in principijs utendum purgationibus: de principio intelligitur quod ad tempus latum extenditur. Multo magis cum scribitur: Circa principia & fines omnia debiliora, circa statum fortiora. Neque in alio sensu dictum est: In quorum morborum principijs nigra bilis uel infra uel supra exierit, mortale. Eodem modo in libro De ratione uictus quæ seruat in acutis morbis in connumeratione illorum uehementium accidentium subintulit: Hæc autem si in principijs appareant, uehementissimum delirium ostendunt: ut plurimum autem moriuntur. Eodem modo se habet etiam in Aphorismo de quo paulo ante facta est mentio, ubi inquit: Veluti in laterali morbo si sputum statim appareat in principio, morbum ostendit breuiorem. Neque enim primum exquisite insultum hoc loco significat, tum quia huic sensui rerum natura repugnat, tum quia dicere non potuisset, post appareant. Quomodo enim different ab his quæ simul inuadunt, illa quæ exquisite eiusmodi habent principium inuicem cum uniuerso morbo: Post apparent autem quædam statim in prima die, quædam in secunda, quædam in tertia, quædam in quarta, quædam cum processerit morbus:

Principium uero secundum latitudinem communi quadam & prompta imaginatione in qua nullum adhuc est artificium, in prima accessione continetur. Atque idcirco quædam statim cum incipiunt, statim accepisse dicunt: quemadmodum in primo epidemiarum ubi inquit: statim enim continua est que incipiens florescit ac uiget. Nam uerbum id, incipiens, hoc loco non dicitur de uero morbi tempore, alioqui repugnaret ei florescere atque uigere, sed de eo quod sublequitur principium, exquisite dictum, quod, ut plurimum, ad tertium extenditur diem. Omnino enim febris hæc ubi principium illud inuisibile fecerit, deinde hoc pacto proprium recipit statum, quædam in prima die, quædam in secunda, non tamen in primo insultu primæ accessions posset aliqua febris habere statum. Sed siue in primo die siue in secundo istum habeat, atque hinc usque ad integræ solutionem extendat, nullum sensibile alterius accessions insultum accipiens, hæc statim ab initio proprium habuisse statum diceretur. Et hoc est quod ab Hippocrate dicitur: statim enim continua est, que incipiens florescit ac uiget. Tale igitur est: Si sputum laterali morbo statim post apparuerit in morbi principio, eum facit breuiorem. id est antequam secunda accessio inuaserit, adhuc enim lateralis morbus diceretur incipere, non solum quando huiusmodi accessio ascensum habeat uel statum, sed in tota declinatione, atque omnino antequam secunda inuadat accessio, quæ ut plurimum in laterali morbo tertio fit die. Quodcumque igitur coctionis signum post apparuerit, breuem & salutarem morbum futurum ostendit. Tale quidem est sputum quod in morbo laterali apparet. Nam cuiusque partis in corpore superfluitas, eam quæ illi inest dispositionem ostendit, si cocta quidem fuerit, salubrem, cruda autem, ægram. Ita igitur & illa scripta sunt: alui autem excrementa optima sunt, quæ mollia sunt, & coheræntia, & quæ eandem exitus horam seruant quam in sanitate habuerunt: Quantitas uero esse debet pro ratione cibi qui assumitur. Nam si exuentia talia fuerint, uentrem inferiorem sanum esse indicant. Et sputum quoque cum fuerit exquisite simile illi quod aduenit sanis, integram sanitatem instrumentorum quibus uis spirandi est demandata, significat. Si quo modo autem impediatur, atque a naturali recesserit habitu, tantum ea læsa esse demonstrat, quantum ipsam formam naturalem amiserit. Quod uero illi quod secundum naturam est, maxime contrarium existit, crudum: magnamque ostendit membrorum patietium imbecillitatem. Quod uitiosæ causæ aliquod signum habuerit, quemadmodum nigrum, pernitiosum hoc est. Ita etiam in urinis se res habet. Nam et hæc quæ sanis similes sunt, uenosum instrumentorum genus satis robustum esse demonstrant. quæ uero crudiores sunt, cuiusdem imbecillitatem significant. Quæ uero maxime sunt sanis contraria, hæc quidem omnino sunt crudæ, & maximam indicant imbecillitatem uenosi generis uniuersi, Quæcunque uero & super-

rantis causæ paruitatem ostendunt, ueluti nigræ, hæ sunt penitus exitiales. Hæc igitur tria signorum genera propriam cuiuscunque membri coctionem significant: sicuti inferioris uentris excrementa, quæ secundum naturam se habuerint. Venosi uero generis, urinæ, Instrumentorum autem quibus spiramus, sputa, sicuti uero hæc, locorum ipsorum ex quibus excernuntur, indicia præbent: eodem ut arbitror modo, & urinæ renum & meatuum per quos urina defluit, & uelicæ, & penis. Sed urinas quidem quæ in harum partium morbis accidunt, in Aphorismis separatim Hippocrates scripsit. quæ uero acutis accidunt ægritudinibus, in prognosticis: quoniam hic liber, ut iam sæpius ostendimus, de solis est morbis acutis. Et cum in eodem libro compleuisset omnem de urinis sermonem, postea in fine subiunxit, Non decipiaris autem si uelica quopiam uitio affecta, aliquam ex his urinas reddiderit. Neque enim totius signum, sed ipsius per se ipsum. Sicuti igitur uelicæ meminit, facta in ea sermonis exemplo: ita & renes, & ualæ deferentia urinam, & penem subaudire oportet. Maxima autem ad hæc demonstratio sunt quæ ab ipso in Aphorismis sunt scripta. Sicuti enim uelicæ, ita & renum ægrotantium signa conscribit. Quibus, inquit, in urina crassa, frustra carnis parua, aut ueluti capilli exeunt, ipsæ a renibus excernuntur. Hæc igitur tria signorum genera, ut dixi, singula quæque coctionis præbent indicium. Urinæ quidem, eius quæ fit in uenis, deiectiones autem, eius quæ in uentre, sputa uero, eius quæ in spirandi instrumentis. Neque unquam usu contingit quin bonum aliquod magnum ostendant coctionis indicia. Sanguinis autem profluuium est naribus, & sudores, & tumores qui iuxta aures fiunt, & reliqui defluxus, si in tempore quidem fiant opportuno, prodelle possunt: in tempestiua autem, nihil iuuat. Quo fit ut mihi uideatur hæc eadem inuenire in libro De humoribus, ubi scribit, Decernentia non statim appareant. Etenim non hæc tantum, sed difficultas anhelitus, & dementia, & lachrymæ, & uigilia, & graues somni, & tenebræ obortæ oculis, & hallucinationes, & uentriculi fastidia, & oris stomachi dolores, reliquæ casus atque dolores qui singulis partibus corporis eueniunt, exigunt distinctionem, & quando iuuent, & quando noceant, & quando non modo nihil proliant, sed etiam signa sint deteriora. Quemadmodum igitur principij uocabulum, nullum determinatum tempus significabat, eodem arbitror modo neque id uerbum statim, tantam uero temporis latitudinem obtinet, quantam & principij nomen. Liqueat autem quod etiam sæpius pro illicet, aduerbio statim, utimur: ueluti in eo dicto uidetur usus Hippocrates. Insunt autem modi & constitutiones singulis hisce febribus. statim enim continua florescit ac uiget, nam hoc uerbum statim nihil significat quam illicet: quemadmodum ut arbitror, in libro De ratione uictus quæ in morbis acutis seruatur, ubi ita inquit: Nisi ergo quispiam curet quantum decet, sufficientem esse modum

huiusmodi sorbitiois ptisanæ, sæpius nocebit, qui bus enim cibus statim obseruatus fuerit, ipsi siquis statim sorbitioem dederit. Id uerbum statim, tale aliquid significat. Sunt autem eius uerbi significatus quæ plurima exempla & apud omnes alios Græcos, & maxime apud Hippocratem. Ad alterum autem transgrediamur. Cum enim inquit: signa decretoria non statim appareant. hic statim quam primum significat, hoc est in principio morbi. Non sunt autem eadem decretoria, & quæ coctionis indicia dicuntur. non enim fieri potest quin ista omnino uel bene uel male decernant. At uero coctionis signa salutem quidem hominis, non tamen per crissim omnino, futuram ostendunt. Neque enim si subitam in morbo mutationem intellexeris, neque si præcedentem perturbationem, necessario coctionis signa horum aliquod erunt, cum illud accedere possit, ut morbus in longiori tempore paulatim coctus, ad integram deueniat solutionem. Ostendetur autem & in sequentibus adhuc manifestius, quomodo differant omnia decretoria symptomata a coctionis signis. Nunc uero hoc tantum ostendisse sufficiat. Coctionis quæ in spirandi instrumentis fit, sputa: eius uero quæ in uenis, urinas: illi us autem quem in uentre, excrementa, signa statuere oportet. Et in febribus omnibus: quoniam uenosi generis sunt passiones (nam & arterias in hoc genere comprehendimus) ad urinas præcipue attendere oportet. In ijs autem qui laterali morbo afficiuntur, primum quidem sputa, secundo loco urinas: quoniam is morbus omnino cum febribus iungitur. In passionibus autem uentris, si sine febre fuerint, sola excrementa inspicere oportet. si autem cum febre, etiam urinas. Proprium igitur uniuersusque morbi principium, coctionis signis determinatur. Differt autem ab eo quod secundum latitudinem principij dicitur, quod nullum habet artificium, quod ultra tertium diem non extendi intelligitur: sicut etiam in libro prognosticorum manifestissime ostenditur. Nam cum antea dixisset, si in principio morbi talis fuerit facies, postea subiungit: si autem longior morbus fuerit quam triduanus, aut quadriduanus: principij secundum latitudinem manifeste nobis ostendens usque ad tertium diem extendi. Verum autem uniuersusque morbi principium, quod etiam partem ipsius esse diximus, usque ad multos quaternarios extendi contingit. tunc enim primum finitur, cum coctionis signa apparuerint. Reliquum uero deinceps tempus usque ad statum, iam alterum tempus est, quod augmentum & ascensus nominatur. Deinde post hæc status, qui est uehementissima totius morbi pars. Ultima uero omnium est declinatio. Coctionis igitur signa (sæpius enim quæ utilia sunt reperere conuenit) nunquam male apparent: decretoria autem est ubi male. neque enim in augmentis, neque in principijs, sed in statibus illa apparere conuenit. De ijs quidem quæ in augmentis ac statibus apparent, postea dicemus. Iam uero de ijs quæ uidentur in principijs, dicamus: illud prius ad memoriam

VIII

mortiam reuocantes, quod in reliquo sermone qui sequitur, duo principij significata prætermittentes, & primi intuitus qui sine latitudine est, & alterum primæ accessionis, de solo tertio differemus, uidelicet cruditatis, & huius artificiosa, quædam cognitio, & plurimum ostendere natura aptum est. Neque igitur sudores, & uomitus, & alui excrementa, neque tumores post aures, neque profluua sanguinis si pro tempore appareant, unquam per crissim ægritudines finierunt: Hæc igitur iam etiam ueluti causæ, morbos finire creduntur. Quæ uero ueluti horum signa sunt indicatiua, deliria existunt, atque uigilia, & somni graues, & dolores, & lachrymæ, & difficultates spirandi, & tenebræ oculis obortæ, & quæcunque similia. Etenim hæc si absque coctionis signis apparuerint, sunt pessima rum dispositionum indicia. Hæc igitur quæ uniuersa uidentur ueluti causæ & signa crisis, non statim appareant, hoc est non in primo morbi tempore, quando omnino nulla adest coctio. Reliqua autem tria quæ coctionem ostendunt signa, etiam si in prima protinus accessionis hora apparuerint, ad bonum apparent. Rursus repetentes dicamus. Hæc uniuersalia morbi tempora ex morbis ipsis primum coniecturari oportet quantum extendi debeant, deinde ex anni temporibus, & circuituum proportionem, & præter hæc omnia ex post apparentibus, in quibus prima & præcipua sunt signa, ex quibus circumscriptum exquisitè possis principium agnoscere. Ex hoc autem futurum statum coniectura artificiosa, quam paulo post aperiemus, agnosces. Voco autem coniecturam artificiosam, quæ propæ ad ueritatem accesserit. Sicuti igitur non habetur exquisita principij cognitio antequam incipiat ascensus: ita neque ascensus antequam status inuadat. Exercitandum est & hoc in loco, ut ingruentem statum cognoscamus, deinde ut præcognoscamus. Quoniam uero & horum omnium dux est Hippocrates, equum est ut hoc in loco eius uerba exponentes, sermonem transigamus. Præstat uero forsatis, antequam aggrediamur hæc facere, pauca quædam eorum quæ nuper diximus, apponere, quod enim prius tanquam morbi partem principium inuenire querebamus, utrum æqualis sit temporis in omnibus morbis, aut in singulis proprium tempus habeat (de quo diximus Theſſalum delirum illud inuenisse præceptum, Oportet in unoquoque morbi principio adstringere, etiam si morbus ex constricta fuerit communitate) primum omnium Hippocrates diligentissime ostendit: non tamen quid ille dicat intelligunt, ob enarrationis breuitatem. Impræsentiarum autem sufficiat ex uno dicto prisca autoris mentem explanare. Nam & alia, nisi quis omnino indiligens fuerit, simili modo quispiam inueniet. In medium autem adducemus istum aphorismum: cocta medicari & mouere, non cruda, neque in principijs, nisi fuerit. quod uerbum proprie de animalibus dici consueuit quæ ad coitum rapiuntur. translatum autem est ad eas quæ properant &

Galen

celeriter mouentur ægritudines, & præcipue cum laborantis sensus ab inordinata humorum & spirituum agitatione irritatur. Nam in his tantum quispiam rationabiliter pharmaco uteretur, cum per se habet adiuuam ad facilius attrahendum, superabundantium humorum motum: quemadmodum qui præter id quod omnino crudi sunt, cum stabiles etiam & fixi sint, purgatum medicaminum tractibus difficulter obediunt. Sic etiam illa dicta sunt. Quicunque inflammationes statim in principio morborum soluere tætant, de eo quidem quod intentum est atque inflammatum, nihil adimunt. neque enim cedit cruda adhuc passio. quæ uero morbo resistit, & sana sunt, colliquescere faciunt. Sed harum rerum contemplatio ad eos pertinet libros in quibus. De curandi arte tractat. Quod uero Hippocrates uocet principium totum illud tempus morbi in quo omnino crudus est, iam liquet. Nam cum antea dixisset quod cocta pharmaco purgare oportet, subiunxit, Non cruda, neque in principijs: ac si principium existat, quando crudus incutusque est morbus. Quomodo igitur (nam rursus repetenda sunt quæ prius cum de ipsis loqueremur omisimus) terminum aliquem quispiam ita manifestum præfinit ultimæ parti ascensus, quemadmodum finit principij? Quomodo aliter quæ status indicia inspiciedo? Dicit autem & hæc Hippocrates in uno quodam sermone: in principijs quod omnia sunt imbecilliora, in statu uero fortiora. In altero uero, hoc, Vbi quod pacutus est morbus, statim extremos labores habet. Quomodo igitur hoc ipsum cognoscimus, quod nunc fortissima sit ægritudo, & maximas habeat accessiones? Si enim simul atque ex toto debeat fieri transmutatio, (quod per crissim impræsentiarum dicemus terminari) principium crisis, ultimum ascensus terminum esse statuendum est. Si uero paulatim, ad eas quæ fiunt in periodis accessiones est attendendum. Si enim celerius, & longiori, & magis (ut ipse dicebat) fiant, liquet morbum ad statum ascendere, atque augeri: sicuti cum ad contrarium mutatio subsequitur, cessat atque declinat. Contingit autem nonnunquam duas accessiones, ubi maxime factæ fuerint inuicem æquales, status tempus circumscribere: nonnunquam uero unam omnibus alijs præcedentibus reliquisque sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tempus, in morbis acutis non admodum accidit. In diuturnis uero, non modo ad totidem, sed longe plurimas. Ita quidem cognoscere oportet tempora uniuersalia, aut cum fiunt, aut nuper facta, sed quæ futura sunt, alio modo. Qui ut magis clarescat audientibus, necesse est prius dicere de alui excrementis, & de urinis, sicuti etiam prius diximus & de sputis. Alui igitur excrementum optimum (ait Hippocrates) est molle, atque coniunctum, quod ea hora exierit qua tempore sanitatis consueuerat. quantitas uero eius sit pro ratione cibi assumpti. Hoc est, ab ipsius cohsistentia, & quantitate, & tempore excretionis, facit dinotionem. Quia uero inferiorem uentrem sanum ostendunt huiusmodi excrementa, idcirco subiungens inquit.

Tom. 4

x 3

Tali

Tali enim existente exitu, inferior uenter sanus erit. Nunc uero inferiorē uentrē uocat ad differentiam thoracis. Propterea igitur neq; coloris meminit excrementi, quoniam nō magnam uim habet ad inferioris uentris dispositionem indicandam. Nam quod id excrementum sit bene concoctū, sufficiunt indicia prædicta, quod uidelicet sit molle, atq; coniunctū, & non anticipet tempus naturale, neq; posterius exeat: & eius quantitas sit pro ratione ciborum assumptorum. Sicuti uero si hæc omnia adsint, omnino coctum est, ita non etiam si horum aliquid non adsit, omnino incoctum est. fieri enim potest ut hic quidem uenter circa propriū opus robustus sit, sed uel propter uehementem adiacentium partiū caliditate exugatur atq; exiccetur quod bene cōcoctū fuerit, aut ppter distributionis imbecillitate humidius q̄ oporteat egeratur. Quod quidem molle & cōiunctum est, cōcoquendi uim ualidam esse liquido ostendit, ac digestionem optime fieri, ac præterea nullam uentris partibus inflammationē esse. Sicuti uero id uerbum læue prætermisum esse uidetur, nam quod bene concoctum sit, id protinus etiam læue esse oportet: hic non recte discernit. Nam quod coniunctum est, fieri non potest quin etiam læue sit, nam unitum oportet esse in partibus omnibus, & ueluti unum existere exquisite. si uero aliqua quidem eius partes integræ & asperæ & duræ uiderentur, aliqua aut humidæ & aqueæ, quomodo hæc forent simul iunctæ? Nam hoc pacto adinuicem dissolueretur, & asperæ quidē & duræ partes seorsum consistenter, humidæ aut tanquā aqueæ & tenues adhuc remanentes non possent solidis alligari, neq; ullam per se cū illis habere cōmunionem: circumfluentes uero undequaq; & defluentes, ineguale, neq; ullo pacto coniunctū facerent excrementum. Quod quidem tale est (dico aut molle atq; coniunctum) omnino uentris sanitatē ostendit: sed simul etiam illud indicat (ut dixi) nullum ex ijs quæ circumiacēt membris, aliquo modo pati, & digestionem optime fieri. Nam ubi ipsa non integre fieret, omnino humidum esset excrementum. Si uero excretionis seruetur tempus quod fuerat in sano corpore, ex eo liquet neq; coctionis tarditatem adesse, neq; ullam potentia uel retinentis uel expellentis imbecillitatem. nam si tardius q̄ oporteat excernatur, coctionis tarditas, aut motus quo per intestina defertur, ostenditur. si autem citius, potentia retinentis debilitas. neq; id euenit propter robur alteratricis: cum fieri non possit ut qui ægrotat, acute præsertim, uentrē habeat robustiorē quam sanitatis tempore: cum bene cū eo agatur, si nō multum sit imbecillior. Si uero cum aliquo morfu celeriter exeat, id ex irritatione quapiam contingit, neq; robur aut imbecillitas aliqua exinde significatur. Sed si sine morfu aut aliquali accide in tēpore opportuno excernat, tres uentriculi uires uigere demonstrat, alteratricē, retentricem, & expultricē. Quod uero quatuor sunt uires in qualibet nostri corporis parte, alibi ostendi

autem

autem summam dicamus, in omnibus nisi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa, ita oportet affectionē considerare: adeo ut sicubi hoc taceat, subintelligere tamē oporteat. Et quecūq; ab Hippocrate in prognosticis dicunt, ita dicuntur: semper distinguunt nobis siquid ob aliud aliquid, nō propter ægritudinem fiat. Reliquum est ut de stridente & spumoso & uario dicamus. Stridens quidem, ab eo qui insit sono cum excernitur, nominatur. Indicat autem ipsum excrementum, flatum cum tenui humiditate habere permixtum, organa autem in unum coacta, atque in angustum restricta. Spumosum uero fit (sicuti etiam in exterioribus accidit) cum scilicet feruor inest, uel aliquis flatuosus spiritus humiditate commixtus est. Primum, immoderate caliditatis corpus colliquantis, secundum uero est in æqualis perturbationis effectum. Varium aut, uarijs corpus affectibus obnoxium ostendit. ob hoc igitur, & diuturnum, & malignum existit. multi enim affectus ad coctionem longiori indigent tempore, periculumq; afferunt passioni æquale. Nā simplex affectus facilius concoquitur, & minus est, q̄ multiformis, periculosus. Sic quidē de excrementis iudicare oportet.

XII

Deinceps de urinis dicamus. Ex his igitur illa optima est, que urina sanorum simillima. Quecunque uero non est talis, simpliciter incocta est, uel præter hoc & perniciosa. Coctā igitur & incoctā nomine quidē sunt unum, sicuti sunt genere: plurimam uero in eo quod magis aut minus, differentiam habent. His igitur etiam manifestissimos terminos tentemus apponere, quibus quod est in medio seceratur. Quæ quidem optime cocta, in ijs qui supremum sanitatis obtinent gradum, considerare oportet. talis enim est subflua, & subflua, magisq; subrufa, uel subflua: statim uero & hæc mediocrē crassitate habet. Nam quæ se ipsa crassior est atq; tenuior, coctionem imperfectam significat. Si quidē altera nondum in humorē conuersa est, altera uero adhuc conturbata est. Hoc autem intelligere licet ex ijs quæ tenues ac puræ excernuntur, posthac uero uel remanēt semper tenues, aut paulo post conturbantur: quoniam utraq; coctione carent. eo autem differunt, quod altera nondum cōcoqui cœpit: alteri uero, quoniam flatuosi spiritus ipsi permixti sunt, perturbatio quædam, ueluti in nouis urinis adhuc feruescentibus, inest. Nam cum triplex sit urinarum turbidarum differentia, quia uel cum tales mixtæ fuerint, paulo post resident, uel semper similes permanent, uel puræ quidem minguntur, postea uero conturbantur: praua quidem est ex dictis tertia, bona autē prima, media uero inter utranq; secunda: quoniam quæ statim quidem residet, parum aliquid in æqualis turbulentia superesse demonstrat. Quæ uero semper manet similis, uigere adhuc quæ est in sanguine agitationem ostendit. Quæ uero extra conturbatur, debet incipere cōcoqui. quare & longiori tempore, & uirtute forti indiget ad coctionem. Sed quæ turbulenta mingitur, statimq; subsiden-

tiam bonā habet, morbu haud ita multo post concoquendum significat: atq; idcirco melior. Medio autem loco se habet secūda. nam ea quæ ex uigente fit conturbatione quantum malitia differt ab ea quæ adhuc futuram perturbationē significat, tantum superat eā quæ iam quiescentē obtinet. Quæ uero ad summū incocta est, has omnes uincit. est autem aquosa exquisita, neq; iam coqui incipiēs, qualis turbulenta, neque futura, sicuti que paulo post perturbat, sed ueluti desperatē coctionis accedens. quæ talis est uenosa naturæ passionē significat. Cum uero etiā statim mingitur in uas urinarū, uocatur a nonnullis *uēpos* hæc passio, alij *σφικτυς*, quidam uero alius antiquus urinae profluuiū nominauit. sed de nominibus alibi cōsideratur. Verum hæc passio talis est, qualis circa aluum leuitas intestinorū, extinctio (ut diceret quispiā) utriusq; uirtutis, & retentricis, & alteratricis. At hæc inter omnes urinas crudas pessima existit: sed post ipsam est aquosa, quæ quantum quidem ad cruditatem attinet, priori similis est: sed quia nullū aliud malum commonstrat, minus perniciosa. Illa enim nō modo uirtutis alteratricis, sicuti alba & tenuis, sed & retentricis imbecillitate significat, hæc aut alterius solius alteratricis. Quanto autem plures instrumentorum cuiusq; generis actiones & uires impeditæ fuerint, aut ex toto perierint, tãto deterior est morbus. Atq; idcirco pessimum est urinae profluuium, quoniam duplex est uitium. Præter aut sufficienter est, quæ tenuis & alba est, sicuti aqua. nam simplex quidem est dispositio, sed ultime est imbecillitatis inditium. Huic proxima est altera urina, que in multis apparet morbis, ut uideatur mistam habere formam uini tenuis atq; albi. Eius aut generatio est ex ea quæ nuper diximus alba & aquosa, ut quæ paucum liquorē ex bili rufa susceperit. Nam & si exterius in aquam purā aliquid parum ipsius bilis inieceris, talis tibi aqua representabit. Hæc quidē urina proxime accedit ad crudā. Post hæc est subpallida. Pallida uero iam & subrufa est. Si enim in aquā inieceris uel rufi coloris parum, uel pallidi multum, simile tibi uidebitur. hæc uero quantum ad colorem attinet, tãto concocta est. Oportet autem tantum eam discedere sua crassitudine ab aquosa, quantum colore, siquidem bene concoqui debeat. Optima autem omnium urina, subrufa & subflua est: quæ admodum & antea diximus: ueluti si etiā extra tale quid facere uelles, partem sanguinis subtiliorem atq; serosam, ac bilem rufam aquæ permiscens. Seruone autē non possum exprimere mistionis quantitatem, sed uel ab altero oportet addiscere de optima urina, aut per te ipsum experientia percipere qualis sit urina secundum naturam se habentis forma, eam in sanis corporibus perquirendo. Nam cum adhuc coquitur sanguis, urina quæ mingitur, læuem & equalem & albam subsidentiā ac multam facit: iam uero perfecta coctio color quidē urinae intendit, minus aut subsideat. Et si longiori post hoc tempore hominem a cibo prohibueris, uidebis ipsam fieri

x 4 conti

cōtinuo magis rufam. Nā & in cōmentarijs De A
potentijs naturalibus ostendebatur, quicquid ali
menti supra modum calefit, & p̄sertim si pingue
fuerit, & dulce, uertit in amaram bilem. Quoniam
uero & flauam & rufam & pallidam nominat hu
iusmodi bilem, pleniꝫ sunt medicorū libri in quib
bus hoc uel illo modo appellatur, sicuti in quibus
dā indifferēter: melius est hoc in loco illud rursus
annotare, ut exactius quis dicta assequatur, quod
rufus color ad flauum proxime accedit in hoc au
tem differūt, quod alter magis ad album, alter ad
splendidum uergit. Nam & amara bilis aliquan
do rufa apparet, aliquando flaua, sepius autē & pal
lida tibi uidetur esse. Si quidē albior & turbulen
tior facta sit, rufescit. Si uero splendens sit & puri
or, flauescit. Nam quod ueluti igneū in bile splen
det, ipsam reddit flauiozem. Quantum uero flauo
rum est albius, tantum illo pallidum. quāto rur
sus minus album est flauū q̄ rufum, tantum flauo
uo rubicundū: quia & sanguinis color nonnunq̄
flauior existit, nonnunquam rubicundior appa
ret. unde & sanguinem ipsum aliquando flauum,
aliquando rubrum dicunt. Nonnunquam uero
sanguis maxime flauus eundem habet cum bile
ad summum etiam flauescēte colorem: sed est il
la quidem flauior, sanguis uero rubicundior. nam
qui apprime flauus est sanguis, mediū est inter
bilem ac exquisitum sanguinem in ijs, qui secun
dum naturam se habuerint. quare si uterque hu
mor in ipso coniungatur, nunquam fiet exquisite
flauus, sed se ipso tamen magis flauus. Hęc igitur
causa est ut appellationes confundantur. Quan
tum autem ad usum refert, facillimum inuenire
est quod urinarum quæ secundum naturam se ha
bent, terminus est in optime sanis corporibus pri
mum coctionis sanguinis tempus. & qui hanc fue
rit contemplatus, deinde ueluti regulam aliarum
urinarum sibi statuerit, quæ nam ipsam mutant di
sp̄sitiones, facile inueniet. nam si colorem exqui
site seruauerit, subsistentiā uero albam & læuē &
æqualem & multā fecerit, sic quidem coctionis e
tiam signum exquisitū fuerit: plus autē de humore
qui crudus nominatur, euacuari demonstrat. Præ
terea & in pueris omnibus serē, & perfectam æta
tem habentibus, qui ociosam uitam degunt, aut
quouis alio modo pleni sunt, satis multam habent
urinæ subsistentiā, quoniam in his omnibus plus
est de incofecto & crudo humore. his quidē pro
pter desidem uitā, illis uero propter satietatē: pue
ris uero & ob fatietatē, (uoraciores em̄ sunt) & ob
id etiam quod una uentriculi operatio non potest
duobus simul sufficere, augendo scilicet atq̄ alen
do. antequam ergo in ipso sufficienter alimētum
coctum, ipsum ad se corpus trahit, atq̄ hinc fit ut
plurimum crudi humoris coaceruet. Hęc quoq̄
causa est ut ijs qui ex ocio & repletionē febricitāt,
si sanitati restitui debent, necessario plurimū sub
sidaeat: contra, ijs qui ex inedia & labore, rufe qui
dem & bilosæ urinæ. soluitur enim morbus pri
us quā aliquid subsidaeat, plerunq̄, sufficit enim

in his & nebula, & suspensio bona. talis autem est
alba, & læuis, & æqualis. nam & ex ipsis sanis qui
multum laborant, & pauciori cibo uescūt, sunt
urinæ biliosiores. quare neq̄ simpliciter Hippo
crates uituperauit urinam rufam, sed quādo simul
cum rufedine habuerit subtilitatem. Ita igitur in
quit: Donec rufa fuerit urina ac tenuis, morbum
crudum significat. Liqueat autē q̄ neq̄ aliquid sub
sidaeat huiusmodi urinis. neq̄ enim cōtingit ut que
tenuis sufficēter fuerit, uel si multo tempore quie
ta steterit, aliquā recipiat secretionē, a deo ut cras
sior pars quæ in ipsa pendebat, subsidaeat, tenuior
uero superferatur. nam hoc solum aduenit ijs que
aliquam crassitudinē habent. Non tamen si etiam
mediocriter crassa fuerit, & breue quicq̄ quod
subsidaeat habuerit, iam cocta erit. Si em̄ uel satine
hordei crassiori, uel folijs, uel fursurib. similes sub
sidentias habuerit, uel nigras, uel uirides, uel liui
das, uel foetidās, præter id q̄ quæcūq̄ tales sūt, cru
ditatem habent, etiā alioqui sunt perniciosæ. Nam
farinæ hordeaceæ crassiori similes, duarum sunt
dispositionum indicia, grandis scilicet colliquatio
nis, & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit.
At quæ folia representant, sunt uasorum partes
superficiales, que scilicet omnino sunt resoluta, ac
contabuerunt. Ita & fursuree, præter q̄ q̄ hæ cras
siores ac minores sunt, folijs autem similes latitu
dinem ac tenuitatem maiorem obtinent. Nigræ ue
ro subsidentia uel excedentem caliditatem atque
igneam ostendunt, uel ex frigiditate uehementem
extinctionem. Sic enim & extrinsecus nostri cor
poris partes nigro affici colore uidemus, partim
scilicet ex nimio calore, ut qui se soli exposuerit:
partim ex uehementi frigore, & ueluti mortuæ
quemadmodum in senibus, aut quibuscunq̄ alijs
supra modum refrigeratis. Ipsarū itaq̄ urinarū col
or niger, atq̄ etiam earū quæ in ipsis attolluntur
aut supra uehuntur nebulis, ad eandem causam re
ferē, calorē scilicet immoderatū, aut mortificatio
nem ex refrigeratione uehementi. Pessima igitur
est omnis urina denigrata, adeo ut neminē unq̄
seruatum uiderim ex ijs qui talem urinā minxerūt.
Minus uero pernicioza, si solū id quod subsidaeat, ni
grum fuerit: atq̄ adhuc minus, si solum id quod in
medio iacet: ac multo minus etiam, si nebula. Co
lor uero uiridis fit in transitu ad nigrū, & quoddā
ueluti principiū nigri. Nam si morbus malignus
fuerit, & uomitibus & alui excrementis, & urinis
uiridibus postmodum nigræ superueniunt. Co
lor autem liuidus est tantum frigiditatis effectus:
odor uero grauis, putrefactionis. Quod si ueluti
oleum mingatur, colliquatiois est signum. Tales
quidem urinæ prauæ sunt. Quæ autē bene colora
tæ sunt, & subsidentias habent albas & leues, &
æquales, aut nebulas quasdam, aut suspensa simi
lia, omnes urinæ bonitate præcellunt, & præfer
tim in quibus subsidētia læuis fuerit. Secundū bo
nitatis obtinet locū, in quibus suspensa talia sunt:
Tertiū, in quibus nebulæ. Hęc igitur coctionis signa
sunt. Reliqua uero omnia partim cruditatē, partim
perni

perniciem portendunt. Nam quæ alba est & que A
tenuis & quæ turbulenta, cruditatem. At que fati
næ hordei crassiori, aut folijs, aut fursuribus simi
lia habent, que nigra, aut uiridis, aut liuida est, aut
oleaginea, aut foetida, perniciem significat. Quæ
autem subrufa, aut subflaua est, adhuc autem te
nuis: qua quidem tenuis, cruda existit: qua uero ta
lem habet colorem, iam coquitur. est autem me
dia inter eas quæ sunt exquisite cruda & coctæ:
sicuti & quibus quædam alba sunt & læuia que su
pra efferuntur, diuisa uero & minime continua.
hoc uero etiam in subsidentibus cōtemplari opor
tet, si non modo alba sint & læuia, sed si omnino
æqualia, & quia in nulla parte diuisa sint, & quia
omni tempore talia sint. nam si alternatim minga
tur pura in subsidentibus, semicoctum esse mor
bum ostendit. De his igitur omnibus admirabilis
Hippocrates primus omnium quos scimus, opti
me docuit, & quo pacto in uiris quidem & mulie
ribus nigræ urines pessime sunt, in pueris autē aque
similes, nam in his magis consuetæ crassiores, in
pfectis autē magis rufæ. quod uero maxime contra
riū est cōsuetis, perniciosum. Sed & de subruben
tibus urinis, & statim habentibus subsidentia sub
rubentem, ac læuē, recte dixit q̄ sunt quidē satis
salutares, sed diuturniores ijs quas paulo ante se
micoctas nominauit. Sanguinis em̄ serosa super
fluitas istas intingit. Oportet autem non modo
hanc sed etiam aliquid rufæ bilis admisceri. Si ue
ro calor naturalis adeo est imbecillis, ut neque ru
fam generet bilem, neque sanguinem exquisite
coctum, sed adhuc sero similem, atque humidum:
q̄ quidē ad sui coctionē tempore egeat, est manife
stum. q̄ uero hæc dispositio sine periculo sit, mate
riæ natura cōmonstrat: que neq̄ tenuis, aut aque si
milis est, neq̄ integre crassa, sed neq̄ acris quidem
aut putrida, optima uero existens, & prope natu
ram sanguinis. Sed postq̄ de urinis, quantū ad
præsentia erat necessariū, omnino dictum est: reli
quum est ut dicamus, quod polliciti sumus facere,
præcognitionē status atq̄ aliorū temporū morbi.
Ergo si unum quidē aliquod tale signū aut etiam
pluriū collectio firmiter indicare possit id quod
futurū est, neq̄ ipse Hippocrates dixisset arte lon
gā, neq̄ nostri tēporis medici admirarent, si ad co
gnitionem medicinalem hæc omnia sufficerent.
Quoniā uero neq̄ signū ullum ita fidele est, ut ex
quisite ostēdat singula ex futuris temporibus: sed
neq̄ quæ secundum concursus quosdā signa sunt
cōplicata, sola possunt experientia iudicari, (multi
enim numero hoc pacto cōcursus fierent, adeo ut
nemo eos possit enumerare, neq̄ obseruare, neq̄
memoria tenere,) idcirco necessariū est signi cu
iusq̄ naturā exquisite cōsiderare, si quis uult recte
præcognoscere: ut ex ui uniuscuiusq̄ præcognitio
nem faciat. Neq̄ em̄ quæ plurima sunt, illa omnino
paucioribus sunt potētiora. Sepe enim signū unū
forte multis debilibus fidelius existit. Hęc igitur ad
mirabilis dicebat Hippocrates in li. Præcognitio
num. Signa ediscēntē omnia, iudicare uires eorū,

inuicem cōparantem. Quare & rationabiliter se
cundum uires eorū tradidit disciplinā, non simpli
citer, deinceps bona signa cōnumerās, deinde rur
sus mala, annotans autē in appellationibus unius
cuiusq̄ naturam, perniciosum et graue nominans
& grauius & grauiissimū, & minus graue, & ma
gis graue. Sic & prauū & prauius & prauissimū,
& mortiferū quoq̄ per Iouem, & malum simplici
ter, nonnunq̄ uero ualde adijciens utriq̄ signorū
generi, & ijs quæ nūc dicta sunt, praua sunt, & ijs
quæ bonū aliquod ostendunt. Nam & in illis hoc
quidem optimum dicit, hoc uero bonum simplici
ter, hoc autem magis, hoc uero minus. Tale uero
est & quod dicit bonum ualde, & magnam habe
re uim ad salutem. Nonnunquā uero nihil ex his
addens, q̄ temporis indicium erit, & longæ solu
tionis meminit, nobis, ut arbitror, de hisce omni
bus ratiocinandum relinquens. quæ neq̄ omni
no praua sunt, neq̄ penitus extra periculū, sed cū
ui quidem forti, salutaria: cum debili autē, periculo
sa. Hęc igitur nō solum legenda sunt in Hippocra
tis libris, sed & memoranda sepius, atq̄ obseruan
da in agrotantibus. Nam ex continua inspectioe
exquisite eorum potestatis habemus notitiam.
Semper autē mente reuoluere oportet ac cōsidera
re quæ nā sunt signa optima, quæ pessima, & quæ
in medio confinio horū ueluti gradus quosdam
habentia, nonnulla quidem optimis, nonnulla ue
ro deterrimis proximiora, & quæ quidem minus,
quæ uero sunt magis, eo quod alternis modo pro
pe illa, modo procul reperta sunt: & quæ nam ex
quisite media ponenda sunt inter bona & mala si
gna. Deinde cōsiderandum quæ nam semper ma
la sint, & quæ continuo bona, & quæ nam in to
tius morbi temporibus permulentur, cū aliquan
do bona fiant, aliquando mala, & nonnunquā fi
da, nōnunquam uero infida. Etenim hoc ab Hip
pocrate dictum est admiratione dignum, quod ijs
qui non secundum rationem leuius facti sunt,
neq̄ credendum est, neque pertimescendum ual
de quæ prauē uenerunt contra rationem. Quod
nisi quis nouerit, nequaquā poterit manifeste præco
gnoscere: sed aliquādo instante crisi nihil à uulga
ri quopiā differre uidebit, sed simul perturbabit
ac compauescet de futuris: nonnunq̄ uero existi
mans liberatum esse à morbo egrotantē, atq̄ ei ui
ctus libertatē permittens, magni alicuius mali oc
casionem afferet. omnino autē male uictum institu
et, futurū statum non præcognoscens. Nisi quis e
nim ad hunc respiciēs statum, ab initio uictus mo
dum adhibuerit, fieri nō potest quin magnum ma
lum aliquod afferat egrotanti. Hęc igitur iam
nos dicamus, quemadmodum proposuimus, sin
gula per genera diuidētes. Et primū q̄ signorum
omnium triplex est differentia transigamus, dein
de singulorum uires, postmodum quo pacto quis
piam morborum tempora præcognoscat. Triplex
quidem signorum omnium natura qualis sit, mihi
antea dictū est: sed nihil deterius est nūc repetere,
q̄ nonnulla quidē cruditatis, & coctionis, quæ dā
mortis

XIII

XIII

mortis & salutis sunt signa. Hęc quidem duo sunt genera. Tertium autē & aliud genus est, quod crisi bus adiacet. Coctionis igitur & cruditatis signa, alui excrementa, & sputa, & urinas statuere oportet. Mortem autē atque salutem portendentia sunt quę unā cum istis excernuntur, & quę per totum apparēt corpus, de quibus latius in libro prognosticorum Hippocrates scribit. Quantum ad crises attinet, aliquid quidem ualent & nonnulla ex his; est tamen proprium atque præcipuum eorū genus: quod totum in sequentibus explicabimus. At cruditatis & coctionis signa semper stabilem habent propriam potestatem, siue statim in primo die, siue in sequentibus apparuerint. Huiusmodi autem morborum signa tripertita sunt, nam quędam, ut supra dicebatur, in urinis & alui excrementis & sputis apparent, quędam in dispositione totius corporis inueniuntur, quędam in animalibus & naturalibus uidentur operationibus. hæc uero non omnia fidelia sunt in omnibus morbi temporibus, sed deinceps ipsa diuidemus. Criticorum autem accidentium duplex quidem natura est: quoniam aliqua sunt tanquam causę & signa, aliqua tanquam signa solum. Infida uero est uniuersa eorum natura, & contraria significans in diuersis morborum temporibus. In his autem totum est præcognitionis studium. nam in alio quidem tempore secundum aliam dispositionem critica sunt, secundum uero aliam aliquā dispositionem, uel morbi tempus, accidentia uel signa praua fiunt, critica uero neque omnino sunt. de hisce uero ab Hippocrate etiam sæpius dictum est. Sufficit autē impresentiarū unius dicti ex secundo epidemiarū libro meminisse. Decretoria quę non decernunt, quędam mortalia sunt, quędam uero difficulter decernunt. Hoc uero haudquaquam inest coctionis aut cruditatis signis, sed ex his singulū unum factum atque idem semper: ut uerbi gratia, urina quę bene colorata est, & albam & leuem & æqualem habet subsidentiam, coctionis est signum. Tenuis autē, & quę nullam subsidentiam habet urina, semper est cruditatis signum. Et quę quidem coctionem significat, bona est semper. quę uero cruditatem, non bona, siquidem eorū, quę prius diximus, recordamur. Si tamen capitis dolorem, aut dementiā, aut uertiginem, aut difficilem anhelitum, aut anxietatem aut grauem somnum inspexeris: nihil in his stabile, neque bonum neque malum poteris præcognoscere: secundum eandem rationem neque sudores uel uomitus, aut uentris aut urinae multū profluuiū, aut sanguinem de naribus, uel de uulua, uel de hæmorrhoidibus emanantem, aut parotidas, aliosque defluxus. Hęc enim omnia & decernentia & non decernentia sunt, secundum duplicem modū, aut quia nullo modo decernunt, aut quia male. Nam collī dolor, uel temporū grauitas, uel tenebrę ob ortę oculis, atque uertigines, et capitis dolores, & la chrymarū inuoluntarius effluxus, faciesque unā cū oculis rubēs, aut labrum agitatū, uel uigilię alique, uel somnus grauis, sunt tantū signa crisis al-

quādo, sicuti & creber anhelitus, quę *αόδυα* Greci uocant, & quędam anxietas uel difficultas anhelitus, & præcordiorum subtractio, & stomachi fastidium quoddam, uel nausea & estus, & sitis uehementis, & oris stomachi dolor, & non posse recubere, & delirare atque exclamare. siūt igitur & hæc iam imminētis crisis indicia. Alterū genus non solum signorum decretoriorū, sed etiam causarum obtinet uicem. Sunt uero hæc, uomitus, & excrementa alui, & multitudo urinarum, & sudores, & sanguinis fluxus e naribus, & parotides, atque defluxus. Contingit autē neque in primis accidentibus que tantum sunt signa crisis, neque in secundis, quę & signorum & causarū uim habent, crīsim ex necessitate sequi. Alterū uero genus est signorū simul atque accidentiū, quod neque decretoriorū nominatur: quoniam neque ostendit, neque facit crīsim: neque omnino fidum est sicuti coctiones, neque infidum ex toto, sed est inuenire inter ea quędam bona simpliciter, quędam autem mala. atque hæc quidem esse talia, ut plurimū omnibus inest. Mente igitur constare, atque ad ea quę offeruntur, bene se gerere, bonū. Bonum etiā facilis anhelitus, & facilis tolerantia, & pulsum bonitas, & facies simillima sanis, decens accubitus, & totius corporis equalitas, & quęcūque alia Hippocrat. in prognosticis scribit. His contraria, mala, hoc est intollerantia, pulsuū malitia, & spirandi difficultas, quę maxime frigido spiritu efflato sit. atque alia multa quę in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt definiēte signi cuiusque potentia. Quęcūque enim simpliciter bona & mala nominat, sæpius talia existit. At quę ab eo optima & pessima dicuntur, & quibus præsertim adiunxerit id uerbum *καρπία*, talem uim habent, quę semper unū quoddam ostendunt, aut raro non indicant. Hęc igitur existēte inter signa differētia, siquidē impossibile est distinguere quādo signa decretoria crīsim ostendūt, uel quādo ea quę decernūt accidentia, bonā aut malam afferūt crīsim: frustra ea uerba pronunciaſſet Hippocrates: His qui non rationabiliter leuius se habent, non oportet fidere, neque uereri multū mala quę fiunt præter rationem: frustra nos de crisi bus tractare instituissemus. Si uero neque aliud quicquam ex omnibus neque hæc ab Hippocrate frustra dicta sunt, erit omnino aliquod signū fidum, quo id quod secundum rationē est, ab eo quod præter rationē, separatur. Sed quid nam hoc sit, libenter audirem ab ijs qui ueterem negligunt medicinam. nos enim credimus uerum id esse quod ab Hippocrate dicitur, quod coctio, crisis celeritatē, & salubrem securitatem significat: cruda autē, et incocta, & in malos conuersa abcessus, crisiū defectum aut uehementes labores, aut mortes, aut eorundem malorum reuersiones. Vnde & principij tempus, si cuti etiā diximus antea, distinguimus. Illi autē nullum nobis principij tempus dederunt: atque ob id nequeunt distinguere quādo exitaliter quispiam se male habet, uel delirat imminente iam crisi: at si miles uulgaribus sunt, neque quem finem ea quę fiunt sint habitura prænoscentes, neque quid facere oporteat

I V X

oporteat inueniētes. Sed de his quidem etiam iterum dicitur. Quomodo uero etiam si nondum adsint uniuersalia morbi tempora, quispiam ipsa prænoscere queat, cum maxime ad usum artis sit necessarium, hoc iam transigemus. Propositū enim est statim a primo die saltem tantū cognoscere, quod uel in primis quatuor diebus, uel in secundis decernatur. Nam utrum in decimo quarto uel uigesimo die illud fiat, nondū liquet: uerum ex hoc haud magna sequitur in uictus ratione mutatio, quemadmodum si quarto uel quinto die crisis affutura esset, ac talem aliquis uictum institueret, qualis, si quadragesimo die morbus finire deberet, institueretur. hoc enim maxime esset absurdum. Et quicūque medicus primo uel saltem secundo die non præcognoscit morbum qui extra primum septennarium nequeat extendi, hunc permultum erratum sit uerisimile. Si igitur semel uel bis tali errore delinqueret, uenia dignus foret. Si uero putet nullam esse futuri status præcognitionem, hic nec minimam medicinæ artis partē est assecutus. Ego uero tantum absūm ut quod futurum sit, penitus incognitum putētur sæpe de eo certissimam haberi scientiam existimem. Quid enim si aliquis primo statim die nullū habēs signū periculosum, uerum insuper omnia salubria, acute quidē febri ciet, urinam autē mingat bene coloratā, ac mediocriter crassam? an non in propatulo est medico qui in artis operibus est exercitatus, hunc in primis quatuor diebus crīsim habiturū: & eo magis, si nebula aliqua, uel suspensio prima ibi afforet, atque etiam tanto plus, si bona subsidentia? Sed hoc quidem breuiter dictum est, non tamen breui tempore disci potest. omnia enim & bona & mala signa cognoscere oportet, qui id certissime sit præcogniturus, quemadmodū horum habens scientiā aiebat Hippocrates: & mitissimæ febres, quę cum signis securissimis fiunt, quarto die finiunt, uel prius. at quę malignitate excellunt, & eum signis grauissimis accidunt, quarto die occidunt, uel antea. Mites quidem nominans contrarias malignis: & quę neutra quartū transcendent diem: sed hæc quidem omnino soluuntur, hæc uero interficiūt, ostendens. Sicuti igitur quę omnia habet signa tutissima febris acuta, in primo periodo decretoriorum dierum solutionē habet, sic quę isti proxime adiacet, diem septimā non transcendet. Sed quę nam est hæc? Ista uidelicet, cui non omnia sunt tutissima signa. Dicitur igitur est & antea, quod non idem sit superlatiue & simpliciter dicere quicquid. non igitur securum & securissimū, neque malignū & malignissimum, neque graue & grauissimū, eandem uim habent. Sit iam a primo statim die febris acuta, sed non supreme, simplicissimaque, & cum tutissimis signis, quam Hippocrates mitem nominat: ego hæc clarioris doctrinę gratia simplicem uoco, fugiens ambiguitatem. Hęc febris ad secundū quaternarium progredietur. Nunquid uero uel quinto die uel sexto uel septimo finiatur, procedente sermone determinabitur. Eodē modo maligna, & cum

grauibus facta signis. Nam & hæc quantum abest a malignissima & cum grauissimis signis adueniente, tanto & mortem afferet tardiorē. Siquis simplices & simplicissimas, & malignas ac malignissimas febres distinguere nescit: neque si recte aut secus de his Hippocrates dixerit, unquam poterit experientia perpendere. Quod si neque signorum uires intelligat, sed simpliciter opinetur hæc quidem bona, illa uero mala tantum modo esse: ad huc magis, tanquam uetula cantilenam, quę ab Hippocrate scripta sunt, leget. Ego quidē talibus ab his commentarijs cenſeo abſcedendum. At qui libros prognosticos Hippocratis accurate legerit, istis deinceps uerba faciam. In primo quidem die (sic uero me ubique intelligas, totū ex die & nocte tempus in uiginti ac quatuor horas partitum accipientem) urina quidem sit exquisita aquea, febris uero sit debilis. hæc ergo in longum tempus protrahetur. sed quantum hoc erit, in primis diebus cognosci non potest, neque cognitu utile est. Nam cuius gratia tali egemus præcognitione iam id habemus, uictus scilicet formam conuenientem constituere, cum status post plurimos dies sit subsecuturus. Singulis quidem quaternarijs signa diligenter obseruans, atque ipsum status tempus, exquisitam cōsequi poteris cognitionē. Oportet enim (inquit) a primo die cōsiderare, & in singulis quaternarijs adiectis animaduertere: neque te latebit quomodo se morbus conuertet. Hęc quidem etiā in sequentibus, pluribus, ac diligentius exequemur. Ad primū uero temporis præcognitionē (quod principium uocāt) in quantū extendetur tempus, iam magnū aliquid ostēsum est in primo die fuisse acceptum: quod sequenti die adhuc manifestius est distinguere. similiter enim & febre & urinis manentibus, non solum quod nondū morbus ad ascēsum peruenerit, dicere possumus, sed quod neque ante septimum diem sit incepturus. Didicisti enim quod extreme cruda est aquosa urina. Quare non solum præsens iam principij tempus internoscere datur, uerum etiam sæpius præcognoscere quo finiatur.

XVII

In his quidē adeo diuturnis sufficienter est tempus longum, in peracutis extreme angustū. Nam si statim in prima die in urinis appareat aliquod signum coctionis, iam hic principium transgressum est. Nunquid igitur neque omnino inceptus? an hoc quidē impossibile? Neque enim fieri potest ut morbus aliquis proprium statum recipiat non præcedente principio, aut ascensu. Extreme breue utrumque horum temporum sæpius fieri cōtingit, adeo ut in primo die morbus ad statū perueniat. Ita igitur acuti principij ne præcognitionem quidem finis inquirere oportet, sed satis putare si dū adest cognosci possit, & cum quę primum ad ascensum conuertitur, manifeste deprehendat. Est autē communis talium principiorū atque ascensuū cognitio, cum primis accessionis partibus. Idem enim & eius & uniuersi morbi principium atque ascensus. Nam neque ipsa statim incipit a statu. Hoc enim non modo nemo unquam uidit, sed neque etiā cogitatione assequi

aliqui potest, febrem uidelicet acutam statim in primo insultu summo in uigore consistere, ac si fulmine foret homo percussus. Quomodo igitur in primo die febris in statu consistere cognoscet? Quomodo aliter, quam si statim habuerit signa coctionis? Tale enim quiddam accidit circa humorum crudorum coctionem, quale etiam inflammatis partibus aduenit. Ita autem de his quodam in loco inquit Hippocrates: Circa puris generationes, dolores, ac febres contingunt magis quam ubi iam est generatum. Quemadmodum igitur iam suppurata inflammatione, febrem in summo uigore consistere non contingit, aut dolorem obuiare: eodem modo neque si quicquam in urinis subsidat exquisite optimi. Nebula quidem sola, aut quibusdam bonis suspensionibus factis, status tempus nondum adest, ac multo magis cum haec ipsa defuerint, praeterquam si biliosus ualde morbus extiterit. Siquis igitur praeter ea omnia quae diximus, sapienter mentem aegrotantibus adhibuerit, hunc nullum latebit tempus. Sed si quidem acutum fuerit, & dudum praesens erit, exacte cognoscet, et statim subsecuturum praecognoscet. Si uero diuturnum, ex multo tempore coniecturabitur, ac propius accedens manifestius etiam praecognoscet. Hoc enim uniuersaliter praecognoscere oportet. Quod si aliquod manifestum incipiat coctionis signum: quicquid temporis interiacet, principium esse aegritudinis. Quantum igitur adhuc praesentibus deficit ad manifestum illud coctionis indicium, & a morbi motu, & natura, & tempore anni, & regione, & aetate, & temperatura laborantis inuenies. Nam si morbus natura longus extiterit, quemadmodum (exempli gratia) febris amphimerina, & uideatur tarde in hoc aegrotante moueri, ac quodam modo succendi, ac suffocari, & tempus anni fuerit hyems, & regio frigida, aetasque atque natura laborantis ad frigidum declinauerit, multum interim tempus erit necessarium ad manifestum signum generationem, quod totum tempus principio erit contribuendum. Sit igitur ita ut hyberno tempore incipiat febris amphimerina in corpore ita se habente quemadmodum diximus, una cum exquisite crudis & aquosis urinis: non modo neque intra septimum, sed neque etiam decimum quartum diem quispian habere posset manifestum coctionis signum. Sic autem appello ea quae inter debilia sunt, & perfectae coctionis indicia. Perfecta igitur coctio est, quando in urinis subsederit aliquid album laeue & aequale & continuum. Debilis autem coctio est, quando ex aquosa mediocriter subpallida facta fuerit, & quidem si turbulenta apparuerit, & talis permanferit, haec quoque occultae & debilis coctionis est signum: & rufa etiam ac tenuis ex eodem genere est. Sed nihil horum iam principium esse finitum ostendit, hoc enim manifestum indicium semper expectat, uel solam nebulam albam, aut suspensionem equalem, continuum, atque album. Et quidem rubens nebula, & subsidentia talis, & sine subsidentia bene colorata urina, & crassitudine mediocris, principij finem manifestat. Sic & in laterum & pulmone

XVIIII

num passionibus, ea quae proprie sputa uocantur, urinarum subsidentibus assimilantur. Nihil uero omnino expuere, sed tussim tantummodo siccam habere, tale quiddam est quale in urinis extreme crudum, quod aquosum nominamus. Quod si ab eo quod est nihil expuere, aut expuere, uerum liquida, & omnino cruda, fiat transmutatio: liquet quod debilis & occulta est huiusmodi permutatio, & nondum est finitum primum aegritudinis tempus, quod principium diximus nominari. Quando igitur hoc quidem cessabit, atque integre ad augmentum morbus conuertetur? Quando coeperit expuere pauca cocta, reliquo uero omni tempore ab hinc usque ad statum semper eo plura ac meliora atque facilius expuente. Cum uero exquisite cocta fuerint, & multa, & sine difficultate educata: tunc statum est tempus. Quando uero similiter quidem exquisite cocta, & sine molestia educata, atque eorum multitudo minuta fuerit, dolorque non amplius affuerit: tunc cessare statum oportet, subsequitur enim declinatio. Supponamus igitur egrorum aliquem a morbo laterali habitum, neque expuentem aliquid, & urinas quidem mingentem tenues, sed bene coloratas, circa diem undecimum expuere quaedam incipiat, uerum liquida & cruda, hunc quidem nemo diceret ante diem undecimum esse in alio morbi tempore, quam in principio: in undecimo uero sortassis uideretur cuiquam manifeste transgressus, uerum non ita se habet. Nam dies undecimus quatuordecimi index existens, secundi temporis aegritudinis manifestum ac certum principium illum habiturum commonstrat. Obseruabis igitur diem decimum quartum si praestentis ab undecimo concordat: et post hunc rursus decimum septimum: quoniam hic uigesimalis est index: quemadmodum in libris de diebus decretorijs diximus. Age iam hoc die supponamus expuisse pauca quidem, sed cocta, huic in die uigesimo possibile est aduenire crissim, non tamen perfectam, ob talem causam, quoniam am non eandem uim habent, neque inter indices primi cum posterioribus, neque primi decretorij cum ultimis: At ualentiores quidem primi sunt, sed iam in longum protracta aegritudine imbecilliores redduntur. Oportet igitur procedente morbo, & tum praecipue quando admodum crudus extiterit, magnam fieri transmutationem, ut securam crissim speretur. Magna autem est permutatio, cum perfecte cocta minguntur atque expuuntur. talia uero non supponebantur in die decimo septimo affuisse. Quare nec fieri poterat ut hic aegrotus in die uigesimo liberaretur, aut perfectam crissim haberet. ideo mutationem aliquam effatu dignam fieri sat erat, cum posset in aliquo ex sequentibus decretorijs diebus integra solutio aduenire. Nunquid igitur solum suppositio quaedam est hic sermo? uel est uisus etiam talis aegrotus? Mihi quidem habere haec omnia quae diximus, ille uidetur de quo scribit Hippocrates in tertio epidemiarum, ille inquam aegrotus a pestilenti constitutione ordine octauus. Ita autem omnis sermo se habet: In Abderis erat Anaxion qui

qui habitabat circa portas Thracias. Febris acuta inuasit hominem. lateris dolor continuus aderat, tussis sicca: neque expuebat primis diebus. siccum undus erat, & per uigil. urinae bene coloratae, tenues, & multae. Sexto die delirauit, ad concalescentiones nulla fiebat remissio. Septimo die grauius se habuit. nam & febris intendebatur, neque dolores minuebantur, & tussis infestabat, difficilemque habebat anhelitum. Octauo die uenam in cubito secuit: sanguis multus effluxit, qualem oportuit. dolores remissi sunt, tussis tamen sicca insequiebatur. Undecimo die febres minores factae sunt: paruus sudor circa caput exiit, tussisque a pulmone humidiores. Decimo septimo coepit quaedam pauca concocta expuere. Vigesimo febre liberatus est. post crissim leuatus est. siccus uero erat, neque a pulmone optima erant expurgationes. Septimo & uigesimo febris redijt, & tussis. eduxit plurima, & cocta. urinarum subsidentia multa, & alba. sine siti, & bene spirans factus est. Quarto & trigesimo die sudauit per totum corpus. per crissim febris soluta est. Huic uero & omnia alia quemadmodum supposuimus uidentur aduenisse. Et de urinis, quamuis non pluries, quemadmodum conseruit in alijs aegrotis, sed bis saltem mentionem faciens, in principio quod tenues essent, in septimo & uigesimo die subiungens, Urinis inerat subsidentia multa, & alba: palam facit tum primum exquisite coctas urinas minxisse. propterea igitur (ut et antea dixi) in die uigesimo crissim habuit, sed imperfectam quidem, quoniam in decimo septimo coepit quaedam cocta expuere. non tamen integra crissim subsecuta est, quoniam neque exquisita coctio urinarum, aut sputorum, propterea igitur inquiet: erat autem siccus, atque ex pulmone non erant optima expurgationes. Hic igitur nobis ad memoriam reuocans quod recte dictum est. Quae relinquuntur in morbis post crissim, subuersionem facere consueuerunt. de septimo ac uigesimo die lege enarrationem, quae ita se habet, Septimo & uigesimo redijt febris, tussis, eduxit concocta plurima, urinis multa subsidentia alba, sine siti restitit. Nam cum antea dixisset quod in tempore intermedio post uigesimalum diem & sitis remansit, & a pulmone non erant optima expurgationes: deinceps inquit quod in septimo & uigesimo die facta subuersione febricitauit, sine siti autem restitit, & optima expuere coepit, in urinis subsidentiam habebat multam, atque album. Hoc igitur est quod prius dicebatur, quod uidelicet in morbis febrilibus. tale quid accidit, quale in ijs quae suppurantur inflammationibus. Sicut enim ibi cum generatur pus, & dolores & febres praecipue contingunt: ita & hic dum concoquantur humores qui febrem inducunt. sic igitur & in Anaxione quantum ex prima illa crissim defecta relicta erat, hoc rursus effereuiscens in coctionis tempore, illam, quae antecessit crissim, febre generauit. Hoc uero a naturali calore, non autem febrili prouenisse, dierum natura non minime indicat. dies

Galen.

enim undecimus, optima sed debilis coctionis principium fecit: deinde decimoseptimus signum coctionis manifestius ostendit: deinde uigesimalis crissim imperfectam: post hos uero septimus & uigesimalis integram coctionis indicia dedit. Propterea subinferens inquit: Quarto & trigesimo die sudauit per totum, sine febre restitit, atque ex toto crissim habuit. Liqueat enim quod in trigesimo quarto die post septimum & uigesimalum concocta sunt simul & excretae omnes aegritudinis causa: per urinas quidem quae febres faciunt, per sputa uero quae thoracem infestant. Oportet autem huic ius meminisse sermonis & ob praesentia, & ob illa quae dicenda sunt: & haec tria inuicem differre arbitrandum, & debilem coctionem, & manifestam atque perfectam. Debilis enim in undecimo, manifesta uero in decimoseptimo, perfecta uero in uigesimo septimo acta est: postquam in omnibus septem diebus morbus solutus est, & totum hoc tempus status fuit: quemadmodum & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igitur sputum quod septimo & uigesimo die apparuit, in primis morbi diebus siquidem apparuisset cum optima subsistentia urinis habentibus, fieri non potuisset quin in prima septimana morbus iudicaretur. Primos uoco dies aegritudinis, quos primus praesinit quaternarius. Et primum igitur morbi principium iuxta secundum significatum in hoc circumseribi tempore prius dicebam. Et hoc est quod inquit: In lateralem morbum patientibus sputum si statim appareat, incipientem breuiorem facit. Nam cum principium triplex dicitur, secundum unum quidem modum de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundum alterum uero de eo quod ad tertium extenditur diem, quod solum mihi somnare uidetur Thesalus: & praeter haec etiam id quod tanquam pars accipitur totius morbi, quod manifeste coctionis signa definiunt: de omnibus his Hippocrates uerba facit, quemadmodum ex ijs quae antea scripsimus liquet, & in sequentibus commentarijs manifestius ostendetur. Quod uero iuxta secundum significatum principium ostenderit, cum dixit id sputum quod in lateralem morbum patientibus apparet in principio, breuiorem facere: nec minem latere arbitror. Sed hoc etiam sequentibus distinguemus. Quo pacto uero quispiam aut iam praesens atque perfectum id quod tanquam totius morbi pars est, principium accipitur, cognoscere queat, aut iam futurum praecognoscere: mihi iam uideor demonstrasse. Nam iam perfecti principij manifestum & firmum est signum, coctio manifesta. Finituri autem, & ipsius morbi natura, & tempus anni, & aetas laborantis: ex superabundanti autem, & regio in qua aegrotat, & motus eius qui antecesserit uictus cum nondum morbo correptus esset. Speciosa uero indicia futuri finis primo aegritudinis tempore, coctionis indicia sunt. Et quo pacto haec praecognoscere oporteat quando maxime futura sint, dicetur quidem diligentius & in ijs quae sequantur

XIX

Tom. 4

y

quantur

quantur: dicitur autem & nunc quod considerare oportet quantum distant prima cruditatis signa ab ijs quæ aderunt in manifesta coctione, & quis nam sit in morbo motus: hoc est, utrum acute, aut tarde ueluti succensus moueatur. Vtilissimum uero ad hæc, immo uero summopere necessarium est, exquisitè scire dignoscere quantum inuicem superant ac superatur & coctionis & cruditatis signa, nam & cruditatis signa non parua inter se habent differentiam: adhuc autem magis & coctionis. Si quidem integrè cruditatis indicia in primis quatuor diebus permaneant, longum erit huic morbo principij tempus. Si uero debilis mediocriter in ipso apparuerint, longum quidem & hoc erit, sed non priori similiter. Si aut parua fuerint cruditatis signa, futurum etiam principij tempus paucum erit. His addenda sunt & illa quæ ab Hippocrate dicta sunt longioris temporis esse significatiua, de quibus in sequentibus nobis plenior erit sermo. Nunc uero gratia exempli huius aphorismi meminerimus: Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortem significat: cum mitiori uero, morbi prolixitatem. Nam si in primis diebus, præualentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principij tempori addet: & liquet etiam quod tempus ascensum longius erit: atque eadem ratione status post multum tempus occurret. sic autem & morbi solutio.

XX Quare non solum primi temporis in primis diebus aliquam habeatis artificiosam coniecturam, sed etiam sequentiū. Exquisitius autem & magis ipsa præcognoscere, si succedentibus quartanarijs mentem adhibueris. Nam primus qui parum evidens coctionis signum ostendit, ipse manifestius reliquum primum tempus indicabit: cum iam hoc tibi sine ulla dubitatione constabit, quod uniuersum illud tempus in quo nullum est manifestum coctionis signum, primum est ex quatuor morbi temporibus, quod nos principium nominamus. Nam si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire si in tot primis diebus ab ijs quæ primo die apparuerunt, tot iam abscesserint, quot erant reliqua transigenda usque ad manifestam coctionem. Inde autem ascensus incipit, sed in hoc uel aliqua defecta crisis apparebit: quemadmodum paulo antea in ægroto qui lateralem morbum patiebatur, ostendi: uel si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sapius uero neque ulla sit crisis post status tempus, sed paulatim morbus soluit, longo tempore coctionem recipiens. Quo pacto autem antequam fiat hæc, futura præcognoscere oportet, in sequentibus commentarijs explicabit. nam in ipsis liquidò ostendat quando in ascensibus, quando etiam in statibus morbus crism habeat, & quando sine ulla omnino crisi paulatim coctus dissoluatur. Et clarum est quod huiusmodi solutionem, neque crism nominino: si qua uero uniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc eam quæ antecedit agitationem, ita appellare consueui. Equidem harum præcognitiones in sequentibus dicam. Melius enim est non solum quod in hoc tempore integram morbus habebit

A solutionem, sed etiam utrum cum magna aliqua curatione, uel sine uexatione atque periculo aliquo, intelligere. Hæc igitur omnia in sequentibus commentarijs ostendentur, & præterea bonarum ac malorum crism præcognitiones, integrarum quoque, ac defectarum. In horum uero omnium principio præponam ipsorum morborum inuadentium dignotiones. Quoniam enim & ab ipso morbo diximus oportere quædam de temporibus uniuersalibus nosse, ac præterea a tempore anni, & ab alijs quæ diximus: nisi eorum omnium statim a primo die aliquam haberemus cognitionem, simile quiddam multum medicorum iuniorum patiemur. Nam sicuti illi utrumque ignotorum, alterum per alterum monstrare conantur, uel quod notius est, per id quod minus notum est: sic et nobis accidet, nisi uniuersumque morbi formam statim a primo die aliquo modo dignoscamus. Optimum igitur est si ab initio protinus (et hoc milites iam fieri posse probauimus) & tertianos & quartanos et quotidianos circuitus in primo statim die consideremus. Si uero aliquando in hoc manifeste dignosci non possit, tunc coniecturam aliquam artificiosam habebimus, ex qua bonam uictus rationem instituire incipimus. Exactam autem notitiam assequemur in secundo die, uel omnino in tertio, uel in quarto. Et hoc igitur ipsum melius fuerit ostendere, & præbere indicia eorum quorum a primo die statim exquisitam possumus habere cognitionem: eorumque etiam de quibus coniecturam aliquam non rudem habere posse speramus, secundo, tertio uel quarto exquisitius distinguere. Rursus igitur incipientes ab his primo secundum librum, & reliqua etiam singula quæ promissimus, conuenienti ordine prosequemur.

GALENI DE CRISIBVS

LIBER SECVNDVS

NICOLA O LEONICENO

INTERPRETE.

ICTVM quidem & iam antea est ab initio, sed & nunc etiam melius est commemorasse, quod siue uniuersam in morbo transmutationem subitam tantum, siue bonam, siue eam quæ ante-

D cedit omnes ueloces alterationes, conturbatidem quispiam uelit nominare crism, non meum est hoc in loco propositum definire: sed quo pacto optime quispiam has omnes iam præsentis dignoscere, & futuras adhuc præcognoscere, id esse huiusmodi sermonis institutum. At cum id quod summopere est necessarium, iam ostenderimus, morborum scilicet tempora iam præsentia cognoscere, & futura præcognoscere, deinde cuiusque ægritudinis cognitiones ac præcognitiones annotauerimus: & quoniam eas ex multis fieri demonstrauimus, quorum unum est ipsius ægritudinis natura: quo pacto & hanc optime quispiam posset intelligere, ad hunc secundum librum tradere distuli.

Si

Si quispiam nobiscum affuit in curatione ægroantium, ex prima accessione & quotidianam febrem & tertianam, & quartanam, & semitertianam, & eam quæ ab ardore καύσος appellatur, plurimosque alios morbos prænoscentibus: ex ipso opere huius contemplationis habuit experientiam. Quod si nunquam talibus prædictionibus interfuit, equum est hunc neque admirari de ijs quæ dicemus, antequam ueritatem in ipsis experiatur, sed neque etiam damnare prius quam uniuersum sermonem nostrum auscultauerit, atque usu ipso explorauerit. Audire quidem atque intelligere ea quæ dicuntur, omnibus commune est (ita enim a me clare explicabuntur, ut neminem latere possint) sermones autem nostros experientia comprobare, siquidem nobiscum futurus est, illi erit quæ facile. quod si ipse per se ipsum explorare uoluerit, non æque expeditum. Verum et in pulsuum differentijs exercitatum esse oportet, atque omnem artis sufficientem habere operationum experientiam. Veram enim cognitionem, non ex ijs qui male operantur, sed ex ijs qui recte pertractant, comprobari, sit uerisimile. Hos igitur solos ad disciplinam, atque eorum quæ docentur iudicium, sermo noster admittit: reliquos uero qui medicinam arte adeo dedecorant, ut eam sex mensium fecerint disciplinam: hos neque iudices, neque discipulos adhibet. Alterum enim non possunt, alterum nolunt.

II Dicendum iam igitur quo pacto quispiam in primo die morbi naturam agnosceret. Diem autem per totum hunc sermonem nostrum in eo accipimus significatu, ut non solum lucem, sed noctem etiam complectatur: sicuti & mensem ex triginta diebus constare dicimus, non id tempus tantum quo sol supra terram fertur, appellantes diem, sed etiam illi tempus noctis adiacentes. Sic etiam annum quodammodo dicimus trecentos & sexaginta quinque dies complecti. Sicuti autem de diei nomine & de eius significato distinximus, eodem, ut arbitror, modo de ægritudine ostendere oportet, quod est dispositio quadam lædendæ operationes, & quod duplex sepe consistit. Hæc uero utraque in libris de morborum differentijs sunt demonstrata. Simplicem itaque dispositionem nemo qui perspicaci sit intelligentia, in primo die ignorabit. Habet enim propria indicia. Eam uero quæ comixta est, non omnibus per initia contingit agnoscere. Neque uero absurdum est, ad duplicis dispositionis cognitionem duobus opus esse diebus: sicuti si triplex fuerit, tribus. At uero unam simplicem ignorare dispositionem, absurdum, & maxime turpe. Oportet itaque in omnibus dispositionibus exercitari, ut singulas seorsum & iam perfectas noscamus, nam nisi in hoc accurate antea laborauerimus, neque incipientem, & paruum adhuc existentem agnoscerimus: sicuti neque oliuam uel ficum uel quercum nuper terra pullulantem poteris unquam internoscere, si iam perfectas plantas ignoraueris. sed, quod hoc etiam maius est, neque ipsas iam perfectas simpliciter cognoscere sufficit: sed nisi iam perfectas præcognoueris, nullam ex ijs quæ nuper nate sunt,

Galien.

A separatim internoscere: non tamen neque statim, neque quæ primum cum in istas incidis: sed sicuti ex perfectis singulas non semel neque raro conspicatus sufficiens ad prompte cognoscendum factus es, eodem (arbitror) modo te oportet & ex ijs quæ nuper nate sunt, singulas non semel neque bis, sed sæpius contemplando, sufficientem ipsarum habere notitiam. Quare siquid eorum quæ in hoc loco scribuntur, ad exercitationem referre tentaueris, prima autem te experientia fefellerit, non propterea statim desperaueris prius, quam sæpe in eadem exercitatione perstiteris. Neque enim qui sagittandi artem meditatione assequi studet, licet sæpius in principio aberrant a meta, uides ob id suum exercitium intermittere, aut propter aberrationem animo contristari. Quando igitur sagittandi artem, minimam existentem, adeo ut etiam a mancipijs comode pertractetur, nemo statim incipiens assequi integre potest, quid de arte Asclepiadum existimare oportet: quæ tam multa indiget contemplatione, & tam exquirit ac laboriosa in operibus exercitatione. Siquidem unus ex eorum numero fueris qui pro rebus pulcherrimis atque honestissimis laborare institueris, primum omnia quæ dicentur in singulis morbis, diligenter perdisces: deinde in ipsis operibus exercitaberis, deinde ita de his ferre sententiam tentabis num quid uero aut falsum dictum sit. Quod si (ut diximus) otiosam & secedem uitam egeris, uel laboriosam quidem, sed circa deteriora, diuitias, honorem, & ciuilem potentiam ueritati præferendo: melius tibi fuerit neque hanc contemplationem attingere, ne in plenum cœno puteum aquam puram infundas, nam & aquam destrues, neque puteum quicquam iurabis. Simplicem igitur morborum singulorum dispositionem (iam enim ad ueritatis amicum me conuerto) primo ipsam per seipsam cognoscere studeas, ac circa hoc te exerceas, non ex ijs solum quæ ipsi extrinsece adiacent, qualis est contemplatio multorum, sed primum quidem ac maxime ex ijs quæ secundum propriam insunt substantiam: deinde iam ex ijs quæ sæpius accidunt: ueluti in ea febre quæ tertiana nominatur, non hoc tantum aduertas, si tertio quoque die fiant accessiones in infabricationem desinentes. Nam si duæ tertianæ fierent, aut duæ quartanæ: duæ quidem tertianæ quolibet die, per tertium autem duæ quaterne acceduntur. Quare uel duas tertianas unam putabis quotidianam, uel duas quartanas unam tertianam. Sed formam ipsam febrili te inspicere iubeo. neque enim insultibus accessionum similes sunt, neque ascensibus, neque statibus, neque remissionibus, neque in caloris qualitate, neque in motu articularum, neque in ijs quæ superueniunt accidentibus. Si ergo neque tertianam ipsam per seipsam, neque quotidianam unquam inspicereliquisset, obscura foret earum dignotio. Sed quoniam & tertianam separatim datur contemplari, quando incipit, atque progreditur, & iam perfecta soluitur, eodem modo quoque quotidianam: non admodum difficile est ab una quotidiana duas tertianas distinguere. Age igitur primum incipe exercitari in ueris atque exquisitis

Tom. 4

y 2 quistis

quifitis typis. Neq; enim aliud nequicquā scripsit Hippocrates, neq; illud etiam, quod exquisitē tertianā longillimus terminus est septem circuituū. Quenā est igitur hęc tertiana exquisita? Nullum enim eius indicium scripsit Hippocrates tale, ut etiam uulgaribus esset manifestū. Sed si ego te manuduxerim, facile intelliges quam uocet exquisitam tertianam. Quod si te per uolumina circumuolui permifero, antequam commode introducaris, nō modo nihil utile discēs neq; de tertiana, neque de aliquo alio morbo, sed infinita erunt quę obaudies. Cum igitur legeris in aphorismis, morbos, qui tempore æstiuo maxime uigent, esse febres cōtinuas adurētes, & tertianas plurimas: primum aduerte, ne hoc ipsum male accipias, q̄ æstia tem intelligit, nō quę præter naturā se habet, qualem aliquando ait fuisse in Cranone, cū pluuię uio lentę per æstū tanto tempore descendissent. Sed si ordinem aliquem, ac modum in singulis temporum statibus annotasti, tu nunc ad memoriā reuoca, q̄ hyems quidem præ omnibus anni temporibus humidissima est ac frigidissima: cōtraria uero æstas ipsi est calidissima atque siccissima. Rursus si hyems quidē sicca, æstas uero humida fuerit, temporum status haud secundum naturam se habet. Neq; igitur æstiuę ægritudines tēpore æstatis tūc abundant. Neq; enim existimare debes q̄ propter anni temporum appellationes, singulę ægritudines accidāt, tales scilicet uel tales, sed propter ambientis aeris temperaturam. Nam qualē hic naturam habet, ita etiā nos afficit. Secundū hoc igitur aiebat Hippocrates, Cū uer autūno simile factum fuerit, autumnales ægritudines expectare oportet. Calidam autē & siccam temperiem estatem habere oportet, quādo exquisite suam naturā seruauerit. Sed si hoc ita se habeat, liquet, q̄ æstas, quę maxime talis existit, plurimas afferet febres. Nunquid igitur status temporis calidus & siccus magnum prouentum februm tertianarum efficiet, regio autem calida & sicca, non etiā plus quam frigida & humida, earundem feracior erit? Hoc etiam omnino clarum est. Sed non ne & ægrotantis temperatura? Hoc quoque est necessarium. Quod si uictu calidiori ac sicciori etiam usus fuerit, hoc est laboribus atque uigilijs, & curis atque tristitijs, cibusq; paucioribus ac biliosioribus, non ne etiam in hoc ipse seipso biliosior reddetur, & ideo calidior & siccior? Nam quod ex causis calidis ac siccis flaua bilis aggregari consueuerit, didicimus ab Hippocrate tum ex multis alijs, tū ex ijs, quibus eam abundare æstate dicit. Hęc a me dicta sunt, & iam tertianę febris generationē didicisti. quę enim in æstate aduenerit calida & sicca, cum etiam regio talis fuerit, & laborantis natura similis, & uictus qui antecessit, ad idem spectauerit, hęc potest esse febris tertiana. Et nos quidem hucusq; biliosam febrem sermone genuimus, nondum autem tertianam, & id iure. Nam si febres continuas & adurentes (quas Gręci *κονσταντες* uocant) & tertianas plurimas, & æstas ipsa, & alię quas an-

tea cōmemorauimus causę singulę faciunt, communis est usq; ad hęc cum febribus adurētib; tertianę generatio. Sed & hoc ita se habere uidetur, & ipsa tertianę accessio ab acutissimis maximeq; adurentibus febribus nullo modo relinquitur: sed hoc differt, quod in hac per totum corpus bilis defertur: atq; ideo uehemens fit rigor, bilisq; superuenit uomitus, urinęq; ac sudores biliosi sunt. dictū uero de his alibi est. In alijs uero adurētib; febribus, quę nullam habent intermissionem, flaua bilis humor in uasis unā cum sanguine contineri ostendebatur. atque hęc ipsa a tertianis differunt, quamuis eo, qui utrunq; facit morbum, humore cōmunicent, quod in his quidem intra uenas continetur, in illis uero, cum uehementer moueatur, per singulas corporis partes disseminatur, quo fit ut delationis impetu ipsa per seipsam expurgetur. Eadē causa est cur febris ex sudoribus, atq; uomitibus finiatur. In adurentibus autē febribus singulę accessiones ad infebrecitationem non perueniunt: quoniam qui earum causa est humor, non expurgatur. sed quando in his bilis uehementius agitatur ac ueluti efferuescit, cumq; a natura inualecente impellitur, tunc rigor superuenit, & febris soluitur. Nam a febre adurente (inquit Hippocrates) habito, superueniente rigore, solutio. Quod uero non modo causa frigida, sed & acris & calida rigorem faciat, in lib. De causis accidentiū ostendimus, addētib; nobis eos qui calido atq; acrimedicamento ulceri imposito uehementer morfi sunt, atq; inde rigore experti: et qui superfluitatibus pleni fuliginolis, deinde balnea ingressi horruerunt. Sic enim & febricitantes, & qui uehementē cruditate patiunt, & omnes quorū corpus superfluitatibus acris redundauerit, siue in balneis, siue in locis uehementius a sole calefactis, siue quocumque alio citato motu agitur, statim quidē uideamus horrere, & si diutius in eisdē perstiterint, ad rigorem, cōcussumq; perducunt: quoniam scilicet, ubi ad balnea atq; exercitia uentū est, qui interim hē mores conquieuerant, uehementius moueant. hęc enim omnes agitati, & per sententiā corpora uio lenter delati, stimulat, pungūt, ac ferūt, atq; hinc sensum inæquale, rigorem, concussumq; inuehūt. Hęc quidem igitur alibi dicta sunt. Tertiana uero febris, quę ex flaua bile mota ortum habet, rationabiliter statim ab initio rigore affert non mediocrem, hoc ipso primū a quartanę rigore differentem, quoniam pungi uidetur ac percussū corpus (talis enim est in tertianis febribus rigoris sensus) sicuti in quartana febre similem frigeactionē habet, qualis per gelu tēpore hyberno sentitur. Nam & illud ostensum est, q̄ in quartana febre atra bilis redundat, sicuti in quotidiana, pituita. Tertiana itaq; febrem fieri cōtingit sine rigore uehementi pungente ac feriente carnem. Quartana autē febris non primo statim die cum rigore inuadit uehementi. nam progrediēte ipsa atq; aucta, unā etiā rigor augef, sensusq; ægrotantibus adest, nō quasi pungantur, sed potius refrigerent, cū quibusdā ueluti

Exquisita

Ab his

ueluti cōtusionibus usq; ad ossa tendentibus. nam ita eos audire licet dicentes, q̄ uideantur in ossibus pati laborem, & carnem habere contractam. In quotidianis autem non antecedit rigor, neq; statim ab initio, neq; in pgressu, sed solū frigeactio. Nunquid igitur hęc sola sunt tertianarū februm indicia? uel neq; etiam pulsus ullam habent cum quartanis similitudinem? hęc enim paruos & debiles & tardos & raros adeo pulsus faciunt in inuasionibus, sicuti nulla altera dispositio. tertianis uero paruū quidē ac debiles, tardiq; ac rari, cum in uadunt, pulsus necessario adfunt: uerū tarditas ac raritas nō parū ab ijs abest, qui in quartanis accidunt. nam in quartanarū principijs uidebit tibi arteria quodammodo esse alligata, atque ad interiora retracta, neq; liberum habere ascensum. in tertianis uero neq; aliquid tale percipitur, tarditasq; prope accedit ad eum qui secundū naturā est motus. Cum uero quartanę febres inuadunt quibus ægrotus iuuenis fuerit, talis fit motus arteriæ qualis in ætate decrepita. His igitur omnibus legitime tertianę deprehendit accessio, ac præterea certus ordo, atq; æqualitas pulsibus inest. neq; em̄ in his aliqua in uno motu adest inæqualitas, neq; etiā in collectione: quamuis hoc rarū sit & quod paucis accessionū principijs solet accidere. iam igit hęc febris cum primū inuadit, neminē eorū latebit, qui sepius ipsam sunt cōtemplati, sed adhuc minus in ijs qui uocant ascensus hoc augmenta. Nam equalē & liberam habet celeritatem, statimq; ad magnitudinem atq; uehementiam excitatur, hisq; omnibus frequentiam respondentem, neq; ipsi ullum adest inflammationis signum. iam igitur & sitim inuehit, & hominem exurit, & paulo post in uigore consistit: calor æqualiter quaque uersus extenditur: nihilq; plus thorax extremitatibus caler: & si manū impoueris, in primo occurfu quidē fit calor multus atq; acris, quicq; ueluti quodam cum uapore efferatur: paulo post uero a manu superat: non uti in febribus malis adurētib; accidit. cōtrā enim illę grauiores ac molestiores, quāto diutius perdurant, apparēt. Et iam bibendi tempus adest ægrotanti, & statim post potū plurimus uapor calens per cutem exhalat, sudoris nuncius, bilisq; superuenit uomitus, uenterq; soluitur, & biliosum mingunt. Nunc ergo uel quiuis exquisitam tertianam agnoscat. Incipit em̄ sudor uaporosus ac calidus, quemadmodū in balneis. totū uero ipsius corpus æqualiter sudat: talisq; est pulsus qualis in ijs qui bene ualētes exercitant & balneantur, uelox scilicet ac magnus & uehemens, ac frequens. orat autē & statim ab initio equalis. Sed præter hęc omnia estia ad infebrecitationē desinit, uniuersum accessionis tempus ultra duodecim horas nō extendens. nam hoc tempus longissimū est in ueris tertianis. sæpius autē aliquando septem horas accessio continet, nōnunquam citius aut tardius, sed non multo finitur. Hanc quidem febrē si nondum noueris tertianā, sed expectaueris delirā illam appellatam diatritum, iam neque esses Thessalicus ali-

nus, sed potius lapis. Si uero etiā ipso egrotante mirante urina subrufa uel subflaua, & crassitudine mediocris apparet, ac paulo post uel albam nebulam uel suspensionē optimam fecerit, iam non etiam lapis simpliciter fores, sed is qui molaris appellatur, siquidem hanc tertianam esse ignoraueris, & exquisitam tertianam, quę ultra quartū circuitum non progredietur. Rariore uero urina existente, neq; suspensione aliqua, neq; nebula in primo circuitu apparente, ad septem circuitus extendetur. Inter omnes autē tertianas illa simplicissima est, quę cū omnia illa nuper a me dicta exquisitę tertianę signa cōmonstrauerit, in urinis etiā subsidentiam & læuē & æqualem statim in primo fecerit die. neq; enim hęc ultra tertiu progrediet circuitum. Age igitur prius diximus omnia exquisitę tertianę signa, quandā ueluti ipsius genealogiā per capita facientes. iam ad aliud transgrediamur. Accessio quidem incipit cum uehementi rigore, faciens quales diximus pulsus: deinde paulo post augetur, propter atq; ad statum cum ijs quę diximus omnibus: deinde soluitur eo quo diximus modo. Ipsius uero generatio & tempestatem aridam & calentem requirit, & ut summatim dicam, æstiuam, ætatē iam consistentem & naturā biliosam, quę in laboribus, uigilijs, curis, & inedijs extiterit. Et si liber, his etiā adde id quod consueuit Archigenes propter lapideos istos methodicos adscribere, sic scilicet ut præsens tēpestas tertianas populariter fecerit: ut artificiosis indicijs uulgarē quidē, ueram tamen, coniecturā adiungens. fidē præcognitionis adaugeas. Nunquid per deos nondum etiā dicemus hanc esse tertianā, sed lanificorum diatritū expectabimus? quā delirus Thessalus inter mulieres educatus sub patre flagitiose lanas pectente, male ausus est dicere Hippocrate & reliquos medicos ueteres expectasse. Qui tam superbe omnia medicinę theoremata stantia ac firma pronunciauit, tertianā febrem inuadentē nequit agnoscere, sed diatritū expectat. hoc siquidem admirabile est, quę quidē non erāt certa, hęc certa dixit esse. omnia autē quę uerē certa erant, ignorauit. Sed huius quidē uetule nec meminisse conuenit. Postq; uero exquisitā tertianam iam patefecimus, ad exquisitā quartanam transire tempus est. Cuius principium quale sit, iam diximus antea, quod uidelicet nihil simile habeat in rigore ac pulsibus cum tertianę circuitu. Nunc reliqua transigamus. Sed neq; illud ratione caret, ut pulsus qui in ascensionibus sunt, quibus antea enumeratos, iterum repetamus. Si enim cognoueris pulsus ægrotantis naturalē, uel in altero ipsius morbo per initia accessionis affueris, nil amplius expectabis quin febrē inuadentē quartanā esse pronuncies, nā eximia quędā ad tarditatē ac raritatē conuersio fit. Ego quidem nōnullos meos familiares quorum pulsus exquisite cognoueram, iam ingrūte accessione cōtemplatus, quod tale principium nullius alterius quā quartanę febris fore contineret, demonstraui, atq; ita euenit. Tu uero si artis

pulsus

Spina

uulgaris

III

quæ circa pulsus uersatur, magnam non habes peritiam, deinde raritas ac tarditas eorum te moueat, securius tamen uelis discernere, præcepta Hippocratis hoc in loco ad memoriã reuoca, qui tẽpore estiuo tertianam, autũnali uero quartanã abundante asseuerat. Primum uero hoc ipsum consydera, nunquid autumnum frigidam & siccam & iniqualem habuerit temperaturam; & tunc magis sperabis quaternos circuitus in ipso fore frequentiores. Post hæc si regio ipsa talium febrũ sit generatrix, & si ægrotãtis natura atrã bili obnoxia sit, talisq; ratio uictus antecesserit, huiusmodi quæ humorẽ aggregauerit, & si eo tempore quartanã febres populariter fiant. Hæc autem cum illis quæ deinceps dicentur, ob signabis, si homo lienosus fuerit, uel febres erraticas passus fuerit, si augmentũ & status plurimum contraria fuerint & secundum caloris motum, & pulsũ, & præter hæc omnia si tenues & albæ & aquosã urinã fuerint. hæ enim omnino tertianarum urinã dissimilimã sunt. Tertianam quidem à quartana qui primo statim die nascitur distinguere, neq; omnino medici meretur nomen.

Quotidianam à tertiana discernere facilius est: neq; primo statim die cũ rigore inuadit, sed p̄gressu temporis refrigerationes potius q̄ rigores ipsis adueniunt: neq; ullus ordo aut equalitas pulsibus assidet cum primũ accessiones fiunt. Nouimus aut quod & in augmentis, motus uelocitas, magnitudo atq; uehementia, quæ omnia tertianis asp̄pectu adfunt, quotidianis non adfunt, sed neq; deurrunt laborantes, neq; denudare corpora, & palliã facta cogit, neq; multũ aut frequẽter respirare, ac ueluti flãmam ex ore efflare, frigidumq; potum expetere: uerũ istũ cum febricitant, minime sũnt, urinãq; ipsis in primis diebus tales sunt quales quartanis incipientibus adfunt: atq; in primis diebus minime sudant: sed progrediente tẽpore hoc etiam illis aduenit. A tertiana quidem adeo manifeste differt, ut nihil cum ea simile habeat. ad quartanam autem propius accedit. sed & ab hac differt manifeste, primum quidem & maxime pulsibus, quos in ægrotis familiaribus quispiã exacte deprehendat: sed & rigore etiam, atq; alijs extrinsecis omnibus propter quæ accidit. nam & natura eget humidior, uitãq; ociosa plena crapulis. Sic igitur & in puris allidue fit: ac perrarum est quin & os uentriculi & hepar in ipsis male afficiatur. sed & cruditates antecedunt plurimã & coquendi morã, & acidũ ructus: & cum primum febrile incipiunt, præcordia ultra naturalem habitum intumescunt. magna uero ex parte inflãtur, ac distenduntur: color his cum palliditate albus, etiã cũ accessio ad statum uenerit. taliumq; ægritudinũ hybernum tẽpus ferax est, & status temporis humidus, & eiusdem naturæ locus. & accessionum principium sub uesperam inuadit. Ita quidem quotidiana, tertiana, & quartana, primo die inuicẽ discernuntur.

Continuas autem febres quæ idem genus cum illis quas nuper diximus habent quispiã exercitatus neq; in primo die agnoscẽdi ac distinguen-

VI

di facultate carebit, secundo uero neq; si etiam fuerit imperitus. Dico autem febres continuas idem habere genus cum singulis intermittentibus, cum tertiana quidem exquisita exquisitam ardentem, cum quotidiana uero eam quæ quolibet die facit accessionem, sed nunquam desinit ad infrebricitationẽ. sic & cum quartana illam quæ quarto quoque die similiter. Nam exquisita febris ardens cũ omnia alia seruet exquisita tertianæ indicia, eo solo differt, quod neq; cum rigore inuadit, neq; ad infrebricitationem desinit. Quæ uero quotidie accessionem facit quando temporis statum, & ætatem & naturam corporis, & uictus rationem antecedentem, ac præterea pulsũ formam, caloremq; eundem habuerit cum exquisitis quotidianis, nõ peruenerit autem ad infrebricitationem, idem genus cum illis obtinet. Eodem modo & quæ quarto quoque die accessionem facit sine ulla intermissione, nulla interposita febris quiete, eiusdem est generis cum quartana: & palam est quod neq; rigor in ea accessiones antecedit, neq; sequitur sudor, sicuti neq; in febre ardenti sit horum neutrum, neq; statim ab initio, neq; deinceps usq; ad crisiũ fieri possibile est. In his igitur dignoscendis quispiã prius se exerceat, atq; inuicem distinguere studeat simplices atq; impermixtas eiusdẽ generis febres, quas ob hoc ipsum legitimas atq; exquisitas ueteres medici nominarunt. Nam quæ in sola flaua bile febris accenditur sine aliquo uisceris affectu, si quidem manente adhuc intra uasa bile accendatur, exquisita febris ardens nuncupatur. Si uero per totum corpus deferatur, tertiana. Sic & si ab atra bile fit febris, cum per totum corpus delata fuerit, quartana efficitur: cum immobilis, illa quæ quarto quoque die excrescit: sicuti si ex pituita ortum habeant, uel quotidianæ sunt, uel quæ singulis diebus accenduntur. Nam quæ ad infrebricitationem desinunt febres tertianæ quartanæ & quotidianæ, eandem hypothesim cum continuis de quibus diximus habent, uno solo differentes, q̄ per uenas uel per totum corpus in eis deferuntur humores. quare & reliqua ipsis comparia adfunt, quia uero cũ rigore, uel non cũ rigore, & uomitibus quibusdã uel sudoribus fiunt, & sine his, differentiam habent. Continuas quidem nomino febrem, quæ ad febricitationem, antequam ex toto soluiatur, non desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis fiat, semp̄ uero à primo principio febris usq; ad crisiũ similis perseuerauerit, erit & hæc ex genere febrũ deurentiũ: ab istis uero acutis differt. sed neq; in primo die neq; in secundo est huiusmodi febrem p̄gnoscerẽ, neq; aliter utile. Sufficit em̄ genus agnoscere, quod scilicet biliosa sit atq; deurens, & peracuta. neq; enim si etiam synochũ ipsam nominauerit, ut quidam medici faciunt, appellatiõis ratione à febribus deurentibus differt: sicuti neq; ob id quod tres synochi differentias agnoscetes, proprium singulis ipsarum nomẽ imposuerunt, has quidẽ *παρὰσικας*, id est increscen-

tes

tes: illas uero *διωρόνους* & *ἀκμασικας*, id est in eodẽ uigore atq; tenore perseuerantes: alias *παρὰσικας*, id est decrescentes nominantes: iam ex hac diuersitate appellatiõnum differre est existimandum: quare neq; ad præsentem tractatum eorum dignotio plurimum confert. Hæ enim omnes in prima septimana dijudicantur. Hic uero in presentem est necessarium aliquam totius morbi status ac crisiũ in primis diebus assumere cognitionem. Si enim tertiana pura fuerit, intra septimum circuitum: si uero exquisita febris ardens, intra primam septimanam necessario finietur. Omnino autem diurne sunt & quotidiana intermittens, & illi ad hærens continua: sicuti & quartana, & quæ per quartum excrescit. Quare tria erunt uniuersa simplicium febrũ genera: singula uero ipsorũ in duas primas differentias secabunt. uel em̄ intermittentes, uel cõtinuæ febres erunt. & primo die statim inuadentes dignoscantur, aliæ statim in primo accessionũ insultu, aliæ uero in ascensu, quædã in uigore, quædã in primis declinationibus, uel febre uacantibus intermissionibus. Quod si morbus cõpositus fuerit, non æque facile dignoscetur: at hic maxime intelligẽtia atq; exercitatio est necessaria. Intelligentiã igitur propriã suapte natura possidens, uel minime possidens quispiã accedet: exercitacionem aut ea quæ nunc dicitur meliorẽ nemo reperiet. Oportet em̄ ad hæc exercitari, ut simplicem febris speciẽ agnoscat, atq; ita deinceps ad cõpositas transgredi. Dupliciter uero genus febris cõpositũ constituit, in prima quidẽ sectiõe uel quia eas quas diximus febres citra aliquid membri passionẽ cõmiscetur, uel quia ex membri cuiuspiã inflammatione accendunt. Nã in utraq; harum differentiarũ alterã rursus sectionem fieri cõtingit. Nam quæ citra membri passionẽ cõsistunt, dupliciter commiscetur aliquando implicata, nõnunq; uero, ut quis dixerit, per se totas cõfuset. sic membra quoque inflãmata. nam & ex ipsis quædã quidẽ ueluti cõplicatur tantũmodo, quædam uero ueluti cõfusionem quandã habent dispositionũ. Primum igitur exercitari oportet ad hoc, ut cõplicationẽ cognoscamus deinde ipsam cõfusionẽ, à febribus incipientes. Febres quædã cõplicatur unius generis cũ alijs eiusdem generis, uel unius speciei cũ alijs eiusdẽ speciei. Contingit uero nonnunq; ut etiã differentes. Nã quotidianæ tertianis, & his quartanæ, & quæ eandem speciẽ seruant, inuicem plerunq; cõplicatur. Quo fit ut idem homo tres habeat quartanos circuitus. Sed hos quidẽ non est difficile agnoscere. Quandoq; uero aliqua ex intermittentiũ genera cum continua, difficillimam uixq; explorabilem facit mistionem: de qua deinceps dicemus, si prius omnes quas proposuimus simplices differentias transegerimus. Nam sicuti febres, ita et patientia loca mistionem recipiunt, uel quia differentia membra propria singula febrem accendunt, ut lien & iecur: uel quia dispositio mixta, ueluti inflãmatio cum erysipelate, aut erysipelas cum inflammatione miscetur. Sed in his omnibus mistionibus

dignoscendis exercitari oportet, quando iam exquisite omnes earũ formas simplices tenuerimus. Alia enim est forma febris ex inflammatione membranæ cerebri, & lateris, & pulmonis, atq; hepatis ortæ, sicut omnes aliæ febres quæ ex inflammatione partium nascuntur, diuersificantur. Sed & alie rursus formæ sunt earum quæ ex erysipelate accidunt. Et febris ardens maligna, uel pulmonis, uel hepatis, aut uentriculi erysipelatibus aduenit. Distinguere autem oportet in singulis ægrotantibus, primum quidem, si sine loci passione sit febris, uel ex humorum putredine, uel quia solus spiritus sit alteratus: deinde, si membrũ febris sit causa, quænam sit eius dispositio. Vbi uero horum notitiã exercitacione cõprehenderit, tunc eorum omnium mistionem inuenias.

Nunquid igitur à me exiget, ut uel de patientibus locis, uel de omnibus februm complicatione recenseam? At ipse rursus operis damnabis prolixitatem. Hoc enim admirandum plurimi hominum patiuntur, ut pauca discere expectant, & nihil prætermittere. Decem igitur Archigenis De februm dignotione uolumina cũ dicunt esse longa, solum legere compendium instituant, neq; hoc ipsum omnes. Sunt autem qui & eo aliquid breuius postulent: sunt qui & illum damnant, quoniam uolumen integrum De febris dignotione conscripserit, atq; ideo hunc nolunt attingere, neq; quicquam audire aut discere quantũ Erasistratus in febris notione aberrauerit. Cum uero exigunt sibi aliquid de febribus enarrari, primam statim differentiam non admittunt, q̄ uidelicet quædam ex locorũ passione, quædã aut sine illa cõsistant. Idem aut circa crises patiuntur, siquid prætermittunt reprehendentes, uerborũ tamen dãnantes prolixitatẽ: quamuis hæc duplex sit, ueluti hoc loco distingua: quarũ utraq; cum ipsi uituperet, magis tamen sermonũ carpunt breuitatẽ. Hanc quidem, ut quæ aliqui ex ijs que sunt necessaria, prætermittat, uel saltẽm obscuram tradat doctrinam. Prolixitatẽ uero, quæ omnia enumerat oportuna, atq; una falsas aliorũ opiniones, refellit, longas esse nugas autumat: eosq; qui solũ utilia docent, collaudat: rursusq; aduersus eos qui hæc tantum dicunt, obijciunt cõtrarias aliorũ opiniones, temeritatẽq; reprehendunt, si sine demonstratiõne simpliciter proferentibus sibi fidem uelint adhiberi. Neq; uero etiã illos tollerant qui in docendis utilibus sermonem extendunt. Quare neq; mirandum si eos qui de crisiibus sermones habent, eodẽ modo accusabunt, breuitatẽ quidẽ uituperãdo, ut quæ obscure doceat, & multa prætermittat: neq; plura audire sustinendo, atq; in super quæ paulo ante dixi reprehendendo. Nam & De patientibus locis Archigenes tres libros conscripsit, optime qui dem omnium qui circa eandem materiam fuerẽ uersati. Hæc igitur si in præsentem tractatũ transferre tentarem, atque his præterea addere quæ à nobis inuẽta sunt, prolixitatẽ operis accusabunt: & si etiã De februm differentijs omnia hoc loco transigerẽ, multo etiã magis uiderer ipsi esse plixius.

VIII

Quod igitur nullus scribendi modus mordacitate possit effugere, tamen est antiquum, quod etiam Plato huius rei meminit. His autem ita se habentibus, media fermois forma eligere optimam mihi uisum est. Quid autem est mediū: Quod ego nunc mihi uideor attingere, omnia illa demonstras quae oportet eum de necessitate cognoscere quod recte praesens sit morbi solutione qualis quouere tempore futura sit; non omnia quidem hoc loco transigens, sed ea enarras quae ab alijs obscure sunt tradita: quae uero praetermissa, haec addes. Quaecumque autem manifeste ac recte sunt a ueteribus scripta, transcribere: aut ipsas quae sunt ab eis male dicta, contradicere, ut longum opus emittare ualeam, supersedi. Posteaque igitur in primo Aphorismo rursus Hippocratem exponeremus, ibi ostendimus quod ex ipsius morbi natura non parua liceat occasione accipere ad futura praenoscenda, mirum uero multis uideatur si in primo die quispian morbi specie agnouerit, quod nos demonstrare tentauimus difficile quidem forte esse, non tamen impossibile, uisumque qua hoc facere oportet, exposuimus: hic mihi a fermois prolixitate abstinere uisum fuit, atque eos qui uellent haec exquisite cognoscere, in Archigenis commentarijs De locis patientibus, exercitari iubere, atque insuper in commentarijs De febrium notis, & typis. Nam & forte nos in eisdem typis tractatus edemus, ut ea quae a ueteribus inuenta sunt, transigamus, ac quaedam quae non recte scripta sunt ab Archigene subtrahamus, omniaque dilucide aperiamus. At quod ad praesens attinet, in illis oportet exercitari. Rursus igitur quantum huius interest operis repetentes, transigamus. Interest autem uiam tradere exercitatiois de compositis morbis, quale nuper de simplicibus fecimus. Exquisitas enim febres, siue intermittentes sint siue continuas, statim a principio noscere datur, quae uero ex mitione aliarum uariant, atque adulterantur, difficile quidem est in die primo, non tamen impossibile agnoscere, plurimas quidem in secundo uel tertio uel omnino quarto die exquisite possumus inuenire. Nulla enim est neque species neque genus morbi, quod circa tertiam uel quartam diem, cuius naturae sit, non possit innotescere. Inuadat igitur febris aliqua horrida simul, atque omnino inaequalis in pullibus, atque in eo qui per totum corpus sentitur calore, ut saepe propius statum esse existimet, uel mediū augmenti obtinere: rursus uero horrida fit, atque pullus minores & debiliores ac tardiores & rariores habeat, & calorem quidem ab extremis partibus recedentem, circa uero uentrem atque thoracem redundantem. haec non absque ratione quispian hemitritum, id est semitertianam fore speret, uel potius iam esse, a multis uero in tertio die noscitur. Sed haec quidem mixta est ex biliosa & pituitosa febre, de quibus antea sermo habebatur, non iam inuicem complicatis, sed per se totas confusis. Quae autem ex complicatione fit, quadrupliciter consistit, uel tertiana febrilis atque tertiana factam agnouimus: longe uero certior rem tertius dies praebet cognitionem. Atque in spem uenimus, alterum tertiana febris circuitum finem habiturum, alterum in longius tempus debere protendi.

protendi, quod etiam contingit. Et tunc aperte uisum est in reliqua parte aegritudinis sola superesse semitertianam, quae principium quidem totius circuitus par faciebat, in die uero impari superaccendebatur. Tales quidem mitiones non est unicuique dignoscere. Si qua uero febris in primo die exquisita tertiana deprehensa, deinde die sequenti similem priori omnino fecerit accessionem, haec longe tolerabilior est, duplex existens tertiana. Sic autem & duae & tres quartanae saepius inuicem complicantur, quas accessionum forma a quotidianis distinguit. Neque enim quod singulis diebus accessio fiat, hoc sufficiens signum est ad febres quotidianas indicandas, sed & febris ipsius accidentium forma. Oportet igitur in unaquaque re primum artificem fieri (quibus uerbis usus est quidam ex nostris praceptoribus.) deinde sic ipsa aggredi opera. Artificem autem fieri est quidem primum & maxime totius artis subiectae materiae simplices uires agnoscere, mox ipsarum etiam compositionum, quot & quales sint. Nam de medicamentorum compositione atque usu eadem est doctrinae uia, quemadmodum in commentarijs de ipsis scriptis ostendimus: cum duplex materia medicis adlit, altera in qua aduenit finis, quae est ipsa hominum corpora: secunda uero auxiliorum, a quibus uel ex quibus fit finis. Ea quidem quae est de medicamentis tractatio, ad secundam materiam attinet: at quae nunc instat, ad primam. Nunc enim discere oportet in ipsis qui de febribus sermones habentur, quod tria sunt omnia quae ex humorum putredine febrium accenduntur genera, quaedam enim ex flaua bile (haec plurimae sunt) quaedam uero ex atra, quaedam ex pituita consistunt. Hic uero sermo haud parui momenti est quidnam patientibus dictis humoribus, febris accenditur, neque enim his secundum naturam se habentibus. Sed in hoc sermone etiam illud ostenditur, quod non sit admiratione dignum si ex frigidis natura humoribus putrescentibus febris acceditur, & quod omnis aliarum febrium uarietas ex horum sit comitione: (sed & quae ephemerae, & haec febres dicuntur, alia duo genera sunt, ab ipsis quae acutae febres nominantur, separata) & quod febris acuta uel aliquo dictionum humorum putrescente, uel membro inflammatione patiente generatur: & quod inflammationis uocabulum non secundum antiquam consuetudinem sit audiendum. Haec uero omnia multis digna admiratione uidentur, quemadmodum & id, quod paulo ante dicebamus, si queat unquam intermittens cum continua commisceri. Sed nihilominus hoc, si multa quiete aegrotanti adueniente, solum inrermittentes miscantur. At & hoc manifeste ostendimus non tertianis tantum uel quotidianis intermittentibus, sed etiam quartanis accidere. Cum enim plures inuicem complicantur, siue eiusdem generis sint, siue diuersi, secunda plurimum anticipat aduenire antequam prima in quietem desierit, deinde rursus tertia eidem succedit antequam & haec ad infirmitatem perueniat. Hoc uero maxime accidit in longioribus accessionibus. Nam in ipsis quae intra primum interstitium

desinunt (ita autem uoco duodecim horarum spatium) uel multos necesse est complicari circuitus, uel eam quae ex intermittentibus componitur febrem, impossibile est ad continuitatem peruenire. Multas uero earum quae ita complicantur febrium, medici qui circa talia non sunt exercitati, siquidem acutiores uideantur, omnes uocant semitertianas, si uero tardius moueantur, erraticas. Cum enim semel copiam acceperint putandi in semitertianis suppressiones multas fieri, & in erraticis inordinata principia: oes sic febres in quibus non inueniunt compositionem, semitertianas uel erraticas appellant, cum tamen saepius manifestissimam habeant proportionis similitudinem. Sicuti adolescens qui circa autumnum finem, cum in prima die circa quintam horam coepisset febricitare una cum rigore breui, deinde cum paululum sudasset multo uesperis, mox circa horam septimam noctis, prius quam exacte febris desisteret, febricitare rursus incepit cum rigore breui: deinde paululum sudauit in secundo die, ac circa decimam horam iterum similiter accessionem habuit, & statim similiter sudauit in nocte. deinde tertia die hora secunda coepit febricitare simul cum rigore, ante quam prioris diei declinatio in quietem desineret. Nobis igitur omnem febris formam diligenter considerantibus, uisa fuit trium complicatio tertianarum. Nam & quae primo die coeperat hora quinta, & sequenti nocte rursus hora septima, & quae in secundo die hora decima, & pullus & caliditate omnia propria tertianis habebat, sicuti etiam rigores atque sudores: nulla uero ex his ad quietem perueniebat, quoniam sequentis ipsam tertianae accessiois principium anticipabat: sic ut si nulla alia febris successisset, horis tribus aut quatuor homo sine febre perstitisset. Trium uero tertianarum complicatio in secunda statim die nobis uisa est manifeste. Quod autem anticipando accessiones faceret, tertio die primum cognouimus. nam hora secunda febris inuasit, non quinta, quemadmodum in primo: tertiana uero circuitus indicia omnia, ipsas quae in primo die apparuerat, attulit manifestiora. Ab hoc uero die deinceps obseruantes, omnes inuenimus accessiones duabus aut tribus horis anticipantes. Quare & illa quae primae proportionem respondebat in circuitu successione, quinto die oriente sole facta est, septimo uero multo celerius, ueluti circa horam noctis nonam: deinde quae post hanc, secundum eandem proportionem in hora noctis septima: & quae secuta est, hora quarta: atque ab hinc rursus quae successit, quarta: & quae post hanc, quinta: deinde iterum sexta: deinde octaua hora, decima a principio accessio facta est. Secundum uero similem huic proportionem & aliae duae post septimum periodum non solum anticiparunt, sed etiam tardius aduenerunt, quando & mihi & reliquis omnibus manifeste apparuit, qui semitertianam febrem esse putarunt, quantum sua opinione aberrassent. Nam accessionum prolixitate ad octo horas contracta, ipsorum accessio nis insultu non amplius anticipata, sed potius retardante duabus iam horis, tunc accessiones ad infirmitatem deueniunt, & sic iam paulatim a longitudine

gitudine dementes cessauerunt, primū quidē quæ A
leuissima erat, deinceps quæ magnitudine secūda
erat, & tertia uehementissima inter ipsas: quod &
ipsum nō mediocriter fuit indicium quod statim ab initio
tres tertianæ extitissent. Sed cuius gratia hæc om
nia dicta sūt: Ad hoc rursus redeo, quod oporteat ex
ercitari ut exquisitè noscamus oēs simplices dispo
sitiones, adeo ut cum solæ cōsistūt, primo die faci
le ipsas agnoscamus; inuicē uero & sibī ipsīs con
plicas, etiam si non in primo die, saltē in secūdo
uel tertio uel omnino quarto discernamus. Nos
igitur haud quicquam latuerunt tres istæ tertianæ
in secundo die, non ob aliam causam, nisi quod ear
um naturā exquisitè noscebamus. Tale em̄ quid
accidit in morborum notitijs, quod nobis omnib.
in tota uita contingit. nam eos amicos qui nobis
familiarissimi sunt, ex longo interuallo statim pri
mo intuitu agnoscamus. Si uero quæpiā semel aut
bis tantū uiderimus, uel sæpe quidem, non tamen
continue, non ita æque istū neque ex longo interual
lo, neque primo intuitu statim agnoscamus, sed non
nunquā diu ambigimus ac dubitamus nunquā diste
Coriscus, an Socrates sit. Ita & in morbis res ipsa
se habet, singuli propriam habent figuram, quam
quispiam sapius contēplatus, prompte dignoscit,
ac precipue cum sola fuerit ac simplex. Earum igitur
accidentur putredine, tres sunt primæ ac simpli
ces formæ, & earū scilicet quæ ex pituita, & quæ
ex atra bile, & quæ ex flaua ortum habent. quas si
quispiā exquisitè dignoscere studuerit singulas se
C
orum ac solas, iam nō amplius difficulter earū mi
stiones inueniet. Earū uero quæ ex locis patien
tibus accidunt, iam forma cōposita est. Quædam
em̄ loci indicia præ se ferunt, quedam autē eius ob
quam consistunt, causæ: ueluti in morbo laterali
locus quidē patiens est membrana quæ costis sub
tenditur: & cum inflāmata sit, necessārio dolorem
inuehit, quoniam neruosa est: sed hunc pungentē,
& longē extensum quoniam pars illa quæ patit̄,
membrana est. Tales em̄ sunt sentientium mem
branarum dolores. Et quidem, quoniam eadem
pars unum est ex spirandi instrumentis, necessārio
animal difficilē habebit respirationem. Quoni
am autē cordi proxima est, facile aliquid inflāma
tiōis ei impartiet: quod si hoc est, febricitabit animal.
Sicuti quoniam pulmōni proxima est, facile suum
illi cōmunicabit affectū: cum præsertim adeo rarū
ac molle sit membrū, quod oēm substantiā humidam
facile possit admittē. Tussiet igitur statim homo,
non tamē omnino statim spuēt, sed siquidē multū
ac crassum ab inflāmatione defluerit, cum tussī
expuēt. si uero paucum & tenue, irritabitur quidē
necessārio ita ut tussis moueatur, non tamen ex
puēt anteq̄ collectum simul atq̄ cōcoctū ad mul
titudinem crassitudinēq̄ peruenerit. Sed hoc quidē
dem ipsius dispositionis indicium est, non autem
membrī patientis. Nam cum pars sufficienter angu
sta fuerit, & ueluti alligās in seipsa uniuersum
fluxum cohibuerit, tunc facit morbos laterales,
qui sicci nominant̄. Sed cum satis relaxata fuerit

atq̄ ad pulmōnē dimiserit, tunc isti magis tussunt
atq̄ expuēt. hoc igitur formam inflāmationis, nō
autem patientem indicat locū. Nunquid uero ma
gis pituitosus sit uel biliosus humor is qui inflāma
tionē facit, ex sputorū forma cognosces. Nam &
spumosa, & flaua, & rufa, & rubra, & pallida, & ni
gra expuunt. Ex ijs uero, quæ quidē spumosa sunt
fluxum maxime pituitosum ostendunt: flaua autē
biliosum impermissū. quæ uero rufa sunt, amarā
quidem & ista referunt bilem, sed non paucā sero
sam superfluitatē cū bile cōmisceri significant, &
multo ampliorē quādo pallida quis expuerit. Sic
& nigra, atræ bilis fluxū ostendunt: sicuti quæ ma
gis rubida sunt, plurimū quidē sanguinis, minimū
autē amaræ bilis in eo qui inflāmationem facit hu
more cōtineri significat: atq̄ ideo inter omnia spu
ta hæc sunt mitiora: sicuti nigra, magis exitialia. Et
quidem in hisce omnib. accidentibus magnitudi
nes, dispositionis magnitudinē indicant: breuem
autē dispositionē indicat accidentium paruitates.
Nō igitur omniū omnia propria indicia sunt, sed
singula unū quoddā peculiare demonstrant. Nam
quæ & duorum uel trium rerum significatiua esse
uidentur, si ea diligenter perquisieris, altero quidē
suorū accidentium patientē locum, altero uero di
spolitionem, altero ipsius magnitudinem, altero
eorum aliquem casuum qui subsequuntur, signifi
care reperies. Pulsus igitur laterali morbo laborā
tium, hæc omnia indicat, sed non eodem modo o
mnia: sed qua quidē duram tensionem præ se fert,
neruosum esse locum patientem ostendit. qua uero ue
ferræ similis est, inflāmationis affectū. qua uero ue
lox simul & frequens ac magnus, ad inflāmationē
consequi febrē. qua uero singula quæ diximus, ma
iora aut minora existunt, uel magnā esse uel paruā
ostendit dispositionē. Mithi uero hæc exēpli gratia
dixisse sufficiat. neque enim nūc de locis affectus agi
tur, sicuti neque de febribus, uel typhis, uel causis. Sed
horum singulorū memini, simul uia quādam uo
lens ostēdere qua sit in ipsis exercitandū, (quam si
quis habeat: et si nos propriū de ijs quæ diximus,
tractatū nō scripsissemus, posset per se ipsum ex ijs
quæ ab alijs scripta sunt, si modo perspicaci inge
nio fuerit, & diligentia adhibuerit, id quod supe
rest, inuenire) simul autē & utilitatē singulorū quæ
dicta sunt, ostēdere uolens. commemorauī & fe
brium differētiās, & typos, & dispositiones, & cau
sas, ipsasq̄ patientes partes. Nam in his omnib.
exercitandū esse oportet qui debeat diligētē in pri
mis nouisse dieb. ægritudinis formā. Vel enim sim
plex est febris, uel cōposita, uel cum loco patiente,
uel ephemera, uel hectica. Quod si simplex fuerit
omnino, humoris indicia affert ex quo genita est.
Si uero cōposita: ex quot simplicibus febribus
cōposita est, totidem numero humorum multi
tudinē indicabit. at si hoc indicet, illud etiā signifi
ficabit, nūquid morbus diu durabit, an cito finiet̄.
Nā si humor pituitosus extiterit, necessārio diutur
nus erit. lōge uero magis, si atræ bilis naturā affe
ret. At si ad flauā bilē pertinebit, nō erit diuturnus.
Sic & locus patientis, qui quidem motu multo exer
cetur

cutur, calidusq̄ est, ac rarus, & principatū gerit, a
cutiorem morbū futurū portēdit. qui uero neque in
motu cōtinuo est, frigidusq̄ ac densus & sine prin
cipatu est, ad longius tempus extendi debere signifi
cat. Eodē modo & dispositio, si quidem difficilē
motum habuerit, frigidiorq̄ fuerit ac densior, diu
duraturū. si autem facile moueatur, calidiorq̄ fue
rit ac rarior, cito solutū iri. Eodē modo & de cau
sis iudicandū est. Quare si quis diligenter agnouerit
totam morbi hypothesim, nō parū habebit ad
prænoscendum momentum. Eas igitur quæ cum
magno & cito se inclinante certamine fiunt mor
borum solutiones (quas præcipue crises nomina
ri dicebamus) febriū earū quæ ex calidis humori
bus accēdunt, proprias esse est existimandū: post
has, earū, quæ cūq̄ membrorū sunt principatum
habentū facile mobiles & calidæ dispositiones. E
phemera uero & hectica febres, & sine magna
perturbatione, & minime subitas faciūt permuta
tiones: sed quoniam & has per abusionē aliquādo
crises appellant, de istis etiā deinceps dicet. Nunc
uero finem imponere statui mus presentī sermōni,
ad unū omnia quæ ante diximus caput redigētes.

XII

Subitas in morbis transmutationes si uelis præ
noscere, necessāriū tibi primū est principij & ascen
sus ac status & declinationis habere cognitionem
& prænotionē. Hæc autē assequeris & ex ægritudi
nis forma, & regione, & anni tēpore, unā cū illis
quæ his correspondēt. ex circuitū etiā proportio
ne, atq̄ etiā ex mox apparētibus. Et morbi quidē
forma, ad has tres simplices & primas febres inspi
ciens, ad eā scilicet quæ ex pituita, & atra bile, &
amara generatur. Primū igitur in ijs dignoscendis
exercearis, quæ exquisitè sunt, atq̄ legitime, sic em̄
aliquando poteris etiā cōpositas inuenire. Tunc
uero exquisitè sunt atq̄ legitime, quādo & etas, &
anni tēpus, & regio, ac cōstitutio, naturaq̄, atq̄ ea
quæ antecessit ratio uictus, præsentia quoq̄ acci
dentia, & omnia simpliciter quæ antea dixi, humo
ris formæ conuenerint. Manentibus igitur in uenis
humoribus, cōtinuè ex ipsis febres generantur. Si
uero moueāt, ac per totū corpus deserant, hæc quæ
est rigore atq̄ horrore incipiunt uehementi. Cum
sudore uero, omnino ad infabricationem definē
tes. Est autem ex ipsis tertiana quidem, & quæ per
tertium accēdit, breuis tēporis, sicut quartana, &
quæ per quartū accēdit, longi, minus uero, quæ hæc
longa quotidiana, & quæ singulis diebus facit ac
cessionē. Si has noueris expedite discernere, haud
quaquam difficulter eas quæ ex quorundam loco
rum passione consistunt inuenies. Nā in omnibus
inflāmatis particulis humorū impactio, quæ locū
bene distillari prohibet, statim quidem humores pu
trescit, simulq̄ calorē quendā excitat, qualis &
in reliquis omnibus putrescentib. oritur. Huius
igitur caloris modus cum simplex fuerit, earū ali
cui quas diximus febriū necessārio assimilatur,
uel potius (si uerū uelimus dicere) una ex illis est,
uel ad amarā bilē, uel ad atrā, uel ad pituitā atti
nens. Audiuiti autē Hippocratem quodam in lo

co dicentē quod hos uocant acutos morbos, quorum
febres magna ex parte continue sunt. Quare si se
orsum ac per se singulas febres nosse meditaberis,
haudquaquam difficulter neque cū pulmōnis, aut sple
nis, aut hepatis, aut uētriculi aliqua inflāmatio af
fuerit, formā ipsius agnosces, totiusq̄ morbi usq̄
ad solutionē, lōgitudinē præ cognosces. Omnino
em̄ fluxus q̄ inflāmationē efficit, uel flauæ bilis est,
uel atræ, uel pituitæ. Si igitur impermissè multaq̄ fla
uæ bilis fuerit, tunc facit erysipelata, & eos qui her
petas nominantur: sicuti nigræ caneros & phage
denas, aut elephantas, aut aliquem ex his adeo in
curabilibus morbum. Quæ cūq̄ uero ingruente
pituita in tumorē attolluntur, hæc œdemata num
cupantur. Simplex igitur & solus uniuersusq̄ ho
rum quos diximus humorū, qualibet harum quas
cōmemorauimus, facit ægritudinē. Sanguini ue
ro permixtus atq̄ confusus, deinde in particulā ali
quam incubens, uel duritiei, uel inflatiōis, uel ery
sipelatibus similes facit inflāmationes. duritiei qui
dem is qui atræ bili coniungit̄. erysipelatibus uero
similes, qui amaræ inflatiōis, qui pituitæ. Cum uero
ipse secundū naturā se habēs sanguis, impactus in
loco fluxiōis obnoxio putruerit, hic quidē affectus
inflāmatio est: simplex uero ex ipsa febris accēdit
tur, similis maxime ephemeris quæ ex inflāmatio
nibus inguinū accēdit. nā & ipsa inguinis inflāma
tio ex bono sanguine fit. Liqueat autē quæ cum hic pu
trescere cœperit, nō amplius bonus remanet, sed
iam ad amaræ bilis naturā transit. Atq̄ in hoc illud
seruatur, triplex esse genus uniuersum simplicium
febrū. Quæ em̄ ex sanguinis putredine fit, ita quod
dāmodo biliosa est: sicuti in naturalibus sermōib.
recte ostensum est quod sanguis ex moderato calore
generat̄, flaua autē bilis ex maiore, atra uero ex suffi
ciētē immodico. Quicquid igitur pingue & tenue
in sanguine est, fit flaua bilis: crassum uero, ac ueluti
fex, quādo immodice calefactū exaruerit, atra.
Flaua etiā bilis quādoq̄ in atram conuertit̄, cum
assata fuerit, duplex etenim eius generationis mo
dus ostensus est. Oēs igitur quæ in particula aliqua
febres accenduntur, unum aliquem ex dictis uel
simplicem uel cōpositū habebunt characterem.
simplicem quidem, quando sufficienter præualuerit
rit unus aliquis ex humoribus dictis. non simpli
cem uero, quādo cōmixti alterius potentia appa
ruerit. Nōnunquā autē non solum apparet, sed ex æ
quo dominatur: & nōnunquā tres simul uiribus æ
quales cōmiscuntur. Sed sicuti qui scit & uinū &
mel & aquam seorsum exquisitè discernere, neque
horum ignorabit temperaturam: eodem, ut arbi
tror, modo, neque qui facultatē habuit eas quas an
tea diximus febres singulas exq̄site noscendū, earū
misionē ignorabit. Quare in omnib. talibus prin
cipio illud optimū est, tres istas febres posse exqui
site discernere, quotidianā, tertianā, & quartanā.
similes em̄ ipsis omnino sunt cōtinuè eiusdē gene
ris adiacētēs. Nō igitur ad plures atq̄ obscuras in
tentiones, sed paucas & manifestas omnē tibi red
dā exercitationē, in his em̄ exercitatus, haudqua
quam

XIII

quam difficulter in primis diebus formam ægritudinis perspectam habebis. Duo quidem genera febrium quo pacto quispiam ab initio cognoscatur, exposui. Dico autem duo genera febrium, & quod occasione membrorum quorundam patientium, & humorum tantummodo accenditur. Reliquum est ut de tertio febrium dicamus genere, quas ephemeras appellari dicimus. Sunt autem hæc tantummodo spiritus passionibus, absque humorum putredine, aut membri inflammatione, nisi inflammationis in quibus accendant. Earum autem generationis sunt occasiones, uigiliae, ac cruditas, & tristitia, et timor, & ira, & curæ, deustioque, ac refrigeratio, lassitudo, & ebrietas, & quæcumque similia sunt. Quomodo igitur & has in primis diebus cognoscere oporteat deinceps exponam. Communiter omnium pulsus ad paruitatem & frequentiam promouetur, & nonnunquam ad magnitudinem, exquisitè autem seruat eam quæ secundum naturam æqualitatem, atque mollitiem & ordinem. Sic & urinae nonnullæ quidem suspensiones, nonnullæ uero subsidentias bonas habent, quædam autem nebulas: omnes uero bene coloratæ sunt: sicuti & in omnibus calor uaporosus est, sed quibusdam statim quidem in primo contactu, quibusdam uero posterius. Atque omnibus ipsis abest maligna accidentia de quibus docuit Hippocrates in prognosticis. Hæc igitur cõmunia signa sunt omnium febrium ephemerarum: propterea uero singulis quæ à me dicta sunt in primo libro artis curatiuæ ad Glauconem. Nunc uero inchoabo sermonem ab affectibus animæ, à cura, à timore, & ira, & tristitia. Si quidem remanentibus adhuc animi affectibus consideratio fiat, ex pulsibus maxime tentandum est facere dignotionem: quemadmodum in libris De pulsibus scriptum est, post autem etiam ex alijs inuestigandum. Quod si illi quidem affectus sedati fuerint, dispositio uero remanserit, debile quidem & hic in pulsibus indicium inuenies illarum quæ febrem antecesserunt passionum. tibi autem etiam sine pulsibus reliqua omnia sufficient. Communes enim in omnibus urinae rufiores. Adest autem ijs quidem qui ob tristitiam febricitant, acritudo potius quam multitudo caloris: sicuti ijs qui ob iram, contrario modo. Sed & tenuitas corporis in ijs qui tristitia quæ in ijs qui cogitationibus uexati sunt, manifestius apparet, & oculorum cõcauitas, & quædam insolita decoloratio. Et hæc quidem cõmunia omnium etiam aliorum qui quocumque modo cogitationibus implicati fuerint, indicia sunt: sed præcipue ex oculis discernendi sunt, licet enim ex his etiã in sanis animi affectum conijcere. In egris autem manifestissima signa sunt ei qui inspicendi habeat facultatem. Sic quidem illos qui propter disciplinas aut propter meditationem aliqua cogitauerunt, ab ijs quos tristitia corripuit, discernere oportet, eos autem qui nimium uigilarunt, distinguit decolorationis modus. nam subrumida ipsis facies inest, & oculo-

rum motus manifesti: uix enim attollunt palpebras, & humiditas oculorum: sicciore enim contristatis sunt, & cogitantibus. Cõcauitas uero commune omnium accidens est, tristitia, uigiliae, curarum, non tamē & iræ. huic enim neque oculorum cõcauitas, neque decoloratio manifesta: & calor etiã amplior, & qui celeriter ex profundo efferatur: & pulsuum magnitudo non aufertur, quemadmodum in uigilijs, tristitijs, & cogitationibus. Quare iram quidem ab ipsis ualde manifeste distingues: illas uero inuicem, quemadmodum antea diximus. Eorum uero qui ex lassitudinibus febricitant, curis est sicciore plus quam in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc quidem omnibus qui ex lassitudine febricitant, commune est in eo accessionis tempore quod usque ad statum protenditur: reliquis uero plurimis quidem quicumque non supra modum fatigati sunt, humiditates quædam uel uapor calidus ex profundo attollitur, quibusdam uero etiam in ijs quæ statum subsequuntur temporibus, siccitas remanet. Fit uero hoc maxime ijs qui supra modum fatigati sunt, uel deusti, uel refrigerati unã cum lassitudine. Et pulsus etiam non eodem modo in utrisque se habent. parui enim ijs qui supra modum sunt fatigati, magni uero alijs sunt. At quæ ex densata cute febres oriuntur (densatur autem uel frige facta, aut qualitate acerba subito ipsam inuadente: ueluti accidit eis qui aluminosa se balnearunt) hæc solum ex omnibus febribus passio adstricta sunt. Licet autem ipsas ex tactu dignoscere, sicuti & aridas febres quæ ex lassitudine fiunt. Neque enim uel harum densitas tactum lateat exercitatum. Sed & caliditatis motus in ijs quodam modo inaugefcit. Nam in primo manus iniectione mitis apparet, acrior tamen postmodum euadit, si perdurauerit. Sed neque urinae rufæ in talibus, neque corporis moles collapsa, neque oculi cõcaui & sicci apparent: sed sunt quibus & humidiores & prominentiores quam secundum naturam esse uidentur: pulsus uero non, quemadmodum in tristitia & curis & uigilijs atque immoderatis exercitijs, minores. Earum uero febrium ephemerarum quæ ex inflammationibus inguinum accenduntur, pulsus maximi sunt, & ueloces, atque frequentes, calorque plurimus, & post statum statim ex profundo attollitur, sed strauis. nam acre & mordax minime omnibus his febribus adest. & rubida facies magna ex parte ipsis inest, & maior timor, & urinae subalbæ. Communis uero his febribus inest equalitas pulsuum. Nam ex ipsis pauca admodum eam quæ secundum naturam percussionem est inæqualitatē ostendunt: sed neque hæc ualde manifeste, neque liquido. A me dicta sunt hæc febrium ephemerarum indicia. De hecicis autem non est præsentis temporis sermo. nulla enim earum in primis diebus, sed in progressu temporis fit. quare de his quidem in sequentibus disseremus, hic uero libro finem faciamus.

GALENI DE CRISIBVS

LIBER TERTIVS.

NICOLAO LEONICENO

INTERPRETE.

I ROPOSITVM nostrum est, sicuti & prius dicebatur, omnis in morbo mutationis, præsentis quidem cognitiones, futurae uero præcognitiones dicere. Quia uero sex modis istæ fiunt, tentandum est de singulis separatim scribere, hac prius facta memoratone, quod sex sunt in morbis mutationum differentia. uel enim subito ad sanitatem ueniunt, uel subito interimunt, uel paulatim horum utrunque contingit, uel mistim. Paulatim quidem, uel scilicet morbo decrescente, uel ægri uiribus debilitatis. mistim uero, quando subita aliqua ad melius uel peius commutatio facta fuerit, deinceps usque ad omnimodam solutionem uel mortem reliquum tempus fuerit absumptum. De prima igitur quæ repente fit permutatione dicamus, quoniam omnium quas antea diximus optima est: atque ideo ipsam per excellentiam crissim nominamus, quoniam natura quæ præter naturam sunt superante, exquisitè perficitur. Ex alijs autem permutationibus, quæ quidem ad subitam mortem, mala crisis est. quæ uero aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tamen integram solutionem, imperfectæ crises uocantur: sicuti & quæ sensim emouente uel uirtute uel morbo contingunt: quæ solutiones simpliciter, non crises nominantur. So-

II la igitur subita ad sanitatem conuersio, simpliciter crisis nominatur. Et quidem omnino fit subitis quibusdam excretionibus, aut effatu dignis abscessibus. Quicumque enim absque ratione quæ uerint, malignis retrocedunt. Antecedit autem huiusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam & anxietates, & uigiliae, & dementiae, & graues somni, & difficiles anhelitus, & hallucinationes, uertigines, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi, et multorum aliorum membrorum: nonnullis uero aurium sonitus, & uanae ante oculos apparent imagines, & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & urina retinetur, et labrum agitatur, aut aliquid tremulum fit, obliuio, & præsentium ignorantia, & uehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multus æstus, sitisque intolerabilis sequitur, clamant, & saluunt sicuti furætes, neque possunt in eodem situ recumbere. deinde repete multus sudor erumpit, aut uomitus aliquis non paucus insequitur, aut uenter subito soluitur, aut abudans fit fluxus sanguinis, aut hæc omnia simul contingunt, unde non paruus inuadit timor inspicientes. Et quispiam homo uulgaris cum istis adesset, ipsa re cogente ita pronunciauit quod iudicium tunc de uita ægrotantis ageretur. Neque enim medicorum aliquis primus inuenit id nomen: sed omnino necessarium fuit, ut qui præsens esset, cõturbaretur,

Galeni.

A atque ideo ideo exclamaret, & crissim, id est iudicium rem ipsam nominaret. Decet autem medicum generosum neque turbari, neque futurum euentum ignoscere. melius autem fuerit si se ad prænoscentiam futuram crissim exercuerit. neque enim ista cognitio quæ habetur de præsentis crisis euentu, multum distat à præcognitione eiusdem futuræ, sed ex eadem contemplatione utraque perficitur. Et iam hæc omnia dicta sunt, partim quidem in primo libro De diebus iudicatorijs, partim in duobus libris qui istum antecedunt. dicam uero & nunc omnia summam, quæ & presentem crissim quod euasura sit ostendunt, & futuram præmonstrant. Primum quidem & maximum inter omnia est considerare coctiones ex urinis, & excrementis, & sputis. Siquidem ego multies cum dum crises fierent interessem, neminem unquam uidi intereuntem qui præcedentibus coctionibus crissim habuisset. Non tamē æquæ omnium signorum dignitas existimanda est, sed in morbis quidem thoracis atque pulmonis præcipue sputa sunt animaduertenda: non tamen urinarum contemplatio negligenda: sed & excrementa sunt inspicienda. Si uero tantum febricitent sine alicuius uisceris passione, aut inflammatione hepatis, uel renum, uel uesicæ, uel splenis, maxime urinis animi oportet adhibere: sicut si circa uentriculum passio sit, primum excrementis alui: deinde neque urinae sunt negligendæ. Semper enim cum febris affuerit uel ex sola humorum putredine accessa, uel ex membro inflammatione patiente, præcipue urinas inspicendas censeo, atque inde coctiones agnosceridas, sicuti & prius definiuimus. Primum quidem & maximum instantis bonæ crisis indicium sunt coctiones. Secundum autem, quod ab aliqua die iudicatoria antea indicetur, cui annexa est diei iudicatoria potentia. Deinceps autem inspicendum & speciem morbi, & morem. speciem quidem, si tertiana uel quotidiana, uel febris ardēs, uel pleuritis, uel peripneumonia. morem autem, si moderatus & mitis, uel prauus atque malignus. Deinde si formæ morbi excretio respondeat. si enim sit febris incendens: uel sanguis e naribus profluat, uel post uehementem rigorem sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per uomitum aut per aluum aliquid biliosum excernet. Ita & tertiana uomitibus & excrementis biliosis & sudoribus toto corpore fluentibus finiri debet. Plurimum autem pituita in quotidianis febribus excernitur, & multi in toto corpore sudores fiunt. Finit autem & phrenitidem sudor multus, & præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore. Contingit autem aliquando quod etiam per sanguinem e naribus fluentem phrenitis finitur. Non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum sanguinis amant. Inter ipsas autem pleuritis medium obtinet locum: minus enim quæ febris incendens & phrenitis, magis autem quæ peripneumonia atque lethargus, profluuium sanguinis soluitur. Soluit autem lientis & hepatis inflammationes sanguis e naribus profluens, cum hæc uiscera unã cum acutis febribus habent inflam-

Tom. 4.

z matio

matones. Et omnes quæ sub præcordiis fiunt calidæ atque acutæ inflammationes, fluxu sanguinis fiunt. Oportet autem per directum fluere sanguinem, ex dextra quidem in hepate patiente, uel locis sub dextris præcordiis positis: ex sinistra autem in liene, & locis uicinis. Iuuat autem & sudor bonus omnes quæ sunt iuxta præcordia inflammationes calidas & acutas. Hepatis uero cõuexæ quidem partes patientes tribus præcipue modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis è nare dextra, & sudoribus bonis, & urinis abundantibus. Cauere autem partes excrementis biliosis, atque sudoribus, nonnunquam uero & uomitibus. Magis autem expetunt per urinas expurgari, quæ cõuexæ hepatis partes, omnia ea quæ uel in partibus renu uel uesicæ laborant: sicuti loca quæ ad thoracem pertinent, sputis ex pulmone. Sudores uero omnibus febribus proprii sunt, & præcipue incendentibus. Iuuat autem non parum & effluentes inflammationes, quando, sicuti & antea diximus, una cõcoctionibus emanauerint. Finiunt autem & quotidianas febres, simul uomitibus atque excrementis pituitosis adiunctis. Et quarantanas, si atra simul ac uaria excernuntur. Semiterianas uero, si biliosa simul & pituitosa. Finiunt autem parotides, lethargos, & reliquos omnes capitis affectus. Alijsq; decubitus, omnes febres diuturnas secure finire cõsueuerunt. Sed nondum de diuturnis morbis dicere proposuimus. nam repentinæ mutationes acutorum sunt: quarum optimam qualis sit nunc enarramus, quod uidelicet omnino sine coctione non est, & quod in aliquo die iudicatorio fit, ac præterea ab aliquo iudicatorio indicatur, & etiam crisis motum facit morbo cõuenientem. Præter hæc autem hortor hoc loco ut ægrotantis ætatem, atque naturam, necnon antecedentem uictum, locumque in quo ægrotat, & anni tempus, atque præsentem temporis statum consideres. Si enim quemadmodum morbus forte est biliosus, hæc etiam singula æque biliosa sint, oportet bilem crisi expurgari: sicut si pituita superabundauerit, pituita oportet euacuari. uarijs autem humoribus, superfluentibus, uariam etiam oportet esse euacuationem. Cui uero hæc uniuersa bene tibi fuerint explorata, tunc uentus iam tibi sunt considerandi. Si enim ægrotante crisis passo febris soluat, atque alijs accidentibus liberetur, & melius fuerit coloratus pro ratione euacuationis, cum melioribus pulsibus, & ad surgendum robustior, hæc optima crisis est. Si uero ex his aliquid desit, tantum ab optima deficit, quanta est eius quod deficit uis.

III Sic quidem dignoscere oportet optimam crisis præsentem: Futuram uero, hoc modo. Morbi natura considerata est, an ad amarâ bilem pertineat, uel atram, aut pituitâ, uel mistas habeat significatiões. Scripta autem sunt in libro præcedente horum indicia. Post hoc autem, tempus anni, & laboratis ætas, & temperatura, & quæcunq; alia eiusdem sunt contemplationis, de quibus paulo ante sermonem habuimus. unde facta de uno mentione reliquorum etiam si uel silentio præmittantur, meminisse oportet. Nam logum esset omnia percurrere. Post

hæc autem, accessionum circuitus sunt considerandi, si uel per tertium, uel per quartum, uel per singulos dies eueniant, uel nullo modo eueniant, sicuti in ijs accidit febribus quæ proprie synochæ nominantur. Si enim properauerint, ac semper proportionabiliter anticipauerint horam, aut multo uehementius infestauerint, & per tertium occurrerint, cito crislum subsecuturam denunciant. Si uero lente moueantur, atque eadem inuaserint hora, & singulis diebus fiant, post longius tempus crislum futuram denunciant. Præterea coctiones inspicere oportet, & harum præcipue effatu dignis transmutationibus mentem adhibere. Si enim in diebus iudicatorijs fiant, indicia sunt quod sequentes iudicatorij dies ægrotum morbo liberabunt. Summatim enim, ut in præcedentibus sermonibus diximus, uniuersa morbi constitutio per quatuor dicta genera manifestatur, de quibus diximus Hippocratem in Aphorismis disseruisse, in hunc modum: Accessiones autem & constitutiones ostendunt morbi, & anni tempora, & circuituum adiuuicem incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue longiore tempore fiant. Deinceps ita inquit: Sed & in postparentibus, ueluti in morbo laterali sputum si statim superueniat, incipientem quidem breuiorem facit. si uero mox apparuerit, longiorem. In primo autem tractatu de signis mox apparentibus, quæ quidem signa morbi coctionem ostendunt, plura diximus: & quo pacto ab ijs quæ signa & accidentia iudicatoria uocantur differant, explanauimus. Si igitur ea memoria retines, spero te facilius præcognoscendi ac dignoscendi optimam crisis facultatem ex hoc sermone adepturum. Reliqua enim coniectura quadam artificiosa cognoscuntur. Optimam uero crislum, quam etiam solam crislum uocari diximus, non per coniecturam, sed firma cognitione comprehendes. Omnia enim signa in talibus morbis statim ab initio secuta uidentur. Cum igitur talia integre fuerint, in primo quaternario crislum futuram denunciant: sicuti Hippocrates in Prognostico hisce uerbis ostendit: Mitissima enim febres quæ securissimis signis fiunt, quarto die finiuntur, uel prius. Neque enim contingit febrem omnia signa securissima habentem, neque illam in qua sunt omnia maxime perniciosa, alteram quidem non liberare, alteram autem non occidere in primo quaternario ægrotantem: ueluti si hæc quidem parum ab extreme perniciosis discesserit, illa uero à maxime salubribus: huiusmodi febres septimum diem non contingit transcendere. Si uero crisis uehemens & cõflictatione futura sit, aut potius moderata, uel neque crisis omnino, sed solutio simpliciter: non amplius ex perniciosis signis & salutaribus, sed potius ex alijs præcognoscitur. Duo autem sunt & horum genera, magnitudo, & morbi motus. In quibus primis diligenter oportet exercitari, ut ipsa noscamus, & facile à more ac morbi specie distinguere ualeamus. Sed speciem ipsam quoque quidem pacto dignoscamus, in secundo uolumine

mine diximus. Nam tertiana & quotidiana & quartana & semitertiana & pleuritis & peripneumonia & phrenitis sunt species morbi. Si uero benignus, aut malignus sit morbus, ex subsequentiibus ipsum accidentibus noscitur, quæ omnia ferè Hippocrates in Prognosticis enumerauit. In his autem annumerare oportet coctionis & cruditatis signa. Magnitudo uero, & morbi motus, ab his diuersa sunt. Debiles quidem & paruæ febres quandoque ualde malignæ sunt, & alia calidæ atque incendentes, ut aliquando stomacho angustiam & calorem & sitim intolerabilem afferant: nihil tamen habent nonnunquam periculosum. Dicitur autem et prius est quod siue uehementiam, siue magnitudinem morbi quispiam uellet nominare, nihil differt. Ab hisce uero omnibus differt motus: & ex parte partium accessions comprehenditur. Cum enim uariæ quæ accessio quatuor habeat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem: uel has omnes breui tempore accessio percurrit, uel tardo: uel nonnullas quidem citius, nonnullas uero serius. Si omnes igitur celeriter peragat, manifestum inde fit quod ad crislum properat. Et omnino huiusmodi febris est de numero intermittentiũ. neque enim contingit ut illa quæ omnes celeriter peragat, amplius continua permaneat: sicuti neque ut quæ in omnibus partibus prolixitatem seruat, sit intermittens. Liqueat autem quod eam quidam quæ ad infebrecitationem desinit, uoco intermittente. Continua uero febris omnino conuenit ut pars aliqua aut duæ uel omnes longe sint. Febris enim quæ proprie synochus nominatur, longus est status: magis autem tota hæc febris status est. Eius uero quæ non est synochus, non tamen desinit ad infebrecitationem, cum status alijs temporibus longior existit, motus est uelox, quod si breuior, tardus est motus. Cui igitur morbi species & magnitudo & motus & mos fuerint distincti, & species quidem ex proprijs accidentibus cognita, magnitudo uero ex eorundem quantitate, motus uero ex tempore accessions partium, mos autem ex accidentibus superuenientibus, his quoque adiuncta consideratione temporis anni, & naturæ, & regionis, & similitum: nunquid morietur æger aut saluabit, ad hæc tria respiciens inuenies, ad speciem, & morem, & magnitudinem. sed maxime morem inspicere oportet. Vtrum uero per crislum terminabitur morbus aut non, primum quidem ex motu ac magnitudine inspicias, deinceps autem ex specie ipsius, deinde ex anni tempore, & ex alijs quæ eiusdem sunt ordinis. & ex superuenientibus quidem accidentibus, non omnibus, sed ijs quæ paulo ante memorauimus, quæ uel una cum crisi ab initio inuadunt, uel paululum anticipant: quæ ipsa critica proprie nominamus. Nam cum superuenientia accidentia trifariam diuidantur, in ea scilicet quæ morem morbi naturam ostendere apta sunt, & in ea quæ affuturam proximè crislum denunciant, & quæ non solum signa, sed etiam causas crisis posuimus: primum quidem ex his simplex est genus: (nam quædam ipsorum

praua, quædam uero optima omnino existunt) secundum uero & tertium non semper neque idem facere, neque ostendere aptum est, sed secundum morbi tempora uariatur. Diximus autem latius de omnibus his in primo libro. Doctrinæ igitur manifestioris gratia ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa manifestissima salutis. Huic enim omnino in primo quaternario finietur morbus: utrum uero per solutionem uel crislum, magnitudine & paruitate distinguitur. Siquidem magna iudicantur omnino: quæ autem parua, soluuntur solum. Sed dies crisis ex motu inueniet. Nam si febris synochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam semper huiusmodi oportet meminisse) in quarto die sperandum est crislum futuram. Si uero continua fuerit, magnitudinem ac motum inspicere oportet. Cõuenit enim in tertio uel quinto die crislum fieri. In tertio quidem, si morbus sit magnus, ac motum uelocem habeat. In quinto autem, si neque ualde magnus sit, neque uelociter moueatur. Oportet enim crislum in idem tempus incidere cum accessione. Et ita raro accidit ut in quarto die fiat crislum: ut uideatur bis tantum Archigenes in toto tempore uitæ suæ id obseruasse, ego uero ad hanc horam semel solum. Et causa est, quemadmodum diximus in libris De diebus iudicatorijs, ut crisis saepius ex quarto die ad tertium & ad quintum transmutetur. Nam morbus qui tam subito crislum habet, omnino peracutus est. In omnibus autem morbis peracutis necessariũ est febres uel synochos esse, uel cõtinuas quidem, sed quæ per tertium exacerbantur. Synochi quidem raro eueniunt: & ubi nullus sit error, in quarto finiunt per crislum, natura à proprijs circuitibus ad crislum perueniente. Rarum uero etiam est ut nullus sit error. Continua autem febres quæ in accessionibus crislum habent, tertio die uel quinto rationabiliter finiuntur. Nam si quandoque etiam quarto iudicentur, ratione eius accessions quæ tertio die fit, id patiuntur. Quæ enim circa horam undecimam, si ita contigerit, diei tertij accessio inuadit, uel tertia nocte, uel quarto die, inuehit crislum. Cui igitur primo die (rursus enim eadem repetenda) signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiam omnibus periculum nullum portendentibus: tunc proculdubio scimus quod in primo quaternario morbi solutionem subsequi sit necessarium. Quod si etiam eius magnitudo inspecta sit, ulteriorẽ habebis notitiã quod cum crisi finietur. Ex morbi autem motu te sperare oportet quod crisis uel tertio die fiet, uel quarto, uel quinto. Siquidem celer sit motus, tertio. Si uero quodammodo tardior, in quinto. Si uero febris fuerit synochus, in quarto. Adiuuat motus celeritatem, morbi magnitudo, & anni tempus, & regio, & ætas, & quæcunq; alia amaræ bili cõueniunt. Tarditati autem motus, insunt contraria. Aestate enim adolescens natura calidior post inediam & labores & cibos & potus biliosos tertiana crisi occupabit, & præsertim si is qui ante cesserit temporis status siccus extiterit, & præfensentia: & locus in quo ægrotat, fuerit natura calidior.

Si vero & tertiana crifes tunc abudauerint, adhuc certior est coniectura. Quod si omnia contraria conuenerint, & motus morbi tardior, neque magnitudo ualde effatu digna, et tempus anni fuerit hybernū, aeger autē uel natura pituitosior, uel iam declinantis aetatis, sperandum est crifim ad quinti diei accessiōnem peruenturam. Adhuc autem magis si locus natura frigidior atque humidior extiterit, & praesens temporis status consimilis, & quintanae crifes abundauerint, & reliqua his proportionabilia, ueluti ocium, repletio, & esus ciborum pituitosiorū a plurimo tempore. Rursus igitur alius aegrotus subijciatur, qui nullum habeat signum coctionis manifestum neque in primo die, neque in secundo, neque tamen perniciosum, sed omnino omnia sint citra periculum. saluabitur quidem & hic, sed in primo quartario non liberabitur integre. Oportet igitur mentem diligenter adhibere nunquid aliquid signum manifestum coctionis ostendat. Nam si hoc fiat, necesse est ut in septimo die aeger liberet, modo interim nullus error admittatur. Si uero per crifim uel sine crifi salus sit secutura, hoc ex morbi magnitudine noscitur. Liqueat enim quod si magnus fuerit, omnino per crifim morbus finietur. Quod si etiam motus uelocitas adiungatur, multo magis id fiet. Quod si aliquis error, non magnus tamen, circa aegrotantem factus fuerit, sperandum est crifim in septimo euenturam. Quod si non multū uelociter moueatur, aliquis uero error circa hominē interim fiat, ad nonū diem crifis trāsfertur. Rursus itaque supponamus aliquē salubri morbo laborare, qui die quinta aliquid coctionis signū habeat manifestum, hic, si morbus magnus extiterit, & celeriter moueatur, undecimo potius quam decimo quarto die crifim patietur. Quod si minor fuerit, neque celerem motum habuerit, decimo quarto magis quam undecimo. Simul uero cum alijs est distinguendum si & iuuenis fuerit, & natura biliosus, & tempus aestiuum, & in loco calido egrotauerit, et prior uictus, & quaecumque presenti attinent statui, ad calorem declinauerint, omnino iste die undecimo crifim habebit: quemadmodū si omnia contraria ipsi quae dicta sunt, affuerint aegrotati, in quartodecimo, Quod si nonnulla quidem affuerint, nonnulla uero non, atque interim aliquis error incidit, fieri non potest ut crifis die undecimo subsequatur: sapientius uero nec die decimo quarto, quando magis fuerit erratum. Sed si nullus error acciderit, mista uero fuerint accidentia, hic opus erit medico exercitato ac perspicaci, ut ea quae uim maiorem habent signa distinguat, & illi quae ab ipsis ostenditur crifi, fidem adhibeat certiores in hisce adeo ambiguas praecognitionibus. Si autem neque in ipso septimo die, in alijs certe inter septimū & undecimū id quod futurum est exquisitè discernere licet. Nam si magnitudo uel uelocitas motus morbi in eisdem diebus intendatur, ac coctionis signis effatu digna accessio facta fuerit, huiusmodi aegrotus die undecimo crifim patietur: sicuti si contra se habuerint, in quartodecimo. Subijciatur rursus aegrotus qui in morbo salubri in primis diebus tar-

diorem febris motum habeat, neque cum nimis uehementi calore, ueruntamen adline cruditatis signa, quod quidem intra quartumdecimū diem hic non liberabitur morbo, iam manifestum est. si uero in illa ipsa die, uel postea: ex morbi temporibus distinguendum est. Nam principij quidem signa si diu permanerint, diuturnū fore morbum significat. Augmenti uero si in quarta uel septima die apparuerint, sperandum est aliquid in quartodecimo: sed in undecimo determinabitur. Nam si haec tria in eo die coniuncta fuerint, & motus uelocitas quae sufficiens sumperit incrementū, & febris magnitudo, ac praeterea manifestum coctionis indicium, fiet crifis in quartodecimo. adhuc autem magis si & anni tempus, & aetas, & aegrotantis natura, & quaecumque alia his sunt proportionalia, ad crifis celeritatem contulerint. Si uero solum manifestū coctionis signum die undecima appareat, neque tamē morbi magnitudo, aut motus uelocitas festinauerint: tunc ultra diem decimūquartum crifis differetur. Sed si quidem anni tempus, & aetas aegrotantis, & quaecumque alia his sunt proportionalia, ad frigidius declinauerint, forte sperandum est morbi solutionem in uigesimo die secuturam. Quod si mista signa affuerint, & dies decimusquartus coctionem insigniter auxerit, die decimosextimo crifis occurret. Si uero neque die quartodecimo aliquid nouatum fuerit quod sit ualde exquisitum, tūc ad septimumdecimum diem est respiciendum. Si enim in eo aliquid signum apparuerit, id fidissimū erit, quamuis ualde exiguum fuerit: uigesimoque die crifim praemonstrabit. Quod uero haec crifes uarietas quas numerauimus, omnium optimae sint, hoc est securae atque perfectae & coctae, non amplius egebit demonstratione. Cum enim post signa optima atque exquisitam coctionem facta fuerint, necesse est ut optima sint: quoniam & sola coctio crifis celeritatem, & salubrem securitatem ostendit. Neque enim uel animo concipi potest quod post morbi exquisitam coctionem crifis mala sequatur. Exquisita uero coctio fit tempore status. Atque idcirco ab initio ipso nos admonuimus, nulli alteri excitationi tam esse intendendum, quam ad morbi statum praenoscendum. Nam si forma uictus ad illum instituat, & crifis optima in illo fit, atque omnium crifis ipsa est regula. Quae enim huic proximior est, altera magis distante potior est. In nulla re adeo exercitandus est medicus, quantum in status praecognitione. Esto igitur ut in die quartodecimo spes sit fore statum, & aut ob morbi magnitudinē, uel eiusdem uelocitatem, uel propter aliquid aliud extrinsecū irritamentum crifis die undecimo anticipet: neque ipsam perfectam, neque omnino bonam quimus sperare: sed hoc tempore omnino timendum est, praesertim si neque in totum morbus periculo uacat. Quod si salubris apparuerit, uerendum est ne crifis uel cum grauibis fiat accidentibus, uel non perfecta, uel omnino reuertatur. adeo magnā habent uim coctiones, ac propterea etiam morbi status. Et quidem si morbi in hoc tempore crifim non habuerit

habuere, fieri non potest ut in declinatione habeant. Quicumque enim status tempus semel praeterierint, hic sine crifi perseuerant, & paulatim soluntur. Et nullum est mortis periculum tempore status elapso, quantum iudicio assequi possum. Et tamen quidam sunt qui putant se uidisse multos egrotos in declinationibus periisse. Sed si experientiae uel rationi credere oportet, noui ipsos alia ratione quam morbi interisse. Omnes siquidem erroribus interiere, praecipue quidem suis ipsorum: sed & aliquando medicorum. Sic quidem experientia testatur, neminem unquam uel morbi in declinationibus periisse: sed adhuc magis ratio. Neque enim possibile est ut postquam causae morbosae iam coctae sunt, ac iam natura superauerit, aeger moriatur, modo recta curatio a medicis adhibeatur. Vbi enim natura superior euasit, & debellauit, & restitit uehementiori morbi conatui, & quae infestabant oppressit, (hoc enim est ipsa coctio) fieri non potest ut deinceps succumbat. Quod si a morbo natura non uincatur, mortem subsequi nullo modo contingit. siquidem nihil aliud mors est, nisi omnimoda natura prostratio. Vbi uero ipsa perdurat, dominatur ac uincit, hominem necesse est liberari. Ex omnibus igitur nos ratio cogit, in id maxime esse incumbendum ut eam morbi partem praenoscamus quam statum uocat. Nam si moriturus est aeger aut non, nemo praecognosceret nisi status tempus praecognouerit. Tunc enim primum mori aegrotantem est necessarium, quando uires morbo succubuerint. Siue autem uires siue naturam dixerit, idem te nunc intelligere oportet. Et quidem utrum prius superabitur, sciri non potest, si futurum penitus fuerit incertum. Nam si crifis intra unum diem esse debeat, saluabitur aeger antequam uires a morbo prosternant. Si uero ante uiginti dies (ita enim contingat) non possit status aduenire, fieri potest ut interim natura fatigetur, adeo ut eisdem aegrotis apparentibus alter quidem saluetur, alter moriatur ob status futuri tempus. Siquis uero nos alium modum sciret docere quo morituros a saluandis possemus distinguere, non esset fortassis ad hoc status necessaria praecognitio. Sed cum eisdem apparentibus morbis, quis sit salubris quis ue mortalis, alia uia quam nuper dicta inuenire nequeamus, magna ex hoc cognitionis status necessitas oritur. Hippocrates igitur ita inquit: Coniectura assequi oportet an aeger cum eo uictu usque ad morbi statum perdurabit, & utrum ipse prius deficiat, neque cum eo uictu perdurabit, uel morbus antea finietur, & obtundet. Videntur quidem & Diocles & Plistonius & Praxagoras & Philotimus, atque omnes, ut ita dixerim, probatissimi medici, nihil aliud melius inuenisse ad iudicandum nunquid aeger saluabitur, aut morietur. Qui uero omnia bona artis deteriora fecerunt, neque aliquid aliud doctius excogitauerunt, & haec maxime neglexerunt. Quis enim eorum est qui aut morbi magnitudinem, aut naturae robur cognoscere studeat, aut futurum statum praecognoscere? Et quidem sine horum trium cognitione nihil de sa-

lute inuestigari contingit, non magis quam hoc, nunquid aliquis portado oneri sufficit, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & uiae longitudine antea non perspecta. Nam aegri uires portanti onus, morbus uero oneri, tempus autem quod utque ad statum extenditur, longitudini uiae responderet. Quo pacto igitur de aegrotate sciri potest nunquid sufficiat, si nulla status praecognitio habeatur? ex omnibus igitur ratio cogit nil tam studiose esse discendum quam futuri status praenotionem. Si enim neque conueniens uictus adhiberi potest si hoc non praecognoscatur, neque de aegri salute uel morte alio modo manifestam habere notitiam contingit. Sed neque de crifi, nunquid futura sit, aut omni non erit, & cum sit, quanta aut qualis sit, sciri potest, si praecognitio status non habeatur. Quare maximū hoc erit artis opus, & ceteris omnibus antefectendum, ad praecognoscendum futurum statum exercitatio. Sed quomodo hoc fieri potest, antea diximus. Nunc uero quae nuper dicebamus, repetenda. Si cognouerimus ex magnitudine morbi, & uiribus aegrotantis, & tempore status, nunquid liberabitur aut morietur, colligere ita aliquid poterimus de crifi tempore, & modo. Si quidem morbus salubris inueniatur, & neque eius acumen, neque magnitudo festinent, neque error aliquis circa aegrotum admittatur, status tempus crifis expectat. Et haec quidem optima crifis est. Fit enim morbo iam cocto. Si uero uel propter morbi magnitudinem, uel motus celeritatem, uel propter aliquid aliud irritamentum ante statum crifis uenire cogatur, tanto haec optima deterior erit, quantum statum anticipauerit. Quod si neque usque ad statum sufficere possit, necessarium est aegrotantem ex hoc morbo interire, non tamen omnino prope statum. contingit enim & multo celerius, & statim circa morbi totius initia. Crifis enim uel in statu, uel parum ante ipsum fit: mors autem in tribus temporibus, principio, augmento, & statu. Cum uero res plures sint, concedant mihi sophistae, manifestioris doctrinae gratia, singulis proprium nomen imponere. Et si hoc ipsi non concesserint, longe eis ualere iussis (neque enim ipsis, sed ijs qui ueritati student, hic sermo componitur) ita consideremus. Siquis subito morbo liberatur, omnino huic aliqua euacuatio effatu digna contingit uel per uomitum, uel per uentris exonerationem, uel sudores, uel urinas, uel sanguinis enarib. profluuiū, aut ex sede per haemorrhoidas, aut in mulieribus per purgationem mēstruorū. Sed etiam parotides non paucos in tempore opportuno liberant, & ad genua & ad pedes & ad aliud quodpiam membrum ignobile decubitus. Et quidem antecedit his omnibus atque absidet non modica in aegrotantis corpore perturbatio. delirat enim & difficilem habet anhelitum, & stomachi angustiam, atque alia quae prius diximus, patitur. Vnus quidem hic modus est morborum solutionis, quem non modo nos crifim nominare instituimus manifestioris doctrinae gratia, sed omnes etiam qui nos antecesserunt, eodem nomine crifim nominabant. Alter uero mo-

539
 dum est qui hec quidem omnia seruat, uno autē tantummodo differt, quia non integre à morbo liberat. Nominatur uero & hic nonnunquam quidē crisis simpliciter, sicuti & prior: aliquando etiam cum additione, crisis imperfecta, uel crisis defecta. Quicumque autē morbi paulatim finiatur, solui quidem impresentiarū dicitur: per crīsim autē finiri nequaquam: quāuis aliquando per abusionē hoc etiam ita nominari dixerimus. Sed nūc singulis trium eorū quæ diximus claritatis causa sit propriū nomē impositū. Crisis quidē simpliciter, morbi solutio subita. Defecta uero crisis, subita morbi diminutio: Solutio autē simpliciter, quæ in longiori tempore & paulatim facta est. Sicuti uero uel effatu digna euacuatio, uel omnino decubitus cū ueloci perturbatione necessario in crisisibus fiūt, ita in solutionibus neque agitatio aliqua, neque euacuatio, neque decubitus accidit. Tres quidē hi sunt modi perturbationis morborū, cū à morbo liberari debet egrotus. Tres uero alij istis proportionales cū moriturus est. Vel enim subito mori unā cū turbatione & agitatione, & quibusdā excretionibus uel abscessibus effatu dignis: uel mortem non subijt quidē ex istis, sed multo deterius euasit. Vocent autē hæc duæ crises nō bonæ: cum nihil referat siue hoc modo siue malas crises nominemus. Seorsum uero, prima quidē perfecta, secūda uero imperfecta, tertia uero species malæ permutationis, quæ paulatim fit usque ad mortē, arefactio nominet. Hæc igitur tria alijs tribus opposita sunt. Quartus modus est subitæ mutationis ad peius, sine magnis excretionibus uel decubitus: quā neque crīsim appello. Quod igitur hūc modum ab alijs differre dicimus quos cū agitatione ac perturbatione & effatu dignis excretionibus aut decubitus fieri dicebamus, unūcuique manifestū est. differt enim, sine his fieri accidentibus, quæ prius critica nominauimus, atque absque excretionibus uel decubitus, & fieri cū illis. An uero recte uel nō huic modo mortis nomē crisis detrahimus: hoc est de nomine, nō autem de re ipsa contendere. Ego autē quatuor modos docui inuicem differentes, & singulis propriū nomen manifestioris doctrine gratia, imponendū censui. Siquis uero melius uel manifestius scit nominare, de eius nuncupatione minime disceptauerimus. Docere uero utile aliquid haudquaquam in isto consistit, sed in noscēdo potius hos singulos morbos cum adsint, & futuros prænoscendo. Neque etiam si horū modorum causas explicare tentarem, deinde quispiam eisdem causis tanquam non recte habentibus contradicens, putaret se aduersus modos disserere, recte opinaretur. Cognoscere enim quod tot sunt modi quibus sanentur aut moriantur egrotantes, ac quod dictis nominibus nominant, atque ubi præsentibus fuerint, ipsos dignoscere, futuros uero præcognoscere, hæc ipsa ad medendum cōferentia sunt: atque expedit quidem nomina concedere, dignotiones uero ac præcognitiones experientia explorare. Si uero conantibus nobis unde hæc inueniamus edocere, quispiam in contradictionibus exercitatus, qualem

VII

540
 habitum admirabilis Asclepiades acquisiuit, impediat, ac sermonem meum interrumpat, meminisse oportet, quod hic istud agens, non rem ipsam, sed quæ de ea uerba dicuntur, cauillatur. Neque enim quod nullæ repentinae turbationes fiant aliquando circa corpus ægrotantis, potest asserere Asclepiades: neque quod sæpius post ipsas effatu dignæ excretiones eueniant: neque quod magna ex ipsis non sit facta in ægrotantibus permutatio: neque quod huiusmodi res uocetur crisis: sed quod certante natura contra causas morbos facientes, ista non fiant, hoc demonstrare tentabit, non parum quidē etiam hac in parte delirans, propter admirabiles tumores atque meatus quos ipse supposuit: quorum causa neque nouit potentias illas quibus animal gubernatur, neque quæ hæc omnia ad salutem faciunt tam in sanis quam etiam in ægrotantibus, neque quod ipsæ sunt quæ morbos iudicant. Sed cum possit quidē in rebus sensui occultis huiusmodi sermo nugari, nihil tamen quod ad artem medendi pertineat, attingit, neque enim dignoscere nos crīsim modos, neque prænoscere, talia sophismata prohibent. In multis etiam sæpius delirauit Asclepiades, & quicumque non norunt naturas esse morborum medicatrices, neque unquam poterūt modum salutis aut mortis præcognoscere. Atqui quo pacto turpe nō est medico, in tante crisi more uulgarium perterri, quem decuit non solum præsentē crīsim quorsum euasura esset intelligere, sed etiam futurā præcognoscere: E quidem hic omnia quæ ad crīsim attingunt, uel futura prænoscere, uel iam præsentia dignoscere, ex alijs principijs haud inuenio, quæ ex ijs quæ supposuit Hippocrates. Etenim quod ea quæ sunt in corpore, cōcoquantur uel non cōcoquantur, Hippocraticis, non autē Asclepiadicis dogmatibus congruit. Et cum natura multas potētias habeat per quas animal gubernatur, unum quoddam est Hippocraticū dogma, quod sine hoc præsentē contemplationē scientia comprehendere minime possumus. Neque enim numero infinitos expectare oportet signorū cōcursus, tanquam in singulis ipsorum propriā obseruationē assequi possimus, sed potius omnia particularia ad hanc unam redigere intentionem: de qua uerba faciens, coactus sum facere de sophistis mentionem, qui non modo nihil opportunū inuenire student, sed etiā quæ bene inuenta sunt, conantur facere deteriora. Et tamē melius foret, cum nos intuētur, & diem ipsum in quo crīsim morbus subibit prænoscentes, atque insuper crīsim modum prædicentes, ac iam præsentem etiā quem finē sit habitura dignoscetes, tali contemplationi discendæ intendere, ex qua huiusmodi facultas comparatur: neque more uulgarium perterri, quorsum euasurus sit morbus ignorantes. Ego quidem sæpius expertus sum tales medicos qui de præcognitione nostra sunt admirati, quando in ægrotis succedentē inspexerunt, atque disce re satagentes. sed quando quispiam ipsos docere cœperit, aut quippiam de coctione aut naturæ robore differuerit, uel de re aliqua alia sine qua de crīsi

contempla

541
 contemplatio consistere nequit: quomodo, inquit, mihi suadebis quod sit natura quadam omnia agens ad animalium salutem? uel quod eadem natura expellente superfluitates, quidam à morbo liberantur? uel quod calidum in animalibus sit efficacissimum? uel quod ex calido, frigido, sicco, & humido corpora animalium sint temperata? Aduersus quos ego dicere soleo. Tu quidem o uir, cœpisti tanquam discipulus, audis autem tanquam contradictor. Neque enim tibi sufficit, artis operum, quorum te cepit admiratio, doctrinam perdiscere, sed etiam eius principia iudicare conaris non solum ut medicus, sed etiam ut naturalis: & tamen tibi satius fuisset contrariō modo de principijs iudicare. Multo enim præstare arbitror, miranda opera quæ ex illis principijs sequuntur, inspicientem, ab eisdem operibus fidem aliquam de ipsis principijs assumere. Fides siquidem artium contra se habent quam inuentiones. Creduntur enim ex operibus, inueniuntur ex principijs. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inuenire est impossibile, nisi ueris utar principijs. Quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam diligenter perdiscere. Tibi uero, iam artis operibus adinuentis, uiam discere sufficit. Quare nisi tibi suppetat tempus ut tanquam naturalis omnia discere possis, tantum saltem tibi ratiocinari adsit, quod nulla altera uia sit præter istam quæ te faciat futuri præcognitorem, & quod nulla necessitas urgeat ad principia scientiæ comprehendenda, cum iam frui possis ijs quæ ex scientia proueniunt. Qui enim primus studuit hæc inuenire, magno in periculo fuit ne frustra tempus contereret. Neque enim uerum aliquod ex falsis principijs contingit inueniri. Sed cum tu ab inquirendi labore sis liber, & quæ iam bene inuenta sunt, addiscere concupiscas, superuacaneum foret principiorum scientiam complecti, si præsertim ad hæc tempus minime suppetat, neque cupido te teneat, aliquid eorum quæ desint, inueniendi, sed tibi solum sufficit, inuentis recte uti. Tu itaque supponens aliquam esse uitalem potentiam, stude ut agnoscas eius ita in robore sicuti in imbecillitate dispositionem. Vbi uero in his exercitatus fueris, stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine quam etiam in more differentias, & post hæc, futuri status præcognitionem perdiscere. Vbi uero hæc omnia didiceris, tunc te exerceas in comprehendenda per exquisitam coniecturam tam morbi magnitudine, quam ægrotantis robore, & quanto hæc tempore possint perdurare. Multum uero ad hoc te adiuuabit in operibus exercitatio. Prius uero quam ea omnia quæ dixi, diligenter didiceris, nihil ægrotos intuendo proficies. Sed quomodo hæc omnia perdiscere oportet? Non aliter quam sicuti prius à nobis dictum est. Etenim quod oporteat & magnitudinem morbi inuenire, & morem, insuper etiam statum, exacte recensui. In unaquaque autem natura uel imbecillitatem uel robur, in alio libro ubi De multitudine

542
 agitur, antea narrati. Ex illo igitur eorum dignotiones exquisite discere oportet, uti uero ad medendum, ut in alijs edocui: neque minus & nunc ad eam quæ habetur de crisisibus contemplationem. Sicuti enim qui omnia signa bona præ se fert, in primo quaternario integre liberabitur, eodem (ut arbitror) modo qui omnia mala, hic intra primum quaternarium morietur. Sed qui quidem liberatur, omnia morbi tempora uniuersalia pertransit, principium, augmentum, statum, & declinationem: quanquam nonnullis fieri nō uideatur declinatio ubi repentinæ crises aduenerint. Nam paulo post de istis dicitur. Moriturus autem, ad declinationis tempus pertingere minime potest: non tamen necessario etiam non ad statum. Contingit enim ipsum in augmenti & principij etiam tempore mori: crīsim uero subire non est necessarium, & maxime si in principio morbi moriatur. Hoc autem accidit ubi natura plurimum à morbo superatur. Tunc enim neque certare aduersus ipsum aggreditur. sine certamine autem crisis non fit. Hic igitur est quartus modus mortis, qui nulli salutariū assimilatur. Nemo siquidem subito morbu euasit sine crisi. Multi uero sine hac subito intereunt, plurimique in accessionum principijs, illi præsertim qui propter materij multitudinem, & crassitiam, aut inflammationis magnitudinem exitialiter laborant. In declinatione uero propter uirium imbecillitatem moriuntur. Hoc siquidem plus quam aliquid pro uerissimo haberi oportet, quod in accessionum particulariū declinationibus plurimi pereunt. quod nonnulli uidentes, idcirco opinantur etiā uniuersalis declinationis tempore posse aliquem mori. uerum non ita res se habet. Vbi enim morbi status præterierit, natura quidem iam superior euasit: neque enim aliter morbus declinasset: nullus autem modus mortis tunc aduenientis excogitari potest, præterquam ex errore. Sed de hoc haudquaquam nunc considerare proposuimus, sed an morbi ratione mori contingat. Neque igitur hoc uidi unquam fieri, neque id inuenit ratio. Sed particularibus accessionibus declinantibus multos sæpiissime interire uidi. Neque rationem sequentibus mirum uidetur quod naturæ uis imbecilla, in principio quidem accessionis & augmento & statu queat perdurare, cum adhuc habitus ipse in unum compressus contineatur: tempore uero declinationis à medio ad extrema calore retrocedente, naturæ habitus spargitur atque dissoluitur. Horum itaque nonnulli subita morte opprimuntur, ut præsentibus existimēt deficere animo potius quæ mori. Quidam uero paulatim, non subito interierunt, incipientes quidē omnes à statu accessionis, ita uero latenter, ut multis uideatur tales citius quam sperassent, à statu ad declinationem transire. Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur, neque enim paruo interstitio differunt qui mortis ratione citius quam sperabatur ad quandam falsam declinationem perueniūt, ab ijs qui uere declinat. In utrisque enim subito febrilis calor dissoluitur.

2 4 Fit

Fit uero contrarijs ex causis. siquidē naturę robo-
ri maxime cōtraria est imbecillitas. Vehementior
igitur fit continue magis pulsus & equalior atque
ordinatior in optima declinatione. Expellit enim
natura fortius omnē subito febrilem calorē. Debi-
lior uero atq; inordinatior & inæqualis est pulsus
in mortalib; declinationibus. Nam unā cum alijs
tūc calor febrilis expirat, atque hinc spes melioris
exoritur. Mox cum ad leuādum uentrem surrexe-
rint, animi defectum incurrunt: & nonnulli pauco
ac tenaci sudore effuso, moriuntur, uel etiam sine
surrectione. Sic quidem in particularium accessio-
num declinationibus sine crisi moriuntur: in princi-
pijs uero propter subitum humorum ad interiora
motum, ueluti suffocata atq; extincta natura: non
aliter quā si lignorum uiridium aceruum super
flamas conijcias. Reliquus est igitur mortis sine
crisi modus, exitalibus morbis tēpore status a ue-
hemētia accessiois natura superata. Sic & in aug-
mentis plerunq; moriuntur, non alio modo q̄ sta-
tus ratione. Omnino enim quando a uehementia
morbi natura superatur, ratione status moriuntur,
Contingit uero aliquādo & in augmentis acces-
sionum: sed rarius hoc accidit. atq; idem est modus
cum illo qui fit tempore status. Tres igitur sunt o-
mnes mortis modi ijs qui sine crisi moriuntur. Pri-
mus quidem in principijs accessionum, qui in ma-
gnis inflammationibus plurimum contingit quæ
membra occupant principalia, uel ob humorum
multitudinem, crassitudinē, ac tenacitatē, qui sub-
ito confluit, ut spiritus meatus obscurent. Alter ue-
ro iam tempore status, a morbi uī natura superata.
Alius uero iam reliquus in declinationibus, qui ra-
rissime accidit, uigore uitali soluto. Horum uero
nullus contingit cum crisi: neq; enim morbū de-
pellere in huiusmodi mortis modis ab initio natu-
ra tentauit. Vbi uero tentauerit, sed succubuerit,
malam crism talem euentum appello. & fit omni-
no uel cum excretionibus, uel abscessibus effatu
dignis, simul cum reliqua omnium perturbatiōe,
x de qua diximus antea. Huiusmodi uero crisiū
præcognitiones minus stabiles sunt, & ualde pru-
dente & arte instructo atq; exercitato medico in-
digent, primū quidem nunquid futura sint, secun-
do an hoc die certo, deinde si statim hominem in-
terficiant, uel tantummodo nocebunt. Sed prius
exercitari oportet in optimarum crismum præco-
gnitione, de quibus prius locutus sum: deinde in
ijs quæ non sunt optimæ, bonę tamē: ac deinceps
ad malas descendere. Sicuti enim in his est pluri-
ma incertitudo & coniectura, ita in bonis scientia
& firmitas præualeat. Determinati siquidem sunt
atque ordinati naturæ motus, cum ualida fuerit, &
materia dominatur, & proprias operationes ope-
ratur. Indeterminati uero atque inordinati, atque
ideo incogniti, quando succumbit. Sed si quædam
integre superatur: neq; ab initio crism facere ten-
tat, neque omnino resistere: & si paulum omnino
furgat ad pugnam, statim succumbit. Causa uero
huius intempestiui assultus est morbi uiolentia, ir-

ritatrix quædam existens, & acuta. Videtur siqui-
dem natura nihil huiusmodi posse tolerare, sed sta-
tim properare ad expellendum id quod infestat, si-
cut ex ijs quæ uentrem aut stomachum mordent,
torquent, frigefaciunt, & grauant, siue quouis alio
modo stimulant, licet inspicere. quæ enim superna
tant, per uomitus expellere tentat. quæ uero infe-
riora occupant loca, per sedem excernit. Et hoc
est quidem maximū signum crisis intempestiue.
Quæ enim tēporis spatio sunt, hæc in statu & co-
ctionibus etiam si nullum adsit irritamentū, in fer-
uidis & magnis morbis uidemus accidere. Quæ-
cunq; uero antea dirumpuntur, (uocat autem sic
Hippocrates omnia quæ ante statum ad crism ru-
unt) ob aliquod irritamentum id patiuntur. Et tan-
to deterior fit crisis quā illa quæ in statu fit, quan-
to magis anticipauit. In exitalibus autem morbis
eodē modo res se habet: neq; crisis status tēpus ex-
pectat, aut admodum raro: sed magna ex parte in
augmentis interficit, uel in principijs. Et si aliqua
dies indicatrix futuram crism præostēderit, simul
& malam futuram præostendit. Age enim in quar-
to die uisa sit primū nebula in urinis nigra, uel sus-
pensio nigra, uel tale aliquid huiusmodi, sint ue-
ro & omnino alia signa & accidentia pernicio-
sa: morietur quidem omnino hic agrotus. Sed si in
imparibus quidē accessio facta fuerit, septimo die
crisis accidet. Si uero in diebus paribus, in sexto.
Certiore uero tibi expectationem faciet morbi
motus. Si enim acute moueatur, crism acceleran-
tem conuenit, hoc est, in sexta uēturam. Si ue-
ro tarde, ad septimā differetur. Cum uero dies in-
dicatrix nullum de mala crisi futura signum osten-
derit, neque eius præcognitio facilis est. Oportet
tamen hic animaduertere ea quæ a me dicentur si-
gna. Est autem primū & maximū in morbis mor-
talibus signum quod sine crisi mors sit subsequen-
da, uirium imbecillitas: nam uirtus ita prostrata, ad
pugnam contra morbum nō excitatur. Secundū
uero, si nullum adsit signum, uel minimum, coctio-
nis: & præter hæc, si magnus sit morbus atq; mali-
gnus, atq; etiam celeriter moueatur. Cū enim hæc
affuerint, omnino absque crisi mors subsequetur.
Mortis autē dies præcognoscitur, quanto superat
morbus naturā, considerando, & grauiores acces-
siones inspiciēdo. Si enim effatu dignus fuerit ex-
cessus, & parum resistere adhuc uis naturæ uideat-
ur, mors cito subsequetur. Si uero cōtraria affue-
rint, tardius. Sit igitur gratia exēpli multus quidē
excessus, non tamē manifestus an ad unum diem
uel duos extēdi poterit. hoc uero distinguetur ac-
cessionū circuitibus. Quo enim die debet acces-
sio fieri, in illo morietur. Et qua eiusdem diei hora
accidet, iam est dignoscere facile, si meminerimus
in uniuersum corū quæ paulo ante diximus, in qui-
bus morbis principia accessionū maxime afferūt
mortem, in quibus uero decremēta & declina-
tiones. Particulatim uero in singulis agrotanti-
bus præcedentium dierum recordatio tibi pluri-
ma monstrabit. Si enim ex ipsa morbi specie
quispiam

quispiam nequeat prænoscere in qua parte maxi-
me accessiois morietur: ea quæ in primis diebus
contigere, ad memoriam reuocans, qua maxima
parte grauissima atq; exitalia accidentia superue-
nerunt: hic etiam poterit de futuris coniecturari.
Sit rursus uere cognitum q̄ morbus sit exitialis,
& non multa uirium prostratio. Primum ex hoc
constat mortem non esse propinquam. Deinde
inquirendum est si possit fieri crisis. Huius uero in-
uentio habetur ex contemplatione uirtutis quomo-
do se habeat, atq; ipsius morbi motus, ac præterea
signorum coctionis. Si enim uirtus robusta fue-
rit, & morbus uelociter moueatur, & aliquod si-
gnum coctionis affuerit, non extra rationem est q̄
natura tentabit crism. Quod si uirtus quodam-
modo succubuerit, ac morbus tardum motum ha-
buerit, nullumq; affuerit coctionis signum, in hoc
subsequi crism non contingit. Quod autē si mor-
bus sit fortior uirtute, non necessario uirtus ipsa sit
debilis, nos alio ostendimus libro. atque inde disce-
re oportet propria signa uirtutis imbecillis. omnia
enim simul transigi nō possunt. Omnium autem
meminisse simul, & nihil prætermittere ex ijs quæ
separatim aliquis didicit, sed omnia in singulis æ-
grotantibus memoria complecti, nihil difficile, ne-
dum non impossibile. Rursus igitur memoria re-
petentes ea quæ in præcedentibus disseruimus, ad
sequentia transeamus. Diximus optimas crises in
statibus fieri: in augmentis uero, si salus sit subsecu-
tura, uel imperfectas, uel non securas. In morituris
autem uel subito interimere, uel magnam ad pe-
ius facere mutationem. In principio autem mor-
bi non fieri crism. Est uero optimarum crismum
exquisitas præcognitiones: aliarum quidem cum
coniectura, & maxime cum fuerint crises signo
carentes. Ita autem nominari diximus quæcunq;
a nullo dierum indicantium antea fuerint indica-
tæ. Sed & has etsi non multo prius oportere as-
seruimus. Futuram autem præcognitionem ex eo
quod urgeatur ac uehementer irritetur natura a
morbo, atque ex subita præter rationem circa cor-
pus facta perturbatione. Omnino enim fit aliqua
nouitas quando crisis futura est, uel circa respira-
tionem, uel circa mētem, uel auditum, uel uisum,
uel ferendi facilitatem, uel circa aliquod eorum
quæ iam sæpe diximus uno nomine summam
iudiciaria accidentia & signa appellantes. Quin-
ctiam quod ab Hippocrate in Aphorismis dicitur,
Quibuscunq; crisis fit, his nox molesta quæ an-
tecedit accessionem: est ipsum quod nunc nos di-
ximus. Quando igitur futura morbi crisis osten-
ditur, & nox molesta fuerit, & post ipsam acces-
sio citius inuaserit cum quibusdam insolitis acci-
dentibus, necesse est in eadem accessiois fieri cri-
x i sim. Qualis autem erit, hoc est utrum per san-
guinis fluxum, uel uomitum, uel sudores, uel per
aliquod aliud ex ijs quæ sæpe antea enumerauimus,
deinceps explanare tentabo. Hic quoque
initium faciemus ab eo qui nobis omnium fuit

A dux atque auctor bonarum disciplinarum, qui in
primo libro Epidemiarum scribit in hunc modū:
Circa caput & collum, & dolores, & grauitates
cum febribus, & sine febribus, in phreniticis qui-
dem neruorum distentiones, & uomitus ærugini
similes, & quidam ex his cito intereunt. in febrili-
bus autem ardentibus, atque alijs quibus adest col-
li dolor, & temporum grauitas, & tenebræ ocu-
lis oboriuntur, uel præcordia intenduntur absque
dolo, his profluvia sanguinis ē naribus. Qui ue-
ro totius capitis grauitates, & oris uentriculi mor-
sus, ac stomachum anxium habent, isti biliosa &
pituitosa euoment. Magna uero ex parte pueris
in huiusmodi affectibus accidunt neruorum di-
stentiones. Mulieribus uero, & hæc, & ex uuluis
labores. Senioribus uero, & in quibus iam supe-
ratur calor, apoplexiæ, atque furores, & atra bi-
lis morbi, & oculorum priuatio. In libro autem
qui Prognostica inscribitur, rursus Hippocrates
in hunc modum scribit: Quæcunq; autem fe-
bres protrahuntur, signa tamen salubria homine
habente, neque dolore ex inflammatione ægrum
habente, neque ex alia occasione manifesta, huic
expectandus est abscessus cum tumore atque do-
lore ad unum aliquem ex articulis, & non minus
ex ijs qui in inferiorib; locis sunt. Magis uero fiūt
& in minori tempore huiusmodi abscessus iunio-
ribus nondum triginta annos natis. Statim autem
attendere oportet ad abscessum si uigefimum di-
em transgressus fuerit. Senioribus uero minus fi-
unt febre etiam diuturniore existente. Oportet
autem expectare talem abscessum cum febris con-
tinua fuerit: in quartanam uero finitum, si in-
termittens fuerit, & more erraticæ inuaserit, & si
præter hæc omnia etiam autumno appropinqua-
uerit. Sicuti uero ijs qui sunt iuniores triginta an-
nis, abscessus fit: sic ijs qui triginta annos habent,
uel etiam senioribus, quartanæ accidunt. Absces-
sus uero scire oportet magis hyeme fieri, quæ au-
tem tardius desinunt, minus reuerti consueuisse.
Sufficiunt quidem hæc, & ualde manifesta sunt
quæ de abscessibus dicta. Adiungenda autem sunt
ipsis ea deinceps quæ de excretionibus inquit, in
hunc modum: Quicunq; autem in febre non
mortali dixerit se dolere caput, aut aliquod tene-
brosum apparere ante oculos: si oris uentriculi mor-
sus huic acciderit, uomitus biliosus subsequetur.
Si uero rigor inuaserit, & partes quæ sunt infra præ-
cordia, frigida fuerint, celerius adhuc adcrit uomit-
us. Si uero aliquid biberit aut comederit circa hoc
tempus, multo etiā citius euomet. Ex ijs uero qui
primo die dolere cœperint, quarto die grauantur
magis quā quinto, septimo die liberantur. pluri-
mi uero ipsorum dolere incipiunt tertio die, consi-
stantur autē quinto maxime, liberantur autē no-
no aut undecimo die. Quicunq; uero quinto die
dolere cœperint, & alia secundū rationē priorem
ipsis affuerint, quartodecimo euadunt. Fiunt autē
hæc uiris quidem ac mulieribus in tertianis præci-
pue: iunioribus fiunt quidem & in his, magis uero
in

in febribus legitimis continuis. Quicquid uero in huiusmodi febre caput doluerint, loco autem tenebrose alicuius ante oculos apparitionis uisus hebetetur, uel quidam splendores ante oculos uideant, pro oris uentriculi uero morsu in praecordijs aliqua fiat extensio uel ad dextram partem, uel sinistram, neque cum dolore, neque cum inflammatione: his sanguinis fluxus e naribus pro uomitu est expectandus: idque magis in iunioribus xxx. annis: minus uero in ijs qui iam triginta annos habent, & seniores sunt, cum in ijs uomitus sint expectandi. Et haec quidem sufficiunt. Praeter haec autem & illorum nihilominus meminisse oportet quae in eodem libro scribuntur ab Hippocrate: Capitis autem dolores uehementes, atque continui cum febre, si quidem aliquod signum mortale affuerit, ualde est exitiale. Si uero sine his signis dolor ultra uiginti die progrediatur, expectare oportet sanguinis fluxum e naribus, uel alium abscessum ad inferiores partes. Sed dum reces dolor fuerit, expectare oportet sanguinis fluxiones per nares, uel suppurationem, multoque magis si dolor circa tempora & frontem appareat: in ijs quidem maxime qui iuniores sunt trigintaquinque annis. in senioribus uero suppurationem magis expectare oportet. Et etiam in sermone de peripneumonicis ita inquit: Quibusdam abscessus fiunt ex pulmonis morbis, circa aures, & suppurantur: uel ad inferiora loca, & ad fistulam perueniunt. isti euadunt. Deinde subinferens inquit: Considerare autem oportet & talia hoc modo. Si febris perseverauerit, & dolor non cessauerit, & sputum non processerit secundum rationem, neque alii excrementa biliosa fuerint, neque facile dissolubilia aut pura fuerint, neque urina plurima, & multa habens subsidentiam, reliqua autem signa salutem significauerint, his oportet & tales abscessus futuros sperare. Fiunt autem nonnullis quidem ad loca inferiora, quibus aliquid phlegmones affuerit circa praecordia: quibusdam uero in superioribus, quibus praecordia & mollia & sine dolore perseverauerint. Vbi uero aliquid tepus difficile anhelitum habuerint, absque alia occasione quiescet. Et quidem de tumoribus circa praecordia uerba faciens, ita inquit: Significat autem huiusmodi tumores, in principio quidem mortis non multo post futuram periculum. Si uero processerint ultra uiginti dies, & febris & tumor non desierit, ad suppurationem conuertitur. Fiunt autem his in primo periodo & fluxus sanguinis ex naribus, & fortiter iuuant. Sed interrogare oportet an doleat magis capite, aut oculi caligent. tunc enim fluxus sanguinis e naribus, expectare oportet in ijs qui iuniores sunt trigintaquinque annis. Et haec quidem in Prognosticis ab Hippocrate dicta sunt, indicantia modos secundum quos crisis fit. Quicunque autem mingunt urinam tenuem ac crudam multo tempore, si quidem alia ipsi signa salubria affuerint, his abscessum expectare oportet ad loca quae sub septo transuerso sunt. Haec quidem in Prognosticis breuiter dicta sunt ab ipso futurum crisis modum praedocente. Addit uero ipsis multa particulatim & in libro

Prædictionum, & Epidemiarum, ueluti quae retentiones urinae ante rigorem, & quae oculi rubidi, sanguinis fluxum monstrant. Eodem modo & de oculis lachrymantibus, & de malis rubidis, & de ipsa nare. Ac praeterea quae labrum inferius agitur, futurum uomitum significat. Et quae somnus grauis cum dolore capitis, & surditas statim adueniens, sunt signa parotidum. Et multa huiusmodi alia particulatim scribit, quae omnia potentia continentur in ijs quae in libro Prognosticorum scribuntur. Summatim, nihil aliud oportet considerare in modo crisis praeter naturam inclinationem: quem manifeste ostendit Hippocrates in Prognosticis; partim quidem oris uentriculi morsum atque rigorem memorans, in quibus uomitus subsequitur: partim spirandi difficultatem, & oculorum allucinationes, in quibus profluuium sanguinis expectatur: ac praeter ista, distinguens de urinis, & alui excrementis, in quibus inquit: Neque biliosa fuerint alui excrementa, neque facile solubilia, & impermissa, neque urina multa ualde, neque plurimam habens subsidentiam. Si quid enim tale fuerit, manifestum est quod repperit aegritudo, & per ista expurgatur. cum uero huc non reperit, protrahitur morbus. cum signis tamen salubribus, futurum abscessum expectare oportet. Coniecturare autem in his oportet naturam motum. Ad loca siquidem inferiora futuros abscessus inquit ijs quibus circa praecordia aliquid phlegmones, id est inflammationis atque caloris affuerit, quoniam huc repant ijs qui peripneumoniae humores efficiunt. hunc siquidem sermonem ueluti ad exemplum in peripneumonicis Hippocrates transigit. Vbi uero non repunt ad inferiora, praecordia quidem mollia & sine dolore erunt semper, aeger uero ad aliquod tempus difficilem habebit anhelitum sine occasione manifesta: & manifestum est quod hinc abscessus subsequi est necessarium, hoc est circa glandosas carnes quae sunt post aures. statim enim in ipso & aliquod aliud signum aderit quod ad caput habebit significationem, ueluti grauis somnus, & surditas repentina, ac praeter rationem, aut grauitas capitis & temporum, aut tale aliquid aliud. Nullum igitur indicium deficit modi futurae crisis, sed omnia ab Hippocrate exceptis pulsibus dicta sunt. Multi uero priscam breuitatem aduertere minime consueti, quaedam deficere arbitrantur. Nos igitur altero sermone manifeste eadem ipsis dicamus. forte enim si hoc modo didicerint, neque impossibile esse arbitrabuntur praecognoscere modum futurae crisis, neque adhuc circa exercitationem torpebunt. Cum igitur quod crisis aderit, ex ijs quae diximus praecognoueris, deinceps qualis futura sit, hoc modo distinguendum est. Primum quidem, si acutus & calidus sit morbus, & si crisis fiat in primis periodis. necesse est enim in talibus crisis non abscessum, sed excretionem subsequi. Secundo autem loco, si diuturnus & tardus. Nam hi per abscessum quiescere consueuerunt: tum praecipue cum urinae tenues: & crudae longo tempore exierint. Si enim multam & optimam subsidentiam habuerint, rationabile est morbum

morbum potius paulatim debere coqui, non per abscessum terminari. His praefinitis deinceps considerandum est, siquidem per excretionem debet terminari, nunquid profluuium sanguinis, uel uomitus, uel sudor, uel alui subductio sequetur. Si uero per abscessum, quod membrum, & quis articulus abscessum suscipiet. In ijs uero qui per excretionem debent terminari, dupliciter distinguere oportet, & futurae excretionis signis, si affuerint: & aliorum, si non affuerint. Certius enim sperabis eum qui semper praestenditur modum excretionis, si nullum te aliud distraherit. Me igitur oportet proprium uniuscuiusque dicere: te uero in aegrotantibus non hoc solum inspicere, sed & singula alia considerare. Si igitur praeter rationem alius comprimatur uel urinae iam propere crisi exissent, rigorem sperare oportet. Si uero hoc, distinguendum est, nunquid sudor post ipsum sequatur, uel uomitus, uel subductio uentris, uel aliqua horum, uel omnia. Et primum quidem ad morbi speciem est inspiciendum. Si enim exquisitae incendens fuerit, statim certior erit & rigoris praecognitio. Quod enim incendit, biliosum est. Dicitur autem in praecedentibus quod humor iste quando uehementius mouetur, rigorem facit. Post haec autem & illud considerandum est, nunquid urinis tantum, uel etiam alio compressa riguit. Si enim ambobus, necessario sudor multus subsequitur. Si uero urinis solis, considerare oportet nunquid alui excrementa plura quam priora, uel pauciora ante crism exierint. Si enim multa, manifestius motus naturae ad hunc locum est agnoscendus. Si pauciora, ad sudores. Si uero & uomitus signa affuerint, per has ambas crises iudicabitur. Et uel magis per earum alteram, quae magis praeualebit, uel aequae per utranque, quando aequalia quodammodo indicia affuerint. Si uero signa uomitus non affuerint, solos sudores expectare oportet, & magis quando aegrotantes delirauerint incremente accessione, & partes exteriores calidiores ac rubidiores extiterint, & uapor quidam calidus exeat qualis antea non aderat. Quod si pulsus undosus fiat, & insigniter mollis, adhuc amplius sudores expectare oportet. Durus autem pulsus, uomitus magis quam sudores praestendit solent. Altus enim, omnis excretionis indicium est, sicuti & uehemens. Si uero magnus fuerit, motus ad exteriora potius quam ad interiora signum existit. Cum uero uterque duplex sit, hic quidem qui ad exteriora per fluxum sanguinis e naribus, atque sudores: alter autem interioris per aluum & stomachum: undosus quidem pulsus sudores, magnus autem simpliciter fluxum sanguinis praestendit. Motu uero ad interiora superante, cum non aderint signa uomituum, per uentris excrementa crisis fiet. Si uero affuerint, per uomitum potius. Si uero ea affuerint, & uenter insigniter subducatur, per utraque fiet crisis. Inaequalis autem pulsus in pluribus quidem crisis fit, & praecipue cum non fuerit sine periculo & pugna: multo uero magis cum biliosi humores ad uentriculum confluunt, per-

stantibus etiam alijs uomitus signis quae Hippocrates scripsit. Tunc & omnino pulsus fiunt inaequales, cum stomachus grauetur ac mordetur. Sed signa ex pulsibus sumpta, Hippocrates, uel quia non nouerat, uel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est executus. Vomitorium autem signa sunt oris uentriculi morsus simul cum dolore capitis, & uertigines obortae, cum ijs quae obijciuntur oculis tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Haec uero omnia accidunt cum biliosus & mordax humor in uentre ac stomacho collectus fuerit, & uentriculi os momorderit, quod prisci cor nominabant, & cum ipso totum stomachum supra atque infra distraherit, unde & labrum in ipsis agitur, & sputum tenue defluit, & tenebrosa quaedam oculis obuerfantur, & allucinantur, & uertiginem patiuntur, & caput dolent, euaporante re aliqua ex humore bilioso, & praeterea facta ex neruis compassione. Propria uero signa profluuii sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flauus. Obtusiones autem, quoniam multus & rotus simul elatus ad superiora spiritus meatus obferat. Ita autem & oculi lachrymantur, ob fluxus multitudinem: quod etiam accidit in inflammationibus oculorum. Eodem modo rubidi aliquando uidentur, cum malis nonnunquam, & naribus. Proprium uero signum sanguinis fluxus e naribus est etiam praecordiorum tensio sine dolore. Nam & hoc non paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis: sicuti etiam difficultas anhelitus, nam & haec sanguine transeunte in thoracem fit. Si uero praecordia cum dolore extendantur, non fluxum sanguinis, sed aliquam ibi adesse inflammationem significant. Sed & dolores capitis quamuis commune signum existant uomituum, & fluxus sanguinis: qui tamen uelut mordaces sunt, uomituum: qui uero quodammodo graues atque extendentes pulsantesque & calidi, sanguinis fluxum proprie significant. Sic etiam uiscerum sub praecordijs existentium inflammationes, cause sunt ac signa sanguinis fluxuum, quando morbus per excretionem debet terminari. Quod si ad latus diuersum sanguinem fluere non est bonum, secundum directum uero est bonum, ut docet Hippocrates, & experientia monstrat: iam tibi facillimum est, narem ex qua fluxurus est sanguis, praedicere, ubi causam iam fluxuri sanguinis inueneris. Dextra enim praecordia ex dextra nare bonam crism afferunt, sinistra uero ex sinistra. Didicisti uero prius & bonarum & malarum crism signa. Quid igitur difficile est narem ex qua profluet sanguis, praenoscere, cum membrum patiens possis exquisite dignoscere, & crisis morem non ignores, & signa quae fluxum sanguinis indicant, sint euidenter manifesta? Praeter haec omnia, & aetas, & tempus anni, & regio, & aegrotantis natura, futurum sanguinis fluxum possunt manifestare. Sanguinis igitur fluxus & uomitus propria & manifesta sunt signa: post haec uero sudor. Si uero per excrementa alui crisis sit subsequutura, manifestum

manifestum quidē nullum est signū, nec propriū: A sed ex eo qd adfunt quidem crisis signa, defunt autem uomitū & fluxus sanguinis & sudorum, col ligere licet: quanquam etiā si nullum horū signorum adfit, nondum hoc tantū, sed etiā per hæmor rhoidas crūes fieri contingit, & mulierib. per menstrua. Non tamen est impossibile omnino distinguere. Grauitas enim lumborum effatu digna, & tensio, & dolor menstrua hic antecedit. Hæmor rhoides uero non omnibus consueta sunt. Quibus autem sunt consueta, in his difficile est distinguere. Alijs autem omnibus quando affuerint signa coctionis & crisis, uomitus uero non affuerint, uel fluxus sanguinis uel sudorū, omnino uenter perturbabitur. Ita quidem distinguere oportet tum propria, tum cōmunia modorum crīsum indicia, in hisce scilicet morbis qui per excretiones finituri sunt. Si uero ad abscessus conuertantur, communia quidem omnia indicia sunt ubi de egri salute non desperatur, qd neque morbus soluitur, neq; urina multa, & multam habens subsidētiam,

CL. GALENI DE DIEBVVS DECRETORIIS LIBRI TRES

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO
INTERPRETE

LIBER PRIMVS

VO solutiones morborū qui non paulatim, uerum subito finierūt, certas esse cognoscamus: excretio quædam copiosa, uel abscessus insignis apparebit. Nam qui morbi citra hæc quiescunt ac finiuntur, in ijs recidua timenda est.

Quare animum diligenter adhibere conuenit, ægrumq; modis omnibus obseruare, ne quæ omnino sanis uel in cibo, uel in potu, uel balneis, uel motu, uel deniq; in alijs quibuslibet concedimus, age re ipsum permittamus. Si namq; morbus quiescēs exiguus fuerit, forsā ob tam exactam uictus rationem prorsus subsederit, ut postea nunquam reuertatur. Porro si malignior existat, etiam tunc cum hoc uiuendi modo usus fueris, redibit, non tamen cum summo discrimine. Si uero neglexeris, parumq; studiosè animum aduertat tanquam planè soluto, multo grauior quam antea euadet. Itaq; morbi cuiusdam magni & uehemētis solutionem firmam signa quæ λυτήσια, id est solutoria uocat Hippocrates, præcedere oportet. Partim sudores bonos ex toto corpore manantes, uel urinarum, uel alui recrementorū copiam, uel uomituum. Partim sanguinis ex naribus profusionem, uel aliam quandam eius euacuationem, uelut ex aeni uenis fluorem, quas αἰμορροΐδας appellant, uel ex

sed cruda & tenuis appareat: propria uero morbi non futuri ualde diuturni sunt, subita difficultas anhelitus superueniens, moxq; quiescens, quam grauitas capitis ac dolor subsequit, & grauis somnus, ac surditas. his in glandosis carnibus post aures necesse est abscessus fieri. Si uero morbus tam diu durauerit, neq; ullum ex his signis affuerit, sed in ægroto ex locis inferiorib. uel grauitas uel tensio uel inflammatio uel dolor apparuerit, huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. Exemplum uero utriusq; abscessus ex uno morbo assumens Hippocrates in Prognostico, qui possunt eius sermonē diligenter inspicere, edocuit quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi uisum est hoc in loco facere presentis sermonis finē. Si quis enim dictis ab Hippocrate, hæc quæ modo scripsimus, addiderit, nondū uero artē habet prænoscedi crīses: in libro sequenti, qui ultimus erit propositæ tractationis, spero ipsum id quod deficit cogniturū. Doctis enim & hæc possunt sufficere, neq; quarto egent tractatu.

utero. Partim in glandulis, quæ auribus subiacēt, abscessus, aut in alia quadā ignobili particula, aut in articulis. Cæterum quibus nullo huiusmodi signo apparente morbus finisse uidetur, de his Hippocrates undequaque admirabilis, communi quidem sermone hunc in modum pronunciat: Quæ sine signis finita sunt, ferè reuertuntur. Membratim uero in Aphorismis, & opere Prognostico, nec minus in Epidemijs perdocuit, quorum nam recidua exitio sit, quorum minus, item quæ nobis curare licet, & prohibere ne reuertantur. De his sanè alibi sententiam ipsius explicauimus. At nūc de ijs morbis qui simul cum signis solutorijs deserunt, quicq; iam in iudicationem uenisse dicuntur, uerba faciēda esse censeo: illis qui boni quippiam de decretorijs diebus intellecturi sunt, cognitu necessaria. Præcedit enim nunc excretiones in his, & abscessus, nō mediocri in ægri corpore perturbatio. Hic siquidem frequenter spiritum subito difficilius trahit, uel delirat, uel caliginem uel splendores ob oculos uersari putat, uel lachrymas fundit, uel oculos rubētes habet, uel tempora grauiā, uel in ceruice dolores percipit, interim uel capite dolet, uel nigra quædam seu obscura oculis offunditur, uel stomacho laborat, uel inferius labrū quasi tremulum ac intrō contractum habet, uel rigore uehementi conquassatur. Quinetiam pleurisque præcordia attrahuntur, ijdem male se habent, exiliunt, frigidamq; expetunt, & uri se magis

ac antea dicunt. Nonnulli ipsorum accessio quoque maturior incipit, & longior uehementiorque euadit. Ad hæc grauis sopor, aut aliud quoddam symptoma occupat. Atque hic iam uniuersos qui adfunt, in metu esse maximo uidere licet, audireq; dicentes, quod æger nihil ab ijs qui in foro de morte iudicantur, differat. Vnde mihi quidam medicorum ne adfuisse quidem huiusmodi agrotantium perturbationibus uidentur: uel non inquirerent quid iudicationis uocabulo significaretur, neque an res ita fieri possēt, uel minus. Vtrum enim morborum quasdam subitas solutiones cum excretionē aliqua, uel abscessū fieri dubitant. an hoc quidem uidisse se profiterentur, alia uero symptomata quæ ante paulum recensui, adesse ipsis ignorant. An hæc quoque intelligunt, non autem id quod accidit, iudicationem appellandam esse prædicat. Quod si est, non de re, sed nomine disceptatio est. Nam neque cognoscere se fatentur turbationes quasdam subitas oboriri egro, corde, hoc est stomachi officio laboranti, uel exiliēti, desipiēti, aliāq; id genus patienti: tum neque paulo post in eis uel sudore, uel sanguinis profusio, uel alio quodam simili eueniente, securam morbi solutionem consecutam esse, uel extremæ contentionis ac cauillī, uel dementiæ esse iudico. Si quidem hæc non inter ea numerantur quæ raro contingunt, sed quæ potius quotidie apparent. Nos sanè turbationem in morbo adeo subitam, iudicium seu crīsim appellamus. Atque finire ipsam plerumque ad salutem, interim ad exitiū, affirmamus. Si porro quis aliud quippiam, non hoc, iudicium esse dicat, & deinde contentiosus sermoni meo obstrepat, is opinionem suam, non me reprehendit. Præstabat igitur, scientes quid tandem sibi uelit ipsum uocabulum, de re sermonem eos insituere. Sed horum incititæ ac contentioni ne Æsculapius quidem ipse mederi possit. Atque hæc mihi præter institutum aduersus illos dicta sunt. Cæterum, quibus artis opera curæ sunt, cum illis iam de proposita hic consideratione differam. Iudicia enim seu crīses ipsæ singulis diebus accidunt, sed neque pares numero, neque ex æquali fide. Hoc intercedit discriminis inter illas, qd aliæ bonæ, aliæ malæ eueniant. Quædam cum pluribus, & difficilioribus symptomatis, & maiore certamine: nonnullæ statim ab initio tuto accidunt. Quinetiam in hoc plurimum differunt, quod hæc deficientes, illæ perfectæ sunt. Nec minus, quod aliæ certis statutisq; diebus indicatæ prius fiunt: aliæ repente, & ex improviso, non indoctis modo, sed peritis etiam artificibus eueniūt. Tot autem iudiciorum, quot dierum decretoriorum, differentia existunt. In duodecimo etenim & decimofexto nullum unquam iudicatum uidi. In septimo, ne uel numerare omnes adhuc possum. In sexto iudicantur, sed cum difficilibus symptomatis, & periculo non mediocri, ad hæc absq; fide, imperfecte, obscure, sine notis, & ad perniciē. Cum igitur non solum mihi tot annis obseruanti huiusmodi, quædam dierum differentia, sed Archi

genis etiam imitatoribus in artis operibus diligenter admodum uersatis inuenta sit: insuper his superioribus Tarentini Heraclidis studiosis, qui ex usu speculationem collegerunt: postremo etiam Philotimi & Dioclis seclatoribus, alijsq; ueteribus: tum ante hos uniuersos Hippocratis diuino ingenio admirabilis æmulatoribus: quomodo nō quis iure in dierum numero differentiam quandam statuatur? Nam quod in tot annis septimum quoq; iudicantem subinde simul & absolute, fideliter, tuto, manifeste, cōspicue, & salubriter: sextum ē contrario uiderim, non paruum quoddam discrimen ostendit. Porro qd ego quidem nunquam duodecimum uiderim iudicantem, alius autem quispiam raro simul & imperfecte, infirmiter, cum periculo, obscure, sine signis, & male, neq; hoc exiguum dierum differentiam iudicat. Multi siquidem morbi sunt, qui in septimo die iudicantur absolute pariter & secure, tuto, aperte, cum bonis signis, & dextre. In duodecimo rari quidem adeo, ut nobis uisi sint nondum: & si cui aliquando ante nos in duodecimo die crisis euenisse uisa est, uel imperfecta, uel infida, uel periculosa, uel obscura, uel sine signis, uel omnino ad malum accidere uisa est. Voco imperfectam iudicationē, cum ex morbo quippiam relinquitur. Infidam seu incertam, cū morbi recidua contingit. Periculosa, quæ cum symptomatis grauibus accidit. Obscuram, quæ citra excretionem, uel abscessum quempiam euidentem euenit. Sine signis fieri dicitur, quæ a nullo priore die indicata est. Mala dicitur, qd in ægri perniciem omnino desinit. Rursus absolutam uoco, quæ in morbo nihil facit reliqui. Fidam, firmam, securā, quæ redit nunquam. Tutam, quæ sine periculosis symptomatibus accidit. Sic manifestam, cui excretio quædam, uel abscessus insignis ac conspicuus adest. Cum bonis signis accidit, quæ a contemplatorio prius indicata est. Bonam esse, quæ ad sanitatem desinit, non puto quempiam latere. Verum si hæc ita apparent, maximam esse dierum inuicem differentiam nullus reclamabit. Dicer forsā alii quis nihil uerum esse eorum quæ diximus: sed nos argentum a iudiciarijs diebus accipientes, ipsos in res medicas introducere, tanquam nothos quosdā pueros germano ueroq; generi assimilantes. Quæ enim re moti alia quam argento, contra euidentiam mentiremur? Non enim generatim iudiciarij nobis conueniunt, neque citius, aut familiares sunt, ut ipsis sine mercede subueniamus. Quid namq; uel melius esset, uel illis ut decretorij esse putetur, uel nobis, si ut sunt ostenderit? At quemadmodum alia quoq; per experientiam cognita indicamus libere, iniquissimum esse putantes ueritatem occultare, sic & dierū differentias, quas crebro spectauimus, dicimus uti uidiimus. Cum autē optimos medicos simul & homines (ambo enim sunt Dioclis & Hippocratis studiosi) itē alios, quorū prius mentionem fecimus, eadem de ipsis pronunciaſſe inueniamus, adhuc etiam magis, ut puto, confidimus, tanquam uera dicentes. Verum non consen

ciunt uniuersis hi (inquit) de iudiciarijs diebus: sed hi plures, illi pauciores esse dicunt. Item quidam hos, quidam illos iudiciarios esse pronunciant: non eosdem uniuersis, sed ut cuique sua est opinio. Quid igitur per deos quaeso ad illos dicas? Num in quo dissentium est, hoc omnino non esse dicitis? Atqui nondum conueneritis. Nam quod accuratiore experientia, inquisitione & iudicio huiusmodi opus habeant, apud omnes in confesso est. At quod nullus eorum qui dissentit, uera nunciet, non modo non uos o eximij decretoriorum calumniatores, sed ne Pyrrhoneam quidem dubitationem professi recipiunt: quonia hi dissensionem inexplicabilem, non simpliciter uniuersam quamlibet rei quam ignorant, signum pronunciant. An igitur non licet iudicare, quis de decretorijs diebus uera, quis falsa dicat? An possibile quidem, sed non facile? An etiam tempus longum, atque diligentiam accuratam desiderat? Nam morborum initia interim latent. Vtrum iam is dies decretorius putandus est, in quo iudicij aliquis dies extitit, an in quo morbus primus discussus sit, considerationem quandam desiderat. Alius enim quispian alterum ipsorum, arbitror, alius alterum opinabitur: forsitan etiam aliquis neutrum: sed in quem plurimum iudicij tempus peruenit, eundem esse decretorium dicet, quando ad hoc usurpamus etiam quod frequenter uiderimus. Erat autem hoc in diebus quibusdam impossibile, qui raro iudicant, uel casu quopiam. Non enim impossibile est hypothetis, si quis raris diebus incidat primis. Deinde priusquam longum iudicium expectarint, de ipsis tanquam decretorijs ferunt sententiam. Ex huiusmodi uniuersis necessarium est ueram dierum iudicij historiam turbari. Si etenim in quo quis iudicatus est, cum decretorijs diceremus, facillima sic eorum cognitio euaderet, & prope omnibus decretorijs esse liceret. quoniam uero non satis est raro iudicantem uidisse, uerum crebro: tum ut crisis sit, quoadmodum recensui, bona, perfecta, secunda, manifesta, ad haec tuta, & prius indicata, constat uniuersum in foriticam dubitationem incidere. Si enim quaedam ex his quae dixi, adsint, quaedam absint, & praesentia aequantur absentibus, uel exiguis aliorum sit excessus, liquet nos de huiusmodi die addubituros esse, decretorium an non appellare oporteat. Siquidem omnibus quae dixi praesentibus, uel plurimis & maximis, adhuc dubitare, summa est stultitia: quoadmodum si nullum ipsorum, uel omnino pauca, leuicq; potentia praedita adfuerint. Quin etiam hic non ex decretorijs numerandus est. Quod si parua quaedam eorum quae ei adsunt, & non adsunt, differentia sit, manifestum est nos in dubitationem uerturos utrum ex decretorijs hic referendus est, an minus. Ego itaque ipse ab adulescentulo quidam dies decretorios obseruare incepti, ut ex mea ipsius experientia, de ipsorum dissensione iudicarem: etsi iam clare de quibusdam memoriae praeterita uitio pronunciare non possim. Tale etiam Hippocrati uiro nimirum ueraci diu admodum accidisse uidetur, si quid ex primo Epidemion coniecturare oportet,

A ubi multos dies in unum congersit, quos in Prognostico & Aphorismis circūcidere uidetur. Demonstratum autem nobis est alibi, nec iam minus ex sequentibus clarum euadet, prius Epidemion liberos Hippocratem scripsisse, dum speculationes adhuc experimētis exploraret, nec generatim sententiam de eis proferre auderet. Quāobrem ij qui dies iudiciarios tollunt tanquam non existentes, quoniam de illis inter medicos non conueniat, non adeo in artis operibus animū aduertisse mihi apparent. Nam si aduertissent, non solum in quibusdam diebus discordare scribentes de ijs, sed etiam in plurimis conuenire, ubi considerant, & deinde experientiae suae meminerint, inuenirent nimirum alterius esse naturae illos in quibus consentiunt, alterius illos ubi discrepant. Quis enim uel septimum, uel undecimum, uel decimum quartum, uel alios quosdam similes non dixerit esse iudiciarios? Nemo opinor. Apparent enim omnes tanquam uno ore de ipsis pronunciant. Atqui si de omnibus inter scriptores conueniret, forsitan omnes ipsos ordine liceret sine iudicio & inquisitione ueritatis aliquem imitari, qui primus de iudiciarijs diebus disseruit. Cum autem in plurimis discordant, non adhuc huiusmodi quid cogitare licet. Sed mihi mirari succurrit uiros, ob ueritatis acquirendae studium. Nempe quod non eosdem omnes dicant, sed in quibusdam discrepent, neque temere, neque sine ratione mihi facere uidentur. Atqui dies omnes iudicationum notas conseruant paulo ante a me scriptas, in ijs uniuersis pari modo sentiunt. Qui uero ambiguitatem aliquam ac dubitationem habent inde quod nonnullae eis notae adsint, quaedam non, haud ita simili modo ab omnibus scribuntur. Vnde conijcere est non obscure decretoriorum dierum naturam quandam esse propriam eximia. Quos enim seorsum deueniens, iudiciarios pronunciauerit, ex eo quod omnes iudicationum notas conseruent, eosdem apud illos quoque in confesso esse inuenias: sicut etiam quos experientia nemo potest iudicare, de his esse dissensionem. Nullum igitur ergo his maius iudicium de iudiciarijs dierum natura existimo, quam quod eos qui omnes iudicationum notas habent, has quoque apud illos reperias, omnesque conuenire: de quibus quis dubitet, de ijs dissentire. Nam in talibus controversia fides ijs qui in confesso sunt, firmam astruit. Praestaret sophistis cauillos aliquando odio persecutis, de illis qui omnes habent iudicationum notas, omnibusque in confesso sunt, prompte sententiam dicere, & de reliquis considerare: quādoquidem propter dubitationem quae in paucissimis est, certitudinem in plurimis adeo conspicuam peruertere extreme absurdum est. Age igitur, nos, si ueritati studemus, ipsorum iudicio integre manum admoliamur, & primos sanē tanquam regulas quasdam omnes iudiciorum notas habentes apponamus: secundos, his proximis: deinde tertium quandam & quartum ordinem

ordinem statuamus, & cuiusque dignitatem indicemus. Etenim huiusmodi cognitio ad curatioes morborum & solutiones non leue momentū adfert: ne uidelicet ijs timeamus, qui fide diebus iudicati sunt, aut tenuem uictum praebemus, neue perfidis diebus iudicatos parum diligenter obseruemus. Primum itaque omnium dierum decretoriorum septimum dicimus, non numero uidelicet & ordine primum, sed potentia & dignitate. omnes enim summam decretoriorum notas occupat. quintam plurimum iudicat, & absolute: item cum manifesta excretionem, uel abscessum, sine periculo uehementi: & ut plurimum quartus eum pronunciat. Nam si urine in illo plane, uel sputi, uel deiectionis, uel appetitus, uel metus, uel sensus, uel alterius cuiusdam similis manifesta contingit mutatio: quā ut non similis in septimo iudicatio comitatur, quomodo fieri posset? bona, si ad salutem: mala, si ad peiora pertendat. Plerumque igitur bona iudicia eueniunt in die septimo. etenim hoc ei praeter ceteros accedit: quāquā nonnulli etiam in eo moriantur, & euidenti conuersione ad peiora pergentes, in sequenti quodam decretorio intereunt. Sextum autem diem, quanto pauciores in eo iudicantur quā in septimo, tanto quoque maligniorē inuenio, ut qui fere ex aduerso natura septimo oppositus sit. Quintam qui in quarto ad peiorem statum recidunt, plerique sexto moriuntur. Econtrario rursus si bona conuersio contingat, septimum expectabit. Et si raro interim ad meliora conuersionem in quarto die euenientem sextus excipiens iudicari, incredibile est quāta cum perturbatione, periculo, & metu hoc fiat, quasi aeger statim adeo fato sit functurus. Nam si in delationem animi quā cataphoram dicunt, incidant, sopori graui simile quid ipsis obuenerit: sicut tum omnis sensus, tum uocis expertes: & si quae excretio proueniat, animo consternantur: pulsus ipsorum concidunt: color abit: tremunt: collabuntur. At septimus dies semper pro excretionis portione reficit ipsos magis ac recreat. Atque igitur sexto die maligna, acris, foetida multa tum deiciunt, tum uomunt. Sudores rari quidem aequales, toto manentes corpore, & calidi: quales si quādo oboriuntur, plurimum afficiunt aegrotos. Timor inuadit spectantes eius rei ignaros: interdū parotides malignae, uel etiā arquatus, uel alius quidam abscessus, alterū certamen quo discutitur, requirens emergit. Ex urinis iudicatur: Nec interim in his boni quopiam inuenis. Etenim cruda, decolores, tenues, boni nihil quod subsidet habentes, sed nunc quasi testaceum, nunc arenosum in rotā, inaequale, incoctum, ipsa copia tantum in sexto die quibus apparent conducens. Atque haec moderatissima leuissimaque sunt quae illo die incolumi futuro contingunt: plurimos autem alios syneope corripit, uel suffocari largo sanguinis profluuiō, uel euacuatione parum moderata, item uel quādā catoche, uel insania quā uariay Graeci appellant, uidet: alios in manifestam perniciem iniecit, arquatos concilians, parotidas non bonas educens, & marcorem insanabilem in-

A terim excitans. demū quod mali genus non adfert. Mihi equidem frequenter in mentem uenit septimi diei naturam regi assimilare, sexti uero tyrano. Ille siquidem clementior tanquam bonus aliquis princeps ijs quos iudicat, uel supplicij partem admittit, uel illustrat uictoriam. Hic econtrario uel pernicie illius quae iudicandū accepit, gaudet, uel salute dolet, quare ubi animū expleat, & male aegri uel in ipsum incidit, tractet, & longa punitione exerceat. Age igitur sermo hic mihi sistat, prius quam aliorum dierum decretoriorum naturam explicem. Si quis roget me de septimo die, an decretorius sit: deinde ubi hoc affirmarim ex parato, de sexto rursus quaerat, quid ei respondero? Nam si eandem huic quoque appellationem imponam, putabit forsitan aliquis natura ipsam septimo assimilem me existimare. Si uero natura contrariū, ideoque ex decretorijs diebus exemerim, forsitan opinabitur eodem genere cum duodecimo & decimosexto comprehendit: de quibus antea dixi, nunquam me uidelicet ipsos uidisse iudicantes. De his sanē quid sentiam, promppte, ut de septimo dixi, enūciabo. Illos enim quod nullam decernendi notam habent, non decretorios dicam. Hunc, quia omnes habet, decretorium esse. De sexto non tam absolute enunciationem statuere possum. decernit etenim frequenter de morbis, sed dolose, & praeue. Quapropter si quis me cogat de ipso ferre sententiam, non longa oratione usus, ut paulo ante cum uniuersam eius naturam recenserem, sed summam complectens, sextum diem malum esse decretorium dixerō, quem admodum septimum bonum. Non tamen sic conuenit simpliciter, atque angusta oratione de re non simplici pronunciare. Nam praeter alia medicorum plerique rei ipsius oblitae, de nomine contentundunt: nonnulli subitam in morbo mutationem iudicationem appellant: quidam, nisi bene aegro cesserit, tale crism non uocitant: alique horum utrumque iudicij opus esse ferunt. At iudicium ipsum perturbationem subito mutatam cum signo quodam euidenti, ex ipsa uidelicet morbi natura prouenientem, non extrinsecus esse arbitrantur. Deinde multum ac diu de significato contendunt. Neque id ipsum intelligentes, tanquam a rebus medicis desciscentes, uel dialecticis, uel grammaticis, uel rhetoribus conuenientem speculationem recipiunt. Siquidem dialectici munus est, de nominum rectitudine disputare: Rhetorum & Grammaticorum est inspicere nomē, an Latinis in usu sit. Atque haec nonnulli medicorum faciliant, tantā uel dialectices, uel grammatice, uel rhetorice cognitionem ac intelligentiam habentes, quantam asinus lyrae. Hi ergo medicorum res omitentes, & aliena male tractantes, utrinque grauius peccant. Nos sanē quomodo quis medicis nominibus optime utatur, alibi monstrauius. In praesenti commentario dierum naturam interpretari statuimus, sophistarum nugas alijs relinquentes, qui artis opera parum curant, sed nugantur uelut in adulescentium diatribis. Dicitur tamen non nihil in sequentibus etiam

fore speremus: quoniam impossibile est eum qui tam grauer laborarit, in accessione decimatertia nocte incipiente non iudicari. Iam uero ut nihil indefinitum sit, fingamus noctem grauem. inuadat accessio hora octaua cum uehementi corporis concussione: nullumque aliud ex ijs quae in crisi- bus superueniunt, symptoma adsit. Pulsus fiat inordinatus, inaequalis: sed motus crebriores, elati, et magni appareant. huiusmodi aeger, ubi accessio cum corporis concussione inuadens uigorem suum receperit, sudare statim decretorio modo in decimo quarto uidelicet die incipit. Sic enim euenit decimatertia nocte hora octaua, si accessio inuadat. Ita que iam facilius pro euacuationis ratione speret, moueatque sese, & pulsus edat meliores: tum facilis toleratio ista comitetur: & toto die uniuersum corpus aequaliter insudet. dein ad uesperam in totum febris leuetur. talis eger tunc iudicatus est. procedente tempore paulatim ipsum recreare cibis & reficere conuenit: nihil etiam timere. Dies enim cum fide omnes decretorias notas continet. Nempe quod undecimo die in urinis quid iudicaretur apparuit, signum est iudicij, quod notabile merito nuncupatur. Item nox grauis, quae accessionem praecedit, et insultus cum concussione, pulsuum commotio decretoria, sudores boni, atque ob hoc clarum iudicium merito nominatur: Quod sine periculis horrendis euenit, tutum. Quinetiam perfectum, quod febrem perfecte disculit. Bonum ob hoc ipsum, & quod sine periculo. Quod igitur iudicio testimonium afferendum relinquitur? Huic mihi animum adhibeas, quod fidele iudicium est, securum, & a metu de morbi recidua remotum. Unde hoc accepimus? Nempe quod alia singula ex uno quopiam, uel etiam duobus, uel pluribus quidem, sed non ex uniuersis factis oriuntur: uerum quod cum fide, omnibus quae commemorantur, indiget: in quibus diei quoque natura est. Nam si alijs omnibus quae retuli, euenientibus, crisis in decimumquintum incidisset, non perinde secunda esset. Fides igitur in iudicio, a die spectatur. Atque hic decretoriorum dierum usus. At si quis solos ipsos omne posse existimet, is non solum plus ignorat, quam cognoscit, immo sophistis etiam contradicendi occasionem exhibet. Dicunt igitur recte, si fidem in morborum solutionibus decimiquarti diei natura praebere, fidem ipsum esse, uel sine multis sudoribus & salubribus oporteret: quomodo autem sermo nugax sit, ego ne uel ostendere prorsus uolui, sed singulos medicorum scholam frequentantes tantum prius eruditos esse quam frequentarent, ut cauillos ac captiones salte manifestas adeo possint cognoscere. Huiusmodi siquidem nugacitas omne peruertit auxilium, neque uenit incisionem nonnunquam auxiliari demonstrans. Si namque auxiliaretur, cur tandem non statim eos quibus uena incisa est, in balneum dimittimus, audacterque nutrimus, uerum in lecto continemus, & tenui uictus ratione fouemus? Quid, quod nec cataplasma apponimus? Etenim hoc repletos, lotos,

A & ebrios iuuat. Quin nec clysterem, neque ex omnibus aliud quodlibet. similis namque loquacitas est. Sed quoniam artem tam mirabilem ac magnam pro Asclepiadis ueteribus Lanifices & Telonae tractant, oportet uidelicet nos quoque eam oppugnatam uindicare, dicereque tanquam seu causam, seu signum quodlibet. Siquidem unum unius uel efficiens, uel index esse dicatur, indicare quis nequiens ipsum circa appellationem, ut quod alterius praesentiam semper requirat, pulchre opinionem reprehendet. Si uero aut facere, aut indicare simul plura coeuntia, hoc aliquod dicatur, nugax est qui seorsum ipsorum unumquodque aggreditur. Non enim unumquodque ipsorum priuatim tanquam non sufficiens, sed uniuersa simul subuertere conuenit. Dixeri equidem sic puto, & si decem aliqui pondus quodlibet attollere possint, singuli uero priuatim nullum possint, ad operis totius absolutionem unum inferri. Quid iam uis: utrum decretorios dies fide morborum solutionis esse causas, an signa? In utrisque siquidem sophisma prompte apprehenditur. Vis prius causas statuamus, quemadmodum & uenae sectionem, & clysterem, & cataplasma, aliaque singula praesidia causas sanitatis esse dicimus, uerum ut illorum nullum adeo ualidum erat, ut sine alijs restituant sanitatem: ita nec decretorius dies. Rursus igitur, si tibi uideatur, non causas, sed signa dicamus, qualia in urinis, alui recrementis, sputo, atque huiusmodi alijs uniuersis conuertuntur: sed nec illorum ullum solum poterat uel salutem uel mortem indicare. Atqui, si neque ut causas, neque ut signa decretorios dies censeam semper solos aut facere, aut indicare idem, uerum cum plurimum congressu, nullam adhuc rationem sophisma ipsorum habebit. Non enim haec decretoriorum dierum recta exploratio, quod etiam sine alijs signis decretorijs fidei sint, uerum alia quaedam reuera est. Nam si alijs uniuersis indicijs eodem modo habentibus, decretorius dies solum destituatur, multum a iudicij fide tolletur. Quod si uero alijs decernendi signis non admodum completis, decretorium ipsius diem apposeris, solutionis securae spes quaedam affulget. Iam uero si hoc solum decretorijs diebus adsit, nempe cum ipsis frequenter uel plurima & maxima decretoria signa, uel etiam uniuersa, & quum uidelicet esset huiusmodi occasione propria decernendi dierum naturam esse putare. Cum igitur ad hoc a seipsis quoque aliquid adferunt in medium, multo scilicet magis ipsos, his qui nihil inferunt, neque multis iudicandi signis concurrunt, separabimus ceu propriam illis, his uero propriam naturam habentibus. mihi quidem etiam admodum uidetur. Itaque rursus a sophistis, qui artis optima conspurcant, recedentes, memores praescriptae paulo ante hypothesis, claritatis disciplinae gratia, agrum illum, quem continue febricitantem, per triduum accessionem experiri, ad diem undecimum deducentes sermone, decretorium in urinis posuimus signum habuisse, deinde quartodecimo iudicatum esse: nunc haud ita sic, sed iudicatum

iniudicatum adhuc: in decimamquintam noctem accessionem quae in ea accidit, deducentes, similiter cum totius corporis concussione inuadentem: pari modo sudore iudicari fingamus in die sextodecimo, ut euidenter cognoscamus quantam uirtutem dies decretorius obtineat. Primum etenim neque probe sudauerit huiusmodi, neque perfecte in illo die febris eum dimiserit. Quod si aliquid utique praeter opinionem euenit, sine fide omnino crisis est. item si aeger quid peccet, morbi recidua timenda est. Iterum ergo protrahentes eundem aegrotum, quarto die signum decretorium habuisse ponamus, quemadmodum paulo supra undecimo statuimus crislum septimano aduenire. Contemplatorius enim in secunda septimana undecimus: in prima quartus. & indicare natus est, sicut undecimus quartum decimum, ita quartus septimum, qualis nam erit. Fiat autem in septima nocte hora tertia, accessio, sicut prius statutum est: item concussio, pulsuum mutationes eueniant: nocte iam finiente sudare incipiat: postea toto deinceps die octauo pulchre sudet: postremo febris leuetur ad uesperam. Hic rursus animum mihi aduertat. Cuius enim gratia aegrum produxerim, non paruum est. Siquidem in prima hypothesis decimatertia nocte accessionem expertus more decretorio, deinde quartodecimo febris liberatus, non decimotertio, sed decimoquarto iudicatus esse dicebatur. Nunc autem sudores licet ex morbi solutione in octauum diem totum exciderint, tamen septimo die hic iudicatus dici queat. Adhibendus enim animus est, neque simpliciter accessionum principijs, etiam si cum decretorijs notis inuadant: neque cum primis sudare, uel alio quouis pacto inceperint iudicari. Etenim hoc solum si dem non habet, immo nec cum primum febris decessit. Quamquam nec duo coeuntia reliqua maiorem potentiam necessario habent. Etenim tria coeuentia omnem quaestionem tollere conspicuum est. Dico autem si in uno aliquo die accessio cum signis decretorijs inuadat, & iudicium incipiat, & perfecta solutio sequatur. Si quidem partitionem fecerimus, distinguetur primum & maxime, diebus quos indices & contemplatorios appellant. Si namque uel quarto uel undecimo indice facta crisis quolibet modo attingerit uel septimum uel decimumquartum, illorum ipsam crislum esse arbitrari oportet. Porro si perfecte iudicium extra illos dies cadat, ut neque in illis incipiat, neque compleatur, constat non adhuc esse dicendum, morbum in septimo, aut decimoquarto iudicatum, uerum in alio quopiam die qui totam crislum in se comprehendat. Et si tamen nullo indice prius habito crisis subito contingat, duos attingens dies, ad notas has respiciens, distingues, utriusnam sit: nempe ad accessionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernendi temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionum analogiam sic, imparibus diebus si eger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudicium: quemadmodum si paribus, illius proprium. nam in accessionibus plurimum iudicia contingunt. Ceterum

A ad dierum naturam hoc pacto. si ambigas, utrum noni diei, uel decimi sit iudicium. si enim salubre ac bonum, perfectum, sine periculo, noni magis est. si imperfectum, malum, & periculosum, decimi. Ad numerum decernendi temporum: quoniam haec tria erant, decretoriae accessionis initium, decretoriae motionis principium, finis ipse iudicij, qui dies tempora duo accipit in sese, magis iudicium sibi uendicat. Sic & ipsum tempus iudicij utra die fuerit longius, illi magis iudicium attribuendum est. Si igitur quatuor quidem haec nota uno die introducantur, huic tu quoque iudicium attribues: Et si una ex his relinquatur, sic quoque adhuc ascribes: sed iam & alterum ipsius crisis participem fieri putabis. Si uero aequales nota fuerint, iudicium quoque utriusque diei commune esse censebis. Interim uero non duos modo, sed tres etiam dies iudicium attingit. Iterum igitur hic mediam, quantum ad temporis longitudinem attingit, praepones. non tamen uniuersum ei concedes, sed primum quidem, an absque indice & contemplatorio die crisis fuit, considerandum est: quoniam diximus maximam hoc potentiam habere. Secundo regulis quoque alijs, quas modo enarrare desii, utendum est, nempe accessionum collatione, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipso iudicij tempore. Quomodo nam uero de his abunde satis diffinitum est, reuerfi denoto, uti prius usque ad diem uigesimum, ita iam post illum decretorios enumerabimus: tantum modo prius relatis iam adiacentes, quantum ad praesentem disputationem conducit: item ne uel la iam commemoratis quaestio desit. Quid autem hoc est? De primo die in morbis, & secundo, non diximus in superiore sermone, et si Dioclis imitatoribus hi quoque decernere de morbis uisi sunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum sit, distinctione docebimus. Nam si praiceps ac subita in aegrotantis corpore perturbatio, morbi solutionem praecedens, crisis siue iudicium nominatur, neque primum diem, neque secundum decretorios esse censebimus: quia uelut fluctuatio solutionem praecedens, nequaquam in his est conspicua. Si uero solutionem simpliciter, iudicium uoces, hi quoque erunt decretorij. Quare omnes febres diariae solutionem partim in primo statim die, partim in secundo nanciscuntur. De significato igitur quaestio hic magis est, quam de re ipsa. Ipsam enim rem, liberari uidelicet plerosque febribus, in primis statim diebus, nemo ignorat. Ad hoc genus quaestionis pertinet illud quoque, an cum perturbatio facta in morbi solutionem finierit, crislum esse factam dicendum: an cum insignis quopiam mutatio acciderit. Quinetiam ipsum solutionis nomen, utrum cum ad sanitatem aeger reciderit, duntaxat inferendum sit, an etiam ubi mors secuta, adhuc morbus sic quoque solui dicendus, magnam inquisitionem obtinet. Cum uero huiusmodi disquirendi otium suppetet, rursus exponemus. Nunc autem in hoc priore comentario solam ipsam utilitatem commostrare proposuimus: quae et sine demonstrationibus logicis ex hypothesis colligere possit. Fingamus e-

nim perturbationē ante exactam solutionem, crīsim simpliciter appellari. Aliarum nulla crīsis absolute, uerum quę ad perniciem tendit, mala crīsis totum hoc nominetur. Quę insigne quidē momentum attulit, morbum uero non soluit perfecte, deficiens appellatur. Alia quę insigniter ad peiora declinat, imperfecta, simul & mala. Sic quidem cum singulas res priuatim absolute clareq; indicare uoluerimus. Interdum uero interpretationibus deficiunt appellatis utentes, iudicia nominamus uniuersas quatuor differētiās, citra appositionem mali, uel imperfecti. Atq; hanc deficientem interpretationem apud omnes homines satis in usu esse, a libi declaratum est copiosius. Sed nunc quoq; dicemus, quantum ad præsens institutū satis est. Choënicem sanē, & cubitum, & pedem, aut aliam quandam mensuram, neq; cum maior quam par sit, existat: neque cum minor iusto, eodem appellasse uocabulo conuenit: quoniam quantitatem aliquam certam unumquodque tale nomen indicat. At tamen est cum choënicem minorem, maioremq; ac conuenit, nuncupamus, similiter cubitum, pedem, & alias quasque mensuras. At cum exacte interpretamur, non cubitum simpliciter, sed magnum cubitum aut paruum nominamus: absolute uero solum iustum. Aliquando nonnulla secundum uehementem excessum generis totius appellationem sortiuntur: quemadmodum etiam apud poetam scribi dicimus, alium præter Homerum neminem intelligentes, infiniti licet alij poetae sint. Huius farinae est quod dicitur apud Comicum. Et rarum est, ut qui homo, sit futurus. Nam agrestem, belluinum, amentem, rusticū, non secundum hominis naturā esse putantes, ad integros in ea natura & consummatos nomen transferimus. Sive igitur sic per excessum quandam iudicij nomen dicimus, siue iuxta priorem rationem, alterius temporis est disputatio. Quod autem ad medicinæ opera momenti afferat, iam colligere est ex præscriptorum nominum hypotheli. Quod enim omnes iudiciorum notas habet, iudicium absolute sermone uocatur. alia cum appositione nominis appellabuntur. Iam si non subitæ mutationis perturbationem, uerum solum ipsam mutationem uoluerit quispiam iudicationem nominare, bona quidem, simulque perfecta solutio, simplici sermone crīsis uocabitur: reliquæ cum appositione omnes. Proinde qui post uigesimalum diem decretorij: hoc enim unā mihi propositum est percensere. Archigenis, Dioclisq; studiosi uigesimalum primum ante omnes potissimum primo loco dignantur. Etenim Archigenes ipsum uigesimalum præponit. mihi tamen aliter uisum est, sicut & Hippocrati, ostendemus id in sequentibus. Simili modo etiam de uigesimo septimo habet. siquidem ego hunc etiam uigesimo octauo antepono, illi postponunt. Habet autem trigesimalus quartus potentiam mentione dignam, atque hoc magis quadragesimus. His minus decernunt uigesimalus quartus, & trigesimalus primus: & multo his adhuc mi-

nus trigesimalus septimus: ita ut in dierum decernentium, & eorum qui non decernunt, medio collocatus esse uideatur, & magis ex non decernentibus esse. Porro alia tota dierum multitudo inter uigesimalum & quadragesimum, decernendi omnino expers est. Audi ipsos: iam tibi referuntur. Vigesimalus secundus, uigesimalus tertius, uigesimalus quintus, uigesimalus sextus, uigesimalus nonus, trigesimalus, trigesimalus secundus, trigesimalus tertius, trigesimalus quintus, trigesimalus sextus, trigesimalus octauus, trigesimalus nonus. Uniuersi duodecim sunt. Et usq; ad quartumdecimum quidem magnæ sunt perturbationes in morbis. Proximo loco succedunt quę usq; ad uigesimalum habentur. Quę post hunc ad quadragesimum succedunt, paulatim uehementiam efficaciamq; remittunt: adeo ut qui post quadragesimum sunt omnes, prorsus lingueant, cōcoctione potius & abscessibus, quam crīsis morbos finientes. Accidunt in his quoq; per excretionem interdum iudicia, sed raro, nec magnā habent uehementiam: & frequenter pluribus diebus iudicia complentur, maxime cum in abscessum finiunt. Atque alios quidem qui post quadragesimum habentur, Hippocrates planē contemnere uidetur, sexagesimi tamen, & octogesimali, & centesimali rationē habet. Ab ijs alios quidem septem mensibus, alios septem annis finire ait: alios uero, ut uerisimile est, in binis annorum hebdomadis & ternis. Non desunt qui etiam quadragesimifecundi & quadragesimiquinti, in super quadragesimioctauo & quorundam aliorum dierum meminerunt, de quibus uniuersis sermo nobis futurus est. Itaque plurimis medicis impossibile uidetur præfagiri diem quo de morbo decerneretur. Reuera tamen impossibile non est, si quis accurate Hippocratis speculatione lecta, artem tractare studeat. At si uel priusquam edidicerit, apud ægrotos uersetur, nihil amplius aget, quam operam frustra ludet: uel si ipsam diligenter didicerit, operari uero neglexerit: longe quidem altero, qui non antea didicit, melior: abest tamen permultum is quoque a perfectione. Quapropter qui præfagiri esse cogitat diem de morbo iudicaturi, huic in primis examussum cognoscenda sunt quę Hippocrates in opere Prognostico tradidit. deinde quę de constitutionibus in alijs libris memoriæ prodidit. postea de ætatibus, naturis, anni temporibus, & locis: quorum nonnulla etiam in Prognostico perdocuit. ubi iam hæc edidicerit, pulsuum cognitionem adiungens, facili negotio iudicij diem prænosceret. Vbi siquidem morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die euidentem quandam concoctionis nota comparuerit, septimo crīsis futura est. Atque hæc breuibus ita explicata sunt, longe uerisimilia. Porro si quis letalia signa, periculosa, & salutaria ignoret, nihil ex hoc sermone promouebit: quanquam si hæc quoque cognoscat, concoctionis autem notas ignoret, etiam nihil hinc frugis relaturus est. Huius rei gratia, Hippocratis Præfagiorum opus relegendum præ-

XI

cepi. nam periculosis symptomatis præsentibus unā cum concoctionis nota quarto die apparente, iudicium, si paribus diebus accessio fiat, sexto expectandum est. quod si hunc excesserit, octauo. si in imparibus, septimo. Bonis signis apparentibus, septimo die morbus discutietur. Etenim letalia signa cum notis concoctionis nunquam euenerint. Hæc autem non minus quam periculosa & salutaria inspicienda sunt: quia si quarto apparuerint, septimo aderit mors. Dictum autem est hoc nominari crīsim malam. Animum hic aduertat necesse est letalium signorum tum magnitudini, tum copię. Si namq; multa magnaq; die quarto euenerint, accessibus distinguendum erit de morte futura: ad hæc cognoscendum hominem sexto die moriturum esse, modo accessio diebus paribus facta sit. si imparibus, septimo. Interdum sextus hominem iugulat, etiam si accessio contigerit in imparibus, propter morbi celeritatem, magnitudinem, & symptomatum in quarto die euentium copiam. Quamobrem accidentium magnitudo, quę ex potentia subiret, exacte dignoscenda est. Verū quomodo hæc ab illa quę ab imaginatione æstimatur, distinguenda ueniat, in libris de crīsi narratur. Omnia in omnibus confundere & conturbare non oportet, sed quantum ad dies tantū decretorios proprie pertinet, huc transferendum est. Cum enim accurate admodum acutos morbos obseruauerimus, quartum diem septimi esse indicem ex sua naturaprehendimus. Ex sua natura, inquam, hoc est, si nullum rarum & magnum incidat uel extrinsecus, uel ex ipsa morbi conditione, uel etiam ægrotantis habitu, quartum omnino septimum indicat. Ceterum siquid extrinsecus præter opinionem accidat, quo de postea mentionem facturifumus: uel morbus uehementer, uel obscure ad iudicium propellatur, & ægrotantis uires aut ualida, aut imbecilles extiterint, attendendum est, distinguendūq; æger periturus ne sit ante diem septimum, an post hunc de ipso decerneretur. Si quidem ubi malum aliquod extrinsecus præter spem euenerit, & morbus non simpliciter acutus, uerum peracutus sit, ad hæc uires ægri imbecillæ: signum malum, quod in quarto die apparuit, septimum diem non expectat, uerum sexto æger huiusmodi morietur: præsertim si paribus diebus accessiones acceperit. Quod si nihil extrinsecus erratū sit, & morbi motus haud ita præceps ac uelox, & æger ualidus, siquidem manifestum in quarto die malum indicium fuit, septimo interitus comitabitur. Si uero obscure, excedet hunc quoq;. Iam uero si accessiones paribus diebus contigerint, octauo: si imparibus, nono eger decedet. Quę porro manifesta, quę obscura indicia uocemur, in libris de crīsi monstratum est. Quinetiam in hoc sermone procedente indicatur sumus. Prius autem ad reliquas distinctiones reuertor. Appareat enim euidenter bonum in quarto die signum: nullius periculi circa ægrotū sit suspicio, fieri non potest quo minus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus peccatū fuerit. Con-

mittuntur autem quædam peccata ab ipso ægrotō uidelicet, quędam a medicis his admirandis, putantibus, nisi quis introgressus ad ægrom, deinde succingens se, uel cataplasma imposuerit, uel perfuderit, uel clysterion indiderit, uel uenam incidit, uel cucurbitulas adiunxerit, uel confricauerit, uel nutruerit, aut huiusmodi aliud facitauerit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum. hi enim quoties ægrom accedunt, toties peccant. Non igitur iudicium in septimo diei ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea erroribus admisis. Quādoquidem naturæ motus statutis periodis pro sui ratione contingit, interim ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur: Sic itaque Hippocrates undequaq; admirabilis inquit. Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, & totius & partis inuersione. Sic etiā medicum naturæ ministrū appellat, reuera medicum, non pharmacopolam quendam ex tritio. tantum enim hic a iusta naturæ ministri appellatione abest, ut etiā maxime contrarium nomen ipsi magis conueniat: inimico uidelicet & naturæ ipsius, & ægrotantium hosti iure appellato. Quapropter nos merito cum quispiam de ægro aliquo euentum iubet prædicere, cum distinctione id facimus: dicentes, huic morbus soluetur isto die, primum si uictus ratione a nobis, non alio quodā medico regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat quę iniunguntur omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admisis fuerit. Quæ ita exteriora peccata sint: quoniam hoc quoq; diffinire pollicitus sum, oportet unum erit dicere: Vt si æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundante, subito cogatur fugere, quanta ei noxa ad uenerit, quorsum attinet referre: Simili modo si tegmen aliquod delapsum uel parietem sentiens extimescat simul & fugam repente moliat: item si per tegulam quippiā defluat, uel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, uel alius etiam quomodocunq; ipsum irrigauerit, ut locum mutare, uigil esse, & timere cogatur, & hoc non medicum ipsi offensam conciliat. Eodem pacto uiciorum tumultus, uel alia quædam talis uigilia causa eueniens, aut nucium aliquod triste pro noxæ ipsius magnitudine, etiam prædictionis perfectionem corrumpit. Vigilia siquidem propter ipsum morbum intra prædictionem & crīsim ægris aduenientes, nihil præfagia offendunt. Quæ uero extrinsecus inopinata ueniunt, horum nihil medicus prægnoscat: unde nec futuram inde offensam conijcere potest, nec prædictioni secundum morbi rationem factæ adijcere. Hæc itaq; ipsa Hippocrates statim in Aphorismorum principio præcipit inquit. Oportet non solum ipsum, quæ res postulat, facere, uerum etiam egrum, assidentem, & exteriora. Si namque, ait, disquirere quippiam & indagare ex nostris cogitas, ipse primum oportuna facito uniuersa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet, nihil que ex intemperantia peccet. Postea ij qui adsunt ei, nihil erroris committant

mittant: ut uel iram ob delicta concitent: uel tristitiam ex intempertius nuncijs afferant: uel offensam, quod imperfectius in re administranda se gerant: sed apparatus omnis ante iudicij tempus prope statuatur: obsonia pulchre parentur: ministerium inculpate exhibeatur. Insuper quartum genus eorum de quibus rationem habendam iussit apposuit: nominat ipsum uno complexus nomine, exteriora: multiforme licet existat: ac hoc culpa uacet. Etenim pluuie, tonitru, fulgura, uicinorum tumultus, canum latratus, insultus latronum, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atque eius generis uniuersa exterioribus attribuitur. Hec igitur quatuor genera, quorum partes etiam sunt diuersae, dum naturae motibus incidunt, subinde circuituum ordinem destruit: quoniam ubi quartus dies euident iudicij signum attulerit: si neque medicus quid peccauerit, neque aeger, neque ministrorum quisquam, immo si neque extrinsecus error admissus sit, septimo die necessario crisis futura est. Ex quo innoscit non alium quendam esse qui exacte praesagibit, alium qui rectam uictus rationem instituet: sed in eundem utraque conuenire necessarium: nisi alterum ab altero corrupendum sit. Quod sane peccatum in uictus modo, quodlibet (sic autem nominatio uniuersam morbi curationem) iudicium impediat, abunde ostendimus. Quod autem nec uictus ratio proba sine status morbi & crisis praesagio institui possit, in medendi Methodo declaratum est. Si igitur haec mutua opera perpetuo indigent, non alius quisquam medicus recte curauerit, alius exacte praesagiet: uerum quicumque optimus fuerit, is praesagiet una et curabit. Sed de huiusmodi in alijs commentarijs plenius tractamus. Nunc, quod ab initio staueramus, ad id reuertemur. Quartus dies, cum clarum aliquod iudicium bonum afferat, septimo die iudicium fore innuit: nullo ex his quos retulimus, errore interea commisso. At si quis contingat, magnitudo eius inspicienda est. Si etenim exiguus extiterit, erit etiam sic iudicium septimanum: uerum bono aliquo iudicio, alterum contingit inferius. Dicitur est in prioribus, quod perfecte, salubriter, sine periculo, & similia, bonis adsunt iudicij. Si maius sit erratum, in septimo die crism fieri adhuc non permisit. Animsu itaque diligenter adhibendus est hic omnibus, & offensae magnitudo signis colligenda. Nam interpretari ipsam non solum difficile, sed prorsus etiam impossibile. Artificiosum uero discipulum reddere, ut haec quoque examusim perdiscat, possibile. Sed huius temporis non est: magis ad speculationem de crisi pertinet. Quare rursus ad sermonis reliqua redeamus, primam hypothesim in memoriam reuocantes. Quippe positum erat decernendi signum manifestum, & ualidum in quarto die morbi acuti, & natura salubris euenisse: deinde nullo errore commisso bonam omnino crism in septimum diem futuram indicari. Si porro leuis plane contigerit, ita quoque in septimo euenturam: non tamen exacte bonam. Si magnus, ut a septimo in sequentium

aliquem recidat, attendendum esse noxae magnitudinem iubemus. Nam exacte huius regula deprehendet clare, an in nonum diem, siue undecimum crisis delabatur. Itaque morbi qui prorsus sine periculo sunt, ob delicta diuturni esse solent. Qui incolumitatem pollicentur, non tamen sine periculosi symptomatis, ob errata letales fiunt. Quin etiam illi qui omni periculo uacant, multis magnisque deinceps erroribus commissis in letalium naturam incidunt. Nec mirum esse puto. Cum enim in sanis delicta grandia morborum letalium cause sunt, quid in aegrotis expectandum est? Proinde iam clarum est, indicium & decretorium dierum sermonem, quem Hippocrates nos docuit, non examinari ab alio quodam in apparentium consensu posse, quam qui ex aequo par illi uictus instituenti artifex est. Hic enim solus errorum uim disquirat, pernoscatque: tum solus offensae magnitudinem, & diei iudicaturi delapsus intelligere potest. Quem admodum uero in morbis periculo uacantibus iudicia tantum remorantur, quantam ex peccatis interim noxam aegri acceperint, ita in letalibus praueeniunt. Si enim cum dies quartus in letali morbo signum letale indicarit, in septimum diem mala praedictur crisis: peccatum uero non ita exiguum interea temporis contigerit, septimum diem crisis non expectabit: sed interim morbus iudicio malo uidelicet finietur. Sed an quinto, uel sexto, tum ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensae magnitudine, tum accessionum figura diffiniatur. Quippe quando in imparibus ipsae fiunt, morbus peracutus est, & peccata non admodum exigua in ipso quarto uidelicet, miraculum non est in quinto hominem interire. Quando in paribus accessiones eueniunt, nec morbus peracutus sit, nec errorum magna offensae, sextum expectat. Huiusmodi autem omnia, indicium & decretorium dierum speculationem confundunt: cum pauci medici recte uictum praescribant: pauci aegri obtemperant: pauci sunt ministerij munus legitime obeant: pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatum sit. Quapropter medicum tum accurate curandi, tum praesagienti peritum esse conuenit. Accurate uero etiam laesionis magnitudinem discernere, ut & si aliquando iudicij diem praedictat, sed interea temporis offendi aegrum contingat, mutare ipse praedictionem possit. Hinc perspicuum euadit, quod quicumque animo pusillus humilisque fuerit, non solum non singula quae recensimus, in aegris cognoscere studet, sed ne speculationem quidem ipsam ediscere sustinet. At generosus aliquis, uerique amator, tum qui labores in optimis quibusque rebus non refugiat, neque theorematum difficultatem, neque temporis prolixitatem, neque exercitij laborem ueritus, ad commemoratorum perfectionem ueniet: ut non solum diem summe aliquando possit dicere, sed etiam horam ipsam in qua aegrum quempiam liberari, uel mori necessarium est. Posteaquam enim diem mortis aliquando, uerbi gratia, cognoueris, considerandum est in-

XII

de, in quo potissimum accessio tempore aeger maxime grauetur. Si etenim statim inuadente ea refrigeretur uehementius, ut uix ad calorem reduci possit: color diutissime absit: pulsus exiguus, aut nullus, aut malus appareat: motus pigritia, uel etiam somnus ueternosus, aut aliud quippiam: hoc maxime tempus considerandum est. Quod si hoc quidem moderatum fuerit, in statu autem uel delirantem, uel cum impetu exilientem, uel dissolutum uideas, aut febris magnitudinem non tolerantem, sed uehementer inardescentem, uertigine laborantem, capite dolentem, corde, hoc est stomacho laborantem, uel id genus alijs, hoc maxime tempus esse suspicari conuenit. Porro si principio accessio uigoreque mediocriter euenientibus, declinatio quaedam, animi deliquia, sudores inaequales, frigidus, uel circa caput solum, uel ceruicem, uel pectus inferat, pulsus obscuros, exiguosque efficiat, & his similia: hoc non mediocriter tempus obseruandum est: sciendumque manifesto in pessimo accessio tempore hominem moriturum. Atqui si hoc diffinitum, cognitumque aperte sit, nullum adhuc est negotium, mortis horam dicere: quippe cum secundus dies, exempli gratia, & quartus uehementissimam accessio adserat, uel primus, tertius, & quintus: ad sextum diem mors praedictur. Si uero pars accessio in ipsius insultu grauissima, eaque sexta hora apparet, in hac moriturum hominem non est operosum dicere. At hoc non dico ut quis putet nunquam tali speculatione futurum falli posse: uerum maiore ex parte ueritatem assequi, non probabili sermone, sed re ipsa ostendimus. Illud autem noui certo quosdam qui optimis inuident, facere. Volunt enim futurum nos semper praedice, licet nullum interim signum firmum habeamus: quanquam aruspibus auguribusque diuinare, conijcereque concedant, cum obscura uaticinia fuerint. Deinde simul quidem obstrepunt nobis, tanquam maiorem quam hominibus conueniat speculationem appetentibus: simul uero in operibus tam acerbis praedictiones ut nulla uaticinia inquirunt. Atqui non illos respicere, sed ueritatem ipsam, & signorum facultates diligenti exercitio pernoscere oportet: quoniam sic diffinire licet tuto praedice conantem: si autem quid obscurum fuerit, sequentem diem expectare. Porro si nihil in ipso firmiter praesagire possimus, satius est tacere, quam temere pronunciantem falli. Ego sane ex tali securitate motus haud noui me in praedictione longo tempore errasse, etsi in primo statim febris initio subinde de tota ipsius natura pronunciauerim, uel tertianam esse hanc inuadentem febrem inquiring, uel quartanam, uel quotidianam, uel harum quidem nullam, continuam uero & acutam aliquam, quartum diem non excedentem: uerum in omni principio futurum cognoscere non licet, nisi quis examusim morbi speciem perspectam referat. & hoc ad opus de crisi pertinet. Iterum igitur ad institutum reuersi, dicamus, si quis primo die acuta febre infestetur, nul-

XIII

lum autem periculosum signum ipsi adfuerit, sed in urinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, non extra quartum diem morbus soluetur. Quin etiam si multa letalia primo die statim deprehendantur, morietur plane non extra quartum diem. At si acute febricitet, nullum uero letale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota, fieri non potest ut hic quartanus decedat. Distinguendum hic rursus est, utrum sicut nulla concoctionis nota adest, eodem modo neque temporis longi ulla: an praeter quod concoctionis indicia desunt, etiam temporis signa adsunt. Si namque ut concoctionis, ita temporis omnino signa absint, in secundo quaternione morbus statim accipiet. Quod si longi temporis indicium adfuerit, excedet omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum. Caeterum quantum extendetur, hoc non licet statim ab initio cognoscere: sed in sequentibus diebus distinguetur. Tantum autem iam praeterquam ut probam uictus ratione praecipias, poteris ex dicta praenotione cognoscere, scilicet tantum alimenti modo conuenire, quantum statu post futuro. Cum enim morbus peracutus est, statim etiam extremos labores habet, in quo tenuissima uictus ratione uendum est. Cum autem secus est, paulo plenior uictum tantummittere conuenit, quanto morbus extremis mitior clementiorque sit. Extrema, statum morbi appellat. siquidem peracutum quoque morbum extremos labores statim habere dicit: hoc est accessiones & symptomata. id autem aliud nihil est quam morbum uigere. Talem iam morbum a principio statim quod secundum quaternionem excessurus sit, indicantem secundo & tertio die accuratius intellexeris, in quantam temporis prolixitatem extendetur. In quarto uel proxime coniecero, futurum statum, & crism. Nam si cruditis signa & temporis nihil mentione dignum referunt, etiam tertio quaternione longius aegritudo extendetur. Enimvero si claram aliquam mutationem faciat, non tamen iam signum aliquod concoctionis in primo quaternione appareat, in tertio quaternione crisis expectanda est. At si crudus adhuc uideatur in septimo die, non tamen insigne quoddam & magnum temporis indicium habens, sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimumquartum diem crism eius extensum tri: diffiniendum uero est exacte in undecimo, ut enim quartus septimi, sic undecimus decimi quarti index est. Vbi uero clarum aliquod & fidum adamusim signum concoctionis iam antea innotuerit, in decimoquarto iudicium fore ait. obscurum si eueniat, alijs iam attendendum est. Si namque morbus celerem motum obtineat, & aliorum nullum obstet, forsitan etiam decimusquartus decernet. sin minus, in decimosextimo crisis erit. At si nihil in undecimo prorsus ante fuerit indicatum, in decimoquarto iudicium esse nequit. Considerandum hic totius morbi motus, aliaque symptomata omnia & iudicia, utrum decimosextimo, uel etiam octauo crisis speranda sit, an longius progressu-

progressura. Interdum enim in his quoque iudicatur, plerumque uigesimo, interim in uigesimo primo. Index autem amborum est decimusseptimus, & magis uigesimali; decimus octauus autem uigesimali primo. Porro si morbus quispiam mox ab initio non adeo celeriter moueatur, sed uelut comburens inuadat, & alia signa longioris temporis adsint: huius statum presagire in principio nemini licet: uerum, quod non intra decimum quartum diem crislum accipiet, liquido constat. quousque uero extendetur, non constat: sed distinguere oportet prius periculosum ne sit, an non. Si periculosus est, & praeterea uires aegri imbecillae, mors antequam in longum extendatur tempus, praeruet. si periculo uacat, procul omnino crisis est. non enim fieri potest ut celeriter iudicetur nota longi temporis index. Quantum igitur tempus aduulsim ei accedet, non modo non primo die, aut secundo, aut tertio, sed ne quarto quidem inuenire absolute sperandum: uerum in decretoriorum dierum sequentibus periodis perspicuum est. In secundo quidem quaternione latior est coniectura: in tertio accuratior. Quod si enim ad septimum usque diem cruditatis & temporis indicia uehementiora compareant, ante uigesimalium diem crisis esse non potest: si moderatiora ueniunt, aut permanent aequalia, potest. Itaque si ante uigesimalium diem decerni non posse, manifestum noueris, idque temporis notis uehementibus, inspicere tertium quaternionem: & si adhuc temporis cruditatisque signa in hoc intenduntur, procul a uigesimo die crislum productum iri spem habeto. Aequalibus signis manentibus, hic quoque post uigesimalium uentura dicere licet: diem uero ipsum cognoscere iam non est: tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si namque semper magisque cruditatis signa exoluantur, primo post tertiam septimanam quaternario crislum morbi sperato. si nulla insignis mutatio fiat, in quartam hebdomadem progredietur. Qui autem morbi ad decimum quartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo finiuntur. Post quadragesimum uero iudicia dissolui, & lentis confectionibus magis quam subitis mutationibus morbos solui: & nobis quidem prius dictum est, & alij omnibus qui artis opera in obseruatione habent, sic uidetur, ut etiam Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoque praecipites mutationes, quemadmodum in aegris ab Hippocrate descriptis inuenias. Praesagiendi autem ipsorum methodus haec est. in summa enim signorum uires cognoscere oportet, sicut Hippocrates etiam praecipit, si quis praesagiendi peritus exacte futurus est. Plerique medici, qui huiusmodi speculationem audent attingere, ad signorum numerum, non potestates respiciunt. Sed haec & in opere de crisi tractantur. Tempus autem fuerit discordiae sermonem aggredi, & experientia ac ratione eum explorare. Has siquidem alibi etiam ostendimus omnium quae in medicina disquiruntur esse iudices.

GALENI DE DIEBUS

DECRETORIIS LIBER II

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO INTERPRETE.

VANTA sane ex diebus decretorijs medicinae operibus commoditas adueniat, superiori comentario uniuersim ostendimus. Cur autem non omnes eodem modo de omnibus scripserint, dictum est hoc quoque antea. At quo pacto nonnulli ipsorum errauerint, alij recte senserint, nondum exposuimus. Hoc itaque primum nunc repetendum, deinde causa explicanda erit, qua de neque omnium dierum numerus est decretorius, neque decernere nati eandem habent omnes potentiam.

Porro cum uniuersae medicinae artis speculationes, alia experientia, alia ratione, alia utroque inueniantur, probenturque: conabimur hic quoque ambobus instrumentis erratum deprehendere: recte scriptum laudare, approbareque. At quoniam mentiri forte cuiquam uidear, si ex aegris a me seruatis praedictos dies ab usu commendari tibi persuadere coner, fatius esse duco, illos quos Hippocrates, uir ut caeteris fide dignior, ita omnium consensu decernendi peritissimus, animaduertit, sermone apponere: & primum quidem confusum, ac indefinitum experimento (cuius & ante meminimus) ad definita reducam. Dictum est in ipsis, primum unum certe, dierum puta decretoriorum inquisitionem in omnibus deinceps aegrotis fieri, non esse necessarium: illos tantum numerandos, probandosque, in quibus nec ipse medicus, nec aeger quid peccauerit, immo nec assistentes, aut etiam extrinsecus offensa quapiam obuenerit. Deinde morborum initia non ex ratione quapiam, sed ex ipsa actione capienda: cum primum aeger ipse manifesto sensit morbum sic eum inuadentem, ut praesentem quempiam medicum de hoc consuleret desiderarit. Tertium, cum in plures se ordines consequentes dies crisis partita sit, cuius propria dicatur, posse dignoscere. Nisi enim quispiam his definitis experimento decretorios dies disquisuerit, uehementer errabit. & quidem in experientia ipsa iudicium tale est. Ratione uero quem admodum iudicari experientiam conuenit, post haec enarrabo. Naturalem esse conuenit, qui haec iudicet: & persuasum habere, naturam prorsus sufficere, & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere: item proprijs etiam motibus ordinatis, siquid aliud, ita & ipsam uti. Horum quaedam ex libris de particularum usu ratiocinari licet. ostensum enim est ibidem summum naturae in animalis fingendo artificium: quaedam in conceptuum incremento, perfectione, & partu. Nam cuiusque animantis conceptui suum generis statutum tempus exacte seruat: natura uidelicet ordinatos motus semper habente. Sic etiam post editionem seu partum unumquodque animas incre-

increscit, absoluitur, & declinat praesentis temporibus. Iam uero qui libros De naturalibus facultatibus perlegerit: ite alios quos particulatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus, persuasum opinor habebit, quantum prouidentiae simul & ordinationis naturae motus habeant. Si iam haec crediderit, mireturque artificium pariter & ordinem naturae, recordatus iterum quantum ipsa superet prouidentia & ordine a caelestibus, inordinationem quandam puto substantiae nostrae motui conatam tribuet. Atque pulchrum omne, quod hic pulchrum sit atque etiam ordinatum, & artificiosum ex superioribus innasce dicitur: inordinatum, & erraticum ex materia, quae hic uersatur, prouenire. Atque haec primus omnium, quorum memoria ad nos peruenit Graecorum Hippocrates credidit: post eum philosophorum praecipui. At nisi sermo in longum prouehatur, demonstrationes forsitan, quas dicunt, ad fidem praedictorum dogmatum adduxissem. Verum haec praesenti sermone sufficit. Expedi igitur me dicum qui Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud, hoc certe persuasum habere, experientiam iudicare, naturam rem quandam esse ordinatam: & cum materia superauerit, proportionibus quibusdam definitis, & periodis ordinatis motiones ipsius fieri. At quae praeter rationem incidunt aliquando, ordinemque confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non plane materiam uicerit, sed impeditur ab ea, prohibeturque suis proportionibus moueri. Hoc enim si tibi persuaseris, ac dein experientia perdidiceris, septimo die crislum esse tutam simul & perfectam, sine periculo, notabilem & crebram: ad haec ei quae decimo quarto euenit, assimilem: insuper quartum diem septimi esse indicem: undecimum uero decimo quarti: subibit statim de septimo considerare quippiam. Vbi enim prima hebdomada bifariam diuisa fuerit, quartus sectionem recipiens, qualis finis futurus erit, praenunciat, & secunda similiter, quomodo non quis intelliget septimanam quaeque perfecta quandam esse periodum: cum medium ab utroque extremo aequo distet, & propterea quoque ad ambo comunione similem obtineat. Nam quartus morbos qui primo die non cessarunt, soluit: undecimus rursum quos septimus non discussit. Quod si morbus maior sit, quam ut quarto die crislum accipiat, solutio ipsius in eodem apparabit: finis septimo adificitur. Pari modo qui septimo non desierunt, undecimo die natura solvere molitur. Atque sic in ipso uel decernit, uel ipsi de cimo quarto praeparat. Ego quidem hic in speculatione sisto. Numeri uero ipsi agere nati sunt, an ordinatos motus sequantur non agentes ipsi, uerum substantias quae in temporis quodam spatio agunt comitantes, philosophis considerandum relinquo. Cum ergo id quis coeperit, quod utrisque communiter in confesso est: uidelicet caelestes substantias semper suis motus proportionibus, usas apparere: iam uero & in terrenis animantibus, quando exacta fructuntur ualitudine, aliud aliam in pregnationis, partus, incrementi, perfectionis, uigoris, inclinationis,

& dissolutionis numeris proportionem possidere, crediderit nimirum & decretorios dies numerum quandam ordinatum habere: interim hunc in morbis ex dispositionibus naturae contrarijs confundi. Nam si, ut ante dixi, ad experientiam deuenierit, septimanas nimisquam potentes inueniet: proxime his quaterniones: inspiciet autem dies intercalarios, tertium puta, quintum, sextum, nonum, quae ratione fiat ut decernere possint. Ad haec magis inquirere, inuestigabitque diem septimumdecimum, decimum octauum, uigesimalium, uigesimalium primum, omnesque, deinceps his respondentes. Si etenim in uigesimalium diem tres septimanarum finiunt, ut Hippocrates arbitratur, oportet indubie decimumseptimum uigesimalium esse indicem: excidere autem e primo dierum decretoriorum ordine decimum octauum, & uigesimalium primum. Porro si integre hebdomades connumerandae sunt, decimum octauum uigesimalium primum index erit: rationem uero nullam decretoriam habebunt decimusseptimus & uigesimalium dies. Primum itaque quo modo experientiam hos commendat, percenseamus, deinde sic ad rationem perueniamus. Caeterum experientiae mentionem ab Hippocratis sententia sumemus: auspiciati a primo libro de morbis uulgaribus. Scripsit itaque de morbis, qui ex secunda aeris mutatione prouenerunt, hunc in modum: Febres ardentes paucissimae ortae sunt, minimeque his obnoxij laborarunt. Neque enim sanguinis profluuium nisi exiguum adeo, idque paucis accidit: neque deliria. reliqua omnia facile tulerunt. Crisis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimoseptimo die cum remittentibus. Dein ad finem tertiae constitutionis exquiritur adhuc de ijs qui decimoseptimo die iudicati sunt, ita pronunciat. Quae circa iudicia unde cognoscimus, similia aut dissimilia sunt. Quippe fratres duo Epigenis eadem simul hora febricitare inceperunt: decubuerunt iuxta theatrum. Natu maioris morbus sexto, iunioris septimo die iudicatus est, remisit diebus quinque alterum, sex alterum. Inde eadem utrisque hora simul reuersus est. Post uniuersus morbus utriusque pariter decimoseptimo die in crislum incidit. At hoc nondum fides forsitan habet, quo decimoseptimum diem ordinis decretorio numerandum, aut inde reiciendum esse credamus, quod duos iudicauerit. Adhibemus igitur animum ijs quae deinceps dicuntur. Plurimis sexto die iudicium de morbo euenit. Remissiones eius diebus sex durarunt. A reditu quinto die crisis subsecuta est. Hoc iam memoratu dignum est, si & in secunda aeris constitutione septimodecimo nouit permultos ad iudicium peruenisse. Item in tertia non solum fratres duos, uerum etiam alios complures sexto die crislum sustinuisse primum ait: deinde febrim eos sex diebus remisisse; postea crislum accessisse die quinto, hoc est decimoseptimo a morbi exordio. Sed his subiungit. Quibus septimo die crisis aduenit, septem quoque diebus remissiones habuerunt. Post recidiuam tertio iudicati sunt, hoc est hi quoque in uniuersum decimoseptimo. Post

hec rursus. Quibus iudicium quinto die obuenit, & febris septem diebus remisit; deinde reuersa tri-
dium eos exercuit, rursus die uno remisit, altero
rediit, & his decimo septimo die de morbo iudicium
contigit. Quinetiam alios quosdam sexto die crissim
passos scribit: sex item diebus morbum remisit; de-
in reuersum tribus diebus occupasse: postea re-
misit rursus die uno, altero ipsius recidiam ac-
cidisse: tandem decimo septimo solutum. Verum
alios quosdam sexto die iudicatos esse commemorat,
septem diebus morbum cessasse: post hoc repe-
tisse, & quarto die, hoc est in summa decimo septi-
mo crisi fuisse discussum. Caeterum cum non con-
tentus Hippocrates, & si posset ostendere decimi
septimi diei fortitudinem in iudicio, intulit huic ser-
moni, nulli aegroto hac ratione recidiam esse fa-
ctam cognoui. Quare non solum frequenter decer-
nere decimo septimum, sed etiam firmiter idoneus
est. Non igitur ex coincidentibus, sed ualidis & pri-
mis annumerari debet. At qui si ex illis est, propor-
tionem quandam ad decimum quartum seruari, rati-
oni est consentaneum. Si itaque coniunctum qua-
ternionem cogitaueris salutare, ut in decimo quar-
to incipiat, in decimo septimo desinat, habueri-
mus sic salutarem periodum. Si porro disiunxerim-
us, ut decimus quartus secundae hebdomadae fini-
nis sit, incipiat autem a decimo quinto tertiam, non
ad septimum decimum sic, uerum ad decimum octa-
uum primum tertiae hebdomadae quaternio perue-
nit. At qui si hoc uerum est, tertia septimana in uig-
esimum primum necessario finiet: quemadmodum
etiam decimo septimum statuerimus primi in
tertia septimana quaternionis finem esse, ad uigesi-
mum diem huius septimane finis producat. Me-
rito igitur Hippocrates putauit, sicut septimum deci-
mum experientia inuestigauit, ita & uigesimali ex-
perientia explorandum. Cum enim decretorius in-
uentus sit, maximum decimo septimi diei testimo-
nium erit. Vbi ex decretorius dierum numero
deciderit, uel plane a uigesimo primo superet, que-
stionem non exiguum mouebit. Ratio siquidem esse
uidetur decimo septimum, fortiore decimo
octauo: uigesimali imbecillior uigesimo primo
esse. Quapropter post illa quae de septimo decimo
in primo libro Epidemion scripsit, hunc in modum
ait: Quibus sub auribus ipsi parotides ortae sunt,
uigesimo die crissim habuerunt. Descendere autem
omnibus quibus in pus uerse non sunt, uerum ad
uiscam declinarunt. Atque de hoc satis. Iterum qui-
bus septimus dies iudicium attulit, noue diebus re-
missiones fuerunt: post repetitionem morbi quar-
to die crisis aduenit, in uniuersum uidelicet uigesi-
mo. Ad hos deinceps addit nonnullos, quibus se-
ptimo die crisis apparuit: sex diebus remissiones:
mox repetitio morbi, deinde septimo iudicium: sum-
matim uigesimo accidit. Postea paululum progres-
sus, Sunt, ait, qui undecimo die crissim excepe-
runt: repetitionem decimo quarto: crissim absolute
uigesimo. His deinde subnectit. Si uero, inquit,
nonnulli irriguerint in uigesimo, his iudicium qua-

A dragesimo accedit. Vides hic mihi rursus uiri di-
ligentiam. Nouit enim siquis ualidis decretorius, IIII
hoc est, qui in quaternionibus & septimanis augen-
tur, decimo septimum & uigesimali ascribat, co-
getur statim & quadragesimum attribuere, quem
admodum & uigesimali quartum & trigesimali
primum, si uigesimali apponat, statim nimirum co-
getur & decimo quartum, decimo septimum &
quadragesimum adiacere. Quinetiam quadragesi-
mum siquis ualide iudicantibus attribuat, liquet
etiam decimo septimum, & uigesimali esse an-
numerandum. Etenim usque ad decimo quartum
nulla de diebus est inter medicos dissensio: uerum
sequenti hos ordo totus ab illis confunditur: quia
nonnulli non adeo experientiae mentem, sed ratio-
ni soli adhibent. quo factum est, ut integras hebdo-
madas putent esse complicandas. Postea cum sic
uigesimali primum fortibus decretorius adiungant,
necesse est, ideo decimo octauum quoque, & qua-
dragesimum secundum eos ascribere: hunc quidem
ut septimanas sex complementem: illum ut uigesimali
primum indicem. Porro hac ratione decretorius
dierum exploratio magnam operam non desiderat.
Si namque totus dierum a decimo septimo ordo ua-
lidior appareat, bifariam singuli dies fidem habe-
bunt, ex propriis experimentis, & aliorum testimo-
nio. At si rursus a decimo octauo numerus frequen-
ter decernere inueniatur, & perfecte, & firmiter,
tum qui septimum decimum sequitur, imbecillior
apparebit. Quod cum intellexisset Hippocrates,
omnes omnibus contulit decimo septimum (hinc
enim discordiae initium inter medicos subortum
est) decimo octauo, uigesimo, uigesimali primum;
pari modo uigesimali quartum uigesimali quinto,
rursus uigesimali septimum, uigesimali octauo, &
trigesimali primum, trigesimali secundo: trigesimali
quartum, trigesimali quinto: quadragesimum qua-
dragesimo secundo. Quem uero ordinem experien-
tia probet, in Epidemion, hoc est in opere de mor-
bis publice grassantibus indicauit, eadem ipsa ascri-
bens, quae paulo ante citauit, aliisque in commenta-
riis. Atque tertiae constitutionis mentionem fa-
ciens, hoc fere modo scribit: His frequenter un-
decimo die crisis aduenit: sunt quibus uigesimo
contingit. Dein aegris nominatim citatis, Hero-
phontem ordine tertium post tres aeris status scri-
ptum, decimo septimo die iudicium accepisse ait.
Quartam mortem Philini uxorem uigesimo die
oppetisse. Post hanc, Iphicratis uxoris meminit,
de qua ad finem totius historiae haec uerba appo-
nit: Quadragesimo bilem modicam uomuit, octo
gesimo febris perfecte soluta est. Sextum ordine
Cleanaetidem in libri huius calce adducit. Octo-
gesimo rigore infestatus est: febris acuta eum pre-
hedit: sudor multus subsequutus: in urinis rubrum
& leue residerebat. Perfecite morbus finitus est. De-
cimus aeger est Clazomenius, quem et ipsum qua-
dragesimo die liberatum per crissim esse scribit. At-
que dies quadragesimus ex sexta decimo septimi est,
quemadmodum octogesimus. Conueniebat autem quadra-

quadragesimum secundum esse decretorium. Quod
si dierum computatio secundum septimanas inte-
gras fieret, non quadragesimus, uerum quadra-
gesimus secundus, dies decretorius inueniendus erat:
sic non octogesimus, sed octogesimus quartus. qua-
re decimo septimi diei ordinem altero longe fortio-
rem esse nemo ignorat, non solum quod multos in
eo crissim accepisse recēset Hippocrates, sed quod
nec decimo octauo, nec uigesimali primum, nec uigesi-
mi quinti, nec uigesimali octauo, immo nec trigesi-
mi secundi, nec trigesimali quinti, nec quadragesimi
secundi, nec sexagesimi tertii, nec octogesimi quar-
ti meminit. Nam in tota agrorum catalogo, quos
partim nominibus propriis adduxit, partim sum-
ma quadam comprehendit, in unoquoque aeris sta-
tu, nullum ex commemoratis diebus decretorium
esse inuentum, alterius ordinis euidentem excel-
lentiam indicat. Cum enim ex hoc ordine multi-
saepe perfecte, firmiter, bene, recte inueniantur iu-
dicasse: ex altero ne unus quidem in toto primo
Epidemion libro, qui tuto deieuerit, nedum per-
fecte, uel salubriter, ut non occidat, insignem alte-
rius eminentiam esse putabimus. An igitur in pri-
mo sic, in tertio aliter scriptum reliquit: Nam & il-
lic ex secundo aeris statu aegrotantium mentionem
faciens, in summa dixit omnes fere superstites octo-
gesimo iudicatos esse. Et per Iouē nonnullos ipso-
rum probe & notabiliter, non ut agrum tertium,
quae in libri principio descripsit, in Delearcis hor-
to decumbentē. Quid enim ait? Quadragesimo
die pituitosa recrementa, alba, & copiosa deiecit,
largiter sudauit. In totum, absolute morbus finitus
est. Quosdam uero qui in longum nimis morbum
inciderant, similiter & ipsos ratione uigesimali diei
saepius aucti, crissim accepisse: quemadmodum no-
num agrum ex aeris intemperie Heropython cen-
tesimo & uigesimo die de morbo iudicium perfe-
ctum habuisse refert Hippocrates. Sic aliquos uig-
esimo quarto die, & septimo, item trigesimo quar-
to leuatos esse bene simul & tuto & perfecte, me-
moriam prodidit. In uigesimo quarto sane decimum
ex aeris statu egrorum hoc fere modo scribit: Vi-
gesimo quarto die urinam misit copiosam, albam,
in qua multum subsidebat. Sudores calidi e cor-
pore toto manabant: unde febris discussa est. Ab
uigesimo septimo die puellam in Abderis & ipsam
sudore largo prorsus febre liberatam esse refert.
Hanc autem post aeris intemperiem aegrotasse se-
ptimam commemorat. Porro trigesimo quarto die
octauum ex aeris statu agrum Anaxionem sudo-
re quoque ipsum febre prorsus leuatum fuisse per-
censet, fidamque ei crissim obtigisse. Caeterum nul-
lus hoc libro in altero quodam decretorius die-
rum ordine crissim accepit: uerum Delearcis uxo-
rem in uigesimo primo decessisse commemorat:
nec ullum in aliquo die, qui in decimo octauo sexta
continetur, superstitem mansisse. Dicitur itaque se-
cundo significatu, uti prius interpretati sumus,
non solum superstites, uerum mortuus etiam crissim

Galen.

accepisse. Sed ut retuli, non modo in eis diebus ne-
mo seruatus est, sed ne mortuus quidem, si Delearcis
uxorem excipias. In altero ordine complures
seruati: quamuis nonnulli etiam uita defuncti: quem
admodum mulier quae Cyzeco binam foeminam
prolem peperit, decimo septimo die perijt. Adule-
scens autem in Libya, omnium postremus ab Hip-
pocrate citatus, uigesimo quarto interijt. At Her-
mocrates tertius a principio, uigesimo septimo die
fatis concessit. Apollonius autem in Abderis de-
cumbens, decimo septimo ex aeris intemperie aegro-
tus scriptus, trigesimo primo perijt. Vt igitur septi-
mo die & uigesimo complures interire uident: quip-
pe cum dies ij qui ualidam uirtutem habent, non
modo seruent, sed etiam interimant interim: sic
unumquemque eorum quos recensui, conspexit
nunc seruantem aliquos, nunc occidentem. Iam
uero secundum ex circumflui aeris statu agrum
octogesimo interijt, ait, & primum centesimo uig-
esimo: sicut arbitror, ex prima aeris intemperie
laborantem, decimo quarto die mortuum esse: tres
autem ante ipsum septimo die perijt. Quid opus
est multis uerbis? Nullum enim nec in primo, nec
tertio Epidemion libro, uel superstite, uel mortuo
um in ordine dierum qui a decimo octauo nume-
rantur, inuenias. Sed omnes iudicati sunt in die-
bus, quos uniuersus medicorum chorus decreto-
rios esse consentit: nempe ijs qui a primo ad deci-
mum septimum excesserunt, illorum unus tantum uig-
esimo primo interijt. Proinde haec sufficiunt ad de-
monstrandum Hippocratem non ratione quadam
persuasum, ut decimo septimum decretorium esse
statueret, uigesimo autem primo efficaciam adi-
meret: sed usu & experientia doctum, causam in-
quiliuissse. At quoniam secundus, quartus, & sex-
tus Epidemion liber uel ipsius Hippocratis est,
uel eius filij Thesali: pauca etiam inde sumemus.
Inueniemus siquidem & hic in secundo, uigesimali
& quadragesimo decretorios esse ab illo posi-
tos: sed nec uigesimali primum, nec alium quem-
uis ei respondentem. In quarto, omnium sic mor-
borum mentionem facit, raro uidelicet ad uigesi-
mum peruenisse, processisse autem semel ulterius,
usque ad uigesimali quartum. Vnde iam uig-
esimali primum & quartum iudicasse de morbis
licet intelligere: non tamen alterius ordinis quen-
quam. quinetiam in sexto Epidemion paucos tum
aegros, tum aeris status commemorat: neque hic
quenquam in alterius sextae diebus iudicatum esse
nouit. Si iam & quinti libri meminisse conuenit,
cuiuscumque fuerit, hic etiam quinquaginta sunt u-
niuersi aegri: nullus autem ipsorum uel decimo octa-
uo, uel uigesimo primo, uel, ut summatim dicam,
in alio quodam huius generis die iudicatus est.
Cum igitur ipsa experientia decimo septimum,
& uigesimali diem, insuper qui ipsis respondent
uniuersos decretorius apponat, exacte nonnulli me-
dici qui non adeo euidentibus animum aduertunt,

Tom. 4

B 2 ad per

ad perfectæ hebdomadis numerum tanquam ad
faciliorem viam deueniunt. Deinde cum etiam
iudicatum aliquem in vigesimo primo conspexerint,
multo sane magis opinionem suam confirmant.
Etenim ut discernas cuiusnam diei proprium sit iudicium, cum in plures partitum fuerit,
distinctione opus est, quemadmodum in superiore
libro demonstratum est. Contingit autem morbis
inueterascētibus, & iudicia perturbationis uehementiam,
& immutationis breuitatem remittere, & ad duos sæpe dies uel tres extendi. Promptum
est igitur in hoc crīsim cuiuscumque ex tribus diebus
uolueris attribuerē. Multi siquidem medicorum
ne uel numerare post decimum quartum dignantur,
quot iam diebus æger decumbat, præsertim si
dum febris soluta interea esse uideatur, denuo
repetat. Nonnulli uero etiam numerauerint, iudicium
in plures dies partitionē indistincte & temere
cui dierum uolunt, annuerant. Quapropter
Hippocrates etiam aliquando septimum, uel undecimum,
uel decimum quartum de morbis iudicasse tradit,
interim uigesimalum, uel quadragesimum, uel
alium quempiam: quemadmodum in prima & secunda
cōstitutione primi Epidemion. In prima enim ait:
Quibus breuissimi morbi fuerint, is uigesimalis;
plurimis quadragesimus; non paucis octogesimalis
crīsim attulit. In secunda cōstitutione, sunt quibus
uigesimalis dies decretorius extitit: uerum paucis,
quibusque breuissimi morbi fuerint. In tertia:
Sanguis fluere in uigesimo quarto modice cœpit,
& abscessus in sanguinis fluore per crīsim uerli
sunt Antiphonti Critobulo. Iudicium is, quietemque
morbi quadragesimo die perfecte consecutus est.
Sed horum ab initio statim non memini, cum ex primo
Epidemion quoque apponerem, melius esse ratus omnes
dies, qui exacte soli de morbis decernere uisi sunt,
prius exponere. Huius rei gratia, nec in ipsius usquam
commentarijs in totum scriptum est, circa quintum,
uel septimum, uel nonum nullus iudicatus est: uerum
simpliciter uel quintanus, uel septimanus, uel nonanus.
Subito enim & uniuersim hi iudicant. Quanto autem
ulterius morbi excedunt, diuturnioresque fiunt,
perturbatio sanè, quæ præcipitem immutationem
præcedit, conquiescit. Iudicia uero paulatim uenientia
duos aut tres dies in totum occupant. Sicut enim
plurimi longi affectus, neque cum excretionē dissolui
consueuerunt, sed uel abscessu, uel concoctione ita
nec cum manifestis excretionibus, uel abscessibus
ipsorum solutio contigerit, uno duntaxat die perficitur.
Vnde medicorum quidam diuturnos morbos nequaquam
iudicari inquit. Non siquidem solutionem sermone
absoluto crīsim esse, sed uel subitam, uel quæ ipsam
præcedit commotionem. Verum quod iudicij
significatum non exacte disquisitum perpetuo
seruatur, sed solutionem ipsam tantum quomodo
docent fiat, complures medici iudicium appellant,
ex ipsis Hippocratis libris discere cuius est

integrū, maxime uero ex his quæ ueteres alij per
trahant. Sic igitur & Diocles primum diem de
cretorius annuerat, manifesto indicans, nihil se
aliud iudicium, quam morbi solutionem nominare.
Fiet autem perspicuum ex ipsius uerbis, quæ
hinc in modum habent: Quarum februm causas,
neque in ipso corpore uacuatæ ac imminutæ
dissoluitur, neque exiccantur, neque subito crudæ
educuntur, temporum uero periodis quibusdam
coctæ apparent, per summa quidem extantes nocte
& die iudicant. Nam paucissimo tempore causas
ipsarum discuntur: quippe putrescentes, & im
pus conuersæ: ad hæc lac & caro omnis absoluta:
breuiter omnia quæ in corpore tū sunt, tum mo
uentur, & speciatim immutantur, in hoc tempore
primum apparent. Atque hæc Diocles. Hippocrates
autem non semel, neque bis, sed frequenter ad
modum in primo Epidemion, & potissimum in
tertio morbi solutionem crīsim uocat, nulla neque
excretionē, neque abscessu euidenter prægresso.
Non tamen huius gratia putandum est diuturniores
morbos sine quauis manifesta excretionē iudicari:
quemadmodum neque plures dies necessario
assumere. Itaque octogesimo crīsim quandam ac
cepisse in tertio De morbis popularibus Hippocrates
commemorat, atque rigore ipsum fuisse correptū,
acutemque febricitasse, & sudasse largiter. Ap
posui autem paulo ante sententiam, cum Cleantides
de in tertio Epidemion ex hoc ordine scripti men
tionem facerem. Inuenias autem alios quoque æ
gros hoc sermone iam mihi citatos, item quos ne
quaquam apposui, iudicatos euidenter die uno per
excretionem in procedente diuturnoque morbo.
His igitur maxime aduertendum est, ut quæ die
rum decretorius ordinem exacte doceant. Si enim
Cleantides hic octogesimo cum totius corporis
cōcussione, hoc est rigore fuisse infestatus, acutemque
febricitasset, per sudorem iudicatus est, liquet
uigesimali numerū non mediocrem quandam
potentiam obtinere. Hoc enim multiplicato octo
gesimali, sicut & quadragesimali, & sexagesimali,
ad hæc centesimali uigesimali fieri contingit.
Reperies autem alios ægros, qui decimum quartum
egressi sunt, per excretionem in Epidemion li
bris iudicatos fuisse: quorum nonnullos iam pro
tulimus. Qui subitam fieri crīsim ultra quadragesimum
non putantes arguunt, etiam decretorius
rum dierum ordinem ostendunt. Quod etenim paulatim
morbi diuturni per certamen commotionemque
desinunt, quiescuntque, pulchre dictum est, at
nūquam subitam eorum mutationem uno die
fieri, nondum recte declaratum est. Cum enim ri
gor uehemens simul cum accessione omnino non
factus inuadat, & febris acutissima, calidissima, &
toleratu difficilis accedat, sudorque copiosus è cor
pore manarit, febre hominem prorsus liberans, si
quis hoc crīsim non esse dicet, manifeste cōtentio
sus est. Ego sanè id genus hominibus contradice
re diffusius non consueui: sed illud quod accidit,
magis

magis cognoscendum esse mihi proposui. Hoc enim
nobis obseruantibus plerumque apparuit, atque
in ægris ab Hippocrate scriptis inuenire licet, huiusmodi
morborum longiorum solutiones non, cum deinceps
nulla ex parte interfecantur, incidere: uerum ubi
soluti esse uidentur, iterum secundo reciditiam
incipiunt. Contingit autem sæpe diebus quibusdam
decretorius incipere: & cum numero aliquem
decretorius excelsit, denuo in alio quodam iudicari.
Hac ratione omnes acuti particulares sunt:
postquam uero omnes coierint, diuturni. Interdum
interualla ipsorum numero cuiusdam decretorio
ascribuntur, ueluti si quis undecimo die iudicatum
imperfecte, decimo quarto morbus repetat, deinde
uigesimo rursus die iudicatum integre, reciditiam
uigesimo septimo adueniat: inde postea acute
ægotans, quadragesimo iterum iudicetur. Hæc igitur
quisque in ægris ipse uidebit, qui diligenter eis
assidere uoluerit: ad hæc in ægris ab Hippocrate
citatis contempletur. Porro quod decimo septimo
decimo octauo, & uigesimo primo uigesimalis
fortior sit æstimandus, per Hippocratis experimen
ta demonstratum est. Si autem mea quoque deinceps
recesserim, longior qui dem sermo erit, cæterum
fidei nihil magis habebit. Si etenim quispiam
& ipse quæ ægris accidit, obseruare uelit, et ab
Hippocrate dictis credere, is nihil adhuc nostra
experientia indigebit. At si uel philosophata
euidenter apparētibus digniora esse quibus
credatur, existimet, uel Hippocratis doctorum
nullam rationem curamque habet, talis non modo
nihil plus frugis ex nostra narratiōe reportabit,
sed etiam irridere ipsam conabitur. Huiusmodi
uero frequenter dixi despiciendos esse: si uero ueritas
studiose quis existat, sophistarum nugis relicta
ad experientiam ipse ueniens, cum octingentos
uel mille ægros conspexerit, hunc indubie noui non
alia de diebus decretorius pronunciatum quam
VI Hippocrates indicauit. Cum enim horum dierum
usus, tum natura duplex sit, Hippocrates quoque
duplicem eorum disciplinam instituit: in Aphorismis
quidem & Prognostico eorum quæ secundum
quaterniones & hebdomadas inuicem complexi
sunt, mentionem faciens: in primo autem Epidemion
non horum modo, sed etiam aliorum omnium
coincidentium. Quorum causam coincidentiam
in sequentibus dicturi sumus: nunc autem quod
& natura & usu inter se mutuo differunt, ostensuri.
Natura sanè, quod omnibus pulchre euenientibus
ad quaternionis circuitus, iudicia omnino perueniunt.
Erratis autem quibusdam, in coincidentes recidunt.
Vsu, quod ad futuram crīsim cognitionem
quaternionis circuitus sufficit. Cæterum ad iam
factam crīsim indicandam omnibus uel semper
cognitis: uerbi gratia, tutiorem esse crīsim
quæ nono, quam quæ octauo die accidit: minus
fidam quæ octauo, quam quæ nono contingit,
arbitramur. Proinde fides iudicij uel fallacia, hoc
est certitudo uel incertitudo, ad bonam uicium
ra

tionem iudicatis morbo præscribendam conducit.
Præcognoscere uero quando potissimum accideret,
ad nondum iudicatos necessarium est. Dicitur itaque
in procedente sermone de hoc etiam non nihil: sed
uniuersus sermo ex curandi methodo pendet.
At nunc de decretorius dierum usu nisi obiter
dicemus, sed omnem eorum potentiam interpretari
festinamus. Satis est ideo ad præsentem disputationem,
si Hippocratis uerba commemoras, ad sequentiam
iam descendam. In Prognostico sanè hoc modo
scribit: Febres, siue sanas ab his quibus eua
dat, siue pereat, æquali dierum numero finiuntur.
Ut enim saluberrimæ febres, quæ uidelicet utissi
mis fulciuntur notis, die quarto, uel antea quiescere
solent, ita pessimæ quæque, & quibus periculosissima
signa adsunt, die quarto, uel citius interficiuntur.
Primus itaque earum insultus ita finitur, secundus
quaternarius in septimum diem producit, tertius
in undecimum, quartus in decimum quartum,
quintus in decimum septimum, sextus in uigesimali.
Igitur accessiones ipse ex acutissimis morbis
per quatuor in uiginti auctæ finiuntur. Verum
huiusmodi supputatio per dies integros nimirum
fieri non potest: quippe cum nec annus, nec mens
ses ipsi integris numerentur diebus. Deinde eadem
ratione atque additione primus circuitus ad quatuor
& triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta
dies perueniet. Hæc quidem ex Prognostico uerba
sunt. In aphorismis cum prædixisset acutos morbos
in quatuordecim diebus finiri, mox inserti: Septimorum
quartus index est: alterius septimana, octauus
initium. Contemplatorius autem rursus undecimus.
hic enim quartus secundæ septimana. Contemplatorius
iterum decimus septimus. hic enim quartus est a
decimo quarto, septimus autem ab undecimo. Atque
in his duobus commentarijs omnes dierum decretorius
circuitus hebdomadis & quaternionibus ascribit. At
in primo Epidemion omnium deinceps meminit
hæc uerbis. Est autem primus decretorius circuitus
qui paribus diebus decernunt, quartus, sextus,
decimus, decimus quartus, decimus octauus, uigesimalis,
uigesimalis quartus, uigesimalis octauus, trigesimalis,
trigesimalis quartus, quadragesimalis, sexagesimalis,
octogesimalis, centesimalis uigesimalis. Eorum
qui imparibus circuitibus iudicant, primus est
tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus
septimus, uigesimalis primus, uigesimalis septimus,
trigesimalis primus. Hippocrates igitur omnes
hoc sermone decretorius dies manifesto comprehendit.
Recordationi siquidem ac memoria præparatio
hec conuenit. Demonstratum enim nobis sapius est,
Epidemionum libros Prognostico prius & Aphorismis
scriptos esse, quod memoriam rerum prius obseruatarum
suggerant. Itaque in hoc cōmentario omnes decretorius
dies per seriem conscripsit: In illis eos tantum qui
maximam uirtutem habent, & naturæ suæ ratione
perfecti sunt: sicut in sequentibus ostendetur: et
insuper non mediocrem usum

usum ad futuri status, iudicijque prænotionem exhibent. Cur igitur Hippocrates non unam in omnibus libris Decretoriorum dierum disciplinam tradiderit, iam liquido constat. Nec obscurum cur alijs medicis de hisce diebus controversia suscepta sit. Alij etenim quod duplex eorum natura sit, non plane cogitarunt; alij nequaquam obseruauerunt, sed rationi totum concessere; nonnulli usum ipsos deprehendere conati sunt, uerum duplici nomine falsi sunt: uel quod nihil omnino ante experientiam diffinierint, uel inconsultius sententiam protulerint. Porro nobis quæ distinguenda ueniant ante experimenta, dictum est: item de diebus decretorijs ferre iudicium non proferendum esse, donec in multis ægris annis copluribus accurate quis obseruauerit. Nam præter alia etiam annalium constitutionum permulter quædam differentiæ sunt; Ergo in tota æstate in terris plures quam quadringentos homines acute ægrotantes uniuersos uel septimo uel nono die crislum habuisse conspexit; in alio rursus anno quosdam decimo quarto, quosdam uigesimo, plurimos post morbi reuersionem: in alio p multos sanguinis fluore quinto, perfecte septimo uel nono die. Vidi etiam in autumno aliquando omnes undecimo iudicatos: sed hoc quidem bonam crislum attulit. in alio autem autumno omnibus sexto die insalubre iudicium accidit. Quapropter etiam magis subit mihi mirari eos qui plane nullum in diebus discrimen, uerum eiusdem omnes dignitatis esse arbitrantur. Toti siquidem status frequenter uel æstiuorum, uel autumnalium morborum unam iudiciorum speciem obtinent; quemadmodum in his quos Hippocrates conscripsit, manifestum est. In quibus si quis non omnino segnus est, interdum sane alium decretoriorum dierum sæpius iudicium uidebit, quam alium: non tamen octauum, duodecimum, aut decimum sextum, aut huius notæ aliquæ. Apparent igitur sophistæ in utrisque quæ uniuersam medicinam constituerunt, errare, experientia nempe, & ratione. Neque enim in quibus experientie usus est, ipsam sustinent, sed ut cuique in mentem uenerit, nugatur; neque euidenter apparentium causas inueniunt. Huius rei gratia alius ex eis nec decretorium diem, nec omnino iudicium esse confirmat, alius iudicium quidem esse quoddam, non tamen dies decretorios concedit; tanquam ratione magis quam experientia decretorios dies & iudicia inuenire conueniat; uel quasi peiores existant, qui per experientiam utraque se didicisse contententur. Nobis sane, qui post Herophilum, Xenophontem, Aesclepiadem nati sumus, forsitan in uiros illos uel inuidia uel contentio quædam esse possit. Sed quæso undenam in mentem uenit ei qui primo accurate ipsos per experientiam inuenit, quemadmodum Epidemiorum libri testantur, ut prognosceret sophistas tales quosdam in posterum futuros, cum nondum ulli his similes Hippocratis temporibus extiterint, uerum singuli pro uiribus artem iuuare, inuenireque aliquid, non deprauare recte inuenta studerent: Quinetiam medicos qui ab experientia em

VII

IX

X

XI

pirici nominatur, uidere licet tanquam communes quosdam omnium dogmaticorum hostes, inquirentes quod mentiatur, non tamen aut decretorios dies, aut iudicia tollentes, sed ueluti & aliud quippiam maxime euidentem, hæc quoque ambo statuentes. Satis mihi iam est sophistarum nugantium. Quin magis ad doctorum coheretiam denuo reuertor: prius uniuersis quæ prædiximus, in summam unam redactis. Decretorius itaque fortissimus omnium est dies septimus, prænunciat eum dies quartus, hæc duo habens, ut decretorius minor sit, & septimi index. Deinde undecimus & decimus quartus eandem proportionem & naturam inuicem conseruantes, quæ cum septimo quartus. Deinde frequenter quidem decimus septimus ad uigesimalum, raro autem decimus octauus ad uigesimalum primum eandem rationem habet, quam cum septimo quartus, & undecimus cum decimo quarto. Hi ergo, ut Hippocrates dixit, per quatuor aucti ad uiginti perueniunt. Coincidunt eis nonus, quintus, & tertius. Plurimos quidem nonus iudicat: secundam uiam obtinet quintus; & post hunc tertius. De sexto prius diximus, ut malo decretorio. Decimus tertius certe omnium decretoriorum imbecillissimus; omnium uero qui non discernunt, fortissimus, tanquam in medio quodam utrorumque uirtutis situs. Vehementissimæ itaque sunt crises, sicut etiam antea diximus, quæ usque ad decimum quartum diem ueniunt; minus ijs, quæ ad uigesimalum usque pertingunt: inde ad quadragesimum productæ, adhuc etiam minus uehementes euadunt; in illo autem perfecte soluuntur. Proportio autem dierum decretoriorum perpetuo seruatur: ut enim decimus quartus & secundæ septimane finis est, & tertiæ principium, ita trigesimalus quartus quintæ terminus est simul, & sextæ initium. Quare tres septimane uiginti diebus semper describuntur: ideoque sexagesimus, uti prius declaratum est, non sexagesimus tertius decretorius fiet. Pari modo octagesimus, & centesimus, & centesimus uigesimalus. Ut enim iudiciorum uehementia paulatim procedente tempore dissoluuntur, ita et imbecilles decretorios obscurari plane accidit: solos autem semper persistere, quod perfectum decretoriorum numerorum circuitum describunt. Conuenit autem, ut per experientiam licet condiscere, primum circuitum perfectum esse, qui uiginti diebus constat. Si etenim semper per conuersionem septimi numerus procederet, ut in primis duobus, habet, esset hæc quoque ratione hic septimus perfectus primus circuitus. Quonia uero secundus a primo dissunctus est, & tertius secundo coheret, liquet proportionem quæ ab initio statuebatur, non adhuc post decimum quartum diem conseruari. Attamen post uigesimalum diem idem circuitum ordo perpetuo consistit. respondebit ergo trigesimalus quartus decimo quarto: quippe qui ex duabus septimanis dissunctus fiat: & quadragesimus uigesimalus, ut qui tertiam hebdomadam coniunctam expleat. Quare hoc ipsum Hippocrates nos docens in Prognostico, ubi de uigesimo die uerba fecerit, deinceps

VIII

IX

deinceps inquit: Post hos eadem ratione, eademque additione primus ad quatuor & triginta dies peruenit. Primum enim dixit trigesimalum quartum post uigesimalum, ut circuitum, non ut diem decretorium: quonia & quartus & uigesimalus primus post uigesimalum est decretorius. Sed quonia de minoribus periodis (sunt autem quaterniones) ab uide satis docuit, ad hæc septimanas ipsas exposuit, reliquos statim duos circuitus uoluit simul discipline causa adijcere: nempe & ex duabus septimanis compositum, & illud qui tribus constat. Verum qui duas continet, uelut imperfectum quendam: qui tres, exacte perfectum. Si quidem iam quadragesimum, sexagesimum, octogesimalum & centesimalum uigesimalum ex uigesimo sæpius aucto fieri contigit. Hoc igitur ipsum, & non aliud perfectum circuitus est iudicium; uel compositi semper, & sæpius in se aucti, quod alium non magis requirat. Atqui nec unus eorum, qui uigesimalum præcedunt, hoc obtinet. nam septimus si per se semper auctus sit, ad uigesimalumque primum, uigesimalum octauum, & trigesimalum quintum, & quadragesimum secundum excideret, decimus quartus pari modo uigesimalum octauum faceret, & quadragesimum secundum: quanquam & hic quaternio, si eius compositionem in se faceret, octauum, duodecimum, & decimum quintum fortes decretorios efficeret. Quapropter ipse quartus ne periodus quidem euidenter est, sed periodi uelut dimidium. etenim septimana dupliciter diuisa, quartus sectionem accipiens, primi quaternionis terminus est, secundi initium. Forfan quis septimanam hanc iam perfectum circuitum esse putauerit. Non enim & in hac septimum diem secundæ septimane initium esse contingit: sic enim ad decimum tertium, non decimum quartum terminus eius perueniret. Sed cum rursus decimus quartus terminus simul secundæ septimane & tertiæ principium sit, non adhuc perfectus circuitus septimana sic fuerit. bis enim seipsum multiplicauit, tertio non potuit. Atqui si propter duas priores hebdomadas ex dissuentione factas, integrum quandam circuitum putare septimanam conuenit, propter tertiam uero coniunctam, non etiam integrum; uel omnino in dubitationem sermonem incidere necesse est: uel septimanam primum quandam ordine, & simplicem circuitum putandam esse: qui uero ex uigintio octo diebus componitur, secundum simul & compositum & perfectum. Monet iam hic sermo nos considerare quis horum dierum de acutis morbis decernat. Cum enim Hippocrates in Aphorismis acutos morbos in quatuordecim diebus decerni dicat, magnam inde nugandi occasionem sophistæ arripuerunt. atqui sine illorum nugis omnibus & iudicia omnia prælagere, & ita facta explorare potes. Nam si morbum, exempli gratia, uigesimo die iudicandum esse prælagiens, uicium rationem ei congruam instituas, magnum ægro præsidium adferes. Licebit autem tibi & acutum & diuturnum ipsum uocare, cum nulla uel comoditas

X

XI

uel offensa ex appellacione ægro adueniat. Fingamus enim acutum huiusmodi morbum uocari, omnibus quæ ad uictum ægri pertinent, recte admitti fratris: quid inde peius uel melius erit? Rursus diuturnum ipsum, si placet, appella, ut nihil ex hoc uel iuuari uel offendi ægrum intelligas. Quemadmodum igitur & in alijs pluribus sophistæ de nominibus contententes dissentiant, tempusque differentium conterunt, sic quoque in acutorum longorumque morborum distinctione. Nam si uerum fateri oportet, non duæ tantum morborum differentia, sed permulter admodum putandæ sunt. Si quidem quartana febris in tot annos incidit, quot alia diebus iudicata est. ad hæc alius quidam morbus in menses multos durauit. Hæc igitur prima differentia triplex. partim enim morbi diebus, partim mensibus, partim annis totis iudicatur. Membratim rursus in morbis, qui ad menses perueniunt, non simile existit, duorum uidelicet mensium, uel septem solutionem fieri. Ita cum dierum, uel annorum numero morbi soluuntur, permagnum discrimen existit. Quid enim similitudinis, uel tertio, uel uigesimo die iudicium subijisse, itidem uigesimo, uel quadragesimo? Iam uero si naturalem ipsorum differentiam inuenire moliaris, quot dierum decretoriorum circuitus sunt, tot quoque morbi statuentur erunt. Itaque si alterius nature esse dicas, quæ admodum sanæ est, non posse primum quaternionem superare, alterius septimum non excedere, ita & undecimi, decimi quartum, decimi septimi, uigesimali, omniumque deinceps decretoriorum proprius cuiusque morbus existimandus est. Præstat tamē doctrinæ gratia maioribus eos terminis comprehendere, ne plurimi fiant: uerum ita magnis rursus, ne multum differentes inter se mutuo collocentur. Vnde nec eos laudo qui duas uniuersas morborum species ponunt, neque utraque deinde diuidunt: nec illos probo qui tot esse dicunt, quot dierum decretoriorum circuitus. Quæ igitur præstantissima disciplina fuerit, maximeque artis usus idonea: puta si quis sophistarum medicorum accurate medicinam tractare conetur, sublimi illa federelicta, in qua magni regis cuiuspiam instar sedens adulescentes remorat, hunc satis noui ex ipsa re utilitate edocui iri. Sicut igitur & Hipp. in omnibus admirandus, ab ipsis euidentibus sermone nem capiens, hæc aliquando scribit, Vbi peracutus morbus est, statim etiam labores extremi adfunt, & longe tenuissimo uictu utendum est. Interdum ita scribit: Acuti morbi quatuordecim diebus finiunt. Deinde rursus, Hi ergo per quatuor aucti ad uiginti perueniunt. Iterum postea: Spiritus facilitas maximam uiam ad salutem habere existimanda est in omnibus morbis acutis quibus febris copulatur, quicquid quadragesima diebus finiunt. Quinetiam sexagesimi, octogesimali, & centesimali uigesimali rursus meminit: atque his denuo relicta, æstatis morbos hyeme solui ait; hybernos estate, quin & hoc modo inquit: Plurimi puerorum affectus diebus quadragesima finiunt: quidam septem mensibus, aliqui

B 4 septem

septem annis, nonnulli ad pubertatem usque perueniunt. Hæc omnes ad disciplinam simul clariorem, & ægrorum usum admodum utiles sunt differentiæ, etenim sua cuiusque uictus species est. Cognoueris autem maxime ægrum ipsum in his omnibus, si hypothesein sermoni adieceris. Adulescens ergo quis ualido morbo correptus sit, qui in primo quaternione discutitur: Aphorismum in hoc maxime illum imitandum puta, cum peracutus morbus fuerit, statim etiam extremi dolores adfunt, & tenuissimo omnium uictu utendum est; neque alimentum quoduis huic adhibueris, nec melicratum, aut huic simile, immo etiã ab aqua, quantum potest, abstinere iubeto. Hunc ipsum adulescentem ubi septimo die crism habiturum fueris, paululum prædictam uictus ratione immuta, uel mulsam exhibens, uel aliam huiusmodi quandam potionem morbi naturæ familiarem, ut Hippocrates præcepit. Ipse autem & hæc inuenies partim a signis quibusdam, uelut temperamento, consuetudine, & ætate. Quædam etiam ægrum interrogabis, an ualido sit uentriculo, qui longam etiam ferre possit, an cito offendatur, & facile soluat. Sic etiam habitum hominis considerans, quædam ipse ex ijs quæ in opere De temperamentis didicisti, inuenies: alia ex ægro rogando. Sunt enim quidam ad resolutionem faciles, atque ideo diuturniorem in ediam non ferunt, licet uiribus ualidi antea fuerint. Si iam tibi tale quippiam interroganti, & per teipsum conscientiam appareat, & eger facile dissoluatur, facileque stomachus eius offendatur, pituitiam cremorem exacte percolatum quotidie modice exhibebis, memor rursus hic eius quod Hippocrates dixit: sed aliquid tum consuetudinis gratia, tum etiam ne uasorum magni fiat inanitio, ingerere conuenit. At ubi septimus dies instet, nequaquam ægrum nutrire conuenit, sed ante unum diem, uel antea, minus exhibendum est. Atque hæc nos adamussum uetus ille in opere De uictus ratione in morbis acutis perdocuit. Si quidem adulescenti tertio aut quarto die morbum finitum iri spes sit, nullam stomachi malignitatem, aut habitus inanitionem suspicari. Ad hæc si preterquam quod iuuenis sit, etiã ualidissimas uires habeat, longam facile in ediam tolerare fateatur, & ægre dissolui tibi appareat; insuper nullus eiusmodi morbus adfit, ut oxymeli aut mulsam requiratur, is omnino ad septimum usque diem a cibis abstinere potest. Quod si ad tertium uel quartum quaternione crisis futura uideatur, non ita abstinere potest, nec sola potione seruari. Quapropter non parua quedam uictus mutatio, nec morborum ideo

XII

exigua differentia. Vocet iam peracutus morbus, qui ad septimum usque diem extenditur. Qui longius procedit, simpliciter acutus. At hic quoque differentia in peracuto memoria tenenda sunt. Etenim exacte peracutus is est, qui quartum diem attingit; non exacte, qui ad septimum usque producit. Eadem ratione inter acutos alius exacte acutus,

qui ad usque decimum quartum porrigitur: non exacte uero, qui ad uigesimalum usque durat; quamquam & ipse acutus sit. Adhuc aliud morborum genus, quod ex delapsu acutum, ad quadragesimum usque diem peruenit. Satius enim est ita uocare ipsum, quod acuto quodam imperfecte iudicatio intra diem uigesimalum, deinde uehementia eius contracta, reliquum eius intra quadragesimum diem dissolui consueuit. Nonnulli autem statim ab initio uelut prohibiti, tardeque moti, & nullam interea subitam mutationem moliti, ad quadragesimum producuntur. Duplex autem horum quoque natura est. uel enim accessionum remissiones in exactam integritatem finiunt, uel continua febris semper perdurat. Atque huiusmodi de acutorum natura intelligenda sunt, iam alij manifesto sunt diuturni. Porro Archigenes multis nominibus & diuersis laudandus est, maxime uero si studium eius artis tractandæ medicæ cognoueris: quoniam non solum temporibus solis nudis, sed motu, & natura magis acutum uel peracutum morbum appellauerit. Nam cum segni lentoque motu cum interuallis a febre remissis ad quadragesimum usque extenditur, nemo sanæ mentis acutum, inquit, nominauerit. etenim si ante quadragesimum cesset huiusmodi, iam diuturnus est. Alios uero morbos breues uocat, æquum esse dicens, nec acutos, nec diuturnos appellari; quemadmodum paruas has, & a periculo remotas febres, quas non diuturnas esse quis ignoret: et si ab acutorum natura recesserint, nam acutum hunc esse ait, cui motus uelox, & subito pericula adueniunt. Vides igitur nos cum solutio interdum eandem temporis præfinitionem habet, uel acutum morbum, uel non acutum nuncupare: eodem modo quandoque alium acutum, alium diuturnum, ipso motu solo distinguentes. Non uigiliter complures ad quadragesimum usque diem continua febre consistat esse, ita uoco eam quæ nunquam ad integritatem definit. Quapropter huiusmodi morbum non fuisse diuturnum dicere possum; non tamen simpliciter acutum nominare ratio est. Sed enim cum ex decidentia acuti exactæ solutionis terminum habet longissimum, diem quadragesimum, nonnulli uero continua semper febre ad hunc usque extenti sunt: ponatur & hoc tempus aliquando iam diuturnorum affectum, qui nullam manifesto remissionem habent, sicut antea diximus, aliquando acutorum esse decretorium. Itaque Hippocrates in Prognostico his uerbis utitur: Facilis spiratio in omnibus acutis morbis quibus febris copulatur, quicquid intra quadraginta dies iudicari solent, admodum magnum ad salutem momentum habere putanda est. non enim simpliciter acutis dixit quamuis dicere potuerit, sed cum additione hac, nempe qui intra quadraginta dies iudicari solent; tanquam acuti quidam sint, qui perfectæ solutionis gratia ad eum diem prolongentur. proinde acuti simpliciter intra decimum quartum diem iudicari solent. Qui iam quadragesimum attingunt

attingunt, interim hi ipsi sunt, qui intra decimum quartum diem imperfecte iudicantur: interim quorum paulo ante meminimus, non frequenter adeo euenientes. Quinetiam tertium genus illorum est qui manifesto iam tardi acutis oppositi, quadragesimum diem habent decretorium. sed de his post paulum dicturi sumus. Cæterum uniuersum prædictum genus acutum nominetur ex decidentia, quam Græci *μικτήρησι* uocant. Ostensum nobis est tum alibi, tum in tertio de spirandi difficultate potissimum, quod in Prognostico, & de simpliciter acutis disserit, & ad hæc de ijs qui ex illorum decidentia fiunt. Cum igitur ad libri calcem in uniuersum de illis pronunciaisset (dico autem de acutis morbis, & qui inde proueniunt) membratim de aqua inter cutem hunc sermonem protulit. Aqua inter cutem si ex acuto morbo coepit, omnino mala est. Pari modo cum de purulenti & phthisicis tabidisque affectibus, item de ijs qui ex abscessu in longum tempus porrigitur, uerba facit, clare innuit propositi se non oblitum esse, morbos qui ex acutis diuturni fiunt, commemorans. Sic ergo & illi dicti sunt. Reliquæ autem uomitæ magna ex parte rumpuntur: sed alia in die uigesimo, alia trigesimo, alia quadragesimo, nonnullæ ad sexagesimum usque perueniunt. Quinetiam in diuturnorum decretoriorum enumeratione, qui in Prognostico recensentur, ad sexagesimum usque diem necessario processit. Quoniam enim non de acutis solum, uerum etiam de ijs qui inde progrediuntur sermonem instituit: nec inepte puto in ipsis decretorijs, tum in præceptis de abscessuum ruptura sexagesimi diei commemorari. Qui ergo hanc disciplinam non intellexerunt, ij nequicquam ac frustra quæstiones in his texunt: dissentire putantes cum ijs quæ in aphorismis tradiderit, morbos inquit acutos quatuordecim diebus finire; quasi ipse Hippocrates non accurate ostendisset, dicentes aliam esse naturam acutorum ex decidentia, quam illam quæ absolute acutos respicit. Longe enim secus est quam illi putant: quoniam si non acutorum duplicem naturam cognouisset, aliam absolute acutorum, aliam decidentium, non sane distinxisset appositione suam sententiam, uerum simpliciter dixisset: Facilis spiratio in acutis morbis, ualde magnum ad salutem momentum habere putanda est. Nunc autem cum huiusmodi dictione simpliciter acutos declaraturam sciret, non tamen ita, uerum cum his etiam alia complexi uellet, non sine ratione apposuit, primum, quibus febris copulatur: non adscribens continua, quod absolute acutorum erat proprium. Deinde qui intra quadraginta dies finire solent, perinde ac si alij quidam acuti sint, qui diebus quadraginta non finiant. Quare undequaque morbi naturam, quo de in Prognostico tota disputatio est, clare distinxit Hippocrates, demonstrauitque. At interpretes luculenter dicta, obscura reddere moluntur. Quod ergo nominis appositione quæstionem quam contextit,

soluere conantur, condonandum est. At hoc facient qui ita scribunt. Facilis spiratio in omnibus acutis morbis, quibus febris copulatur, quicquid intra quadraginta dies iudicantur, magna sane uim ad salutem obtinere censenda est. Nonnulli etiam non ascribunt, quibus, inaudiendum esse dicentes, ut sermo eius duplex fiat: alter de acutis morbis, quos in Aphorismis exposuit; alter de alijs qui febrem iunctam habent, & quadraginta diebus iudicantur. Iam uero nec in Aphorismis decimum quartum diem decretorium, sed illic quatuordecim omnes decretorios dies Hippocratem pronunciaisse arbitrari (esse enim tot, siquis a tertio, qui primus omnium decernere natus est, ad quadragesimum usque numerauerit) non paruam reprehensionem meretur. Neque enim ut medici hoc dicunt, nec ut qui numerare sciunt, aut legere. Nam si medici essent, primum sane nullum exacte acutum morbum ad quadragesimum diem non iudicatum peruenire scirent, deinde ne quatuordecim quidem numero esse ad quadragesimum decretorios. In hoc autem ne uel numerare ipsos nouisse, quis iure dixerit. Plures namque sunt ac quatuordecim ijs sane qui ueritate ipsam, rerumque euidenciam inspicunt: item id quod Hippocrates in primo Epidemion scriptum reliquit. Superius uerba ipsius apposui, quibus decretorios dies uniuersos edocet: ubi siquis numerare didicit, plures indubie ad quadragesimum diem euenientes, quam quatuordecim inueniet. Porro siqui solos dierum quaterniones computent, forsitan in hoc errare deprehensi, fatebuntur pauciores esse hos ac quatuordecim. Quod autem ne legere quidem nouerint qui huiusmodi effutunt, sic maxime discas. Si igitur in Prognostico quadragesimum diem decretorium esse acutorum distinxisset, deinde in Aphorismis quatuordecim diebus summam eos iudicari: tunc nimirum tale quippiam cum illis considerare licebat. At cum in opere Prognostico quadraginta diebus finire eos dicat, & in Aphorismis quatuordecim, maxime ridiculum est sententiam eius alibi aliter inaudire. Meliores ijs sunt qui non sermones consentientes, uerum alterius cuiuspiam Aphorismos esse, alterius Prognosticon demonstrare conantur, sed hi ob animi magnitudinem sunt nobis miraculo. Quod iam utilitatem huius disciplinæ semper inspiciens Hippocrates, simpliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit, ex decidentia uero acutos nunc quadragesimum, nunc sexagesimum diem assequi, abunde ostendimus. Sciendum autem est communiter de omnibus eiusmodi notæ, quod quæ ex quantitatis eiusdem in particulas diuisione fiunt, foreticam dubitationem comitem habent. Itaque sic diuidendum est, ut nec particulae multum alioqui differentes, sibi mutuo coniungantur: quod dum quæuis in pauca secatur quantitas, accidit; nec adeo multas feceris, ut disciplinæ utilitas excidat. Quamob-

XIII

ren

rem siquid optime diuidi possit, Hippocrates praeter ceteros hoc mihi fecisse uidetur. Primum, percutos ad septimum usque diem peruenire demonstrat; in quibus, uti dixi, in Aphorismis tenui admodum uictu tractandos esse praecipit: Deinde in commentario De uictu ratione in morbis acutis, quosdam in omnimoda inedia seruandos esse usque ad diem septimum; postea uero quartumdecimum absolute acutis terminum statuit; post haec ad uigesimalum procedit; rursus utriusque speciei morbum ad quadragesimum; itidem ad sexagesimum; postremo decretoriorum dierum supremum finem centesimum & uigesimalum diem constituit, quatuor uidelicet mensium tempus; deinceps alios mensium decretoriorum numero, alios annorum solui scribit. Atque haec disciplinae utilitas est. Coincidunt autem nonnullae quaestiones logicae, quae disputationem requirunt, sicut & haec opinor, quae morborum qui apud omnes acuti habentur, nonnulli decimum quartum diem excedere uideatur; ideoque Diocles etiam non decimum quartum sed uigesimalum primum terminum eis posuit. Atque hic quidem errauit uigesimalum primum magis quam uigesimalum terminum ipsis praestituens; quoniam non omnino falsus sit, quartumdecimum excedendo. Nam quosdam qui acuto morbo laborarant, decimosextimo, et uigesimo liberatos esse cognouimus; uti apud Hippocratem quoque in ipsis Epidemijs inuenire licet. Quomodo igitur si hoc ita habet, & quidam acuti morbi decimum quartum diem excedere uidentur, terminum ipsis huc diem in Aphorismis constituit? Promptum quidem erat dicere, hoc rarer, illud sapissime accidere consuevit. Quinetiam Hippocrates aliquando solum id quod crebro oculis usurpauit, nihili faciens id quod raro euenit, pronunciat. At profundiore quamdam habet sententiam pronunciatum, si quis ipsum commode disquiserit. Qui namque ad decimumseptimum diem, aut uigesimalum prorsus acuti morbi exciderunt, hi plane inceperunt tanquam submersi, lento motu, grauique; deinde alij in primo quaternione, alij in secundo exacte acutorum motum recipientes, ad decimumseptimum & uigesimalum primum exciderunt; quamquam & hi intra decimum quartum suum finiantur. Nam in dierum quaternione uehementiam incipientes, deinde decimosextimo finiti, decimum quartum eorum diem non excesserunt. Nouit hoc quoque Diocles ipse, & alij prope omnes ueteres. Phreneticos sane a primo die statim non adeo fieri ait. Igitur si quis phrenitide captus, uel quinto, uel septimo, uel decimosextimo, uel uigesimo liberatus sit, nulli dubium hunc intra decimum quartum suum diem crissim sustinuisse. In hoc iam maxime etiam uigesimalum diem ambiguitatem adferre puto; quippe qui potentiae ancipitem naturam habeat, tum quod saepe post primos dies morbos acutos factos iudicet, interim de prius iudicatis iterum decernat. Nullus enim a primo die ac-

tus in hunc illabitur, qui non prius iudicium expertus sit. Quod si in priore quodam die imperfecte finitum sic prorsus discesserit, non impedit quominus acutorum morborum decimus quartus terminus existat. Qui uero ab initio submersi, lentique apparent, & inde ad quadragesimum tales perdurarint, rursus intendantur, hos iure diuturnos appellaueris; quemadmodum acutos quidem manifestos, sed qui ante uigesimalum non secure finiti sunt; deinde remiserint; post haec reuersi, mox intensi rursus sint; nouissime quadragesimo die finiti; dubitaueris absolute, an ex decedentia acuti nominandi ueniant; immo magis an diuturni; quippe in ambiguis & obscuris certum iudicium quaerere non oportet. Nam pro rerum natura certam semper sententiam pronunciare conuenit. Vbi uero rerum natura simplex prorsus est, ibi & manifeste & simpliciter pronuncianum est; quoniam & Hippocrates in ipsis Aphorismis, cum decimum quartum diem acutis morbis finem statuisse, statim etiam decimosextimi his uerbis meminit. Contemplatorius rursus decimosseptimus est; hic enim quartus a decimo quarto, septimus ab undecimo est. Significat namque hic uigesimalum tanquam secundum quendam acutorum terminum. Quoniam uero hic liber magna fati prolixitate modo habet, finire ipsum iam cogito. Quod de dierum decretoriorum speculatione reliquum est, id uersum in tertio excuatur.

GALENI DE DIEBUS

DECRETORIIS LIBER TERTIUS.

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO INTERPRETE.

VI iam causas, cur non quilibet dies sint decretorij, considerare melius esse duxerit, is haec sibi composita esse censet. Et quidem inuentionis dierum decretoriorum principia fateri conuenit, quemadmodum superiore commentario dictum est. Sunt autem genere duplicia, quae non omnes similiter dies de morbis decernere, ab experientia euidenter asserunt testimonium; quodque circuitus septimanij ualidissima sint uirtute praediti; post hos quaternarij; quidam uero extra hos coincidunt; immo quod nec omnes septimaniam inuicem separentur, sed aliquae ipsarum etiam coniungantur, nec omnes quaternarij, sed ex his quoque alij seungantur alij coniungantur. Insuper quoque acutis morbis impari dierum numero, longis pari iudicia in totum accidant. Omnia huiusmodi quae prius recensui, experientia fati approbat. Porro causas horum ratione nobis indagantibus, duo prima omnium

quae

quae sunt, primordia esse statuenda uidentur. Inordinata uidelicet, quod ex hac mundi materie proficiscitur; ordine uero ornatuque procedens semper, quod caelestibus originem fert acceptam; omnia siquidem in hoc orbe ab illis decus, ornamentisque capessunt. Atque iam & in his duobus principijs quae ex experientia cognita sunt, & ratio suppedi-
 II conabimur; hinc factio sermonis exordio. Omnium certe superiorum astrorum potentia fruimur; uerum sol maxime hunc orbem exornat, & con-
 III uerum sol maxime hunc orbem exornat, & con-
 diuinae dispositionis, quippe ueris, aestatis, autumnij, & hyemis auctor alius nemo extat; nec alius tam manifestus uel ex terrestri fece animalia generare potest; neque fruges maturare; neque ad coitum, & generis propagationem animantia prouocare. Magna sane & lunae opera in hac rerum substantia apparent; uerum solis effectibus posteriora. etenim menses haec perpetuo ordinat; idque euidenter adeo in marinis beluis; quanquam & hoc ipsum solis beneficium debet; nouum enim ipsa lumen sortitur, cum sole primum fruitur, tanta uero eius portio semper illucescit, quantum sol aspicit. prorsus autem deficit, lucisque expertus redditur, ubi terra suo interuentu ipsam obtenebrat. Quapropter a solis recessu omnes mutationes suscipit. etenim plena est cum diametra apparet. Aequa portione diuisa, gibbosa, cum triangula, & falcatae speciem refert, sex angulis praedita. Atque tunc primum recens est, cum post solis congressum apparet. Obscuratur omnino, cum solis lumen circa eam emergit. Igitur fructus auget, in crassatque; animantia implet. Ad haec menstruorum statum tempus mulieribus conseruat. Item comitalium circuitus custodit, inde, quod solis plus uel minus participat. Omnia siquidem quae facere nata est, ubi falcis figuram representat, languida fiunt. inualescunt omnia, cum plena fuerit. Quapropter & fruges interea adauget maturatque; celerrime; ferarum occisa corpora in tabem uisu suo resoluit; somnoque sopitis sub eius lumine, uel aliter diutius immoratis, pallor & capitis dolorem conciliat.
 IIII Ut igitur luna solis auxilio in omnibus indiget, ita sol ad nullam rem maximam, uel alterius cuiusdam astra, uel ipsius lunae operam desiderat. A nullo enim impeditur quo minus astatem faciat, cum in uertice nostro constitit; aut frigus adducat, si humilis eius cursus fuerit; aut aequinoctium utriusque constituat, cum medio crater obliquus uideatur; sed ipse uel rex quispian maximus est; luna uero ut princeps non mediocriter inter illum & nos medius constitutus, terrestrem regionem merito gubernat; non potentia ceteros planetas, sed uicinitate exuperans. Huius rei gratia maxime frigus nostrum locum occupat, cum sol ad hyemalem plagam declinauerit; tunc calor nos exercet, ubi supra uerticem nostrum, aut prope ipsum fert. Luna uero particulares cuiusque mensis dies disponit, paruae mutationis facultate habens; eamque non simpliciter ex se, uerum ex solis aspectu consequitur. Vehementiores itaque mutationes eueniunt, ubi ipsa cum sole coit; insuper in apparitionibus plenilunij; minores his contingunt, dum medio orbe apparet; obscurae, dum curuata in cornua ac falcata uideatur. Nam ualidissima eorum quae prius erant, mutatio, coitu lunae, & dum illustrat, committitur; quippe quae prius apparebat, nunc nulli conspiciunt. Deinde diametra lunae statio tanquam distinguens eam, in binasque partes secans contrarias lunae eiusdem dispositiones, omnium est ualidissima, quae uero dispositio incrementum, diminutioni maxime sit contraria, uerbis non indiget. Postea huius congressus, & apparitionis plenilunij duae diuisiones dichotomae dictae medium utraque secant, augmenti tempus prior, diminutionis altera. At omnium extreme obscurissimaeque aeris nos ambientis conuersiones in falcatis incuruisque apparitionibus fiunt; magis autem in curuis. nulla siquidem in eis magna mutatio sicut in falcatis apparet. Quare nec Aratus male ipsas neglexit, tanquam obscuras existentes, conuenitque eos laudare qui de his scripserint, tanquam ne uel minimum quidem omittentes. At in plenilunij conuersiones, & his adhuc magis in congressibus, proprium hoc praeter ceteras habent. Ille siquidem celerrimas statim mutationes facit; coitiones uero seu congressus inaequales & diuturnas. Nam quid ante lunam apparentem manifesto pronuncies, non est; longum autem hoc tempus occultationis est, integri ferere signi cursum explens. Porro mutationem ex incremento ad diminutionem, punctum exacte definit; liquetque hoc lunam momentaneo tempore pertransire. Itaque ratione breues plenilunij mutationes sunt, diuturnae, conjunctionales. Nam occultationis tempus sibi ipsi simile est, & quod prima apparitio habet, occultationi uicinum est, tum propter plenilunij particulae apparentis paruitatem, tum ob luminis obscuritatem, & breuitatem temporis, quo supra terram fertur. Tuta igitur crisis euadet, cum in toto mense status in secundo die acciderit; quo primo & manifesto luna, & longo fati tempore super terram iam apparet, & lumen sensibile de se mittit, ad haec umbram euidenter ostendit. Primus autem dies tam diu lunam supra terram uagantem habet, quam diu adhuc solis etiam lumen post occasum retinet. Quare in hoc luna simul cum lumine occidit; saepe uero & prior est occidua; & secundo die primum elucescit; nunc minus, nunc magis apparet. Atque hoc ei accidit tum longitudine a sole recessus, qui ob peculiariter lunae motum fit; non enim ex aequo semper mouetur; tum propter latitudinis immutationem, tum propter signorum occasum non aequali tempore euenientem, insuper ob praeteriti congressus tempus. Unde non semper unum tempus est, quo clare luna conspiciatur; plerumque triduo in coitu solis remorata, plane inuisibilis est; quo nondum haec terrena immutare potest. Et tempus, tum peculiaris eius circuitus, tum in nos actionis in idem quodammodo recidit. Etenim circuitus uicenis diebus, septenisque & tertiae ferere diei parte peragitur. In tanto enim tempore totum signiferi circuitum percurrit. At quo nobis lucescit circuitus

circuitus quod is quoque eidem conueniat numero, plane intelliges si occultationis tempus de toto menstruo eximas. Quod autem menstruum tempus non omnino triginta diebus constet, sed minus unius diei fere dimidio, Hipparchus integro uno libro demonstrauit. Quin & uulgius iam prope unum uersum nouit mensium alium, quem *Λύμω* Græci nominant, quasi mutilum & imperfectum, dies uigintiunam obtinere: alium, nepe absolutum, triginta. Nam uniuersos duorum dies quinqueagintanoue esse oportet, siquidem uterque omnino triginta, minus dimidia diei parte continet. Quæ admodum igitur annu integrum sol absoluit, ita luna mensis: immutatione per septimanas ei accidente. Nam utrumque tempus, & quo post primam apparitionem in medium orbem accrescit, & quo inde plenam efficit, septem diebus absoluitur: ambo quatuordecim. Simili modo si inde cum æquali portione diuisa est, ad secundam diuisionem eius modi rationem subduxeris, & hos dies reliquosque, cum plane ab oculis luna declinata est, septem inuenies. Cæterum acra nos ambientem magnas adferre mutationes, dum luna primum occultatur, & rursus primum apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij quibus hoc studij est, agricolæ, & nautæ: qui statum aeris tunc uocant, cum luna primum apparet, uento cuiuspiam opponitur. Quæ obrem Aratus quodam loco uerissime scribit de luna, ubi primum post coitionem apparuerit, hoc modo inquit:

Cynthia si cornu, quod se sustollit in altum,
Incuruum specie uelut annuat, adfore cælo
Sæua procellosi prædicet flabra Aquilonis.
Rursus eo ueniet pluuus Notus, hæc ubi partem
Ponè supinari conspexeris, inque relictum
Sponte habitum: uerum si lumen tertius ortus
Proferat, atque deæ conuoluat circulus oras
Suffusus rutilo, mox tempestate sonora
Spumofum late pelagus canescere cernes.
Quinetiam hæc in eodem libro scribit:
Non unum deprehensa diem tibi signa loquunt,
Sed quæ signa nouo dederit nox tertia motu
Quartaue, sustollit medios dum Cynthia uultus,
Durabunt cælo, medio quæ edixerit ore
Altera prouisa ipsa signantur tempora lunæ.
Illa dehinc donec germani luminis ignis
Accedat Phæbe, mensis postrema notabunt.

Non ad omne tempus, quod ab initio fuit, primæ apparitionis signa sufficere confirmat: sed plenilunium, eiusque dimidium mutationes quasdam asserit. Cæterum omnis uelox mutatio, crisis appellatur. & constitutionem lunæ dum effigiem salcatam repræsentat, dicunt: deinde ad plenilunium transferunt similiter uocantes. Hoc enim ualidas uires obtinet: uerum semilunaris statio imbecillior eo est: etsi hæc quoque de acre decernat. Quare mensis à luna immutari secundum septimanas, iam est perspicuum. Quod autem alia res uniuersa inde quoque mutantur, omnibus non perinde constat, sed ipsi qui humilissimi acurate obseruarint, in confesso sunt. Ad

hæc post seminis conceptionem omnis impregnatio. Insuper nihilo minus hæc & post partum adauctio. Item omne actionis initium magnas alterationes in septimanas circuitus retinet. Quæ namque in diem omnibus quæ subsistunt, incidunt, horum causam luna habere obseruata est: maximeque in tetragonis & diametris stationibus ea immutans. Nam si luna in tauro existente semine concipiatur, uel partus, uel omnino alterius cuiusdam principium contigerit, magnas eius mutationes inuenias, cum in leone, scorpio, & aquario signiferum ambigit: uerum in leone tetragonos, id est, quadrata statione septimanæ unius existit. In scorpio diametra duas septimanas habet. Ita quoque in aquario secunda quadrangularis statio in tertiam septimanam procedit, idque necessario: quod luna, sicut ante diximus, uicenis diebus, septenisque, & particula quadam adiecta, maxime tertia diei parte uniuersum signiferi ambitum peragit. Si namque in toto tempore totum orbem pertransire oportet, constat quartam ipsius partem in septem prope diebus eam expedituram. Proinde huius te admodum meminisse conuenit, nempe lunæ transpositionem tetragonon non diebus septem integris circūscribi. Porro illud denuo repetendum est, quod nos quoque obseruantes uerissimum semper esse comperimus, ab Aegyptijs astronomis inuentum, lunam non modo agris, sed etiam sanis, dies quales tandem futuri sint, posse prænunciare. Si etenim ad planetas temperatos steterit, quos iam & salutare Latini,

ἀγαθοποιός Græci nominant, faustos ac bonos producere: si ad intemperatos, graues, molestosque. Fingamus hominem quodam nascete salutare planetas in ariete, malignos in tauro esse: is homo mirum cum luna in ariete, cancro, libra, & capricorno fuerit, pulchre deget. Cum uero taurum ipsum, uel tetragonum aliquod, uel diametrum signum occupat, male tunc & moleste uitam transiget. Atque iam morborum initia huic, cum luna in tauro, leone, scorpio, & aquario fuerit, pessima. Sine periculo autem & salutaria sunt, cum arietem, cancrum, libræ, & capricornum luna permeat. Ad hæc alterationes magnas, quas in tetragonis & diametris per septimanas fieri diximus, in letalibus quidem morbis letales & ipsas, in salubribus bonas euenire necesse est. Quamobrem Hippocrates etiam damnat maxime immutationes quæ in diebus decretorijs ad peiora declinant: quippe quod letalis morbi symptoma sit, quemadmodum (ut arbitror) benigni, seu ad sanitatem tendentis contrarium. Quod si quis & huius ipsius causam, cur quadrata & diametra stationes sint potētissimæ, quærat, is longissime à proposita disputatione digreditur. Nam in præsentiarum non primas causas omnium quæ ad astronomiam pertinent, sed quæ proposito nostro conducant, inquirere cogitamus. Vtiles autem causæ sunt, quæ septimanæ naturam interpretantur. Rursus igitur eas in summam colligamus. Lunæ tetragonæ & diametra stationes in principijs bonis bonas faciunt alterationes:

in malis

in malis malas. Atque hoc præterquam quod astronomis in confesso est, integrum est et tibi obseruare. Sin autem huiusmodi deprecariis, nec ipsi qui obseruarunt fidem adhibes, indubie sophistarum ubique nunc obstrepentium aliquis es: qui ratione manifesto apparerit nos approbare postulant, cum econtrario ex euidenter apparerit, abditorum ratiocinatio indaganda esset. Ita suo quoque res principio circuitus sequentes uniuersos consonos habet. Circuituum uero alij numero quodam diebus constant, alij mensibus. Iam uero qui diebus constant, septimani sunt, & lunæ modo incedunt: qui mensibus, ad solem referuntur, eodem modo euenientes. Iterum enim ab Hippocratis uerbis initium sumendum est, æstiuos morbos dicentis hyeme solui, hyemales estate. Hoc quidem longum morborum & quasi dicas annalium iudicij statum tempus est, quemadmodum acutorum decimumquartus dies. Cum enim à mensis principio ad usque plenilunium tempus, totius lunaris circuitus dimidium existat, eadem rationem habet cum interuallo, quod ab hyeme ad æstatem usque intercedit. Quinetiam à plenilunio ad usque occultationem tempus, spatio quod ab æstate ad hyemem usque porrigitur, proportionem respondet, sed horum utroque bifariam secto, in acutis morbis septimana est: in diuturnis clarissimorum syderum exortus: quorum ratione uer, æstas, hyems, & autumnus describuntur. Non etenim pari dierum numero hæc secundum ullius astronomi sententiam diuisa sunt, uerum manifestis circumfusi aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio modo. Quemadmodum septimana acutorum morborum decretoria est, sic temporis annui mutatio diuturnos morbos discutit: ut in hyeme quidem constitutum morbum uer dissoluat: in uere constatum, æstas. Simili ratione per æstatem contractum, autumnus: in hoc paratum, hyems. Cæterum anni tempora singulis partibus bifariam diuisis, mensis quaternionibus proportionem respondent. Quin astrologis etiam dicitur, quem in modum anni temporis cuiusque & initium et finis, syderum manifestorum ortu & occasu describitur, in eundem quoque singulis medietas alterius rursus syderis exortu distinguitur. Itaque uniuersas particulares morborum mutationes, uel tanquam ad proprium ipsorum principium, uel ambientis nos aeris conuersionem, euenire necesse est. Qui igitur ex proprio principio mutantur, lunam sequuntur: qui uero ceu ab acre nobis circumsuuo immutantur, in toto quidem anno solent, in singulis mensibus lunam. Hinc iam accidit mutationes ualidissimas esse, quæ uidelicet cuique per septenos dies proprie contingunt: quamuis etiam ipsis quodammodo commisceantur, quas aer excitat. Quare merito inde, quod semper eodem modo accidat, in id, ut in plurimis morbis fiant, decidunt. Adhuc autem magis accessionum uolentia crises ante tempus inuadere compellens, ipsarum ordinem perturbat: ut in sermone processu dicemus. Ad hæc uaria ægrorum

Galeni.

in se peccata, medicorumque, si medici appellandi sunt, non artis corruptores, qui hoc seculo permulti sunt. Nec minus illa quæ agris propter ministerium non rite administratum, & extrinsecus accidunt nonnunquam: uti prius diximus. Igitur septimanorum circuituum uirtutem mirari conuenit, si tot causis eos imminuentibus, multo tamen alijs fortiores inueniuntur. In acutis quidem morbis coincidentibus decretorijs plures sunt: quoniam & corpus mutationi accommodum, in motu & perturbatione uehementi constitutum est: in longioribus, uia & ordine magis septimanarum circuitus procedit. Quapropter ab acutis omnibus ordine incipiemus, denuo decernentium dierum causas inuestigantes. Iam quidem in primo febres diarias solui contingit, idque fere nulla cum uehementia, & perturbatione effatu digna. Quam nonnulli Hippocratem quoque dies decretorios in Epidemion priore enumerantem & primi meminisse putant, duplici nomine errantes: circuitus enim primus, & non dies primus manifeste scriptus est in parium impariumque dierum catalogo. Quemadmodum igitur in parium enumeratione primum circuitum præfatus, quartum diem inducit: ita in mentione imparium, tertium. Atque multo magis ignorant, quod à fronte operis prognostici descriptum reliquerit de facie emortua: quod ob huiusmodi causas hæc faciei species orta est, una die nocteque iudicatur: non intelligentes loco uerbi probatur, & cognoscitur dictum esse. Hos igitur missos faciamus. Cæterum principium acute decernentium dierum, qui cum perturbatione quadam morbos mutant, tertium à principio statuere oportet, ueluti prius dictum est: quippe qui iam nullam cum prima septimana communicationem habeat, sed ex coincidentibus existat. Si quidem quaternio, quod septimana in duas partes secta absoluitur, ideo per magnam facultatem obtinere, in priore sermone dictus est. Tertius uero & quintus licet alia nulla ratione, quam quod iudicia cum accessionibus fiunt, coincidunt, non minus quarto die decernunt: quoniam hoc ipsum & ab experientia testimonium habet, & ratione contemplatibus non obscura eius causa est. Nam perturbationis uolentia, naturam, ea quæ molestant, etiam ante tempus propulsare compellit: quippe uirtus ipsa est alienorum expultrix: quem admodum in opere De naturæ facultatibus antea demonstratum est. Tempus autem actionis in fine alteratoris facultatis est: tunc enim functione obire, omnibus secundum naturam absolutis, ostendebatur, cum illa ab actione destiterit. Verum ante perfectam coitionem interim quæ offendunt, amoliri cogitur, ut interdum concoctione iam ab soluta moratur adhuc, & lente propter imbecillitatem munus subit: utrumque in uentriculo clare licet contemplari. Instigatus enim concoctionis tempus non expectat, sed protinus etiam idoneum cum eo quod molestat, excernit: & ubi iam satis concoxerit interdum lente ac cunctanter super-

Tom. 4

C

fluum

fluum imbecillitatis uitio expellit. At cum natura li habitu fruatur, perfectæ concoctionis tempus, ipsius recrementorum expulsionis terminus est: quem neque præuertit, neque præsentem adhuc moratur. Cæterum ut in uentriculo, sic in singulis totius corporis partibus alienorum expultrix facultas esse ostendebatur: quæ meo sanè iudicio & crifim in morbis efficit, atque propterea optimæ fiunt, cum iam omnia in animantis corpore concocta fuerint. Præuenire autem crifim, quod Hippocrates προειρηγυδαί, quasi dicas, prærumperere, appellare consuevit, malum est. Nam idonea simul cum his quæ ledunt, excernuntur: sitque hoc natura incitata uel ab exteriori quodam, uel ab his quæ in ipso corpore detinentur. Extrinsecus igitur est medicus qui parum recte quid fecerit, æger, famuli, atque alia, quæ proprie exteriora nominantur: in ipso corpore offendunt morbi ipsi, eorumque causæ, & accessiones. Cõsidera iam mihi tale quid in natura accidisse, quod hominibus infirmis contigit: qui à fortioribus quibusdam irritati, pro necessitate impetum faciunt, inuaduntque eos, & imparati pugnantes superantur. Quinetiam onus depondere quis uolens, interim uel inuitus cum eo concidit. Item uehementius quis currēs, deinde se ipsum retinere nequies, inuitus contra conuallem delatus est. Omnia hæc exempla malis iudicijs attribuantur: de quibus in opere De crifi copiosius dicturi sumus. Sed nunc quoque necessariū dicitur, cum instituerim quidnam uerbo προειρηγυδαί Hippocrates sibi uelit, interpretari. Etenim fieri non potest, ut qui de diebus decretorijs quippiam referre aggressus sit, nihil de crifi etiam dicat: uel qui de crifi doceat, non etiam de diebus decretorijs uerba faciat. Verum sermo ad propositam institutionem semper reuocandus est: & tantam adherentium mentionem facere oportet, quanta necessaria esse uideatur. Vnū iam ex illis, quæ naturam stimulant, & ueluti prouocant, accessio est, nullam quietem, nec moram cõcedens, uerum incitans, mouensque, & ueluti dixeris pugnam indicens. Vnde acutorum morborum in diebus imparibus iudicium cõtingit, in his enim & accessiones sunt. Quæ igitur causa sit, ob quam in acutis morbis tertio quoque die plurimum accessiones fiant, in longis autem uel quotidie, uel quarto, non promptum est inuenire: nec in præsentia disquire necessarium. Quod uero sic eueniunt, oculis usurpare licet, & ad præsentia rationem ex principio habet. Si enim ponamus ut etiam apparent, secunda ab initio accessio ad tertium diem delabatur, tertia ad quintum, quarta ad septimū, quinta ad nonum. Omnes autem in impares incidunt. Cum ergo natura non conuenienti semper tempore de morbis decernat, sed concitata plerumque aliàs ab alijs causis, à quibus accessio in morbis acutis maxime continua redditur (ostensa uero est in impares incidere) in imparibus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio est. At dies ipsi primariam decernendi uirtutem non habent,

(semper enim huic animum adhibere oportet) sed per accidens aliquod sic eueniunt. Prædixit opinor manifesto iam hoc accidens: siquidem ratione, qua morborum iudicia frequenter in accessionibus accidunt: hæc autem in dies impares incidunt: eadem in morbis acutis imparibus diebus iudicia contingunt. At si dierum numerus ipse decernendi facultatem haberet, non frequenter diebus imparibus, raro paribus, uerum perpetuo imparibus, nunquam paribus de acutis morbis iudicium fieri oporteret. Neque enim septimi uel quarti numerus crifis author est, sed quod luna inuante & terrena immutante, motuum quoque circuitus ad hos principes numeros uenire contingat, merito in ipsis tãquam stata alterationum tempora inueniuntur. Quippe mutationes non numeris, sed lunæ terrena debent: at cum in motu mutans consistat, tempus mutationibus necessarium coniunctum est: quare etiam numerus necessarius. Non igitur quod omnis par numerus fœminam, impar masculum referat, acutorum iudicia imparibus diebus accidunt: neque enim impar absolute pari fortior est, neque si fortior, iam fœmininus imbecillior: neque si fœmininus quidem hic, masculus autem alter sit, acutos morbos in masculis numeris iudicari, diuturnos in fœmininis, rationi consentaneum est. Omnia siquidem quæ de numerorum uirtute nugantur, tam facile abiurda esse deprehendimus, ut mihi subinde mirari subeat Pythagoram illum tam sapientem uirum numeris tantum tribuisse. Atqui nunc aduersus ipsos nugari non uacat: nam satis est ad rem institutam, terrena lunam immutare, & in septimanis portissimum magnas parere mutationes: post in quaternionibus exiguas: ad hæc crifim accessione plurimum indigere: item accessiones tertio quoque die in morbis acutis euenire: his etenim subiectis, acutos morbos in imparibus diebus magis ad iudicium tendere necessitas erit. Huius rei gratia tertius & quintus merito decernunt: non ex lunari circuitu decernendi potentiam fortiti, sed quod ob uiolentam accessionem tertius crifim quarto die futuram præuertat. Et per Iouem natura dum quarto die lassâ, nec quouis modo incitata, conquiescit, quinto ad iudicium cõmoueat. Nam hic uero decretorio tardius uenire, tertius paulo magis anticipare in decernendo uidetur: quod ut cini ambo uere decretorio, accessiones susceperint. Iam uero & nonus inter duos decretorios septimum & undecimum medius, uel non factum in septimo die iudicium, uel undecimo futurum ipse sibi uendicat: rarius quidem septimi, sæpe undecimi crifim assumit. Etenim peculiare septimo diei iudicium non ad nonum, modo pauciores commissi sint, unquam peruenerit. Sed hoc libris De crifi declarabimus. Vndecimi propria crifis e contrario habet, nempe cum & exacte omnia gesta sint, & uiolenta noni diei accessio inuadat. Porro iudicia huiusmodi diebus propter accessiones uehementissimas incidere, clarissime demon

demõstrat, quod uidelicet in diuturnis morbis non audeat. At in sexto accessionis uehementia frequenter eueniunt. Sicut enim accessionum uehementia, ita dierum quoque coincidentium numerus in illis minuitur. Sic rursus accessionis uehementia crifim alio quam stato tempore fieri cõpellit. Quare in omnibus serè diebus peracutos morbos iudicari, uidere licet: quoniam ultimus ipsorum dies decretorius est septimus, & ante hunc non quartus modo, sed etiam tertius, quintus, & sextus aliquando decernunt. Quin & de primo an decerneret, inter medicos, ut dicebatur, quæsitum est. Restat itaque secundus ordine decretorio indubie elapsus. Sit autem, si uis & primus: sed tertius, & quartus, quintus, sextus, septimus, omnes decernunt: idque omnes dies in peracutis morbis post eorum principia propter accessionum uehementiam facere uidentur. Ergo sextus etiam, etsi nec inter decretorios, qui circuitu constant, nec impari numero ascribatur, tamen & ipse sæpe decernit: quoniam intra peracutorum terminum continetur. Vniuersi autem tales alterum duorum habent: uel continuam febrem, σύνοχον appellam, quæ à prima constitutione eundem tenore sine manifesta declinatione ad crifim usque, uti diximus, seruat: uel & aliam quæ etsi manifestas habeat declinationes & accessiones, non tamen tertio quoque die manifestas tantum habet, uerum in ipsorum dierum quoque medijs, quæ admodum & semitertiana. Proinde prima peracutorum differentia uelut una quædam est accessio. Quam obrem nihil, quantum ad accessionem pertinet, impares paribus præstabunt, cum febris singulis diebus æqualis existat. Secunda etsi per triduum magnas habeat accessiones, & ueluti circuituum principia, tamen medius ipsorum dies tantam & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, ut etiam magnis aliorum quorundam morborum accessionibus nihil sit inferior. Cui igitur morbus uelut ad septimum festinat, & secundum ipsius ratione in eodẽ finiturus est: mediæ uero accessionis magnitudo naturam ad crifim ante suum tempus uenire cõpellat: uel si extrinsecus aliquid eueniens, ipsam irriter, sic crifis sexto die prærumperet. Atque hæc tanto peior est ea, quæ septimo futura erat, quanto magis ipsam præuertit. Pessima uero crifis secundum aliam rationem sexto die accidit: quam in opere De iudicijs plenius enarrabimus. Quippe ad illud proprie pertinet, bona malaque iudicia distinguere: hic tantum de diebus decretorijs differere statuimus. Sed quia semel de sexto die uniuersa dicere paruimus, hoc quoque adhuc summatim adiungemus. Inuadunt quidam morbi secundum diem primo grauiorem habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus, qui longorum morborum naturam, quemadmodum in cõmentarijs De crifi ostendimus, habet: protinus autem, ut acuti, propter accessionis uehementiam finiuntur, hi etiam secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secundo die natura quodammodo ualida est: item in quarto adhuc magis quam in sexto: sed nondum in certamen uenire

Galē.

audet. At in sexto accessionis uehementia frequenter eueniunt. Sicut enim accessionum uehementia, ita dierum quoque coincidentium numerus in illis minuitur. Sic rursus accessionis uehementia crifim alio quam stato tempore fieri cõpellit. Quare in omnibus serè diebus peracutos morbos iudicari, uidere licet: quoniam ultimus ipsorum dies decretorius est septimus, & ante hunc non quartus modo, sed etiam tertius, quintus, & sextus aliquando decernunt. Quin & de primo an decerneret, inter medicos, ut dicebatur, quæsitum est. Restat itaque secundus ordine decretorio indubie elapsus. Sit autem, si uis & primus: sed tertius, & quartus, quintus, sextus, septimus, omnes decernunt: idque omnes dies in peracutis morbis post eorum principia propter accessionum uehementiam facere uidentur. Ergo sextus etiam, etsi nec inter decretorios, qui circuitu constant, nec impari numero ascribatur, tamen & ipse sæpe decernit: quoniam intra peracutorum terminum continetur. Vniuersi autem tales alterum duorum habent: uel continuam febrem, σύνοχον appellam, quæ à prima constitutione eundem tenore sine manifesta declinatione ad crifim usque, uti diximus, seruat: uel & aliam quæ etsi manifestas habeat declinationes & accessiones, non tamen tertio quoque die manifestas tantum habet, uerum in ipsorum dierum quoque medijs, quæ admodum & semitertiana. Proinde prima peracutorum differentia uelut una quædam est accessio. Quam obrem nihil, quantum ad accessionem pertinet, impares paribus præstabunt, cum febris singulis diebus æqualis existat. Secunda etsi per triduum magnas habeat accessiones, & ueluti circuituum principia, tamen medius ipsorum dies tantam & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, ut etiam magnis aliorum quorundam morborum accessionibus nihil sit inferior. Cui igitur morbus uelut ad septimum festinat, & secundum ipsius ratione in eodẽ finiturus est: mediæ uero accessionis magnitudo naturam ad crifim ante suum tempus uenire cõpellat: uel si extrinsecus aliquid eueniens, ipsam irriter, sic crifis sexto die prærumperet. Atque hæc tanto peior est ea, quæ septimo futura erat, quanto magis ipsam præuertit. Pessima uero crifis secundum aliam rationem sexto die accidit: quam in opere De iudicijs plenius enarrabimus. Quippe ad illud proprie pertinet, bona malaque iudicia distinguere: hic tantum de diebus decretorijs differere statuimus. Sed quia semel de sexto die uniuersa dicere paruimus, hoc quoque adhuc summatim adiungemus. Inuadunt quidam morbi secundum diem primo grauiorem habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus, qui longorum morborum naturam, quemadmodum in cõmentarijs De crifi ostendimus, habet: protinus autem, ut acuti, propter accessionis uehementiam finiuntur, hi etiam secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secundo die natura quodammodo ualida est: item in quarto adhuc magis quam in sexto: sed nondum in certamen uenire

Tom. 4

C 2 ad

ad propria principia spectent: communes, quæ ad cōmunem ambientis usum: ad eundem modum utrosq; lunæ circuitus fieri contingit, & cōmunes proprijs paulo breuiores esse. Atq; sic iam ex septimanæ numero quippiam auferetur. Nam si propriæ communis admisceatur, sitq; paulo diuturnior, ita quoq; septimanam imminui, & uelut in medio quodam propriæ & communis consistere necesse est. Voco autem propriam, quæ ex signiferi circuitu proficiscitur; nam is cuiq; nostrum uirtutem adfert: cōmunem ex menstruo tempore ortam, quam supra recensui nequaquam septem & uiginti dierum esse. Nam si à menstruali tempore exacto, quod ad triginta dies integros unius dimidii maxime requirere dicebatur, tres coitus dies ademeris, reliqui uidelicet uiginti septem minus diei dimidio erunt. Itaq; hoc tempus non menstruale totum in septimanas diuiditur. Quare commune tempus septimanæ, quod aerem immutat, singulis proprio minus erit: quanquam & hoc uirtutem habere dicebatur, ideoq; non nihil ex alterius septimanæ tempore auferre: ut medium utriusq; tempus, quod uelut mistum ex eis est, plus sexta parte septimanæ demat. Quapropter exactam uel misturam uel ablationem deus tantum nouit. Quam uero humana coniectura indispici licet, præstat circuitum earum communem medium inter utraq; collocari. Cū ergo apparitionis manifeste & efficacis tempus sit dies uigessimifextus & dimidius, signiferi uero circuitus expleant uigintifextem dies cum tertia unius parte, liquet mediū ipsum fore uigessimum sextum diem, ad hæc dimidium, & tertiam maxime & duodecimam unius diei dimidii partem. Siquidem ubi utroq; tempore coniuncto dimidium acceperis, medium ipsum inuenies. At hoc tempus mediū à uigintifextem diebus duodecima maxime unius diei parte deficit: quia si in quatuor ipsum diuidas, exactum septimanæ tempus offendet, non sexta modo unius diei parte, sed etiam maiore indigens. Sumatur enim ex uigintifextem diebus & dimidio pars quarta, & ex unius diei tertia, & duodecima: erit autem tempus dierum sex dimidii quinta pars, & particulis alijs minoribus insuper adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima uigesima, ducentesima quadragesima. Idem tempus & hoc dici possit dierum sex, & dimidii, & sextæ partis diei, & uigessimæ quartæ, & quadragesimæ octauæ. Absit autem huiusmodi tempus à septem diebus unius diei quadrante, & si exacte computes, sexagesima parte, centesima uigesima, & ducentesima quadragesima. Quæ cum ita se habeant, tres septimanæ uiginti diebus, & sexta unius diei parte comprehendantur. Proinde si hunc in modum exacte rationem ineamus, trium septimanarum numerus paululum uiginti dies excedet, atq; his multo magis, quam uiginti & uni erit proprius. Iam sanè ostendi secundum rerum ueritatem, & Hippocratis sententiam, nullam horum supputationem per dies integros fieri posse, hoc est absolute, citraq; fracturam: neq; septimanam, neq; quaternariam, neq; mensem, neq; annum, neq; alium quemuis numerum.

Qui iam disputatiōis huius subtilitati succēset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipsam addiscere cogit: uerum primus huius operis liber ei sufficit. Quod si non laboris fugiantior sit, secundum quoq; adiciat, à tertio aut abstineat. Nos si quidem hæc paucis planè ijsq; inuitò scripsisse asfirmamus. Vos o dii immortales nouistis, uos in testimonium uoco, hæc me amicorum quorundam precibus uehementer adactum scriptis mandasse.

Nam stulti nimirum essemus, si huiusmodi sermonem uulgo conuenire arbitremur: quoniam illi unionem parentis expertem, dualitatem numerum inaudire suauis est: & alia ratione unitatem formam esse, dualitatem materiam infinitam; dein de trinitatem absolutam harmoniam, uel perfectum numerum & primum, aut solidum, aut planum. Quicquid enim ipsis in buccam uenerit, effusiūt, & Mineruam aliquem numerum appellant, alterum Dianam, alium Apollinem. Quemadmodum igitur hoc nō ignoramus, ita dicere dedignamur: cum nullam demonstrationem scientificam huiusmodi placitis adducere nequeamus. Et amicis frequenter ipsa re ostēdimus, huiusmodi frigidis sermonibus utenti, siue quemcunq; numerum laudare, siue reprehendere uoluerit, procliuē esse. Nā eō stupiditatis ueniūt qui huiusmodi nugantur, ut cum uel de septimana, uel de alio quouis dixerint, non contenti solis huiusmodi ineptijs, addant Pleiadas septem, & utraq; Vrsam septistellam id est *επταστήρου*: etenim sic nominant; immo & Thebarum sex portis insigniū meminerunt, & septem in Thebis portarū. At quid ad rem apposita spectat, si Pleiades septē sint, Dionem laterali morbo laborantē septimo die de morbo iudicium sustinuisse? Etenim alias nono, alias decimo die crīsim habuit. Quid autem similitudinis est, si septē Nili ostia, Theonem pulmonis uitio ægrotantem, septimo die ad crīsim peruenisse: nam aliquando quarto, interdū quinto morbi finem accepit. Verū ut in alijs omnibus duplex uitij cuiusq; ac prauitatis natura est, excessus & defectus: ita hic quoq; nonnulli ueritatem de septimana dicere conantes, prorsus auersantur: quippe qui sermonem quemlibet summo odio prosequuntur, nonnulli in tantā nugacitatē incidunt, ut etiam ea quæ ad rem nihil pertinent, cōmemorent: utriq; inquit, Vrsæ, septem stellæ sunt: primū sanè uerū non est, sed hoc extremam eorum inscitiam coarguit. Esto iam uerū, sed neque Bootes, neq; per ipsas Vrsas Draco septē stellas obtinet. Pari modo nec Corona, nec Ophiuchus, nec cancer, uel Leo, nec omnino ullum ex duodecim signis, in quibus planetæ feruntur; etsi illa terrena exornare atq; etiam disponere non astronomis modo, sed etiā philosophis clarissimis in confesso habetur. Quamobrem nec recipiēdi sunt nugatores, nec cogendi qui huiusmodi speculationē semper refugiunt. A me itaq; ueritatem ipsam, quantum homini licet, inuentam esse puto, quam

quidem & Hippocrates prius cognouerat, sicut & prescriptis uerbis indicauit, uulgare autem medicorum genus præ segnitie eam subtrahit. Enim uero nec aliud quippiam ab Hippocrate frustra scriptum inuenio, nec illud, quod ulla computatio totis diebus fieri nequit. Atque principium non astronomis tantum, uel naturalibus philosophis, sed agricolis quoq; & nautis, hominibusq; omnibus receptum assumi: lunam uidelicet terrestrem plagam ueluti principem quendam magni regis Solis, immutare. Huius circuitus dies decretorios sequi demonstrauimus: ad hæc coincidentium dierum causas indicauimus: item, cur tres septimanas ad uigessimum, non ad uigessimum primum potius Hippocrates uoluerit deducere. Cæterum his demonstratis nullum adhuc negocium est, quare primam septimanam à secunda separet, hanc autem tertiæ coniungat, inuenire. Neque enim secundam primæ, crisi ad uigessimum quartum diem perueniente, coniungere ratio postulabat: neque tertiā à secunda remouere, cum uigessimum magis quam uigessimum primum iudicia excipiat. Quoniam uero inter septimanas ipsas duæ solum primæ separantur, tertia copulatur, perspicuum est quaterniones quoque nonnullos necessario coniungi, alios separari. Itaque secundus ternio & primus coniungentur, quod unius septimanæ primæ bifariam diuisæ particula uterq; sit; tertius à secundo disiungatur: quoniam & septimana secunda à priore separata est. Tertius autem quarto copulatur, quoniam secundæ septimanæ uterq; particula est. Hic itaq; rursus quartus propter tertiam septimanam secundæ coniunctam, quinto copulabitur. Adiungatur etiā sextus quaternio quinto, in decimo septimo die: tanquam tertiæ septimanæ pars uterq; existens.

Quapropter ad bonam uitæ rationem instituendam utilissima est iudicij temporis prægnatio. Num uero acutum, uel diuturnum, uel alio modo morbum nominare conueniat, qui uigessimo die, uerbi gratia, finiendus est, id nihil ægro præsidij affert. Potest enim quispiam ne loquutus quidem, immo qui nec prorsus cogitauerit quinam ipse uocandus sit, probum uitæ modum egro instituire, modo nihil ex alijs præterierit quæ huc conferre uidentur. Iam sane ueritatem, simul & utilitatē expolui, atq; sophistarum nugas diluere desinam, si prius ostendero quantum pleriq; medici ea quæ conueniant, ignorent. Putant enim acutum uocari morbum, de quo celeriter iudicium est: contrarium huius, diuturnum. At ueritas non ita habet, est siquidem morbus breui tempore comprehensus, Græci *βραχυχρόνιον* appellant: non tamē omnino acutus. Huic contrarius est diuturnus, uel quem Græci *πολυχρόνιον* nominant, uel quomodo cūq; aliter quis uocare ipsum malit. Acuto alia morbi natura nullum proprium nomen sortita opposita est, idq; merito euenit. Nam acuti morbi propter uelocitatem periculosi, ut Archigenes describebat; ut autem Hippocrates, cum febre continua euenientis accidens necessario erit, ut celeriter ad crīsim perueniat. etenim ex motus specie acutus nuncupatur. Quiescendum uero ei celerrime, ut qui ad proprium finem properet: nam idem est celeriter moueri, ac ad terminum consistere. Erit iam omnino brachychronus, quasi exigui temporis dicas, alias tamen atq; alias acutus, & exigui temporis dicetur: nam propter motus celeritatem acutus: q; uero diu morari cum eo qui celeriter mouetur, non potest, brachychronus appellabitur. At natura alia morbi ei cōiuncta est, multæ siquidem febres diariæ ex frigore quodā, uel adustione partium exteriorum, uel labore breui, uel uigilia, uel tristitia, uel ebrietate, uel ira, uel id genus similib. proueniunt, parua simul & breues, & periculis prorsus uacua. Atq; nemo has uel idiota uel medicus acutum morbum uocare consueuit. Itaq; acutus à longi temporis morbo clare his ipsis distinctus est: tardus cum longo cōfusus est, atq; nō eadem notionem obtinet; siquidem acutus tardus, breuis longo oppositus est. Omnis ergo acutus planè exigui temporis morbus est, & omnis diuturnus necessario tardus. Non tamē si breuis temporis, acutus statim est: neque si tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione non admodum manifesta complures medicos non appellationes tantum, sed rerum quoque ipsarum dignationes confuderunt, perturbantq;.

CL. GALENI IN PRIMVM

PORRHETICI HIPPOCRATIS LIBRVM

COMMENTARIVS PRIMVS.

IOANNE VASSÆO MELDENSI INTERPRETE.

611
SENTENTIAM Hero-
phili qui præsentionē re-
rumque futurarū scientiam
à prædictione certo & in-
certo distinguere conat̄,
probare nō oportet. præ-
sentimus siquidem modo
utroque & prædicimus ue-
lutī & cætera omnia, om-

ni in arte. Imbres siquidem siccitatesque, & frigora
& æstus, & uentos & uentorū tranquillitates qui-
busdam ex signis præsentunt tum nauium recto-
res, tum rustici: atque interdū quidem tum exacte,
tum certo, interdum & ad probabilem usque expe-
ctationem. De signis autē huiusmodi, cū alijs ple-
riq; tum Aratus in libri, corum quæ in aere cōspi-
ciuntur, calce scripsit. At quoniam quis pacto futu-
ra prædicere ualebit, nisi ea præcognouerit? Quod
sanē demonstrauit Hippocrates in exordio progno-
stici ita scribens: Præsentēs enim & prædicēs corā
egris. Præsentio autē in anima est nostra: prædictio
uero eorū quæ multis sunt præcognita, per uocē
efficitur. constatque non alia quidē in anima nos opi-
nari, alia uero prædicere. Cæterū quonā pacto li-
ber inscribatur, ceteris qui opera artis nō ualde cu-
rauerūt, perueltigandum relinquentes, quæ in li-
bris singulis sunt conscripta, ipsi contemnemur.
quomodo in alijs quoque fecimus, quæ antea expo-
sumus. alijs quidem distinctiōes aliquas, tum ne-
cessarias, tum à scriptore prætermittas adijcien-
tes: alia uero non esse uniuersalia demonstrantes,
neque in ea esse distinctiōis figura formaque: qua de eius-
modi autor differere uideatur.

Qui comatosi inter initia sūt, cū capitis, lū-
borū, hypochondrii, collicque dolore uigilantes,
phrenitici ne existant: stillatio ē naribus his per
niciosa, tum alias, tum si quarto cœperit die.

Cōplura ueterū exemplaria uerbo, phrenitici,
uerbū existat, non habet adiectū. hinc exorta est
quæstio utrū ne eos qui ita habet, quis iam phre-
niticos appellabit, an fore expectabit. Adiecto ue-
ro uerbo, existant, atque in hūc modū simul scripta
oratione, phrenitici ne existant: quæstio est an qui
ita affecti sunt, iā phrenitici sint, uel nō sint. Quæ-
stioni autē eiusmodi iam & alia quædam nō momēta-
nea annectitur quæstio, quam & de febriliū accel-
sionū principio mouerūt. Nepe in illis rationi cō-
sentaneum esse uidetur, nō postea uenturā præco-
gnoscere nos accessiōne: sed incipientem iam di-

612
gnosceret ex permutatione pulsuum. Quoniā ue-
ro nondum insignem acceperit magnitudinē, ut
ægro quidē tanquē dicenda cōspicue uideatur, à no-
bis uero ut tanquā iam facta cognoscatur, res hæc
nō aliter quā plantæ recens ē terra ortæ digno-
scitur. quas rusticus quidē uel qui in herbis omni-
bus dignoscēdis est peritus, cōfestim internoscit;
cæteris uero incognitæ manent. Agros siquidem
herbas germinatione simillimas sæpius ferre con-
spicimus. quas nos quidē non internoscimus, rus-
tici uero internouerunt, quidnam scilicet ex his
herba sit, quid triticū nuper enatū, quid hordeū,
quid zea, & quidnam aliorum unumquodque. Ad
hunc quoque modum res habet in arboribus. Nem-
pe & eas cū omnibus suis partibus absolute sunt,
uniuersi cognoscimus: cum uero enasci incipiūt,
omnino à paucis cognoscuntur. Sermonē igitur
hūc ueluti admodū probabilem cōmendare opor-
tet. Sed deinceps est inquirendū quidnam per phre-
nitum oporteat intelligere. Nepe Hippocrates in
libris Epidemiorū morborum, ut in eorum docui-
mus commentarijs, cōtinuam eam quæ cum acu-
ta febre est dementiā phrenitum appellare uidetur.
continuum inquiens, quia nonnunquam in uehe-
mentium febriliū uigoribus desipientiæ superue-
niant: sed in declinationibus cōfestim desistant.
μαίνονται siquidem, id est insanire omnes homines
dicunt eos qui desipiunt citra febrim. *φρενιτικὴ*
uero, qui cum febre id patiuntur. Quod uero in
febris uehementis uigore accidit, appellant &
παραφρονήσει & *παραχθλωσιν* & *παραληρησιν* &
παραφρονήσει. phrenitum uero nō appellant, nisi
febrili aeger, & cōtinue deliret. Continuitate igitur
demētis, quodque simul cū febre fiat, phrenitum
agnoscemus. Videmus & phreniticos esse qui co-
matosi existentes sapiunt, sed & delira loquuntur,
atque à presentibus expergesacti stupefactis similes
uidentur. In hunc itaque modum, & in Epidemiorū
tertio ita ait: Nullus autē phreniticorū uehemen-
ter insanit, ut in alijs: sed alia quadā ueternosa in
sōnū delatione capite grauati moriebantur. Ser-
monem itaque hūc tanquā maxime uerisimilē reci-
pio: uocarique omnes ab Hipp. phreniticos existi-
mo qui mente læsi cōtinue fuerint. quo modo &
μανομενοι appellantur, qui sola febre ab his discre-
pant. Sed quoniam his magna ex parte insit, ut
palpebris apertis uigilent, ob id quamplurimi
medicorum uigiliam etiā huiusmodi inter ea quæ
phrenitidem indicant, scripserunt. Dixi huiusmo-
di, quoniā & cum comate uigiliæ fiant, ut Hippo-
crates ipse in Epidemiorū tertio ostendit inquiēs:
Prehende

Coma
Hipp.

Prehēdebat autem eos uel coma continuū non A
sōmniculosum, uel per uigiliū laboriosum. Vt co-
ma sit in sōnū delatio, neque uigiliis qui ab hoc
occupantur symptomate uigilantiū munia obire,
sed tum palpebras claudere cupiētib; tū dormi-
re sperantibus. Contingit autē interdum horum
quibusdā, ut clausis palpebris dormire nequeat,
sed plurimū uigilent. quod Hippocrates coma nō
sōmniculosum appellauit. De eo autem quod per
uocabulū coma, significatur, librū habes integrū
nostrū: in quo plurib; testimonijs Hippocrate cā-
taphoram omnē, id est ad sōnnum delationē, co-
ma appellare demonstrauimus. Quo fit ut impre-
sentiarum eisdem comatosos & uigilantes dici mi-
rum non sit. Si itaque comatosi absque uigilijs fue-
rint, non quæsierim phreniticos ne eos uocare o-
porteat, an iam existētes uel futuros. Perpetuo si-
quidem ita me audias, ob ea quæ primā rerum om-
nium generationem, non solarum affectionū præ-
grediuntur. Neque uero si neruosa partes male cum
uigilia inter morbi initia afficiantur, ne ita quidē
quæsierim an phreniticos eos appellare opus sit.
Nempe qui sine uigilia comatosi existūt, nullo pa-
cto sunt phrenitici. At qui sine comate per uigiliat,
si id per initia cū prædictarum partium dolore per-
pelli fuerint, de necessitate phrenitici existūt: si ue-
ro uigilia comati annexa fuerit, ambiguitatē res
habet, atque ob id in oratione, *ἀρα*, coniunctione,
id est ne, adiecit. qua tono circūflexo utimur, cum
de quibusdā rebus addubitamur. Quod autem &
in sequentibus memoria tenere commodū existit,
id semel intellectum perpetuo habere in promptu
debemus. & quæ propter causarum externarū ali-
quam facta sint, & quæ morbi ratione superueni-
ant, distinguēt. Nam si quis cōtente ambulauerit,
uel alia ex actione lassitudinem sēserit, uel &
unā cum his exustus simul febrile cœperit, capite
item dolere, & lumbis, hypochondrio, & ceruice:
nullam magnā profecto ex his accepturum te, uel
ad futurarum, uel iam nascentiū affectionū discre-
tionem speraueris notam. Verum si absque externa
causa prædictas partes infestauerint dolores, si ui-
giliæ quidē ægro contigerint, absque ea quæ in sōm-
num sit delatione deliraturū eum sperabis. Quod
si unā cum comate hæc coniungantur, tunc diem
unū expectes in quo motionē agritudinis digno-
scas, oportet. Phrenitis siquidē quæ exquisita est,
& nulli alteri morbo permiscetur, fit cum bilis fla-
ua locum in quo princeps animæ pars residet, pre-
henderit: lethargus uero, cū locum eundē hume-
ctarit dilueritque pituita. Nam quæ partib; in alijs
ex bile & pituita noxæ cerebrū ipsū ad sympa-
thiam trahere possunt, cōtinuæ hæc nō sunt. Quo-
ties igitur uterque humor cerebro molestus fuerit,
prehendunt cōtraria hominē symptomata, ita ut
tum uigilet, tum leniter in sōnū deferatur. Cum
uero & ad sōnnum deferatur, simul & desipit, mi-
stam ipsi permanere affectionem est putandum.
Nonnunquam & in horum alterum res ita deflexit,
ut uel bilis, uel pituita superior sit, aegerque reddat

tur aut phreniticus exquisitē, aut lethargicus.
Ego uero quoties ad finem usque tum desipientia,
tum coma persistunt, affectionem hanc ex phreni-
tide & lethargo mistā appello. quidā *τυφοματίας*
uocauerunt, ut & in libro De morbis ab Hippo-
scriptum. In tertio uero Epidemiorū, ut paulo an-
te dixi, phreniticos omnes appellat qui continue
desipiunt cū febre. Iam reliquū est, ut quæramus
quam ob causam dictionis principio dixerit, Qui
comatosi inter initia fiunt: in calce autē, tum alias,
tum si quarto cœperit die. Nepe principij nomen
indicat quidē & primum morbi ingressum insul-
tumque, indicatque & eum qui secundum latitudinē
ad tertium usque uel quartum extenditur diem. In-
dicat præterea & primū morbi tempus, cum mor-
bum in quatuor diuidentes tempora constare ex
principio, incremento, statu, & declinatione pro-
nunciamus. Sed de his ex principij nomine signi-
ficatis in primo De iudicationibus est demonstra-
tum. Nunc autem in quo significato dictum hoc
nomen sit, cōsideremus. Arbitror equidē Hippo-
cratem in prima dictionis parte principij dixisse
morbi totius ingressum qui secūdu latitudinē in-
telligitur. In calce autē cum ait, Tum alias, tum si
quarto cœperit die, dicere tunc sōlū incipere præ-
dicta symptomata ægro iam quatuor ante diebus
febre correpto, ut in eo quod secundū latitudinē
sumitur principio generentur tum coma, tum ui-
giliæ, tum partium neruolarum dolores. Nempe
primo uel secūdo die præ copia sanguinis propter
bilis permutationem tum acris tum mordentis po-
test reddi idem eger tum comatosus tum uigilans,
grauata quidem ob sanguinis copiam cerebri fa-
cultate, sed à bile usque adeo irritata ut sōnnum
inhibeatur. Quarto uero die copia iam imminu-
ta, & præsertim si medicus eam uacuate præuer-
terit, atque acrimonia cōcta, desincere utrumque sym-
ptoma, tū coma, tum uigilias, pars est. Si ergo quo
tempore cessasse debuerunt ea fieri uideantur, bi-
lem uel pituitam cerebrum inualuisse, non sangui-
nis copiam id commonstrat. De potentia autem
quarti diei in libris De diebus iudicatorijs est di-
ctum, cum inibi mentem Hippocratis explicare-
mus, quomodo & in Prognostici commentarijs.
Nempe hunc ait indicem septimi esse, quod est: eā
habere naturā ut qualis nam septimus futurus sit,
indiget. Cum ergo signū malū quarto apparuerit
die, malus de necessitate septimus est futurus: si ue-
ro salubre & bonū, septimus bonus erit. Nam pro-
portione uirtutis signi, tum magis tum minus uel
bonum uel malum fore septimū sequens est. Que
autem signa magis minusque tum perniciosa, tum
salutaria existunt, in Prognostico ostendimus. Se-
ptimū igitur portione quarti magis minusque
tum bonū, tum malum fieri cōtinget. Cum itaque
stillatio ē naribus semper malū signū sit, absoluta
morbi malitia significatur, si quarto fiat die. Vide-
tur siquidē natura collectam in cerebro abundan-
tiam conari expellere: sed nequire. Talium autem
signorum genus deterrimum esse constat. Nempe

quæ uel tubercula uel pustulæ ex imo ad cutem enata recurrerunt, grauissima omnium existunt. Sudores quoque qui coeperunt quidem sed protinus cessauerunt, prauis sunt; deflectiones ite & quæ per sanguinis eruptiones, uel in mulieribus per uterum uacuantur. Omnia siquidem hæc deteriora his sunt quæ nullo apparerent pacto, si ubi coeperint, cessent. Contingit enim interdum coquentem adhuc contristanti naturam nondum ad horum expulsiorem excitari. In illis uero quæ coeperunt quidem, sed protinus desierunt: apparet ueluti excitatio que dam, natura excernere quæ molesta sunt conante, atque ita ob imbecillitatem quod proposuerat perficere nequeunte.

II Ventris ualde rubens proluues mala quidem in omnibus morbis, non minime uero in prædictis.

Signorum singulorum uires docet in Prognostico Hippocrates. uultque in calce libri uiribus dictorum signorum æstimationis perpensisque, id est inter se collatis, fieri ita prænotionem. Nempe signorum quedam *ὁμοειδή*, id est speciei eiusdem existunt; cum autem *ὁμοειδῆ* dico, quasi & *ὁμογενῆ*, id est eiusdem generis iam dixerim, ita me audias; alia uero neque genus habent idem neque speciem. Speciei ergo eiusdem sunt quæ in una aliqua fiunt affectione. quæ quidem per sputa excernuntur, affectionis tum pulmonum, tum thoracis, tum asperæ arteriæ, tum gutturis, atque (ut in summa dicam) respirationi subleuentium instrumentorum signa sunt. horum autem ipsorum quæ & in respiratione uitium per se & primum contraxerunt. Nam ab his separantur, quæ per consensum afficiuntur. Cerebri quoque & membranarum quoniam afficiuntur modo signa sunt, per ea quæ excernuntur, quæ per nares, & palatum uacuatur: per functionem uero læsionem, quæ in eaphoris, uel uigilijs, uel desipientijs, uel conuulsionibus, uel totius corporis tremoribus uisunt. Si quis igitur simul tum desipiat, tum conuellatur, quæ affectio ea grauior sit, quam si alterum illorum duntaxat fuerit, liquido constat omnibus, pari modo si difficulter spirans, protinus & nigra expuat. Sed forsitan hæc non recte inter se quis permiscuerit, iuxta eam quæ in libris esse debet, doctrinam. Sufficit enim cuiuslibet uirtutem recensere permissa discentis arbitrio omnium in ægrotantibus contemplatione. Signorum autem diuersi generis conexio prorsus inutilis est, & cum in libris scribitur, & cum in exercitatione per eam quæ sermonibus fit conuentionem, accedit. Nempe definita cuiuscumque simplicium uirtute satis est postea semel duntaxat dicere quod dixit Hippocrates, perpendendas scilicet signorum uires, conferendasque inter se, ut de ægrotantibus quippiam enuncietur. Si quis autem signum malum esse urinas nigras dixerit, adieceritque & peius esse si nigra quoque expuerit: et deinceps hoc rursum peius si & nigra deiecerit, atque si inter initia id contigerit: præterea & peius adhuc esse, si quarto id fuerit die, adieceritque et his tum quod in

exordio Prognostici est scriptum, tum faciem illam quam priuatim mortiferam medici appellant, uanam sanè signorum permissionem scripserit. Nullus siquidem ita amens, ut non intelligat minus male eum habere cuius pulmonem uel thoracem morbofa urget affectio, deterius uero eum cuius partem utranque fatigat. sicuti & adhuc deterius quem unam cum his uentris exercet affectio, atque adhuc deterius quem uel iecoris uel cerebri affectus premit. Quæ igitur uniuersi uel non scripta norunt, ea frustra temereque scribuntur. nisi quis uel chartas uel tempus perdere uoluerit. quod perpetua seruari memoria uelim. Sed ad institutum redeamus. Capite dolentibus non absque ratione lumbrum dolores, ceruicisque & hypochondrij adiecit. nempe pluribus generis eiusdem simul factis signis non solum species uel genus compertius erit, uerum quoque & magnitudo ipsius dignoscetur. Cum autem desipientiæ coma adiunctum fuerit, eaque cerebrum male habere demonstrant, securior nostra erit cognitio uidebiturque affectio maior. Cum uero & e naribus stillatio accesserit, iam non securior cognitionem esse dixerim; sed scientificam & certam, cum signa uictam a morbo cerebri facultatem commonstrent. Quod si & quarto die factum esse id adiectum fuerit, certissime ita cerebrum in magna quidem esse affectione constabit, sed perniciose hominem habere, quibus si adiecerit quis frigidum tum e naribus cum ex ore expiratū perniciosum quidem in omnibus esse, non minime autem in prædictis, uerum quidem aliquid enūciabit: sed doctrinæ qua liber pollere debet, superuacaneum. quomodo & si his adiecerit nigra sputa, nempe & hæc quidem mala sunt, sed alteram a prædictis commonstrant affectionem, ueluti & urina. Nam & hæc si nigre fuerint, uitiosam præstent notam: uitiū tamen aliud ostendunt. In prognostico igitur seorsum signorum singulorum uirtus declaratur. atque eorum quæ affectionem unam indicant, concursus aliquando est scriptus, ut in exordio quidem in ea facie quæ mortem portendit, infra uero in suppurationibus, hyderis, & alijs quibusdam; in hoc autem libro sapius in una diuersi generis signorum concursione copulata superflue implicant. quo fit ut ualderubens proluues que in iecoris fit affectionibus, perperam hoc in loco cerebri uitij adiecta sit. Est sanè & ea per se non bonum signum, iocinoris scilicet imbecillitate ostendens: sed adiecta cerebri affectioni, duo ob ualētia uitia periclitari hominem prænunciabit. sed quidnam hoc? Nam si pleuritis & peripneumonia uno fuerit tempore, periculosius id existit, quam si horum alterum duntaxat factum sit. Nec minus si præter hæc dysenteria quoque æger uexerit, aut queuis alia cum his oboriat affectio. Sed nemo permissiones huiusmodi scripto docet. Ventris autem *πυκνός* id est proluues appellat tenuium substantia humiditatum deiectiones, ut si quis abluto aqua sanguine consperso uentre aqua excreuerit. sic & biliosa dicitur proluues, cum quod excernitur, tale apparet. quasi ex aqua & pauca bile mistis fiat. Imbecillitas autem retentricis

retentricis facultatis est hepatis, atque ut plurimum sanguificæ symptomata comitantur. hoc autem superfuis quæ reuomuntur proportionem respiciet. Nam cum uentris cococatio inculcata fuerit, nullum symptomata huiusmodi subsequitur. cum uero ob copiam uel corruptionem uel & superfluas humiditates non ualde utiles in ore uentris relictas grauata fuerit, uenter ad horum excretionem insurgit, & uomitum facit. Tale quippiam & cum sanguis in iocinore generatur, contingit. atque ob id cruentam interdum fiunt deflectiones: interdum autem & impense rubentes proluues: aquosa scilicet simul & cruenta tenui humiditate ex hepate in uentrem confluente: uel modico sanguine tum acrim tum mordete & uelut semicocto tenuibus & aquosis humiditatibus permixto, atque colorem illis præstante.

III Densæ linguæ, atque aridæ: phreniticæ.

Scriptum esse *πυκνῆ*, id est asperæ, non *δασυῆ*, id est densæ, erat melius. Nam cum lingua connatam naturalemque, ex tum uasis, tum glandulis quas a fundenda salua *σαλδοχόος* uocant, humiditatem habeat: primus quidem ipsius defectus densam eam facit: maior uero asperam. Immoderatio autem siccitas perumpit eam, sed madentem: non secus quam pinguem terram diutini squalores: quapropter ut lingua sicca simul & densa sit, fieri non potest. Melius est igitur, ut retuli, asperam scribere. Necessesse est ergo sit alterum e duobus. nempe aut scriptor negligens enūciavit: aut qui primus adscripsit dictionem, uitiauit. Talis uero lingua siccitatis immoderate nota est. quo fit ut & ardentibus superueniat febribus. idque ostendisse ei qui secundum Prognostici legem ad doctrinam accedit, fuerit satis. nempe qui dicit, sicca lingua ratione eadem fieri intelligit, tum in huiusmodi febribus, tum in phrenitico. siquidem & phrenitica affectio quam flaua bilis parit, calida & sicca est. Præstat igitur mea sententia dictionem uariatam esse affirmare, quomodo & alias multas ita uitiatas esse demonstrauimus apud plerisque me superiores ueteres, non medicos modo, uerum quoque & philosophos & grammaticos & rhetoricos. Sunt ex libri expositioribus qui hoc ipsum defendere sunt conati, linguas densas dici quæ densam efficerent uocem affirmantes. nempe uoces quasdam ita appellari aiunt a quibus qui eas proferunt *δασυή*, id est densi oris appellari dicunt. uoces ergo huiusmodi cum sicca lingua phreniticas esse aiunt: perinde quasi scriptor dicere non potuerit, densas uoces cum sicca lingua phreniticæ. Sed pro uocibus linguam dicere absurdum uidetur. nempe & hoc pacto quis dixerit, tum graues, tum acutas, tum paruas, tum magnas linguas, ubi uel graue, uel acutam, uel magnam, uel paruum indicare uocem uoluerit. Adde quod neque uoces illas densas appellari audierim, quemadmodum nigras & albas per metaphoram quosdam appellare intelligam. proinde nec noui quidem quas nam uocent densas. Raucas quidem, & nigras in libro De uoce, propter uocis deputatorum organorum humiditatem fieri ostendi.

Densas uero si alias quasdam præter has dicant, explicare debuerunt. & si ex his aliquas, uoces sane eiusmodi, ob humiditatem potius, non ob siccitatem fiunt, sicuti tum acutæ tum clangentes ob uocalium instrumentorum quæ circa guttur sita sunt ariditate. Ceterum linguam non uocalem, sed uocis ipsius explanatorium instrumentum esse constat. atque ob id cum ea patitur, balbutiem blasphemiamque in locutionibus fieri contingit: & non raucam habere uocem, uel nigram. cuius generis esse quosdam suspicor eas existimare quas ipsi appellant densas. Ego enim, ut retuli, neminem qui ita uocaret audiui: tamen si plerisque medicos audierim dicentes palpebras densas quæ asperitatem quadam exiguam haberent, sicuti est densa lingua nempe. absolutas densitates non amplius densitates appellant: sed asperitates. proportionem igitur linguæ asperitatis hæc respondent.

Urina in turbulētis uigilibusque decoloris nigre, sublimis petetes, atque in sudore: phreniticæ.

Solæco in dictione participant non pauca libri huius orationes: ut ob eam rem iure suspicari quidam sint libri Hippocratis non esse. nempe & ob sermonis breuitatem reiectus erat, Mochlico quidem inter libros Hippocratis confessio receptoque. neque eo solū: uerum quoque, & Aphorismis ipsis, qui quamquam maxima cum breuitate enunciantur, non tamen quod solæci particeps sit in ipsis reperias. Adde quod enunciationes adeo excellent, ut planè dicat graue eius libri authorem esse. Præterens uero liber absurdam in multis orationibus habet enuntiationem. Ut cum in presenti dictione de urinis agit. Næpe hoc pacto improprie dictum est sublime petetes, cum quæ in urinis sublime petat, dici ita debeant, non uti næ ipsæ. Ob eam causam nonnulli permutata dictione ita scripserunt: urina turbulētis uigilibusque decoloris, nigris sublimis petetes. Sed perculdubio reperit & in ea scriptura solæcophanes, etsi quæmaxime uitare ipsum uideatur quod dictionem permutat. nempe hæc oratio, sublime petentes, manifestam ad uernas relationem habet. Hæc igitur ipsæ & phreniticæ dicuntur, id est phreniticæ uel significantes, uel facientes. quæ faciunt non consentaneum uidetur: quod significant non uacat ratione. Quod si indicet, phrenitidem cum effectrice causa quadatenus communicare indicant. Demonstratum autem est nigras urinas ob serum bilis atræ unam cum excrementis aquosis emissum, procreari. Gemina uero bilis atre existit generatio. næpe & ex bile supramodum exusta, aslataque, uel ex crasso sanguine. Supramodum autem aslatur propter uehementem caliditatem. Iure ergo in febribus quæ causi appellatur, & phreniticis talia merentur, cum tum calidæ, tum sicca affectiones eiusmodi existant. Inter urinas autem quæ per se totas nigræ sunt, deteriores his habentur quæ enæorema duntaxat nigrum habent. In presenti uero dictione, neque an urinas totas nigras dicat, uel sola enæorema, conspiciue est explanatum. Vult autem dictionis huius author

author quicumque fuerit, urinas huiusmodi, cum in turbulenti uigilibusque apparuerint, phrenitidem indicare. Vt *παρὰ νύκτας*, id est turbulētos eos intelligamus, qui nō insigniter turbantur: quod offensa leuiter mēte fieri cōsueuit. A dactyla uero huiusmodi quae exigua fuerat offensa, non *παρὰ νύκτας* simpliciter, sed iam *παρὰ φρονέοντων*, id est desipientes, tum dicitur, tum sunt. De uigilia autē quid attinet dicere? ex phreniticis symptomatis unū sit. Superuacaneū prēterea in dictione est uerbū hoc Decolores, in urinis, cū per nigras cōsignificatū sit. Oratio autē hęc, in sudore, sudores quidē circa caput fieri ostendit, prae copia cōsistatū indicātes. quod & si inter cetera phreniticum sit, improprie tamē enūciatur, cum quidnā intelligere oporteat excogitare nequeamus, ubi dicitur, in sudore: an urinas, quanquā ipsa totius enūciationis sequela hoc uideatur maxime uerisimile intellectu: an passa corporata: an prēter hęc & affectiones. Sed quouis modo quis intellexerit, quod enūciatio impropria non sit, effugi nō potest. Omīssa igitur ea quouis modo habuerit, scripta consideremus. Vigilia igitur, & turbationes aegrotantium reuera sunt phreniticā: urinae uero, & sudores, nullo pacto. Nempe quomodo succi tum arteriarum, tum uenarū habeant: urinae indicant. Signa uero phrenitica cerebri ostendunt affectionē. Pari modo sudores quanquā aliarum quarundam affectionum notae existant, de quibus mentionem saepius fecimus, non tamē cerebri affectionem sufficēter demonstrare possunt. Sunt sanē nonnulli ex his qui librum hunc exposuerunt, qui ex scriptis in libris Epidemiorū aegris desipientes colligat, quibus patē quippiā contigit eorum quae hic referuntur, tum symptomatum, tum signorum, uel in deiectionibus, uel urinis, uel uomitibus, uel sudoribus, uel pulsibus, uel sputis, uel parte aliqua infestatum, cum sanē talia signa phrenitica non sint, quanquā aegris de necessitate insint. Fieri siquidē nō poterat, ut talis, uel non talis urina in his nō inueniretur. Pari modo, & de sputis deiectionibusque & ceteris omnibus est dicendū. Si igitur in aegro quopiam deiectio eiusmodi, uel tale aliud quippiam unā cum signis phreniticis uisum fuerit, atque deinde aeger phreniticus reddatur, perperā quis ea omnia phrenitidis indicatoria esse pronūciauerit. Necesse est enim ut proprijs morborum signis alterum ē duobus insit, nempe ut uel perpetuo, uel solis cōtingat. Cum autē neque solis insint, neque perpetuo, propria illorum non sunt. Ob eam causam phreniticorum signorum ea sunt certissima, quae perpetuo, & solis insunt phreniticis. Deinde ab his quae perpetuo quidē, sed nō solis: quae in suis tractationibus distincte sunt tradita a nobis. demonstratumque neque in urinis, neque in deiectionibus, neque in sudoribus, neque in sputis, neque in uomitibus, phrenitica esse signa. Consueuerunt autē libri interpres propemodū omnes, ut dixi, adnotare ex Epidemijs aegros, neque solum in praesenti dictione, uerum quoque & similibus huic omnibus. Eam

ob causam qui sese eorum aemulos praestant, si apud aegros quotidie multa quidem effutunt, sed quantum ad praenotionem attinet, idiotis conspiciuntur similes. Nempe quod in omnibus, prognosticis specie morborum signis in affectu locorum methodo exercitati esse debeant, est perpetuum. De ea autem methodo a me seorsum scriptum est, ueluti & de his quae iudicationes significant. In quibus parum exercitati quidam ueterum libros exponere audent, planē ignorantes quod bonum enarratorem oporteat esse idoneū prius indicare quae bene, & quae perperam ab authore dicta sunt, ne his quae perperam dicta sunt patrocinatus, opinio nem uel ignorantia, uel contentionis reportet. Verum quoniam non in hac dictione solum, sed etiam per librum totum inserunt quos ex Epidemijs colligerunt aegros, praesentem sermonem totum ad finem usque perducere satius esse arbitror. Quod si quis prolixitatem moleste tulerit, propriū dictionis huius sermonē, nō libri totius communē esse existimās, ubi a nobis audierit quoniam pacto expositoribus quidem in omnibus ferē dictionū expositionibus quas perperam in medium afferunt, non prolixus modo, sed ediscentibus etiam ipsis nocuus sermo sit: quae uero a me nūc semel dicta, & commodissima sint, & dicendorum omnium breuem compēdiolamque faciant explanationem, desinet prolixitatem inculcare: habebitque mihi gratiam, tum ob eorum quae ostensa sunt, utilitatem, tum ob eorū quae dicentur, breuitatem. Erit autē sermo tanquam in exemplo phrenitidis, sed morborum omnium communis. Quoniam igitur phrenitica signa omnia methodo inuenire proposuimus, ab affectionis notitia exordiemur. Nempe quod optimum omnium dicendorum principium sit rei quae inquiritur, notitia: in libris De demonstratione est ostensum. Cum ergo phreniticum mortales omnes eam appellent affectionem in qua *φρένας*, id est mentem lesam esse uideant, quā tum *νοῦν* tum *δύναμιν*, id est sensum, & intelligentiam etiam uocant: prius qua corporis in parte animae intelligentia sit, inuenire oportet. id quod primū in libris De Hippocratis & Platonis placitis demonstrauimus. quare ab ipsis nunc exorsus, summam quandam uelut epitomen eorum quae in libro De affectis locis descripta sunt, recenscamus. Necesse etenim dico esse, ut affectio siue cū incipit, siue cū absoluta iam est, ex functionū partis affectu noxa, & ex his quae in ea apparent, reperiat. Dixi autē & ante, exordientis affectionis notas prognostica signa esse eius quae iam completa est. Qui igitur cerebri naturaliter habentis munia nouerit, is ex offensa horū, primū quod perpessum sit, deinde qualis nam is morbus sit, inuenire ualebit, inuenta autem a nobis sunt haec: arbitraria functio, intelligentia, sensus, & memoria. Offensa igitur horū, cerebrū ipsum tali uexari malo, qualis fuerit offēse species, demonstrabunt. Verbi gratia, Functionum arbitrariarum instrumenta musculi existunt. Fiunt autem haec, tum his qui per manus cruraque agunt

muncra

munera, tum his qui caput spinamque mouent, atque a his qui loquuntur, uociferantur, & respirant. Demonstrata est enim & haec functio primū motionis initium habere per neruos a cerebro ad thoracis musculos peruenientes. Cum igitur functio quaedam ex dictis lesa esse uidebitur, inquirendum est tibi an affectio ea propria sit eorum qui functionē hanc obeunt musculorum, an ob eam quae a principio in ipsos procedit uirtutē, offensa hanc oritur. deinde si offensam ob eam quae a principio est facultatē, esse inuenieris, morbum quempiam qui principium infestet, reperiendum esse puta, si quae apparet offensa non leuis fuerit, incrementumque effatu dignū habuerit. Verbi gratia, ut sermo conspicuus fiat, ubi thoracis musculi a quibus respiratio cōsistit, affectione uacauerint, peruestiga num quaedam ceterarum partium per quas spiritus in respirationibus, tum intro, tum foras feratur, perpessa sit. Nam si nullam ex his lesam inuenieris, cerebrum lesam esse existimabis. Ut autem & res exquisitae definiatur, considera quoque & quae unā cum thorace moueantur partes, nempe & eas respirationem laedere in libro De difficultate spirandi est demonstratum. Si ergo haec omnes planē morbi expertes inuenta fuerint, tunc difficultatis spirandi speciem inspice, quānam scilicet cerebri affectionem indicare possit: quomodo, ut exemplum integrū sit, ait in Prognostico Hippocrates: Spiritus frequens quidem significat dolorem, aut inflammationē quae locum septo transuerso superiorem fatiget. Magnus uero & ex longis interuallis delirium. Vocat autem spiritū ex longis interuallis etiam rarum, ut in commentarijs De difficultate spirandi ostēdimus. Nam rarum propriū simul & inseparabile desipientiae est signū. Demonstrauimus quoque & in libris Epidemiorum, omnes quibus magna & rara respiratio fuerit, desipisse. Si quis igitur in urinis, uel deiectionibus, uel sputis, uel uomitibus, uel sudoribus, uel aliorum quopiam signum aliquod demonstrare possit, quod seorsum desipientiae soli proprium insit, uel si non soli quidem, ab ea tamen inseparabile: iure id phrenitica inter signa collocauerit. Si uero neque ex rei natura demonstrationem aliquam expromere possit, neque in libris Epidemiorum desipientijs omnibus inesse, uel perpetuo, uel si non perpetuo, saltem his solis ostēdere queat: non rationabiliter signum huiusmodi inter phrenitica constituit. hoc siquidem unū duntaxat afferere potest, quod phreniticis quibusdam adfuisse uisum sit. Eadem uero ratione contraria phrenitica signa esse intelligimus. Iam age ponamus uisus a nobis phreniticos quorum alijs supprimitur, alijs plura quam naturae iustum sit excerni contigerit. nempe & cum signis phreniticis scribat aliquis alui suppressionem. deinde existimemus quae nam eorum quae ad phrenitidem perduxerunt eos quibus alui suppressio sit, rei huius testimonium esse possint. Nam si proteruus quidam in suis enunciationibus suppressam aluum phreniticum esse signū scripserit, potest sanē & alter qui

etiam proteruus sit, sermoni nō subscribere, eosque afferere phreniticos esse, quibus perturbatam aluum conspexerit. Sanē cum Hippocrates in Epidemijs scribat omnia quae aegris contingunt, necesse est quo modo in phreniticis, ita & peripneumonicis, & cynanchicis, alijsque omnibus, ut his quidē si alui suppressio sit uel fluat, unā cū proprijs morbi indicijs, & haec scribat: expositores uero ea morbi esse signa existiment, non cognoscetes alia quidem esse pathognomonica, id est affectionē indicantia, prognosticāque morbi propria: alia uero & inseparabilia. ueluti paulo ante dixi in ea quae magna & rara est respiratione. quae cū nobis desunt, non quid nam proprium uel inseparabile morbi indicium sit, est requirendū: sed an perniciose salubriter ne aeger habet. Consideratio uero tunc necessaria existit, cum omnia in corpore, tum signa, tum symptomata apparuerint. Continentur autē in his, & quae iudicationes praemonstrant. Sed rursus orationem ad principium reuocantes, dicamus quomodo author in proposita dictione, Urinae in turbulenti uigilibusque decolores, nigris sublimē petentes, atque in sudore, phreniticae propria, & inseparabilia phrenitidis signa scripsit, cū inquit, in turbulenti uigilibusque: nō inseparabilia uero neque soli propria, cum ait, atque in sudore: quanquam sudor cū affectum occupauerit, locū unā cum praedictis demonstrare possit. Quae de urinis dicta sunt, a phreniticis quidem separata sunt: sed ad inspiciendū utrum perniciose an salubriter aeger habuerit, conducunt. Immo uero cum ad aegros introducitur, primū inueniri cōuenit an laborate uno ex principijs tribus uel duobus, uel etiā omnibus. eger perniciose aegrotet: uel principiorū quidem nullum affectum sit, sed quippiam eorum quae ab horum aliquo enata sunt, uel quouis modo societate coniuncta obstructaque. Si ergo cum in turbulenti uigilibusque urinas inspicias, nullum in ipsis praetū signum uideatur, neque etiā in pulsibus uidebitur, nempe & id dignotionis exactissimae gratia adieciisse est necesse. nihil quidem minus ita affectū hominem phreniticum fieri posse ubi phrenitidis signa huic affuerint. uerum inter hos periclitantur minus qui principes facultates reliquorum duorum principiorum illas habent. Haec, ut dixi, semel a me sint dicta, totoque libro memoria nō excidant uelim, ne saepius ea cogar repetere.

In somnia quoque in phreniticis conspicua.

Satyrus Quinti discipulus quae ante Pelopem habui praepceptorem, dictionem hanc ita exposuit: Eorum quae in phreniticis conspicue utduntur, atque ab ipsis fiunt, quaecumque & cerni & fieri a nobis uidentur, reuera non existunt: sed insomnia omnia conspicua. Quod ergo & alij quidem ē somno surgentes obambulent, dormientes quidē, sed apertos uigilantiū instar oculos habentes, in multis est narratum scriptumque. Si uero talia sint, quae a phreniticis fiunt, inter ea quae nobis conspicua non sunt, reponuntur. Sed quouis modo uerum hoc

hoc sit, ita tamen exposuisse nihil ad prænotionē
 contulerit. Si uero prægredientia phreneticorum
 insomnia conspici euidenter dico, ita ut exturben-
 tur cum uel è somno exiliunt, uel loquuntur, pro-
 pter uisorum conspiciuitatem præsentioni morbi
 huius adiumentū id confert. Nempe siccitas ipsa
 uigiliæ causa est, & representationis somniorū. Sic
 sanè & melancholicis ob siccitatem prorsus eu-
 dentia uidentur insomnia phantasmata, atq; ex sa-
 norū genere his quidē qui ieiune parciusq; sunt
 cibati, somnia manifesta fiunt: repletis uero tem-
 lentisq; ita ut uisis uidui destitutiq; uideatur, phan-
 tasmata propter obscuritatem paruitatemq; ita ef-
 fluunt, ut ne reliquias quidem, & uestigia in me-
 moria relinquunt. sic & affectiones quæ cū cerebri
 humiditate fiunt, comatosæ sunt, somniculosæ, &
 uisis destitutæ. Præuus itaq; est eorum sermo qui
 neq; somniū phreneticis uideri cōspicuum putat:
 q; utiq; ut dicunt, ij ueluti somno destituti somnia
 prorsus nō uideant. Prompte siquidē primū illud
 adsumūt, solos uidelicet eos morbos, qui cum sua
 magnitudine absoluti sint, proprijs nominibus ap-
 pellari, q; (nō pauco sanè à nobis inter initia facto
 sermone) nullum futurū pathema à medicis præ-
 sentiatur, cōfirmantes. Verum eorū quæ iam prin-
 cipium quidem generationis habēt, sed nondum
 multis propter paruitatē cognita sint, facta ab arti-
 ficibus cognitio, idiotisq; pronuntiata, præsentio
 apud illos existit, ita ut & phrenitici iam ab artifi-
 cibus cognoscantur, affectione in cerebro nuper
 cōsistente. Cæterū si quis non permisit iam phre-
 niticos appellari eos qui nondum conspiciē deli-
 rant, tamen quod phrenitici sient, prænoscere ex
 insomnia est possibile. ut dici in præsentī dictione
 potuit: In futuris phreneticis somnia prægreden-
 tia omnibus his conspiciē uidentur.

VI Sreatus frequens & si aliud quodpiam si-
 gnum affuerit, sunt phrenitica.

Commodius forsitan erat si sermoni adiectum
 fuisset, nullo per eum exeunte spūto. Nam si quid
 expueret, quomodo in distillationibus interdum
 usu euenit, ob ea quæ in os ipsū per narium fo-
 ramina cōfluunt, fieri id consueuit. Contingit autē
 & aliquando frequens huiusmodi sreatus, ubi re-
 spirationis robur externum quippiam attraxerit,
 meatibusq; in ipsis tum ad hēserit, tum impactum
 fuerit. Sed, quod antea dixi, propter eos qui uel
 negligētius uel simplicius citra distinctionē enar-
 rant, quæcūq; in huiusmodi doctrinis dicuntur,
 q; ea omnia seclusis externis meminisse dicantur,
 oportet. Ob eam igitur causam sreatus qui ex ar-
 bitrarijs functionibus unā existit, frequēs oblatæ
 redditur cogitatione, quomodo & arbitraria alia
 quæuis functio. Nonnulli quidem cum strepitu
 flatum excernunt, superne prorsus id molientes,
 fieri audiente aliquo. alij manū absq; ratiōe mo-
 uent, uel crus, aut quiduis aliud simile uel faciunt
 uel dicūt. Cōmuni igitur ratione functionum ar-
 bitrij omnium præter rationē uel exuperantium

uel deficiētium, phrenitica inter signa sreatio an-
 numeratur. quancq; non usque adeo ualens sit ut uigilia,
 & potillimum quæ πρὸς ἀνάστασιν id est turbu-
 lenta existit, nempe propria hæc phreniticorū est.
 Turbulenta autē existit, ut dixi, cum per uisiones
 uel exclamant, uel exiliūt, & uix familiares agno-
 scunt. bene itaque in sreatione adiecit, & si aliud
 quodpiam signū adfuerit. Nempe signū hoc quod
 parum momenti habeat, alia quæ subscribāt patro-
 cinenturq; expostulat. Quādo igitur frequēs srea-
 tio contigerit, atq; ob glutinosum sputum quod
 in canalibus à naribus ad os pertingentibus infra-
 ctum sit, ut ea deliraturis quibusdam propter cali-
 dam & siccā cerebri affectionem obtingat, im-
 possibile non est. Quod autem in orationis calce
 dictum est non singulariter phreniticū, sed plura-
 liter phrenitica, uel ad signa uel ad morbos prorsus
 referetur. Modo uero utroque absurdam facit
 enunciationem.

VII Qui in hypochondrio refrigerata febre ar-
 dores relinquuntur, tum alias, tum in sudoribus
 mali sunt.

Secure protulit, refrigerata febre: non enim ue-
 re dixisset, remissa sedataq; nēpe in præcipuis ma-
 net partibus, quancq; in superficie placata fuerit: se-
 brire siquidem existimamus non eum modo qui
 in cute & superficie exteriori igneam habet calidi-
 tatem, uerum etiam & hoc magis qui eam in cor-
 poris imo & uisceribus continet. Letalis igitur cau-
 sus interna quidem extorret, externa uero ne me-
 dio critere quidem calefacit. Febrē similem recen-
 suit Hippocrates in aphorismis cum inquit: Si in
 febre non intermittente frigida exteriora fuerint,
 & interna exuratur, sitimq; æger habuerit, letale.
 Cæterū cum orationē hanc in sudoribus dicere
 consueuerit, interdum de his qui ex capitis thora-
 cisq; sedibus oriuntur, sudoribus: interdū quoq;
 & de his qui per totum corpus sed exigui elfluūt,
 utrum impræsentiarū dixerit, signum bonū non
 est. Nempe qui per totum corpus ita fiūt sudores
 sed exigui, quod non flāmē illam quæ hypochon-
 driū fatigat soluāt caliditatem, ob id boni non
 sunt. neq; etiam boni sunt qui in superioribus ori-
 untur partibus, cum geminam ob causam fiant,
 nempe uel ob languentem uel præ copia grau-
 tam facultatem.

VIII Prælanguentium desipientiæ pessima: ut
 & Thrasynonti contigit.

Pessimæ prædebilitatorum desipientiæ ita sunt,
 ut nullum ex ipsis sanari speraueris. sed de his in-
 telligendum desipientijs, quæ ex sapientijs in no-
 bis partis laborantis affectione fiunt. Temporarię
 siquidem aliæ ab externis eueniunt causis: ut ex
 carbonum caliditate uel uini potione uel domo
 calcis seruātē qualitatem: noxiæ enim tales sunt,
 si prælanguentibus accidunt: sed letales planè sunt,
 eorum qui ex phrenitica cerebri affectione desipi-
 unt. Nempe magnitudinem quandam in uirtutis
 debilitate

debilitate ostendit nomen πρὸς ἀδυνατίαν ἄντων
 id est prædebilitatorū, propter adiectam & præpo-
 sitionem nomini huic πρὸς ἀδυνατίαν ἄντων, quod ei
 per se sufficientem uirtutis læsionē ostendit. atq;
 in exemplaribus quibusdā ita scriptum reperitur.
 Neq; desipientiæ solum uirtutem expostulant ro-
 bustam, ut eger sufficere morbi coctioni possit: ue-
 rum quoq; & peripneumonia & pleuritis & angina,
 & graues aliæ affectiones id desiderant. Præce-
 dit autē & ex abundantia desipientiæ tum uigilia,
 quæ uirtutē non minus exoluitq; sensibiles eua-
 cuationes, tum qui in motionibus multis inordi-
 natisq; committitur error. Quod autem dicitur, ut
 & Thrasynonti contigit, commentarium magis
 quā opus id decet. Neque enim in Prognostico
 Aphorismisq; & libris De fracturis articulisq;, ne-
 que in libro De uictus ratione in morbis acutis,
 neque in libro De capitis uulneribus, sicuti neq;
 in alijs ullo pacto nominis meminisse uidetur, præ-
 terquam in libris Epidemiorum. In quibus dunta-
 xat propositum est, ut docta uniuersaliter, perqui-
 rat per ea quæ particulariter in unaquaq; egrota-
 tione uidentur.

IX Phrenitica uehementer tremētia finiuntur.

Ad uerbum πρὸς ἀδυνατίαν pro γυναικῶς uel σφοδρῶς
 uel ἰσχυρῶς id est generose uel uehementer uel uali-
 de dixit Hipp. In medio autem horum nominum,
 phrenitica & tremētia, ordinatū potest (quantū
 ex ordine est) cum utroq; enunciari. sed si secundū
 rei ueritatē sermo perpendatur, non potest cum
 hoc nomine, tremētia, ordinari. fieret siquidem
 talis intellectus: phreniticę affectiones in tremorē
 uehementē finiri cōsueuerunt. quod manifeste fal-
 sum existit, cum solas uehementissimas phreniti-
 das consequatur hoc symptoma. Nempe neruorū
 infirmitates propter affectionis siccitatem, phreni-
 ticis diutissime insunt. Exoluta autē uirtute tum uigilia
 tum motionibus multis, simul uero & neruis
 supra modum arefactis, tremores fiunt.

X Qui in capitis doloribus æruginosos uomitus
 habent, uigilantq; cum surditate, cito hi ue-
 hementer insaniunt.

Si migrationem humorū cum aliorū tum atræ
 bilis in memoria tenueris, q; æruginosi uomitus
 progressu ad nigrū humorem fiant, mente concipere
 difficile non est. Nempe atram bilem ex flaua
 supra modum assata & crasso sanguine fieri noui-
 sti. Flaua autem bilis cum supra modum assatur:
 primum quidē in æruginosum migrat succum, de-
 inde in nigrum. supra modum autē assatur propter
 febris magnitudinē. Cum igitur flaua bilis in phre-
 niticis affectionibus cerebri prehenderit, febrisq;
 uehementia assatum hunc succum melancholicū
 reddiderit, propter atræ bilis malignitatem uehe-
 mentes fiunt insaniæ, quas μαυρίδιαι in libris Epi-
 demiorum appellauit Hippocrates. Aeruginosus
 igitur humor siue per uomitus, siue per uentrem
 inferiorem, siue per sputa, siue per urinas apparue-
 rit, & succum ex quo ortū habet & morbū uehe-
 menter tum calidum tum siccū esse demōstrabit.
 At cum perspicuū non sit, quantū ex humore est
 qui uacuatur, an is progenitus sit non affecto præ-
 cipuo aliquo loco, an principe aliqua parte erysi-
 pelatosam habente affectionē, cōiunctis id digno-
 scitur distinguiturq; symptomaticis. Nam & ob ier-
 cur ita phlegmone affectum æruginosus generat
 succus, cuius nunc meminit. Quæ igitur dictarum
 tum partū tum affectionū propria sunt, ea digno-
 tionem per symptomatum aliorum societate effi-
 ciunt. Nam & uigilia, & capitis dolor, & surditas
 morbū in capite esse demonstrant. Grauius autē
 affecto cerebro uentris os excitari ad uomitum no-
 uimus. nempe de his dictum sapius. Ratione igitur
 optima homo hic ex sicca & calida capitis in-
 temperie propter flauæ bilis supra modū assatæ re-
 dundantiā, uehementer insaniet. Cito autem id
 fiet tum propter affectionis magnitudinē, tū pro-
 pter speciem redundantis humoris. Nam quæ ex
 frigidis uel crassis uel lētis uel omnino difficulter
 mobilibus affectiones oriuntur, tardius hæc ad ui-
 gorem ascendunt. Verum quæ ex tenuibus sub-
 stantia & temperatura calidis, & qualitate mordē-
 tibus procreantur, nō multum hæc cunctantur, si-
 cuti neq; quæ Philista scripto in tertio Epidemio-
 rum facta sunt. quem uomuisse quidē biliosa pau-
 ca flaua primum, mox æruginosa plura, deinde si-
 mul accidisse homini surditatem, atq; demum ue-
 hementer insaniuisse eum pronūciat. Recte igitur
 nunc non solum quod insaniet ita affecti, uerum
 quoq; & quod uehementer insaniet, ostendit: cū
 uerbum hoc ἐκπαύειν adiecit, quod magnæ desipi-
 entię indicatorium existit.

XI In acutis morbis faucium sine tumore dolo-
 res & pusilli & strangulantes, atq; cū æger hia-
 uerit, non facile os tum cogere tum claudere,
 mentis aberrationem portendunt. ex his phre-
 nitici fiunt, & perniciose habentes.

Quod ex symptomatis huiusmodi phrenitis in-
 terdū oriatur, quodq; si fit, prorsus perniciofa sit,
 recte est pronūciatum. Neq; tamē quod ex dictis
 symptomatis necessario futura sit phrenitis, intel-
 lexeris. Nihil enim eorum quæ affectū cerebrum
 commonstrant, concursioni adiacet. Ex quo autē
 æger is male in faucibus absq; tumore præter na-
 turam affectus, cum hiauerit, prompte tum maxil-
 lam reducere, tum os claudere nequeat, conijcere
 quis possit principium neruorum aliquando affe-
 ctum esse. Nempe ut in eminentibus conspicijsq;
 nobis partibus affectiones exordium aliquod su-
 munt, & non uniuersum totæ uel inflāmantur uel
 œdema uel erysipelata contrahunt, sed in uno ali-
 quo harū loco: ita & his quæ in imo corporis po-
 sitæ sunt, fieri est uerisimile. Cum igitur cerebrum
 ipsum magnitudinem insignem habeat, multasq;
 neruorum propagines, phlegmonen ipsius alias
 ab alijs earum primum exordiri par est. Qua uero
 parte membrum affectum fuerit, ea & neruorum
 Tom. 4 D propagi

propagines affectæ musculos quibus inscruntur mouere nō possunt. Cum igitur maxillam inferiorem musculi quidē alij aperiant, alij uero claudāt, cum in aperientiū musculorū neruis affectio fuerit, difficulter aperiant: ubi uero in claudentiū, nō facile claudunt. At cum fieri possit, ut soli ipsi musculi interdū absq; neruorū principio sint affecti, q; phrenitis prædicta symptomata subsequatur necesse non est. Neq; em̄ quod ipsum maxime adduxit, ut affectum esse musculorum principium suspicaretur (id est aut fauces non tumere) necessarias inter partes censetur. fieri siquidem potest ut faucium musculi inflāmati strangulationis efficiāt symptoma, nequeant tamen uideri, etiā si plurimum quis os aperuerit. Si igitur absq; horū inflāmatione prædicta fiant symptomata, inspiciendū est an solum musculorū maxillam inferiorem mouentium propria quædam sit affectio. nam si neq; hi neq; qui in gutture existunt, aliquatenus affecti fuerint, ratione optima offensum esse neruorum principium quis pronūciauerit. Quod si ob principii neruorū oborta sint huiusmodi symptomata, grauissimam esse talem affectionem rationabile est, ut & conuulsio subsequatur sit. Nēpe eas musculorum quæ ob principium fiunt tensiones conuulsionem sequi didicimus. Non feci autem in eo quem percurri sermone mentionē eorum qui anginam ex colli uertebis in anteriorem partem luxatis perferunt, tum quod raro cōtingat affectio, rum quod gutturis musculi tunc quoq; simul inflāmati mihi uideantur.

XII In phreniticis principio simpliciter & demēter habere, sed crebro permutari. malum id est. malus quoq; & frequens screatus.

Nihil quod phrenitidi peculiare sit, sermo hic habet. nempe & in cæteris affectionibus si permittatur huiusmodi clementia, uires uinci a morbo significatur. quod circa morbi initia existit, nec forsitan aliās fore potest. Nempe in principio permutationes assiduas uidemus, nō aut cum morbi traxerint. Cōtinguntq; hæc ex ratione in his affectionibus quæ ex copia uel qualitate fiunt malignorū humorum, in aliam aliās partem, interdū quidem in principem, interdū uero in nō principem transmigrantium. Quæ igitur in principes partes transfluxiones fiunt morbi clementiā corrumpunt: quæ uero in non principes, quo maxime tēpore medicis ad infestantium uel copia uel qualitate humorum uacuationes procedendum sit, ostendūt: qd̄ sane morborū omnium, ut dixi, cōmune existit. Cæterum frequens screatus & propter os uentris ex humiditate imbecillum, & propter cerebrum humiditatis refertum oritur. ex quibus nonnihil & in os confluit lachrymæ tenui quæ ex inflāmati oculis manat, simile. Nunc ergo quod phreniticis crebrū sputū fieri ait, cerebri male affecti, id est repleti signum existit.

XIII Phreniticis alba deiectio mala est, ut Arche

crati au & in his ueternus fiat: pessimus autem & in his rigor.

Quod albæ deiectiones & ob ciborum colorem fiant, liquido constat. Videmus siquidem eos qui lac solum ingesserūt, uel panem purum, uel chondrum, uel lupinos, uel tale quippiam, deiectionē habere albam, si his cōparentur qui lenticulam ederunt, uel brassicas, uel decoctū leporinū sanguinem, uel ius nigrum eorum quæ cum multa conficiuntur sapa. At certe his qui alba ingesserunt, dulcia, flauæ bilis quiddam adueniēs deiectionem colorat ita, ut ingestis pallidior efficiatur. Cum igitur medicū quempiam audieris dicentem albas esse morbo regio deiectiones, q; ad naturales eas comparet, cōteratq; quodq; ad collationem harū sermo ipsi sit, oportet. Quo atq; modo pleriq; alij medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerunt, ita & nunc in phreniticis dixit: quasi eas prorsus flaua carere biler dixerit. Fit aut id cum ea nō amplius in uentrē cōfluat, sed unā cū sanguine qui in uniuersum corpus distribuitur, sursum fertur, idq; uel propter adstrictionē quandam eius qui bilem ad uentrē defert, canalis, ueluti in morbo regio laborantibus usu euenit, uel propter uehementem ardorē qui in superioribus iocineris partibus existēs sanguinem unā cū bile sursum rapit. Priore igitur modo emergente in totū corpus bile, cerebrum leditur, iam & antea bile ipsa affectū. Posteriore modo bilis distributio non solum causa noxia, uerum quoq; & caliditatis multæ quæ in ipso esse demonstratur, signum erit. Oratio autem hæc, Vt Archecrati, operi quidem nō admodum cōuenit, ut retuli, sed cōmentarium magis decet, & potissimum quando scriptor seipsum admonere uoluerit. Inter ea quæ cōsequēter dicta sunt, oratio hæc, An & in his ueternus fiat: uidetur mihi ad scripta esse, perinde atq; Archecrates ita affectus fuerit, sed non congrue quidē, quoniam non perpetuo dici debere in his signitiā ignauitq; demonstrantur experientia tum ratio. Nempe ignauia ex frigidis crassiq; & glutinosis et omnino moueri contumacibus humoribus, & non ex calidis tenuibusq; & acris, cuiusmodi est flaua bilis, fieri consueuit, nisi æger morti ita propinquus fuerit, ut ob extinctam uirtutem iam conquiescat. Nempe desidia huiusmodi non propter humorem, sed propter uirtutis extinctionem facta est. fieri autē nequit, ut qui ita desides facti sint, seruētur. Estq; id symptoma cōmune omnium ob immoderatā intemperiem morientium, & nō proprium phreniticorum. Si igitur ueternus Archecrati factus sit, hac occasione factus est. atq; prorsus obiit, non quod alba deiecerit, ueterno uel morte accita: sed propter morbi magnitudinem, cuius signum alba deiectio fuit. Rigorem uero ipsis contingere pessimum, non simpliciter est intelligendum. Nempe & interdum criticus rigor phreniticorum morborū sudoribus soluere uidetur. Sed sanē rigorem perniciosum dici eo tēpore est existimandū quo alba excernunt.

excernūt. Nempe in hoc libro de iudicationibus, A crudo in morbo iudicationē bonam fieri nō posse est demonstratum. Crudus autē est in quo unā cum sanguine bilis sursum fertur, quocunq; tempore id fiat: magisq; tale quiddā contingit cū ignea caliditatis in cerebro collectæ immoderatio fuerit.

XIIII **Mente ob melancholiam aberrantibus tremores superuenientes maligni.**

Melancholicam ecstasin, id est, mentis motionem aberrationēq; intelligere oportet uehementem & ferinā, quæ diluente cerebrū asata flaua bile orit̄. Nempe & ex hoc cōmentario permutari eam in nigrā didicimus. Cum igitur talem ob affectionē tremor fiat, uehementē exiccato ostendit neruos: atq; ob id hominē letaliter habere. quod sanē perperā enunciauit cū dixit cacothesis, id est, malignū. Nam quod summe periculosum existit symptoma aliam exigebat appellationē. Qui ergo ex atra bile mentem aberrantē superueniente tremore certo moriturū affirmat, nō fallitur. *ut in* *idē* aut morbos, id est, malignos appellamus qui eunq; periculū minātes spem salutis nō adimunt. Melius igit̄ erat scriptā cōursionem dici uel perniciosam uel mortiferam uel quiddā huiusmodi.

XV **Mente aberrantes acute superfebrientes cū sudore phreneticæ fiunt.**

A symphonam & a consonantia alienam talem dicimus enunciationē, sed obscura horum intelligentia ideo fit, q; nomina inter se omnia tum coniungi tum separari possunt. Cōponuntur siquidē uno tali hæc modo: **Mente aberrantes acute, deinde altero principio, superfebrientes acute.** Rursus quoq; & alia est orationis huius, cū sudore, cōpositio, quæ aliquādo quidē præcedenti, aliquādo uero & sequenti coordinat. potest præterea & ita dictio legi, superfebrientes cū sudore: deinde altero principio, phreneticæ fiunt. Potest autē & qui hæc scripsit, q; cū sudore phreneticæ hi fiunt, enūciare. Constat itaq; quod semper dico, nihil obscuras enunciationes docere, siquidē nos qui intelligimus, dictioni quæ rationē admittere potest, ueritatē accommodare oportet, aut tēporis plurimū cōterere, nihilq; proficere. Quatenus em̄ singulis dictionibus ab authore acceptis ueritas accommodanda nobis est, eatenus iuuamen quoddā a nobis dictioni accedit periclitanti ne uideatur uitiosa, cæterum nihil ab ea docemur. Quancq; uero hæc ita habeant, uideaturq; conspicua esse obscurorum inutilitas, non pauci tamen libentius in obscuris quam manifestis uersantur operibus. Nemo igitur expositionis prolixitatē mihi obiiciat: sed irrationabile accuset eorū desiderium qui libros huiusmodi studiose cupideq; legunt. Nempe q; inuitus ad horum explanationes ueniam, familiares mei omnes nouerunt: & potissimum qui me ad ea quæ nunc scribuntur incitauerunt. Cum igitur librum hunc perperam omnes exposuerint, aggressus sum & ipse expositionem, ab ijs perualus qui me im-

pulerunt, a qua rursus incipientes dicimus. Si quidem simul coniunxerimus & mente aberrantes, & aduerbiū acute: deinde silentio facto dicamus superfebrientes cum sudore: & deinceps, phreneticæ fiunt: talem faciemus expositionem. Sed primum quidem lectionum omnium commune dubium consideremus. Nam mente aberrantes acute dixit per exordia, quos in calce dictionis phreneticos fieri dixit. tanquam mente aberrantes non iam phreneticæ existant. Distrahi ergo dictionem laxariq; dicimus per uerbum superfebrientes, quæ ostendit prius eos qui mente aberrarunt, acute febrientes, postea desinere: deinde rursus, ex reuersione febrile cum sudore: quos phreneticos fieri ait. quod phreneticæ quidem fient ex uehementi ea quæ ipsis ante facta est desipientia, quam per orationem mente aberrantes, indicauit, arbitratus: ex eo uero q; cum sudore reuersio fit, confirmans suspicionem, quoniā tales febrim ingressus, siue ab initio, siue cum reuersione fiant, plenitudinem significare nobis cōstat. At q; quæ ex succis uel quāritate uel qualitate superflua in corpore colliguntur, fluere in affectos locos cōsueuerunt, ob id est affectum cerebrū. Nō enim mente moti sunt acute si superfebrerint, & præsertim cum sudore. Ratione igitur optima phreneticos ita fore est sperandum. Nota siquidē tota horū affectio ita euadet. Copia biliosorū acrum protinus ab initio ad cerebrum fluente, mente moueri cuiuspiam contingit. quæ si rursus aliam in partē trāsfuat, desinit mentis motio. si uero cū sudore hi superfebrerint, in affectum locum recurrat biliosorum copia, ita ut phreneticæ fiant. Si uero aduerbiū *acute*, id est acute nomini superfebrientes, composuerimus, talis erit sermo: **Mente aberrantes, deinde desinentes, & rursus superfebrientes acute cum sudore phreneticæ fiunt.** Sed prædictio tum hæc, tum antedicta quod continue perpetuoq; sit non habet: sed quod magna ex parte sit, ueluti & alia multæ. Verū si orationi huic, cum sudore, orationē hæc, phreneticæ fiunt, cōiunxerimus, sermo secundum alterā earum quæ in capite enarratiōis dictæ sunt lectionum talis erit. secundum priorem quidem: **Mente aberrantes acute, deinde superfebrientes, phreneticæ cum sudore fiunt.** secundum uero alteram: **Mente aberrantes, deinde acute superfebrientes, phreneticæ cum sudore fiunt.** Potest quidē & qui hæc scripsit talem ægrū uidisse, sed, quod sæpius prædictum sit, non habebit. Multa uero & alia, ex his quæ in hoc libro scripta sunt, non magna ex parte fiunt. authore quidem libri huius nonnullos tales ægros contemplato, & nondum siue quod continuū est, habuerint, siue quod magna ex parte, cognoscente. Nempe ex obseruatione magis, nō ex peculiari affectionū conditione authorem has enūciationes uelle facere est uisus. Qui autē medicæ speculationē ita cōgerit, aceruatq; is nō centū, sed mille annis opus habet. atq; ob id parua humilēq; eam plurimū a dauxit Hippocrates, & quæ ex historia didicit, ea & ipse inspexit, logicā adijci

ens censurā. Ex multis igitur, librū hunc Hippocratis scriptum non esse quis existimauerit. Multa siquidem loquitur empirice ipsum cōmentus, nec theorematata ad uniuersale rationabiliter redere ualens.

XVI Phrenitici modico utentes potu strepitū tentantes tremorem incurrunt.

Non hi ψόφος καὶ ἀσθῆσις, id est strepitū tentantes, sed ὄψις καὶ ἀσθῆσις, id est quos strepitus tentat, dicere erat melius. Quod uero dicit, uerū existit. Nempe ob strepitus tumultuant, nō secus quā timidi, cum magnū aliquod tonitruū de repente audierint, uel ferā aliquam propius cōspexerint. Prorsus item φρενιτικῶν sunt phrenitici, id est bibendi desiderii his exigui est, quantū affectionē habeant calidā & siccam, ita ut & linguā pre multa siccitate asperā habeant. sed docuit nos Hippocrates mentē his egrorare, in eo aphorismo qui ita habet: Quicumque parte aliqua corporis dolēs, atque ut plurimū dolores non sentiunt, his mens ægrotat. Preterea in tertio Epidemiorum ubi de pestifero agit statū, de phreniticis idem inquit: Non ualde aut hi sitibundi erant. Non autem phrenitici omnes tremorē incurrūt, sed qui deterrime habēt, ut diximus. Sunt qui non φρενιτικῶν, sed φρενιτικῶν, id est parum suspicantes scribant, intelligi uolentes ἀσθῆσις, id est suspicantes breuissime. aiuntque rei huic fidē facere quod dicitur ψόφος καὶ ἀσθῆσις, id est turbati propter breuissime ἀσθῆσις, id est ἀσθῆσις, quod suspicari dicimus.

XVII Ex uomitu graui fastidiosoque uox clangosa oculisque concretum puluiculolum habentes, ue saniam ostendunt. ut Hermozugi uxori, quae uehementer furens & muta obiit.

Si aestiuo tempore & uehementissimo aestu & uia puluerulenta proficiscentes quosdā uideris resiccatis ita oculis, ut puluere pleni uideantur, eosque animo fueris complexus, quid praesens dictio indicare uelit intelliges. nempe id eorum quae in ea dicunt maxime propriū existit, cōmune nimirū & tabescentiū uel uehemēter insaniētiū. neque ei cognitu difficile qui ex tabescentibus unū aliquādo etiam cōspexerit. Nempe tabescentibus colligatū est id omne quod tum in facie tum in temporibus carnosum existit, factis unā & cauis admodū oculis. Phrenitici uero absque his oculum habent ἰσχυρῶς, quasi puluerulentum puluiculolumque. Preterea phreniticis, aspectus audax ferocisque: marcescentibus, timidus existit. Vomitus aut ἀσθῆσις, id est fastidiosus, cōmune quidem symptoma talibus est phreniticis cum malignis quibusdā febribus: ueluti & uox clangosa. fit aut huiusmodi uomitus ex humore tum bilioso, tum mordēti. Vox uero clangosa propter siccitatem uoci asseruentium instrumentorum, ut in cōmentarijs de uoce ostendimus. Cum igitur phreniticis haec obtingerint, φρενιτικῶν desipiūt: quod idem cum σφοδρῶς,

id est uehementer uult significare, fitque tum propter humoris malignitatē, tum propter immoderatam siccitatem. quo fit ut & muti euadant.

XVIII Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine fuerit, proueneritque in naribus grauitas, mente ex melancholia aberrant.

Febris ardens tum ob alias causas, tum propter cerebri inflammationem æque fit. Nempe & huic succedit ex proprijs phrenitidos signis cōtinua desipientia. Ex ea uero que in capite redundat humiditate spiritus flatusosus procreatur. quapropter & aurium tinnitus fiunt. Pari modo excæcatio caligoque, cum crassus quidam humor uel spiritus ocularis inuadit. Naribus praeterea ingruens humoris copia sensum grauitatis in ipsis facit. Probabile est autē & nonnunc dictorum symptomatum cōcursionem propter assiduam fieri febrem ex biliosa materia quae per uenas fertur, inibi que est condita, a qua flatusosus spiritus ad caput mittitur, ad aures, ad oculos, atque ad nares humoris copia. Quod si flaua bilis quodāmodo adusta siue in capite, siue in toto corpore fuerit, ad id quod melancholicū magis est uergit, atque hinc in cerebrū ipsum emittitur. ob idque mente ex melancholia alienantur.

XIX Vacillationes mentis cum uoce clangosa, linguarumque conuulsiones cum tremore & uoces ipsae obtremiscentes, mentis indicant alienationem, duritiesque his pernitiōsa.

Quamquam ex phrenitide quae calida & sicca est affectio, desipientia proficiscatur, atque ex ipsius siccitate quae a pericardio comunicata est, uox clangosa fiat, ueluti & ex humiditatibus imbibitis rauca: non tamen propria phrenitidis existunt. Nempe et alijs in morbis reperitur, & non perpetuo simul phrenitidis insunt. Tremor linguae accidit debilitata propter sicca praedicta affectio nis intemperie animalis facultate. Conuulsiones uero siccitate musculorum ipsius unā cum capite affectorum consequuntur. sicuti & uox obtremiscent propter infirmitate que ab horum contracta est intemperie. Praedicta aut haec omnia symptomata quae ob siccitatis capitis intentione remissionemque fiunt, mentis motionem subesse indicant. Vniuersis autem his induratis perniciosum propter immoderatam eam que in cerebro facta est siccitatem.

XX Linguae obtremiscentes signum non constantis mentis.

Dixi sepius linguas ob facultatis animalis imbecillitatem contremiscere, esseque signum non constantis mentis, quod ex phrenitide fiat. Patientem siquidem cerebro, calidamque existente affectione quiescere non potest. Nempe ut frigidus est tum stabilia tum retarda tum immobilia ea efficere in quibus moram facit: sic calidum semper mouet, & non sinit quiescere. Ostensus igitur Hippocrates qualisnae capitis affectio sit, non constantem mentem nominauit. Non est autē hic tremor linguae peculiare phrenitidis

eidis signū, sed per sympathiam cōpatientium alteri cuidam primum patenti, uel propter uiciniam, uel propter societatem quae in ea sunt partium.

XXI In biliosis syncerisque deiectionibus spumosis ueluti sursum erumpens flos, malus tum alias, tum ei qui libis ante doluerit, atque eiusmodi deiectiones intestina permeant.

Quod spuma tum propter frigiditatem tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt tum uenti in aquis ipsis spumam concitantes, tum effervescentes ea quae in lebeo est caliditas. In biliosis igitur deiectionibus spumosum ἐπιένδισμα, id est ueluti flos superne incumbens, bilis huiusmodi feruorem non modicum ostendit. Sed lumbis ante dolent, propterea quod bilis per intestina penetrans acris sit & mordax: talibus siquidem excrementis per intestina deductis tralatisque, non ea modo quae lumbis adhaerent, uerum quoque & reliqua dolores subsequuntur.

XXII Rari in his laterum dolores delirium ostendunt.

Commixtae hoc pacto indistinctae prolatae de laterum doloribus oratio obscuritatem non uulgarem efficit. Nos uero qui obscure ab ea dicta, perspicue docere omni ope affectamus, explanationem attingemus. Dolor rarus in lateribus pro gignitur cum spiritus quidam flatusosus in ipsis procreatur. Nempe is tum extenuatus tum disculsius dolorem sedat. deinceps rursus procreatus alter dolorem ipsum inaugebit. quomodo si rarus fiat dolor, desipientiam non indicat. Cum uero latus inflammatum fuerit, & interdum quidem continue dolorem sentit æger, interdum uero & per interuallum, mentem ægrotare indicat. Hoc itaque non planē est signum desipientiae.

XXIII Aphoniae cum singultu pessima.

Aphoniae fiunt quidem & propter uoci asseruentium instrumentorum laesionem, & propter principij neruorum affectum. Singultus autem est ueluti conuulsua quaedam oris uentriculi affectio: quod ex humorum copia grauatur, uel mordetur uel propter frigiditatem contristatur. quam ergo uocalium instrumentorum laesionem subsecutus est singultus: Relinquitur itaque aut copiam humiditatis quae aphoniam procreauit, in os uentris de fluxisse, aut quae acris sit aut frigida.

XXIII Quae cum exolutione fiunt aphoniae, ualde male spiritusque in aphonia ueluti his qui strangulatur, propter, malus. an et tale delirium portendat.

Strangulantur iure optimo quoniam aeris copia non sit, estque ipsi consuetudo ut talem spiritum φανερῶς, id est apparentem dicat. Videntur autem omnes qui talem inspirant inspirationem, scapulas mouere totas, ita ut per uestimenta motio conspicue appareat: tanquam ualide ipsi superioribus thoracis partibus operentur. Non igitur absque ratione hoc in loco talem spiritum φανερῶς, id est promptū appellauit. quem in secundo Epidemio Galen,

rum dixit μετέωρον, id est sublimem elatumque, φανερῶς quidem quoniam φανερός, id est tum ἐπιφανής tum φανερῶς, id est prompte facilliterque: his qui ægrum cernunt, uidetur. quoniam & nos ipsi cōsueuimus τὸ ἀφανερῶς, id est absconditis latentibusque & μὴ φανερῶς, id est non apparentibus τὸ φανερῶς opponere. μετέωρον uero uocauit quoniam qui ita respirant, altiores sublimesque thoracis partes mouere uidentur. Potest sane respiratio huiusmodi & propter respirationi delegatorum instrumentorum fieri angustiam, & ob affectū neruorum principium, quod si læsum fuerit, magnā efficere respirationem recte Hippocrate existimare ostendimus. Cum ergo possit & aphonia cōtingere ipsi uocalibus instrumentis læsis, etiam ob affectum neruorum principium, pariterque spiritus promptus: incertum erat, quantum adhuc, an futurum esset ut desiperent: atque ob eam rem ambiguo protulit, an & tale delirium portendat: Quod uero malum signum sit, non dubitanter sed certo pronunciauit. Si enim non perpeffo neruorum principio sed obleffis tum respirationi tum uoci deputatis organis talis respiratio cum aphonia facta sit: periculum non qualecunque adfert, cum qui ita affecti sint, celeriter strangulentur.

XXIV Tantulum feroces desipientiae serinae sunt, & solum si tantulo fiant tempore.

Forsan quis orationem uitio uerterit, desipientias quae ualde feroces sunt, serinas magis esse que tantulum feroces sunt, inquiens. sed neque ut has cognoscamus, opus habemus. Eas uero quae non ualde feroces, deinde desinunt, suspectas haberi admonet: ipsisque tanquam non redituris haud fidendum esse. Nam quae in calidis febribus fiunt desipientiae, ferocitatem non habent. Phreniticis uero appellatis id inest. Talis igitur potentia sermo erit. Cum uideris quempiam cum ferocitate desipientem, & si paulo post sedetur, cognosce mentem eius non febris ratione laesam esse, sed phreniticam subali affectionem, quae post adacta, ferina tibi uidebitur. Ferinas autem desipientias appellat, in quibus ægri calcitrant, pedibus ferunt, mordicus impetunt, & excandescunt, eos qui ingrediuntur, tanquam hostes existimantes.

XXV Quae cum refrigeratione non sine febre superioribus sudanti partibus fiunt morbi, implacitates inquietationesque, phrenitice existunt. ut Aristagorae praeterea & perniciose.

Nonnulla quidem, ut & antea dixi, incipientium morborum indicia certa sunt, alia autē magna quidem ex parte sunt, sed certis propē accedentia: alia uero etiam non propē quidem accedant, non tamen iam longe recedunt: alia praeterea ambigua, & alia his iam inferiora. De quibus cum scribit, interdum sese incertum addubitantemque confiteatur: interdum quoque & nominatim mentionem ægrotum facit, in quibus tale fieri conspexit. sicut & nunc omnia quae percurrit symptomata, aliarum quoque sunt febrium. Phrenitidum quoque Tom. 4 D 3 &

& ex ipsis fieri est possibile, & potissimum propter A partium superiorum sudores. Quod autem tales affectiones siue phrenitidis inferant siue non, perniciosae sint, his constat qui non incuriose hucusque dicta intellexerunt, atque eorum meminere quae in Prognostico recensentur.

XXVII Frequentes in phreniticis permutationes convolutionem indicant.

Supra quidem simplicitatem clementiamque in his qui circa morbi initia permittuntur, non bonum signum esse dixit: nunc uero de quorum agat permutationibus explanare proposuit. Possunt siquidem & symptomata uiribus contraria inuicem transmigrare, ut in sequentibus ipse dixit: Summe corporis partes si celeriter in utranque conditionem transeant, malum. sicutque huiusmodi mala. Nempe in utranque conditionem intelligere oportet in summis quidem corporis partibus, ut uehementer calescant, deinde rursus refrigerent ualide. in situ uero, ut uehementer sit, & post paulo profus restinguatur, quod cum clementer & cito transmutari idem non est. Neque in hoc ex bono ad prauum est transitus: in illo uero ad naturalem habitum fit regressus. In nunc uero proposita dictione ex prauis symptomatis ad praua ostenditur permutatio. Migrationes autem huiusmodi ex migrantibus fiunt humoribus. Nempe firmatos stabilitosque una in parte, species una symptomatis tum naturae partis tum humoris uirtuti peculiaris, consequitur. Atque quae phrenitidis in ipsis perduret, ex eo firmatum in capite eum qui affectionem parit, humorem quis fuerit suspicatus. Vere igitur in cerebro ipso transfluxio est, alias in alia quapiam ipsius parte orta, specie quidem affectionis seruans, sed pro parte affecta symptomata ipsa permittens. Et sane libri huius author nunc de huiusmodi permutationibus agit, ut scilicet uel floccos euellentes, uel festucas colligentes in gete multa, post paulo exiliat, uel & quippiam uolentius agant, deinde rursus coquiescant, aut externum quippiam quod praesens non sit, inuolent. Quomodo & expelli iubet tubicinas, tibicinasque, quatenus ex his adlit nemo. Ut enim floccos euellere, & festucas colligere sensus uidentis est offendiculum, ita hoc audiendi. Fit quoque & in olfactu symptoma non dissimile: cum scilicet graueolentes quosdam odores qui non adsunt, inculant. Sunt qui incubens quippiam sustollit iubent, tanquam graue admodum uel calfaciens uel mordens uel refrigerans portent, sensu tactus in huiusmodi symptomatis oblatio. Quod igitur libri huius author migrationes symptomatum permittente phrenitide culpet, consentaneum est. Vidimus siquidem saepe numero tales demencias perpetuo quidem delirante adhuc aegro: sed modis formisque secundum uniuersam functionum animalium genera uariante. Quo autem modo in sensitiuis percurrat, ita in ratione, mente, memoria, & cogitatione permutationes phrenitidis fieri uidemus, ita ut nunc excandescat, nunc letent, desipientes ipsi, uel studiosa quadam detineatur cogitatione. Nempe &

rhetorem cum desperet meditantem auditum, grammatikumque librum legere putantem Bacchilidion uel Saphicon. Alium arithmetikum uel geometram theorematum artis narratem. Si igitur haec honeste castaque profertentes post paulo turpia obscenaque comorent, quod in epidemijis ἀσχημονία, id est turpia loqui uocauit, permutatio haec non ex uitiosis ad clementiam, sed ex prauis ad praua est. Quo pacto audacissimi interdum tempore aliquo uisi desipientes, post paulo timidi formidolosi, & perturbati uidentur. Talia siquidem circa ipsos uidentur symptomata, ita ut interdum ne horrendissima quidem timeant, interdum uero & minimis perterrescant. Talium permutationum exemplum scripsisse mihi uidetur, & in sequenti dictione cum inquit. Mictus in non sentientibus recordantibusque perniciosus. Imaginare itaque mihi egrum aliquem dictas permutationes omnes habuisse, & circa urinas, & circa alia quibus memoria in nonnullis offenditur. Imaginator item & in sensibilibus representationibus uicissim offensas fieri, pari modo & in intellectualibus. In tali causa quidem in cerebro existit: sed alias alium ipsius locum infestat quod transfluit. Demonstrauimus autem transfluxiones huiusmodi fieri una quaque partium suscipientium in alteram a se se quod superuacuum est expellente. Si igitur alias ex alia cerebri parte in aliam defluens qui conuertitur humor ab omnibus reijciatur, ut enatis ab ipso neruis aliquando obrepens conuulsionem inferat, est uerisimile. Nempe affectionem hanc a repletionem & inanitionem fieri dixit Hippocrates.

XXVIII Urinae excretio in non recordantibus perniciofa. Excernatur ne & his tanquam subsidentiam returbaueris.

De phreniticis quod dicitur intellige. Comparat siquidem author meientes ex praesentium admonitione, cum his qui absque illa meiunt. Quidam enim neque matellam petunt, sed citra ordinem rationemque urinam in lectum effundunt. Quod igitur longe hi deterius habeant quam qui nullo pacto nisi admoniti urinam excernunt, liquere arbitror. in his enim seruat naturalium intellectus functionum una, cum urinam in lectum excernere auerentur: in illis autem perijt & ea. Quod autem in calce orationis adiacet, ubi inquit: Excernatur ne & his tanquam subsidentiam returbaueris? ob id adiecisse arbitror, quod talem urinam speciem in uno uel duobus ita meientium conspexerit. Cum igitur ex rei natura fieri non possit, ut uia demonstrationis uniuersaliter hoc pronunciet, neque praeter hoc probabile quippiam experimento ipso habuerit, propterea quae res ipsa saepe uisa non sit, coniunctionem dubitandi est, id est Ne adiecit. Audebimus itaque nos uniuersaliter pronunciare ut antea in alijs fecimus, quod copiae crudorum humorum uel coctorum uel in flatuum uersorum talis urinae species symptoma sit, et non phrenitidis. immo & hoc phreniticis aliquando fieri potest & non fieri, ueluti & symptoma aliud quoddam

quoddam eorum quae phrenitidis neque propria neque contraria existunt.

XXIX Palpantes per totum an uoce destituti moriantur?

Constat quod & hic palpitatem aliquem uiderit, uel toto corpore uel quavis parte. non etenim liquet utrum dicat oratio haec, per totum; deinde aegrum proxime mortem uoce priuatum uidens, neque empirice neque logice quod uocis priuatio palpitatione de necessitate sequatur, reperire ualens, ob id quarens & addubitas sermoni coniunctionem An adiecit. Nos sane rursus & impraesentia pronunciamus palpitationem quatenus demonstratum sit, flatuosum ob spiritum fieri, congestio scilicet ob frigiditatem flatuoso spiritu. Cum igitur corpus totum palpiteret, fieri potest, ut qui ita affectus sit, propter frigiditatem uoce destitutus pereat, non amplius mouentibus guttur musculis, aut ijs qui in eos prouunt neruis suo fungi munere neque uicibus. Quare ut hi per totum corpus palpitationis motum habeant, intelligere est melius: neque enim ut cuius parti, uoci alleruientes partes compatiantur, experientia demonstrat, neque rationi est consentaneum.

XXX Si in phreniticis frequens cum refrigeratione sit secretus, nigra reuoluntur.

Quonia nihil aliud suspicari liceat per uocem φησὶς significari quam sepius φησὶς, id est spuere, uel os ipsum alsiduc sputo plenum esse, ob id tum ego tum ceteri omnes qui librum exposuerunt, ita intelleximus. Adde quod & os ipsum uomituris sputo tenui plenum esse uideatur propter membranae continuitatem, quae ori toti interno continua est, faucibusque & stomacho & uentriculo. hinc fit, ut labrum inferius interdum concutitur, uentris ore ad uomitum excitato. Nempe labij concussio membranae eam quae ab ore in uentre extenditur, tum mordet, tum uellicat, tum concuti ostendit. In his igitur qui suam affectionem recensere possunt, λέγει δὲ φησὶς, id est stomachi morsus, futuri uomitus signum exiguum non est. Dolent praeterea & hi capite, & atra quaedam ante oculos obuersantur. quo fit ut in Prognostico dictum sit: Si quis per febrem letale ait se capite dolere, & atrum quippiam ante oculos cere, stomachi quoque morsus huic aduenerit, biliosus aderit uomitus. In phreniticis uero qui affectione sermone aperire nequeunt, solis his quae cernimus prenotatione adstruimus. Cernimus autem in phreniticis tenue substantia sputum, quod ut uomitum indicet, est maxime idoneum. Non enim alias phrenitidis, quae siccus morbus est, in qua & sepius lingua siccissima est, superfluere in ore ipso uidetur tenuis humiditas. Perfrictio autem huic adueniens uomendi humoris qualitate ostendit. Quod ergo frequens ob sputum uomitus fiet, quodque ob frigiditatem nigra reuoluntur, licet praenoscere.

XXXI Surditas, urinaeque absque residentia praerubrae & sublimis potentia, mentis aberrationem

portendunt. quibus morbus regius malo est, mala quoque & ex morbo regio fatuitas. hos uoce quidem priuari, sed sentientes contingit. uenterque, arbitror, his copiose fluit: ut Hermippo factum est, unde obijt.

Dixi antea quod in quibus morbis neque multos obseruauit aegros, neque certam naturae rei demonstracionem habet, in his consueuit homines nominatim perstringere, in quibus symptomata conspexit. aut de his ubilibet enarracionem fecit, peruestigare adhuc & addubitare sese fateat quatenus ueritatem habeat. uidet igitur & nunc quae in praesenti recensentur dictione symptomata in quodam conspexisse Hermippo: qui & mente aberrarat, & morbo regio fuerat correptus, cum surditate, & urinis praerubris non subsidentibus. Surditas autem unum est ex signis quae cerebrum affectum indicat. Praerubrae uero urinae a subrubentibus, quas in Prognostico diturnitatis non periculi signa esse pronunciauit, discrepant. Quas uero alias intelligat quis praerubras quae quae a cunctis uocantur cruentae: quales in nephriticis multis excernuntur, quas si iudicare uoluerit, proportionabile quippiam significat ei quod antea est dictum, uentris ualde rubrae proluuies. quo igitur modo uentris ualde rubrae proluuies affecto iocinore fieri diximus, ita praerubrae urinae ex renibus suo perperam fungentibus munere effici affirmamus. In urina uero crassamenti subsidentis priuatio, si mulque crassiora quaedam tota urinarum substantia sublimis petere uisa, perturbationem in uenis una cum caliditate praeter naturam esse demonstrat, non pauco congesto acruatoque flatuoso spiritu. Ut igitur in dictis symptomatum conuentionibus delirare aegrum contingens est: sic & non necessarium. Nempe signorum permittio non omnium eiusdem generis existit. Surditas etenim, caput affectum indicat: praerubrae urinae, renes: priuatio subsidentiae, & sublimis potentia, primum quidem & per se, crudorum humorum in uenis perturbationem significant: per accidens uero, & ad desipientiae generationem conferunt. Quod autem postea scriptum est, morbum regium his malo esse, uerum quidem est: sed quod signorum diuersi generis conuersiones facere in talibus disciplinis non oporteat, supra est demonstratum. Praeterea quod ex morbo regio mala sit φησὶς, id est fatuitas, dictum est antea, cum, ubi in phreniticis dixisset deiectione alba mala, subintulit, an & ex his ueternus fiat? Nempe sermonem in alias transfert uoces, pro alba quidem deiectione quae ictericorum peculiare symptoma est, affectionem ipsam commemorans: pro ueterno uero & ignauia, stoliditatem. hos igitur, inquit, uoce quidem priuari sed sentientes contingit. Qui autem in acutis morbis φησὶς, id est sine uoce sunt, quidam horum non sentiunt, propter principij affectionem utriusque ipsos sequentibus, symptomatis: alij dumtaxat uoce priuatur: atque horum quidam letis quoque & alijs omnibus, quae ex arbitrio sunt uocis tum functionum aliarum oblatio fiat, principij neruorum

639 affectio est: si uero solius uocis, soloru uoci asser- uientiu organoru. Sed in predicta concursione cu- iam prope morte uentum sit, aphoniam consequitur symptoma. Quod ite in orationis calce dicit, uen- terq; his copiose fluit, ut Hermippo factu est, un- de obijt: ita auctore dixisse probabile est, quonia neq; sapius symptoma hoc presentem concursio- nem sequi uiderit, neq; ratione inueniri potuerit.

XXXII Surditas in acutis, & turbulentis succedens, mala.

Fit surditas & ob humorem quendam in audi- torijs meatib. impactum infarctumq; nihil quod malignu sit habens. Fit quoq; & interdum extincta audiendi facultate, quam in acutis turbulentisq; morbis contingere cernimus: qua nunc pronuncia uit malum esse symptoma, neq; adiecit concursio- nem, an, neq; nomen ipsum aegroti, quonia certo de talibus symptomatis pronunciare licet.

XXX Tremula, obscura blandaq; & contrectabi- les desipientia, ualde phrenitica, ut Didymar- cho in Co obuenit.

Fit & talis quedam desipientia species non ra- ro, ut aeger quietus iaceat, neque solum non tumul- tuose exclamet, exiliatq; ut antea, sed neque pron- sus loquatur, neq; figuram decubitus permutet. Sa- piusq; qui ita affecti sunt, familiaribus praebet opi- nione q; mox sint, si quod fiat silentiu, dormituri. Clausis itaq; fenestris conuiescut custodes, tem- pusq; in his interdum longu conterunt, dormire a- grum q; neq; loquatur, neq; moueatur, arbitratu, aegro ipso non dormiente & manus quiete mouete non secus q; qui per leuam contrectatione aliquid uel tangere uel inuenire uolunt. Deinde his ita se habentibus quida clausis palpebris haec agunt. & si quis accedens cu eis colloquatur: quida neq; prorsus oculos aperit: alij postea qua aperuerunt, aut paulo post clauserunt, aut immoros obseruant: alij neq; si quis eos in clamauerit, uel stimulauerit, pal- pebras aperit. De phreniticis huiusmodi Hipp. in tertio Epidemioru, ita scripsit: Nullus phreniti- coru uehementer insanit, ueluti alijs usu uenit: sed alia quadam ueternosa ad somnu inclinatione ca- pite grauati peribat. Caeteru hos ipsos in presenti dictione phreniticos, obscuros nominauit, petin- de atq; multis cognitu difficiles dixisset, neq; idio- tis solu: uerum quoq; & medicis. Nempe solos il- los opinatur esse phreniticos qui exclament, uel exiliat, Hippocrate mete oblatos ita appellante, tamen in quadam in somnu propensione perpetuo fuerint. Desipientia igitur una cu comate statim ab initio simul inuadit. Nempe in libro De coma- te apud Hippocratem, ad idem utrasque appella- tiones tum cataphorae tum comatis refert ipsum demonstrauimus. Atqui tales phrenitides quie- tem obscuram non habent: sed, ut dictum nunc est, obscura phrenitidis species ex procedente tem- pore efficitur. Omnesq; quos ita affectos uiderim, languidum, durumq; & angustum & exiguum

habuerunt pulsuum, ita ut quies fieri ipsis languida reddita uirtute coniciatur, qui scilicet ualidis- sime moueri nequeant. Quidam horum, ut ma- nus quiete pacateq; mouent, sic & breuissime lo- quuntur, id quod multos latet solisq; illis patescit, qui propiores facti sese in eos inclinauerunt. sunt autem qui aurem prope faciem ipsorum depone- rentant, ut manifeste audiant. Praeterea manu- um motio his exigua & tremula existens multos etiam latet, solis his qui diligenter inspicunt con- spicua. hoc igitur arguit uirtutem horum languere, atque hecticam quandam esse affectione phre- nitidis, ueluti februm earum quas ob id hec- ticas appellamus. Sed de his dictum est in com- mentarijs De differentijs februm, atque in libris De morbis curandis, praeterea & in libro De ma- rasmo, solidas animalis partes prehensisse tales febres, non ex putri humore fieri indicantes. Phre- nitide igitur ipsa ex bilioso succo generationem habente, cum in cerebrum decubuerit, princi- pio quidem qualitate ipsius nondum toti cerebri corpori permista confusaq; tumultuosae fiunt de- sipientia: procedente uero tempore simile quip- piam contrahitur lanis qua a tincturibus appel- latis, tincturam accipiunt. Nempe & haec uix elui- biles redduntur, non secus quam qua proprium ab initio colorem habent. Talis igitur cerebri ue- luti tinctura desipientiam hecticam habet. atque ob id affectio horum, ut februm hecticarum pra- ua est: quas quidem cum formantur, uix solui- exquise uero constantes absolutasq; solui non amplius posse demonstrauimus. Recte igitur pro- nunciatum est, tales desipientias phreniticas esse, Dictionem hanc ueluti & alias quasdam medico- rum, praetercurrentes expositores in sophistica- rum quaestionibus cunctantur trahuntq;. Voco autem, ut scitis, sophistica qua nihil ad melius sanandum conferunt. Talia autem non pauca & in expositio- nibus reperiuntur, quorum nonnulla ab eo quod sanationi comodant, recesserunt magis, alia uero mi- nus, quomodo profecto & causam peruestigare ob quam in calce presentis dictionis adiecit, ut Di- dymarcho in Co obuenit. Nempe in eo qui prece- dit sermone, quod auctor nominatim aegros in il- lis ascribat dictionibus in quibus non audet rei de qua agit, unum quippiam quod commune sit, uni- uersaliter pronunciare, est demonstratum. Nunc autem uerum dicere uidetur de omnib. ita habentibus universaliter pronuncians non tanquam du- bium: sed tanquam ualde certus persuasusq;. Adiecit autem sermone, ualde phrenitice, quanq; simplici- ter phrenitice dicere potuisset. Videtur autem mihi & sermone adscripsisse eegroti nome, q; multos non idiotaru modo uerum etiam & medicoru in talibus falli contingat. Immo & de quoda aliquando quis quaestione mouit ita desipiente, neq; huc pernicio- se habere neq; prorsus phreniticu esse existimans. Et forsitan huic qui praedictionem hanc scripsit, ta- lis quaepiam dubitatio cum aliquo facta est: ideoq; nominatim aegrum memorauit.

Ex

XXX- Ex rigore desidia non ualde apud sese existit. A

1111 Haud scio cur libri huius auctor orationibus in multis aliena utatur dictione. qui interdum ab affectibus ad affectos homines pertranseat, inter- dum uero & ab affectis ipsis ad affectus. Praefa- tus igitur & nunc, Ex rigore desidia: subintulit, non ualde apud se existit. cum dicere potuisset, Ex rigore desides non sibi admodum constant. Quod ergo, inquit, tale est: Cum rigorem conse- quetur desidia ignauitasq;, hi non admodum inco- lumi mente existunt. Nempe corpus uehemen- ter refrigeratum ex eo quod contigit, ostenditur. Constat autem totius corporis intemperaturas con- sequi mentis lesionem, affecto non secus quam to- tum corpus cerebro.

XXXV Circa umbilicum dolores palpitantes, quod mentis permutationem ostendat quippiam ha- bent. circa iudicatione uero his spiritus uniuersus cum uehementi cupiditate penetrat. sur- que quodque dolores in his, metis aberratione indicat.

Quidam non solu alicui quod aethera, id est simul totum, uniuersumq; significat, scribunt: uerum quoq; & συλον, id est multu, uerbo alicui adiciunt. alij γονα per γ scribunt & non per τ πονα, adiciuntq; γονα εικελον, id est simile, totam dictione talem fa- cientes, γονα εικελον διαφρασα, id est geniturae simi- lis penetrat. alij pro πονα, id est spiritus, φλεγμα, id est pituita scribunt. Palpitatione ergo flatuoso a spiritu proficisci demonstrauimus. Ideo circa se- ptum trasuersum collectus laedit non nihil & men- tem, propterea q; neruosis partibus principium compati assueuit. Cum uero alia quandam earum qua inibi sunt partium, occupauerit, mens quide incolumis manet: sed iudicatorie his pituita mul- ta μετε πονου, id est μετε προθυμιας ιχυρας, id est cum uehementi cupiditate, qualis in tenebris fieri solet, deorsum agitur. Tales tensiones euenire consueuerunt ex crassis lentisq; humoribus uix ad internas intestinoru sedes comeantibus. In exem- plaribus quibusdam non est scriptu, per τ πονα δε φρασα quod uacuatur, sed per γ γονα εικελον, id est geniturae simile. Si uero uel substantia, uel co- lore, uel utroq; uelit geniturae simile esse quod uacuatur, non constat nobis. Qui autem a Praxagora ui- treus appellat humor, q; uitro fuso similis sit, eius- modi est ut maximos uehementesq; inferat dolo- res, cum per intestinorum meat tunicas. Est autem temperatura omnium qui in corpore ortum habent humoru frigidissimus. Quod autem & ex crassiori- bus humoribus spiritus flatuosus oritur, id antea audiuiti cum de palpitatione ageremus. Non tamen qui suram infestat dolores, desipientia in ipsis in- dicat. Unde fit ut qui dictioni opem praestat, subau- diri uelint, κατὰ πονα σημνοι, id est absq; ratioe de- repete occultati, citatq; scriptu in tertio Epidemio- rum aegru qui in Dealcis orto iacebat, in quo pra- fatus Hippocrates q; genib. & tibijs doluerit, se- datis ipsis consecutam ait insaniam. Sed dixi antea

expositiones faciedas non esse per talium aegroru ci- tationem. Omnia siquidem omnium signa hac ratio- ne erunt. Praeterea surae dolores metis perturbatio- nem indicaturos q; sese occultauerint, cu in oratio- ne non sit appositu eiusmodi cessasse dolores, ab- surdissimam habet enarratione. Nam hoc pacto liceret quicquid uellemus in contrarium trahere, ut si & capitis dolorem scriptu alicubi inuenimus, non qui existit, sed qui placatus sit, audire oporteat. Tuisim item, & spirandi difficultate, aurium etiam strepitum, atq; quodcunq; aliud.

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS Commentarius secundus.

IOANNE VASSÆO MELDENSI INTERPRETE.

1 quippiam in urina sublimis petierit occultato coxae dolore, delirium portendit. & quae circa aurium sonitus talia existunt.

Multa quidem in libro toto carent perspicuitate: sed quem sensum habeant, deinceps uideamus. Si occultato, ut interpretes dicunt, coxarum dolore quippiam in urina sublimis petierit, nos securius cer- tiusq; de futura desipientia pronunciamus. Non tamen uerum est quod dicunt, si tanquam uniuersa- le proferatur. Nempe enaorema, id est quod subli- me petit, optimum est tum album tum laeue, tum aequale. Non est igitur simpliciter dicendum fu- turam esse desipientiam si quippiam in urina su- blime petierit, occultato coxarum dolore, sed si enaorema prauum fuerit. Neque hoc satisfacit: sed si unum delirij signum simul cum dictis ap- paruerit. Nam fieri potest ut si delapsus in co- xam humor recurrerit, pars quaedam alia capite inferior, eo recepto ipsa quidem afficiatur, caput uero laedi inhibeat, si coxae dolor apparere desie- rit, atque enaorema comparuerit, capite nihil pa- tiente. quoniam est urina inculcata qua enaore- ma non habet. Sola siquidem una est inculcata qua colore quidem subluteo mediocriter fuerit, & substantia moderata, qua scilicet tum crassae tum tenuis urinae medium obtinet. Ego sane quae in libro indistincte prolata sunt, atque ob id legem- tes offensura, perpetuo attempero desinio que. Nam quae indistincta est expositoribus doctrina, nouitios ea laedit magis quam iuuat. Virtutem siquidem expositionis existimant esse, si scripta omni ope, omniq; pacto, etiam si conspiciue fal- sa fuerint, defendant. Quod ubi in manifestis con- spiciuisq; studiose faciant, multo utique magis in obscuris absconditisq; nihil ipsis cura est uerita- tis. Quod in calce dictionis dictum est, & quae cir- ca aurium sonitus talia existunt, bene per se scri- ptum fuisset sine urinaru consideratione, ut sermo particularis

particularis esset quæ pauloante uniuersalẽ dixi, Nempe dolores coxæ, si qui eos fecit, humor recurrerit, possunt aliquando desipientiam inferre, si ad caput humor peruenerit. Ascensus igitur humoris ad caput signum erunt quæ in eo apparent symptomata: quo e numero habentur & sonitus. Scribunt autem nonnulli: & quæ in uesica talsa. Atunt siquidẽ orationem hanc ostendere non solum considerãda esse urinarum enæoremata tanquam delirij signũ: uerum quoq; & si aliud quippiam tale uideatur ex his quæ ex uesica excernuntur, tanquam citra hoc affirmare q̄ scriptor enunciare hoc pacto uoluerit, nequeunt.

II Multoq; magis si urina in sublime elata sit, & quæcunq; alia in ea sunt, desipientiæ signa.

Rursus & impræsentia memoria tenere tyrones ipsos oportet, nullum in urinis esse signum quod delirij portendat. Nempe hæc partium hepatis renũq; & uesicæ affectionum indicant uasorumq; sanguinem continentium & uirtutis succos generãtis tum robur tum imbecillitatẽ. Affectionum uero cerebri alia sunt tum symptomata, tum signa, de quibus antea audiuisti.

III Quibus aluus liquida, lasitudo, capitis dolor, sitis, uigilia, obscuritas, & impotentiã fuerit, ut hi mente moueantur spes est.

Liquida aluus (ita aut appellatur in qua liquida desiciatur) & lasitudinis sensus, qui scilicet ægro fit, morbosa quidẽ sunt symptomata: sed delirium non portendunt, si quæ antea dicta sunt, memoria non exciderint, ubi quonã pacto singulorũ morborum signa, atq; alia omnia quæ in ægri corpore appareant, cognoscere oporteat, percurramus. Quædã enim sunt, ut morborũ singulorũ differentie inter se disiungantur separatũq; alia uero, ut singularũ affectionũ mores cognoscantur, uel futura cognoscatur iudicatio, qualisnã futura sit, & quando. De singulis autẽ tum symptomatis tum signis ita docendũ esse ostendimus, quomodo Hippocrates in Prognostico fecit, singulorum uires aut per se aut cum pluribus eiusdem generis demonstrans. quo modo libri huius author capite dolentes commemorauit, uigilesq; & obscuros. Nam si *ἀσπῆς*, id est obscuros dici intellexerimus eos q̄ obscure loquuntur, uel propter uocẽ explanãtium organorũ offensam, quã ex neruorũ uitio contraxerunt, uel propter mentis lesionẽ, tria eiusdẽ generis erunt signa. Dolor siquidem capitis serẽ locum affectum demonstrabit: uigilia uero quæ in diuersis cerebri affectionibus, uigilia somnumq; & uigilias comaq; fiunt, cognoscenti ostendet. De *ἀσῆφια* quam obscuritatem diximus, quo sensu intelligentibus delirium portendat, nuper egĩ. Hęc igitur uel genere, uel specie, uel quouis modo quis appellare uoluerit, inter phreniticã connumerantur signa. At quonã maxime siccam phreniticã affectionem cernamus, quæcunq; siccitatis in uicinis capiti instrumentis existunt, aut quãuis cum eo societatem habeant symptomata, ea quoq; &

futuram desipientiam comonstrant. Quo signorũ in genere in præsentis dictionis morbo dictũ est, sitis. Lasitudo q̄ sapitus fiat, ut in comẽtarijs De tuenda ualitudine demonstratũ est, nobis manifesta est. nihilq; aliud indicat q̄ lasitudinẽ sensum ulcerationis habentẽ, quæ ob mordentes acresq; humores efficitur, & lasitudinẽ tensionis ob copiam, & phlegmonosã ob utrunq;. Si lasitudo uel ulceroza uel phlegmonosa fuerit, ad spem desipientiã generãda quippiam conferet: si tensionis sensum fecerit, nihil. Sic & aluus liquida, bile quidẽ flaua syn cera exeunte, uel & ex colliquamẽtis, de generatione phreniticę affectionis quippiã demonstrabit: magisq; si spumosa fuerit deiectiones. Cũ uero nõ adiecta sit in dictione exeuntium qualitas, sed dicta simpliciter aluus liquida, nihil ad morbi huius prænotionẽ ex ea adsumere ualebimus. Nẽpe, ut antea dictum est, ex proprijs affectionis signis, quæcunq; generis in quo affectio est, indicatoria existunt, ea quippiã demonstrant. Primum siquidẽ non affectionis ipsius indicatoria talia existunt, sed generis in quo affectio continetur, quæ calida & sicca est. Quoniã uero unũquodq; genus speciebus familiare sit, ad præcognitionem specierũ conferet, si signorum generis priorũ quædam apparuerint. Verbum autem impotentiã, in dictorum signorũ concursione adiectum nihil prorsus ad affectionis delirij præcognitionẽ affert auxiliũ, sicuti neq; ad magnitudinis ipsius cognitionẽ. Nempe inquis, ut hi mente moueantur spes est, delirij quidẽ affectionẽ fore ostendit, nõ tamẽ hanc uel paruã uel magnã. unde igitur magnitudinẽ ipsius accepit? Neq; enim gruginosus neq; niger uomitus factus uidetur, nõ urina, non deiectio talis, sicuti neq; alia quæ *ἐκστῆσις*, id est comotionis mētis signa recensuit. Nõ igitur dictam nuper syndromen in phrenitim finiturã speramus & periculosa, propterea q̄ uerbũ impotentia, adiectum autẽ sequi phrenitim *ἀσῆφια*, id est ut mente moueatur, neq; ipse sperabis, neq; alteri prædicere audebis. Talis siquidẽ fieri potest: sed prænotio non ex his quæ rãrenter contingunt signis fit, sed ex his quæ continua sunt, uel magna ex parte ueritatem habet. Volumus siquidẽ in prædictionibus ipsis perpetuo si fieri possit, uoti compotes esse. Quo fit ut si quis octies animi sententiã frustretur, his uero ei succedat ex uoto, is idiota abiectior, & cõtemptibilior sit. Potest siquidẽ idiora corã ægris pronuncians semper quod euenit, si sapius assequatur quod uelit, uera log uel falsa.

Si qui sudantes & præsertim capite in acutis paulum implacidi fuerint, malũ: tum alias, tum ex urinis nigris. Turbidus quoque & in his spiritus malus.

Perniciosa quidẽ & absq; alijs est nigra urina, uerũ si & illa adiecta fuerint, præcognitionẽ ualde augebũt. sed quidnam indicet *δολῶδες πνεῦμα*, id est turbidus spiritus, inter obscura collocare oportet. & potissimum q̄ neq; in prognostico, neq; in

in aphorismis, neq; in legitimo alio libro spiritum turbidũ dixerit, quo pacto urinã. Sed quonã urina sit turbida non nos modo ex his qui turbidas aquas perpetuo dicunt intelligimus, uerum quoq; & Hippocrates ipse docuit cũ inquit, tanq; substantiã returbaucris, assimilat quoq; & eã lubiuga lĩtũr in urinis. nõ tamẽ quid p̄ spiritũ turbidũ intelligere oporteat, liquet: quoniã nullus dicat, ut aquam turbidã, ita & aerẽ turbidũ: nisi q̄ uapore plenũ intellexerit: quomõ expositores quidã huius orationis intellexerũt, quo etenim pacto sudorẽ in animi deliquis foras effundi cõspicimus, ita effluuũ humiditãtũ in his q̄ intus diuaporãtur egriss, inter nũ fieri dicunt: atq; ob id per expirationẽ uaporem effundi per quã multũ, idq; turbidũ spiritũ esse. Si uero ut nonnulli primã syllabã nõ per *ο δολῶδες* sed per *α δολῶδες* scripseris, nõ amplius qualisnã sit spiritus *δολῶδες* cõiectura est colligendũ. Faciem em̄ *δολῶδες* forsã q̄ intellexit ueluti bene habitã & bene coloratã, sed quidnã significet spiritus *δολῶδες* nosse nõ est: nisi uehemẽter magnũ indicare uoluerit. Nominũ siquidem alienus usus, causã præbet his qui uolũt quoquo pacto euenierit, intellegedi. Proinde quidã per *ο* scriptũ *δολῶδες* graueo lentẽ intellexerũt, ut alij raucum. Alij rursus turbatum, ut difficultatẽ spirãdi ab eo significari uelint: ueluti ac si ita dixisset: spirãdi quoq; difficultas in his mala. Neq; tamẽ libri huius author posse simpliciter spirãdi difficultatẽ indicare uidet, sed unã quãdã eius differentiã. siue em̄ per *α δολῶδες* siue per *ο δολῶδες* scriptũ sit, uidetur ea appellatio ne specie unam difficultatis spirãdi, nõ simpliciter difficultatem spirãdi omnem indicare uoluisse.

V Quæ præter uacuationis uasorum rationem contingunt impotentia, infirmitatesq; nõ existente uasorum uacuatione, malã.

Quod dicitur neq; obscurũ est, neq; ipsius causa inuentu est difficilis. Nempe quod dicitur tale est: inualidos languentesq; in operationibus, sicuti plurimum uacuatos, in periculo esse existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis uacuatio. Nam si uirtus sine ulla manifesta uacuatõe imbecilla fuerit, grauantẽ ostẽdit copiam, uel unius principiorũ intemperiem. Cum uero tria sint, ut didicisti principia, cerebrũ quidem functionũ earum quæ ex uoluntate oriũtur, cor uitalium appellatarum, iecur uero earum quæ alimonia inseruiunt, quas & naturales uocat, naturalis uirtutis uitalisq; imbecillitas deterrima est, & cito hominem tollit. Nempe & unã eum ea quæ à cerebro est, confestim exoluitur: quæ si afficiatur, non protinus cor ipsum læditur. Sed de huiusmodi cunctis in multis nostris lucubrationibus didicisti.

VI Si intercepta aluus parua, nigra, & in spyras circunducta ad necessitatem demiserit, & per nares eruptio fiat, malum.

σπυράδης uocant caprarum deiectiones. sunt autem hæ sicca, atq; id quod excernitur propria

circũscriptiõe rotundã circũductũq; existit. Cũ igitur quis hoc pacto sicca, & circũducta deiecerit, *σπυράδης*, id est in spyras uoluta appellat. sicuti talia & q̄ plusculo tẽpore retineant, & propter copiam igneã caliditatis. Si igitur præterq; q̄ talia existãt, nigra quoq; fuerint, flagrantem ardentẽq; circa medium corporis affectionẽ esse declarant: atq; ob id mala existũt. Sermoni adiectũ est, & per nares eruptio fiat, ueluti in alijs multis dictionibus. scribente quod multorum commune est tanquam proprium auctore: q̄ sermõẽ uno uniuersali doctrinã cõprehendere non possit. Est autẽ commune in ipsis tale, bilis uacuationem multã tanq; turbationem uehementem, atq; multis in morbis commode factã non sustinent resiccati, neque rigorẽ, neq; alui excretionem, neq; sudores, neque parotidas insignes, uel quãpiã materiã aliam. Ita em̄ eos qui in epidemijs facti sunt abscessus incusamus, uel minores, ut dixi, tanq; nihil iuuantes: uel maiores tanq; sustineri nequeant. Sanguinis itaq; eruptiões hoc modo nõ ferunt qui ante sunt arefacti. Talis autẽ est prædicta affectio cum ne unũ quidẽ per morbi initia, rotunda circũductaq; excreta, neq; ea simpliciter: sed cũ medicã diligentia & operatione uel per clysterẽ uel glandulam. Nempe hæc oratio *πρός ἀνάγκην*, id est ad necessitatem, tale quippiam ostendit.

Quibus lumborum dolor diu perseverans cum æstu fastidioso sit, si sudent, malum. an & his tremor sit & uox ut in rigore uidetur?

Rursus concursio dictorũ symptomatũ ratione caret. atq; ob id ipse quoq; de hoc addubitas inq; an & his tremor sit: malam uero ait cõursionem, de ea re non dubitans q̄ lumborũ dolor unã cum æstu fastidioso diutius maneat. sudor autẽ huius adueniens certiorẽ efficit præcognitionẽ. Siue nãq; sudorem exiguũ toto fieri corpore ab *ἐπιδρωσις* nomine significari intellexerimus, signũ bonum non est, cum ab eo, & si non lumborum dolorem certe fastidiosum æstum solui oportebat: siue sudores eos qui circa thoracẽ caputq; fiunt, intell exerimus, quod perpetuo hi mali sint, cõstat, uirtutis, imbecillitatẽ, uel in his partibus copiam indicantes. Ob hæc quidẽ omnia prædicta signorum cõcurio mala est. Dum uero multã in lumbis sint partes, non liquet quæ nã ex dictis patiatũr, in qua dolor diu perseueret, & æstus fastidiosus non delinat: sed signis alijs diiudicare cõuenit. Si igitur renes fuerint perpesti, scis horũ affectiões per urinas cognoscẽdas esse: si uero aliq; uel corũ qui inibi sunt, uel dorsalis medullã, musculorũ passus fuerit, iam tibi & cum alio adiecto signo cõstat. Nempe affecta dorsali medulla, sensus torporis erit in his partibus: quæ ex affecto enascuntur loco. Didicisti autem ex dissectione neruorũ dorsalis medullã, & qui ab unaquaq; uertebra enascantur nerui, & partes corporis ad quas dispersiãtur. Si igitur signum aliq; patientis dorsalis medullã tibi adfuerit, tum tremorem, tum aliam omnem neruorũ affectionem fere

ferè expecta. quas inter una existit, tremulæ uocis oblatio. Nempe oratio hæc, ut in rigore uideatur, uocem tremulam indicat.

VIII Summæ corporis partes si celeriter in utraque conditione permulentur, malū. sitis quoque huiusmodi mala est.

Quidam cum præscripta dictione præsentem annectunt copulantque, atque ob id eam cum coniunctione Aut hoc scribitur pacto: Summæ autem corporis partes si celeriter in utraque conditione permulentur, malum. Sed quæ in ea dicuntur, ab ante dicta concursione distinguuntur. qua propter & scriptor qui cum illis ea scripsit, ueluti & multa alia inter se coniunxit, quamquam nullam habeant commitatem. Nos igitur horum expositione seorsum moliri oportet. Nam si summæ corporis partes facile in utraque permulentur conditione, malum signum est. Summæ corporis partes pedes sunt, manus, aures, & nasus, quæ & in his qui cum frigore fiunt accessionum ingressibus, primæ omnium frigescent. Quod autem oratio hæc, In utraque conditionem, caliditate dicat & frigiditate, liquido constat omnibus. Cum igitur secundum naturam habemus, temperate habent summæ corporis partes, nulla repentina facta in his mutatione. Nam tamen si quammaxime hyeme frigida, & æstate calida fuerint, paulatim tamen sensimque talem assentantur permutatione: non celerem quidem nec usque adeo ualidam, ut uel hyeme similiter glaci refrigerentur, uel æstate his quæ ab igne multo calefacta sint, assimilentur. In morbis autem summe malignis permutatio harum hora una ad contraria efficitur: interdum quidem ut hyeme perfrigerent, interdum uero tanquam æstate calefiant. Id autem contingit cum propriam caliditatem non habuerint, atque a febrili calfiant. quæ a corporis medio incipiens, flammæque similis corpus totum depascens, extrema concalescit: quæ & cum transpirauerit, statim ea refrigerant, restincta scilicet naturali caliditate. Sitis quoque huiusmodi (inquit) mala est, ubi uerbum huiusmodi, quod eam dicat quæ celeriter in contraria permutatur, ueluti de summis dictum est partibus, nemo ignorat. Permutatio autem sitis ad contraria fit, cum pauloante sitiens, confestim sine siti reddatur: & rursum post paulo sitiens erit, non desinente siticulosa affectione. fieri siquidem non potest, ut æger pauloante ualenter exiccatus ita perfecte humectetur, ut sine siti fiat. Quidnam ergo est quod in ita affectis contingit? Sanè quod his qui toto die totaque nocte atque interdum nullo pacto secernunt urinam. Prius siquidem neque corporis affectiones mens ægri consecuta est, collectaque urina nondum ualenter uellicam distendit. At posteaque mens consecuta est, & uellica impleta, ob hæc ambo sensu affectionem æger, quo igitur modo id desipiendi est signum: sic & quod in siti dicitur est. cum ægri quidem sitiendi affectionem semper habeant, sed non sentiant donec eorum anima sensu prædita magis reddatur, &

sitiendi affectio ad summam augeatur. Summarum igitur corporis partium ad contraria permutacionem malum esse putandum, utpote quæ caloris naturalis imbecillitatem ostendat, & eius qui præter naturam est, robor. Sitis uero permutacione, languorem quidem sensificæ facultatis, robor uero siticulosæ affectionis.

IX Ex composito modestoque homine ferox responsio mala.

Sermone hoc generalior uniuersaliorque existit alius, qui non solum hunc continet, uerum & alios quosdam non paucos. Omne siquidem quod præter naturam propriam malum, genus horum est atque multorum aliorum sermonum. Cui enim propria natura composita est, is non solum cum in compositis desipit, perniciose affectionem habere demonstrat: uerum quoque & cum ferocitate respondens proprie ad phrenitidem accessit. Cui uero uice uersa responsio in feroci natura composita est, ut is uel in cataphoram uel lethargum uenturus sit, spes est.

X Quibus uox acuta est, his hypochondria intro tracta sunt.

Secundum naturam sanè dicendum erat: Quibus in morbis uox acuitur, trahuntur his hypochondria ad internam sedem. Curnam uero libri huius author ita enunciacionibus alienis oblectetur haud scio. Relicto igitur de hac studio ad eorum quæ dicuntur intelligentiam ueniamus, quæ neque ipsa uniuersalis est, ut alia multe eorum quæ in hoc libro dicuntur, uera tamen ita enunciatur, quod plerisque qui in morbis uocem mittunt acuta, ad internam sedem trahantur hypochondria. Nempe id uerbum ἐντὸν signum est, neque quod hypochondrium ipsum propria quadam affectione intro accurrat, sed quod interna magis ipsum trahant. Nempe septum transversum symptomatis eiusmodi causa est, cum uel inflammatur, uel arefcit propter igneam caliditatem, uel a membrana costas succingente retrahitur: cum rursum & ob phlegmonem, & ob siccitatem redatur. Suntque ex medicis plerique qui retractum hypochondrium inter ea quæ simul cum phrenitide adsunt, scripserunt. Nam plerique phrenitici ita affici uidentur. Sed præsens oratio retrahi hypochondria non dicit, sed ad interna trahi. Tu autem, si uerum prorsus loqui lubet, ex dimidio utriusque compones, dicesque intro sursumque trahi hypochondrium, neque immerito id fieri propter obliquam septi transversi positionem. Incipit enim ab ossis pectoris, quod στήθος appellatur, termino: atque hinc sensim oblique descendens, tum intro tum infra ad lumbos peruenit: ita ut plurimum quidem totius ipsius substantiæ profundis hypochondrijs subiaceat, supernum uero principium altius sit. Ob hæc igitur ad internam supernamque sedem trahi uidetur. Quod si hæc inter se comparaueris, plus intro quam sursum, transmutatum esse tibi uidebitur. Relicta itaque quæ præter naturam ob instrumentorum siccitatem phlegmonemque musculorum acuitur uoce, quoniam angina hæc

hæc affectio uocetur, de ea quæ alijs in morbis acuitur uoce pronunciauit inquietus, his hypochondria intro trahuntur. Vocem præterea acui ex uocalium instrumentorum angustia in commentarijs De uoce demonstrauimus. Atque ob id tum spadones, tum pueri, tum mulieres uocem reddunt acutam. In febribus uero siccitas horum angustiam efficit.

XI Hebetatus oculus uitiatuseque & concretus immobilisque & tenebrosus si fuerit, malum.

Oculus ἀμαυρόμενος, id est hebes obtusisque, & ἀγνώστος, id est turbulētus tenebrosusque tum ipsi ægro tum uidentibus fit manifestus. ægro quidem cum non amplius conspicue uidet, quomodo antea in hebetibus conspectibus ueluti in turbulentis: atque præter id quod obtuse respicit, adhuc per quandam turbulentiam uidere putat. Vocant autem ἀγνώστος aeris θάλασση, id est turbationem, quæ medium tum nubis tum nebulae habet crassamentum: ita ut quam nebula quidem magis concreuerit, quam nubes uero minus. Fit autem tale in oculis pathema & non paucis qui febre carent, ueluti & ἀμυρωτός, quæ obscura imbecillaque instrumentorum sensio existit sine turbulentiæ apparitione: iam uero laborantibus multis. Est autem ἀμυρωτός ἀγνώστος ὄψους, id est turbulento aspectu generalior. Nempe cum in utroque obscure cernatur, agris tamen ipsis ueluti sensio turbationis cuiusdam in turbulentiis conspectibus euenit: extrinsecus uero uidentibus oculus acie inertior hebesque nullam humidam præter naturam habere uidetur substantiam. Perijt autem ex eo tum splendidum tum lucidum, quod in acute uidentibus oculis inest. Hebetes item imbecillique mortuorum oculis similes existunt, multisque morientium, atque adhuc tamen uiuentium tales oculi uidentur, ueluti & his quos extrema habet senectus. Turbulenti uero non omnibus, sed solis his quibus turbatum in pupilla uidetur humidum: quod sanitatis tempore tum lucidum tum candidans erat. Ex dictis itaque affectionibus oculorum utraque prauas esse manifesto liquet. Concretus oculus propter mouetium oculos musculorum immobilitatem fit. Immobilitas autem ea propter omnium ipsius musculorum uel resolutionem uel æquam & quæ in neutram partem uergat tensionem proficiscitur, uel propter exactam mouentis musculos potētiam imbecillitatem. Talis constitutio ei qua oculi intus agitantur exaduersum pugnat. Nempe instabiles inconstantesque sunt, non secus quam qui equum appellatum habent, ita ut nunquam conquiescant. Contra autem, concretum nunquam mouentur. Si igitur causas talis constitutionis oculorum intellexeris, constat & eas prauas esse. Scribunt aliqui in dictione, Et concretum turbulentum malum, turbulentiæ quandam concreuisse in oculis uolentes ex affectionis tum siccitate cum caliditate.

XII Vox clangosa mala est.

Nonnulli quidem κλαγγώδης, id est clangosa Galeni.

fa: alij, κλαυθώδης, id est querula plorabundaque scribunt. Quod autem clangosa uox fiat cum siccitas uociferorum organorum intenditur, est demonstratum. Plorabunda uero secundum eandem noscitur intensionem, sed difficilior quam clangosa existit, quanto maiorem indicat affectionem.

XIII Dentium stridor perniciosus quibus non est sanitatis tempore astuetus, suffocatio quoque in his ualde mala est.

Cum libri huius autor memorare non consueuerit quæ in Prognostico scripta sunt, nunc tamen de stridore dentium mentionem fecit. adiecitque in calce quod suffocatio in his ualde mala sit. At cum didiceris quonam pacto stridor dentium præceatur, quonam item modo suffocatio, nihil in hac etiam dictione fusius recensere est necesse. Nempe ex illis uniuersa ipse cognosces.

XIII Faciei color bonus, & mœstitia multa malum.

Quod sæpius fallat coloratio facies, putentque hanc uel sanguinis per nares eruptionis iudicatorig, uel abscessuum post aures significatoriam esse, ob id iure etiam si cum multa tristitia fiat, malum esse signum scripsit. fieri siquidem nequit, ut ægri ita bene colorentur, ut qui optime ualent, pro ea quidem quæ in illis est affectione. sed ob caliditatem multam impense rubros ipsos factos, & bene coloratis similes uideri relinquuntur. Quod autem ualde rubrum est, id ad melancholiam idoneum esse ait in Epidemiarum secundo. cuius signum mœstitia existit. atque si multa ipsi adfuerit, multo magis. Cum itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem ualde tristis fuerit, quædam in cerebro ualde calida affectio esse uidetur, quæ sanguinem exurit, eamque ob causam bilem atram, ut demonstratum est, procreat gignitque. Sed forsitan alienum non erit, ut quædam per totum librum sensu carentia simpliciter commemorauit, ita & nunc faciam, scribamque ex narrationibus sensu et intelligentia carentibus aliquam gratia exempli. Neque sanè eum qui primus de his dixit, sum admiratus. Commune siquidem id omnium est uitium, ut quomodo filios, ita & quæ ab illis excogitantur, diligat. nisi quis ualde securus Aesopi fabulam perpetua in memoria habuerit, quæ duas nos gestare manticas ait: anteriorem quidem uitiorum alienorum plenam, posteriorem nostrorum. atque ob id delicta aliorum uidere nos, nostra uero non cernere. is etenim solus ad uerorum cognitionem sese exercebit. Non igitur, ut dixi, eum qui primus expositionem scripsit, demiror: sed eos qui dicta prius inepte laudant. quomodo & nunc quidam laudibus extollit eorum explicationem, qui intelligendum esse aiunt, faciei quidem bonum colorem ad ægrotantis ipsius colorem: mœstitiam uero multam, in medico colorem hilarem præter naturam ut signum malum cernente. Nam si id docere uoluisset Prorrheticus autor, ita dixisset: Faciei color hilaris ualde mœstum reddit medicum, neque

ad hoc in calce postea ascripserit, malum. Absurdum siquidem admodum atque ab omni intelligentia alienum, dicere faciei colorem hilarem ualde moestum signum medico, malum. uel rursus hoc pacto: Faciei color hilaris ualde moestus reddi medicum, & est signum malum. Nempe uel id moestum reddit medicum & signum est malum: uel malum esse colorem hilarem duntaxat dictum sat fuerit. sed ut utrumque simul dicatur, fieri nequit. Adde quod etiam coniunctio, & apposita clare indicat in aegroto hæc ambo contigisse: tum coloratam faciem, tum uehementem tristitiam. Ut ergo quis prætermittit huius lectionis demonstratione ad id quod recensetur, ueniat, falsus est eorum qui ita exposuerunt sermo. Non enim de necessitate color faciei hilaris ualde moestum reddit medicum, sed interdum hilarem magis quam antea reddi, cum scilicet faciei colorem hilarem uel sanguinis eruptionis uel abscessuum post aures iudicatum signum esse sperauerit. Si itaque dictione ipsa summe tum ambigua tum obscura existente talia quædam excogitare, ueniam hi a nobis mereantur: sed quoniam rem comodissimam clare distinguens docet, quando sanè quidem bonum existat signum bene colorata facies, quando uero non bonum, quisnam ipsis ignosceret: sicuti & his qui præsentem sermonem de mutua inter se transmutatione boni faciei coloris, & moestitiae esse dicunt. Existimant siquidem cum hæc sibi uicem succedunt, quando scilicet colore hilari desinente ager ualde moestus reddatur, rursus & moestitiam illam subleuat color bonus, difficile signum esse, ac si ambo simul esse nequeant, uel ipse de contrariis antea non dixerit mutua in sese transmutationem non bonum signum esse. inibi siquidem generatio alterius, tollit alterius essentiam. quo fit ut simul esse nequeant. Sed quod moestitia simul cum colore hilari consistat, non est impossibile. Si igitur quæ in unaquaque oratione ab aliquibus perperam dicta sunt, redarguamus, commentariorum prolixitatem non pauci inculcabunt. si uero non reprehensa prætermittamus, iam postea erunt qui auditam peregrinam expositionem tanquam à me prætermittam uitio uertat, & maxime cum expositionis tum uitium tum uirtutem nondum discernere queant. Cum ergo fieri non possit, ut inculcationem deuitemus, qua uel superuacue sermonem protrahamus, uel utile quippiam prætermittamus, ad alterum diuertam, quod lecturis scriptas à me explanationes commodius fore credidi.

XV Deiectiones in spumosas syncerasque desinentes exacerbant.

Causam cur qui librum exposuerunt, ut multas dictiones alias ita & hanc perperam obaudierunt, non noui. Nempe cum dixerit, desinentes, expositionem hi faciunt deiectionum spumosarum syncerarumque. At idem non est, aut cui talia deserviuntur exacerbandum morbum, aut cui desinent deiectiones in talia. Præter igitur affectionis signa sunt

A spumosa & syncera. si memoria tenuerimus deiectiones synceras appellari, quæ duntaxat unum qui excernitur humorē ceteris impermissum habent. non est tamen ut talia excernentibus morbus exacerbetur, necesse, cum fieri possit, ut cœctia paulatim affectione in qua talia excernebantur, coquiescat ager. Quando igitur necesse est ut morbus exacerbetur, cum scilicet deiectiones præter id quod non desinat, in spumosas quoque syncerasque permixtabuntur. Nempe hæc alia quæ ante excernebantur deteriores, exacerbandum morbum indicant.

XVI Urinarum in morbis acutis ex refrigeratione interceptiones pessimæ.

Morbi acuti ex calidior materia ortum habent. Si ergo urinarum retentio ex uesicæ refrigeratione fiat, malum. Nempe ex tali intemperie secretoria quæ in uesica est facultatis factam imbecillitatem, uel sensus ob refrigeratum ipsius neruum priuationem, neruumque ipsum quod contristat haudquaquam sentire ostendit. Refrigeratio autem uesicæ fit discussio euaporatæque ab eo qui præter naturam est, naturali uesicæ calore. Sed forsitan quis obiecerit, quam ob causam si febris totum occupauerit corpus, uesica refrigerata est? Quæstionem sanè diluit partis idoneitas & aptitudo. non enim omnia naturam eandem pariter fortita sunt.

XVII Perniciosa sine signis leuantia mortem in dicant.

Sine signis, inquit, uel excretionis, uel cœcoctio nis. non autem aliud docet quam uniuersale illud in aphorismis ita scriptum: Quæ non ex ratione leuant, his fidendum non est: neque ualde formidanda mala quæ præter rationem eueniunt. Præsens siquidem dicitio ab uniuersali recedens, eorum quæ uniuersali subiecta sunt, quippiam edocet. De perniciosi siquidem duntaxat pronunciat, non de prauis omnibus. Neque enim prorsus quicquid prauum fuerit, mox idem & perniciosum existit. Demonstramus siquidem in Prognostico malorum signorum differentias non paucas dictas esse, in quibus Hippocrate ipsum ex nominum propriorum adiectione magnitudinem horum indicare ostendimus. De prauis igitur simpliciter & non perniciosi nosse id duntaxat satis est, non esse his fidendum si absque signis desierint, redibunt siquidem, sed non tollent hominem. Quæ uero eo prauitatis deueniunt, ut & inter perniciose censeantur, quod hæc quidem mediocriter prauis insida magis sint, nequeantque secure, & cum fiducia sine manifestis signis sedari, in libris De iudicationibus est latissime à me demonstratum. Nempe ubi talia tractu temporis læsionem habitualement indissolubilemque confecerint, reuertentur pro malitiæ suæ magnitudine periculi magnitudinem afferentes. Nam causæ aliqua eorum quæ in corpore procreantur, potentia uirtuteque tum uirus rabidorum canum, tum letalia ea medicamenta representant, quæ est in affecto loco

loco nullum protinus quod notabile sit, pariant symptomata, post quatuor tamen uel sex menses uel longinquiores temporis usuram, hominem perimunt. Scimus autem nonnullos & à cane rabido morsos, qui postea tum aquas formidauerunt, tum à morsus initio post duos uel tres uel quatuor, uel multo plures menses, interierunt. Noui sanè & quendam qui exacto anno eam incurrit affectionem quam *ὀφθαλμὸν*, id est aquæ timorem, uocant. De quo medicis omnibus summa in solidis animalis partibus siccitas esse uidebatur: atque una aduersa naturalis caliditas, & in igneam conuersa. Affectionem hanc caninum uirus parit longo tempore paulatimque, atque ob id immedicabilior existit, quæ partium solidarum substantia in aliam trahat conditionem. ueluti in uiliginibus, leucis appellatis fieri consuevit. nempe & altius descendit hæc præter naturam affectionem. Cum autem hæc alteret quidem solida corpora, sed nondum alterauerunt, simul ut uacuata sunt solidorum quoque alteratio cessat: interdumque die uno interdum uero citius etiam ad naturalem reuertitur habitum. Nempe cum affectio fit, & nondum facta est, breuiter separata efficitur ipsam causa, sedat: si uero completa ea fuerit, etiam euacuata fuerint, quæ affectionem procreauerint humida, nihil in sanatione rationis amplius existit. Simile quippiam in lignis ipsis contingit, quæ proxime mediocriter ignem sunt apposita, calefiunt siquidem ualde: sed nondum inuruntur, quæ si prius ab igne separauerint, quæ accendi inurique incipiant, celeriter contractam caliditatem exuunt, deponuntque: si uero tantum in se exceperint, ut inuri incipiant, etiam si ab igne tollantur, nihil minus inuruntur. Quod si lignum humidum in ignem eundem conijciatur, non protinus accenditur, ut si uel stuppam, uel calamum siccum, uel ellychnium conieceris: et si paulo lignum huiusmodi sustuleris, breui post interuallo deponet eam quam ab igne contraxerat, alterationem. Non est igitur absurdum, ut talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est & rabidiorum canum, & tractu temporis longiore corrupentium medicamentorum: ita ut plerisque medicos læteant, quomodo in eo qui ob læsitudinem, ut uidebatur, maxime modicam febricit, qui post quartum diem urinam secreuit substantia quidem tenuem, sed colore nigram, ut in utroque eam quæ ex pauco atramento scriptorio aquæ multæ diluto confurgit, misturam representaret. atque modo alio si non atramentum ipsum dilutum intellexerimus, certe eam que à multis *ὀσβάλην* appellatur, fuliginem. Visus est ager hic quarto die bene habere, ita ut sequentibus diebus lauaret: deinde die septimo uesperis cum febre coepisset, tabefactus obijt. Docetur autem in præsentis dictione, id quod optimis medicis opem affert, non uulgaribus. Neque enim perniciosorum morborum signa hi nouerunt. Adulescens præterea quidam excernebat cum febre imbecilla rubidam proluuiem non paucam: sapiusque die uno nocteque cum tepida febre, qui hinc mediocrius habere est usus, ita ut tertio die à febre im-

A munis esse uideretur. Ego itaque urinas ipsius quæ tum tenues, tum albæ aquæ instar essent, conspiciens, iocinoris infirmitatem permanere conieci, præcepique ut occurreret huic idoneis tum epithematis, tum esculentis, & ratione uiuendi uniuersa. Deridens uero me medicus quidam à Thessalo edoctus, qui non solum ipse nunquam urinas contemplatus erat, sed & contemplantes fullones appellabat, prohibuit ne homini præsidium ferretur, sola post inanitionem refectione uetudum esse inquiens. Sed morbus septimo à principio die superueniens patuit omnibus esse hepaticus. Talia igitur omnia quæ ualde utilia sunt, prætermittunt expositores, tempusque interdum circa dictiuculas nullo pacto utiles conterunt.

XVIII In acutis biliosis, albicantes, spumosa & perichola deiectiones, malæ: malæ quoque & urinae huiusmodi, an & his iecur laboret?

Quod sapius iam & antea dictum est, dicam & nunc. Qui librum hunc cõposuit, uidetur quidem eiusdem cum magno Hippocrate esse artis: sed ipso longe est inferior. atque ob id quidam librū hunc, Draconis Hippocratis, alij Thessali esse putauerunt. Duo siquidem magni Hippocratis filij fuisse perhibentur, Draco & Thessalus: quorum utriusque rursus filius Hippocrates. Siue igitur ab horum altero, siue ab alio quodam scriptus sit liber, siue qui scripsit, priusquam græcis publicaret, obierit, peruestigare superuacuum uidetur. Nam quæ de ipso dicta sunt sufficiunt. At legentes conquirent intelligentiam eorum quæ dicuntur studeant, sitque gemina inquisitio, quod ab ipso dicatur, tum ad librorum Hippocratis cõfessorum, tum ad rerum ueritatem referentibus nobis. Et nunc sanè quod proponitur, ita inuestigabimus: quod autem plerumque symptomata implicet, permisceatque, quorum uniuscuiusque uires per se in Prognostico didicimus. Nempe quod deiectiones, tum albicantes, tum spumosa, malæ sint, dictum est in libro illo. Quod præterea minus periclitentur quorum naturæ conuenit morbus, ex aphorismis constat. quare quibus non conuenit, hi magis periclitantur. Biliose igitur deiectiones & biliosa uesicæ excrementa, cum biliosis hominibus, biliosis & morbis familiaritatem habent & cognitionem. non biliosa autem & albicantia his præter naturam sunt, atque ob id praua censentur. Spumosa uero deiectionis naturis omnibus, mala est. quæ si tantummodo in oratione dicantur, nulla oboriatur quæstio. Verum si adieceris perichola, maximam mouebis quæstionem. Quo etenim pacto fieri potest, ut albicantia simul & biliosa deiciantur? Vitiatam equidem & illam dictionem ueluti & alias multas existimo. Nempe commodius fuit, ut in ea scriberetur non perichola, uel omnino omiſsa fuisset hæc dicitio perichola. Si uero dictionem tanquam uitio carentem existimare cogimur, è duobus, alterum ut sit oportet. Nam uel uno tempore albicantia, in altero perichola deijci est putandum, uel si tempore uno secerni utraque quis

asserere uoluerit, albicans quidem tum constantium, tum durorum excrementorum colorem indicabunt. perichola uero excrementa, ea bilem substantiam tenuem circiter habere, atque ea circumuolui ostendent. Consueuerunt autem tales excretiones περιχολος, id est circiter coloratas appellare. Urinae autem permisceri quidem hoc pacto non possunt, sed in his alterum eorum quae dicta sunt, uel alterum intelligere est necesse: atque utraque esse mala, & albicans, & pericholum. In urinis autem pericholum quod superflue biliosum est, de necessitate est intelligendum. Neque enim fieri potest, ut quomodo in detractionibus perichola cum albicans fieri posse retuli, ita & in urinis intelligatur. Quod in calce dictionis scriptum est, an & his iecur labore: recte est dictum. Nempe alij dolet, et alij non, propterea quod haec ob tum phlegmonem, tum obstructionem, tum flammantem quandam affectionem, & per uentrem, & per uelicam excernantur. sed de talibus omnibus una cum peculiaribus demonstrationibus in nostris tractationibus diximus: ut neque nunc singulis in dictionibus physicas audire demonstrationes conueniat, sed solis his quae ex ipsis demonstrata sunt, unum queneque contentum esse oporteat.

XIX Si in febribus aphoniam conuulsio modo in motionem mentis cum silentio transeat, perniciosum.

Quaquam uetera omnia exemplaria ita scripta sint, librique interpretes omnes hoc pacto recipiant, quidam tamen ex his qui tum heri, tum nudiustertius nati sunt, in eam quae expositu ipsis facili sit, transcribunt dictionem. Ego uero eum qui de expositione dubitans, ueritatem esse dictionem suspicetur, & ad id quod uerum appareat transcribat, non increpo, sed quod expositionem faciat, ut ipse transcribere est ausus, perinde atque ab initio ita scriptum sit, increpatione dignum esse arbitror. Cum uero plurimis in orationibus fecerint id nonnulli, malam ipsorum in omnibus adulterationem memorare longum esse puto. Quo autem modo & alia multa hoc toto libro scripta semel aut bis adnotauit, ita & hoc. Dicta igitur a me sunt haec propter eos qui prorsus a praesenti oratione auferunt uerba haec duo, σὺν ὀλίβοις, id est cum silentio perniciosum. Ego autem sensum talem esse autumo: Si in febre aphoniam quae conuulsio modo sunt, desinant in eam quae cum silentio sit ecstasim, perniciosum, perniciosum autem uel pathema uel symptomata subaudire oportet: libri autem ita ex consuetudine enunciant. Nomen igitur σὺν, id est cum silentio, in casu dandi est intelligendum, & cum uerbo ἐπίστυρα, id est mente mouentur, construendum ordinandumque. In casu autem dandi intellectum non amplius ipsum significat: sed tantum hoc: si in mentis scilicet motionem transeat cum silentio, ualde malum. Nam rursus cum nomini silentio, uerbum, perniciosum, subiecisse constat. quod sane intelligendum pro latenter & obscure uulgo. Cum

A ergo aphoniam multis fiant modis, ut dictum est, nec eam quae conuulsio modo fit, in eam quae cum silentio efficitur ecstasim desinere ait. Sed quorumnam conuulsio modo intelligemus? dixerit quis: uoci asseruentium organorum. quae tum quae resoluta sint, tum nullo pacto a uoluntate moueantur, aphoniam causa existunt. quorum affectionem quae cum conuulsione est, definiens, ob id inquit, si in febribus aphoniam conuulsio modo. Non igitur cum tumultu & clamore (non enim uociferari possint qui uoce sunt destituti) sed cum silentio in ecstasim perueniunt. Nulla sane questio est quodammodo cum silentio mente moueant qui nullo pacto uocem emittere possint. Vnde igitur inquirunt, mente aberrantes eos cognoscimus: ridiculam admodum interrogantes interrogationem, solisque his interrogari dignam qui nunquam aegros mente laesos conspexerint. Nempe & si non loquantur, quod familiares conuenienter ipsi non uideant, neque cum interrogatur affectionem dicant uel scripto uel nutibus, quod item motus ostendant a ratione alienos exilientes uel inordinate conuulsis: haec desipientiam ipsorum indicant. & si ualenter horum affectio excedat, iam non desipientiam simpliciter, sed ecstasim, id est insaniam iure appellamus.

XX Quibus ex dolore aphoniam, hi cum dolore moriuntur.

Verbum δουλοπαιδι modo qui tardius moriuntur, modo qui cum dolore, significat. quod optima ratione in praesenti oratione dicitur. & maxime quia aphoniam huiusmodi in antecedente dictione memorauit. Nempe conuulsio doloris plena est affectio.

XXI Febres ex hypochondriorum doloribus malignae.

Orationem hanc siue libri huius autor, siue alius scripserit, non laudo. Nisi etenim limiteretur, biariam falsa est, quod & gemina indigeat limitatione. Cum ergo non paucae in hypochondriis sitae sint partes, febres non sunt omnibus in his malignae: sed in septo transuerso, uentriculo & iocinore. Scimus quoque & musculos quosdam qui inibi iacent, si inflammantur, febrem accendere. Quin immo neque ubi in iocinore, uel uentre, uel septo transuerso phlegmone oriatur, febris haec continuo maligna est: sed acuta forsitan fuerit, quanquam sic hoc quidem perpetuo, nondum uero maligna. Quod autem neque acutum perpetuo fieri dicam, testatur experientia & ratio demonstrat, ab externis inflammationibus conspicuam reportans fide. Nam cum inflammationum magnitudinem perpetuo febris ex proportione sequatur, ut in hypochondriis, non perpetuo partem aliquam ex praecipuis ualenter inflammari est necesse: sic neque febris inferri acutam. Orationem igitur his dimittito, qui & false dictionum causas falsas tanquam ueritas pronunciant. Ego uero, ut retuli, neque ueterum

rum cuiquam patrocinari, neque illis pertinaciter contradicere proposui: sed quae uere tum fieri, tum apparere in aegris uidi, ea his qui medicam exerceret artem narrare.

XXII Sitis quae non ex ratione in acutis morbis soluitur, mala est.

Est & hic sermo pars illius uniuersalis qui omnia non ex ratione leuantia, primum quidem suspecta esse ait. Deinde & periculosa saepius, cum & ea ipsa quae praeter rationem leuant symptomata periculosa existant. Dicitur autem & alius quidam in aphorismis uniuersalis sermo, in quo & id quod nunc dicitur est pronunciatum: Qui etenim parte aliqua corporis dolent, & magna ex parte dolore non sentiunt, his mens aegrotat. Quod igitur in acutis morbis sitim praeter rationem solui signum malum sit, declarat abinde quae praeter rationem sit solutio. Quod uero mentis laesio significetur, ex eo patet quod aeger manentem adhuc affectiohem non sentit, quamquam affectio doloris experta non sit. Quidnam autem παραλόγως, id est praeter rationem indicet, tamen saepius plerisque in locis dixerim, non perperam tamen & impraesentiarum diceretur. Cum igitur neque per uomitum, neque per sudorem, neque per deiectionem, neque etiam per abcessum iudicatorium solui sitim contingat, non quod affectio sedata fuerit, sed quod sensus elanguerit: id si fiat, signum bonum non est. quod si & lingua sicca manente urinis quae crudis existentibus sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoueris. atque adhuc si medicus nihil tum refrigerantium, tum humectantium exterius adhibuerit. quandoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare nata sunt. Prorsus autem in acutis morbis malum, si satis perfecte tollatur. Atque haec quae nuper dicta sunt, in exemplo eius quae praeter naturam est solutio nis, memoria teneri uelim, ne saepius eadem audire tibi opus sit.

XXIII Sudor multus si cum febribus acutis fiat, inutilis.

Ad nomen, multus, mentem potissimum conuertite. quoniam saepius qui in acutis assidue sudant medicriter, quanquam cunctentur quidem trahantque, non tamen moriuntur. Si uero multus fuerit sudor, qui febre non soluat, quae aegri uirtus cito exoluatur, liquido ostendit.

XXIII Et urinae coctae malae.

In non paucis exemplaribus ὑραπίπνοια, id est urinae coctae scriptum est, librique interpretes ita scriptum norunt. nisi quod Rufus uir ephesius ueteres scripturas obseruare conatus, hoc in loco Zeuxidem increpet, tum uerustissimum empiricum, tum qui in omnes Hippocratis libros commentaria scripsit, his usus uerbis: Zeuxis autem, si utique & ipsius meminisse oportet, cum diu effugisset inuicem opinionem, hic aperuit. obuiam enim uitio

A factus, in ipso immoratus est. Vult enim urinas coctas scriptas esse ut purulentas & prauum continentibus crassamentum: ne quaquam quod haec inter praesentissima numerarentur auxilia, conspiciantur. haec Rufus non ingenerose aduersus Zeuxim scripsit, ueritatem quidem scripturam qua ὑραπίπνοια, id est urinae coctae scribatur, asserens, atque huic ὑραπίπνοια, id est urinae quae cum labore excernuntur, praeferebat. Qui scripturam ὑραπίπνοια recipiunt, hi nonnulla quidem tum improbabilia, tum memoratu indigna effutiunt: sed probabile quiddam, quod uulgo in errorem pellere possit, hoc est. uidetur siquidem dicere Hippocrates: Iudicatoriorum non iudicantium alia letalia, alia difficilem faciunt iudicationem. Ob eam causam, & coctas urinas ubi morbum non solunt, non bonum esse signum ait. Ignorant hi iudicatoria ab Hippocrate appellari tum symptomata, tum signa quae iudicationem indicant, uel ex sese etiam faciunt: ut est sanguinis eruptio, per uentrem uacuatio, urinarum copia, uomitus, muliebre profluuuium, haemorrhoides, parotides, collectiones, & quicquid aliud, quorum alia coctionis signa existunt. de quibus in primo Epidemiorum ait: Coctiones celeritatem portendunt iudicationis, securamque sanitatem. De urinis autem in Prognostico scripsit: Urina optima est si quod subsidet, album fuerit, laeue & aequale per totum tempus donec morbus iudicetur. securitatem enim morbumque breuem fore ostendit. Tibi autem qui in libris Epidemiorum morborum enarrationem legeris, constat nullum ex his qui mortem obierunt, coctas urinas excreuisse. Caeterum te latere non debet exemplarium in multis simpliciter scriptum esse, urinae etiamnum coctae, non adiecto nomine, malae. Nempe paulo postum his tum deinceps dictis urinis adiectum est nomen, malae.

XXV Rubra quoque ex his epathismata si retinentur, ac eruginosa, mala: atque exigua paruaque uelut stillae superapparentia.

De urinis iam dictus est sermo: sed claritatis gratia copulanda sunt haec, ut tota dictio talis fiat: Urinae etiamnum coctae & rubrae ex his epathismata si retinentur, & eruginosa, mala. Orationem itaque hanc, Ex his, uult indicare, ex urinis quae cum labore excernuntur, & non ex coctis. Nunquam enim ex coctis urinis epathismata colore rubida neque eruginosa superueniunt. Verbum, Si retinentur, adiectum est talibus urinis, uel quod aegre excernantur, uel quod prorsus detineantur, indicans. Sed forsitan quis dixerit fieri non posse, ut cum iusnam coloris sint cognoscatur, si retinentur: uerum cum talia prius minxerint, & post retentionem excreta fuerint, ubi uel aegri uis expresserint, uel arte sua medici prouocauerint, atque una cognitum colore, tum retentione quisquis ita excerni dixerit, nequaquam mentietur. Ex eo autem quod sermoni adiectum sit, atque exigua paruaque uelut stillae superapparentia: adhuc quoque coloris ipsorum nota

titia euidentior erit & retentionis ueritas. Volo autem ut memoria mandes quae de subrubentibus urinis in Prognostico dicta sint, his uerbis: Urina subrubens si fuerit, sedimentumque tum subrubrum, tum laeue, hoc priore quidem diuturnior, sed ualde salubris. Subrubens igitur urina, cuius meminit in Prognostico, ab impense rubra, de qua nunc agit, ualde distat. Nempe quod impense rubra cruda et incocta sit, supra explicauit. Subrubentem uero commendat quidem tanquam salubrem, sed diuturnioris temporis signum esse ait. Quod uero rubens urina in medio tum impense rubrae tum subrubentis constituta, medium tum laudis tum uitu perij obtineat, palam est omnibus.

XXVI Vomitus quoque cum uarietate, mali: tum alias, tum si mutuo sese prope consequantur.

Permutauerit quis interpretationis absurditate, qua libri autor delectari uidetur, erit autem sermo talis: Vomitus quoque cum uarietate eorum quae uomentur, malum signum existit, tum alias, tum ubi quae uomuntur, propius, id est non multo post tempore sese consequantur, atque per adiectum illud, cum uarietate, eorum quae uomuntur, mentionem facit. Neque enim omnium quae in Prognostico dicuntur, uidetur meminisse, nisi quis adhaerere maluerit. Nempe in Prognostico de uomitibus, ita scriptum reperitur: Si uero quod uomitur, porri color rem repraesentet, uel liuens uel nigrum fuerit, qui cutique horum fuerit color, malum esse est existimandum: quod si colores omnes idem homo uomuerit, ualde periculosum existit. Clare quidem in Prognostico explanata sunt haec, uarietatem eorum quae uomuntur accusante Hippocrate: quod affectiones multas in aegri corpore quae praue sint demonstraret. At in praesenti dictione, ut modo dixi, adiectum est, quod redundantes praeter naturam in corpore humores continenter uicissim uomuntur. Quod autem qui continue uacuantur, deteriores his sunt qui intermittunt, cuius patet. Plerique uero eorum qui librum hunc exposuerunt, dictionem unam ex omnibus consiciunt quae ante dicta sunt ab hoc principio: Sudor multus si cum febribus a cutis fiat, malus, copulata esse omnia uolentes ad usque orationem hanc, Tum alias, tum si propius sese consequantur, ut in aegro uno concursione scriptorum in medio nuper dicti principij, & finis huius praesentis dictionis comprehensorum existiment. fierique potest ut hoc sensu ab autore libri coniuncta fuerint praedicta haec symptomata. Nepe & ex dissimilibus genere concursiones interdum facere uidetur.

XXVII Quae in iudicatorijs diebus cum proiectis & inquietatione & absque sudore perfrictiones sunt, malae existunt, atque ex his superuenientes rigores mali.

Quod concursione orationis huius ex his aetruauerit quae scorsum ab Hippocrate dicta sunt,

A nemo ignorat. Nempe quod *ἀλυσμός*, id est inquietatio semper mala sit, pari modo & perfrictiones tanquam consequentes, malae sunt. Quod uero omnia quae iudicatorijs diebus apparent, ceteris fideliora sunt, ab ipso Hippocrate didicimus. hoc autem in loco inquietationis perperam adiacet absque sudore. Nempe inquietatio cum sudore non mala esse uidebitur, aut si est, nihilominus: immo mala magis. non solum igitur superuacua oratio haec absque sudore, adiecta uidebitur, uerum quoque & in detrimentum librum legentium: qui eam quae sine sudore est inquietationem ea quae cum sudore est deteriores esse existimabunt. Praeterea quod in calce orationis dicitur, atque ex his superuenientes rigores mali, falsum est simpliciter ita dictum, ut nunc dictum est, nisi ut, inquietationi, ita & rigori, adiectum sit, absque sudore, magisque rigori tum familiaris tum comoda adiectio existit. Nam quae sine sudore inquietatio est, minus mala est. Rigor uero sine sudore maius malum. Nam si iudicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, uel uomitionibus comodis, uel alio subducta.

Vomitiones syncerae atque implacidae malae. XXXVIII

Composita sunt rursus hoc in loco signa duo ex his quae ab Hippocrate mala esse dicta sunt. Nempe & cum uniuersaliter synceras humorum uacuationes & implaciditatem omnem in morbis mala esse doceret, didicimus. Non solum igitur uomitiones syncerae & implacidae, malae sunt, uerum quoque & deiectiones, & sputa, & urinae, & quiduis aliud.

Sopor an ubique malus?

Ambiguitatem nobis mouet dictione, quia significatum ex uoce *ύπνος*, id est soporis non clare dictum sit. Neque enim cum ex liberaliore uini potu soporatum quempiam dicamus, ut Plato in conuuiuo de Poro affluentiae deo dixit, morbosam illam affectionem ostendimus. Caros autem, quem quis interpretando dixerit ratione longiorem, profundum, aegreque excitabilem somnum, hic uidetur significare non bonum. Praeterea quaestio non parua de morbofo caro oborta est, an eadem genere causam habes, cum eo qui ob uini potum obortus est, difficilem solutionem adsumpserit, an alterum genus causae existat. iure igitur ambigit de sopore quaerens an omnino esse eum existimandum sit, an interdum etiam bonum & medium inter ea quae bona & quae mala dicuntur. Si enim & profundus & excitatus difficilis somnus, carus intelligitur, nullaque genere dissidentem affectionem carus morbosus habeat, erit sane aliquando carus bona tum causa, tum nota. Vidimus enim in aegris quibusdam qui tribus uel quatuor deinceps diebus uigiles permanferat: difficilem excitatu somnum superueniente, qui prorsus nocte dieque perseuerans, magnum attulit auxilium. Saepius quoque & in infantibus somnum eiusmodi superueniente non uno die solum:

uerum

uerum quodque & duobus ex ordine diebus magno ipsis fuisse commodo conspexi. Si uero morbolici carii alia genere fuerit affectio, somnum profundum a caro discrepare asseremus, atque quod *καρπιδες*, id est soporosum sit, ubique malum esse. Demonstrauimus autem uigilantiam quidem fieri propter tum siccitatem, tum caliditatem primae sentientis partis, id est cerebri: somnum uero ex contrarijs, cum scilicet ex humidi utilitatis copia grauetur corpus, quomodo ex crapula profundus somnus oritur: quem carum, si lubet, appellare potes. Non discrepante autem affectione in nomine solum controuersa est. Cum uero cerebrum ob pituitam tum humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis affectionibus coma erit, quod & ipsum, si lubet, carum appellare poteris. Sunt qui ubi aeger tum motu, tum sensu tempore aliquo priuatur, etiam si uel stimules, uel ferias, uel inclamantes, carum appellant, qualis in quibusdam uisitur, ubi temporalibus in musculis uehementer percussis fuerint. Videtur quoque saepius & in febrilium morborum accessibus, in quibus neque stimulantibus, neque ferientibus, nedum inclamantibus sentit aegri. Si ergo pathema eiusmodi quis carum appellauerit, difficilem uero excitatu constitutionem & comam & cataphoram, tertium autem ab ipsis somnum profundum cuius primum meminimus: nunquam quod coma bonum sit, nedum quod carus, dicere oportet. Si uero quis de recensitis affectionibus dubitauerit, alias eas esse affirmans, uel non ut ego nunc dico, in re controuersus erit. Si uero ut dictum est fieri concesserit, nominibus aliter usus, in his solum a nobis dissidabit.

XXX Ignorantia cum rigore, mala: mala quoque & obliuio.

Siue *μνήμη* *σιγῆς*, id est cum rigore in generali casu, siue *μνήμη* *σιγῆς*, id est a rigore in casu accusandi scriptum sit, non admodum dissident inter se sermonis utriusque intelligentiae. Nam cum rigore ignorantia & obliuio uictum calorem natium ab ea quae symptomata est, refrigeratione, indicant. Quod enim non cognoscant familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione nasci id constat. patetque utrumque per se malum symptoma esse: & si ambo simul fiant, geminari perniciem.

XXXI Ex rigore refrigerationes quae non recalciscunt, malae.

Languorem caloris natium extinctionemque talis refrigeratio indicat.

XXXII Si ex perfrictione sudantes recalciscant, malum, ex his quoque laterum aestus cum dolore, & rigor superueniens, malus.

ἀναβλῆσθαι *καυνομένων*, id est recalciscentes, nunc intelligere oportet eos qui rursus febricitant. Sermo autem talis est: Si in morbo quis, posteaquam sudauerit, frigidior quidem protinus quam naturae conueniat, fiat, rursusque febricitet, non sine periculo affi-

A citur. Quod autem & id ipsum malum sit, cuius patet. Conneclit autem huic ueluti & in alijs symptomata quaedam, quae diuersas comitantur affectiones. lateris siquidem aestus cum dolore, signum est phlegmones quae partem eam infestet, ob quam febricitauit: si uero & rigor ipsis superuenierit, suppuraturam expecta phlegmonem. Quo autem modo fieri potest ut latere ex phlegmone obsessio aeger rursus febricitet, sic & ex pulmone, ex hepate, uel uentre, uel quauis alia parte. Particularis igitur sermo & is est, & non uniuersalis, praeterea & secundum compositionem dissimilis generis signorum.

Aestuosi rigores quadamtenus perniciosi, flammans quoque cum sudore facies in his, mala. posteriorumque refrigeratio, conuulsionem accersit.

Siue *καυνομένων*, id est aestuosi prima syllaba per *α* & *υ*, scriptum fuerit, siue *καυνομένων*, id est comatosi per *ω*: difficilem grauemque uerbum utrumque indicat affectionem. Nam qui uniuersaliter de rigore intellexerunt, perpetuo eos meminisse oportet, quod si uel tertio uel quarto die fuerit, talium febrilium peculiare est symptoma. In morbis uero postea apprensus si iudicationem non intulerit, deterrimum existit. Scis etenim quod iudicatoriorum non iudicantium quaedam letalia sint, & quaedam difficultis iudicij. Rursus huic symptomata coniuncta sunt. Dicitur quoque antea quod quanto plura periculosa homini fiant symptomata, tanto fideliores in eo efficiant praedictionem. quomodo si & signorum salubrium multa appareant, eo certior sit salutis expectatio. Neque ignoramus flammantem sine rigore & cum sudore faciem, malum esse signum: quoniam & unum ex iudicatorijs sudor sit. Cum igitur non iudicauerit, malignitatem morbi ostendit. Ex his autem, refrigeratis posterioribus partibus conuulsionem non absque ratione sperauerit: quoniam & partes neruosae sint, & frigus conuulsionem pariat.

Si in sudoribus uigiles recalciscant, malum.

Si quod de ita complicatis dictum est, memoria non excidit, non est quod amplius nostra indigeat explanatione. Nempe talia omnia subiacet tantulo huic uniuersali. Iudicatoriorum non iudicantium quaedam letalia, & quaedam difficultis sunt iudicij.

Ex lumborum recursione oculi peruersio mala.

Fieri non potest ut aliud quippiam intelligatur quam lumborum dolores ad superiorem transire sedem: principiumque neruorum affici possibile est, cuius symptoma est oculorum peruersio. Nam quae a cerebro neruorum propaginem assumunt partes, non affecta quopiam tali spinali medulla, suas affectiones demonstrant. hic sermo his similis est quae in Prognostico ita dicta sunt: Qui cum febre circa lumbos & inferas sedes fiunt dolo-

E 4

tes

res, si septum tranſuerſum relictiſ inferniſ ſedibus attingerint, letales admodum exiſtunt.

XXVI Dolor peſtoris firmatus & ægre auferibilis tum torpore, malus, ſuper febrientes hi ſi acute ardent, moriuntur.

Miſcuit ruruſ dictione in hac duaruſ affectionuſ ſymptomata. Dolor etenim peſtori *ἰσχυρός*, id eſt *σχυρῆς δυνατός*, id eſt firmatus & ægre auferibilis, thoraciſ indicat phlegmonen: torpor uero cerebri humiditatē uel frigus, uel utruſq;. Quod in talibuſ ſermonib. omnibuſ meminiffe te oportet coniunctioniſ diſiunctioniſ ſignificantis, cuiuſ patere poteſt. Non eſt tamen neceſſe ita affectoſ ſi cauſtici acute ſiant, mori. ſi utiq; nomen *κυνώδης* idem quod uelut *κυνώδης*, id eſt ardentē ſignificat. Quidam uero torporem mouendi difficultate corporiſ intellexerunt. Nempe quod ſapienter dixi in obſcuriſ & luce carētib. dictionibuſ, cuiſ ſapienter ut lubet intelligere conceditur.

XXXVII Nigra reuomentes, cibos ſaſtidentes, deliroſ, in pube parum dolentē, quibuſ oculoſ ſeror clauſuſq;, purgare non oportet, pernicioſum enim.

Quod hi omneſ pernicioſe habeāt, ut in calce dictioniſ retulit, ueritati eſt conſentaneuſ, ſicuti & q̄ eos *φάρμακον* quod eſt *καθαίρον*, id eſt purgare dici ſapienter eſt demonſtratuſ. Hic autē ſermo illiſ diſſimiliſ nō eſt. Corde uulneratiſ promittēda curatio nō eſt: moriētur enim. Siue igitur ſingula ea quæ in dictione continētur, ſeorſum quiſ intelligat, prauæ affectioniſ ſigna ea ſunt, ſiue multa quoq; ſimul æque pernicioſa fuerint. Quod ergo primo dictuſ eſt, reuomere nigra, inter pernicioſiſſima cēſetur ſigna, etiā ſi abſq; aliſ ſoluſ fuerit. Deinde ſcriptuſ eſt *ἀποσιτοι* quod eſt *ἀνορεξτοι*, id eſt cibos aduerſanteſ. quod quancq; minus q̄ illud malum exiſtat, uerū tamen & ipſum malū. Pari modo *ἄφαροι* quod eſt *παρανοήτοι* & *παραπαινοῦντες*, id eſt deliroſ. Verū oratio hac, parū in pube dolēteſ, neq; luculenta exiſtit, neq; qui libri expoſuerūt, idem cenſuerūt. Quidā enim utruſq; ſeorſum explicanteſ, nomine pubiſ pubertatiſ ætateſ intellexerūt: parum uero dolentē, unū & ipſum ex ſymptomatiſ quorū catalogū fecerunt: aliſ autē in pube parum dolentē, de parte dictuſ eſſe aiunt, in qua ueſica ſuaſ poſiturā habet. Vult ſiquidē partē eam grauiter eſſe affectam oſtēdere: ſed eoſ deſipere, q̄ ægri exiguā habeant à principio ipſo ſenſionem. Deinceps autē duo alia ſcripſit ſymptomata, quæ manifeſte phrenitica oſtendūt: ferocem oculoſ et clauſum. Duo ſiquidē ſunt hæc, quancq; de parte una dicantur. Poteſt ſiquidē alterum ipſoruſ per ſe ſolum conſtare, ut oculoſ ferocē quidē interdū exiſtit, non tamē clauſuſ: interdū uero clauſuſ quidē, non tamen & ferocē. Claudi ſiquidem oculoſ palpebrarū cōtingit, uel propter conuulſiuam claudentiuſ oculoſ muſculorū tenſionem: uel propter aperientiuſ imbecillitateſ. Qui igitur ita affe-

ctioſ purgare ingreditur, iſ indoctuſ eſt, & artiſ medi- cinaliſ planē inſciuſ. Neq; ſanē qui nō purgare conſulit ſapienter eſt. nec uero q̄ hi pernicioſe habeāt noſſe magnum quippiam exiſtit. Nullam itaque artiſticiſ ſpeculationem quæ libro digna ſit, noſ docet dictione. quomodo noſ uniuerſaliter docuit in Aphoriſmiſ una in qua inquit: In acutiſ morbiſ raro, & in principiſ medicamentiſ purgati- bus uti, atque alia in qua dicitur: In acutiſ purgare ſi turgēt, eodem die. Hæc ſiquidem medico inſi- gni digna ſunt, ut in horū explicatiōe demon- ſtrauimus: quæ uero nunc dicuntur, ſuperuacua. Nulluſ etenim ita affectoſ purgare ingreditur, ut dictione oſtendit, cum hoc q̄ procedente morbo fieri hæc commonſtret, & non circa principia: quan- do in acutiſ ſolum purgandi eſt occaſio.

Neq; intumeſcentē, uertiginoſoſq;, neque in errando deſiciēteſ, neque cibos auerſanteſ, neque decolorēſ.

Ac ſi libri ſcriptoſ luculentum quippiam promere ſit uerituſ, ita tum propria, tum perſpicua ubique nomina pertranſiēſ, aliſ uti ſtudio ſibi habet. Nempe ſi per orationem hanc, q̄ *τὸ πλανῶν ἰκλάποιται*, id eſt in errando deſicienteſ, hoſ ſignificare uoluerit, qui quanquam quiete leuiterq; moueantur, *λαπονεύουσι* tamen *ἰχυρῶς*, id eſt fortitimiſ deliquioſ corripitūſ, iſ per nomina quæ nūc dico clare explicare poterat. Præter hæc quoq; ſatitius erat ita in uniuerſum quod medicis omnibuſ eſt conſeſſum, & non minime idiotiſ notū dixiſſe: Imbecillaſ habenteſ uireſ purgandoſ non eſſe. Nempe ex eo q̄ intumeſcant, ſintq; *συντάλλοι*, id eſt uertiginoſi, quod eſt in motionib. obtenebrentur, purgatione indigere uidebuntur qui per præſentem ſignificantur dictionem: ex eo uero q̄ uireſ collapſæ ſint, uacuationem non ferent.

Neq; in febre comatoſoſ, inclinatoſq;, pernicioſe etenim habent.

κατακλιμῶντες, id eſt inclinatoſ in hac dictione ruruſ propter obſcuritatē dicere maluit. quoniam clare dicere potuiſſet, *ἐκλύτοι*, id eſt exolutoſ. Subiacēt etenim hi uniuerſali ſermoni omnibuſ planē cognito. Quiſ enim non nouit, aut quiſ non dixit exolutoſ purgandoſ non eſſe? Superuacue igitur eſt adiectum uerbum *κατακλιμῶντες*, id eſt comatoſoſ, bifariam ſcripta prima ſyllaba, & per *κ & ω*. & per *κ & α & υ*. Cum enim in conſeſſo ſit, nullum exolutorū eſſe purgandum, licebit nobiſ hinc unumquencq; affectū aſignando mille particulareſ conſicere.

Stomachi dolor cum hypochondrio cōtento, dolorq; capitiſ malignuſ, & ſuſpirioſum quippiam. An repente hi moriantur: ut Dyſoide, cui & urinaſ fermentatæ erant uehementer, & faciei rubor.

Quod querat an ſicut uidit hæc in Dyſoide accide-

re ita de ipſiſ uniuerſaliter pronunciare cōueniat nec ne, clare oſtendit. De talibuſ autem antea dixi cum oſtenderem, quæ in uno affectu ſunt ſymptomata, commodè continuo inter ſe ordine doceri: quæ uero in diuerſiſ, non recte copulari, cum nulla quæ artiſticiſ ſit doctrina ex eorū miſcella fieri ſoleat. In ægriſ itaque utiliſſimum eſt omnia contemplari, nihilq; prætermittere. quod utruſq; fecit Hippocrates, tum in Prognotiſtico, tum in Aphoriſmiſ prænotioneſ per uniuerſalia efficiēſ, in Epidemiſiſ uero quæ ægriſ contigerunt, omnia ſcribēſ. Docentur quoque & in hiſ ipſiſ libriſ quædam citra ægrotantium mentionem uniuerſalia. In hoc uero Prorrhético ſapienter conſuſa eſt doctrina, hiſ omnibuſ quæ in ægriſ uidentur unam in congeriēſ reductiſ, quanquam in diuerſiſ generiſ affectuſ ſiant. quomodo & nunc in Dyſoide inquiēſ, *καρδιασ πόνος*, id eſt, oriſ uentriſ dolor cum hypochondrio contento, & capitiſ dolor, adiecit, & ſuſpirioſum quiddam. deinde poſt hæc in dictioniſ calce, & urinaſ fermentatæ erant *βιάσις*. Nam & ſermoni adiecit, ut hic inueſtigemus an fermentatæ uehementer urinaſ factaſ dicat *βιάσις* pro *σφοδρῶς*, id eſt uehementer accipiēdo, an cum aduerbio *βιάσις* ſubintelligere oporteat ex tertiaſ eiectæ que, oſtendente auctore urinaſ, tum ægre tum cum uiolentia excerni eiſciq;. Quin etiam in oratione dictum eſt, fermentatæ, quod neque in Prognotiſtico dictum eſt, neque in libriſ Epidemiōrum. Præterea ſam cum omnia percurrerimus, nihil ampliſ nobiſ accedit: ſed quia explicare inſtituimus, de fermentatiſ quoque dicamus. Cum igitur in terram acetum acre effuſum fuerit, protinuſ intumeſcēſ ſuſſum qualdam terræ partē ſimul tollit: ſiſtq; compoſitum quoddam ex terreſtri ſubſtantia, & aceti humiditate, & ex factu uaporoſo ſpiritu. Simile rei huic contingit cum atra bilis in terram effuſa fuerit, nempe & in utroque ſpirituoſa quædam motio euidenter fieri uidetur, eiſimiliſ quæ in feruente muſto apparet. Simile quoque & in panibuſ quotidie fieri uidetur, cum remiſta aquæ tritici farina miſto illo & fermento mediciter macerari permiferint, fermentatio fieri uidetur, fuſa ſimul & intumeſcente quæ fermentatur ſubſtantia. Quapropter & urinaſ quæ fermentantur, ut proſuſ craſſitiem notabilem habeant, oportet, deinde & in ea leuēſ quandam efferueſcentiam, quodq; pars ſpirituoſa motionem naſta, tumorem habeat maiorem quā cum excerneretur habebat. Quod autē urinaſ eiſmodi ſiant perturbatiſ agitatiſq; crudiſ humoribuſ, in cōmentariſ De iudicationibuſ didicimus. Præterea ante dictuſ æger, forſan non multo poſt repente defunctuſ, quæſtionem ſcriptoſiſ mouit: an omneſ ita affectoſ repente morituroſ dicere oporteat nec ne. Conſtat uero & quonā pacto noſ reſpondere oporteat ita interrogantiſ, ut pronunciauit ſcriptoſ, an hi repente moriantur: reſpondebimus enim ueſiſſimile eſſe hominem repente ſtragulatū. Nempe

id ex aſthmate ſignificatur. Sed quanam fuerit affectio in qua efficitur hoc ſymptoma, eſt diuinan- dum: q̄ non fuerit locutuſ auctoſ. Nempe & ob flatuſ pituitæq; multæ ex capite in pulmonib. bronchia per aſperam arteriā delapſum, atq; ex pleuritide in ea translata, & pure multo propter affectio- nem aliam medium inſtrumentorū duoruſ occu- pante locum, aſthmatica acuta oritur ſpirandiſ difficultaſ: crebeſcētē admodum reſpiratione, & ualde ſeſe dilatante thorace. Cum igitur fuerit talis difficultatiſ ſpirandiſ ſpecies, rubenſ iure optimo reddetur facieſ. Si uero & capitiſ dolor ſimul fuerit, nil miri ſi ualde rubenſ fuerit. Omneſ ſiquidem in morbiſ eiſmodi capitiſ doloreſ cum caliditate multa fieri conſueuerunt.

Ceruiſis dolor maluſ quidem in febre omniſ ſed peſſimuſ quibuſ inſania ſperatur.

Particulare & hoc quoq; tanquā uniuerſale ſcripſit. Nam ſi dolor uel propter adfectum cerebri, uel ſpinalem medullam, uel ipſaſ cerebri membraſ naſ oriatur, malum eſt ſignum. ſi uero affectuſ quæ extrinſecus uertebraſ circumiacent partibuſ enaſcatur, malum non eſt. In quibuſ autē inſaniaſ ſpes eſt, quanam affectioſ deterior eſſe poteſt quā ea quæ cum inſania exiſtit.

Febreſ cum comate, labore, lucis turbulentiſ, uigiliſ, & ſudoribuſ, malignæ.

Ex ſupradictiſ manifeſta ſunt quæ hic dicuntur. Nempe catalogū malorū ſymptomatiſ efficitur, nullamq; ut ſimul ſiant, habent neceſſitateſ.

Ex dorſo frequentēſ horroreſ celeriter in aliam tranſeunteſ conditionem, implacidiſ, urinaſ interceptionem cum dolore indicant.

Præſinita in uerbo, implacidiſ, priore dictioniſ parte, ſecundam efficere licet, urinaſ interceptio- nem cum dolore indicant, quali ita dixerit: Ex dorſo frequēteſ horroreſ celeriter in alia tranſeunteſ conditionē implacidiſ ſunt inquietiſ, atq; adhuc urinaſ *ἀπόληψιν* quod eſt *ἐπιόχησιν*, id eſt retentionem cum dolore indicant. ſed meliſ eſt quod urinarū retentio ex dictiſ omnibuſ ſignificetur, protuliſſe. Conſtat ſiquidem uidiſſe ægrum quendam affectoſ in lumbiſ dorſo, uel hiſ quæ circa ipſoſ ſunt mēbranis, uel utroq; deinde affectuſ participatione urinarū interceptionem cum dolore habuiſſe. Nempe q̄ qui celeriter tranſmutantur horroreſ implacidiſ, ex dictarū partiuſ phlegmone ſiant, ueſiſſimile eſt.

Qui cum ſaſtidio & ſine uomitu exacerbatuſ, male habet.

Debit auctoſ adieciſſe an nauſearent, nec ne, quidā enim nauſeant, & non uomunt: aliſ ciboruſ ueluti ex repletionē ſaſtidio correpti nunquā nauſeauerunt: quos per præſentem dictionem ſignifi- care mihi uidetur. Bifariam enim *ἀνορέξις*, id eſt ſaſtidioſi ſunt. uno modo cum uirtuſ à corpore grauat, nullamq; figuram facile ſuſtinet: altero modo

modo cum os uentris a prauis mordetur humoribus. Priores perniciose afficiuntur: nauseabundi sunt posteriores.

XLV Refrigeratio cum duritie signum malum.

Duobus modis corpora indurantur, interdum quidem cum in imo tota uehementer refrigerantur, interdum uero cum ualenter exiccantur. Refrigeratio autem si ita uiolenta fuerit, ut tota omnino refrigeretur corpora, indurescantque, extinctionis signum existit. si uero & siccitatem acceperint, non mine utroque signum bonum non est. Quod si in solis accessionibus id fiat, moderatius indicat malum: si diutius permanet, maius: si uero perpetuo, in foribus mors est.

XLVI Si ex uentre tenuia non sentienti aegro exierint, si extra se non sit, malum, ut hepatico.

Bene fecit author cum adiecit, ut hepatico. Nempe & nos tenuia excrementa morfu carentia hepaticis nonnullis fieri narrauimus: quanquam talia excrementa magna ex parte mordeant. uidetur igitur in his uel non generari biliosos humores ob caliditatis hepatis imbecillitatem, uel non defluere ad intestina. Si uero proprie orationem, Non sentienti aegro, intellexerimus, dixerimusque nunc ab authore factum esse sermonem de his quae inuoluntarie excernuntur, & non de morfu careribus, absurdum quippiam continget. Nempe cum duobus modis inuoluntarie excernat aeger, aut quod mens aegrotet, aut quod partes per quas excretio fit, minime sentiant: quod mens quidem non aegrotet, explicuit iniquis, *ὅντι παρέωντι*, quod est *κατανοώωντι* & *σώφρονέωντι*, id est & apud se fuerit, cognouerit, & sapuerit: reliquum uero non uerisimile existimandum. Frustra quidem in sermone dixerit de excrementis, tenuia, cum partes sensiles ea quae per ipsas transeunt non sentiant, nullum quoque aliud in dictione scriptum sit symptomata quod neruorum affectum indicare possit. Nempe haec oratio, ut hepatico, alijs quidem tenuibus excrementis iuncta esse potest, per sympathiam uero neruorum inferre noxam non potest, quod solum tum cerebro, tum spinali medulla neruorum propagines condolere uideantur. Neque enim condolentiam huiusmodi hepar sequi uidimus: neque id natura commonstrat uisceris quod minimis neruis participat.

XLVII Si uomitus exigui biliosi fuerint, malum tum alias, tum si egri superuigilauerint. narisque in his stillans malo est.

Excerni pauca in agris unum quoddam ex signis est, quae ex toto prauitatem habent, siue sanguis per nares excernatur, siue deorsum per uentrem, siue per uomitus tale quippiam quod superfluum sit, excernatur. Idem & in sudoribus est, & his quae per uterum excernuntur. Nihil etenim eorum quae decretoria existunt, exigue secerni conuenit. Sed quae ita uacuuntur, omnia duorum alterum subeunt. Nam uel quae non queant tolerari, ob copia

A ab affectis effunduntur partibus. uel imbecillitate ostendit naturam, quae proponit quidem superflua excernere: sed nequit. hoc igitur uniuersali intellectu particularia inuenire oportet. idque est quod nunc de biliosis pronuntiatur. cui adiecta est ex signis proprijs uigilia, quae biliosos consequitur humores, & non pituitosos. Nempe cataphora in talibus fuit, & non uigilia. Cum igitur pituitosi exiguum uomatur, longiusque & tardius solito dormire uideantur, ex cataphoricis morbis quempiam expecta, seruans in memoria aphorismum illum: Somnus & uigilia utraque si modum excedant malum.

Si mulieri a partu alba cum febre retineantur, surditasque fiat, atque lateris acutus dolor, perniciose uehementer insaniunt.

XLVIII

B Quod item nunc dicitur, ueluti & quod antea est dictum, atque alia multa quae in hoc libro scripta sunt, uniuersalibus subiecta sunt theorematibus. Non enim in albis solum, si eorum quae a partu uacuunt, reiectio fiat, praua est tum causa tum nota: uerum quoque in biliosis, & sanguine ipso. Nempe *λοχία* purgatio est: atque etiam ex nominis ratione purgatio uitiosorum quae gestationis uteri tempore in uenis acruata sunt, absumpto quidem in foetus alimentum utili qui in ipsis erat sanguine: sed permanente uitiosiore qui singulis mensibus antea per uterum excernebatur. Cum igitur is uacuatus non fuerit a mulieris puerperio, aut uterum ipsum in phlegmone agit magnam, aut ad superiorem aliquam sedem delatus parti excipienti proprium affectum, periculumque infert. ad quam autem peruenerit, mox apparentia symptomata indicabunt: quomodo & nunc tum thorax, tum caput uitiosum sanguinem ab utero sursum latum exceperunt.

In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, deiectionibusque aquosae bilis, multisque oculorum peruersio: signum malum tum alias, tum si catochi fiant.

XLIX

Rursus hoc in loco malorum, tum signorum, tum symptomatum catalogum fecit. quorum singula seorsum & per se ab Hippocrate praua esse didicimus, in morbis quidem febre ardente, in deiectionibus uero hydatochola, id est, aquosae bilis excrementa. Signorum autem malorum quae oculis obuenire solent, unum existit & peruersio. De catoche, id est detentio occupationeque quid dicere attinet? Si igitur signorum prauorum nomina omnia recensere uoluit, longe plura praetermisit quam recensuit. Si uero tanquam congeriem unam, non sunt generis eiusdem quae dicta sunt. Nam febris ardens cum refrigeratione, grauissimum est symptoma. Quae uero deiciuntur, & plane omnia quae in oculis contingunt, diuersi haec sunt generis. Catoche uero generis alterius symptomatum existit. Palpebrarum peruersiones rursus alterius sunt differentiae.

Subitaneis apoplexijs si febris mediocriter solutaque & diutina superuenerit, perniciosum, ut Numenij filio.

Declarauit

Declarauit quidem & hic sese ex agro uno ad uniuersalem peruenire enunciationem, unaque ex consuetis quippiam circa dictionem facit. Nam *ἀποπληγία* *λελυμένης*, id est mediocriter & solute superfebrenti dixit, a proprijs nominibus, discedere constituens: ut curiosarum expositionum materiam sophistae haberent. ut uerbi gratia, sunt in hoc loco qui aduerbium *λελυμένης* pro *μετρίως*, id est mediocriter in apoplecticis intelligunt. alij tras ferunt in proprie dictas paraplegias. in quibus ad partium aliquarum immobilitatem sensusque priuationem decubuit morbus. Nempe & has apoplexias dixisse uolunt per abusum. Praeterea cum haec bisariam fiant, ut Erasistratus in commentarijs De resolutione ait (nam haec membrorum compositiones contrahunt contenduntque: alia uero exoluunt laxantque) speciem paraplegiae in neruorum corporum exolutione & relaxatione consistentem ab eo nunc dici aiunt. Sed in talibus omnibus neruosi generis affectibus, cum ob pituitosos & frigidos fiant humores, ut sunt tum apoplexia tum paraplegia, febris calida superueniens non modico adest iuuamento. Quae igitur in Aphorismis dicta sunt, hinc nos docet: Febrim, scilicet, a conuulsione fieri melius, quam a febre conuulsionem. Item: Si ebrius quisquam repente obmutuerit, conuulsus moritur nisi febris prehenderit, uel ubi in horam qua crapulae soluuntur, uenerit, loquatur. Accidit itaque ut dicitio ostendit, Numenij filio, quod oborta apoplexia, non acuta & calida, sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit.

L I Ex lumborum dolore ad os uentriculi recursiones febriles cum horrore, aquosa tenuia & multa reuomentes, mente aberrantes, uoce priuata: nigra uomentes moriuntur.

Congesta sunt & hoc loco praua & multa symptomata, atque una inepte pronuntiata. Nam recursiones dixit & uomentes & mente aberrantes, ubi aegros & uomentes & mente aberrantes dicere debuisset. Tu uero qui symptomatum singulorum uires nouisti, non magno negotio inuenies ad quantum periculum aeger ueniat. Hoc uero in calce prognostici sufficienter admonuit Hipp.

L II Oculi clausio in acutis mala.

Iam supra inter plurimum signorum acruationes quas syndromas empirici uocant, oculi clausionem scripsit. sunt qui *κατάκλαση* per *α*. & non *κατάκλαση* per *ε* scribunt: non magno sane circa amborum significata existente discrimine. Vult enim ostendere palpebra uel contractam, uel clausam. In quo duorum alterum. Nam uel robur contentionemque claudentium ipsam partium, uel imbecillitatem aperientium sequitur affectio.

L III An in fastidiosis, non uomentibus, & lumbos dolentibus, si ferociter delirauerint, ut nigra procurrant, spes sit?

Ad hoc quoque prompte tibi respondemus,

A quod non omnibus, sed quibusdam id erit ut supra est demonstratum.

L IIII Fauces dolentes absque tumore cum implaciditate, strangulantesque, supra modum perniciose.

Memineris uelim eius orationis quae in Prognostico est, hoc principio: Anginae grauissimae sunt, & celerrime enecant, quae neque in faucibus neque in ceruice conspicuum quippiam habent, plurimum uero doloris inferunt, ac spirandi quae non nisi recta ceruice sit, difficultatem. Nempe hinc uiri docti interpretationem rerum earum quas promit, comparare poteris cum interpretatione errantis in concursibus, propterea quod eas ad uniuersale reducere nequeat. Nam Hippocrates & nomen affectionis praedixit, & differentias omnes continuata serie recessit, a grauissima earum exorsus, cuius nunc dictionem adnotaui. Qui uero librum hunc scripsit, primum quidem peccauit, fauces strangulantes inueniens, cum angina strangulans dicere debuisset: neque enim est dicendum quod parte affecta pro affectu sit abusus. Primo neque ita affectis quippiam sunt fauces, ut Hippocrates ostendit, grauissimas inueniens esse anginas, quae neque in faucibus, neque in collo conspicuum quippiam efficiunt. Qui autem prorrheticum hoc scripsit, ait: Fauces dolentes absque tumore. Nempe uox *ἄνευ*, id est sine tumore, idem potest quod nihil conspicuum habere. Adiecit hoc modo frustra, cum implaciditate, quod alterius symptomatum generis existit: deinde & uerbum, strangulantes. Qui quidem librum hunc scripsit, indistincte & communiter est locutus. Hippocrates uero proprio differentiae nomine appellauit, inueniens orthopnoeam, id est rectam spirandi difficultatem inferre ipsas. Vocant autem ipse tum ceteri omnes orthopnoeam illam difficultatis spirandi speciem, in qua iacentes suffocantur, & uix recto thorace sufficiunt nihil dilatato dorso. Nam cum aspera arteria principium a gutture habens in pulmonem diuidatur, quoties quidem thoracem cum collo recte extendimus, arteriam ipsam dilatari contingit, atque etiam quae ex ea in pulmones distribuuntur, propagines omnes. atque interim regionem auge ri eis internam. Ob id sane & in peripneumonijs orthopnoea fit, & in appellatis asthmaticis affectibus. Ob id ipsum & in grauissima angina, in qua phlegmone obfessi gutturis interni musculi uiam respirationis intercludunt. Intenditur autem & huiusmodi affectio cubantibus, suscipiente augmentum angustia. Praeterea & anginarum differentias alias in Prognostico scripsit Hippoc. tum euidentissime, tum accuratissime in ea libri parte in qua dicta a me nunc, recensetur dicitio. In hoc autem Prorrhetico etiam faucium saepius meminit libri author, nihil tamen nos quod manifestum articulatumque sit de his qui inibi sunt morbis docuit.

Quibus

LV Quibus spiritus retrahitur, uoxq; strangula bunda est, & uertebra intrò fugit, his in fine uelut contrahentis cuiuspiam spiritus redditur.

De spirandi difficultate comentarios scripsi, quot in singulis ipsarum differentia omnes sint, demostans: quae nam item causa cuiusque effectrices, & quid significare natae sint. Demonstravi quoque & in eisdem commentariis eas quae ab Hippocrate in legitimis ipsius libris dictae sunt spirandi difficultates, neque sane differentiam ullam reperi qua spiritus retrahitur, neque ab Hippoc. didici: atque ob eam causam quodnam difficultis respirationis genus dicat libri auctor peruestigavi. Sunt sane & aliae duae orationis huius scripturae: quarum haec quidem significat, ab altera parum quidem uoce euarians, sed intellectu eodem. Nempe in ea uocem ἀνελεται, id est retrahitur, litera ω, interiacet post duas primas literas α, & υ, ut dictio talis sit, quibus spiritus ἀνω ἐλεται, id est, sursum trahitur. Recentiores autem quidam ualde discedentes ἀνελεται scribunt, nullo ex antiquioribus agnoscente scripturam, de qua quidem circa finem aemus. de prioribus uero quae tum certorum, tum confessorum sunt, considerabimus. de quibus qui quod probabile esset, diceret, ne unum quidem reperi: alios uero palam conuictantes: quemadmodum eos qui in uocem ἀνελεται transcripserunt, si quidem quasi priores scripturae sine praesidio essent, ad transcribendas eas accesserunt. Videtur autem mihi auctor spiritum retrahi, uel sursum trahi dicere, quem superius tum promptum tum sublimem dici ailerunt: cum uidelicet thorax inter inspirandum partibus superioribus magnam efficit respirationem, ita ut scapulae moueri uideantur. & quam ob causam qui suffocantur, omnes hoc respirent pacto demonstravi. De his item qui strangulatione afficiuntur, non propter pulmonis angustiam, neque propter musculorum gutturis inflammationem: sed propter eorum qui tum gutturi tum stomacho incumbunt, dixi. De musculis autem spinalibus qui partibus anterioribus adiecti sunt, tum alibi tum in hoc Prorrhetico libro recensui, atque in his quibus secundum Epidemiorum librum exposui, ubi inquit: Erant autem angina laborantium affectiones eiusmodi. Cervicis uertebrae ad interna uertebantur, alijs quidem magis, alijs uero minus. Exteriusque ceruix euidentem ostendebat cauitatem, doloremque qui hac parte tangebatur, sentiebat. Erat etiam cuidam sub ea uertebra quam dentem nominant: sed non adeo est acuta. Quod autem uertebam secundam totam particulariter dentem appellauit, uel solam ipsius propaginem illam quam nonnulli dentiformem, alij plane dentem, quod canino denti appellato similis quodammodo uideatur, constat omnibus. Quia autem ubi dixerat: Erat autem cuidam sub ea uertebra quam dentem nonnant: adiecit quod non similiter acuta est, ostendit qui haec scripsit uertebam hanc pericululum non similiter inferre acutum, ueluti & cum

A in Aphorismis puerorum affectiones recensens dixit: Uertebrae quae in occipite ad interna luxationes: non aliam intelligere oportet uertebrae quam ea quae dicta est. Cum enim adiacentes partibus anterioribus musculi uel inflammati, uel quouis modo intensi uertebam totam ad se traxerint, posterior sedes cauatiore uidetur, in angustum guttur digitur, & ob id strangulantur aegri. Talis autem angina rarissime cernitur. Nunc igitur uertebra ipsa ἐναλεται, id est, intro fugere dicta est. Periculum autem affectus per propositam dictionem est demonstratum cum inquit, his in fine ueluti contrahentis cuiuspiam spiritus efficitur. In fine autem, cum moriuntur significat, uelut uero contrahentis, quod morientibus his conuulsua efficiatur respiratione, uehementer quidem trahente thorace: spiritu uero uiam sufficientem non habente, sed per angustum foramen uiolenter inspirato. Id igitur & ex uoce ἀνελεται quidam significari putantes scripserunt: Quibus spiritus ἀνελεται, id est, cohibetur.

Capite dolentes, cum catocoe delirantes, in uertebra aluo, oculoque feroci, & florentes, in scapulas rigent.

Supra demonstrauimus uirum hunc signorum diuersi generis conuersiones quas in egro uno uel duobus conspexerit, scribere: atque ob eam rem saepenumero coniunctionem ἀνα, id est, an adiecit: quam si & in hac dictione adiecit, satis fecisset dicendo, an in scapulas rigent: Nempe capitis dolor caput ipsum affectum ostendit: aduerbium uero κατὰ, id est cum catocoe, cerebrum ipsum: quomodo & uerbum, delirantes, demonstratum est quoque antea symptomata huiusmodi nequaquam controuersa esse, quo pacto existimant quidam, fieri non posse asserentes, ut aeger catocoe labore simul, & mente uacillet. Sed de his antea egi cum prima omnium enarraui dictionem, atque eam ubi dicitur: Tremula, obscura, blandaque & contrecta bilis desipientiae: ualde phrenitica. Quocirca nihil amplius de his dicendum uidetur, satiusque est exponere reliqua duo haec quae praesenti in dictione sunt adscripta. unum quidem quo ait, intercepta aluo: alterum uero quo dicitur, oculo feroci. Nempe intercepta aluus, id est retenta, affectionis cerebri signum proprium non est: auget tamen, & deteriorem ipsam reddit. Oratio uero, oculo feroci, de necessitate concursioni adiecta est. Nam quod κατὰ proprie appellati tensores apertosque habeant oculos, norunt tum Archigenes, tum Hippippus: non ut comatosi & cataphorici clausos. In his siquidem humiditas affectionis causa est, neruorum dissoluens firmitatem, roburque: in illis uero propter siccitatem tensio oritur. Quidam etiam ex nostris condiscipulis, cum assiduo disciplinarum studio se fatigaret, malo hoc correptus est. Iacebat enim ueluti lignum prorsus inflexus rigidusque atque extensus, uidebaturque oculis apertis nos ita intueri ut ne conuideret quidem: nihil tamen loquebatur.

LV Quae quoque tempore eodem quae loqueremur, audire se dixit, quoniam non euidenter clarescit, nonnulla item & memoria tenens referebat, praesentesque omnes sese conspicere dixit, ita ut quorundam actiones recordatus exponeret: sed neque loqui posse, neque membrum ullum mouere. Quare & in dicta concursione exoritur ambiguitas, quoniam modo adiectum sit, delirantes. Nam in ea dictione ubi dicitur: Tremula, obscura, blandaque & contrecta bilis desipientiae, non prorsus immotos esse ita affectos ostendit. Quo igitur modo neque in comate desipientes, neque in catocoe prorsus immotis dementiam cognoscere ualeamus: sic forsitan uidit catochi speciem, ut immotum quidem & concretum corpus totum esset, exiguum tamen homo qui uisum loqueretur, unde dignosci poterat desipientia, uel desipientiam ueluti duces subsecuta est catocoe, scribendumque secundum eam expositionem: Capite dolentes, cum catocoe delirantes. Fieri autem potest ut secundum primam ipsius constitutione declaratur loquentibus ipsi desipientia: completa uero catocoe, non amplius loquantur aegri. ἀνελεται uero, id est florentes uocauit eos, ut par est, sicut paulo ante ἐσθλὸς, id est, impenes rudentes nominauit, quod copie in capite una cum caliditate collectae signum fuerit. huic & antecesses capitis dolor, atque ab hoc sequens οπιθολος id est, in scapulas rigor. sed & haec quidem in ipsorum generationem qui prius signum acceperit: posterius uero interceptam aluum semper capitis symptomata exacerbantem.

LVI In oculorum peruersione cum febre & lassitudine rigor perniciosus: comatosi in his male habent.

Demonstrauimus etiam supra libri huius auctorem permiscere inuicem implicareque graua & difficilia symptomata, de quorum singulis, per se dicendum simul erat: cum quoties plura inter se permisceantur, grauius aegris quidem ex ipsis periculum reddi, nobis uero certiore effici praesentionem intelligere ualeamus. Nihil igitur noui dictum est. Nempe quoniam in affectu peruersio oculorum fiat, quoniam item lassitudinum differentiae, & quando rigorem commode apparere oporteat, praeterea qualem comam sit, & qualem cerebri affectio ipsum pariat, didicimus.

LVII In febribus ad hypochondrium dolores sine uoce, sudore si soluuntur, maligni. his ad coxas dolores, cum ardente febre, & si aluus profluxerit, perniciosum.

Dubitationem legentibus pariunt non obscurae dictiones modo, uerum quoque & ex perspicuis quae contra euidenter apparentia pronunciantur. Quaedam modo utroque ambiguitatem inferunt, in quo genere praesens dictio collocatur. Exuperat tamen in ea quod quae in ipsa dicta sint, minime his consentiant quae in aegris cernuntur. Prompte igitur talem quendam sermonem ostendere praesens dictio uidetur: in febribus ad hypochondria dolores cum aphoniam, sudore si soluuntur, maligni. At cum falsum esse uideatur, ut solutiones cum sudore malignae dicantur, in hoc ipso primo ambiguitas quaedam nos occupat. Nam quae absque ullo auxilio uel artis uel naturae cessauerunt affectiones, quod suspectam infidamque habeat solutionem in confesso est. Quae uero cum tali quodam qualis nunc sudor dictus est, non suspecte certeque soluta esse uidentur. Contrario si quidem prorsus modo quoties sudore uel aliquo alio naturae auxilio non soluatur, morbus malignus existimatur, atque ob eam rem probabiliter quis deficere in ea dictione negationem, non, aiebat, atque ab eo qui primus librum transcripserat, praetermissam, quomodo & alia multa saepius in libris multis nemo negat, alia quidem praetermissa, alia uero permixta esse: nullo postea delictum emendare auso. Verus si quidem erit sermo si ita scripserimus: in febribus ad hypochondria dolores sine uoce, sudore si non soluuntur, maligni. Sed plerique hominum relicti tum claris, tum notis, anigmatische dictis pronunciatumque oblectantur. Sunt etiam qui patrocinari manifestis erratis documentum sapientiae arbitrentur, eorum instar qui apud tribumalia rhetoris obeuntes munus, manifeste uel exadis uel talis cuiuspiam flagitij conuictos a iusta liberant poena, iudices ipsos cum sermonum rudes fuerint, & subdolas eorum improbasque uasfrutias ignorauerint, decipientes & mente uacillare facientes: sic sane nonnulli in praesenti oratione ἀναλεται id est sine uoce pro ἀλογος id est sine sermone dici putauerunt: quia λογος, id est sermo in φωνη, id est uocis genere sit. Dicitur autem apud ueteres φωνη non ita solum, uerum quoque αιδη: atque hoc tratatu ἀλογος ex ἀναλεται significari dicimus. Quae autem absque ratione desierunt, infida omnia & suspecta existunt. At cum sermoni huic aduerferunt, & quod tales excretiones non suspectae malignae dicantur, & quod non absque ratione cum sudoribus soluuntur, ut ipse dixit: quidam alij sapientia ualidiores sine ratione soluti dicunt non solum quae nullo auxilio uel artis uel naturae facilitata sunt, uerum quoque & haec facta quidem, sed non pro magnitudine morbi: tanquam scriptor exiguum factum sudorem dixerit, et si absque ulla adiectione scripserit, sudore si soluuntur: subintellegendum autem, modico, aiunt. Forsitan uero & alius quispiam audacius caeteris pronuncians, multo & immoderato subintelligendum uolet. Deinde de pueris tum rudibus indoctisque, tum disciplinae omnis in exercitatis de symmetria, multa nugatus aliquis sapiens uidebitur. Quod si prorsus ut licet, orationi, sudore si soluuntur, uerbum, multo, adiectum fuerit, melius erat adiecta syllaba, non: & scripta oratione, si non soluuntur, a negotijs nos extricare. Nam hypochondriorum cum febre dolores quos sudor non soluit, maligni existunt. Recepta igitur ostendi & nunc quomodo iam saepius in obscuris multis dictionibus nihil quidem eorum quae non nouimus ab ipsis doceri: sed infumi tempus

ueluti in ænigmatis, si quæ nouimus dictioni accommodauerimus. Itaq; & quod in fine dictionis recensetur, non paruã habuit quæstionem. quare, si uenter *καταψαγῆ*, quod est *ἀβρόως ἐκκρίθῃ πολλα*, id est, confestim multa excreuerit, letalem morbum indicabit. Nam, ut inquit Hippocrates: Defectiones multitudine æstimandæ non sunt: sed si talia deficiantur qualia conueniunt & æger facile tolerat. Hic quidem sermo quod & manifestus sit, & uniuersaliter quippiam doceat, contemnitur: quæ uero ænigmatice dicuntur, sophistis quidem iure affectantur, ut discipulos mirũ quippiam docere uideantur: discipulis uero propter primarum disciplinarum in quibus antiqui pueros aiebant, ruditatem. In exercitata autẽ horum cogitatio neque quæ dicuntur assequitur, neque ueritatem in ipsis discernere potest. Nam quis sine limitatione profluentis alui pronuntiationem aliquam audiens, non continuo sermonem incusat tanquam nihil docerem? Nempe aluus in quouis morbo profluens sine quidem coctionis signis, quæ sepius au diuisti, nihil iuuat, si uero implacidius operata fuerit, præter id quod nihil iuuat, noxam etiam attulit. Cum his uero iuuat, magisq; si contristans humor uacuetur, atque adhuc magis si æger post uacuationem placidior sit: certiusq; cum in die iudicatorio apparuerit quippiam quod per indicem significatum fuerit. Qui ergo hæc nouit, dictionem negligenti habet, atque alias omnes quæ particularium symptomatum, uel morborum mentionem faciunt. Nempe in quibus aluus confestim fluit, uel morbus uel symptomatis, si cum ea quam nuper dixi fiat limitatione, securam efficit cognitionem. Absque ea autem limitatione nunquam uerus erit sermo qui profluentem aluum uel iuuare uel nocere asserit. In omnibus siquidem utrumque fit. At in definitis limitationibus nihil est dicere in hepatis quidem inflammatione uitiosum esse symptoma profluentem aluum, in alio uero quodam bonum. Verum in omnibus ut dictum est, & bonum & malum fit cum proprijs limitationibus.

LIX Quibus uoces cum febre deficiunt post indicationem, hi cum tremore & comate pereunt.

Hæc item dicitio his quæ in obscuritatem de industria nituntur, similis existit. Quidam enim uerbum, deficiunt, de solis uocibus intellexerunt: alij uero & febres uocibus adiecerunt, dictum esse quod utraque deficiant asserentes: & uoces, & febres, ut sermo talis sit: Quibus apparente soluta febre aponia fit, & post iudicationem: hi cum tremore & comate pereunt, febribus scilicet non sine signis, sed cum mala iudicatione uisis delisse. Constat autem malas dici iudicationes, quæ cum naturalibus uacuationibus, uel abscessibus factæ non solum ægros nihil iuuerunt, uerum quoque & deterius habere quam antea fecerunt. Alij autem non uocem cum febre: sed solam uocem deficiere existimantes, totum sermonem ita efficiunt:

A Quibus uoces manente febre deficiunt, si id sit post iudicationem, hi cum tremore & comate moriuntur. Acquiruntus impræsentiarum discordia alia inter expositores orta est. Quidam enim cum in dicitis tremant, perire hos aiunt tum trementes, tum comatosos. Alij autem comatosos factos ita interire. Nemo autem inter eos ex rerum natura logicam scripsit demonstrationem, neque attestantem experientiam ostendere potest. Neque enim in prædictis & trementes & comatosi magna ex parte interire uidentur. Quod si quidam rarerent tales fiant, ab arte tum prognosticæ partis, tum prorrheticæ descuerunt. Non enim ad prædictiones talibus utimur, sed his, quæ uel assidue, uel ut plurimum fiunt. Immo uero & his quæ dubie contingunt, non tamen raris. Nullus enim uult sepius animi uoto frustratus semel assequi quod petijt.

LX Quibus deurentia, fatuitatem inferentia, inducentia catochen, uariantia hypochondria, uentrisq; tumor cibus interclusis, cum sudoribus, an his turbidus spiritus, & genitura quippiam simile superueniens singultum indicet: uentriq; tum spumosa, tum biliosa procurrant: emictum in his splendidum iuuat, & uenter his perturbatur.

Acerrauit iterum hoc in loco affectionum diuersi generis symptomata, in quibus nullam artificiosam doctrinam esse supra demonstrauimus. Omnia siquidem quæ in ægro sunt, contemplari, nihilq; neq; negligere, neq; otiose inspicere oportet: singulorum uero horum uires seorsum discernere conuenit, ut confestim uerbi, *καυσικά*, id est deurentia, quod primum omnium dictum est. Nempe intelligi possunt affectiones causticæ, id est deurentes, quasi calidas & urentes dixerit, possuntq; & eiusmodi intelligi excrementa, quorum uirtus est morbum & acutum & uelocis iudicationis reddere, præterea & periculosum si uehementer talia fuerint. *μωρομένηα*, id est, fatuitatem inducentia uocat quæ *μωροσιν*, id est, fatuitatem menti inducunt. Ea autem est symptoma citra delirium egros naturalibus fatuis similes reddens, quales etiam ex his qui dicuntur consensescere nonnullos fieri nouimus. Cui pathemati simile quidẽ est, quanquam non idem, quod uocant *ἄγνοια*, id est ignoratiã, de qua & Thucydides scripsit in his qui ex peste seruati sunt, hoc pacto: Ignoraueruntq; tum seipso, tum familiares. Quo autem modo differat *τῆς λήθησ*, id est, ab obliuione, non est ut in presentia consideremus necesse. Cum autem *καποχα*, id est quæ catochen uocatur inferant, intelligamus, alij morbos stables, firmosq; & ueluti hærentes appellata esse catocha dicunt, uariantia, item assiduas contraria in symptomata permutationes facientia quidam intellexerunt: separantesq; a uoce hac, hypochondria, uno contextu legunt, uentrisq; tumor. Alij autem uno etiam contextu legentes, uariantia

tia hypochondria, per se rursus legunt, uentrisq; tumor aiuntq; uariantia, de hypochondrijs dici. Nam ut antea in his quæ in toto corpore ad contraria sunt transmutationibus dixerit, sic in hypochondrijs fecerunt. Qui uero totam hanc copulant dictionem, hypochondria uentrisq; tumor, significari aiunt eos qui præter naturam his partibus intumuerunt, quomodo & per orationem, cibus interclusis, cuius deinceps meminit: nonnulli quidem cibos auerfantibus dicitos esse aiunt, ac si dixisset, a ciborum exhibitione exclusos: alij eos qui uentrem habent repletum. Nempe & in libro De uictus ratione in morbis acutis uocem hanc de deflectionibus dictam esse aiunt. Præfatus igitur hæc omnia qui librum hunc scripsit, adiectoq; in calce, cum sudoribus, (quod & ipsum totius corporis sudorem exiguum ueluti humiditatem significare potest, uel cum qui thoracem & caput solum occupat) his superintulit ænigmaticam magis quam ea ipsa, dictionem, inquit: An his turbidus spiritus, & genitura quippiam simile superueniens singultum indicet. Nempe & hic *βολερόν πνοῦμα*, id est turbidum spiritum, ueluti iam antea, ambiguum habere intellectum reperimus. At in ea quidem dictione turbidum spiritum ab eo de expiratione dictum esse ut enarratum est, uerisimile uidebatur. Nunc autẽ & ipsum de ructibus dictum esse quidam nos existimare iubent, quomodo alij de flatibus diximusq; antea uerbum *βολερόν*, a qui busdam *δυσωδες*, id est graueolens, & ab alijs *ἀτυῶδες*, id est uaporosum intelligi, quomodo & *βαλερόν* quidam per *α*, scribentes, id est ueluti, *βάλλον*, id est germinans, & *ἀκμῆσον*, id est florens, & *μῆγα*, id est magnum, dictum esse aiunt. Prædixi quoque & Hippocratem sepius in libris qui omnium doctorum consensu ipsius legitimi censentur, alias a libi difficultatis spirandi differentias cum enarrat, in secundo & sexto omnes deinceps, nusquam tamen turbidum nominasse spiritum. sicuti neq; turbidum singultum, neq; turbidum flatum, neq; aliud quippiam tale. Magis etiam ænigmatice & hoc genitura quippiam simile superueniens, dictum est. siue urina fuerit, siue deiectio. Post hæc & quam ob causam adiecerit singultum significare & turbidum spiritum, & genitura quippiam simile superueniens, difficile est reperire. Nempe in symptomatum causis singultum fieri demonstrauimus, cum uenter ad excernenda ea humida, quæ tunicis obstinatius adherent, mordentesq; habent uires, excitatur. Non contentus autem author symptomatum multitudine, deinceps adiecit: uentriq; tum spumosa, tum biliosa *προδυσχετα*, id est procurrant. quod & ipsum rursus bifariam scribunt, alij quidem in prima syllaba *σ*, adijciantes, alij auferentes. quod si adijciendum sit, tempus prædicto succedens significabit: si uero auferendum, quod præcedit. Non est tamen par neque simile alterum alteri succedere, aut præcedere. Nempe quod præcedit signum erit futuræ excretionis: quod uero excernitur a præcurrente, nun-

ciabitur. Cum igitur tanta in his omnibus existat obscuritas, neq; ex his quæ post ipsa inferuntur, licet quippiam ad præsentium explanationem accipere, licet neq; ad illa: inquit enim, emictum in his splendidum iuuat. Duplex autem & in hoc sermone est obscuritas. una quidẽ est quidnam *λαμπρόδες*, id est splendidum significat: scriptum quidem ab aliquibus per duplex *ππ*, ab alijs uero per *μ*, & *π*. Altera uero in hac oratione, in his. Nempe in quibus dicit: an prædictis accommodabit, an ultimis: & quibusnã ultimis: possunt siquidẽ etiã ultima dici omnia quæcũq; post principia dixit: An his turbidus spiritus, & genitura quippiam simile, procurrens singultum significat: an sola hæc ultima dixit: uentriq; tum spumosa tum biliosa procurrant. Præterea his omnibus in fine adijcens, uenter his perturbatur, atq; hic sermonem absoluens nullius gratia uidetur eorum quæ in principio sunt meminit. Nempe fatuitatem inferentia, & inducentia catochen, magnam membri principẽ animã partem habentis noxam indicantiã frustra dici uidentur, & sine deurentibus quidem interficere ualentia, cum illis uero magis. At certe nihil de morte dictum est, sicuti in alijs antea non paucis: sed adiectis uariante hypochondrio, uentris tumor, & cibus interclusis: copulato insuper cum his sudore, an his (inquit) turbidus spiritus & genitura quippiam simile superueniens singultum indicet: quibusnam his: quibus prædicta omnia symptomata insunt. Atqui cum his omnibus turbidus spiritus factus una cum excretionibus genitura similibus singultum indicat. Quodcunq; ergo uel unum ex dictis deficit, singultus non erit. Et forsã quis semel in annis pluribus talẽ cernit ægrum. Quod autem dictorum omnium est absurdissimum iam tibi referam. Cum multos ægros sim contemplatus, & mille futura præfatus, neq; tamen experimento signis ex talibus singultum adfuturum noui, neq; ex rerum natura indicatiue uel ipse inueni, uel in scriptore aliquo legi. Sed præsens dicitio, ei quod in ludo prouerbialiter dicitur, similis est: parturiebat mons, & murem peperit. Multa siquidem ubi recessit pathemata, alia quidem summe perniciofa, alia his minus, alia uero mediocria, singultus prædicationẽ prius scripsit. Deinceps splendidum, inquit, in his emictum iuuat. Sed quibusnam his inquit: deurentibus scilicet fatuitatem inferentibus, uel inducentibus catochen, uel quibus uariantia hypochondria, & uenter intumuit, uel cibos auerfantibus, uel quibus aluus rertã est, uel quibus sudor, uel quibus turbidus spiritus, uel quibus excretio genitura representans, uel singultientibus, uel quibus uenter spumosa & biliosa *προδυσχετα*, id est procurrit: quoniã & hoc ipsum bifariam scriptum est cum *σ*, & sine *σ*. congruitq; unumquodq; dictorum. Nam siue quibus unumquodq; dictorum, siue quibus omnia dicta esse asseritur, admittere est consentaneum. Nempe uox, his, singulis apte cohaeret, quapropter omnino simul intelliguntur, et si dictum non fuerit. Nempe

& unumquodque horum iuvat splendidum emittum. atque etiam si duo, & tria, & plura concurrerint, auxilium his prebet. Mirum autem fuerit tot pathemata diuersas differentesque aliarum atque aliarum partium sequentia affectiones cum splendido iuari, prorsus quidem spumoso existente, si utique album quod in urinis detinetur, splendere nouimus. Omnes autem spumofum inquirunt appellari: facta utique spuma cum flatuosa substantia, uel crudis pituitosisque humoribus, uel pinguitudinis tabi remissa fuerit, atque cum ea limitatione quod rei huius enunciatione, & in ea quae hanc praedit dictione, in his quae iudicatorie excernuntur, dicere oporteat. Omnia siquidem tum bonarum tum malarum iudicationum communia distinguuntur, praesertim quidem & primis coctionis signis quae perpetuo bonum quippiam indicant: sed cum ipsis, ut dixi, facili scilicet tolerantia: contristantis humoris uacuatione: & diei quo haec fiunt fiducia & securitate: praetermissa a nobis inuestigatione si non λαμπρῶς scriptum per duplex ππ significat λαμπρῶς quod per μ & π quidam scribunt. Ut enim per eos scriptum ἀπὸ τοῦ λαμπρῶς, ita λαμπρῶς ἀπὸ τοῦ λαμπρῶς appelletur. Haec igitur omnia coegesta sunt ueluti enigmata etiam si quis omnia percurrerit. Scripti etiam in calce ueluti epodi, Et ueter his perturbatur, ratio afferenda non est. Neque enim ratio neque experientia eorum quae ut plurimum dicta consequuntur, uentrem perturbari ostendunt.

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS librum Commentarius tertius.

IOANNE VASSÆO MELDENSI INTERPRETE.

Vibus coma spumofis prodeuntibus oritur, febris accedit acuta.

Primam omnium presentis libri dictionem ab expositione libelli cui titulus est, De comate secundum Hippocratem, scripsi. In quo significatum uocis huius, delationem in somnum esse ostendi, uigilare quidem apertis oculis neque uentibus comatos, at non prorsus dormientibus ubi eos clauserint, atque interdum uigilantibus. Docui autem id significari per ea quae Hippocrates in coeclisis germanis libris, tum primo tum tertio legitimorum Epidemiorum recensuit, ex his, quae simul cum comatis nomine explicantur, uel apparent, uel quouis modo quis nominare uoluerit. Solum enim hoc pacto significatum ab unaquaque uoce reperitur. Nec tamen hoc in libro fieri potuit hucusque, ut quod a comate significat per coenunciantia inuenirem: dictionibus nempe omnibus aenigmatice pronuntiatis: immo neque in sequentibus fieri potest, ut quod significatur, per coenunciata ipsi nomina inueniantur. Quo fit, ut in ob

A scuris dictionibus securius existimauerim uocem eam ita intelligendam, ut usus est Hippocrates. Esse autem cataphoram, id est in sopore delationem, ut in quibusdam docui commeterijs, atque his, quos De affectis locis confeci: interdum quidem grauatob utilis succi copiam cerebro, ut in cbriosis: interdum uero & propter pituitosum humorē: uel & propter aegre separabilem absque humore frigiditatem. Cum autem uigilantia coma iuncta fuerit, succi mordentis permissione fieri affectionem hanc ostendi. In libris igitur Epidemiorum, siue ex coordinatis, siue ex his, quae simul enunciantur quis nominare uoluerit, demonstrata sunt comatis differentia: atque una demonstratum est Hippocratem distinde, interdum quidem profundum coma, interdum uero somniculosum, & interdum uigilans uel quippiam tale dixisse. In praesenti uero libro neque ex eiusmodi distinctionibus, neque ex coenunciatis differentiam comatis intelligere, neque ex his certam compertamque constituere praenotionem ualemus. Vbi igitur uel desipientiam, uel phrenitiam, uel fatuitatem, uel catochen in ea quam scripsit, concurfione, praedicat, differentiam comatis scire com modum existit. In praesenti uero concurfione, prorsus inutilis existit talis notitia. Ut enim libri huius autor in caeteris concurfionibus pauca symptomata in eam quam pronuntiant praedictionem, nihil conferentia adiecit, pari modo & nunc inutilis est ad praesentem iudicationem mentio comatis. Nempe febrem in spumofis deiectionibus proritari ego quidem continue uidi. Singuli uero alij eorum, qui ipsimet uiderunt, reminiscuntur, non tamen in comatibus febres omnino accedunt. Sed fortasse quendam uidit comatosum simul & spumofa deiectionem, deinde febrem accedentem, atque ob id coma inuadenti febris accessioni conducere putauit. Vocauit autem planē spumofam deiectionem quomodo fecit Hippocrates in Prognostico inquires: Deiectionis autem si ualde aquosa fuerit, uel alba, uel pallida, uel admodum rubens, uel spumofa, mala haec sunt omnia: atque in Epidemijs saepiuscule. Quidam interpretis libri huius dicebat Hippocratem uocare εἴπαρεα quae spumam sursum uectam habent, tanquam fluxilibus quibusdam existentibus, uel deiectionibus uel urinis, uel succis, in quibus spuma ponit alio ordine apparet. Quare autem in solis febris ad instar ignis uretibus spumofum deiectionem, dixi saepius, sicuti & quae usitata nomina permutare studiosē contendat qui librum hunc scripsit, quanquam id facere nequiuerit, significata itaque permutando, simul & horum syntaxin, id est constructionem ordinationemque suo arbitrio statuendo, figuras committit solloecas. Quod si non syntaxin appellare lubet, potes eam synthelin, id est compositionem uocare.

Si ex capitis dolore aphoniam fiant, atque cum sudoribus febriles soluantur, & mala repetant, diutius perdurant, & superrigere his malum non est.

Discordia quaedam non parua inter dictiois huius exposi

expositores orta est: alijs aliter eam exponētibus. A Ego uero quae ex dictis in ea ueris adiungere poterō, facere id conabor. Quod autem reliquum est, non mea, sed obscuritatis scriptoris culpa existit. Nempe quod uiri eiusmodi qui adhibita multa diligenti quae dicuntur, & declarare, & defendere uolunt, omnes male creduli uideantur, scriptoris est culpa. Videntur autem mihi ex dolore capitis aphoniam ob id dici, quod capitis dolorem uelit signum esse affectu neruorum principij, non autem localem ipsius aphoniam affectionem. quales fieri saepius consueuerunt uel propter tensionem uehementem, uel propter uocificorum tum musculorum: tum neruorum exolutionem & laxamentum. Oratio autem haec, cum sudoribus, tenuis humidi, uel retentricis facultatis exolutionem inueat. haec autem, χαλῶνται ἐφ' ἰανπὺς, id est soluantur (siquidem ut quamplurimi expositorum intellexerunt, de his scilicet, quae praeter uoluntatem excernuntur, ita & nos intellexerimus) uel mentis ostendit laesionem, uel sedem claudendum tum musculorum, tum neruorum. Si uero uerbum χαλῶν, ut nonnulli existimant, de affectione exponatur, quod est moderatiorem ipsam efficeret, & remittere, ob sudores quidem, inquirunt illi, morbum diuturniorem fieri continget. Ob eam causam praetermittunt hi uerbi ἐπανιόντα, id est & mala repetant, expositionem: quoniam idem dicere cogentur, quod in uerbo χαλῶν, antea dixerunt. Ob id igitur permutantes e litteram, scribentesque ον, in ea quae finem praedit syllaba, ἐπανιόντα dici aiunt, declarantes per uerbum ἐπανιόντα προσήματα. Vocant autem ita morbos qui parum quidem remittuntur, moderatioreque fiunt, sed rursus accessione repetunt. Si uero oratio χαλῶνται ἐφ' ἰανπὺς de inuoluntarijs deiectionibus dicatur, totus sermo talis erit: Si ex capitis dolore aphoniam fiat, febrile aegro cum sudore, & absque arbitrio superflua excernunt: & si repetitio quaedam symptomatum pari modo fiat, in longius mutantur morbi eiusmodi tempus. Quod autem in dictis grauibus symptomatis non dicendum erat solum quod morbi protraheretur, sed ante hoc asperandum esset seruandos qui ita aegrotant, an mortuos, constat omnibus. Praetermittens autem haec scriptor de diuturnitate tantum explicauit. Sed rursus rei huic aduersatur quod in calce dictionis narratur, Superrigere his malum non est, in quo quidam erratum esse dicunt. Nam, malum, sine negatione: non cum ea, non malum, scribendum fuit. Concessa uero ea, quae in exemplaribus omnibus cum negatione reperitur scriptura, iure inquirunt rigorem dici non malum esse, propterea quod exolutam excitet naturam. Quod autem exoluta sit, tum aphoniam, tum inuoluntaria superfluo excretionem, tum sudores id ostendere.

Quibus manus tremulae, capitis ceruicisque dolores, subfurdisque fiunt, & nigra densataque meium, his uentura expectare nigra perniciosa.

Galen.

Capitis dolor caput his affici, ueluti & sensus auditorij laesio cerebrum ipsum, ostendit. quo fit ut & colli dolor & manus tremula neruorum principium offensum esse portendant. Quod uero nigrae urinae principij alterius affectionem indicent, saepe est dictum, fitque hoc propter uehementissimam caliditatem. Vrinae uero densatae ex eorum sunt numero, quae ad obscuritatem tendunt, ueluti & alia libri huius multa, adeo ut impraesentiarum quoque nugari possint quibus id placet. Nempe Hippocrates in prognostico differentias urinarum omnes quae in acutis morbis fiunt, enarrans, nullam de densis mentionem fecit: sicuti neque in Epidemijs, neque in Aphorismis. At qui talia quidem pronuntiare audent (de quibus notitiam exquisitam habere non possumus, neque si habuerimus, plus aliquid his, quae scimus, habemus) uere autem commoda non agnoscent, inaequalem habere superficiem aiunt urinas densas, eminentis scilicet tum paruis tum albis ueluti capillis exasperatas. suntque inter haec nonnulli, qui spumofas tales urinas esse dicant: spumam scilicet tenuem in superficie inaequaliter dispersam habentes. alij uero crassas quidem eas duritiem in superficie sabuli instar ualde tenuem obtinentes. Sed sane percurrentibus omnia haec nobis nihil commo di accedit. Nempe author ipse ad dictiois calcem, uentura expectare nigra, scripsit: & huic rursus ipsi adiecit, perniciosa. Dixit uero antea nigra meicre aegrum. quare spes uenturorum nigrosum de his relinquitur, quae uel deiciuntur, uel uomuntur, intelligenda. superfluum autem existit illa expectare in gratia praedictionis eum, qui perniciosa uident ligna, urinas scilicet nigras. Adde quod neque perpetuo, neque ut plurimum nigrarum urinarum excretionem consequuntur per uentrem uel uomitu nigra. Eamque ob causam uidetur Dioscorides subnigras tales scripsisse urinas, sub praepositionem adiciens, ut prorheticum quippiam tamen exiguum sermo haberet. Superuacanea autem prorsus erit caeterorum symptomatum adiectio. Nam subnigrae urinae, ut nigrae sunt inclinari nem habentes, febris speciem expostulant, quae certiore definit praedictionem: aliud uero nihil. Si enim abunde tum acris, tum ignea febris fuerit, subnigrae urinae in nigras prompte transibunt: si uero non talis neque magnopere ignea fuerit, huic tremulae manus erunt, ueluti & dolor capitis, subfurditas, & ceruicis dolor. Haec etenim omnia phrenitica sunt signa.

Quae cum exolutione fiunt, & catocha, & aphoniam, perniciosa sunt.

Rursus hoc in loco particularem scripsit sermonem ueluti & antea, cum dixit, Desipientia pessima. communiter autem talibus omnibus inest, quod & idiotis ipsis patet, ut magne uehementisque affectiones uirtute languentibus perniciosa fiant. sed quod ibi prelanguentium dixit, id imprementiarum cum exolutione, dixit. Potest autem

Tom. 4 F 3 quispian

quispiam & cum exolutione uel infirmitate, uel imbecillitate inueniens, multitudini indoctis quae si aliud quippiam dicat, praebere opinionem. potest quoque & de particularibus affectionibus ita agere ut interim alias alia dicere uideatur. Nam & peripneumoniae & pleuritides quae cum uirtutis sunt imbecillitate, omnis ite huiusmodi fortis affectio perniciofa est. Si enim neque ex ipsis, qui uiribus ualent omnes seruantur, quod nemo ex ijs qui imbecillam habent uirtutem, seruari possit, liquido constat omnibus. hoc igitur in loco duo symptomata quae cerebri laesionem comitantur, memorauit, quorum qui uel alterutrum tantum dicit, uera loquitur, Nam catocha cum exolutione prae sunt. Aphoniae item cum exolutione similiter his habent.

V Lateris dolor ex sputis biliosis si absque ratione euauerit in furorem aguntur.

Sermonis quoque huius uniuersale sapientius est dictum: quod scilicet omnia sine ratione euanescentia malum quippiam portendant. Adest quoque & impraesentiarum particulare aliquod malum, quod ex biliosis sputis in pleuriticis affectionibus repetere euanescentibus fit, neque tamen perpetuo, neque saepius: sed cum biliosi humoris ad caput ipsum transitus fuerit, tunc solum *ἰσχυρῶς*, id est in furorem aguntur. Atqui sueta iam enunciatione usus qui librum scripsit, alienam fecit dictionem, cum non habeamus cuiquam orationem, in furore aguntur, ordinemus componamusque. Nempe quantum quidem ex dictione est, lateris, dolori ordinamus: dicite utique ipso, Lateris dolor absque ratione si euauerit, in furorem aguntur: ualde uero improprie dictum fuerit, Lateris dolor absque ratione si euauerit, in furorem aguntur. Nam & si pro *ἰσχυρῶς* scribamus *ἰσχυρῶς* sine *υ*, syllaba quae finem praecedat per sola *υ* & *α* scripta, non minus & sic absurda fuerit interpretatio, atque priore deterior longe. Nempe in illa ab affectionibus ad aegrum per solocisimum transitur. Hoc autem *ἰσχυρῶς* tametsi absque uenturum cietur, ne sic tamen prorsus quid prius illud significet inuenire queas. Caeterum secundum naturam dixisse licebat, Lateris dolore ex biliosis sputis absque ratione occultato, aegri *ἰσχυρῶς*, uerbo illo uidelicet significante dementiae uehementem & maniam participem.

VI Ex ceruicis dolore cum comate & sudore uentris inflatus, si ad necessitatem liquida dimiserit sublutus, ex his bile carentia in ecstasin aguntur. Talia autem si seruentur, diutius aeger laborabit. An & his bilae carentes proluuies mitiores meliorisque moris existant, & flatuosum adiuuerint tumorem?

Aceruantur quoque in hac dictione dissimilis generis symptomata. Ceruicis etenim dolor cum comate morbosam in cerebro affectionem esse ostendit. Sudor uero tanquam symptoma & non iudicatorius, aut redundantiam, aut retentricis facultatis imbecillitatem indicat. Venter autem inflatus

eam ipsam partem affectam esse indicat, uentrem scilicet. Ad necessitatem autem liquida demittere, sublutumque id facere, iecur ostendit affectum. *ἰσχυρῶς* autem quod est *πικρῶς ἢ ὀξυρῶς*, id est ualde desipere, eos ait, etsi nullum fortis desipientiae, quam *ἰσχυρῶς* uocat, signum effectum fuerit. Dicitur enim comatosum cerebri tantum affectionem esse ecstasi contrariam: nisi quis ceruicis doloris signum ecstasis esse dicat. quod neque simplicem desipientiam absque signorum aliorum coniunctione significare potest. ut sunt uigilie, capitis dolores, ferox orculus, responsio audax, somni turbulenti, aut aliqua in sensibus uel motionibus arbitrarijs offensa. Iure igitur quidam pro *ἰσχυρῶς*, id est in furorem aguntur, *ἰσχυρῶς*, id est cohibentur, de alui excrementis dici auit. atque melius copulari illis, ut ita continuetur dicitio: Venter inflatus si ad necessitatem liquida dimiserit sublutus, ex his bile carentia excrementa cohibentur. Post haec uero inquitur: Talia autem si seruentur diutius aeger aegrotabit, tandem scripsit: An & his bile carentes proluuies mitiores meliorisque moris existant: & quod flatuosum est tumori adiuuerint: quasi ita dixerit, & flatuosum tumorem adiuuerint: quod rursus idem in significato potest quod & flatuosus tumoribus opem ferre. Quod si aliena tibi uideatur constructio, ignoscendum est ijs, qui ita enarrant. Per multa si quidem talia libro in hoc uidentur pronuciari nominibus inuictatis. Iure autem optimo inuestigare uidetur an bile carentes proluuies tales inuentur mores: flatuosos non a bile sed a frigidis humoribus substantia aquosis & flatuoso spiritu fieri consuecens. Secundum hanc igitur expositionem consentire haec inter se uidentur. & non perperam a quibusdam scriptum est *ἰσχυρῶς* uel *ἰσχυρῶς*, id est cohibentur uel cohibentur, atque ad necessitatem uix demittuntur: hoc est cum medici auxilio, superflue autem inter initia coniunctum esse uidetur, ex ceruicis dolore cum comate, et sudore: nullo pacto uentris symptomatis cohaerens quadrasset. Quo igitur modo concursiones alias multas in uno uel duobus contemplatus ad eas scribendas peruenisse est uisus, ita & nunc fecisse est uerisimile non praescripto aegrotantis nomine, ut in alijs fecit. Et si res ita habet, fieri potest, ut in principio quidem morbi copia quaedam humorum & temperatura frigidorum, & substantia tenuium particulas circa caput ceruicemque infestauerit: defluensque in uentre & flatuosam in eo molem pepererit, & deiectiones tum tenues, tum aquosas fecerit, atque ob id manentes in uentre & non penetrantes quo penetrant modo, quae tum biliosae, tum mordentes existunt. Caeterum non parum interest an autore libri quae cuiquam euenerunt narrante causas nos reddere eorum probabiles tentemus, quemadmodum in opere de Epidemij fecimus, an ueluti uniuersales sermones indagare. A capite enim ad uentrem defluere potest humor, ueluti & in fauces, gutturque, & pulmonem, & thoracem, & septum transversum, & lienem, & hepar, & quiduis aliud, ueluti & ex unoquoque horum

horum rursus ad caput deferri. Sed quod uel perpetuo uel magna ex parte in unum dictionum permeatio fiat, falsum existit. id quod plurimae libri huius dictiones ostendunt, in quibus simpliciter enunciatur absque adiectione coniunctionis dubitativae, uel nominis aegrotantis. uerum in hac dictione inueniens, an & his acholae proluuies *ὑψηλοῦς* id est melioris moris existant: sese haudquaquam sermoni uniuersali confidere declarauit. *ὑψηλοῦς* autem significat quidem & *καλοῦς ὁμοῦς*, id est ma ligniores, & saepius in hoc significato plerique ueterum uis uidentur. uerum & *ὑπὸ πρῶτον* significat, id est mitiores & ut uertantur promptiores. uis siquidem sunt & hoc significato quidam ex antiquis, iuxta quod & nunc dictum esse uidetur. Nempe id commonstrat quod in calce dictionis dictum est, adiuuerint.

VII Ventris circumtentio ad necessitatem liquida demittens, cito intumescens, conuulsium quippiam habet, ut Aspasij filio. superrigere his letabile, conuulsusque ex his & inflatus diutius aegrotabit, superuenietque in ore putredo uiridis.

Quod medicinalis speculationis doctrina ab Hipp. in legitimis omnibus libris per uniuersalia facta sit, atque aliquando particularia quaedam gratia exempli ad eorum qui discunt perspicuitatem ab eode exprompta sint, antea exposuimus. Sed quoniam non satis est praecipua uniuersalia condiscere, ut et prompte in operibus absque exercitatione dignoscantur, ob id gratia exercitationis aegros in Epidemij scripsit. in quibus nihil eorum quae his contigerunt, est omissum. Quae uero a Prothetici auctore emanauit doctrina non habeat uniuersale nisi utique rarenter, iam sapientius est ostensum. Deficit quoque & ea ab exquisita illa particulari explanatione quae in Epidemiorum aegris descripta est, ubi primum quidem si quoquo pacto cause praecipientes indicare ualeant: indicat recensens si quis, uerbi gratia, uel ex laboribus uel exercitationibus intempestiuis uel ebrietate egrotare coeperit. Deinde quae primo quidem die haec circa aegrum contigerunt: & secundo alia, & ita tertio, & quarto, & deinceps omnia quae fuerunt, explicat: his qui ab ipso didicerunt praecipua uniuersalem consentaneam ijs esse quae in aegris apparuerunt, ostendens. ducitque simul interdum is ad exercitationem, ut in horum explanationibus ostendimus. Qui uero egros in hoc scribit libro, ab huiusmodi explanatione ex quibusdam semel uisus iam uniuersalia praecipua constituere intendit, non parum in multis errans, ut in hoc quod alteri factum sit, alteri attribuire: quomodo & nunc. Nempe ubi Aspasij filio uentris symptomata solum scripsit, ea conuulsionis quippiam habere ait. Tria autem sunt ab eo scripta symptomata, unum quidem est uentris distentio, alterum ad necessitatem *ὑψηλοῦς καλῶς*, id est liquida demittere, quod in quibusdam *ὑψηλοῦς*, id est de iecere dicere consueuit. tertium ab ipsis est cito intumescere. significat autem cum hoc quod ueter minus for-

san ex liquidis deiectionibus. Nepe mox post ipsas dictum est, cito intumescens. Solis autem his symptomata iunctam conuulsionem quandam siquis in ita aegrotante homine praedixerit, fallitur saepissime, uerum aliquando uel etiam in paucis semel uoti fiet compos. Is quoque qui haec scripsit, ubi dictis nunc uentris symptomatis similia in antecedente dictione commemorauit, de conuulsione nullum fecit sermonem, etsi ceruicis dolorem factum cum comate dixerit. Ita autem habet oratio: Ex ceruicis dolore cum comate & sudore ueter inflatus, si ad necessitatem humida dimiserit sublutus. Quod igitur symptomata uentris haec similia ijs sint, quae nunc sunt dicta, liquido constat omnibus. Sed praeter haec ceruicis adiectus est dolor nervosae partis & prope cerebrum sitae & dorsalem medullam continentis, cum hoc quod cerebrum iam erat affectum. Nempe comatosum illius symptoma uerisimilius erat in ita laborante scriptum esse quam habere conuulsionem quandam, non autem in praesenti, in quo fieri potest, ut symptoma aliquod aliud conuulsionis indicatorium factum sit, quod in expositione omisit, nisi ipsum superrigere, in eadem dicitur, quis conuulsionis signum esse existimauerit, quod sane & ipsum a quibusdam expositoribus est dictum, qui quotidie tertianos quartanosque circuitus quibusdam cum uehementissimo rigore fieri nihil conuulsionis habentes non uident. Verum qui talia scribunt, adeo in re medicinali sapientissimi sunt, ut rigorem neruorum affectionem esse ut conuulsionem tremoremque existiment. Neque sane cur Aspasij filius conuulsionem passus sit, poterit quis dicere, non scriptis omnibus, quae ipsi contigerunt. neque cur *χλωρὰ*, id est uiridis putredo in oris locis facta sit. succi etenim uitiolosi soboles sunt eiusmodi pathemata. quam unde aliquando aceruauerit est incertum: cum quoniam pacto cibatus sit, ignoremus. Neque uero quae in ipsius uentre facta sunt, putredinosi & succi uitiolosi signum praesentant, adde quod neque quamnam dicat putredinem uiridem manifeste cognoscitur: quoniam *χλωρὰ* & quae aerugineum & pallidum habent colorem, uocantur.

VIII Quibus lumborum tenues & diuturni dolores ad hypochondrium cuntes, & ciborum auersio cum febre, dolor his ualens contentusque ad caput perueniens, cito cum quadam conuulsione perimit.

Sive *ὑπολιπὸν* siue *κατὰ λιπὸν*, id est tenue scribatur (utroque enim modo scribunt) multam habet obscuritatem. Eam ob causam quidam *ὑπολιπὸν*, id est sub costam. Qui ergo uel *ὑπολιπὸν* uel *κατὰ λιπὸν* scripserunt, sententias sunt diuisi. Nempe alij tenue intestinum dici asserunt: alij latum os & sacrum appellatum. sunt qui horum tertium quippiam fecerunt, ita ut simul utrunque dicant, rationemque simul ijs, quae inferuntur, adiungant. Nempe a iecoris superficie uenae propagines

scissurasque plurimas in mesaræo fieri aiunt, quibus affectus lumborum dolores non continuos, sed tenuibus quibusdam intervallis infestantes succedere. quas ad dextrum hypochondrii in iecoris portatū reduci tum contrahi & ueluti conuelli aiunt, ubi uelut radicem esse affectionis uenæ huius und cum propaginibus omnibus inflammatae admovent. Quare autem ita intelligendum sit uerbum *χρηόμενα*, id est griphi modo euntia prætermittit quidem hi, sed quidam alij *παρά τὸν χριφόν* nomen accepisse aiunt. uocatur autem ita rete quoddam piscatorium non, ut hi existimant, per scriptum (nempe aliud uocis huius significatum existit) sed per *ω*. Quare quidam in præsentī dictione scribunt *χρηόμενα*, alij inuolutas membranas *χρηόμενες* dici ex consuetudine inquit, cum quis digito descripserit discreueritque, atque ob id per metaphorā dolores qui morbis descriptis sunt, *χρηόμενες* uocatos. alij & a principio dictionis dictum esse aiunt lumborum tenues diurnosque dolores, quasi hoc pacto dixisset: dolores *ἡ σμικρῶν*, id est exigui minutique, quod est imbecilli. Cōdonantes igitur tum ijs, qui ita exponunt, tum his qui portas iecoris patī asserunt, recte dicta esse omnia (nam ciborum auersionem argumentum quoddam affecti iecoris esse inquit) ab eo quodnam ex lic dictis futurum sit nobis emolumentum audiamus. Inquit enim orationis scriptor: Dolor his ualens cōtentusque ad caput perueniens, cito cum quadam conuulsione perimit. Num igitur hæc omnia nos admonet quo facilius accidentia prædicere queamus? Nempe quod infestantium commutatio non solum in caput, uerum quoque & in quamlibet aliam partem siue mesenterium, siue & hepar pati uelint, fieri queat, cōdonet quis. At certe quonam pacto commutatio fiet, prænosse possibile non est, priusquam peculiarī parti symptomata adsint, quāquam facta cognoscī queat. & præsertim cum quæ prius infestabat, cōfederint. Quinetiam commutationes eiusmodi in agrorū, in Epidemiorum libris scriptæ sunt, qualis & nunc scripta est. Nam si quibusdam dictis uentris symptomatis postea repente occultatis doluerit uehementer in capite æger, diximus in ipsum commutationem factam: neque tamen quid faceret, certo licebat dicere priusquam aliquid aliud signum cōpareret, uel cataphoræ, uel delirij, uel cōuulsiois. neque & id fieri potest. potest quoque et natura morbo robustior proritata sanguinis per nares eruptionem moliri, uel parotidas suscitare. didicisti siquidem horum omnium incipientium esse signum, sed priusquam incipiant capitis dolorem solum existentem suspicionem quidem omnium præbere, certam uero nullius ex ipsis prænotionem.

IX Superuenientes rigores & nocte magis quodam modo exacerbantes cum uigilijs & uenarum agitationibus in somnis, atque urinas præter arbitrium excernentes in comatosas aliquando finiuntur conuulsiones.

A Libri huius autor, ut in singulis dictionibus uel nomen aliquod inusitatum, uel cōpositionem inueniret, magnopere laborauit. quomodo & nunc utrunque fecit. At que in singulis dictionibus inusitata sit cōpositio, transeunte eo uel ab affectionibus ad affectos, uel ab affectis ad affectiōes, prætereunda nobis est, propterea quod, quantum in ipsis est, nullam sermo sit habiturus perspicuitatē. In præsentī uero dictione *φλεβοδνῶδεις* nouū peregrinumque nomen fecit, uenas agitari, quantum ex uoce est, ostendens. uel etiam, ut quidā nomen scripserunt per *φλεβοπνῶδεις* uenas extendi. siue igitur proprie appellatas uenas, siue arterias ipsas, quæ has interdum uenas antiqui appellent, agitari uel extēdi audire oporteat, mirari licet quomodo nunc primum eas memorauit. Nam si arterias indicare uoluerit, uel tēdi uel agitari, quod de uibrantia motione est intelligendum, de ipsis aliquid in multis ægrotantibus dixisse oportebat. Nam si autor circa arteterarum motiones usque adeo diligens erat, ut & uibrari eas & tēdi obseruaret, nequaquā alias pulsuum differentias ignorauit. Quomodo igitur de ipsis nihil scripsit? Si uero proprie appellatas uenas tēdi memorauit, quomodo & non huius symptomatis iam antea mentionem fecit, quod scilicet in uehementibus capitis doloribus fieri cōsueuit? Videntur siquidem in his & præsertim ubi cū multa caliditate sunt, pulsantes & quasi uibrari temporū uenæ. Sæpius autem & colli iugularias, quæ uidelicet in superficie collocatur, motione pulsui cuidam non dissimili agitari uidiuimus. Vide quocumque & in temporibus ex subiacentibus arterijs motio accidere, quo tempore illæ maxime pulsant. Ambiguitates ergo huiusmodi quidā effugere uolentes pro *φλεβοδνῶδεις*, *φλεβνῶδεις* inquit: nomen *ἀπὸ τῆς φλεβνῶδης* facientes. quod autem *φλεβνῶδης* & *φλυαλας* & *λίρας*, id est nugas & deliramenta quidam ueteres nominauerint, non te preterit. Affectiōes igitur, inquit, cum uigilijs existentes & in somnis delirantes, urinam inconsulto *χελώντες*, quod est *ἀποκλείοντες*, id est excernentes. Nempe ab affectionibus ad ægrotantes trāsiit, & rursum ad affectionem reuertens, inquit, in comatosas aliquando finiuntur conuulsiones. inquit autem, aliquando, nos a molestijs liberauit. Principio siquidem neruorum affecto, ut uigilia, nuga, & urinarū inuoluntaria excretio ostendit, nil mirum inde phrenitum fieri, & coma, & conuulsionem, & uocis priuationem, & quoduis aliud tale pathema. Superfluum itaque fuerit ad hanc prædictionem tum superrigere, tum nocte magis exacerbari. Sed quod iam sæpius est demonstratum, scribit etiam quæ prædictionibus ab ipso dictis minime conueniunt, communia a proprijs separare nescius.

X Qui principio sudant urinis coctis, deurunturque, & absque iudicatione refrigerantur, & celeriter percuruntur, torpidi item comatosique & cōuulsi perniciose habent,

Rur-

Rursum hoc in loco, qui principio sudant urinis coctis, superuacaneū est. Nempe & deuri & absque iudicatione refrigerari, perimere hominem sufficit. Deinde & celeriter deuri, ueluti & quæ principium alterum faciunt, per se ipsa ægrum corrumperere queunt. de quibus ita scripsit, torpidi item comatosique & conuulsi perniciose habent. Ab his utriusque principio sudantes cum urinis coctis, scripsit: quod perinde est atque quispiam aiat, In periculo mortis uideri hominem, quonia & cerebri membrana perforata sit, & thorax simul perforatus, atque in coxa ulcusculum æger habuerit. aut si quis periclitari hominē dicat propter aquam inter cutem & unguium abscissum. Quidnam proinde adhuc desideremus quasnam dicat urinas coctas: de quibus antea dixi Rufum Ephesium, Zeuxidem empiricum increpasse: nempe falsum esse id, neque malum esse aliquid ubi tales urinae factæ fuerint. Verum autem esse quod laboriosæ urinae malum aliquid significent. neque eas iudicari, quæ cum labore excernuntur. Secundo uero loco scriptum hoc de urinis coctis in utraque dictione eque sermonem uitiasse non amplius credibile est, ut Rufus censuit Zeulin redarguens. Sed forsitan aut thor coctas urinas crassas & albas uocauit, quoniam subsidentiam huiusmodi & in uerē coctis urinis uidit. Quæ uerō turbata subingalium modo, non coctæ.

XI Uterum gerentibus si capitis dolores, soporesque cum grauitate fiant, uitiosi sunt, forsitan uero & his conuulsiois aliquid prodest.

Quidam rursum præsentem nominum compositionem solœcismum habere uidentes, uerbum his permutauerunt, talem efficientes dictionem, Forsitan uero & hæc conuulsiois aliquid pati iuuat. Verum, ut antea retuli, dum intelligentia ipsa maneat, scribere unicusque suo arbitratu concedentes, de eorum, quæ referuntur ueritate differamus. At de ea certe iam differere non sinit dictioni adiacens nomen, *ἐπιφοροίσι*, id est uterum gerentibus, quod explicatione eget. Non solum etenim nominum inusitatum compositionē dictionibus in singulis excogitare contendit author: uerum quoque & ex nominibus ipsis unum duntaxat, atque interdum & duo & tria inserit uel planè peregrina, uel in eo significatu qui apud grecos usui fuit. Quidā igitur *ἐπιφοροίσι* grauidas eas, quæ non longe a cōceptione absunt, intellexerūt: alij prompre concipientes, atque absidue uterum gerentes. inquit igitur. Si capitis dolores, soporesque cum grauitate fiant, uitiosi existunt. Sed cōmune omnium ita habentium nomen *ἐπιφοροίσι* adiecit: quomodo & orationem, cum grauitate, ut peruestigemus utrum ne præter id quod laborantis totum corpus graue uideatur, id adiecerit, uel capitis dolores cū capitis grauitate, uel soporem cum grauitate. Sed ubi quis uniuersa hæc transcurrerit ad prædictionem nihilo plus assequetur, neque secundū hunc scriptorem. inquit ergo: forsitan uero & his con-

uulsiois quiddam prodest. Cum autem uirum audieris dicentem, forsitan, atque ex particularibus tanquam uniuersalem inconsulto fecisse orationē, raro rem usu euenire liquido cognoscas. Quæ uerō rarerē cōtingunt, a prorrhetica speculatione desciuisse sæpius tibi diximus. Nam si tanquā contingenti fieri quis dixerit, sæpius iam audiuit affectum cerebrum posse quoduis symptoma uel in sensibus uel arbitrarijs motionibus comitari. Si uerō tanquam sæpius fieri, non solum non sit sæpius, sed neque dubie quod nunc dixit.

XII Faucium sine tumore dolores strangulantes cōuulsiois quiddā habent, tū aliās, tū a capite orti, ut Thrasynontis fratris filij obuenerit.

Ex hac quoque dictione librum hunc non esse legitimum Hippocratis quis dixerit, ubi inquit *φάρυγγι ἰσχυρῶ*, id est faucium sine tumore. Nempe scripturam hanc habent tum antiqua exemplaria omnia, tum interpretum cōmentarij, nisi scribentis uitio id uertatur, quomodo & alia multa in exemplaribus multis uitia reperiuntur. Artemidorus tamē & Dioscorides manifeste *φάρυγγι ἰσχυρῶ* scripserunt. Nempe quod *φάρυγγι* femineo scribatur genere, superioribus omnibus est confessum. Reperitur quoque & in hac dictione, *φάρυγγι ἐπὶ ἄδυνος ἰσχυρῶ μετὰ δυσφορίῃς, πνιγῶδης*, id est fauces sine tumore dolentes cū implacitate strangulantes. Quod autem ægros cernens concursiones horum scripserit, neque ex ijs, quæ uiderit se ipsum instruxerit, neque ad uniuersale particularia reduxerit, uel ex hoc palam fecit. Non enim fauces semel memorauit ueluti in prognostico Hippocriti, omnia quæ de eis sunt cōtinuata serie, & non sæpius aliās in alia libri parte percurrans. Quod ergo in præsentī dictione ait author, si sæpius seorsum dictorum memor fueris, etiam in hac cognoscas quonam pacto ex inuēto particulari in enunciationē uniuersalem ausus sit, nominatim Thrasynontis fratris filiā perstringens. In qua scriptam concursioem conspexit.

XIII Quibus tremores conuulsiones facti cum sudore redire consueuerunt, iudicatio his conuenit ubi superriguerint. superrigent hi occluso in uentre ardore.

Dictionem hanc quidā in duas dispersiunt orationes, unā quidem quæ ita habeat, *τὰ τρομάξια*, id est tremores cōuulsiones facti. Fatenē uero hi orationē hanc mancam esse, subaudiendumque aliquid de quo post paulo dicam, uolunt. alteram orationē principio altero efficiūt, *τὰ ἐφ' ἰδρωσιν* id est cum sudorib. redire cōsueua. iudicatio his euenit si superriguerint. Qui uero orationē utranque connectūt, sine articulo, *τὰ*, scribunt: Tremores cōuulsiones facti, *ἐφ' ἰδρωσιν*, id est cū sudoribus redire cōsueuerūt, id quod quia falsum sit, ab expolitoribus est damnatum. alterum uero, quod mancum. At quod dictioni deest, scribētis delicto id accidisse potest, falsitas autē ipsa nullam admittit excusationem. Neque quod tremores conuulsiones facti cum sudoribus redire consue-

consueverint, falsum est, cum redire non consueverint, sed letales existunt siue cum sudore fiant, si ue non. Considerabimus igitur ea, quae hi dicunt. Tremores conuulsiones facti, mortem inferunt. Aut tremores uel conuulsiones per se legi praecipientes. Nempe & hoc intelligi pacto posse inquirunt: Tremores conuulsiones facti mortem inferunt. Posse autem & in hunc modum: Tremores uel conuulsiones si fuerint, praua existunt, ut prius quidem plane perfectam absolutamque ex tremoribus in conuulsiones degenerationem doceat: posterius uero tremoris affectionibus ubi superuenerit conuulsio sequi mortem, utrumque siquidem est letale: sed prius quidem tanquam tremoribus ad conuulsiones ante hominis mortem transmigrantibus, posterius uero tanquam plane cum hoc factis, atque ubi firma fuerint, mortem inferentibus. Cui uero haec placent, ipsis licet uti. Ego autem ad eos pergam, qui principio altero dictionem cum articulo ita legunt, *τα εφ' ιδρωσι φιλυποσφορα*, id est cum sudore redire consueta. deinde subtrahentibus nobis & postea legentibus, iudicatio his euenit, si superriuerint, ut sermo huiusmodi sit: Cum sudore desistere uisae affectiones, rursumque reuertentes, & rursum ignescetes, atque iterum sudoribus solui uisae, ueram certamque habet solutionem iudiciumque ubi superriuerint. Quod autem subinde dicitur, superriuerint hi precluso in uentre ardore, eiusmodi habebit sententiam, uentris aestus antecedit superuenturo rigori.

XIII Lumbarum dolor cum & capitis & stomachi dolore, atque excreatu uiolento conuulsium quippiam habet, submutumque cum iudicatione rigorem.

Quidam dictionem coniunctione, & semel scripta exponunt, conuulsium quippiam habere non ex praedictis quatuor fieri: sed ad ueritatem de omnibus praedici uolentes, quatuor dico lumbarum dolorem, capitis stomachique, & uiolentum excrementum. Ita fit, ut hoc scribant modo: Lumbarum dolor capite & stomacho dolenti alij coniunctionem, & bis scribunt: quo ego modo protinus initium scripsi, propterea quod exemplaria complura ita habeant. Descriptio autem tale quippiam indicabit: Lumbarum dolor si & capite doluerit quis, & stomacho uel cum excreatu uiolento, conuulsium quippiam habet. quantum & dicitur ita scripta utrumque simul aegrotanti factum significare possit, & lumbarum dolorem & cephalalgiam. Ego autem neque experientia neque rei natura conuulsionem praedictis consequentem esse pronuntiare possum. Quinetiam author adiecit, conuulsium quippiam habet, quod idem est ac si dicas symptomata huiusmodi conuulsia esse. Docui porro antea quod non similiter audire conueniat cautum hominem tales expromentem uoces: & eum qui facile de particularibus tanquam uniuersalibus pronuntiat. Nam cum temerarius ille haesitans dicat, conuulsium quippiam habet: uel exiguum esse uel raro contingere quod dicitur,

A ostendit. De singulorum autem quae in omnibus tertij huius commentarij dictionibus referuntur symptomatum uirtute, paucis quidem docui in harum commentationum prima & secunda. Longe autem lateque in Prognostici commentarijs, uberior uero ac fusius in libris De iudicationibus & symptomatum causis. Non pauca quoque de his in libris Epidemiorum sunt enarrata. satis ergo hoc loco fuerit solam dictionem explicare, atque insuper uerum ne an falsum sit quod enunciat, aut frequens aut ambiguum aut rarum, sententiam adiungere. Post orationem conuulsium quippiam habet: scriptum est *παρρηγοι* nomen, id est submutum. quod quidam cum praedictis connectunt ita ut fiat talis dicitio: conuulsium quippiam habet submutum. Alij principium dictionis quae inferitur esse existimant, commutantque iterum ipsi dictionem. Nempe alij sine articulo scribunt, alij neutrum articulum adiungunt talem fabricantes dictionem: *παρρηγοι*, id est submutus cum iudicatione rigor, uentris deiectiones subliuidae turbationis plene, et uirgines tenues. Quidam legunt per se, cum iudicatione rigor, neque cum praedictis neque cum sequentibus ordinantes. alij totam dictionem commutant, atque ita scribunt, *παρρηγοι αμα κρισει ριγοι*, id est subterre faciens cum iudicatione rigor. Consequenter autem tibi utrorumque expositionem per se exacte scribam. Quidam igitur *αμα κρισει ριγοι*, id est cum iudicatione rigor per se scripta esse uolunt, multasque fieri cum rigore iudicationes significare. Orationem uero *παρρηγοι αμα κρισει ριγοι* dixi ita antea quosdam permutare, & pro *παρρηγοι*, *υποσφορα* scribere, geminamque faciunt expositionem: alij quidem pro *παρρηγοι αμα κρισει ριγοι* dici putantes: alij pro *υποσφορα παρρηγοι*, quasi mediocriter terrificum dixeris: ut *υπαρρηγοι* simile sit *υποσφορα*. Fuerit autem & tertia quaedam scripturae huius expositio talis. Componere quouis modo rigorem bonum non est, ueluti si uel per sanguinis eruptionem quis, uel uomitum, uel uentris uacuationem uel sudores uel haemorrhoidem iudicetur, uel mulier per menstruam purgationem rigeat. Saepius autem fieri uidetur, ut bonam aliquam uacuationem antecedit rigor: cum uero iam excernant, rigorem incipere malum. Quod autem id uerum sit, qui multos agros diligenter contemplati sunt, norunt. Si uero prorheticus autor ita censuerit, est diuinandum. Principio siquidem neque ab illo scriptum *υπαρρηγοι* sit nouimus. In antiquis etenim exemplaribus plurimis non ita scriptum est.

XV Ventris deiectiones subliuidae cum perturbationibus & urinae tenues aquosaeque suspicionem habent.

De his utrisque seorsum in Prognostico differuit Hipp. tum liuentes uentris deiectiones prauas esse inquiens, tum urinas tenues aquosaeque. Nunc suo more diuersi generis notas complectens nihil plus docet. Potuit sane & his autor praua sputa coniungere, uel spirandi difficultatem, uel aliam quam

quam piam uitiosam notam. Quidam uero expositores dictionem hanc huic, submutus cum iudicatione rigor, coniungunt, unamque totam efficietes, super dictis omnibus illatum esse ab aurore dicunt, id quod in calce dicitur, *υποσφορα*, id est suspicionem habent. Nempe & his subliuentibus scilicet uentris deiectionibus urinisque tenuibus & aquosis, non absque ratione inferitur, suspicionem habent. Si uero quispiam his addiderit & *υπαρρηγοι*, id est submutum, non suspectam solum ait esse concursionem, uerum quoque & euidenter malam.

XVI Fauces si parum exasperentur, uenterque in anibus surrectionibus murmuret, & frons doleat, contrectatque fatigetur, atque in stragulis uestimentisque doleant, quae ex his augentur, difficultia existunt, somnus multus in his conuulsus, & dolores in frontem graues, & mictio difficilis.

Ventrem tum murmurantem tum rugientem cum inanibus surrectionibus quidam phreniticum esse symptoma contendunt. Nempe duobus modis errare eos, uel quod quae sub sensum cadunt non sentiant, quamquam cum dolore persape fiant: uel quod quae sub sensum non cadunt, sentire uidentur. altero autem modo desurgere quidem eos tanquam morsos aiunt: sed nihil operari, quoniam neque quod morderet erat. morderi siquidem sese putant, sed non mordentur. Oratio autem, In stragulis uestimentisque dolentes, ex assuetis sibi enunciandi modo absurde monitrosaeque dicta est, quae talem habet sensum: tatum eorum quae ipsi substernunt, non ferentes sed dolentes. An ne quidem & ob id quod ab incipientibus grauentur (dura siquidem esse arbitratum uel mordentia, quae substrata sunt, atque inuisam habent, quae circumfunditur uestem stragulam) aut si ob aliud quippiam ipsis contingit, prorsus est incertum. Deinde & alia deinceps recensens cum inquit, somnus multus in his conuulsus, soporosis prebet peruestigandi occasionem an possit aliquando somnus laedere. Nam aut iuuare ipsum inquirunt, aut si non iuuat, nequaquam tamen unquam laedere. De ea re autem in aphorismorum commentarijs antea differui. Neque uero si somnus multus laedit, conuulsionem efficere uidetur. at solum periculosum esse morbum ostendit. Mictio autem *δυσοκλαυσις*, id est difficilis, miro modo ab autore in obscuritatem est excogitata, ita ut inter expositores alius dicat *δυσοκλαυσις* est, eam quae fit cum dolore esse dictam, alius eam quae retinetur, alius eam quae aegre fit, & eam quae continetur, & eam quae in stragulis fieri solet. eam uero quae praepotenter morder alius, ubi uero omnia percurrerimus, nihil quod effatu dignum sit, ad praedictionem consequemur, propter eam quae saepe retuli causam, quod scilicet permulta diuersi generis confundit permiscetque symptomata. Argumentum rei huius maximam est, uel hoc quod interpretum nonnulli eodem quidem serino, ut dictionem pertingere ad hanc usque orationem, somnus multus in his conuulsus, existimant, principio alio quae consequuntur legi praecipientes, alij uero coniungant atque ex conuulsibus alij alia in parte consequenter dictionem circumscribi dictionem uelint. Si igitur omnia ad finem usque quis persequatur, quae in singulis suspitionibus separatim expositores dixerunt, longum sane efficiet sermonem, nihilque eos qui in hunc incident librum iuuabit.

A marent, principio alio quae consequuntur legi praecipientes, alij uero coniungant atque ex conuulsibus alij alia in parte consequenter dictionem circumscribi dictionem uelint. Si igitur omnia ad finem usque quis persequatur, quae in singulis suspitionibus separatim expositores dixerunt, longum sane efficiet sermonem, nihilque eos qui in hunc incident librum iuuabit.

XVII Urinae detentio & quibus rigores ex his conuulsiones. ut & ipsa ubi inhorruit, sudauit.

Si coniunctionem, & permutauerimus sermo erit dilucidior, talis redditus: Urinae detentio quibus rigores & ex his conuulsiones. haec particula, quibus rigores, dicta est & in libris Epidemiorum in hac dictione: Ante rigorem urinarum retentiones. Quod autem & in conuulsibus affectionibus urinae retinentur, praeposuit autor in praesenti dictione. Quae autem temere a quibusdam dictionis huius explanationibus dicta sunt, subtrahere est melius. Ego autem peruestigationem ad eam, quae idonea sit praenotionem dico. Sequitur, & ita ubi inhorruit sudauit. Quintus quidem solam hanc cum scire scripturam, quam in antiquis, ut ait, exemplaribus reperit, fatetur se non intelligere. Verum in compluribus exemplaribus scriptum est, & ipsa ubi inhorruit sudauit. Ut mulieris nomen ea uoce intelligamus, quam ubi inhorruit, sudare contigit.

XVIII Syncerae desistentes purgationes alibi quidem exacerbantes, his uero & ualde si fuerint, ex talibus parotides exurgunt.

Vt pro purgationibus uacuationes dicant, praestat. Nempe cum excerni contigerit, quae corrupta sunt, purgatio est corporis. Cum uero excernantur, quae ui morbi fiunt, uacuat. Cuius autem quod de his dicatur, patet ex uerbo desistentes, quod expurgantes corpus uacuationes principium quidem a synceris interdum habent, sed desinunt in benignas mitesque deiectiones, his uero & ualde tales exacerbantes esse uacuationes, ad interdictionem relationem habent. Antea autem dictum est: urinae retentio quibus rigores, & ex his conuulsiones. Praenotio autem in ea re est quod parotis suscitari possit. atque ob id scribitur quod egresso quidem ex ijs, quae in dicta syndrome relata sunt, parotida habere contigerit, non tamen perpetuo sed magna ex parte parotidas praedictam sequi syndromen est rationi consentaneum. didicimus siquidem talium abscessuum notas.

XIX Turbulentae ferocesque ex somno excitationes conuulsiae tum alias, tum cum sudore.

Iam antea concursiones huiusmodi explanauimus, nihil sane neque quod necesse sit, neque magna ex parte habentes. atque ob id praesentem dictionem quidam sjs, quae inferuntur neque sunt: caeteri autem distrahunt.

XX Ceruicis dorsisque perfrictiones apparentes per totum corpus, in his & spumose urinarum excretiones cum animae deliquio, atque in oculis totius

totius lucis impedimentum conuulsionem pro-

In multis quidem exemplaribus dictio ita scri-
pta est, perfrictiones apparentes: in alijs uero me-
lius hoc pacto, apparentes per totum corpus, tan-
quam fieri non possit, ut totu simul refrigeratu sit
corpus, atq; ob id bene adiectum sit, apparentes.
Quod deinceps dicitur, non paruam habet in scri-
ptura controuersiam. quidam enim scribunt ἀφρώ-
δεις, id est spumosa mictiones, alij autē πωδεις,
id est purulentæ. sed ad totu rei sensum uerbū, spu-
mose, est rationabilius. Nā purulentæ mictiones si
proprie utiq; intellexerimus, & non ut libri huius
autor improprijs nominū metaphoris uti consue-
uit, pus urinis permistum esse indicant. Puris autē
generatio tantum abest ut conuulsionem significa-
re possit, ut etiam in aliquo, qui conuulsionis incur-
rit suspicionē, signū bonū sit, morbū concoqui o-
stendens. Spumosa uero siue ob colligationem,
siue ob perturbationē quandam, flatuosumq; spiri-
tum exoriant, suspectæ utroq; modo ad conuulsio-
nem existunt: nō tamen purulentæ his similiter. Si
uero improprie purulentas dixit urinarū tum cru-
darum, tum crallarū excretiones, neq; ita suspectæ
sunt, neq; ad conuulsionis generationē proficiūt.
Animæ autē defectio, & totius in oculo lucis im-
pedimentum, quod ἀμύρωσις dicitur, imbecillæ a-
nimalis facultatis signa existunt. Conuulsionē igitur
non ea symptomata dictis adiecta, sed sola illa
possunt indicare: illa dico, ceruicis dorsoq; perfric-
tiones unā cum toto corpore: urinā item spumo-
sam, aut crudam, aut incoctā. Totius autē in oculo
lucis impedimentū per accidens conuulsionis
expectationi fidem facit, quod principiu neruo-
rum affectū significet. Nōsse autē oportet & con-
cursionē hanc uirtutū inferre conuulsionē, nō ta-
men perpetuo, uel ut plurimū sed ambigue magis,
si spumosas scripserimus. neq; si scribatur purulen-
tis, expers, ut dictū est, expectationis erit: mediū
utriusq; obtinente si πωδεις, id est somniculosa
scriptū sit, sed illis adhuc magis si crudæ & incoctæ
uideantur. Quæ autē ex ipsis cessauerint, his pro-
pē esse tum conuulsionē tum mortem, & in oculis
totius lucis impedimentum & apsychia indicant.
Dicit autem animi deliquium. Dioscorides pro ap-
sychia apopsychiam scribit.

XXI Cubiti & ceruicis dolores conuulsui. à facie
autem hi, atq; in faucibus sonitus multi, sudo-
res in his per somnos boni. an & sudore quam
plurimos leuari non malum?

Orationē, à facie autē hi, intellexerūt omnes ut
equam habeat conditionē cum hac, à capite. Nē-
pe & supra in alia dictione dixit: tum aliās, tum à
capite orti. Quare autē conuulsua hæc dicat sym-
ptomata, non est incertū ijs, qui antedictorū memi-
nerunt. Quidā uero primā dictionis partē per se tū
scribūt tū legūt, ut sermo talis sit: Cubiti ceruicisq;
dolores conuulsui. à facie autē hi, non amplius indi-

gētib. nobis ad conuulsionis prænotionē cōsequēte
oratione. Hi autē conuulsionē, atq; tollētes, prin-
cipium consequenter scriptorū hoc fecerūt. in fau-
cibus sonitus frequētes. Quidā pro ἦχοι, id est soni-
tus, scribunt ὄχλοι, id est tumultus, ita: in faucib. tu-
multus multi, ut Dioscorides. Capito autē ita scri-
psit: Atq; in faucibus ὄχοι, id est pallores frequen-
tes. Prompte siquidē, ut persæpe est dictum, recen-
tiores in obscuris libris ueteres scripturas pro arbi-
tratu mutabant. At hæc quidē quoquo modo ha-
beant symptomata, mala sunt: uidenturq; ad præ-
sentis dictionis ueritatē quippiā cōferre. Sed iusta
est questio quā ob causam adiecit, sudores per som-
nos in his boni. Nihil enim est peculiare hoc pa-
ctio laborantibus, ut à sudoribus per somnos dun-
taxat iuuent. Nempē cōmune est cōmodis sudori-
bus tum in dictis affectionibus, cū in cunctis alijs li-
mitationes habere alias, ut si ex morbi cōctiōe fue-
rint, si per uniuersum corpus, si dieb. iudicatorijs,
si febres & symptomata sedauerint. Sudores autē
qui in somnis sūt, uigilantibus fieri superuacane-
um. Quidam uero sermoni opem ferre cupientes,
sudores in ijs, qui cōuelluntur, ob morbi robur fie-
ri aiūt. Si igitur corpore tum exoluto tum relaxa-
to, quod in somnis fit, id oriat, sudare hos secundū
naturā est existimandum. Quod deinceps dicitur,
maiorē habet dubitationē scribente ipso, an & sud-
dore quam plurimos leuari non malum: nullam si-
quidem ambiguitatem habet, quod manifeste est
bonum, si minus, at prorsus certe non malum.

Dolores si ad infernas dilabuntur partes, fa-
cile ab his perferuntur.

Quod quasnam infernas dicat non adiecit, pro-
pterea geminam expositores fecerūt scripturam,
alij siquidem ὀσφοροι, id est facile perferunt, scrip-
serunt. alij autē δύσφοροι, id est, difficulter perferū-
tur. Nam si ad thoracē, & os uentriculi peruenerint
dolores maiorē inducent tolerandi difficultatem, q̄
cum in ceruice cubitoq; essent: si ad crura, morbo-
sam totam affectionem insigniter iuuabunt.

Qui in febribus sudant cum capitis dolore
suppressa aluo conuellentur.

Ex breuissima interdum expectatione conuel-
lentos scribit. Nempē forsā semel quendam ita
habentē conuulsū uidit, nō sapius. Liber autem
ferē totus ad insanie conuulsionisq; prædictionē ex-
peditur. Siquis igitur auctori crediderit, & in febre
capite dolentes cum sudore & alui retentione cō-
uellentos enūciare ausus fuerit, sapius admodum
aberrans, semel petitum assequetur.

Arenidæ & liquidæ deiectiones, perfrictio-
nesq; non sine febre uitium habent. rigores ex
his tum uescicam, tum uentremprehendentes
opprimentesq; dolorem pariunt. an & his co-
matosum conuulsionem quādam habere fue-
rim admiratus.

Ἰαδύρα per Ἀ. attici scribūt, per θ. uero Ἰαδύρα
cæteri

cæteri omnes. uocantq; Ἰαδύρας carnes, que duris
membranosisq; & ægre diuelligibilibus atq; mandi-
cotumacibus contrario habent modo, tales au-
tem maxime sunt, quæ à multis σαχναῖ appellan-
tur, diem unum uel duos à iugulato animali repo-
sita. ἰωλας autē eas greci uocare consueuerunt,
quasi biduanas uel triduanas dixeris. & ἰωλιζεν
ita ante putrefacere. hinc edulium summe recens
ἐπιβραχὺν προσεωλισμένον, id est parum adputrefa-
ctum, mortificatumq; dicitur. Constat autē ex eo
quod postea ita dictum est: Senibus ad finē acces-
sit. Ego igitur ostendi quænā dicant homines Ἰα-
δύρα, in edulijs, & nō excrementis orationem ha-
bentes. Sed libri huius anthorē equum erat nobis
dicere quænā excrementa Ἰαδύρα, id est sub-
arenida uocet, nēpe quod mediocriter Ἰαδύρα, id
est arenida, constat. Prorsus siquidē ad eum specta-
bat nobis ostēdere quænā dicat Ἰαδύρα. Cum
autem propheta uatesq; ipsi inter se controuersi
existant, maior adhuc nobis, qui propheta nō su-
mus, existit dubitatio. Nempē est qui liquida nūc
simpliciter dici aiāt. alius cum aquositate liquida,
crassitiemq; & substantiā nullam habentia. alij ea
tanquā pinguitudine uacua. alij ueluti non lenta
glutinosaq; alij nescio quod ipsis uisum sit, aiūt ea
quæ humidis alijs olei instar nō miscentur. alij in li-
quida deiectione biliosos & incoctos globos. alij
autē quæ facile dissoluuntur, ut si arenā aqua con-
sperseris, deinde digitis componens constrinxeris,
& mox ubi solueris diuulsam dissolutamq; dixe-
ris. Videnturq; hi cæteris probabiliores esse. Eadē
uero potestate dicunt qui nō glutinosa esse aiunt.
quæ quis cōposita, & una uoce dixerit ἄγλυρα,
id est non glutinosa. si. n. ab arenulentis edulijs ad
deiectiones transferre similitudinē liceat, probabi-
lius fuerit dicere Ἰαδύρα alui excrementa esse que
de facili dissoluūtur, nullamq; habent ægre dissolu-
bilem unionē. Talia uero excrementa sunt, & à ci-
bis qui arenulentam, & solutu facilem habēt sub-
stantiam. Vidi ego cū in agro essem hortulani pue-
ros frumenti quidē indigos, piris uero abundan-
tes, talia deiicere. Qui miliū panicumq; edunt, uel
hordeaceos panes similia his excernūt. Si uero tri-
ticeos panes quis edēs talia deiicere, quod tenuis
& dissoluens humiditas excrementis permista sit,
quæ mutuam prohibeat unionem, est suspican-
dum. Dioscorides ut multa alia in obscuris libris
prompte commutauit, ita & uerbum Ἰαδύρα
permutauit, fecitq; Ἰαδύρα, appellariq; is ita
ait subnigratia. Nempē & tenebras Ἰαδύρας dictas
esse apud Pindarum. Post uero Ἰαδύραν ut uaticini-
um uel cōiectionē, uel temeritatem (nempē q̄
quis in talibus tanquā certe nouerit, enunciet, te-
merarium existet) ad consequentes pergamus di-
ectiones. ex quibus prima est, perfrictionesq; nō si-
ne ardore, quod rursus ipsum certo nōsse quid sibi
uelit, temerarij est hominis. Coniicientes uero &
in hac re, ut in alijs libri huius multis fecimus, per-
frictiones nō sine ardore dici asseremus, cū quis su-
perficie quidē perfrixerit, in imo autē corpore sen-

tat igneam caliditatē. Has igitur uitiosas esse ait.
Quis enim cute quidē perfrigescētē, intus uero
ardorē sentientē uitiose habere non nouit: etiam
non quarentibus nobis an fragiliuscula deiicere.
Nempē scriptis in prognostico cōtenti ad digno-
tationem tū bonarum, tū malarum deiicctionū non
fallemur. Deinceps autē in præsentī dictione seri-
ptum est ita: Rigores ex his tū uescicā, tū uentrem
prehendētes opprimentesq; dolorē pariunt. Que-
rere igitur rursus nos hoc loco uult scriptor quid-
nam significet uerbum Ἰαδύρα, id est pre-
hendētia. Nēpe antea ipsas ἐπιχέσεις, id est reten-
tiones, uocauit, ἀπολίψεις, id est interceptiones.
Nunc autē qui Ἰαδύρα, id est interceptiones.
in re eiusmodi nomē ferre uidetur de interceptioni-
bus retentionibusq; quas ἀπολίψεις uocant. alijs
uero q̄ ueluti admodū extēdatur indicare. Quo d
uero dicitur, dolorē pariunt, sufficit ostēdere agro-
tationē quandā significari per uocē Ἰαδύρα.
In cæteris quidē operibus plurima eorum que
dubitacionē asserit, ex illatis dignoscuntur: in hoc
uero libro maior perpetuo priore inferē quæstio.
quomodo & nūc cū inquit: An & his comatosum
quandam habere conuulsionē fuerim admiratus:
Nēpe uel tale est quod ait in ijs que dicta sunt, uel
tum omnibus, tū consequētib. Nam & id patet
comatosam affectionē habere quippiā simul exi-
stens quod conuulsionē representet, ueluti in quo
quidē & ipsa etiā simul existit, q̄ predicta comato-
sum sequat. Sed neutru horū neq; est necessariū,
neq; ut plurimū euenit. & quidē author ipse con-
sentit. adiecit enim coniunctionem dubitandi, an.
Deinde ipsi acclamauit, cū dixit, nō admiratus fue-
rim: Nēpe ita in cōpluribus & fide dignis exēpla-
ribus est scriptū, ueluti & in alijs quibusdam nul-
lo pacto scriptum reperitur.

Quæ in acutis morbis uomēdo trahunt, ui-
tiosa. atq; albæ deiectiones difficiles. Lentore ca-
rētia ex his percurretia multo cū estu in mētis
eūt aberrationē. ex his comatosi torpidiq; post
ea sūt. morbus ex talibus diutius manet. an &
citra iudicationē accrescētes difficulter spirent.

Quæ in acutis inquit morbis in uomendo tra-
huntur, uitiosa sunt. tale autē quippiam & antea
est scriptum: nosq; in similibus similia dicere cogi-
mur. Adijciam uero nunc & illud quod ante di-
ctum non fuit, cum nauseam fieri dicebam, quan-
do ad expurganda quæ contristant uenter cietur.
Quidam & ob phlegmonen ipsius nauseabun-
dam fieri affectionem dixerunt. quod in supradi-
cto uniuersali sermone continetur. Nam si phleg-
mone sua propria ratione nauseam pariat, nun-
quam uenter phlegmone obsideri citra nauseam
reperietur. Incidit autem huic symptoma eiusmodi
cum phlegmone obsideretur, duobus modis. alte-
ro quidem cum tenues quædam humiditates ex in-
flammatiis particulis ad interiorem ipsius capaci-
tatem decumbētes, collectæq; in eo loco os ipsius

cōstituerint. Altero autē cum permissio affectio num fuerit. Duabus siquidem inter se cōplicitis affectionibus, per se in utraq; fieri solet. Permissa igitur phlegmone ea, quæ nauscam parit, affectione, propter alteram earum nauscentes ægri fiunt, non propter phlegmonem. Cōtingit autem nonnunquam ut ex moderatis nausis uomitus statim incidat, nonnunquā sanē & cōturbatio quidē plurima & frequens fiat, uomatur uero uel nihil, uel prorsus paucū. quod conijcere licet his uerbis, uomendo trahuntur, ipsum uelle significare, quæ in præsentis dictionis capite sunt posita. Præuam autem est non ut signū tantum: uerum etiā ut causā symptoma huiusmodi. Nempe quatenus succi malitiam excerni contumacem contineri in uentris ore ostendit, eatenus signum prauū est. Quod uero cōtinuis lacerationibus uellicationibusq; uentrem afficiat grauetq; ob id rursum tanquā causā ipsius erit, phlegmones quidem nondū existentis, tanquā modo futuræ: eius uero quæ iam adest, tanquā incrementū suscepturæ. Præterea albicætes, ut inquit, deiectiones difficiles. quod quidā ab anteceditio separāt, cæteri copulant, cōiunguntq;. Cæterū quod de prædictis antea diximus, idē & de his nūc dicimus. albæ etenim deiectiones fiunt nō defluente ex hepate in uentrē bile. quod sanē & per se et cū dicta ante oratione cōstare potest. Quia uero autor dissimilia multa inter se cōmiscet, legentes ob id ea & copulare, & separare abinuicē possunt. Sed quod mox post albicætes deiectiones scriptum est: Lentore carentia ex his percurrētia multo cū æstu in mentis eunt aberrationē: inter ea que semel forsan uel bis uisā sunt auctori, est, nullā quæ necessaria sit, habētia cōsequentiæ causam: ut sapiusiam dictū est: quæ fieri possint, interdū quidem quod infelū transmittantur humores, interdū uero q; diuidantur, atq; aliquādo q; increfcentis affectione plures occupet locos. Adde quod neq; comatosos eos fieri inter necessaria annumeret, sed contingētia. quod & ipse cōfessus est, cum inquit, an ex talibus comatosi: uisus est siquidem & id supra perpetuo adscribere, ubi enunciare quippiam non audeat. Cætera que deinceps ad finē usq; dictionis dicuntur, similes habent absurditatem, ut foasā iam ab earū, que huic libro supersunt, dictionū explanatione temperandum sit. Nempe qui exacte didicerunt, tum quæ in libris Hippocratis scripta sunt, tū que in ipsorum explicationibus sunt dicta, hi cognoscere possunt quænā sanē ex signis scriptis, quæ prognosticen æqualiter perpetuo habentem obtineant, quænā magna ex parte, & que ambigue uel raro, atq; amplius quas in ipsis pro maioris minoris ue ratione continuerint differentias: ut nihil ope mea ad præsentia indigeant. Cæteris uero qui priusquam illa didicerint, sese ad hæc conferunt, proluxissime in horum singulis orationis est necessitas, ut nō tribus, sed triginta opus sit libris. Ego uero cōsentientes uerisimilesq; fide dignorū exemplariū scripturas in præsentī percurri dictione. Sunt uero & aliæ multæ scripturæ, aliæ aliter

A pro cuiusq; arbitratu: sed ad infinitam, ut dixi, prolixitatem incidere cogar, si omnes memorauero.

Quæ ex lumbis ad collum caputq; redunt, resoluuntq; paraplectico modo conuulsua & mentis uacillationem parientia. an & talia conuulsione soluantur: ex his uarie egrotant per ea profecti. **XXVI**

In hac quoq; dictione est incertum quonā pacto legere nos uoluerit, qui librum hūc scripsit. an ex ordine uniuersa cōnectentes symptomata: deinde ab his dicentes, an & talia conuulsione soluantur: an ad hanc usq; orationem, resoluuntq; paraplectico modo, serie continuata legere, mox silentes rursum postea dicere, cōuulsua & uacillationē mentis parientia. Nempe quidam hoc modo, alij illo legerunt. Deinceps etenim inquit, an & talia conuulsione soluantur: Conuulsua conuulsione solui, inter absurda est, prædicta uero solui conuulsione probabilius quis intellexerit (prædicta autem sunt, quæ ex lumbis ad collum caputq; redunt, resoluuntq; paraplectico modo) postea scilicet fieri cōuulsua, & talia reddita paraplegiam soluisse. Hæc siquidem sensum quēdam habere uidentur. propterea quod paraplegia affectio unius partis corporis talis sit, qualis est paraplexia totius, huicq; aduersissimum sit secundum motionem pathema conuulsio. Nempe cum partes affectas motu priuet paraplegia, conuulsio ad motionem agit naturalē uehementiorem, ita ut uiolenter hæc cōcutiantur. quod si obstructio uel humorum aut crassorum aut glutinosorum impactio in neruis fuerit, ob id paraplegiam iuuare uidebitur. Quod uero in calce orationis dictum est, ex talibus uarie egrotant per ea profecti: in quopiam id factum conspexisse mihi uidetur. Nempe & semel ego ita affectum quendā, permutationemq; uarie sese mutuo excipientium symptomatum habentem uidi. Fiebant autem & illi hæc prægressis lumborum collicq; & capitis doloribus, manus tota ab his ægre tū sentiebat tū mouebat. sicuti et in dictione dictū est, paraplectico modo, cum non esset exacta paraplegia, mox superueniēs cōuulsio sensiliorē eam atq; ad motiones expeditiorem fecit. Placata autē conuulsione sensim rursum deterior reddebat. Deinde rursus tum lumborum, tum colli, tū capitis dolore correptus uniuersam subitamq; habebat paraplegia in manu adactionem. atq; rursus postea non parum conuellebatur.

Conuulsiones in hysteris sine febre faciles sunt, ut Dorcadi contigit. **XXVII**

Et in hoc loco quod a nobis cognoscitur dictioni adaptabimus: nihil ab ea discentes. Nomen siquidem ὑστερῆς, quod facile dixi, ambiguum, quantum in se est, existit. Potest enim quis intelligere ex eo rationabilem earum, quæ in hysteris affectionibus fiunt, conuulsionem generationem. Potest quoq; & dici securitas ipsarum & a periculo recessus. Nihil itaq; dictione nos docet: sicut neque alius

alius, qui ambiguus sit sermo. Qui in rebus, quæ dicuntur, ueritatem scire preuertunt, uni ambiguitatis parti conueniūt, interdum autem & duabus: quo pacto & nunc hi legunt. Nempe mulieribus hysteris appellatis, quæ strangulationibus utri capiantur, fiunt & continue totius corporis contractiones conuulsuæ, nec simile cæteris conuulsionibus periculum habent. Sed quoniam & in magnis uteri inflammationibus conuulsiones interdum adsident, ab his nunc dicitas separauit, adiciens dictioni ἀπύρως, quod sine febre est. Nempe quod magnas uteri inflammationes febres consequantur, neminem latet. At non sapius fiunt ex uteri inflammatione conuulsiones. si fiunt, periculosa sunt.

XXVIII Vesica intercepta tum alias tum cum capitis dolore conuulsuum quippiam habet. Quæ ex his cum stupore exoluuntur, difficilia existunt, nō tamen perniciofa. an & in mentis pellat uacillationem quod huiusmodi est?

ἀπὸ λυψυ, id est interceptionem tum urinarum, tum deiectionum pro retentione appellare cōsueuit. conuulsuum autem quippiam habere ait. quod idem cum hoc est, posse aliquando conuulsionem prouocare: & præsertim cum dolor capiti aduenierit. Fuisse siquidem neruorū principium in societate affectus uesicæ ostēdit. Quod uero postea scriptum est. Quæ ex his cum stupore exoluuntur, bifariam est expositum. Nempe quidam de urinis dictum inquirunt, tanquam ex retentione cum stupore exeretæ sint. uolunt siquidem ἐκλυόμενα, id est quæ exoluuntur, dictum esse pro ἐκκρινόμενα, id est quæ excernuntur. alij uerbum exoluuntur de corporis partibus dictum esse intellexerunt, alij de uniuerso corpore: quasi sensatione quidem torpens ipsum, uoluntaria uero motione exolutum fuisse dixerimus. Volunt igitur hæc ὀνομασία quidē pro ἀκίνητα dici, quæ difficilia & periculo uacantia dicimus, nō tamen perniciofa. An uero in dictionis calce dubitanter enūnciet in dementiam pellere quod tale est, nec ne, sapius mentem ipsius didicimus, in quibus addubitat.

XXIX An & ofsium, quæ in temporibus sita sunt, pertusiones distinctionesq; conuulsionem accersant: uel temulētum sauciari, uel sanguinem ualenter erumpere in principijs si id faciūt, conuulsua.

Quod in calce orationis dictum est conuulsua, in exemplaribus quibusdam adiectū non est, neq; si non adiectum sit, quantum ad intelligentiam rei spectat, quippiam refert, quia sub eo intelligatur quod principio dictum est, cōuulsionē accersant. Dilucide igitur hoc in loco idipsum quod in unoquoq; ægrotante apparuit, demonstrauit. cum iustum esse sibi scripturam interpretari uisum fuerit, interdum quidem tanquam uniuersale enūncians, interdū uero addubitans. sicuti & nunc in aliquo,

A cui os capitis positum in temporibus traiectum in terciumq; fuit, qui temulentus sauciatus est, contestimq; erupit uehementer sanguis, & tandem est conuulsus. Cum ergo tria ipsi euenierint, unū quidem ofsis temporalis traiectio, alterum quod temulento id factum sit, tertium uero sanguinis eruptione: inquit a quonam horum sit orta conuulsio: cui respondebo facile. Nam de ofsis temporalis dissectione ita Hippo. Quod plagæ temporibus inflicta letales sunt & perturbantes. quod item in conuulsionibus distentionibusq; temporum musculi primi patiuntur. De ebrietate uero aphorismum illum dixit: Si ebrius quispiam repente obturuerit, conuulsus moritur. De sanguinis autem eruptione, quod cōuulsio a repletionē fiat, uel uacuatione, nō autem totius corporis sed neruorum ipsorum, quo fit, ut ex sanguinis eruptione haudquaquam contrahantur, nisi refrigeretur, uel propter præsentium incuriam, uel quod sedare uelint fluxionē sanguinis per refrigerantia remedia.

In sudore sputa præter fluentia febrentia ægro leuia. An ad dies aliquot uentres humectentur: arbitror. an his abscessus in articulum futurus? **XXX**

Quidam dictionis antecedentis finem principium huius efficiunt, bifariam. alij quidem cum articulo τὴν ἀσσωμάτεια, id est conuulsua in sudore sputa præterfluentia. uerum quod ad intelligentiam ipsam attinet, nihil interest siue adiectus, siue ademptus fuerit articulus. qui uero deinceps dicitis, conuulsua, præordinant, magnam faciunt sensus permutationem. Atq; adhuc magis scriptura alia, quæ recetiores quidam moliti sunt, pro τὴν ἰσθμῶτι, id est in sudore, nomen compositum ἀνίσθωτι, id est nō in sudore & absq; sudore facientes. Si igitur non sapius in dictionibus multis, quæ nihil conferant ad prædictionem pro conferentibus adscripsisset, confestim culpassem eos, qui dictioni, conuulsua, præscribunt, præordinantq;. cum uero & ipse adiecerit quod nihil conferret, ignosco ijs, qui conscripserunt, conuulsua, quanquam ad præsentia nihil quod effatu dignum sit, conferat. siquidem in febribus cū sudoribus nō iudicatorijs præterfluentia sputa ob copiam immoderatam uel uirtutis imbecillitatem oriūtur. atq; ob id sunt ὀνόμα, id est leuia, quasi ὀνόμα, id est non contumacia et uersu facilia dixerit. Absurdior autem fuerit intelligentia si ἀνίσθωτι, id est nō cum sudore scripserimus. quam quam qui scripturam antiquam permutauerunt, tanquam sapientius quippiam inuenissent, ita scripserunt, pro τὴν ἰσθμῶτι ἀνίσθωτι facientes. Orationem autem hanc, an ad dies aliquot uentres humectentur: in ægro factum id uidelicet conspiciatur ita scripsit, an multis euenire id possit, inquirens. Nihil autem certi, quantum ex dictis est, quod ipsi respondeamus, habemus. Nempe quo pacto tali in ægro cætera habeant limitare oportet, de quibus dixit nihil. Modus idem est de futuris in articulos abscessibus. Constat enim quibusdam ex si-

gnis talia definire oporteat: de quibus impræsentia nihil dictum est.

XXXI Quæ cum tantula ferocitate in desipientiam pellit, melancholica, si uero à muliebribus fuerint, ferina. amplius autem incidunt hæc. an & hæc cõuellantur: an cū caro quoque aphonix cõuulsus: quomodo coriarij filij obuenit. cœpit autem malum præsentibus mensuris.

Quamnam appellet melancholicam desipientiam dixi antea. Nam is dictionis eiusdem quam nunc retulit, scripsit principium. Præsens uero sermo, ut autor fatetur, est quod coriarij filiam ex mensurorum retentione ferociter delirasse conspexit. demonstrauit autem per uocem hanc melancholici intentionem. Prompti siquidem ad inferenda propinquis mala, qui ex melancholia delirant. ubi autem ingentia mala designant, ferinas desipientias appellat. Sed quod ex purgationis mensurorum retentione talis oriatur desipientia, neque profusus uerum, neque magna ex parte. Nam si melancholicus fuerit sanguis, atque in cerebrum ierit, desipientiam huiusmodi parit. Si uero biliosus, non talem, sed consuetam familiaremque. si copia pituitæ fuerit, cataphoram lethargumque magis efficiet: si uero mistum ex his, mistam etiam affectionem ex cataphora & uigilia, uel desipientia conficiet. ut autem horum nihil uniuersale ipsis inest: sic neque consequentium aliquid, quæ coriarij filia euenisse scripsit.

XXXII Quibus conuulsis oculi fixi relucet, non apud se hi sunt, diutiusque ægrotant.

Quidam pro παρ' ἑωυτοῖσι scribunt παρὰ σφίσι αὐτοῖσι. sed quod utraq; oratio & παρὰ σφίσι αὐτοῖσι εἶναι & παρὰ ἑωυτοῖσι εἶναι de his dicatur, qui tum intelligunt tum sentiunt, cuius patet. οὐκ εἶναι παρ' ἑωυτοῖσι autem est non intelligere, sed mente circummagi distrahitur iudicium. sed quod nota habeatur ex oculis fixe relucetibus, ut ex alijs quibusdam ignorant. satis uero fuerit in eam rem quod ab eo dictum est: Oculi ferocitas desipientiam indicat. quomodo & idiotis ipsis dilucet, qui non profusus stupidi existunt. Nempe quod id semper subaudire oporteat, constat omnibus. Vocamus siquidem in eiusmodi omnia testes idiotas, qui rudes tum existunt, tum uocantur: sed maxime quidem si fieri possit, natura prudentes: si non, mente desides ignauosque. In præsentis uero sermone supra modum relucere oculi ponuntur: quod per se ipsum signum irascetium erat. sed forsitan id oculo ἀπνεῖ, id est fixo contentoque, quod est θρασύ, id est feroci, concurrens uehementiore indicabit fore desipientiam. Superuacue autem ad prædicendum quod deliratur tales sint, conuulsorum meminit. Nam & sine procreari potest desipientia, & præsentibus his non procreari. Aegrotaturos autem diutius & temere magis dictum est. Nempe in quibus conuulsis fixe ferociterque relucet oculi, hos acute ægrotaturos, non diuturnius, rationi est cõsentaneum.

Sanguinis ad latus diuersum eruptiones malæ, ut si cum lienis magnus fuerit, dextra ex nare fluat, atque res in hypochondrijs ita habet, cum sudore deterius id existit.

Si quippiam aliud sepius contingere ipse uidit, ita & hoc. Videtur autem Hipp. ex multis experientia quæ ex particularibus sibi fecit, uniuersalia collegisse. Nepe & in Epidemiorum libris egrotos scripsit multos, alios quidem quibus sanguis salubriter erupit, alios uero quibus insalubriter. Causam horum alibi enunciantes cõsiderauimus. Nunc id nosse satis fuerit, quod qui asserunt quomodo ex hepate caua uena sursum per thoracem fertur, ita & ex liene alia ortâ partibus distribui sinistris, non uera dicant. cum una sola uena sit, quæ ex partibus septo transuerso inferioribus ascendit. Queritur autem non sine ratione ab expositoribus, quæ ob causam uerbo, lienis, adiecerit, magnus: aiuntque qui maxime probabilia dicere uisi sunt, in paruo liene non admodum manifestam esse in utraq; uel præsidij uel offensæ inclinationem. Ego uero sermoni adiectum esse existimauerim uerbum magnus, quasi uel tumefactus, uel in molem assurgens, uel phlegmone obsessus adscripserit. Nam si lienis simpliciter scripsisset, rursus alia oriret quæstio, quoniam uitio lienæ affici dicat. Si igitur hoc non inquiramus, sed nobis cõstet in omni tumore præternaturam lienem fatigante in latus diuersum sanguinis eruptionem nocuam esse, limitationis gratia uerbum magnus, adscripsit. Exemplum autem hoc ipsum uidelicet de liene omnium commune est, quibus ad latus diuersum sanguis erumpit. atque ob id sermoni additur aduerbium, ut, perinde atque si ita dixisset, ut si cum iecur magnum fuerit, ex sinistra nare erumpat sanguis. Cæterum ita à liene tanquam exemplo ad iecur transire in promptu esse arbitratus, iecoris non meminit. Quod autem à uiscere ad uiscus migratio fieri possit, adiecit hypochondrium, inquires: Atque res in hypochondrijs ita habet, ne tantum ex uisceribus directas sanguinis eruptiones bonas esse existimemus, uel malas que in latus diuersum fiat, sed etiam ex hypochondrijs ipsis. Cum autem uitiosa sit, quæ in latus diuersum fiat sanguinis eruptio, deterius adhuc fuerit signum si cum desudatione contingat. ἐπίδρωσι autem, id est desudationem iam sepius quidem in hoc scripsit libro: sed nusquam ita lucide ut cognoscamus nunquid sudores circa thoracem caputque apparentes ita appellet, an eos qui toto emanant corpore, ubi tum pauci, tum nihil conferentes sint. Præter uero utrumque horum est: deterius autem quod in superis sit partibus. Nempe cum omnis desudatio demonstrat uel copiam in sudantibus partibus, uel facultatis retentrix imbecillitatem, utrumcunque eorum in locis, tum thoracis, tum capitis fuerit, deterius est signum quam si in alia quapiam parte fuerit.

Ex naribus exiguo cum sudore perfrigescens, tum talia maligna prauaque.

Rursus

Rursus hoc loco interpretatione est usus, non adiecto orationi ex naribus perpetuo erumpenti sanguine, quod nos de necessitate subaudire oportet, propterea quod nihil aliud intelligere ualeamus. Fictus autem sermo integer, si ita interpretari liceat: si ex naribus sanguis erumpat, cum sudores uel fuerint uel superuenerint, perfrictionem quidem aiunt malum indicare morbum. At cum perfrictio tum in extremis fiat, tum per totum corpus, grauior certe difficiliorque quæ per totum corpus est.

Post sanguinis eruptionem deiectiones nigrae malæ. prauæ autem & impense rubrae. an & quarto die talis eruptio fiat? comatosi ex his conuulsione finiuntur. an nigris procurreribus & tumefacto uentre.

Rursum & hoc loco ut in alijs multis sermonibus manifestum utilemque ab Hipp. dictum confudit. Est autem ipsius primum quidem uniuersale huiusmodi: Iudicatoriorum non iudicantium alia quidem letalia, alia uero difficilem faciunt iudicationem. Cum autem iudicatoria multa sint, in horum singulis suus est sermo. particularis quidem ad eum, qui dictus est relatus: uniuersalis uero ad subiectos subordinatosque, qualis & talis: Sanguinis eruptio non iudicans, uel mortalis, uel iudicium reddit difficile. Ita sudor, uel copia tum uirinarum, tum deiectionum, tum uomituum, uel quæ per hemorroidas, uel uterum excernuntur, & parotides, & ceteri abscessus. Omnia siquidem hæc si non iudicant, interdum quidem letalia, interdum uero & ἀνοηστὰ, id est ἀκριτὰ ποιεῖ τὰ νοσηστὰ, id est morbos iudicatorios expertes faciunt. Communissima autem ex his efficitur oratio uniuersalissima generalissima: uocet enim unusquisque pro suo arbitratu iudicatoriorum non iudicantium alia quidem letalia, alia non iudicabiles faciunt morbos. Præstat autem hoc loco quando sint letalia, & quando non iudicabiles faciunt morbos definiuisse, id quod ab Hippocrate ipso est demonstratum. Quæ namque ex iudicatorijs nihil iuuat, sunt iudicatu difficilia. Quæ uero etiam in contrarium repunt, sunt letalia. Iam quæ ad contrarium inclinant, alijs ex si gnis certitudinem capiunt: quomodo & malignas scripsit hoc in loco deiectiones. acciderit quoque aliter cuiquam altera talis affectio maligna, ut uomitus, uel prauæ urinæ, ueluti & perfrictio quæ cum difficultate excalferi possit aut totius corporis aut extremarum tantum partium. sic etiam profunda sitis, æstusque, & caligo, & implacitas, & uigilia, atque prauorum aliorum quippiam. Didicisti uero hæc eadem omnia ex commentarijs De iudicatorijs, atque ex Prognostico, quædam item ex Epidemijs. Scripsit certo & hoc loco sermonem uniuersalem particularium speciem unam commemorans. Nempe qui modo artem ediscit, putat sola hæc maligna esse, de quibus audiuit. Si uero acri est ingenio, potest & alia quedam talia esse suspicari, tempusque expectare aliud, in quo & ipsa perdiscat. Quod si non ita didicerit, sed quæ particularia exi-

sunt, rursus expectabit inscius quantum docting adhuc ipsi desit. Qui uero uniuersale didicerit, particularia omnia cognoscit. Atqui Prorrheticum hoc scripsit, in particulari uersatur. atque ob id interdum quidem ex diuersi generis symptomatis conuulsionem acruat: interdum uero ex uno agro; aut duobus uniuersaliter pronunciat: atque aliquando addubitat, ambigitque. quomodo & nunc inquiens, An & quarto die talis eruptio fiat? Nempe quod quempiam uiderit cui quarto die sanguis erupit, omisso nomine sermonem fecit, quæquam dies ipsi uniuersalem in Prognostico habeant disciplinam. Rursus autem particularia enuncians Prorrhetici author, non tanquam particularem, sed tanquam uniuersalem fecit sermonem, scribens ita: Comatosi ex his conuulsione finiuntur: non necessario fieri inquiens, sed interdum contingere, ueluti & aliud quippiam inutile quod habet generationem. sed id quidem simpliciter enunciauit. de nigris autem procurrentibus & uentre tumefacto, respondemus ipsi & hic posse quidem & ea fieri. sed neque perpetuo, neque ut plurimum.

Sanguine profundetia cum desudatione uulnere mala. loquætes ita affecti occulte pereunt.

Quidam τρωμάτια, id est uulnera per τ. & ρ. & ω. primam syllabam scripserunt. alij autem, τρωμάτια per τ. ρ. & ο. & usitatissime quidem scripturæ hæc sunt, tum expositoribus, tum scriptoribus: sed conuulsionibus rara existunt. ueluti & quæ primam scriptam habet per τ. ρ. α. & υ. Exordium igitur est et nobis à consuetâ usitataque, quam per τ. ρ. & ω. scriptam reperimus, & quæ idem significat cum ea, quæ per τ. ρ. α. & υ. scribitur. Nempe τρωμάτια læsiones eas appellat etiam Hipp. quæ ab externis inferuntur caulis. fecisse igitur in præsentia sermo nem non solum in uulneribus uel ex antheris, uel abscessibus, uel diuisionibus: uerum quoque & in sanguinis eruptionibus, par est. quin in uulneribus consonant magis cum sola hæc sanguinem profundant. Quidam scriptorem hunc etiamnum de sanguinis e naribus profusione nunc agere dicunt, non in febribus solum: uerum quoque & in dictis affectionibus interficere. Siue igitur de omnibus his sermo sit, siue de uulneribus duntaxat, sanguinis cum desudatione profusiones malignæ sunt, nec dissimili modo si & τρωμάτια, id est tremores scriptum fuerit. illud autem, Loquætes autem eos occulte perire, tale quippiam indicare aiunt. quod tales nihil mali habere uidentur: sed tanquam extra periculum constituti & præsentibus loquentes repente pereant. Quod si aduerbium ἀεθραῖος, id est occulte, hoc uelit ipsis significare, naturalē interpretationē alienis metaphoris permutare summo opere studere uidentur. Putant namque uirtutem esse orationis semper à communi loquendi consuetudine recedere: perinde ac si nihil referret si quis uel ad deterius recedat.

Post modicam sanguinis eruptionem, nigramque deiectionem in acutis morbis surditas

Tom. 4 G 3 malo

Galen.

malo est. sanguinis deiectione in his perniciofa. A
furditatem uero soluit.

Continetur in hac syndrome uerum quippiam
& uniuersale. Nempe in acutis morbis, nigris ex
deiectionibus si sanguine deiecerint, perniciosum
uere exiit. id quod & nos scimus & ceteri qui in
artis operibus cōsenuerunt. Atqui symptoma ef-
se uidetur eam secundum rationē qua in superpur-
gationibus ultimū excernitur quod sanguineum
est: sed particulariū est in quib. scriptor nominauit

XXXVII Lumbis dolentibus stomachi dolores ac-
cedentes signa eruptionis sanguinis puto no-
tamq̄ prægressam.

Non recte explanauerunt dictionē hanc pleri-
que, qui in hunc librum commentarios scripserit:
simulq̄ & pugnantiā dixerunt. Videtur autem mi-
hi quidam eam in discētium utilitatem exposu-
isse: sed hoc modo nō meminit febrū uel acuti mor-
bi ut consueuit. Ut ergo sermo eius in non febrili-
entibus sit, uerisimile est: ex nulla manifesta causa
plures consequentes dies lumbis dolentibus atq̄
ore uentris. In his igitur uacuationem per hæmor-
rhoidas expectare oportet. Posses autem non solū
id fore prædicere: sed & propter hæmorrhoidum
retentionem ea fuisse conijcere. magisq̄ si eius, qui
hac patitur, temperaturam uideas melancholicam,
ut tibi ex dictis predictio non solum futuri, ue-
rum & præteriti, & tertio præsentis sit. Nempe
cum ab alijs distinctus fuerit lumborum & oris
uentriculi dolor, præteriti quidem erit prænotio,
quod & antea fuisse illi per hæmorrhoidas uacua-
tionem noueris, futuri quod & nunc erit. præsen-
tis autem affectionis perspicua sunt symptomata.
Nempe copia in uenis acruata tenue quoddam
ferum in uentrem cōfluens cardialgias parit in os
ipsius ascendens, quod omnium ferē partium ma-
xime sentiēdi facultate præstat. Bona autem abun-
dantiæ portio ad inferum repens locum, in quem
& primum deferri consueuerat, lumborum dolo-
res efficit.

XXXVIII Qui statis certisq̄ temporibus sanguinem
profundunt, siticulosi hi, difficiles & exoluti si
non profuderint, epileptici moriuntur.

Hoc rursus loco satis erat uniuersaliter dicere,
primum quidem quibus uacuatō sanguinis con-
suetā retenta fuit, his morbos fore plethoricos, ma-
nante ipso ad eas corporis partes, quæ retentis ex-
cretionibus propinquæ sunt, uel ad eas quæ imbe-
cilliores existūt. particulatim uero de ijs, qui ex hæ-
morrhoidē, utpote excrementis existentibus me-
lancholicis alūt uel melancholiā, uel phthisin, uel
hyderum, uel scirrhus, uel cancrum, uel elephan-
tem. præter hos autem unicuiq̄ in ea parte fore af-
fectionem, quæ ceteris manifeste imbecillior exi-
sit. Non recte autē duorum symptomatum cōcur-
sionem adiecit, sitis & exolutionis in sanguinis re-
tentione. Nam sitis nullo pacto retentionis sangui-

In C. A. Gra.
legitur κίρ-
σός. i. uaricos

nis proprium existit: exolutio autem immodera-
tas excretiones non retentiones cōsequitur. & re-
cte dictum est in secundo Epidemiorum: Sanguine
multo fluente lassescere. ubi & quod ex uoce
exolutionis significatur exposui.

Qui compositi perturbantur, peruigilant, XXXIX
naribus stillant, sexto die leuantur, nocte labo-
rant, postridie sudant, in somnum feruntur, de-
lirantq̄, abunde sanguinem profundunt. an
& aquosa urina tale quippiam indicat.

Dilucide rursus hoc loco ostendit quod in par-
ticularibus apparet concursionibus. Nempe pro-
fluuij sanguinis peculiaria sunt signa clare in com-
mentarijs De iudicationib. deinceps scripta. Nūc
autē in homine qui abūde sanguinē profudit, om-
nia quæ sanguinis profusione antegrediūt scripta.

Quibus sanguinis eruptio multa fuerit, pro XL
cedente tempore alius male afficitur, si non u-
rina concocta fuerit.

Dixit in Aphorismis Hipp. Quibus in febris
sanguinis quacunq̄ ex parte copia eruperit, cum
reficiuntur, alui his humectantur. hic autē simplici-
ter inquit *ωνυγδύοντα*, id est male afficiuntur. for-
san in uerbo male afficiuntur, completū uolens et
humectantur, & quacunq̄ in uentre perperam si-
unt, alijs siquidem morbis, alijs inflatis, uel ructu a-
cido correptis, uel profus non coquentibus. Om-
nia autem caloris natui inopiam consequuntur, ob
quam & urina aquosa uidetur.

In iudicatorijs perfrictionibus sanguinis e- XLII
ruptiones uehementes pessimæ.

Conspicua est sermo nullamq̄ questionē ha-
ber si uehementes & pessimæ scriptū fuerit. si ue-
ro ut nonnulla exemplaria habent pro *κρίσιμα*, id
est pessimæ scriptum fuerit *κρίσιμα*, id est optime:
maxima oritur questio, quod defendentes nōnul-
li tale quippiā significari aiunt: quacunq̄ sangui-
nis eruptiones uehementes refricatur in iudicatio-
rijs diebus optima sunt. tanquam refrigeratio san-
guinis eruptiones retineat. Hi autē non scriptam
enarrant dictionem: sed alteram qua ita dici oport-
tebat: Quæ in iudicatorijs diebus sunt eruptionū
sanguinis uehementium refrigerationes, optima
sunt. Adde quod frustra additū sit, iudicatorijs die-
bus. Nempe quocūq̄ die sanguinis eruptionibus
uehementibus perfrictiones aduenerint, sangui-
nis eruptiones sistunt.

Capitis affecti grauitate, & sincipite dolen- XLIII
tes, peruigilesq̄ sanguinem profundunt, tum
aliās, tum si quippiam in ceruice tendatur.

Sanguinem profundūt quidem & in huiusmo-
di concursionibus, sed non multi.

Qui peruigilauerint, repēte cum inquietatio XLIII
ne quadam sanguinem profundūt, tum aliās,
tum si quippiam non ante fluxerit. an & ubi
perfrixerint?

Con-

Concursionē quoq̄ huic sermonem adijciam eum A
dem, quod quidam horū sanguinē profundunt in
capitis doloribus.

XLIII Ceruicis dolores, impēse rubri oculi, sangui-
nis eruptionem ostendunt.

Vere hæc quod sæpius ad sanguinis eruptiones
cōcurrant, intulit: cetera uero quæ antedicta sunt,
raro cōcurrunt. In re eiusmodi magna præstant uir-
tute impense rubri oculi.

XLV Quibus uenter tenditur sanguinem hi pro-
fundunt, superrigētq̄. an uenter intestinorum
incurrat leuitatē, fiatq̄ durus, uel ascarides fa-
tigent, uel utrunq̄.

Verbum *αυροβραγες*, id est sanguinem profun-
dunt, autorem uelle intelligere sanguinem e nari-
bus fluere sæpius non semel ostendi. arbitrorq̄ eū
adnotasse aliquem qui supressa aluo sanguinē pro-
fuderit, deinde superriguerit, & postea intestinorū
leuitate correptus sit. Sed q̄ alius cum intestino-
rum leuitate induruerit, controuersiam habet ma-
nifestam. Nempe quidam duritiam in ipso uentris
corpore intellexerunt, non in excrementis, alijs
nihil id prohibere inquit. alijs quidem sangui-
nem profundentium adhuc magis quàm antea su-
perinduratum esse uentrem. alijs uero cōtractam
intestinorum leuitatē, ueluti & habere ascaridas.
Alij fieri posse inquit liēteriam duram, si quæ per
meauerint nō solum qualitate uel inuertibilia, uel
immutabilia manserint, uerum quoq̄ & dura qua-
lita deorata sunt, citra ulla madefactionem. Dio-
scorides præsentem dictionem in duo secans seor-
sum quidem scripsit, quibus uenter tenditur, san-
guinem hi profundunt, & superrigent. an ad san-
guinis profusionem tale consequatur: deinde prin-
cipio altero inquit, uenter intestinorū leuitate cor-
reptus, uel durus, uel ascarides, uel utrunq̄. Scribit
autem non *επισκληρο* sed *επισκληρο* per *ν*. & iu-
xta illud superne imponēs λ. utrunq̄ p̄cūs inclu-
dit. uult autem per uocem hæc *επισκληρο*, corpus
induratum significari.

XLVI Quibus ad caput manusq̄ ex lumbis fit re-
curuo, stupefacti hi, uentriculi ore dolentes, &
saniosi sanguinem abunde profundunt, uen- D
terq̄ turbatis his copiose fluit.

Diligenter rursus hoc consideres loco auto-
rem, qui cōcursiones ita scribit, ut in quibusdā san-
guinem profundentibus uidit. Et si quæ a me sunt
demonstrata memoria tenueris, iudicare ipse quæ-
nam superflue scripta sint sanguinē in profunden-
tibus facta indicia, poteris. Cetera quidem dictio-
nis similiter quamplurimi scribunt. quidam uero
non *εχωρόδεδ*, id est saniosi: sed *χωρόδεδ*, id
est bilioſi scripserunt. Si uero eorum quæ supra
dicta sunt, memor fueris, quonam modo utrunq̄
defendi possit non ignoras.

XLVII Quibus ex copiosa sanguinis eruptione &

frequenti, nigrorum multorum est deiectione &
tenſio, sanguinem hi profundūt uentre dolen-
tes, cum quadam uero fluxione facile ferūt. An
hi sudores frigidus habeant multos? returba-
ta his urina mala non est, neq̄ quod refidet ge-
nituræ simile. frequentius uero meiuunt aquola.

Conspicatus quoq̄ hæc omnia, uniuersale inde
comprehendisse ostendit quod singulorum quæ
dicta sunt, uires non cognouerit. quæ tibi constant
si es memor eorum quæ dicta sunt, tū in his Com-
mentarijs, tum in ijs quos in Prognosticū fecimus,
tum in libris de Iudicationibus. Meditationē quo-
que eorum exercitationemq̄ in Epidemijs perdi-
dicisti. Lectis autē aut semel aut bis talibus, ut me-
moræ tuæ confusus a reliquo tempore, non oport-
tet. Vix enim eam tum facile, tum promptam ha-
bebit qui etiam assidue in omnibus uerſetur com-
mentarijs.

Quæ ex naribus cum surditate & ignauita- XLVIII
te parua est stillatio, difficile quippiam habet.
uomitibus his confert, uentrisq̄ perturbatio.

Nescio quomodo paruum malum esse intelli-
gat sanguinem e naribus stillicidij instar fluētē.
Nempe orationem *ελαττιδύκτο*, id est difficile
quippiam habet, in paruis dicere homines consue-
uerunt, sed non parū id malum existit. Et si absq̄
surditate ignauitateq̄ fuerit, cū ijs, quæ cerebrum
affectum esse indicant, letale signum erit sangui-
nis e naribus stillicidij instar fluor. An uero uomi-
tus uel uentris perturbatio his confert, nō potuit
simpliciter absq̄ distinctione pronūciari. Distin-
ctio autem est quibusdā morbi in principio si ui-
res ualentes, uel sanguinis redūdantiā habeant,
uel pituitæ, uel alterutrius bilis. Nam si ualēter ex-
cernant, sanguinisq̄ redūdantiā habeāt, quod se-
ctio uenæ non uomitu, uel uentris perturbatio-
ne indigeant, neminem latet. Quod uero in uomi-
tibus uentrisq̄ perturbationibus antea est dictum
patescit: cum medicus uomitum ciere & uentrem
perturbare uolens non de ijs, quæ a natura fiunt,
enunciet.

Quibus ex rigore febres laborioſe fuerint, XLIX
muliebria his decurrūt, ceruix autem in his do-
lens sanguinis indicant eruptionem.

Mulieribus quoq̄ recte ualentibus etiam citra
rigorem cum febre mēstrua sit purgatio: siue cum
sensione quadam laborioſa. Cum igitur & rigores
fuerint, maiorem totius corporis motionē parien-
tes, & sanguine in eo redundante naturam ad su-
perflui uacuationē excitent, magis utique mulie-
brium, id est mēstruarum purgationum uacuatō-
nem fore spes est: si & purgationis, quæ per circuitum
reperit, tēpus adfuerit. Si uero ceruix ex præ-
dictis doluerit, uergentis ad superas partes humo-
ris signum constituitur.

Quibus per nares quoq̄ spes est, ut per ca-
put cōcutiētia sonitusq̄ sanguinē profundāt. L
G 4 profum

profundunt hi, uel muliebria deducuntur, tum aliās, cum si spina estus consequatur. forsan & id dyfenteriam facit.

Rursus hoc loco nomen unū adscripsit anceps ambiguumq; totam dictionis seriem questionis eiusdem opus habere efficiens. Nempe quā sint caput *σποντα*, id est cōcutientia, obscurum admodum uidetur. Quidam enim capitis symptomata omnia ita dicta esse inuēta generali quadam hac uoce ab eo, ut antea cum de uentre ageret, uocem hanc *σποντα*, id est male affici inuenat. Alij in palpitationibus pulsationibusq; temporalium uenarum, uel tremulis, uel quodammodo uibrantibus, motionem quadā totius corporis, hanc igitur caput concutientia mouent interdū & sanguinis ē naribus eruptiones, ueluti & menstrua. Sperat autem id fore magis, si mulier sensio-nem aestus ardorisq; circa spinam habuerit. Potes autem contristantium humorum ad caput impetum asserere, nisi per uterum uacuentur, uel dyfenteriam procreent.

LI Ventris quoq; palpitationes cū hypochondrij tensione sublonga: & tumente sanguinis indicant eruptionem. inhorrescunt autem hi.

Incertum est de quonā symptomate dictum sit *παλμω*, id est palpitationum nomen. Nempe preter id quod neq; appellationes antiquorum aperte discretæ sunt, ut & ostendit liber De palpitatione, in quo de arteriarum pulsibus differitur, sic & libri huius autor ad nomina cōstituenda uel ex abusu uel metaphora promptus existit. Non ignoramus autem q̄ cum Hippocrates in Prognostico diceret: Si uero pulsus in hypochondrio insit, subintulit: perturbationē aut dementiam indicat. Cæterum & ibi quidam intellexerunt pro pulsu palpitationem dictam esse. nonnulli uero proprie de uehementi spinā perreptatis arteriæ motione. Quamquam autem & hi palpitationem scripserunt, non tamen sanguinis profundendi signum indicatoriū pulsū hūc esse enunciauit in Prognostico Hipp. Sed postea de hypochondrij inflammationibus scribens sermoni adiecit: Fit autem his & sanguinis per nares eruptio, & ualde iuuat. atq; ut magis fore quis ex naribus sanguinis eruptionem speret, interrogandos esse ait an capite doleant, aut oculi caligent. Nam si horum quippiam fuerit, in eam partem sanguis repetit. Ut autem bene Hipp. in hypochondrij inflammationibus dixit: Fit autem his & sanguinis per nares eruptio: sic hoc loco sermo-nem ex uniuersali in particularem trātulit, inquit, cum hypochondrij intentione sublonga. fuerit autem ob sanguinem tensio ea mediolorum musculorum: qui a thorace ad pubis ossa pertinent. Sed nemo phlegmonas huiusmodi, quæ cum palpitatione fiant, hæmorrhagicas esse dixerit. Phlegmonas uero hepatis, cæterorūq; hypochondrij musculorū (sex enim reliqui a duobus prædictis existit) bene quis hæmorrhagicas assūmauerit. Quod

A ergo in dictionibus multis libri autorem redarguerim, redarguere quoq; & nūc non pertimescā, qui scilicet particularium enunciationē multam fecerit, breuē autem & ueram doctrinam uniuersaliū reliquerit. Preterea in calce dictionis adiecit, inhorrescunt autem hi, tanquam uniuersaliter his conu-tingens, quanquam uniuersale non sit. fit enim ex talibus concursionibus interdum & hoc symptoma: perpetuo autem uel magna ex parte non fit. Scribenda uero sunt in prorrhetica doctrina quæcunq; uel perpetuo, uel magna ex parte fiunt, ut si in proposito ueluti exēplo sermo manifestus fiat: si quis dixerit inter musculos abdominis octo numero existentes, medios rectos hæmorrhagiæ indicatiores cæteris esse, plus edocebit quam qui hæmorrhagias superuenire dicunt. Si uero simpliciter solos hos dixerit inflammari, si aliud quoddam hæmorrhagicorum signorum his superuenerit, hæmorrhagiam inferat.

B Quibus ē naribus copiosa uiolenta, & multa fluunt, ad conuulsiones hi interdum deducuntur, uenæ autem sectio soluit.

Si in huiusmodi sanguinis eruptionibus cōuulsionem ascisci simpliciter dixisset, hominem reprehendissemus q̄ ut in cæteris multis ita & nūc particulare tanquā uniuersale pronūciasset: quia uero Interdū apposuit, laudamus & uera loquit. Nempe & nos sæpius uidimus in hæmorrhagijs huiusmodi conuulsos aliquos non solum ob exuberantem purgationē, quā *σφοδρῶς* uocat: sed etiam propter refrigerationem, si medici caput refrigerauerint sanguinis profusionem retinere uolentes. Quod autē in dictionis calce dictum est, uenæ sectio soluit, tale quippiam indicare uidetur: Tales affectiones, in quibus uehementer sanguinem profundunt, uenæ sectio soluit ante sanguinis profusionem exhibita. Constat autem q̄ grauata sanguinis multitudine natura excitata quidem sit ad ipsius euacuationem, sed modū obtinere non ualens, uocata a recentioribus medicis *σφοδρῶς*, id est si peruacuationem fecerit. Potest autē & uehementis ipsius hæmorrhagiæ auxiliū sectionē uenæ dixisse. Nempe & nos sæpius auxiliū experti sumus, perspicue immoderatam sanguinis lationē sistentes. Quod autem manū recto tramite nari, unde sanguis abūde fluit respōdentem secare, maiusq; eiusdem humeralē uenam ferire oporteat, liquido constat omnib; si uero ex nare utraq; fluxerit sanguis, secare utraq; nihil prohibebit. nō enim per casuacuationis, sed reuulsionis gratia sectionē facimus.

C Frequentes & paruæ surrectiones sufflauerunt stercorum exiguum habentes, cum hypochondrij dolore & lateris, morbi regij participes existunt. An hi cum stant exoluuntur: si multq; sanguinem profundat: lumborū tensio his, & dolores sanguinis indicant eruptionem.

D Congelsit rursus hoc loco symptomatū diuersi generis

generis multitudinem que uidit, nec ipse affirmat: A singulorum autem uires didicisti in his, quos paulo ante dixi, Hipp. libris, & nostris cōmentarijs.

LIII Hypochondrij tensio cum capitis grauitate & surditate, & quæ consequenter fatigant, sanguinis denunciant profusionem.

Vult sanē quæ circa aspectum Hippocrates tenebrosa dixit, in dicta symptomatum concursione hæmorrhagica ostendere, sicuti per commentarios nostros didicisti. Nempe rursus admonere, quæ nuper sæpius memorauimus, cōmentarios in sermone prolixitatem est extendere.

LIIII Undecimo die sanguinis stillicidij instar fluores difficiles, tum aliās, tum si superstillauerint.

Verbū quidē *επιστῆ*, id est superstillauerint, superuacuum existit. Nā si & quarto & quinto, similiter absurdum. Cum autem omnes ē naribus stillationes difficiles sint, quoties crassæ & nigrae distillationes fuerint, maxime perniciosas has reperies. Si uero tale quippiam diebus quibusdam uel indicatorijs uel iudicatorijs contingat, certius preostendisse licet. Undecimus autē decimiquartus est index. Vbi ergo theoremata uniuersalia diximus, nunc libri huius autor particulare aliquod unum dixit: undecimi diei in ipsis mentionem faciens. In uniuersale autem de indicibus & iudicatorijs, id dixisse par est.

LV Qui in horrore simul iudicatorie sudant, postridie uero ubi inhorruerint, præter rationem uigilant, hos sanguinis eruptionem incursum puto.

Bene dixit, puto, prædictionis eorum quæ neq; assidue, neque magna ex parte fiunt affirmationem adimens.

LVI Quibus principio largum sanguinis profluum, rigor fluxionem sistit.

Est quando rigorem moderatum uidemus prægressum sanguinis profusionem in corporis plenitudine. turbationē etenim in ipsis faciēs naturā ad excernendū quod infestat, irritat. Magna igitur ex parte sudores, uomitusq; biliosorum, & deiectiones ex rigore fiunt: cōtingitq; interdum, ut dixi, propter sanguinis profusionē, copiam uacuari.

LVII Sin copiosa superuenerit sanguinis profusio, in contrarium reuellit: ex hæmorrhagia rigores, longi.

Vbi morbum non sedauerit sanguinis eruptio, exceperitq; eam rigor, utruq; longum redditur, ex eo quod corpus difficulter calfiat. quod pluribus superuenit diebus, ex circuitu quidem plurimum, contingit autē interdum & uagabunde.

LVIII Quibus capitis dolores, ceruicis labor, atq; totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica soluit. cæterū & tempore ita soluitur. Multas in hoc toto sermone cōcursiones ex or-

dine scripsit, methodum uniuersalem in ijs, qui sanguinē profundunt, paucis describere non ualens. Considerare autem oportet duo hæc prima: febrē ualde æstiuam, cuiusmodi causi sunt: symptomata item tum capitis tum ceruicis, & præsertim plethorica. Cōnumerat quoq; haud dubie & cum symptomatis capitis, quæ circa faciem fiūt. Deinde & quæ toto in corpore abundantia sanguinis signa existunt, hisq; nihilominus ex anni tempore æstiuo uel regione uerna, uel cōmoderatis uel calidiorib; si in hypochondrijs phlegmone quadā fuerit: postea quæ circa caput faciēs sunt hæmorrhagica signa, & si aliquod in thorace hypochondrijsq; uergentiæ ad superas partes signum fuerit. Hæc si quidem omnia in cōmentarijs De iudicationibus exposui, præterea in Prognost. primiq; Epidemiorum: in quibus distincta sunt & uenturæ, non tamen adeo mox sanguinis profusionis signa, & quæ talia non sunt.

LIX Urinæ quibus abscessus post aures fiunt, si celeriter & exigue concoquuntur, uitio sã, & ita refrigerescere malum.

Quod in hac quoq; oratione recensetur particulare est sermoni uniuersali subiectū. Nempe uirna in morbo omni celeriter & exigue cōcocta, deinde uero cessans, uitiosum quippiam indicat. Liquet autē q̄ & refrigerari malum sit, non in his solum, uerum & omnibus. Neq; enim in communibus adest quippiam peculiare ueluti in ardentibus febribus. Nempe quod urentes hæc summas partes non calciant, malignæ existunt: benignis māsueritq; totum corpus æqualiter urentibus.

LX Qui subsoporantur icterosisq; existunt, neq; ualde sentiunt, uenter his copiose fluit. forsan quoq; & si detinetur, exoluuntur, an & his parotides fiant?

Si ex nobis propria parotidū signa didicisti, perniciose item habentium signa: facile quæ nunc dicuntur propria non esse, tibi constabit.

LXI Suppressæ cū rigore urinæ malæ: tum aliās, tum si ante soporatos parotides prehenderint, an spes ex his?

In his quidem quæ antecedit hanc dictionibus futurarū sanguinis eruptionū concursiones scribere uoluit, sed completi quæ propria essent, paucis, ut dixi, nequiuit. Rursus quoq; & alterā hanc dictionem ad prædictionem futurarum parotidū scripsit: sed quod peculiare sit, nihil habet & ipsa præter id quod & permitta sint quædam pernicio-sa symptomata, ex quib; raro parotides fiāt. Quod autem neq; ipse de parotidum generatione enunciare ausus sit, id sanē ex adiectione cōiunctionis An, planē constat.

LXII Ex torminoso sedimentum limosum subliuidumq; malum. an ex hypochondrijs detritum dolere uideatur: exoluaturq; atque his parotides fiant?

parotides parum dolorificae: uenter his omnibus copiose fluens perniciem affert.

In caeteris omnibus exemplaribus scriptum in principio dictionis reperi, torminoso, praeterquam in exemplaribus Dioscoridae & Capitonis. Nempe hi scripserunt: ex σφοδρώσει, dictaque apud eos est, de urinis oratio: atque ob id residentias harum, tum ab Hipp. tum ab ipsis considerari & non deiectionum, inquit. Dioscorides igitur σφοδρώσει ἔγραπτεν, ait quae περιήγρηται, id est concreta quaedam per ipsas inuecta habent: factio nomine a uerbo σφύζει φεδία, quod est πύρρον, id est crescere. Neque enim ignoramus poetam ita dixisse, καὶ πύρρον φεδία κικλῶσθαι, quod est πύρρον, id est circulariter concreuit. Caeteri fere omnes expolitores limosas subliuidasque in deiectionibus residentias dici nunc alunt, quoties humectetur aluus, putantque torminosam conuenire. Nepe eiusmodi deiectiones cum torminibus prorsus fiunt. Subsidere autem inquit ita deiectionis liquidis residentias tum limosas tum subliuidas ubi praua affectio fuerit, in qua talia excernuntur. prorsusque ipsi quae talia deiciunt affectum esse hepar aiunt, atque ob id authorem adiecit dictioni: An ex hypochondrijs dextrum dolere uideatur? Nempe quoniam deiectiones eiusmodi perpetuo hepaticae existant, non tamen semper sunt cum uisceris inflammatione. quo fit ut orationi adiecerit coniunctionem, an, quod scilicet ita affectus dextrum hypochondrium perpetuo dolere asserere non poterit. Praeterea quod deinceps dictum est, exoluatur, hepaticum procul dubio symptoma est: ut in secundo Epidemiorum est demonstratum. Post haec de parotidibus scripsit. Videtur autem in his omnibus dictionibus ex concursione quibusdam praenotiones harum scribere, atque id esse maxime & in eo quod ipsi proponitur & in praesenti dictione: sed de his enunciare ausus non est, quoniam in particularibus persaepe uniuersales enunciationes scribere consueuerit. Praeterea inquit, atque his parotides parum dolorificae: rursus quendam talem agrum uidisse sese ostendens, in quo propter naturam, impetus quidam factus sit ad parotidum generationem, a qua tamen reijci non potuerunt quae contristarent, contigitque agrum copiose fluente aluo perniciose habere: natura scilicet non iudicationis ratione, sed propter hepaticae facultatis imbecillitatem contristantes humores deorsum excernente.

LXII In fastidiosis quibusdam uigilantijs parotides maxime.

Adiecit in praesentia haec quod saepius uiderit & non semel. quocirca per eam quae hanc praecessit dictionem uerum est fastidiosos esse quibus excitantur parotides: sed id sufficiens non est. Nempe quod dementia denunciant talia symptomata supra declarauit. Si igitur, quae Hipp. nos docuit ante contemplatus parotidas fore speraueris, deinde egrum ueluti ex ciborum repletione fastiditum ui-

deris, parotidas excitandas expecta. signa autem per quae parotidas fore sperabis sunt haec: Primum sane abscessuum omnium commune est quod diutius trahenti euenit agro, deinde si morbus deses fuerit & deorsum uergat, uel calidus & sursum repat, uel ceruicis capitisque grauitates fuerint, & dolores, & faciei rubor. Nam per hoc si parotidas fore ante speraueris, certior praenotio erit, cum quae in dictione relata sunt apparuerint. Sermonem quidem illum ante omnia memoria teneri uelim. Post haec uero signa omnia singulatim dixi ab Hippo. duobus iam libris scripta ipsa, quibus apponenda sunt quaecumque per pulsus in singulorum praenotionem conferunt. quae etsi praetermissa quidem ab Hippocrate existant, habes tamen scripta ea a nobis in pulsuum libris.

Ex uoluulis male olentibus cum febre acuta hypochondriisque sublimi diutius perseverante parotides exurgentes perimunt.

In dictione haec facta quidem est obscuritas quaedam & ob scriptorem, facta quoque & ob interpretes quosdam, incertum esse existimantes utrum ne ex unoquoque dictionum symptomatum uir nos sperare uelit ut parotides fiat, an omnia concurrere. In principio quidem libri huius cum mens autoris adhuc ignoraret, congruenter incerta talia esse quis existimare potuerit. Vbi uero in toto libro propositi ipsius experientiam habuimus idoneam, cognoscimusque praenotiones ex horum concursione scribere, constat & nunc ex omnibus quae scripsit simul factis nos sperare ut parotides fiant, uelle. Quod uero letales sint si fiant, est manifestum, quod nunc uiderit in ita laborantibus factas parotides secutam mortem, quae ob parotidas facta non est, quodque talia uideantur, constat ex his, quae scripsit: nempe quod febris acuta erat non sine periculo, quodque ueluti perniciosa affectio. Quoniam uero amplius nihil scripsit: sed graueolentem hunc esse uult, multoque magis. quoniam siquidem pacto graueolentem intelliges uoluulit perniciosior esse non graueolentem: fieri autem potest ut graueolens intelligatur, primum quidem in quo sterces euomatur, signum maxime letale: deinde si graueolens fuerit respiratio: tertio si ructus graueolens: quarto si status talis: & quinto si graueolens corpus. Nempe talis uoluulus aliquando a nobis uisus est.

LXIII Surdis mansuete parotides fiunt, tum alias, tum si fastidiosi quippiam superuenerit, & comatosus magis.

Quoniam aduerbiu ἐπιμακρῶς, id est mansuete in medio dictu sit eorum quae multam & eorum quae paucam habent spem in omnibus symptomatis: sic & hominem uocamus ἐπιμακρῶς moderatu & a quo nihil per uitam fit nimis. Totus itaque sermo talis quidem est: Si surditas accidat, parotidas fore medio-criter spera. Adiectione autem orationis fastidiosi quippiam, sperat fastidioso factio agro fore: idque magis si comatosus fuerit. Veru tum haec tum antedicta non

non magis desipientiae & phrenitidis signa sunt quam parotidum, cum non praefinite dicat in biliosis quidem humoribus ab initio morbi desipientiae ipsius potius esse signum, procedete uero morbo in crudis crassioribusque & magis ubi iam occupasse parotidum generatio apparuerit. hoc siquidem uniuersale caput est in parotidibus, si non amplius lateat quod inuasit, ita ut aeger impetum infestantiu humorum caput petere sentiat. Potest itaque quis hic denuo allucinatus in unoquoque eorum quae ad supernas partes motum indicant, scribere, tanquam ex praedictione parotidas secuturas. Sunt uero & modo dicta impetus ad caput signa. Dico sane surditatem & comatosum, non magis horum quam eorum qui uentre & thorace laborant esse symptoma, cum utriusque autem fuerit, horum simul praecognitionem augebit.

LXV Paraplegicis parotides uitiosae.

Paraplegias quibusdam corporis partibus accidere ab affectu didicisti, qualis est totius corporis affectus apoplexia. Videtur autem mihi uisus forsitan uel duobus uel tribus paraplegicis nihil a parotidibus adiutis signum uitiosum eas esse pronunciasse. Ego autem non simpliciter dixerim malum signum esse superuenientes paraplegicis parotidas, sed quod is abscessus morbo minor sit referre fuerit satis. Costat siquidem ex Hippocrate abscessus bonos esse cum morbi circuitus ad inferas corporis partes insigniter deuoluitur, quorum neutrum parotides habet. Nempe & affectus minoris sunt, & ad inferas partes non deuoluuntur. quare si id duntaxat perniciosum pronunciare satis erit.

LXVI Quae conuulsio modo cum catoche exacerbantur, parotidas mouent.

Quod ex concursione nihil obseruatio reperiat, rerum fide didicisse in promptu est. nisi enim naturam rei in qua praenotionem dicendo curationem faciemus, fuerimus contemplati, de singulorum signorum uel iudicare nequaquam licebit. Et nisi rerum singularum uires noueris, constari quippiam nequit. id quod uos edocui in omni arte fieri, nendum in medicinali. Atque hinc quantum Hippocrates superiores suos in uiriu cuiuslibet simplicis medicamenti inuentione euicerit, in omnibus suis est demonstratum libris. id quod memoria tenere oportet. Ad praesentem autem sermonem, qui particularis est, tantum rursus ex uniuersali accepisse conuenit, quantum ad quod nunc dicitur congruit. Catoche etenim cerebri affectus sunt, ut didicisti, ueluti & per totum corpus conuulsiones: de quibus nunc ipsum dixisse par est. Non enim simpliciter de manu uel crure uel alia quapiam parte pronunciauit, inquit: Quae conuulsio modo exacerbantur, quaequam licebit. Conuulsionem autem ex repletionem malam esse inquit Hipp. Constat autem conuulsuos affectus appellari in quibus principio, aut non multo post quam fieri coeperint, conuulsiones per seuerant ex repletionem ortum habentes. Veluti ui-

ceueria: quae ex uacuatione post sudores multos, uel uomitus, uel deiectiones, uel sanguinis eruptio nes, uel inedia, uel uigilias, uel motiones tum multas, tum uehementes fiunt. Nempe ex conuulsionibus aliae uacuationes consequuntur magis, aliae statim a principio repletiones. Praeterea ut parotides ex conuulsis comatosisque ubi protrahunt, fiant, est rationi consentaneum cunctante agro.

LXVII Ex conuulsione, tremore, fastidioque & celeriter exigui post aures abscessus proritantur.

Non in exemplaribus omnibus quibus scripta est haec oratio, eadem habet uerba. At in quibusdam praedictio uerborum scripta est tenore. In alijs autem tali: Quae conuulsio tremuloque modo accedunt, cum catoche abscessus post aures suscitant. Laudo eos, qui in suis exemplaribus dictionem non scripserunt, abunde siquidem nobis erat permittente eo symptomata multa multis dissimilis generis hucusque peruenisse, & non ab agris recessisse. Nempe symptomatum graecis ignotorum permissionem facere, summe absurdum per se existit. Non autem ferme apparent in conuulsione tremoris symptomata fieri siquidem non potest ut agris ipsis in conuulsionibus tremores deprehendantur: nisi utique talem sit autor contemplatus symptomatum uicifitudinem, ut cum conuulsiones quidem relinquere, tremulus fieret homo. Vbi uero conuulsio superuenerit, non posse dignosci modum arbitratur. Symptomatum implicatio eiusdem generis quaedam existit, uerum superuacua. Nempe ex catoche parotidas fieri abunde a nobis dictum, augente simul & generationis expectationem fastidioso ipso. Imo uero & uirinarum affectiones expectationem simul adaugebunt. nomen praeterea σπασμοτρομάδων, id est conuulsiu tremulumque, prauum existit.

LXVIII An primum capite doleant: uel & superiore sudent parte, & superrigant: deinde & uenter deiciat, & comatosum quippiam fuerit: an & aquosae urinae pendencia alba habentes: & uarie albae graueolentes quodammodo, deinde post aures abscessus: an & quibus eadem uirinae stillationes e naribus frequentes: an & lingua his lauis?

Si ut dixi praenotionem ab his exordiretur quae scripsit Hippo. tum in Prognostico, tum in Epidemijs, de abscessibus omnibus uniuersale quoddam fieret, & ex his, quae ab ipso dicta sunt ad securius pronuntiandum adiumentum. Nam si abscessus fore speraueris, humorum considera inclinationem, ad quam uidelicet fiat partem. atque ita ubi singulorum capitis symptomatum uires adnotaueris, parotidas fore tum magis, tum minus sperabis. Exempli igitur gratia de his, quae nunc ante oculos posuit sermonem facere non malum fuerit. Capitis dolor ex eorum est numero, quae humorum ad caput inclinationem significant, sed quod superiori sudauerit parte, pusillam ad

eiusmodi praesensionem facultatem habet: sed ma-
 iorem habet, quod superriguerit. Deiectionem ue-
 ro alui quoniam quis pacto generatiois parotidum
 significatorium esse dixerit, haud scio, cum potius
 modo contratio contristantium humorum ad in-
 fernas partes inclinatione operetur. Comatosum
 ad parotidum generationem signum effatu dignu
 existit. Aquosa praeterca urine, in quibus alba sub
 lime petunt, ad praenotionem per accidens confe-
 runt: quoniam aquosa quidem absq; albis penden-
 tibus incoctum esse morbum significant. que ue-
 ro substantiam secundum naturam habent, atque
 praeter id pendens album continent, coctum mor-
 bum esse indicant absq; sedimento. Oportet igitur
 eas neque profus incoctas, neque absolute coco-
 ctas esse ubi natura abscessum molita fuerit. Quae
 uero uarie albae & graeolentes fuerint, raro qui-
 dem abscessum qui fiat habent. quod si aliquando
 habuerint, malum habebunt. bene igitur adiecit ad-
 dubitans, an quibus eiusmodi urinae stillationes e-
 naribus frequentes: Malignitates siquidem in suc-
 cis incoctis etsi ad caput ferantur, stillationes ma-
 gis e naribus malignas faciunt, non parotidas. O-
 ratio praeterca, an & lingua his laeuis: dubitativa
 est. Nemp in praedictis & febres malignas fieri, &
 linguam exasperari est rationi consensaneum.

LXIX Quibus ampliter & crebro spiratibus mor-
 bus regius & febres acutae cum duris hypo-
 chondriis refrigeratae fuerint, his abscessus ma-
 gni secundum aures suscitantur.

πυδματωνιδως eos quibus magna est & frequens
 respiratio dixisse uidetur: quoniam & in libro De
 uictus ratione in morbis acutis hoc pacto eos no-
 minauit Hipp. iure optimo suscitandos post aures
 abscessus sperat. nemp & ratione non caret, atq;
 hoc saepius fieri uidimus. Si uero *πυδματωνιδως*
 eos dixerit, qui uentre infantur, ut nonnulli intel-
 lexerunt, qui & *πυδματωνιδως* scribunt & *πυδμα-
 τω*, nihil hoc ad parotidum generatione cotulerit,
 sicut neq; morbus regius. De febribus acutis &
 praesertim ardentibus dictum est antea sanguinis
 eruptiones mouere, sanguine tum fundentes tum
 ad caput sursum ferentes. Quanam praeterca du-
 ra hypochondria dicat, non clare cognoscere pos-
 sumus, propterea quod dolentia non adiecerit. Ne-
 pe hoc adiecto iam phlegmone horum indicabit:
 non adiecto uero, frigidiusculu tumorem scirrho-
 sum magis quam flagrantem. Soluuntur uero ta-
 lia abscessibus magis, non sanguinis eruptionibus.
 Nemp cum inflammantur, sanguinis eruptiones
 maxime fieri conspiciunt. Propter alienam uero
 auctoris enunciationem cognoscere exquillite non
 possumus an praetermissum sit nomen doloris, ob-
 scurius tum pronunciantem tum scribente ipso: an
 hypochondriorum duritiem uere scirrhosam intel-
 lexit. Verbum uero, refrigeratae fuerint, (nemp
 & id dictum est) significare potest non solum esse
 febrem: sed partes corporis inferiores, cum alijs col-
 latis minus calidas esse, ut caliditatis reuersionem

ex ea re conijciamus. Cum magnos abscessus in
 eisdem fieri dixit, uidetur mihi in aliquo uidisse, &
 ita de particularibus pronunciaisse tanquam uniuersa-
 saliter pronuncians. satis siquidem fuerit pronun-
 ciationem sine nomine, magna scriptam fuisse.

LXX Quibus comatosa, fastidiosa, hypochondria
 dolentia, & cruenta exigua, in his parotides ex-
 ciuntur. antea autem faciei signa.

Quod futurus quida abscessus ex ijs, que Hip-
 pocrates scripsit, sperabis, deinde in qua corporis
 fiet parte utilem habebis dictam concursionem.
 Nam comatosum si & aliud symptoma parotidas
 antegreditur. Dolentia uero hypochondria phleg-
 monen habet, siquis animaduertit. Cum autem
 haec ita habeant, ad generationem conferent, & fa-
 stidiosa, & sanguine habentia symptomata. Quod
 uero in calce orationis dictum est, antea autem fa-
 ciei signa, ualde utile existit, siquis conuenienter o-
 rationem intellexerit. conuenit autem hoc pacto
 intelligere, ut uerus fiat sermo. uerus autem erit u-
 bi intelligi hoc sensu intellexerimus. Ante paroti-
 dum generationem faciei signa considerare oportet:
 sunt aut haec: rubor, tumor praeter natura, oculo-
 rum humiditas, caliginosa uisio, & quaecunq; talia.
 Siquis uero non omnia, quae circa faciem appa-
 rent, intelligere uoluerit, saltem tumorem praeter
 naturam profus intelligere oportet. postquam en-
 nim dixisset in his parotides exciuntur, deinde se-
 rie continuata dicens, antea autem faciei signa, ui-
 debitur enunciare a communi intelligendum uer-
 bum exciuntur.

LXXI Ventre nigra stercorosaq; deijciente coma
 superueniens parotidas excitat.

Haud recte scripsere quidam uentre nigra ster-
 corosaq; biliosa deijciente, neq; in antiquis reperi-
 exemplaribus, neque quiscquam eorum, qui librū
 enarrauerunt, hanc nouit scripturam. Quin & bi-
 liosa quae de pallida bile ab antiquis dici consueue-
 runt, non sanè dicta essent eodem sensu quo nigra
 separant. Hac de causa uocabulum biliosa expun-
 xi scriptum, nigra quidem a Capitone in ipsum so-
 lum, in frostem uero a Dioscoride. Videtur autem
 mihi libri huius auctor concursionem hanc in egro
 contemplatus totam uoluisse explicare, ea quae ex
 quodam parotidas significantis antegressi conse-
 quio fiunt, nequaquam distinguens. Sufficiens
 nanque ipsi erat signum coma.

LXXII Tussiculae cum frequenti sputo abscessum
 post aures tollunt.

Potest & thoracis scribere fieri siquidem potest
 ut facta in tro inclinatione per canalem naturalem
 effluat quod tenuius est ex conficientibus paroti-
 das succis ad oris capacitatem, & ita frequens fieri
 sputum. consistentibus autem ita rationabile quidem
 alias apparere parotidas. Nemp uerbu *απκατος*
 proprie uacuare significat, ipsum autem uacuari conse-

consequuntur & dissolui & mollius esse.

LXXIII In capitis dolore coma & surditas absces-
 sum aliquem post aures eructant.

Vere semper haec signa sunt parotidum, quo-
 niam ita fore abscessum quenda ante sperauimus.
 succi enim ad caput recurrentes calidi quidem &
 tenues desipientias & sanguinis eruptiones pro-
 creant: crassi autem & frigidi comata & parotidas.
 Capitis dolor utrisque communis existit, ueluti
 & surditas: sed calidis magis capitis dolor: frigidis
 uero, surditas. Comatis uero nomen scriptori sa-
 tis fuit, qui scilicet lethargi appellatione toto sub-
 ticit libro.

LXXIIII Hypochondrii contentio, cum comate, fa-
 stidioso & capitis dolore parotidas effluere
 faciunt.

Rursus & hoc loco coma una cum capitis do-
 lore signum demonstranda parotidum generatio-

nis effatu dignum existit, simulq; hoc monstrat &
 hypochondrii contentio, per hanc itaque appella-
 tionem phlegmone indicatur, neque enim magna
 est ipsius demonstratio. Si uero absque phlegmo-
 ne contentio fiat, in humorum ad superas partes
 inclinatione signum ad parotidum generationem
 notabile existit, sanguinisq; ostendit eruptionem.
 Fastidiosum uero per se quidem parotidas nullo
 pacto indicat, sed simul apparens dicte concursio-
 ni fidem addit.

LXXV Dolores absq; iudicatione soluti inuitiles.

Iam saepius sermo hic tum particulariter, tum
 uniuersaliter dictus, meliusq; ostenditur, si adiecta
 tur repente occultati. Nam *καταμολυνθη*, solu-
 tionem quae sensim fit, significat. Repete uero oc-
 cultati dolorificas affectiones absq; hoc quod in
 alia quadam que manifesta sit parte abscessus fiat,
 transmigrationem contristantium succorum ad
 uiscera ipsa factam ostendit.

PROGNOSTICA HIPPOCRATIS CVM GALENI COMMENTARIIS

IN EADEM,

Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

Quam sint necessariae medicorum
 praedictiones. Caput I

EDICVM uti prouiden-
 tia (ut mihi uidetur) opti-
 mum est.

Pro praesensione, dixit
 se prouidentiam, perspi-
 cuū est. Igitur insert: Prae-
 sentiens enim & praedi-
 cens coram aegro. Cate-
 rum praetexit operi pra-

fationem, utpote necessariam (quanquam non ad-
 modum utatur praefationibus) ob quosdam me-
 dicos, ut par est, qui illius seculo extiterunt, & item
 nunc sunt sese nominantes methodicos, medico-
 rum officium haberi dicentes, aut praesentem con-
 seruare sanitatem in bene ualentibus, aut reuoca-
 re corruptam in aegrotantibus, uaticinationis ue-
 ro interesse, praedicere futura. Itaque docet Hip-
 pocrates ex praefatione, quam ului medicorum
 praefagia habeant, oratione in tria capita distracta.
 Aegri enim parent propensius: ac medicus praesen-
 tiendo futura, de longinquo obuia it: & demū eri-
 mine uacat interuentionis. Porro uoluit ut nihil
 minus salutis causa censeantur. Sed iam adijciamus
 dictionibus, ea ex quibus singula capita adstruat.

II. III Praesentēs em̄ & praedices corā egro praesen-
 tia, praeterita, & futura, quaeq; infirmi omittunt
 enarras, creditur agnoscere aegri conditionem.
 Hinc audēt hoies magis se credere medico.
 Primū caput hac adstruit oratiōe: audere dicēs

Galen.

homines magis se credere manibus medicorum,
 quoties praedictiones haudquaquam intercidant. Ita
 em̄ efficitur ut eger facile existimet medicū agno-
 scere conditione aegri, id est quana sit natura mor-
 bi. Atq; ad huc modū sequela textitur demonstratio-
 nis: Ex praedictione existimat aeger medicū agno-
 scere naturā aegrotationis, porro existimās medicū
 agnoscere naturā aegrotationis, se exhibet obsequē-
 tiorē: ac demū se exhibens obsequentiorē, morbo
 facilius uindicat. Quaeq; infirmi omittūt. Infirmi
 omittūt nō quae nullo pacto agnoscūt: quaedmo-
 dum nonnulli interpretes incite prodiderūt, sedes
 in profundo corporis perpeffas, aut causas, & itē
 affectiōes earū: sed ex causis, pro cataracticas nomi-
 ne, id est pregressas: ex accidentibus autē, ea quae eui-
 dentia circa corpus sunt, ac sensibus usurpantur.
 uerbi gratia: in pulmonia, maxilla rubicūda, nam
 quaedam horū, infirmi dicere refugiūt. Ergo quae
 cunq; talia per enarrationē infirmi nequaquam di-
 xerūt, simulatq; audierint a medicis relata, eos op-
 tima ratione demirantur. Caeterū quoniam modo
 id fieri conueniat, procedente sermone docebo.

IIII Ita curationem optime molieris, praenoscendo
 futuras affectiones, fieri enim non potest ut o-
 mnes in sanitatem aegri perducantur, id enim
 melius foret, quam praesentire futura.

Secūda praesensiois utilitatē hoc loco persequit.
 Etenū ubi medicus agnoscit exq̄sita ratiōe affectio-
 nē aegri: quosdā phibebit affectus q per ea infecta-
 re assolēt: quosdā phibebit magnitudinē: omib;
 uero in comune recte, pspiciet & precauebit, quē
 admodū bonus gubernator p futurā tempestatē.

Tom. 4

H Cum

V. VI Cū homines intereat, alij priusquā adhibeat
VII medicū, ex vi morbi: nōnulli adhibētes medi-
cū, statim moriūtur: quidā diē uiuētes unū, aut paulo plus tēporis antequā medicus arte repu-
gnet. Oportet igitur agnoscere taliū naturā af-
fectionū, quantū supra uires corporis sit: pari-
ter & si quid in morbis diuinum habetur, illius quoq; ediscere prouidentia. Ita enim merito cō-
mendabitur, & fidus medicus erit. etenim su-
peresse qui possint, eos uel magis poterit recte seruare, ex multo ante tempore singulis consu-
lens. atq; morituros euasurosq; prænoscens ac prænunciāns culpa uacabit.

Hoc sermone, ad duo de predictis capita in pre-
sentiēdo utilitatis preterea adstruēs adiecit tertiū: in fontē abolitionis crimine fore medicū dicens, quoties cōualituros aut morituros egros prænun-
ciat. Igitur adolescentē medicus quidā nuper incipi-
entem sudare ratione accidētis, demisit in balneū. tū aut sudoris copia effluēte medicus gauisus est: tanq; scrutatus esset exquisitē tēpus. paulo post in-
termortuus eger magna necessariorū indignatiōe est. Hactenus fecimus prefatiōis enarrationē luce illustriorē, præterq; uerbū diuinum, breuissimis, quod in quā enarrationis genus cōgruit ijs qui pe-
riti sunt circa principia, studentib; utilitati cōmen-
tariorū. Insuetis uero dictionib; authorū, aut seque-
læ in orationib; ignatis, aut utilissima contēnentibus, diuersantib; etiānum in cauillis & argutiolis orationū, alius enarratiōis modus, ppius est, lon-
giorib; claudēs, quē preterire omnē licebit utilita-
ti studentibus: in medio relinquētibus librū, dum ad eā ueniamus dictionē cuius tale est initū: Cōsi-
derari cōuenit hūc in modū per morbos acutos.

Alterā lōgior enarratio præfationis. Ca. II
Medicū uti prouidentia (ut mihi uidetur) optimū est. Non secundū cōmunē authorū consuetudinē uidet Hippocrates usurpasse prouidentie no-
men. etenim curā & diligentia ita appellat: quē ad modū Euripides indicauit dicēs. Hęc moriens ta-
men multū prouidit ut honeste caderet. Quinetiā uerbū prouidere, per omnes modos infinitū mul-
titudine est iuxta authorū intellectū, pro eo quod est curā gerere cuiusdā rei, & preparare utilia. Pre-
terea prouidentia mundū gubernari, uulgata aliq; apud philosophos & trita quæstio, eā ipsam indi-
cat significationē. At uero Hippocrates non ita: sed de præfensione prouidentia dixit. Mihi uero ui-
detur nō simpliciter, sed à cōmuni quadā signifi-
catione secundū utraq; appellationē. Quod enim uideantur quēdā anteq; fiant, prouidere apud Ho-
merū, & item præuidētia uocabulū factum est: & ab ea ipsa præsentire & item præfensio. Quocirca quicquid natura sensibile ratiocinatione peruestiga-
mus anteq; intueamur, prouidere hoc merito dici-
mus: indicātes uerbo ut talia uideamus anteq; fiat. & ob eam rē, quæ gerūtur, si fiant, de repēte, con-

A tra arbitriū & cogitationē: si consulto, cum prouidētia fieri dicimus. id quod Soloni quoq; est pro-
ditū, hunc in modū: Interstinguat perpedantq; iu-
dices Areopagitæ cōueniet, num cædes, uulnus, incendiū prouidentia cōmissum sit, & itē medica-
mentū si quis adhibēs interemit. Quinetiā rhetō-
res antiquiores sæpenumero talia uerba & nomi-
na usurpāt: in quib; quæ prouidentia gerūtur, didi-
cuntur aduersus ea quæ sine ulla cōsultatiōe & de-
liberatione cōtingunt: uerbigratia, si quis inuitus alterū oblesit, aut si percussit obratus, haudqua-
quā prouidentia extitisse dicūt. Sed si quis multo cogita-
uit ante aliquid tale cōmittere, & cōsiderauit quo pacto, prouidentia id cōmissum uolūt. Id ergo cōmu-
ne significat apud authores de prouidentie uocabu-
lo, bonarumq; & malarū gestionū: nec ut quidam existimāt, de bōis tantūmodo dici assolet. Etenim eai-
psa quæstio, utrū fortuna quadā regat mundus, an prouidentia: de cōmuni significatione relata est: quomō ex opposito fortune dilucet. Porro quidā non fortunā, sed casum aduersum prouidentia diui-
dunt, id ipsum utraq; appellatione significantes. Quinetiā sæpenumero dicit à philosophis mundū prouidentia gubernari, melioris appellationē adhi-
ciētibus, & itē optimi: propterea q; prouidentie uo-
cabulū, meliores deterioresq; nota promiscuū fa-
ciāt. Atqui uidet ut prouidentia ex aduersum dicta fortunæ, nō ita dicatur ex significatione cōmuni. Ita em̄ uocata prouidentia, bonarū functionū tan-
tūmodo nominatur. Vniuersi enim prouidentia, haudqua-
quā est functionū malarū. Si igitur prouide-
tia secundū hanc cōmunē significationē dicta est: cōstat ut ita appelletur ea ratione q; aliquādiu antea fiat q; uideat. Pari modo præfensio uocabulū factū est. Si enim quæ sensib; uis suapte uis & natura usurpātur, quibusdā peruestigamus indicijs: meri-
to talia dicimus prouidere, perinde quasi uideant anteq; fiant. Ita efficitur ut rerū quæ per tria acci-
dant tēpora, præfensio cēseatur. Vates enim nihilominus demirāndus est, qui tanq; præfensio dicat præterita, quæ non uidit ipse: q; qui futura prænun-
ciat, pari ratione, qui ea quæ nunc gerunt quidē, anteq; uideat: nihilominus q; ille, bonus uates est. Id igitur Hippocrates indicauit dicēs, Præfensio & prædicēs corā agro præfensio, præterita, & futu-
ra. Eiusdē ergo facultatis interest, præterita quæ nō uideris, dicere ut extiterint: & item præfensio, atq; etiam post futura. Vt uero inter se admodū disti-
dent, futurorū enim præfensio utilissima est: præ-
teritorū uero inutilis quidē alijs, sed utilis unī medi-
co, cui libeat artem suā ostētare. Cæterū hęc quam nō sint medicinalis propria artis, tamē enar-
rationi nimis concinūt explicanti in cōmentarijs implicitas nominū significationes. Illud ex super-
abundanti quidē relatum est ad enarrationē, utile uero ad aliquid aliud, quod quidā dicunt exposi-
tores de moribus scriptoris modestiam cōmen-
dantes, etiā hoc loco dicētis: Ut mihi uidetur, op-
timū est. Potuit enim dixisse, Medicū uti prouide-
tia, optimum est. Ipse uero hac quoq; parte adiecit uerbum

uerbū: Ut mihi uidetur. scripturus quidem huius decreti demonstrationē. At uero quæ Herophili sectatores dixerunt, diuidentes præfensionē à præ-
dictione, nō solum inutilia sunt & impropria signi-
ficata, sed sophistica & falsa. Atqui uidetur rerum discrimina docere, nō de significationis institutiōes tradere: primū in eo ipso peccātes, q; nesciāt se de significatione facere sermonē, non de naturā rerū uti-
lium arti. Sensio enim præfensionis nomine cōten-
ta dicitur magna ex parte si firma sit: interdū uero & si quid desit ne firmissima sit, tantisper similiter nominatur. Quocirca nonnunq; cū adiectione di-
cunt ijs qui talia enarrāt, interdū exquisitā sensio-
nem, interdū ratam, quandoq; firmā, aut etiā per-
peruā, ex ipsa adiectione indicantes nequaquā si-
gnificari semper firmū de nomine sensiois. Pari ra-
tione præfensio duplex est: altera firma: uerbigratia: ab hyeme futurum uer est: à quo est: post au-
tumnus. non firma altera, ex quibus Aratus uer-
su cecinit de Luna: Si uero cornu sublimius annuat illi, Vim Boreæ expectes, Austrū si re-
cta supinat. Ita enim fieri magna ex parte obser-
uatum est, atqui interdū non ita cōiungit. At uero Herophili astipulatores uolūt præfensionē esse firmā & stabilem: prædictionē uero nihil habere istiusmodi. Multa enim prædici dicūt quæ nō eue-
niant: perinde ut quis possit prædicere ea quæ nō præfensio: aut altius uoce eloqui, q; quod est animo cognitū, q; si nolint appellare cognitū, præfensio no-
minant opinatū, ita ut antecedit in animo prædi-
centis. Sed si nō dicant præfensionē, sed præopi-
nationē: non tamē authores uocant præopinatio-
nem: quomō nec Herophili sectatores, etsi parte plurima barbarissant. Aut igitur præopinatio-
ne lege sancitā disidere à præfensione, pariter suadētes hominib; recipere legis sanctionē: aut si id face-
re nō queunt, uocabularerū secundum consuetu-
dinē inaudiāt. At uero in cōsuetudine est medicis, spem de futuro magna ex parte & item firmā, no-
minare præfensionē. At fidi medici interest nō ta-
lia uestigare, sed quo pacto quicquid in agris prædi-
cendo uentura, magna ex parte uerus sit, raro fal-
sus. Etenim uocula, magna ex parte, singularis qui-
dem est, sed rerū plicas multiformes agnoscit, iux-
ta maioris minorisq; rationē. Si quis igitur uigin-
ti prædictionib; oberrat semel, interpellauit perpe-
tuitatē: melior tamen est q; qui bis à fine prædictio-
nis interciderit: rursusq; melior hic est quam qui tertio rursus ille q; qui quater elusus est. Atqui promiscue tribuitur omnibus consequi finem ma-
gna ex parte. Talem ergo docendi uia, ex qua au-
spicatus quicquid sapius alio consequatur finem, admittere, superuacua aut in significationib; no-
minū operositatem, abalienare & defugere conue-
nit: quam Prodicus tantus sophistes exosculatus, peritiorib; grauis molestusq; erat: subindeq; à So-
crate mordebatur apud Platonem: in cæteris alio-
qui cōmendandus. Sed non recte fortasse feci in-
ter initia memorans Herophilum. Præfensio enim indicare uera præcepta medicorū, ijs qui studeant Galen.

A ministerijs artis, neq; morari eos bifariam, partim docendo deliras fabulas sophistarum, partim resu-
tando. Rectius enim erit utilia in his commentarijs tantūmodo persequi, quarere uero alio uolu-
mine, & considerare in maiori ocio quæcūq; Herophilus in præfensiones Hippocratis obloqua-
tur. quæq; infirmi omittunt enarrās creditur ma-
gis agnoscere ægri conditionem. Oportuit eos qui talia enarrare aggrediuntur, ostendere ipsa re-
quam ob rem ita scribere audeant. Etenim promp-
tissimū est quicquid libeat, scribere: difficile uero talem indicare contemplationem ex qua ma-
gna ex parte consequatur finem, dicendo ægris non futura solum, sed etiā antefacta quibus ipse nequaquā interfuit, & item præfensio circa ægros quæ nōdum audiuit ab eis nec ipse agnouit, quæ admodum nos in ijs quæ dicemus erimus merito credendi, quoties operibus ipsis præsumamus cō-
templationis ueritatem. Ceterum ne cogamur se-
mel atq; iterum eadem scribere, nunc in enarranda præfatione, & item post in enarrandis particu-
latim dictionibus, satius duxi hæc omnia seruare in enarrationibus dictionum medicinaliū à nobis per hunc librum dicendis, maxime quia id nondū quispiam fecit ex ijs qui librum enarrauerūt, alio, qui maxime necessariū. Quod enim censuit Hippocrates exercere medicum, quantum in hęc agi-
tur, omisit, nequaquā indicans quo pacto conue-
niat præterita aut præfensio nō perspecta à nobis sensibus, præfensio. Et si quid in morbis diui-
num habetur, illius quoq; ediscere prouidentiam. Quidā sit diuinū illud, cuius fieri admonet præ-
fensionem, inter expositores diffusio est. Nōnulli putant ob iram quandam deorū hominib; acci-
dere morbum, dicuntq; testimoniū huius opinio-
nis, eos qui uocatas scripserunt historias, citra rationis adminiculum, nequaquā indicātes, utrum fuerit Hippocrates huius opiniois. quod in quā erat officium boni expositoris. Non enim simpli-
citer dicendum est per enarrationes quicquid nobis uideatur uerum, sed quod sit secundū sententiam scriptoris, quanquam fuerit falsum. Constat enim ut Hippocrates nullo suo libro causam æ-
grotationis in deos refundat, qui & percussos, un-
denam ducti uereres ita uocant, uolumine De uictu acutorum morborū ostēdit. Hic igitur liber cōfesse uerus germanusq; est. At libro qui est De sacro morbo, multa quoq; scripta sunt ad obstru-
pandam suspicionē eorum qui Deum mittere æ-
grotationes contendūt. Non igitur comitalē pu-
tamus diuinum haberi morbū, neq; amoris affectum: id enim credentes quidam scripserūt histo-
riam, deprehendisse Erasistratum ob amorē ægro-
tare filium regis: diuinum tamen esse nequaquam docuerunt, neq; ab Hippocrate, neq; ab Erasistra-
to uocatum, neque ab alio quodam medico amo-
rem. Porro eos qui gracileti sint decolorēs uel aut infirmes aut febricitantes ex causis amatorijs, il-
lo capite complectuntur maiores, quo de causis procatarticis, id est prægressis commemorant. Tom. 4. H 2 Cum

Cum enim hæc in plura diducantur genera, unum ex his tristitia est. Tristatur uero hi quidem inter mortuis liberis, aut necessarijs, aut cognatis, aut amicis; illi uero expectantes seipos uel suos affici, uel etiam patriam omnem fore euersam. Itidem tristantur studiosi pecuniarum priuati pecunijs; uel etiam ambiciosi priuati gloria: & item alij omnes ita afficiuntur. Ex his ergo sunt qui ob amorem tristantur, haudquaquam diuinam perpeffi, sed humanam affectionem; nisi quis credat Poetis: qui fabulantur dæmonem quendam pusillum, recens natum, gerentem faces ardentes, homines quosdam in hanc agere affectionem. At uero qui decretorium genus dierum diuinum appellet, suum quendam comprobauit affectum, haudquaquam prodidit Hippocratis opinionem. Non enim simpliciter quæcunq; causas habent incognitas aut inopinabiles, diuina uocamus, sed ubi mirabilia habeantur duntaxat. Quanquam nec ignorauit Hippocrates causas decretorium dierum: ut in commentarijs De diebus decretorijs perpensum iam est. Igitur, ut docui, nequaquam memorare conuenit per has commentationes quæcunq; prodita perperam sunt; sed quæcunq; uerisimilia & consentientia uideantur. Et ob eam rem quæ ab Hero philo scripta sunt in præsentiones Hippocratis, dilata ad alium locum dissimulabo, idq; nunc & toto deinceps uolumine ipse efficiam; & item cõmoneo faciendum ijs qui in tales incidunt cõmentationes, quò minus culpent me multa expositorum errata de consilio reticentem. Sed si diligenter lecturi sint quæ à nobis sunt prodita, illa ex seipsis æstiment atq; arbitrentur licebit. Ergo omittentes nugas quæ de diuino circumferuntur, nitentur ipsi eam rem secundum Hippocratem uestigare. Igitur, ut unum aliquid ad artem medendi atinens, diuinum sit; nec solum ab Hippocrate cõmendari cõgnitione eius, sed etiã ostensam esse, cuius perspiciendum est. Scripser enim deridiculus foret cõmendans rei cognitione quam nullo pacto docuerit. Quare ipsa diuini præcognitione unum ex ijs sit oportet, quæ ab Hippocrate dicta sunt. Itaque si soluemus, fidentes iam non aliud haberi id præterquam ambientis nos aeris conditione, de qua scripsit in sententijs ita: Si hyems squalida & aquilonia fuerit, uer uero pluuiam australemq; febres acutas fieri estate necesse est, & lippitudines, & intestinorum difficultates, maxime mulieribus, & ijs qui humidam habent naturam. Hæc & alia quæ deinceps sunt prodita, præsentiones sunt eorum quæ in nobis ob circuitum aeris causam infestant; de quibus per sententias breui summa quasi decursu per capita cõmoneuit, sed libro De morbis uulgaris latius docuit, in his uero prognosticis omisit, quanq; ad huius operis institutum attingant. Itaq; rectius erat quasi uisisse quæ ob rem dicere superedit quidnam diuinum habeatur, q; prauè enarrare. Mihi uero uidetur ob libri magnitudinem haudquaquam adiecisse huic uolumini tractatum De uulgaris morbis. & ob id, si mul ac absoluit librum, in calce hæc adscripsit:

al. dicamus

A Oportet impetum morborum uulgariorum cito considerari: necnon tenere temporis conditionem. Ergo quam necesse sit agnoscere medicum & si quid aliud attinet ad præsentionum solertiam, & item genituram morborum uulgariorum, indicauit: proprium uero uolumen seorsum illis dicauit, per sententias inquam, ut est proditum, breui summa; libro uero de morbis uulgaris, fusius tractatum excoluit. Quam ob rem nonnulli expolitores statim ab hoc opere librum De morbis uulgaris merito enarrauerunt; & nos similiter faciemus.

De signis quæ in uultu existant. Cap. iiii

Considerari conuenit hunc in modum per VIII morbos acutos, principio uultum egroti, sit ne similis bene ualentium, potissimum sui. ita enim optimus erit: si uero quam maxime contrarius simili sit, exitiosissimus est.

Perspiciue indicauit ut hoc libro De morbis agat acutus. Incepit autem ab indicijs quæ in uultu existant; eo quod in primis appareant, & uim obtineant maximam. Ut hæc igitur in primis appareat, cuius perspiciu est, ut autem uim ad præsentendum obtineant maximam, deinceps discas licebit. Atq; in primis reuocetur in animum cõmunis totius medicinae artis præfatio, quam libro *ἡ ἀρχὴ τῆς ἰατρικῆς* præterxiit hunc in modum: An similia, an dissimilia sint, statim inter initia considerandum de maximis: de facillimis, ex ijs quæ ex toto & usq; quæq; accedunt; & quæ cõtueri licet obtutu, tactu, auditu, lingua, & animo usurpare, non enim præsentiones solum ex his, uerum etiam curationes affectuum inchoant. Igitur quoniam modo curari debeant affectus, libro De curandi uia & ratione definitum iam est, de præsentione nunc agendum est: remonendumq; ut intersit præsentendi artis, non solum futura, sed etiã præterita ac presentia, ex quibusdam indicijs in corpore inuenire. Sed præsentium cognitione proprio & suo nomine cõsueuimus nominare denotationem. Itaq; considerandum admonet uultum egroti inter initia, similis ne an dissimilis bene ualentium sit, sed potissimum sui. Hoc enim signum secundum decreta Hippocratis intelligitur, ut non solum de cõmuni natura omnium, sed etiam de propria uniuscuiusq; præcepta artis considerentur. Quando enim cõferri partes affectas censebat cum bene ualentibus; non alienas intueri cõsuebat, sed eius qui affectus sit. Optimus igitur ægri uultus est, quoties simillimus sui permaneat. e contrario deterrimus, si quam maxime in contraria uertitur. Ea uero quæ inter optimum & deterrimum habeantur, tua interest cõsiderare finitum extremis, nam si propiora sunt optimo, meliora: si deterrimo propiora, deteriora existunt. media uero inter hæc sunt quæ pari utrinq; inter capedine circumstantur. Itaq; uultum optimum uno capite complexus indicauit, etenim simillimus ei qui secundum naturam est, optimus existit; maxime uero e contrario, utpote nobis nequaquam familiarè, particularibus indicijs explanauit; quorum singula seorsum

sum aggrediat, prodita deinceps ad hunc modum.

IX Nasus compressus.

Malum hoc indicium primum adscripsit, nasum compressum. Sed oportet, ut docuimus, tanquam ad eum qui secundum cuiusque naturam est conferendo cõsiderior apparebit, quæadmodum si aquilinus aut etiam subrectus est. Ita uero cõsiderandum est ut inquam à nature forma recessit, in eam ipse prauus existat. Itaq; cõpressus nasus plane apparet in ijs qui longiore morbo extenuatur, aut labore cõsiccantur, aut quouis modo exoluatur, aut animo linquant, & item omnibus defunctis. Et ob eam rem quis merito colliget epilogismo, cõmuni omnium hominum utens ratione, prauum esse indicium quod per mala existat affectionem. Ceterum quæ non sit talis affectio per quam nasus cõprimatur, dogmaticæ iam cõtemplationis munus est indicare, quæ deprehendi tantummodo analogismo conueniet. Analogismus uero ratio est quæ ab euidenti auspicatur, rei obscuræ faciens cognitionem. Epilogismus uero ratio communis est, & omnium assensu cõspecta. Sed primum epilogistice de singulis cõsideremus indicijs. rectius enim erit ex cõfessa cõmuniq; omnium hominum ratione facere initialem doctrinam, q; statim inter initia uenire ad analogismum.

X Cui oculi: astricta tempora: aures frigida contractæq; & fibræ earum uersæ: & item cutis circa frontem dura, intenta, arida: & color totius uultus uiridis, aut niger.

Hæc quoque indicia omnia circa uultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, et anime defectio rubus, & multo magis in morte. Epilogistica enim ratio facillima est, ut dissimilia nature, mali cuiusdam obtineant significationem. subieci enim statim ab initio, id quod cõfessum cõspectum est, ut maxime contraria natura, exitiosa: similia uero, salutis indicia habeant. Itaq; hæc à nobis de eis epilogistice dicta sint. nam post, exquisita ratione de omnium eorum natura cõsiderabimus. Fiunt ergo tales affectiones, aut ob aliquam causam cõsumentem & corrumpentem partes animalium carnosas, aut ob debilitatem natum caloris, qui non insuper extendi in extremas corporis queat partes: sed in uisceribus. solum exiguus obseruetur. Porro huic scilicet comitatur affectus, ut non præterea affluat ad extremas corporis partes tantum sanguinis aut spiritus, quantum antea affluebat habentibus per naturam. & ob eam rem in uultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum enim partes ossæ & item carnosæ & humidiores inter se adiunctæ sint: tum autem ossæ persistent similes, propter terrestrem substantiam; carnosæ uero humidioresq; consumantur facile, & collabatur in eas ob inopiam spiritus & sanguinis: facillimus cõgnitur affectus est. Nasi enim circa solas pinnulas nomine, substantia carnosæ: subsiduum uero omne, osseum est. Merito igitur quoties pars car-

Galen.

A nosa consumpta aut uacuata confidat, extremum eius tenuè redditur: pari modo quoties uehementer refrigeratur: quod iam defunctis accidit. Stipata enim per refrigerationem substantia carnosarum partium, gracilentus in summis merito redditur. Non enim alium quendam nasum uocamus compressum, quam qui gracilentus in summis existat. Igitur ad hunc modum nasus compressus apparet. Cui præterea siue oculi propter eas ipsas causas: sed quanto humidiores mollioresq; summo naso sunt, tanto citius cauantur. Quinetiam spiritus animalis cõtam participant, & item caloris non parum habent: quibus deficientibus, merito contrahuntur. Id uero, cauum oculorum est. Tempora similiter astringuntur, propterea quod sola reliqua capitis musculos habeant, quos nominant à temporibus eroraphitas: reliquum uero caput omne prorsus carne uacat. Aures frigida & contractæ, quia cartilagineæ, carne uacant, exangues habentur. Itaque celerrime refrigerantur, ut quæ suapte natura ad affectum instructiores paratioraq; sint. Sed quam ob rem fibræ earum uersæ sunt? An quia molliorem obtinent substantiam, non quemadmodum subsiduum omne, quod inquam tenuis cartilago exquiritur est tenuiore intacta cute? Quam ob rem de prædictis causis fibræ extenuantur, uertuntur, siccantur, stipantur: ita uero affectæ retro uersus tenduntur magis ad originem præsentium illis sensum neruorum. Etenim conuelli, cunctis corrigijs excicatis commune est: proprium uero uniuscuique in corpore parti, est illud uerti & conuelli potius, ubi innoxorum ei neruorum initium est. Id enim in digitis plane intueri licet. si enim intus tendo ab aliqua causa afficiatur, digitus perspiciue inflectuntur. si extimus, attenduntur. Ceterum ob eam ipsam siccitatem stipationemq; cutis omnis circa uultum omnem duriuscula apparet & intenta. Affectus uero manifestus apparet circa frontem: quia carnosæ substantia tenuior hac in parte cuti subtenditur. de prædictis uero causis carnosæ natura afficitur magis quam quæ cutis institutione consistit. At uero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat: utpote sanguine refrigerato: quemadmodum ubi foras effusus sanguis cõglobatur, moderatior uero, quoties in chloron, id est uiride fuerit. Veteres enim assolent ita nominare nonnumquam pallidum colorem, interdum, ut plerique, brassicam & lactucam chloros, id est uirides nominant. qui quidem color, nigrior est quam rubidus; est etiam tanquam initium quoddam nigri liquidus, quem frigus perinde quasi nigrum effect. Quocirca uultus in quo omnia prædicta habentur, exitiosus merito nominatur, isq; per morbos longiores sæpenuero uideretur. Raro uero inter initia apparet: & ob eam rem cum maximo periculo est: ut qui nullam abs tempore causam habeat. Longo enim interposito tempore consumitur corpus, & item refrigerari partes extremas, haudquam mirabile

Tom. 4

H 3

est

est. Inter initia vero praesertim acuti morbi prorsus exitiosum censetur: nisi ob aliquam aliam causam talis extiterit. Ceterum quoniam committere causam eam rem possunt, ipse procedere dictione docebit. Nunc uero rem adijciendam quam uidetur Hippocrates omisisse, prius audi. Ut enim per morbos diutinos talem fieri uultum non admodum exitiosum est: ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senecta: quemadmodum per sententias indicauit. Per morbos minus periclitantur hi quorum naturae morbus conuenit, aut aetati, aut habitui, aut tempori, quam quibus non competit aliqua ex his ratione.

XI Si igitur inter initia morbi talis fuerit uultus, necdum scrutari alijs signis possibile sit, interrogare oportet num uigilauerit homo, an aluus resoluta admodum fuerit, an fame affectus: & si quid horum comprobet, minori cum periculo est. Iudicantur uero talia per diem & noctem, si ob has causas talis fuerit uultus. Si uero nullum horum dixerit, neque praedicto tempore defuerit: signum esse exitiosum sciendum est.

Summe exitialis & insanabilis morbus est per quem statim inter initia uultus exitiosus sine exteriori causa extitit. Minori uero cum periculo est, si propter aliquam causam euidentem acciderit: uerbi gratia, propter uehementem insomniam, aut inopiam alimentum, aut alui fluorem. Praestaret enim nec ex his causis quidem nimium exoluere uires inter initia aegrotationis. Minori uero cum periculo est quoties ob aliquam talem causam extiterit, non ob maleficientiam aegrotationis. Sed quae nam sit affectio corporis in qua talis uultus efficitur statim primis diebus, perspicue breuibus tibi iam explicabo. Vbi debilitas detentoriae in animalibus facultatis pariter sit, atque humores tenuiores, cum febre calida: praedebilitate excernitur subinde aliquid inuisibile propter paruitatem extra cutem, utpote tenuioribus humoribus effluentibus. At uero febris etiam magis consumit tenuissimos humores: minus uero tenues extenuat, ita ut nunquam uacuatio desinat, sed simuletur continuis uomitionibus, aut alui fluoribus, aut ex urina immodicis uacuationibus. Verum interest, quod ea sensibiles sunt: ea uero quae nunc commemorauimus, praetenuitate floris inuisibilis est. Talis ergo nequaquam consistit uultus in morbo pituitoso, quemadmodum nec in plethorico, propter exuperantiam sanguinis: sed inopiam potius esse oportet in corpore, & dolore preuenire & angorem, ex his enim humor colligitur biliosus. At uero si terra calida sit, & anni tempus aestiuum, & conditio calida siccaque, tunc sane tali affectione prehendi hominem uel promptius est, potissimum quoties biliosior fuerit ex natura. Quinetiam nonnulli facile discutiuntur, atque distantur: alij uero os uentriculi debile habent, quae omnia quoties simul concurrunt, tale corpus propensissime prehendi potest affectione quae uultum

A exitiosum committat. Si igitur haec quispiam agnoscit: non solum praesentionem, sed etiam curationem poterit inuenire, habens intentionem firmare uires, uentriculo idoneis alimentis. Sed haec non parum extra itineris propositum dicta sunt. De causis exterioribus considerandum exquisitius est. Haec sunt (quarum ipse nominatim habuit mentionem) fames: insomniam; fluor alui. Quibus adijcias licebit similia horum, uacuationem immodicam sanguinis e naribus, aut uulua, aut mariscis, aut uulnere, aut quouis alio modo: Et item moestitiam uehementem, quae quibus libeat causis constiterit. Sed forsitan recta ratione aliquis dicet hanc dictam esse ab Hippocrate potestate in sermone qui est de insomniis. accidit enim insomniam etiam ob alias causas: accidit etiam propter moestitiam: ita ut insomniam uniuersalior sit quam moestitia: & ob id continere eam merito dicitur. Itidem aluus admodum fluens, exemplum tibi cuiusuis immodicam euacuationis erit. Si igitur diligenter uerferis in operibus artis, peritusque sis circa uniuscuiusque rei formam: saepenumero apparebit causa quae talem uultum committat. Signa uero earum dicta difficilia sunt: & ob eam rem tradere ea sermone, quanquam plerique nouerint medicorum, refugiunt. Sed omnia proprijs & suis locis a nobis explanata iam sunt. Quapropter ipse quoque postquam didiceris ea, poteris interdum ingressus ad agrum pronuntiare de causa quae talem uultum commisit: sed potissimum ubi praecedentem omnem uictus rationem noueris aegri: considerans praeterea de temperamento eius: & multo magis ubi peritiam habeas de motu arteriarum: praeterea & qualitate febris. Subijciamus enim aliquem, gratia exempli, tempore aestiuo, per conditionem calidam & siccam, biliosum ex natura, adolescentem, ex conflictatione, inopia, & moestitia, incepisse aegrotare: sitque calor eius, turgendi sensum admodum mordens: & urina biliosa: & pulsus, uirium indicans debilitatem. suspicari hunc talem in relata fore conditione, ob quam uultum cito sit habiturus exitiosum, nisi congrue nutriri anticipet. Itaque si non sint talia circa agrum, neque praecesserint, neque primo die uel secundo existant, tertio uero ingredienti tibi uultus appareat qualis nunc dictus ab Hippocrate est: scias hunc propter aliquam causam exteriorum ita affectum. Igitur apud te considerabis quidnam potius in eo extiterit, num secretio aliqua multa, an insomniam. Ex inopia enim non erit talis uniuersim, nisi praeuenerint talia in morbo qualia dicta iam sunt, atque ex natura fuerit talis qualis dictus est. Si igitur pridie uideas agrum, haudquaquam latebit multam fore spontinam secretionem, firmissima enim eius indicia habentur, quae a nobis in commentarijs De iudicationibus, & item libro De praesagijs De ueludicationibus, & item libro De praesagijs ex pulsibus explanata iam sunt. Quapropter licebit statim aspicienti hominem, definire uehementem extitisse insomniam, etenim uidebis oculos eius admodum squalidos: qui

qui non propter euidetes & immodicas uacuationes, perinde ut propter insomniam tales redduntur. Porro uidebis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulam in conuiuento, atque etiam & instabiles haberi, quales per forum obstupidum (ita enim Coma interpretatur) existunt. Quinetiam ubi nunc primum tibi appareat aeger, antea uero nullo pacto eum perspexeris: talia signa, atque ea quae ex pulsibus percipiuntur, aliquid indicabunt discretionem. Per immodicas enim excretiones, seruabit aliquod adhuc (quanquam exiguum sit) indicium formulae, significans eas per insomniam uero, chordule extantem speciem referet. At si propter inopiam duntaxat in talem uultus uenerit affectionem, ex dictis indicijs neutra adsint, neque insomniam, neque excretionis. & ob eam rem potius ex accidentibus quam ex proprijs signis, in illis praesagire conueniet, propter inopiam alimenti deductum esse eum in talem affectionem: et adhuc magis, quoties febris, proprietatem caloris discutientis, exquisita ratione consideranti tibi nequaquam importet. Si enim talis appareat, ob illam potius quam ob exteriorem causam, grauisentem ita uideri uultum existimandum est. Ceterum conuenit immorari diutius atrectando omnem manum, non solum carpum aegri, sed etiam superiores partes diligenter animaduertentes, si non solum acriorem, sed etiam si substantiam copiam unam secum, & quidem corpulentam reportet, ueluti flammulam quandam peruadentem cutem tuae manus qua cutem aegri contingis, seque insinuatem perspicue in profundum. Tales enim febres sunt quae uultum istiusmodi committunt. Haec igitur (ut docui) dici quidem possunt difficulter: non tamen omnino dici non possunt, neque difficulter agnosci ab ijs qui circa ea exercitati sint, quique uideant talia saepenumero a me omnia praedicta: sed multo magis si studuerint agnoscere operibus ipsis quaeque in commentarijs De praesagijs edocti sunt: eo quod uideant quidem talia praedicta, ut fieri possint, re ipsa discentes, non reprobantes uero prius quae ab initio uidentur cognitum difficultiora. Nam geminos fratres simillimos quidem, semel aut bis uidendo, nequaquam interstringues: ex necessarijs uero nullus allucinatur. Haec igitur dicta sunt ad cohortandos iuniores: sed potissimum eos qui nunquam praedicta haec omnia a nobis perspexerunt, non enim solum insomniam dicere possunt, sed etiam ut propter moestitiam tale quid extiterit. Non enim Erasistratus uidentem coruos aut coruices uolantes, deprehendit adolescentis amorem, nec (ut quidam dixerunt) amatorium pulsantes sensit arterias adolescentis: (nullus enim pulsus proprius amoris est) sed quemadmodum apparuit interdum etiam mihi, insipienti manum carpo aegri, muliere uero quadam uisa earum quae in domo erant, statim inaequalis pulsus atque inordinatus euasit: paulo uero post ad habitum naturalem, simul recedente muliere uisa, rediuit. Ita enim mutatus pulsus, communem quaedam signi

A ficat perturbationis affectum in animo fuisse egroti. Perturbationem uero hanc interstringui conueniet ex ijs quae dicuntur ab eo pariter aut uidentur. etenim rursus, dictis quibusdam, pulsus uertitur ad inaequalitatem, perturbato aegro ob ea quae audiuit. Sed de his seorsum a me scriptum iam est dicto opere, cui titulus est De praesentiendo. Nunc uero ad institutum redeamus. Illud agitabatur, ut multa de praeteritis & item praesentibus coram aegro potest medicus dicendo commendari, uelut ea quae nunc dicta sunt hac oratione: insomniam alui fluorem: famem. At uero interdum ex his uinum definite dicere difficile est: sed e duobus alterum, aut e tribus unum prorsus possibile erit firmiter praesentire. At uero id quoque laudem feret apud audientes, interrogando, praesentione facta ad hunc modum: Num ob insomniam uehementem, an alimenti inopiam attenuatus est? Saepenumero enim comprobant utrumque, & demirantur bifariam medicum: interdum alterum eorum respondentes ita quoque demirantur. Hoc igitur est quod ab Hippocrate dictum est: Interrogare oportet num uigilauerit aeger, an multa defecit, an famescat. Deinde quod dicit: Et si quid horum comprobet, minori cum periculo est merito. Melius enim est adeo fortem esse facultatem ut a nulla causa exteriori uincatur. Minori uero cum periculo est, si ob aliquam talem causam, nec ob aegrotationis maleficientiam talis consumptio existat. At uero quia possibile est, ut ambo concurrant, tum causa aliqua exterior (ut dixi) afficiens corpus, tum etiam febris consumens, interstitio erit tibi de subsequenti die nocteque. Si enim ab exteriori causa sola, qualis dictus est uultus extiterit, correctionem per diem & noctem adipiscetur. si uero ex affectione in corpore, aut permanebit talis, aut etiam deterior erit. Itaque constat ut haec omnia ab Hippocrate recte dicta sint. Sed quamobrem dixit: Si igitur inter initia morbi talis fuerit uultus, necdum scrutari alijs signis possibile sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia non accidunt inter initia morbi, aut quia nihil firmum denunciant, nequaquam possibile est talibus uti signis ad res dubias definendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec si fiant, firmum aliquid indicare. Ceterum quod hoc ita se habeat, in enarrandis illis docebo, per hanc subsequentem dictionem.

XII Si uero morbo antiquiori existente uel tertiano, talis fuerit uultus, de ijs interrogare oportet de quibus antea monui. alia quoque signa esse consideranda, quae in toto corpore, atque etiam in oculis existant.

Principij nomen significat primariam morbi accessionem, quae nondum ullam obtineat latitudinem: & item eam quae ad aliquod tempus non tamen multum extendatur: nec non primam aegrotationis tempus, a quo alterum numerant ascensum, deinde tertium consistendi uigor, & demum

quantum inclinationem. Cum itaque dixerit paulo ante: Si igitur inter initia morbi talis fuerit uultus, per illam dictionem nequaquam indicauit cuiusnam de tribus principijs faciat mentionem. Nunc uero scribens: Si uero morbo antiquiori existente uel tertiano talis fuerit uultus: clare docuit ut de eo agat quod habeat latitudinem. id enim ad triduum usque porrigitur. Ergo tunc ipsa quae docuit antea signis, existimauit addendam esse ductam ab alijs signis determinationem, de quibus dixerat. Nec dum possibile sit alijs scrutari signis. Ea autem enumerat per haec sequentia uerba.

XIII De signis quae in oculis existant. Cap. III

Si enim lucem effugiant, aut nolentes illachryment, aut peruertantur, aut alter altero fuerit minor, aut candidum rubidum habeant, aut liuidas aut nigras uenulas, aut pituita appareat circa obtutum, aut sublimes tumidi uel oculi uel caui admodum fuerint, uel totius color euariet uultus: haec omnia mala esse atque exitiosa censendum est.

Haec omnia accidentia in commune praeter naturam sunt: sed dissident inter se, eo quod quaedam contraria simpliciter naturae: alia uero, ut ipse antea dixit, maxime contraria existunt, & ob eam rem ex communi epilogismo, omnia quidem exitiosa existimantur, sed pro quantitate contrarietatis, minusque & magis id obtinebunt. At uero affectiones ex quibus eueniant, secundum sequelam decretorum Hippocratis, rectius est deinceps considerare. Itaque refugere lucem, quod inquam est auersari, propter debilitatem accidit uisoriae facultatis, quae nonnunquam propter opificiorum affectionem laborat, ueluti per lippitudines, interdum ipsa ex se afficitur, dum exitiale indicium est. Pari modo si oculi illachrymant propter lippitudinem aut fluxionem aliquam de capite decubentem, praeter naturam quidem affectus est: non tamen omnino significat abolitionem. si uero propter debilitatem detentoriae facultatis, exitiosum indicium lethale est. Porro peruertuntur oculi, conuulsis musculis eos commouentibus. quod si fuerit illorum tantummodo affectus, nihil difficile significat. si uero principij neruorum, (quod quidem cerebrum est) summe exitiosum est. propinquantes enim musculi, principij affectum prius quam caeteri persentiscunt: interdum qui in oculis sunt, de quibus nunc dicitur: quandoque crotaphite, id est musculi temporum nominati, de quibus libro de articulis indicauit. Quinetiam fieri alterum oculum minorem quod qui constat ex natura, accidens exitiosum habet. indicat enim extinguere facultatem regentem eum. At uero albae uenulae oculi apparere rubrum, (quomodo per lippitudines quaedam accidit, & item quaedam temulentias) copiam significat quae in cerebro ac membranulis sit: interdum etiam inflammationem quae in eo facta fuerit. Nam utrovis modo san-

guis ad oculorum uenulas exprimit: & ob eam rem pars in eis candida, rubra apparet, quae corolla appellata ambit circiter: quam per dissectiones docuimus omnem in oculis membranularum tunicularumque copulam quandam haberi. & item docuimus ut ambientis caluam membranulae terminus, ad eam unam cum uentilis permeet. Ceterum ut ob haec dixerit candidum fieri rubrum, perspicue indicauit ex his quae subinferes ait: Aut liuidas, aut nigras uenulas habeant. id uero per quam exitiosum censetur. Rubra enim apparent uenulae etiam propter nimietatem (ut dixi) uel inflammationem quandam eorum quae in cerebro sunt. At uero nigrescunt & liuent dum refrigerantur. refrigerant uero dum extinguuntur. ita fit ut hi colores prorsus exitiales assidue existant. Ceterum pituita oculorum sit, ut constat, tum ob affectum opificiorum, quemadmodum & per lippitudines & aliter, quae nullo cum periculo est: tum propter imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis, quae imposita sit oculorum concoquere alimentum. pituita enim (ut ostensum iam est) excrementum semicocti alimenti est. Ergo per lippitudines praeter copia humoris praeter naturam, & item propter affectionem opificiorum, uerisimile est nequaquam concoqui recte alimentum eorum. At ubi inopia perspicua est, quae cauum indicat oculorum: causa de nimietate prorsus recedit, sed restat uirtutum debilitas sola, non quae libet, sed admodum uehemens, quae nec minimum quid alimentum oculorum abunde concoquere potest. Quinetiam sublimes oculi, id est instabiles & subinde commoti, significant aut delirium, aut tremorem circa musculos eorum. e quibus alterutrum in reata affectione exitiosum habetur. Profecto delirium ex inopia, maximo cum periculo est: & item tremor propter ariditatem opificiorum, insanabilis est. At uero tumidos oculos, aut admodum cauos detestatur. Itaque tumens tumens accidens oculorum, inter initia quoque sit egrotationis: maximeque uomentibus ex copia ingesti uini cibique: caui uero admodum oculi nequaquam sunt: & ob eam rem neutrum commemorauit accedens inter initia, dum ait: Nasus compressus, oculi caui. Hoc quidem ea ratione, quod nullo pacto appareat in uultu exitioso. Nam quo pacto pariter caui tumidi que oculi erunt? Illud, quia nullo modo tunc eueniat. At qui uidentur ea quae dicta sunt de oculis tumidis, cum praedictis pugnare. Cum enim dixerit de uultu exitioso, nasum compressum, cauos oculos, tum aut talia determinatione: ipsa quae post triduum appareant, tumidos nequaquam recte adiecit. Sed quod mihi uidetur ab Hippocrate factum haec oratione, iam explicabo, permutando omnem eius sermonem in hanc dictionem: Si uero morbo antiquiori existente uel tertiano talis fuerit uultus de his interrogare oportet de quibus antea monui alia quoque signa consideranda quae in toto corpore atque etiam oculis existant. In oculis uero signa exitiosa post triduum talia sunt, si lucem refugiant & lachrymant, si peruertunt, si alter altero fuerit minor, & candida pars in eis rubra appareat, si uenulae

si uenulas habet aut nigras aut liuidas, aut pituita ipsis inharesecit, aut sublimes sunt, aut tumidi, aut admodum caui, aut totius uultus color euariet. Haec enim omnia exitiosa sunt: & quicquid horum existat circa uultum praedictum, indicium non paruum est futurae mortis. Igitur ad hunc intellectum (ut mihi uidetur) numerantur cum caeteris signis quaecumque in uultu exitioso pariter existere queunt, atque etiam tumidi oculi, qui simul existere nequaquam possunt: quia non solum inlittuerat dicere quaecumque simul sint cum uultu exitioso, sed etiam ex signis exitiosis quaecumque circa uultum apparent. Quocirca si non unum solum, sed etiam plura de praedictis non possint esse in uultu exitioso, nulla pugna erit in sermone eius qui de prauis signis omnibus faciat mentionem. Ceterum ut recte dixerit, nec dum possibile sit alijs scrutari signis: considerandum iam est uno capite communitati. Vnumquodque ex praedictis, aut non accidit inter initia, aut non ex toto exitiosum est. Sed seorsum singula consideranti tibi, uidebitur id quam maxime uerum. Igitur ex multa uini portione non nunquam & uomitione uehementi, inter initia morbi lucem effugiunt: itidem lachrymant, & peruertuntur oculi, aut sublimes fiunt, aut tumidi, aut uenulas habent rubras. At uero in colore nigrum aut liuidum mutatio uenularum, nunquam accidit inter initia, quo modo neque insigne cauum, neque pituita oculorum, sed triduum aut quadriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

XIII

Considerari conuenit hunc in modum inspectiones etiam oculorum per somnum. Si quid enim candidae partis subapparet commissis palpebris, nec alui fluor aut medicamentum in causa est, aut nec ita dormire consueuit: uitiosum indicium exitiale quoque admodum est.

De uerbo *σποφαινεσθαι*, id est suspici, *σποφαινεσθαι* id est suspicionem fecit, cuius pluralium *σποφαινεσθαι*, id est suspiciones existit: a quibus per diuisionem ionicam *σποφαινεσθαι*, id est suspensiones formatur. Ceterum non satis noui qua ratione adducti Artemidori & Dioscoridis sectatores scripserint *σποφαινας* cum u. Quod igitur est ab Hippocrate dictum, clarum est. Ipse enim enarrauit quidnam appellet suspensionem, dicens: Siquid enim subapparet candidae partis commissis palpebris, atque etiam adiecit definitionem ad exquisitiorum sermonis cognitionem dicens: Neque fluor alui, aut medicamentum in causa est. Sed subaudiri oportet caetera quae quae uim eandem obtineant. Vno enim capite complexus, dixeris accedens id propter imbecillitatem fieri mouentis palpebras facultatis: quod inquam exitiale est, quoties sine causa constiterit exteriori. Haec uero talia scilicet esse oportet natura, ut uires exoluant. Verbi gratia, alui fluor, aut purgatio ex medicamento purgante uehemens, aut molestia uehemens, aut insomnia aut inopia alimentum, aut sanguinis fluor multus, aut simpliciter quaeuis a-

lia immodica uacuatio. Ceterum connumerare Hippocratem (ut paulo ante dixi) omnia exitiosa signa, non solum quaecumque in uultu exitioso habeantur, indicauit hac parte, adijciens, Nec alui fluor, aut medicamentum in causa est. Praedixerat enim in uultu exitioso talem determinationem an aluus admodum resoluta fuerit. Resoluta enim aluus, commune quoddam est floris alui, & item medicamenti. Sed quoniam rursus aliunde orsus omnia exitiosa percipiet indicia, merito cuius eorum proprias definitiones apponit.

Si peruertitur, aut liuida palpebra est, aut labrum, aut nasus cum aliquo alio signo, mortem prope esse sciendum est.

In multis codicibus ita legitur initium orationis, in alijs uero, pro peruertitur, distrahitur scriptum est: ita ut ex uoce, palpebrae contractio significetur, uelut ea quae propter algorem refrigerant. Id igitur indicium est extinctionis, quemadmodum liuida. Si uero peruertitur, tentionem quandam conuulsivam, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudentibus indicat, utrumque exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur, quod indicauit dicens, tanquam haec sola nequaquam sufficiant denunciare mortem.

Quomodo oporteat cubare egrum. Cap. V

Cubantem offendi egrum a medico oportet in latus dextrum aut sinistrum, ac manus, ceruicem, & crura paululum reducta habentem, & omne corpus inolliter positum. Ita enim plerique bene ualentium cubant, at ita cubare ut sani solent, saluberrimum est.

Id quoque testatur numerari ab Hippocrate signa exitiosa hac tota libri parte: constat enim ut nobilissimum uir nunc non ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulat praedictis. Cum enim antea dixisset in uultu exitioso etiam alia signa consideranda esse quae in toto corpore atque etiam oculis existant, deinceps omnia inter se copulando persequitur. Id uero quod dicitur, oportere offendi egrum a medico considerante non cubantem supinum ceu quaedam resolutum, sed in alterum latus, prout medicus illi adfuerit, idcirco bonum est, quia robur indicat facultatis per musculos firmantis corpus, quomodo rursus debilitatem ubi cubare in latus non queat. Verum ipse Hippocrates adiecit orationi communem epilogismum dicens: Ita enim plerique bene ualentium cubant. scilicet potissimum tunc cum medicus ipsos considerat. Rectius enim est subaudiri in oratione proditum ab eo potestate per dictionem dum ait: Cubantem offendi egrum a medico oportet. Non enim simpliciter in latus ait oportere hominem cubare, sed a medico offendi cubantem ita. Porro adiecit: Ac manus, ceruicem, & crura paululum reducta habentem. Id enim consuetum plerisque bene ualentium est. Quinetiam adijciens uerbum Plerisque, in memoriam tibi

tibi reuocauit distinctionem quādam alterum habentem caput alijs multis utile praefagis, cuius meminisse te conuenit, licet interdum omittatur. At uero quid nam illud sit, iam explicabo. Quae cunctae in agris praeuatim praeter caeteros peculiaris sunt: haec haudquaquam ueluti superuacua considerari oportet. Si enim offendas agrum ut plerique bene ualentium cubantem, diliges talem decubitus. Si uero e contrario, non conuenit continuo horrere quasi malum indicium: sed requirere utrum in consuetudine sit talis aegro figura. Caeterum quod est dictum, molliter positum offendi corpus, ex aduersum intento proditum est. Quatuor enim membra, id est crura ac manus paulum reducantur, & omne corpus iaceat oportet, extra hyperbolicas figuras constitutum. Intelligo figuras hyperbolicas, quoties aut summe extendunt, aut immodice inflectuntur membra, aut spina, cuius partes uertebrae quoque in ceruice existunt. Igitur hyperbolicae figurae, extentis admodum nervis efficiuntur, quomodo libro De motu musculorum ostensum iam est. Quae in medio iam est hyperbolicarum, absque tensione est. Quocirca talem uocauit mollē, quia corpora molliora intēdi nō solent.

XVII Supinum uero cubare manibus & cruribus extentis minus bonum est.

Talis decubitus omnino bonus non est: proindeque nec minus bonus est. Si enim omnino bonus non est: ut minus eis bonus congruere dicatur, fieri qui potest. Caeterum ut id bonum non sit, ipse postea docebit hunc in modum. Si uero procliuior fuerit, & subinde ad pedes dilabitur, maiori cum periculo est. Tanquam enim praedictus decubitus cum periculo sit, ita dixit de eo: Maiori cum periculo est. At uero mihi uideat ut talis decubitus neutris adnumeretur indicibus, quae nec ad sanitatem uim habeant insignem, neque ad mortem, sed aut integre media sunt, aut parum ad alterum tendunt, ita ut qui negligentiū loquuntur de eis, cum utriusque conferre possint, uelut hoc loco Hippocrates dixit minus bonam esse talem cubantis figuram, quae quae est antea prodita: deteriorem uero quam haec ea quae deinceps dicta est: admonens hoc loco finiri oportere in omnibus locis, num consuetus sit eger cubare supinus. Si enim ita fuerit, nec admodum magnificat medicum ingredientem: tunc neque in medio mali bonique decubitus existimabitur, sed potius bonus. Si uero neque hac soleat cubare figura, & admodum uereatur medicum, non bonum indicium est: sed potissimum si fuerit prudentior ex natura. Quocirca talis decubitus, in medio boni mali collocandus est: quantum in seipso est, sed utroque uersum pro natura aegri transferendus est.

XVIII Si uero procliuior est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, maiori cum periculo est.

Quemadmodum cubare in latus, quandam obtinere uim: ita erectius iacere, quo modo omnes cubamus. Et ob eam rem si in alterum colles latus

corpus defunctum, prorsus aut in partem pronam, aut supinam conuertit: uelut si illud accliuē figuris, ita quoque in pedes delabitur. Merito igitur prauum id dixit haberi indicium: quod quidem extinctionem quādam significet regentis corpus facultatis.

XIX Si uero nudos habeat pedes, nec admodum calidos: ac manus, collum & crura dispergat inaequaliter: malum est. Significat enim inquietationem.

Optime determinauit orationem dicens, Nec admodum calidos. Per febres enim calidissimas una cum caeteris partibus etiam pedibus ardescunt, nudare eos aegri coguntur. Si uero febris non fuerit talis: nudare pedes, maliciae est aegri uel inquietationis indicium. Porro si manus quoque pariter cum ceruice & cruribus non ex more componit, ut antea dixit, sed inaequaliter tales dispergit partes: malum indicium est. Dixit enim significari inquietationem. Hoc uero nomen indicat illos consistari quauis figura, nec non alium ex alio mutare. Quod si te praesente (ut docui) faciens aeger, statim commutet priorem figuram ad alteram, pariter & membra dispergat inaequaliter, uel etiam ceruicis posituram: scias talem aut propter uentriculi uitium, aut propter uirium debilitatem inquietari: colligens hoc etiam loco epilogismo ingenium eius, utrum mollior sit, & ad singula manus det promptius, licet perquam exigua, & peruincatur.

XX Exitiosum autē & hiantem dormire semper.

Debilitatis hoc quoque signum claudentium os musculorum est, quemadmodum paulo ante de musculis palpebras committentibus explanatum iam est. Codex quidem ita legitur, quemadmodum nunc dixi: antiquique codices ita habent. Dioscorides uero aliter legit, ad hunc modum: Difficile autem est & hiantem semper dormire, ubi duplex concurrat significatio: una quidem, ut semper hiet: altera, ut semper dormiat. Vbi igitur secundum malum sit, quanquam non hianti fiat ore: planius indicauit per illam sententiam qua dixit: Somnus & insomnia alteratrum si modum excessit, malum est. Sed primum dictum esse uerisimile est, ut hiet tantisper dum dormit. Si enim hiet non dormiens, multo maiorem noxam significabit.

XXI Si crura quoque supini cubantis admodum reducta distractaque sint.

Haec uox *ἀπὸ πλεονεξίας*, id est distracta, utroque scribitur modo, scilicet & per γ, & per χ. significat autem crura quae plurimum dispersa sint, ac talis decubitus absurdus est, ita ut indicet delirium: quando quidem nullus ita cubare soleat, quemadmodum neque si, circumplexa, legatur. talis enim decubitus absurdus est, si quis cubando supinus habeat crura reducta, & inter se circumplexa.

Quomodo

XXII Quomodo cubare in uentre malum sit. Cap. VI A Si quis cubet in uentre, nequaquam solitus ita dormire quo tempore sanus fuit: malum est. delirium enim, aut dolor circa uentris sedes significatur.

Crebro commemorat adiunctam his omnibus determinationem, ut secundum consuetudinem aliquid accidat aegrotantis. Etenim nunc cubare in uentrem contra consuetudinem, aut delirium significat, quemadmodum in praedicta cubandi figura: aut dolorem quendam qui circa tales partes fatiget. constat enim ut multi tale eligant figuram, quorum in uentre dolor infestat.

XXIII Si uero uelit residere aeger in ipso morbi uigore, in omni morbo acuto malum: pessimum uero in pulmonia est.

Qui pulmonia infestantur, si dicunt sentire magnam in thorace angustiam dum supini cubant: residetes uero, fieri spirantiores. Decumbit enim ad spinam, per supinum iacendi habitum, pars in pectore thoracis, a qua pulmo arctat, nec idoneum accipit aerem inspirando, per alios uero morbos, quoties uiget (id enim maxime considerandum est, tanquam non sit temere additum) exitiosissimum est uelle aegrum residere in ipso consistendi uigore. Amant enim tunc maxime percelli, immoti cubare: & si quis eos excitet, consistantur. Itaque arbitrare, propter uehementem spirandi difficultatem, aut inquietationem, aut delirium, residere aegrum aggredi per consistendi uigorem aegrotationis.

XXIV Quam malum sit stridere dentibus aegrum in febribus. Cap. VII

XXIII Si quis dentibus strideat in febribus non conuictus a pueritia ita efficere: in sania significatur ac mors. sed in utriusque futurum praedicere periculum, necesse est. Si uero mente comotus ita efficiat, admodum exitiosum iam est.

Strident dentibus, quoties musculi in temporibus & maxillis modo conuulsione comouent, interdum affectis musculis duntaxat, aut ab ortu naturae, aut propter aliam aliquam causam posteriorē, nonnunquam origine neruorum in eiusmodi affectionem deducta, de qua maxime conuulsiones fieri solent. Caeterum agnoscere oportet initialē uniuscuiusque praeparationē partis propriam: de qua alio loco fusius explanatum iam est. Nunc uero sufficere se mel dicere, precipientes hoc loco reuocari in animum residuum disputationis, quo minus mireris fieri posse ut communi neruorum origine affecta, musculus alias alius tremore aut conuulsione excipiat. Ut enim clare uideamus in quibusdam corporibus optimam inesse crurum praeparationē, in alijs determinationem statim ab initio, ita ut hi currant ocylissime, illi uix stent, & item partes alias similiter affectas: ita facile offendi ab exiguis causis alios cruribus, alios summis pedibus, aut oculis, aut capite, aut

alia aliqua parte, statim a principio sequitur operum praeparationes. Nihil igitur mirum uideri debet si aliqui debiles habent musculos qui oculos mouent: alij uero eos qui maxillas mouent, quia de re, nonnulli subinde strident dentibus etiam propter exiguas causas: illi uero subinde mouent oculos. Stridere enim dentibus ex natura, simile est affectui oculorum in isto quibusdam, quem appellant eorum, cum nullo tempore manere possint requiescenti, sed in modum intremiscentium subinde nictant. Caeterum per morbos febriculosos, affectu originis fieri conuulsionē, simile est rursus illi praeparationi musculorum in oculis, de quibus ait: Aut sublimes apparent. In quibusdam enim corporibus citius accumbunt originis affectibus musculi oculorum: in alijs musculi temporum aut maxillarum. Merito igitur dixit accidens illud significare insaniam aut mortem. In insaniam quidem, quasi mentis dixerit uehementem commotionem. Mortem uero, quia neruorum origo affecta est. Illud inquisitione dignum est, quoniam modo supra dicens insaniam significari, mox dicit: Si uero mente comotus ita efficiat, admodum exitiosum iam est. Etenim perspicuum est, ut si stridere dentibus praenuntiat delirium: adeo non delinet, ut uehementius fiat accedente delirio, cum hoc quoque alij quidam musculi tunc in talem deducatur affectionem. Videtur ergo talis intellectus esse orationis: Stridere dentibus quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirij accidens est. Si uero adeundo interdum aegrum offendas utrumque perpeti, delirare, & stridere dentibus: hunc iam esse prope mortem arbitrare. Quocirca in priore sermone cum nondum comotus mente stridebat dentibus aeger: similiter id ipsum indicabatur duntaxat ut insaniam ac mortis indicium haberetur. ubi uero iam delirarat, pariter & stridet dentibus: in propinquo mors est. Id uero clare docuit adiciens uerbum, iam. ut enim exitiosum sit accidens, priore docuit oratione, sequente uero, uerbum, admodum & iam, adiecit dicens: Admodum exitiosum iam est, id est ualde exitiosum: quod est quidem non multo post, sed cito moriturum aegrum.

XXV De ulceribus. Cap. VIII

XXV Ulcus, siue antea exstitit: siue existat in morbo, considerandum est. Si enim moriturus aeger est, ante mortem aut liuidum & siccum, aut pallidum & siccum erit.

Siccum erit omnino ulcus, quoties facultas nutriens corpus debilis habeatur, nullus uero color in eo semper erit: sed pro diuersitate humorum in corpore, & item pro mensura laesionis euariabit. Si enim biliosus humor exuperet, croceus erit color, si nigribiliarius, aut liuidus, aut secundum alteram significationem uiridis erit. Antea enim docuimus ut chloron interdum pallidum colorem, interdum uiridem significet: ex qua significatione solemus brassicam uiridem nominare. Pari modo lęgio quoque maior liuidum solet efficere colorem, ut

† Pagina sequenti linea prima in aliquibus codicibus Graecis legitur ὀξέου, id est pallidum, aut uiridem ut

ut qui non longe distet à nigro; minor uero, rubrum aut pallidum. Quocirca sine dictionis quidam legitur ita: Aut pallidum & siccum erit. alij uero illo modo, Aut uiride & siccum erit.

De gesticatione manuum. Cap. 1x

XXVI De gesticatione manuum hæc cognoscere oportet. Qui in febre acuta, aut phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus ob os fert, aut frustra uenatur muscas, aut colligit festucas, aut de ueste euellit pilos, aut de pariete stipulas carpit: id omne malum, exitiale est.

Gesticulationes manuum, id est functiones & motus quos hoc loco commemorauit, ob imaginationem fiunt illi similes quæ per suffusiones contingit. Aegri enim per suffusiones, quæcunque uident in medio loco crystallosdis (ita à glacie nominati humoris) & tuniculæ circa pupillam cornus similioris, foris sita esse existimant: quia semper assueti sunt dum haberent per naturam, res per medium aerem intueri. Pari modo ij de quibus Hippocrates agit in febre acuta, pulmonia, phrenitide, ac dolore capitis, intueri se tanquam foris sita credunt ea quæ intus in oculis habeantur. Ostendimus enim ut spiritus uisforius, utpote splendens, sibi mediū asimilet crystallosdis (ita à glacie nominati) & pupillæ humorē tenuem ac mundum, simillimum candido ouorū, quo per lippitudines utimur. Ostendimusque etiā ut spiritus per hunc feratur humorē ex pupillæ foramine ad aerem exteriorē unā cum eo copactum. Quin etiam quæ aere illustrato utatur tanquam insito opificio, qui talis facultate existit, qualis in corpore neruus habetur: id docuimus seorsum dicato opere quo agitur de uisu: necnō xij. De demonstratione libro: atque etiā septimo De decretis Hippocratis & Platonis: & item decimo libro De usu partium. Ut ergo cerebrū per neruū sentit affectionem digiti in pede, ita per aerem circūductum externa uisibilia contuetur, quæcunque modice ab ipso distant. Itaque suffusiones fiunt in hoc humore subsimili (ut dixi) candidæ tenuiorisque parti cui quæ inter pupillam & crystallosden (ita dictum à glacie) incidit. Ita fit ut per cruditates quoque nunquam uisibilia suffusis contingant. Si enim restitit humor aut niger aut crassus prohibens digredi foras uisforium splendorem, ibi uis pro natura humoris consistunt: interdum pilorum quorundam, aut subtegminis, aut staminis, quandoque culicis nigrescentis, aut musculæ quæ uolitare ob os uideatur, quandoque rei similis lenti, aut milio nigro. Ita accidit per febrem acutam ac pulmoniam, ualde exhalantibus ad caput in corpore humilibus, ut humor ille in pupilla mundus, concipiat exhalationem: ubi uero & quodammodo perturbatur, prædicta uisa apparent. At per uehementem capitis dolorē, quæadmodum et per phrenitidē, præ capitis repletione perueniens aliquis humor in oculos, eadē accidētia committit. Et λεγοντες, id est euellere subtegmina, & λαφορορειν, id est col-

ligere festucas (uerba ab omnibus medicis de phrenitidis dici solita) nomē inde traxerunt. Itaque nonnulli tradiderunt nobis subtegminis et stipulæ uisa tantisper dum fiunt: & item quæ postea meminerunt. At uero duplex eorum differentia est. Quidam enim per ipsa sensibilia uisa coeperunt delirare, iudicandi facultate constante: alij uero propter eximiam prudentiam, attamen affecti, parua ex parte iudicandi facultate restiterunt retuleruntque ut uincant & repugnent, nec uisis accedant. Hi igitur indicauerunt nobis quibus uisis mouerant manus, ut Hippocrates scripsit. Sepe enim uidebantur illis subtegmina uestiū eminere: atque in pariete stipulas adiunctas esse: sepe uero & festucas multas impositas stragulis, atque etiam uolare pusillas bestiolas prope oculos. has igitur uenari aggrediuntur, circūferentes manus tanquam aliquid arrepturi. alia uero quæ uidentur eminare, partim de uestibus carpere aggrediuntur: partim euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia committentes accidētia, sunt difficiles: quippe quæ à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore in capite fuerint propter magnitudinē effectæ: à phrenitide uero, quia sedes princeps est affectæ: cuius uniuersum genus exitiale habetur. febres uero, & item pulmonia, atque etiā capitis dolores, propter magnitudinē, quemadmodum dictum est.

De spiratione. Cap. x.

Spiritus crebrior significat dolorem, aut inflammationē quæ supra præcordia fatiget. Si uero spiratur magnus, multoque interposito tempore, delirium indicat. Si uero frigidus de naso & ore, admodum exitialis iam est.

Hanc omnem dictionem, tertio de difficultate spirandi libro, absolutissime enarraui: quocirca nunc duntaxat capita rerum attingam. Spiritum hoc loco uocat uniuersam spirationem. qui si crebrior sit (ait) interdum significat dolorem, quandoque partium in thorace inflammat, quæ sunt cor ac pulmo, posita supra septum. Maiores enim præcordia ac septum, idem appellauerunt. Itaque per dolorē spiritus, quemadmodum ostensum iam est, creber paruusque est: per inflammatam uero creber magnusque. Hæc enim assolent nominare inflammationes. At uero rarus spiritus, hoc est multo interposito tempore, si magnus est, indicat delirium: si paruus, extinctionem natiui caloris. sed hanc affectionem significauit ex accidente, dicens: Si frigidus de naso & ore, admodum exitialis iam est. Ceterum ut de his spirandi difficultatibus fecerit hoc loco mentionē tantummodo De morbis agens acutus: itemque ut libro de morbis uulgaribus plures citauerit spirandi difficultates: tertio libro De spirandi difficultate perpensum iam est.

Spirationis facilitate existimari oportet per quam magnam uim habere ad salutem in omni morbo acuto qui cum febre infestet, & quadragésimo die iudicetur.

Naturalem

Naturalem spirationem appellauit spirationis facilitatem, significantem neque thoracem, neque eorum ac pulmonem, neque præcordia, doloris quandam habere affectionem. Quinetiam neque partes quasdam ijs adiunctas. Cui enim mouentur per spirationem, dolore afficiuntur, & ubi prehendantur inflammatione, & item quouis modo doloris trahant affectionem. Hæc uero sunt uentriculus, lien, iecur. Si igitur nulla ex his afficitur, neque calor infestat copia adeo ut deuri inflammari uideatur: sed neque e contrario ut iam extinguatur calor insitus: quo pacto non dixeris magnam spem subesse salutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinem febrium, aut propter inflammationem proprie nominatam, pericula imminet? At uero longi morbi, sine his, eo quod uires exoluat, non sine periculo sunt: proindeque eos ab oratione exceptit, ac de solis acutis definiuit. At uero cum duplex genus horum habeatur: siquidem nonnulli simpliciter ac primum uocantur acuti, quidam ex conuersione: de utrisque docuit dicens: Qui cum febre infestet, & quadragésimo die iudicetur. Adiecit enim, qui cum febre infestet, ut eum à conuulsione & distentione neruorum, et bilari disingeret, & quicumque alij morbi sine febre acuti sunt. Quod uero dictum est: Et quadragésimo die iudicetur: ut connumeretur cum simpliciter propriè acutis acutus ex conuersione: talis sit quoties inter initia acute ægrotauerint, postea uero quartodecimo die, aut etiam ante, non integre iudicati fuerint: sed ut morbi quædam reliquæ ad quadragésimum extendant. Vertitur uero per iudicationes imperfectas acutorum morborum, non solum in hos, sed etiam in alios diutinos, maxime marcorem, quartanam, suppurationem, tabitudinem, aquam intercutem. Verum Hippocrates excipit à præsentis oratione etiam illos: in solis simpliciter morbis qui cum febre infestent, & item ex conuersione in quadragésimum ueniant diem, optimum esse iudicium dicens spirationis facilitatem, non in omnibus qui sine febre fatigent acutis, neque diutinis. ita ut tria sint omnino genera morborum quantum in ipsam agitur temporis differentiam. Aut enim acuti sunt, qui quartodecimo iudicantur die, quibus diutini opponuntur: ambigunt uero & uelut in confinio positum tertium genus, cuius terminus decretoriorum dierum quadragésimus dies est. Hæc igitur dico confirmare ea quæ in agris euidenter apparent: quod si quis ea probet in illis, ita se habere naturam rerum agnoscat. At uero quicumque uolunt significari numerum dierum decretoriorum ab Hippocrate dum ait quartodecimo die iudicari morbos acutos, præter quæ quod nesciunt ea quæ maxime oportet eos scire, dictiones quoque uetustissimi medici nequaquam intelligunt. Si enim quartodecimo die finiri morbum, significat dierum decretoriorum multitudinem quanta sit: quadragésimo etiā die iudicari morbum, numerum significabit decretoriorum dierum. Quarant igitur ut quemadmodum qua-

tuordecim efficiunt ad quadragésimum usque, ita quadraginta nunc dies efficiant.

De sudore. Cap. xi

Sudor optimus est per omnes acutos morbos, si per diem euenit decretorium, & integre sedat febrem. Bonus etiam est si ex toto corpore prodeat, faciatque ut æger ferat facilius morbum. Si uero nihil tale efficiat, nequaquam utilis est. Pessimus uero est si frigidus egrediatur: & circa caput tantummodo, uultum & ceruicem. Hic enim cum acuta febre, mortem: cum mitiore, morbi longitudinem indicat.

In sudore optimo duo scribens indicia, tertium prætermisit, tanquam necessario sequatur ea quæ dixit. Qui enim die euenit decretorio, & integre sedat febrem: is quoque ex toto corpore it. In bonis uero, non tamen optimis, prodire ex toto corpore, & aliquid morbi tollere scribens, nihil præter ea adiecit de diebus decretorijs, tanquam id quod bonum rursum sudorē necessario comitetur. Ceterum tertius sudoris ordo est modice mali, de quo dixit: Si uero nihil tale efficiat, nequaquam utilis est: ut nec ex toto corpore eat, neque facit ut æger ferat facilius morbum. Sed constat ut ex his ipsis peior sit qui neutrum horum efficiat: modicus uero qui alterum: & rursus ex his ipsis qui efficit ut æger facilius ferat morbum, moderatior est: quanquam non ex toto corpore eat: peior qui grauorem exhibet morbum, licet in omne extendatur corpus. Sed omnis eiusmodi sudor calidus est: & ob eam rem nullo de tribus ordine indicauit eum, solitus ommittere quæcunque sequuntur alia necessario, & item quæcunque ex oppositione eorum quæ deinceps dicenda sunt, demonstrantur. Omnibus uero in hoc sermone dictis sudoribus opponit frigidus, dicens ita: Pessimus uero est si frigidus egrediatur. & item cum eo malum esse dixit, si circa caput & ceruicem eueniat, licet frigidus non sit. Hic enim minatur syncopen. Si uero & circa tales partes, & frigidus appareat, pessimus est, quippe qui non insuper fore, sed iam esse syncopen indicet. Distinguitur uero uehementia febris. Nam si fuerit acuta, profus affert mortem frigidus sudor, licet ex toto corpore prodeat: & item si circa caput ceruicemque calidus eueniat. Si uero mitior febris est, poterit facultas non absumpta prius ab acuta febre, spatio temporis prauos concoquere humores. Ceterum de diebus decretorijs non insuper docuit aliquid in alijs sudoribus: & si de optimo docuit inter initia, quia est uim quandam decretoriorum dierum in eorum sermone dicturus: in ipsa uero dictione pariter demonstrauit. Vna enim eorum uis est, reddere firmam iudicationem, siue in bonum, siue in malum finiatur. At uero agnosci oportet prædictæ finem dictionis, quem Dioscorides scripsit ita: Pessimus est si frigidus est, & circa caput ceruicemque tantummodo prodeat. Hic enim aut mortem, aut morbi longitudinem præmo-

Galen.

Tom. 4

I net

net. Sed constat ut hæc lectio sit quam prædicta concisior, tamen eandem uim obtinet: atque addendum erit ab expositore id quod in prædicta scriptum iam est: Cum acuta febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quædam de sudore sunt scripta, non in omnibus codicibus, quæ merito illi quidam sustulerunt tanquam non sint Hippocratis, atq; etiam Artemidori & Dioscoridis sectatores.

De ilijs. Cap. XII

XXX
† Quod Galenus Grece hypochondria dixit, hic semper uertit illia.

† Illia saluberrima sunt si dolore uacant, si mollia & equalia sunt dextra ac sinistra parte. Si uero inflammatione uexantur, aut dolore, aut intenta sunt, aut inæqualiter affecta dextra ac sinistra parte: hæc omnia animaduertenda sunt.

Omnem aliquis orationem comprehendens, uero breuissimo capite dicit: Illia si nature simillima sunt, saluberrima sunt. Particulatim uero docens eorum indicia Hippocrates, primū scripsit ex ijs quæ non existunt. Hæc solent medici recentiores non accidentia nominare: duo uero alia signa accidentia sunt in ilijs. Quocirca illia dolore uacare, ex non accidentibus dictū est: mollia uero & equalia esse, ex ijs quæ existunt. Sed mollia cognoscuntur quoties modice renitentur, illis enim opposita, utpote uehementer renitentia, dura sunt. Cæterū equalia non secundum unam intelliguntur qualitatem. fieri enim potest ut similiter equalia sint, sed aut aliqua parte dolore uacant, aliqua dolore afficiantur: aut altera pars calidior, altera frigidior sit: aut subleuatiore, aut depressior. Opponēs igitur saluberrimis & equalibus ilijs pessimorum & inæqualium signa, dixit: Si uero inflammatione uexantur, aut dolore, aut intenta sunt, aut inæqualitate affecta dextra aut sinistra parte. Itaq; uexari inflammatione, de totis ilijs dixit. Significat uero uerbum inflammari, uelut si peruri succendi ignisq; proditum sit. Pari ratione dolore uexari, de totis ilijs dictum est: quomodo intenta esse: id enim totis etiam ilijs tribuitur. At uero inæqualiter affecta esse dextra ac sinistra parte, quoties non tota illia eandem habeant affectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatem, aut per dolorē, aut per indolentiam, aut per gracilitatē laxitatēq; & intentionē. Quandoq; enim intendunt illia sine inflammatione proprie nominata, aut propter uehementem siccitatē non solum in illa parte, sed etiam in succingente costas membrana, atq; præcordijs: aut propter inflammationem cum tumore ipsorum in ilijs musculorum consistentem sine inflammatione proprie nominata, quæ quidem tumor dolens est.

XXXI
XXXII

Si uero pulsus in ilijs insit, perturbationem significat, aut delirium. Verum oculos talium conspici oportet. Si enim crebro obtutus mouetur, expectanda infania est.

In quibusdam codicibus non pulsus, sed subsul-

atio legitur: ac perspicuum est ut tale accidens ob spiritum fiat flatusum. Sed in multis codicibus legitur pulsus, aut qui simul cum magnis fatiget inflammationibus, aut insensibilis ægro motus arterie in spina maioris: quæadmodū libro De morbis uulgaribus, secundo dixit: Vbi uena in cubito pulsatur, insanum furibundumq; est. Constat enim ut pulsare de magna adeo & uehementi affertur motione arteriarum, ut antequam contingatur, innotescat, interdum ægro duntaxat, quandoq; etiam de foris intuentibus. Sed quodcumq; horum fuerit accidens, signum non bonum est. Maior enim arteria pars est maxime principalis: & item uenter, ac iecur: quomodo septum transuersum. At ex his prorsus unum afficitur, siue subsultio, siue pulsus legatur. Septum uero transuersum, delirium inferit promptissimum: quam ob rem maiores id præcordia nominauerunt: & item os uentriculi, quoties insigni afficitur inflammatione. Alia uero partes ibi quæ aliquam ex prædictis affectionem traxerunt, in periculosam incidunt affectionem. Quapropter merito Hippocrates dixit uel perturbationem, uel delirium ab eo accidente significari, perturbationem quidem uno cōmuni accidenti omnium periculosarum affectionum: ex quibus non solum ægri, sed etiam medici perturbantur. Delirium uero ob septum transuersum, & item os uentricis. Cæterum de musculis in ilijs, considerandum est, nec enim necessario delirium, neque periculum pulsantes subsultantes uel inferunt. Non igitur magis proprie inaudire oportet uerbum, insit per dictionem qua dixit Hippocrates: Si uero pulsus insit in ilijs: quippe qui uelit prælate in ilijs pulsus subsultationem uel de uocula, insit, significari. Verum conspici talium oculos oportet. Si enim crebro obtutus mouetur, expectanda infania est. Cum perturbationem aut delirium dixerit ab eo accidente significari: nunc determinat docetq; quando delirium, quando perturbatione sola futura sit. Determinatio uero ab oculorum ducitur motione. Quos non solum hac in re, sed etiam in alijs morbis omnibus in quibus inspexeris fore delirium, exquisita ratione considerabis. Si enim instabiles apparent, indicatur delirium. Verū hoc loco non simpliciter ait fore delirium, sed insaniam, indicans uehementem quoddam delirium ex prædictis indicijs affuturum. Porro ut oculorum crebra motio, delirij firmet suspicionē, patere arbitror ex ijs quæ a nobis explanata iam sunt, ubi musculos oculorum diximus primos sentire cerebri affectiones. ipsum uero cerebrum septo transuerso & ori uentriculi cōsentit, quæadmodū cæteris omnibus neuosis membris. Cum enim ex illo omnes nascantur nerui, quæcumq; pars plurimis aut maximis participat, hæc merito in consensum originē eorū perducit.

De abscessibus. Cap. XIII.

Oedema in ilijs durus & dolens, pessimum est si in omnibus ilijs fatiget. Si uero altera parte infestat: sinistra tamen cum periculo est.

Oedema

Oedemā solet Hippocrates nominare omnem molem præter naturam: recentioribus medicis uocantibus unam tantūmodo molem quæ premedo dolore uacat, & digitis cedit. Quam uero rursus medici recentiores proprie nominant inflammationem: hanc Hippocrates composita dictione durum & dolens oedema appellat. Inflammationis enim uocabulum de inflamine afferebat. Itaq; constat ut talis affectio si dextra affligat parte, periculosa sit, propter iecur: indulgentior si sinistra, propter lienem: exitiosissima si utraq; laceffit.

XXXIII

Tale uero oedema ab initio periculum mortis cito futuræ significat.

Prædictum in ilijs oedema si durum ac dolens est, à medicis recentioribus proprie nominatum inflammatio, periculum mortis cito futuræ significat. At uero id, nisi aliquid intimum afficiatur, mendacium est. Constat uero ut intimum sit iecur, & item uentriculus, lien, & peritonæum. Nam musculi in ilijs, si inflammatione laborant, inferre mortem qui possunt: nisi sanè raro, aut propter magnitudinem insignem inflammationis, aut propter uirium debilitatē, aut etiam quia medicus male curat, aut quia æger aliquid committat. Itaq; confusus indefinitusq; talem dictionem scripsit.

XXXV

Si febris uigesimum transcendit diem, & febris detinet, & oedema non desistit: in suppurationem uertitur.

Omnis tumor præter naturam dissecto committente eum humore curatur. Ergo perspicuum est ut nisi desistat, cunctantur humores, ac spatio temporis prorsus mutatio futura est per qualitatem, interdum ad putredinem, quoties (ut in defuncto corpore) nihil ad eorum cōcoctionem natura molitur: interdum si uires ualent, in pus. Itaque merito Hippocrates ait: Nisi desistat inflammatio, & febris detinet egrum, in suppurationem uertitur. Sedata enim febre, considerandum est num inflammatio aliqua scirrhosa infestet. Nam sæpenumero euenit ita, ubi morbum committentis humoris pars tenuior diffletur, crassior uero & sequax in amplitudine corporis affecti depacta sit. Cæterum quam ob causam uigesimum diem litem statuit talium abscessuum suppurationis libro secundo De diebus decretorijs dicemus.

XXXVI

Accidit his in prima circuitione, sanguinis è naribus fluor, atque admodū iuuat. Sed inquirendum est num doleant caput, an hebetudines subeant oculorum. Siquid enim horum fuerit, eo tendet.

Quia inflammationes in ilijs indefinitus commemorauit, per hanc quoq; dictionē definire ipse uidef. Sanguinis enim fluore fieri dicit è naribus, qui ex usu admodum sit: id quod per inflammationes in iecore & liene fieri potissimum solet: de quibus alibi, fluere sanguinem recto itinere cōmentariis.

Galen.

dauit: e contrario uero culpauit, docens ipse quidem e contrario intelligat: uerbigratia, liene grandiore fluere sanguinem è nare dextra. Sanguinis fluorem in prima circuitione fieri dixit decretorum scilicet dierum: ac legitur dicitio bifariam, singulariter & pluraliter. Singulariter quidem, in prima circuitione: pluraliter uero, in primis circuitionibus. Si igitur legatur singulariter, septenariā indicat circuitionem. Si pluraliter, conuenit quodque septenariam intelligi circuitionem. In quibusdam enim sanguis secundo septenario effluit. Sed potius intelligi oportet in tali dictione quaternarias circuitiones. Nam in plerisque funditur sanguis primis septem diebus: paucis nono & undecimo: rarissimis quatuordecimo. Cæterū tendentibus sursum uersus humores, sanguinis fluorem fieri docuit, adiciens signa, capitis dolorē, & item hebetudines oculorū. Sed deinceps de eo latius docebit, quo loco nos quoq; sermonem omnem de sanguinis fluore integre absoluemus.

XXXIX

Sanguinis fluore in iunioribus potius quintum & trigessimum annum agentibus, expectare oportet.

Ductam ab ætate definitionem in prædictum fluoris sanguinis docet, expectandū enim sanguinis fluorem esse potius in iunioribus quintum & trigessimum annum agentibus. etenim per hanc ætatem sanguis plurimus est, & item facultas ualentior, atq; etiam calor exuperans.

XXXIX

Si uero molle oedema est, nec dolet, & pressum digitis cedit: diuturniorem efficit iudicationem, ac minori cum periculo est.

Hoc est quod proprie medici iuniores appellant oedema: de quo nonnunquam dixisse maiores sufficere uolunt, molle oedema: quandoque etiam adijciunt, nec dolens. Quoties igitur id dicere superfedent: tanquam unā cum molli significetur, omittunt. Molle enim oedema dolore uacat. At uero nunc Hippocrates non id solum adiecit, sed etiam ut digitis cedat: quod quidem in uerbo molle, contineri uidetur: nisi uelit intelligi id quod pressum cauatur in foueam: quod quidem non cuilibet cedenti accidit: at uero id accidit cute in oedema se attollente. Et quia omne tale pituitosum censetur, idcirco diutius immoratur, ac minori cum periculo est. Immoratur enim diutius, quia frigidius est. Calore enim concoctio fit. Porro minori cum periculo est, quia dolore uacat. uires enim exoluit dolor.

XXXIX

Si uero prætereat sexagesimū diem, & febris detinet, nec desistit oedema: fore suppurationē hoc loco & reliquo uentre significat.

Supra de oedematis agens phlegmonosis, utpote calidioribus: nisi febris desinat, à die uigesimo dixit fore suppurationem. Nunc uero de frigidioribus, sexagesimum litem posuit suppurationis.

rationis. At uero alia inter haec media incidunt, quadragesimum diem habentia terminum suppurationis. Sed uniuersum de his omnibus sermonem ad librum De diebus decretorijs distuli. Porro non solum oedemata quae in ilijs fatigent super sedentia suppuratione, sed etiam in reliquo uentre dixit, tanquam illa secundum aliquam significationem partes uentris existant.

XL Quodcumque ergo oedema, dolens, durum & magnum est: periculum mortis breui fore significat. Quodcumque uero molle, non dolens, digitis cedit prementibus, diutius immoratur.

Nihil amplius hac docet dictione quam quod superiore dictum iam est, praeter quod adiecit dolenti duroque oedemati magnitudinem: quam nos antea diximus, dum doceremus non esse cum periculo inflammationis musculorum in ilijs, nisi magna admodum fuerint.

XL I Oedema quod in uentre fatigat, minus facit abscessum, quam quod in ilijs. minime uero partes subter umbilicum in suppurationem uertuntur.

Oedema si non discutitur: non solum citius, sed etiam magis in ilijs suppuratur, propterea quod sedes calidior est. Quod uero longius abest: deorsum uersus serius minusque suppurat: & ob eam rem, oedema subter umbilicum, raro in pus uertitur.

XL II Sanguinis uero fluorem, maxime de superioribus sedibus expectare oportet.

In quibusdam codicibus dicitur cum, & copula per scripta est: atque ostenditur non solum sanguinis fluorem fieri si in ilijs infestet oedema, sed etiam si in imis sedibus affligat. In quibusdam uero sine, & copula: & ostenditur quidem fieri si in his quoque infestet, sed minus. In aliquibus uero sine uerbo, maxime, ad hunc modum: Sanguinis uero fluorem de superioribus sedibus expectari oportet. Nam inferiores nequaquam afferre solent sanguinis fluorem. Sed res ita se habet, ut si in umbilico fatiget, sanguinis fluor eueniat, magis de sede superiora, maxime de suprema. Sed de sanguinis fluore deinceps ab ipso agetur, ubi nos quoque toto reposito sermone, absolutius dicemus.

XL III Uniuersumque oedematis super sedentis qui in his fatiget sedibus, suppuratione consideranda est.

Vno comprehendens capite perstrinxit quae supra docuit particulatim: & ob eam rem dicitur noua enarratione non indiget.

XL IIII Suppuratio inde proueniens ita consideranda est. Quae enim foras uertitur, optima est si parua est, maximeque egreditur, & in sublime refurgit. Si uero magna est & lata, minimeque ad mucronem subducitur, pessima est.

Appellare Hippocratem suppurationem puru-

lentioremque, ubi pus uniuersum conuulsum, conuulso tumore quopiam praeter naturam, perspicuum erit, simul uniuersam hanc orationem eius euoluere, qua de oedematibus in ilijs habuit mentionem. At uero colligitur pus in eis quandoque sub cute, saepius in profundo, duplici de causa: aut quia purulenta pars intra peritoneum affecta est: aut quia licet musculus affectus sit, pus ab aliqua tunica eius includitur, haudquaquam prius in exteriorem deductum sedem, propter lentorem crassitudinem uel, aut continetis membranae densitate. Etenim studet natura secerne pus de affecto corpore, expellendo: saepiusque finem adsequitur, quoties nata sit meatulos idoneos in secretionem, ueluti quosdam a quoductus: non tamen semper eos adsecuta, pus in adiacentes compellit sedes: quae quoties exiguae fuerint, derodit continens eas tegumentum, sub eo amplificando sedem. Constat igitur ut ex his suppurationibus indulgentior habeatur, quae foras non intro tendit: atque ex his ipsis, quae non amplius comprehendit sedem in latitudinem extenta, in sublime uero refurgit, cum in uerticem quandam extenditur, coniformulam reddens: haec autem simul robur foras expellentis indicat facultatis: & item non magnam corrumpit sedem corporis quod erodit. Ceterum siue in mucronem subducta, siue in gibbum legatur, nihil interest. Nam ex utraque lectione unus idemque sensus est.

XL V Quaecumque uero intro rumpitur, optima est si cum exteriore sede nihil communicat, sed adducta est, nec dolet, et omnis exterior locus unicolor apparet.

Non simpliciter talis suppuratio optima est: sed earum quae intro forasque rumpuntur, optima est. Siquidem haec deterior est quam quae foras rumpitur. Haec enim eruptio in partes multo nobiliores fit, quam sit in ilijs cutis: & item non aequae medicamentum adhiberi curatorum potest, quoties intro uersus rumpantur, atque etiam secretum pus mordet & concerpit ea, difficultatemque committit intestinorum: & si quando in ieiuno aut tenuioribus fiat intestinis, alimoniam uitiat diductionem: atque in uentriculo debilitat concoctionem. Itaque perspicuum est ut pessima sit quoties in utranque rumpit sedem, intro uersum atque extro uersum. Ita enim geminat malum: nam nec sedem nec uelut initium refectionis ullum obtinet natura reparandis ruptis, quo tanquam solo firmiora iaciat fundamenta repletionis.

De signis quibus cognoscitur pus. Cap. XIII

XL VI Pus optimum est, si candidum, equale, laeueque, & quamminime foetidum est: maxime uero contrarium huic, deterrimum est.

Ut quamminime foetidum pus esse debeat, pro palam est, etenim superans graueolentia, putredinis est, non concoctionis indicium. Ut autem candidum quoque esse conueniat, discas licebit, si generaturam eius intelligas ex his quae alibi demonstrata insunt.

insunt. Omnia enim iam omnibus docere locis auaricatis potius quam doctrinae proprium est. Quae uero alij sunt commentationibus demonstrata, talia sunt: Libro de uiribus naturalibus dictum iam est unam ex ipsis esse uim alteratoriam, quae & in uentriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad sanguinem, in uentriculo uero ad idoneum sanguini humorem. & item uniuersumque partis animalium officium esse, ad propriam deducere naturam propinquantem humorem. Nouissima enim concoctio fit propterea quod alimentum in nutritio apponatur atque assimilatur. Itaque perspicuum est ut spacio temporis longiore in talem praeparetur similitudinem. Porro proditum est libro de semine, ut in conceptaculorum tuniculis de quibus aluntur testes, saepe appareat liquido commutatus iam sanguis ad seminis creationem. Non enim conuenit ipsas conceptaculorum tuniculas ab alio quopiam nutriri, atque appellant eiusmodi humiditatem nonnulli medicum dicitur genitale uirus: & ob eam rem semel ipsum, genitale uirus nominatur. Sed potissimum illi qui uim eius dicitur semen, non substantiam corporis lentam. Quinetiam & de cubens sanguis in partes laborantes inflammatione, committit inflammationes, ita ut ab initio quidem sola conceptacula repleat distendatque, mox adiacentes sedes inanes complures atque exiguas in singulis membris: libro De tumoribus praeter naturam definitum iam est, & item dictum quoque libro De inequali interperie. Talis igitur sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflammatione affectis, utpote extra propria conceptacula positus, non insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur uero ac putrescit, quomodo omnia quaecumque in alieno loco uehementius calefiunt. Si igitur natius calor de propria exorbitat temperie plurimum, ut in corpore inaniti, putrescit sanguis. Si uero uim seruet quanda: permixta quaedam commutatio de causa per naturam & item praeter naturam efficitur. Siquidem causa naturalis concoquit: praeter naturam, putrefacit: ultra earum magis exuperet, per eam ipsam necessario signa accedunt, tum coloris, odorisque, tum etiam consistentie. Ex his igitur (ut dixi) demonstratis in alijs commentationibus, series est ut colligas sanguinem quod probe sit in pus commutatus: primo quidem non putruisse, sed potius concoctum fuisse: secundo uero in ipso simul quid putredinis praeter naturam apparere, partem uero illud esse: & ut Hippocrates dixit, quamminime foetidum: etenim haec uox, quamminime, id pollet, quod quamparatissime. Ad haec, colorem eius reddi similem semini, ratio est. candidum uero non exquisita ratione uelut nix est. Semen enim ex natura ducitur in solidiorum corporum colorem, exquisita ratione: modice, pus. Siquidem semen nihil habet praeter naturam permixtum: pus uero non assidue par, ut explanatum iam est. permiscetur tamen omnino aliquid, quoniam sanguis de proprijs officijs exiliuit. Haec itaque causa est ob quam candidum semen ac pus est. Pus

enim quodammodo solidioribus assimilatur corporibus, quae quidem sunt conceptaculorum tuniculae neruorum, & copulae, ac membranae, atque etiam cartilago, ossaque. Eadem causa est ob quam subsidet in urina candidum sedimentum. etenim id quod obtinet generationem, quae puri proportionem respondeat, inter id & naturales humores inclinetur. Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione naturae refugit concoctionem, subsidet in urina, neque ut sanguis ab ea commutatum, neque ut pus, praeter naturam causae particeps.

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS COMMENTARIUS SECVNDVS, LAURENTIO LAURENTIANO FLORENTINO INTERPRETE.

De aqua inter cutem. Cap. I

A QUA inter cutem omnis si ex acuto morbo existit, malo est. Non enim sedat febrem: sed dolorem admodum infert ac mortem: fereque incipit ex parate inani ac lumbis iecoreque.

Inter initia libri ipse dixit: Considerari conuenit hunc in modum per morbos acutos: principio uultum aegri, sit ne similis beneuolentium. Ita aliqui dicunt non solum de uultu exitioso per morbos acutos, sed deinceps de omnibus ipsis facere sermonem cum haudquaquam legerint sine sermonis ubi dicit: Haec dico de morbis acutis, necnon quicumque ex acutis morbis consistunt. Atqui constat ut de purulentis docuerit, non solum illis quaecumque uigesimo die rumpi solent: sed quae ad trigagesimum quadragesimum & sexagesimum deueniunt, atque etiam antea de morbis qui ad quadragesimum usque diem processerunt, ubi dixit: Spiratiois facilitatem existimari oportet per quam magnam habere uim ad salutem in omni morbo acuto qui cum febre infestet, ac quadragesimo die iudicet. Et item hoc loco ait non de quauis aqua inter cutem facere sermonem, sed quaecumque ex acuto morbo existat: atque etiam de purulentis tabidisque deinceps docebit: & ad haec de quartanis, ut constat, etiam diutinis morbis. Igitur ut aqua inter cutem omnis si ex acuto morbo existit, malo sit, nequaquam sedans febre, sed inferens dolorem: ipse dixit. porro docuit generaturam eius, iecoris nominatim faciens mentionem: atque una communi ratione, partis inanis, quae sunt ieiunium, & lactes, & item intestina tenuiora. Nam in more est uocari illas partes inanes, quae cumque inter extremam thoracis costam, & femoris ossa habentur. Atqui inanis uidetur omnis talis sedes si eam cum superioribus infernisque partibus utrisque ossibus conferas. At uero omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit

† ἰσορροπία
† ἰσορροπία

† ἰσορροπία
† ἰσορροπία

fuerit aliquis pauloante repletus esculentis potulentisque. Ita mihi uidetur poeta has ipsas corporis partes, eo quod flacidæ sint, appellare laparas. Itaque cuiusuis aquæ inter cutem communis genitura est, ubi sanguificationis officium intercedit. Etenim quemadmodum in uentriculo concoquuntur esculenta, pari ratione in iecore & uenis præcoctum in uentriculo alimentum. Quinetiam ut in uentriculo interdum minus intercedit concoctionis officium, interdum magis: ita in iecore. Nonnumquam enim iecur afficitur per sese primum: quem admodum etiam uentriculus: interdum per consensum aliarum partium. Itaque constat ut omnes sibi inuicem consentientes partes, aut quia uicinae sint, aut quia habeant societatem magnam per conceptacula neruosque, afficiantur. In hunc modum, iecur per magnas uenas copulatur & lienis, & uentriculo, & intestinis. Atque etiam positura eorum ita uicina est, ut quædam contingant ipsum: quædam propemodum tangant. Itaque lienis nequaquam mentionem habuit Hippocrates. Si quidem De morbis acutis agebat, etenim hoc uiscus quando per longos morbos traxerit scirrhosam dispositionem, ad consensum agit iecur, omnique corpori per tale medium aquam inter cutem concinnat. Porro iecoris ac partis inanis mentionem facit, ac docet differentias aquæ inter cutem ex illis, quomodo procedente sermone perspicuum erit.

II Quibus ergo ex inani parte & lumbis principia aquæ inter cutem fiunt, ipsi pedes intumescunt, & alui fluor diutinus sit, neque exoluens dolorem qui ex inani parte efficitur ac lumbis, neque molliens uentrem.

Intumescere pedes, omnis aquæ inter cutem commune est: sanè & quibus in iecore uitium est asserere dicit. Sed constat ut uitio lienis, & simpliciter omnibus alijs comitetur. Sed alui fluor peculiare est aquæ inter cutem ex inani parte affligentis, ubi ieiunium & lactes inflammatione uentur. His enim potissimum ueni debiles fiunt, per quas iecur ad se trahit alimentum: ita fit ut nequaquam subserviant uisceri ad diductionem neque maneat in ieiuno tenuioribus que intestinis alimentum. Quod si grauentur ab eo, utpote debilia: statim id omne pellunt deorsum. atque hæc alui floris causa est. Quinetiam corruptum alimentum, bilisque colligi copiam, ratio est, ob calorem partium quæ inflammatione uentur, & ob eam rem intestina admodum mordentur, proindeque incitantur ad excernendum contenta sibi excrementa, atque hæc rursus altera causa alui floris est. Quocirca merito ait neque sedare dolorem ipsum, neque mollire, id est uacuare ac contrahere uentris oedemata: indicans ex his quod cum dolore excernatur, & quod hypogastrium totum attollatur in molem. fieri enim dolorem necesse est ob inflammationem demorsionemque. uentrem uero omnem subleuari, repletis intestinis spiritu flatuoso: cuius genitura,

† In codicibus antiquis Graecis legitur uentrem & id est, sed maneat.

ra, optima ratione subsequitur eruditibus: & tandem non manere intus ex imbecillitate comprehensoria facultatis intestinorum.

III Quibus à iecore aqua inter cutem incipit, tussire quidem cupiditas est, sed nihil excreant commentatione dignum, pedesque intumescunt ac uenter non desicit nisi dura, ac pro necessitate. atque etiam circa uentrem oedemata fiunt, partim in dextra parte, partim sinistra consistentia desinentiaque.

Cupiditatem dixit hoc loco propensionem, quam quidem ad tussendum obtinet, incitati quidem tanquam ad accidens, statim uero ab hoc desistentes tantummodo tentantes initium tussendi. etenim iecoris moles incidens præcordijs, facit angustiam in pulmone. Cum ergo similis reddatur affectio uera illius angustia, ob quam inflammatione laborans decumbente ex capite materia afficitur: cupiunt tussire, sperantes nocuum uacuando materiam, esse angustiam curaturos. Sed incipientes statim desinunt, ob expertentiam ipsam deducti in notitiam dispositionis exquisitiorem, sentientes quæ temere sperauerint. Quinetiam natura ipsa per se infert tussim, infarctiones expurgando pulmonis, quamquam ipsi nequaquam tussire cogitemus, ita ut difficile sit se penumero obsistere inhibereque accidens. Nunc igitur quando ob angustiam ad tussim ægri ueniunt frustra, ceu auxiliatur affectui, naturalis facultatis nequaquam habentes ministerium, continuo desinunt. Ergo ob hæc propensiores ita affecti ad tussim redduntur, sed eos cito tale deficit munus, propterea quod nihil dignum commentatione excreant, sed tantum quantum in aspera materiam serosum tenuemque ex conceptaculis sanguinis continetibus serosum, comprimunt in modum sudoris cutisdam. Igitur hoc pacto aqua inter cutem quæ de iecore existit, prælati interstinguitur, atque etiam paucitate & ariditate deiectionum. Incitantur enim illi perpeffis ipsis uel intestinis, uel lactibus, per aquam uero inter cutem, quæ à iecore existit, utpote imppeffis his, nec uitiatu alimento, neque grauatis ab eo partibus (etenim bene ualent) nec alui fluor infestat, manetque diutius inibi reliquitæ alimentum, quæ partim mittuntur ad intimam peritonæi sedem, partim inflammatione iecoris torrentur. Porro uniuersa cutis, utpote quæ de pituitoso sanguine nutrita, intumescit. quæ si premas eam digito, statim apparet caua, sed paulo post ad pristinam reuenit conditionem, non tamen statim ab initio simul ut acutus uertitur morbus, ita fieri solet, sed pedes intumescunt primi. quippe qui procul à calidissimis absunt partibus: tum aut subrepens accidens circa uentrem omnem, eam ipsam quoque committit affectionem: itaque si premas oedemata digito, cauatur, ac uelut fouea facit: tum aut paulo post ad pristinam reuenit conditionem. quod Hippocrates ait: Atque etiam circa uentrem oedemata fiunt quæ consistant desinentiaque. At uero fieri potest ut id quoque dixerit de prima eorum genitura.

Nam

Nam incipientia consistere, sæpenumero desistunt: ita ut uideantur quidem integre desistisse, mox rursus subleuantur, & rursus desistunt: & rursus subleuantur: procedente uero tempore permanent non insuper desistentia. Sanè distant à prædictis quæ infestant ex inani parte, eo quod pressa cauentur, pituitosam habentia naturam, nec insuper spiritu flatuoso, quemadmodum illa, consistentia.

IIII Si caput, manus, ac pedes frigidi sunt, uentre costisque calentibus: malum est.

Per morbos diutinos, potissimum hyeme & senibus, non solum per incurfiones febrium quas nominant adnotationes, sed etiam ex intermissio nibus, nihil mirum uideri debet extremas corporis partes refrigerari, quippe quæ carne uacant ex natura, longèque sunt à uisceribus positæ. Verum hoc libro nequaquam agit de morbis diutinis. Itaque per morbos acutos, tales refrigerantur partes prope dixerim propter affectionem contrariam illi quæ per morbos diutinos tale accidens infert. Per illos enim calor natiuus pro debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes. in morbis uero acutis, propter inflammationis magnitudinem in uisceribus fatigantis, parum sanguinis in omne permeat corpus, plurimum uero eius in parte affecta inflammatione includitur: & ob eam rem media corporis partes, quæ sunt thorax ac uenter, admodum calent. At uero per morbos acutos interdum adnotatio cum rigoreprehendens aut frigore, non solum extremas corporis partes, sed etiam cutem circa costas ac uentrem, frigidam reddit. ea quidem circa uiscera uitium non ostendit, sed ubi permanentibus partibus circa costas ac uentrem calidis, aut etiam calidioribus quam soleant ex natura, summæ refrigeratur corporis partes: in uisceribus magnitudo significatur inflammationis. Ac forte melius est intelligere uentrem ac costas calentibus ita dictum, ut plinius calefiant quam dum haberent per naturam. Cæterum ut febris lepyria nominata relegetur ad hoc genus, cuius perspicuum est.

V Optimum uero est, si corpus omne æque calidum molleque est.

Cum deterrimam prædixisset conditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus, refrigerentur partes extremæ hoc loco opponit optimam in nobis, in qua corpus omne æque calidum, & item æque molle est: etenim uerbum, æque, commune utriusque existit. Igitur æque calidum corpus omne est in febribus ardentissimis, sed mordens & siccum per eiusmodi affectiones haudquaquam molle apparet, quod si molle pariter & calidum æque sit, optimam indicat corporis affectionem.

VI Qui dolore uexatur, facile conuertatur, sitque resurgendo leuis, oportet.

Summa totius præfagitionis in morituris con-

ualiturisque est, quoties uis ægrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus uehementior est, æger omnino morietur. si debilior quam ægri facultas, haudquaquam morietur, ubi nihil committatur. Hæc uero summam ipse scripsit per sententiam, cuius initium est: Colligendum etiam est an æger possit eo uictu quem præceperis, durare ad consistendi uigorem usque ægrotationis. Hæc ergo summa præfagitionis habetur. Cæterum cum tres secundum genus uires ex triplici pendente origine, cerebro, corde, iecore, per earum ministeria firmitas atque infirmitas cognoscitur. Præcipua uero cerebri ministeria sunt, meminisse ac cogitare: subseruitentia uero, sentire & moueri secundum desiderium. Cordis uero, motus arteriarum. Iecoris uero, generatio sanguinis & humorum. Itaque cum præfensionis contemplatio in hæc diuidatur capita, quodcumque signum est ab Hippocrate dictum, considerandum quo genere collocetur, uelut nunc ut facile uertatur æger, atque resurgendo sibi leuis appareat. Hæc enim signa sunt facultatis corpus secundum desiderium commouentis. Cæterum constat ut in præfens nequaquam interfit dicere secundum desiderium, aut appetitum, aut uoluntatem. Ad hunc modum supra de decubitu dictum est in dictione cuius tale est principium: Cubantem offendi ægrum oportet. Indicatur enim ut talis decubitus, quemadmodum etiam accliuus, fiat fungentibus officio musculis, quem solent tonicum, id est, firmum nominare. Sed de eo, libro De motu musculorum fultum dictum iam est. Perhibuit autem & Diocles ut animalium corpora consistant ex eo quod fert ferturque, fert facultas: corpus fertur. Ergo quemadmodum ferentes onera aut grauati ab eis uix mouentur, aut si leuius appareat onus, innocue ferunt: ita facultas. Si enim ualida est, facile corporis onus fert, ut haudquaquam mouendo offendatur. si debilis, utpote grauata, uix subleuat corporis partes.

VII Si corpus omne graue est, & item manus, ac pedes: maiori cum periculo est.

Aggredienti moueri secundum desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum quidem dum surgere & ambulare aut etiam omnino transferre ea cubando eger tentet. Pari modo manuum, dum capere aliquid ac dimittere nec non transferre tentet. Simili ratione ceruicis ac spinæ, dum commutare corporis habitum secundum eas partes experitur. Estque hoc maximum indicium præcipuumque debilitatæ facultatis, ipsa scilicet partium grauitas, non cuiuslibet (ut antea est proditum) sed eius quæ in musculis ac neruis tantummodo est.

VIII Si uero præter grauitatem unguis quoque ac digiti liuidi sint, expectanda mors continuo est.

Diximus alio loco quonam modo gubernantes animal uires simul intereant, & ut animal prorsus

us uiuat quoad quæuis eam se uetur. Cum ergo dixerit Hippocrates languentis indicia facultatis à qua muscoli mouentur, addit alia facultatis quæ extinguitur propria indicia. nam liuescere signum est extingui calorem innatum qui de corde emanat: & ob eam rem non simpliciter ait liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortem, sed continuo & sine ulla cunctatione, propter ea quod utriusque intermorientis signa appareant facultatis.

IX Si digiti ac pedes omnino nigrescunt, minus pestiferi sunt quam si liueant: sed alia signa consideranda sunt. Si enim facile ferre malum appareat, & aliquod aliud salubre fuerit signum: morbum uerti spes est ad abscessum, ita ut æger sit conualiturus, corporis uero nungredo casura.

Nō minus pestiferi dixisse quam si liueant oportuit, sed ut interdum nullo pacto, interdum summe pestiferi sint. ac forsitan existimabit aliquis Hippocratem ignorasse id, propterea quod non proprie uitur dictione: sed adiciens determinationem deinceps, ac docens utrumque eorum quæ dixi, constat ut agnouerit ueritatem, sed haudquaquam exquisite locutus sit. Nam interdum pars nigrescit, quia materia eō decumbit, interdum quoniam moritur. Sed quonam modo aliquis internoscit eam rem, perspicue indicauit. Si enim facile ferre malum appareat, id est facile se habeat æger, & item aliquod aliud salutare affuerit signum, materiae decubitus est: sicut secus, mortificatio.

X Si genitale testisque conuelluntur, dolor ac mors significatur.

Constat ut in quibus infestat dolor, eam conuellantur partes, quemadmodum in morientibus: idque habet rationem. Nam ubi uitalis facultas intermoritur, proindeque extendi ad fines usque corporis imposita est, sed accumbit, & ad suam cogitur originem, partes comitentur uiribus concurrantque, & ad intermedia corporis copulentur necesse est. Cæterum ut dolor contrahi faciat uires ad sese, perspicuum est. Ita fit ut ob eam rem partes ad originem conuellantur.

De somno. Caput II

XI De somno, quemadmodum ex natura & in consuetudine est, interdum uigilandum, noctu dormiendum est. Si contra commutetur, peior est. Minime uero offendit si quis dormiat prima luce ad tertiam diei partem. Qui uero ab hoc tempore somnus est, deterior est.

Non solum recte pronunciauit de signis per somnum, sed etiam causam eis adiecit, in habitu referens naturæ quæcumque utilia sunt: contraria uero damnans, quia præter naturam existat. Ad hunc modum res ex consuetudine habet. Quod enim consuetum est, bonum est; inconsuetum uero malum

A est. At uero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine. Nunc uero diuites e contrario agunt, tum in quibusdam alijs, tum etiam somno, interdum dormientes, noctu uigilantes. In his igitur, ut qui soliti sint uiuere præter naturam, doctrina ab Hippocrate dicta nequaquam uera est. etenim hoc tempore magis rata consuetudo est quam natura, non in mulieribus solum ditioribus, sed etiam in non paucis uiris.

XII Pessimum uero est, si neque interdum, neque noctu dormiat. dolor enim ac labor uel desipientia ab eo indicio significatur.

B Neque interdum, neque noctu dormiunt si qui ex dolore ac labore contenduntur, & item qui incipiunt delirare. Nam id quoque committit insomniam ob temperamenti in cerebro siccitatem.

De deiectionibus. Caput III

XIII Deiectio optima est, si mollis constansque est, & eo tempore secreta quo secunda ualetudine assueuit, si copia ex ratione ingesti cibi est. Si enim talis excernitur, inferior uenter bene ualet.

A consistentia, qualitate, & tempore quo deiectiones excernuntur, dignotionem fecit optimam deiectionis: non tamen deterrimam ex his solum, sed adiecit eis indicia à colore atque ab odore, & ad hæc sonitu per secretionem adiuncto. Itaque consistentiam obtinet per naturam, ubi non omnino dura sit quemadmodum lapides, neque extreme humida ut diffuere queat, sed intantum mollis quoad constans permaneat, copia uero proportionem respondeat ingesto cibo oportet: ac tempus quo uacuatur, assuetum ægro. Cæterum addendum est ut color & odor naturalis seruetur: quæ quidem ipse Hippocrates non adscripsit, ceu ex his quæ sunt prodita præter naturam, hæc quoque intelligere possis. id enim illi esse in consuetudine, sæpenumero docuimus, ut ex contrarijs indicet contraria, prætermisissis appellationibus eorum. At uero bene ualere uentrem dixit inferiorem, tanquam conferens eum cum thorace, ut intelligamus uentriculum ipsum, & item ieiunum simul cum intestino omni, per uentrem inferiorem. Non tamen contraria deiectio continuo indicabit habere præter naturam. Id enim nec ipse dixit, nec alioqui uerum est. Itaque conuenit bene ualere uentrem inferiorem: à iecore uero aut liene aliquid in eum confluens uariare non solum colorem per naturam, uerum etiam consistentiam atque odorem deiectionis. Porro quandoque permittitur copia illius permissione decumbentis humoris, neque seruabitur tempus secretionis assuetum. Ergo simillima naturali deiectio indicat non solum inferiorem bene ualere uentrem, (id quod ipse dixit) sed etiam nihil in eum decumbere ex uisceribus prædictis. Quæ uero habet præter naturam

naturam, significat uentrem interdum solum esse affectum, sæpe uero decumbentis aliunde materiae in eum, indicia habet: atque hæc multiplicata sunt, eo quod iecur non solum sua ipsius excrementa saniemque & humores præter naturam demittit in uentrem, sed etiam corporis totius: quandoquidem uenter per id omnibus corporis partibus copulatur, ac per illud recipit excrementa earum: quæ quandoque decumbunt purgantia omne corpus, aut partem unam, aut duas, aut plures pariter: sæpe uero quæ accidentia sint indicantia affectionem, aut corporis omnis, aut partis alicuius, aut aliquarum. Sed animaduertamus deinceps sermonem eius de talibus docentem.

XIII Deiectio madens, ex usu est, si nec stridet, neque crebro & paulatim excernitur. frequens enim desidendi labor insomniam facit. At si uniuersum & sæpe deijciatur, periculum deiectionis animæ imminet.

A Madentem fore deiectionem propterea quod non fuerit ex uentriculo diductio ad iecur, uel quia de iecore, aut liene aliquid defluerit in eum, cuius perspicuum est. Sed fieri potest ut id bonum sit, quoties expurgetur iecur, aut lien, aut omne corpus per iecur. non bonum uero quoties accidētis ratione fiat diductio à finibus concidēte, aut his quæ de iecore eunt in uentrem, bonæ affectionis signa non habentibus. Hæc interstriditur si nec stridet, nomē enim de sonitu cōfectum est. & item si nec crebro ac pedetentim deijciatur. Quæ ita enim deijciuntur, accidētis obtinent rationem. Quæ uero multo interposito tempore uniuersum, sæpe numero bonæ secretionis indicia erunt, quia natura expellat nocuam qualitate aut quantitate materiam, omne corpus, aut aliquam eius partem uacuando purgandoue. Porro uacuationem appello propriam materiam, ubi quantitate exuperet: purgationem uero alienam per qualitatē. At uero sequuntur quædam alia talem deiectionem, quorum mentionem habuit Hippocrates dicens: Frequens enim desidendi labor insomniam facit. Quinetiam sæpe & multum excernere, ceu uires exoluens, criminatur: atque admodum raro tales secretiones bonæ sunt. Namque eis adiuncta est exolutio uirium, quæ nequaquam bona est, quemadmodum decretorio quidem, sed immodico sanguinis fluori.

XV Sed pro copia ingesti cibi deijciat bis aut ter die, noctu semel, oportet, Plurimum uero subeat prima luce, quemadmodum homini fuerat consuetum.

A Id quoque supra docuerat, sed rectius erat esse descriptum: nunc de secretionem decretoria quidem, sed uniuersa, quemadmodum ego proxime feci. Cæterum damno tanquam superuacuum, bis aut ter die, noctu semel, & quicquid aliud postea scripsit. Ab utroque enim fuerat dixisse, quemadmodum homini fuerat consuetum. At uero sententiæ finis legitur bifariam, in quibusdam codicibus cum uerbo subeat,

A in alijs sine tali uerbo, ad hunc modum: Plurimum uero luce, quemadmodum homini fuerat consuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur. nam utrouis modo seruat optimum esse quod quammaxime fuerit consuetum.

XVI Corpulenta reddatur deiectio, morbo eunte in iudicationem, oportet.

A Corpulenta scilicet reddat, si aquosa ac tenuis, haudquaquam corpulenta duraque existat. Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id enim proprium est breuitatis, quæ in dicēdo maiores seruarunt, potissimum Hipp. ut ex oppositis interdum indicentur quædam nequaquam prodita nominatim.

XVII Subrufa uero, nec admodum graueolens esto.

B Id inter initia dicendum erat, dum ageretur de deiectionibus ad hunc modum: Deiectio optima est si mollis constansque est, & eo tempore secreta quo secunda ualetudine assueuit, ac subrufa, nec admodum graueolens: ut (quemadmodum paulo ante dixi) conditione eius & quantitate, atque tempore secretionis, & item utranque qualitatē, tum uisilem, tum etiam olfactilem definiisset. Cæterum naturalem deiectionem subrusam esse suscipientē de iecore bilem decumbentē in uentrem, modicam quidem qualitate, paucam uero quantitate, clarum est, & omnibus medicis conspectum. Si enim sincera, aut multa decubuit bilis, rufam reddat, aut flauam deiectionem. Si uero nullo modo permeat ad intestinum, ut in arquat, candida deiectio erit.

XVIII Ac lumbricos quoque teretes eunte in iudicationem morbo descendere idoneum est.

A Si natura pariter cum ceteris excrementis hos quoque pellit deorsum, melius est quæ si sursum, & quoties aliter post appareat ratione accidentis. Sed de differentia eorum quæ decretoria post adparēt, libro De iudicatione latius explanatum iam est.

XIX At uero in quouis morbo uenter mollis corporatusque sit, necesse est.

A Mollis opponitur inteto, aut repleto, corporatus uero absumpto: ut principio de contentis in eo doceat, deinde de ipso uentre: quasi dixerit in hunc modum: At uero in quouis morbo, modice uenter inanis sit & corporatus ex propria substantia, haudquaquam tenuis, oportet.

XX Si aquosa admodum, aut candida, aut admodum crocea, aut spumans deijciatur, hæc omnia mala sunt.

A Aquosa deiectio, cruditatis indicium est. Candida uero haudquaquam decumbere croceam de iecore bilem in uentris sedes significat. Porro admodum chloron, id est uiridis aut crocea (id enim utrouis modo uertas licet) quia gemina significat, ut antea dictum iam est, in altera significatione, bilis croceæ copiam permittam esse, in altera rubiginosam, significabit. Cæterum spumans deiectio, interdum spiritum flatuosum humore permittam esse solutum difficulti, quandoque calor copiam indicat. Ita enim per exteriora corpora fieri cernitur, in mari incurfantibus

bus flabris, in lebetē ex polētis præ copia calor.

XXI Si exigua, glutinosa, candida, subcrocea, leuisque sit, mala est.

Duplicem hoc loco deiectionum formulam docet, ambarum euenientium propter absumptionem, dissidentium uero in quantum exigua ac glutinosa candidaque deiectione pinguedine absumpta ab igneo calore non tamen uehementer maligno efficitur; subcrocea uero ac læuis absumpta quoque pinguedine consistit, sed aut propter caliditatem uehementiorem, aut quia pinguedo ipsa uetusta ac uelut semiputris existat. Itaque exterior non solum pinguedo, sed etiam sepe mutare spatium temporis priorem colorem, ac perspicue subcroceum reddit perspicitur. Si uero subutridis sit, de rubiginosa bile (id enim ut antea dictum est, secundum uoculæ chloras, id est, utridis aut croceæ, significatum est) uehementis consumptionis indicium est. At uero læue redditur quicquid de corpore excernitur, aut quod habeat æqualem concoctionem, ut nulla eius pars effugerit naturæ alterationem, aut propter uehementem consumptionem, ut nulla materiæ pars impermissa supersit. Vt igitur quicquid salubre est, id omne salubrius reddat quoties æquale sit; ita quicquid malum est, id omne euadit deterius si æquale existat. Vtrumque enim per omnem materiam apparet, quæ aut naturæ compitum recepit, aut turpitudinem prauitatis. Cæterum ut lentor sæpenuero fiat ubi quædam calefacta admodum sint, perspicuum est. nonnunquam etiam qualitas esculentorum tales reddit humores. Sed hi quoties commouentur ad excretionem, haudquaquam exigui sunt: deiectione uero sensim secreta, si glutinosa sit, ab his abest, tribuitur uero modicæ consumptioni. Sed interdum uehementis consumptione deiectionem reddit uniuersam, sed talis admodum graueolens est. ita interstinguitur ab humore crudo, quippe qui graueolens non est.

legitur et ab ipso γλιφας, id est uniuersam uiscosam

XXII Exitiosior uero est, si nigra, aut liuida, aut opima, aut foetida est.

Nigra deiectione, ab atra bile syncera tingitur; liuida uero ubi modica modice permiscetur. Porro opima deijcitur, quoties pinguedo ab ignito calore consumitur. graueolentia uero, putredinis indicium est.

XXIII Si uero uersicolor est, diuturnior quidem, sed nihilominus exitialis est. Hæc strigmenta habebit, ac biliosa erit, cruenta, porracea, nigraque, quæ nonnunquam simul, interdum uicibus excernuntur.

Deiectione uersicolor multas haberi indicat affectiones, & ob eam rem tractu temporis eget ad concoctionem. Si enim multæ existunt affectiones, aliquas earum diutinas esse uersimile est. si secus, at prorsus occurrunt naturæ, quæ tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum temporis consumat necesse est.

A Si flatus sine sonitu crepituque excernitur, optimus est. Melius uero est quoties erupit cum sonitu, quæ si condatur ac reuoluatur. Quod si ita excernitur, indicio est hominem uexari dolore, aut delirare, nisi sponte dimiserit flatum.

Flatum nonnulli cum sonitu, deuorato pudore, excernunt. Alij uero deligerent prius mori quam aliquid tale committere. Hos igitur quoties auditibus multis dimittunt flatum, scire oportet e duobus alterum: aut non satis intelligere que gerant, aut propter uehementiam doloris agere aliquid contra arbitrium & uoluntatem. In alijs uero qui præsentibus paruipendant, nullum malum significare flatum cum sonitu, censendum est. Sed salutaris in his est ubi sine sonitu excernatur. et enim prorsus indicat aut flatuosi copiam spiritus, aut angustiam opificiorum. At uero quoties spiritus copia non admodum fuerit, & item opificia per quæ excernitur, laxiora, tunc sine sonitu in talibus flatu excernatur oportet.

De dolore qui in ilijs affligat. Cap. III XXV

Dolorem qui in ilijs affligat, ac tuberculum si recens fuerit, nec cum inflammatione, soluit murmur incidens circa ilia: sed potissimum ubi cum stercore & urina excernatur. si uero non transierit, iuuat si ad inferas sedes deoluatur.

Cyrtoma, id est tuberculū in ilijs appellauit quæ antea nominauit œdema. Talis est omnis moles præter naturam. hæc ubi sine inflammatione est, flatuosa existit: potissimum ubi recentior fuerit. At uero solus dolor ait si murmur accesserit circa ilia. Talis enim sonitus non solum spiritus indicium est, sed humore permixti, & corpore solidiore. Quoties igitur aut permeet deorsum spiritus ille flatuosus flatus effectus, aut nequaquam permeans subdescendat deorsum ad aliquam inferiorem sedem, illa uindicantur utroque accidente, tum dolore, tum etiam œdemate, sed potissimum si cum urina & stercore uacuetur. Talis enim uacuatio nullum præterea relinquit in ilijs excrementum.

De urina. Caput V XXVI

Urina optima est, si candidum sedimentum fuerit, læueque & æquale per omne tempus dum morbus iudicetur. Securitatem enim, ac morbum fore breuem significat. Si uero intermittit, atque interdum puram emittit urinam, interdum subsidet candidam ac læue: morbus diuturnior, ac minus securus est.

Quemadmodum paulo supra diximus ex uoluntarijs functionibus, agnosci uim unam, quo pacto & robore & imbecillitate prædita sit quæ superioris originis esse docui, quæ alio loco in cerebro domicilium ac sedem habere indicauit; ita nunc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim exposuit, partim hoc sermone exposuit. Hæc uero facultas de qua

de qua dico fieri sermonem, alterans & conuolvens appellatur. Igitur facultatis in uentre, indicia agnoscuntur ex ijs quæ quotidie deijciuntur: facultatis uero in teore ac uenis, ex urina. In his enim indicia clara sunt partim exquisitoris, partim parctioris, partim irritæ in plenum concoctionis; quemadmodum in uentris indicijs: & ad hæc, extrinsecus, quemadmodum illic quædam indicia simul aliarum dispositionum, pari modo hic excernuntur. Exorditur ergo tractatum Hippocrates ab indicijs concoctionis, deinde cum eis cetera copulabit. Igitur & nos in primis dicamus ea quæ ipse principio docuit in præsentis dictione, sedimentum urinae considerari præcipiens. Si candidum, læue, & æquale semper, nec interdum tale, quandoque diuersum existat. Id enim sapissimum euenit, ut aliquis emittens urinam secunda die inculpabilem, alteram sequenti nocte culpabilem emittat, deinde rursus inculpabilem tertia die prima luce, postea uespera culpabilem. In tali enim urina alius concoctus deijctusque a natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet. Si uero incoctus humor nequaquam interponitur concocto, talis urina optima est. Si igitur urina habeat sedimentum, id candidum, æquale, ac læue sit quoad dissoluitur morbus, necesse est. Si uero non habet, prorsus aliquam nubeculam candidam obtinebit. Necesse uero colore erit modice crocea: & conditione media inter tenuem & aquosam ac corpulentam, qualis iunctorum habetur. Ceterum urina nullo pacto sedimentum habet si tenuiter, copiosum uero si largius, exiguum uero si modice uiuitur. Quinetiam in morbis biliosis ad colorem croceum, in ijs uero quos crudis committunt humores, ad candidum tendit. Porro si sedimentum habet copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis fatiget, nullo uero modo, aut omnino minimum, quoties ex biliosis fatiget, sed lætis erit si habeat sublimamentum. Intellego sublimamentum id quod corpulentius candidiusque in urina, neque in summis eius, neque in fundo uasis, sed in media sede sublime, uel exsiste medium, uel deorsum potius quæ sursum existat. Id igitur solutus sum nominare sublimamentum. Sed ab Hippocrate id quoque nubecula nominatur, eandem obtinens proportionem circa urinam, quam ueræ nubecule ad aerem præferunt: etenim hæc humore qui circiter est, corpulentiores; & item illæ, aere sunt. Itaque sæpenuero (ut dixi) supernat in urina desuper, quæ ego nubeculam proprie soleo nominare. Sed hæc tibi sint in primis cognita atque in animo posita, mox animaduerte ea quæ Hippocrates scripsit. Urina enim assidue faciens sedimentum quale dixit, securitatem significat, id est morbum esse sine periculo, atque integre exoluentum, ita ut non sit præterea repetiturus; & item celeritatem fore solutionem, ita ut si prima die aut proxima nocte appareris, perseueret simile, die secunda aut nocte primæ circuitionis deteriorum dierum, non ultra procedat ægrotatio. Porro hæc dixit scilicet de morbis febri-

culosis. Quicumque enim sine febre affligunt, aut in cerebro, aut membranis, aut in thorace, ac pulmone, ex alijs indicijs agnoscuntur, siue mitiores breuiioresque sint, siue periculosi diutiniore. Cæterum quam ob rem urinæ sedimentum candidum esse conueniat; dum ageretur de pure, in calce primi uoluminis explanatum iam est.

Si urina fuerit subrubra, ac sedimentum subrubrum & læue: diuturnior hic morbus quam primus, sed admodum salutaris est. XXVII

Quoties sanguinis serui pariter cum urina excernitur, colore subrubra apparet. Indicat autem exuperantiam sanguinis non exquisita ratione confecti. Igitur quia integerrimi humoris exuperantia est: idcirco sine periculo est. Sed quia humidioris & ite ferosioris, eget concoctione. Si igitur spatium temporis concoctio sit, merito talis urina significat ut diuturnior quam primi, morbi solutio futura sit.

Si in urina sedimentum speciem referat farinae crassioris, malum est. Deterius uero si squamarum institutione consistit. Si uero tenue & candidum admodum est, uitiosum est. Furfurum uero deterius est. XXVIII

Crassior farinae pars appellatur, quæ extracto inuehitur hordeo gradiuscula, refugies scilicet morbi confectionem exquisitiorem. Hæc igitur quoties inuehitur urine sedimentum, indicium non bonum est. Si enim farina non affringitur in partes admodum tenuiores, species farinae redditur crassioris. In urina uero, quoties alimoniam pars haud sanè diducta insuper duriuscula permanet. Sed assato sanguine crassiore, uel consumptis inæqualiter carnibus, ita contingit. At uero inæqualiter accidit, quoties a calore igneo, quæ recens est & nuper concreta caro, in sanie resoluatur. duriuscula uero, si ijs quæ fringuntur in sartagine sublimis, exiccata consistit. Prima enim noua ac recens pinguedo consumitur per huiusmodi febres, deinde durior ac uetustior, & ab his deinceps noua ac recens caro, mox dura ac uetusta, postremo solida iam corporis membræ: quibus rursus inæqualiter consumptis, squamule pariter cum urina excernuntur; & ob eam rem talis urina deterior est quæ tantummodo speciem farinae referat crassioris. Cæterum aliud est tenue & dumentum, id est non habens corpulentiam, sed (ut ita dicatur) sublimile spumæ. tale uero continuo album existit, propterea quod recipiat in se totum circuli splendorum aeris magis quam quod crassius est. At uero generatio eius est de spiritu flatuoso permixto tenacius semiconcocto humorum excremento. Proprium enim concocti integre sedimenti est id quod consueuimus nominare æquale. id accidit quoties totum simile existat. Quod enim uario permiscetur corpore, dissidentes obtinet in condicione & colore partes. Inæqualium uero corporum, quæ ex partibus tenuioribus habeant inæqualitatem, deteriora sunt quam quæ ex maioribus. Quæ enim sunt partium maiorum, magnum indicant naturam

naturæ robur, tantum, quanta fuerit substantiæ magnitudo exquisita ratione conlecta. Quæ uero tenuiorum sunt, perueniri à materia indicat facultatē, & ueluti pugna haberi æqualem. atque ea res in omni inæquali corpore promiscua est. Particulares uero in eo differētiæ pro uirtute concoctæ materiæ, uitioque non concoctæ, existunt. Porro ab his tribus sedimentorū differentiis aliam quartam adiecit, sursum sedimentum: quod inquam deteriorius quam tertium est. Indicat enim quemadmodum primū ac secundum flammeam febris caliditatem & consumentem: quo quidem non quartum, sed tertium proditum esse oportet.

XXXIX Nubecula quæ inuehitur in urina, si candida est, est bona: si nigra, uitiosa est.

Cum de discrimine docuisset sedimentorum, deinceps ad nubeculas se confert, indicans ut sublimamentum appellat nubeculam, adiectione uerbi inuehitur: e quibus ut nigram merito criminatur, perspicuum est: siquidem nigredo, aut ob uehementem accidit frigiditatem, (qua ratione sanguis quoque nigrescit coæstis globulis: & quicquid extinguitur, in plenu frigescit) aut propter exuperantem calorem, etenim sanguis rursus trahit nigrorem si crematur, quemadmodum alia omnia corpora. & qui diutius in sole diuersantur æstiuo, nigri redduntur.

XXX Dum urina tenuis fuerit ac rufa, crudam esse significat ægrotationem.

Urina naturalis modice crocea est, utpote ex humore consistens concocto, qui flauæ bilis partem recepit. Hæc ubi modum excedat, aut admodum syncera permiscetur, urina rufa apparet. Ergo si adeo talis colore est ut etiam tenuis sit, crudam esse significat ægrotationem. oportet enim ut in colore diximus modice croceam esse debere naturalem urinam, ita etiam modice se habere in conditione, nec ita tenuem esse quemadmodum aqua, nec adeo crassam, ut assimilatur urinae sumentorū. Sed omnia sunt integre de natura urine ac differentia prodita libro De iudicatione: inde ea discas licebit, si uerus fueris præfensionis amator. intentio namque in enarrationibus est illustrare id quod obscurum dictum uidetur. At uero decernere quæ nam uere sint prodita, & quæ fecus, & item adicere demonstrationis fidem utriusque, ex superabundanti existit.

XXXI Vbi morbus diutinus fuerit, urina uero talis excernitur, periculum est ne durare eger possit quoad morbus concoquatur.

Quoties morbus diutius incoctus permaneat, periculum imminet abolitionis, nisi facultas morbo resistens quammaxime ualeat. Cæterum constat ut ad hunc reuocari locum possit sententia quæ præcipitur considerandum esse quo pacto super sint uires, & quantum morbus concoctionis requirat, & utrum æger durare possit ad consistendi uigorem usque ægrotationis.

A Exitiosior uero urina est, si aquosa, foetida, nigra, crassaque est. **XXXII**

Urina aquosa, tenuis quidem conditione, colore uero candida, est summam indicans humorum cruditatem, naturalis uero facultatis debilitatem. At uero de quauis urina foetida antea est (quemadmodum de nigra quoque) perscriptum. Hæc igitur iunctim ac seorsum per se exitiosæ sunt. Cæterum crassa utrum per se seorsum exitiosa censenda sit, an copulanda cum prædictis, aut nigra, dignum consideratione est. Igitur quæ ipsi nouimus diligenter obseruando, dicemus, ut ex illis orsus, simul scias ueritatem, simulque meliorem eligas enarrationem. Urinam nigram quo fuerit crassior, eo deterioriorem haberi obseruauimus. At si colorem habeat naturalem, duplicem habet euentum, interdum ad mortem, interdum ad sanitatem propinquam, quemadmodum alia multa præter naturam, quippe corpus per illa repurgatur. Cæterum constat ut ab Hippocrate crassa dicatur urina, quæ per nimium talis habeatur. Quæ enim simpliciter crassior quam naturalis existit, non admodum exitiosa habetur.

B In mulieribus & uiris urina nigra, in pueris aquosa, deterrima est. **XXXIII**

In omni ætate urina nigra & aquosa, exitiosissima est: sed in ætatis uigore consistentibus inter exitiosas primum habet ordinem nigra, in pueris uero aquosa. Superius enim est ab Hippocrate dictum ut maxime contraria nature, exitiosissima habeantur. Contraria uero nature in pueris non ita nigra perinde ut tenuis est. Per naturam enim in illis est urinam emittere corpulentam, ac sedimentis copiam habentem. In ætatis uero uigore consistentibus, tenuissima est, & habet exiguum sedimentum: & ob eam rem in eis urina nigra, exitiosissima est: in pueris uero ob aliam quoque causam, aquosa pestifera est. In eis enim omnia concoquantur ocyllime præ robore facultatis alterantis. At concoctio crassiorem reddit non solum urinam, sed etiam deiectionem, quoties bene in uentre concoquatur, & item secretionem in pulmonia & costali, atque etiam pituitam per distillationes & grauedines, necnon per lippitudinem, & pus in ulceribus. Si igitur in pueris manere uideas plurimum temporis urinam aquosam, ita ut nullam habeat mutationem ad corpulentius, indicium exitiale est.

C Qui tenuem crudamque diutius urinam minungunt, si cetera ut in conualituris indicia fuerint, in his abscessum ad inferas præcordiorum sedes expectare oportet. **XXXIV**

Id quoque uerissime est ab Hippocrate dictum. Morbus enim concoctus difficilior, ut qui crassiore frigidiorque humore consistat, per abscessum iudicari assolet: qui uero calidiore tenuiorque, excretionem. Quoties igitur plus maneat temporis urina nequaquam concocta, definiendum utrum nequaquam duraturus longitudine ægrotationis eger sit, an iudicandus per abscessum morbus. Definitio uero

uero ex alijs indicijs erit. Exitiosa enim indicant mortem, mitiora salutem. At uero abscessus in his qui admodum immorantur, ad inferas erumpunt sedes, ob frigus, crassitudinemque materiæ, ac uirium spatio temporis languentium debilitatem. In acutioribus uero, prope auriculas. Etenim per eos crassi minus humores existunt, & item copia caloris, ac ualentior facultas. At morbi medij, inter hos obrinent abscessus, qui medio genere ambigunt. neque conuenit, quantum in ipsum agitur tempus, querere sint ne sursum potius quam deorsum erupturi: sed ex alijs definiendi signis oportet.

XXXV Si pingue desuper natans, araneorum speciem referat: damnandum est. Indicat enim consumptionem.

Quale pinguioribus iusculis refrigerantibus supernarat, uocata à multis uetula: tale in urina ex consumptione existit: de qua ipse disputans causam adiecit.

XXXVI Consideranda in urina nubecula est, utrum sursum fuerit an deorsum, & item color quem obtinet. Si enim deorsum feratur cum colore qui dictus est, bona commendandaque est. Si sursum cum colore qui dictus est, mala damnandaque est.

Quod à me libro de Iudicatione sæpenumero sublimamentum est appellatum, id solere Hippocratem nominare nubeculam, hac quoque dictione non obscure significauit. Sed aliubi ipse sublimamentum genituræ simile dixit, ita ut è uobis alterum sit, aut ut generalioris rei nomen existat sublimamentum, sectionem habentis in nubeculam, & id quod genituræ simile est: aut nunquam nubecula ab eo sublimamentum nominatur. Cæterum ut quicquid inuehitur in urina, utile sit, & quanto subsidet deorsum, tanto melius habeatur: antea definitum iam potentia est, ubi diximus tali interdum spiritum permisceri statuosum. Quod igitur exquisitè concoctum secretumque est, æquale ac simile, utpote nullum habens statum, in fundum descendit ualis urinam continentis. Quod uero permiscitum est aereo quodam & uaporoso statu, id subductum ab eo quod proportionale sit quantitati subducentis, minusque & magis sursum fertur.

XXXVII Ne te fallat, si ipsa uesica ægrotans, aliquam talem reddiderit urinam. Non enim totius, sed ipsius per se uesicæ indicium est.

Optime id adscripsit, reuocans in mentem quod nos interdum omisimus definire in ægris. Atque oportet in uentris deiectione reponere in animum nunc proditam definitionem, etenim promiscuum est utriusque secretioni, totius corporis recipere excreta, atque etiam illarum partium per quas excernuntur. At uero per naturam habetibus nobis, excrementa totius corporis repurgantur per urinam: ea uero quæ in uentrem condita sunt, pariter cum stercore excernuntur. Præter naturam uero habentibus, cum urina pariter quedam morborum in renibus ac uesica indicia excernuntur: cum stercore uero, corporis totius. Ita non raro per urinam purulentam, quaestio existit undenam ueniat pus: item ubi squamulæ excernuntur, ea ipsa quaestio est. & item aspera, foetida, ac biliosa sæpe redditur urina propter uesicæ & renes, non raro uero propter omne corpus, id est perfectricem humorum in toto animali facultatem, quæ (ut indicauimus) ueluti focum ardentem & fontem obtinet iecur. Interdum ea ipsa haudquaquam affecta, per uesicam & renes omne animal expurgatur: ut partium aliquarum in eo excrementa quedam incidentia uenis, purgato sanguine de renibus excernuntur, quæ admodum abscessus quoque consistentes sæpenumero per urinam excernuntur.

De uomitione. Cap. vi

XXXVIII Vomitio utilissima est si pituita ac bilis permista quammaxime est, si non multa, non crassa est. Syncerior enim deterior est.

Per hanc quoque dictionem indicauit quidnam appellet syncerum, opponens illi permiscitum: quamuis etiam nomen ipsum nihilominus suam indicet significationem. Etenim uinum dicimus syncerum, quocum aqua permista non est, aut perquam exigua permista est, necnon quodlibet aliud est & nominatur syncerum, quoties ipsum per se tantummodo, impermixtum aliena materia est. Itaque flauam bilem intueri licet interdum crassam ac summe flauam uomitione reiectam, & item deorsum deiectionem, quam sanè nonnulli nominant uiellinam. Sæpe uero humidior, ac minus flauam, quæ magis proprie crocea nominatur, permiscitum habens in se tota pituitosum humorem, tenue aut aquosum quoddam excrementum. Vult igitur Hippocrates neutrum humorem syncerum apparere, sed eos inter se quodammodo permisceri. Biliosus enim syncerus, caloris copiam: pituitosus indicat frigus. Quinetiam syncerus humor crassior redditur, pituitosus quidem propter frigiditatem quasi concretus: biliosus uero, propter exuperantiam caloris euaporatus, & tanquam affatus. Hæc enim duæ causæ contrarie crassitudinis sunt, calidum admodum ac frigidum. Calidum enim euaporat: frigidum adstringit.

XXXIX Si uero uomitio fuerit porracea, aut liuida, aut nigra: quicumque ex his fuerit color, malum esse censendum est.

De liuido ac nigro colore supra definitum iam est. Porracei uero nunc primū habuit mentionem, non habentis quidem proprium nomen, sed utetis porri appellatione. nisi aliquis uelit e contrario à colore porraceo dictum esse porrum, non à porro porraceum. In quibusdam enim clara est deductio uocabulorum, ut cognoscatur id quod à grammaticis prototypum nominat, & quod ab eo deductum est, quæ admodum de lacteo colore, in alijs uero haudquaquam clara est. Dicas enim licebit non à phœnicæ

(talís est fructus palmæ arboris) phœnicetū: sed esse à phœniceo phœnica dictum: quemadmodum cyanon (talís est aqua maris) non à cœruleo magis quam cœruleum ab illo. Itidem ochra & ochron, id est croceus color in eandem seriem reponitur. Ochram uero dixi, non ultima acuta, quo pacto a liquis dicit ochron, id est croceum adolescentē: & penultima acuta. Ochra enim genus quoddam terræ est, cuius potissimum Attica probatissima est. Hæc igitur nunc semel sunt à me perscripta. Assidue enim in animo habeas oportet, studendū esse nominibus tantū quantū ad illustriore significatio nem eorum que dicimus, ex illis iuuari possis: reliquum uero tēpus superuacū existimabis, ad studium rerum meliorū reponens. At uero gignit in corpore quæadmodum crocea bilis per naturā habentibus, ita porracea altera præter naturam. constatque ut hæc sæpenumero in uētriculo gignat propter quorundam cruditatē esculentorū, aut olerum, qualia beta, cepa, brassica sunt: atque ut etiā interdū talibus nequaquam ingestis, ratione ægrotationis in uenis gignatur, ac decubat aut in uentrem superiorem, aut in inferiorem, calorē in corpore indicans præter naturā, atque extremēti proprietatē talis temperamēto qualis prædictorum olerum succus est.

XL Si idem homo omnes uomit colores, exitia le admodum est.

Siue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro sit proditum uerbum omnes, siue etiā de alijs cum ipsis quicumque præter naturā habentur colores, utrovis modo exitiosissimum est, in dicitur tēpus in corpore multas haberi difficiles affectiones.

XLII Vomitus liuida si graue olet, ocysissimam indicat abolitionem.

Talis enim uomitus putredinē indicat eū extinctionione, si que supra diximus, in animū reuocentur.

XLIII Omnis subputris ac foetidus odor, in omni uomitione malus est.

Constat enim ut cuius affectioni permisceatur putredo, ea ipsa deterior euadat.

De creatione. Cap. VII

XLIII Sreatio, in omni dolore qui affligat circa pulmonem & costas, cito promptecque sreatur, necesse est.

Verbum cito, significat inter initia ægrotationis, prompte uero, pro eo quod est facile ac propense, dictum est: id uero significat cito ac sine dolore uacuari sreationem. Fieri enim cito aliquid intellegimus bifariam, tum ut omnis principium morbi, tum etiam ut tempus adiunctum functioni, significetur. Prompta enim sreationis uacuatio, id est propensa ac facilis est, quoties nec uehemens in thorace dolor infestet (hic enim interpellat sistitque in medio prius quā absoluitur, nascentem adhuc

A thoracis functionem) nec utres desint. hæc enim acumbūt in media functione, ita ut inchoatum inabsolutumque officium restet. Quinetiā ipsa sreatio si uehementer fuerit uiscosa, oblita tenacius membris, excurrensque, sæpenumero subsistit fistulis agglutinata pulmonis: quomodo si fuerit admodum crassa, difficulter excurret, ac longiore temporis tractu male affici cogit, atque etiā stupatur in quibusdam itineribus angustis: & ob eam rem nonnullis stragulari cōtingit. Ceterū ea ipsa materia si admodū tenuis & aquosa est, uix sreatur: ut quæ circiter spiritui circumfluat. Hæc enim prima causa uacuationis est, quam etiam continuam nominat. Duplex enim prima causa est, (quæadmodū dictū est cum ageretur de causis) tū materiæ uitiū, tum etiam id quod initium habeat motionis. Itaque motionis initium ex facultate mouente thoracē in tussientibus est. Id enim libro De causis accidentiū definitum iam est. Violenta uero contractio eius facit ut spiritus feratur foras uehementer: huius uero uehementia refert secum materiā conditā in fistulis pulmonis, quæ quidem asperæ arteriæ sunt. Quoties ergo thorax ualide suo fungatur officio, & humor in fistulis pulmonis cōditus, modice crassus sit: facile sreatur. Si uero neutrum existat, difficile, ægreque. Quod si ex prædictis causis altera sit, altera desit: uacuatio inter optimam ac deterrimā media accidet. et ut in totū dicat, prout magis ac minus cause intenduntur aut exoluunt, eorū quidam facilius, quidam difficilius expuunt. Quid igitur sit prompte excreare, perspicue pariter ac uere perpensum iam est. Si igitur id uerū est, quemadmodum est, uerū quoque erit ut cito excreetur. Non enim adiunctū ipsi tussidini tēpus, sed primū morbi tempus significat, de quo per sententias dixit: In morbo costali si sreatio statim inter initia existit, breuem ægritudinē fore ostendit, ut si quis de tempore functionis intelligat esse cito dictū (quod quidem docui in uerbo prompte contineri) peccabit bifariam: principio ut tempus ab eo sit bis inconsiderate proditū, tum autē ut quod est libro sententiā præscriptum, omittatur, uim alio qui obtinēs maximam. Cæterum ut non ob hæc solum, sed etiam propter ea quæ sunt proxime dicēda, ita intelligi conueniat, dum eam psam enarrabimus dictionem, ostendetur.

XLIII Permista appareat flaua bilis admodū sreatur, tione oportet.

Verbum admodum, de permista, non de flaua bile afferendum est, uelut si in hūc modum dictū sit, Appareat flaua bilis permista admodum sreatione, oportet. Verbum admodū, id potest, quod nimium & maxime ualet. Itaque paulo ante dixit: Vomitus utilissima est, si pituita ac bile permista maxime est. Nūc uero in sreatione uoculam admodum, adiecit. Cæterum quam recte enarrauerimus, sequentem inaudiens dictionē discas licebit.

XLV Si enim multo post ab initio doloris sreatur flaua, aut rufa, aut multam inferens tussim, aut non admodum permista: deterior est.

In hac

In hac pollicitus sum dictione ostendere utrasque enarrationes antea proditas, ueras esse: tum uerbi cito, tum etiam uerbi admodum, intellectum. Hippocrates enim se ad contraria conferens, quemadmodum cōsuevit, cito opposuit illud: Si enim multo post ab initio doloris sreatur. Ei uero quod est admodum permista, opposuit, non admodum permista: & item ei quod est prompte excreatur, illud, multam inferens tussim. Quoties enim materia sine dolore citoque uacuat, tussis pauca opus est. Antea enim dictum iam est, salubrius esse permisceri materias quæ uacuatur, quodammodo inter se, nec quicquam externi exquisitè sincerū, & item dictum est ut oporteat cito existere in costali sreationem, in commentarijs De iudicationibus, atque etiam libro sententiārum.

XLVI Sreatio cum flaua si sincera est, cum periculo est. candida uero, glutinosa, ac rotunda, inutilis est.

Non aliud nunc dicit quam quod antea dictum iam est. Si enim sreatio nequaquam permista est, sincera est, ac redditur flaua propter flauā scilicet bilem: candida uero, glutinosa, ac rotunda propter assatam. Sæpe enim demonstratum iam est ut decumbentes membris quibusdam fluxiones inflammationem, sacrum ignē, œdemata, scirrhus, cancerū committentes, pro discrimine exuperantiū humorum indulgentiores ac maleficientiores euadant. Sanguinea enim ac pituitosa modestiores habentur. Quæ uero flaua aut atra bile cōsistunt ægrotationes, difficiliore censentur. Alterutra enim derodit corpus, idque cōmune illis est. Proprium uero utriusque, flauæ quidem bilis, ut acutas accendat febres: atque uero, ut solutu difficilem committat affectionem. Humor enim, utpote crassus terrenusque, adeo infarcit membra quibus conditus est, ut difficilius excernatur.

XLVII Si uiridis & spumans admodū est, mala est.

Sæpenumero dictū iam est ut chloron (id enim uertimus uiride) de croceo dicere solitū sit, & item de eo quod à nonnullis uocatur rubiginosum. Ceterum ut utrius horum, si summe fuerit tale, difficile sit, non in super necesse habeo docere, cum antea de quouis sincero humore tradiderim. Præter enim sanguinē qui uis alius humor si sincerus fuerit, prauam indicat affectionem, flammido calore obtinens generationem. Flauus inquam, ubi sero sus humor ipse assatur: quo permisto, croceus apparet. Rubiginosus uero, ubi is uehementer assatur. Niger uero, aut quoties is ipse uehementer assatur: (quæ sanē deterrima & quam maxime derodens atra bilis existit) aut ubi crassus sanguis similiter excreatur: aut ratione extinctionis & refrigerationis. Sed hæc semper in animo seruanda sunt, atque existimandum subinde ea ipsa præcepta de eisdem rebus intelligi oportere. Cæterum spumans sreatio (id enim in calce dictionis est proditum) ex aërea ac pituitosa substantia pariter permista est. Ex his enim qualibet spuma cōsistit: in mari quidē ex uiolento uentorum afflatu in multas & exiguas

Galen.

A partes attrita aqua: in ijs uero quæ elixatur, præcipua caliditatis. At uero promiscuū in utriusque censetur gigni bullulas multas & exiguas solutu difficile, potissimum quoties ambo cōcurrant, tum aer turbulētus ac nebulosus, tum etiā humor quodam modo crassus ac glutinosus. nam tenuis humor, qualis exquisita aqua habetur, quoties aerem comprehendit mundū, non diutius cōtinet, sed statim rescisis bullulis, in propriam remeare sedem permittit: & ob eam rem spuma in mari celeriter soluitur. Crassus uero uiscosusque humor quoties (ut dixi) turbulētā ac nebulosā substantiā intra se clauserit, plurimū detinet tēporis, eo quod nec illa sursum uersus festinet, quemadmodum mundus aer, & quia ipse difficulter rescindit. Vt enim gignuntur bullulæ ex humida substantia includente intra se aerem: pari modo soluuntur, propterea quod humida substantia rescindatur. Facile ergo rescinduntur quoties spiritus tenuis sursum uersus feratur. non rescinditur uero quoties neque tenuis fuerit, neque sursum uersus feratur. Talis est aer nebulosus, ut qui nec conuolet in sublime, neque tenuis, sed per quæ humidus sit, ita ut ferre queat humorem sibi circū extentum. Ita fit ut quoties elixatur aqua, non difficile soluat bullula: sed quoties aut crassus aut opimus humor est, ex quo genitus spiritus flatuosus uaporosusque est, atque etiam summo tenuis in lebe humor oleaceus, pinguis ac uiscosus est. Ita igitur in corporibus animalium spuma gignatur oportet, non enim uehementiores flatuum, quemadmodum in mari procellas, existimari conuenit, sed ignis calorem consumentem pariter ac spiritum efficientem flatuosum tantū, quod oculis ipsis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc abunde sint nobis prodita. ipse uero seruabis in animo quonam modo gignatur spumans siue sreatio, siue deiectio, siue urina. In his enim interdum fluitat uocata bulla, ne præterea desideres rursus de his ipsis aliquid inaudire.

XLVIII Si ita sincera fuerit ut nigra appareat, hæc difficilior quam illa est.

Antea dictum est de omni uacuazione sincera uniuersim, ac de nigra scorsum. quod si nequaquam hærent in memoria quæ supra definita sunt: rursus ea ipsa reuolue. Rectius enim est ita efficere, quæ ut ea ipsa præcepta de eisdem rebus sæpenumero pandā.

XLIX De grauedine & sternutamento. Cap. VIII

Grauedines & sternutamenta per omnes morbos qui in pulmone fatigent, præire & subsequi, malo est. Sed de alijs morbis exitiosis sternutamenta utilia sunt.

Humorem qui de naribus secernitur, tenuē & incoctum nominare assolent omnes ueteres medici grauedinē, quemadmodū defluxionē talem qui de palato secernit. At miror quonam modo Hippocrates non defluxionē adiecit grauedinē, sed sternutamentū. Itaque grauedines una ratione nocue sunt, ubi per tales exitiū morbos: defluxiones duab.

Tom. 4

K 2

ctum

† Quod Galenus graecè πύρελον dicit, hic semper uertit sreatio.

Et à nobis antea sepe numero est, aliqua praua malis adnumerari signis ex accidētis; alia simpliciter id ipsum tantummodo, esse indicia praua, nullum ipsa comittentia malum, indicantia uero difficile quamdam affectionem à qua constiterunt. Porro alia ab his esse indicia utroque modo praua, tū quia signa, tum quia causae sunt. Signa quidem, quoties ex difficilioribus fiant affectionibus. Causae uero, quoties ipsa rursus alias committant prauas affectiones. Ita enim ueniunt defluxiones & item grauedines in morbis qui affligant in pulmone, quia calidos recipiat cerebrum uapores. Sed pulmo non ab utroque, sed à defillatione tantummodo afficitur. Materia enim quae per grauedines defertur, per nasum foras excernitur, & ob eam rem defluxiones deteriores quam grauedines habentur. Ergo non satis noui quae ob rem eas Hippocrates per hunc omiserit sermonem, nisi aliquis uelit ut per grauedines eas quoque intelligi dederit. ac fortasse ab eo qui inter initia librum transcripsit, omisae sunt. innumera enim talia etiam nunc fieri cernimus. Itaque grauedines ac defillationes assiduas, non esse bona indicia censendum est, praeuenientes quidem, eo quod malis repleant humores pulmonem; procedente uero morbo si existunt, quia magnam pulmonis affectionem, & ab ea ipsa caput esse affectum significant. Sternutamentum sequitur grauedines magna ex parte. sane concutiens thoracem, uitiat quoque pulmonem. At uero sternutamentum per alios morbos nunquam simul prehedit, nec aliquod aliud accidens: procedente uero morbo si existat, ostendit salutem, quanquam exitiosus quantū in alia agitur indicia, morbus habeatur. Indicat enim concoctionem ac robur secretoriae in cerebro facultatis, de qua cum in nasum flatuosi spiritus discernant pariter cum alio quoque humore, nonnunquam sensibili & conspicuo, quandoque tenuiore & spectatu difficili sternutamentum consistit.

L Sreatio flaua non multo permista sanguine in pulmonis morbo, si inter initia excernitur, salutaris admodum est: si septimo die, pigrius uel minus secuta est.

Promiscuus hic sermo per omnem inflammationem est, iam à nobis saepe numero proditus, ut decumbentis ad sedes inflammatione laborantes humoris pars tenuior refudet, quoties continens inflammationem superficies haudquaquam densa ex natura quemadmodum exterior cutis existat: & ob eam rem siue in meatibus nasi, uel oculorum, uel oris inflammatione fatiget, humores tenues similes ulcerum saniei effluunt. Itidem pulmo laborans inflammatione, excernit humorē quendam ad intimas sui ipsius sedes in anas, quae in qua asperae arteriae sunt: qui cum à ruffedi ne sursum ferat, excreatur, indicium afferens committentis pulmonem fluxionis. illius enim ceu ferū quoddam habetur. Itaque erit si biliosa admodum est, flauus tantummodo: si sanguinea, rubidus: si ex utroque permista, rubidus pariter ac flauus. Hi igitur humores boni sunt. Paulo uero absistunt ab his per quos san-

guinem integrum despuunt. forteque indicium terribit quempiam, quemadmodum quoties consistente in pulmone ulcere, fatiscit conceptaculum, etenim tunc sanguinem despuunt. Sed sanguis in pulmone eueniens prorsus exiguus screationi per exillationem à medicis nominatae similis est. Id accidens fit propterea quod sanguis conditione tenuis decubitat ad os cum gingiuae rariore existat, ita ut ipsum nequam contineat. In faucibus quoque ob eandem causam talis sanguis serosus quandoque excernitur. Non igitur absurdum est quoties aliquid tale in pulmone generatur, id uero ex conditione sanguinis atque eius copia facile cognoscitur. Nam qui ita sreatur, nequam crassius, neque multus est. Ceterum non expectare accidens ad septimum usque diem oportet, sed potissimum ante primum quartum ut concoctus alteratus sit, si secus, sed omnino ante septimum expectandum est. Si uero talis persistat, qualis ab initio erat, perspicuum est ut plurimum temporis processuram significet aegrotationem. nam ubi nondum septimo die concoctus coepit, longissimam fore demonstrat integram concoctionem. At longiore temporis serie multa quoque alia absurda incidere assolent, tū egroti culpa, & administratoris, tum etiam uitio aliorum, quae inopinata forinsecus accidunt, necnon interdum medici commisso. quod si nihil ex his accidat, periculum antequam concoquatur morbus, exolutionis uirum imminet. & ob eam rem minus securum uideri dicit pluribus diebus talem permanere screationem.

LII Omnis sreatio mala est quae non sedat dolorem: pessima autem nigra ut descriptum est. Quae uero sedat dolorem omnis, melior est.

Communis hic quoque sermo est in omni materia quae ex corpore seceratur: de qua alijs libris atque etiam uolumine sententiarum dixit: ut facilitatem potissimum spectari conueniat. Saepem enim ualuit natura prauam uincens affectionem, expurgare corpus. & in hoc terrentur multi aspicientes uitium eius quae seceratur materiae, nequamquam cognoscentes utrum id accidentis fiat ratione, an quia natura prauam materiam foras expellat. Itaque per sententias tantummodo facilitatis scripsit appellationem, hoc loco doloris indicauit sedationem, ob quam commedit screationem quae dolorem sedat. Paulo post omnia deinceps indicia docebit in melius proficiendum aegrotationum: quae in qua nomine facilitatis complexus est. quin etiam postea praecipit dictarum indicationum exquisite perpedi uitres, ut ea inter se conferendo, potissimum ex magnitudine in deterius aut melius totius corporis scrutari momentum, quemadmodum presenti ipse oratione effecit. Si enim à screatione nequaquam desinit dolor, indicium bonum non est, non tamen sufficere tibi id unum cognoscere ad exquisitam futuram sortis praesensionem, sed considerari conueniens & alia accidentia. id enim demonstrauit, nigrae mentionem habens screationis. Igitur cum indicium commune sit non desinere dolore: si crocea fuerit sreatio aut rubra, minori cum periculo est; si nigra, exitiosissima est.

Quocirca

Quocirca cuncta considerans, non solum praedictam summam unam exquisitam colliges praesensionis, ac ipse Hippocrates omnia indicia tum bona tum etiam mala percensuit, praedictis in animū reuocatis.

De purulentis. Cap. IX

LII Quicumque dolor in his affligit sedibus, non desines neque screationis purgatione, neque uentris subductione, neque uenae incisione, ac medicamento & uictus ratione: in suppurationem uerti sciendum est.

Quicumque dolor circa thoracis ac pulmonis sedes non desinit adhibitis subsidijs, idque malum tantummodo habet, nec ullum aliud exitiosum indicium adest: eum suppurationem expectabis. hic namque quodam modo medius est inter eum qui soluitur celeriter, & eum qui insanabilis existat.

LIII Quaecumque suppurantur, dum sreatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue uicissim bilis ac pus, siue simul excernantur.

Eorum quae in partibus corporis perspicuis suppurantur, si talia in parte pus habeant, parte reliquam materiam, nullum curatu facile est. Si uero ultra quod nondum habeant pus, adhuc & malefici cum quoddam illis aduerit indicium: multo magis praua sunt. Sed ex his multo magis prauum esse censendum est id quod praecipua sede fatiget. indicatur enim humor quidam ferocissimus, quandoquidem demonstrante natura quoniam modo preparata sit ad concoquendum, nihil prorsus illi concessit.

LIII Potissimum uero quoties suppuratio excerni ab eiusmodi screatione septima die aegrotationis incepta.

Id quoque commune est cuiusuis per diem decretorium secretionis. Decretorium enim ad iudicationis firmitatem conducit. Vtrum uero bonum, an malum sit, alijs cognoscitur signis. Si enim sudor fiat septimo die, siue deiectione alui, siue sanguinis fluor, meliorem si reddiderit aegrum, indicium bonum: si deteriore, malum est: & alterutrum firmum esse ostenditur, non quemadmodum si alio die existat. Sed de his libro De diebus decretorijs, atque etiam uolumine De iudicatione fusius definitum iam est: in quibus oportet antea exerceri eum cui libeat dicta Hippocratis exquisita consequi ratione.

LVI Sreatio uero talia, mori quarto decimo die sperari potest, nisi bonum aliquod illi acciderit.

Horum ueritate re ipsa didicistis me praedicentem experti. quocirca animaduertere uos oportet, ea quae Hippocrates dicit, non existimare potestate haberi, qualia à multis medicis scripta iam sunt: quippe talia quae commentationibus, tenus & rationibus, uerisimilia sint, sed aegrotationum operibus explosa. Etenim intentione ab eo prodita, media aliorum omnium bonorum malorumque considerando poteris praedicere diem quo moriturus aliquis est. Subijciamus enim aegrum screate purulenta septima die, non tamen

Galen.

per totum diem, sed aut cum eo biliosum aliquid, aut illud tantummodo sine materia purulenta, atque in eo esse alia omnia media ab aetate, natura, tempore, terra, ac propria facultate, ita ut nec facultas uehementissima, neque debilissima habeatur. itidem & temperamentum aegri, nec optime constans, neque deterrime, pari modo tempus, terram, conditionem, etatem aegri inter optimam ac deterrimam esse subijciamus. simili ratione in unoquoque signorum genere quae media sunt, aegro inesse subijciatur, hunc sperabis quartodecimo die moriturum, ita ut hic medius mortis terminus censeatur. Accedentibus uero bonis indicijs, plus temporis praecessurum mortis aduentum: malis uero, citius quam quartodecimo die moriturum. At uero quoniam sint bona aut mala indicia persecutus ipse deinceps, quaedam nominatim exposuit, quaedam breuiter summa perstrinxit. Ceterum ipse nequaquam haec accipies perinde ut si cuncta aequalia habeantur, sed in animo retinens ea quae Hippocrates scripsit, quaeque ipsi adiecit, numerum ipsum considerabis ac potestatem, dum ipse ait: Salutaris admodum est, & exitiosus admodum est: primariae id potestatis alterum in bonis, alterum in malis instituens. Itidem dum ait proximam fore mortem: aut ubi exitiosissimum dixit, non simpliciter exitiosum. Quinetiam de signis salutaribus quoties dicit: Magnam uim obtinet ad salutem. & rursus. Securitatem enim indicat, ac morbum fore breuem, uel aliquid tale adiecit. Alij uero simpliciter exitiosi: aut rursus simpliciter salutare medij ordinis ambo pro natura propria sunt. Porro praeter hos ambos quoscumque dixit comparative, aut exitiosiores, aut salubriores, aut adiecit magis ac minus. Si quod enim primi ordinis malum accessit indicium quinto aut septimo die praedictae exitiosae screationi, eger ad undecimum diem nequam deueniet, magisque si plura talia, non unum tantummodo existat. Pari ratione si quod admodum salutare existat, ad tertiam usque septimanam extendetur morbus. Permissis uero inter se exitiosis ac salutaribus signis, aut his magis in utroque genere, minus illis, aut quouis alio modo: ex pluribus inquam ac fortissimis bonis signis sperari potest aegrum plus temporis duraturum, ex contrarijs uero minus: nec secus si quis senex, aut debilis uiribus, aut in tempore, terra, conditione praua ac male temperata egrotet, acceleraturum mortis aduentum expectari oportet: maximam rursus uim habere existimans ductam à uiribus intentionem.

Bona uero haec sunt, facile morbum ferre, bene spirare, dolore uindicatum esse, sputum facile extussire, corpus aequaliter calidum uideri ac molle, siti non detineri, urinas, deiectiones, somnos, sudores singula intelligere bona, uti per scriptum est, succedere. ita enim omnibus his ueniētibus, homo haud sane morietur. Quod si ex his alia aduerint, alia non, utique non ultra quartumdecimum diem uiuens egrotus perierit.

Tom. 4 K 3 At horum

At horū cōtraria, difficulter tolerare morbum, spirationem magnā esse ac crebram, dolorem nō sedari, sputum uix extulsire, siti admodum conflictari, corpus ab igne inæqualiter haberi, uentrem & costas calidas ualde esse frontē autem & manus ac pedes algidos: urinas, deiectiones, somnos, sudores, mala, sic uti descriptū est, nosse singula. Nam si horum quodpiā sputo superueniat, prius sanē quam diem quartū, decimum attigerit homo decedet uel nono uel undecimo. Ita nimirum coniectari oportet, ut hoc pote facile exitiū portendente sputo, nec in quartumdecimum diem deducente. Porro euenientia bona ac mala expendentem, ex his prædicere antefariq̄ oportet. Ita enim fiet ut ueritatem quis maxime consequatur.

Hoc loco recēdere tum bona, tum etiā mala indicia incipit, de quibus antea definitū iam est. et ob eam rem omittens ea, quæ sunt deinceps prodita aggrediar. Sicut enim cōualeſcendū est, omnia bona indicia adſint necesse est. si moriēdum, uel unū adſit malū sufficiet. tantummodo enim indicat̄ citiusq̄ & serius moriturū agrū propterea q̄ plura pauciora uel bona aut mala indicia existant.

LVII Aliæ suppurationes rumpuntur, plurimæ uicesimo die, aliæ trigesimo, aliæ quadragesimo, aliæ ad sexagesimum diem deueniunt.

Obscurū est, quas alias dicat suppurationes. Fieri enim potest ut de suppurationibus quæ in alijs fatigēt partibus, sermone faciat: omittēdo thoracē ac pulmonem de quibus hæcenus perpēsū est. Fieri etiā potest, ut de ijs agat suppurationibus, quæ in iisdem affligant opificijs, sed quæ nō similes sint prædictis. cōtingit quoq̄ ut de utriq̄ etiā agat. Sed quia quæ non similes sint prædictis dixi, id enarrare oportet. Dico enim nō de omnibus suppurationibus eum, sed de ijs (ut ipse dixit) quæ habeāt permixtā bilē, hæcenus fecisse doctrinā. nec de his omnibus, sed quæcūq̄ septimo die rumpuntur. id uero rarum est. Plerumq̄ enim uigesimo rumpunt: quædam diutius immorantur: de quibus nūc agit. Ceterum differentiæ omnium communes habentur, ob quas spatio tēporis euariant inter se, ex affecta sede, & exuberante humore. Sedes enim calidior ac mollior, citius suppurat: frigidior uero ac durior, tardius. Itidē ex hūoribus, calidior citius, frigidior tardius. Hæc quidē secūdū rei substantiā differentiæ sunt. Porro accedūt extrinsecus ea quæ ab ætate ducuntur, natura, tempore, terra, conditione, ac uiribus egri. In omnibus his calidus humor citius, frigidus tardius suppuratur. Hæc igitur uniuersim scire de omnibus suppurationibus bene est. Sed mihi uideatur nunc quoq̄ docere de ijs quæ in thorace ac pulmone fatigent.

LVIII Considerari oportet suppurationis initium fore colligentes a die quo primum homo febricitauit, aut quo rigor eumprehendit: & si dixerit pro dolore sibi inesse pōdus in loco quo dolore afficiebatur: hæc enim sunt inter initia suppurationis. Ex hoc igitur tēpore expectare puris fore eruptionē ad prædicta tēpora oportet.

Cōfessum id unū est omnibus, ferē medicinæ profectis: cum etiā perspicue cōstet, ut quoties inflammatio affligens in parte præcipua, haudquaquā desciatur adhibitis subsidijs, sed suppuratur, rigor tūc, ac febres consistant. Etenim libro De rigore, perpēsū iā est, ut puris acrimonia generati mordens ac derodens adiecta corpora, rigorē comittat perinde quasi medicamenta acriora, quibus ingentis interdū malignis ulceribus, aut cuidam affectio ni putredinosæ rigere & febricitare contingit. At uero febris talem comitat̄ rigorē. Sanē & Hipp. alterutrū cōmemorauit, ac febrē prius, dicens, a die quo primū homo febricitauit, nō illū definiens diē qui totius ægrotationis exitit primus: sed quo rigor unā cum febre, uehementiore scilicet admodū q̄ anterior facta coincidit. Quinetiam pōderis euenit sensus tūc egrotis, cum humor in multas & exiguas partes dispersus in partibus inflammatione laboratibus post mutationem in pus colligatur ad aliquam sedem inanē continuam omni parti quæ inflammatione laboret. Igitur ex hoc inquit tempore quo primum hæc extiterunt, expectare oportet & uigesimo die, et trigesimo, & quadragesimo rumpi suppurationem. Quæ uero dixit indicia, tria numero sunt, pondus, rigor, febris, quæ multo q̄ anterior uehementius affligat.

LIX Si suppuratio in altero latere tantummodo fuerit, uertere atq̄ ediscere conuenit in his utrū in altero habeat latere dolorem, & utrum calidius q̄ alterū sit: atq̄ eo in incolume latus cubate, requirere oportet nū aliquod desup onus illi pendere uideatur. Si enim id fuerit, suppuratio in altero latere fatigat, utrouis onus existat.

Cōstat ex dissectionibus, ut membranulæ thoracē intersepiāt a pectore peruadētes usq̄ ad spinā, ita ut duo cava ipse conficiāt. Quocirca nullā in eis societate, quæ affligit in altera parte suppurationes, cū ijs quæ in altera fatigant, quæadmodū in illis quæ intra peritonæū cōsistat. In illo enim circiter omnibus intestinis circūfluit pus. in hac uero neq̄ materia dextre partis thoracis trāsmearē in sinistra: neq̄ e contrario quæ in sinistra est, trāsmearē in dexterā potest. Ob ea igitur rē ceter ediscēdum esse nūc eger in utraq̄ parte habeat pus, an in altera dūtaxat. In pulmonia enim quoties in suppurationē uertit, in utraq̄ potiusq̄ in altera colligit pus: per costalē uero in altera potius q̄ in utraq̄. Ceterū pars affecta cognoscit̄ ex differentiā caloris. calidior enim affecta pars est: et quia cubas eger in latus oppositū, onus sublimiori insidēs parti perferat. Cōstat enim ut pus hoc collectū loco, oneris sensum importet.

Quibus signis cognoscatur purulenti. Cap. x
LX Omnes agnoscere purulentos indicijs conuenit

nit: Principio si febris non dimittit, sed interdiu tenuior, noctu uehementior est. Si copia sudoris elicitur, ac tussiedi cupiditas est, nec quicquam tamen dignum cōmentatione expuunt. Si oculi caui redduntur, maxilla uero ruborem trahunt, & unguis manū curuantur, digiti uero potissimum summi caleſcunt, atq̄ in pedibus tumores consistunt, neq̄ cibum appetūt, ac pustulæ circa corpus erumpunt.

Quicūq̄ pus obtinent intus in corpore uniuersum, siue contentū ante in parte affecta inflammatione, siue etiā post eruptionē, nomines tales purulentos licebit. Sed medici ad solent solos, aut potissimū eos qui in thorace ac pulmone talē habeāt affectionē, purulentos nominare. Id uero pus post eruptionē inter thoracē pulmonēq̄ cōtinet. & nisi cito excreetur, tabidi intereūt febricitantes tenuliter quidē, ac calore iugiter quodāmodo in noctem crescente: id accidit omnibus febricitantibus hecica febre, nō ratione affectionis nocte augente illis febre, sed ex quodā accidenti, quod in quā tale existit. Per febres hecicas nomine, partes ipsæ corporis solidiores ignitiores euadūt. Ob id igitur assidue febris in seipsa similis manet, calorē obtinēs perinde ut calx debilem cōtingētib. Itaq̄ quoties elicit ac bibant, simile quiddā accidit quod in calce euenit aqua perſusa: quo fit ut cōtingentes exterius egri, multo calidiorē perſentiant. Ego uero uobis eam rem persape ostēdi in agris alias alio tempore alendo ita febricitantes, ut crederetis id illis propter alimentū euenire, non ratione affectionis. Perspicue enim apparet incidere calorē febriculofum unā cū tempore alimenti: statimq̄ adhibito augeri cibo, & q̄ maxime uehementē per diductionē illius apparere: sudores uero cōtinui eliciunt propter uirū debilitatē, eo quod diductū alimentū discutiat. Quinetiam tussiedi cupiditas, id est uoluntatis cōtentio est: nec quicquā dignū cōmentatione expuunt. Si enim excreassent, nequaquā purulenti euasissent. Ceterū causa ob quā nihil expuunt cōmentatione dignū, triplex est, tum puris ipsius lentor & crassitudo, atq̄ etiā continentis pulmonem membranulæ condensitas, tum etiā debilitas in ægro facultatis. Sed & oculi (dixit) caui redduntur. Id commune est omnium longarū febrū: sed potissimum earū quæ perspicue exicēt. Genæ rubent propter calorē in pulmone, & itē tussedinē. Hæc enim ambo calefaciūt uultū & torum caput, quia ex defluxione in pulmone decubente uapores in ipsum reſcunt. At uero unguis curuant, quia firmans eos utrinq̄ caro cōsumitur. Itaq̄ digiti quamquam refrigerantes magna ex parte in morbis diutinis, tamen per omnes hecicas febres calidi permanēt. Siquidē hæc solidiores potissimum corporis partes occupant. sanē in summis ipsis perspicue calidiores apparet, non in partibus exterioribus, sed interioribus ubi carnulentiores existūt. Causa uero perspicua est, si in memoria harent quæ sunt de cibo ingesto paulo ante perſcripta. Vbi enim humor largior in

est, dilucidior in his sedibus calor euadit. Procedente uero tēpore & pedes eorū intumescunt totius corporis extinctione inde incipiēte. Quippe quod partes ab origine longissime absunt. Tunc iam & cibus fastidiunt scilicet appetendi facultate pariter cū alijs moriēte, Pustulæ quædam erumpunt derodente sanie in corpore collecta. talem enim Hippocrates illarū esse docuit generationē secundo libro De morbis uulgaris, dū ait: Sanies in cute existit, ibiq̄ cōprehensa caleſcit. Hæc enim sanies in reliquam cutem quæcūq̄ laxior est, se insinuans, in exteriori eius superficie utpote densiori subsistit. Porro hanc dirimit, & ab interna absistere facit sede, atq̄ in ea collecta pustulas gignit.

LXI Quæcūq̄ ergo suppuratio diutius immoratur, hæc habet signa, quibus admodū credere conuenit. Quæcūq̄ uero breuior est, aliquo ex his indicatur signis qualia inter initia existunt, & itē si æger difficiliter spiret.

Recte dicit credendū esse diuturnioris indicijs suppurationis. Adeo enim ualida sunt potestate, ut nullam de se relinquunt ambiguitatē. Breuiorem uero cognoscendam esse ex indicijs antea prædictis. ea uero sunt, rigor, febris, pōdus, & si quod ex dictis in suppuratione iam apparet diutina, & si æger difficiliter q̄ antea spiret. id uero accidat necesse est propter angustiam pulmonis, quoties pus inanes thoracis prehendant sedes.

LXII Quæ uero citius ac tardius rumpitur, talibus cognoscatur signis oportet. Si dolor inter initia extitit, & item difficultas spirandi, necnon tussis, sedo, atq̄ etiam screatio habens perseueret: uigesimo die expectari, aut etiam antea ruptionem oportet. Si uero sedator fuerit dolor, & alia omnia fuerint ex ratione, his postea expectari oportet eruptionem: sed accedere necesse est & dolorem, & spirandi difficultatē, & screationem, antequam pus excernatur.

Ex quibus ut ruptionis periculū imminet suppurationis, ex his ipsis indicijs, ut celerius id accidat, cognoscas licebit. Ea sūt, dolor, difficultas spirandi, tussis, sedo, & screatio. Si igitur cōtinenter & uehementer infestent, celerē fore significant eruptionē. Si uero nō cōtinenter affligat nec uehementē, diuturniorē. Ceterū necesse est cū corpus obuoluēs pus derodant ab eius acrimonia, dolorē fieri ob id ipsum: tussis uero & screationē, quia sanies iam quædam tenuior obductū penetret corpus: spirant uero difficulter etiā propter uniuersam corporis conditionem, sed præcipue propter accedentem dolorem.

LXIII Hi uero potissimum supersunt, quos febris eodē dimiserit die post eruptionē: ac cibum citius appetunt: & siti liberati sunt: & uenter exigua ac cōsistentia deicit: & pus album, leue, cōcoloris est, ac uacans pituita, & absq̄ labore ac ualida tussis expurgatur. Itaq̄ optime quidem sic ac celerissime uindicantur. sin minus, quibus

ad hæc proxime accedunt. Moriuntur uero ij quos febris non deserit, aut cū uideatur deserre, denuo recalescens innotescit: & sitiunt: nec cibum appetunt: aluus humida est: pusuiride liuidumq; spuūt, uel pituitosum spumofumq;. Pereunt si hæc adsint omnia. at horum quibus alia adueniunt alia non, ij partim intereūt, partim in multo tempore incolumes euadunt. Verum ex indicij omnibus que in ijs existūt, de ceteris quoq; uniuersis coniectandum.

Hic sermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perspicuus est, si in animo existunt ea que sunt antea per scripta. Omittens igitur eum, ad proxima ueniam.

LXIII Quibus abscessus fiunt ex pulmonia, aut circa aures ac suppurantur, aut ad inferas sedes ac fistulantur, ij supersunt.

Verbum fistulantur tantummodo in hac dictione obscurum est, dictum per translationem. Quæ enim proprie fistulæ nominantur, nempe hæc muscorū instrumenta, oblonga obtinent caua. Quoties igitur in animalium corporibus similes præter naturā gignuntur, ex eadem appellatione significantur. Itaq; mihi uidetur ut nunc etiam Hippocrates uerbo fistulantur usus sit propter longitudinē excursionis. Sed uniuersa summa de abscessibus est qui ex pulmonia infestēt, interdū ad adenas sub auriculis, interdū ad inferas thoracis sedes.

LXV Consideranda uero & talia sunt in hūc modum. Si febris detinet, & dolor non desinit, & scretio non excernitur ex ratione, neq; biliose fuerint alui deiectiones, neq; solutiores ac synceriores, nec urina admodum crassa, ac multū obtinens sedimentum, promittitur uero ab omnibus alijs signis salutaris: his tales fore abscessus sperandum est.

Codex manus scriptus habet: οὐκ ἐπιτείνεται δὲ πρὸς ἐξίτητον. Abscessus prædictos quoniam modo aliquis præter naturā sentiat erupturos, docet, in gemina diuidens oratione, ita ut prima pars eius indicet fore abscessū, i. salutariter secūda uero utrū supra thoracē ad adenas sub auriculis, an infra præcordia sit futurus. Itaque exordia omnibus partibus esse cōcoctū difficilem, nō tamē exitiosum. Nō enim si cōcoctū facilis sit, per abscessū, sed aut per excretionē, aut sensim soluetur concoctus: neq; si exitiosus existat, aliquis abscessus bonus apparebit. Quocirca medijs inter indulgentiores sit atq; exitiosos, oportet. Igitur Hippocrates merito ex his indicij quædam mala quædam bona adscripsit, quæ particulatim iam persequor incipiēs à primo, de quo statim inter initia dixit ita: Si febris detinet id est prehēdit hominē, ita ut nunquā intermittat, & dolor non desinit. Nam ubi desinat, nihil amplius opus est abscessū ad solutionē, eo quod morbus placidior habeatur. Et scretio, dixit, non excerna-

tur ex ratione, prorsus enim morbus non requirit abscessum quoties screatione purgetur. Tum deinceps: Neq; biliose fuerint alui deiectiones. Antea enim dictū iam est ut per morbos biliosos abscessus nequaquā consistant. Oportet enim crassam haberi ac crudam humorū materiā ut morbus plus tēporis eduret: nec per excretionem, sed aut per abscessum, aut solam concoctionem curetur.

Quod uero hoc sequitur, quidam ita scribunt: neque solutiores ac synceriores existāt. quemadmodum dixit, neq; biliose alui deiectiones, ita nec solutiores ac synceriores existāt: synceriores ad aliorū humorū cuiquā impermissas referendo, propterea q; ea nō habeant biliose materiæ qualitatem: nec solutiores uero ad copiā excretionū, ut si & biliose fuerint & solutiores, per excretionē potius q; per abscessum iudicatio quoq; futura sit. Alij econtrario scribunt dictionē, ita: Neq; biliose fuerint alui deiectiones, sed solutiores ac synceriores. solutiores haberi uolētes eas, quæ modice excernant: synceriores uero, aquosas & impermissas. Superius enim dictū est ut syncerū de qualitate impermissa dicat. Itaq; pronūciās Hippocrates, inquit, biliosas deiectiones de synceris, q; est impermissas, ac ueluti summis per unā qualitatem, cōstat ut aquosas dixerit quæ incoctæ sunt, & ob eam rem spatio temporis egēt ad concoctionē, quo etiā abscessus consistūt.

Acuti enim morbi per excretionē potius iudicari, diutini per abscessum ad solent. Sed de differentia in prædictis scripturis, rursus in maiori ocio consideres licebit. Hoc loco totius compendii sermonis perstringā, ut ex ipso pateat utilitas in operibus artis. Itaq; instituit Hippocrates scrutari de morbis eūtib; ad abscessum. Hi uero sunt omnino ex crudis crassisq; humoribus oportet, non tamē exitiosis. Tales enim ubi diutius immorantur, cōmittunt abscessus, nisi per concoctionē (ita enim nominare ad solent Hippocratici) eorum solutio preueniat. At uero indicia concoctionis erūt, si urinæ copia excernatur, quæ multum obtineat sedimentum. Vbi uero sedimentum multū est, urina quoque ipsa prorsus crassior est quā solet per naturam. Itaq; merito duplex scriptio per dictionē habetur: quibusdam scribentibus ita: Nec urina multa & crassa multumq; obtinens sedimentū, Alijs uero, Nec urina admodum multa, multumq; obtinens sedimentum.

LXVI Abscessus cōsistunt, hi in locis infernis, quibus circa ilia phlegma fatiget: illi in supernis, in quibus ilia sine tumore & dolore persistunt. Si uero aliquandiu spiret difficulter, sine aliqua alia occasione desinet.

Occasiones cōsuevit Hippocrates nominare causas euidentes. Quoties igitur spiratiōis repente eueniens difficultas per prædictas affectiones rursus derepente desistat, habeatq; id ut & eueniat & desinat sine euidenti causā, significat tendere humores ad caput, quemadmodū ad infernas sedes calor

calor quidam euidentis in sibus. Non enim pituitosum humorē existimari conuenit nunc intelligi ab eo per dictionem in qua ait, quibus circa ilia phlegma fatiget. Nā multo melius est intelligere de calore præter naturā flammido, proditum esse phlegma. Is euenit ob ignē sacrum, aut inflammationē proprie nominatam. q; si fuerint ilia ecōtrario sine tumore ac dolore, humores uero tendant sursum uersus, quod indicat prædicta spiratiōis difficultas, abscessum erupturū supernis sedibus expectato.

De abscessibus. Cap. **LXVII**

LXVII Abscessus, si in cruribus erumpit in pulmonia uehementi ac periculosa, omnis utilis est. optimus uero, si ubi scretio iam in muratiōe est, fiat. Si enim tumor ac dolor infestet, & scretio pro flaua purulenta existat, ac foras excernatur: ita securissime & homo supererit, & itē abscessus ocyssime citra dolorē desistet. At si scretio non recte excernatur, nec urina uideatur bonū habere sedimentum, periculum claudicatis in articulo uel multi negotij imminet.

In pulmonia uehementi, abscessum erumpere in cruribus, prorsus bonū est. Siquidē maxime uera sententia Hippocratis est secūdo libro De morbis uulgaris per scripta, de bonis abscessibus, ut optimi sint, si maxime deorsum & quā longissime ab ægrotatiōe absistant: magis uero si cōcoctione pariter erumpant. Etenim id quoq; cōmendauit primo libro De morbis uulgaris dicens: Cōcoctio celerē iudicationē, ac securā sanitatē promittit. At uero cōcoctionē indicat scretiōis mutatio, & itē uacuatio innocua atq; abūdans. Hoc enim indicauit dicens, Ac foras excernatur. At si citra morbi cōcoctionem, abscessus consistat in cruribus: uindicabitur quidē & hūc in modū homo à periculo in pulmonia imminente: sed articulus ipse in quē decubuit, difficilius sanari restituet ac forsitan quādoq; æger ex eo claudicabit. Rursus hoc loco præscriptū est ei nō unum cruditatis indicij, quemadmodū concoctionis: sed screationibus adiecit duritiam quoq; ab urina dinotionem. In ipsis tamē maleficis scretiōibus nō insuper adiecit incoctionē, atqui id oppositū cōcoctioni erat. sed abūde ei fuit duntaxat non excerni, idoneū id haberi signū maleficæ ægrotationis existimans, ut scretari tantummodo, aut concoqui tantummodo, neutrum idoneū existat: eo quod sæpenumero satis scretatur quāq; morbus incoctus sit: & item quandoq; concoquitur morbus, scretio uero non satis excernitur, interdū præ debilitate mouētis thoracē facultatis, interdū propter crassitudinē & lenitiā screationis, quādoq; propter amborū concursum, tum uirium debilitatis, tum etiam qualitatis puris. Itaq; necesse est & concoctū esse morbū, & excerni recte screationē, per affectionē que in sanitatē itura sit. per affectionē uero contrariam, idoneum signū & non scretari tantummodo est. ex superabundanti uero in

ea ipsa indicium erit malefici morbi, si cū eo quod non recte excreatur, nec uacuatur materia in thorace condita ac pulmone, etiam adsint indicia quædam cruditatis humoris. Cōstat enim ut difficilius sit affectio, in qua neq; excreant, & item cruditas permanet: modestior uero, per quam concoquitur quidem, sed non abūde excreant, nec integre purgātur. Caterum ut abscessus maxime circa articulos erūpat, id quod & in libro De morbis uulgaris scripsit, hoc etiam loco indicauit, extra propositum dicens: Periculum claudicatis in articulo imminet. At uero causa talis abscessuum amplitudo articulorum est, imbibens decumbentes fluxiones. Ad id quoq; conducere quicquā potest motio eorum. Omnes enim humores, ad sedem commotam & calefactam facilius permeant.

LXVIII Si abscessus euanescit ac retrocedit, nequaquam egrediente screatione, ac febre detinente, difficilis morbus est. Periculum enim delirij mortisq; imminet.

Euanescere dicere quendam tumorem præter naturā, non id quod desistere indicat. Verbum enim desistere, aliquid generalius: euanescere uero, cito desistere ac uelut derepente significat. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatē, & partium laxitatē, & itē circūueniētis nos aeris caliditatē, atq; adhibiti medicamēti potestati, ac uirū ægri firmitatē. Si enim omnia prædicta cōcurrant, moles præter naturā cito discutiet. sed magna ex parte talia euanescere accidit, trāsmeantibus cōmittētib; ea humoribus, aut in eandē sedē unde cōmota sunt, (quod proprie nominat Hippocrates retrocedere) aut ad aliquā aliā sedem in profundo corporis positā. Tanquā igitur ex causis maxime contrariis moles euanescat præter naturā, finem habet maxime contrariū, aut citissimam indicans nocuæ materiæ solutionē, aut deterrimā affectionē ea in partes præcipuas remeātē. Hæc igitur omnium abscessuum communia censentur. Definitio uero cōmunis quidem & ipsa euanescentis tumoris est. Considerari uero oportet & alia indicia, potissimū que propria affectarū partium sint. Hoc loco spiritaliū opificiorum propria definitio ab Hipp. proxima scilicet cōmunibus, per scripta est. Itaq; dixit ita, Si abscessus euanescit, nequaquā egrediente screatione, ac febre detinente, difficilis morbus est. Constat enim ut secesserint in profundum ad sedem præcipuam. Si enim disculsi essent: non insuper fabricarent, ac facile scretarēt. Itaq; uerisimile est in pulmone ijs omnē secessisse fluxionē: & ob eam rem delirare eos ratio est. Siquidē id quoq; unum ex ijs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniant. At uero ut spirantes difficulter, morituri sint, dicere super sedit, sciens nos eam rem esse ex prædictis intellectueros.

LXIX Qui purulenti ex pulmonia sunt, si maiores nati fuerint, potius intereūt: per alias uero supurationes, minores nati potius moriuntur.

Maio

Maiores natu non simpliciter senes, sed in col-
latione uel comparatione seu quouis modo nomi-
nare cuiquā libeat, ut ad minores natu intelligi de-
bet. Nam qui per ætatem nimium iam processer-
int, ex nullo morbo magis q̄ natu minores conua-
lescunt. Sed qui inter hos & ætate uigentes inter-
iacent, utpote semicani, crudiq; senes nomine, cō-
ualefcere uidere licet interdum magis q̄ qui sint in
ætatis uigore, quemadmodum Hippocrates ipse
docuit de inflammationib; quæ in auribus fatigēt,
& nunc de purulentis ex pulmonia. In his enim,
quia propter excretionē sanatio est uiribus egens
ualidioribus: ob id potius minores natu q̄ maiores
seruantur. In cæteris, minores natu antea moriun-
tur ex doloribus ac febribus: id quod ipse dixit de
auribus. Febres enim ac deliria minus illis accidūt,
proindeq; aures antea suppurantur. Porro mino-
res natu (dicit) antequam aures suppurentur, mul-
ti intereunt: quoniam si effluxit pus ex auribus,
conualiturum esse agrum sperari potest. Itaq; &
per alias suppurationes, sub ipsum suppurationis
tempus minores natu ex magnitudine febrium ac
doloris morte præoccupantur.

De dolore qui circa lumbos fatiget. Cap. xii

Hic in grecis
exemplaribus
initium est ter-
tij libri & in
ueteri transla-
tione
LXX

Dolores qui cum febre affligant circa lum-
bos & inferas sedes, si præcordia attigerint, in-
feras relinquētes sedes: exitiales admodū sunt.
Itaq; cōsideranda alia signa sunt. Nam si quod
& horum prauum extiterit, desperandus eger
est. Si uero ascendente in præcordia morbo, a-
lia signa non praua extiterint, talem fore puru-
lentum admodum expectabis.

Si præcordia attigerint, quidam de delirio intel-
lexerunt, uelut si in hunc modum dixisset: Dolo-
res qui cum febre affligant circa lumbos & inferas
sedes, si ascendentes cōmittant delirium, difficiles
sunt. Alij melius q̄ hi præcordia partem corporis
dicunt uolunt, quod septū quoq; transuersum no-
minatur. Suffragatur ueritati orationis, illud quod
est in calce sermonis perscriptum, ubi dixit. Hunc
fore purulentum sperari admodum potest. Vult
enim ascendente in thoracem morbo, e duobus al-
terum, aut derepente interire agrum; aut si secum
optime agatur, prorsus fore purulentū. Porro hæc
interstinguntur alijs indicijs. Si enim non praua
sint, purulentus euadet. Si prauum aliquod fuerit,
prorsus moriturus est.

De inflammatione quæ in uesica
fatiget. Cap. xiiii

LXXI

Si uesica dura est, ac dolore uexatur, difficilis
omnis & exitialis est. Exitiosissima uero est
quæcumq; cum febre continua affligit. Qui e-
nim ex ipsa uesica fatigat dolor, interimere ho-
minem sufficit: & alius in talibus nihil nisi dur-
tum ac pro necessitate excernit.

Sæpenumero dictum mihi est ut phlegmones,

A id est inflammationis uocabulum, Hippocrates de
phlogosi, id est inflammatione asserat, sermone in-
dicans quam Erasistratus & eo posteriores nomi-
nant singulari appellatione phlegmonen: quem-
admodum sanè & nunc dixit. Vesica dura ac do-
lens. At uero, quamobrem talem dixit esse diffi-
cilem affectionem, maximeq; quoties febris infestet
acuta, perspicue ipse indicauit, magnitudinem cau-
sando doloris, & deiectionis suppressionem. Sup-
primitur uero propter angustiam porrecti intesti-
ni, atq; uesicæ dolorē. Desinunt enim agri tali fun-
gi officio, quoties statim si coeperūt, dolor infestet.
Idq; cōmune omnis doloris est. At uero dolor af-
fligit interdum quia fungentia officio opificia, in-
flammatione laborant: interdum quia proxima ip-
sis membra afficiuntur. Ita respirantes, dolore infe-
stantur ex inflammatione lienis, aut uentriculi, aut
iecoris, aut in illis musculorum: & ob eam rem spi-
rare difficulter coguntur illo genere spirationis
difficultatis quo spiratio parua ac crebra fit. Sed
huius spirationis difficultatis atque etiam aliarum
cuiuslibet causa, libro De spirationis difficultate
primo dicta est.

Si urina mingitur purulenta, candidum ac
læue obtinens sedimentum: solutio accedit æ-
grotationis. LXXII

Quoties uesicæ inflammatio concocta sit, con-
fluunt in sedem eius interiorem concocti humo-
res, ac pariter scilicet cum urina excernuntur, indi-
cium habentes bonæ in sedimento concoctionis.

Si uero neque concedat urina, neque uesica
mollescat, ac febris continua sit: primis circuitio-
nibus morbi interire eum qui dolore afficitur,
expectandum est. LXXIII

Neq; mollescere uesicam, ac febrem cōtinuam
esse, perspicuum est. Urinā uero nequaquā conce-
dere, obicuum inexplanatumq; est. Etenim no-
men de affectibus & accidentibus ferre assoler:
quemadmodum omnes alijs posterioris æui conce-
dere inflammationem, molem, duritiem, tentio-
nem, dolorem dixerunt: non tamen aliquis conce-
dere urinam dixit. Itaq; forsitan de prædictis Hip-
pocrates appellationē trāstulit ad urinam, ut muta-
tionem eius in melius, ita intelligamus. quod qui-
dem si concedatur: uacuationē quoq; ex suppres-
sione, proditā ab eo inaudiamus licebit: ut intelli-
gamus per inflammationem uesicæ, supprimi uri-
nam. id enim quoq; interdum accidere solet, quo-
ties perquā exitiosus & morbus est: ac rarenter ex
eo conualescunt. Igitur ad hunc modū legitur in
alijs quibusdā, & itē in codicibus Artemidori &
Dioscoridis. in alijs uero dictio ita habet: Si uero
nec ulla fuerit urina, neq; dolor cōcedat: ac talis le-
ctio nullam habet quæstionem aut ambiguitatem.

Hæc formula potissimū attingit pueros, a
septimo ad quartumdecimum annum. LXXIII

Propter importunum atq; exuperantem cibū,
copia

copia plurima colligitur humoris crudi uocati in
corporibus puerorum. Is igitur per renes expur-
gatus quotidie, atque etiam per urinarios meatus
in uesicam collectus, interdum calculos in ea gi-
gnit, sæpe etiam inflammationem, quoties uesica
ab humoribus talibus subinde trañciētibus, uehe-
menter afficiatur.

GALENI IN PRO- GNOSTICA HIPPOCRATIS Commentarius tertius.

LAURENTIO LAURENTIANO FLO-
RENTINO INTERPRETE.

De febribus. Caput I

Ebrium iudicationes sunt isdem
numero diebus, & ex quibus super
sunt homines, & ex quib; intereūt.

Duo habetis uolumina (uobis e-
nim id dico sodalibus, quicunq; coegistis me quod
nequaquam instituerā scribere, enarrationes com-
mentariorum Hippocratis) in quibus omnia præ-
cepta de diebus decretorijs, ac iudicationibus per-
pensa sunt. Porro scitis ut eas quoq; non tanquam
edendas in uulgus, sed tãquam uobis tantūmodo
legendas scripserim. Accidit autem ut exciderint,
& in manibus multorum sint, quemadmodum &
alia multa a nobis perscripta: & ob eam rem nullū
in cōmentarijs mihi libuit enarrare uolumen Hip-
pocratis. Quæcumq; enim arti utilia ab eo didicisse
oportuit, ea sunt in multis a me uoluminibus pari-
ter cum proprijs enarrationibus cōprehensa. Sed
quoniam & quedam dictioes obscurius dicte pra-
uam naclæ sunt enarrationem, ita ut nullus uobis
placeat ex ijs qui commentationes scripserunt: me-
lius uero q̄ hi scrutari sententiam Hippocratis ui-
sus ego sum uobis: idcirco me scripta relinquere
uoluistis uobis, quæcumq; sermocinando coram au-
diuistis. At uero id ipsum ego quoq; uobis prædi-
xi, ut necesse sit enarrationes fore inæquales, non
omnibus æqualiter dictionibus enarratis, sed inte-
grius illis quarum nusquā in cōmentarijs meis ha-
bui mentionē: summam uero ijs de quibus in eis
iam cumulatissime docui: ne sæpenumero ea ipsa
præcepta scribere cogamur. Ergo quia omnē de
diebus decretorijs sermonem, pariter ac de iudica-
tionibus, in quibusdam persecutus sum libris: hoc
loco summa rerum duntaxat earum quæ ibi prodit-
æ sunt, in animū reuocabo, petito inde initio. Iudi-
catio enim per morbos, de foro translatis appella-
tione dicta est, significans præcipitem in morbo
mutationem: quæ quadrifaria existit, aut enim sta-
tim iudicantur a morbis, aut magnā obtinent in
melius mutationē, aut statim moriunt, aut multo
deteriores euadunt. Itaq; duas primas iudicationes,
simpliciter nominant iudicationes, proximas duas

magna ex parte cum adiectione malam iudicatio-
nem, aut prauam iudicationē, aut aliquid tale uer-
bo iudicationis adijciētes, quādoq; uero & sine ad-
iectione simpliciter. Didicistis præterea ut omnis iu-
dicatio cum quadam euidenti fiat uacuatione, aut
abscessu. Raro enim pueruli tantūmodo per som-
num altiorē ac longiorē, celeres in melius fecerūt
mutationes: quas nonnulli uolunt etiam nominari
iudicationes, alij nequaquā comprobant. At uero
dies nominat decretorios, in quibus tales firmæ pa-
riter ac plurimæ fiūt mutationes: per alios dies neq;
firmas cernimus neq; multas fieri iudicationes. Cete-
rū cognouit non primus solū, sed etiā maxime, ad-
mirandus Hippocrates decretorijs dierū naturā:
atq; etiā indicauit causam generatiōis eorū, quā nos
quoq; libro De diebus decretorijs docuimus, ualidi-
orem indicantes esse circuitiōne decretoriorum
dierum septenariū. Secundum uero potestate qua
ternariū, eo quod septenarius bipartito fecet. Por-
ro denunciari futurā iudicationē septenarij circuitio-
ne a quaternario. Quartus enim dies septimi, unde
cimus uero quartidecimi index est: quos Hippo-
crates indices & cōtemplabiles nominat. Sanè ta-
li modo numerari uult septenarios. Duo deinceps
primi a se inuicē diducunt, sequens uero tertius co-
pularur. Itaq; diducunt quoties in aliū diem desi-
nēte primo septenario, mox sequēs ab altero inci-
pit. Copulatur uero, quoties unus dies utriusq; sep-
tenarijs cōmunis est, desinēte in eū primo septena-
rio, proximo uero ab eo ipso incipiēte. & ob eā rē
uigesimalū diem, tertij septenarij nouissimū esse per-
hibuit. q̄ si hic quoq; ex diductione numeratus es-
set, primū & uigesimalū, non uigesimalū ualidiorem
esse oportebat. Sed cōstat ut nō ita eueniat. Vige-
simus enim & sæpenumero & ualide iudicationē
efficere cernitur. Igit cū tres septenarij uiginti im-
pleant dies, tum autē quartus septenarius primo et
uigesimo inchoet, ex septenarijs deinceps tribus
uiginti implentib; dies, merito Hippocrates qua-
dragesimalū diem, nō quadragesimalū secundū decre-
torium esse dixit. Itidē & sexagesimalū & octogesi-
mum, non sexagesimalū tertiu, neq; octogesimalū
quartū. Hæc igitur circuitiōnū per septenarios di-
gestio est. Numeratio uero per quaternarios huius
subsequēs est. Diducto enim quouis septenario in
duos in eo quaternarios, quartus ab initio morbi
dies, finis erit primi quaternarij, initiu uero secūdi.
Tum autē quaternarius deinceps tertius, ab octa-
uo inchoabitur die, quia secūds septenarius ab eo
ipso incipit. Ita fit ut undecimus dies, finis sit tertij
quaternarij, initiu uero quarti. Porro quintus qua-
ternarius, a quarto decimo inchoabit die, eo quod
& tertius septenarius. Igitur ad septimūdecimum
finis eius perueniet: qui rursus duobus quaterna-
rijs, quinto ac sexto comunis est, in quo tertius sep-
tenarius diductus est. itaq; uigesimalus dies ægro-
tationis, finis triū septenariorū, et quaternariorum
sex habetur. Hi igitur per circuitiōnem decretorijs
sunt. Alii uero intercidūt per morbos acutos: qui
quamobrem intercidāt, libro De diebus decretorijs
perpet

perpensum est. Si sunt tertius, quintus, ac nonus. Intercidit quoadque & sextus, qui male iudicat, propterea quod cum acciditibus difficilioribus interdum faciat iudicationem, atque ad hypercrisis nominatam, hoc est acerbiorē iudicationē excidat. et uero etiam quod non integre discutiat morbum, sed imperfecte: & si quando integre discutiat, prorsus efficiat recidivā. Hæc & alia multa sunt à nobis libro De diebus decretorijs prodita: quæ omnia ferè Hippocrates scripsit alia alijs uoluminibus, sed à me sunt uno libro cōprehensa, cui titulus De diebus decretorijs est, simul definitis ijs quæ minus definita erāt, atque etiā integre explanatis ijs quæ ab Hippocrate uidebantur negligentius prodita. Cui uero libeat exquisita ratione præsentire futura, reuoluendæ sunt duæ commentationes illæ, e quibus altera De diebus decretorijs, altera de iudicationibus est. Nunc uero institui mus duntaxat enarrare dictionem Hippocratis in proposito libro. Ex quibus sunt perfuncti homines, & ex quibus intereunt. Verbum ex quibus, aut iudicationibus, aut diebus dicit. Sed rectius est non diebus intelligere, sed iudicationibus. Si enim & quam maxime potest uerbum ex quibus, & de diebus dicit: tamen primaria ratione in iudicationibus, & ob illas etiam in diebus existit. Caterum ex his superesse hominem aut interire, indicat appellari ab eo iudicationem in quavis celeriter conuersione, non solum ea quæ ad salutē existit.

II III Simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut citius desinunt. Deterrimæ uero, ac signis affligentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt.

Simplices dicuntur homines, & item malefici in quadam simulatione, quemadmodum & Simia callias. Porro dicuntur etiam ij qui sint probis imbuti moribus. Sed enim primi frequens usus apud autores, secundi uero rarior est. Itaque dicunt interdum & ita, non solum simplicem, sed etiam simplicitatem de affectione bonis moribus prædita. Dinarchus igitur in Daonem ita dixit: Gubernans rem suam Cephalion adolescētus, & natura probus erat ac simplex. Demosthenes aduersus Aeschinem cum iudicibus disputans ait: Nunc uero ob uestram simplicitatem & indulgentiam poenas dat, & hæc quoties libet. Plato libro De republica tertio: Igitur rectus sermo, cōuenientia, honestas, concinnitas ac simplicitas comitatur. non inscitiam intelligens uocatam simplicitatem, sed re uera rectum ac bonis moribus paratū intellectū. Itidem in Euthydemo simplicem dixit eum qui simplices habeat mores & honestos: & ut demiratus est, hic est adolescens, ac simplex. Sed hæc abunde sint exempli gratia prodita ad cognoscendam autorum consuetudinem in uerbo simplicitatis ac simplicis, secundum duas significationes factam. Nunc Hippocrates in altera earū, febres dixit simplicissimas, tanquam dixerit placidissimas ac mitissimas, haudquaquam maleficas. & quoties securitatis indicia ex-

iterunt, ultra primum quaternarium nequaquam procedet, sed aut quarto die, aut citius desinet. Pari modo malefica quoque febres & cum indicijs exitiosis factæ, quarto die aut citius interimunt. Itaque constat ut & tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, Quarto die aut citius desinunt. Itidem libro De uulgaris morbis primo uoluit, primum inter dies decretorios scribens tertium. At uero securissima dicit indicia ea quæ particularim ab eo magnopere commendantur, quorum & nominatim paulopost habet gratia exempli mentionem.

Itaque primus impetus hunc in modum finitur, secundus uero ad septimum producitur, tertius ad undecimum, quartus ad quartum decimum, quintus ad decimum septimum, sextus ad uigesimalium. Hi ergo ex morbis acutissimis per quatuor ad uiginti ex additione terminantur.

Sæpenumero offendes ab autoribus proditum impetum hostium aut latronum: ex quo nunc Hippocrates sic transtulit appellationē ad circuitiōnem decretoriōrum dierum. Caterum quæ sunt deinceps scripta, per se patent, potissimum quibus in animo harent ea quæ paulo ante docuimus.

De circuitiōnibus morborū, & quo pacto non integris numerentur diebus. Cap. IIII

Fieri uero non potest ut horum ullum integris diebus eximie numeretur. Non enim annus ac menses integris numerari diebus natura apti sunt.

Cum tres in diem uigesimalium septenarios adduxisset, ob id ait, non possunt talia diebus integris numerari: neque enim annum, neque menses integris numerari diebus, et uere sanè talia dixit. Annus enim non trecentorum & sexagintaquinque dierum tantummodo est, sed etiam quartæ partis diei, & item ad hæc partis cuiusdam propè quodammodo centesimæ. Vnusquisque uero mens minor est triginta diebus, maior uero nouem & uiginti. Nominatusque est ab antiquis mensis, ut etiam nunc in multis ciuitatibus, tempus inter duas Lunæ ac Solis cōiunctiones intercicens. Et cui libeat tempus id exquisite ediscere, simul cum idoneis demonstrationibus quantum sit, integrum habet uolumen ab Hipparcho factum, quemadmodum & De tempore annuo commentarium nostrum. Ita ergo etiam Hippocrates septenariū dicit, nec non uidelicet & quaternarium non esse integrorū dierū, sed partē quandā deesse, tantā, ut tres septenarij uiginti circūscribatur diebus. Sed quænam sit causa horū, ipsi tentauimus docere libro De diebus decretorijs tertio, cum tamen nemo antea uel dicere aggressus sit.

Postea uero eodem modo & ea ipsa adiectione, prima circuitiō quatuor & triginta dierum, altera quadraginta dierum, tertia sexaginta dierum est.

Non

Non id nunc dicit Hippocrates quia post diem uigesimalium, ad quartū & trigesimalium usque nullus intercitat decretorius. Sibi enim ita pugnaret, meos quosdā dies decretorios libro De morbis uulgaris commemorans. & quæ apparent in agris, talem coarguit sermonem. Sed quia trium septenariorum ad uigesimalium usque diem inter se deinceps numeratorum, non eadem fuit compositio: (secundus enim à primo seiunctus est: proindeque quarto decimo die finitur, tertius uero huic copulatus est: & ob eam rem uigesimalium habet limitem) idcirco & sequentem septenarium pariter procedere uolens: ut ex duobus seiunctis, tertio uero copulato uiginti implerentur dies, quadragesimalium nouissimum statuit terminum sequentium trium septenariorum, in ipsis uero duobus terminum circūscripsit tricesimum quartum: & ob eam rem fecit huius ante quadragesimalium mentionem. Pari ratione mox ab his tres septenarij in sexagesimalium deducuntur. & uero octogesimalium decretorium perhibuit, non octogesimalium quartum, libro qui est De morbis uulgaris. Ita tres septenarij uiginti dierum numerum absoluunt. idque euenit propterea quod duo primi seorsum numerantur, ita ut quartodecimo desinant die, tertius uero iunctim cum secundo, ita ut hic quoque uigesimo die contineatur.

II Inter initia horum difficilium est præsentire ea quæ parte maxima temporis iudicanda sunt. Similima enim eorum initia sunt: sed à primo die animaduertendum est, considerandumque singulis additis quaternarijs: nec latebit quoniam uertetur morbus.

Rursus hoc etiam loco uerbum iudicanda, translationem est, tum in bonam, tum etiam in malam mutationem. ac dicit inter initia morborum qui breui iudicandi sunt, facillime cognosci quoniam desituri sunt: quemadmodum paulo ante dixit de ijs qui primo quaternario iudicandi sunt. Etenim febris ipsa si curanda est, placidissima: si interemptura est egrum, maleficientissima est. & quæcumque in utraque indicia sunt, in priore quidem omnia saluberrima: in sequenti uero deterrima sunt. Ita fit ut neutrum quartum transmeet diem. quandoquidem didicimus ut semper fiat iudicatio, uel natura superante morbum, aut uicta ab eo. Itaque placidissimas natura egrorations ocyssime superat, à difficilissimis uero celerime uincitur. Ita efficitur ut maxime contrarij sint inter se morbi qui celeriter iudicantur, si miles uero qui permultū temporis ad solutionem requirāt. Ut enim per morbos breues magnus excessus quandoque naturæ est, quandoque ægrotationis, ita quoties neutrum magnopere exuperet alterum, sed ceu pariter quidam hostes pugnet, plus etiam temporis ad alterius uictoriam desideratur. Itidem luctantes quicumque palæstrices peritiores habentur, internoscunt ubi magnum uiderint excessum, statim alterum peruicturum. Si uero neuter magnopere exuperet, profectio plus temporis

pugnaturus pronuntiabit: nondum cognoscent uter eorum uicturus sit: sed processu temporis id quoque prius quam ceteri cognoscent: quippe qui uel excessum exiguit exquilitus animaduertant. Artifex enim maxime dissidet ab eo qui artis expertus est: ut uel exigua rerū discrimina presentificat. Sed quia aliqua nullo pacto sentiri queunt, præ exiguitate, talia neque etiā artifex cognoscat. Itaque quæ primū sentiri possunt, tunc cognoscuntur: ob eam igitur re præcepit Hippocrates per singulos quaternarios considerari mutationem. Non enim latebit quoniam uertetur, id est utrū in sanitatem salutemque ægri exuperante natura, an exuperata, ad interitum. atque hæc rerum summa est. Sed quoniam modo eam rem potissimum agas, libro De iudicationibus à me per scripto optime discas licebit.

Quartanæ quoque conditio, ex eodem colore seu ordine est.

Id quoque plerisque incognitū est: & ob eam rem mirabūdi sæpenumero uaticiniū quoddā nostrum præfagiū credunt, ut febre detentus quartana, uindabitur post diem (si ita fors tulerit) quintum decimum. Atqui per tertianā non demiratur præfagiū. Sed in utrisque ratio communis est. Ut enim per febres continuas numeramus oēs deinceps dies in præfensionē future iudicatiois: ita per intermittentes, adnotationes: ut quod per continuas septimus dies ualet, id per intermittentes septima circuitiō præstet. Ob id igitur exquisita tertiana septem circuitiōnibus, non diebus septem iudicari natura solet. Quinetiā quod quartus dies à principio numeratū aduersus septimū est, id quarta circuitiō aduersus septimam circuitiōnem. Quartus enim dies, septimi index est: & ite quarta circuitiō, septime index est. Sed de his omnibus libro De iudicationibus perpensum est. Quocirca nunc id unū intellexisse sufficiet, ut & quartanæ febris iudicatioes ex numero circuitiōnū accidat, non dierū: ex eodē cosmo, id est ordine est. Cosmon, id est ordinem appellauit decretoriū ordinē dierū. Ut enim acosmias, id est inordinationis, propriū est ataxia, id est inordinatio: ita cosmu, id est ordinatiois, taxis est ordinatio. Et ob eā re appellatū mortales uniuersum hoc, cosmon, argumēto ordinatiois, quādoquidē in eo cuncta recte disposita sunt. In medio enim eorū terra posita est, extra mare circumit, id ambit aer, illum ether, demū his omnibus coelum circū obreditur. Quineuā cōuersiones inerrabiliū stellarū, quid opus est dicere quā ordine eant, ut quæ alsidue similiter habeant. errantiū uero reuolutiones, quāquam non singulis diebus pares existant, attamen ordinem paribus temporis circuitiōnibus seruant, ipsis alsidue eisdem signiferi partes perreptantibus.

Si quis minima temporis parte iudicandus est, præsentiri propèsius potest. maxime enim ab initio dissidet. Qui enim cōualiturus est: facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa securissima habet. Qui uero moriturus

rus est, spirat difficulter, conflictatur, uigilat, & alia signa deterrima habet.

Verbum propensius, ut antea est proditum, promptius faciliusque significat. Propensiora enim appellat faciliora, & ad cognoscendum propiora. Itaque paulo ante dixit. Simplicissimae enim febres, ac signis firmatae securissimis, quarto die aut citius desinunt. Sed nunc recensuit id, ut per exempla planius indicetur quoniam signa saluberrima sint. Igitur ipse inferens dicit: Qui enim conualiturus est: facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit. Qui uero moriturus est: spirat difficulter, conflictatur, uigilat. Deinde utriusque sermoni adiecit: priori quidem, Et alia signa securissima habet. secundo uero, Et alia signa deterrima habet. clare indicans ut exemplorum causa fecerit mentionem trium ex utroque genere signorum. Porro id etiam merito adiecit sermone: Maxime enim ab initio dissidet: id quod antea quoque dictum mihi est: cum insigne sit diuortium inter se morborum, qui minimo temporis tractu discessuri sint aut in sanitatem, aut in mortem: quomodo eorum qui plus temporis extendantur, con similes notae in principio existunt. Ceterum uerbum ἀποφασιστικόν (nam dictum quoque id nomen est in dictione non admodum consuetum Graecis) aut delirare, aut inquietos agere: quod uerbum ἀσσομύδης, id est conflictari, significat. Sed rectius, quantum ex ipsa uoce coniectio prius significatum est, ut nomen sit factum hoc ἀποφασιστικόν, ἐκ τῆς ἀλλοτρεφείας ἀλλὰ, id est propterea quod aliis loquatur aliud. nonnulli, quia mutet aliam in aliam figuram τῶ φάν, id est oculi, extitisse dicunt appellationem.

XI His igitur ita euentibus, considerari conueniunt per temporis spatia & adiectiones singulas meantibus morbis in iudicationem.

Ut antea quocumque dixit de primo quaternario inter initia recessit, adijciendo & exempla: pari modo rursus per hanc dictionem persequitur ea quae sunt per illa tradita, in qua ait: Sed a primo animaduertendum est, considerandumque singulis additis quaternariis, nec latebit quoniam uertetur morbus.

Quo pacto in mulieribus a die quo pepererint, iudicationes existant. Cap. VI

XII Pari modo, in mulieribus iudicationes fiunt a partu.

Principium numerationis tibi fiat non quo die coeperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdam igitur circa secundum aut tertium incipiunt diem a partu: ex quo multi numerant futuram iudicationem. Sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. Ceterum cum haec omnia summam de diebus decretoriis docuerit Hippocrates, libet ut in animum reuocetur id quod a me saepe numero dictum est, id est quaedam conquisitio nes haud quicquam conducere ad artis ministeria, logica habentes considerationem. Vfus enim predictionis est agnoscere diem quo morbus iudicandus est. Sed utrum talis sit acutus appellandus, an peracutus,

an longus, an acutus adacutus, an acutus ex conuersione, de nominibus quaerere est potius quam de rebus. Quod si cui placeat uel tale quaestione esse de rebus: tamen non de his rebus est ex quibus orsus quisquam aut praesentiat futura, aut recte medeat. Itaque subiiciatur nobis uere praecognitum esse uigesimo die fore morbi solutionem: tum re ita eueniente quaedam modum expectabat, quendam dicere acutum morbum extitisse, quendam non acutum permittere nominari ipsum, sine enim esse morborum acutorum quartumdecimum die: deinde eos inter se rursus dissidere: & alter appellet per spicue loquum, propterea quod ex ciderit ex acutorum limite morborum, quippe nullam esse existimandum per morbos aliam tertiam differentiam de quantitate temporis: alter uocet acutum ex conuersione tale morbum: alius acutum adacutum nominet: alius non simpliciter ita dicat, sed appellet acutum paulo adacutiorum. Si quis igitur primum audiatur ea ex quibus singuli discrepantes uerisimilibus communiant opinione, deinde decernat quibus eorum melius peius uel sentiat: multum coteret temporis, nec aliquid in arte iuuabitur. Pari modo si quis nouit praesentire uigesimo septimo solutum iri morbum, nec possit definire utrum acutus, an acutus ex conuersione sit, nequaquam in artis officio offendit. Optimum enim est per differentias in morbis abs tempore ductas, tantum earum existimare esse numerum, quanta decretoriorum circumscriptione habet: ut breuissimum quidem primo circumscribat quaternario, postea uero is qui secundo, tum qui tertio, deinde qui quarto, mox qui quinto, ac demum qui sexto, qui quaternarius in die uigesimo deuenit: postea uero aboleri quaternarios, fierique per septenarios iudicationes, deinde etiam hos aboleri procedente tempore: ita ut per uicenos dies morborum efficiantur solutiones: postea ad mensuram numerum deuenire. Duae enim sunt temporum praescriptiones in morbis: ut aut acuti, aut diutini nominentur. Sed gratia illustrioris disciplinae saepe numero ita nominamus: mox ab ipsis ducti rebus cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex conuersione: & omnes differentias tres facere: e quibus rursus singulas partimur: uelut in primis nepe acutis, hic simpliciter acutus, ille peracutus ab ipso Hippocrate nominatur. Peracutus si septimum non transmeat diem, sed aut in eo aut etiam maturius iudicetur, acutus, si usque ad quartumdecimum extendatur. tum autem huic quoque paulum quid adijci cernentes ambigimus propriam non habentes deferre appellationem morbo qui septimo decimo iudicatur: quomodo nec ei qui uigesimo finiatur: ita ut appareat hac in re ambiguitas acutus nominata, uideaturque interdum nobis uerisimile non esse quartumdecimum limitem acutorum morborum, sed uigesimalium diem. At uero rursus & alia non parua ambiguitas super ea ipsa re est. Et enim morbus acutus cum magnitudine quadam ac febre continua intelligitur. Si enim non ita sit, quaquam circa quartumdecimum soluat diem, aut etiam citius, eiusdem appellationis, nequaquam censemus. Igitur haec sunt & tot acutorum differentiae praescripti temporis mor-

morbos: alii uero eorum qui ad ampliore latitudine post diem uigesimalium extendantur. & uero illorum consonum rationi uidentur, ut qui usque ad quadragesimum prorogentur diem, quadam propria differentia collocentur, qui autem ab his ad septimum mensem extendunt, alia differentia: quomodo & qui annui sunt, rursus alia comprehenduntur: & ad haec qui habent non mensium, sed annorum numerationem. Quod igitur assidue moneo, talia praetermittenda sunt, danda uero opera est ut idoneus sit praesentire quoniam tempore conualiturus sit aeger. Itaque constat ut Hippocrates in uno morbi genere quae solet nominare suppurationem, interdum uigesimalium diem statuatur terminum eruptionis, interdum trigesimalium, aut quadragesimalium, aut sexagesimalium. Quocirca permittens deferre appellationes his qui circa talia peritiores existunt, ipse stude praesentire in quem de relatis terminum ruptio perpetrata sit. Id cooperies duobus uelut instrumentis, experimento, ac ratione. Experimento quidem, unam & item alteram docente suppurationem eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio. Ratione uero, cognoscendo materiam suppurationis substantiam, & item causam efficientem eius, & ea quae cum illa cooperant. Simul enim aliquis uidit primam suppurationem quadragesimo si ita contingat erupisse die, quam talis commisit humor, uerbi gratia modice frigidus, ac tempore similiter modice frigidus, & aetate & regione, & natura totius morbi, atque etiam affectae partis: & rursus simul uidit alteram erupisse sexagesimo die omnibus praedictis frigidioribus, tum autem uigesimo si ita fors tulerit, calidioribus: ex his orsus, poterit alias scrutari suppurationes, intentionibus, utens empirice perspectis, conferens uero cum illis ea quae nunc accidunt per caliditatem & frigiditatem ipsorum humorum euariantium, & item alteratis eos cause efficientis, quae calor nativus est: & quaecumque alia huic cooperantur ex terra, tempore, conditione. Porro causae ipsius efficientis magnitudinem ab aetate conijciens, & item propria ipsius natura, atque etiam parte in qua accidit fieri suppurationem, & alijs indicibus quaecumque robur atque imbecillitatem indicant in arterijs ac uenis facultatis: (qui enim nihil ex his agnouit, sed expectat ex obseruatione cunctas discere suppurationes, mille tempus annorum ad eam rem nequaquam sufficere: quemadmodum rursus qui ad nativum respiciens calorem quantum sit, cumque eo confert concoquendorum naturam humorum, utam habet inuentendae eius rei quam uestigat) Is igitur est qui potest ex his quae nouit, ea etiam quae non nouit, artificij ratione peruestigare. Hic unus dicit ut circa uigesimalium diem talis suppurationis sit, circa trigesimalium talis, & in alijs similiter, nihil in super necesse habes addere utrum oporteat nominari acutum, an longum, an acutum ex conuersione morbum. Hac enim interstringere, officium est non medicorum mediisidius ministerijs artis studentium, sed philosopharum sermonibus uacantium: & ob eam rem de eiusmodi quaestionibus in excelsis insidentibus solio, scite admodum plerique sermonibus perhauriunt auditores: quid ue-

ro sit aegris euenturum, magis latuit eos, quam maris conijctio. Alij econtrario idonei sunt ad cognoscendum morbos, ac praesentendum futura, sed nihil habent quo logicas diluant quaestiones: & ob hanc causam alij existimantur medici ab hominibus: alij philosophiae ac medici uerbotenens. eos enim ita appellant: & si quos uiderint librum aliquem legentes, & ratione utentes ad utilium medicaminum interpretationem, tales medicos uerbotenens esse suspicantur.

De affectibus qui in capite & ore & faucibus affligant. Cap. VII

Capitis dolor uehemens & continuus cum febre, si quod ex indicibus extiterit exitiosis, letalis admodum est. Si uero sine talibus indicibus fatigans dolor uigesimalium traheatur die, & febris detineatur: expectari oportet sanguinis e naribus eruptionem, aut alium quempiam abcessum ad inferas sedes. Sed quoad dolor fuerit recens, expectari oportet sanguinis eruptionem e naribus: aut suppurationem, si dolor alioqui circa tempora ac frontem affligat.

Incodite loquitur rem quae ad praesentendum maxime conducit: sed recto ordine textitur huc in modum: Capitis dolor uehemens et continuus cum febre, si quod ex indicibus extiterit exitiosis, integre letalis est. Si uero ex his quae didicisti: de aegro tanquam conualituro quidquam speres: a principio quidem ad septimum diem sanguinis e naribus fluore expectato. procedente uero tempore id etiam eueniet. pus uero erumpet e naribus aut auribus, in salutem aegri. Si uero ad uigesimalium extendatur diem doloris accides in capite, tunc etiam sanguinis fluore expectabis rariis: magis uero suppurationem, aut abcessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus quo sanguinis fluorem expectabis, augebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor uehemens infestet.

Magis expectari sanguinis oportet eruptionem in minoribus natu quintum & trigesimalium annum agentibus: in maioribus uero natu suppurationem.

Finitio ducta ab aetate est, quod magis expectes sanguinis e naribus fluorem. Causa uero perspicua est, ac saepe numero prodita, ut aetas ad quintum & trigesimalium annum plurimum gignat sanguinis. Accedit ad hoc, ut sanguis per hanc aetatem calidior ac biliosior habeatur. At (ut antea definitum iam est) id quoque ad sanguinis fluorem a natura factum idoneum est, in natu uero grandioribus ultra trigesimalium, quintum annum expectanda magis suppurationis est.

Aurium dolor acutus cum febre continua ac uehementi, difficilis est. Periculum enim delirij mortis imminet. Quia igitur fallax hic locus est, cito etiam animaduertere omnia alia indicia a primo die necesse est.

Nunquam uehemens dolor in his euidentibus auriculis infestat: neq; si infestet, periculum comitabitur, propterea quod neque pars ipsa precipua est, neq; parti cuiquam precipue continuetur. sed confueuerit nominare dolorem aurium, quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus affligat. tunc enim ipse afficitur auditorius nominatus neruus, non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaque merito multi interimuntur per dolores aurium uehementes, in consensum perducto cerebro. Quocirca nonnulli aegri delirant, necnon aliqui derepente moriuntur, quem in modum attoniti, quoties in cerebrum decubat uniuersum aurium dolorem committens fluxio.

XVI Natu minores, septimo die aut citius ab hoc morbo interimuntur. Natu uero maiores, multo tardius. Febris enim ac delirium minus eos infestat: & aures eis ob id antea suppurantur. Sed per has aetates reciduae euenientes morborum, plurimos interimunt. minores uero natu prius quam suppurantur aures, interimuntur. Si enim ex auribus pus effluat candidum, expectari potest natu minorem conualiturum, si quod aliud bonum in eo indicium existit.

In minoribus natu febris & delirium potius accidunt ob calidum ac biliosum temperamentum. Itaque merito interimuntur antequam aures suppurantur. Maiores natu, quantum in hac agitur, minus periclitantur. sed reciduae ipsis eueniunt affectionum, quia non integre concoquitur dolor committens humor, ob temperamenti frigiditatem. Ceterum residuum dictionis satis perspicuum est.

XVII Fauces exulceratae cum febre, difficiles sunt. Sed si aliud quoque signum ex predictis fuerit prauum, predicendum ut cum periculo morbus sit.

Fauces exulceratae labem indicant derodentis humoris. Causa uero difficultatis non parua est, quia cum dolore deglutunt, itaque considerari conueniet & alia indicia, ut exquisitius futura cognoscantur. Commune uero in cunctis erit tibi preceptum, potissimum uero in his qui nec exquisite optimi affectus, neque deterrimi habeantur: in quibus & ipse Hippocrates censere affolet alia quoque indicia esse considerata.

De angina. Cap. viii

XVIII Angina grauisima est, ac celerrime interimit, quaecumque nec in ceruice, nec in faucibus conspicuum aliquid efficit. Plurimum uero doloris infert, ac spirationis difficultate quae non nisi erecta ceruice trahatur. Hac enim & eodem die & secundo & tertio & quarto strangulat.

Ut fauces praecipuam gulae & gutturi sedem appellet, perspicuum est etiam ex his quae hoc loco scriptae sunt, illam anginam dicens esse grauisimam, quaecumque nec in ceruice nec in faucibus dispositionem al-

quam indicet praeter naturam, ex colore, calore, mole. ceruicem enim intelligit collum: fauces uero aperiendo os, ac linguam comprimendo deorsum, euidentem amplitudinem, in qua gemina ostiola uisuntur tum gulae, tum etiam gutturis. Quoties igitur in neutro horum appareat aliquid praeter naturam, existimandum est intra gutturis corpora lacessere inflammationem, ex qua strangulatur. At cum animam iter angustum natura sit, strangulatur necesse est eo integre cluso ob circunuentium corporum inflammationem. Itaque coguntur dirigendo collum spirare, quo disspescant paululum meatum. Supinus enim iacetis habitus eum extreme cludit, priore corpore magis coincidente in ceruicis uertebrae. Igitur ob eam rem, & quia inflammatione uexatur musculus in gutture, merito dolore afficiuntur.

XIX Quaecumque uero dolorem alteri similem infert, attollitur uero, ac ruborem in faucibus efficit: admodum exitiosa, sed paulo longior quam superior est.

Secundam nominat anginae differentiam, in qua attollitur quidem locus in ceruice, & fauces rubent: dolore uero eque quam predicti afficiunt: non tamen subrectum spirant, id est non spirant admodum difficulter: quia nec musculus in gutture admodum uexant inflammatione. Merito igitur ea exitiale haberi dixit, non tamen perinde ut praedictam celerrime interimere.

XX Si quibus fauces rubent & ceruix, haec diuturnior est. maxime uero ex ea setuantur, si ceruix ac pectus traxit ruborem, nec facer ignis intro recurrat.

Tertiam hanc commemorat anginam, quam alij per litteram nominant synachen, non per litteram cynachen. Vbi enim uehementer strangulant, ac dolore uexantur, nec inflammatio aut facer ignis apparet, aut in ceruice, aut in faucibus: cynachen per litteram talenominant affectionem. Sed quod assidue moneo, uideatur & Hippocrates facere: nec ita uocabulis parce utitur, sed ut liberit appellat. Sane & in quibusdam codicibus antiquis legitur initium dictionis per litteram: Si quibus synanche, id est angina. Ita constat ut nihil inueniet de c & s litteris dissentire, quae admodum medici recetiores agunt. Vbi enim confessio res est, obscenum est de nominibus litigare. ac confessio res est ipsi qui ministeria artis agnoscunt. Si enim uehementer strangulantur & coguntur resurgere, deterrime exigunt, dolore uehementer affecti, nullum uero aut in ceruice habentes aut in faucibus accidens. Ab his uero deinceps existunt hi qui non spirent difficulter, sed dolore admodum uexentur, ac pariter tumescat ceruix, & fauces rubicundiores euadant. Tertio loco disponuntur hi de quibus Hippocrates praesenti sermone persequitur: qui nec uehementer affligantur dolore, nec spirent difficulter, gutture quidem nequaquam patiete: sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicem, aut in hac utraque decumbente. At uero fluxio haec magna ex parte biliosior est, ita ut perspicue sacrum ignem, ac inflammationem sacro igni similiorem committat: unde & ipse dixit, Nec facer ignis intro recurrat. Quod si pituitosus interdum tumor infestet, celerrime discutitur: nec ullo pacto acutus talis morbus est. Ceterum sequens dicitio perspicua est.

flammatorem sacro igni similiorem committat: unde & ipse dixit, Nec facer ignis intro recurrat. Quod si pituitosus interdum tumor infestet, celerrime discutitur: nec ullo pacto acutus talis morbus est. Ceterum sequens dicitio perspicua est.

XXI Si uero nec diebus decretorijs deleatur rubor, neque tuberculo inanito in sede exteriori, pus non facile excreet, ac uideatur sine dolore agere: mortem indicat, aut recidiuam ruboris.

Sine tuberculo, aut excreatione facile euacuata deleri aut sacrum ignem, aut ruborem, (utroque enim modo legit) prauum fore perspicuum est. Sed illud, Nec diebus decretorijs, perpenione dignum est utrum ita inaudiendum sit, ut si diebus deleat decretorijs, nullum malum signum futurum ei sit, an secus, (ita enim nonnulli exposuerunt) an copulare oporteat id cum his quae deinceps sunt prodita, ut etiam uelit Hippocrates illa diebus decretorijs euenire gratia fidei firmiter: quod sane uerius est. Si enim materia diebus transmeat decretorijs in pulmonem, recurratque in trorsus facer ignis, nequaquam per halitum digestus in exteriori superficie: non solum non bonum id est, sed etiam malum maximum: propterea quod ex diei fide firmiter assumat prauitatem. At si pariter tuberculo foras tendente, ac facili excreatione deleatur facer ignis, aut rubor, tunc non interiturum aegrum expectare oportet.

XXII Securissimum uero est, si rubor quammaxime foras uertatur. Si uero in pulmonem conuersio fiat, dementiam parit: sicutque ex his magna ex parte purulenti: in quibusdam uero haec, & alij utriusque abscessus.

Haec & item alia quae deinceps perscripta sunt, clara sunt quibus praedicta in animo haerent.

De gurgulione. Cap. ix

XXIII Gurgulio cum periculo secatur, & scarificatur quoad rubidus magnusque fuerit. Inflammatio enim fatigat, & sanguinis fluor: sed hunc oportet alijs moliminibus extenuare eniti per illud tempus. Vbi uero secretum fuerit omne id quod uiam appellat, sitque pars gurgulionis summa maior & acliuida, superior uero tenuior, per illud tempus admoliri manus tutum est. Sed praestat, simul aluum subduxeris, uti chirurgia, si liceat per tempus, nec aeger stranguletur.

† alius orbiculata.

Prognostico theoremati permittum est exiguum quoddam curatiois praecceptum: quo sine nequaquam fieri poterat ut integre praesagium cognosceretur. Gurgulionem si inflammatione laborantem praecidas aut scarifices: sanguinis fluor & inflammatio comitabitur. Sed quoties secretum fuerit quod uiam appellat, sitque pars summa gurgulionis maior & orbiculata, superior uero tenuior: tantisper admoliri manus tutum est, potissimum aluo antea abunde sub-

Galen.

ducta, siue sponte, siue etiam prouidentia medicorum.

Signa & accidentia affecto loco nequaquam definito. Cap. x

Si quibus febris definit, non cum indicijs solutionis, neque in diebus decretorijs, recidiuam expectare oportet.

Quoties neutrum existat ex his quae dixit, tunc expectare oportet recidiuam, non ubi alterum adsit, alterum desit. Quae enim non ex ratione leuatur, recidiuam facere consueuerunt: quaeque in diebus accidat decretorijs. At uero constat ut haec non ex ratione leuatur, quaeque neque cum indicijs solutionis, neque in diebus definit decretorijs.

XXIV Si qua febris progatur, saluae affecto homini, nec dolore detinente, aut ob inflammationem, aut ob aliquam causam euidentem: expectari oportet abscessum cum tumore ac dolore, qui in aliquo articulo, maximeque inferiore decumbat.

Quae antea dixit particulatim, primum de abscessibus circa alia, deinde circa thoracem, ac pulmonem: ea nunc repletens pronunciauit in uniuersum. Cuius enim triplex sit causa prorogationis febrium, aut propter aliquam partem affectam curatu difficilem, aut propter humores crudos & crassos incoctos, quae, aut propter aliquod commissum: si nec affecta fuerit pars, aut nulla alia causa, aut aegri committentis, aut curantium eum, aut propter exteriori causam, uerbi gratia tempus, terram, conditionem, domicilium prauum, coactionem, solitudinem, angorem: restat ut humoribus crudis ac concoctis difficilioribus prorogetur. Hos igitur assidua natura in partem quandam ignobilior expellere, quoties per excretionem pellere extra corpus non queat. Sepe enim dictum iam est ut humores corporis calidiores tenuioresque paratissimi sint ad excretionem: crudis uero & crassis, aut per concoctionem natura medeatur. Porro id ipsum ut per concoctionem medeatur, excretio quaedam est, quae ex urina magna ex parte, raro per alium efficitur.

XXV Talis abscessus magis ac minori tempore euenit natu minoribus quam trigessimum annum agentes.

Sepe numero dictum est ut morbi quos humores comittunt calidiores cum eorum ualentioribus per excretionem iudicentur. His contrariae sunt affectiones in quibus facultas debilis est & humor frigidus, quae nec excretionem, nec abscessum iudicantur, sed aut corrumpunt aegrum, aut perquam longo temporis spatio uix concoquunt. Porro inter has mediae intercedunt, quae per abscessum finiunt: in quibus ex duabus dictis oppositiombus, alterum ex altera, alterum ex reliqua est. Duae enim oppositiões existunt quibus altera secundum naturam humorum, altera secundum uires habetur: atque in alterutra earum duo inter se opponuntur, ex humoribus quidem calidi frigidis: ex uiribus uero fortes debilibus. Si igitur humores calidi sint, non oportet facultatem

Tom. 4 L 3 ualidam

Dolor
Abscessus

Indicium

Huic
et
et

Circa
et

validam haberi si abscessus quispiam futurus est: Si uero frigidus, facultate opus est ualida ad abscessum. Caterum dignotio uirum hec est, maxime qui dem propria in earum singulis antea dicta est ab actionibus. Ab etate uero ducuntur indicia, pro iuuentute ac senectute, de qua nunc Hippocrates agit: dicitque magis accidere ac citius talem abscessum ijs qui minores natu sunt trigessimum agentibus annum: maioribus uero natu, nondum tamen senibus, minus ueniunt, ac tempore longiore. Senibus uero minime accidunt: in animum reiecto omnino eo sermone que Hippocrates inter initia habuit: Si qua febris prorogetur, salue affectio homine, nec dolore detinente, aut propter inflammationem, aut propter aliquam aliam causam euentem. Hac itaque re uobis reuocans in memem, dixit talem potius fore in minoribus natu abscessum.

xxvii Considerandum uero statim de abscessu est, si uigelimum diem detinens febris transcendat.

Cum antea & iam de morbis diutinis differeret, mentionem habuit uigelimum diem, propterea quod ad hunc usque diem extensus morbus nondum diutinus existat. Porro antea quoque est proditum quam obrem non conueniat unum ponere limitem summum acutorum morborum. Quocirca nequaquam mirum uideri debet quartodecimo die eum dicere iudicari morbos acutos, & rursus uigelimum commemorare. Etenim in sententijs quoque ubi quartum decimum diem finem fecit summum iudicationis acutorum morborum: commemorauit etiam septimum decimum. Est autem initium illius sententia: Acuti morbi quartodecimo die iudicantur. Finis uero est: Rursus uero decimus septimus considerandus est: Enim quartus a quartodecimo, & septimus ab undecimo est.

xxviii Natu uero maioribus per febres longiores, minus accidunt.

Merito: quia in morbis iudicandis per abscessum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorsus ad extremam concidisse infirmitatem oportet: & ob eam rem in quantum processerint per eam, abscessus minus fieri accidit. Senibus uero non minus, sed minime accidunt. Nunc uero non fens dixit simplici ratione, sed cum ijs qui trigessimum agant annum, conferens. natu maiores nominauit eos qui prouectiores quam hi per etatem existant. Caterum ut ita utatur maioris natu appellatione, & antea definitum est, & item deinceps nihilominus indicabitur.

xxix Oportet talem expectari abscessum per febrem continuam, in quartanam uero discessuram, quoties intermittatprehendatque errabilem modum, atque ita agendo autumno propinquet.

Dicitur est & in libro De differentiis febrium, ut quartana a tribilario humore consistat, & item est proditum de generatione huius humoris, qua duplex est, tum ex sanguine crassiore qui respondeat proportionem in uenis subfidentem in dolio uini facula,

tum etiam flaua bile uehementer affata. Hac igitur atra bilis alioqui malefica est, ac derodit partes in quibus abunde collecta est: altera uero atra mitior que hec est: sed potissimum quoties nondum traxit in animalimora, aut cum aliquo calore abundanti & praeter naturam commercium habuerit. His igitur ita habentibus, quoties febris continua fuerit, quod est non desinens ad integritatem, ad eiusmodi abscessum uertitur, diutius immanens. At si intermittit, atque id ipsum potissimum uenit per aestatis finem, uerti morbum ad circumscriptionem quartanam ratio est. Quantum enim humorum feruit eliuo tempore per febres continuas, ac desinit in atram bilem, quodam modo restinctum est: proindeque calore febrifico aeger uindicatur, maximeque quoties sudores eliciuntur. Sed si non antea natura quodammodo excernat ueluti cinerem uehementer affatorum humorum: hic rursus permanens in corpore & calefactus, putredinem recipit affectionem: idque quoties ei accidit, seruendo excitat febrem: a qua rursus ueniente sudore, pariter cum eo quod feruit atra bilis euaniunt: tum rursus alie reliquae feruentes, rursus alteram excitant febrem. Ceu igitur nondum unam habeat omne corpus affectionem, sed atra bilis in quibusdam partibus insuper moueatur, in quibusdam immota maneat, in alijs putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. At uero quoties in cunctis uenis eadem fiat affectio, exuperante atra bile, quartana consistit febris, maximeque quoties aetatis conuersione in autumnum, extrorsum delationis ac spirationis prohibet humores, introrsumque auocet in profundum: quam hyems affectio nem excipiens, utpote intendens praefrigore delationem introrsum humorum, rursus ad alteram usque mutationem in habitum calidiorum, in quo morbus ceperit, adseruat corpus.

Quemadmodum in minoribus natu quam trigessimum agentes annu, abscessus consistunt: ita quartanae potius annum agentibus quadragessimum, aut etiam senioribus accidunt.

De mutatione per etatem, alio loco fusius dictum est. Nunc uero summam decurrere tractatum sufficiet. Pueruli plurimum sanguinis habent humorem: eumque tantummodo haberent, quantum in ipsum agitur aetatis temperamentum: at quia cibi copia ingerunt atque inordinatam, succi aliquid, qui crudus nomine dicitur subit. Porro quoties ad aetatem deueniunt adulescentium, quidam iam recte uiuunt, meliorem uitam nacti tenore: & ita sanguis in illis exuperat duntaxat: Quidam uero adulescentes multo deterius quam paruuli pueruli. Itaque tales egrotant subinde pariter ac uehementer copia crude materiae colligentes: ijs autem qui deinceps ab hac sunt aetate, potissimum si prae ueruant, amarulentus subit humor: ita ut in his exuperet non sanguis solum, sed etiam illa quae pallida ac flaua bilis appellatur, idque accidit nonnullis usque ad trigessimum annum, alijs ad trigessimum quintum. Primus enim terminus conuersionis ad habitum frigidiorum, trigessimus est: nouissimus uero

uero trigessimus quintus. Multis uero propter naturam quam traxerunt ab initio, & quaecumque secundum casus, aut consuetudinis & arbitrii differentias permittantur: in medio, uigoris aetas circumscripta est. Ob id igitur & Hippocrates quandoque trigessimum commemorat, quemadmodum nunc: sepe etiam trigessimum quintum. Quia enim alia alijs accidant mutationes, fieri non potest ut una mensura firma ac cunctis promiscua finiatur. Sed id alsi due in animo seruabis, antea quoque libro De diebus decretorijs tertio perscriptum. Nam si id in animo seruabis, praedictisque adijcies: non difficile inuenias causam eorum que Hippocrates per hac dictionem scripsit. Ut enim per tempora calefactos aetate admodum humores, & ut ita dicatur, bullientes, necesse est gignere atrabilem humorum: que excipies collectum in corpore autumnus, utpote frigidus nequaquam patitur similiter extrorsum diffari, neque facile uacuari, ita per aetates aetas inclinans efficit. Nam quantum in etate uigore feruit humorum atque in atra mutatum est bilem, id hec difficulter discutens, febres potius quartanas committit, opusque est tempore longiore per hanc etatem ut corpus tali repurgetur bile. ita fit ut ad usque senectutem in medio atrabilarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephas, cancer, lepra, melancholia, febris quartana.

xxxii Sciendum ut abscessus hyeme potius accidunt, ac tardius desinant, & minus retrocedant.

Tria de abscessibus Hippocrates in praesenti oratione pronunciauit: principio ut hyeme potius accidunt: deinde ut tardius desinant: demum ut minus retrocedant. Caterum abscessus per hyemem potius uenire, exuperas in ea humor ostendit. Etenim antea dictum iam est, per excretionem calidos, per abscessum frigidos uacuari humores. Porro ut & tardius desinant, causanda est humoris natura, atque etiam circumuentis aeris frigus. discutiat enim omnino oportet decubens humor, ut abscessus curetur: at humores crassi frigidique acrius discutunt, potissimum quoties obductus aer frigidus fuerit. Ob eiusmodi uero causas et minus retrocedunt, quandoquidem repetentibus motione quandam adesse necesse est. At frigidum moueri difficilius possunt.

De uomitione spontina. Cap. xii

xxxii Siquis per febrem non exitiosam dixerit caput dolere, aut etiam tenebricosum aliquid ob oculos obuerrari, aut si uentriculi dolor in eo extiterit, biliosa uomitio aderit. Sin algor quoque prehendit, & inferiores ilium partes frigidae fuerint, adhuc citius uomitio aderit. Siquid uero bibat esitetque sub hoc tempus, perquam cito deuomet.

De uomitione spontina eueniente ratione iudicationis, hoc loco Hippocrates docet. Prima autem finitio ei est ut morbus haudquaquam exitiosus habeatur. Appellauit autem iam hunc morbum saepenumero salubre. Secunda uero, ut aegro dolenti caput, obuerraret quiddam ob oculos tenebricosum,

quod utique significat atrum ex flaua bilis syncera exhalatione confectum. Hac enim plenius calefacta & ut ita dicatur, uehementer affata, atra exhalatione ceu fuliginem quandam ad caput remittit, ob quam capitis dolor infestat. Quantum uero eius ad oculos permeat, turbulentior reddidit in eis humorem splendidum ex natura ac purum, ita ut fiat conditio quaedam similis eius quae circa purissimum ac lucidissimum aerem euenit, recipientem statim in se aut fumidum quendam aut fuliginosum nigrorem. Hanc igitur exhalationem sentiens a cerebro permeas ad oculos uisorius spiritus, quemadmodum per suffusiones, ut sa (ut ait) tenebricosam committit. At uero cum talis exhalatio de sedibus quoque subeat pulmonis, eam interstinguimus ab illa quae de uentriculo redundat cordis dolore. Tales enim humores latent pulmonem, ut qui uel omnino non sentiat, aut difficulter sentiat. Vetriculi uero ostium (appellat id, ut constat, etiam cor) propter magnitudinem neruorum quos habet sententiis, nihil latet quod in eo infestet. ita fit ut mordens biliosus humor, cordis. i. uetriculi dolore committat: et ob eam rem biliosa uomitio accidit. Tale enim etiam Thucydides indicauit dum ait: Et cum in cor inhasset, subuertit id, ac purgationes bilis, quae a medicis sunt appellatae, subierunt. Verbum enim subuertit, de impetu dixit in uomitionem, statim etiam nominans cor, uentriculi ostium. & ob eam rem morsum eius, cordis dolore appellat. Aliubi Hipp. scripsit ut infernum labrum id ipsum indicet, haudquaquam quiescens, sed quodammodo intremiscens, propterea quod si bilis mordeat internam uetriculi tuniculam, ita commouet labrum. Didicimus enim ex dissectione, unam esse omnem hac tunicam perpetuam per omnia sibi & omnis uentriculi, & gulae, & linguae, & palati, & omnis oris. Hac igitur est que & labra cocutit, quoties ab acriore bile collecta in ore uetriculi mordeat. Talis enim humor per leuitate fluere natura assoleret: et ob eam rem ad gulam redudat, relinquens uetriculi fundum, ac facile uomit. Quod si rigor quoque prehendat tunc hominem, magis etiam uomitio non solum citius, sed etiam bilis erit copiosioris: cum soleat rigor magna ex parte bilis efficere uomitionem, quemadmodum cum de ea ageretur, est demonstratum. Quinetiam siquid bibat aut esitet per illud tempus homo, adhuc citius deuomet: quia pariter cum bile, ingesta cibaria in uentriculo uisitantur.

Si quibus horum ceperit dolor primo die, quarto premuntur magis, septimo uindicantur. Plerique eorum incipiunt dolore uexari tertio die, quinto fluctuant magis, deinde uindicantur nono aut undecimo. Quod si quinto die incipiant dolore uexari, & alia quoque secundum rationem ipsis ex prioribus accidunt: quartodecimo morbus finietur.

Tres dixit differentias ex tempore ductas doloris capitis: & item tres terminos iudicationis earum. Itaque prima differentia est, si prima die aegrotationis, capitis incipiat dolor, altera, si tertio die, tertia

Alisany
primi digito
Stomachicis
Acuto morbo
Si hinc
In uentriculo
In uenis

Atra
Febr.
B.
V.
N.
al. trigessimu

xxxiii Multi codices habent etiam quinto

si quinto. Sed omnibus his commune est septimo quodammodo die à quo incipit, desinere. Si igitur incipiat primo die, septimum habet decretorium. Si tertio, quantum in ipsum agitur septenarij numerum, decimum. Sed quia hic nequaquam decretorius est, ad nonum aut undecimum deuenit iudicatio: quæ citior aut tardior quam septenarius terminus, uno die est. Atque in animum rursus reuocabis ut & nonum diem hoc loco commemorauerit tanquam decretorium, quemadmodum, & (ut antea docui) tertium, non per quaternariam aut septenariam circuitionem habentes indicationem: sed ea ratione quod intercitant, quemadmodum libro De iudicationibus definitum est. Quinariam tertia differentia doloris capitis, quinto incipit die, & ad quartumdecimum prorogatur. propterea quod non admodum calidius sit, neque festinet, iudicio est quod incipiat quinto die, & quia ad sextum septenario primis quinque diebus omnes fiant duodecim. Duodecimus uero non sit decretorius, neque etiã fieri possit, ut unum anticipes die. Ostensum enim iam est eum esse limitem acutissimorum morborum proprium. Itaque merito in quartumdecimum excidit.

XXXIII Hæc accidunt uiris & mulieribus potissimum in tertianis. Minoribus natu accidunt etiam in illis, magis uero & in febribus continuis, & in ueris tertianis.

In hominibus iam perfectis, de quibus affolet ferre uirorum ac mulierum appellationem, in omni febre tertiana talia accidunt, propterea quod ætas biliosissima existat. In minoribus uero natu quæ ipsi, non in omnibus, sed solummodo in ueris tertianis, quæ sanè biliosissimæ sunt. Porro accidunt & per morbos acutissimos. nam hi quoque biliosissimi sunt: constatque ut & perfectis multo magis eueniant. Id enim prædictis consequens Hippocrates nequaquam adscripsit: quasi uel à nobis intelligi possit.

XXXV Quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos offusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur, & pro uentriculi dolore circa illa aut læua parte, aut dextra aliquid contenditur neque cum dolore, neque cum inflammatione: sanguinem de naribus in his fluere, pro uomitione expectandū est: magis uero & hic in adolescentibus sanguinis fluorem expectari oportet. Agētibus uero trigessimum annum, aut etiam adultioribus, minus: sed uomitionem talibus expectari oportet.

Talem dixit febrem, qualem inter initia sermonis per hanc indicauit dictionem: Siquis in febre non exitiosa dixerit caput dolere. Id igitur commune in utraque seruās febre, promiscuum quoque fore dicit, ut finiatur per excretionem. propriū uero utrique adiecit in excretionis specie in priore quidē

biliosam uomitionem: in sequenti uero sanguinis fluorem. At uero signa id indicantia in priore quidem uisā tenebricola ac uentriculi dolorem: in sequenti uero hebetudines oculorum & splendorē: & item intenta illa circa dolorem & inflammationem: indicia maxima sursum uersus tendentis humoris. Porro supra quoque dixerat sanguinis fluore comitari decretorie inflammationibus quæ in illis fatigent: magisque in minoribus natu, in quibus sanguis exuperat: & rursus id ipsum nunc adscripsit: & item ut biliosæ accidunt uomitiones in ætate uigentibus. Ceterum libro De morbis uulgaris etiam lachrymari præter uoluntatem dixit eos quibus sanguis e naribus erupturus est. Hæc igitur cuncta componens, atque adiciens eis quæcunque aliubi docui, nunquam non præsentis futurum sanguinis fluorem, potissimum si clare ex pulsū cognoueris indicium excretionis: quod usquequaque ante uertit decretorium sanguinis fluorem.

De conuulsione. Cap. XIII

XXXVI Pueris conuulsio accidit, si febris acuta fuerit, nec aluus desiciat, ac uigilent, paueant, lugeant, colorem mutent, & uiridem, aut liuidum, aut rubidum trahant. Hæc igitur nuperrime editis pueris, promptissime accidunt ad septimū usque annum. Adultiores uero pueri uirique non in febreprehenduntur conuulsione, nisi aliquod indicium extitit ualidissimum ac deterrimū, quælia per phrenitidem accidunt.

De conuulsione hoc loco disputat, quæ non in parte una corporis, sed in omni eo infestet: quæ in pueris promptissime euenit, sed magis lactentibus, non minime uero & propter usum lactis, magisque quoties fuerit crassum: & quia plurimo alimēto & inopportuno utuntur, nihil aliud agnoscentes uiuendo præter esitadi commoditatem, omne enim neruofum genus in illis debile est. Cum enim tres uires genere existant, ex quibus gubernatur corpus: duabus quidem pueri quam ceteri fortiores existunt: una uero debiliores, quæ in neruis innexa est, & ob eam rem promptissime conuelluntur: & rursus ad habitū naturæ facillime remeant. Perfectis uero nec facile consistit, neque desistit conuulsionis affectus, propter ualentiam in neruis facultatis. Itaque conuulsio accidit etiam sine febre in fortissimum frigore, & copia humoris crudi crassique. & item inflammatione in neruis ac tendinibus, quoties originem ad consensum agat. Sed hoc loco de conuulsione docet quæ per febrem consistat, quemadmodum inter initia subiecit persequi præfessiones in morbis acutis, & in aliis quicunque ex illis decidentibus consistunt. Itaque conuulsiones per tales morbos in auctoribus, illa significabunt indicia, quæ maxime per phrenitides difficiliores existunt: sed potissimum si partes in uultu peruertuntur, aut dentes strident, aut oculi crebro mouentur, aut peruertuntur. In pueris uero uel sufficere

si uigilent tantummodo, interdum si metuant admodum: quod sanè pauere nominauit. Si lugeant cum intentione uehementiore, & aluus haudquaquam desiciat. Hæc igitur ceu causæ sunt: indicia uero conuulsionis: ad tales causas, colores præter naturam habentur indicantes humorum prauitatem, ex quibus conuelli assolent. Viridis enim aut liuidus prauum qualitate significat humorem: rubidus uero, sanguinis copiam indicat.

XXXVII Conualituros moriturosque pueros, & alios scrutari conuenit omnibus signis, prout in singulis singula relata sunt.

Id etiam antea dixit: & nunc quoque commemorat: & rursus post paulū dicit: propterea quod utilissimum sit: attamen non id intelligit plerique medicorum: sed interdum aliquod prauum uidentes indicium, ex quibus contingit uiuere hominē, criminantur ceu mendacem: quemadmodum rursus bonis apparentibus interempto ægro, falsum esse Hippocratem dicunt: nondum cernentes ut interdum à multis bonis indicijs unum malum uehementens peruincatur: & rursus e contrario à multis malis unum bonum, si uehementens sit.

XXXVIII Hæc intelligo de morbis acutis & alijs quicunque ex his consistunt.

Id quoque scripsit Hippocrates, quomodo ante dictum etiam præceptum, uaticinatus negligentiam pariter & audaciam eorum qui sint eius uolumina lecturi, & item quæsituri quo pacto commemoret quadagesimum diem atque sexagesimum, suppurationemque, & aquam inter cutem: nec non febrem quartanam. Cum enim uel eo clare scribente, ut non solum agat de acutis, sed etiam de ijs qui ex horū decidentia in longam temporis seriem extenduntur, attamen talia querant, quidnam agerent, nisi id effecisset.

XXXIX Oportet eum qui sit recte præsensurus sanitatem ac mortē, & in quibus morbus pluribus diebus fatigaturus est, & in quibus paucioribus: indicia ediscendo omnia interstinguere, estimando uires eorum inter se: quemadmodum scriptum est: tum de alijs, tum de urinis & secretionibus, ubi pariter pus bilemque excreat.

Omnia assidue oportere spectari indicia, nec unum credere, etiã antea dixit. Sed nunc adiecit quod sermonis est utilissimum: id uero esse dico, uires estimare indiciorum, neque simpliciter has, sed conferendo eas inter se. Sunt enim quædam indicia & ipsa per se praua, magisque & minus: quorum uires mensurari oportet uocabulis: ut antea quoque explanauit, aut exitiosum dicendo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum: & item adijciendo uerbum iam, Nec secus in bonis indicijs rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinēs uim, aut etiam cum uerbo admodum. Plus est enim si dicatur, admodum magnam uim obtinere ad salutem: quæ si nudum ac solum, magnam uim obtinere. Sed

nunc conferri oportere dicit uires indiciorum inter se, non modo similium, uerbi gratia bonorum cum bonis, ac malorum cum malis, sed etiam bonorum cum malis. namque per hanc comparisonem, ea quoque quæ sunt præter rationem, innuit. In primis enim agnosces quidnam præter rationem eueniat, tum autem haudquaquam terreberis, & demum considerabis quamobrem existat, aut quidnam indicare natum sit. Sed hæc omnia in nostris commentarijs definita sunt, maximeque libro De iudicationibus: nec uero ab re erit nunc quoque gratia exempli reuocare in animum quædam, à comuni initio incipientes omnis præsentendi facultatis. Consideres enim conuenient in primis, utrum præcipue pars una in corpore affecta sit, an morbus sit humoris in conuulsione: deinde per quam potissimum facultate periculum ægro imminet (etenim supra dictum est triplicem esse facultatem) tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus enim facultate de cerebro manantem, imperpellam haberi, atque etiam corporis partes, imperpellas, totius uero argumentū morbi hoc est febrilis ex putrescentibus solis habentes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cuncta apparere in urina bona indicia: huc hominem mori impossibile est. Quocirca quancumque aliquod existat indicium terrificum, non solum non terreberis (quemadmodum plerique medicorum) sed etiam id iudicationem præmonstrare existimabis. etenim dolent caput, ac delirant, & intuentur tenebricosa quædam ac flaua, & hebetudines subeunt oculorum, atque etiã uentriculi dolor: & item spirant difficulter: & illa contendunt ratione iudicationis: & rursus deiectiones malignæ, & secretiones, atque etiã uomitiones quædam: & item partes nigrescentes putrescentesque et intermorientes hominē exhibent per omnia meliorē. Sæpe enim ex talibus secretionibus ægri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiunt, dolore leuantur, ac resurgendo leuiore, & in totum faciliores euadunt: perspicue indicantibus ijs quæ euacuant, expurgari corpus, natura præter spem superiorē conflictum repellente. Sed hæc omnia potestate sunt prodita, atque hoc uolumine definita: præcepta de pulsibus tantummodo addenda sunt: quæ nos omnia in commentarijs De pulsibus clare perscripsimus, prorsus silentio dissimulantes sphingis ænigmata, qualia innumera scripserunt Archigenis sectatores. Itaque hæc omnia prompta animo obseruando inspicere, conferendo ea inter se. ex his enim poteris prædicere ea quæ ab infirmis mittuntur: interdum etiam necessarijs ipsis haudquaquam exquisite perspecta: quemadmodum sæpe numero me uidistis in ijs qui strident dentibus, ex natura in illis haberi accides pronūciare, ita ut existimarent familiares audientes non ex mendandi facultate, sed ex arte uaticinandi talem extitisse prædictionem: interdum etiam in dormientibus inconniuentibus oculis: ut id quoque in eis ex natura existat. & quodā in uentre cubante id ipsi quoque natura necessarii. Porro mulieris cuiusdam aliquando uisus est aduentibus nobis dexter oculus alterū insignitum.

signiter superare: de qua dixi talem ante morbum exitisse excessum. & item in alio caua admodum tempora, quo perspecto tunc dixi per naturam haberi affectionem. Item aliorum cruentos oculos esse naturam: co'uulsam uero in alio supercilij partem, aut oculorum, aut labrorum: & item nonnulla ante morbum ex quadam causa fuisse exteriora. Quinetiam intermittente pulsum, atque etiam pulsus uarietate, & alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi, uel ipsi aegris haudquaquam perspecta. Quandoque etiam simul atque conualuerunt, restare uisa sunt uoces asperas, raucas, clangoris amulas, in hoc ex natura, in illo ab aegrotatione committi. De quibus cum libro De praesagiendo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recenfere: sed sufficiet summam talium electionis dicendo sistere orationem. Quoties enim ex omnibus alijs sine periculo uideatur morbus, tale accidens terrificum, ex natura adesse sciendum est: aut prorsus ante aegrotationem fuisse propter aliquam causam euentum. Quocirca mihi & Hippocrati credentes, considerabitis (quoadmodum dictum est) uires indiciorum estimantes, quoadmodum ipse inquam praedixit. Exempli enim habuit mentionem, quoties pariter pus bilemque excreat: idque ab eo dictum est per dictionem illam quae ita incipit: Quaecumque suppuratur dum creatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue uicissim bilis ac pus, siue pariter excernatur. Per hanc enim dictionem censuit consideranda esse exquisita ratione omnia quae in aegris existunt, atque nonnulla quidem exposuit eorum a bonis ita exorsus: Bona haec sunt, facile ferre morbum, facile spirare, dolorem non sedari, sputum uix excreari, siti re admodum, corpus ab igne inaequaliter detineri. Sed hoc tibi & praeuorum signorum initium doctrinae est ab eo antea prodita ex praedicta materia qua de excreatione conscripsit. Ut igitur inquit in his dixi, ita in cunctis agas, nihil omittendo, sed seorsum aestimando singulorum uires indiciorum, deinde ea inter se conferendo.

XL Oportet quoque impetum se inuulgantium morborum cito considerare, nec non tenere temporis conditionem.

Ad praenoscenda futura in aegris accidentia, maxime conducit se inuulgantium quoque morborum cognitio, qui iam praesentes, & item futuri sint: disseruit autem ipse breui summa in sententijs qui singulis increbrescant temporibus, quibus & praesentem & anteaquam sequantur conditionem. Vere enim (ait) atrae biles, furores, & alij deinde quos enume rauit: qui ueris & aliorum temporum proprii sunt, quoties scilicet proprias seruent naturas, si minus seruent, grassaturos alios ait morbos anteaquam conditioni congruentes: atque docuit quinam ex ijs postea futuri sint, qui uero statim cum prima conditione

A De ijs igitur qui postea futuri sint, ita docuit: Si hyems squallida & aquilosa fuerit, uer uero pluuia australis: & alia quaecumque deinceps dicit. De ijs uero quae in ipsis praesentibus accidunt conditionibus, dum ait: Conditionum anni squalores salubriores (quod in totum dixerim) quibus imbres, & alia quaecumque deinceps existunt. Itaque in sententijs summam De morbis uulgaribus seu uulgariter grassantibus docuit. In libris uero De morbis uulgaribus ad particularia deuenit. Quanta uero & horum utilitas habeatur, quamquam uideantur comprehendi sermonibus uniuersalibus, explicabitur in commentarijs De morbis uulgaribus ab his ordine perscribendis. Nunc uero summam totius dicam praesensionis, de qua sermonem in praesenti dictione Hippocrates fecit. In dicitur enim proditis hoc uolumine Prognostico, morborum ipsorum propriis censet adicienda esse ea quae ex aeris conditione ducuntur. Finge enim aliqua uisa esse indicia ex ratione morbi sanguinis floris, esse uero & tempus uerum: adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorem. Quod si praesens quoque conditio calida & humida fuerit, multo sane magis. & item praeteritorum duorum uel trium temporum conditio si sanguine gignat, adhuc etiam magis sperabis fore sanguinis fluorem. Ut igitur sermo de sanguinis fluore, ita & de omnibus alijs est. Sed abunde erit dicere singulare exemplum futuri sudoris: Per aestus squalentes febres prope dixerim sine sudore eueniunt: per imbres cum sudore magis in festant. Itaque constat ut praeter alia signa quaecumque aegrotationis propria habentur futurum demonstrantia sudorem, ambientis praeterea aeris conditio accedens spem futuri sudoris firmiter subscribat.

De signis & indicijs quonam modo differant inter se: & item aliqua de temperie regionum. Cap. XLIII

Probe uero peritum esse oportet de indicijs certis ac signis alijs, sciendumque ut quouis anno & quouis tempore mala malum, bona bonum denunciant.

Non apud medicos solum, sed etiam apud rhetores quare agitarique solet quonam discrepet a signo indicium certum quod Graeci *τεκμήριον* uocant: quaestio non in uerbis solum habere locum, quoadmodum alibi, sed etiam res ipsas attingere. Oportet enim duplicem quandam inueniri naturam rerum ex quibus medici praesentunt: rhetores demonstrant aut suadet. In ijs igitur quae sumuntur in demonstrationes, siue scietiaras, siue uerisimiles, differentia una est necessaria, & assidue habens alterum alteri subsequens, ex quibus propositio conficitur, alia uero non necessario, nec assidue, sed magna ex parte duntaxat. Quinetiam ex alia differentia, haec ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est: quod sane est demonstratio. Haec igitur rerum differentia habetur: nominibus uero in eis non omnes aequaliter usi sunt: sed elegantiores (praeterea enim spote alios) in prima sectione

ctione de eo quod perpetuum est, unum quodlibet indicans, censent utrumque indicij certi appellatione: signum uero nominat alterum. in secunda uero sectione, quod ex obseruatione est, signum: quod uero ex demonstratione est, indicium certum dicunt. Ceterum ut autores ita nominibus utantur, non medicis solum scire utile est: sed etiam illis quibus arte congruit graecizare. At uero ut ad demonstrationes ac praesensiones praedicta rerum differentia cognosci, utilissimum sit, perspicuum cuius esse existimo. Sed utrum ambo sua assidue seruet uim, quaecumque bonum denunciant, & quaecumque malum: dignum consideratione est. Ipse igitur in sententijs dixit: Per morbos minus periculatur quorum naturae morbus conuenit, aut aetati, aut habitui, aut tempori, quibus non conuenit aliqua ex his ratione. Hoc igitur non discrepat ab eo quod nunc est proditum. Malum enim aliquod significare dixit assidue mala indicia: non tamen ut similiter, aut ut non similiter insuper adscripsit praedicta sententia: neutrum autem transfert in contrariam naturam: sed hoc in ipsis magis minusque existere dicit pro natura, aetate, & alijs quaecumque enumerauit. quocirca ex hoc nequaquam ab Hippocrate contraria dicuntur. Illud uero magis pugnare uideatur, dum ait: his quae non ex ratione leuant, confidendum non est: nec metuenda admodum ea quae praeter rationem incedunt mala. Haec enim magna ex parte infirma sunt, nec perseverare aut immorari diutius solent. An id ipsum est propter quod etiam adscripsit nunc nobis propositam dictionem: Accidentia enim quaedam de prauis in bona, atque etiam de bonis in praua mutantur: signa uero nequaquam uerti natura in contrarium solent: sed magis ac minus aut malum aliquod significare, aut bonum: non tamen nunc bonum, rursus uero malum: aut malum nunc, rursus uero bonum. Igitur quaecumque in urina docuit esse mala signa, haec haud unquam bona euadent: quemadmodum neque bonum ullum, malum. Item quaecumque de scrotationibus uel deiectionibus tanquam bonis aut malis dixit, nullum in contrarium uertit. Pari modo nec quaecumque circa uultum fieri docuit signa aut ex colore, aut mole, aut figura, atque etiam decubitu, de quibus liuidis aut nigris partibus, aut alia quauis tali affectio. Omnia enim uim retinent propriam, non secundum scilicet magnitudinem: antea enim dictum est ut recipiant maioris minorisque discrimen: sed secundum genus, propterea quod nullum bonum ad genus euariat malorum, nec ullum ex illis ad genus bonorum, quoties scilicet cum proprijs finitionibus considerant. Non tamen in accidentibus ita res habet. Quidam enim spirant difficulter, atque etiam delirant, & illa conuulsum, ac splendorē intueri credunt, & obseruari te nebricosa quadam ratione iudicationis. Quinetiam cor dolore afficitur, & infernū labrum intremiscent: et abscessus secundum auriculas, aut aliquo alio loco erumpit. Constat enim ut haec omnia quandoque eueniant (ut diximus) ratione iudicationis: quandoque uero grandescunt morbis comitentur. Ita fit ut illud sit ab eo merito proditum: Decretoria haudquaquam

A decernentia partim inferent morte, partim difficilem iudicationem. Sed de huiusmodi omnibus tunc alio loco, tum etiam libro De iudicationibus persensum est: ita ut nihil insuper ad praesensionem desideret. & ob eam rem quod assidue moneo, nunc quoque persequi non dubitabo. In primis quidem maxime studendum praecipio, discere quaecumque medicinalis artis officia sunt: alia uero quaecumque partim in uoce ac significatione quaestione habet, partim rationalem comitantur contemplationem: post, & in maiori ocio aggredi, quemadmodum & nunc de significationibus uerbi indicium, certum ac signum. Cum enim quod ad artis officia utile est, dicitur mihi sit, adiciam aliquid consequens & de horum enarratione, aliud ab ijs quae ante dixi: id uero tale est: De accidentibus decretorijs asseri uerbum signum conuenit, indicium uero nequaquam conuenit. Sola enim illa signa simul & indicia nominantur, ex quibus licet certo conijcere aliquid de salute & interitione aegri, quae comprehendens uno capite dicitur aliquis esse significationes uirium gubernantium corpus, quo pacto robore ualeant aut deficiant: in quibus scilicet cruditis etiam aut concoctionis signa continentur: ex accidentibus uero decretorijs nullum talem habet naturam, sed indicat fore iudicationem, ut per excretionem, aut abscessum: & ad haec, per quam excretionem, aut abscessum, uerbi gratia, sanguinis fluorem, aut uomitionem, aut abscessum qui propter articulas erumpat. Sed utrum bona iudicatio futura sit, an mala: per haec signa nequaquam colligere licet. Constat enim ut omnes tales iudicationes nihilominus in bonum quae in malum finiantur: docuitque nos finitionem earum firmissimam, non ex quibusdam accidentibus ductam, sed ex quibusdam signis certisque indicijs. Concoctio enim (dicitur) celerem iudicationem, securam sanitatem significat. Cruditas uero aut incoctio, aut conuersio in malum abscessum, aut non fore iudicationem, aut temporis longitudinem, aut dolorem, aut mortem, aut horum ipsorum recidivas ostendit. Quocirca fore iudicationem, ex accidentibus decretorijs (quae etiam signa decretoria nominari conuenit) praesentire possibile est. Sed utrum in bonum an in malum iudicatio sit abitura, per concoctionem cognitio est: quae rursus haudquaquam fore iudicationem praemonstrat, sed conualiturum hominem aut moriturum. Ceterum haec tibi erit ad eas quae prodita sunt, appellationum alia enarratio una cum rebus utilioribus ad artem prodita. Itaque memineris ut signa quoque decretoria accidentia genere existant indicantia futuras excretiones aut abscessus: haec uero causa sunt ut morbus soluatur, aut ut exoluatur facultas, primaria ratione: sed ex accidenti signa quoque existunt.

XLII Constat ut in Libya, in D'elo, in Scythia haec praedicta signa uera sint.

Non secundum solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonem, etenim praelata dictione duabus adiectis syllabis, nihil insuper hac dictione opus fuit

fuit. Igitur adiciens ego eas, ostendam qualisnam sermo fuisset: Probe uero peritum esse oportet de indicijs certis ac signis, sciendumque ut quouis anno & quouis tempore & terra, mala malum, bona bonum denuncient. In hac dictione uerbum terra adiciens, indicaui tibi superuacuum esse nunc proditam dictionem. Nihil enim aliud per eam osteditur, quam ut signa tum bona, tum etiam mala sibi ipsis idem alterutra denuncient quouis tempore, si calidum, si frigidum, si modificatum sit. Libyam enim tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delum tanquam modificatam mediamque inter utraque, gratia exempli commemorauit.

Quo pacto praesensiones medicorum in morbis ratae sint. Cap. xv

XLIII Sanè itaque sciendum est ut in his ipsis terris multo plura consequi nequaquam difficile sit, si quis ediscendo ea iudicare & recte colligere sciat.

Quod nos antea diximus ex usu orationis, id hoc loco Hipp. scripsit: ut si recte ediscas uires indiciorum, quamquam non assidue exquisita ratione praesentias futura, tamen ratae praesensiones multo plures erunt irritis praesensionibus. Quae in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei praesensione. Numquam enim allucinari, supra captum hominis est: sed quamminime oberrare, solius artificis est. Sed cum magna uel ea in re diuersitas habeatur: qui uicies praesentiendo, oberrat semel, multo melior est quam qui decies praedicendo, oberrat semel: ipso uero hoc rursus melior is est qui centies praesentiendo oberrat semel: quemadmodum rursus quam is ipse melior est qui ducenties praesentiendo oberrat semel. Igitur non recte nos interrogant Empirici, utrum theorematum quae magna ex parte eueniant,

Finis Prognosticorum Hippocratis, & Galeni in eadem commentariorum.

CL. GALENI DE PRAESAGIIS EX INSOMNIIS SVMENDIS

LIBELLVS.

IOANNE FICHARDO FRANCOFORDIANO INTERPRETE.

E T etiam ex insomnijs, corporis dispositionem coniecturis quibusdam deprehendere. Si igitur incendium quis per somnum uideat, eum quidem flaua infestabile significatur. Si uero fumum, aut caliginem, aut profundas tenebras, atrabile grauatur. Rursus si umbres somniat, in eo frigidam abundare humiditatem indicatur. Sic qui niuem, qui glaciem, qui grandinem, phlegmatis hu-

adiectione rationis intransducibilia ac perpetua faciamus. Deinde non ualentes indicare, demonstrare, existimant coarguisse tanquam ex superabundanti rationem adicientes. Nam si non perpetuo, certe saepius quam illi, finem artis consequimur, quem admodum praesentiendo futura in agris, ita etiam illis medendo.

XLIII Expectere uero oportet nullius nomen morbi: si non hoc loco perscriptum sit. Omnes enim qui temporibus praedictis iudicentur, his ipsis agnoscas signis licebit.

Id mihi uidetur adieciisse in calce orationis, quia de morbis acutis & alijs quicunque ex his sunt, hoc loco praecipuum esse comonuit. Itaque commemorans ut per multa signa a se prodita, tum bona, tum etiam mala, simpliciter dicta de cunctis in comune morbis sunt, pauca uero de quibusdam definitis: hoc in animum etiam nobis reuocauit, adiciens nihil esse per sermonem omissum: quod forsitan nos falsum existimauissemus, quoniam quorundam habuit mentionem nominatim, aliorum non: id enim hoc indicat non temere a se factum, nec sine aliqua causa. Sed quoniam praeter alios quidam morbi praecipue egebant proprijs, ob eam rem eorum mentionem habuit seorsum: omnes alij omisi, sub communibus signis collocantur. In primis ab eo perscriptum quem appellant uultu exitiosum in omni morbo acuto, exitiosum uere dictum est. Pari ratione quaecunque de accubitu scripsit, aut spiratione, aut somno, aut insomnia, aut alijs quaecunque communia sunt omnium qui praedictis temporibus iudicentur. Non enim de diuinijs comitarii est, sed (ut ipse dixit) acutis & alijs qui ex illis consistat: quorum tempus ipse etiam indicaui, in quibusdam uigesimalium diem, in quibusdam quadragesimalium aut sexagesimalium terminum ponens.

midum plenus est. In his uero & tempus, & consueta uiuendi ratio, diata ue obseruari debet. Etenim si niue aliquis conspergi sibi uideatur: si quidem id post inuasionem paroxysmi cum rigore, horrore, frigoreque uenientis, somniet, tum plus est tempore quam corporis affectioni tribuendum. Sin uero remittente iam paroxysmo huiusmodi somnium sese offerat, firmiorem nobis praebet significationem, frigidus in eo humores praualere. Quae certior fuerit, si praeterea cibus phlegmaticis usus non fuerit: quibus sumptis eiusmodi solet phatasia obuenire, quancumque per corpus uniuersum non plane erat huiusmodi dispositio

dispositio. Cum uero in somnis nobis non ex corporis modo dispositio, uerum & ex ijs quae agimus quotidie, uel interdum etiam cogitamus tantum, uaria consueuerint uideri: nonnulla quoque talia sint quae diuinatores, (ueluti saepe uidemus usuueneri) requirant: difficile sane fuerit ex istis somnijs e corpore prouenientibus, de corpore iudicare. Et quidem si ex illis quae quotidie aut agimus, aut cogitamus, diiudicare nos ea solum oporteat, iam facile fuerit, quae nec acta, nec sint cogitata nobis, illa ex corpore prouenisse, putare. Quando uero & diuinatorijs facimus locum, difficile erit profecto dictum, quomodo illa ab ijs quae ex corpore originem duxerunt, sint discernenda. Uiderat igitur in somnijs quidam crus sibi alterum factum lapideum, quod multi magna rerum istarum pollentes peritia, sic interpretabantur, tanquam ad seruos id solum spectaret, aut ille praeter omnium nostrorum opinionem, isto crure paralyticus fiebat. Paulestritam autem, qui in cisterna quadam sanguinis plena stare sibi uisus erat, adeo immerso ut aegre posset extare: inde nos coniecturabamus abundante sanguine, uacuationemque indigere. Quidam porro crisi instante sudaturi, lauare calidarumque aquarum lacus innatare se somniabant. Sic inexplabiliter bibere, uisio est sibi undorum hominum frequens: quemadmodum insatiabiliter edere fame-

licorum: & ueneri indulgere eorum quibus semen abundat. Videtur namque in somnijs anima profundum corporis ingressa, externis relictis sensibus, ea quae corporis sunt dispositionis sentire, & omnibus quae cupit, tanquam iam praesentibus per istam imaginationem frui. Et haec quidem ita se habere mirum non est: quando quidem humorum multitudine animalis illa uirtus grauatur: unde fit ut uix mouere se posse, aut grauita quaedam ferre onera sibi uideantur. Contra quoque accidit, quod adeo fit leuis temperataque corporis complexio, ut nunc uolare, nunc uelocissime currere per insomnium se putent: usque eo phantasmatis istis animae corporis dispositioni accedentibus, ut ad odorem etiam, & suauium, & graueolentium ferè sensum deuenire uideantur. Ita namque in caeno stercoreque agere quidam se somniant, quod eos nimirum corruptos, foetidos, putridosque humores habere, aut intestina stercore opplata, indicium est. E regione uero in odoratis alij locis uersari se putant, quod uidelicet propter diuersam corporum istorum dispositionem euenire, ceteri debet. Quapropter quae in somnijs uel uident, uel se facere putant aegrotantes, quam saepissime nobis & ad defectus, & ad excessus, & qualitates denique humorum cognoscendas conducunt.

CL. GALENI DE PRAECOGNITIONE LIBER AD POSTHVMVM

IVL. MARTIANO ROTA INTERPRETE.

Medicum posse quid singulis aegris euenturum sit praedicere.

I uulgares medicos Posthume audiamus, quae singulis in morbis euentura sunt aegrotantibus praecognoscere non possumus: nam ex quo numerus eorum qui uideri potius quam esse uolunt, non solum in medicina, uerum in alijs

etiam artibus maior esse coepit, neglecta sunt quae in disciplinis erant pulcherrima: dataque est opera, ut ea dicantur & fiant, quibus uulgi gratiam ineant, & ab eis approbentur. dico autem, quibusuis adulari, quotidie salutare, diuites per urbem comitari, principes domum reducere, in conuiujs discumbere, atque in eis tum ministrare, tum iocos & facetias referre. quidam uero non haec modo faciunt, sed preciosos quoque uestium & annulorum ornatum, magnosque subsequendum comitatum, & argentea speculorum supellectile, populo persuadent se dignos esse qui beati & amabiles ab omnibus habeantur. atque cum, partim illecebris, partim ostentatione iudicium illorum qui res uere diiudicare ne sciunt, perstringant, multa ut ipsi quidem putant,

bona consequuntur: ut autem ipse sentio, ueris omissis, falsa bona arripiunt: & tales cum sint, in caeteris quoque, medicinae praecipua transgrediuntur: quam minimo etiam tempore cum se docturos polliceantur, magnum discipulorum numerum contrahunt, per quos plurimum ipsi possunt in urbibus, in quibus diuersantur, uerum hac tempestate alias artes haec sola calamitas afflixit, medicinam uero per multas atque diuersas, quarum unam propalare decreuit, ad eos medicos pertinentem qui plurimum a me dissident, cum aliquis medicus eorum qui legitime medicinam didicerit, uel insaniam, uel rigorem, uel profundum somnum, uel sanguinis fluxum, uel secus aures aliquo uel alio in membro abcessum, uomitum, sudorem, alui commotionem, animi defectum, denique aliud aliquid eiusmodi in aegrotantibus futurum praedicit, imperitijs hominibus talia audire non consuetis, portentum ac monstrum id esse uidetur: tantumque absunt, ut eum mirentur qui illa praedixit, ut bene etiam cum ipso agatur si deceptor ab eis non habeatur. ex his tamen aliquot qui praecognoscendi scientiam haberi posse non negant, statim & ipsum qui praedixit, & caeteros medicos percontantur: praecognoscendi ne eiusmodi inuentum sit, an ipsius solummodo qui praedixit: Hic medicos quidem caeteros uel ut

suam imperitiam occultet, uel fortasse quia sic alii qui existimant, præsciendi facultatem ab antiquo rum nemine traditam aut conscriptam responde re necesse est, cumq; qui tales res euerturas dixit, deceptorem esse: illum uero qui prædixit, partim medicorū qui adsunt reuerentia, partim ne in eo rum odium incidat, nō audeat oportet dicere præ cognoscendā artem ab antiquorum multis, & in primis ab Hippocrate qui nobis honorum om nium auctor extitit, conscriptam esse, multoq; mi nus se eius artis inuentorē asserere: namq; & men titur si quis hoc pacto responderet, & in odium medicorū longe maius incideret, igitur tam an ci-piti hic interrogatione impetitus, dum inter con sultandum quid respondeat semper moratur, au get opinor de se imposturæ suspitionē, & demum in se omnium inuidiam concitat, adeo ut insidijs peratur clam primū ueneno tum palam calūnijs. id quod Quinto contigit, qui licet omnes sui tem poris medicos excelleret, urbe tamen eiectus est tanquā ægrotantes necaret. necesse est igitur eum qui medicinam exercet quemadmodum philoso pho conuenit, & Aesculapij successorem decet, e duobus alterū subeat, uel ut Quintus Roma pulsus eximiam præfensionis suæ mercedē reportet, uel dolis circūuentus & aperte quidem si paulo ti midior fuerit, dum alia excusat, alia formidat, le pori uitam similem degat, semper in timore atque in expectatione alicuius mali constitutus; quibus & illud interim accedit qd delusoris de se suspitio nem augebit. qd si audacior aliquanto contraueni re & solus aduersus tam improbos tot fraudibus assuetos homines altercari uelit, eruditione disci plinisq; fretus, sed talium improbitatum nescius, duorum alterū rursus eueniet: uel ut ab eis arctius deuinctus in posterū peragat quicquid illis libue rit, uel si ulterius adhuc obfistere & concertare pergat bona fortuna usus, nō poterit euitare quin assidue pessimo omnium dissidij genere uexetur, quod ciuile bellum nominant. id igitur contingat oportet in multis eorum qui disciplinis, ita sicuti diximus, imbuti fuerint, & in cæteris ueritatē per se ipsam sincere, & non alterius alicuius rei gratia consecrati: quos monitos uolumus, ut quādo suo rum temporum improbitatem semel experti fue rint, agnouerintq; manifeste se nullam utilitatem hominibus allaturos, ab hac se hominū fæce sub ducant, ac ueluti ex aliqua magna tempestate & uentorum procellis in aliquem tranquillitatis por tum concedāt. Eiusmodi quippe uiri quāuis igno ti uulgo sint, summo tamen rerum opifici deo no ti primum & amici sunt, deinde optimis etiā qui buscunq; hominibus qui uitam tranquille degant cogniti sunt: permittantq; ut in existimatione sint improbi apud uulgares. Horū autem omnium ma lorum in causa sunt diuites atq; ciuitatum prin cipes, qui corporis ablectationibus dediti, cum uo luprates uirtutibus anteposuerint, nihil pendunt eos qui pulchri quippiā edidicerunt, & id alijs ex plicare nouerūt. diuites enim cū se totos uolupta

tibus dedicarint, uoluptatum artifices dicitur, ad mirantur, & eo usq; extollunt, ut histrionū & au rigarum simulachra secus deorū imagines etiā collocarint: disciplinarū uero peritos tantū faciūt, quantum indigent eorum opera: neq; enim quid singulis artib. pulchri boniq; insit animaduertūt, neq; ut eas discant tolerare possunt. uerū geometria & arithmetica tantum utuntur quantū extrinsecus & computandis expensis cōducit; astrologia uero & diuinatione, quātum ad prouidendum faciat quorum hæredes esse debeantem & musica quantū ad oblectādum aures sufficiat, quæ uero has omnes artes constituūt demonstrā di facultas curę ipsi non est, nisi quatenus dicēdi studium quosdā adigit cauillandī peritiam discere: nam artium omnium parentē philosophiā nō modo nō audiunt, sed reliquis etiā omnibus disci plinis deteriorē arbitrantur, cui operā dare nō mi nus absurdū esse putant qd si quis granū milij per forare uelit. Hi sunt & qui medicinæ usum solū modo respiciūt, non tamē recte, sed, ut inquit Pla to in Gorgia, sicut pueri uel imprudentes homi nes: a quibus si iudicaretur quilmā potior esset, medicus an æquus, non minimum præstare co quus medico cēsetetur. Horum ego ignarus quo tempore Romā primum ueni, neq; tale quippiam suspicans, non uerbis modo quid ægris euerturum esset prædicebam, sed etiam quid opus esset factū ut sanarentur libere cōmonstrabam, donec ad id peruentum est quod tu scis Posthume, qui unus Eudemo peripatetico à principio morbi usque in finem assististi. cœpit enim Eudemum quodā die postea quam lotus fuerat quādā pulsus inæquali tas uexare, & ab octaua horror, ob quē sine cœna philosophus eo die manere coactus est. Pōstridie sibi cauens ab omni uictus errore, tutius esse iudi cauit si octauam horā sine cibo transgredere tur. ut autem neq; eo tempore molestiam ullam sensit, cum iam usq; ad horam nonam & amplius incoe natus perseuerasset, ablutus postea modicum cœ nauit, neq; dum hæc faceret, ullam in corpore sen sit commotionē: tertio die nos quidem, ut solitus erat, conuenit: securitatis tamen gratia uisum est ipsi illa quoq; die suspectam horam sine cibo præ terire. quamobrem transacta nona lotus cibum abundanter assumpsit, molesti quippiam amplius sibi non superuenturum existimans. Quarto die, ubi nos conuenisset, iturus ad balneum, ridens & ad te simul respiciens, an ne inquit, & hoc die qui quartus est, tutius erit octauam horam transgre di, an ad lauandum modo concedere: Hic tu cum nihil malī superuenturum opinareris, ut lauatum abiret iussisti, idem & ceteri quotquot aderāt me dici præceperunt: solus ego tacebam: percontatusq; ab eo cur tacerem, respondi mihi eum diem suspitione uacuum prorsus non uideri, quod pri mo die quo me tangere pulsus iusserat quartani circuitus initium extitisse nobis apparuisset. me tamen quod antea nunquam eius naturalem pul sum nouerim, quo ignorato fieri nō potest ut exi

Hippocrate...

Quinto...

Medicorum...

Galeni...

Complains...

Hæc...

820

guæ eius mutationes præter naturam agnoscan tur: certi nihil pronuntiare, neque plus aliquid quod consulerem habere quàm tunc obortam no bis quartani circuitus suspitionem. lauit igitur se leniter, & cibum sobrie sumpsit, tum ex me circa uesperam accersito, et ut rursus pulsus tangerem iusso, eadem quæ ante ablutionem audiuit, confu dentius etiā quàm tunc exposita. quam ob rem Eudemus decreuit diem à primo septimum ab eo autem quartum deinceps uenturum diligentius obseruare. domi itaq; præstituto die manens lauit se et cibū accepit, multis, ut nosti, sine febre ipsum esse prorsus affirmantibus. ego uero tibi interro gantī, nam & huiusce proculdubio recordaris, quid fore suspicarer tunc aperui quartanæ cuius dam iōgæ circuitus principij instare. quib. dictis ad balneum inde longe semotū me contuli, egro tum quendam circa uesperam illic uisurus. lotus interea cibū Eudemus assumpsit: nec multo post, toto corpore calore percepit, quem tamen ob potum euenisse putauit. antiquū enim id uinum fuerat, sequenti die medicis accedere consuetis id quod euenerat & putaret exposuit, accusantes ue ro & ipsi uinum audacter, nihil mali amplius su peruenturum existimabant. quarto die ex quo ca lorem senserat lauit se philosophus: & ut consue uerat, cœnauit. uerum febrile paulo post aperte iam incipiens credidit demum quartanæ periodū, illud esse, & me cœpit unum ex eo tempore com mendare, tanquam exquisitam pulsuum notitiam adeptum: superioribus nanq; temporibus philoso phiæ solummodo peritum me arbitratus fuerat, medicinamq; in transcurso tantūmodo attigisse. non enim nouerat patri me ad philosophū ductū ro per euidens somnium iniunctum fuisse ut me dicina quoque me instrueret, opinor nō tanquam scientia in transcurso attingenda. sed missa istec fa ciamus, & ad illa reuertamur quæ tūc mihi in Eudemo cōtingere. nam sorte postea quadam euenit, sicut & ipse scis, ut alium, qui circa principium au tumni acuta ægritudine laborarat, & ex morbo conualescens hora quinta febricitare denuo cœ perat, inuiserim: tēq; præsentē quarantā circuitus inuasionem eam esse planè dixerim, ut quæ pro fe bris cōditione, quarto die redijisset. hoc Eudemus cum ex te accepisset, magis adhuc inductus est ut mihi fidem adhiberet, qui quoniam febris exacer batio maior in dies effecta fuerat, optimos quosq; urbis medicos conuocauit, ut consultarent quo pacto morbus is sanari posset. ultro tunc ipse ab sui, uerbis nolens cum illis contendere. uisum est autem celeberrimis quibusq; ut eo die quo expe ctabatur accessio quartanæ, primò mane theriacā biberet, abscesserant omnes, ut scis, cum te præ sente percontatus est me Eudemus quidnam ex usu theriacæ sperarem, cui ego nihil dubitans, scis enim & hoc, respondi, nō modo nihil illi me dicinam profuturam, sed febrem duplicaturam, sciscitantj causam cur ita respondissem, subiunxi, morbum adhuc crudum esse, theriacam uero hu

Amores cum malos, tum crudos, in principio præ fertim hycms, agitare quidem, non tamen exacte concoquere, aut resolueri posse. Hęc nos tum Eudemo prædiximus. sequenti die primo mane, non dum ego adueneram de industria. conueniunt me dici, seniq; theriacam exhibent, uerenti quę ex me audierat ipsis exponere, intuentiq; medicos om nes quotquot aduenerant, enixe promittentes ob latam medicinam non parum profuturam: cæte rum eadem mer hora cum febris inuasisset, inter dum dicebant, usū uenire ut qui primo theriacam biberint, morbum sentiant commoueri, ac ceu ue ctibus extrudi, sed si quis denuo quo die expectare tur quartanæ accessio medicamentum mane bibe rit, prorsus à morbo liberatum iri. His dictis illi bene sperantes abierunt: cæterum febris non ex pectato sequentis accessiois tēpore post: die ho ra octaua ex improuiso senem inualit, uehementior multo quàm pridie fuerat. quam ob rem me dici postero, ut scis, mane cōuenientibus, uisum est denuo theriacam exhibere, quam cum exhibuissent eo die qui primo paroxysmo responde bat, abierunt. uerum & una accessio primæ corre spondens, & altera, illi quæ superuenerat similis, philosophum uexauit. quocirca uesperæ me per cōtatus est Eudemus quidnam fore expectarem, cui ego, ut scis, explorato prius arteriarum motu nihil me certū quod responderem tunc habere dixi, sed mane forsitan habiturū, si quod noctu min xeris inspexero. quod & factū est: nam sub ortum solis accedens matulam inspexi, & liquidū interim meieret seruaretur iussu: me enim hora quarta redi turum, reuersus igitur urinis inspectis pulsusq; dili genter examinato, tertiam quartanæ accessionem hora cōsuetā affore dixi, atque discessi. paulo post Eudemum uisuri accesserunt Sergius & Paulus qui non multo post urbanus prator creatus est, item Flauius uir consularis & ipse qui Aristoteli cæ philosophiæ operam dederat sicut & Paulus. quibus omnia quæ prædixeram cum Eudemus exposuisset, superest, inquit, id quod hodie dixit de uentura accessione uidere, nunquid adueniet, uerū cum in ipsa aduenisset eadē hora qua & cæ teræ uenerāt, mirabatur Eudemus, & quibuscum que se accedentibus meas prædictiones enarra bat. erant aut omnes fermè quotquot dignitate & eruditione in urbe Roma præstabant. inter quos & Boethus fuit, qui audiens me in disseccadis cor poribus summe peritum, mecum egit, ut sibi quip piam de uoce deq; respiratione commensurarem quo pacto fierent, & per quæ membra, sic itaque me Boethus cognouit, atque istud idem Paulo ex posuit: nam postquam me expertus est, ipsum ad monuit, me hortaretur ut sibi quoq; aliquid osten derem. ualde nanq; disseccationes inspicere gratum fore sibi Paulus dicebat. similiter & Barbarus im peratoris Lucij auunculus qui in Mesopotami am quam uocant expeditionem susceperat, disse cationes uidere etiā ipse affectabat, quemadmo dum & Paulus. Postremo quoque Seuerus qui

Galeni...

Tom. 4 M 3 tum

tum consul erat, & aristotelicæ disciplinæ operam dederat, idem cupiebat. Verum enimvero quo pacto in dissectionibus res cesserit, tibi qui cuncta retines, commemorare paucis opus erit. sed paulo post hoc faciam. Ad Eudemum nunc redeo, qui cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in lecto iacebat hyeme iam ferè media. ego ut quod magistro conveniebat exhibere officium, cum & forte quadam proximis habitarem, non poteram non obtemperare Eudemo bis me quotidie uocanti. deridebat autem me tunc Antigenes unus ex Quinti discipulis qui cum Marino uersatus etiam fuerat, & inter medicos primū locum tenere credebatur, cum potentiores omnes medicaretur. dicebat autem hisce qui me laudabant irridēs, nescio quid ipsi in mentem uenerit. postmodum tamen agnosceris quem laudatis, quando uidebitis Eudemum efferrī. hoc uulgaribus dicebat, & in terdum ad medicos respiciens, subiungebat. Eudemum sexagesimū tertium annum agentem, tribus quartanis laborantem, media hyeme pollicetur sanare Galenus. Hæc ille. tu uero mi Posthume & quæ postea de Eudemo prædixerim, & quo pacto ipsum sanarim, scio passim diuulgasti, quod inuidiæ in nos conflatæ principium extitit. mirabantur enim omnes cum uitæ nostræ integritatem, tum certos artis effectus; nam ex tribus quartanis, quæ prima inceperat, eo die quo prædixeram cum abisset, admirari omnes ceperunt. ubi uero & de secunde discessu uerax extitit, multo magis obstupuerunt, atque idcirco de tertia saltem salime, deos precabantur. sed & illa quo die prædixeram cum desuisset, non solum in præcognitione fecerit, sed etiam in sanando, haud paruum nomen adeptus sum. Quam ob rem Antigenes mihi se præ pudore occultabat ob maledicta quæ in me petulantè iactauerat. item & Martianus cuius existimatio in dissectionibus & eo tempore maxima erat, & superiori quoque summa fuerat inter medicos iuniores. legebantur namque duo libri De dissectionibus ab eo conscripti. ægre ferebat enim & ipse ea ob quæ dicebat Eudemus, iuste me non solum laudibus cæteris anteponendum, sed etiam summa ueneratione prosequendum, atque ideo non ex medica facultate, uerum ex diuinatrici bus scientiis prædictiones meas fuisse mentiebatur; interrogatusque à quibusdam quasnam diuinatrices scientias diceret, interdum augurium, interdum extispicium, nonnunquam coniectatricem, aliquando mathematicam, respondebat. sed referam quid postremo penes Eudemum contigit. cum dies is aduenisset in quo tertiæ quartanæ discessum fore prædixeram, accedens Martianus ad Eudemum hora nona, non parum sed multo uehementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationem cum esse dixisset, abiit statim, hilarari uultu planè lætitiā præ se ferens, perinde atque me meæ prædictionis frustratum iri. interea Eudemus febrem sentiens qualem nondum senserat uehementem, quamuis me non deceptum

A iri confideret, alicuius tamen alterius medici aduentum expectabat. cum itaque non unus, sed & duo & tres aduenissent: obseruabant enim omnes quomodo prædictio nostra cederet, optabantque cuncti ne saltem in huiusce tertie quartanæ discessu, ne ue in sanando Eudemo compos fierem. cum inquam plures medici aduenissent, quidnam ipsis de se uideretur Eudemus cunctos interrogauit explicarent. audiens autem eadem à singulis quæ & Martianus responderat, animaduertensque eos ut & Martianum hilares, existimauit ipsos etiam gaudio affici, ac si nec quod prædixeram ueritatem, nec febris finem consecutura foret. quare diutius in uisendo alio quodam egrotto moratus, cum tardius solito ad philosophum redirem, me statim accersitum misit in propinquo sicut dixi, habitantem, uolens à nobis quoque febris magnitudinem quam habebat diiudicari. ut igitur assui, ne sedere quidem me passus est, sed brachium porrigens ut pulsus tangerem, iussit. hoc attente factu percuntari me cœpit quid annunciarer. cui ego subridens, quid aliud quam bonum? & ille, quod bonum? inquit, id mihi speciatim expone. tum ego sufficit inquam tibi, ut cum summam rei audieris, ob ea quæ futura sunt læteris. minime uero, subiunxit ille. audire enim sigillatim quæque desidero. & ego, audi igitur, liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione, qua soluta omnium quoque symptomatum quæ dum soluetur futura sunt, solutio subsequetur. atque hoc nobis, subieci, naturæ facultas quæ corpus tuum regit per pulsus modo significauit. excitata enim & commota est, ut è tuo corpore quicquid in humoribus, prauis reperitur foras eiciat. tum ille, quo modo dicis, inquit naturam hæc tibi meam significasse; neque enim uerbis id elocuta est, explicabis ista; nam & melonge plus omnibus mendicis istis medicis dicta tua scis assequi. Quia inquam in mouendo arteriam, ipsam plus extulit quam utriusque dimensionis conueniat, quod facere semper assueuit quoties aggreditur id quod corpus legit, eicere. his dictis Eudemus excepit. At quoniam multæ sunt uicæ quas natura expellendis excrementis aperuit, nam & uomitu reiecta, & uentris profluuium, & urinæ multitudo, & sudor plurimus, & sanguis erumpens, & in multis consuetas uenarum anapertio, subito sepe corpus inanunt, artis tuæ proprium opus foret expulsionis genus mihi denunciare. tum ipse, cum fluxurus est sanguis, hæc & illa signa præcedunt; cum sudor futurus est, illa, atque ita sermone procedens, & quæ uomitum antecedunt, signa subintuli, nec nos precipuū aliquod subiti per alium fluxus indicium habere dixi. cum igitur aliorum nullum addidit, reliquum est dixi ut speremus per alium profluuium in te morbum solutum iri. & ille dialectice subintulit id quod euenturum esse collegisti. Hæc itaque tum inter nos uespere collocuti sumus. mane autem Eudemus accessisses tutemet ex Eudemo summam prædictionis meæ cognouisti, qui non ut antea consueuerat

uerat summisse loquebatur, sed ad uos omnes qui accedebatis amicos alta uoce clamabat, uaticinari Pythium Apollinæ ægrotantibus uoluisse per os Galeni, & quibus remedijs ad sanitatē reuocari possint, & qua die perfecte liberari debeat. Quæ obrem ego, dicebat, factam in me solutionem morbi, nam me iam planè sanum arbitror, multo ante ex Galeno intelligens, & sanitate & prædictione iam fruor: me senem, hyemis tempore, tribus quartanis laborantē ex intempestiua portione theriacæ liberauit, eadem suo tempore data, quando reliqui medici non modo de exhibenda theriaca quicquam non deliberarēt, uerum etiam ipsum impensè deriderent, quod senem hyemali tempore quartanis tribus affictatum liberatum iri putaret. Hæc simulatque in uulgo exiere, quicunque medicinæ expertes Romæ tunc erant, cōmune bonum ipsis me aduenisse credentes letabatur. Martianus autē qui non solum medicus erat, sed amicum etiā se mihi testatus fuerat, ut me pridie ex arteriarum motu, quem illi turbulentum, non decretorium esse timuerat, sanitatē philosopho prædicasse cognouit, Eudemumque postredie ad naturalē habitum redisse inuenit, ne uerbo quidem me collaudare sustinuit, sed inde se in uicium sutorū transferens, forte mihi obuia factus, salutatione qua uti consueuerat omissa, statim interrogauit, legissem ne unquam secundū Hipp. De prædictionibus, an eum librum prorsus nescire. audiensque me esse legisse, uiderique mihi recte medicos aliquot affirmasse librum illum Hipp. non esse, que ergo inquit in eo scripta sunt agnoscis? atqui & ego eadē scio, nec tamen uaticinor. sed ad quid subiunxi, hæc abs te mihi nunc obiecta sunt? & ille, nuper ex Eudemo admirante cognoui, te heri uespere simul atque pulsus attigisses, dixisse fore ut paulo post alio spon te soluta non amplius febrirer. Hæc eo dicente illud modo subiunxi, ab Eudemo ista non ex me audiui, confestimque abiens Eudemum cōueni, & illi quæ mihi à Martiano exprobrata fuerat exposui, medicorum qui in urbe Roma nomen aliquod ascuti fuerant, malignitatē admirans. excepit ille, & non sine ratione, respondit, hoc tibi contigit. si patriæ tuæ medicos hic habitantibus cōferre uolueris, qui multis de causis ad summam improbitatem deuenere, atque eam his uerbis deinceps exposuit. ne putes bonos uiros hac in urbe malos effici, uerum quicunque mali prius erant, hic male agēdi materiam nanciscuntur, & maius lucrū cōueni, & illi in alijs urbibus faciunt. animaduertentes enim cōplures sibi similes ditatos, illorum facta imitantur, quæ uarijs de causis improba cum sint, ad summam improbitatē deuenere. hanc ego tibi perinde atque longo tempore eos expertus, aliqua ex parte enarra bo. non enim praua nature cōditio & lucradi materia solum auxit improbitatē istorū, qui maligni sunt, sed quidā etiam ueluti callis male agēdi per quæ quotidie sui similes incedere uident, cuique illos imitando insuescunt. alios insuper habere suorum scelerum ignaros, ad quos si ab aliquo male

A egisse deprensi fuerint, se transferant (transferunt autem se ad eos securius peritiores facti earum rerum in quibus detecti iam sunt) haud parum ualet, ut nunquā à maleficio desistat. nam qui in paruis oppidis degunt, magnitudine lucri quæ admodum hic ad scelus non alliciuntur cognitique cum omnibus facile sint, etiā si uel minimū aliquid delinquant, quid agant amplius non habent, at hic, istud ab omnibus non cognosci mala que sepe committunt, malitiā ipsorum auget. ignaros enim improuisi aggrediuntur, simplices præsertim qui solertia carentes ipsos remordere nequeunt, uelut ipsi sese mordent, si in re quapiam etiā minima ledantur. ergo ut apud nos sibi latrones parcūt, & in faciēda iniuria, mutuo cōueniunt, ita medici Romæ nunc habitantes faciūt, hocque solo à latronibus differūt, quod in urbibus, non in montibus insidiantur. Atqui inquam ego meum antea propositū Eudeme scipius audiui. nā simulatque patriā meā excitata seditio infestare desierit, statim ex hac urbe discedere me uidebis & pauco hic amplius tempore morari, quomodo citius ab hac hominū peste expediam. At nesciunt, subiecit ille, hoc abs te decretum esse, uel si sciunt, ut ipsi merentur, mentiri quoque sic alios opinantur. nam ut ipsi partim quia pauperes & indocēti sunt, partim quia sicut paulo ante dicebam, si quid mali perpetraverint agnoscutur: in patriā sua medicinā exercere nequeunt, in hac urbem ueniunt, sic & alios ea de causa Romā aduenisse credunt, nec prius recessuros arbitrantur que pecuniam aceruarint. ac licet à cōciuibus tuis & genus tuum, & opes audiant, nec ex egenis unum te esse quempiā intelligant, abs te tamen ista subornari contendūt, quo facilius eos qui honesta hæc de te audiunt, decipias. nam que ipsi fecerūt alios quoque facere censent. Hæc & alia huiusmodi cum Eudemo narraret, subiungeretque fore, ut si me improbitate sua lædere nequiuerint, ad uenenum consugiant, iuuenē enim quendam ab eis quemadmodum & ego medicæ artis opera prudenter exercentem, qui annis ante iam decem in hanc urbem uenerat, cum duobus famulis quos secū adduxerat, ueneno sublatum fuisse. gratias dixi, magister ingentes tibi habeo, qui mihi uniuersa istorum scelerata patefecisti. nam ego me ipsis congregiens tutum seruabo, eorumque imperitia patefacta ex hac maxima & populosissima urbe in exiguum & infrequens oppidum migrabo, in quo quisque alium cognoscit & quibus parentibus ortus sit, quantumque doctrinæ atque opum habeat, & quo modo uiuat, nam & hic enutritus istorum ignorantiam malitiā ue redarguere nunquam studui, uerum de hoc satis. Ad eum iuuenem redeo de quo superius mentionem feci. cuique statim primo die, quo febrile cœpit, accersitus dixi quartanæ febris insultum esse: hunc etiam & sanandum suscepi, & susceptum sanauit, morbi solutionem, sicut in Eudemo feceram præfatus. accitus quoque abs te familiarem quendam Charilampi cubicularij, neruorum uulnere laborantem curauit, quæ nemo

illorum, qui imperatoris aulam frequentat, ad fanitatem reuocare scierat, post hunc Demadem rheotorem in uico sutorio habitantem, cuius morbum celebres quique aulae medici non modo non agnouerant, sed alij etiam quam conueniret, remedijs curare nitentur, sanauit. cum intra paucos dies exacte prænouiſſem ægritudinem illam e diuturnis unam esse. estas deinde subsecuta cum aduenisset, & in Romanis principibus prædictio nes & curas magna laude dignas peregiſſem, magna de me tunc, ut scis, apud omnes opinio fuit. nostrumque nomen in dies celebrius effectum est. creuitque simul gloria nostra, & eorum inuidia qui se Romæ aliquid esse opinabantur, mihique perinde atque omni ex parte superati detrahebatur, hucque & illuc per urbem uentitantes uaria diuulgabat, alius casu me quempiam sanasse, periculoso que admodum curationis genere uti, alius diuinatrici peritia non arte medica, quid in morbis futurum esset me prædicere. incidit postmodum & ea altercatio quæ mihi cum stoicis fuit & peripateticis à Boetho cõuocatis, & id quod in uxore Iusti contigit, quam nulla corporis offensa tabescentem non solum amare, sed etiam quem amaret deprehendi. uerū quo pacto id compererim, paulo post explicabo. prius enim commemoremus altercationem illam quam cum stoicis & peripateticis habui, multis alijs præter stoicos & peripateticos tam medicis quam philosophis astantibus. exponam autē unde inceperit, ut si cuiquam uolueris quæ nunc à me conscribuntur, impertiri uolueris, is ubi earum rerum notitia dignus uideatur, rerum gestarum sequelam intelligat, ne semper occupatus sis in recensendis quæcunque à nobis gesta sunt, in medicandis ægris, in dissecandis corporibus, & hisce explicandis, quibus interim philosophorum & medicorum inuidiam refellebam. nam ab eis laesissus in hoc certamen deueni, Homeri præceptum secutus, inquit enim. Hunc punire uirum primum qui sustulit arma. congressus hic igitur initium tale habuit. Flauius Boethus uir consularis, quem & tu nosti quam elegans & studiosus uir esset, Alexandro Damasceno præceptore utebatur, qui tamen si Platonis etiam philosophiam sciret, in Aristotelem tamen propensior erat. is igitur postquam à me obtinuit, ut dissectione facta se docerem quibus membris uox, & respiratio fiat, hædos & porcos ad id negotium quæplurimos promptos habuit: nam simijs non opus esse monueram, cum hac in parte similem ceteris animalibus corporis structuram habeat, aptioraque sint animalia quæ uocem magnā edunt hisce quæ paruam emittunt ad exhibendas demonstratiuas assumptiones, ex quibus proposita quæstionis fides astrueretur. aderant autem futuræ per dissectionem ostensionem cum alijs plures, tum Adrianus rhetor, qui nondum publice docere cõperat, sed adhuc cum Boetho uersabatur, item Demetrius Alexandrinus qui Favorino socius fuerat & singulis diebus publice de quacunque re proposita di-

ceptabat, quo modo & Favorinus consueuerat. hic antequam dissecare inciperem, cum dixissem me solum quæ ex dissectionibus aspici possent ostensurum, quæ uero ex ipsis conficerentur, non tantum me sed alios etiam sperare, doctorem Alexandrum collecturum: alij quidem omnes ea uerba ceu mitia exceperunt, qui uero Alexandrum honorabant, absque concertatione quoque uniuersam rei de qua dubitabatur, naturam excutere ipsum hortabantur. scis enim ut Alexandrum omnes præ omnibus hoc uitio laborantem agnoscerent, sicut & tunc aperte significauit: nam promittente me neruos quosdam ostensurum minutos & capillorum instar subtilissimos, partim e dextro, partim e sinistro latere musculis gutturis immisissos, quibus uel interceptis laqueo, uel cultro abscissis, uocis impotens animal redditur, nihil alioqui, quin & uiuat & cætera peragat impeditum: Alexander interpellas antequam id aggressus ostenderem, si prius inquit tibi concessum fuerit, nos sentibus nostris credere oportere. ego uero hæc audiens, relictis omnibus abij, hoc unum subiiciens, quam me mea sefellit opinio. non enim ad rudes pyrrhonios uenturum me putaram, ut autem abij, cæteri sane omnes Alexandrum damnabant: Adrianus autem & Demetrius qui Alexandro semper in disceptationibus infensi erant, opportunam admodum eum increpandi occasio nem habuere. hæc ad aures aliorum quoque eruditum perueniunt quotquot in urbe Romana tum erant. uehementerque est ab omnibus Alexander reprehensus: decreueruntque Scuerus, Paulus, & Barbarus, ut se præsentibus dissectionem hanc facerem conuocatis omnibus & medicis & philosophis, qui nomen aliquod haberent, cum itaque diebus multis conuenissemus, & ego nec in inspirationem, dilatato, nec expirationem, constricto pectore, fieri monstrassem, musculosque ostendissem à quibus pectus extenditur, & præterea neruos qui ad musculos perueniunt, à dorſi medulla nasci: ut que sine ui foras spiritus egrediens, sine strepitu expirationem committat, uiolenter autem exiens eam expirationem faciat, quæ & cum sonitu fit, & exufflatio nominatur. cumque rurſus ostendissem hanc solam exufflationem, à summi gutturis membrana inter exeundum uerberatam, uocem formare, suisque musculis summum guttur moueri, & neruos ad musculos pertingentes si male afficiantur, uocis impotentes reddere, omnibus quotquot inter demonstrandum mihi contradicebant redargutis, rogauit me Boethus ut harum rerum sibi copiam facerem, quod & feci: nam missis ab eo aliquot qui notis excipiendo, celerime scribere consueuerant, omnia & quæ dicta & que demonstrata fuerant rurſus exposui, non aduertens hæc eum multis impertiturum: quanquam Posthume hæcenus scriptis illis contradicere ausus est nemo, & tamē anni iam quindecim interceſſerunt, ac quamuis multi contradicere tum de liberarint, quo tantum hoc opinor contradixisse nobis

nobis dicerentur, nemo tamē unquam scripta sua eruditorum hominū iudicio subijcere uoluit. atque de his satis. Restat ut quod tibi superius pollicitus sum, deinceps subijciam. hoc enim presenti sermone cõpelle adijcere, præsertim cum nonnulli medici qui sibi plurimum scire uidentur, exponentes quo modo Erasistratus amari noueram à priuigno cognouerit, & si pulsus arteriarum iuuenis, amatorie pulsantem Erasistratum deprehendisse scribant, non tamen id etiam ex pulsibus inuentum esse fateri uolunt, patris eam uxorem fuisse. ego tamen qua ratione Erasistratus id nouerit dicere tibi non possim, quo pacto tamē mulieris amorem ipse deprehenderim cõmemorare ualeo. uocatus ut inspicerem foeminā, noctu uigilantem, & ex una iacendi figura in aliam crebro se trāsferentem, ut ipsam sine febre reperi, percontatus sum quæcunque sigillatim illi contigisse poterat, ob que uigilans euenire scimus. illa autem uix & interdū nihil respondebat, perinde atque frustra se interrogari significaret. demum uersa stragulis adductis se totam operuit, & quodam paruō uelo supra caput adducto in morem eorum quæ dormire uolunt cubare cepit. id uidens discessi, duorum alterum mecū ipse colligens, uel atræ bilis uitio mulierem animi defectionem pati, uel rei quam fateri nollet mœstitia laborare. quam ob rem postero die cuncta diligentius obseruare proposui. cum itaque accessissem, ex ancilla quæ ipsi assidebat, comperifieri non posse, ut tunc egram dominam uiderem. abij igitur, & deinde rediens, ut idem denuo comperi, tertio reuersus sum: sed & tum ancilla renunciantem ut discederem, (nolle enim tunc heram uexari, nam simulatque secundo recessissem abluisse se illam, & solitum cibum sumplisse) discessi. & sequenti die rediens, solus cum ancilla uarijs de rebus diu colloctus, aperte mœstitia quæpiā dominam laborare cognoui, quam casu postea reperi, opinor quo modo Erasistrato quocumque obtigit. nam cum prius noscerem nulla corporis parte mulierem affligitari, uerum animi molestia tantum quæpiam perturbari, contigit ut quo tempore foeminam inspicerem, istud ipsum quod esse suspicabar, mihi cõfirmaretur. nam quidā tum e theatro cum uenisset, narrassetque se Pyladem saltantem contempxisse, statim mulieris uultus & faciei color immutatus est, quod cum uiderem, brachio manum statim admouit, pulsusque subito uarijs modis agitatum inueni, id quod animi perturbati indicium est. talem enim pulsus & qui de re aliqua certant, habere solent. quo circa sequenti die cuiquam ex ijs qui me sequebantur præcepi, ut cum ad mulierem uenissem, me parum post subsequeretur. & nūciaret Morphum eo die saltasse, quod cū fecisset, nullam in pulsu mutationem obseruauit. sequenti die quoque cum iussissem ut idem annunciat, histrionem qui ex tribus reliquis erat saltasse, similiter pulsus non se mutauit. quarto die cum ad multam noctem de industria expectassem, ubi renunciaturū esset Pyladem saltasse, diligenter annotaui pulsus

Galen.

uarijs modis subsultasse, atque ita mulierem Pyladis amore captā deprehendi, quod secutus etiā diebus attentius obseruatum, me in opinione adhuc magis confirmauit. Ad hunc modum & alterius cui iuspiam diuitis seruus atriensis mihi cognitus est simili morbo laborare. nam cum mœstitia afficeretur ex eo quia rationē pecuniarum quas administrauerat reddidurus esset, summumque non parum deesse sciret, præ mœrore uigilabat, animumque despondens tabescebat. prius itaque illius domino senem seruum nullo corporis morbo laborare affectu, deinde ut animaduerteret, monui, atriensem propterea timere, quia rationē eorum quæ administrat, expostulaturus esset, tristitiaque ipsam idcirco angere, sciret eam haud parum deesse, ut igitur me bene coniectasse dominus respondit, maioris notitiæ gratia consului, ut atriensi diceret se id tantum argenti quod haberet repetisse, ne commissa alteri seruo quem nondum expertus esset domestica gubernatione, hic inexpectata morte periret: nā ab eo postea rationes exposcere non oportere. ut autem dominus hæc ei exposuit, credens se administrationis suæ rationes non reddidurū, atque idcirco tristitia animo deponens, pristinum corporis habitum tertio die recepit. quid igitur medicos sefellit qui ante me seruū hunc & mulierem inspexerat? nam hæc uulgari prudentia reperitur, etiā si quis exiguā medicinæ scientiam adeptus sit. Arbitror quia nesciunt quid animo percumbato corpus pari solet. forsasse uero nec à concertationibus. & pauoribus animū ex improuiso turbatibus, immutari pulsus intelligat. quod cum sciret Erasistratus, & esset eadē domus iuuenis ægrofatis, & dilectæ foeminae: facilius quam ego amorē deprehendere potuit, cum frequentius eger amarā intueretur, & non pluribus interiectis diebus, quemadmodum nostra mulier, neque tum denique uiso Pylade sed nominato solum turbaretur. Nugæ sunt igitur quæ aiunt aliqui pulsus amatorie moueri, eorum qui uel nesciunt amoris pulsus nullū esse, uel re quæpiā animo perturbato pulsus non immutari, sed in eandem æqualitatē, & ordinē eum perseuere. huius gratia si unū insuper adijciā ob quod primo quidē Boethus obstupuit, mox uero ut accepit quo pacto inuenissem, non modo non mirari se amplius affirmabat, sed etiā id nescientes tamen medicos imperitos uituperabat, ad aliud quippiā narrandum descendā. cum egrotasset alter filiorū Boethi, & liber à morbo factus rurſus in morbum incidisset, deinde soluta febre denuo febreret, diceremque ego puerū aliquid clam comedere (nā quæ palam exhibebatur, & qualitate idonea, & quantitate congrua erat) pueri matrem promittentē se filium diligenter obseruaturā custodē pater adhibuit, quæ tota die secus puerū sederet, nec ad eū quenquam uenire sineret, noctuque cubiculum in quo dormiebat diligenter clauderet. cū igitur quatuor diebus puer ita seruatus noctu incaluisset, indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensus dixit. subsequeretur autē Boethum, ut scis, quicquid

Tom. 4 M 4 in uia

in uia nobis obtinam fiebant, quorum in numero & tu Posthume fuisti. ut igitur domum intrauimus, inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud trās latum, ubi lectus erat in quo pueri mater sedebat. huic lecto parum infra medium lectulus iungebatur, in quo puerum iacentem mater seruabat, ne quis ipsum accedere posset, sella uero una lectulo aderat qualis lectulorum ceruicibus hærere solet. e regione lectuli ad extremas & superiores partes lecti duæ sedes sibi propinquæ iacebant, in quibus ut nos Boethus sedere fecit, ipse secus uxorem sedit. & mox, adduxi tibi uxor inquit Galenum hunc, ut ex te audiat qua diligentia Cyrillum custodisti. nihilq; in uictu per hosce quatuor dies aberratum esse. & uideat nunquid re uera præterita nocte febrierit, an tu mihi renūcians ipsum calidior rem euasisse, inani timore decepta sis, & putaris febrem calorem aliqua alia de causa forsitan excitarum, ut nobis & quo modo se nūc habeat aperte denunciaret, & quæ ad uictum pueri faciunt omnia præcipiat. hic ego ut pueri uenam in brachio pulsantem attigi, sine febre quidem ipsum esse pronunciaui: me uero deludendi hęc qui uatem me appellare consueuissent ansam dare. excipiens Boethus & ego inquit in comparationem illorum soleo te reuera ut scis uatem appellare, quoties aliquid prædicis quod æmuli tui negant præcognosci medica facultate posse. atqui hæcenus subiunxi ea omnia te docui medica arte inueniri, priscosq; aliquot medicos hęc de rebus conscripsisse. His dictis effari me omnes uaticiniū iubebatis. & ego rogare uos, ut adhuc semel pueri pulsum me tangere sineretis: quod ut feci testis eris Boethe dixi, neminem mihi huc uenienti, tecumq; dum huc ueniremus colloquenti significasse, quæ uaticinaturus sum. asseuerante illo se quæ dicerem attestari, nostri quantopere ridēs, aduertere uos & auscultare iussi, uatis oraculum huiusmodi esse clamans: Cyrillo huic, hæc in cella comedendum quippiam absconsum est, ut quando mater ad balneum itura domū hanc clausit, & securitatis gratia clauim in loculum coniectam ob signauit (hoc enim ipsam interdū facere cōperio) filius id quod absconsum est sumat, atq; ita demū comedat. His auditis Boethus statim surrexit, arreptumq; puerum in cubile matris transtulit. & iussit pueri lectulum insterni, obseruās an absconditi quippiam dum excuteretur appareret. uerū ubi & quæ superimponerentur ueltes & quæ substernebantur omnes excussæ fuerūt, lectum quoq; agitari præcepit, & sellam attolli, inspicies an absconsi quippiam sub ipsis uideret. demū ut ne hoc pacto quidem aliquid cōspectum est, puerū e cubili matris in lectulū trāstulit. uxoris quoq; cubile totū excuti et denuo insterni præcepit. quibus peractis, quid nunc, subridens inquit, no ster uates profatur? Hic ipse nō poteram nō mirari nihil tibi repertū fuisse uidens, ubi occultum aliquid extitisse credidisset: ideoq; surrexi, & quod solū intactum supererat, quia quod quærebamus absconsum illuc nullus exiitisset,

attollens excussit. erat autem exiguum prorsus matris uelut sellæ impositum. ex quo cōmoto panis frustum in terram cum cecidisset, clamorem magnum uos omnes sustulistis, atq; cum Boetho simul & abunde risistis, & uatem laudastis. Boethus itaq; plus cæteris in risum effusus mirabatur, quo modo pulsus occultatū cibū mihi significare potuerit, & nunciaret id quod a puero fiebat dū mater lauaretur. tum ipse, solertissime Boethe non quia pulsus id admonuerit hoc ideo coniecit uide Galenus tuus, sed clauso diligēter cubiculi ostio, difficile non fuit conijcere, in tam longo tempore comedendi copiam puero fuisse: uerū nec occultari quippiam, nec id quod occultatū erat, cibum fuisse pulsus mihi significauit, sed cum puerū agitatū uiderem, non iudicauit ut in amante foemina & in seruo timente feceram, ob aliquam animi perturbationem puerum agitari: præsertim cum puer febre prorsus careret. at si me interroges unde collegerim, id quod abditum latebat, cibum fuisse, si mentem huic quoque rei adhibueris exponam. cum neque orationem puer habiturus esset, neque in palæstram descensurus, nec aliqua in re sui periculum facturus, aut denique a quoquam reprehensus fuisset, ab excessu corporis aliquo potius q̄ ab ulla animi perturbatione commotionem eam pulsus pendere conieci. Hæc simulatq; Boethus audiuit, per deos, inquit, non miror cum ita res inuestiges, si nullus alius medicus ista sciat: perspicuum est autem eos nescire, cum ipsi quod tu facis, nunquam efficiant: & te ista alio quouis modo potius quam medica disciplina facere diuulgent: uidentur que mihi subiungens dicebat, non solum qualis altercantium, pulsus esse debeat ignorare, uerum etiam neque si quisquam eorum casu noscat, quæ tu collegisti scire colligere, cum neque suapte natura solertes sint, neque se in disciplinis exercuerint. At, respondis, satis ad male agendum & exercitatu & sapientes sunt. Horum ego testem te habeo mi Posthume, aliorum uero omnium quæcunque gessi, quo tempore primum Romam uenimus, multos alios, quæ puto uniuersa intellexisti, ab ijs qui a nobis sanitati restituti fuerunt, inter quæ & hoc fuit reuera admirabile factum, ob quod non solum mira loquentem sicuti prius me plures medici sed mira facientem appellarunt. *Boethi uxor cum in muliebrem fluxum quem uocant, incidisset, celebres medicos uerita, inter quos & ego tum ab omnibus habebam, obstetricibus consuetis, optimis sanè omnium quæcunque in urbe forent primum utebatur, uir eius ut ipsam nihil inde leuari uideret, præcipuos quosque medicos conuocat, & eos quid opus sit factu considerare iubet. postquam in eam sententiam ab omnibus itum est, ut ea remedia adhiberentur, quæ ab Hippocrate & alijs post Hippocratem optimis quibusque descripta fuissent, uoluit Boethus semper interesset mulieribus quoties aliquid ægrotanti ministrarent uxori, probaremque singulas*

singulas medicamentorum materias, quarū intetio summam erat, nō utrum modo, sed uniuersum corpus etiam siccare. unguenta insuper admouerem que muliebres locos supprimeret. morē Boetho gerebam. sed ita faciendo cum deterior reddi morbus in dies uideret, iure mecum & reliqui dubitare cœperunt. & quibus omnes requireremus ad alium modum sanandi transire, melius tamē quicquam aut ratione inuētur, aut experientia reperitur, nō occurrebat, q̄ id in quo optimi quicquid dicit tanto ante cōsenserant. interea uero tumor in uentre qualis prægnantibus suboriri cōsueuit, apparuit, quam ob rem ex ministratibus mulieribus nonnullæ reuera prægnantē esse egrotantē credere. nō tamen medicorum aliquis id uerum esse arbitratus est. nam muliebris fluxus indicia que singulis diebus exercebant, earum opinioni refragabantur. cū igitur egrotā mulier ab ancilla quam fidam habebat & alia sibi fieri permitteret quæ in prægnantibus fieri solent, & singulis diebus lauaretur, contigit ut in prima thermarum cella uehementissimis doloribus correpta quales parietibus aduenire solēt, humoris aquei usq; adeo multum excerneret, ut animo defecta e thermis ipsam extulerint, inclamantibus ergo & uociferantibus ancillis, uerum neq; pedes, neq; manus, neq; os uentriculi quod usitato nomine stomachus appellat, fricantibus, ipse qui casu ante fores balnei constitentem, audito clamore, intro me proripui: conspiciensq; frigentem, manu nardino unguento admoda, stomachum laborantis ex eo confricui, ancillasq; iussit non frustra clamare, sed unam pedes calescere, aliam manus fouere, reliquas odoradum aliquid naribus supponere. tunc itaque celeriter ipsam recuperauimus. subsidente uero ob inanitionem uentre, summopere latata est obstetrix, non tam quia, ut opinabat prægnans nō fuisset, q̄ ut summisso uentre medicis qui sibi non credebant aperte contradiceret, eo quod uere intumuisse uentrem percepisset. dubitantibus itaque singulis quid factu opus esset (nam nec ad priorē intentionem mulierem sanare satis fidebant, nec ad aliud curationis genus transire audiebant) noctu mihi ea de re cogitanti tale quiddā nouum occurrit. nam quando, ut dixi, mulier animo defecit, nihilq; adiumenti ancillis afferentibus, sed tantummodo clamantibus, ipse arrepto nardi unguento præcordia cōfricui, recordatus sum me tantam mollitudinem illic reperisse, ut cum animaduertissem postea me uolentius a principio præcordia fricasse, timens ne carnem liuidam redderem, a uolenta confricatione destiterim. partes enim omnes circa præcordia siquis exacte comparare uelit, lacti quod coagulatur nondum tamen in caseum obduruit, similes fuerant. prorsus itaq; mihi uisum est insistendum nimis humiditati exiccandæ morbi qui aquosus esset: excogitandumq; tale sanandi modū, quo non solum humiditatem siccaremus, uerum etiam ita calesceremus, ut æstatis præsertim tempore egrotantis corpus non li-

quesceret, quod frigida & humida temperatura supra modum erat. huius tamen contrarium tunc faciebamus cum ipsam in arena maris calida decumbere præciperemus. in aliud quoq; erroris genus quod pleriq; in morbis occurrit, tum nos etiam incidere collegi. labuntur enim sæpe medicidum id quidem quod redundat euacuant, ne autem illi simile aliud gignatur, non prohibent. atq; ideo mecum decreui, ut uniuersa uictus ratio ad duo inclinaret, potus paucitatem, & totius corporis fricationem, quam non ex pice & resina subterqueretur inunctio, sed ex melle solo, multum quidem cocto, tantum tamē refrigerato, ut hac in re fontana aquæ similis æstiuo tempore foret. Ac quemadmodum per cutem humorem redundantem euocare melius esse cognoui, sic medicamentibus urinam cientibus eundem per uescicā educere deliberaui, dandamq; operā cœnsui, ut per aluum etiam detraheret. His animo præsumptis septem ferme diebus qui subitā illam euacuationē subsecuti fuerant, Boethum qui nos & separatim singulos & simul omnes aliquē sanandi modum prospicere hortabat, seorsum ab amicis & domesticis in aliam cellā abductū ita sum allocutus. me quæ probe nosti usq; in hodiernū diem ne in una quidem re ad medicinā spectante deliquisse, tectū ipse cōsidera an totos hos decē dies circa uxorem tuam oneram quā uelim præstare finas: ac si melius interim se habere uidebitur, totidem rursus diebus aliquid denuo circa eandē agere iubebis. si nihil tibi profecisse uisus fuero, tum deniq; ab ea prorsus & ipse recedam. hoc cum mihi prompte Boethus concessisset, medicamento aqueum humorem per aluum educente primo usus sum. postquam in qua asarum & apium ferbuerat bibendam exhibui. Cum itaque duobus primis diebus in his remedijs adhibitis uterus minus fluere cœpisset, tertio die rursus haud multum medicamentis illius exhibui quod per aluum trahebat ea que in utero repebant, cum non solum per urinam sed per aluum etiam humorem deriuare uellem, ab eo die postea quotidie & melle ipsam peruxi, & corpus confricui mollissimo primum tum asperrimo sindone. montanarum insuper auium carnes, & pisces saxatiles comedendos obtuli. cum igitur diebus quindecim hęc remedijs usus essem, nullum prorsus morbi uestigium apparuit, quod cum animaduertisset Boethus, quia plus etiam quam promiseram me præstasse uidit, ut prorsus uxorem suam liberarem postulauit, præcepta que exhiberem rogauit, quibus in posterum amplius eo morbo non ægrotaret. cum itaque mensē transacto & bene colorata mulier adeo foret, ut ad naturalem habitum nihil penitus desiderari posset, nec amplius fluxus indicium aliquod superellet, quadringentos aureos ad me Boethus misit, & nobilitū medicorum inuidiam auxit. nam me apud eos laudibus summis extollebat, affectabatq; sicut & Seuerus mentionem de me facere apud imperatorem Marcū Aurelium Antoninum

qui Romę tunc erat: nam Lucius iam ad parthi-
bellum à Bologeso illatū urbe exierat. Verū ego
illorum uoluntate perspecta, ueritus ne si hoc an-
tequam discederem facerent, à reditu in patriam
prohiberer, hortatus sum eos ut parūper ab hoc
officio desisterent, me dicens tempus ipsis signifi-
caturum, quo apud imperatorem cōmendari uo-
lam, quam ob rem statim ut audiui seditionē Per-
gami sedatā, egressus sum Roma perinde atque in
Campaniam iturus, ē seruis uno domi relicto, qui
res meas custodiret, cui digrediēs pręcepi, ut cum
nauigium aliquod in Asiam iturū nactus esset, u-
no die quempiam ex suburra institorem uocaret,
eiq; supellecile omni diuendita, q̄ primum ur-
be exiret, & nauim ascendens ac per Siciliam iter
faciens Pergamum rediret. atq; hæc haud multo
post acta sunt. ego uero ut Capuā ueni inde Brun-
dulium properaui, quō cum peruenissem, decreui
primo quoq; nauigio discedente, Dyrrhachium,
aut in Greciam itaſcere, ueritus ne quis Roma-
nus princeps, aut ipse quoq; imperator meo dis-
cessu cognito militem ad me tanq; ad fugitiuum
quempiā reuocandum mitteret, quam ob rem se-
quenti die Caliopem nauigauī. interea uero ami-
ci quos Romę deseruerā me querentes, ab eo ser-
uo quem reliquerā, sciscitabātur, ubi nam essem,
& audietes me in Campania diuersari, primo qui-
dem id quod erat suspicati sunt. postea uero cum
neq; seruus quem Romę reliqueram cōpareret, id
me fecisse agnouerunt, quod pridem ipsis affirma-
uerā, ac uix tum deniq; omnes illi qui re uera pro-
positum meum fuisse Romā deserere prius nō cre-
diderant, non mentitum me sed uera dixisse credi-
derunt. tempore itaq; haud multo post cum ab ex-
peditione parthica Lucius redisset, bellūq; cōtra
Germanos suscepisset, occasio amicis de me apud
imperatores colloquendi affuit. nam cū sermo de
hisce incidisset, qui nō uerbis, sed operibus artem
medicam & philosophiam exercebant, non pauci
eorum qui cum imperatorib; erant, talem me esse
qualem requirerent asseuerarūt. quare cum iam ex
urbe in hostes mouissent, ac, dum Aquileiē hiber-
narēt, exercitū colligere & instruere decreuissent,
nuncios ad me miserunt quibus ad se uenirem iu-
bebat. Cæterum Lucio mediā hyeme ad superos
cōcedente, frater eius ut cadaver Romā retulit, et
quæ consueta sunt geri peregit, iter in Germanos
suscipit, atq; ut se subsequeretur mandauit. uerū bo-
nus & humanus cū esset, ipsum sicuti scis persua-
dere ualuit, me in urbe relinqueret, præsertim cum
breui rediturus esset. toto igitur eo tempore quo
Antoninus abfuit, memor prauitatis & medicorū
& philosophorum qui tum Romę degebāt, inter-
dum ex urbe secedebā ad eum locum in quo An-
tonini filius Cōmodus aiebatur Pitholao cōmissus,
cui etiā ab imperatore siquando puer egrotat-
ret, me accerseret iniunctū fuerat. præter opinionē
igitur cū imperator diutius à Germanico bello de-
tentus fuisset, omne id ocium ad scribendū contu-
li multosq; tum libros composui, ad philosophiā

A medicinamq; spectantes, quos reuerso Romā im-
peratore legendos amicis efflagitibus permisi,
q̄ apud eos tantū illos fore sperabā. nam si dādos
indignis scissem, ne amicis quidem ipsos præbuis-
sem. uoco aut indignos quicūq; malo sunt animo,
nec libros ut discant, legunt, sed ut quempiā inde
calumnientur. in hisce igitur libris omnis ea facul-
tas exposita est, quę & pulsibus & alijs signis præ-
cognoscere docet, quam ob rem si per teipsum di-
scere uoles qua disciplina prædixerim ea que in al-
tero Quintilij filio prædixi, facile tibi & dilucidū
erit, si libros De crisi à me conscriptos leges, præ-
sertim cū à pueris in geometria & dialectica uer-
satus sis; triualibus aut istis medicis qui ab exer-
cenda medicina recesserunt, & se totos improbi-
tati cōmittentes artē suam in ea exercuerūt, neq;
intelligere quicq; eorum quæ ibi scripta sunt neq;
est audire concessum. sed ad meas prædictiones
redeo. Sextus in morbum incidit acutum adeo ut
septimum diem euadere non posset quin iudicatur.
quonā pacto autem habeatur huiusce rei præ-
cognitio, in libris De crisi scriptum est: in quibus
etiam docuimus quo modo crisis sepe numero nō
expectato die qui fidenter iudicat, alio die erupit.
Atq; hoc Sexto euenturum quarto die cognoui,
quam ob rem interroganti Pitholao cubiculario
quidnam fore uaticinarer, (interrogabat aut quo-
niam experientia nouerat me prius multa prædixisse,
que sapientissimi medici præciri nō posse asse-
uerabant) respondi subridens, nō posse morbū ul-
tra septimum diem protendi, uerū septimo, uel se-
xto die prorsus iudicatum iri. q̄ si sexto iudicetur,
reuersurum morbum: sin septimo soluāt, integrā
eam solutionem fore. per sudorem uero necessum
esse eam solutionem euenire. cum igitur sexto die
quemadmodum dixeram, morbi iudicatio adue-
nisset, Sextus qui supra modum cōtentiosus erat,
ut me non redeunte febre redargueret, quoridie
quidem lauatum concedebat, sed neq; uinum bi-
bebat, neq; quicquā aliud asseuerabat præter pistillā
nam uel solam, uel cum panis micis, interdū quo-
que solo pane tantum aqua macerato contentus
erat. Hæc usq; in duodecimum diem faciēs, meam
se prædictionem uicisse iactabat. decimotertio die
lymphati uini pauillum bibit, ac parumper co-
piofiorum cibum q̄ antea, tenuem tamen adhuc,
accepit. sequenti die quā primo decubitus tempo-
re quartusdecimus erat, febrile cœpit. sed ne quis
id mihi renunciaret magnopere uetuit; existimās
eam febrem neq; uehementē fore, neq; ultra diem
unum progressuram. procedente uero die cum fe-
bris assidue plus augetur, Claudius Seuerus de
suis ædibus quæ propinqua erant in Sexti domū
se contulit, ibiq; postquam Sextum non modo fe-
brile cognouit, sed ualde iam febrile deprendit:
primo quidem ipsum percontatus est quam ego
sententiam habuerim de febre quæ tum inceperat;
deinde ut ex eo ueritatē intellexit, atq; ob con-
certationis studiū ad me uocandū quenq; non mi-
nisse, statim me accersitum misit, quo & Sextum
uiferem

uiferem, & se cōuenirem. quibus peractis interro-
gauit me Seuerus quidnam de morbi reditu mihi
uideret. cui ego respondi, quę & Sexto paulo ante
dixerā, post tres dies eam febrē quę satis magna in-
terim esset futura desitura, atq; decimo septimo die
siquis à primo decubitu numeret iudicationē fa-
cturam. Sextus itaq; libenter audiens breui mor-
bum solutū iri, propte mihi fidem prestitit. Quod
enim quisq; cupit, id nimirum quoq; facile credit.
Seuerus aut quamuis me quidem de salute Sexti
non deceptum iri crederet, de die tamē in quo pe-
nitus à morbo liber futurus erat, mihi fidem non
adhibebat, existimans esse difficile non expectato
saltem sequenti die, quid quarto futurum esset fir-
miter pronūciare. sic itaq; animatus subsecuto die
cum uix dum illuxisset, ad Sextum misit quēdam
qui me ibi operiretur, & post inspectū Sextum ad
se duceret. quam ob rem ut Sextum uisitauī, & ad
eum ueni, cōtradictis inquit illis que heri Galene
dixisti, an in eisdem permanes? cui ego, nūc etiam
magis q̄ heri eadem affirmo. rursus quoq; cum
me post prandium ad se uocasset, denuo perconta-
tus est, an crīsim Sexto quo die prædixerā aduen-
turam, firmiter existimārē. cognouitq; me magis
eum q̄ pridē eadem affirmare. item & sequenti die
nunquid percontatus est, eandem prorsus senten-
tiam quam prius affirmassem retinerē, an potius
aliquid ex his quæ dixissem immutare uellē. tum
ego, corū quidem quæ prædixissem me sanē quip-
piam immutare nolle, sed quēdam potius illis ad-
ijcere insuper uelle respondi. sciscitatus est ille de-
nūo, quid illud esset. & ego, cū septimus decimus
dies inquam aduenerit, sudor hora noctis secūda
erumpere incipiet, tum ille nunquid & Pitholao,
subiecit, hæc dixisti? cui ego, me dixisse respondi,
nec dubitare Pitholao asserui. quin omnia sicuti
dixi, eueniāt, & Sextus quēadmodū dixi sanus
fiat, tum ille, prorsus inquit ista Pitholao impera-
tori significauit. fortasse inquam ego, quam mihi
curæ nō est huiusmodi gloria. neq; enim ob am-
bulans meas prædictiones, & quos sanauerim, præ-
dico, ne me plus medici & philosophi odio profe-
quantur, & delusorem atq; uatem appellēt, ac hu-
iusmodi alia de nobis obloquantur. uobis autē a-
micis qui ex istorū imperitia medicinā uituperatis,
artem quidem ipsam Apolline & Aesculapio
dignam ostendo, hosce uero medicos ita medici-
nam dedecorare cōmonstro, uelut philosophi phi-
losofiam, qui licet nihilo melius ceteris uulgari-
bus uiuant, honesto tamen philosophiæ cognomi-
ne seipsos appellāt. Hęc itaq; Seuerus tunc ipse di-
cebat, tu uero Posthume pulchre nosti quę tunc
esset medicorum ferme omnīū malignitas. aperte
nanq; desiderabant ne uoti cōpos fierem, & tota
die submittēbant qui singula explorarent, & ipsis
quid ageretur efferrent. non tamen quę Seuerus et
Pitholao prædixerā sciebant, aduentante crepu-
sculo, futurę crisis initium conspectū iri. quam ob-
rem cum hora septima grauitate febrile Sextū ac-
cepissent, ridentes & planē Ieri quibuscūq; occur-

A rentibus quo mihi detraherent, inculcabāt, admi-
randum Galeni uaticinium contrarios exitus sor-
titum est. cæterum ut crisis sicuti dixerā, obtigit,
secus postridie loquebantur atq; pridie blatteraue-
rant. nam præ pudore cuncti se ab omnibus auerte-
bant. quanq; hæc prædictio nihil q̄ mireris conti-
net, si eorum memor es quæ tibi in commentarijs
quos in primum Hippocratis librū De uulgarib;
morbis cōscripsimus, & præterea quę in libris De
crisibus docuimus, didicisti. nam medicis isti nō so-
lum ea quę sunt ab antiquis scriptoribus hac de re
literarum monumentis cōmissa nesciūt, sed ne æ-
gritudinū dies cum septimū transferint, amplius
enumerare ualent. præsertim si ægrotus postquā
à febre liber fuerit, denuo febrile incipiat. Atq; ab
Hippocrate in libris De morbis uulgarib; de-
scripti sunt omnes dies uniuscuiusq; egrotatis, ad
extremam usq; morborū solutionem, non solum
quartodecimo die factam, sed & sexagesimo, &
octuagesimo. quocirca sicuti modo narrabā, hæc
prædicere, quibus uulgaribus istis medicis admira-
bilis res uideatur, re uera tamē admiratione digna
non est. ueluti neq; cognitis omnibus qui aderāt
symptomatis quo tēpore Antoninus abfuit Con-
modum eius filium sanare. uerum id quod nuper
in ipso cōtigit imperatore proculdubio mirādum
est. Arbitrabatur enim tam ipse quā medicis om-
nes qui cum eo peregrinati fuerant, febris initium
extitisse, uerum decipiebantur uniuersi secundo
etiam die, mane, & octaua hora, acceperat em pri-
mo die hora prima ex eo medicamento quod ama-
rū & sacru appellāt. deinde quēadmodū ipsi mos-
erat singulis diebus, eo quoq; die theriacā assum-
perat hora sexta fere. postea lotus circa solis occa-
sum cibi parum ceperat. cum itaq; tota nocte tor-
minibus & uentris profluuio uexatus ideo febrile-
ret, à medicis inspectus quiescere iussus est, atque
nouem horis ab eisdem sorbitioe sustentatus. His
ita peractis, accersitum nos uenit imperatoris no-
mine nescio quis accensis funalibus, ut & ipse in
palatio cubarem. quam ob rem ante solis ortum
cum tres essemus qui imperatorem uiferent, & e-
ius pulsus attingerent, cæteris febrilis cuiusdam
annotationis principiū adesse uisum est, mihi ue-
ro silentium seruare; atque ideo conuersus ad me
imperator, quidnam esset postulauit, ut cum reli-
qui pulsus attigissent solus ego nō attigerim. cui
ego sic respondi, hosce te cum bis iam tetigerint,
ac forsitan aliās sæpe, dum tecū in exercitu essent,
expertiq; sint pulsus tui naturalē habitū, me meli-
us præsentem affectum cognituros spero. his di-
ctis iubente illo ut se tangerem, accessi. & perpen-
so ad ætatis & nature mensuram pulsū, plurimum
ab eo differre qui febrilem annotationem signifi-
cet, respondi. febris quidem insultum eum mihi
non uideri, sed eius stomachum atteri ab absum-
ptione cibi anteq; excernatur cōstare. tum ille digno-
tationem nostram laudans, ter hæc uerba subiunxit,
hoc est, hoc ipsum est quod dicis. sentio em me fir-
gido cibo grauari. quę cū dixisset, quid opus esset
factu

factu postulavit. cui ego quæ noueram subieci in hunc modum. Si quispiam alius esset qui hoc morbo laboraret, bibendum ipsi dedissem, quæadmodum solitus sum, unum pipere inspersum. Vobis aut regibus quibus tuissima remedia medici admouere consueuerunt, lanæ manipulū nardino pigmento calido intinctū ostio uentriculi imponere sufficiet. tū ille aliās quoq; subiunxit solitus sum purpuream lanam, & nardinum pigmentum calefactum stomacho superimmittere, quoties molestus mihi esse cepisset. His dictis Pitholau facere imperavit quæ præceperam, & simul nos dimisit. postquam uero & unguentum uentriculo positum est, & pedes calidis manibus atrectati incauere, uinum fabinum poposcit, atq; pipere insperso bibit. subindeq; ad Pitholaum conuersus, unum inquit medicū habemus, eumq; sanè liberum, indeq; alia de me dixit quæ postea semper in ore habuit tibi non incognita, me principem locum inter medicos tenere, & solum philosophū esse. expertus namq; multos fuerat non solum audios pecuniæ, sed & ambitioni & gloriæ deditos, & inuidos, & malignos. quæadmodum igitur dicebam, non est à me quicq; maiori dignum admiratione quam hoc animaduersum. cum enim ab omnibus qui se strenue in pulibus tractandis exercuerat, quorum unus & Archigenes fuit, quodnam esset febrilis inuasionis peculiare signum quaeretur, atq; alij se eū deprædere dicerent, quando contra hī arteria incipit, alij contra ne sentirī quidē arterie contractionē affirmarent: ego bona quadam fortuna (quid em̄ aliud quispiam appellarit, tactū minimas etiā quascūq; pulsuum differentias apprehendentem?) nonnullos medicos usq; adeo aberrare deprendi, ut plures incipientes febrē, quos illi coenatum aut lauātū miserant, à balneis & cibo prohibuerim. Quapropter febrilis accessiois initium eū semper summo studio noscere tentaui, audacius forsitan quam par erat, sed tamen fidenter, quā primū imperatoris pulsū attigi, ausus sum enunciare cōtrarium eius quod ipse de se sentiret, & alios medicos asserere audiret. nam quæ in Cōmodo presensimus, magnam licet admirationem apud alios cōsecuta sint, antedictę tamen re uera plurimum cedunt. redierat Cōmodus à luca, cū ecce prius q̄ coenaret, hora octaua febris fatis uehemens eū adorta est. mihi uero, ut pulsū attigi, membrū quodpiam inflāmari uisum est. quod simul atq; Pitholaus audiuit, mirari se dixit quo modo faucium inflātio pueri pulsū immutare posset; neq; enim eum alia ulla in parte inflammationem habere. atq; ita Cōmodi os adaperiens, inspicere me iubebat. cum igitur fauces asperas quidem & rubras admodum esse, parum tamen intumuisse uidissem, quis illi os colluisset postulaui, medicamento plus q̄ puero cōueniret astringente. respondente aut Pitholao se eum fuisse qui pueri fauces abluendas censuisset, medicamēto quod ex melle & obsoniorū rhu compositū fuerat, id ut omitteret iussi: & aquam mullam in qua rosæ fer-

L. Galeni ad Pitholaum

Commodus

buissent admoueret præcepi: eaq; sola uteretur nocte illa, & subsecuturo die sapius, ac post eū diem etiam nocte uentura, tertio aut die primo mane cū inflātio prorſus subsedisset, & penè sine febre puer esset, Pitholau monui paulo post alumnum in balneas cubiculo uicinas ductum aqua perfunderet alueo cōtenta, ac reliquum quidem corpus obrueret, caput autē solummodo mergeret. quæ cum peregisset, & large prædium exhibuisset, sub horam tertiam Ania Faustina imperatori matris monio iuncta, perinde atque se excusatura quod pridie Commodum non uidisset accessit: & heri inquit post prandium noui te fili ægrotare: ijsq; etiam addidit, notum puto debuisse uos octauam horam excessisse qua febris inuadere solebat. subrisit Pitholaus, & quo modo non expectassemus inquit Thessali diatriten præterisse, nisi nos Galenus iste, ut hoc mane puerū inspexit iqualidū ac modice febrētē, prohibuisset, quin et hoc uespere lauet se rursus mandauit, ac coenet, quem admodū sanus facere consueuerat. His auditis Faustina parumper ibi cōmorata, me manu apprehensū exiit, ita in medicum quempiam ex comitibus suis methodicum iocans. Galenū hunc uides non uerbis, sed rebus uos methodicos expugnare. multos enim quos incipere febrē credebatis, lauit, multoties & uinum ipsis exhibuit, atq; alios primo, alios tertio die ad cōsuetā negōcia dimisit. uos aut quotquot estis, simul atq; duobus primis diebus ægrotantes sine cibo perseuerare imperastis, suspectas postmodum horas decumbēdo transgrediantur iubetis, ac nunc quoq; subiunxit, scientiæ suæ certitudinē ostendit in absentis imperatoris filio, quem duobus iam diebus, ut tu quoq; heri intellexisti, uehementius febrētē, tertio die, quem admodum uos oportere dicitis, octauā horam non expectare uoluit, sed eum ante & lauit & cibo recreauit. ipsiq; adolescentis aliorum Pitholaus, q̄ usq; adeo diligens est ut eius diligentia formidinem existimare possis, uiri artem pridē expertum proptē obtemperauit, & prius q̄ suspecta inuasionis hora excesserit, puerum, ut uides, & lauit & cibauit, hæc Faustina dicens ad currum peruenit, in quem cū ascensura foret, Me magis, abiens dixi, q̄ antea medicis inuisum reddidisti, digressus ad Pitholau me contulit, cui & hoc idē exposui, & ob huiusce modi medicorū inuidiā me nuper libros tres composuisse, unum De febrium differentijs, alterū De diebus decretorijs, tertium De crisi. in quibus omnibus Hippocratē monstraui tradidisse artem præcognoscendi quid in singulis ægrotantibus euenturum sit. ij uero hebetes usque adeo sunt, ut neq; meis expositionibus adiuti, ipsam ediscere queant, tu uero mi Posthume scis omnia me ab Hippocrate dicta monstrasse quæcūq; hisce de reb. cōscripsi: & te uidente prædixi, nil præter pulsū scientiam adijciens, quā etiam solam Hippocrates non attigit. hanc em̄ ipsum secuti, alio aliud addente, usq; ad nostra tēpora absoluerunt. exactā siquidē notitiam affectuū corporis cognoscere, quid futurum sit in

Hippocrate p. 272. p. 273. p. 274.

fit in ægris, est præcognoscere. id etiā quod te præsentente contigit, quando primi nominis Romæ aliquot medici de mittēdo sanguine cōsultabant, in cōmentarijs nostris docuimus ab Hippocrate fuisse pfectissime demonstratū. quintū namq; morbi diem iuuenis quidā agebat, ac licet idoneū tēpus sanguini detrahendo præterisse uideret, quia tamen nec anni tēpus, nec ægrotatis ætas, nec uirtutis imbecillitas, nec deniq; uictus qui morbu ante cesserat, aduersabat, sed uno cōsensu omnia sanguinis missione significarēt, medici uenā incidere decreuerūt. idq; tempestiuit fore ceteri arbitrabant. ego uero diligenter omnia cōtemplatus quæcūq; ab Hippocrate tradita sunt signa illorū quibus fluxurus est sanguis, bene quidē eos in opinionē mittēdi sanguinis uenisse dixi, uerū naturā id quod se grauaret expellere festinantē, breui admodū etiā si nihil ipsi egerint, idem ultro facturā. dum medicis hæc admiranda uident, æger ē lecto se sustulit, tanq; prosliturus: interrogatusq; cur exilire uoluisset, cū nihil adesset ob qd id facere debuisset, rubri coloris serpentē per laquearia repentē à se uisum expauisse respondit, ne si aliquo modo aberrasset, supra se ferret, atq; idcirco se ē lectulo ausugere uelle. reliq; nihil hoc ad futurū sanguinis fluxum conferre uisum est. mihi uero cū alia singula perpendiculari, tum ruborē qui prius in dextra nasi parte ad malam usq; obscurus fuerat, auctū ualde intuenti, sanguinis paulopost ē dextra nare fluxuri, manifestum id attulit indicium: atq; ideo cuidam ex ægrotatis familiaribus summissa uoce præcepi, ut uas aptum sanguini excipiendo sub ueste promptum haberet. atq; inde ad medicos cōuersus, alta uoce dixi: si parūper expectaueritis, sanguinē de extra nare fluentē uidebitis. riserūt illi, q̄ antedictis ē dextra nare adiciēsis. at in quā uel utrunq; eueniat oportet, uel alterutrū me decipiat. nam & q̄ sanguis fluxurus sit, & q̄ ē dextra nare uenturus, arte medica præsciiri potest. his dictis, eū qui uas sub ueste occultum habebat, inter obseruādum admodū mentē adhiberet, quid ægrotus ageret, ac cum sanguinem erumpentē uideret, accurrens uas superponeret. uix hæc dixeram, cum ecce digitum ē naso sanguinolentū iuuenis extraxit. tum familiaris accurrens, uas subiecit. quod dū fieret, magno (ut scis) clamore oborto, medici quidem omnes dilapsi sunt. ego uero tibi rerū mearū studioso, quo pacto id præsciuissem, idq; ex Hippocratis monumentis exposui: atq; insuper illud etiam addidi, uehementē sanguinis fluxū expectandum, eo q̄ & naturæ impetus uehemēs, & morbus adhuc crudus esset. cōsueuisse uero hisce de causis immoderatas exinanitiones fieri. atq; ideo cum parūper adhuc morari utilius esse laboranti cognoscerē, puerum qui me sequebatur, ad accipiendā magnam cucurbitulam misi, idq; reliquis inscijs faceret iussi celeriter. itaq; cum multū sanguinis in uase collectum uidissem, altero uase postulato, sanguinem qui fluxerat excepti: quem ut cōperi librarum quatuor & dimidiæ pondus equare, ægrum capite in scapu-

las dimisso collocaui, ac naribus frigida poscam attraheret præcepi. fronti spōgiam aqua mullā madentem imposui. brachia & crura uinclis obstrinxī. quæ cum minus cōferre uiderentur, postremo cucurbitulā in præcordijs ad dextrū latus adegi. statimq; sanguinis fluxū cohibui. quod remedium etiā ex Hippocratis arte sumptum fuisse te docuimus, atq; idcirco, & hæc & alia omnia quæcūq; me dicādo peregi, literarū monumentis cōmissimus. nam quo modo rigorē, alui profluuiū, uomitum, immodicam urīnē multitudinē suppressionē, ues, sudores, abcessus secus aures aut ad alia loca, furorē, demētiam, ac demū alia omnia ægris obuenientia præcognoscere cōueniat, scripsimus. quædam uero, sicuti prius dicebā, is q̄ prius ista nouerit, per seipsum excogitabit: quæ admodū et nos in filio Boethi fecimus, amante scēmina, & atriensū tū mente nuper etiā, ut scis, me eiusmodi quidā prædicente, q̄ plurimis admirationi fui. quidam domus magister qui, q̄ omnia recte gubernaret, à domino honorabatur, alijs medicis accedentibus septimo die sudando iudicatus est. sequenti die cum pulsū deficere inuenissent, malignā aliquam in corpore affectionē latitare, quanq; magnopere deciperentur, putabant. exeuntes itaq; cum domino ægroti iuuenis, ac mihi casu obuiam facti, postq; & quæ contigerant, & quæ aderant symptomata, narrarunt: quidnam significaret id quod in pulsū præter rationē euenerat, scire affectabāt. tum ipse propinquam esse domū in qua ægrotus decūberet audiens, deducētibus illis accessit, atq; iuuenis pulsū attigi. te uero Posthume sepe numero docui medicos aliquot summos etiam a recto sensu iudicio aberrare: magnūq; eum pulsū existimare qui magnus non est, & celerem interdum, qui celer nō sit. eodem pacto dum & languidum à uehementi, & asperū à molli discernere uolunt, fallunt: ac multo magis etiā quoties de pulsus ordine, deq; eius cōtrario iudicant: itemq; de æqualitate & inæqualitate, cum in una pulsatione, tum in pluribus. atq; ego in istorum gratiā quatuor libros De pulsū dignotione cōscripsi: quatuor alios, qui De pulsū causis inscribunt antecedentes: quos omnes ea requirit præcognitio, quæ per pulsū habet, quatuor libris & ipsa à nobis descripta, in q̄bus ita postulante materia, aliquid etiā quod ad dignotionē & ad causas attinet explicauimus. cū igit inæqualitas illa quæ in uno pulsū consistit maximū usum afferat. atq; q̄ multas habet differentias, longa, ut dictum est exercitatione parēt, sciendum est pulsū, siue uno ictu, siue plurib. inter se collatis, nihil aliud præter naturā continēt, q̄ ut solum deficiat, à prima ortus origine talē esse: idq; scitū difficillimum. immo potius fieri non posse ut quisq; istud internoscant, nisi omnes omnium pulsū differentias exacte præceperit. ut ergo iuuenē de quo sermonem institueramus eiusmodi pulsū habere sensi, medicos hortatus sum securissime proposita à morbo liberatum hominem rescicerent, ac postea cum exiret & cōsuetā negōcia tractaret, eunt tange-

postea p. 272. p. 273. p. 274.

Postea p. 272.

Alia huj.

tangerent. ipsos enim tunc etus pulsum talem re-
 perturos, qualem nunc inuenissent: eo quod is ira
 sit à natura procreatus, nō ab aliqua morbosa cau-
 sa oppressus. Hæc illis non credenda primo uisa
 sunt: deinde cum pulsum uno ictu prætermisso,
 alio subinde numero pulsare deprehendissent, ad
 me tandem uenerunt, ut ex me audirent qua con-
 iectura iuuenis pulsum talem natura fuisse co-
 gnouissent: quibus ego id respondi, quod olim
 Iſocratem rhetorem discipulo cuidam suo respon-
 disse acceperam, postulanti. nunquid si se tribus
 annis exercuisset de quacunq; re proposita dicere
 posset. sicut ipsum facere uidebat. serunt enim Iſo-
 cratem adolescenti ita respondisse. Equidem fili
 quæ postulas uno etiam die adipisceris, optarē.
 uerum dum tuam mecum ipse ad dicendum apti-
 tudinem considero, ne si multis quidem annis te
 exerceas, quod petis consequeris. Disciplinæ si-

quidem anni pro discerentium natura, multi ac pau-
ci redduntur. Noscerent itaque eos admonebam
 omnes præter naturam pulsum differentias, il-
 lud opus legendo, quod inter libros De pulsibus
 primum est, recta exercitationis uia prodire uo-
 lentibus, atq; à nobis quatuor libris distinctum.
 inde namque uos eas discere potestis quoties ex
 nostro sensu depromptas, atq; ibi descriptas pul-
 suum differentias agnoscere uolueritis. Hoc mi
 Posthume arte medica præcognouisse memoria
 dignum extitit, uelut & id quod in imperatore,
 febris inuasio putabatur. cætera uero quæ plures
 medici admirantur, nihil quod aut proximum,
 aut simile his sit, continent. miranda tamen ple-
 risque uidentur, ob ipsorum ignorantiam, non
 quia admirationem ullam habeant, aut difficilia
 cognitu sint hisce qui legitime artem medicam
 exercuerint.

Late oro amplexi. Anno 1571
 CLASSIS QUARTÆ FINIS.
Memento mori.

SERIES CHARTARVM.

abcdefghijklmnopqrstuvwxyz.
 ABCDEFGHIKLM. Omnes tertiones
 præter M quaternionem.

BASILEÆ, PER HIERONYMVM FROB. ET NICOLAVM
 EPISCOPIVM, ANNO M D XLII

